KATOLIČKI LIST.

CRKVENO-BOGOSLOVNI ČASOPIS.

TEČAJ TRIDESET PRVI.

1880.

UREDIO

Dr. ANDRIJA JAGATIĆ.

U ZAGREBU.
TISKARSKI I LITOGRAFIČKI ZAVOD C. ALBRECHTA.

Gdje je što?

(Cifra znači broj lista.)

Članci.

Dopisi.

Viestnik.

Zagreb.

Bosna-Hercegovina.

Ugarska.

Cislajtanija.

Njemačka.

Rim i Italija.

Francezka.

Druge zemlje.

KATOLIČKI LIST.

Broj 1. U Zagrebu, 1. siečnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Crkva i politička kultura u ljudskom društvu.

1. Mi smo u posljednjoj našoj razpravi govoreć o crkvi i moralnoj kulturi obećali, da ćemo u posebnom članku taknuti pitanje, što je crkva učinila za političku kulturu u ljudskom družtvu.[1]) Ovomu obećanju odazivljemo se evo sada. Ona ista načela, koja su nas vodila u prijašnjih naših razpravah, voditi će nas i u ovoj, nu ipak s tom razlikom, da ćemo gdjegdje obširnije izpitivati neke nauke našega vieka. Ovo učiniti nuka nas najviše ona okolnost, da su ove nauke reć bi dnevna pitanja našega vieka, a osim toga pružaju nam živ dokaz, kako prava kultura u političkom pogledu nemože uspievati nigdje, gdje se je družtvo otudjilo nauku crkve. Nam je napokon i to spomenuti, da je naše pitanje gradivom veoma obsežno i dosta pogibeljno u tom, da neuztvrdimo nešto, što bi bilo ako ne proti nauku katoličke crkve, a to bar proti njezinom duhu. Za to nam valja svagdje čvrsto u pameti držati katoličku nauku kao voditeljicu u istini, te gradivo radi obsežnosti razporedati tako, da svrsi i jasnoći nenaškodimo.

2. Čovjek uvidja već prirodjenim svjetlom razuma, da je zanj potrebito družtvo. Obitelj, obćina, država jesu činjenice, koje čovjek nebira po volji već ih posveti sam naravni zakon. Mi ćemo se još kraće izraziti: čovjek je po svojoj naravi socijalno biće. Ova istina bila je već Platonu, Aristotelu i Ciceronu tako jasna, da ju u svih državnih ili političkih pitanjih uzeše kao neoboriv princip. Plato ju u ogromnom svojem djelu o politiji i zakonih niti nespominje, već ju uzima kao temelj za sve tvrdnje o valjanoj državi. Nu kako je ova istina jasna i neoboriva, tako je vrlo težko riešiti pitanje š njom u najtjesnijem vezu, kako je najme najbolje urediti političke[1]) odnošaje, da družtvo i svrsi svojoj odgovarati i obstojati može. Politija (πολιτεία), država, vrhunac je ljudskoga družtva u političkom pogledu. Prvi uvjet za državu je vlast i ugled s jedne strane, a s druge podložnost. Jedno i drugo pokazuje se istina već kao uvjet u samom zametku družtva, nu ipak dobiva jedno i drugo osobiti značaj u državi. I evo taj značaj je ono razkršće, gdje se križaju mnienja i nauke od najstarije dobe sve do danas. Koj je posljednji razlog vlasti i ugledu u državi, kakov da im bude nosioc, u kakovih se imade granicah kretati vlast vladareva, kako i doklje se mora pokoravati podložnik jesu pitanja, kojim posvetiše velik trud i napor najbistriji umovi prije i poslje Krista.

3. Već u najstarije doba poganskoga svieta prikazuju nam se muževi, koji su o tom radili, da čovječanstvu nadju teoriju prave države. Poviest spominje mnogo stotina godina prije Isusa na iztoku medju Kinezi Fo-hi-a, Cong-fu-tse-a i Meng-tse-a, koji su se osim vjerozakonskih pitanja bavili i državoslovnimi pitanji. Oni su svojim umovanjem došli do zaključka, da je ideal države monarhija i car, a jedno i drugo da nije no odsiev i vidljivi izražaj vjekovitoga i svemožnoga uma. Odnošaj dakle podložnika prama vladaru je po njihovu sudu onaj isti, koj je prama Bogu samu[2]). I ustav babilonski, perzijski i medijski počivao je na državnoj teoriji, koja nije drugo, nego absolutni despotizam oduzimajući podložniku osobnu slobodu. Indijski bud-

[1]) Sr. „Kat. List" br. 42. 1879.

[1]) Rieč „politika" rabi se danas u posve drugom značenju, nu mi ju uzimljemo u prvobitnom s obzirom na državu i odnošaje, koji u njoj obstoje medju vladarom i podložnici i obratno.

[2]) Windischmann, Geschichte d. Philosophie im Fortg. der Weltgeschichte. I. Th. Abth. I.

hizam i brahmisam dielio je državljane na više i niže kaste, a niže bile su puko sredstvo za obstanak viših[1]). U perzijskoj državi bila je volja kraljeva svemoguća. Kralj je bio Ormuzdov zastupnik, te ga nije vezao nijedan zakon. Tko bi se bez prijave k njemu domaknuo taj bi izgubio glavu[2]). I egipatska država imala je kao princip svojemu ustavu absolutnu volju kraljevu, kojoj je o boku stojala svećenička kasta. Niže kaste nisu imale nikakovo pravo na posjed, već jedino služile višim. Vlast kraljeva smatrala se je absolutnom, te ju nije vezao nijedan zakon[3]). Nu kako se je na iztoku filozofija najuže stopila s vjerom[4]) tako su se sva politička načela izvadjala iz tih dviuh izvora. Ona su vjerska načela praktično ustvorena. Filozofiju, vjeru i državu identifikovali su malo ne svi iztočni narodi. A budué da je filozofija i š njom vjera počivala na posve krivih nazorih, višeputih na pukoj iztočnoj fantaziji, sasvim je naravno, da su politički odnošaji bili krivi, a država nije bila van masa, koju nije vezala u jednu cielinu moralna već fizička sila.

4. Samostalno počela se je gojiti filozofija tek na zapadu u Grka, koja je u mnogom bila u najvećoj oprieci sa vjerom. Filozofija grčka morala je u svojih posljedcih taknuti i politička pitanja. Prema tomu morala su politička načela biti različita prama različitim filozofijskim nazorom. Eleati i njihovi nasljednici sofiste bili su prvi, koji su zametnuli državnu filosofiju. Nu filozofija, koja je poricala svaku objektivnu istinu[5]), morala je konsekventno oboriti svaku državu. Razsijavajuć ona načela, da objektivne dužnosti i prava nejma, morao je nestati pojam vladara i podložnika. Vladar nije drugo nego jača sila, a podložnik ovoj sredstvo, kojim se vladar služi na uživanje svoga egoizma[6]). Pojam prava i dužnosti izčeznuo je tako u ovoj teoriji posve, a gdje prava i dužnosti nejma, tu nemože biti govora o državi. Kako je u Platonu filozofija sofista našla velik odpor, tako ga nadjoše i politička načela. Plato izpitujuć pojam pravice i dužnosti tvrdio je prvi, da se oboje nejma tražiti u državi kao izvoru, nego izvan nje[1]). On je uvidio, da su neka prava i dužnosti usadjena u samoj naravi čovjeka. U svojem glasovitom dialogu „Protagora", gdje Plato razpravlja o pojmu krieposti, nije se usudio poreći tvrdnju Protagorinu, da je božanstvo radi obstanka družtva usadilo svakomu čovjeku pravicu[2]). Nu kraj svega toga nije Plato zaboravio na državu te prava države nad pojedincem tako razširio, da na neki način naravno pravo posve gine.[3])

5. Država imade po sudu Platonovu absolutnu moć nad pojedincem. Dobro pojedinca imade se mjeriti o dobro države. Zato je tvrdio dalje, da se nemože ništa smatrati kao pravo, što se neomjeri o korist i boljak države. U vjeru i njezine uredbe nemože se nikako upuštati država. Š njom ravna i upravlja samo Bog, odnosno Apolinovo proročište. Sva ova načela iztaknuo je Plato raztepeno po raznih dialozih. Sistematički ih je sabrao i u mnogom odstupio od prijašnjih tvrdnja u spomenutom već spisu „de republica"[4]). Cieli ovaj spis obsiže deset knjiga u formi dialoga. Mi bi preobširni bili, da sadržaj svake knjige potanko razložimo. Za našu svrhu je dovoljno, ako sadržaj cieloga djela taknemo samo u nekih točkah.

6. Prvi uvjet za dobru državu je Platonu pravica. Nu sám Plato priznaje, da se dobra i savršena država nemože ustvoriti u ljudskom družtvu radi mnogih okolnosti, koje ga okružuju. U državi, kaže Plato dalje, valja lučiti one, koji vladaju i one, koji se pokoravaju. U onih nesmije biti tiranizma, a u ovih mora biti najveća εὐταξία. Glavna zadaća je vladaru promicati boljak podložnika. Podložnici moraju vladaru izkazati sve, što je pošteno. Ovo isto imadu si podložnici izkazati medju sobom[5]). Dobru vladaru je biti strogim i oštrim proti svim, koji prestupaju njegove zakone. Tko prestupljuje zakon, njega mora vladar kazniti, a tko ga vrši, njega neka nagradi. Kao uzgojno sredstvo za takova vladara je najbolje gimnastika i muzika. S oka se nesmije pustiti vjera, ali ona, koja nepoznaje praznovjerja. A koja je i kakove bi ruke bila ova vjera, neriešava Plato[6]). Pjesničtvo se mora posve izključiti iz države, jer mu se daje prevelik ugled, a krom toga je često

---

[1]) Sr. Freiburger Kirchenlexikon XII. svez. „Buddhismus."

[2]) Sr. Duncker i Kruger: Geschichte der Assyrier u. Iranier vom 13. bis 15. Jahrhundert vor Chr. Frankf. 1856.

[3]) Sr. Bunsen: Aegyptens Stelle in der Weltgeschichte. Gotha 1844—1845. Döllinger: Heidenthum str. 406. sl.

[4]) Sr. Dr. Stöckel Geschichte der Philosophie Mainz 1870. str. 12 i sl.

[5]) Sr. Kat. List br. 40 1879. str. 316.

[6]) Sr. Georgias 483. d.

[1]) Politicus Ed. Biponti 1784. Tu razlaže Plato obširno, da je izvor drž. upravi Bog i da si vladar nesmije prisvojiti neograničenu vlast.

[2]) Sr. Protagoras. Wildauer. Innsbruk 1857. 322. B. C. D. E.

[3]) Sr. Stöckl s. m. str. 111.

[4]) De republica Platonis ll. ed. Stallbaum. Lipsiae i Platonis Philosophi quae exstant etc. Biponti 1784. (Vol. 6. 7,).

[5]) de republica l. I. —

[6]) de republica l. II.

na zator ćudoredja[1]). Kako da se u dobroj državi urede socijalni odnošaji, o tom razpravlja Plato u četvrtoj i daljnjih knjigah. Država nije drugo, tvrdi on, nego čovjek u veliko, za to ima država za svoje uredbe lik u pojedincu čovjeku. Čovjek ima prednjačiti sa naravi svoje duše. Ona sastoji po sudu Platonovu od tri česti, zato ih mora prikazivati i država. Ona mora to činiti svojimi stališi, u kojih se očituje djelatnost duše u državi. Poljodjelci i zanatlije sačinjavaju prvu djelatnost duše države, a odgovaraju onoj djelatnosti duše u pojedincu čovjeku, koja se zove pohotnost — ἐπιθυμία —. Drugi stališ sačinjavaju vojnici kao branioci države, a ovi odgovaraju volji duše u pojedincu — θυμός —. Treći napokon stališ je činovničtvo, u koje spada i vladar, a nije drugo nego ono što je pojedincu — λόγος — razbor —. Pojedinac se usavršava četverostrukom kriepost: umjetnosti, hrabrosti, mudrosti i pravednosti, tako mora i država nastojati, da si pribavi ove kreposti. Kako je pojedincu čovjeku posljednja svrha, postići ove kriepost, tako ih mora postići i država. A postići će ih država jedino onda, ako budu ili vladari ili podložnici filozofi. Napokon je Plato izrično naglasio, da u valjanoj državi o posebnosti dobara nemože biti govora. Svako dobro je dobro države i pojedinca[2]).

7. Iz ovoga, što rekosmo, mogli smo uviditi, da je ciela teorija Platonova o državi prvo posve nepraktična, što je u ostalom na mnogo miesta i sam Plato uvidio, a drugo vrlo kriva. Niti se to nemože tajiti, da je Plato više puti nedosljedan, bar u toliko, što bi višeputi izčekivali prama prijašnjim spisom posve druge tvrdnje u spisu „de republica." Bude-li nam vremena, mi ćemo jednom sgodom prispodabljati Platona kao filozofa s Platonom kao državnikom, te načela jednoga i drugoga ocieniti prama Platonovim teologijskim načelom. Za sada ga izpričavamo samo u toliko, da je tendencija Platonovim spisom, prikazati napredak i razvoj Sokratova učenika na filozofijskom polju. Radi ove tendencije čitamo često dosta protivne tvrdnje. I u pitanju o dobroj državi vidimo Platona, da s jedne strane vlast i pravo države stavlja izvan države, a s druge strane traži im izvor i počelo u državi samoj kao takovoj. Tim je država nad podložnici svemožna, njeka abstrakcija podložnika kao članova družtva i mjerilo prava i dužnosti pojedinaca. A socijalizam i uništenje svake obitelji je vrlo kriv karakter

[1]) de republica l. III.

[2]) Sr. ll. IV—X.

Platonove države, te ga za to punim pravom pobija drugi u poganskom svietu državnik Aristotel.[1])

(Dalje će sliediti.)

O porabi blagoslovljene vode.

(Piše župnik Dubički.)

Voda u obće ima od postanka svieta veliku ulogu u životu ljudskom. Bez vode bila bi ista površina zemaljska pusta, u kojoj ne bi moglo bilje rasti, ni ljudi, ni životinje živjeti. S toga već u prvom početku stvori gospodin Bog i vodu: „Terra autem erat innanis et vacua, et tenebrae erant super faciem abyssi: et Spiritus Dei ferebatur super aquas." *) Voda nadalje što u potocih, što u riekah hrli od sela do sela, od grada do grada, svuda koristeć obližnjim žiteljem na razne načine. Njezini su dvori nebo i zemlja, oblaci najme gori, a sinje more doli. Hlap i para, to su joj djeca, a biserna rosa — suze: bieli snieg, to joj je cviet, a studeni led, to su bóli njezine. Parne plavi, to joj sila, a parni vozi njezina su duša. Ona zauzimlje skoro tri četvrtine površine zemaljske.

Kad je tako u obće važna i koristna voda nije ni čudo, ako joj ljudi od davnih davnina pripisivahu njeku tajnu moć, te ju još prije kršćanstva upotrebljivahu krivobožci u svojih hramovih, pak su njom sebe, žrtve i žrtvenike svojih kumira škropili. Ovakova voda zvaše se: „aqua lustralis." Ovid piše o njoj: „Spargit aqua captos lustrali Graja sacerdos." **) — Što o toj vodi državu krivobožci, pokazuje nam izraz „aqua lustralis." Mišljahu bo, da se čovjek samo očišćen k bogovom približiti, i jedino kao takav svoju žrtvu doprinieti može. Osim toga i sam Herodot nam kazuje, da tako činjahu i stari Egipćani i Grci, a kako Tibul reče i Rimljani: „Casta placent superis: pura cum veste venite. Et manibus puris sumite fontis aquam." ***)

[1]) Sr. Zell, Das Verhältnis der Aristotel. — Philosophie zur Religion. Mainz 1863; F. v. Reinöhl, Darstellung des aristotelischen Gottesbegriff und Vergleichung desselben mit dem Platonischen 1854. „Kat. L." br. 42. 1879. str. 330.

*) Gen. cap. I. 2. — **) Lib. 3, de Ponto.

***) Eley. 1. lib. 2. †)

†) Mimogred budi ovdje spomenuto, da Muhamedanci još i danas prije „klanjanja" uzimaju „avdes." To jest, peru si ruke, noge i tjeme na glavi. — Oni se klanjaju pet puta na dan: „Sabach" — prije sunčanoga izhoda. „Podne" — kao u nas podne. „Kindija" — oko naše četvrte ure po podne. „Akšam" — na sunčani zapad, i „jacia" naših devet satih na večer. Hodja se popne svakiput na toranj djamije, i okrenuv se prema iztoku sunca zove: „Allach ho ekber, Allach illilach hak pek ekber Muhamed." — Velik si Bože, i ne ima većega od tebe, i proroka tvoga Muhameda. Kad dakle Turci čuju ovaj poziv, odmah se stanu prati, uzmu „avdes" te podju u džamiju „na klanjanje."

*

Poznato je nadalje, da u starom zakonu bijaše u pridvorju sv. šatora namješćena posuda, gdje si moradoše Aron i njegovi sinovi ruke i noge prati prije, nego-li unidjoše u svetište, da Gospodinu žrtvuju, a to isto moradoše činiti i njihovi nasljednici. Jer sâm g. Bog zapovjedi slugi svome Mojsiji: „facies et labrum aeneum cum basi sua ad lavandum: ponesque illud inter tabernaculum testimonii et altare. Et missa aqua lavabunt in ea Aaron et filii ejus manus ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii et quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino, ne forte moriantur. Legitimum sempiternum erit ipsi et semini ejus per successores." *)

Znademo takodjer, da već u prvih kršćanskih crkvah bijahu pred vrati crkvenimi namješćene posude vodom, gdje običavahu vjerni prije ulazka u crkvu ruke prati. O tom nas uvjerava Euzebij: „Fontes ex adversa fronte templi proficientur, aqua redundantes positi, quibus omnes, qui in sacro templi ambitu introeunt, sordes corporum abluant, qui fontes sacrosancta baptismatis lavacra repraesentant." **) Što indi crkva namješćenjem takovih posuda namjerava, to nas uče sveti otci. Pranje ruku pred crkvom ima sjetiti vjerne na nutarnju čistoću duše i srca, kojom valja stupiti u crkvu, svoju žrtvu i molitve Bogu prikazati. S toga videć Tertulijan, kako su njeki kršćani krivodušni, i griesi okaljani, javno im predbaci: „Quae ratio est, manibus quidem ablutis, sed spiritu sordidato orare." ***)

I danas opažamo čim u crkvu stupimo kraj vrata namješćene posude blagoslovljenom vodom, kojom se u znak krsta poškropimo, kad u crkvu unidjemo. To nas sjeća na svetost mjesta, koje nastupismo: „Locus in quo stas, terra sanata est." †) Kolika-li ipak razlika izmedj vode, o kojoj dosele govorih, te blagoslovljene vode, koju danas u crkvi našoj rabimo! Kod nas voda nije samo symbol čistoće, nego je blagoslovina, koja po molitvah crkve svagdje očituje svoju djelotvornost, gdjegod se pobožnim čuvstvom rabi. Akoprem sveta mati crkva uze u svoje bogoslužje i više inih blagoslova, to se ipak najsvečanije obslužava blagoslov vode u oči svetih triuh kralja. Blagoslovi su u obće mogući i kriepostni, jer crkva blagoslivlje u imenu Isusovom. Tako blagoslovljenimi stvarmi gone se po milosti božjoj vražje napasti i svake vremenite nahude, pak i zato su blagoslovi koristni, jer se stvar po blagoslovu posvećuje Bogu na posebnu službu. Crkva se prigodom blagoslova rado sjeća milostih, koje je već zadobila od Boga u ime svojih molitva, pak tom prigodom i rado se sjeća čudesa, koja se već dogodiše. Tako kod zakletve nad solju spominje čudo, koje učini prorok Elizej u Jeriku. Došav naime Elizej u grad Jeriko, čuje žaobu od stanovnika grada, kako mnogi oboliše, a mnogi od njih težke moradoše prepatiti bóli zbog nezdrave vode. Tada mu donesu novu posudu, u koju stavi sol, i odišav k studencu sasiplje u imenu božjem sol u vodu, i ona ozdravi. *) Usuprot kod zakletve nad vodom spominje čudo, koje učiniše Mojsija i Aron, kadno se Izraelci u pustinji proti njim pobune i vodu zatraže: „dajte nami vodu, da pijemo." „I gospodin reče Mojsiji: uzmi štap i sakupi puk ti i brat tvoj Aron, i recite kamenu pred njim, i on će dati vode. I kad izvedeš vodu iz kamena, piti će množtvo i životinje njihove. Uze tad Mojsija štap, ... i udariv dva put kamen, izidu preobilne vode tako da se napi puk i životinje." **) A nad solju i vodom zajedno spominje se čudo, koje Isus učini u Kani Galilejskoj, obrativ vodu u vino. Tako dakle vazda radila je, i sad radi, sv. mati crkva katolička, dozivljuć rek bi vjernoj djeci svojoj u pamet dobročinstva božja, — da tim i mi pouzdanije od Boga svako dobro tražimo i molimo.

U istinu uzvišeni su obredi i krasne molitve prigodom blagoslova vode; a to sve čini crkva, da bude voda čista, da je kadra izagnati neprijatelja i svaki udarac munje. Gdjegod bude pokropljena bilo u kući, ili u vinogradu, bilo u njivah posijanih ili u voću, u pčelah i kutovih soba, te ako bi se tko napokon i okusio, neka mu bude odabrani liek na zdravlje. Toliko se duh nečisti udaljio i razlučio, koliko je razlučeno nebo od zemlje, svietlost od tmine, istina od laži, pravda od nepravde, sladkost od gorkosti, dobro od zla. I ovakova razmatranja svetih obreda od velike su koristi, jer je istina, da se onaj kršćanin većma uzdržaje od grieha i više usavršuje u kriepostih kršćanskih, koj se češće bavi razmatranjem božjih otajstva, božje dobrote i neizmjernoga milosrdja njegova. Pak i naš narod rado se služi blagoslovljenom vodom, škropi njom kuće, zgrade, sebe, družtvo i bolestnike svoje. Blagoslivlje polja, vinograde, pčele itd. — Zato blagoslovljene vode nebi smjelo manjkati u crkvi, jer ju naš narod u posudicah kući nosi, i vazda se njom služi; kuća pako svećenička nebi bez nje nikako smjela biti. —

Glavnica i rad.

Iz talijanskoga preveo J. *Urpani.*

I.

Današnje družtveno pitanje.

Ne ima ga, tko ne bi znao, u čem sastoji družtveno pitanje našega vremena: jest onaj razdor, koji se porodio i biesni medju glavničari i radnici, zametnut i razplamćen djelovanjem socijalističke sekte. S velike graje, koju diže po svih kutih Europe, svi ga poznaju, svi o njem govore toli javno, koli sukromno: novinari i valjani pisci razpravâ ga iztražuju, i iztraživ ga opet začimlju pretresivati ga, te izpitav ga ne prestaju iztraživati ga sa svake strane, ne bi-li došli do shodne riešitbe. Razdor

*) Exod. 30, 18. — **) Lib. 10. cap. 4.
***) Lib. de orat. cap. 11. †) Exod. III, 5.

*) Lib. IV. Reg. 2, 19. — **) Num. 20.

medju glavničari i radnici, to je družtveno pitanje kateksohen našega vremena.

Niti se ne treba čuditi silnu govoru, što ga zapodjevaju o tom pitanju svijuh razreda ljudi. Ono je tako važno u svojih posljedicah za družtvo, toli obćenito u svojoj obsežnosti, da, ako se samo govor o njem zametne i na pretres predloži, mora svačijom dušom potresti, svakoga zaokupiti, i svojski svačiju pomnju na se povući. Sam Louis Blanc, koji je medju prvimi socijalisti pokrenuo pitanje radnje proti glavnici, da ga rieši na svoj način, tvrdi, da obzirom na veličinu zadatka što ga nosi u sebi treba približiti mu se samo strahom i čedno: La grandeur du problème ne nous doit point accabler. Seulement il convient de l' aborder avec frayeur et modestie.[1]) Niti nemože drugčije da bude. Dodjenuti se toga pitanja znači staviti u pretres, ako treba prevrnuti i s temelja oboriti svu koliku današnju družtvenu uredbu, i na mjesto nje postaviti drugu sasma različita oblika. Pošto se radi o tom, da se ukine i uništi individualno pravo vlastničtva, i da se ga zamieni onim zajedništva: radi se, oteti u ime družtva glavničarom njihove glavnice, i po njegovoj volji i odredbi porazdieliti je medju razne radničke zadruge; radi se, preustrojiti na temelju tih novih načela rad, obitelj i družtvo. A što je vrlo važnije, radnici držeć razpravu jurve dovršenom i odluku izrečenom njim u prilog nakani su latiti se posla. Čega radi, sabravši se pod zastavom internacijonalne zadruge, već idu u sbijenih četah nalik vihru haraču, prieteći porazom i pokoljem gdjegod bi jim išto na put stalo. Mislite si, ne mora-li pitanje, koje se svietu ukazuje u toli burnoj slici, prouzročiti oko sebe silnu graju u svijuh razredih ljudih.

Bilo je više vrlih pisaca, koji ustravljeni na pogled toli užasne riešitbe pobijahu ju i gledeć na teoriju, na kojoj se osniva, i gledeć na praksu, koju sobom nosi; te riešavajuć pitanje na drugi način gledahu valjano se oprieti socijalističkim naporom. Nu zla kob htjede, te glasovi jim bijahu glasovi malne utaman vjetrom raznešeni. Jer su bila sredstva, koja su se rabila, od neznatne il nikakve jakosti, il se prekasno uporabila, zlo napredova do one točke, na kojoj ga evo gledamo Krivnja je toga napredka u ogromnih zaprekah, koje su se podigle proti uporabi krepkih ljekova. Prva polieže s malaksanja onih jakih družtvenih načela, na kojih kao na najčvršćih stupovih družtvo postoji, prouzročenog od razuzdane slobode mišljenja, postale običajem našega vremena. Zato, s oskudice valjanih načela i uz razlikost mišljenja nije mogao no nejak biti skup onih sila, koje se oprieše rastućemu socijalizmu. Drugom zaprekom bijaše, što ljekovi po svojoj naravi doista krepki bi se bili morali uzeti što iz vjerozakona, a što iz državna gospodarstva. Ele prvi budući protivni nevjerstvu liberalizma i njegovomu temeljnomu načelu indiferentizmu, a drugi težko vriedjajuć nauku: *neka ide kako ide*, naidjoše na silan odpor takodjer i od strane onih, koji mrze socijalizam. Vlade upozorene kakvoćom naukâ, koje se sijahu medju puk, i naravju onih zadruga, koje se po istih naukah stadoše ustrojivati, imale su dosta vremena i shodnih sredstva da zaprieče preopake učinke prvih i osujete pogibelj drugih. Al nesrećom liberalizam sa svojimi načeli gospodovaše i sveudilj gospoduje u vladah i u saborih. Odatle ono mlitavo postupanje, koje stavljajuć proti onim gradjanom, koji svjetovahu mudar i u svem uspješan postupak, silu nepredobitna nerada, za spas družtva, komu je prietila pogibelj, ne opravi ništa valjana. Druge se zaprieke pojaviše od strane samih udruženih radnika. Koji uzoholiv se sa svoje moći, te razplamćeni na borbu govori, pismi i u skupštinah upravljanih vještimi smutljivci, ne poznaše nikakove mjere u svojih zahtjevih. U svem slični onomu zapovjedniku, koji držeć u šaki pobjedu nad obsjednutim gradom, neće kapitulacije, već bezuvjetnu predaju, radnici, koji dotle ne bijahu ništa, od sada naprvo traže i hoće da budu sve, toli u politici, koli u državnom gospodarstvu.

Budući takovi jesu zahtjevi, koji se razmeću u ovakovih pitanjih, koji su razlozi, o kojih veli se da se temelje? Ima-li kojekakovo načelo. koje jim služi za podlogu? Ima-li spoljašnjih uzroka, koji su djelujuć na duhove poticali ga i uzpirili ga do bjesnoće? Takovi se i ini upiti, a svi jednake važnosti, mogu činiti punim pravom. Razdor toli silan i toli ozbiljan, da može sačinjavati družtveno pitanje, mora da ima svoje korenje u kojem načelu, ili u kojem istinitom uzroku, ili barem vele prividnom, koji da mu je primjerenim povodom. Naša je nakana, proučiti pitanje s ovoga gledišta, i zabilježiti sve, što je krivo, dvoumno i zlo shvaćeno, bilo to na kojoj mu drago strani, i uzroke, javljali se oni gdje mu drago, nebi-li se, u koliko je moguće, spoznala čista stran riešitbe, kako da se zatru uzroci toli grdne borbe.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Njegovo ces. i kr. apoštol. Veličanstvo blagoizvoljelo je glasom dopisa c. kr. ravnateljstva previšnjih privatnih i obiteljskih fondova od 20. prosinca m. g. br. 4138. premilostivo odrediti, da se sgoditci, što no su odpali na njegovih 9 izvučenih srećaka ne imadu previšnjemu mjestu podnieti, ter da se s istimi u korist glavnice za osnovanje *dječačkoga sjemeništa* razpolagati može.

— Preuzvišeni gospodin grof Aleksander Erdödy vratio je odboru dobiveni na lutriji sgoditak (pušku sustava Winchester) s dodatkom, da se ona svota, koja će iz prodaje unići u korist *dječačkoga sjemeništa* obrati.

— Uzoriti gosp. kardinal-nadbiskup uplatio je 1000 fr. u ime godišnjega svoga prinosa na korist *dječačkoga sjemeništa*, i to za godinu 1879; a preč. prvost. kaptol za istu godinu ostalih 475 for.

[1]) Organisation du travail. Introduction.

— Uzoriti gospodin stožernik-nadbiskup Josip Mihalović darovao je: djevojačkoj školi u Travniku, koju će ustrojiti milosrdne sestre, 300 for., katoličkoj kapeli u Biogradu 100 for., za božićnje drvo pjestovališta i samostanske učione u Zagrebu 100 for., za nabavu zastave u Draganiću 30 for., akademičkomu družtvu „Hrvatska“ u Gracu 20 fr., družtvu sv. Jeronima u Zagrebu 300 fr., veteranskomu družtvu u Fužini 50 fr., budimsko-peštanskomu pogrebnomu družtvu za honvede g. 1848. 100 fr., za spomenik pok. ministra bar. Bele Wenkheima 100 fr., za muzej u Temišvaru 200 for., bogoslovom u sjemeništu za tombolu 50 for.

— Na Božić pjevao je sv. misu uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup, a propovjed reče preč. gospodin Josip Lehpamer.

— O žalostnom dogodjaju sa župnikom Voloderskim dobili smo od prijateljske ruke ove potankosti: „P. n. gospodine! Da zadovoljim želji Vašoj, a ujedno se odužim zadanoj rieči, evo me sa njekoliko redaka do gospodstva Vašega, da Vam opišem u kratko prežalostni konac života prevriednoga starine i uzorna svećenika Novosela. Noćju izmedju prošloga četvrtka i petka oko jedne ure po pol noći dodje Stjepan Turčić kovač u Voloderu k zahodu župne kuće, gdje se pomoćju ondje kašnje nadjene brane uzpne do prozorčića zahoda, te se kroz njeg provuče u zahod. Da zaprieči pristup u kuću, izvadi iz velikih zatvorenih vrata ključ, te ga objesi na klin. Zapaliv si svjetlo podje u sobe župnikove te našav spavajućeg starinu, probode ga na tri mjesta još na krevetu, kao što to pokazuje silna krv na krevetu, a i to što je pokrivač i blazina debelo na tri mjesta probodena. Buduć je starina nadjen u drugoj sobi na zemlji, morati je zaključiti, da se je stari, premda već proboden, ipak borio sa ubojicom, te u toj borbi dospio tja u drugu sobu (refectorium). — Dok je trajala ota borba te pukao revolver, začuje to gazdarica te podje s lampom u palaču, gdje ubojica kleči na starcu te ga tuče i bode. Opaziv to, poviče mu gazdarica: Štefec, ne tuci starca, dati ću ti i novaca i jesti i piti. Na to skoči ubojica te ju udari po glavi, a ona poleti k vratam kapelanovim, hoteć u nutra; nu ne pogodiv kvake te ostaviv krvave tragove na vratih sruši se na zemlju. Ota vika gospodarice probudi kapelana, koj ustade te videć što je, zaklopi vrata te pograbiv handjar poče od ½2 ure vikati kroz prozor vičuć do pol četiri sata; nu ne dade se osim patrole nitko ka kući bojeći se lupeža. Nastavši posvemašnja tišina podje kapelan iz sobe te tad istom imadjaše što vidjeti: na smrt ranjenu gazdaricu, a starac u sobi mrtav. Na tielu osim glave imadjaše starina kakovih pet probodenih mjesta, a osim toga glava na tri mjesta sječena, osobito grkljan. Prigodom liječničke pregledbe nadjeno je, da je starac bio jošte posve zdrava srca, bubrega i pluća — i u mladića od 25 god. težko bi se našli tako zdravi organi. Barem desetak godina mogaše jošte preživjeti. — Pomenuti Stjepan Turčić gojio je proti Novoselu već 8 god. osvetu, i to zato što je stari prigodom diobe spasio jednoj udovi njezin njoj po pravednosti pripadajući diel, koga je hotio dobit isti otaj kovač. — Ima više dokaza, koji jamče, da je ubojicom pomenuti Turčić, premda on to poriče. Zaboravio je u biegu tri revolvera u župnoj kući, za koje svjedoci jamče, da su njegovi. — Gazdarica se zaklela, da je on tukao staroga i nju. Nadjen je gumb sa oderanim komadićem sukna, koj upravo manjka na njegovu kaputu. Prijavio se čovjek, koga je već prije godine dana nagovarao, da ide s njim zatuči starca. Prigodom pokopa bijaše prisutan podžupan i tajnik te tako rekuć sva iz okolice inteligencija. Prečastni Pavčeć držao prekrasan govor, koj se je, kako čuh od očevidca, izvanredno dojmio svih prisutnih te u plač ućerao župljane. Kakova dva dana prije otog dogodjaja izpovjedio se kod kapelana i župnik i gazdarica, te tako premda neočekivana ne bijaše ipak nepripravna smrt. Župljani Voloderski bili bi ubojicu zatukli, da im nije bila na putu straža. Cielo vrieme, dok je mrtvik ležao, moraše ubojica biti kraj njega okovan. Prečastni gospodin župnik Pavčec. . . izvanredno je ogorčen i razžalošćen otim tužnim dogodjajem, ne imajuć dovoljno rieči, kojimi da odkrije bol svoju. Primite itd.

— Svake godine o božićnih praznicih priredjuje zagrebačko djetičko katoličko družtvo svojim prijateljem i članovom večernju zabavu, pa toga nije propustilo niti minuloga. Naši djetići umjeli su pokazati kod predstave „Kralji s iztoka“, koliko može dobra volja i složan rad. Milo je bilo gledati, kako sami djetići pod rukovodstvom svoga revnoga podpredsjednika veleč. gosp. Karla Matice izvode pojedine uloge. Upravo je godilo kad se moglo motriti i slušati, kako iztočni kraljevi dolaze do spoznaje obećanoga Mesije po čudnoj zviezdi te po proročanstvih, a još više kako djetići te dosta težke uloge liepo izvode, kako dobro karakterišu lukavoga i okrutnoga Iruda, koji je radio djetetu Isusu o glavi. Uz božićne pjesme čulo se i skladnih hrvatskih četveropjeva. Veleč. g. Matija Rihtarić nemari za napor, nemari za mnoge potežkoće već sve to željeznom uztrajnošću krši te budi pjesmom samosviest u srcih naših djetića. Poslje predstave nastade novo veselje. Preč. g. Fidelij Höpperger, koji posvećuje sve svoje sile Bogu i hrvatskomu narodu, koji je znao prokrčiti put u Hrvatskoj i tomu družtvu, koji je u mnogoj buri znao sačuvati život družtva, pokazao je i tom sgodom, da mu družtvo na srcu leži. Uz pripomoć samostana milosrdnih sestara nabavio je liepih darova te darivao svakoga člana, a uz to još o vlastitom trošku nabavio za tombolu množinu krasnih sgoditaka. Liepo je bilo kod zabave vidjeti odlična lica kao presv. gospodina velik. župana Pogledića, dra. Kostu Vojnovića, rektora magnifika dra. Franju Ivekovića; no nemože se prešutjeti, da se svakomu na čudo daje, kako naši meštri, koji bi najviše morali raditi o koristi družtva, zanj' malo mare. Bog dao u tom krenulo ove godine

na bolje! Našim pako djetićem dovikujemo: Momci napried, jer slogom rastu male stvari!

— U ovdješnjem samostanu čč. sestara milosrdnica obdržavala se je i minuloga Božića vrlo ganutljiva svečanost. „Gospojinsko družtvo" priredilo je po svom liepom običaju ubogoj dječici „božić", te jih tom zgodom nadarilo zimskimi odjećicami. Svetčanost ova spada doista medju najljepše, koje si pomisliti možeš. Puna dvorana otmene gospode i gospodja, pa i roditelji siromašne dječice motre bogato nakićen „božić", a čitavo jato dječice vrvi oko njega te jedva čeka, da svetčanost započme. I eto ti preč. g. Lehpamera, koji poznatom svojom ljubeznošću stupa pred dječicu, te jim vrlo zgodnom besjedom najrazumljivijim načinom protumači znamenovanje ove svečanosti. Pa nije to još sve. Mala djevojčica, koje nit vidit nemožeš, hvali i blagosivlje dobročinitelje, koji su tu liepu božićnicu priredili, tako liepim i ganutljivim načinom, da su nam slušajućim suze radostnice u očiu zatitrale. Na to zaori „Narodi se kralj nebeski" i započe razdieljivanje darova. Ako pomislimo, da je tom zgodom nadareno 120 djece podpunom odjećicom i to negledeć na vjeroizpovjest, da trošak „gospojinskoga družtva" za nabavu ovih darova iznaša više stotina forinti, da ovo plemenito družtvo uza sve to i vrlo znatan broj siromašne dječice tečajem čitave godine uzdržaje, to mislimo, da nemože biti družtva s humanitarnijom svrhom nego-li je ovo. Svaka dakle čast vriednim i plemenitim gospodjam odbornicam, gospodjam Tomeković, Tomičić, Kronfeld, Vrbančić, Balog, Bastaić i Bauer, koje toli skromno i doista u ovo oskudno doba požrtvovno, netražeć nit hvale nit slave, čitavu godinu rade, da pomognu sirotinji, koja bi bez ovih dobročiniteljica svoj gorki udes još gore oćutila. Tko iole može, neka tomu liepomu družtvu priskoči u pomoć. Družtveni je blagajnik g. dr. Ivan Bauer, koji rado svaku pobližu uputu daje onim, koji žele stupiti medju dobročinitelje siromašne dječice.

— Prečastni prvostolni kaptol, s ostalim zagrebačkim svećenstvom, na čelu mu presv. g. J. Pavlešić čestitao je jučer uzoritomu gospodinu kardinalu-nadbiskupu novu godinu. Presvietli gospodin predvoditelj iztaknuv zasluge uzoritoga gospodina po crkvu, kojoj sprema u dječačkom sjemeništu i restauraciji prvostolne crkve preliepe darove, a za tim i po domovinu, ulažuć na najvišem mjestu uplivnu rieč na našu korist, zaželi u ime svih, da ga dobri Bog poživi još dugo, kako će u jednom i drugom pravcu djelovati moći. Zahvaljujuć se uzoriti gospodin spomenu, da je liepomu uspjevanju dječačkoga sjemeništa i restauracije prvostolne crkve pridonesao mnogo sav kler, a on da će to jedno i drugo podupirati, moleći blagoslov s gora, da što veće plodove ovoga nastojanja crpiti uzmogne naša dioeceza.

— G. Josip Platnar imenovan je privr. upraviteljem u Voloderu. G. Felix Berk ide za duh. pomoćnika u Nedelišće, a Gjuro Kolenković iz Bednje u Čazmu.

Rim. Sv. otcu čestitao je po običaju Rimskom sbor kardinala u oči minuloga Božića. Na pozdrav kardinala di Petro-a odgovorio je sv. otac vrlo sgodno, obazriev se ponajprije na sadanje stanje družtva ljudskoga, koje je u velikom puno nemira. Sluša najme sviet dan danas prerado one nauke, koje ruše javni poredak, uslied kojih ne staje sloge i zadovoljstva u obitelji, po kojoj ne ima sigurnosti ni pojedincu, pošto mu ne može biti zaštićeno ni jedno pravo, kad se načelno radi proti svakomu ugledu, svakoj vlasti. Velikoj ovoj bolesti ima donesti prieki liek vjera Kristova i sveta njegova zaručnica. Ona ima donesti svietu opet mir, koji su angjeli zapjevali pastirom, i koji je ona ne jedanput samo već svietu i donesla. Pomoć Božja, koja ju nikad ostavljala nije proizvesti će to opet i sada. Tomu se nada sv. otac tim većim pouzdanjem, što je u samoj crkvi danomice sve to veći mir. Pokazuje to i čvrsto jedinstvo kako episkopata ukupnoga sa sv. stolicom, tako i duhovnih pastira i vjernika s episkopatom. Mirna ovako u sebi nudja crkva mir svim onim, koji su ga izgubili. Ali nudeć ga ne misli ona napustiti ni jedno svoje pravo, bilo ono svjetovno, bilo duhovno, nego će ga i od sada braniti, te nastojeć ona doći u što uži vez sa Kristom Gospodinom, uzda se, da će pravu svomu i izvojštiti pobjedu. Po tom spomenu sv. otac, kako je on u tom smjeru već do sada radio, što pokazuju sva njegova djela, naročito posljednja mu okružnica, kojom želi, da uzbuji svuda zdrava nauka, i da se s istinom slože svi oni, koji joj se do sada opiraše. Za tim izjavi sv. otac, kako se jako veseli, što se s nazori njegovimi, u onoj okružnici izraženimi, slaže cieli episkopat, koji živo radi u duhu njenom. „Sigurno je" završi sv. otac, „da će duhove obratiti dubok studij dobrih načela, pak da ćemo vidjeti, kako opet procvietava mir, ta najveća želja naša, ta najvruća težnja naša." U toj čvrstoj nadi blagoslovi sv. otac sv. sbor i sve prisutne, a njegov se blagoslov prolio cielim svietom, i donio mu godinom novom u istinu mir, za kojim željno vapi!

— Prošle godine liep je uspjeh postigao sv. otac s Armenci. Nova godina jednako će ga moći razveseliti i glede Maronita u Siriji. Namislišе najme Maroniti, da će prevesti djela sv. Tome Akvinca na jezik arabski, kako bi razkolnici laglje mogli doći u jedinstvo crkveno. S toga je Maronitski nadbiskup u Beyrutu, mons. Jos. Debs sa svojim svećenstvom i vjernici, vlasti njegovoj podložnimi poslao sv. otcu adresu, u kojoj iztiče, kako mu godi okružnica njegova „*Aeterni Patris*", te medju ostalim obećaju: „*Semper et ubique tamquam sanctae romanae ecclesiae filios, jussa, consilia, hortatus ac nutus magni Leonis XIII., per cujus os Petrus loquitur maronitica docilitate excipere, atque factis sine haesitatione pro viribus prosequi.*"

Njemačka. Mienom godine osobitim naglasom iztiču sve stranke želje svoje i nade. Nu kod svih jednodušna je želja: mir! Katolici ga žele sa svimi, koji su ih do

sada vriedjali ljuto, sa svimi „kulturnimi borci"; želo ga sada tim vruće, što se pri koncu prošle godine pokazala makar i mala iskra nade za nj. I protestanti, naročito konservativni žele mir. Mir s katolici, s kojimi će raditi, da ne stane „kulturnoga boja", a mir i s onimi svojimi zabludjelimi istovjerci, koji u posljednje doba napustiše i sam temelj kršćanstva: vjeru u Krista Boga. A kako su se stali kupiti ozbiljnije i privijati bolje katolikom nadaju se, da će mir taj dobiti, ter izposlovat, da se ne dogodi više sablazan, gdje bi službenik njihove vjere, vršeć službu svoju poricao božanstvo Kristu.

— Još ni sada nije zamuknula vika liberalaca, što su poraženi u pitanju obće pučke škole. Nu ako misle vikom preplašiti Puttkamera, zlo misle. Jer on je naložio, da se točno izpita svaki slučaj, gdjegod je uvedena „obća" škola, ter uzpostavlja školu vjersku, ako je ona bez razloga prije dokinuta bila. Uz to je sada izdao nov dopis, kojim ukida Falkovu uredbu, gdje se je zabranjivalo učiteljem, da prate katoličku djecu k službi Božjoj. Od sada će to učitelji morati činiti. U protestantskih školah morati će se prije svakoga predavanja moliti, pošto se oni tek nedjeljom sastaju u crkvah. Ovim smjerom poći će Puttkamer i od sada, jer mu je sam car Wilhelm čestitao, što se je tako odvažno ponio u pitanju „obćih" škola.

Braćo Hrvati! O golemoj biedi, što s izvanredne nerodice ove godine zadesi Istrane, pisalo se već po raznih novinah a govorilo se i u carevinskom vieću, pa su tužni glasovi bez dvojbe i mnogoga Hrvata u plemenitu dušu dirnuli te od srca sažaljuje svoju jadnu braću istarske Hrvate. Ali golu istinu svih jada i nevolja, što ih trpe Istrani u obće, a najpače stanovničtvo srednje Istre, političkoga kotara pazinskoga, već sada, a koje će skoro, ne bude-li na vrieme pomoći iz vana, zahtievati mnogobrojnih žrtava medju nejakimi starci i nevinom dječicom, — golu istinu otih jada i nevolja težko bi bilo opisati, a još teže dokučiti ju onomu, tko nemora gledati joj samoj u lice.

Na tisuće ljudi mori već sada, tek na početku zime, glad, a groza hvata čovjeka, kad pomisli, kakove strahote čekaju te golotinje tek kašnje, kada je ljuta zima potisne sasvim u siromašne im kolibice, koje im pružaju i onako tek slaba zaklona od biesne bure. A zima i jest počela baš ljetos tako rano i tako strogo kazati svoje ledeno gospodstvo.

Da se takovim biednikom štogod pomogne, osnovao se ovdje odbor za sabiranje dobrovoljnih prinesaka za podporu od glada stradajućih obćana. Ali odbor je ovaj stegnuo svoj djelokrug na jedinu poreznu obćinu pazinsku, dočim ima u tom kotaru još pet takovih obćina, i upravo po tih seoskih obćinah i je najveća bieda zavladala, te premnogi neće se moći okoristiti ni državnim zajmom, jer tko ništa neima, njemu se ni neuzajmljuje ništa, neimajuć on čime jamčiti, da će dug platiti; a osim toga zatvoreno je od sada do uključivo mjeseca svibnja, t. j. za vrieme, dok traje djelatnost napomenutoga odbora, i zadnje vrelo, iz kojega bi u skrajnoj svojoj biedi mogli crpsti bar nekoliko pomoći: zabranjeno je naime za to doba i prosjačenje po gradu Pazinu!

Budući tako ove seoske obćine lišene svake tudje pomoći, a kod kuće neimajući ništa do neopisivih jada i nevolja, kucaju u svojoj očajanosti na vrata svih čovjekoljuba, da ih pomažu, kako koj bolje znade i može, a Slovjeni su dužni tim više gledati, kako bi po svojih silah doskočili nesreći ovih, zanemarenih doduše, ali skroz poštenih i vriednih Hrvata; a i grjehota bila bi velika, da se ti nevoljnici moraju sada osvjedočiti, da i u najvećoj svojoj biedi nenadju nigdje odziva. da neimaju nigdje svoje krvi, nigdje brata, da ih pomogne!

Takovimi razmatranji potaknuti, odlučiše ovdašnji narodnjaci osnovati samostalan dobrotvoran odbor, koji bi kupio i dielio milostinju stradajućim ne samo pazinske, već i svih ostalih obćina ovoga političkoga kotara. Nu razmaknuv si time djelokrug poveća on nerazmjerno i broj onih biednika, kojim želi pružiti pomoći, dok milostivi bog ne dade boljih vremena; a tako si on sam otešća i zadaću svoju, nebudući ni s daleka u tako ugodnu stanju, da samimi domaćimi sredstvi oživotvori svoje želje. Članovi su naime tomu odboru osim nekolicine narodnih činovnika samo još svećenici toga kotara, a što mogu i svi ovi skupa doprinieti, bilo bi tek po koja kapljica u more neizmjerne biede. S toga je prinukan naš odbor tražiti i izvan svoga zavičaja u plemenitih čovjekoljuba u obće, a slavno poznatih prijatelja i dobrotvora slovjenstva napose dobrovoljnih prinesaka za podporu biednih Istrana.

Što se u tu svrhu usudjujemo moliti i slavno p. n. obćinstvo matere Hrvatske, nebi-li se i njezini sinovi dobrotvorno odazvali stradajućoj si braći istarskoj, učinismo to s toga, što smo uvjereni, da u sretnijoj Hrvatskoj ima dosta plemenitih rodoljuba, koji će moći i hotjeti i sada, kako no učiniše već toliko puta, pružiti dobrotvornu svoju ruku onamo, gdje je bieda najveća, a to tim više, što valja pomoći vlastita brata. Dobro došli će biti i najvrućijom zahvalnosti primljeni i najmanji darovi, ne samo u novcih, već sve, što tko može sam pregorjeti, jer dieliti se siromahom i onako neće novci, već samo gotove viktualije.

Nadajući se naš odbor, da će mnogobrojnimi dobrotvornimi prinesci moći doći u preugodno stanje, da uzmogne ne samo hljebom nahraniti lačna istarskog Hrvata, već mu i ponosno kazati, da ima i on posvuda slovjenske svoje braće, te tako i njega nadahnuti ponosom na svoju mnogo napastovanu i grdjenu, ali do sada barem vjerno gojenu i čisto čuvanu narodnost, bilježi se prepokorno najodaniji

Odbor za podporu stradajućega pučanstva političkoga kotara pazinskoga.

U Pazinu, 21. prosinca 1879.

Tajnik:	Predsjednik:
Ivan Berbuč,	Franjo Matejčić,
c. kr. gimn. profesor.	c. kr. profesor.

Urednik dr. **Andrija Jagatić**. Tiskom **C. Albrechta**.

KATOLIČKI LIST.

Broj 2. U Zagrebu, 8. siečnja 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Crkva i politička kultura u ljudskom družtvu.

(Dalje.)

8. S naukom Platonovom o državi i njezinih političkih odnošajih u najtjesnijem savezu je o istom predmetu nauka Aristotelova. Aristotel uči, da je država nešto uzvišenija od pojedinca, kako je i cielina nad dielovi, svrha nad sredstvom. Zato dobiva čovjek svoju vriednost i znamenitost tek po državi. Što je savršenost cieline prama dielovom, to je savršenost države prama pojedincu članu. Država nejma druge svrhe do sebe, te nije država radi pojedinca, nego pojedinci radi države. U tom je sva vriednost i odredba za čovjeka. On mora biti u svem valjan državljanin i vrstno udo državnoga tiela. Iz ovih načela izvadja Aristotel takodjer dužnosti pojedinca. Čovjeku je prva zadaća biti dobrim gradjaninom. Sredstvo za to mu je etika. Etika nije drugo nego dio politike. Blaženstvo, koje imade čovjek po etičkih načelih zadobiti, može se jedino zadobiti gradjanskim životom. Dobar državljan i blaženost je jedno te isto. Biti kriepostnim i biti dobrim državljaninom pojmovi su identični. Prama tomu je glavna zadaća države privesti državljane do blaženstva. Nu pravo blaženstvo je težnja za kriepostmi, za to će morati država o tom nastojati, da joj državljani budu kriepostni. Kako je urediti državu, da ovu zadaću i zbilja poluči, to ima odgovoriti „politika.“[1])

9. Hoće-li država ovu zadaću izpuniti, to mora najprije o tom raditi, da uredi socijalne i političke odnošaje. Sa socijalnoga gledišta zahtieva Aristotel proti Platonu obitelj i privatno pravo vlastničtva. Obitelj je njemu po naravnom zakonu prije države, zato mora ona u državi obstojati. Privatno pravo vlastničtva je takodjer po svojoj naravi prije države, za to nesmije unj dirati država. Nu slobodu braka valja svakako zakoni suziti, te porodu označiti maksimum. Kržljav i slab porod valja u zametku satreti. Druga grozna tvrdnja Aristotelova je takodjer ta, da je robstvo naravnim zakonom opravdano. Rob nije drugo po sudu Aristotelovu nego živo sredstvo gospodaru. On je bez svakoga prava u državi. S političkoga gledišta razlikuje Aristotel trostruki ustav: monarkiju, aristokraciju i demokraciju, a najbolji bi bio onaj, koj obuhvaća sva tri ova elementa. — Tiranida je izrod monarkije. Da se u država i zbilja ustvori dobro pojedinca prvo je sredstvo zakon. Zakon mora biti u svakoj državi, a nije drugo nego izražaj državnoga razuma. Vladar je živ zakon. Zakonodavac dajuć zakone mora se osobito skrbiti za uzgoj mladjega naraštaja. Najviša svrha uzgoja je kriepost. Početne nauke kao sredstvo za kriepost neka budu gimnastika i glasba.

10. Ako se Aristotelova nauka o državi prispodobi s Platonovom, vidimo, da je ona u toliko bolja, što se i onako dosta krupni absolutizam nije raztopio u socijalizam. Nu lošija je Aristotelova nauka od Platonove, što za razvoj čovjeka i njegovu svrhu nedopušta drugo, nego biti valjanim državljaninom. Osim toga je Aristotelova tvrdnja o robstvu vrlo kriva, jer izjednačuje roba sa životinjom.

11. Ova načela vidimo donekle praktično izvedena u rimskoj državi. Abstraktna neka država bila je Rimljaninu Bog, te je njoj morala služiti ista religija kao sredstvo. Cieli sviet valjalo je podjarmiti ne radi kakovih viših svrha, već jedino radi pohlepe za vladom.[1]) U vrieme careva, povieda poviest, obožavali su podložnici

[1]) Dr. Alb. Stöckl u sp. dj., koj je vrstno razglobio nauku Aristotelovu str. 116—156. i osim toga upućujemo na glasovito izdanje Aristotelovih diela po Didot-u u Parizu god. 1848—57.

[1]) Alzog: Handbuch der Universal-Kirchen-Geschichte. Mainz 1872 str. 58.

cara još živa kao božanstvo, a carevi kao da su svjestni bili, da ih ovo obožavanje ide. Svetonij pripovieda o Domicijanu, da je svoje listove počimao riečmi: „*Dominus et Deus vester hoc fieri jubet*“ [1]) Još groznija nam se prikazuje slika socijalnih odnošaja u rimskoj državi, ako na um uzmemo robstvo. Pod konac rimske republike, a osobito na početku carske dobe bilo je robstvo sistematički provedeno. Veći dio državljana čamio je pod krutim jarmom robstva. Postupak s robom nije bio zakonom opredieljen. Rob je bio gospodaru „*res.*“ On ga je mogao mučiti, izložiti, zlostavljati i ubiti. Gospodar nije bio u tom nikomu odgovoran. A najgore se je postupalo s robovi na imanjih. Oni su sačinjavali t. z. familiju rustiku u oprieci s robovi u gradovih, koji su spadali u familiju urbanu. Biti robom „*familiae rusticae*“ smatralo se je kao *exilium*[2]). Stanje tih robova bilo je slično nesretnomu stanju amerikanskih robova. Oni su danju radili u okovih, a noćju bi ih zatvaralo u podzemnih tamnicah (ergastulum)[3]). Tjelesne kazne i mučila za robove tako su bila raznovrstna, da im se niti broja nezna. Roba pribiti na križ nije bilo ništa neobična[4]). Višeputi bi gospodar dao mučiti roba ili robinju iz zabave[5]). Izrezati robu jezik ili ga na čelu žigosati žigom bio je u Rimljana svakdanji običaj[6]). Cielu familiju smaknuti, kada se u njoj nije našao krivac, to je dopuštao i državni zakon[7]). Od kolikoga zamašaja u rimskoj državi bilo robstvo, vidimo najbolje iz toga, da se u rim. poviesti često spominju ratovi s robovi i gladiatori. Da su timi ekstremi politički odnošaji bili prežalostni, netreba niti spominjati. To je uvidio već Cicero, te punim pravom uzdisao za pomoć, kojoj se nadao ne od čovjeka već od Boga[8]).

12. Mi smo sva ova načela poganskoga vieka namjerice nešto obširnije razglobili, da uvidimo, kako se i u našem vieku šire nauke, koje nisu drugo nego ideje poganstva zaodjenute novim ruhom. A mogli smo se do sada i o tom uvjeriti, da je najglavniji razlog tako krupnim bludnjam u poganstvu bio taj, što se je htjelo sve svesti na rezultate ljudskoga umovanja, te se vjera posve pustila s oka. Plato je istina u svojoj „valjanoj državi“ naglasio vjeru, nu pitanje o pravoj vjeri, kako već spomenusmo nije umio riešiti. Rimsko poganstvo palo je u drugi ekstrem, jer je vladara u državi izjednačilo s božanstvom, a tako ne samo uništilo svaku vjeru, nego i podrovalo temelje političkih i socijalnih odnošaja u državi. I u našem vieku jesu mnoge ideje malo ne iste, ako ne gorje od poganskih o državi. To smo nakani izpitati sada. Nejma dvojbe, da je današnjim mnogim političkim i socijalnim idejam podloga ateizam, koj se pokazuje još u ovih oblicih: u panteizmu, deizmu i racionalizmu. Mi ćemo na koncu naše radnje uviditi, što jur spomenusmo, da se čovječanstvo nemože nadati pravoj političkoj kulturi, ako neprigrli nauku crkve, a u protivnom slučaju, da se mora vratiti u iste zablude, kojih se poganstvo odreklo tek po kršćanstvu.

13. U kako uzkom srodstvu je ateizam sa panteizmom i deizmom najbolji je dokaz poviest moderne filozofije. Holandezki panteista Spinoza kao i englezki ateista Hobbes sa francezkim deistom Rousseau-om učiniše iz države „legitimna tirana.“ Što Spinoza i Hobbes bez okolišanja čine zaključuje deista tek po okolišanju. Posljedak je ovdje i ondje jedan te isti. Rousseau učio je suverenstvo naroda i republike, a Hobbes i Spinoza despotizam vladara. Kod posljednjega je absolutna volja vladarova mjerilo pravice. Sve što čini pravedno je, jer to on čini. Rousseau-u je sveobće glasovanje počelo slobode. Tiranstvo, kako su ga učili Hobbes i Spinoza, nije drugo nego svojevoljna poraba pravednoga autoriteta ili što je isto, nepravedna poraba vlasti, potištenje prava.[1])

14. Ova nutrnja srodnost, jer se od antikršćanskih ideja neda oddieliti, ostaje uviek jedna te ista. Deiste i rationaliste igraju vrlo čudnovatu ulogu u žalostnom boju kršćanskih ideja proti modernomu ateizmu. U Francezkoj bili su ateiste nad deistami u narodnoj skupštini i strahovladi, a nitko živ nemože tajiti, da je jedno i drugo prva slika ateistične države u Europi. Ovu su kašnje nasliedovali deiste malo ne u svih idejah o državi. U Njemačkoj je novija filozofija počam od Kanta, Fichte-a, Hegela sve do Schopenhauera zadobila pobjedu nad

---

[1]) Sr. Suetonii vita Domitiani c. 18. Liepo o tom Döllinger u poznatom djelu, Heidenthum. str. 613—617. i st. 627.

[2]) Hor. sat. 2, 7. 117.

[3]) Columel. 1, 6. 3.

[4]) Juv. 6. 219.

[5]) Ovid Amor. 1, 14. pripovieda da su rimske gospodje imale robinje t z. ornatrices, koje bi ih opravljale a gospodje bi na toaleti imale posudu s ugljenjem, kojim bi žgale robinju kad nije što po volji učinila gospodji.

[6]) Sr. Mart. 2. Cic. pro Elveut. 66. Seneca de ira 3, 19. 1.

[7]) Sravni o tom Tac. ann. 14, 42. 43.

[8]) Sr. Cicer. de republica III, 6. i češće; za tim de natura deor. 2, 28. i češće.

---

[1]) Sr. Periodische Blätter zur wissenschaftlichen Besprechung der grossen relig. Fragen der Gegenwart svez. 1. str. 44. Regensburg. New-York, Cincinnati 1879.

racionalizmom deista. Ona nepoznaje drugo van državu kao boga, a za tim su pošli svi politici dakako pod krinkom t. z. liberalizma.

15. Što su Hobbes i Spinoza, a poimence Rousseau započeli u svojoj filozofiji o državi to nastavi poznati skeptik David Hume i početnik nove njemačke filozofije Immanuel Kant. Hume je tvrdio[1]), da je početak družtvu i svim njegovim odnošajem tražiti u ugovoru. Ugovor je takodjer mjerilo za političke odnošaje družtva, a vladar nije drugo nego družtvo u njegovoj osobi, koja ugovor vrši. Pravice nejma kao takove, ona je praktički ugovor t. j. ugovor kojega pojedinci kao članovi izpunjuju. Pravo i ne pravo ima daklje svoj izvor u družtvu, a ovo u ugovoru. Hume je kao most, po kojem je Kant prošao u svoj kriticizam[2]). Kant uči u svojem djelu „Kritik der praktischen Vernunft“, da je izvor zakonu i pravu praktički um. Zakon i dužnost obuhvaća samo „vanjsku volju“ i vanjske čine čovjeka, te se zato dužnosti prama zakonu, odnosno državi, i obratno bitno razlikuju od moralnih, t. j. dužnost, na koju nas veže pravo i zakon, nemože ujedno biti ćudoredna, nego neka vanjska o nutrnjoj obvezi posve neovisna dužnost. Pravne odnošaje valja dakle posve lučiti od moralnih. Ova načela privela su naravno Kanta i na taj zaključak, da se politički odnošaji družtva osnivaju na „uzporednom obstanku samovolje pojedinca prama samovolji drugih po nekom obćem zakonu.“ Po tom je odnošaj pojedinca prama državi označio pravilom: „radi tako, da uzmogne tvoja samovolja obstati sa slobodom drugih po nekom obćenitom zakonu.“ Buduć da pravo i zakon nejmaju karakter ćudoredni, a dužnost prama zakonu nije no neka vanjska dužnost, to je nuždno, da se oni, koji svojih vanjskih dužnosti nevrše, takodjer vanjskim načinom na izpunu dužnosti sile.

16. Iz posljednjega Kantova zaključka mora naravno sliediti i to, da su dužnosti, na koje nas zakon i pravo veže, puke prisilne dužnosti, posve različite od etičkih, na koje čovjeka nitko vanjskim načinom siliti nemože. Nadalje je nuždna i vlast, koja će siliti na dužnosti. Pravo bez ove vlasti, tvrdi Kant, nemože biti pravo. Ova silujuća vlast je Kantu sama država. Država dakle je jedan od najglavnijih uvieta za pravo. Nu država nemože postati drugim načinom, nego ugovorom, po kojem čovjek svoju slobodu gubi, a prima ju u drugom obliku kao udo zajedničkoga bića t. j. države. U državi, kaže Kant, mogu biti samo tri vlasti: zakonodavna, izvršujuća i sudačka. Suverenstvo u državi pripada bitno narodu. Za to se zakonodavstvo kao izliev suverenstva nemože pomišljati bez zajedničke volje naroda. Ovu nemože nitko zastupati, a ujedno je sve pravo što narod zakonom odluči, jerbo je zakon odluka svakoga za sve i sviuh za svakoga. Vladar je samo nosioc izvršujuće vlasti, a obnaša svoju čast samo na ime i uz nalog naroda. Narod ga može skinuti po volji ali nikada kazniti. Sudačka vlast je napokon samo u narodu, koj se sam sudi po svojih odabranih reprezentantih, t. z. *jury*.

17. Kant je u svojem djelu „kritika čistoga razuma“ uztvrdio, da je naš „ja“ i „biće kao takovo jedna te ista misleća substancija“[1]). Ovu misao ili bolje nesmisao, o čem je Kant samo naslućivao, prihvati Fichte kao gotov princip za svoj filozofski sustav. Na temelju toga načela brani Fichte s Kantom, da se sloboda imade svakako dieliti u nutrnju i vanjsku ili ćudorednu i pravnu. O pravu uči Fichte, da nije drugo nego naš „absolutni ja“, kojega sužuje jedino „ne ja.“ Nu shvaćajuć se ovako naš „ja“, mora sebe takodjer shvatiti kao „individuum“ t. j. sebe kao „jedno“ u odnošaju prama množini. Naš „ja“, shvaća u sebi takodjer slobodu, a mora ovu shvaćati ujedno i u drugih „ja.“ Ovako dobijemo, uči Fichte, obćinu samih slobodnih „ja“, nu obćina se nemože pomišljati, ako se sloboda pojedinoga „ja“ nesužuju slobodom drugoga. Skup tih suživanja u slobodi sačinjava izvor pravu u državi i svim odnošajem državljana. Svatko uvidja, kolik su nesmisao sve ove tvrdnje i kako je država sgoljni silujući pravni zavod.

18. Kako su Kant i Fichte, a poslie njih Schelling svojim krupnim realističkim panteizmom bili od velikoga upliva u prevratu njemačke filozofije, tako su mnogo doprinieli k tomu, da se je po poznijih državoslovcih zasnovala državna teorija posve kriva i nekršćanska. Njemačka filozofija je po njih urodila plodom racionalisma, a taj se može punim pravom nazvati ateizam. Tkogod u toj racionalističkoj i ateističkoj struji prati političke i socijalne odnošaje današnjega vieka, taj mora priznati, da se svagdje opaža ne samo odpor proti Bogu i njegovom redu, nego i poricanje svake vlasti

[1]) Najznamenitije mu je djelo: Enquiry cooccrning human unterstan ding Sr. Dr. Alb. Stöckl: L. d. Geschichte der Philosophie. Mainz 1870. p. 642.

[2]) Kantova filozofija dobi ovo ime jer je za temelj svomu umovanju stavio kritiku pitanja: da-li je u obće metafizika moguća.

[1]) Ovo su njegove rieči: es ist nicht unmöglich, dass „das Ich“ und das „Ding an sich“ ein und dieselbe denkende Substanz seien.

*

i ugleda. Uviek se istina neide tako daleko, da bi se očito poricala vlast onom poznatom socijalističkom izrekom: „vlast je neosobna, nevidljiva i anonimna“, ali se ona ipak obara tim, da se nepriznaje druga vlast nego suverena volja čovjeka. Neka tko umuje kako ga volja, ako nepriznaje Boga i njegov nauk, on će uviek nagaziti na teoriju po političku kulturu vrlo pogubnu. Tako je i naš viek nepriznavajuć Boga i njegov nauk, koj je neprevarljivo sačuvan u katoličkoj crkvi, morao primiti onu toli pogibeljnu teoriju o suverenstvu naroda, socijalizam i onaj nesmisao, da je država „sgoljna abstrakcija duha.“ Mi ćemo ove teorije u sliedećih točkah pobliže razmatrati i dokazati, da nisu, kako protivnici hoće, nauka crkve i katoličkih učenjaka.

(Dalje će sliediti.)

Glavnica i rad.

Iz talijanskoga preveo J. *Urpani.*

II.

Predmet razdora i temeljno načelo postavljeno od socijalista.

Da se upozna, stoji-li sgrada čvrsto, prije svega treba proučiti zemljište i temelj, na koji se naslanja. To moramo i mi ponajprije učiniti: proučiti temelj, na kojem se diže pitanje medju glavnicom i radom. U tu svrhu najkraći i najsigurniji jest onaj put, da se uputimo ravno k onim, koji bijahu ili stoje na čelu razkolnika, i da jih pitamo *što traže,* i na *kojem temelju* to traže.

Prvi, na kojeg na tom putu nailazimo, je Saint-Simon. On podignuv stieg razdora s napisom: *Sveobća zadruga*, i geslom dolje upisanim: svakomu polag njegove vrstnoće, svakomu polag njegovih djela, traži, da se ukinu privatne glavnice, i da se stvori samo jedna, javna narodna, te preustrojiv družtvo po vladavini obrtničkoj, svaki nek ima ono mjesto, koje ga ide prema njegovim naravskim vrlinam, i svatko nek se nagradi onolikom nagradom, koja odgovara njegovu djelu, njegovu radu. Za njim dolazi Fourrier. Ovaj takodjer, držeći u ruci svoj stieg s geslom: *družtvena reforma*, traži, da uništiv individualno vlastničtvo glavnica, sve se učini zajedničkim, i da se tim razpolaže na korist rada polag pravila po njemu ustanovljenih, i da se porazdiele plodovi obrta medju članove zadruge prema umnim vrlinam, glavnici i radu. Takodjer bijaše dignuo svoj stieg u ono doba Louis Blanc uz geslo: *Ustrojenje rada.* Njegova tražba bijaše, da država potisnuv konkurencijom privatne glavničare k sebi pritegne sve glavnice naroda, i da njimi razpolaže na svoj račun nagradjujuć rad, na koji bi svatko bio obvezan, prema individualnim potrebam radnika.

Sva ova tri velika učitelja u socijalizmu, pošto su formulirali tražbu, koliko se tiče teorije, pregnuše sijati sjeme nauke medju puk; koliko se tiče praktične strane izuzam po koji tihi pokušaj, neučiniše ništa. Taj zadatak preuzme medjunarodna zadruga radnika. Ova prikupiv pod svoju zastavu što je više mogla radnika svakog naroda, planuv užasnom bojnom krikom, odluči silami sveobće si zadruge ostvariti *družtvenu reformu*, a u njoj novo *uredjenje rada*, il inače provesti u praksi više manje modificiranoj tražbu navedenih trijuh učitelja. Svrhu, koju si je ona postavila u svojih prvih obćih pravilih, ustanovljenih u kongresu u Ginevi god. 1866., sastojeću u tom, da radnika oslobode odvisnosti od glavnice, naznači geslom: *nitko više plaćenik; svatko glavničar.* Koja tražba na kraju računa jednako vriedi, koliko zahtjev, da glavnica i rad budu u jednoj ruci. Marx i Lassalle, porieklom i vjerom židovi, svojimi spisi silno poticahu medjunarodnu zadrugu, i uzpiriše njezine težnje tja do pobune.

Evo u jezgri što radnici traže zapovjednim glasom, i što je po tom kamen smutnje: 1. ukinuće individualnoga prava vlastničtva na obstojeće glavnice, na korist zajednice; 2. uništenje prava vlastničtva, proizlazećeg iz sudjelovanja radnje drugoga il iz baštine; 3. družtvena priznaja individualnoga rada, kao jedinoga vriela individualnog prava vlastničtva, stegnuta u okvir nagrade, polag djela i prema potrebam. I nitko neka ne misli, da se ovi zahtjevi čine bez ikakva temeljita razloga, s kojeg da ne bi, po njihovu sudu, bili opravdani. Socijaliste nisu poput onih pustahija, ili poput onih lupeža, koji pritaknuv putniku nož k prsima sav razlog, zašto će, da ga opliene, postavljaju u ubojito oružje. Baš protivno. Oni postavljaju za podlogu svojim tražbam načelo pravice i prava. Jer je družtveno uredjenje u svemu, što je u oprieci s njihovimi zahtjevi, polag njihova mnienja, okuženo nepravdom, zato traže korenitu reformu. Sansimonovci god. 1830. obtuženi javno u parlamentu zaradi družtvene reforme, koju navješćahu, dajuć u njekakvu spisu prvog listopada račun o sebi, veljahu: da oni traže u ime svetog naravskog zakona, da se promjeni ustanova o vlastničtvu, i u koliko ova posvećuje na korist njekolicine *bezbožnu povlast bezposlice*, to jest povlast živiti od tudje muke, i u koliko ona prepušta družtveno uredjenje individuâ *slučaju rodjenja*[1]). Nije inače mislio Louis Blanc pišuć: da se pojmovi o pravici i čovječnosti prevrću ondje, gdje se tim lakše dade obogatiti, čim je manja oskudica, i gdje je tim teže izbaviti se nevolje, čim je ona veća: takovo da je stanje današnjega družtva. Onaj bo, koji se slučajno rodi siromašan, mora raditi, stradati,

[1]) Les Saint-Simoniens, ne viennent porter atteinte à la constitution de la propriètè qu'en tant qu'elle consacre pour quelques-uns le privilége impie de l' oisiveté, cest-à-dire celui de vivre du travail d' autrui; qu'en tant qu'elle abandonne au hasard de la naissance le classement des individus.

i potišten propasti: dočim usuprot onaj, koji se slučajno rodi od bogate obitelji, može uživati i plivati u sreći. Siromah ima takodjer pravo poboljšati stanje si, naobraziti se. Ele što hasni, kad on to ne može! Svi razlozi pravice zahtjevaju, da družto ukine one ustanove, koje pod imenom prava krinkom su nepravice i da svakoga obskrbi onom obukom, bez koje se čovječji duh ne može razviti, i onimi pomagali rada, bez kojih se ljudska djelatnost ne može maknuti.[1])

Medjunarodna se *zadruga* iztiče takodjer u ime pravice. Ako ona prieti napadajem, oplienom i zatorom, nije na to prinukana drugim, van načelom prava, o kojem sudi, da je prezreno i nepošteno zlostavljeno, i komu se postavila za najvišega osvetnika. Evo kako govori u svojih skupštinah. U onoj držanoj u Basileji god. 1869. očituje: družtvo ima pravo ukinuti individualno vlastničtvo zemljišta, i predati posjed obćini, a ovaj čin opliene da je sasvim potrebit. Dalje, razpravljajuć o baštini, očituje na sav glas, da ova sačinjava povlast, koja je *nepravda u pravu* i neprestana prietaja družtvenomu pravu: priznaje se dakle potreba, da se pravo nasledstva posvema i korenito ukine, i to ukinuće držati se mora absolutnim uvjetom oslobodjenju rada.[2])

Basilejska skupština nadje odziva u onoj, držanoj u Goti dne 25. svibnja 1875, buduć u njoj odlučeno: 1. da nevolji i robstvu u formi budi kojoj, kako se sada opazuju, uzrok jest stanje odvislosti, u kojem su radnici napram sredstvom rada, što jih glavničari drže u monopolu; 2. da se zato od slobode rada zahtjeva, da rečena sredstva od stanja privatnih dobara predju u ruke družtva u stanje skupnih dobara, i da se po stanovitom družtvenom postupniku upotrebe na obću korist, i dobitci da se pravedno porazdiele.[3]) U čem bi sastojala pako sredstva rada, o kojih je riec, to je već bilo opredieljeno u skupštini Bruseljskoj 1848. i Basilejskoj. 1869. Ta sredstva obuhvaćaju rudnike bud koje vrsti, kanale, puteve, brzojave, šume, mašine, nepokretnine i glavnice.

Postoji dakle njeko načelo, na kojem socijaliste sude da osnivaju svoje tražbe; oni prizivlju na pravicu, na pravo. Koji čvršći temelj može da bude kao uporište budi kojem zahtjevu? Kad je ovaj prema pravici i prema pravu, tuj neima što bi se dalo prigovoriti, tuj treba sagnuti glavu, a protuslovju mjesta neima. Buduć pako takove jesu tražbe socijalista, vele oni, treba prilagoditi se i udovoljiti jim.

Ele drugo je reći, da taj i taj zahtjev jest prema pravici i prema pravu, a drugo je dokazati, da jest on sbilja takov. Nije dosta to reći; treba dokazati. A k tomu treba pridovesti naslovâ, navesti razlogâ, koji imaju dokazati, da se tražba na pravici i na pravu temelji. Biva li tako sa zahtjevi socijalista? Eto pitanja, koje se poradja medju njimi i družtvom, za čigovu reformu kamkaju. Pitanje je to, koje oni najvećom sigurnosti riešavaju na korist svojih zahtjeva nabrajajuć nam sijaset naslova, koje drže spremne za svaku nuždu. Da vidimo u primjeru.

III.

Naslovi, na kojih socijalizam temelji svoje tražbe.

S trijuh gledišta socijaliste izvadjaju naslove, na koje oslanjaju pravednost svoje stvari i pravo svojih zahtjeva.

1. Iz *družtvenih odnošaja.* S otog gledišta Niemac Liebknecht umuje u prilog kolektivnosti svijuh glavnica, ovako. Mi demokrati socijaliste tražimo slobodnu pučku državu, koja osnivajuć se na jednakosti pravâ i dužnosti ne trpi u svojem krilu, da bude gospode i sluga, gulikoža i oguljenika; mi pod pojmom *dobra državnoga* ne razumievamo dobro ove ili one česti gradjana, već *sveobće dobro*, dobro obćenitosti. Jer se pako ovoj svrhi opire privatna glavnica i individualno vlastničtvo, mi u ime dvajuh svetih načela, da korist osebna mora biti podredjena obćoj koristi, i da je dobro države najviši zakon, hoćemo, da se privatne glavnice i individualno vlastničtvo okrenu u glavnice i vlastničtvo skupno u ruci države. Koju promjenu ipak zahtieva *pravica* i *nužda.* Zahtjeva ju pravica, jer ova traži, da se većina ne žrtvuje koristi njekolicine. U današnjem družtvenom uredjenju, komu je temelj vlastničtvo individualno, obistinjuje se, da je većina žrtvovana interesom njekolicine, kako to dokazuje biedno stanje, u koje je palo seljačtvo u Francezkoj, Englezkoj i Njemačkoj. Dakle punim se pravom traži, da se korenom iztriebi povod takovoj nepravdi promjenom privatnog vlastničtva u zajedničko. Zahtjeva ju nužda. To potvrdjuje neodoljivost znanstvenih dokaza. I sbilja Liebig, oslanjajuć se na zaključke crpljene iz lučbe, upozorio je već sviet, da ako se zemlja, doline i šume unapred ne budu obradjivale znanstveno, zemlja, koja će za malo godina ojaloviti, neće više dati ni što je nuždno po život. Jer je očevidno, da se zem-

---

[1]) Il en resulte, que la société doit à chacun des ses membres, et l'instruction, sans laquelle l'esprit humain ne peut se déployer, et les instrument de travail, sans le quels l'activitè humaine ne peut se donner carrière. Organisation du travail, pagg. 16, 17.

[2]) 1. Le Congrès déclare, que la société a le droit d'abolir la propriété individuelle du sol et de faire rentrer le sol à la communauté. 2. Il dèclare encore qu'il y a nécessité de faire rentrer le sol à la propriété collective. Considerant, que d'autre part, le droit d' héritage constitue un privilège, dant le plus ou moins d' importance ne détruit point l' iniquité en droit, et qui est une menace permanente au droit sociale; ... le Congrés reconnait, que le droit d' héritage doit etre complêtement et radicalement aboli. V. Testut, L' Internationale, pagg. 152, 153. Paris 1871.

[3]) In der heutigen Gesellschaft sind die Arbeitsmittel Monopol der heutigen Capitalistenclasse; die hiedurch bedingte Abhängigkeit der Arbeiterclasse ist die Ursache des Elends und der Knechtschaft in allen Formen. Die Befreiung der Arbeit erfordert die Verwandlung der Arbeitsmittel in Gemeingut der Gesellschaft etc. V. Todt, Der radicale deutsche Socialismus, l. 128.

ljišta u privatnih rukuh nemogu obradjivati znanstveno. S toga sliedi u državi pravo učinit se gospodarom, da družtvo ne umre od gladi. Tim više, što na kraju konca država ima pravo *razvlastiti*, kako to tvrde ugledni pisci. Tako postupajuć Liebknecht od jednog razloga do drugog, dolazi na ovaj zaključak: hoće-li država pravo nam dati, da udovolji laganim korakom i mirnim načinom našim zahtjevom? U tom ćemo slučaju imati reformu putem jednostavne *razvlastbe*. Neće-li? Dat ćemo si ga sami, te ćemo imati *reformu* putem *nasilne reforme*.[1])

Dioba družtva u vlastnike i u težake, u glavničare i u radnike, vele Sensimonovci, nije drugo, no produženje staroga robstva, čigovim se može smatrati skradnjim repom; nije drugo, u jezgri, no iztrošaj čovjeka za čovjeka. Buduć je ovo družtveno stanje stvar nepravedna, mora da se odtuda izvodi nužda, promjeniti ga korenito, ukinuv vlastničtvo, predstavljalo se to budi u formi kojoj, i maknuv sa svieta težku sudbinu plaćenika[2]). Oto, primjećuje Blanc, treba učiniti i s onog drugog razloga, što je uz današnje družtveno uredjenje siromah prinuždjen živiti o milosti bogatoga, i radnik o milosti glavničara, a u stanju toli biednu, da nemogu nikako vršiti pravo, što ga imaju po naravi, pravo naobraziti se[3]). A što je najgore, nastavlja Lassalle, u takovom položaju oni si nikako nemogu pomoći, kako bi se izvukli iz toli žalostna tiesnaca. Pošto sve te okolnosti znače očevidno nepravdu, poradja se od tud potreba one družtvene promjene, koju traže socijaliste.[4])

2. *Iz individualnih odnošaja.* Iz ovih socijaliste izvadjaju svoje dokaze proti sustavu plaća. Proudhon piše, da ovaj sustav vriedja naravno pravo: i to bud zato, što u sebi sadržava njeku hinbu na štetu radnika, kad mu se plaća samo dielom zaslužena nagrada, bud zato, što se glavničar na trošak istoga radnika dostane neodvisna družtvena položaja[5]). Marx dolazi na isti zaključak, izvadjajuć ga iz uporabe njeke svoje nauke o vriednosti[6]). Lassalle se povadja za Marxom umovanjem slobodnijim, bistrijim i zamamljivijim. I Blanc pišuć proti Bastiatu nastoji dokazati, da se svaki dobitak izvadjen iz glavnice mora držati nezakonitim[7]). Odatle zaključuju, da pravica zahtjeva, da se sustav plaća ukine.

3. *Iz državnog gospodarstva.* Načelo slobodnoga natjecanja brani i rabi ekonomična uredba, koja sada valja. Pošto je pako to načelo, kako je dokazano svakdanjim izkustvom, s više gledišta zamka, kojom se služi glavničar, da siromaha radnika guši, koji iole pravicu ljubi, mora da viče sa socijalisti i zaključi, da treba očistiti družtvo od takova načela.

---

[1]) Grund- und Bodenfrage.
[2]) Doctrine de Saint-Simon, list 174. i slied.
[3]) Loc. sup. cit.
[4]) Bastiat-Schulze von Delitsch.
[5]) Qu'est-ce que la Propriété, l. 74 i slied.
[6]) Das Kapital.
[7]) Loc. cit. Livr. IV.

S ovimi i tim podobnimi razlozi socijaliste nastoje dokazati pravednost svojih tražba, te podjarujuć razdor medju glavnicom i radom potiču narode na pobunu. U sliedećih članci izpitat ćemo jim vriednost.

(Dalje će sliediti.)

Križić. *)

Slika Stjepan Vukovinski.

„Narodi nam se kralj nebeski."
Nar. božićna pjesma.

Božić! Ima-li srca tako hladna, koje se ne bi razigralo kad čuje taj zuj, ima-li oka tako mutna, koje se ne bi razbistrilo, kad čuje taj poj. Tmine nesta. Svjetlo betlehemske štalice razsvjetljuje cieli sviet. Bog posta diete, da budeš ti kršćanine čovjekom; posta robom, da budeš ti slobodnjakom; povito je u pelenice, da se ti slobodno krećeš, ljula se u kolievci, da se ti ljulaš u nebu, rodi se u štalici bez gospodara, da tebi pomogne do domovine nebeske. Oj radosti na radosti, veselja na veselje. Crkva to najbolje ćuti. Razdragana siplje blagoslov na blagoslov. Sakupljenu svoju djecu dvori nebeskimi milostmi. Misa za misom, propovied za propoviedi, blagoslov za blagoslovom kršćanska srca pohadjaju. Znade ona dobro, da je ono malo diete blagodarno, milostivo. „Narodi nam se kralj nebeski" zuji pjesma kô sirenski zvuci. Lomi pjesma orijaške zidine crkvene, ječi gromorno kroz cielo božićno vrieme ne samo u crkvi već i gorom i doli.

Dan je, sveti dan je sv. Ivana apoštola. Ljubimac jest on Gospodnji. Na Spasiteljevoj grudi ogrijala se grud zemna čovjeka. Zar tvoje kršćanine srce ne teži, videći ljubav nebesnu u sv. Ivana, da se i tvoja grud ne nasloni o grud Boga čovjeka? Nu čekaj de, već zuji pjesma: „Narodi nam se kralj nebeski", čekaj de, moći ćeš tvojima ustima poljubiti Propetoga, na tvoje grudi pritisnuti Božansku grud. Koraca družba pram seocu. Mirno je tiho, je. Nebom plavetnim zaigralo sunce. Zemlju pokriva velo nevinosti — debeo snieg. Zlatne zrake titraju o siede vlasi starine župnika. Dobar je on otac dobroga svoga sela. U ruci mu krst Spasitelja. Tiska ga na svoje grudi, da pun ljubavi nebeske blagosovi svoju djecu. Miloglasni zvon javlja, da je družba u prvoj koljebi selca. „Mir ovoj kući", pozdravna je pjesma sjedoga pastira. „Narodi nam se kralj nebeski" zaori družba. Domaćina, prevriedni starac prati pjesmu veselim glasom, pjeva družina ciele kuće. Gleda jih kako se liepo poredali. Po njih pala odabrana tkanina. Kuća je čista. Tamjan — ta vruća molitva — mirisavo prodire, zrakom. Svečani je čas. „Bili u ovoj kući angjeli mira, napustila ju vražja zloba. Ovu kuću pohadjao Isus Krist, vječne joj blaženosti, vječno zdravlje" drhću usta pobožna pastira. Po sobi rosi biser rosa blagosovljena voda. Licem ukućana poteku suze radostnice. „Blago miroljubivima,

---

*) Kajkavci: križec.

er će se sinovi Božjimi nazvati." Zaredao križ na cjelovanje. Pun nade cjeliva ga domaćina i domaćica, ljubeznim smieškom nevina dječica. Na vratima diže se spomenik božjega blagoslova. Veselo smješi se broj nove godine, jer je utisnut božjim blagoslovom. Početna slova sv. triuh kralja druguju se sa godinom. Radostno kliču: darivaj kršćanine novorodjenoga kralja cielom godinom plemenitimi darovi. On će i tebe darivati, jer u njega obilje svega blaga i dragocienosti. „Daj vam Bog zdravlje, k tomu veselje", ori se pjesma kolibom. Vesele duše u Gospodu stišću si ruke na pozdrav i razgovor. Veseo je pastir, gledajuć si na vjerno stado. Milim okom pogledava na nevine angjelke — maljušnu dječicu. Sakupljena se oko njega. Ruku ljube, a usta im slove liepe molitvice. Veseo je pastir: staro tješi, obodrava na strpljivost, mlado opominje na stalnost. — „Narodi se kralj nebeski" sad je pozdravna pjesma svakoj kući miroljubiva seoca. Križ se cjeliva, blagoslov se širi. Križ je utjeha sirotanu i biednu. Diete nebesko rodjeno u prostoj štalici, propeto na križnom drvu kliče: „Blago siromašnima, jer je njihovo kraljevstvo nebesno."

* * *

Titra zviezda večernica. Ugasnu pozdravna pjesma. Selcem mûk i mir. Kolibice kô da se grle i ljube. „Mir ovim kućam." Angjeoske liepe glavice kô obletavaju njihove visi. Titra zviezda večernica. Titrala ti hrvatski narode viekoma blagoslovom božićnim duhovnoga ti pastira. Vodila te, ali uviek k štalici novorodjenoga kralja Isusa Krista. Premda je prosta štalica, naći ćeš ipak u njoj preliepi stan.

Viestnik.

Zagreb. Nj. Svetost papa Leo XIII. imenovao je preč. g. Tomu Gajdeka *in antistitem urbanum seu domus pontificalis praesulem.* Cieneći velike zasluge preč. gospodina i po crkvu i po narod naš mi mu odrca čestitamo na liepom ovom odlikovanju.

— Doznajemo posve pouzdano, da je sv. otac podielio comandeur reda Grgurova presv. gg. prof. dru. K. Vojnoviću i vit. Iv. Trnskomu.

— Biskupom na otoku Krku imenovalo je Nj. Veličanstvo dra. Franju Feretića, bivšega kanonika Krčkoga, rodom iz Vrbnika.

— G. Ferdinand Körbler, postao je župnik u Šandrovcu. — Umrli su: 1. o. mj. Josip Čus, umirovljeni župnik Erpenjski, a 30. prosinca m. g. Ivan Grgesina, podarhidjakon kotara Virovitičkoga i župnik u Turnašici. Pokojnik bio je najstariji podarhidjakon u našoj nadbiskupiji, i u svakoj svojoj službi vrlo revan. Vječni pokoj obojici!

— G. Ivan Matešan, stud. philol. na našem sveučilištu, Zavelebitski Hrvat, klerik biskupije Spljetsko-Makarske zaredjen je kod nas u svećenike minulih trih blagdana, a na bogojavljenje čitao je svoju prvu sv. misu u crkvi sv. Katarine, dozvolom uzoritoga gospodina jezikom starih hrvatskih glagoljaša. Rukovodio ga je pri sv. misi veleč. g. nadarbenik Ivan Tkalčić, a sabralo se k misi množtvo mladomisnikovih zemljaka i štovatelja. Revnovao mladi pregaoc dugo i dugo u vinogradu Gospodnjem, ter vjeri našoj i domu našemu privriedio mnogo dobra!

— Izašao je 1. broj „Katoličke Dalmacije." Vrlo nam je milo razabrati iz nje, da su izjalovljena sva nastojanja njenih neprijatelja, e da joj zakrenu vratom. Ona će izlaziti i na dalje, pohrvaćena još više, nego-li je do sada bila. Smjer joj se neda ljepše kazati, nego-li ga kaže pjesmica, otisnuta na čelu 1. broja. Preporučujuć ju i opet svim revnim katolikom i vriednim Hrvatom evo te pjesmice:

Sgoljna sam vam Dalmatinka,
Hrvatskoga roda kćer;
Kakav naslov i lozinka,
Takav vam je i moj smjer:
Mimo svega božja slava,
Pa hrvatskog roda práva.

Dizat u vis zublju vjere,
Što nam dao vječni Rim,
Štono svjetlost svoju stere
Prosvietljenim svietom svim;
Ta zadaća plemenita
Moja starost poglavita.

Al ne manja starost moja,
Ti hrvatski rode moj;
Domovina, sreća tvoja,
Tvoj razvitak, ponos tvoj:
Ma tko, rode, u te dirne,
Neće sanjat sane mirne.

Na barjaku mome stoji:
„Sve za vjeru i za dom:"
Tko to kani da razdvoji,
Nanj ću grmit kao grom.
To mi milje i omilje,
To mi dika, to okrilje.

Tamo smiera naslov novi.
Pomladjenih sila râd;
Samo Bože blagoslovi
Sveto sjeme, krasni sâd;
Bez tog, uz sâd i sve sjetve,
Nit nam bira, nit nam žetve!

— Iz Višnice piše nam jedan župljan Višnički. U našoj župi dogodi se na božićnu noć redki slučaj, gdje revni dušobrižnik, preč. gospodin začastni kanonik i župnik Petar Rusan odsluži Bogu na slavu, a nam na preveliku radost, 57. polnoćku. Isti prerevni duhovnik služio je od godine 1822. do 1834. u Bukovcu i Vinici kao duhovni pomoćnik, u koje vrieme bi uvjek na svetu božićnu noć njemu povjereno obavljanje polnoćne svete mise. Od godine 1834, pak do 14. veljače 1846. obavljaše u Cvetlinu, sa najvećom revnošću dužnosti župničke, a od poslie, pa sve do dana današnjega u župi Višničkoj, koje cielo vrieme sve težje duhovne poslove zadrži za sebe, a laglje povjeri svom pomoćniku,

tako naravno sve zornice, polnoćku i poldašnu misu na božić, poldašnu misu na uzkrs, duhove, brašančevo, kao takodjer sve obhode kroz čitavu godinu zadrži za sebe. Isti revni svećenik u visokoj svojoj starosti (82 god.) i sad još uvjek obavlja sve župničke poslove, te se i sada ne otimlje, i u najvećoj nepogodi vremena, k najudaljenijim kućam nosit svetu poputbinu umirajućih i sprovadjati od kuće u gospodinu umirajuće. — Toga revnoga svećenika nevidi nitko još izaći iz spovjedaonice, dok je i jedan čovjek na izpovied, tako i 13. prosinca 1879. čim po odlazku bivšeg kapelana Martinkovića, nije odmah popunjeno bilo mjesto pomoćnika, sam ode po zornici u Cvetlin na susjedstvo, te ondje od 9. u jutro, pa sve do ½2. poslie podne neprestano sedjaše u spovjedaonici, nebrineć se ni malo, da ga je čitavim putem sprovadjao vihar i neobično padao snieg. Izpuštajuć još mnoge vrline njegove iskreno želim, da nam se u miloj domovini pomnožili takovi svećenici, koji sve žrtve dragovoljno podnose.

Rim. Neprijatelji Krista ništa željnije neočekuju, nego sgodu, da službenici njeni pokažu malodušnost, da oni stanu napuštati stanovište svoje i sprijateljivati se s duhom, koji su oni gledali posijati po svietu. Za to budno paze osobito na glavu našu, sv. otca, ne bi-li u njem zamjetili što takova. I sbilja misliše, da mogu tu viest sada raztrubiti po svietu, jer da je Leo XIII. napustio misao o nastavljanju tek odgodjenoga sabora vatikanskoga, budić je naložio, da se prostorije, u kojih se je saborisalo, razpreme. Toj viesti dodaše primjetbu dosta zlobnu, da su stvari drvene prodane krčmaru njekomu. Službeni list vatikanski „Osservatore romano" poriče tu viest, ovako razglašenu. Sv. otac Leo XIII. misli isto tako o saboru, kako je mislio i veliki mu predšastnik Pio IX. Ta i on je pokojniku vruće savjetovao, da taj sabor sazove. Nu prevrat stvori takve okolnosti u Rimu i drugud, da je sada posve nemoguće saborisati. Ta činjenica, pak onda i to, što su sve stvari drvene kroz 10 godina prilično trošne postale prinukalo je sv. otca, ter je naložio, da se razpreme prostorije. Drvo je poklonjeno raznim manjim crkvam i kat. školam, a drugo je na naročitu zapovjed sv. otca sačuvano u vatikanu do onoga srećnoga vremena, kad saboru ne bude nikakve zapreke.

Carigrad. Medju vladami turskom i englezkom nastao je bio razdor čudne ruke. Poznato je i u nas, kako englezko biblijsko družtvo traži po svih narodih pouzdane osobe, da mu u razne jezike prevode i sv. pismo i druge male razpravice. Agenat njeki toga družtva po pokrajinah turskih nadje si muhamedanskoga ulema Ahmed Tevfika, koji mu je ovo jedno i drugo prevodio na jezik turski. Čin ovaj uleme smatralo je poglavarstvo njegovo pregrješkom velikom, te ga zatvorilo, a za tim i na smrt osudilo. Englezkoga poslanika pri Porti Layarda kan da je to silno iznenadilo, jer odmah priposla vladi spomenicu, gdje traži: da se englezkomu agentu vrate svi oduzeti mu spisi, a Tevfik da se iz zatvora pusti, svi pako oni turski činovnici, koji su ma kako sudjelovali pri zapljeni ovih spisa da se odpuste. Sve ovo zatraži Layard odrešito i brzo, za tri kratka dana, jer da će inače prekinuti svako diplomatsko občenje s Portom, a u vlade svoje zatražiti dalnje naputke. O toj spomenici viećalo je odmah ministarsko vieće još kasno u noć. Zaključci se razabraše tek iz njekih kasnijih dogodjaja. Layard je najme produljio rok, kad mu se je imalo odgovoriti na spomenicu. Do toga je pako dana moralo Tevfikovo poglavarstvo od njega dobiti izjavu pismenu, da žali, što je prevodio bibliju. Scheikh-ul-islam poslao je doista tri uleme k Ahmedu u tom poslu, koji su mu imali obećati i pomilovanje od poglavarstva, ako mu se odazove želji — al badava. Tim je razdor još bolje napet postao, ali na posredovanje vlade njemačke i austrijske slegao se. Agentu su povraćeni zaplienjeni spisi, a Ahmed će iz Carigrada na kršćanski njeki otok, da bude zaklonjen od ljuto povredjenoga fanatizma Muhamedanaca Carigradskih. Razmirica ova jasan nam je svjedok, da inovjerci drugi puno bolje ciene načela vjere svoje, nego-li mnogi kršćani štuju vječna načela vjere Kristove. Inače se ne može protumačiti velika ona hladnokrvnost, kojom se dopušta, da se svuda bez svake zaprjeke svakojakimi spisi guši čuvstvo vjersko. Naučili se mi barem čemu i od njih!

Francezka. Novo ministarstvo započima rad novom godinom Radikalizam protiskuje se sve više na površje. Republika kan da hoće svakim danom podati nov dokaz, da ne može ni umjerena biti, van da joj je istovjetnom biti s komunom. Jer ne ima dvojbe, da ni sadanje ministarstvo neće predugo sjediti na kormilu, budić ni ono ne predstavlja ustavne većine. Nastojati će ono naravno, da još većim radikalcem od sebe ugodi iztriebljujuć iz sudačkoga stališa sve, što ne misli kako i Gambetta, makar da će tim porušiti „svetu dogmu" liberalačku o nezavisnosti sudačkoga stališa, i tim samo na novo pokazati, da se ni jedna absolutna vlast, makar se i republika zvala, ne može dugo držati nikakvih ćudorednih i pravnih načela. Za tim će gledati i u političke službe ponamjestiti svoje ljude, da na svih mjestih uzmognu imati budne stražare položaja svoga. Nov tiskovni zakon gledati će ugušiti svaku oporbu; a urediti će se na novo i sastanci, neka ne bude sgode rešetati djela vlastodržaca, kako bi se prije uspavao i onako nezadovoljan narod. Ovako će sebi Gambetta spremati diktatorsku vlast, dok mu se ne svidi znameniti Grevy-a, koji kan da je i sada već sliepo orudje u njegovoj ruci.

Dopisnica urednička.

G. Gj. P. u K. Za lani 3 for., a za ljetos preostala 2 for.; g. Drag. St. u d. Z. Namireno je lanjsko II. i ljetošnje I. polugodište; g. P. G. Grosswilfersdorf. Za lani je namireno bilo sve već prije; g. N. R. u Oš. Za lani još nije uplaćeno bilo ništa; gg. P. M. u Sv. J. i G. H. u V. Još je na dugu II. pol. lanjsko; gg. A. Š. u K. S. K. u Gj. Sve je u redu; njeke vanjske predplatnike upozorujemo, da se za cielu godinu plaća 6 for.; J. U. u Hr. Velika Vam hvala na trudu; pošaljite nastavak, jer smo s ovim gotovi odmah.

Tko nam nije povratio lista molimo, da nam što prije pošalje predplatu, ili barem javi, želi-li i ljetos predbrojnik ostati.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 3. U Zagrebu, 15. siečnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Crkva i politička kultura u ljudskom družtvu.

(Dalje.)

19. Nejma dvojbe, da je početnik ateistične teorije o državi poznati francezki deista Rousseau. Nu da je suverenstvo naroda izvor i počelo prava i vlasti u državi, toga nije on prvi učio. Ova nauka je gojenče vjerskoga pokreta u šestnaestom vieku. Protestantizam je uzeo sud pojedinca kao nepogriešivoga učitelja i u vrhunaravnih vjerskih istinah, a tim je morao priznati osim religioznoga i političko suverenstvo u svakom pojedincu. Kalvin i Jurieu uztvrdili su s Luterom višeputi, da se suverenstvo naroda mora braniti kao mjerilo za sve političke odnošaje u družtvu, a to se nebi moglo činiti dosljedno, da nije svaki član družtva suveren. Država im nije drugo nego „skup individualnih prava.“ I to je onaj razlog, da se je protestantizam u svojem razvoju doskora izvrnuo u čisti politički pokret, koj je našao vrhunac u revoluciji proti svakoj vlasti.

20. I moderni politici brane kao neoborivu zasadu, da je država moralna neovisna osoba. A kako se osoba pojedinca, tvrde oni, neda pomišljati bez tiela i duše, tako se nemože pojmiti niti država, ako se ne dopušta, da su joj državljani kao tielo, a vlast i ugled kao duša osobi već p o s e b i pripadajuća. Po ovoj zasadi imade vlast i ugled svoj izvor u državljanih, u samoj državi. Ako se upravi na ovaj nazor duboka ali zdrava nauka o materiji i formi, uviditi ćemo lahko, kolika se bludnja pod njim krije. Materija države jesu pojedinci državljani i to u koliko su ovlašteni i sposobni, da sačinjavaju cjelinu i socijalnu jedninu. Ovo posljednje je tek moguće pomoćju sredstva, koje će ovu jedninu uzdržati, a to je ugled, vlast, suverenstvo. Ugled je dakle forma države. Pojedini članovi jesu po svom biću u sebi i medju sobom nerazdieljivi, a mogu se u cjeloviti i zajednički život sdružiti tek moralnim vezom. Ta pojedinci mogu ono prirodjeno nagnuće na socijalan život jedino uzbuditi i ustvoriti nekim zajedničkim oživljujućim principom. I tu nastaje pitanje preznamenito, kako dolazi materija t. j. u njoj usadjeno i prirodjeno nagnuće na družtveni život do one oživljujuće forme?

21. Triezna filozofija uči, da si materija po sebi forme dati nemože, nego da ju valja tražiti izvan nje. Bezvjerska škola odgovara na naše pitanje u kratko ovako: „skup individualnih prava sačinjava ono, što nazivljemo „socijalni auktoritet.“ — Ova tvrdnja vrlo je luda. Kano što pukovnija sbrajajuć individualna prava pojedinih vojnika nemože u toj sbrojitbi doći do sbroja, koj bi bio pukovnik pukovnije, tako nemože niti država sbrojitbom ili skupom individualnih prava doći do vladara. Pak valja napokon i to znati, da je auktoritet u državi pravo, koje se bitno razlikuje od individualnoga. Auktoritet ima ravnati individualnim pravom, te ga prema obćemu boljku kadkada i suživati. Umnažali mi i sbrajali individualna prava bez kraja i konca, mi nećemo dobiti drugi skup prava, nego što je individualno pravo u sebi t. j. materiju, koja je nuždna za viši red i viši družtveni život, ali nikada sàm princip toga života i reda.

22. Ono, što socijalnomu organizmu život i jedinstvo daje, t. j. samostalan i socijalan život, nemože imati svoje poriekló u množini, smatrali ju kao skupinu pojedinaca ili kao cjelinu, već izvan nje, jerbo je množina po sebi materija bez reda i jedinstva. Ovaj oživljujući princip mora poteći iz višega vriela, iz vriela, iz kojega polazi svako pravo i svaka vlast, dosljedno pravo i vlast, jedinstvo družtva čuvati i braniti. Crkva uči, da je ovo vrielo sàm Bog. Ona je kroz viekove učila narode onu uzvišenu nauku sv.

Pavla: „*omnis anima postestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt a Deo ordinatae sunt*“[1]), i opet onu sv. Petra: „*subjecti estote omni humanae creaturae propter Deum: sive regi, quasi praecellenti, sive ducibus, tanquam ab eo missis*“[2]). Dakle vlast i ugled suverena nejma svoj razlog i izvor u narodu, u državi i družtvu u obće nego u Bogu samom. Vladar je dakle po nauku crkve zadobio vlast po Bogu, a radi njega ugled, jerbo je, kako sv. Pavao uči: „*Dei minister tibi in bonum.*“[3])

23. Protivnici katoličke nauke iztiču iz poviesti dogodjaje, gdje je narod birao vladara, a ipak ga je sav sviet i sama katolička crkva priznala za života i poslie smrti zakonitim. Oni mniju, da je izborom dobio vladar vlast od naroda i po tom da je u protuslovju sama sobom katolička crkva, koja je nekoč priznavala takva vladara zakonitim, a danas uči, da svaka vlast polazi ne od naroda ili države, nego od Boga. Oni se pozivlju i na neke katoličke theologe navlastito na Bellarmina i Suareza, koji da su jednako š njimi branili nauku o suverenstvu naroda. Mi ćemo ove dvie točke pobliže razmatrati.

24. Da je nekoč birao narod vladara, to se poreći nemože. Istina je i to, da je valjano izabrana vladara katolička crkva priznala zakonitim. Nu sve to nečini nikakove težkoće. Narod si može i danas, ako nejma pravnih zaprieka, birati vladara, a crkva će takova i danas priznati zakonitim. Izbor vladara po narodu, odnosno po njegovih zastupnicih, nedokazuje, da je narod dao vladaru vlast, nego da je samo tim načinom označio za nju n o s i o c a, koj nije bio drugim pravnim načinom označen. A taj način povladjuje i naravno svjetlo razuma. Ono uvidja dobro, da je za obstanak države, koja je lišena vladara, nuždna vlast i njezin nosioc. Ako budući ovaj nosioc nije označen nijednim već obstojećim načinom, niti božjim niti ljudskim, to si može narod po volji birati način, a taj može biti i izbor. Nu i u tom slučaju polazi vlast od Boga, samo joj je čovjek označio vidljiva nosioca.

25. Što se Bellarmina i Suareza tiče, valja znati, da nisu nikada učili, što im podmiću protivnici. Njihovu nauku valja dobro razumjeti a i viek, u kojem su živili. Polovicom šestnaestoga vieka pojavile su se dvie struje u državnoj teoriji. Jedna je htjela uzkrisiti Platonovu filozofiju a š njom i Platonovu idealnu državu. Prvi je bio Englez Toma Moore, koj je zasnovao po Platonovu primjeru neku idealnu državu. On je tvrdio, da ove istina još u Europi nejma, ali si ju je on stvarao na nekom otoku „Utopia“ zvanu.[1]) Druga struja bila je reformatorska, koja je s jedne utrane rušila crkveni ugled, a s druge razširivala vlast vladara do skrajnosti. Ona je branila načelo, da je zemaljski vladar n e p o s r e d n o od Boga postavljen i da je vlast neposredno od njega primio. U Englezkoj je absolutista Jakov I. tvrdio, da politička vlast neposredno od Boga dolazi na vladare i knezove, kao što crkvena vlast na papu. Proti ovim naukom usta Bellarmin i Suarez. Bellarmin je učio, da je vlast istina neposredno od Boga dana, ali u državi najprije narodu, a tek po njem vladaru. Narod mora vlast, koju je primio od Boga, prenieti na nekoga, a to mora činiti, jer ga veže naravni i božji zakon, koji hoće da bude družtvo i u družtvu vladar. Suarez je dielio vlast u religioznu i političku. Ob onoj je učio, da neposredno polazi od Boga, na nosioca, a ob ovoj, da istina polazi od Boga nu neprelazi na nosioca — vladara — neposredno, nego po drugotnom uzroku, najme narodu. Po tom je i Bellarmin i Suarez čvrsto držao nauku crkve, da je svaka vlast od Boga i da je ovisan ob ovoj vlasti i narod. Oni su samo lučili medju svjetovnom, političkom i crkvenom vlasti, te branili različite načine, kako jedna i druga prelazi na nosioca. Dakle oni nisu učili, kako protivnici hoće, da je narod izvor i počelo vlasti u državi, nego su branili nauku, koju je crkva uviek držala.[2])

26. Oni, koji brane suverenstvo naroda kao jedini izvor za vlast i pravo u državi, iztiču proti nauku katoličke crkve još ovu težkoću, da nereknemo sofizam: ako se neprihvati njihova nauka, tada je nestalo slobode, a kako se ova, što i sama crkva uči, nemože poreći u pojedincu čovjeku kao bitni dio njegova bića, tako se jednako mora ova priznati i u državi, koja je skup pojedinih slobodnih bića. Sloboda se nemože nikada i pod nijednim uvjetom okrnjiti u čovjeku na dobro i korist vladara. Ako se ovo učini, počinjen je atentat na čovjeka i njegovu narav.

27. Najprije valja uglaviti, što znači s l o b o d a. Dan danas se pod ovom rieči mnogo toga krije. Koja se vrst slobode u toj primjetbi razumieva: ili sloboda u oprieci prama robstvu

[1]) Rom. 13, 1. sl. — [2]) 1. Pet. 2, 13.
[3]) Rom. 13, 4. Sr. Catech. Rom. p. III. c. 5. §. 15.

[1]) Njegovi sljedbenici bili su za to nazvani utopiste.
[2]) Sr. Periodische Blätter 1879. str. 127. III. sv. i Dr. Stöckl: Geschichte d. Philosophie. Mainz 1870. str. 558.

ili sloboda u oprieci prama naravnoj ovisnosti i podložnosti pod zakonitom vlasti? Sloboda prve vrsti nemože imati nikakove težkoće, jer ove nemože izgubiti niti pojedinac niti cielo družtvo. Ona je sdružena s čovjekom kao bezuvjetno svojstvo bića stvorena na sliku i priliku božju. Sloboda u tom smislu spada na bivstvo čovjeka. Poganstvo, kako jur vidismo, nije poznavalo taj ures. Tmina poganstva uze u političkom pogledu robovom svaku slobodu, te ih smatrala kao stvar. Nu posve je drugo pitanje, da-li je ovisnost i podložnost u takovoj oprieci sa slobodom čovjeka, da se nikako nemogu spojiti s njegovim bićem i naravi.

28. Na ovo pitanje daju nam liep odgovor primjeri ob odnošaju djece i roditelja, sluge i gospodara, žene i muža. I u ovih odnošajih gubi nešto sloboda. A tko će živ uztvrditi, da je ovisnost i podložnost djece, sluge i žene proti naravi čovjeka, koj je slobodno biće. Ovo se može još manje uztvrditi o gradjanskoj ili političkoj ovisnosti i podložnosti čovjeka. Gubitak ili bolje suživanje slobode u ovih odnošajih ne samo da nije proti naravi čovjeka, nego se š njom najljepše slaže, ono je po čovjeka častno i nuždno. To opazi već Cicero, koj u svojem djelu „de legibus" piše: „Kao što oblastim predstoje zakoni, tako predstoje narodu oblasti i može se u istinu reći, da je oblast govoreći zakon, a zakon neima oblast. Pravu i uredbi naravi nije za tim ništa tako primjereno — a kad ovo velim, hoću da pomišljate na zakon — nego vlast, bez koje nemože obstojati niti dom niti grad niti narod niti svekoliki rod ljudski niti ciela priroda nit sam sviet. Jerbo se i ovaj pokorava Bogu, i ovomu su podložna mora i zemlje te i život ljudski sluša zapoviedi najvišega zakona." [1]) — I doista vlast i njoj odgovarajuća podložnost počiva na naravnom zakonu, a što ovaj čovjeku nalaže, ne može nikako biti proti njegovoj naravi.

(Dalje će sliediti.)

---

[1]) Mjesto je klasično te glasi u izvoru: Ut enim magistratibus leges, ita populo praesunt magistratus, vereque dici potest magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum. Nihil porro tam aptum est ad jus conditionemque naturae — quod cum dico, legem a me dici intelligi volo — quam imperium, sine quo nec domus ulla nec civitas nec gens nec hominum universum genus stare nec rerum natura omnis nec ipse mundus potest. Nam et hic Deo paret et huic oboediunt maria terraeque et hominum vita jussis supremae legis obtemperat. l. III. c. 1. §. 2. 3. po izd. Dr. Adlf. du Mesnil Leipzig. 1879.

Glavnica i rad.

Iz talijanskoga preveo J. *Urpani.*

(Dalje.)

IV.

Razdioba socijalista s gledišta družtvenoga i njihove posebne namjere.

Glavnica i *sredstva rada* il *obrta* razlikuju se doduše u svojem značenju, pogledom na porabu, koju čini znanost, nu nipošto u običnom smislu, u kojem to shvaćaju socijaliste. Pošto, kakogod *glavnica* u ovom drugom znamenovanju znači *sreću, imetak* u obće, tako se pod naslovom *sredstvâ rada* razumjevaju ne samo *naravska sredstva posvojena,* najme zemljišta, rudnici, rieke i tim podobna, nego sve jošte ono, što je proizvod kojeg prvjeg obrta, kao tvornice, radionice, strojevi i slična. Tako u smislu socijalističkom *sredstva rada* i *glavnica* znače sve ono, što služi radu čovjeka.

To predpostaviv, dolazimo k naumljenu izpitu naslova, što jih socijaliste navadjaju u prilog svomu pitanju. Prvo mjesto zauzimlju oni, koji se izvadjaju iz družtvenih odnošaja državne vlasti prema članovom, koji državu sačinjuju. Nu već na prvi pogled nailazimo na razliku medju socijalisti, koju nam razjasniti treba.

Razna su imena, pod kojimi se pojavljuju. Jedni bo se zovu *komuniste, politični-komuniste,* a drugi *kolektiviste-anarhiste, nihiliste.* U jezgri se ipak mogu smatrati kao dvie skupine, jedna prikupljena pod stiegom Marxovim, a druga pod Bakuninovim: koje buduć složne u težnji, da se individualno vlastničtvo ukine, nesložne su glede forme, koje bi se držati imale u ostvarenju svoje namisli. Ona, koja sliedi Marxa, predlaže, da tu veliku oplienu izvrši država, i da ova, postav gospodarom svake stvari, razpolaže ugrabljenim vlastničtvom na korist zajednice: dočim ona, koja stoji uz Bakunina, odredjuje, da razne grupe radnika, srušiv državu, ukinu silom individualno vlastničtvo, i da svaki pojedini njih posjeduje u zajednici onaj dio, koji ga ide, i da se spoje svi zajedno federativno. Obedvie stranke se sastanu u socijalističkoj skupštini u Gandu mjeseca rujna 1877. De Paepe pokuša utrnuti svaku iskru razdora pomirbom. Nu zaludu. S toga, kad se došlo do zaključka, bila su dva predloga. Prvi, što ga formulirali *komuniste* i *politični komuniste* djaci Marxovi, veljaše ovo:

„Uvažujuć, da, dokle zemljište i proizvadjanja, koja podavaju sredstva životu, jesu u ruci i u posjedu posebnika i privatnih družtva, gospodarstvena podčinjenost ogromne većine pučanstva morat će postojati sa svom onom nevoljom, koja od nje potiče; skupština očituje, da *zemlju* i *ina sredstva rada* treba da posjeduje *država,* il *občina,* koja zastupa i u sebi sadržava sveukupnost puka." [1])

---

[1]) Considérant qu' aussi longtemps que la terre et les instruments de production, qui sont les moyens de la vie, sont détenus et appropiés pas des individus et des groupes,

*

Pošto se za taj predlog nije dobilo više od šestnaest glasova izmedju trideset zastupnika, koji su glasovali, prešlo se na onaj *kolektivista*, *anarhista* i *nihilista*, sve to sliedbenika Bakuninovih, sastavljen ovako:

„Uvaživ, da proizvadjanje u sadašnjoj formi sobom vuče koncentriranje (posakupljenje) družtvena bogatstva u rukah nekolicine, a tim sve družtvene nepravice; *mi držimo*, da *se* radnici *moraju učiniti gospodari* tog družtvenog bogatstva, eda *ga pretvore u kolektivno vlastničtvo saveznih proizvadjajućih grupa*[1]).“

Ovaj prIdeog imao je jedanaest glasova za, šestnaest proti. Da obie stranke ne otidju, a da što jednoglasno ne odluče, predloži njetko rezoluciju, kojom se zaključilo vlastničtvo kolektivno, al o načinu, kako da se ovo po tom uredi, ne proslovi ni riečica. Nu ova rezolucija bude mal ne jednoglasno odbijena. Tako se zastupnici socijalizma razidoše od skupštine s onom neskladnosti mnienja glede te točke, s kojom se bijahu sastali, dočim su obie stranke ostale čvrste i odlučne, socijalističku zamisao izvesti, kako su ju naučile u svojoj školi. Dali su glas na korist prvog predloga zastupnici socijalističke demokratičke stranke iz Njemačke, Belgije, Švajcarske, Austrije, komunista englezkih i s ovimi jedan francezki; zanijekaše ga zastupnici internacijonalnih saveznih zadruga iz Francezke, Italije, Španjolske, bernskog Jure i odsjeka Verviers-a, a zato se stranka političnih komunista pokaza u tom sukobu jačom.

Razdieljeni u mnienju o načinu, kako da se zajednička namisao izvede, jednako su razdieljeni i u mnienju o sredstvih. Bakuninovci izabraše za najshodnije sredstvo prieteće pokrete radnika, štreikove, pobune i oružanu borbu. Marxovci su nasuprot sredstvom nasilnim predpostavili miran način političnog, nu odvažnog rada. U tu svrhu stupiv na polje kao politična stranka, oni se okorišćuju svimi onimi pravi i svimi onimi sloboštinami, koje jim pruža ustav, gledaju, da pošalju u sabore što veći broj zastupnika svoje stranke, i da urinu u zakonarstvo one zakonske dodatke, koji utiru put k ostvarenju njihove konačne svrhe. Uvedenje obćeg glasovanja, što ga Lassalle kao najkraći i najsigurniji put k otom cilju vruće preporučio, stavljeno je na čelo njihova programa.

Hajde da promotrimo najprije posebne razloge il naslove koli jedne toli druge grupe, a po tom one, koje su zajedničke obedviema. (Dalje će sliediti.)

---

la sujètion économique de la masse du peuple, avec tout la misère, qui en résulte doit continuer; les Congrès déclare qu'il est nécessaire que l' Etat ou la Commune représentant et comprenant la totalité du peuple possède la terre et les autres instruments de travail.

[1]) Considérant que le mode actuel de la production amène la richesse sociale aux mains de quelques-uns, et par suite, toutes les injustices sociales; nous pensons que les travailleurs doivent s'emparer de cette richesse sociale pour la transformer en propriété collective des groupes producteurs fédérés. Journal des économistes, octobre 1877, ll. 117, 118.

Viestnik.

Zagreb. Mi smo prošle godine njekoliko puta pohvalno spomenuli osnutak umjetničkoga družtva našega. Učinili smo to osjećajući već davno veliku mu potrebu. Čovjek bi jedva povjerovao, kako je smisao za umjetnost bi reći posve pao bio kod mnogih i u našem stališu. Jedva bi, rekosmo i vjerovao, kad ne bi javno o toj žalosti svjedočile premnoge naše crkve, koje je neukus uprav nakazao. Takav pogled nas bi uviek zabolio tim više, što se je na takvu hrdju potrošio veći novac, nego-li bi se potrošio, da je radjeno po propisih umjetnosti, koji čine radnju milovidnom, da ti srce i nehotice oplemenjivati započme. Potreba ovakva družtva tim je veća postala, čim se je kod našega i svećenstva i pobožnoga puka pokazala vrlo liepa težnja, da dom Gospodnji što ljepše urede. Zadovoljivajuć ovoj plemenitoj težnji srca svoga, naše je svećenstvo bilo do sada prepušteno samo sebi i ukusu svomu. Nu kako je ovaj u mnogih neizbrušen bio radilo se je tako, ter je jedva s radnjom zadovoljan bio i onaj, koji ju je zamislio.

Ovomu nedostatku doskočit će umjetničko družtvo. Uzev si za svrhu, da podigne ukus umjetnički kod Hrvata, ono nije naravno moglo zaboraviti na ona mjesta, u kojih se na nj osobito paziti mora, nije ni hotjelo iz djelokruga svoga izuzeti crkve naše, dapače presretnim će se cieniti, bude-li ovdje moglo bud popraviti, što je do sada pokvareno, bud prepriečiti, da se od sada ne kvari.

Toj težnji našega umjetničkoga družtva bilo je tragova i na posljednjoj izložbi umjetničkoj, koja je zaključena 6. o. mj. Pobrinulo se je ono najme, da tu bude izloženo raznih predmeta, odnosećih se na umjetnost crkvenu. Medju ovakvimi predmeti ističu se ponajprije izložci graditelja Bollé-a. G. graditelj, rodom Francez, proživivši dulje vremena uz glasovitoga Schmidta, odlučio je stalno se namjestiti u Hrvatskoj, i njoj posvetiti preliepe darove svoje. Još u Beču on je izradio osnovu za obnovu crkve u Mariji Bistrici, za novi samostan Magdalenka i nacrte za nutarnji popravak župne crkve u Križevcih. Sve ovo odaje velik graditeljski um, i radnje ove treba samo pogledati, pak ćeš odmah osjetiti, kolik-li će dojam načiniti na gledatelja, kad se izvedu. Naši bi župnici bili morali viditi nacrte za dekoraciju crkva. Jednostavni ovi nacrti na oko tajinstvenije djeluju na dušu našu, nego-li velik broj svakojakih slika, kojimi su njeke naše crkve uprav prenatrpane. A žrtvenici, a orgulje, sve u skladu! Posredovanjem umjetničkoga družtva spreman je g. Bollé u takovih radnjah poslužit svakomu, a mi ga toplo preporučamo svim, koji kane dom Gospodinov u istinu poljepšati.

Daljnji vrlo zanimiv crkveni izložak bili su primjerci slikanih prozora iz tvornice Insbružke. Tvornica ova stekla si je na daleko već vrlo liep glas. Njene radnje ne samo da su liepe, nego su i trajne, pak raz-

mjerno umjerene ciene. Što je najviše pako, tvornica ova izradjuje vrlo ukusne likove na prozorih. Primjerci, što ih je poslala na našu izložbu ugodno su se dojmili svakoga.

K ljepoti crkve mnogo doprinosi ukusan pločnik, milovidni svietiljnici, ukusni sviećnjaci i svjetiljke, milozvučni sklad malena zvonca pri žrtveniku. Za sve ovo bilo je u izložbi krasnih uzoraka. Wienerbergerova tvornica opeka izložila je ukusnih primjeraka za pločnike, koji šaroviti liep utisak čine, a jaki su tako, ter podulje traju. Osobito nam je iztaknuti tvrdke Franje Wodwaske iz Beča i Samasse iz Ljubljane sbog radnjâ od mjedi. Tvornice ove neizradjuju prema izkvarenomu već ukusu, nego po nacrtih vještih graditelja. Ljepote tuj izloženih svjetiljaka, sviećnjaka, moćnika mi se jedva naužismo, a da i negovorimo o miloti, što ju osjetismo od sklada malenih zvonova za žrtvenik. Mi se uzdamo, da je te stvari pogledao zagrebački, vrlo vješti lievaoc zvonova, pak da će i on gledati radnjami, kakve su Samassine ugoditi svećenstvu našemu. Inače se ne bi mogao potužiti, da takve predmete zatražimo izvan domovine, kad nam ih u njoj nitko sgotavljati neće.

Ne možemo još mimoići njekih radnja iz Bosne, naročito takozvanih „filigran radnja" od srebra. Vještini, koju u ovakovih radnjah pokazaše samouki obrtnici iz Bosne, do kojih još nije dopro zli upliv, koji je svuda umjetnički duh preprečivao, toj vještini mi se upravo diviti moramo. Vještaci izrekoše, da se radnje Šimuna Višegradskoga takmiti mogu s najboljimi radnjami te vrsti iz Geneve i Mljetaka. Križ jedan, izradjen ovako u Bosni, izložio je preuzv. g. biskup J. J. Strossmayer, koji je vrlo liepo izradjen. Nu osim njega ima i drugih još puno bolje izradjenih. Te radnje liep su dokaz, koliko je smisla za umjetnost kod naroda našega, doklegod ga nepokvari stranputica, kojom su mu susjedi pošli na tom putu. Vidi se na dalje iz njih i to, da će nam obrt procvasti liepo, čim se više oslobodio bude veriga, u koje ga sputalo tudjinstvo.

U naših je obrtnikah liepih svojstva, kod mnogih i dobre volje, pak će si oni rado radnje svoje udesivati prema zakonom nepokvarenoga ukusa, te kao što će u u crkvi Marija-Bistričkoj biti djelâ domaćih ljudi, neće nas bez dvojbe ni drugi siliti, da za crkve nabavljat moramo izvan domovine naše. Družtvo umjetničko uzelo si je za zadaću, da im pripomogne u tom poslu. Želimo od srca, da mu nastojanje uspije. Naše svećenstvo pako i opet molimo, neka ne propusti barem se posavjetovati s tim družtvom, kadgod bude moralo štogod si za crkvu nabaviti.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup imenovao je veleuč. g. prof. dra. Stadlera zač. prisjednikom duh. stola.

— Glavna skupština družtva svetojeronimskoga obdržavati će se 29. o. mj. u 10 satih do podne u običnoj dvorani nadbiskupskoga sjemeništa ovim redom: I. U 10 satih čitat će se tiha sv. misa za sve živuće i pokojne dobročince družtva. II. Poslje predjednikova govora čitat će se izvještaji družtvenoga bilježnika, urednika i blagajnika. III. Razpravljat će se o predlozih, koji budu stavljeni. Gg. članovi umoljavaju se, da u što većem broju na tu skupštinu dodju.

— Crkva sv. Marka u Zagrebu dobiva sve po malo takvo vanjsko lice, ter će se za kratko vrieme glavni naš grad njom moći isto tako ponositi, kako mu do sada baš nije bila na preveliku diku. Do godine resiti će ju bojadisani prozori, koje će izraditi ponajbolja tvornica te vrsti. Znamenite svote u tu svrhu prinesoše: presv. gdja. grofica Klotilda Buratti-Vranicanji 1000 for., gdja. Jeanette pl. Pongratz 800 for., gdja. Karolina Očićka 400 fr., presv. gdja. Vjekoslava grofica Sermage 400 fr., gdje. Vancaševa i Jakčinova 400 for., I. hrv. štedionica 800 for., preč. g. Franjo Gašparić 300 for., obitelj Hac-Stanković 400 for., g. V. Egersdorfer 350 for., presv. g. Tom. vit. Cuculić 300 for., g. Ferdo Šaj 300 for., g. Adalbert Šauf 300 for., veleč. g. Eduard Suhin 350 for. Veliku smo hvalu dužni plemenitim dušam ovim, a napose svaka budi hvala g. E. Suhinu, koji je i misao ovu zamislio i revnovanjem svojim takodjer ju i izveo. Naplatio svim sv. Marko, čiju će slavu promaknuti i tim.

— Rok, dokle će se moći podignuti kod „uprave" sgoditci, dobljeni na lutriji dječačkoga sjemeništa produljen je opet do 31. o. mj. Ovo je produljenje konačno, a učinjeno je, da i udaljeniji imadu dovoljno sgode, zatražiti si sgoditke. Što se do toga roka nedigne prodati će se na korist samoga sjemeništa.

— Premješteni su duh. pomoćnici: Makso Šnap iz Stenjevca u Lipovljane, Josip Vimer iz gor. Rieke u Križevce. — G. Karlo Matica, učitelj vjere na preparandiji i višjoj djev. školi samostanskoj imenovan je učiteljem vjere na zagreb. gradskoj višoj djev. školi.

Austrija. U Beču umro je 9. o. mj. župnik Leopold Winkler. Pokojnik rodjen u Weikersdorfu u dol. Austriji služio je kao mlad svećenik pri stolnoj crkvi sv. Stjepana u Beču, a poslje bio je dugo vremena ravnatelj sirotinskoga zavoda, te župnik pri sv. Ivanu. Župljani su ga njegovi vazda vrlo cienili radi strogo crkvenoga života, a kako je svakoga štovanja bio vriedan jasno je i iz oporuke njegove, kojom je glavnim baštinikom svoga imetka (do 30.000 for.) ostavio Bečko dječačko sjemenište. Štovanu za života izkazana je i posljednja čast vrlo liepo, jer se je na sprovod sakupilo mnogo njegovih štovatelja to svećenika, to svjetovnjaka.

— I kod nas pokuca češće osobito na svećenička vrata kakav svećenik s dalekih istočnih strana, tražeći milostinju bud za crkvu, bud za kršćane istočne. Dobričine mi ne pitamo mnogo, kakvi su to ljudi, nego dademo, gdjekad i obilnije. Za tu darežljivost kadkada se i pokajati moradosmo, jer se je doznalo, da je moljakanje

bila šljeparija. Takvih šljepara ima i danas po Njemačkoj, pak je vriedno, da i mi pripazimo na nje. S toga priobćujemo „opomenu", kojom svoje zemljake opominje „Tir. Volksblatt." Prije njekoliko dana, piše taj list, klatio se po Bozenu mlad čovjek, od 20 do 30 godina, rodom Niemac. Kazivao je, da je pitomac zavoda Comboni za vjerovjestnike iz Verone, nu da je kući išao čitat prvu sv. misu, odkle se vraća, da podje u srednju Afriku. Za misiju sabirao je dobrovoljne prinose kod milostivih ljudi, a jednomu gospodinu izmami oveću svotu, pripoviedajuć mu, da je izgubio svoju kesu, a da će što prije novac povratiti, čim u Veronu stigne. Kad iz Verone dulje vremena novci stigli nisu, upita ondje prevareni za uzrok, odkle mu odpišu: „Sa žalošću uvidjam iz Vašega lista, da Vas je šljepar njeki prevario. Prem se dotičnik ne zove Karlo, mogu si ipak misliti, tko je to, najme njeki Josip Poletta, koji je i nas prevario. On niti je svećenik niti klerik, nego jednostavni varalica. U Italiji prevario je mnoge. Prije njekoliko tjedana bio bi srećno uhvaćen, da nije otišao za dobe. Upozorite na šljepara policiju; čudno bi bilo, kad mu se ne bi kada došlo u trag." Čovjek taj srednjega je stasa, ima okruglo lice, visoko čelo, duboke oči i vrlo nestalan pogled. Nosi se kao i njemački svećenici, govori mnogo, vrlo vješto njemački, francezki i talijanski. Pred njekoliko mjeseci izveo je istu varku u Innsbruku, koju sada u Bozenu. Tamo je boravio njeko vrieme, podučavao je bezplatno, a vrieme poduke upotrebi, da poduči mladež zla načela. Odavlje ga službeno izpratiše u Njemačku. Kud hoda sada nije poznato. — Ovo, kako rekosmo, priobćujemo na ravnanje našemu svećenstvu, kamo bi mogao takodjer doći.

Rim. Na Bogojavljenje primio je sv. otac do sto generala ili njihovih namjestnika raznih duhovnih redova. Odgovarajuć na čestitku reče sv. otac, da su duhovni redovi tvrdje crkvi, da su se oni svagdje i uviek pokazali od velike pomoći, dobročinstva i utjehe da šire, da su velika socijalna moć. Znajući to prevratnici, oni su najprije posegnuli za samostani i samostanskimi dobri, izagnav redovnike iz mirnih i tihih koliba njihovih. Bura ova da je užasna bila, ali poslije nje redovnici se opet okupiše, pobrojiše, djelo svoje na novo započeše i samostane si opet posvojiše. Na koncu potaknu ih sv. otac, neka uztraju, te im podieli sv. blagoslov.

— Još uviek stižu sv. otcu adrese, u kojih mu se hvali za okružnicu „Aeterni Patris." K biskupom pridružila se sada i razna katolička učilišta, koja će naravno prema njoj najviše i djelovati. Da se ovo suglasje još jasnije pokaže zaprosiše njeki revni katolici sv. otca, da primi katol. učenjake poseban koji dan na audienciju. Odabraše pako za tu svrhu svetkovinu sv. Tome Akvinca (7. ožujka), jer okružnica i govori baš o njegovoj divnoj nauci. A odabraše taj dan još i za to, što je uprav toga dana bogoslov Pecci, a sadanji papa Leo XIII. prije 50 godina javnu razpravu imao. Njeki i biskupi obećaše, da će se toga dana naći u Rimu, kad će se i opet pokazati svietu nevjernomu, što može i danas još učiniti katoličko oduševlenje.

Njemačka. Novom godinom počelo se je opet s nova osbiljno raditi o tom, da se dokonča „kulturni boj", komu se posljedice svakim danom sve teže osjećaju. Tajni savjetnik Hübler, koji je već prošle godine dogovarao se s kardinalom Jacobinijem, poći će u tom poslu opet u Beč. Dobivši od kancelara Bismarka nove naputke možda će se sada ipak kraju privesti, što se tako željno izčekuje. Put, kojim će ovi dogovori morati krenuti, ako se želi povoljan i trajan uspjeh, označio je novi list katolički u Rimu „Aurora." Crkvu treba priznati „onakvu, kakva jest", kakvu je utemeljio Krist Gospodin, ako se istinski želi, da ona razlije po družtvu blagoslovne plodove djelovanja svoga. Od uvidjavnosti Bismarkove ovaj se list tomu i nadu, ter očekuje, da će on odvažno učiniti i drugi korak na stazi, kojom je pošao dopustivši, da se o tom u obće i dogovara. Možda su nade rimskoga lista prenagle, tim naglije, što su i njegove rieči u protivničkom taboru podigle silnu prašinu, kan da sv. otac ne ima osbiljne namjere u dogovaranju. Ne može se ipak tajiti, da je težnja za mirom sve obćenitija u svih krugovih njemačkoga družtva. Hladnije razabiranje razkriva i mutnijemu do sada oku duševnomu, da tako dalje ići nije moći, a da se i dobro države ne stavi u skranju pogibelj. Nadajmo se dakle ipak, da će dogovori poći sada brže, nego-li su napredovali do sada.

— U Berlinskom saboru bile su u posljednje vrieme nješto zanimivije i življe osobito dvie razpre. Jedna se je razprela prigodom razpre o proračunu, naročito, kad je govor bio o državnom arkivu. Predstojnik arkiva jest Sybel, koji je poznat neprijatelj katolika, i koji je u početku „kulturnoga boja" kao predsjednik „njemačkoga družtva" zaveo bio neplemenito uhodarenje za katoličkimi muževi. Ovo svoje neprijateljstvo pokazuje i sada, jer sva u službenu publikaciju kakvih vrela poprati opazkami, po katol. čuvstvo vrlo uvredljivimi i neistinitimi. S toga su katolički zastupnici ustali, neka se državnim novcem ne širi službeno povjestnička laž i nevriedjaju državljani, koji ako i jesu u manjini, ali su ipak vjerni. Nu za sada još uspjeli nisu. — Druga, zanimivija još porodila se prigodom razpre o zakonu, kojim se uredjuje, tko će namirivati potrebe crkvenih obćina na lievoj obali Rajne. U osnovu uvršten je §. 4., koji daje načelnikom pravo, da mogu dati prigodom kakvih svetčanosti i nesgoda i sami zvoniti. Povod ovomu §. bio je nesporazumak i svadja, koja je nastajala čestoput medju svjetovnom i crkvenom vlašću, osobito od onda, odkad postoji „kulturni" boj, jer su načelnici obćina htjeli da se zvoni i onda, kad je župnik mislio, da se zvoniti ne bi smjelo, a da se ne povriedi čuvstvo katolika. U razpravi reče liepo Windhorst, da će se to pitanje dobro riešiti bez ikakvoga zakona, čim

ne stane uzroka, s koga su i danas u mnogih pitanjih nesporazumne obe vlasti; dokle obstoji taj uzrok, dotlje katolici ne mogu primiti toga §., jer ima načelnika, koji ćê dati zvoniti i onda, kad u grad dolazi najvatreniji „kulturni" borac. S toga je on predložio, neka bi se ciela osnova predala povjerenstvu od 14 članova, koje će ju izpitati. Predlog mu je doduše pao, al je ipak odgodjeno drugo čitanje osnove.

Francezka. Novo ministarstvo još nije započelo djelovati, pak se već naslućuje, da ne bude u njem one sloge, koja je potrebna za uspješan rad. Za to ono ni neće podnesti kućam, kad se sastanu, podpun program svoj, jer da ga jedinstveno složit ne može, nego će se predstavit, jednostavno izbrajajuć one zakonske osnove, o kojih će se viećati. Tek u njekih pitanjih mogoše se složiti. Čudo je veliko, što se je pronieti mogla viest, da će odstupiti Ferry. Možda je i njegova osnova kamen smutnje. Moglo bi to biti naročito u senatu sada još više, nego-li prije za Waddingtona, jer je prijašnje ministarstvo moglo se više oslanjati na lievo središte, koje odlučuje zaključke, nego-li sadanje, pošto se ono približuje više radikalizmu.

— Zaključak komora, da se biskupskim plaćam oduzme po 5000 fran. dao je sgode, da se pokaže opet nježna ljubav, kojom je svaka kršćanska obćina povezana s biskupom svojim. Odmah čim se je o tom zaključku pronio glas diglo se samo niže svećenstvo, da sebi odkine i biskupom svojim poda, budući uvjereno, kako je svjestno, po narod i vjeru koristonosno uložen bio svaki onaj novčić, koga im sada otima bezvjersko „čovjekoljublje." Diglo se je svećenstvo tim oduševljenije, da pokaže, kako promašiše bezvjerci cilj, misleći da će moći kler niži podhuškati proti višemu. Naravno, biskupi su odvinuli tu podporu primiv s velikim zadovoljstvom liep znak nježne njihove ljubavi. Ni obćenitoga sakupljanja prinosa dobrovoljnih ne htjedoše biskupi, nego se za pojedine tek u pojedinih dioecezah sabire. Njekim su gubitak nadomjestili odmah imućniji svjetovnjaci.

Švajcarska. I u ovoj zemlji počele se živo osjećati neugodne posljedice boja, koga je započela bila pred koju godinu s crkvom katoličkom. „Tužna su nam sadašnja vremena" govori se svuda, a što s nutarnjega nezadovoljstva i nemira, što opet s nesrećnoga modernoga zakonodavstva stao je zapinjati svuda promet, padati trgovina i obrt. Takve okolnosti našla je lanjska nerodica i ljetošnja ljuta zima. Nije čudo, što se to jedno i drugo osjeća jako. A posljedice tih zala svraća dobri Bog opet na dobro. Nevolja kan da je ublažila žestinu neprijatelja sv. vjere, a zima ohladnila gorljivo revnovanje proti zaručnici Kristovoj. Gdje se je do sada pribiralo najviše vikača na sve, što nije duboko skidalo kapu svakoj liberalačkoj doskočici, tu se sada slabo tko odziva zdvojnomu vapaju iztrošena liberalizma. Jedno po jedno izniče glasilo radikalaca, a danas imadu još jedno jedino, koje se ni samo ne nada prevelikoj i slavnoj budućnosti. Tim se sprema sve ljepši put k sporazumku nutarnjemu, koji sporazumak svaki prijatelj ljudskoga napredka želi liepoj ovoj zemlji. Nadaju se tomu sporazumku i Švajcari, a izpunio im ju milostivi Bog!

Belgija. Danomice sve je jasnije, da sadanja vlada Belgijska sva sredstva rabi, kako će podići na novo poganstvo, a na stran potisnuti kršćanstvo. Gdjegod vidi, da bi službenici vjere Kristove ili vierni njeni pristaše mogli joj u tom stavljati zapreke nastoji ih odatlje odtisnuti. I skrb za siromake oduze im, a preda ju svojim plaćenikom, koji u pomanjih mjestih samo plaće toliko beru, koliko jedva premažu godinom sirotinjske zaklade. Ni k bolestnikom ih ne bi rado pustili, to kad ne bi bilo prigovora od samih liečnika po raznih bolnicah, koji sigurno nisu prerevni kršćani, vladini ljudi ne bi marili njegu bolestnih povjeriti i osobam vrlo hrdjava glasa, samo da odu sestre milosrdnice. Po gotovo pako vruće želi uzeti im sgodu, da im smetaju pri javnom poslovanju u saboru. S toga se u komori opet i opet dižu glasovi, koji smieraju još više smanjiti broj katoličkih birača, nezadovoljni, što su u tom već do sada učinili. U školu pako, na novo ustrojenu, polažu naravno veliku nadu. Udesujuć gradivo po svojoj volji gledju na svaku ruku, kako će u svoje škole prisiliti barem djecu siromašnih katolika, pak im sustežu krvavo im nuždnu podporu, dotlje, dok ih ne bi prisilila nevolja, da ugode slobodnim zidarom. Čim pako dobe diete u ruke svoje, nastoje ga priučiti duhu poganskomu. Pokazaše to netom i prigodom sprovoda školskoga jednoga djeteta u Brüssellu. Što se je do sada činilo tek odraslim zidarom učiniše sada i djetetu: pokopaše ga na gradjansku, bez svakoga znaka kršćanskoga. Svećenika ne samo da ne pozvaše za pratnju, nego pokazaše svoj djeci, koja su si druga pratila, kako se narugat moraju svakomu svećeniku, koga sastanu. I sve im je dopušteno bilo sgora, jer policija je bila prisutna ne da napadnute brani, nego da valjda službeno uzveliča to djelo pogansko!

Španjolska. I opet atentat na okrunjenu glavu! Ovaj put uz kralja u velikoj pogibelji života bila je i mlada kraljica španjolska. Tvrdoglavo tajenje Otero-vo ne može podati dovoljno svjetla u taj žalostni dogodjaj, koji uz Španiju jako žali i Austrija. Otero da je pijanica od navike, kažu, al ipak naslućuje se, da ima za sobom mnoge. Od svibnja prošle godine, kad je Hödel podignuo ruku na starca Wilhelma, ovo je sedmi atentat na vladare. Pa ipak kan da još ni sada mnogi ne vide, kakav vulkan stvoriše pod prestolji svojimi dosadašnjim vladanjem svojim!

Englezka. Vjerski pokret, koji se opaža u ovoj zemlji već kroz desetke godina neprestano još uviek svjedoči, da triezno razmišljanje i kriepostan život inovjeraca mora ih prije ili poslje privesti u krilo crkve katoličke. Velik je niz onih osoba iz najviših stališa, koje su se na takav

način obratile. Možda, da ovo bar donjekle prepriečo, našlo se je medju anglikanskim svećenstvom ljudi, koji su htjeli podignuti pravi kršćanski duh medju svojimi jednovjerci. Poučeni povjestnicom crkve Kristove, da su za to prevelika poluga redovi stali su ih ustrajati. Najčuveniji takav samostan bio je u Llanthony-u, kojega je osnovao o. Ignacij. Njegova desna ruka u tom samostanu bio je o. Dunstan, te su obojica revnovali neumorno. Nu nakon osamgodišnjega djelovanja zaprosi Dunstan anglikanskoga nadbiskupa u Canterbury-u, neka bi ga odrešio od svečanih zavjeta čistoće siromaštva i poslušnosti. I kad mu se odgovorilo, da englezka crkva ne ima vlasti ni priznati, a ni odrešivati od zavjeta — predje na vjeru katoličku sa svimi skoro samostanci, gdje će naći sredstva, koja će ga pomagati, da uzmogne vršiti sve težke dužnosti, skopčane s timi zavjeti. Liep je ovo dokaz, kako cviet redovničkoga života ne može cvasti, van jedino u vrtu crkve katoličke, gdje ga zalieva obilje milosti Božje. — A kako redovnici, tako i druge osobe mnoge odriču se krivovjerstva i razkola, ter se vraćaju u krilo prave majke svoje. Zanimivo je pri tom, što je medju ovakvimi osobami mnogo bližnjih i daljnjih rodjaka sadanjih crkvenih poglavara anglikanskih.

Rusija. Kako ruski i drugi listovi javljaju, poslao je odbor nihilista u Genfu na sva ruska poslaničtva okružnicu, u kojoj traže, da se ruskomu caru dojavi, ako doskora neproglasi konstitucije, da će ga prvom prilikom smaknuti. Drugi jedan manifest nihilista zaprietio je smrću svim velikim knezovom. On izuzimlje samo priestolonasljednika. Kako su nihiliste kivni na život carev, vidi se najbolje iz toga, da su 14. prosinca spalili crkvicu, koju si je sagradio car na uspomenu, što je sretno umaknuo ubojničkoj ruci. Doista žalostno stanje!

— U Varšavi nalazila je policija u posljednje vrieme razmjerno vrlo mnogo posve malene djece mrtve, izložene javno vani na ulici il jami kakvoj. Dugo je tražila, odkle bi to dolaziti moglo, dok ne nadje užasnu zločinku. Žena njeka, Mariana Šimšak, uzela je tjerati grozni zanat, da na drugi sviet šalje onu siromašnu djecu, koja bi nečovječnim roditeljem ma s kakova razloga mogla neprilična biti. Takvu djecu uzimala bi ona k sebi, pri čem joj je pomagala njeka primalja i radnik, stanujući pri njoj. Zločinka je priznala zločin, kazala je, da je u posljednje vrieme smaknula do 16 naprščeta. Kod nje se je pako i sada našlo četvero nejačadi, koja su odpremljena odmah u nahodište, gdje je jedno posve već oslabljeno i umrlo.

Abisinija. Poznato je čitateljem našim iz podulje razpre u lanjskom tečaju o „Istočnih obredih u katol. crkvi“, da je jedna grana takvih obreda i „Koptički.“ Položaj crkveni Kopta stanujućih u Abisiniji od njihova početka, pak do danas uviek je bio poseban. U početku ovisni su bili od patrijarha aleksandrijskoga, jer su prvi vjerovjestnici Kopta, Frumencij i Aedesij, priznali sv. Atanasija vrhovnim svojim crkvenim poglavarom. Tek preko njega bili su oni u savezu s rimskom stolicom, i po tom se ubrajali u rimokatolike. Istočni razkol prekinuo je i tu svezu, te su Kopti za sebe sačinjavali crkvu svoju. Carigradski patrijarsi kušali su višeputa, da vlast svoju protegnu i na Kopte, ali uviek badava. U najnovije vrieme pokusi ovi obnovljeni su, a djelovat su o tom počeli raznovrstni vrlo možni činbenici, svjetovni i duhovni. Kralj Ivan, komu se i u drugih pitanjih raznovrstna mnienja roje po glavi, živo o tom nastoji, ter je opatu abisinskoga samostana u Jeruzalemu naložio, neka započme dogovarat se s pravoslavnim tamošnjim patrijarhom, kako bi se Kopti sdružili s grčkoistočnom crkvom. Njega pri tom vodi poglavito politička misao, da na taj način dobi kod koje kršćanske vlasti zaštitu proti Egiptu, odkle je malo siguran. Pokret ovaj živo prati i Koptički patrijah u Aleksandriji i sam patrijarh Carigradski, pak se glasa već i to, da je iz Jeruzalema pošlo njekoliko monaka u Abisiniju, da priprave put za takvo sjedinjenje.

Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane I. reda: Hladaček Hinko, prisjednik duhovnoga stola biskupije djakovačke i župnik u Gradištu. Stupiše u člane III. reda: Laboš Andrija, podarhidjakon i župnik u Kerestunu. Kovačić Mato učenik iz Lonjice. Strunjak Franjo, učenik u Kraljevcu. Kovačić Dinko, pomorac iz Vrbovske. Dr. Trojanić Božo, opat crkve u Korčuli. Bodulić Marko, Ivančević Mato i Gumjo Dinko, učitelji u Korčuli. Runjić Jerko, franjevac u Sinju. Proštenik Mato, učenik u Lipovljanih. Fijala Vinko, c. kr. kapetan u Slankamenu. Radinić Stjepan, trgovac u Bosanskom Brodu. Magačić Joso, seljak u Šišincu. Grahovac Joso, djak u Degoju. Grkinić Miroslav, djak u Karlobagu. Pučka škola u Ladvenjaku. Carni Ivan, gimnazijalac u Petrovaradinu. Šafran Josip, kapelan u Marija Bistrici. Kober Gjuro i Vipel Vladimir, učenici IV. razreda u dolnjoj Zelini. Gluhak Ivan, kapelan na dolnjoj Želini. Milasinčić Miroslav pl., c. kr. lugar u Kratečkom. Crnadak Mirko, c. kr. major u miru u Zagrebu. Ivanišević Franjo, u Omišu u Dalmaciji. Horvatić Gjuro, učenik IV. razreda u Ivanskoj. Knjižnica samostana sv. Duha u Fojnici u Bosni. Kariolić Rafael, gimnazijalac u Zagrebu. Hadjur Juraj i Vlašić Josip, žitelji u Vrhovcu. Matković Hugo, duhovni pomoćnik u Terezovcu. Švajcar Franjo, u Petrovaradinu. Cicoković Stjepan, učiteljski pripravnik u Petrinji. Žetić Pavao, kapelan u Gradištu. Galianova Marija, u Gradištu. Commisso Franjo, kapelan u Umagu u Istri. Kjuder Antun, kapelan u Škednju kod Trsta. Škerl Josip, kapelan kod sv. Jakova u Trstu. Flego Antun Antunov, Strpeda Istri. Piškoz Mijo, učenik pučke učione u Stupniku. Učiona u Tordincih. Učiona u Antinu. Krivošić Mile, učenik u Podovi. Prolnik Franjo, bogoslov i Lipovčak Josip, bogos. u Zagrebu. Knjižnica obitelji Vitezić u Vrbniku. Markovac Mijo, umirovljeni akcesista i Stanišić Petar, občinski liječnik u Andrijevcih. Krizmanić Vjenceslav od Toma, u Tinjanu u Istri.

Tko nam nije povratio lista molimo, da nam što prije pošalje predplatu, ili barem javi, želi-li i ljetos predbrojnik ostati.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 4. U Zagrebu, 22. siečnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Crkva i politička kultura u ljudskom družtvu.

(Dalje.)

29. Prama osnovi morali bi sada govoriti o socijalizmu, ob onoj najme nauci, koja nije samo nekršćanska, nego i grozna u svojih posljedicah. Ovaj list je o toj državnoj teoriji već višeputi i to s raznoga gledišta razpravljao, a donaša o njoj vrlo vrstan članak i sada, zato ćemo mi taj predmet posve mimoići i preći na onu nauku, koja uči, da je suverenstvo sgoljna abstrakcija duha. Njoj je država istina moralna osoba, ali koja nesastoji od pojedinaca, zbilja živućih i odgovornih bića. Ona uči, da se stvarnost države može jedino pojimati u abstrakciji duha, a čovječja moć je druga u pojedincu i druga, kad ju vrše ljudi združeni u državu. To su doista tvrdnje, koje bi mogli hrvatski nazvati ludorijami.

30 Majka ove abstraktne državne teorije u svih svojih socijalističkih skrajnostih bila je francezka doktrinaristička filozofija. A ovoj bio je početnikom poznati Roger-Collard. Slušajmo njegove rieči. Tko bi mogao vjerovati, kaže on, da države imadu religiju kao osobe, da je u njih duša i da imade vječni život, koj će ju suditi po njezinih djelih i vjeri! To bi bilo bezumje. Svu neumrlost, koju su uživali Rim i Atena, svjedoči njihova poviest. Mi koji smo pojedinci i istovjetne osobe, koji smo u istinu bića stvorena na sliku i priliku božju, obdareni neumrlosti, mi imademo u divnih sposobnostih našega duha vjersku spoznaju, ali državi, koja nejma s nami jednake sudbine, nije ove podielio Bog; doista ne samo da je nije podielio, nego baš pozitivno uzkratio, jer je dopustio i u svojih nedohitnih odlukah htio, da lažljive vjere imadu radi čvrstoće i sjaja družtava istu prednost, koju i prava vjera. . . . Ta gledajmo na Hispaniju, Englezku i onaj savez, kojega „svetim“ zovemo, a ipak vidimo vladara razkolnika. Collard dakle misli, da država nejma nikakove vjere, a nejma je zato, jer je različita od pojedinca. Ona nejma duše, koju bi morala spasiti, niti vječnoga života, kojemu se imade dovinuti. Država kao takova nije ništa stvarna, nego puka abstrahovana stvarno neobstojeća ideja ili što je isto, sgoljna abstrakcija našega duha.[1])

31. Iz ovih Collardovih tvrdnja sliedi, da moralna osoba nemože imati vjere, da je država bez Boga te po tom, da i zakoni mogu biti ateistični, nepravedni i bez svake obvezujuće moći. Collardove misli o državi nisu ostale bez odziva. One ga nadjoše nedavno i to onom sgodom, kad se je u Rimu sastao posljednji koncil. Tada se je mislilo, da će koncil odmah u prvih sjednicah zapodjenuti razpravu o crkvi i njezinih odnošajih prama državi i za to su neki državnici htjeli, da tobože poduče članove koncila. U tu svrhu ugleda sviet spis „A la porte du concil“ (1870.)[2]). Mi moramo neke točke iz toga spisa spomenuti. Ne možda da u ništo trošimo rieči i artiju, nego za volju one izreke, koju izrekosmo, da je naš viek u mnogih zabludah gorji od poganskoga.

32. Da tko ovaj spis prouči, mi neznamo, je-li bi se mogao iznaći. Mi ćemo spomenut isamo nekoje točke. Pojedinci ljudi, kaže spis, imadu dušu, koja radi o tom, da se spasi, i to prema tomu, kako sluša ili nesluša Boga, ona će biti u budućem životu nagradjena ili kažnjena za ono, što je činila u ovom životu. Nu družtvo nejma duše i zanj, koje na zemlji počima i š njom svršava, nejma raja, nejma pakla niti čistilišta. Ono ima istu odgovornost pred Bogom, koju imadu druga trgovačka i industrijalna družtva. Ta družtvo nejma drugoga oblika bivstvovanja

[1]) Sr. Discours ed. Barante II, 248. i slied.

[2]) Pod konac siečnja na poznatu notu Daru-evu.

do ovoga. Niti ista obitelj nejma duše. Ona imade svoj početak i konac na ovom svietu. Ona nejma pregnuti za spasom duše svoje. Ako obitelj nejma duše, još se manje može tvrditi, da ju imade političko družtvo. A ako nejma političko družtvo duše, to se može o njem samo slikovno reći, da misli, da vjeruje, spoznaje i da mora misliti, vjerovati, spoznavati. U svakom slučaju mora samo ono biti, što bivati može. . . . . S obzirom na vjeru je država i svi njezini politički odnošaji puka fikcija — umišljenost — biće našega umovanja, koja nejma savjesti kano što nejma uši. . . . . Još kraće, svaki narod je skupno biće bez stvarnoga bivstva, jednak sboru trgovaca, koj se sdružio u odredjenom broju članova. Ako su joj članovi katolici, to su oni sveudilj članovi i djeca crkve, ali medju tim družtvom i crkvom nemože biti nikakova odnošaja. Tu nejma odnošaja niti osnova, kakov je medju djetetom, majkom, niti onakva, kakav je medju glavarom i podložnikom. . . .

33. Svatko uvidja, da je ova nauka o abstrakciji, zabluda modernoga uma. Ona se mora razplinuti u socijalizam i nihilizam kao skrajni svoj posljedak. Već naravni razum uči čovjeka, da država zbilja obstoji i to po onih, koji su zadobili vlast te ju vrše, i po onih, koji se pokoravaju. Jedni i drugi su odgovorni za svoje čine najvišemu sudcu. Ako se prihvati ova teorija, tada je nestao pojam stališa i njegovih dužnosti. Zakon nebi bio no mrtvo slovo za podložnika. Abstrakcija nemože po državu uroditi drugim plodom nego skrajnim absolutizmom i onim sveobćim silničtvom, koje nam prikazuje socijalizam ili nihilizam. I za to se može logički izčekivati, da će iza boja proti svakomu ugledu sliediti pobjeda absolutizma.

34. Nu nesamo da je ova nauka proti zdravomu razumu, nego ju takodjer pobijaju mnogi muževi već prije sto i sto godina u poganskom i kršćanskom vieku. Vrlo se vara, tko misli, da Grci i Rimljani nisu priznavali neko više sudište za muževe, koji su vladali državom. A bila bi još veća bludnja tvrditi, da Cicero i Marij, Perikle i Kleon nisu znali za drugo sudište do poviesti. Poganski viek bio je u duši uvjeren, da će muževi, spominjani u poviesti, naći od nje strožijega i pravednijega sudca, kada nastupe vječnost. Ovo uvjerenje spominje sv. Augustin na mnogo mjesta svoga glasovitoga djela „*De civitate Dei Il. XXII.*“ U njih pobija krivo uvjerenje pogana, da su bogovi štitili i branili poganske države. Sv. Augustin izpravlja ovo uvjerenje i dokazuje, da je branitelj i štitnik rimske države bio Bog, kojemu se kršćani klanjaju.[1]) On ju je branio i štitio, da pripravi put svojoj „božanskoj državi“ na zemlji i na nebu.

35. I Cicero govoreć o valjanoj državi u svojem spisu „*de republica*“ nespominje jednom nego višeputi, kako će i vladari morati onkraj groba stupiti pred priestol božji. Mi spominjemo samo jedno mjesto iz šeste knjige spomenutoga spisa. U dialogu sa Scipionom upravlja on na njega ove rieči: Afrikane, da te još većim žarom obodrim na obranu republike, slušaj, što ti kažem; za sve one, koji su svoju domovinu štitili, branili i povećavali, imade na nebu jedno osobito i posve sjegurno mjesto, gdje će uživati blaženstvo. Jerbo u očijuh Boga kralja, koj ovim svietom upravlja, nejma ovdje ništa, čim bi tko njemu ljepše omilio, nego družtvo po pravu ujedinjenih ljudi, koje obstoji pod imenom države ili grada. Sa neba su došli oni, koji im bijahu knezovi i branitelji; onamo će se i vratiti. . . . . Hoćeš-li dakle svoj pogled uzpraviti, te onu domovinu i vječni stan promatrati, nećeš-li svoju slobodu podvrći prostoti i svoju nadu za sudbinom postavljati u hvalu ljudi, to pusti, da ti mladost prirodjenim začaravanjem doprie do prave slave[2]). . . Ako ogledamo ovu izjavu muža, koj je čamio u tmini poganstva, to se moramo u istinu čuditi obretom duhova u devetnaestom vieku. Poganski učenjak nije niti sanjao, da je možna država bez vjere i Boga, a devetnaesti viek izvadja ovu misao.

36. Iz svega što do sada rekosmo, mogli smo lahko uviditi, da su sve ove nauke o državi krinka racionalizma ili ateizma. Ako prodjemo veliki onaj niz tragičkih dogodjaja, koje nam poviest počam od Nimroda sve do danas povieda, mi ćemo voljno priznati, da je nauka „o suverenstvu naroda“ i „abstrakcija sgoljnoga duha“ tlapnja, kojoj nejma u prošlosti traga. Sve ove nauke nisu drugo nego krabulje komika, koji svakoga na smieh potiču. Šteta, da nejmamo vrstne ruke Aristofana, Plauta i Terencija, koji bi u njih našli obilje gradiva za političke komedije. Oni bi mogli prikazivati vladara, koj ili da pobožno u svojoj moljnici kleči ili da napeto sluša korizmena si propovjednika, a u srcu da si dieli i luči savjest u političku i individualnu. Mogli bi ga zatim odvesti u vieće, gdje se obie savjesti bore, na koj da se predlog pristane. Da se odluči borba, mogla bi doći

[1]) Sr. l. 4, 8. 9. Edit. Neapoli 1748. i apud Migne 5. Augustini opera.

[2]) C. 13. i 23. ed. Klotz.

država ili pješke ili na konju ili u vojničkom ili sudačkom odielu odjevena. Ja se borim rekao bi vladar, pomozi ti državo! Država bi riešavala borbu. Ona bi vadila dekret, a iz njega čitao junak komedije odluku, da politička savjest uviek nadvlada individualnu, a na viku i plač mnogih neka završi komediju riečmi: neplačite jadnici, ta znajte, da je država abstrakcija bez duše i savjesti. Ovako bi imali divnu komediju, a svikla bi se mnogim prikazivana na pozorištu današnjega vieka. Atena se je smijala Aristofanovim žabam, osam, oblakom[1]) i drugim ludorijam uzprkos demagogom svoga vieka; ali je zato imala komika na glasu Aristofana, koj je iskreno umio i smio razgaliti srce, a narod ga je voljno slušao.

37. Nam preostaje jošte razglobiti one ideje, koje je crkva o državi uviek gojila na temelju božje objave i zdravoga razuma. One su na vrhunac političke kulture privele svaku državu, koja ih prihvatila. Logički vez misli dovadja nas najprije na pitanje, koj je obseg i granica političkoj vlasti? Što uči o tom pitanju crkva katolička? U prvi mah čini se svakomu, da je vrlo težko označivati obseg i granice suverenoj vlasti, koje bi bile u tom jednake. Bez dvojbe biti će tako i u buduće. Razlog je tomu taj, što će suverena vlast imati uviek značajku konačnosti i promjenljivosti, kako su joj i nosioci promjenljivi i konačni. Nu iz te reć bi slučajne raznolikosti nesliedi nipošto, da se vlast nemože označiti u svojoj biti i naravi. I ljudi su medju sobom raznoliki, ali se zato nemože reći, da nejma čovječje naravi. Vanjske raznolikosti neuništuju nipošto bivstvo ili narav jednoga te istoga bića. Zato se vrlo krivo misli, da se na temelju povjestničkoga razvitka, nemože političkoj vlasti opredieliti obseg i granica. Ovo opredielivanje kako je težko modernomu duhu, tako je vrlo lahko onomu, koj stvar triezno i hladno izpituje.

38. Svako biće je osim svoga postanka primilo od Boga odredbu i sredstva, da ju postigne. Prama odredbi i svrsi mjeri se svako biće, a mjeriti će se i suverena vlast. Suverenstvo, a mi govorimo o političkom, imade svu onu vlast, koju treba za izpunu svoje odredbe. Ona nejma niti više niti manje. U toj odredbi imade svoje granice i obseg u vlasti. Odredba pako suverene vlasti u ljudskom družtvu je osiguravanje nuždnoga reda, da se postigne socijalna svrha. Ova nije druga nego zemaljski boljak svih državljana. Za svakoga državljanina je družtvo odnosno država nešto, što je Bog htio i odredio. Družtvo pako odredi Bog u tu svrhu, da u njem svatko bez iznimke, bio mužkarac ili žena, bogat ili siromak, izobražen ili neizobražen nadje ono, što nebi mogao naći, da živi kao pojedinac ili kao član obitelji. U njem ima pojedinac naći najprije zaštitu proti svakomu vanjskomu nasilju, zatim usavršivanje svojih sposobnosti i napokon izvršivanje prava i izpunu dužnosti. Mi ćemo biti kraći. Čovjek mora u družtvu naći ono, što mu je nuždno, da u miru i vremenitom boljku uzmogne postići posliednji svoj cilj u Bogu, za kojega je stvoren. A sve što je državnoj vlasti potriebito za vanjski ugled, da može nositi ovaj uzvišeni, veliki ali težki jaram, to joj podieli sàm Bog. U tom smislu, pod timi uvjeti i unutar tih granica je vlast vidljiva slika i prilika providnosti i kralja nad kraljevi, svoga stvorca i gospodara.

(Konac će sliediti.)

[1]) Tako su se zvale tri Aristofanove komedije, u kojih je na smieh i ruglo stavljao političke nazore svoje dobe, Sr. K. Otfried Müller. Geschichte d. griech. Literatur. Stuttgart. 1876. II. p. 200.

Glavnica i rad.

Iz talijanskoga preveo J. *Urpani.*

(Dalje.)

V.

Utok prve socijalističke grupe k državi na korist svojih zahtjeva.

Socijaliste prve grupe u svojem utoku na državu traže u jezgri, da stvori zakon, koji bi sastojao od dvajuh najjednostavnijih članaka.

Čl. 1. Ukida se pravo svakog privatnog vlastničtva.

Čl. 2. Sva pomagala rada i sve glavnice nazivala se i ona i ove kako mu drago, prelaze u vlast države, da ova njimi razpolaže na obću korist.

Takovomu zakonu ne samo ne ima dužnih uvjeta, nego izviše sadržava takovih grdosija, te zaslužuje, da se bezuvjetno odbije.

Na prvom mjestu, naročito se traži u njem ništa manje no *uništenje osobnog prava osnovanog na naravskih odnošajih.* U istinu, što je vlastničtvo samo u sebi? Promatrajuć ga malko, pokazuje se da nije drugo u jezgri, no neposredan il posredan učinak il posliedak radnje individua. Stečevina ovoga polja, gradnja one kuće, podignuće one tvornice, hrpa onih glavnica, sve to kaže vam na kraju konca, da je učinak obrta i radinosti onih individua, koji je sada posjeduju, il onih, od kojih su pravo na nje baštinili. Po tom odnošaj, koji postoji medju učinkom i uzrokom. Pošto pako po tom odnošaju onaj podpuno pripada ovomu, sliedi, da zahtjevati ukinuće in-

*

dividualnog prava vlastničtva znači isto, što htjeti uništiti ono, što po naravskom odnošaju pripada individuu, kao što učinak pripada uzroku, kao što djelo pripada djelaocu. Te kao što je geslo pravice unicuique suum, *tako zakon tražena ukinuća* nosi sam u sebi žig najočevidnije *nepravde*.

Na drugom mjestu, prva je dužnost države, da štiti troja prava gradjanina, *osobno, realno* i *moralno*, koje sačinjava podlogu svekolike družtvene uredbe. Pravo realno obuhvaća pravo vlastničtva. Socijaliste tražeć, da se ukine pravo vlastničtva, il individualne gospoštine, traže od države, da njezina vlast ne bude više štitnicom već rušiteljicom prava, da ne bude više čuvaricom reda osnovanog na štovanju prava, već smetalicom. Traže, da se ona sama sebe odrekne, da prekrši prvu svoju dužnost, i da postane orudjem najpodlijeg nasilja i grabeža. Utok dakle, što ga socijaliste čine na državu, nije *pristojan*, kako bi morao biti, već pače poruga, uvreda. S toga, bud uvaži-li se predmet tražbe, bud gleda-li se na vlast, ka kojoj se socijaliste okreću, njihov utok mora da se bezuvjetno zabaci.

Izpitajmo na trećem mjestu oblik utoka. Socijaliste u njem vele: država neka uzme u svoje ruke sve vlastničtvo, ukinuv individualno pravo, i neka njim razpolaže na korist ráda. Ako se ma i malo promotri ovaj oblik utoka, u oči udara bitna mahna, s koje hramlje. U prvom se dielu kaže državi: ukini, i to je jasno, opredjeljeno. Nu u drugom se veli samo: razpolaži, a to je tamno, neopredjeljeno. Da se razpolaže *koristno*, a o tom država mora da nastoji svakim svojim zakonom, treba da bude veoma dobro označeno pravilo, komu bi se imalo prilagoditi razpolaganje, da se poluči žudjena korist. Socijaliste ne napominju ni slovcem takovo toli potrebito pravilo. Viču: uništuj, a ne namiču nova nacrta, po kojem se ima preustrojiti družtvo. Pa ipak njih ide, predložiti ga i dokazati da je prikladan. Nisu-li oni, koji odsudjuju družtven red, osnovan na pravu individualnog vlastničtva, kao krivca svih onih nevolja, koje muče družtvo? Nisu-li oni, koji priete pobunami i zatvorom, ako se hitro ne ukine ono pravo? Nu dakle, nek nam dadnu novi nacrt reforme, po kojem preustrojiv družtvo ima cvietati pravica i dobrobit se razliti obilno i jednako po svih. Upravo tuj začimlje za socijaliste težkoća. Svi složni u točki oborenja vlastničtva individualnoga i svrhe, koju si predlažu, posve se nesložni nalaze pogledom na novi oblik, koji se ima dati družtvu, da se poberu plodovi obećane velike sveobće sreće. Njeki medju njimi je to izpovjedio u listu: *La Rèpublique démocratique sociale*. Evo što je pisao Pauliat: „Svi su socijaliste, opetujemo, složni glede svrhe, da se ona postigne. S otog gledišta predloženi sustavi skoro su nebrojeni i sačinjuju toliko škola, koliko jih ima. Kad bi se njihovim učiteljem dozvolilo raditi, jedni bi učinili od Francezke neizmjeran samostan, drugi vojnaru, opet drugi zatajiv narav ljudskih osjećaja, sastavili bi družtvo, kako nije moguće da postoji, a radnici bi bili prvi, koji bi iz njega izašli.[1])"

Takav bi bio položaj, u koji bi dospjelo družtvo, kad bi se ukinulo vlastničtvo. Bio bi položaj nesloge, bio bi položaj užasne neizvjestnosti. I pošto nebi moglo ostati nepomičnim, jer mora ipak odmotati jedra i odmicati: tako bi poput ladje bez pouzdana krmana bilo prisiljeno letiti nepoznatim i burnim morem u stalnoj pogibelji, da se il okrene natrag, il nesretno razbije o greben. Predlog dakle, sadržan u utoku, dočim ne obećuje nikakove koristi, donio bi usuprot veliku štetu. Tako bi se predložen zakon morao jamačno zabaciti kao takov, komu ne ima onih trijuh svojstva, što jih svaki dobar zakon mora da ima. Morao bi se zabaciti 1. kao *nepravedan;* jer ukida osobno pravo, osnovano na naravskih odnošajih; 2. kao *nepristojan*; jer traži od države izdaju vlastite dužnosti; 3. kao *štetonosan;* jer surva družtvo u more pogibeljih.

Ovdje ustaju proti našemu dokazivanju socijaliste politički komuniste, koji gandskom rezolucijom ovako umuju: vlastničtvo i gospodarstvena ovislost ogromne većine puka uz one žalostne prizore nevolja, koje ju sliede, tako je jedno s drugim skopčano, da, dopusti-li se prvo, bezuvjetno druga sliedi, kakogod dopustiv uzrok, nuždno mu se poradja učinak. Dakle treba, da država iztrebi toliku nevolju posvojiv vaskoliki imetak, u svrhu, da ga uporabi na obće dobro.

Takovo umovanje ne samo hramlje, nego mu ne ima niti nogu, koje bi ga držale: jer se osniva na dvijuh bludnjah. Ponajprije se predmnieva, da gospodarstvena ovislost stoji na samoj strani radnika, a to je bludnja. Učinite, neka bogati neda posla radniku siromahu; ovaj će brzo pasti u nevolju. Prava jest istina. Učinite, da radnik uzkrati službu svoga rada bogatomu, tad će se jednako prije ili kasnije viditi isti pojav. Propast tolikih glavničara sbivša se u Englezkoj i drugdje uslied štrajka il priekomjernih tražba plaće dokazom su neoborivim. Ovislost potrebe jest dakle zamjenita, prem ju jače osjeća siromah nego-li bogataš. Na drugom se mjestu iztiče nuždan savez medju bogatstvom i ekonomičkom ovislosti radnika, a i to je bludnja. Takova ekonomička ovislost, u koliko se tiče *odnošaja individualnih* ne sklapa saveza sa bogatstvom, već s individualnim siromaštvom radnika, i medju individualnim bogatstvom i siromaštvom neima ipak niti sjene onog saveza, koji postoji medju potrebitim uzrokom i njegovim učinkom. Reći: ti si bogat; dakle ja sam siromah, znači umovati nogami, a ne glavom.

[1]) Tous les socialistes, nous le répétons, s entendent sur ce but, mais ou ils diffèrent entre eux, c'est sur la voie à suivre pour l'atteindre. A cet égard, les systèmes proposés sont presque innombrables et constituent autant d' écoles. Si on les laissait faire, les uns transformeraient la France en un immense couvent . . . les autres en feraient une véritable caserne, les autres, méconnaissant les sentiments intimes et constitutifs de l' homme, nous arrangeraient une société impossible de la quelle les ouvriers, tous les premiers, s'empresseraient de déguerpir.

Što se pako tiče *družtvena staleža* svakoga na pose, biti bogatim il siromahom, to odvisi od individualna obrta, bistroumnosti, radinosti i od stotine inih okolnostih obitelji, il družtva, u kojem se tko nalazi. To su uzroci, koji običavaju uplivati u tvorbu raznih družtvenih staleža. Nit ne mislimo, da ima koji grad, u kojem se u roku malo godina nisu dogodile promjene osoba siromašnih u bogate i obratno. Dosta će biti samo malko motriti tu činjenicu, malne neprestanu, da se uvidi dokaz našoj tvrdnji. Pošto uzroci takovih promjena leže u naravi i posebnih okolnostih individua, sliedi, da država nemože ništa proti njim, i da se s toga rezolucija socijalista gandskih osniva na absurdu.

Pošto je skupština medjunarodne zadruge radnika, držana u Basileji 1869. očitovala, da družtvo ima pravo ukinuti individualno vlastničtvo zemljišta, i to u interesu samoga družtva, Liebknecht napisa za razjasnjenje ote rezolucije svoju knjigu: *Grund und Bodenfrage* (zemljištno pitanje), u kojoj, da podupre pravo u rezoluciji iztaknuto, umujuć s gledišta obće koristi države i gradjana ovako govori: Da se korist posebnikâ ima podrediti obćemu dobru, i da dobro države najviši jest zakon, to je aksijom toli drevan, koli davno jest družtvo. Pojmu *dobra države* davala su se razna značenja prema razlikosti vlada. Uz vladu plemićâ dobrom države smatralo se je dobro plemićâ, uz vladu svećenikâ dobro svećenikâ, uz vladu gradjanâ dobro gradjanâ. Mi socijalistički demokrate, težeči za slobodnom državom, osnovanom na jednakošti pravâ i dužnosti, i takovom, koja ne trpi gospodu i kmetove, uživatelje i uživanike (sfruttatori e sfruttati), pod dobrom države razumjevamo sveobće dobro, dobro sveukupnosti, koje je skup dobra svih i svakoga[1]." Buduć pako dobru države tako shvaćenu suprotno je pravo vlastničtva individualna, s toga je skupština posve dobro zaključila, da drûžtvo il država ima pravo ukinuti pomenuto vlastničtvo za obću korist.

Dokaz ovdje naveden ne stoji na čvrstih noguh. On se oslanja na dvoumlju. Drevan je kako i družtvo više naveden aksijom: to se neniječe. Nu u čemu naročito sastoji sveobće dobro, komu da ima biti podredjeno dobro posebnikâ? U čemu dobro države, koje sačinjuje najviši zakon, komu se svatko ima pokloniti? Liebknecht toga ne veli. A u tih neopredjeljenih izrekah jest upravo dvoumlje; odtud bludnja mnogostruka smisla u uporabi, što si ju dozvoljuje. Zakon, koji označuje sveobće dobro družtva il dobro države, i koji mu daje praktično pravilo, jest zakon pravice, koja štiti, i sdušnosti, koja uredjuje sile svijuh obćemu dobru. A kao što je taj zakon *jedan* i nepomičan, tako je *jedan* i nepomičan smisao obćeg dobra družtva i dobra države. Pošto prema tomu smislu mora vrhovna vlast države štititi i uredjivati polag zakona pravice i sdušnosti, valja da ona razpolaže obćimi silami tako, da nijedno privatno pravo ne ostane povredjeno nit okrnjeno, ako ne u koliko se srazi s pravom drugoga. Po čem jest očevidno, da se Liebknecht nalazi u bludnji: 1. u teoriji dopuštajući mnogostručnost smisla u pojmu dobra države; 2. u praksi predmnievajuć, da *dobro države* uzme pravilo iz koristi stranke vladajuće. U toj pogrešnoj predmnievi nije ni čudo, da on uporabljajuć isto pogrešno pravilo na državu socijalističko-demokratičku, pod račun dobra države uzimlje ukinuće vlastničtva individualnoga u obćem interesu socijalističkodemokratičke stranke u državi. U kojoj hvališuć on, da ima jednakost pravâ i dužnosti, i da se ne trpi gulikoža i guljenika, raztrubljuje dvie krupne lakrdije. Jednakost prava zahtjeva, da se pravo jednoga ne vriedja i ne žrtvuje bez razloga na korist drugoga. Prvi pako čin stranke socijalističko-demokratičke ukidajuć vlastničtvo privatno žrtvuje bez ikakova razloga pravo onoga, koji ima, na korist onoga, koji neima, te obraćajuć ga na korist nevlastnikâ zakonito potvrdjuje, da postane uživanikom vlastnik, a uživateljem nevlastnik. Na takov način država jednakosti pravâ osnivala bi se na djelu nepravedne nejednakosti istih, a država, koja ne trpi uživatelje i uživanike započela bi s nepravednim guljenjem (sfruttamento).

(Dalje će sliediti.)

[1]) Dass dem allgemeinen Interesse das Sonderinteresse unterzuordnen, und dass das Wohl des Staates das oberste Gesetz sei, das ist ein Axiom so alt wie der Staat, ein Axiom, dessen Richtigkeit niemahls bestritten worden ist, und dass alle Regirungssysteme und Regierungen, von welchen die Geschichte uns Kunde gibt, als obersten Regierungsgrundsatz anerkannt und ausgeübt haben. Freilich, die Auffassungen des Begriffes Staatswohl sind ebenso mannigfaltig und verschiedenartig als die Auffassungen des Begriffes Staat. Jede Regierung verstehet unter Staatswohl etwas Anderes . . . es ist im Junkerstaat das Wohl der Junker, im Pfaffenstaat das Wohl der Pfaffen etc. Wir Socialdemokraten, die wir wollen . . . den freien Volksstaat, der auf gleichen Rechten und Pflichten beruht und weder Herrscher noch Beherrschte, weder Ausbeuter noch Ausgebeutete duldet, wir verstehen unter Staatswohl . . . das allgemeine Wohl, das Wohl der Gessammtheit, welches nur die Summe des Wohles aller Einzelnen ist.

Obiteljsko svetište.

Obitelj je stvorio Bog. Bila ona kraljevska il najsiromašnijega čovjeka, posvećena je Bogom samim, komu mora najviše mjesta biti u obitelji svakoj. Nad svakom bdije sevideće oko Božje, nad svakom lebdi njegov angjeo dobri. Pod tom zaštitom, pod zakriljem ovim u svakoj bi obitelji vladat morala sloga, mir, zadovoljstvo, sreća svaka.

Nu kad nam tužna sbiljnost pokazuje drugčije, odkle polazi, što se u nekoj obitelji pokažu oblaci nesreće, ugnjezdi se žalost i nevolja? Otud, jer je ondje obitelj prestala biti svetište božje, što bi po volji božjoj morala biti. Da obitelj bude svetište božje, potrebno je, da u njem g. Bog stoluje; potrebno je, da članovi obitelji vjeruju u Boga, da je on jedini, u kojega rukuh

se nalazi udes njihovoga života; da je on od koga proizlazi sve dobro. Potrebno je dakle, da je temelj svake obitelji volja božja, polag koje mora svaka obitelj svoje misli, govore i djela ravnati. — Polag svega toga ipak može nastati burno vrieme, koje baca ladju obiteljsku amo — tamo; nu, ako se obitelj ufa u onoga, koji zapovjeda vjetru i moru i s ufanjem prama njemu uzdiše: Gospodine, gospodine, oslobodi nas, jer ćemo propasti, zapovjediti će gospodin biesnećoj buri, ona će prestati, te prijašnji mir nastati. Nesreća se istom onda pojavi u obiteljskom krugu, kad nevjera Boga iz obitelji iztisne, a božje mjesto razkoš, mržnja zauzme. Svjedoči nam to žalostan pad praroditelja naših. Dok se je gospodin Bog nalazio u krugu njihovu i dok mu bijahu poslušni, blaženi bijahu. Čim se pako neposluhom otrgaše od njega, obsipa ih gomila nevolja. Suzna dolina postade za nje od tada ovaj sviet, gdje si moradoše znojem svakdanji kruh pripravljati. Zemlja im istom onda urodi, kad ju znojem lica ovlažiše.

Kada članovi obitelji izgube vjeru u Boga, tada se otvore vrata i slobodan postade ulaz, unidje, tko hoće, govori tko što hoće. Predmet govora može biti vriedjanje Boga, vjere svete, samo neka nevriedja onoga, čemu je sviet posve odan, a to jest: gizdost, taština itd.

Pojavi-li se u ovakovom obiteljskom krugu angjeo čuvar, i žalostnim okom pogleda majku obitelji, nju će možda smutiti pogled njegov, a opaziti će propast djece svoje, nu i opet kao da vidila nije, pustiti će još većma neka joj djeca propadaju, dozvoliti će, neka joj se djeca još bolje opoje otrovom, koji će doskora do srca doprieti. Uslied toga gizdost, razkoš, a poslje i razpuštenost obuzme čitavu obitelj, dok napokon nepostigne svoj vršak i onda se otvori stara rana, koja opustoši dragocjenosti obiteljske, uzbuni mir i slogu. Vjera i ufanje u Boga iz rane otvorene izteku, u obiteljskom pako krugu pojavi se mjesto volje božje volja čovječa. A što onda sliedi? To nam tisuće primjera svjedoče.

Pokvarenosti ove krivci su na prvom mjestu otci obitelji, jer je njihova dužnost, bditi nad moralom obitelji svoje. Nu ni matere nisu bez krivnje. Moć moralna, koju materam podade Bog, mnogo je veća i uplivnija u obitelji, a da bi ostala bez uspjeha, kad se majke njom u vrieme posluže. Uspjeh moći njihove temelji se u ljubavi, kojom su im djeca odana; u ufanju, kojim se svakom zgodom znaju djeca k miloj majci uteći. Ovo dvoje, najme ljubav i ufanje materinsko, može čudesa tvoriti u obiteljskom krugu. Buduć je pako tako velika moć materinska, zato će i matere imati veliku odgovornost. Nemože si čovjek groznijega stanja pomisliti, nego je stanje one majke, koja videć okaljano svetište obitelji svoje od grižnje savjesti uzklikne: Ovo obiteljsko svetište mogla sam spasiti, ali mjesto spasa donesoh mu smrt!

Pokušao o. Vid Varga,
franjevac.

Viestnik.

Zagreb. Već je 9 godina, što se je počelo raditi o tom, da se u sadašnjoj župi Daruvarskoj podigne nova župa. Prevelika daljina mnogih filiala od matice jako je priečila, ter mnogi župljani nisu mogli s duhovnim svojim pastirom onako obćiti, kako im je nuždno, niti zadovoljiti vjerskim potrebam svojim kako su želili. S toga se je i kod samih ovih vjernika porodila želja za novom župom, a podupirao je mnogo tu njihovu želju bivši posjednik Daruvarski i poznati dobročinitelj naroda hrvatskoga presv. g. grof Julio Janković. Da želja postane čin on je sam poklonio znamenit komad zemljišta, a za njim su se poveli župljani. Pošto bi u tu župu imala doći sela: Blagorodovac, Kreštelovac i Trojglav župe Gajske, te Sokolovac župe Tomašićke uz Dežanovac i Ivanapolje župe Daruvarske sastali su se povjerenici ovih mjesta na sastanak u Dežanovac 26. listopada 1879., da konačno urede sa svoje strane beriva župnika svoga. Tu se zaključilo, da će župnik dobiti u gotovu novcu 1000 f., što će se svake godine razporezati medju župljane, po parovih vjenčanih, i po obudovljenih. Polovicu ove plaće dignuti će župnik koncem lipnja, a drugu koncem prosinca svake godine. Da župniku bude osiguran ovaj dohodak razporezat će se svake godine osim ovih 1000 for. još i 5%, odkle će se župnik platiti, ako gdjekoji župljani nebi platiti mogli. Osim toga dobiti će župnik 18 fati gorivih suhih u fate na cjepanice složenih drva, a uživati će posjed to onaj, koji je poklonio grof Janković, to opet onaj, koji je konkurencija Dežanovač a za svoga župnika već sada kupila. Župnik pako imati će sve svoje župničke posle obavljati vlastitim podvozom. Jedino na blagoslivanje kuća vozit će ga ono selo, koje bi željelo, da im se kuće oko Bogojavljenja blagoslove. Ovim sastankom pitanje ovo nije još konačno riešeno, prem je sada tomu vrlo blizu. A dok se to konačno ne rieši ustrojio je uzoriti g. kardinal-nadbiskup naredbom od 1. o. mj. u Dežanovcu privremenu kuraciju, a privr. upraviteljem njenim imenovao je dosadanjega subsidiara župnika Daruvarskoga g. Petra Ožanića. Dok se župni stan nesagradi stanovati će on kod ondješnjega učitelja, a zajamčena mu je sva župnička plaća kao i ostala beriva. Svu župničku službu *in temporalibus et spiritualibus* vršiti će on nezavisno od župnika Daruvarskoga, a vodi samostalno i propisane matice od početka ove godine.

— G. Šimun Petrović, kapelan Križevački postao je župnikom u Preseki. — Uprava župe Cerovačke povjerena je g. Ferdi Mikelini-u, bivšemu umirovljenomu župniku.

— Iz Brinja nam pišu: 22. pr. mj. preminuo je ovdje preč. g. Stjepan Sarkotić začastni kanonik, opat sv. Jurja Lisačkoga i mjestni župnik providjen svetotajstvi umirajućih. Pokojnik uživao je tečajem svoga 18godišnjega u ovom mjestu župnikovanja štovanje i ljubav od svoga puka. Lahka mu zemljica.

— Kako jedne ovdješnje novine javljaju izdao je kr. ug. ministar bogoštovja i nastave, u sporazumku sa ministrom za zemaljsku obranu naredbu: da se svi oni, još neunovačeni momci, koji su 22. godinu dobe navršili, mogu vienčati poslje 31. prosinca o. g., bez obzira na to, jesu-li svojoj vojnoj dužnosti već zadovoljili ili ne. Po tom će dušobrižnici samo imati točno izviditi, da su dotičnici prošli treći dobni razred, a nisu uvršteni u vojsku.

Asutro-Ugarska. Razpravljajuć proračunski odbor austrijske delegacije proračun ministarstva za vanjske poslove zadjeo se i o njeka političko-religiozna pitanja. Ponajprije potaknuo je dr. Sturm pitanje o židovih u Rumunjskoj, jer da ono novom zakonskom osnovom nije riešeno po ustanovah Berlinskoga ugovora. Ministar barun Haymerle iztaknu, kako je naša monarkija uviek nastojala, da na istoku jednako pravo bude svim vjerskim sljedbam, pak da je u tom smjeru radila i na Berlinskom kongresu. Tako raditi obećala je i naumila i rumunjska vlada, ter je i podnesla osnovu, koja se težnjam drugih rlasti u mnogom odazvala, ako i ne posve. Nu to vladina osnova naišla je na jednodušan skoro odpor zastupnika i cieloga naroda. Nije dakle bilo druge, nego osnovu mienjati, pak barem nješto učiniti po volji vlastim, kojim je rum. vlada okružnicom javila i razložila, da u današnjih okolnostih više učiniti ne može, nu da će u duhu Berlinskih ustanova raditi i u buduće, dok im posve ne zadovolji. — Drugo takvo pitanje potaknuo je dr. Gross, kad se je govorilo o poslaniku, koga drži vlada u vatikanu. Mislio je najme Gross, da bi se to mjesto dokinulo, pošto imamo puno razloga štediti, a ne ima razloga, da bude tu poslanik. Papa bo ne ima više teritorijalne vlasti, a i Pia IX. više ne ima, komu se je za volju jedino to mjesto pridržalo. Na ovo uzvrati ministar, da se je o tom razpravljalo i u njekih prijašnjih delegacijah, nu predlog da je zabačen svakiput. Viši razlozi vodili su pri tom delegacije. Jer to ne bi odgovaralo ni položaju monarkije, koj ima kano velesila, ni njenim davnim predajam, koje čuva kao katolička država, niti bi razumno bilo u dušu vriedjati katolike, kojih je u monarkiji velika većina. Povrh toga pako jednako obzirno valja raditi i prama sadanjemu sv. otcu, koga radi njegovoga pomirljivoga držanja štuje sva Evropa. Po tom je predlog Grossov naravno pao.

— Medju osnovami, koje je vlada podnesla komoram jest i ona o „dotaciji katoličkih dušobrižnika iz vjerozakonske zaklade.“ Ovo je ona ista osnova, koju je još g. 1876. ministar Stremayr podnesao tadanjim komoram, a i podkriepljena je skoro istimi razlozi kako i onda. Želju, da se plaća kat. dušobrižnikom uredi izrazila je sama svietla kruna još prošlomu carevinskomu vieću u priestolnom govoru. Nu tadanja većina odvrati, da će se želji odazvati, ako se po njihovu, naravno, uredi uzgoj i obuka kandidatâ svećeničkoga stališa. Kad je prema tomu Stremayr podnesao spomenutu već osnovu zastupnici su ponovili onu pogodbu, te kad nije vlada podnesla osnove o uzgoju mladoga klera zastupnička kuća nije hotjela pretresati ni osnove o plaći župničkoj. Sadanjemu carevinskomu vieću oglasila je kruna opet takvu osnovu. Sada ju evo podnesao ministar, nu na žalost onakvu, kakva bi bila barem donjekle udovoljiti mogla liberalce i slobodne zidare, za čijega je gospodstva i sastavljena bila. Ne upuštajuć se za sada u potankosti ove osnove spominjemo, da su plaće redovito razdieljene u tri razreda. Najveća (1800, 1200, 1000, 800) dopitana je dušobrižnikom u glavnih gradovih; manja (1000, 800, 600) onim po manjih gradovih i trgovištih, ter takvih mjestih, gdje sbog osobitih razloga vlada skupoća, napokon najmanje (700, 600, 500, 400) dušobrižnikom po drugih mjestih. Duhovnim pomoćnikom opredieljeno je 500 (samo u Beču) 400, 300 i 250 for. Kad osnova bude razpravljena i konačno potvrdjena izviestiti ćemo o njoj poslje potanje, jer ovakva, kakva je sada konačno ipak danas ne može postati zakon.

Švajcarska. U Delmontu, glavnom mjestu kantona Bernskoga viećala je 7. o. mj. i sl. katolička sinoda. Kako u sinodalnom vieću, tako i u samoj sinodi bili su u većini od g. 1875. pak sve do g. 1878. tako zvani „staro-katolici.“ Nu pošto je znatno popustila žestina, kojom je započeta borba proti crkvi katoličkoj, dobili su u tom vieću i u sinodi opet većinu katolici, jer ih ima 75 proti 20. Sadanje viećanje imalo se bavit naredbami protivjerskimi prijašnjih sinoda, te zabaciv ih imalo se je uzpostaviti opet staro stanje kat. crkve. S toga je i sinodalno vieće predložilo, neka se uvede opet obvezna izpovjed, svećenikom neka je zabranjena ženitba, svećeničko odielo budi dopušteno, savez sa biskupijom narodnom razkinut, a Michaud-ov katekizam ukinut. Na dalje: svi svećenici, koji su zaredjeni prije glasovitoga Bernskoga zakona prosvjetnoga smiju se opet primiti, a i stranjskomu svećenstvu budi dopušteno dolaziti; sinodalnomu vieću budi slobodno sastaviti rimo-katoličko izpitno povjerenstvo. Osim toga preporučilo se vladinomu savjetniku, neka o tom radi, da se na budućoj dioecezanskoj konferenciji prizna biskup Lachat zakonitim poglavarom crkve, dotlje pako neka mu bude dopušteno dieliti sv. otajstvo potvrde. Ob ovih predlozih viećala je sinoda, i velikom ih je većinom primila. Bilo je naravno oporbe od njekih tobožnjih svećenika starokatoličkih, koji se u svojih govorih nemogoše stegnuti ni u granice najnaravnije pristojnosti, pa pokazaše, da im je i starokatolicizam samo plašt, kojim hoće prikriti preveliku razpuštenost svoju. Vikom svojom na coelibat posvjedočiše, da je istina, što im se i s liberalne strane predbacuje, da oni smatraju svršenim nastojanje svoje o reformi crkve čim se ožene. Nu zato se i čuje svaki čas, kako ih vlastita njihova obćina skida. Na taj način pospješuju oni sami propast svoju, koja im je i onako već jako blizu.

— Breveom sbora **de propaganda fide** imenovan je mons. Cosandey, novi biskup Freiburžki biskupom od Lausanne i Geneve. Breve ovaj pozdravile su liberalne novine osobitim veseljem. Pošto je najme biskupom Geneve glasoviti Mermilod kao apoštolski vikar, poveseliše se oni, da je sv. stolica napustila čuvenoga borioca za načela Kristove crkve. Nu prerano im veselje. Uvaženi krugovi razjasnjuju to ovako: Naslov biskupa Genevskoga imao je i prije svaki predšastnik Cosandey-ov, nu to je bio samo naslov časti. Kad je ono Mermillod dobio u Genevi apoštolski vikarijat s jurisdikcijom biskupskom počeo je neposredni predšastnik Cosandey-ov mons. Marilley izpuštati taj naslov, nu samovlastno, jer ga je „Gerarchia cattolica" uviek s podpunim naslovom bilježila, pak tako je ubilježen i god. 1879. S toga će Mermillod i od sada zadržati biskupsku jurisdikciju, prem će naslov biskupa Genevskoga imati biskup Freiburžki.

Englezka. U crkvi sv. Petra u Londonu pokaza se opet, kakvo čuvstvo prema vjeri i crkvi katoličkoj goji naraštaj, koji u sav mah pije otrovni duh, kojim ga nudi skoro svuda današnji sviet. Poljski misionar Adolf Bakanovski počeo je čitati sv. misu i baš kad je prvo evangjelje počeo čitati, začuje za sobom, kako njetko englezkim jezikom viče: „Svi van iz crkve, ja moram svećenika ubiti!" Misleći, da to viče bud ludjak, bud pijanac kakav, koga će puk odvesti iz crkve, počeo je svećenik moliti Vjerovanje. U isti čas pukne pištolj, a zrno udari na vrata sakristije. Sad se obrati svećenik prema puku i opazi uz klup za pričešćanje mladića od 23 godine po prilici, crvenih vlasih i brade, jako trošno obučena, koji je opalio hitac. Sada izpali i drugi hitac, nu i ovaj ne pogodi. Pošto svećenik glavnih dielova mise još ni započeo nije sagne se i pobrza u sakristiju, kamo je podvornik već pobjegao bio. Tri hitca pošlje za njim mahnitac, nu ni jedan ne pogodi. Prisutne je ovo tako smelo, da se ni maknuli nisu, kad je zločinac uzašao na žrtvenik, razbio svetohranište, otvorio čestičnjak, a posvećene čestice porazbacao po zemlji; kalež pogazio nogami, i napokon gorećom jednom voštanicom pripalio stolnjake na žrtveniku, sliku i vrlo liepi antipendij. Medjutim se je svećenik svukao i izišao iz sakristije. Zločinac pako izvadi do 64 cm. dug bodež, komu je šiljak valjda otrovan bio i htjede za žrtvom svojom. Tek sada maknuše se dva gospodina, koji mu to prepriečiše, dok nije došla policija, koja mu oduze oružje i povede ga u zatvor. Pozvan ovdje, da protumači ovo svoje nedjelo izjavi, da ne razumije toliko englezki, te bi odgovarati mogao. S toga je iztraga odgodjena, dok liečnici ne izjave, je-li pri zdravoj pameti. Toliko se sada već znade, da on nije lud i da svećenika toga nikad ni poznao nije. Katolici u Londonu vrlo su s toga uzbunjeni, ter su poslje uprav hrlili k službi Božjoj. Poslje podne istoga dana bio je pri večernici i kardinal Manning, koji je podielio blagoslov. Sbog oskvrne crkve naredjena je novena.

Javna zahvala.

Družtvo sv. Ladislava u Pešti minulih dana Božićnih blagoizvoljelo je priposlati liepu Božićnicu: tri krasna misna ruha za ovu župsku i samostansku crkvu sv. Marka Ev. Za taj plemeniti dar istomu visoko-cienjenomu družtvu najsrdačnije se zahvaljujem ja, cielo svećenstvo i moji župljani, uvjeravajuć isto dobrotvorno družtvo, da ćemo se ga u naših molitvah vazda i toplo sjećat, neka ga Svemožni na puno godina uzdrži i poživi!!!

Plehan u Bosni.

Fra. Stipo Čičak, gvardijan.

„Sbor duh. mladeži zagr." umoljava svu gospodu, najpače onu, koja mu već dulje vremena i poveću svotu duguju na njegovih knjižicah, da izvole dug svoj čim prije namiriti. Taj dug od prieko hiljadu forinta prieči mnogo Sboraše u izdavanju knjižica za djecu i puk.

„Sbor" moli i onu p. n. gg., koja već od mnogo vremena posjeduju nepravednim načinom knjige iz Sborove knjižnice, da mu ih izvole povratiti. Sbor se nada, da se nisu vremena promienila u toliko, te bi mu se sada hotomice htjela nanositi šteta, dočim su mu prije sve plemenite duše sborom i tvorom na ruku bile. **Tako veliki dug razlog je, što će od sada „Sbor" redovito svoje knjižice, gg. naručiteljem šiljati jedino uz poštarsko pouzeće.**

Prinosi za dječačko sjemenište.

Iz kot. Sisačkoga Gabaj J. 4 for., M. Vrbec 3 for., V. Serkulj 4 for., Mikić 4 for., Fr. Jemeršić 2 for., Gj. Matosović 10 fr., Vj.Pavlović 4 fr., Gj. Stengl 10 fr., P. Rusan 5 for. Iz župe Novogradiške: Dr. M. Posilović 5 for., po 1 for.: P. Tušek, Al. Matzek, M. Lasović, M. Španović. J. Juranović, J. Kajner, Fr. Lauffer, V. Miletić, M. Jelić, Stj. Babić; po 52 novč.: Fr. Rastić, Ad. Kohn, M. Gjurić, Iv. Cerovski 2 for., Fra. M. Marić 3 for., J. Vörös 1 for. Karl J. Wassermann erdeljsku razteretnicu od 100 for. Kotar Okički 71 fr., J. Smiljanić 5 fr., Kotar Križevački 66 fr. 75 novč. Kotar Stubički 187 for., J. Duh, jedanput za vazda 5 for., K. Novak 5 for., Drag. Šmalcelj 5 for., Al. Dolački 5 for., St. Harabajsa 4 for. 25 novč,, St. Pavić 5 for., K. Škrabal 5 for., A. Friš 8 fr., Iv. Samuel 2 fr., J. Krapac za uvjek 5 for., Fr. Papić 3 fr., Jak. Kolarić 2 fr., Jos. Hiter 5 fr., Iv. Stepić 2 for., Fr. Bedjanić 6 for., M. Ulses 9 for., Stj. Kalamari 10 fr. a u ime oporuke fr., Gjuro Novak 50 fr., P. Leder 6 fr., Fr. Pavlović na dalje 25 fr., 19 član. brat. sv. Jos. župe Topolovačke 10 fr, St. Lahonjek 1 fr., Kozić 4 fr., B. Ilić 1 fr., A. Arko 30 fr. 65 nč., J. Jambrečak 100 fr., Fr. Ivić 7 fr., P. Dubnicky za mil., braću 4 fr. 50 nč., St. Niemčić na dalje 10 for., Radočaj 2 for., St. Pavić 50 for., Dr. Šmit 5 for., P. Steinhauer na dalje 25 for., Ad. Petak 3 for., Ferdo Kraljević na dalje 10 for., M. St. doprinosio je redovito za svaki tjedan 1 for., Kanjuh 3 for., M. Trapulini 62 novč., C. Rubetić na dalje 30 for., Dr. J. Stadler 50 fr.

Urednik dr. Andrija Jagatić. **Tiskom C. Albrechta**

KATOLIČKI LIST.

Broj 5. U Zagrebu, 29. siečnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Pismo sv. otca Leona XIII. književnomu družtvu sv. Jeronima.

Naše književno družtvo sv. Jeronima, uživajuće od svih naših duhovnih i svjetskih oblasti priznanje i podporu za svoj rad oko prave-pučke prosvjete, usudilo se je prošle godine, nakon dvanajstgodišnjega svoga života, približiti i svetomu otcu papi Leonu XIII. i Njegovu c. kr. apoštolskomu Veličanstvu, našemu caru i kralju i to presmiernim pismom, u kom je razložen osnutak, svrha, razvitak i stanje njegovo. Pismu tomu bile su priložene knjige, koje je družtvo prošle godine štampom izdalo, uz najponizniju molbu, da jih sv. otac papa i premilostivi naš car i kralj blagoizvoli primiti u svoju privatnu knjižnicu, a povrh toga da sv. otac Leo XIII. družtvu podieli svoj sveti blagoslov. Pisma ta odpravio je na svoje mjesto naš uzoriti gosp. kardinal i nadbiskup kano pokrovitelj istoga družtva.

Danas priobćujemo čitateljem našim, da je na pomenuto pismo odgovor već došao od sv. otca Leona XIII. vlastoručno podpisanim pismom od 3. studenoga 1879., koje je na današnjoj glavnoj skupštini družtva pročitano, i mi ga evo diljem priobćujemo, s uvjerenjem, da će ono čitatelje naše i sve članove sv. jeronimskoga družtva isto tako obradovati, kako je obradovalo upravljajući odbor istoga družtva i cielu današnju skupštinu.

Dobri Bog dao, da blagoslov sv. otca Leona XIII. tomu našemu družtvu radostnim srcem podieljen, obilnim napredkom toga družtva urodi, te uz družtvo prionu svi pravi prijatelji hrvatskoga naroda, koji mu još nisu članovi! Uz tu želju evo pisma:

Leo P. P. XIII.

Dilecti Filii, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Non tenue profecto nec levis momenti duximus, Dilecti Filii, specimen Nobis oblatum opusculorum, quae concinnastis et edidistis in usum populi. Vix enim, uti scite animadvertistis, aliter occurri potest hodie illi colluviei libellorum et ephemeridum, quibus corruptionis virus urbibus, pagis et ruribus ipsis propinatur, ac praesertim adolescentiae et iuventuti studiis addictae, in exitium animarum omnisque ordinis subversionem, quam per sana et religiosa scripta, quae late vulgata et omnium accommodata captui, tenebras errorum discutiant, sophismata refellant, veritatem illustrent, excidium humanae societati paratum ostendant. Cum igitur Nos regimini praepositi et custodiae totius Christi gregis nihil magis optare possimus, quam ut impendens avertatur a creditis ovibus pernicies, nequimus magni non facere labores illorum, qui tanto ac tam difficili in negotio Nobis suffragantur. Quocirca pergratum vobis profitemur animum, tum ob salutarem incepti vestri indolem, tum quod illud iniistis et persequimini suadente et probante auctoritate ecclesiastica, animoque illi obsequente et huic Apostolicae Sedi eiusque doctrinis addictissimo. Quae sane faciunt, ut ultro vobis praeterea gratulemur; cum auspicatissima ista coniunctio et unanimitas, sive cum Venerabili Praesule vestro sive cum Nobis, arcere debeat a vobis errandi periculum, validam conferre operi vestro efficaciam, divinasque illi conciliare benedictiones, sicuti factum ostendunt ipsa consociationis vestrae incrementa. Truculentiora profecto Nationibus minitari videntur diuturna clandestinarum societatum molimina, quibus iamdiu adlaborant vitiandis populis, delendae religioni, effrenandis cupiditatibus, inducendo cuiusvis auctoritatis fastidio et despectu. Quo propius igitur ingruit periculum, eo impensius illi amoliendo studete, ut, illustratis per veritatem mentibus, vires, quae in commune adhiberentur exitium, conver-

tantur in religiosi civilisque ordinis tutelam. Benignius semper respiciat Deus propositum vestrum eiusque favoris interim sit auspex Apostolica Benedictio, quam paternae Nostrae benevolentiae testem Vobis omnibus, Dilecti Filii peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die 3. Novembris 1879. Pontificatus Nostri Anno Secundo.

Leo P. P. XIII.

Dilectis Filiis: Thomae Gajdek, *Praesidi totique Societati Zagrabiensi S. Hieronimi.*

Crkva i politička kultura u ljudskom družtvu.

(Konac.)

39. Prama ovoj odredbi i svrsi države označuje nauka crkve prava i dužnosti vlasti. Jedno i drugo je u najužem vezu. Vjera je dapače uključena u pravednosti. Pravednost je najme kriepost, koja daje svakomu svoje.[1]) Nu svi stvorovi jesu svojina božja, i to nesamo osobe i njezina zemaljska dobra, nego i sva svojstva razložnoga bića. A čovjek daje Bogu svoje razložno biće kao svojinu, ako ga priznaje, štuje i ljubi, a to je vjera. Ta je dužnost vrlo stroga. Mi dakle nedajemo vjerom u Boga nešto, što bi bilo naše, nego vraćamo Bogu ono, što smo od njega primili i što nemože pod nijednim uvjetom prestati njegovom absolutnom svojinom biti. Taj uzki vez medju vjerom i pravicom, o kojoj visi obstanak družtva, opazi već Cicero, koj piše: „*Atque haud scio, an pietate adversus deos sublata, fides etiam et societas humani generis et una excellentissima virtus, justitia tollatur.*“ [2])

40. Deiste iztiču istina u svojoj državnoj teoriji sofizam, da se mora čovjek razplinuti u ništa, hoće-li biti prama Bogu pravedan. Nu ova primjetba mora konačno dovesti ili na ateističan zaključak, da nismo dužni na pravednost prama Bogu ili na panteističan nihilizam, koj priznaje uništenje čovječanstva kao najviši kult. Tu valja dobro razlikovati absolutno božje pravo i čovjeka, koj je stvor. Vjera je dužnost koli pojedinca toli cieloga državnoga tiela. Ovoj odgovara radi naše nesavršenosti i konačnosti nesavršena pravednost, ali zato će ostati ona uviek onaj nerazriešivi vez, koj ima čovjeka i družtvo vezati s Bogom. Ona ima odavati našu nejakost i slabašnost s jedne strane, a s druge neoborivo i absolutno božje pravo na svoj stvor. Mi se zato nesmijemo čuditi, ako su već i poganski državoslovci uvidjali, da je nuždan zahtiev za obstanak svake države vjera[1]). Nijedna država nemože biti prama vjeri indiferentna, jer ako se jednom indiferentizam uvrieži u državno tielo, ono mora pogibati od vrlo ljutih rana, kojim nejma lieka osim vjere. Po nauku crkve je vjera tim nuždnija, što ugled i vlast vladara mora imati svoj izvor u Bogu. A ovaj izvor mora priznati ne samo pojedinac, nego i ciela država. Ako ona nepriznaje vjere, podrovala si je ugled i vlast sama. Bez dvojbe nikada neće nijedna ljudska moć oboriti istine, da bez vlasti od Boga obstati nijedna država nemože, ili kraće, da nije možna država bez vjere.

41. Nas dovadja tvrdnja, da je državi nuždna vjera, na drugo znamenito pitanje: koja je to to vjera? Ako je čovjeku dužnost, da Boga spozna, ljubi i štuje, to nejma dvojbe, da svi ovi vjerski čini moraju biti iskreni i dostojni Boga kao neizmjerno savršenoga bića. Bogu, vjekovitoj istini, pripada takodjer iskreno štovanje i istinita spoznaja. Vjera dakle mora biti iskrena, počivajuć na istini, a s vjerom mora sudjelovati um, pamet, srce i cielo biće čovjeka. Nu ovu značajku istinitosti nejma vjera sve dotlje, dok neodgovara svim zahtievom i uvjetom proizlazećim iz naravi božjega bića, naravi čovjeka i iz onih odnošaja, koji čovjeka vežu s Bogom. — Vrlo bi smiešno bilo reći, da su dvie znanosti geometrije, fizike, astronomije i aritmetike, od kojih su obie protivne, a ipak jedna i druga istinita. Medju njimi može biti samo jedna istinita, a sve druge, koje se s ovom nepodudaraju, lažljive. To isto vriedi o vjeri. I vjera je znanost. Mi mislimo dakako na sustav i na one istine, na kojih počiva. I tu dakle može biti govora samo o jednoj pravoj istinitoj vjeri. Naš konačni zaključak je taj, da se i u državi može pomišljati samo na jednu i to pravu vjeru, na koju državu veže pravednost prama Bogu. A ta je vjera rimo-katolička, koja je svoju istinitost koli sadržinom toli obstankom i učinci dokazala kroz vjekove, a dokazuje ju još i danas. Ovu vjeru mora prisvojiti država i to onako, kako je objavljena i predana crkvi, nepogriešivoj učiteljici od Krista Gospodina do konca svieta postavljenoj.

42. Osim ove temeljne značajke u državi, kojom se je uviek promicala politička kultura

---

[1]) Sr. S. Thomas. Summa q. 58. art. 3. virtus humana est, quae bonum reddit actum humanum, et ipsum hominem bonum facit; quod quidem convenit justitiae; ar. 11. actus justitiae nihil aliud est quam reddere unicuique quod suum est.

[2]) De natura deor. I. 2. circ. med.

[1]) Sr. cielu II. knj. Platonove politije i „Kat. L.“ 1880. str. 2. zatim Cic. de nat. deor. I. 2.

u družtvu, ima država stupiti jedan korak dalje, te kriepko vršiti drugu dužnost. Ona sastoji u tom, da promiče pravednost u užem smislu. A ova se promiče tim, da budu štićena prava pojedinaca. U toj dužnosti je naravno uključeno gradjansko i kazneno sudstvo, sudci i oružana sila kao uztuk proti onim, koji nebi vršili svoje posebne dužnosti ili krnjili prava ili pojedinaca ili ciele države.

43. Ako je po nauku crkve ugled i vlast od Boga, označuje se lahko onaj okvir, u kojem se mora kretati vlast vladarova, kako i doklje se ima podložnik pokoravati vladaru i kojim se načinom može 'vlast prenieti na vladara. Vladar je, kako već spomenusmo, *„minister Dei.“* Regulativ, kojim vladar privadja družtvo k svrsi, jesu zakoni. Ovi imadu svoju normu u vjekovitoj volji božjoj, koja se je očitovala u naravnom i objavljenom zakonu božjem. Vlast vladarova dakle, koja se očituje u ljudskih zakonih, imati će svoj okvir u božjem zakonu¹). Ako je vlast vladarova ove ruke, morati će se po njoj mjeriti i narav podložničtva. Podložnik ima se pokoravati vladaru, jer ima i vrši vlast od Boga danu. Ako se tko njemu opire i Bogu se opire, a tko se Bogu opire grieši. Za to je podložničtvo obveza u savjesti, što sv. Pavao u već više puti spomenutom poglavju lista na Rimljane osobito naglašuje²). Tim dobiva odnošaj podložnika prama vladaru etičku značajku, o čem nisu ni najveći filozofi prije Krista sanjali. Podložnik mora ljubiti svoga glavara³), on se mora Bogu molit, da mu se trh olakša⁴) i on ga mora štovati kao namjestnika božjega.

44. Iz svega, što rekosmo, mogli smo uviditi, da crkva u svojem nauku daje vladaru vrlo uzvišeno mjesto, ali mu nemože priznat vlast kao neograničenu, nego ovisnu o Bogu. Za to nemogu niti odnošaji podložnika prama vladaru biti bez granica. Nu iz toga nesliedi nipošto, da su podložnici ovlašteni uzeti vladaru vlast. Oni mu je nedadoše, za to je nemogu niti uzeti. Neograničenost u vladaru i neograničeni posluh prama vladaru, bio je uzrok, da su se politički odnošaji u mnogih narodih izvrgli u tiranizam, a ovaj u prevrat družtva. Tomu zlu odmogla je crkva svojom naukom. A doklje sižu granice dužne podložnosti, to je pitanje, na koje se obćenito nemože odgovoriti. Zdrav razum uvidja dobro, da obveza podložnosti tada prestaje, kada je zakon ili suvereni čin naperen proti božjemu zakonu, odnosno proti naravnomu zakonu. Ovakov čin nemože se priznati obveznim, jerbo nedolazi od vladaoca kao takova. On je primio vlast od Boga, te vlada u njegovo ime, a to uključuje potrebu, da vlada po volji božjoj. Nu ako vladar izdade zakon, koj je proti božjemu zakonu, tada neradi i nevlada kako Bog hoće, a tim prestaje biti čin suverenim i nije drugo nego čin čovjeka, koj po samovolji radi.

45. Mi smo govoreć o Bellarminu i Suarezu iztaknuli njihovu nauku, kako duhovna i svjetovna najviša vlast prelazi na nosioca. Nam valja još jedno spomenuti. Sam nosioc vlasti može imati razne forme. Državoslovje spominje kao obične dvie: monarhičnu i republikansku. Proti jednoj i drugoj nije crkva. A nejma za to niti razloga, jer su višeputi posve zakonite. Crkva neće istina nikada prestati narode učiti nauku, da je svaka vlast od Boga. Nu način, kojim ta vlast prelazi na nosioca i kakov da joj ovaj bude, može si družtvo višeputi posve zakonitim putem označiti, ako ga nije već Bog ili drugi koj ljudski zakon označio. Za to se može pod timi uvjeti odobravati monarkija u svih svojih oblicih, a jednako i republika. Dakako, da je tu posve drugo pitanje, koja je forma shodnija. Nejma dvojbe, da je za narod, koj je na nizkom stupnju duševne i moralne kulture shodnija monarkija nego republika. Poviest nam dapače dokazuje, da se je u tih slučajevih republika malo ne uviek izvrgla u monarkiju i da su narodi u svojem zametku političke kulture malo ne uviek imali monarkiju. Nu bila forma kakova mu drago, vladar je uviek nad družtvom, kojim upravlja i podčinjen Bogu, u čije ime vlada.

46. Crkva i njezina nauka je bez dvojbe od velike važnosti za razvoj političke kulture u svakom družtvu. Za to se vrlo varaju oni, koji misle, da je vjera i crkva bez svakoga upliva na socijalni i politički život državljana. Gorke će dane oćutiti oni, koji ju triebe nesamo iz države nego takodjer iz obitelji. Dobra i valjana država biti će jedino ona, koja je kršćanska, ovo priznavaju i one države, koje su od crkve odciepljene. Mi gledamo danas vrlo žalostnim srcem, da se ova poluga prave političke kulture sve to više razara, ali znajmo, da će ove razvaline uzpostaviti veliki dogodjaji, ako nam svemožni Bog nebude na pomoć. Crkva pako će uviek uzdržati dično mjesto u kulturi naroda. Na nju već i oni misle, koji su nedavno na oči svega svieta bučili da je crkva institucija po državu posve suvišna. Mi smo vidili,

¹) Rom. 13. 1. Pror. 8. 15. Sap. 6. 4. I. Petr. 2, 13.
²) Rom. 13. 5. ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.
³) I. Thess. 5, 13. — ⁴) I. Tim. 2, 3.

da se je poganski viek a poslje njega mnogi um trudio zasnovati teoriju o državi za napredak političke kulture u ljudskom družtvu, al mu se je morala sgrada na slabom temelju podignuta uzdrmati silom komunista, socijalista i nihilista. Kano što može pojedinac jedino naći spas u katoličkoj crkvi tako će ju naći u njoj i svaka kultura u ljudskom družtvu.

. . . . . *a*

Glavnica i rad.

Iz talijanskoga preveo J. *Urpani*.

(Dalje.)

Liebknecht nam odgovara kao odvažan muž: ne, država ukidajuć privatno vlastničtvo podnipošto ne počinjuje ono djelo nepravde, kako vi velite. Pojam vlastničtva nije stvar stalna, kako si ju vi pomišljate, već stvar pomična, poput pieska u pustari. Evo vam dokaza. Pojam vlastničtva nije no odraz ili slika države i družtva, i zato podložan neprestanim promjenam, kojim ona oba. Pojam vlastničtva od danas nije onaj od jučer, kao što država i družtvo današnje nije država i družtvo jučerašnje. Zato ne ima stvari vriednije smieha, i toliko u oprieci s cielim povjestnim razvitkom, koliko bajati o kakovu nepomičnu načelu vlastničtva, koje nepromjenljivo i nepomično usred politično-socijalna sustava privlačuje ga i njim vlada, kao što sunce privlačuje zemlju i zračne joj srodnike, i njimi vlada. Pojam vlastničtva je stvar pomična poput pieska, i tko gradi na neprestanosti privatnoga vlastničtva, gradi na piesku. Tako da polag Liebknechta, pojam vlastničtva jest njekakov političan preliev, jest moda, koja se mienja promjenom hira, jest vjetrnica, koja se kreće kretom vjetra: u jednu, je stvar vrstna svakomu mogućemu obliku i izražaju.

Za dokaz toli čudna pojava nabraja političkih uredaba, te filosofičkih i vjerozakonskih mnienja, a taj navod na način entimeme razvija ovako. Sparta i Kreta bijahu uredjene na komunističku. Atena je priznala pravo privatnog vlastničtva na najvišjem stupnju, al istodobno podredjivala sav imetak državi. Plato i Aristotel bijahu dva protivnika otog prava. Rim ga je s početka sdušno vršio, kasnije su carevi imali podpunu vlast nad dobri gradjana. Židovski je puk bio komunističan. Takovim se ukazalo i kršćanstvo u prvom svom početku. Pape ga u srednjem vieku propovjedahu temeljnim načelom čineći se sami sveobćimi gospodari svieta. Sveti otci složno stajahu na braniku zajednice dobara. Potvrdjuje taj nauk u činjenici ustanova katoličkog klera odlučenog najzad od obiteljskog dobra i primjer crkvenih redova u podpunoj zajednici. U jednu pokazuje, da nije čitao sv. pisma, il da nije shvatio njegovog duha, koji nije zamjetio, da se njime najozbiljnije i najodlučnije odsudjuje privatno vlastničtvo. Reforma XVI. vieka bila je očita pobuna proti ovomu duhu. Protestantizam je vjerozakon privatnoga vlastničtva. Feudalizam srednjega vieka se temeljio na načelu, po kojem je knez a kasnije car, kao zastupnik puka i države, gospodar bio zemljišta, i zato je vlastnikom bio zemlje knez ili država. A bilo je posliednjih vjekova i takovih, koji su na sav glas prosvjedovali proti privatnom vlastničtvu, koje je dnevice sve više mah otimalo. Toma Münzer, saveznik anabaptista, *Utopija* Tome Mora, Kampanelin *grad sunca* dokazom su sjajnim. Na kraju se pojavi Fichte, koji filozofirajuć oko zemljištna vlastničtva niječe, da bi to moglo postati privatnim vlastničtvom u razumnoj državi. Iza te indukcije Liebknecht dolazeć k zaključku veli: Dakle pojam se vlastničtva tečajem vremena promienio, pravo privatnog vlastničtva nije priznavala grčka prosvjeta, nit je odoljelo kršćanskim naukam; rimljani i niemci, za sve da su pojam vlastničtva uvaživali, što se više može, svim tim su privatno vlastničtvo podčinili državi i zajednici: te zato, koliko se tiče napose zemljištna vlastničtva, komunistički nazori il su u životu vladali, il su jih barem muževi velika uma u obranu uzimali. Ono pako, što je promjenljivo prema odrazujućoj promjeni vlada i država, slobodno se i sada može promieniti prema novim nazorom, koji kolaju. Dakle država, ukidajuć privatno vlastničtvo na korist zajednice nebi počinila nikakova nepravedna djela; pošto ona nebi drugo radila, nego bi vršila pravo, koje su vršile države tja do nas.

Tako umije i zaključuje Liebknecht, nu krivo. Njegovo umovanje dokazuje odviše, a zato ne dokazuje ništa, pače gore nego ništa. Evo vam jednostavne uporabe oko prava slobode, koja to dokazuje. Pravo individualne slobode, moglo bi se kazati, nije stvar stalna. U istinu se njezin pojam mienjao u Grkâ, a u starih filozofa bijaše predmetom dugih prepiraka. Svi se slagahu, da se ljudi mogu staviti u robstvo. U ovom takodjer dopuštahu više stupnjeva. Sparta, Kreta, Atena i sve druge republike u svojem krilu su imali robova u velikom broju. Plato i Aristotel toliki su bili protivnici obćenitosti individualnoga prava slobode, da su tvrdili, da je za stanovite osobe robstvo naravna nužda. U Rimljana nije bilo inače. Za gradjana pojam je slobode bio obširan, za one pridruženih zemalja. Bijahu robovi i oslobodjenici (liberti) bez broja, proizlazeći u obće iz naroda pobjedjenih. U srednjem vieku, svatko zna, bijaše sluga robova, slugâ uz slobodu nješto veću, i uporaba pojma slobode na više stupnjeva. Ovaj se pojam mienjao i u Ruskoj, ne ima davno, a u naše doba, gdjeno dnevice sve više raste vrednost pojmu individualne slobode, izveo je prosvjed oružjem u ruci, obilježen potoci krvi od južnih saveznih država. Pošto se odtud uvidja promjenljivost pojma o privatnoj slobodi prema mienam vremena i država, sliedi, da državi, ako joj u prilog, prosto stoji potezom pera obnoviti zakon o robstvu, a da joj nitko neima razloga budi što prigovoriti. Robovi se u staro doba uzimahu iz prevratnih il osvojenih naroda. Da bi Bismark danas jutra, pošto je već socijaliste proglasio buntovnicі i ne-

prijatelji države, predložio zakonski članak, kojim bi rekao: ukida se svako pravo individualne slobode za socijaliste: postali robovi države biti će njezino vlastničtvo; što bi prigovorio takovu zakonu Liebknecht? Predlog bi, prem najčudnovatiji, iza raznih bezkoristnih debata, jamačno odobrili osobito *narodni liberalci* vikli pognuti glavu na mig carstvenog kancelara. Time bi taj predlog postao *odrazom* države vladajuće, obsjevom (aureola), koji bi polag Liebknechta vrstan bio opravdati zakon ukinuća svake privatne slobode. Vrličina nije zamjetio, da takova umovanja iz činjenice proti pravu umovanja su varava, i da se poput strielâ mogu odapeti na novo proti onim, koji su je rabili.

Naše je pitanje sa socijalisti ovo: da-li je pravo vlastničtva osnovano na naravi i s toga u svakom slučaju nepovredivo, il na slobodnom razpolaganju države i zato dopuštenim načinom promjenljivo uslied njezine naredbe. Pošto je gore već dokazano, da mu je osnovom narav, temeljitim zaključkom sliedi, da ga nijedna činjenica nemože pobiti nit uništiti.

Sa svim tim držimo, da neće bit s gorega, indukciju, što ju Liebknecht rabi, napose izpitati. Ona se svadja u tri točke: stare države, nauke vjerozakonske, i moderne države.

1. Politične uredbe i prepirke starih filozofa nisu smjerale na pojam vlastničtva, već na formu vladavine, koja se imala dati radjajućim se državam. Nisu oni govorili, košto govore današnji socijaliste: pravo privatnoga vlastničtva jest nepravda, treba ga ukinuti; već taj i taj komunističan i nekomunističan oblik je bolji. Nek se čita za dokaz tomu, što piše Aristotel u drugoj knjizi o političarih. Odtud će se takodjer uviditi, koli neistinito tvrdi Liebknecht, da je on bio njekakov očiti protivnik privatnomu vlastničtvu. On bo je u onoj knjizi oprovrgao točku po točku komunističan oblik bud kakove boje umišljene od starih filozofa, i izjavio najboljom uredbom onu na privatnom vlastničtvu, koju krasi kriepost blagodarnosti medju gradjani. U čem oštrim svojim umom dobro je on spazio upravo kršćansko družtvo, čiji nauk, koji očituje nepovredivim pravo privatnog vlastničtva, navješta kao zapovjed milosrdnost napram siromahom.

2. U Ateni i u Rimu pojam o pravu vlastničtva bje i osta uvjek nepomičan. Kad se raznio u Ateni glas, da se Platona u njegovih spisih dodirnula komunistička mušica, Aristofan upotrebi to za predmet u svojoj komediji, kojoj dade naslov *skupština žena*, te kad se predstavila, proizvede grohot smjeha kod Atenskog puka. Ako su toli Atenska vlada, koli rimski carevi rabili privatna dobra, kao da bi bila javna, to je bivalo zlorabom vlasti, a nipošto krepošću prava. U naše doba ne obterećuju-li sabori i vlade privatno vlastničtvo tolikimi daćami i tolikom lakoćom, kao da bi bilo vlastničtvo stavljeno na njihovu razpoložbu? Nu ipak nitko jamačno ne veli nit ne misli, da je to vlastničtvo danas podčinjeno volji države. Mislite si, da se je tako a još i gore dogadjalo u ono doba poganstva. To znači, da je sila bila nad pravom. Zakoni nisu stavljali državi na volju privatno vlastničtvo.

3. Nije istina, da je u židovstvu vladala zajednica dobara; nije istina, da je vladala u socijalističkom smislu u kršćanstvu; nije istina, da su ju sveti otci učili; nije istina da ju duh sv. pisma zahtjeva. Sedma zapovjed božja: *Ne ukradi*, naložena i obdržavana tako u starom zakonu, kao u novom veli otvoreno, da je pravo privatnog vlastničtva toli u prvom, koli u drugom imalo uvjek podpunu valjanost. Sveti otci su svojski preporučali u svojih spisih ljubav i milosrdje napram siromahom, nikada pako pravo zajednice dobara. Duh sv. pisma nije kako ga shvaća Liebknecht, već kako ga je uvjek shvaćala crkva, polag koje on ne odsudjuje privatnog vlastničtva, nego odsudjuje zlorabu vlastničtva, odsudjuje porabu nepravednih načina obogaćenju, odsudjuje suvišno prijanjanje bogatstvu na uštrb vječnoga spasa, onako kako odsudjuje kradju, otimačinu i koju mu drago povredu nanešenu bližnjemu na imetku. Zajednica prvih kršćana pogledom na njihova dobra nije bila stvar obvezna, nego dobrovoljna. Rieči priekora, što jih rekao sv. Petar Ananiji, jesu dokaz tomu: Nije-li mogla ostati u tebe (ciena zemljišta)? Nije-li bila u tvojoj vlasti prodana stvar? Nonne manens tibi manebat? et venumdatum in tua erat potestate? Dobrovoljna jest i ona zajednica dobara, što ju obdržavaju redovnici. I kad bi se cieli koji narod i cielo koje kraljestvo podobnu životu podalo, kad bi svi vlastnici pristali u zajednicu dati svoja dobra, ne bi se imalo što prigovoriti. Svakomu vlastniku stoji prosto odreći se svojeg individualnog prava na svojinu.

4. U sriednjem vieku ukradice tudjeg bijahu tati, košto su tati danas. Bili su posjednici privatnih dobara, košto su danas. Dosta je sravnati Liebknechtove navode sa smislom dokaznica, da se vidi umah, kako on zlo okrivljuje s komunizma pape srednjega vieka. Leno bijaše dobro države, po tom pravo umještaja vladarovo. Iza ovršena umještaja, ovaj nije mogao podništa lišiti dopuštenim načinom umještenika, van u slučajevih zakonom naznačenih, kojim bila uredjena podielba lena. Svat:o vidi, kako je u podobnih vladarskih činih čvrst postojao pojam o privatnom vlastničtvu. Što se tiče Fichtea, koji traži, da država obskrbi svakog gradjana komadićem vlastničtva, velimo, da je takova dioba u oprieci sa javnim gospodarstvom, i da je pogledom na razna individualna svojstva nemoguće, da se održi ma samo dan.

Što preostaje od Liebknechtova umovanja? Ništa izim neistinitosti njegova zaključka: dakle se *pojam vlastničtva* mienjao mienom godina. Pojam je vlastničtva sačuvao uvjek svoje značenje, koje jest ono *izključive pripadnosti*. On pomućuje značenje obćenito il abstraktno sa značenjem konkretnim. Ovo jest promjenljivo, ono nije. Vlastničtvo ne obstoji inače no *specificirano*, odtuda mu

mienjanje. Ima dakle javno vlastničtvo i privatno vlastničtvo, ima slobodno vlastničtvo i podredjeno vlastničtvo, i tako dalje. U kojih izrazih ostaje nepromienjen bitni pojam o vlastničtvu, buduć su jednaki ovim drugim: *izključiva pripadnost* države, il stanovite privatne osobe, *izključiva pripadnost* Petrova bez ikakove obveze, il Pavlova obterećena ovimi il onimi uvjeti. Naše pitanje nije to, da-li se vlastničtvo pokazalo u ovoj il onoj formi države, nego to, da-li je u državah postojalo zato i da-li postoji pravo dati vlastničtvu ovu il onu formu po njihovoj volji bez obzira na prava drugih nad njim. Liebknecht pomućujuć abstraktno značenje vlastničtva sa konkretnim nije svojom indukcijom pod ništa riešio pitanje.

Pravica, nastavlja Liebknecht, zahtjeva ukinuće privatnog vlastničtva. Razlog je na dlanu: većina je narodâ žrtvovana manjinam. To vidite napose u Englezkoj i Francezkoj. Toli u Englezkoj, gdje je zemlja podieljena na velika vlastničtva, koli u Francezkoj, gdje je razdieljena na mala vlastničtva, broj siromaha jest u ogromnoj većini, kao to statistika dokazuje. Dakle? Dakle većina je žrtvovana manjini: dakle pravica zahtjeva, da se ukine privatno vlastničtvo u jednom i drugom sustavu. Ovi socijaliste su za sbilja zavisjeli o logiku *iznajmljuje se.* Ako ima žrtvovanik, mora da bude takodjer i žrtvovatelj. Tko je u tom slučaju žrtvovatelj? Petar posjednik nije, jer on ima pravo na svoje vlastničtvo: država, nije, jer ne ima prava lišiti bogata, da dà siromahu. Buduć da ne ima žrtvovatelja, ne ima niti žrtvovanika. Država, primećuje isti socijalista, može *razvlastiti.* Evo vam svietlih imena jednoga Savinji-a i drugih, koji to tvrde. S tim se slažemo: nu s razloga *prave javne koristi* i uz dužnu odštetu na takov način, da pravu posebnika bude udovoljeno. Na kraju zaključuje: radite, što vas volja: znajte, da ako vi ne razvlastite zakonom, mi ćemo socijaliste ovršiti razvlastbu pokoljem i nasiljem, i tako ćemo upeljati državu jednakosti. Bila nejednakost zasluge medju Kainom i Abelom. Kain htjede ukloniti podobnu nepovoljštinu i ubì brata.

Takovi su dokazi prve grupe socijalista, što jih pridonaša jedan izmedj socijalističnih prvaka.

(Dalje će sliediti.)

D o p i s.

Slunj. (*Prinosi za gradnju nove crkve župne*). Sa zahvalnošću javljamo, da je presv. g. biskup Posilović ovih dana priposlao veleč. g. vicearhidjakonu Barilli-u 50 for. kao prinos za gradjenje nove crkve u Slunju. Ovo je prvi dar, koga primismo iz vana. Prem je sastavljeni u tu svrhu odbor započeo već odavna svoje djelovanje, te zaključio obratiti se na sve strane, i pojedine u i izvan naše domovine dostojanstvenike; neznamo ipak gdje je stvar zapela i zašto se živahnije nemiče. Visoka generalkomanda dozvolila nam je u svom području sakupljati prineske, a uvjereni smo, da nam ni vis. vlada u provincijalu neće činiti zapricke u tom nikakove.

Oh! da znate, kako nam se čini već predugo, od kad smo bez crkve i zvona. — Dokle ćemo još bez njih ostati, to zavisi jedino od svih onih, kojim se jur toli vruće preporučismo i preporučamo se opet iznova.

Bieda nas stigla upravo u nevolji. — Baš ove godine, kad zbog neplodne sjetve savkoliki krajiški puk gladuje i nemilo strada, zadesi nas i ota golema nesreća, požar. S toga ne imamo u se ni u svoje nade nikakove, i nebude-li od daljnjih pobožnih kršćanskih duša jake pomoći, cviliti ćemo još dugo vremena za svetištem svojim. A što većma, bojati se je, da će kroz to vjera i moral neizmjerno trpiti u puku.

Vrlo je milo gledati veliko požrtvovanje siromašnih župljana, koji svom silom nastoje oko privremena nadkrivanja pogorjelih zidinah, da barem za neko vrieme prirede mjesto za službu božju; ali im niti toga zima i nepogodno vrieme nedopušta. Za ovo priredjenje namienila je Visoka vlada 500 for., iz čega slutimo i uvjereni smo, da već mnogo misli o tom, kako bi se čim prije nova crkva u Slunju podići mogla.

S istim uvjerenjem preporučujemo se opetovano svim sl. uredničtvom kao i svoj p. n. gospodi, na koje se svojim putem već obratismo, da se što toplije za stvar zauzmu i po mogućnosti pospješe.

Hvalimo opetovano presv. g. biskupu Posiloviću, koji nas je svojim darom obodrio na revniji rad. Bog dao, izpunile se njegove i naše želje. Orila se doskora slava naših dobročinitelja s visokog tornja na daleko po slunjskih brdinah milozvučnimi zvoni. Bog dao i pomogao! . *b* . .

V i e s t n i k.

Zagreb. Medju Izraelićani grada Zagreba bilo je razkola od onda, odkad je podignut novi hram, i u nj uvedene njeke moderne novotarije, koje mnogim nikako u volji bile nisu. Ovi „ortodoksi“ nisu s toga htjeli zalaziti u nj, nego su se na službu Božju sastajali na posebnom mjestu. Ali ipak sačinjavali su s drugimi istovjerci istu vjersku obćinu, ter su u njene svrhe i doprinosili. Početkom ove godine zaključiše oni prekinuti svaki odnošaj s novotari i ustrojiše posebnu bogoštovnu obćinu. Pozvat će si najme posebnoga rabina, pjevača i kolića, ter će i vlastitu svoju mesnicu imati. Po tom imamo od sada ovdje dvie izraelitske bogoštovne obćine.

— G. Ludovik Sartori, podarhidjakon i župnik u Zaboku dobio je župu Krapinsku. — Podarhidjakonom kotara Virovitičkoga imenovan je g. Stjepan Tompak, župnik u Terezovcu.

— U četvrtak pred večer (22. o. mj.) umro je klerik nadbiskupije zagrebačke Martin Mihinić, te je 24. pokopan na obćem groblju. Težka bolest, kojoj se klica

zarodi, dok je bio vojnik shrva žilavo mu inače mlado tielo. Pokoj mu vječni!

— Presvietli gospodin dr. Kosta Vojnović slavio je jučer vrlo liepu obiteljsku svetčanost: dvadesetpetgodišnjicu zadovoljnoga, Bogom blagoslovljenoga braka. Svjestna si zakrilja Božjega ciela presvietla obitelj misom zahvalnicom u crkvi sv. Vinka Pavlova zahvalila se Bogu, ter se i u napried utekla u svetu milost njegovu. Veseleć se i mi radosti dične obitelji ove čestitamo joj od srca, proseći vruće Boga, da ju obdari svakim dobrom, da ju zadovoljnu uzčuva još puno godina, na korist i ponos roda hrvatskoga i svete vjere naše.

— Glavna skupština družtva svetojeronimskoga držana je danas u dvorani nadb. sjemeništa, nu žalibože bez presv. g. predsjednika, koji je nenadano nješto obolio. Prije prisustvovali su članovi sv. misi, što je čitana u sjemeništnoj kapelici za sve dobročinitelje družtva. O samom tečaju izvjestit će potanje Izvješće.

Bosna-Hercegovina. Ukupni odbor ugarske delegacije razpravljao je 19. o. mj. predlog o izvanrednoj vjeresiji za vojsku po Bosni i Hercegovini. Ovu sgodu upotrebili su mnogi članovi odbora, da zatraže od ministra vanjskih posala i rata točnije ubavjesti o tom, kako se sve upravlja. Medju ostalimi zapitana je vlada i o odnošajih vjerskih te hierarhičnih. U njeno ime odgovori odsječni predstojnik Kallay glede svih trih vjeroizpovjesti, što ih imade u tih zemljah. Katolici da imadu dva biskupa, u Mostaru i Sarajevu, koji su apoštolski vikari s biskupskom jurisdikcijom. Nje imenuje sv. stolica na predlog sbora de propaganda fide, jer se zemlje ove smatraju i u crkvenom pogledu upravljaju kao partes infidelium. — Grčko-istočnjaci imadu tri biskupa, u Mostaru, Sarajevu i Zvornik-Tuzli. Svaki ovaj jest metropolita, od drugih posve nezavisan, ne stojeć u nikakvom posebnom medjusobnom odnošaju, van što su sva trojica podredjena ekumenskomu patrijarhi. — Muhamedanci uživaju podpunu slobodu vjere. S toga se ni ne stavljaju nikakve zapreke njihovoj hierarhičnoj svezi s Carigradom, ter su za to i njihova crkvena dobra (tako zvana dobra vakufska) ostavljena u onakvom stanju, u kakvom su i prije bila, upravljaju najme njimi posve autonomno povjerenstva muhamedanskih vjerskih občina.

Njemačka. Književnost njemačka, napose katolička oplakuje dva vriedna radnika na tom polju. 11. o. mj. umre kanonik Speyerski dr. Wilhelmo Molitor, a 12. o. mj. glasovita spisateljica Ida grofica Hahn-Hahn. Molitor bio je vrlo plodan i uman pisac, naročito se je iztaknuo na polju liepe književnosti, napisav njekoliko pripoviedaka, od kojih je jedna („Kapelan Mirodolski“) poznata i čitateljem našega lista. Imajuć obsežno znanje, koje si je stekao učeći ponajprije prava i služeć kano svjetovni činovnik, a poslje opet učeći bogoslovje, on je bio posve proniknut katoličkim oduševlenjem, koje se prosieva iz svake njegove radnje. — Istim smjerom pisala je i pokojna grofica Hahn-Hahn. Sve do svoje 45 godine bila je ona protestantkinja, te je vrlo buran život imala Odkad je pako god. 1850. prešla u Berlinu na katoličku vjeru promieni posve i svoj život, a po tom i način pisanja. Po raznovrstnom putovanju ona je našla pjesničkomu duhu svomu puno zanimiva gradiva, koje je od sada preplitala uviek u duhu sv. vjere Kristove, koja je duši njenoj podala dugo traženi i jako željeni mir. Da se toga dobra duševnoga što više naužije sagradi poslje u Mainzu sama samostan dobroga pastira, te je u njem (ne kao redovnica) ostala do konca života svoga.

— Badenska vlada učinila je liep korak, da prestane borba medju crkvom i državnom vlašću. Podnesla je najme 17. o. mj. zakonsku osnovu, kojom se imadu promieniti ustanove zakona o takozvanom „kulturnom izpitu.“ Morali su najme do sada kandidati svećeničkoga stališa polagati izpit pred povjerenstvom skroz državnim i iz predmeta, koje je opredielila država, ako su htjeli dobiti kakvo mjesto. Crkvena vlast je naravno zabranila dolazit im na takav izpit. Uslied toga dakako bivao je manjak svećenika, koji bi slobodno vršili službu svoju, sve veći. Prema dogovoru jedne i druge vlasti podnesena je sada ova zakonska osnova, po koj se ustraja posebno, strukovno povjerenstvo bogoslova, u kom će samo prisutan biti vladin povjerenik. Svećenici, koji do sada nisu mogli položiti izpita po prijašnjoj ustanovi moći će i bez njega službu svoju vršiti, samo ako zaprose oprost od onakva izpita i polože ga prema ovim novim ustanovam. Liberalna većina komore kan da ipak nije voljna sliediti vladu na pomirljivom ovom putu. Barem zahtjev njezin, da sv. stolica opozove prosvjed proti prvoj onoj osnovi, ne pokazuje te volje.

Francezka. Školsko pitanje sada je, bi reći, jedino na dnevnom redu to u zastupstvu, to u novinstvu francezkom. Vlada kani prvi pokus učiniti baš s osnovami Ferry-ovimi, a našlo se je i drugih zastupnika, koji o tom pitanju podnesoše posebne osnove. Glavna značajka svim je ta, da se školi oduzme svaki i najmanji biljeg vjerski. To se vidi i u novih osnovah Ferry-ovih o obuci u pučkih školah. Još jasnije je izrečeno ovakvo načelo u predlogu Leona See-a, koji podnese osnovu ob ustroju viših djevojačkih škola. Po toj osnovi ne smije se učiti u školah vjeronauk, al je plesanje obligatan predmet; u takvih školah ne ima mjesta moralu, na vjeri osnovanu, nego je zavladat tu „svesvjetskomu moralu republikanskomu“, koji nezna ni za Boga, ni za neumrlost duše, al hoće znati, da se ženitba sbog česagod razriešiti može. Ovakve škole imadu i ženi izčupati iz srca vjersko čuvstvo, kako nedavno izrično reče Ferry, a obiteljim, gdje otci s veće strane ne imaju vjere, opet tobože povratiti mir, kad će se s mužem u bezvjerju složiti žena, u ovakvom zavodu izučena i uzgojena. U tom pogledu misli jednako, ili ako je moguće još gorje, Pavao Bert u dugom svojem izvješću, gdje traži obuku bezplatnu, obveznu i lajkalnu, želi dakle, da se roditelji katolički prisile slati djecu svoju u škole, vjeri

njihovoj što više neprijateljske, dočim je proti vjerskim školam baš za to, što u nje ne mogu bezvjerci mirno slati djece svoje. — Kad se uz ovo sjetimo, da su dokinuli vojne svećenike, neka i na smrti ne bude biednim ovim patnikom vjerske utjehe, onda si možemo makar i tavnu sliku stvoriti, kakav vjetar počima sve jače puhati u ovoj zemlji.

Švajcarska. Veliko vieće Genevsko zasvjedočilo je nedavno jednim svojim zaključkom, da se vjerski pokret vraća opet u pravu kolotečinu. O izboru župnika odredjivao je tu čl. 10. ustrojnoga zakona od god. 1873., da pri izboru mora biti najmanje četvrtina izbornika. Kad se je našlo starokatolicizmu nješto pristaša, da si uzmognu i sami izabrati kakvoga župnika dokinuli su njihovi ljudi taj članak zakonom od 30. siečnja 1875. Ovakvo postupanje, u sebi vrlo nepravedno ne samo da je uvriedilo prave katolike, nego je i povod bilo mnogim smutnjam. Da ih ne stane želilo se ovim predlogom, pak će ih bez dvojbe na skoro i ne stati.

Hrvatski narode! U to kruto, nemilo zimsko doba dopire vapaj biede i nevolje do nas iz one kršne strane našega roda, gdje je tudjinska ruka toliko viekova počivala na hrvatskom puku, a vrli taj narod opet se neiznevjeri svomu korenu — iz Istre. U doba gdje se poštenomu narodu duša i oko otvara, gdje planu stara hrvatska sviest u njegovu srdcu, zahvati ga nevolja s druge strane, taj narod, koji si nabire nove duševne hrane, neima hljeba. Istra gladuje i gladujući nam dovikuje: „Braćo pomozite pogibosmo!“ Od nekoliko godina pritisla je nerodica Istru, al najljuće prošle godine. U cielom pazinskom kapitanatu, u buzetskom kraju koparskoga kapitanata na Kraškoj visini Volovskoga okružja i na dičnom otoku Krku nije bilo zrna žita niti jagode groždja, dà tolika bijaše nepogoda, da ljudi nisu ni plugom zabrazditi mogli od nevremena. A sada je uvalila nevolja u pitome istarske kolibe, staro i mlado, mužko i žensko pogiba od gladi. Rodoljubi istarski pokucaše na srdce braće svoje, sveta nam je dužnost, da jim se odazovemo. I tudja krv digla se je pomagati Istrane, nebi li sramota bila, da jim nepriskočimo mi, krv njihove krvi? Dužnost, poštenje nas zove, da dokažemo to bratinstvo, to zajedinstvo krvi, koje nepoznaje geografskih medja, ne samo kićenim perom, gladkim sborom, već ljudskim tvorom.

Zato sastaše se podpisani, da se prihvate posla za nevoljnu braću i pošto su dobili ovlast po kr. zemalj. vladi, utiču se milostivu srdcu i darežljivoj ruci naroda hrvatskoga, pozivljući sve gradove, občine, družtva i pojedine rodoljube, neka svatko po mogućnosti priloži svoje zrno, nebi-li odlanulo biedi istarske braće. Priskočite braći ma i malenim darom, bit će Vam velika zadušbina, a družtva po svoj zemlji neka prirede sastanke, predstave, koncerte na korist ove plemenite svrhe. Novci neka se pošalju g. Gjuri Deželiću, gradskomu viećniku, koji je preuzeo blagajničtvo družtva. Kašnje označit će se i imena povjerenika, koji će biti ovlašteni sabirati prineske u pojedinih krajevih. Puštamo taj glas vapijući medju narod, tvrdo uvjereni, da će se i opet milostiva duša hrvatskog naroda liepo prodičiti.

U Zagrebu, 25. siečnja 1880.

Odbor za sabiranje dobrovoljnih prinesaka za gladujuće Istrane.

Arnold Franjo, kr. javni bilježnik, predsjednik odbora; Deželić Gjuro gradski viećnik, blagajnik; Folnegović Fran, narodni zastupnik; Jakčin Stjepan stud. jur., Kostrenčić Ivan, kr. bibliotekar, Laginja Mato, gr. perovodja, tajnik odbora, Lorković Blaž dr., profesor na sveučilištu, Mazzura dr. Šime, odvjetnik, Miškatović Josip, urednik „Obzora“; Smičiklas Tade, profesor; Šenoa August, gradski viećnik; Tkalčić Ivan, prebendar.

Javna zahvala.

Preuzvišeni naš bosansko-djakovački pastir Josip Juraj Strosmayer, noseć Bosnu-Hercegovinu kao najdražestniju stvar u svomu žarko-rodoljubivomu srcu pružajuć njoj i njenim sinovom svoju pomoćnicu ruku u raznovrstnoj nuždi, sjeti se i užasnog poraza hrvatskog katoličkoga žiteljstva u Banjaluki, koj ga je doživio 14. kolovoza 1878., blagoizvolio je milostivo poslati kao srdačnu pripomoć za gradnju ovomjestne katoličke crkve 100 for. Uslied česa, čast mi se je ovim javno zahvaliti, koli za svoje vjerno stado, toli i za nas svećenike našemu veledušnomu pokrovitelju i darovatelju; tim više, što i sami poznajemo, kolike je znatne izdatke već do sad prouzročila stolna crkva u Djakovu, ta kruna njegovih uzvišenih posala.

Darovnik nebeskih dobara, našemu preuzv. Meceni za sve, a ponaosob za ovu podporu podielio mnoga spokojna ljeta, a nam bosanskim Hrvatom neuzkratio postojanosti cieniti, počitovati i ljubiti vazda i svagdje takova muža, kog nam promisao Božji na veliku utjehu, ponos i radost dade!

U Banjaluki, 18. siečnja 1880.

o. Marko Mariić,
župnik.

Schematismus cleri archi-dioecesis zagrabiensis pro anno a Christo nato 1880. Knjiga ova dogotovljena je ovih dana, te se može dobiti u nadbisk. pisarni mehko vezana po 1 for., a tvrdo vezana po 1 for. 10 novč. Kako se iz nje vidi u našoj je nadbiskupiji 35 crkvenih kotara sa 344 župe i 1 kuracijom. Pastvu vrši 325 župnika, 1 kurat, 13 upravitelja, 122 kapelana. Filijala imade 2899, i u njih 476 kapelica. Po ovih županah imade 942.831 katolik, 7370 grko-katolika, 69.203 nesjedinjena, 1850 Augsb. vjeroizpovjesti, a 1016 Helv., te 7945 židova.

Urednik dr. Andrija Jagatić.   Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 6. U Zagrebu, 5. veljače 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Kako bismo mogli do exercitia doći?

Velečastni gospodine uredniče! Radostan je pojav za našu diecezu, što se je u novije doba javno izrazila želja za exercitiami, t. j. za duhovnimi vježbami iliti svetim secessom za svećenike. Tako je bilo prošle godine članaka u Vašem cienjenom listu, koji su obširnije razpravljali korist i potrebu exercitia za svećenstvo. Znam za stalno, da se je i u pastoralnih sastancih ta potreba razpravljala i želja za exercitiami, čini mi se, u zapisnik stavila. Pa je i ta želja posve opravdana. Dušobrižnik imade sto raznovrstnih briga i skrbi, al *„unum est necessarium."* Ma upravo u tih brigah svećenik, kao slab čovjek, lasno na onaj *„unum est necessarium"* zaboravi — *„hi sunt, qui a sollicitudinibus suffocantur."* A gdje će se bolje, gdje uspješnije sjetiti dušobrižnik na ono *„unum est necessarium"* nego u svetom secessu?

Svećenik već po svom zvanju mora obćiti sa svietom. On je *„in mundo"*, no nebi smio biti *„de mundo"*, ali žalibože u njega je stari čovjek i s njim slabosti ljudske, pa zato i lasno, a i posve naravno biva, da se dušobrižnik sprijatelji po vremenu s duhom svieta ovoga. Nazori svieta, načela ljudska, ako ih i neprihvati i za njimi se ne povede, sasvim tim imadu upliv veliki na njega, te se nekako i po nješto i njega primu. Pak ipak, komu je u svietu bolje potrebit *„spiritus bonus"*, nego-li dušobrižniku! O njem valja ono: *„insiliet in te spiritus Domini — et mutaberis in virum alterum."* Taj *„alter vir"* treba da bude dušobrižnik. I zato on mora vapiti sa Davidom: *„Spiritum sanctum tuum ne auferas a me — — Spiritus tuus bonus deducat me in terram rectam."* Na to ga sili pokvarenost svieta ovoga, na to izopačeni nazori njegovi, na to duh njegov, sa kojim dušobrižnik mora doći po svom zvanju svaki skoro dan u doticaj. O njem valja ono *„super quem videris spiritum sanctum descendentem et manentem super eum, hic est qui baptisat."* Pa kako će duh taj sveti doći i ostati sa dušobrižnikom? Na to odgovara božanski Spasitelj: *„Sedete in civitate quoadusque induamini virtute ex alto."* Treba zato *„sacra solitudo."* U njoj bijaše napunjen duhom svetim Mojsija i primio je one divne i u istinu božanske zapovjedi božje; u njoj je Ivan Krstitelj dobio onaj duh, kojim nadahnut neobzirući se na načela svieta vapio je: *„poenitentiam agite"* pripravljajući tako puteve Gospodnje; u njoj je ljubimac Spasiteljev podučen duhom svetim napisao veličanstvenu knjigu proročanstva; u njoj se i sam Spasitelj, nam za primjer, pripravljao za veliko djelo spasenja; u njoj su se napokon napojili duhom božjim oni sveti muževi, kojih nauci i život sjaje i danas na obzorju katoličke crkve.

Dušobrižnik imade kao i svaki čovjek napasti i duševnih borba, pače i više nego drugi ikoji, jer o njem valja ono: *„percutiam pastorem et dispergentur oves"*; on već po svom svetom zvanju imade težkih zaprieka, koje mu valja svladati, — a za to mu treba osobite moći i jakosti od Boga. On treba da stoji neprestance pred licem božjim; njemu se naročito veli: *„ambula coram me et esto vir fortis."* A gdje će naći Boga, da bude njegovom prisutnošću muž jak, odvažan, poput najvećega medju proroci, te će svakom sgodom odvažno moći reći: *„non tibi licet"*? Na to mu odgovara sv. otac Augustin: „O plemenita dušo, o plemeniti stvore, čemu odlaziš iz sebe, da tražiš onoga, koj je uvjek istinito u tebi? Od kako si postala dielnica božje naravi, šta imaš posla sa stvorovi? — Gospodine, kad sam te najbolje spoznao, tada sam uvidio, da si ti dobro, koje jesi u svih stvorovih, tada sam služio svim stvorovom, da te mogu u svih stvorovih naći. Dok je to traženje

trajalo, bijaše mi srdce uvjek nemirno. No kad sam te bolje spoznao, tada sam uvidio, da si ti dobro, koj si izvan svih stvorova, tada sam ostavio stvorove, da te osamljen od stvorova naći mogu. Tada mi bijaše srdce mirno, jerbo si nas stvorio za sebe, i moje srdce neće mirovati, dok nemiruje u tebi." Po tom se treba oddieliti od stvorova, valja biti osamljenu. U toj svetoj samoći nadje dušobrižnik Boga svoga i dodje do one moći, koja mu je od potrebe, da svlada sve napasti, sve borbe i zaprieke u svom svetom zvanju, te će poput Pavla i ćutiti i reći: „*Quis nos separabit a charitate Christi?*"

Al šta da govorim, gospodine uredniče, o potrebi svećeničkih exercitia? Ta tko bi tu potrebu njekao, taj ili nebi poznao zvanja svećeničkoga, ili bi bio skrajni nemarnik. Šta je u svietu, što se rabeć neiztroši? I najbolja zemlja treba s vremenom hrane, jer se iztroši? Željezna makina treba popravka, jer se izglodje: a duh svećenički da netreba obnove, da se neokriepi? — Gdje su one liepe ideje, gdje ona plemenita odluka, gdje ono mladenačko svećeničko oduševljenje, kojim smo njekoč ostavili kao novomisnici sjemenište? Žalibože oslabilo je, ohladnjelo, iztrošilo se, a možebiti ga je i nestalo!

No želja za svetom samoćom ta, makar i kako opravdana, ostala je do sada samo *pium desiderium* i *vox clamantis*. Šta da učinimo, da ona postane i čin? Razgovarao sam se o toj stvari sa braćom i razmišljao sam o njoj, pa sam došao do toga resultata, da si možemo brzo exercitia pribaviti, samo ako hoćemo. Radi se ponajprije o tom: tko, i gdje bi nam držao duhovne vježbe? Ja mislim, da su za to najsposobniji otci Isusovci ili Lazariste; a držati bi se mogle budućih praznika u nadbiskupskom sjemeništu, gdje smo i prvi uzgoj svećenički primili.

Glavna je stvar, tko da nam priredi exercitia, to jest, da pozove otce Isusovce, te se za stan i hranu poskrbi? Ja mislim, da to može najbolje i najlaglje učiniti prečastni gospodin ravnatelj nadbiskupskoga seminara u Zagrebu. A poznavajući njegov duh, njegovo nastojanje o napredku svećenstva osvjedočen sam, da će on to rado i s veseljem učiniti. On bi imao umoliti poglavarstvo Isusovaca u St. Andreju za dva otca, koji bi budućih praznika svećenstvu držali duhovne vježbe; on bi imao prirediti stan i poskrbiti se za hranu svećenikom za vrieme exercitia. Jest, al pitate Vi Veleučeni gospodine, a pita i prečastni gospodin ravnatelj, a borme i čitatelj ovih redaka: pa od kud će se to sve nabaviti? Tko otcem put u Zagreb i iz Zagreba platiti; tko će namiriti trošak za stan i hranu? Tko? — Ja i ti, mili brate u Isusu, iz svoga vlastitoga žepa. Al to će mnogo stojati! Neće, možebiti petnaest ili dvadeset forintih. Čim nas više bude, tim ćemo manje platiti. Eh da, al odkud meni to? Ljubezni moj, sjećam se ja, a sjećaš se i ti na one važne i preozbiljne rieči našega ubogoga, al božanskoga meštra, koje reče u paraboli o bogatašu: *stulte hac nocte animam tuam repetunt a te: quae autem parasti cujus erunt?*"; pa onda: „*quid prodest homini si universum lucretur mundum,* **animae vero suae detrimentum patiatur?**"

Mi dajemo u razne plemenite domoljubne svrhe. Težka su vremena, velike plaće, skupoća života, al ipak svećenstvo naše nadje žrtvicu jošte, da ju doprinese za plemenitu svrhu — a za dušu svoju da baš nigdje ništa nezmogne, te bi za nju svake ili barem svake druge ili treće godine žrtvovao!

Veleučeni gospodine, dopustite mi, da Vam i svoj svojoj miloj braći nješto kažem, što mi je već više puta srdce tugom obuzelo.

Bijaše dušobrižnik, komu je Bog kod njegova gospodarstva dao osobiti blagoslov. Bio je dobar gospodar. Uz svoju marljivost i štednju priskrbio si je liep imetak. Jesi-li mu medjutim rekao, da kakovu žrtvicu pridonese za plemenitu koju svrhu, kazao bi: ah, odkud bi to? Jesi-li ga sjetio, da što za slavu božju, za spas duša žrtvuje, kazao bi: neimam odkud. I umro je, Bog mu dušu pomiluj. Ostavio je drugim na hiljade. Te hiljade, kao da nisu blagoslova božjega imale, razteple su se, — al za dušu njegovu, mogu reći, od baštinika njegovih nitko niti otče-naša možebiti od srdca neizmoli. Višeputa sam uzdahnuo, znajući to, a negda i sa suzami rekao: moj pokojni prijatelju, kako nitko na te nemisli, sve te je zaboravilo! O da si ti živ višeputa na to pomislio: „*quae autem parasti, cujus erunt?*"

U ostalom osvjedočen sam podpuno, da ima mnogo braće svećenika, koji će prihvatiti radostno ovu sgodu, i za nju žrtvu doprinieti, molim samo prečastnoga gospodina rektora, da oko uskrsa u Vašem listu pozove sve svećenike, koji su voljni budućih praznika uz svoje žrtve na exercitia doći, da se najdulje do konca lipnja prijave njemu pismeno. U to ime nam milost duha svetoga budi u pomoći!

M. S.

Glavnica i rad.

Iz talijanskoga preveo J. *Urpani.*

(Dalje.)

VI.

Izpitanje naslovâ spadajućih na drugu socijalističku grupu, u kojoj su kolektiviste i nihiliste.

U svetčanoj skupštini *družtva političke oekonomije*, obdržavanoj u Parizu 8. listopada god. 1878., član Limousin reče, da mu je dužnost oznaniti *družtvu* štetu, proizlazeću s razprostranjivanja socijalizma, koji se nazivlje *kolektivizmom*. Zato, da se osigura pučanstvo od bludnje, koja se s ote strane širi, predloži kano krepko sredstvo, da vlade preurede na pravedniji način odnošaje medju glavnicom i radom. Garnier suprot tomu savjetovaše, da se ne treba brinuti za taj novi zametak socijalizma, jer da nije stvar, od koje bi prietila kakova pogibelj. Drugčije Pepoli. Što se mene tiče, reče, ne pristajem na savjet bezbrige. Strah je, mnijem, temeljit, al sredstvo naznačeno Limousinom držim neshodnim. Mnienja sam Franklinova, da rad i štednja jesu dva najprikladnija sredstva poboljšanju sudbine proletarijata. Bucherat je držao, da je drugi put, koji cilju vodi. Učinite pučkom, primetnu on, ekonomičku znanost, te će svake pogibelji nestati po sebi. Govorio je i Molinari, a iza tolikih govora posliednji je zaključak bio, da vlade puste vodu teći, kuda teče, da se ni najmanje ne brinu za ono, što će činiti kolektivizam i nihilizam Bakuninov, ostaviv novce onim, koji jih imaju u džepu: inače upoznala se pogibelj, al, jer su se predložena sredstva držala bezkoristnimi, zažmirilo se na nj na oba oka[1]).

Ne budući ovdje mjesto, te vrsti nekorist dokazivati, dosta budi nam opaziti, da gdje se radi o tom, da se izlieče umovi, ozledjeni bludnjom, ili osiguraju zdravi na takav način, da se je ne najmu, prva stvar, koju treba učiniti, jest ona, da razgalimo samo bludnju. Druga grupa socijalista, koju sačinjavaju oni, koji se nazivlju kolektiviste i nihiliste il anarhiste, već je proglasila krepko u gandskoj skupštini načelo, a njim naslov, s kojeg drži da će opravdati napadaj, što ga misli izvesti na svake vrsti glavnicu na korist radnikom. Mi kako obećasmo, imamo izpitati ono, koje je sastavljeno ovimi izrazi: „Uvažujuć, da sadašnja forma proizvadjanja vuče sobom koncentriranje družtvena bogatstva u rukah njekolicine, a njim sve družtvene nepravice: *držimo*, da radnici moraju posvojiti to družtveno bogatstvo, da *se ga pretvori u kolektivno vlastničtvo saveznih proizvadjajućih grupa.*

Ovaj naslov, velimo namah, ranjav je sa svake strane.

1. Jest *nelogičan*. Svedši ga u jednostavni entimema, imalo bi se ga razpraviti ovako: sadašnja forma proizvadjanja vuče sobom koncentriranje družtvena bogatstva u malo ruka. Neka se dakle uništi silom radnika to bogatstvo il koncentrirano vlastničtvo. U oči ma i kratkovidâ udara pogrešnost toga zaključka. Ima tuj nesretna pometnja podmeta: u prorieku se bo kano podmet stavlja *forma proizvadjanja*, dočim se u zaključku mjesto ovoga stavlja *bogatstvo*. Pravi bi zaključak bio ovaj: nek se dakle sadašnja forma proizvadjanja izpravi tako, da se ne pripeti žaljeno koncentriranje bogatstva u rukah njekolicine. Izviše je nelogičan s praktične strane. Jao po život ne samo družtva, nego takodjer i individuâ, da bi se sve uništiti imalo, što jest u sebi, il zlorabom drugoga postane nesavršenim! Prve bi tu operaciju zavredile one *savezne proizvadjajuće grupe*, medju koje bi se porazdielilo bogatstvo, čim bi se ustrojile. I više: dokaz trpi *s dvoumlja* u onoj: *družtveno bogatstvo*. Družtveno jest ono, što pripada družtvu u obće il takodjer kojem družtvu napose, u kojem se značenju običaje kazati *družtvenom glavnicom* onu glavnicu, koja pripada više osobam udruženim u svrhu kojeg obrtnog poduzeća. Takov slučaj ovdje nije. Nije govora ovdje o bogatstvih, koja pripadaju kojem družtvu u obće, već o bogatstvih, koja pripadaju individuom. A to je velika razlika. Mislite si, da se prednjakom socijalizma, koji su svi umjeli *koncentrirati* ponješto malo podobna bogatstva, približi rulja nevoljnih radnika, koji bi oružjem u ruci tražili pravičniju razdjelbu bogatstvâ, koncentriranih u njihovih rukuh. Što bi učinili u takovom susretu ti meštri socijalističkih oblika? Ne treba kazati: vikali bi na razbojnike. Napokon nitko neka ne misli, da je rieč *družtven* s pera jim slučajno pala. Ona je stavljena na-mjerice, u koliko ona smjera na onu krupnu bludnju, što ju izpovjeda socijalizam, da bogatstvo budući je po svojoj naravi zajednički pripadak družtva može od privatnog opet postati i takovim biti takodjer i činom, svaki put kadgod bi družtvo tako odredilo.

2. Navedena formula *zaključak* jest i *vika najprostijeg razbojnika*. Što si predlažu napokon konca kolektiviste u svojem zaključku? To vidite u rezoluciji, koju su prihvatili: dvie stvari, prvo srušiti oblast braniteljicu i osvetnicu privatnog vlastničtva, drugo napasti vlastnike i oteti jim oružjem u ruci sve što posjeduju. Mislite si četu razbojnika, koji se medju se dogovaraju, je-li nije probitačno pokušati gdjekoji smjeli nasrtaj; njihov zaključak za *dà* ne bi bio do-li ovaj: dakle hajde, udari, ruši sve, što ti na putu, kolji, te postavši gospodari sgrnjena blaga hoćemo ga razdieliti medju se. Nije ni za vlas različit ovaj kolektivistâ: „Mi držimo, vele oni, da radnici moraju osvojiti družtveno bogatstvo.“ A pošto je nemoguće, da se dodje do takove *osvojitbe* bez ustanka, bez nasrta, bez ubojstva; to se hinbeno po sebi razumjeva kao nuždan antecedens, nasilja i razor, ili divlji zaključak prostog razbojnika. Iza nasilne opliene dolazi razdielba u sliedećih riečih: da se pretvori u kolektivno vlastničtvo saveznih proizvodnih grupa.“ Evo vam dakle ono, što je praktična formula kolektivistâ: jest formula razbojnika.

Jest i više. Kolektivista, s krivim naslovom u ruci, kuša, ne bi-li uzdignuo na visinu prava najprostije raz-

[1]) Journal des Economistes, octob. 1878., l. 156.

bojstvo. I sbilja sva nasilna opliena, koju izvodi, na ovo se načelo osniva: „Uvaživ, da današnja forma proizvadjanja vuče sobom koncentriranje družtvenoga blaga u rukah njekolicine, a s otim sve družtvene nepravde itd.“ Forma proizvadjanja, ovdje naznačena, oslanja se o načelo slobodna natjecanja. Kriepošću ovoga, vele socijaliste, radnici su svezanih rukuh i noguh stavljeni na milost i nemilost glavničara, te velike glavnice stavljene u promet obrtom progutnjuju male. Iz ovih neprilika izvadjaju pravo ustanka, i pravo opliene. Po lako s takovimi zaključci! Načelo slobodnoga natjecanja branilo se i vršilo do sada uz veliki pljesak ekonomista. Jer vidivši oni s jedne strane poticalo veoma moćno svim i pojedinim proizvodnim silam naroda, a s druge riešenje od onih spona, koje bi bile priečile jim slobodan odušak, zaključili su, da bi se podobnim natjecajem imalo najviše radinosti sdruženo s najvećom slobodom, a s toga nuždnim posliedkom najviše bogatstva, kojeg bi se narod dostati mogao. Nit se pod ugledom tolike koristi ne može reći, da se krije nepravica. Slobodno natjecanje ne znači drugo no slobodno takmenje. Ima takmenje u školi, ima takmenje medju umjetnici, ima takmenje medju pisci. Nitko se jamačno ne će osmjeliti kuditi s nepravice podobno takmenje, jer najprilježniji i najradiniji djaci, umjetnici i pisci otimlju časti i probitke drugim. I ne tvrdi nitko, da inače biva u slobodnomu natjecanju. Razlučite *običaj* od *zlorabe*, i viditi ćete, da nepravice nisu posliedica slobodnoga natjecanja lojalno rabljena, već opake zlorabe, koje se mnogi od pohlepe da se domognu bogatstva, čine krivci. Biste-li ga htjeli osvaditi s otog gledišta kano kršitelja družtvenih prava? U tom ćete slučaju morati takodjer osvaditi kano krivca slobode čovjeka, jer ju mnogi zlorabe. Načelo indi slobodnoga natjecanja, na kojem se osniva današnja forma proizvadjanja jest, ako baš ćete, načelo javne ekonomije, koje daje povoda težkim neprilikam, nu nipošto nije načelo, koje vredja pravicu. I zato naslov, na kojem kolektiviste osnivaju pravo na družtveni ustanak, nije naslov pravi, već izlika da se pokrije družtveno razbojstvo. Dalje, pošto bi ovo izveli, naišli bi ravno na one, koji posjeduju bogatstva. Pitanje bi tada postalo pitanjem o mojem i tvojem. U ovom slučaju radnici, da opliene bogate pravničkim pravilom, morali bi dokazati, da je bogatstvo pojedinih posjednika njim ukradjeno. Ona pako *osvojitba* sva po sebi bez ikakova obzira, izključujuć svaki dokaz, ime što bi ga zaslužila opliena, bilo bi ono osobnoga razbojstva. U jednu, formula zaključena od kolektivista sadržava s praktične strane dvie očevidne povrede prava: povredu *družtvenoga* prava i povredu *individualnoga* prava.

3. Za privagu se u njoj preporuča sredstvo *nemoguće* u današnjih odnošajih družtvenog bogatstva. Kolektiviste u onih riečih „da se pretvori (družtveno bogatstvo) u kolektivno vlastničtvo saveznih proizvodnih grupa“ smjeraju na uredbu neodvisne zadruge ruske, koja se u onom jeziku nazivlje *Mir*. U njoj gospoštija zemljišta pripada zajedničtvu. S početka su svi njezini članovi obdjelavali zemlju zajednički i dielili plodove medju se. Kasnije su porazdielili zemljište medju obitelji tim zakonom, da se ovo nakon dvijuh, trijuh il šest godina povrati u ruke zajednice i u skupštini glavarâ obitelji obavi nova dioba *pro rata*. Bakunin i Herzen, Rusi po narodnosti a demokratički socijaliste po nazorih, te učenici jim Černičewski i Panaeff držali su, da agrarna uredba *Mira* sadržava riešitbu družtvenoga pitanja, traženu zaludu Saint-Simonom, Owenom, Proudhonom i inimi[1]). Uzev ju zatim kao pravilo, nastojali su, da ju izprave tim, što joj dadoše obsežniju formu i što ju prilagodjuju vremenu, u koje duva sa svijuh strana demokratički vjetar. Od tuda razdielba ne samo zemljišta prosta, već svega družtvena bogatstva, i koja se ima izvesti medju razne grupe radnika neodvisnih od svake druge vrhovne oblasti osim samosvojne, i medju se sdruženih jednostavnim vezom federacije. Formula zaključena kolektivistî, što ju ovdje izpitavamo, nije no odraz nazora Mir-ova na novo iznešenog i nakićenog demokratičnimi satvaricami Bakuninovimi.

(Dalje će sliediti.)

Dopisi.

Bugojna u Bosni. (*Nova crkva*). Znajući da svaku vjest o napredku vašem rado primate, te u Vašem veleцienjenom Listu sličnim dopisom iz Bosne dobrovoljno prostor ustupate, nadam se da ćete i sa ovim akoprem nješto i poduljim dopisom tako dobri biti, jerbo sam uvieren da vas svaki naš napredak kao jednorodne i jednokrvne vam braće veseli i zanima.

Kako po mnogih miestih u našoj Bosni još crkva neimamo, tako ni u ovoj župi od Bugojna, koja preko 550 obiteljih katoličkih broji, nije bilo katoličke crkve, radi uzroka, koji su slav. P. n. čitateljstvu dovoljno poznati. Budući po ulazku u Bosnu hrabrih četah austro-ugarskih ravnopravnost i podpunu viersku slobodu polučili; slaveći prošlog ljeta presretnu uspomenu srebrnog pira Njihovih c. kr. i ap. Veličanstvah, za ukazati našu nezaboravnu zahvalnost, i za dugotrajni spomen učiniti toga presretnog dana 24. travnja 1879. budu svetčano blagoslovljeni temelji i postavljen temeljni kamen novoj rimokatoličkoj župskoj crkvi u Bugojni, kako to sviedoči i nadpis urezan na ploči vrhu glavnih vratah crkvenih, koji će i buduće naraštaje siećat na presretnu otu uspomenu i pobudjivat na zahvalnost pram Prejasnom Vladalačkom domu slavne kuće Augsburške, kojemu poslije providnosti božije, sami naš obstanak u Bosni zahvaliti imamo. Crkva ova premda je osnovana prostranija od svih dosad u Bosni dovršenih crkvah, pram mložtvu puka koji marljivo i po največoj studeni, ili vrućini, ili kiši službi božjoj dolazi, i pram nadi pomno-

[1]) Vidi Laveleije, De la Propriété, chap. II.

žanja ovoga varoša, koji u sredini okružja Skopaljskog u krasnoj i zdravoj ravnici kraj rieke Vrbasa, na drumu vodećem iz Lievna u Travnik leži, i danomice sve to znatnije trgovište postaje; dočim je prije jedan četvrt stoljeća neznatna varošića bio, kako svjedoče sliedeći redci pjesme koju sam od njekog starca čuo:

„Udala se Bula iz Bugojna
Za Baliu *) u veselu stražu **)
Jadna bula neponiela ruha ***)
Kod balije nezatekla kruha!"

Prem da je reko, crkva zasnovana prostrana, imajući obzir na spomenute okolnosti, prem ako je narod sjeromašan, i s malim iznimkama brez posieda, a župa nejma nikakve zaklade ni crkvenih dohodakah, i prem ako se je imalo borit sa mlogim potežkoćam, osobito sa pribavljanjem dobroga kamena; kojim ova okolica oskudieva, ipak pomoćju božjom, a uz neumorno nastojanje ovomjestnog župnika č. o. Jeronima Barbarića, koji je takodjer i načelnik obćinskog vieća ovog varoša, i koga je Njih. c. kr. i ap. Veličanstvo odlikovalo vitežkim krstom reda Franje Josipa I. i njegovih vrstnih duhovnih pomoćnikah o. Fra. Petra Jazvića, i o. Fra. Ilija Dražetića, te dobrovoljnim novčanim prinosom, i bezplatnim poslovanjem, i privlačenjem gradiva ovomjestnih župljanah; zidovi su crkveni ujedno sa svetohraništem — sakristia — i zvonikom do visine prozorskih pragovah prošloga ljeta ozidani. Budući pak ovomjestno pučanstvo nerodicom godine, a osobito govedjom pošašću znatno postradalo, i još više osieromašilo: to je spomenuti župnik preko Njih kr. Visosti poglavice i upravitelja zemaljske vlade za Bos. i Erceg. F. Z. M. vojvode od Würtemberga, upravio molbenicu na Njihovo Veličanstvo premilostivog cara i kralja Franju Josipa moleći previšnju podporu ovde započetoj gradji crkvenoj; i Njihova visost blagoizvolila je za zidanje ovomjestne rimo-katoličke crkve, iz zaklade za dobrotvorne svrhe svotu od 1000 for. a. vr. doznačiti. Na kojoj velikodušnoj podpori od strane spomenutog župnika i župljanah, oviem se najtoplia zahvalnost izrazuje.

Sada sl. p. n. čitatelje najučtivie molim za strpljivost dok opišem još jednu svetčanost, kojoj sam ovih prošlih danah očevidac bio, iz kojeg će opisa sl. p. n. čitateljstvo viditi koliko naš narod slobodu, osobito vjersku cieniti znade. Spominjajući se narod svojega preko četiristogodišnjeg robovanja, te čestih opomenah na isto, njekih zanešenjakah muhamedanske vjere, kada bi za pravicu i za ravnopravnost protiv nasilju kadkad glas podignuti usilovan bio: „nekuca krstu još ovde zvono": stoga je osobito prošlog ljeta spomenutom župniku želju izkazivao, da bi ga glas zvona kano znaka podpune slobode kršćanskog vieroizpovjedanja veoma veselio, na pobožnost pobudjivao, i u prosliedjenju započete crkvene gradje bodrio. Odkud spomenuti o. župnik naruči zvono od 300 kilo, u tvornici Hilzera i drugovah u Novom Beču, koje je ovdje stiglo 5. o. mj., a 6. istoga na Sveta tri Kralja prvi put prozvonilo. Na glas da će zvono 5. doveženo biti, niesi taj dan mogao zaustavit ni stara, ni mlada, ni mužku, ni žensku, a da zvonu u susret nepohrli, njeki čak do u dolnji Vakuv 2 sata dale:o od Bugojna. Zanimivo je doisto bilo gledati kako narod obojeg spola svetčano obučen, što pieške, što na konjma (njih do 80 konjanikah, ko je samo konja imao, ili ga na brzo mogo naći) zvono prate, veselo kao svatovi pocikujući i popjevajući, a piešaci više ga rukama potiskuju, nego ga konji vuku. Duhovni pomoćnik o. Fra. Ilia Dražetić izašao sa ostalim pram zvonu, na jedan sat vremena prie dolazka zvona, kako mu župnik biaše naložio, poslao je njekog otmienog težaka Antu Čelinu da budne glas da zvono dolazi, i da se majstori požure sa zvonikom. Ovaj dotrčav na konju u dvorište župskog stana vikne iz sveg grla „Živila lipa vira Isusova! i naš Prisvitli kralj Franc Josip" *) veselite se braćo kršćani eto nam idje glas nebeski. Po tom školska djeca njih do 50 sa učiteljom Fra. Petrom Jazvićem pojde do na kraj varoša, kano i mlogi drugi obojeg spola, iz kućah izvrviše te na susret zvona radostno pohrliše. Primaknuvši se blizu varoša kola sa zvonom, ovdje popostadoše kod oratije glavice, da se red pratnje napravi, a i konji malko odahnu, koji prije na dan vukuć uz Komar (brdo medju Travnikom i Dolnjim Vakufom) po ledu, bijahu jako posustali, te bi i sasvim smanjkali da ih nebude g. poručnik Bajac kod Čardaka na prenoćište primio, i ispokojio, na čem mu iskreno zahvaljujemo. Izpjevav ovdje školska mladež carevku, i ciela povorka u najljepšem redu krene župskom stanu. Najprvo školska mladež sa barjakom, a za njom 40 konjanikah pred kolim, a toliko za kolim na kojim bijaše zvono, ostali narod s jedne i s druge strane, te tako se za tili čas toliko svjetine svrvi u dvorovih župskog stana (koje je dosta prostrano), da si jabuku ozgora bacio nebi na zemlju, već na ljudstvo pala. Budući večer nadošla, te se pokraj sve želje i nastojanja nije moglo zvono podignut na privremeno napravljeni drveni zvonik: s toga župnik da nezadržava naroda u kasnu noć, i vojnikah, koje je na molbu župnika g. satnik Radosavljević, sa g. poručnikom Drakulićem poslao; isti župnik progovori prisutnim, da ga jako veseli što je narod tolikim učestvovanjem posviedočio koliko znade slobodu, osobito sv. svoje vjere cieniti, zatim kaza, čemu zvono imade služiti, te pozva narod da sutra prie poldnevne pučke mise kada se zvono bude podignulo, i prvi put prozvonilo opet što u većem broju dojde, a napokon opomenu narod na zahvalnost prama svojim dobročiniteljem, koju da će najbolje izvršiti moleći Boga za zdravlje dugotrajno življenje, sreću,

*) Bula, prosta turkinja — Balia prostak turčin.
**) Vesela straža, selo $^3/_4$ sata daleko od Bugojna.
***) Ruho, prčia — dos udatbenice.

*) Prisvitli itd. ovdie su kao i u cielom okružju travanjskom ikavci. Od ovog naslova prisvitli naš prosti puk boljeg nezna nikomu dati.

i svestrano blagostanje Njihovog Veličanstva cara i kralja Franje Josipa I., Premilostive carice Jelisave, i Prejasnog prestolonasliednika carskog princa Rudolfa! Na ovo iz tisuću grlah zaoriše srdačni uzklici živio! živila i živili!!! Po tom školska mladež izpjeva carevku, a vojnici izbaciše njekoliko pušćenih hitacah na pozdrav, i u znak da je kako svaka dieloredna, tako i vjerozakonska sloboda, pod možnom zaštitom slavnog oružja austro-ugarskog. Ali još pri koncu mojeg dopisa molim da počutite jedno izvanredno i srdčano oduševljenje. Njeki Niko Kajić zvani Grgić Starenić ovoga varoša prije nego se počela svjetina razilaziti pristupi župniku i izjavi želju da on za zdravlje svoga sina Ante želi sutra prvi zvonom prozvonit, a da će za to u pomoć gradje crkvene nastojat više nego ikoji drugi dopriniet, te u isto vrieme uprosi župnika da ovo prisutnim kaže. Što budući župnik po želji njegovoj proglasio, nastade medju imućnijim varošanim, i seljacim imenito Antom Marianovićem, Stipom Marinom, Stipom Subašom. Stipom Babićem i istim Nikom nadtjecanje, koje za sutra odgodjeno i obnovljeno izajde na 180 for. a. vr. i ostade mejdan na spomenutom Niki Kajiću-Grgiću-Koji na Sveta tri Kralja u prisutnosti mlogobrojnog puka prvi prozvoni, i braću kršćane prvi put zvonom službi božjoj pozovnu, te još 2 for. za zvonjenje uz mitu obeća, dakle 182 for. au. vr. a ta svota moj dragoviću! za našega bošnjaka nije malena svota, koju itko sa tolikim veseljem položio, kao da ju je u najveći dobitak trgovački uložio: za to mu budi slava kod braće kršćanah, a od Boga blagoslov, zdravlje i napredak njemu, njegovu sinu Anti i svoj njegovoj čestitoj obitelji: ugledali se u njega župljani, te se množili dobročinitelji, da nam započeto djelo žudjenoj svrhi što prie privedeno bude. Zvono je zvuka ugodna i jasna te će do isto služiti na ponos našoj župskoj crkvi, a g. zvonolievcu Hilzeru ugled i glas raširiti u našoj Bosni. *J. B.*

U Krapini. († *Janko Bedenko*) Dne 28. siečnja jutrom u 8. sati preminù vriedna starina župnik Krapinski Janko Bedenko usljed ogorjelina, što ih je nesretnik dan prije u svojoj sobi dopao. Taj večer kako i obično dovela služavka starca sviećom u rući k večeri, gdje se našao upravitelj župe Jakovina i kapelan Fr. Babić. Starcu milio razgovor, a još više čaj. U razgovoru kod čaja ostalo sve troje do pol deset sati na okupu. Po večeri uputismo se gori: svaki u svoju sobu. Župnika odvede služavka sa voštenicom i spremi mu sobu, kako treba za noć. Razpremi na ime — kako to županijskomu izaslaniku — kamo bi upravitelj župe nesreću smjesta prijavio — izpovjedi, postelj, donese vode i što treba, sazuje čižme, utrne, pripaliv na stolcu svieću, voštenicu — vakstikl — koj kraj svietiljnika na stol položi pak ode, a župnik po običaju za njom vrata zaključa. Upravitelj župe, komu je soba prieko palače župnikovoj vis a vis, sjeo po večeri na sreću k pisaćem stolu da radi. Bilo tri četvrta na jedanaest, kad osjeti neki neugodni vonj. Pričinila mu se to neobična duha, ustane od stola i otvori vrata na palaći, s koje vode vrata u župnikovu sobu. Kad tamo u palaći se već vio dim. Otvori vrata na hodnik i kad opazi, da tuj ne bi dima nasluti smjesta, jer se palaća ne loži, nesreća će biti u župnikovoj sobi. Pozove župnika kriepkim glasom po dva puta, pak kad ne bi odgovora, sune, na kapelanova vrata vikom: ustaj! vatra! potegne za zvono, da dozove u pomoć družinčad. Kapelan, koj se je u taj par u krevet spremao, skoči, a družina digla susjede u pomoć. Navalilo nas jakih na vrata, da ih oborimo. Jača su, ne miču se. Daj sjekiru! Hrsk, hrsk; vrata pucaju, a dim ko iz vulkana. Malo te se ne udušismo. Od silnog dima ne dalo se u sobu.

Upravitelj ipak sune, da pane; jedva živu izneo glavu. Kod peći bila vatra, a u vatri leži župnik. Bacili kroz vrata dva tri u nutar kabla vode, upravitelj skoči i opeta, pograbi bezsviestna župnika, povuče ga s vatre do vrata, pa opeta uzmakne. Sunuo momak, da razbije prozore; sad se dobilo oduhe, pograbili župnika i kroz probita vrata izvukli. Bilo mu, da je bez duše, gol golcat, kako se je rodio. Izgorjelo na njem sve. Ostali na garištu samo oni dielovi odiela, na kojih je ležao padši sa naslonjača kraj peći. Za čas došao župnik k sebi. Pitalo ga, kako mu se to pripetilo. On kaza, da mu se je smučilo, pak da je pao, a kako je kraj naslonjača na jednoj nozi klimavi stol, da se je tako i svieća svalila i vatra porodila. Na pitanje zašto nije u pomoć zvao, odgovori, da se je prestrašio. Bio medjuto pozvan i liečnik i oblast. Liečnik se izjavi, da star čovjek toga ne može preboljeti; a mi da činimo priprave na smrt. Starac je tajio bolu, tek onda, kad mù upravitelj župe kaza mnienje liečnikovo, da će umrieti, miri se starac s Bogom, čini račun sa svietom. Svoj imutak, koj iznosi kakovih 12.000 for. ostavio ustmenom oporukom svomu rodu. U toj golemoj nesreći bila je sreća, što je upravitelj župe bio jošte budan, jer kako je prenatrpana soba župnikova knjigami i svakojakim papirom, bila bi se vatra za čas razgorila, pak ne samo sav župnikov imutak, koj izključivo u papirih stoji, već i župni dvor skupa sa stanovnici žrtvom vatre pao. Opaziti je, da se je komad svieće na tlih našao, a vakštiklu nigdje ni traga.

Pokojnik je bio najstariji župnik u biskupiji. Bilo mu je 86 godina; bio je jubilarac ne samo svećenik već i jubilarac župnik; petdeset bo je i dvie godine župnikovao u Krapini. 1828. postao je župnikom a 1832. već podarcidjakonom. Bio je u svoje vrieme tako ugledan svećenik, da ga je već pok. biskup Alagović opetovano u svoje vieće i na odlične časti pozivao; no mu se mililo ostaviti Krapinu, s kojom se je jako sljubio bio, te je u njoj posljednje dane proživiti hotio. Pak mu se i zbiljam želja izpunila, premda tragično. Krapinci ga sjajno sahranili. Na sprovod mu sve pohitilo.

Došli prijatelji s bliza i s daleka. Svi skoro podžupanijski činovnici, na čelu jim velemožni g. podžupan H. Francisci. Provod vodio veleč. g. U. Kirchlechner isluž.

viceašprišt i župnik iz Pregrade, a na grobu mu progovorio domaći upravitelj župe, koj je š njim punih 6. godina u Krapini sproveo. Bog mu bio milostiv sudac!

Viestnik.

Zagreb. Počam od utorka prodavaju se na javnoj dražbi oni sgoditci lutrije *dječačkoga sjemeništa*, kojim ili nisu izvučeni brojevi, ili su na korist samoga zavoda poklonjeni. Kad se i ovo završi biti će lutrija posve gotova, ter ćemo mi štioce moći pobliže i točno izviestiti ob uspjehu ovoga poduzeća.

— Umro je 28. pr. mj. Janko Bedenko, umirovljeni župnik Krapinski. Žalostnu smrt ovoga jubilarca svećenika opisuje pobliže naš današnji dopis iz Krapine.

— Korizmene propovjedi govoriti će ljetos: preč. g. dr. Antun Kržan (utorkom u stolnoj crkvi), prof. dr. F. Suk (sriedom, u crkvi sv. Katarine, njemački), kanonik Fidel. Höpperger (četvrtkom, u crkvi sv. Vinka Pavlova, njemački) kateketa Ludovik Ivančan (petkom, u crkvi sv. Marka), praebendar Antun Lukić (subotom, u crkvi sv. Marije) o. Fr. Žaver Pemec (nedjeljom, u crkvi sv. Ivana).

— Čitamo u „Dalm. Kat.", da je kći pokojnoga glasovitoga hrvatskoga i još više talijanskoga spisatelja Tomasea ne davno pošla u Fiorenci u redovnice.

Bosna. Sarajevski metropolita Antim potaknuo je odmah, čim je naša monarhija zauzela Bosnu, pitanje, da bi se pravoslavni Bosne podvrgli Karlovačkomu patrijarhatu, jer da bi to bilo i prema želji naroda i prema kanoničkomu pravu. U posljednje vrieme raznose se glasovi, da Antim zakreće na drugi put. On bi želio, da se osnuje posve samostalna crkva za Bosnu i Hercegovinu. Za ovim okretom i nastojanjem Antimovim vide mnogi ruku srbsku, kojoj bi povoljnija bila takva samostalnost crkve, jer bi se kasnije laglje sjedinila s nedavno ustrojenim patrijarhatom Beogradskim. Ujedno da bi ovo bila sgodna točka, s koje bi se uspješnije mogla po Bosni i Hercegovini širiti „srbska" misao.

— U Sarajevu ustrojiti će se, kako čitamo u „Bos.-Herc.-Novinah" srpska pravoslavna bogoslovija. Za njen ustroj uslovila je zem. vlada načela s pouzdanici tamošnje pravoslavne obćine, medju kojimi bijahu: arhimandrit Sava Kosanović, gg. Gjorgje Rajković, Risto Be-arović, Gjorgje Damjanović, i Risto Vasiljević. Štatut je izradjen po onih načelih, koja je razvio arhimandrit Kasanović.

— U proračunskom odboru austrijske delegacije potaknuo je Bosansko-Hercegovačko pitanje opet dalmatinski zastupnik dr. Mih. Klaić, koj zatraži raznovrstna razjašnjenja. S vladine strane odgovoreno mu je u pitanju vjerskom skoro ono isto, što je već prije rečeno bilo u ugarskoj delegaciji. Značajna je samo izjava, da će stolicu katoličkoga biskupa u Mostaru zasjesti na skoro čovjek, koji je u tih zemljah rodjen.

Austrija. Episkopat Česki poslao je ministru bogoštovja i nastave podulju spomenicu, neka opet uspostavi konfesijonalne škole. Na koncu toga podneska vele: „Načelo bezkonfesijonalnosti, pak ono o razstavi škole od crkve zatvara vrata svakomu znatnomu poboljšanju školstva. Pogodnosti, koje bi se u pojedinih nuzgrednih ustanovah podale — čega do sada ni bilo nije — ne mogu ukloniti zla, koje se krije u onom načelu. S toga ne preostaje podpisanim biskupom drugo ništa, nego da c. kr. ministarstvu podastru molbu, neka poduzme što je nuždno, da se školam za katoličko pučanstvo povrati konfesijonalni značaj, a crkvi se poda opet nuždni upliv na obuku i uzgoj mladeži.

Ako c. kr. ministarstvo ne bi ni na ovaj naš podnesak odgovorilo podpisanim biskupom, ili ne bi nikakva stalna izgleda podalo, da će se temeljito popraviti školski odnošaji, podpisanim biskupom ne bi bilo više moguće, da sudjeluju kako do sada pri izvadjanju školskih zakona. Onda oni ne bi mogli više dopustiti, da kler preuzme kakvu službu u školskoj oblasti, a vjernike bi morali upozoriti na svete dužnosti, koje imadu, kad djecu svoju šalju u škole, u koje su ih prisiljeni slati, a ne mogu ih onamo slati samo mirno, nego ih šalju na vrlo veliku štetu." Ova spomenica proglašena je baš u isto vrieme, kad se mnogo govori, da će se Taafeovo ministarstvo popuniti, naročito, da će ministrom nastave i bogoštovja postati čovjek, koji bi išao u Austriji onim putem, kojim ide u Njemačkoj Puttkamer. Uspjeh ili ne uspjeh doživiti ćemo bez dvojbe na skoro.

— Kako je silno nuždna promjena u ministarstvu nastave i bogoštovja najbolje pokazuje osnova o dotaciji katoličkih dušobrižnika, koju smo spomenuli u predposljednjem broju. Da se štioci naši o tom još bolje uvjere i da se načude, kako je moguće, da se s vladine stolice može i pomisliti, da će konservativna većina ovakvu osnovu primiti moći evo im je u cielosti:

§. 1. Samostalnim katoličkim dušobrižnikom i njihovim sistemizovanim duhovnim pomoćnikom biti će njihovomu stališu pristojni minimalni prihod (congrua) u toliko popunjen iz vjerozakonske zaklade, u koliko tomu nedostaju ostali dobitci s duhovnom službom spojeni.

U prihode, spojene s duhovnom službom, ima se uračunati: 1. Što dušobrižnik prima zakonito (§. 54. zakon 7. svibnja 1874. D. Z. L. broj 50.) iz preostatka imanja župne crkve. 2. Što prima iz crkvenih dotacionalnih i pomoćnih zaklada.

§. 2. Minimalni prihod, s obzirom na mjestne okolnosti, ustanoviti će se putem administrativnim. Za ovo ustanovljenje biti će mjerodavni krediti financijalnimi zakoni dozvoljeni.

§. 3. Koliko se u pojedinom slučaju ima dozvoliti

na dopunjenje prihoda (§. 1.), proračunati će se po izjavi, uredovnom izpitu predloženoj, o dohodku i trošku.

Administrativnim putem propisati će se način, kako se imadu prikazati dohodci i troškovi; istim putem propisati će se kazne za zakasnjele i netočne izjave.

§. 4. Za dušobrižnička mjesta, koja su utjelovljena regularnim družtvom, ovaj zakon neće se uporaviti.

Na isti način neće se uporaviti na mjesta, utjelovljena družtvom svećeničkim, dok ova družtva mogu iz svojega namiriti minimalni prihod službujućeg dušobrižnika.

§. 5. Ako se koja dušobrižnička stacija spozna nepotrebitom, pripomoć iz vjerozakonske zaklade ima se odmah obustaviti.

To isto ima se udariti, kad se dokaže, da se kongrua može popuniti iz razpoloživa imanja župne crkve.

U oba slučaja, popitav dioecezanskoga biskupa, ministar bogoštovja konačno odlučuje.

Njemačka. Još ni sada ne ima jasna svjetla u dogovaranju vlade sa sv. stolicom. Ako za čas i sjevne tračak ljepše nade sa stolice njemačkoga ministra nastave, požuri se potamniti ga ministar nutarnjih poslova, koji se nikako ne može otresti prijašnjih svojih liberalačkih navika, ter još uviek traži uporište u stranci liberalaca. Slaboća i neodlučnost konservativnih protestanata ne dopušta, da se u budućnost jasnije pogleda. Naziru doduše njeki ljepšu budućnost u tom, što je carević pošao u Italiju, jer da će u Rim, pa i k sv. otcu, sbog čega da je i podulje viećao s Bismarkom, al razne izjave kneževih novina dobrahno tišaju ovu nadu. Bilo medjutim iskrenosti u sadanjih vlastodržacah ili ne bilo, pri dosadanjem pravcu i uz svu želju neće ostati moći. Nezadovoljstvo sa sadanjim položajem sve je veće, a želja za koncem boja kulturnoga živa je kod onih, koji će na koncu ipak odlučivat: kod krune i puka. Glasu, koji se odatlje čuje neće se ipak moći na dugo oglušivati ni tu. Puttkamer morati će dobiti istomišljenih drugova, a onda će pucati jedna po jedna zaprieka, koju sporazumku staviše i još sada staviti smišljaju liberalci. I dok ih ne dobiju katolici će se okoristiti i s ono malo blagosti i pravdoljublja, što ga pokazuje ovaj ministar. Dopušta im to i episkopat, koj daje naputke svomu kleru, kako mu se je ponašati u pitanju školskom prema novoj naredbi Puttkamerovoj, gdje on žali, što se Falkove naredbe već dokinule nisu, al ipak dopušta, da mogu poći u škole i vjerouku tumačiti. Ovim načinom i katolici će sa svoje strane učiniti dosta, da se približi vrieme skoromu miru.

Francezka. Sve veća i crnija je u ovoj zemlji ona točka, koja se crnom pričini čuvenomu diplomatu u austrijskoj delegaciji, barunu Hübneru. Sadanje ministarstvo shvaćajući posve krivo i jednostrano slobodu sve širje otvara vrata strahotam, kojim je Francezka već od sto godina po prilici prečesto pozorište bila. Slobode je tu u obilnoj mjeri svakomu, samo je ne ima ni najmanje vjeri i crkvi Kristovoj. Razpra o nastavnom vieću u senatu pokazala je to i suviše. Osim ljudi iz državnih sveučilišta ne ima u tom vieću mjesta zastupnikom vjerskih sljedba, makar da su osim katolika i mnogi umjereniji liberalci zagovarali, neka bi se ustanovilo, da bude sgode i ljudem slobodnih učilišta reći koju u prilog ovim zavodom. Razlogom za ovaj predlog odgovaralo se u kratko, al vrlo plitko, da to biti ne može, jer da su naročito katolički biskupi „ultramontani". a oni bi u vieća naravno uviek birali „ultramontanca!" I nisu se razlozi uvažili, ter se je počelo već gaziti načela, što ih Bog usadio u srca ljudska; koja je poviest Francezke s ljubila se životom toga naroda; načela, s kojimi je uzko povezana dobrobit čovječanstva mal ne kroz dvie hiljade godina. U svem ovom najveća je žalost ta, da ne ima jedinstva medju onimi, koji su pozvani, i inače su voljni raditi proti sadanjoj struji. Pociepani medju sobom na više dielova ne mogu uspješno raditi proti onim, koji su barem složni u navali na kršćanska načela, makar su nesložni u gdjekih pitanjih političkih.

Rusija. U Hvalinskom sastalo se nedavno takozvanih „starovjerskih biskupa." Medju ostalim viećali su, kako bi djelovati valjalo, da se popravi život onih svećenika, koji živu u udaljenih predjelih ili kano pustinjaci, a izuzeti su od nadzora biskupskoga. Za tim su složili spomenicu na nadbiskupa starovjeraca u Moskvi, Antuna, gdje ističu, kako njegovo dosadanje djelovanje nije odgovaralo interesom sljedbe, ter ga naputiše, kako bi mu od sada djelovat trebalo. Na sastanku bio je nadbiskup Saratovski Ambrozij, biskupi: Samarski Aleksij i Kazanski Pavnucij, te njihov theolog Masslov.

Englezka. Naobraženi i uplivni svjetovnjaci ove zemlje ustrojiše već davno družtvo, koje prozvaše „katolička unija velike Britanije" i namieniše mu tu svrhu, da u javnom životu brani katoličku crkvu. Ta unija poduze u novije doba dva vrlo znamenita koraka. Englezko zakonodavstvo priznaje valjanom ženitbu katolika, koju sklopi pred katoličkim svećenikom, ako je pri vienčanju prisutan bio državni činovnik. Ženitbu pako nekatolika smatra valjanom, ako takav činovnik i nije prisutan bio. Taj zahtjev ne odgovara naravno onoj jednakosti u kojoj bi sve vjeroizpoviesti imale biti kod vlade, pa osim toga nalaže on katolikom i posebne ne neznatne novčane žrtve. S toga je unija zaključila, da će saboru podnesti molbenicu, neka se ova zakonska ustanova promieni. — Drugi znamenit korak učinila je unija u Rimu, zamoliv sv. otca, da kanonizuje englezke mučenike 16 vieka.

☛ **Ovomu broju priložene su 3/4 arka.**

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

Dvanajsta glavna skupština književnoga družtva sv. Jeronima.

Dvanajsta glavna skupština književnoga družtva sv. Jeronima obdržavana je dne 29. siečnja 1880 u nadbiskupskom sjemeništu.

Došlo je na tu skupštinu preko 50 članova, a bilo bi ih došlo i više, osobito izvan Zagreba stanujućih, da ne vlada ljuta zima. Medju ostalimi bili su tude: kanonici Dr. Rački, Dr. Kržan, Šnap i Lehpamer; profesori: Dr. Iveković, Dr. Bresztyensky, Dr. Stadler, Dr. Suk, Dr. Baron, Kostrenčić, Stare, Smičiklas i Hoić; podarhidjakoni Cerovski i Budicki; župnici: Belas Mirko, Kuček, Šoštarić i Štefanec; Mijat Stojanović; Werklein, tajnik c. kr. general-komande; ravnatelji: Modec i Šuler; urednik Kat. lista; učitelji: Basariček, Tomšić, Kapetanić i Španović; više prebendarâ, zagreb. kateketâ i drugih svećenikâ i t. d.

Prije skupštine čitana je u sjemeništnoj crkvici sv. misa za sve živuće i pokojne dobročince družtva, poslie nje je skupštinu otvorio Cvjetko Rubetić, urednik i odbornik družtveni, u ime iznenada oboljeloga predsjednika, prelata Tome Gajdeka, njegovim govorom, koji diljem priobćujemo:

Slavna skupštino! Velecienjena gospodo!

Otvarajuć dvanaestu godišnju glavnu skupštinu književnog družtva sv. Jeronima, neću Vas jamačno iznenaditi, Velecienjena gospodo, ako rečem, da nam družtvo dobro stoji. Jer ima nad ovim družtvom očevidan Božji blagoslov, a sjegurno zato, što mi tražeć jedino korist i napredak našega dosta neukoga i dosta siromašnoga puka, radimo s požrtvovanjem. Zato nam i sveudiljna blagonaklonost naših dosadanjih dobročinaca: vis. kr. hrvatsko-slavonske zemaljske vlade i visokoga sabora, koji nam darovaše 1000 for., visokoga glavnoga zapovjedničtva s darom od 500 for., uzoritoga kardinala i nadbiskupa našega pokrovitelja, od kojega družtvu dopade 300 for., biskupa djakovačkoga, koji kupi za 100 for. knjiga i biskupa senjskoga s prinosom od 20 for. Zato nam nije pomanjkalo vještih pučkih pisaca: župnik Kučenjak napisao liepu pouku o „govedarstvu“, župnik Ferkić dvie zanimljive pripovjesti; učitelj na kralj. preparandiji Gjuro Šimončić sgodne razgovore o liturgiji. U „Danici“ nije propustio ni ove godine ugledni gospodar i rodoljub Dragutin Stražimir napisati što o gospodarstvu; — ni učeni liečnik Hensler gdje koju o zdravstvu, nastavivši već u predjašnih tečajih „Danice“ započetu liepu razpravu o istom predmetu, Hafner učitelj risanja na ovdješnoj realki, je bezplatno narisao dvie slike za Brigušu — Rogulja učitelj na preparandiji takodjer bezplatno narisao slike o Osieku: Gospoda Lacko Mrazović, župnik Leber i Rikardo Filipašić, sjetili su se i ove godine svojim vještim perom „Danice“. Al koliko god bih želio, nemogu ja svega izkazati, no to mi je dužnost, i hoću, da svim prijateljom našega družtva ovdje javno pred Vami izjavim najdublju zahvalnost i svoju i čitavoga družtva. Pa ipak kako ću propustiti, da sâm nespomenem znanoga i štovanoga rodoljuba Antuna Jakića! Prerano ga otela narodu nemila smrt; al on se mudro pobrinuo, da neizgine trag njegove ljubavi za svoj narod, spomenuvši se u oporuci svojoj i našega književnog družtva. Vriedni su častna spomena i Sajvert umirovljeni župnik, i Peak župnik lasinjski, od kojih nam prvi ostavi na samrti 50 for., a drugi 25 for. Bog im platio!

Obilatiji izvještaj kako o tom, tako o svem stanju i djelovanju družtvenom podat će dotična gospoda od upravljajućega odbora; ja tek pozor Vaš obraćam na onu okolnost, što uza sav prirastak članova i glavnice i uza svu podporu od naših velikih dobrotvora ipak dug od preko 660 for. prelazi s prošle godine na ovu, kao što ćete razabrati iz izvještaja bilježnikova i blagajnikova; a na to obraćam pozor Vaš, gospodo, samo stoga, da vidite, koliko će družtvu našemu i u napried potrebna biti milost njegovih dosadašnjih zaštitnika.

Meni je samo jošte jednu ugodnu dužnost obaviti, obavjestiti Vas naime, častna gospodo, da se je upravljajući odbor usudio u ime družtva knjige u minuloj godini izdane s najsmiernijim i sinovskim i podaničkim poklonstvom pred noge metnuti Njegovoj Svetosti papi Leonu XIII. i Njegovom cesarsko i kraljevskomu apoštolskomu Veličanstvu Franji Josipu I.

Netom prošle godine slavila se dvaest i peta godišnjica sretnomu i od Boga blagoslovljenomu braku Njihovih cesarskih i kraljevskih Veličanstva. Ne samo veliki narodi i puci, nego i malena družtva nastojahu podati jasnu izjavu radosti svoga srdca. I mi smo učinili, što smo znali i mogli: udarili smo u svojoj „Danici“ trajan spomen velebnoj slavi, i donieli našim čitaocem baš dobro pogodjene slike Njihovih Veličanstva, pa smo onda još mislili, da i mi smijemo prinieti svoj darak — makar i slabašan plod našega družtvenoga djelovanja. Visoki pokrovitelj našega družtva, uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup rado preuze položiti ga pred noge Njegovomu Veličanstvu cesaru i kralju našemu.

Sličnim načinom lane bijaše još prva godina, što je na stolicu sv. Petra u Rimu zasjeo papa Leo XIII. i vaskoliki kršćanski sviet napunio velikom utjehom. Mi smo u „Danici“ donieli i njegov lik, neka ga i po njemu poznaju vjerna njegova djeca; pa smo onda još htjeli, da i otac — sveti otac — znade za rád i nastojanja ove svoje djece.

U oba dakle slučaja hotjeli smo dati vidljiv znak smjerne odanosti od ovoga družtva.

A prama svrsi našega književnoga družtva, dakako da smo mogli to učiniti. Mi izdajemo za narodnu prosvjetu knjige poučne i zabavne, pisane dobrim duhom. Netrebam da razvijam svu širinu toga pojma „dobar duh“ što je svakako jasno, da je tu sadržan moral, i to onaj, kojemu je temelj nauk Kristov. Čovjek je moralno biće, i svako ljudsko družtvo iste je naravi. Mi želeći našemu puku dati shodnu i valjanu pouku u svačem, što smatramo, da je zanj potrebnije i spasonosnije, nismo dakako zapustili utvrdjivati moralni temelj, pače to smo smatrali poglavitijim dielom naše zadaće. Moral pak, koji mi gojimo, jest moral naših otaca, jest onaj moral, na kojem još sveudilj stoji naš obiteljski i pučki život, jest moral kršćanski. —

Ne može onda biti čudno,da smo se usudili plodove naše radnje donieti pred oči — prvomu učitelju kršćanstva, niasledniku sv. Petra. te vidljivomu na zemlji namjestniku Kristovu. Ali je isto tako naravno, da smo smjeli svoju muku pokloniti svietloj kruni našoj, koja preuzmožnom snagom štiti moralni temelj čitavomu velikomu državnomu tielu, koja se takodjer ponosi naslovom: „kralja apoštolskoga“ — da neizticem napose još i to: da je naš râd namienjen i materijalnomu blagostanju našega puka, koji stoji poglavito do milostive brige Njegovoga Veličanstva.

Najodlučniji svakako razlog našemu onomu koraku našli smo u razvratnih težnjah današnjega vremena. Razkopava se sav moralni red, na kojem počiva ne samo državno, nego u obće svako ljudsko družtvo. Ne može ga dovoljno braniti najjača materijalna sila u državi, te smo čuli vapaja i od najmogućnijih careva, koji nisu više sjegurni ni za svoju glavu. A što viču? — Vratite, viču, puku religiju! — Nepristoji se ozbiljnim muževom, koji su ràdi dobru ljudskoga družtva. da prečuju takav vapaj, a još manje smiju ga, po mojem mnienju. prečuti oni, kojim je zadaća raditi za sreću i blagostanje prostijega puka; jer je neukoga lašnje zavesti na zlo, a mnogo mučnije od zla odvratiti na dobro; i jer ima u nižjem položaju obično ponajviše težkoće, nevolje i biede, iz koje, ako je neolahkoti i nezasladi kršćanski duh, može se lasno izleći pogibeljno bjesnilo, što neštedi ni sebe ni drugoga. Zato smo se Velecienjena gospodo požurili očitim djelom izpovjediti, da mi stojimo za kršćanski moral u hrvatskom puku, ter tribut svoje podpune odanosti javno donieti velebnim nosiocem najviše crkvene i državne vlasti, koji nam drže i zajamčuju onaj moralni red, bez kojega u ljudih nebi bilo ljudskoga života.

Pak smo bili sretni ovoj našoj odanosti naći milostiva odziva. Sveti Otac Papa izvolio je ne samo primiti naš sinovski poklon, nego i posebnim pismom upravljenim na mene i na cielo družtvo odgovoriti, komu na čelu odmah stoje ove utješne rieči: „Primjerak vaših pučkih knjiga nije Nam se doista činio ni slab ni male ciene“, komu nješto dalje od sredine stoji ova za nas koliko častna toliko i moćna ponuka: „čim bliže prieti pogibelj, tim jače nastojte da ju odbijete, te da neke sile, koje bi se inače zloupotrebljavale na zajedničku propast, bivši posviećene istinom, okrenu na zaštitu reda religiosnoga i civilnoga;“ komu napokon na kraju stoji apoštolski blagoslov za čitavo družtvo.

Ja Vam vriedna vriedna gospodo, to javljam kako zanešenim tako i tronutim srdcem, niti trebam kazati čašto, al ću ipak jedno reći, što mi srdce zanosi, a čemu se ipak nebiste morda dosjetili; ja se ponosim, da su knjige našega družtva, knjige hrvatske našle častno mjesto kod Petrove Stolice, na onom velikom i jedinom stecištu svega svieta i svih naroda. Mislim gospodo, da će Vam ugodno biti, ako se pismo njegove Svetosti cielo u originalu pročita; molim g. bilježnika da to učini.

(*Bilježnik čita*).

Isto tako radostnim srdcem i čuvstvom najvjernije odanosti javljam, da je i Njegovo Apoštolsko Veličanstvo blagoizvolilo milostivo pogledati naš rád, te ga odobriti: dočim je blagonaklono knjige naše primilo u svoju knjižnicu.

Poznato Vam je već, štovana gospodo, da je Njegova Svetost Leo XIII. izvolio mene imenovati svojim domaćim „praesulom“. Iskren sam, te kažem, da me ovo odlikovanje veseli, jer je došlo od Otca svega kršćanstva i držim, da je namienjeno meni kao predsjedniku ovoga književnoga družtva, dakle ne mojoj osobi, nego rádu mojemu oko družtva, te po tom svemu kolikomu družtvu; a još je veća moja radost i uvjerenje o tom: jer su podjedno i dva člana upravljajućega našega odbora Vitez Trnski i knez Vojnović, po Njegovoj Svetosti odlikovani komanderskim redom sv. Gregora.

Gospodo moja, naše djelovanje, iskreno i pošteno i požrtvovno, našlo je već davno i odobrenja i jake podpore od strane najviših zemaljskih, civilnih i crkvenih oblastih, od strane prvih rodoljuba i prijatelja pučkih. Sad nam evo odobrenja i od najviših na zemlji poglavara.

Gospodo! Vremena su vrlo ozbiljna. Nehasni nejasno kolebanje ni krzmanje, već se hoće odvažne volje i odrešita djelovanja. Radimo dakle uz božji blagoslov krepko i uztrajno za sve ljepši napredak, i razvitak našega puka; i knjigom i savjetom i primjerom svojim stvarajmo njegovo blagostanje; al prije svega čuvajmo i utvrdjujmo onaj pouzdani temelj,na kojem jedinom sve ono sjegurno niče i raste: njegujmo u puku kršćanski moral! da tako podpuno zaslužimo povjerenje naroda. zaštitu mogućnika, i milost svetoga Otca i apoštolskoga Veličanstva. U to ime Bog pomozi!

Pismo sv. Otca pape Leona XIII. ovako glasi:

Leo P. P. XIII.

Dilecti Filii, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Non tenue profecto nec levis momenti duximus, Dilecti Filii, specimen Nobis oblatum opusculorum, quae concinnastis et edidistis in usum populi. Vix enim, uti scite animadvertistis, aliter occurri potest hodie illi colluviei

libellorum et ephemeridum, quibus corruptionis virus urbibus, pagis et ruribus ipsis propinatur, ac praesertim adolescentiae et iuventuti studiis addictae, in exitium animarum omnisque ordinis subversionem, quam per sana et religiosa scripta, quae late vulgata et omnium accommodata captui, tenebras errorum discutiant, sophismata refellant, veritatem illustrent, excidium humanae societati paratum ostendant. Cum igitur Nos regimini praepositi et custodiae totius Christi gregis nihil magis optare possimus, quam ut impendens avertatur a creditis ovibus pernicies, nequimus magni non facere labores illorum, qui tanto ac tam difficili in negotio Nobis suffragantur. Quocirca pergratum vobis profitemur animum, tum ob salutarem incepti vestri indolem, tum quod illud iniistis et persequimini suadente et probante auctoritate ecclesiastica, animoque illi obsequente et huic Apostolicae Sedi eiusque doctrinis addictissimo. Quae sane faciunt, ut ultro vobis praeterea gratulemur; cum auspicatissima ista coniunctio et unanimitas, sive cum Venerabili Praesule vestro sive cum Nobis, arcere debeat a vobis errandi periculum, validam conferre operi vestro efficaciam, divinasque illi conciliare benedictiones, sicuti factum ostendunt ipsa consociationis vestrae incrementa. Truculentiora profecto Nationibus minitari videntur diuturna clandestinarum societatum molimina, quibus iamdiu adlaborant vitiandis populis, delendae religioni, effrenandis cupiditatibus, inducendo cuiusvis auctoritatis fastidio et despectu. Quo propius igitur ingruit periculum, eo impensius illi amoliendo studete, ut, illustratis per veritatem mentibus, vires, quae in commune adhiberentur exitium, convertantur in religiosi civilisque ordinis tutelam. Benignius semper respiciat Deus propositum vestrum eiusque favoris interim sit auspex Apostolica Benedictio, quam paternae Nostrae benevolentiae testem vobis omnibus, Dilecti Filii peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die 3. Novembris 1879. Pontificatus Nostri Anno Secundo.

Leo P. P. XIII.

Dilectis Filiis: Thomae Gajdek, *Praesidi totique Societati Zagrabiensi S. Hieronimi.*

Kada se je to pismo počelo čitati, svi su skupštinari ustali i stojeći ga slušali, te kada se je pročitalo, oduševljeno uzkliknuli živio! osobito pošto je profesor dr. Bresztyensky predložio, da se sv. otcu za to preliepo njegovo pismo sinovska zahvalnost u zapisniku zabilježi, a skupštinari to svesrdice primili.

Poslije ovoga čitao je družtveni bilježnik, Ivan Pliverić, sliedeći svoj izvještaj:

Slavna skupštino! Dajuć vam izvještaj o djelovanju našega družtva dotično njegova upravljajućega odbora za godinu 1879., veselim se, što i danas mogu konstatovati, da nam je družtvo uz Božji blagoslov i prijazan njegovih prijatelja i uz sve veća se probudjujuću sviest našega naroda i prošle godine napredovalo.

Družtvenih članova priraslo je prošle godine 502, dočim je taj prirast g. 1878. iznosio samo 217 tako da je koncem 1879. svih skupa bilo upisanih 4959. Prinosi tih članova, pa onda znamenitimi podporami: visokoga našega sabora, c. kr. glavnog zapovjedničtva kao krajiške upravne oblasti, uzoritoga gospodina pokrovitelja našega družtva, zapisom pokojnoga Antuna Jakića i drugih, koje je naš predsjednik već spomenuo, povećala nam se je i družtvena imovina, tako da je koncem 1879. imala:

obća blagajna	58.642	for.	65 nč.
obća zaklada za nagradu pisaca .	5.670	„	41 „
zaklada Dušana Kotura	3.514	„	12 „
i zaklada Antuna Jakića	533	„	35 „

te prema tomu cielokupna družtvena imovina 68.360 for. 53 nč. dočim je pasivnoga duga ostalo 660 for. 93 nč. dioničkoj štamparni.

Za prošlu godinu dalo je družtvo članovom svojim četiri knjige: „Danicu“ za g. 1880.; „Govedarstvo“ od župnika Milana Kučenjaka; „Večernje razgovore ob obredih sv. mise“ od katehete Gjure Šimončića i „Dvie pripoviesti iz povjestnice hrvatske iz okolice križevačke“ od župnika Dragutina Ferkića. Knjigu „Slike iz poviesti hrvatske“ od prof. Klaića, obećanu za prošlu godinu, upravljajući odbor prošle godine još nije mogao dati družtvenim članovom.

Trošak za štampanje i vezanje knjigâ te za slike i biljegovanje „Danice“ iznaša 5.661 for. 14 nč.

„Danice“ je štampano 18.000; „Govedarstva“, „Večernjih razgovora“ i Ferkićevih pripoviesti po 8000 komada, u svem je dakle naše družtvo prošle godine tiskalo 42.000 komada, a članovom svojim dalo četiri knjige sa skoro 31 tiskanim tabakom i sa jedanaest slika, a to sve za manje nego za 30 nč., koje davaju kamate od upisnine sa 5 for.

„Danica“ je sva skoro razpačana, jer je imamo samo još jedno 300 od 18.000 komada.

O knjigah tih se je novinstvo naše i družtveni članovi povoljno izjavili, što upravljajućemu odboru daje uvjerenje, da je prema svojim silam pogodio, u kom pravcu treba našemu narodu pouke i zabave.

U ime nagrade piscem potrošeno je samo 230 for. Govoreć o nagradah, imam slavnu skupštinu izviestiti, da je upravljajući odbor u sjednici od 2. ožujka 1879., uvidjajuć, koliko posla ima družtveni urednik sa štampanjem knjigâ, dokončao, da mu se za sada počam od g. 1879. daje neznatna nagrada od 100 for. na godinu. Slavnoj skupštini prema §. 32. družtvenih pravila pripada pravo, da o tom zaključku upravljajućeg odbora svoj sud izreče.

Račune družtvene blagajne za godinu 1878. izabrani u lanjskoj glavnoj skupštini censuralni odbor pregledao je i, kako njegovo izviešće pokazuje, u redu našao. Čast mi je to izviešće pročitati — te zamoliti slavnu skupštinu, da upravljajući odbor i blagajnika dra. Aleksandra Šmita svake dalnje odgovornosti glede tih računa rieši.

U savezu s tim, slavnoj skupštini saobćujem, da su po upravljajućem odboru izabrana dva njegova člana družtvenu blagajnu ovih dana skontrirala i u najboljem redu i suglasju sa računskimi knjigami pronašla.

Zaklada Dušana Kotura za nagradu pisaca sada je posve uredjena, jer je o njoj sastavljena i zakladnica, a i načinjen statut, po kom će se postupati kod podieljivanja nagrade iz nje. Kako je slavnoj skupštini poznato, natjecaj za nagradu, koja će se iz te zaklade podieliti ove godine, lani smo razpisali, a meni je drago slavnoj skupštini javiti, da se usljed toga pučkim spisom o ratarstvu za tu nagradu natječu dva pisca, a spis, koji bude nagradjen, da će družtvo naše izdati ove godine.

Iz ljetopisa u ovogodišnjoj „Danici" znadu slavni skupštinari, kako i uz koje je uvjete družtvu našemu oporukom zapisano 1000 for. u hrv.-slav. razteretnicah po pokojnom vrlom hrvatskom rodoljubu Antunu Jakiću. Sada mi je izviestiti slavnu skupštinu, kako se je razprava glede toga svršila. Djelo spomenutoga pokojnika — „Moja spominjanja" — nije se moglo pronaći, „Hrvatska Matica" nije ga dakle mogla izdati, a po tom je prema smislu oporuke Jakićeve, našemu družtvu već predano i izplaćeno 1000 for. u hrv.-slav. razteretnicah, od kojih je u obću blagajnu došlo 500 for. a drugih 500 for. u posebnu zakladu pod imenom Antuna Jakića za nagradu članka u „Danici", „koji puku razumljivim načinom bude tumačio predmete pučkoga gospodarstva". Nu budući da je i poslije toga „Hrvatska matica", misleć na to, da bi se spomenuto djelo ipak kasnije moglo pronaći, zahtievala, da joj se za taj slučaj ovaj zapis od 1000 for. vrati, — to je naše družtvo pred sudom sklopilo nagodu, tako, da se taj priuzdržaj prava na taj zapis ima protezati samo na tri godine računajuć od smrti pokojnoga Antuna Jakića, naime do 27. prosinca 1881., a poslije toga dana da sasvim prestaje.

Govoreć o većih zapisih našemu družtvu imam se slavnoj skupštini potužiti: 1. da će nam se zapis od 1000 for., družtvu našemu ostavljen po pokojnom podarhidjakonu i župniku Jakobu Filiću, istom ovih dana izplatiti; 2. da je naše družtvo zajedno sa drugimi onimi družtvi, kojim je pokojni kanonik Belobrk veći dio svoga imetka zadnjim svojim kodicilom namienio, parnicu podignutu po pokojnikovih rodjacih proti tomu kodicilu, u svih tri molbah izgubilo, a sada da je kod kralj. stola sedmorice zamolilo za izvanredni previd iste parnice.

Pošto je već gospodin predsjednik spomenuo, kako smo prošle godine knjige naše podastrli sv. otcu papi i Njegovu c. kr. apoštolskom Veličanstvu te kako su od njih blagostivo primljene — meni je ovdje samo to pripomenuti, da smo i prošle godine poklonili družtvenih knjigâ: zavodu za umobolne u Stenjevcu 32 komada, družtvu hrvatskih djakâ „Hrvatskoj" u Gradcu 14 komada, c. kr. glavnom zapovjedničtvu u Zagrebu za vojničke bolnice po 17 komada od svake knjige, katoličkoj pučkoj učioni u Fojnici 20 komada, lepoglavskoj kaznioni po 3, ženskoj kaznioni u Zagrebu i osiečkoj javnoj bolnici po 2 komada, i akademičkom literarnom družtvu „Hrvatu" u Pragu po 1 komad prošle godine izdanih knjiga.

Osim toga smo na poziv družtva „Sofijsko svjašteničesko bratstvo, „prepodobni Jovan Bilski" stupili s tim družtvom u savez, primajuć od njega njegove, a davajuć mu naše knjige.

Već u nekih prošlih skupštinah bio je upravljajući odbor prinuždeu potužiti se, da mnogi članovi mienjajući svoje obitavalište, odboru toga ne prijavljuju, a po tom se dogadja, da jim se knjige pošalju u prijašnje njihovo obitavalište, a oni onda knjige reklamiraju, kadkada i ne baš pristojnim načinom, dočim se opet odanle, gdje su prije stanovali, knjige odboru natrag šalju, a svim tim prouzrokuje nepotrebna pisarija i znatan trošak za poštarinu. I zato upravljajući odbor i ovaj put opet moli svakoga člana, koji svoje obitavalište mienja, da mu to prijavi najkašnje do 1. rujna; jer tko toga neučini, knjige će mu se slati u njegovo prijašnje obitavalište, a na njegove reklamacije odbor mu neće ni odgovarati.

Govoreć ob obitavalištu članova družtvenih, čast mi je slavnoj skupštini saobćiti, da je upravljajući odbor dokončao, da se sastavi i štampa imenik svih družtvenih članova, sastavljen po mjestu, gdje koji stanuje. Kad taj imenik budemo imali, svaki prijatelj naroda i našega družtva vidjeti će, kako družtvo u kojem mjestu ili okolici napreduje i da li bi moglo napredovati bolje, prikupljajuć si naime novih članova? gdje ono ima malo ili nikakovih članova, a ipak bi jih moglo imati? itd. gdje dakle da pravi prijatelji našega naroda imadu uznastojati, da u tom pogledu bude bolje. A u istinu bi u mnogom i mnogom mjestu i okolici naše domovine moglo biti bolje, kad pomislimo, da imamo povećih sela, trgovišta, gradova, i cielih okolica sa jako malo ili upravo nijednim članom našega družtva, dočim bi jih svagdje moglo povište biti. Zato upravljajući odbor sve prijatelje našega naroda već sada moli, da onda, kad spomenuti imenik dobiju, te vide, koliko članovâ u njihovu mjestu ili okolici ima naše družtvo, sve one, koji mu još nisu članovi, nastoje za družtvo predobiti, a koji od tih prijateljâ naroda nisu još povjerenici našega družtva, da mu se za takove prijave, a odbor će ih s veseljem primiti: čim više jih bude, tim bolje po družtvo, jer su mnogobrojni dobri povjerenici družtvu ponajbolja pomoć.

O književnom radu našega družtva za ovu godinu mogu slavnoj skupštini toliko izviestiti, da se upravljajući odbor marljivo brine, kako bi narodu našemu i ove godine u ruke dao što može boljega, te se po tom nada, da će mu nastojanje njegovo dobrim plodom uroditi. U toj ga nadi podkriepljuje i to, što i od nekih članovâ svojih dobiva u tom pogledu predlogâ o tom, što da se i kako napiše, što sve svjedoči, kako je takvim članovom do toga stalo, da narodu u ruke dodju knjige što bolje i takve, kojih on ponajviše treba.

Stampati ćemo „Danicu“ za g. 1881., „Život svetaca“ za mjesec lipanj od profesora dra. Ivekovića, „Ratarstvo“ koje bude nagradjeno iz zaklade Dušana Kotur a onda „Hrvatski zemljopis za puk“, ili nastavak knjige „Životinje“.

Izvještaj ovaj svoj ne mogu zaključiti, a da pozornost slavne ove skupštine, a i svih družtvenih členovâ a osobito njegovih povjerenikâ ne svratim na nešto, za što mislim, da je u nekom dosta uzkom savezu s našim družtvom, mislim naime ovdje na „Pučke novine“, koje se već više godinâ u Zagrebu izdaju. Upravljajući je odbor uvjeren o tom, kako i one za pučku prosvjetu mnogo i liepo rade, te ako se one u narodu budu što više razprostranile i narod ih čitao, da će po tom pučka prosvjeta sve većma napredovati a i naše družtvo po njihovih čitateljih dobiti više članova i prijateljâ, tim prije, što su one družtvu našemu uviek bile osobito prijazne. Zato bih članove a osobito povjerenike našega družtva liepo molio, da narodu našemu preporučuju i „Pučke novine“, nebi li družtvo naše na taj način zajedno s njimi u širenju pučke prosvjete što bolje uspievalo.

Ovaj svoj izvještaj čast mi je sada zaključiti sa željom, da vas na godinu još povoljnijim razveselim“.

Kad je bilježnikovo izviešće pročitano, skupštinari su ponajprije prema §. 32. pravila družtvenih zaključak odborov, kojim se uredniku dopituje nagrada od sto forinti na godinu, odobrili, a za tim blagajnika dra. Šmita riešili svake dalnje odgovornosti glede računa za g. 1878.

Poslije toga čitao je blagajnik dr. Šmit svoj izvještaj o gospodarenju sa družtvenom imovinom za vrieme od 1. siečnja do konca prosinca 1879.

Iz toga izvještaja saobćujemo ovo:

I. U obćoj blagajni bilo je prihoda: 1. u ime prinosa doživotnih členovâ 3220 for. 50 nč., a od godišnjih 183 for.; 2. u ime darova 570 for.; 3. kamata od glavnice 2309 for. 54 nč.; 4. za razprodane knjige 2783 for. 94 nč., — razhoda pako medju ostalim; 1. tisak, vez, slike i odprema knjiga 4581 for. 71 nč.; 2. biljegovanje „Danice“ 1080 for. — dočim ciela aktivna imovina u obćoj blagajni iznosi . . . . 58.642 for. 65 nč.

II. zaklada za nagradu pučkih pisaca iznosi . . . . 5.670 for. 41 nč.

III. zaklada Dušana Kotura . . . 3.514 „ 12 „

IV. zaklada Antuna Jakića . . . 533 „ 35 „

Za pregledavanje tih računa izabrani su profesori: dr. Stadler, Tadija Smičiklas i dr. Belaj.

Pošto je to bilo obavljeno, na poziv predsjedajućega urednika, da li tko ima kakav predlog, ustao je jedan skupštinar i predložio, da bi se u „Danicu“ metala neka tobože bolje poznata imena svetaca; nu skupština zaključi, da se ostane kod dosadanjega običaja. Poslije toga je upravljajući odbor bez biranja opet i za godinu 1880. na novo potvrdjen, a na predlog dra. Račkoga još zaključeno, da mu se u zapisniku ove glavne skupštine ubilježi zahvala i priznanje za njegov savjestni trud oko družtva.

Napokon je na predlog kanonika Lehpamera dokončano, da družtvenomu predsjedniku, budući ga svim na žalost neima u skupštini, za njegovo najnovije odlikovanje skupština čestita po deputaciji, u koju su izabrana gospoda: dr. Rački, dr. Bresztyensky i dr. Stadler.

Primjetiti nam je još i to, da je biskup Posilović i opat Bošnjak skupštini pozdrav poslao brzojavom.

C. Albrecht u Zagrebu.

KATOLIČKI LIST.

Broj 7. U Zagrebu, 12. veljače 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Kršćanska filosofija po katoličkih školah u duhu angjeoskoga učitelja sv. Tome Akvinjanina.

Obzirom na najnoviju encikliku

Aeterni Patris.

(Po dru. Fuchsu i. dru Hiptmairu priredio Cvjetko Gruber.)

1. Pripomenak.

Izmed mnogobrojnih spisa Leona XIII. zauzimlje enciklika *Aeterni Patris* nedvojbeno prvo i najodličnije mjesto, a pobudila je odista u svietu veliko zanimanje, jer joj je sadržaj osobito zamašne važnosti. Sv. Otac Leo XIII. stekao si je u kratko vrieme svoga papovanja visokom svojom mudrosti i pronicavom uvidjavnosti, uviek ukriepljen milosti od ozgo, u najviših diplomatičkih krugovih, kao i u srcu cieloga kat. svieta liep glas, i veliko počitanje; pače isti oni priznaju mu uznositu mudrost i ljubav napram crkvenoj upravi, koji malo prije mislišе podignućem spomenika na grobu Pija IX. položiti grobni kamen istoj sv. apoštolskoj stolici.

Dokazuje sv. Otac temeljitim i visokim svojim znanjem u pomenutoj pastirici zamiernu korist kršć. filosofije u čovječem družtvu, a ova korist obuhvaća najveća dobra, koja čovjek na zemlji imati može, i koja treba, da postigne najuzvišeniji svoj cilj. Zdrava bo filosofija pripravlja po nauku sv. otca dušu da prima istine, i tare put pravoj vjeri; ona uči nas spoznavati božje bivstvo, i čudesna mu svojstva, koja se pokazuju u cjelokupnom stvorenju i upravljanju svieta; ona nas vodi k spoznavanju premudre božje promisli, kojom hoće stvorac, da svi ljudi istinu prigrle, i u njoj ustraju; a istodobno nas uči upoznati i cieniti zadaću i radnju sv. crkve, neka uvidi zdrav ljudski um, kako vjera čovječoj potrebi i razumnosti posvema odgovara. Ova filosofija obuzimlje svu množ istina to naravskih to nadnaravskih u jedan uredjeni i sputan sustav, spajajući jih u nerazdruživu cjelinu i čarobnu različitost; ona vodi, kriepi i usavršuje duh u spoznavanju naravskih istina, a tim putem onda vodi ga do dublje, bistrije i silno moguće znanosti otajstvenosti vjere i višjega duhovnoga svieta, kao i nadnaravskoga duševnoga spasa, oslonjena o ruku objave božje, a pružajuć ujedno na branik istine proti napadačem Isusove crkve najsigurnije oružje.

Razumije se samo sobom, da se ovi dobrotvorni učinci osobito i u prvom redu tiču rastućega klera, nu zlo bi shvatio namjeru sv. otca, koj bi mislio, da je on u svojem preslavljenom pismu lih kler na umu imao, a da nije govorio cielomu kršćanstvu i za zdravom znanosti težećemu družtvu čovječemu. Sv. otac Leo XIII. gradi na temelju postavljenu sv. otcem Pijem IX., koj je htjeo rakranu družtvenoga zla izliečiti svojim zahtievom, da se svakoj rieči imade povratiti čisto i pravo joj znamenovanje, jer pogubni smier opakoga svieta tako je daleko segnuo, da je već istim u navadnom govoru dolazećim izrazom prekrenuo čisti smisao, kako bi mogao u mutnom bolje loviti. A svaki će se jošte dobro moći sjećati, kako se je nečista i pogubna igra zametnula takvimi izrazi, i koju-li je ona pometnjom zdravoga znamenovanja nanjela svietu nevolju, jer skovao od njih opaki i zlobni sviet jošte praznìju ljuštinu, ipak neostaju bez svakoga uspjeha, kao što veli ona latinska: *calumniare audacter, semper aliquid haeret.* Ova pako šljeparija tim je pogubnija, što su joj žalostnije posljedice; pa ako se punim pravom tužimo na šljepariju na gospodarstvenom polju, jer uništuje vjeresiju, i narodno blagostanje: to je žalostnija jošte šljeparija, koja se tjera na ime znanosti, jer pometnju stvara medju duhovi, i čim zabludi na polje religije, uništuje sviesti, te počinja veliku moralnu nevolju.

Kad dakle Leo XIII. zahtiev svoga velikoga

predšastnika prenaša na cielo idealno i znanstveno carstvo tom voljom, da se uzpostavi, ili odnosno reformira filosofija, to on neradi na uštrb namišljaja velikoga Pija, pače nastavlja započeto mu djelo po primjeru Kristovu, koj nije došao ukinuti zakon, nego nadopuniti ga. Naglasuje bo sv. otac Leo XIII., da se sigurno nebi bila dogodila toliko pometnja u inače dosta zdravih izrazih, i nebi bila počinila tolike nerednosti, da nije bilo nestalo prije toga zdravlja u umu čovječjega družtva, i da se nije bilo pomutilo bistro vrielo zdrave filosofije, pače se blatom griešne gnjile posve začepilo. A kad je jednom čovječtvo zabludilo od prave staze, koja bi ga bila jamačno dovela natrag do pravoga vrela, stavilo se je izumljivati sustav za sustavom, al su mu ovi na sve napore medjusobno protuslovili na taj način, da mu je filosofija korak za korakom uzpela se do najvećega nesmisla. S toga izgubiše filosofi svaki ugled, a filosofija spade na najniži stepen ravnodušnosti i prezira, pa muževi sliedeći još koj taj sustav nemogoše u istom carstvu najjednostavnijih istina čovječe naravi ništa stalnoga reći, već se koprcaše u valovju jedino svojih subjektivnih nazora, koj jih je imao i kasnije progutnuti.

Druga nevolja, koja raztače čovječe družtvo, i proti kojoj je enciklika naperena, jest površna nauka, kojom se danas obterećuje ljudstvo, da prije nesmogne. Površnom naukom, bila ona jošte obsežnija, trpi i zdrava znanost, i čisti napredak, i dobrobit čovječega života, jer kad površno naobraženomu čovjeku nastupi dužnost, riešavati najteže inače pitanje ljudskoga života, možemo si misliti, kako će ga riešiti; ne na sreću roda ljudskoga, nego na zator mu. Tako bijaše uviek, a tako biva i danas, gdje se zapostavljaju ozbiljni nauci predavati onom ozbiljnosti, koja jim patri, a u prvom redu gdje se zameće religija, koja bi imala biti duša svih nauka. Nu modernom školskom metodom tako se je daleko dospjelo, da se najteži inače nauci na brzu ruku kao igračka preduzimlju, a uza to nagomilalo se je toliko nauka i predmeta, da se već neznade, kuda bi s njimi, i da-li će moći sve to u glavu svaki dan sve to slabijega naraštaja. Nebi-li bilo bolje manje toga, a temeljitije? A još k tomu bilo bi bolje, i nauci bili bi tečniji, kad bi bili začinjeni duhom religije. Nu danas se sviet tim diči, što više toga znade, a nepita jadan, kakvom si hranom glavu puni. Nije svaka hrana zdrava, a zato imalo bi biti čovječtvo oprezno, da nebi poseglo za otrovi, mjesto za zdravom hranom, jer bi po nj zlo bilo, a to se dogadja danas. Narod pohlepno hvata za svojim zlom, i duševnom otrovi, koja ga i tjelesno uništuje, jer samo zdrava duša u zdravom tielu može zdravo napredovat, a ovako tužniku pomoći nema, ako se neopameti za dobe. I što mu je svjestnih prijatelja, neprestaju ga na tu pogibelj sjećati, al se njihov glas zametava, kao što se zapostavlja izvor njihove rieči i ljubavi, jer neprijatelj narodnoga spasa i dobra jurve znade, što u svoju korist i za se radi. — Prava pako i čista znanost nepostigava se igrajućom mašti i zabavnom eksperimentacijom, nego ona je rezultat postojanoga truda i željezne marljivosti; a ako je ikoja struka shodna duhove potaknuti na ozbiljni rad, to je u prvom redu zdrava i čista filosofija, koja bude li u čistom duhu ponovljena, utrven je put temeljitoj i čovječtvo svestrano usrećujućoj nauci.

Ovim se takodjer pruža liepa prilika, da se još jedna pogibelj ukloni, koja je zaprietila učenomu družtvu i znanostim u današnjih okolnostih. Duh vremena pregnuo bo je razdieliti znanosti u pojedine ruke i struke, da tim bolje uznapreduje. I dočim se tomu koraku nemože prigovoriti, da podnipošto nevalja, ipak blizu je pogibelj, da se u gore navedenom smislu lako zabludi, ili da se ujedinjujuću silu, koja sve znanosti u jednu cjelotu spajati imade, izgubi izpred očiju. Zato nam se cjepkanje znanosti nečini baš najizdašnijim sredstvom za bolji napredak, jer kao što se sunčani traci u jednoj točki sabiru, u kojoj će razviti cielu svoju silu, i proizvesti svoj učinak, tako neka se ujedine i znanostne struke u jednu cjelotu, pa će jamačno biti boljega i koristnijega uspjeha. Na svakom bopolju predaleka dioba kvari posao, naposeb na polju znanja, te se nebi smjelo toliko ići raztavljati kao u samostalna i neodvisna carstva pojedine struke znanosti, nego spojiti jih pače i uplesti u prekrasni jedan vienac, kojim onda ovjenčati čovječtvo. A mogao bi se ovdje liepo prilagoditi primjer vojničtva, koje stupa u posebnih odjelih, al kad je udriti na dušmana složno i ujedinjeno udara. Vrpca spajajuća sve znanosti u jedan vienac jest religija (teologija), a ognjište jim jest filosofija.

Pa kada sv. otac Leo XIII. filosofiju sv. Tome tako živo preporučuje, to hoće On takodjer da donese lieka dvovrstnoj rani modernoga duha vremena; naime, da iztriebi ničim neopravdane predsude o srednjem vieku, i da dahne znanosti duhom kršćanstva, što ga u tom tielu sve većma nestaje; a znamo, da kad duh ostavlja tielo, ono smrti podpada.

U naobraženih bo slojevih ugniezdila se je njeka osobita mržnja prama prošlosti kršćan-

skoj, navlaš pako prama srednjemu vieku. Nu prem je naše doba silno pokročilo napried, i mnogo toga dopunilo, što prije nepodpuno bijaše, to se ipak ni našemu vremenu nemože reći, da je dogotovilo i usavršilo sve tako, da netreba dalje. Dakako da nitko opet neće u sliepo hvaliti i uznositi stara vremena, osobito u onih stvarih, koje nikakve pohvale nezaslužuju; nu al zato neće jih takodjer na prostu ruku odurjavati i zabacivati, jer svaki viek imade na sebi nješto dobra, a nješto nedobra, pa se je i ovdje držati rieči sv. Pavla: *omnia probate, et quae bona sunt, tenete*. Što je dobro, liepo, istinito i koristno, to nije povlastica nijedne dobe, niti nikakvi obret najnovijega vieka, nego ono se razlieva neprekidnom strujom kroz sve vjekove. Ova struja naraste sad veća, a sad opet popusti; nu odkad kršćanske narode grije božje sunce katoličke crkve, nije presušila. A uprav zato neoprostivi je grieh bez uzroka i temelja, da nerečem iz zlobe koriti i crniti srednji viek, i tako nesmiljenom rukom zatvarati inače dosti bogatu riznicu one dobe, kao što navadno na svietu biva, da se baš ono pogrdjuje, što bi se imalo osobito cieniti. Nu zahvaliti je Bogu, da se svietu otvaraju oči, te sve to bolje počimlje uvidjati, da srednji viek nije toli crn, kao što ga griešna i zlobna ruka orisa. Doista hvalevriedan je to korak na ime zdravoga napredka, ali na sve to preostaje jošte silna radnja osobito na polju znanosti, dok se bude krenulo čisto zdravom stazom, — a sv. otac Leo papa naš evo se je svojim visokim ugledom kao brižni otac kršćanstva u tom smislu oglasio pozivajuć na posao.

Poviest bilježi već jednom takvi povratak k filosofiji sv. Tome, a bijaše to koncem XV., i početkom XVI. vieka. Slabi bo duhovi one dobe napadoše na školastiku, što se je izrodila bila osobito u XIII. vieku, te mjesto ju pročistiti, i na zdrave noge podignuti, htjedoše joj posvema zakrenuti glavom, jer neshvatiše veličinu njezinoga sadržaja i nauka, niti jednostavnost njezinoga oblika; već se po primjeru bizantinskom podadoše taštoj obiračini rieči, i sofističkoj pomami neslanih disputacija. Bila je to samo sjena velikoga hrama znanstvene palače srednjega vieka, nu porugljivi i zlobni sviet nabacuje se sjenom i laži, kad nemože istinom, da ma kojim načinom svoj smjer poluči. U XV. pako vieku pokrenu za ozbiljnom znanosti idući sviet opet u naručaj uzoritih muževa srednjega vieka, i uspjeh je pokazao, da taj korak bijaše sretan; pa tako će se i danas ukazati povratak k filosofiji Tominoj blagotvornim i spasonosnim na polju znanosti, kao što je sv. Toma i sám bio cviet i plod velike reformacije, i to one reformacije, koju u XI. vieku pape pokrenuše, a velebni duh Grgura VII. ju provede.

U sunčanom sjaju životne krieposti procvaše zato znanosti, kad jih za vrieme Inocenca III. sinovi reda sv. Frane i Dominika prigrliše, da jih na sve strane raznesu. I ta znanstvena težnja obuzela je sve slojeve pučanstva i inteligencije. Svjetovnjaci dakako da se baviše više oružjem i ratovanjem, nego da bi se bili posvema znanosti posvetili, nu znanstvena ona struja oplemenila je do brza prvašnju divlju ćud onih reć bi željeznih viteza, koji postaše civilizovani knezovi, i zamieniše svoje tamne gudure gorske velebnimi gradskimi palačami. Podignu se u kratko vrieme živahna trgovina, a plemenito vitežtvo prokrči put prosvjeti i svakoj liepoj znanosti. Mnogobrojna sveučilišta niknuše kao iz zemlje, i podaše cielomu zapadu njeko novo i veselo lice, da se čovjek i nehote čudi, kad samo na to doba pomisli. U tih obstojnostih dakle pojavi se sv. Toma svojim bistrim i pronicavim duhom, i svojim angjeoskim srcem, vruće zauzet za težanje znanstvenoga polja; i svaki mu se divi kao pjesniku, govorniku i asketi, nu kao filosof i theolog uprav je klasik svoje dobe, da mu nećeš naći premca.

Poznavanjem pako i cienom ove dobe, kao i temeljitim i ozbiljnim njegovanjem stare filosofije u duhu sv. Tome povratiti će se ujedno samo sobom i počitanje prama katoličkomu nauku, što i sám sv. otac otčinskim srcem želi i očekuje. Kršćanska bo filosofija neželi drugo, nego da ju sviet upozna, a ne boji se ničega više, nego da ostane neupoznata, jer kako da uzljubi sviet ono, što nepozna? Kako da osjeti sladkost meda, ako ga neokusi? A cielo pregnuće onda bi tek bilo puno blagoslova, kad bi se sviet tom filosofijom podpunoma upoznao, i vruće ju k srcu prigrlio, što no veli latinac: *philosophia mediocriter hausta a Deo abducit, penitus hausta ad Deum reducit*. I što se bistriji, veći i uvidjavniji duhovi njom bave, to je za zdravi napredak sve to sretniji pojav. Oh koliko bi se ukazao pokret spasonosnim i slavnim, kad bi se pravoslovje, medicina, naravoslovje, i ostali nauci stavili na temelj kršćanstva, i njegovim se duhom proniknuli i podigli! Kršćanska filosofija bi jih valjano podupirala i pravi jim život udahnula, da nezablude na štetu čovječtva, koji su pozvani raditi narodu na spas, i ona bi jih svojim čistim i zdravim naukom uzdignula nad parokrug ništetnoga al ubitačnoga materijalizma i racionalizma; a kad se ove znanosti predu-

zimlju u nekršćanskom duhu, sve jedno je, kao da idu za negacijom najvišega dobra čovečjega družtva. Naglasuje takodjer ovu istinu sv. otac papa, kad veli, da bi po čovječe družtvo puno bolje bilo, nego što ga danas raztače svaka nevolja, kad bi se pokrenulo na stazu kršć. filosofije, jer onda nebi se slobodom nazivala skrajna razuzdanost, a pojmovi ob auktoritetu crkve i države, o zakonu, poslušnosti i pokornosti bili bi puno čistiji na svestrani boljak i napredak, nego što su danas pomršeni na užasnu nesreću tužnoga naroda.

Iz svega ovoga lasno se može uzzrieti, kako sv. otac Leo XIII. hoće veliko dobročinstvo čovječtvu da izkaže, i zamjernu mu pomoć da pruži, kad se za reformaciju ili uzpostavu filosofije tako odrešito i kriepko zauzimlje. Ovim činom sliedi on slavnoga svoga imenjaka velikoga Leona I., koj je nedosežnom svojom snagom i velemudrim svojim umom oslobodio Rim i cielu Italiju od varvarskoga vandalizma, kad je kler i narod jedino još od Rima pomoć očekivao, gdje je tinjala iskra prave nauke. t. j. ne samo iskra, nego zublja, koja je mogla po rieči Teodoreta, cieli sviet upaliti vatrom ljubavi božje i prosvietliti luči božje istine. A cielim svojim nastojanjem opravdava istodobno sv. otac, da mu obiteljni grb nije bez znamenovanja, što ga biskup Malakija občasti proročanskim naslovom: *lumen in coelo.* — Samo je želiti, da bi sviet na svoje dobro voljno i zahvalno poprimio blagodat, koju mu namjestnik Kristov i glavar crkve otčinskim srcem ovom enciklikom pruža, i to bi bio odista jedan izmedj najkoristnijih i najblagoslovljenih čina ovoga vieka.

A sad ćemo poći odgovoriti na njekoja pitanja, koja će nam cielu stvar učiniti jasnijom, a da proslavimo vječnu istinu, o kojoj reče sv. Toma: *quae veritas prima est finis omnium desideriorum et actionum nostrarum* (2. 9. 4.)

(Dalje će sliediti.)

Glavnica i rad.

Iz talijanskoga preveo J. *Urpani.*

(Dalje.)

Težkoće u praktičnom izvadjanju toga nazora, kad bi se došlo do čina, navaljivale bi sa svijuh strana. Budući je moralno nemoguće, da sve i pojedine grupe ostanu zadovoljne onim dielom bogatstva, koji bi jim se namienio, prvim družtvenim činom diobe posijalo bi se sjeme neslogâ, a susljedne ponove istoga čina napravile bi neprestani razsadnik, te bi mogle staviti u pogibelj novu družtvenu formu već od prve dobe njezina postanka. Razdielite-li zemlju medju seljake? Imali biste pobunu medju gradjani, koji su ostali bez komadića zemljišta. Hoćete-li stoga podieliti ju takodjer i medju grupe gradjana? Osim toga, što bi ne velika čest dopala svakoga od njih, kako da se za tim obdjelava? Hoće-li morati gradjanin da ostavi grad, da podje u selo i da se poda ratarstvu? A tko će se baviti umjetnostmi. tko-li tjerati zanate? Pošto je u ovih naših krajevih toli mnogobrojno pučanstvo, diel imovine, koji bi se dobio, ne bi mogao proizvadjati ploda, koliko bi ga ono trebalo. Nuždni će biti obrti i trgovine, da se udovolji potrebam. Oni, koji se tomu podaju, biti će prinuždeni povjeriti svoj diel zemljišta ratarom, pa eto vam s nova gospodarâ i radnikâ. Velite-li, da će svaka grupa morati da se zadovolji svojimi dobitci il umjetnosti il obrta, kako je uredjena? Onda ćemo imati grupe bogate i grupe siromašne, bud što ove dobivaju više a one manje, bud sbog nesreća, koje biju sad one, sad ove. I eto nas natrag u onih odnošajih bogata i siromaha. U istih grupah il podielite plodove u zajednici polag radnje individuâ, il sgrnuv je u zajedničku hrpu razdielite jih jednako. U prvom slučaju imat ćete jamačno poremećaj blagostanja u obiteljih, bud što jednu muče bolesti, te se lakše troši dobitak, bud što ona druga, pored nemoći il tjelesnih il umnih sila otca, koji radi, nemože se užiti velika dobitka. S ovih i inih razloga evo gdje vam na novo na vrata kuca siromaštvo i bogatstvo. U drugom slučaju uz nestašicu dobitka individualnoga ginuti će rad, s toga ponestajati će dobitka, te mjesto siromaštva i bogatstva imati ćemo gnjusan pauperizam. Rezolucija kolektivistâ, smatrajuć ju *u sebi,* nailazi na takove težkoće, da ju čine neizvedivom; smatrajuć ju u njezinih posliedcih, pokazuje se bezuspješnim liekom za ona zla, od kojih socijaliste b družtvo htjeli izliečiti. Dakle, formula kolektivista ovdje izpitana formula je *nelogična* u svojem govoru, je *nepravedna* u onom, što predlaže, je *nemoguća* pogledom na ovršbu, i *bezuspješna* pogledom na družtveno pomagalo, koje sadržava.

Laveleye se u svojoj knjizi *De la propriété* očituje dovoljno kao vitez kolektivnoga vlastničtva. Kolektiviste bi mogli crpiti s nje ne malu korist u prilog svojemu sustavu. U djelu si ipak ne postupa toli stalnom nogom, da ne zaluta u grdne netočnosti. Pošto nam nije moguće da ovdje cielu njegovu knjigu izpitamo, budi dosta te se ograničimo na njekoje točke, koje čine tako rekuć podlogu njegovog zaključka. Pobijajuć on Dalloza i Portalisa, koji mniju da mimo zemljišta i neprekidna vlastničtva ne može biti ratarstva nit prosvjete, tvrdi, da ekonomička poviest dokazuje ovu tvrdnju neosnovanom. Jer, kako on piše, „podpuno vlastničtvo uporabljeno na zemljište ustanova je najnovija. La pleine propriété est une institution très-recente[1]).“ Ekonomička poviest pako dokazuje nam protivno. Uzmimo sv. pismo,

[1]) Chap. XXVI. l. 380.

koje zaslužuje ipak svaku historičnu čast takodjer i od strane nevjernika. Cielo XXIII. poglavje „Postanka" razlaže, kako je Abraham polje kupio za gotov novac od njekog Ephrona: te se iz načina, kojih su se držali, uvidja, kako se u ono doba prodavahu i kupovahu zemlje i sklapahu liepi ugovori javnimi i zakonitimi formami. U XLVII. se poglavju čita, da su Egiptjani ponudili Josipu na prodaju sve svoje posiede, i kako je on sbilja izveo kupnju: Emit igitur Joseph omnem terram Aegypti, vendentibus singulis possessiones suas. Dakle privatno vlastničtvo zemljišta bijaše u podpunoj valjanosti u Egiptjana sve od vremena Josipova. Iz povjesti se takodjer zna, da je ono postojalo u Indijah i u Kini: a živahna trgovina umjetnina, koja se tjerala medju primorskimi narodi Azije sa španjolskimi i talijanskimi obalami od najdavnije davnine jest potvrdom o diobi radnje i zato o postojanju vlastnikâ, obrtnikâ i ratarâ u njihovom krilu. Kako on iztiče kao stalnu činjenicu, da je privatno vlastničtvo zemljišta nove dobe, tako tvrdi kao sveobću činjenicu, da je sviet do njega došao putem razvitakâ (evolucijâ). S prva je, polag njega, bio život divlji, kasnije pastirski, zatim ratarski s kolektivnim vlastničtvom, napokon proizadje s ovoga oblik vlastničtva individualnoga. S toga zaključuje, da su svi oni u bludnji, koji u prvobitnom vlastničtvu nalaze vlastničtvo privatno[1]). Prije svega je nemoguće dokazati, da je primitivni čovjek živio u divljem stanju. To vele oni, koji sliede bajke, il ludovete Rousseau-ove, il evolucije Darwinove. Na toj podlozi ne dà se graditi poviestni sustav. Da se ima tvrda temelja, treba potražiti najdavnije i umu primjerene predaje. Toli iz sv. pisma, koli od najstarijih povjestničara pako znamo, da je privatno vlastničtvo zemljišta uvjek bilo u običaju. Vlastničtvo ne kaže samo za se posied više kolektivan no individualan. Ono može postojati jednako u ovoj kako u onoj formi. I s toga, dočim nam poviest naznačuje na jednom mjestu činjenicu kolektivnog vlastničtva, — u drugom nam pokazuje privatno vlastničtvo.

Za dokaz, da je primitivni oblik vlastničtva bio kolektivan, Laveleye nam naznačuje Indiju, otok Javu, ruske zadruge, njemačke *Marke*, švajcarske Allmende i tim podobna. Zašto ne naznačuje Kinu, Egipat, staru Siriju? Razlog je više no očevidan: u tih krajevih bijaše privatno vlastničtvo zemljišta. Dakle nisu mu bili u prilog, il bolje rekuć nisu ništa pomogli konačnomu zaključku, što ga htjede izvoditi u ovih irzazih: dokazao sam, kako mnijem, da su *svi narodi* imali primitivno takovu uredbu, da je osiguravala svakomu po jednu čest proizvodna zemljišta. Analizom se je takodjer pokazalo, da je vlastničtvo neobhodno potrebit uvjet obstanku, slobodi i razvitku čovječjeg roda. Prirodjeno čuvstvo o pravu, primitivno pravo i naravno pravo se s toga slažu u tom, te nalažu cielomu družtvu dužnost, da se ustroji na takov način, da se svakomu osigura zakonito vlastničtvo, koje mora ga dopasti[1]).“

[1]) Chap. I. l. 4.

U prvom dielu ovoga zaključka jest ona *kako mnijem* najbolje kazana. Jer ako tako mnije Laveleye, ne mogu da mniju štioci mu. Dovoljno je čitati kazalo njegovih poglavja, da se uvidi, da nije dokazao, da su svi narodi bili primitivno tako uredjeni, da je svaki individuum imao po koji diel proizvodnoga zemljišta. Njegovo izbrajanje jest u velike nesavršeno. Izviše u poglavjih, gdje govori o zadrugah ruskih, dočim u zviezde kuje njihovu uredbu, napisao je i to, da uz množenje pučanstva čestice zemljišta u susliednih diobah postajahu toli kukavne, da su njekoji prinuždeni bili il uteći se u gradove, da si zasluže koricu kruha, il seliti u šume il stepe, i ondje izvan svoje rodne obćine pribavljati si živež na drugom polju. S toga je s dvajuh gledišta pogriešan prvi diel njegova zaključka. Ne stoji pako nit drugi s druge strane. Predstavite si, da on postavlja kao *uvjet neobhodno potrebit obstanku čovjeka vlastničtvo*. Ima li nepodobnije i svakdanjoj činjenici suprotnije pretjeranosti! I ako on ovdje pod imenom *vlastničtva* još nerazumije onaj kruh, koji siromasi i bogati treba da si pribave dnevice, da proživu. Nu to bi bilo dvoumljem izaći iz pitanja. Jednako valja o *slobodi*. Prava sloboda ne visi o tom, imaš ne imaš-li vlastničtva. Gdje vlada pravica u zakonih i poštenje u gradjana, ondje cvieta sloboda. Ne ima stvari toli suprotne *razvitku* čovječjeg roda, što kolektivizam zemljišta i one njegove diobe i prerazdielbe na takov način, da svatko ima svoj komad. Uz podobnu uredbu ne bude no malo volje za znanosti, dočim svatko mora upotrebiti sve svoje sile, da si pribavi kruha: ne bude vrla (intenzivna) ratarstva, jer ga razdieljeno zemljište ne podnosi: ne bude osobite radinosti u obradjivanju dobljena diela, jer mora svršiti na opredieljeno vrieme užitak ploda. Evo kako se i drugi dio ruši u svih svojih stavah. Veoma lošije prolazi stvar pogledom na treći. On je posliedak dvajuh prediducih, koji se ne održaše. A što je najgore, ima tuj oprovrgnuće, izašlo iz pera samoga pisca. U predgovoru piše: „ja ne držim, da poviest odkriva nam koje pravo. Ne sliedi, da je ustanova za to zakonita, što je uvjek postojala.“ A sada osniva upravo „prirodjeno čuvstvo prava, primitivno pravo i naravsko pravo“ ovoga trećega diela na poviesti primitivnih forma vlastničtva. Što preostaje indi od njegovoga zaključka? Ništa. Pridodajmo, da pravo nameće družtvu samo dužnost jamčiti svakomu svoje. Toliko i ništa više zahtjeva vrhovno pravilo pravice.

(Dalje će sliediti.)

[1]) En effet j' ai démontré, je crois, que tous les peuples ont eu primitivement une organisation qui assurait à tout homme une part du fonds productif. L' analyse fait voir aussi que la propriété est la condition indispensable de l' existense, de la libertè et du développement de l' homme. Le sentiment innè du juste, le droit primitiv et le droit rationel s' accordent donc pour imposer à toute société l' obligation de s' organiser de façon à garantir à chacun la propriété légitim qui doit lui revenir. Chap. XXVII z. l.

O mješovitoj ženitbi.

(Razpravlja u ljet. korizm. okružnici presv. g. biskup Senjski dr. Juraj Posilović.)

Tko se ženi, ženi se za sav život, i zato svatko pametan dobro razmišlja, s kim će svu svoju sreću i sudbinu nerazdrešivo spojiti i ujediniti. Pak ne samo da sam promišlja, nego se takodjer svjetuje s pouzdanimi prijatelji i rodjaci, najpače pak moli za privolju svoje roditelje, otca i mater. I zakoni ljudski, da zaštite od lakoumna koraka i prenaglenja neizkusnu mladež, zabranjuju onim, koji su jošte pod otčinskom ili tutorskom vlašću, ženiti se bez naročite privolje zakonitoga otca ili nadtutorske oblasti. Je-li onda čudo, da i crkva, majka naša duhovna, traži da i ona svoju rieč reče kod tako znamenitoga čina? I dobra djeca rado slušaju njezin glas. Jer nas ona ljubi ljubavlju Isusa Krsta, koji je ženitbu učinio sakramentom novoga zavjeta i vrelom Božjih milosti za kršćansku obitelj i čitavo kršćansko družtvo. Ona je čuvarica i dieliteljica svetih sakramenata, te je dužna bditi, da se taj nebeski biser nebaca morda pred nedostojne, nego da obogati i ukrasi vriedne kršćane. Ona dakle više nego-li majčinom, ona se božanskom ljubavlju brine, da svaka ženitba bude sbilja blažena i blagoslovljena ne samo za ovaj vremeniti život, nego i za vječni. U to ime odvraća svoje vjernike od onakove ženitbe, u kojoj je prava pogibelj, da urodi prije nevoljom nego-li radošću, lakše prokletstvom nego-li blagoslovom. Takovom ona sudi i mješovitu ženitbu, i zato je neodobrava.

Dan danas bivaju takove ženitbe počešće, no to nije nipošto znak ili razlog, da su dobre. U prvo svoje doba crkva nije takovih ženidaba ni malo dopuštala; prošlo joj je i više nego petnaest stotina godina, a da se u golemom njezinom krilu o takvih ženitbah gotovo ni govorilo nije. Od poslie postajale su takove ženitbe sve češće iz žalostnih uzroka. Premnogi se odmetnuše od jedne vjere te jedne crkve Kristove, hoteći ipak i na dalje zvati se kršćani; uz njih postade i u katolika vjera mlačnija; veliko izmiešanje i drugovanje dovede do medjusobnih ženidaba. Crkva ipak, tražeći za svoje vjernike sjegurnost a ne pogibelj, iskala je iz početka, da se nekatolik svakako odreče svoga inovjerstva te bude katolik. Kad joj porad nepogodnosti vremena i ljudi i to posta nemogućim, zahtievala je barem za katoličkoga druga podpunu slobodu u izpoviedanju i vršenju svoje vjere i katoličku odgoju sve djece mužke i ženske. Ali makar se ovo osjeguralo, zato jošte nije davala takovoj ženitbi blagoslova, pače niti da se u crkvi obavi. Kašnje ipak kad je u katolika nastala i veća mlakost i nemar u vjeri, a s druge strane počela tiskati državna oblast sve jače, morade crkva još i dalje popustiti: da je podjeljivala blagoslov i mješovitoj ženitbi, gdje je barem bila osjegurana sloboda vjere katoličkomu drugu i katolička odgoja svoj djeci; i pače da nije izricala izobćenja, već je muče trpjela i ondje, gdje joj nije bilo ništa osjegurano. Dovle se je došlo, i dalje se nemože a da crkva neizda onu veliku i božanstvenu zadaću svoju, koja joj je povjerena od Isusa Gospodina. Ali kako lasno vidite, crkva nije rado dopustila ni ono, što je dopustila, a još manje odobrava ono, što samo od nevolje trpi; te zato niti se pristoji niti je za sreću njezinoj djeci, kad od nje ono traže, čega ona bez boli i straha dati nemože.

Kakova je dakle pogibelj u mješovitoj ženitbi? Najprije ima tu uviek više ili manje pogibelji za samoga katoličkoga druga. Ja ću vam pogibelj morda najljepše predočiti, ako vam pripovjedim, što je jedan stari crkveni pisac napisao za svoju ženu još pod konac drugoga stoljeća poslie Isusa Krsta, kad je rimsko poganstvo jošte bjesnilo proti kršćanstvu. On joj veli, da se poslie njegove smrti nipošto neudaje za poganina, „jer će — veli — kad budeš htjela poći u sbor na molitvu, muž poganin odrediti, da se ide u kupalište na razkoš; kad budeš postila, on će narediti gostbu; kad bude ovršiti kakvo djelo kršćanske ljubavi i za to otići od kuće, on neće dopustiti vičuć, da valja raditi domaći posao. A gdje će onda tvoja vjera naći hrane, odkud će se okriepiti tvoj duh, odkud-li doći Božji blagoslov“ (Tertullian. ad uxorem). Nije-li tako, ili malo ne tako i u mješovitoj ženitbi, makar drug tvoj nije poganin; kad on s tobom nesvetkuje, neposti, nemoli, neide u svetu misu i k propoviedi, neprima sakramenata, neštuje ono što ti častiš, nevjeruje što ti vjeruješ, neljubi što si ti i više ljubiti dužan, nego-li svoj ovaj vremeniti život! Neće-li se tu lasno dogoditi, da ti ili iz ljubavi k Bogu zaplačeš, što imaš u vršenju svoje vjere toliko težkoća, ili pak iz ljubavi k svojemu drugu zanemariš svoju pobožnost i svoje vječno spasenje metneš na kocku!

S odgojom djece još je mučnije. Jer ako roditelji svaki na svoju stranu vrše svoje vjerske dužnosti, tu je razdor i nesklad, koji će i diete brzo opaziti. Koga će nasljedovati: da-li otca ili mater, ako se ovi morda jednako ni nekrste? Ako pak roditelj ni jedan ni drugi nemari za svoju vjeru, kako će se diete priučiti svojoj dužnosti naprama Bogu i onoj crkvi, u kojoj je kršteno? Odgoja djece posao je vrlo mučan i težak, i koliko puta žalibože neuspije na veliku žalost roditeljem i na golemu štetu samoj djeci. Zato se svakako hoće, da na jednom istom temelju oba roditelja složno grade; a to je gotovo nemoguće, kad se oba iskreno nepriznavaju k istoj vjeri. Na vjeri bo treba da bude osnovan sav život kršćaninu. Zato veli Bog u svetom pismu: „Moj pravednik živi iz vjere“ (Hebr. 10, 38.). Zato još sjajnije izriče sv. aposto Pavao: „Neživim — veli — više ja, nego živi u meni Krist; što pak živim sada u tielu, to u vjeri živim sina Božjega, koji me je ljubio, te se za mene predao.“ (Gal. 2, 20.). Evo dakle na vjeri dužni su roditelji odgajati svoju djecu i to dakako na jednoj pravoj vjeri sina Božjega; a hoće-li to moći, kad se ni sami neslažu u vjeri, te što jedan drži za pravo, drugi veli da je krivo!

Pa takove pogibelji nisu sasvim uklonjene ni ondje, gdje nekatolički drug obeća, da neće smetati katoličkoga u njegovoj vjeri i pobožnosti i da će dopustiti, da se sva djeca odgoje u vjeri katoličkoj. Što ću tekar reći za one katoličke supruge, koji dopuštaju, da se sva njihova djeca odgoje u drugoj nekatoličkoj vjeri? Zar to nije toliko, koliko svoju vjeru zanijekati, kad je odlučno i srdačno neizpoviedaš niti pred plodom tiela svojega? Ali i to nije ništa bolje, ako nije morda i gorje, kad se djeca diele po vjeri svojih roditelja, jer to znači onaj razdor, koji obstoji već medju roditelji, prenieti i na djecu. Kako će se tako razdieljena djeca pravo ljubiti medju sobom, videći da ni u najsvetijoj stvari nisu jedno; kako-li će diete jednaku ljubav i poslušnost pokazivati tako onomu roditelju, s kojim ga vjera razstavlja, kako onomu, s kojim ga vjera ujedinjuje? A da-li će napokon pravo ljubiti Boga, koga treba ljubiti nada sve? Bojim se i pravedno i jako se bojim, da se roditelji neće usuditi ni govoriti o Bogu, da nebude medju raznovjernom djecom svadje. Pa da bude onda sretna takova obitelj, u kojoj neima prave slobode ni govoriti o Bogu i njegovoj bezkonačnoj ljubavi, kojom nas je sve pozvao u jedno kraljestvo sina svoga jednorodjenoga! Zato crkva katolička, crkva Isusa Krsta, nikada takovih ženidaba odobriti neće.

Reći-ćeš: ali barem odobrava onakovu mješovitu ženitbu, gdje se dade podpuno jamstvo, da će biti sva djeca odgojena u katoličkoj vjeri, jer daje takovoj ženitbi svoj blagoslov. Daje, daje, al nedaje veselo, niti bez straha; već ljubavlju materinskom sažaljujuć slaboću takove svoje djece, od Boga im želi i moli obilatiju pomoć, da u većoj pogibelji uztraju tvrdo u vjeri i ljubavi Božjoj, te spasu svoju djecu i svoje jošte inovjerne supruge. Ali u ovo naše vrieme postaje sve veća pogibelj i u onakovih mješovitih ženitbah, u kojih se od druga nekatoličkoga dalo onakovo jamstvo, kakovo zahtieva sveta crkva katolička. Ima ih naime, žalibože, koji svojega obećanja kašnje nedrže; ima ih takovih, koji već na početku samo lažno obećavaju, da prevare katoličkoga druga, koji im vjeruje, i katoličku crkvu, od koje traže dispensaciju i blagoslov. Kad je pak ženitba svršena, te se već nemože natrag, tad počimaju navraćati i katoličkoga druga na svoju vjeru, i svoju djecu odgajaju po svojoj glavi, ništa nemareć za pritužbe katoličkoga župnika. Žena katolikinja obično u takovu slučaju mora šutjeti; i dao da Bog! neučini ništa gorje! Od zakona i poglavarstva svjetovnoga bilo je prije njeke zaštite i pomoći, da se obećanje dano katoličkomu drugu i katoličkoj crkvi drži, ali je sada ona zaštita sve redja i slabija, premda još obstoje stari zakoni. Pa to i jest glavni razlog, zašto sam prisiljen, braćo kršćani, ovaj put govorit o mješovitoj ženitbi.

Činim pak ovo po svojoj biskupskoj dužnosti, budući uvjeren, da vi čujete i razumijete glas svoga pastira. Dan danas ima dosta ljudi i takovih, koji se kršćani zovu, koji bi katoličkoj crkvi i njezinim službenikom rado odrekli svako pravo, da pri sklapanju ženitbe govore svoju rieč, koji i druge prostije i lakoumnije katolike smućuju i zavode. No vi, braćo moja, niste kršćani samo po imenu, nego i po svom srdcu i osvjedočenju; vi znate, da je ženitba sakramenat; vi svoju svetu crkvu štujete i smatrate učiteljicom svega vašega života u svemu, što se tiče vaše vjere i savjesti. Vama sveta majka crkva govori na moja usta istom onom slobodom, kojom nekada apostoli i prvi biskupi prvim kršćanom, i vi ćete slušati istim onim pouzdanjem, istom pripravnošću i odanosti, kojom nekadašnji kršćani. Za vašu utjehu i pouku kazat ću vam njekoliko primjera.

U bogatom i s naobraženosti glasovitom nekada grčkom gradu Korintu nastale su bile medju prvimi kršćani njeke dvojbe o ženitbi i djevovanju. Da im te dvojbe rieši, nisu morda pitali rimsko poglavarstvo, niti svoje učene filosofe ili pak pravoslovce: nego su se obratili na sv. apostola Pavla, koji im je u ime Isusa Krsta i po svojoj apostolskoj vlasti u jednoj poslanici ne samo odgovorio na njihova pitanja, nego i zapovjedio, da se onako žene i onako u ženitbi žive, kako je on propisao (I. Kor. 7.). — Ali tako je radio ne samo apostol Pavao, nego i apostolski učenik sv. Ignat biskup i mučenik antiohijski. On ovako piše sv. Polykarpu, biskupu smirjanskomu: „Treba — veli — da oni, koji se žene, sjedinjuju se po sudu biskupovu, da ženitba bude po Bogu, a ne po pohoti“ (ep. ad Polycar. c. 5.). Čujte, što je ženitba. Nije ženitba medju kršćani samo pusto spajanje spolova po pohoti: kako se očima mili, kako pût želi, kako ište oholost i lakoumost ovoga života; nego ženitba treba da bude po Bogu, kako je Božja volja, kako je bolje i sjegurnije za vaše spasenje. Zato su se prvi kršćani kod svojih ženidaba svjetovali s biskupom, to jest imali su pitati i slušati, što kaže zakon svete crkve. Nedvojte, da su oni taj zakon sveto držali. — No čujte još, što piše crkveni pisac Tertulijan takodjer još iz vremena mučeničkih, od konca drugoga stoljeća poslie rodjenja Kristova. „Kako ću — veli — dosta nahvaliti blaženost one ženitbe, koju crkva spaja, koju utvrdjuje žrtva i zapečaćuje blagoslov, angjeli navješćuju i otac na nebesih odobrava.“ (Tertull. ad uxor. II. 9.) Gledajte, od kakve je znamenitosti kršćanska ženitba, da ju navješćuje nitko manji nego-li angjeli, da za nju zna, pače da ju naročito odobrava sâm najviši gospodin i gospodar neba i zemlje, Otac Bog, komu slava u vieke! Jesi-li, kršćanine, to znao ili na to pomislio? Sretna tebe, ako nisi nikada zaboravio, a najmanje onda, kad si stupao u ženitbu, da je ženitba stalež svet. Ali nezaboravi takodjer, koji je tomu prvi uvjet, što ti kaže Tertullijan. Valja naime, da takovu ženitbu spoji crkva, i da joj dade svoj blagoslov. Čuvši to sad sudite sami: da-li se može pravi kršćanin katolik ženiti proti zakonu i proti volji crkve ili će usuprot slušati njezin glas više, nego-li glas njezinih protivnika ili takodjer glas svoje vlastite pohote i strasti.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gosp. kardinal blagoizvolio je presvietloga g. Janka Pavlešića riešiti službe predsjednika prosinod. examinatorija i *centralis commissionis pro negotiis instituti emer. ac defic. sacerdotum item fundi subsidiarii Cleri Curati*, te je predsjednikom prosinod. examinatorija imenovao dosadanjega podpredsjednika kanon. Andriju Jandrića, a podpredsjednikom prelata Tomu Gajdeka, nadalje predsjednikom centralne commissije kan. Franju Gašparića, napokon Dr. Matuncia i Dr. Račkoga prisjednici ženitb. suda. — Isto tako Emila Kučenjaka, župnika Pod Belom pravim podarhidjakonom kotara gornjo varažd., izlučiv podjedno župu Belsku iz kotara dolnjovaraždinskoga i pripojiv ju gornjovaraždinskomu.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup razpošilja svećenstvu korizmenu okružnicu, u kojoj ga nuka, da nauk Kristov ne tumači samo riečju, nego da tumačenje svoje što bolje podkriepi uzornim životom svojim; da se dakle čuva ne samo prekršaja krupnijih, nego da pazi na sebe i u stvarih, koje se na oko malene čine, samo da ničim ne smuti povjerena si stada. Za tim upućuje uzoriti nadpastir na sredstva, koja će morati rabiti u tu svrhu. Buduć je svećenik dužan uviek čiste svjesti vršiti sva djela uzvišene službe svoje treba mu češće primiti sakramenat sv. pokore, valja mu pobožno razmišljati, sabrano se moliti i ne smije zaboraviti nikada, da je Bog svagdje prisutan. Uz čistu saviest imati će svećenik živu vjeru, čvrsto ufanje, savršenu ljubav; biti će revan u svojoj službi, obljubit će čistoću, koja se posve pravo zove čuvarom drugih krieposti, biti će uztrpljiv i ponizan. Posljednju ovu kriepost poniznosti, taj temelj životu kriepostnomu osobito preporuča uzoriti nadpastir svećenstvu, upućujuć ga glede toga i na rieči i na primjer Spasitelja našega. Izbrojenimi ovdje sredstvi urediti će svećenik nutarnjost svoju, nu ne smije smetnuti s uma, da mu i vanjsko ponašanje ne smije nikoga smutiti. U razgovoru, hodanju, opravlanju neka svećenstvo pazi na propise crkvene, te neka ne bude u tom ništa, što bi odavalo svjetski duh kod njih. Upozoruje na dalje na drugovanje i posjećivanje kuća i na pogibelji, koje su u ovom jednom i drugom, ne pazimo li ni u tom na dostojanstvo svoje i uzvišen svoj cilj. Naročito pazimo u tom na služinčad, koju u svom domu sbog posluge imati moramo. Otčinske ove naputke primiti će svećenstvo sinovskim odanjem, tomu se nadpastir pouzdano nada. Poslušne ne samo da će nagraditi on, nego će im naplatit i saviest vlastita i sam Gospodin stostruko. Pobudjujuć nas na to vruće, sjećajuć nas na Krista Gospodina preporuča uzoriti gospodin na koncu, da sakupljamo Petrov novčić, a glede korizmenoga posta upućuje opet na svoju okružnicu od 8. veljače 1876. br. 31. Pr., iz koje smo mi priobćili izvadak u br. 10. prošloga tečaja.

— Dne 4. o. mj. umro je u Rimu naš zemljak dr. Nikola Voršak, kanonik pri sv. Jeronimu. Viest ova vrlo je iznenadila prijatelje i znance njegove, jer ako se i jest tužio višeput na bol svoju, oblegao ipak nije sve do 25. siečnja. Pa ni onda se bol njegova nije činila smrtonosnom, i kad su ga njeki posjetili u jutro 4. o. mj. našli ga takva, ter ga ostaviše s čvrstim uvjerenjem, da će se na sboro pridignuti. Nu kad se jedan povrati po podne istoga dana k njemu nadje ga već u ½3 sata mrtva. „Umro je", kako doznajemo iz jednoga privatnoga pisma, „s najvećom rezignacijom i najuzornijom pobožnosti, obskrbljen svimi svetotajstvi umirućih." Pokojnik rodio se u Iloku 1836. — a nauke bogoslovne svršio je u Beču najprije u Pazmaneumu, a za tim u Augustianeumu, gdje je i doktorsku čast dobio. Poslje bio je kratko vrieme profesor u Djakovu, odkle ode u Rim za kanonika u zavod sv. Jeronima. Kaptolu tamošnjemu bio je on duša, a vrlo mnogo koristio je tu narodu našemu osobito kao agenat hrvatskih biskupija. Radio je marljivo i na bogoslovskoj našoj knjizi. Pokoj mu vječni.

— Kat. biskupom u Mostaru imenovan je dosadanji provincijal Franjevaca u Hercegovini g. Paskal Buconić.

— „Družtvo sv. Vinka Pavlova" izdalo je 23. godišnje izvješće o svojem djelovanju. Pod pokroviteljstvom uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa Josipa Mihalovića imalo je družtvo prošle godine 10 članova poslujućih, a 61 podupirajući i p. n. dobročinitelja. Dohodka imalo je družtvo 1289 for. 30 novč., a potrošilo je 954 for. 87 novč. Ovaj znatniji trošak, uz raznovrstnu opravu i obuću, što mužku, što žensku, pak uz drva, kojih je družtvo podielilo 720 rukovjeti — sve je ovo u dobri čas došlo velikomu broju siromaka navlaš sada, kad je onako ljuto bila pritisnula zima. Liepa svrha, za kojom ide družtvo svakako je vriedna, da svatko, „komu je na srcu, da se pravoj sirotinji pomogne, da se zastidjeli starac podupre, turobna udovica s dječicom prehrani, da se sirotčadi njega, a ostavljenim bolestnikom okrepe pruži . . stupi u to družtvo ljubavi i čovječnosti; budi mu barem podupirajući član mjesečnim ili godišnjim dobrovoljnim prineskom; budi kao djelujući, posvetiv vrieme i sile biednoj braći!" S poslujućimi članovi pozivamo ovako i mi svako milosrdno srce u družtvo, jer je nevoljnika od godine do godine svuda sve više, a ljetos im po gotovo treba silne pomoći.

— Odbor dječačkoga sjemeništa dobio je sv. misa na korist ovoga zavoda. Tko bi želio po koju preuzeti, molimo ga, da se prijavi odboru.

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 8. U Zagrebu, 19. veljače 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Kršćanska filosofija po katoličkih školah u duhu angjeoskoga učitelja sv. Tome Akvinjanina.

Obzirom na najnoviju encikliku

Aeterni Patris.

(Po dru. Fuchsu i. dru Hiptmairu priredio Cvjetko Gruber.)

(Dalje.)

2. Što se razumieva pod filosofijom sv. Tome?

Mnogomu neće možda biti namjera i želja sv. otca Leona XIII. jasna već zato, što svaki nema čist pojam o filosofiji sv. Tome ili tomističkoj filosofiji, i negovoreć o tom, kako se je liberalna štampa, kojoj su inače prosvjete i znanosti uvjek puna usta, pokazala i ovom zgodom zakletom neprijateljicom kršćanskoga duha i katoličke crkve, zlo tumačeć čisto znamenovanje papine enciklike i izkrivljujuć zdravu nakanu sv. otca.

Filosofija sv. Tome nije nikakvi posebni filosofijski sustav, što bi ga bio sv. učitelj prvi zamislio ili postavio, kao što imamo filosofiju Kartezijevu, Kantovu, Hegelovu itd., jer sustave stvarati, i po njih škole uvadjati uviek su pravi katolički theologi i filosofi drugim prepuštali, a oni bijahu uviek o temeljih filosofije medjusobno složni. Tako isto nije sv. Toma sastavio nikakvu filosofijsku knjigu, u kojoj bi bio po načinu inih filosofijskih naukovnih knjiga o posebnih u tu struku spadajućih granah sustavno razpravljao, nu posebni mu nauci, prem se nenalaze u jednom djelu sabrani, nalaze se po raznih njegovih spisih. Tako n. pr. sadržava njegova „summa theologiae“, koja je za sustavno uredjeno djelo svestrano pripoznata, na mnogih mjestih pitanja čisto filosofijske naravi. — Djelatnost dakle sv. Tome na filosofijskom polju ide navlastito za tim, da postavljenu već nauku dalje izradjuje i usavršuje u duhu katoličke crkve; pojedine pogreške, koje se gdje nalaze u toj nauci, da popravi, a što je dobro i valjano, da brani proti svakomu neopravdanomu napadaju. I prem se sv. Toma na filosofiju svoga vremena sám oslanja radeći joj lih na usavršenju sadržaja i vanjskoga lica, to se ipak na nj upire veći dio svih kasnijih katol. filosofa. Krom Dominikanaca poprimiše njegovu nauku Benediktinci, Karmelićani, Augustinianci i t. d., i od nje bez važnoga uzroka nikad neodstupiše. Jedina u obitelji sv. Franje Asiskoga obstojeća škola, koja svoga redovnoga člana Ivana Duns Skota kao osobitoga umnika i vodju slavi, odstupila je u njekojih pitanjih podčinjene naravi od nazora sv. Tome. Nu uza sve to nesmje se zaboraviti, da obe škole bijahu složne ne samo u vjeri, i u priznanju crkvene vlasti, nego i u znanstvenih principih i rezultatih gledeć na bitne točke svake nauke; a samo razidjoše se kadkad u takvih pitanjih, koja je crkva prepustila slobodnomu pretresu i iztraživanju. Pače se je u njekojih nuzgrednih pitanjih obće mnienje crkvene znanosti izrazilo višekrat i proti nazoru i nauku sv. Tome, nu u svemu većinom je pristalo na njegovu stranu, te je prvašnje oprieke izmedj Tomista i Skotista, koja se je još na tridentinskom saboru izticala, posve nestalo. Ovako je dakle trieznost Tomine nauke prevladala subtilitetu Skostista, te su najveći theologi kasnije dobe istim počitanjem stupili u njegovu školu, kao što on bijaše vierni učenik sv. Augustina. A što se veli ovdje o njegovoj theologiji, valja isto i o njegovoj filosofiji.

Kad dakle o tomističkoj filosofiji govorimo, nerazumijemo filosofiju jednoga osamljenoga čovjeka, nego razumijemo onu filosofiju, koja se je počam od XIII. vieka, pa sve do XVIII. u katoličkih školah učila i predavala. Sv. Tomu pako naziremo mi na tom polju kao glavu i središte one škole, oko kojega se sabirahu nebrojeni i glasoviti učitelji kao planeti oko svoga sunca. A ova filosofija vladajuća kroz srednji

viek do nove dobe, što nosi ime školastička, jest ona ista, koja je po sv. Augustinu dobila svoj sadržaj, po Aristotelu svoj oblik ili vanjsko lice, a po sv. Tomi svoje dalnje usavršenje. Poznata bo je stvar, da je Aristotel bio najveći umnik staroga vieka i svoga vremena, pa neka ga možda Platon uzvišenošću svojih mislih nadmašuje, to ipak nije zakone mišljenja nijedan filosof tako bistrom točnosti označio, kako Aristotel. Nu isto tako prava je istina, da su i najveći umnici i duhovi bili podvrženi pogreški i zabludi, ako jim nije svietila svjetlost božje objave. Od ovoga pravila nesmije se ni proslavljeni Aristotel izključiti, te ako je sve i filosofiji podielio što dostojnije vanjsko lice, ipak u izvadjanju sadržaja joj nebijaše uvjek sretan, prem mnogo sretniji od svih svojih predšastnika. Mnoge je doduše poganske bludnje skinuo, nu nije se mogao ipak od svih razkrstiti[1]), te su morali sv. otci boreći se proti poganštini i poganskoj filosofiji istu od svih tih bludnja pročistiti[2]). Izmedj svih pako sv. otaca zapadnoga diela crkve odlikuje se u tom poslu sv. Augustin, koga moramo za najvećega svjedoka katoličke istine, i za najuznositijega učitelja sv. znanosti za dobe sv. otaca priznati, kao što ga je slavila sv. crkva, a božja providnost sáma tako visoko uzniela. Nu ne samo u theologijskoj struci, nego i na filosofijskom polju iztiče se sv. Augustin, te se punim pravom može nazvati otcem školastike[3]), koj je prokrčio put kršćan. filosofiji.

Školastici pako srednjega vieka, na čelu jim sv. Anzelm popraviše filosofiju uvidjajuć njezinu potrebu za plodonosnu njegu theologije s jedne strane, a s druge strane uvažujuć upliv, kojim je kao vodja sv. otaca sv. Augustin na nju utjecao. Uradiše to oni živom pažnjom i opreznim izborom poprimiv u svoj posao sve, što za dobro pronadjoše u čovječoj znanosti poganske dobe, navlaš Aristotelom prihvaćenu formu, a sadržaj samo u toliko, u koliko nije protuslovio nauku i istini božje objave. A zasluga je u prvom redu sv. Tome, da je on osobitom svojom radnjom i neumornom revnosti utro stazu, po kojoj su mogli kasniji kršćanski theologi i filosofi mirno, udobno i sigurno putovati[1]).

Filosofija sv. Tome, ili što je svejedno, školastička filosofija zahvaljuje dakle svoj život najvećim umnikom svoje dobe, ona je od svega, što ikada najveći duhovi ljudski zamisliše, odabrala ono, što je najbolje, i to u jednu cjelotu uplela. Što se njezinoga sadržaja tiče, naglasuju svi poznavaoci tomističke filosofije, da nema pitanja, kojega nebi bio svetac razpravljao što svjestnije[2]); a gledeć joj na oblik, obće je poznata stvar, da ga svi kasniji kršć. filosofi prihvatiše, jer strogo silogistički način dokazivanja, kao i točna terminologija jesu one prednosti, koje djela sv. Tome nad sve druge učenjake te struke u visoko uznašaju, pa svi kršć. filosofi il pišuć djela filosofijska, il baveć se filosofijskimi pitanji, crpe i danas tehničke izraze ove struke iz školastičke filosofije, makar pisali u svojem materinskom jeziku. Nu nebi smjeli zaključiti ovu dosti tiesnu točku razpravice o tomističkoj filosofiji, a da nebi u njekoliko samo rieči napomenuli, kako se je ona u svoje vrieme učila i predavala, tim više, što se je danas njezina metoda posve zaboravila, jer duh vremena daruje nas većinom uviek njekom novosti, ali riedko kad mu ta novost na dobro okrene; pa ako nije sve dobro, što je staro, to uvidjamo, il bi bar jednom morali uviditi, da je još manje dobro sve, što se s novosti ponosi. Zato čestiti i pravi mudrac neće nikad zametnuti dobru stvar, pa bila ona jošte starija, dapače, što je starija, sve je to više počitanja i prihvaćenja vriedna. — Studij dakle stare filosofije obuzimao je njekad, a obuzimlje i danas ondje, gdje se valjano preduzimlje, najmanje tečaj dvih, a kadkad i trih godina sa dva sata na dan. Prvo

[1]) Philosophorum veterum, qui fidei beneficio caruerunt, etiam qui habebantur sapientissimi, in pluribus deterrime errarunt. Nostis enim, inter non nulla vera, quam saepe falsa et absona, quam multa incerta et dubia tradiderint de vera divinitatis ratione, de prima rerum origine, de mundi gubernatione, de divina futurorum cognitione, de malorum causa et principio, de ultimo fine hominis, aeternaque beatitudine, de virtutibus et vitiis, aliisque doctrinis, quarum certa veraque notitia nihil magis est hominum generi necessarium. Encycl.

[2]) Contra vero primi ecclesiae Patres et Doctores . . . . veterum sapientum libros investigandos eorumque sententias cum revelatis doctrinis conferendas suscepere, prudentique delectu, quae in illis vere dicta et sapienter cogitata occurrerent, complexi sunt, ceteris omnibus vel emendatis vel rejectis.

[3]) O njemu: Quem ille philosophiae locum non attigit, imo vero, quem non diligentissime investigavit, cum altissima fidei mysteria fidelibus aperiret, et contra adversariorum vesanos impetus defenderet? . . . Quanta de angelis, de anima, de mente humana, de voluntate et libero arbitrio, de religione et de beata vita, de tempore et aeternitate, de ipsa quoque mutabilium corporum natura subtilissime disputavit? Encycl.

[1]) Illorum (veterum doctorum) doctrinas, velut dispersa cujusdam corporis membra, in unum Thomas collegit et coagmentavit, miro ordine digessit et magnis incrementis ita adauxit, ut catholicae ecclesiae singulare praesidium et decus jure meritoque habeatur. Encycl.

[2]) Nulla est, veli Leo XIII., philosophiae pars, quam non acute simul et solide pertractavit.

godište opredieljeno je za logiku, kritiku, ontologiju i obću metafiziku. U drugom godištu preduzimlje se moralna filosofija, naravska theologija, racionalna psihologija, i najvažniji teoremi iz kosmologije. Za treće pako godište ostaju teža pitanja iz specialne metafizike i psihologije, pa se uzimlju i razni filosofijski sustavi. Predmeti budu njekoliko krat kroz tjedan disputacijami, koje sámi učenici medjusobno pod pazkom i vodstvom svojih učitelja priredjuju, opetovani, gdje se možebitni prigovori proti pojedinim tezam u silogističkom obliku predlažu i riešavaju. Ove vježbe od neizmjerne su koristi za razvoj mladenačkoga uma i duha, a za temeljiti studij filosofije baš neobhodno potrebite, jer učvršćuju pitomca u mišljenju i razsudbi, da dostojno procieni i izpita protivne dokaze, prije nego će se u razpravu upustiti, a tim postaje ujedno okretnim u izrazu i govoru, što mu kasnije u theologiji, i u ostalih znanostih veoma koristi.

Tomističku dakle filosofiju u rečenom smislu razumieva sv. otac Leo XIII., kad u svojoj pomenutoj enciklici piše: *„Nos igitur . . . . Vos omnes venerabiles fratres, quam enixe hortamur, ut ad catholicae fidei tutelam et decus, ad societatis bonum, ad scientiarum omnium incrementum auream s. Thomae sapientiam restituatis, et quam latissime propagetis“*; a nema dvojbe, da sv. otac ovom starom filosofijom preporučuje i stari način učiti ju i predavati, što On takodjer u posebnom pismu na kardinala de Luca za rimske škole živo naglasuje.

3. Trebamo-li filosofije u obće?

Mnogomu će se možda čudno pričiniti ovo pitanje, nu kojgodj samu stvar motri pazljivo prateći tečaj razpravice, ubiediti će se o zamašnoj istini postavljenoga pitanja. Ustanovio bo je Bog dva čista i sveta vrela, u m najme i o b j a v u, po kojih imaju više i idealne istine do danas dopirati, a kao što Stvorac nemože sam sebi protusloviti, tako se moraju um i objava posvema slagati, te rukom u ruku ići i nikako nesmije biti medju njima bitne prepirke ili protuslovja. Milošću božjom dakle jednako rodjene dvie sestrice, theologija i filosofija imadu sporazumno i složno raditi.

Pod teretom poganskih bludnja skoro se je bila čista filosofija skrhala, nu u dobri čas po nju nastupi kršćanstvo, kad ga je najviše trebalo, te pruži propadajućoj filosofiji svoju spasonosnu ruku podignuv ju iz kaljužine poganštine, i primiv u svoju školu, da ju uputi na stazu novoga i sjajnoga razvitka. Nu to nije tako lahko išlo, kako se je moglo misliti, jer zabludjela grčka i rimska poganština tako je bila raztočila filosofiju, da je trebalo napeti sve sile, kad se je htjelo povratiti joj prvotno zdravlje, i uzpostaviti ju na dostojno mjesto opredieljeno Stvorcem. — Poslje poremetiše nastupivša „renaissance“ i reformacija opet cieli posao. Medju ostalimi bludnjami svojimi proglasi renaissancea takodjer protuslovje izmedj uma i vjere, filosofije i objave, te poprimi u svoj naručaj ono staro ubitačno načelo, da nješto može biti filosofijski istinito, a theologijski lažno i obratno. Ovo načelo prihvatiše odmah objeručke reformatori, i nad njim podigoše cieli svoj religiozni sustav. Theologija i filosofija kod njih su nezdružive stvari, jer se nalaze u medjusobnom protuslovju. Što jedna zida, druga ruši; i što jedna tvrdi, druga poriče. Ovako stojimo i danas. Škola renaissance uči posvemašnju slobodu i neodvisnost filosofije od objave, pa ju je emancipirala od svakoga upliva religije: a reformatori vojuju istim načelom proti njoj, jer pošto se po njihovu nauku ona protivi religiji, imade se posvema od vjere odlučiti. Nu štogod se ova filosofija bori više proti kršćanstvu, to joj nadolazi sve to bolje na vidik praznina i slabost, pače tom borbom uništuje samu sebe gojeć u vlastitih grudih guju, koja će ju konačno otrovom svojim usmrtiti. Iz krila bo bezbožne i nekršćanske filosofije mora da se porodi čedo, koje će joj naviestiti rat, a najkasnije zakrenuti glavom. To čedo pače se je narodilo, a zove se „materijalizam.“ Idealnoga carstva pako netrpi materijalizam, pa se zato bori, da ga uništi, i sama materija hoće da vlada, jer ona je jedina filosofija prudna, koju materijalizam priznaje i sliedi. Tako se osvećuje prevjera filosofije učinjena kršćanstvu. Materijalizam bo je ona paklena aždaja, kojoj, odsiečeš-li joj jednu glavu, narastu dvie druge; zato ne samo da nije u krvavoj francezkoj revoluciji izgubio glavu, nego narasla mu je i druga, t. j. socijalizam, koj združen s materijalizmom ide, da socijalnom revolucijom uništi svaki sadanji družtveni život.

Zato neosjećaju samo kršćanske znanosti duboko nestašicu valjane i čiste filosofije, nego i svi trezniji učenjaci i ozbiljni motrioci današnjega položaja nauke tuže se na raznovrstne zablude u svih skoro granah ljudskoga znanja, koje izniknuše u osobitom obilju onda, kad se je stalo napušćati filosofiju kršćansku. Uvidjaju najme, da sanjarijam Schoppenhauera i Hartmana uz onu filosofiju nebi moglo biti mjesta; osjećaju dobro, da se kraj nje ne bi mogli iz njekih Darwinovih načela izvoditi silni oni, uprav

bezsmisleni posljedci. Što više. Ista moderna filosofija uvidja, da nemože dalje, nego da joj se je vratit natrag, pošto je do velikoga ponora došla. Vape dakle za filosofijom Kantovom. Nu vapeć za povratkom na Kantovu filosofiju ustaje proti sebi i svjedoči, da je bludila stranputice. Pa je opet veliko pitanje, da-li će se, i da-li se može povratkom na Kanta, kojega se već jednom zapustilo, preporoditi filosofija? Ta nije li za ono doba uprav nastala ona silna smetnja, jer je sviet u sliepo pošao za njegovom naukom? Filosofija Kantova unesrećila je već sviet. Al bilo što mu drago, ovo svakako dokazuje, da isti moderni filosofi idu za reformom filosofije, ili za filosofijom drugom, pošto je najnovija struja filosofiju uništila, te je ni nemamo.

Ta potreba posve je naravna. Filosofija je najme znanost, od koje sve druge znanosti svoju metodu i formu dobivaju, ili kao što govori Hageman: filosofija je za sve znanosti temeljna znanost, koja imade da opravdava sve njihove zahtjeve, ako hoće da nose ime znanosti. Ona nije toliko empirijska znanost, ali nad sve carstvo izkustva potražuje ona zadnje uzroke svih učinaka, i onda uredjuje u formalni pravac za sve znanosti pravila, po kojih se razvijaju i diele pojmovi, a tim svojim uplivom utiče ona takodjer u polje theologije. Pomenuta enciklika navadja to ovimi kratkimi riečmi: *philosophia, a qua nimirum magna ex parte pendet ceterarum recta ratio.*

Iz rečenoga sliedi, da bez filosofije nema znanosti u obće, i da znanost bez filosofije obstati nemože; pa ne samo, da je znanstvena zgrada bez filosofijskoga temelja slaba; nego i svaka nauka bez strogo filosofijske naobrazbe jest bezplodna. Ako bo mladić nezna razloga dati svoje nauke i učenoga problema, što mu koristi cieli studij? A kao što on raste, mora mu se razvijati ne samo pamet (memoria, kao što biva danas većim dielom pogreškom moderne mrtve škole), nego mu se mora razvijati istodobno i um kao glavni princip filosofije. Mora on po tom, hoće-li da od nauke crpi korist, svojim duhovnim okom upoznavati savez svoje znanosti s višimi i obćimi principi, pa od ovih izvadjati samostalno svoje idee; mora onda da okretno o sili i valjanosti svojih dokaza sudi, te da pogrešne zaključke od pravih dokaza luči, a možebitne prigovore da dostojno pobije i ukloni. Nije-li on to moguć učiniti, onda mu studij nije znanstven, nego površan i mekaničan, a moderna škola i nauka puna je danas ovih pogrešakâ.

Želi-li dakle mladić koristno napredovati u znanosti mora biti vješt filosofiji, koja mu je toli potrebita, kao i poznavanje jezika, u kojem si hoće pribaviti znanost. Pa kao što je zadaća gimnazije, da strukovnoj nauci nastupajućega mladića obskrbi svim potrebitim jezikoslovnim, naravoslovnim i historijskim znanjem, to je i njezina naravska svrha, njega za svaku višu nauku neobhodno potrebitim formalnim naobraženjem odpustiti na viša učilišta, a formalno naobraženje bez filosofije nemože se ni pomisliti. Gimnazije bo ako i nemaju zadaću stvarati učenjake, to jim je osobita svrha, da polažu valjan i čvrst temelj, na kojem će se dalnje znanosti razvijati.

(Dalje će sliediti.)

Glavnica i rad.

Iz talijanskoga preveo J. *Urpani.*

(Dalje.)

VII.

O socijalističnih naslovih zajedničkih obadvim grupam.

Preko onih naslova, što jih jedna i druga grupa socijalista običaje navadjati na svoju korist, ima jih druga krupna rukoviet, koju velikom bukom bacaju medju množtva, a i učenjakom prinose kao dokaz pravâ, koja socijalizam uzvisuje. Nu, ako jih redom malko pomnjivo proučimo, nije težko uviditi, da il nam dolazili iz Francezke, il nam silazili iz Njemačke, il nam vrvili od drugud, nisu u jezgri no oni, koje su iznieli veliki meštri socijalizma. Na ove ćemo se stegnuti u svojem izpitavanju, i uvažiti najvaljanije.

Prvi nam dolazi iz škole Saint-Simonove. Čovjek, vele, iztrošuje čovjeka, ili glavničar iztrošuje radnika. Iztrošuje ga materijalno, intelektualno i moralno: *materijalno,* jer radnik zasluži jedva toliko, koliko treba životu; *intelektualno,* jer je u nemogućnosti prosvjetliti si um; *moralno,* jer ga fizična nevolja vuče u podivljalost, a podivljalost u pokvarenost. Sudbina radnika nije na kraju računa no produženje robstva. Nalik robu on nije slobodan, jer ovisi u svojem djelu od gospodara. Zakon jest ukinuo *nesposobnost po krvi.* Nu u koju korist, kad se on ne može dići od svojega stanja? Treba dakle ustanak: i ona pobuna, koja će biti poboljšala sudbinu radnika, otev ga nuždam, pod kojimi stenje sada, biti će jedina pobuna dostojna vječne spomene. Al tko ne vidi, da u tu svrhu treba promjeniti, ili odstraniti sadašnju uredbu vlastničtva? Dakle treba ići na to bez ikakva obzira. Ne treba paziti na one, koji tvrde da je pravo vlastničtva nepovredivo krepošću naravnoga i božjega prava. Činjenica dokazuje protivno. Vlastničtvo je trpilo od mnogih i zamašnih promjena prošla vremena. Sprva se protezalo toli na ljude, koli na stvari. Zatim nadodje zakon i reče gospodaru: ne rabi roba si po volji, kao da bi bio kakova stvar. Kasnije pridoda: čovjek

nesmje biti više vlastničtvom. S početka se prenašala imovina oporukom po miloj volji posjednika. Nadodje zakon, te mu naloži, da baštinici ima odrediti sinove a medju ovimi prvorodjenika: kasnije tečajem vremena mu propisa, da ju razdieli jednako medju djecom. Pravnik ni moralista ne rekoše cigle proti podobnim promjenam, pripoznaše jih primjerenimi naravnomu pravu i božjemu pravu kano razvijanje obadvajuh. Hajde korak dalje. Vlastničtvo neka se stavi državi u ruku, koja je postala *zadrugom radnika*, u kojoj pravo na bogatstvo, ili pravo razpolaganja radnih pomagala neka pripada *sposobnosti* uporabe. To jezgri govor Sansimonovaca[1]).

Opetujmo ga. *Iztrošiti* čovjeka znači posvojiti i uživati plodove tudje muke. Može-li se kazati, da glavničar iztrošuje radnika *materijalno*? Predpostaviv, da on zadovolji na dlaku pogodbi, koju je sklopio s radnikom prema propisom pravice, tko bi ga mogao osvaditi s te krivnje? A pošto to obično biva, sliedi, da si radnik u pogodjenu novcu ubere plod svoga truda. Po tom osvadjati sve glavničare kano iztrošitelje radnika nije samo prosta pogreška, već očita potvora. A smješno je biediti jih, da iztrošuju radnike *intelektualno*, jer ne mogu da se čemu nauče. S podobna bi razloga mogao čovjek sgrčen, koji težko hoda, i slabouman, koji težko razumje osvadjati zdrava i oštroumna. Napokon je ludo okrivljavati je, da iztrošuju radnike *moralno*, kao da bi jim glavničari oduzimali sviest i slobodu i bacali jih u krilo zloča. — „Radnik ovisi u radu od gospodara." — Podobnih ovisnostih pun je sviet. Tako je uradila narav, eda se družtvo opasano takovimi vezi čvršće drži. — „Ne može da se podigne na višji stepen." — Nu je-li glavničar, koji ga pritište gvozdenom rukom toli jako, da se nemože dići? S toga, najzad i sliepac može viditi, da zaključak pobune, koji se izvodi iz takovih predstava, stvar je najpretjeranija, koja čovjeku može na um pasti. Za ludu se indi napinju navedeni meštri u dokazivanju, da družtvena opliena, što ju oni preporučuju, nije proti naravnomu pravu, nit proti božjemu pravu.

Činjenice, što jih navadjaju za dokaz, ne valjaju ništa. Ovdje se radi o oplieni prava bez ikakova razloga. Ne biva tako u navedenih promjenah. Zakon propisa gospodaru, da ne rabi roba svojevoljno. I učini vrlo dobro. Rabiti ga tako, bilo bi proti naravnomu i božjemu pravu. Ukinù za tim robstvo. Sveto je to djelo! Nu ukinù ga, pošto se sviet, uvjeriv se o pristojnosti i u Boga zasluzi toga ukinuća, složio u obće vaskolik, da na nj pristaje. S toga je u jednom i drugom slučaju netaknuto ostalo pravo vlastničtva. Što se tiče prenosa obiteljskog bogatstva, navedeni primjeri nisu primjeri o *promjeni* prava, već jednostavne *preinake* spoljašnjih odnošaja medju glavom i članovi iste obitelji, kojimi je zakonodavac mislio bud utvrditi jakost kuće il podkriepiti prava njezinih članova. Po tom logičan zaključak takovih činjenica znate kakov bi bio na kraju? Bio bi taj, da bi socijaliste, smetnuv nasrtaje na pravo, imali uvjeriti narode i vlade da brane pravo vlastnikâ a ne da jih pliene. Naravno pravo, koje zazivlju za se, viče jim činom: *svakomu svoje;* a božje pravo ponavlja krepko: *ne kradi.*

Poslije škole Saint-Simonove dolazi Louis Blanc, da nam predstavi drugi naslov. Koji ga samo ponješto razmatra, zamjeti, da se on koliko ga ima osniva na grdnoj bludnji i na zaboravi prava. Prije svakog inog dokazivanja evo što postavlja: trapljenju što ga propisivalo kršćanstvo, vreme je prošlo. Duša i tielo, kano sastavne česti jednog te istog individua, moraju uživati jednako. Nevolja smeta radnikom podobno uživanje. Dakle treba ju odstraniti, te drugčije urediti rad. Grdna bludnja na prvom mjestu. Mislite si, polag njegova mnienja kršćansko trapljenje jest učitelj egoizma, ubojica, tiran, poništitelj; i sravniv ga s poganskim materijalizmom ne okleva uztvrditi, da s' est trouvé dans le spiritualisme catholique une source d' oppresion tout aussi féconde, hélas! que dans le materialisme païen[1]); i tako nastavljajuć na dugo i široko, psuje ono, što ne pozna. Zaborav, na drugom mjestu, ukinutog prava. Dobro je, da se i radnik uživa života primjereno lastna, i da se drugi zanima, te učini, da to poluči, ako je moguće; nu sve to ne na štetu tudjega prava, kako traži socijalista.

(Konac će sliediti.)

O mješovitoj ženitbi.

(Razpravlja u ljet. korizm. okružnici presv. g. biskup Senjski dr. Juraj Posilović.)

(Konac.)

Nedvojm nimalo, da ćete kano prava djeca Kristova, kano pravi učenici svetih apostola, kano pravi nasljednici onih prvih kršćana mučenika kod svoje ženitbe paziti i slušati na glas svete crkve. Ona vas dakle u današnje vrieme odvraća, da se nevežete u ženitbu s nekatolici, jer je u tom pogibelji za vaš duševni mir i za vaše spasenje. Život ovaj i onako je pun napasti i pogibelji, zašto ćete radje poći putem nesjegurnim, nego-li onim, koji je sjegurniji? Nemećite se sami u pogibelj, gdje nas Gospodin Isus naučava moliti, da nebudemo uvedeni u napast. Napose pak i naročito opominjem vas, ako već mora doći do mješovite ženitbe, da barem nikada neprivolite u nju bez sjegurna jamstva, da će sva djeca obojega spola biti krštena i odhranjivana u katoličkoj crkvi. Gdje to nebi bilo zajamčeno, ondje neće biti od svete crkve dopusta ni blagoslova. Ženitba nije kakov svjetovni posao, gdje bi dvoje ugovorilo i složilo se za kakov vremenit probitak; nego je čin svet i božanstven, vez Bogom vezan,

---

[1]) Doctrine de Saint-Simon. Exposition. Première année. Sixième et Septième Séance.

[1]) Ondje, l. 15. i sl.

sakramenat novoga zavjeta. Zato i plod toga svetoga veza, djeca, imaju biti djeca Božja; a to će biti onda, ako budu privedena k Spasitelju Kristu pouzdanom rukom njegove crkve, svete crkve katoličke. Ženitba je otajstvena slika ujedinjenju Isusa Krsta s njegovom crkvom, i kao što prečista zaručnica crkva samo svomu zaručniku i gospodaru radja duhovnu djecu kroz sveti sakramenat krštenja, tako ni od kršćanske ženitbe nesmije biti drugačije djece, nego koja se u istinu rode Isusu Krstu, i kojim je crkva majkom. Ima, istina, mnogo svakojakih družba, koje sebi prisvajaju ime crkve Kristove, ali katolička crkva ih za takove nepriznaje, znajući dobro, da ima samo jedna Kristova crkva, i ta jedna da ima biti osnovana na stieni Petru, na kojem je rekao Isukrst osnovati crkvu svoju. Ona znade za sebe, da samo ona od vremena Petrovih do sada uztrajno i nepomično stoji na onoj stieni, koja je sazidana od Isusa Krsta. Mi njezina djeca nemožemo, ni nesmijemo imati drugačijega mnienja i osvjedočenja; mi u poslu svoje vjere i kršćanskoga života nesmijemo slušati drugih učitelja do jedino svoju svetu crkvu. Ona dakle nedopušta takve mješovite ženitbe, u kojoj nebi sva djeca bila katolička; ona uči, da katolik, koji bi pristao na ovakovu nedopuštenu ženitbu, težko ogrieši dušu svoju, i zato mu se ne samo nemože dati blagoslov, nego nije vriedan ni da dobije odriešenje u svetom sakramentu pokore i da primi presveto tielo Gospodnje. To su strašne stvari te zato se pouzdano nadam, da nitko od vas nije tako lakouman, pače tako drzovit, te bi se usudio nehajati za sve ovo, prezirati ovoliku pogibelj i biedu. Dobar sin ili vriedna kći pravom bi se držali za nesretne, kad u svojoj ženitbi nebi stekli blagoslova od svojih roditelja; a koliko je vredniji i mogućniji blagoslov zaručnice Kristove, tvoje majke crkve, pa ćeš dakle bez njega u ženitbeni stalež! Ženitba je sakramenat; zar ćeš se usuditi primiti ga u težkom griehu, te tako svetinju pogrditi? Ženitba je čin odlučan za sav tvoj život, kakva ženitba, takvo tvoje življenje: bude-li ženitba sretna, eto tebe sretna za sav viek; bude-li pak ženitba nesretna, eto bezkrajne biede. Zar ćeš dakle čin tako osudan poduzeti, uvriediv Boga i navaliv na sebe srdjbu Onoga, komu je udes ljudski u svemožnoj ruci! Tako doista nerade dobri kršćani, nego oni, znajuć da svetinju valja primati sveto, i da je Bogu draga samo čista duša i njoj samo da daje svoju milost i svoj blagoslov, nebi podnipošto htjeli stupiti u sveti brak, osim da prije pomnjivo očiste svoje srdce u svetom sakramentu pokore, i da se okriepe i posvete presvetim Gospodnjim tielom. Pače dobri kršćani znaju, kad bi i najsvetiji bili, da Bog kuša, i kadšto vrlo težko kuša, i svete ljude; a ženitba da je već sama po sebi stalež pun kušnja. Sbilja kako ću ne opisati, ili barem dotaknuti te mnoge i raznovrstne kušnje. Nije-li kušnja uztrajna ljubav i neokaljana vjernost u ovom jadnom svietu, gdje se toliko sumnjiči i ocrnjuje, gdje se zagovara, opravdava, hvali svaka nevaljalština, gdje smo napokon slabi ljudi, puni svakojakih mana, te svatko može poklizunuti. Nije-li velika kušnja radjati i odgojivati djecu? Stara kletva u raju: „u boli rodit ćeš djecu“ traje jošte; odhranjivanje djece zahtieva uviek mnogo truda i pazke i mudrosti, a preko toga nemila smrt koliko puti odnese drago diete, ili što je još gorje, otme i djeci brižna otca i ženi ljubezna muža, hranitelja, zatočnika. Dà i u tom još nas tišti kletva prvoga grieha u raju, da nama i našim dragim prieti za svakim korakom smrt; da nas još prije smrti napada nebrojena četa svakojakih bolesti, da se ni korica kruha nemože pojesti a da se nismo prije utrudili i uznojili, i ta korica da nam je još više puti začinjena gorkošću. Evo koliko imade kušnja, od kojih će morda svaka na tebe pasti, dragi zaručniče i čedna zaručnice, i pasti morda čitavom težinom. Kako smiješ u te kušnje a da prije netražiš doći u milost Bogu i nedobiješ svaku pomoć i okrepu!

Zaručnicam valja da još napose progovorim. U njih je narav slabija, srdce naglije i povjerljivije, potreba udatbe često put velika, za njih je i veća pogibelj, da privole morda u mješovitu ženitbu na duševnu štetu svoje djece. Onomu, što se jako želi, brzo se nadje razlog budi kakov ili barem izlika. Budući da svjetovni zakon dopušta takovu mješovitu ženitbu, i dopušta da se vjera djeci odlučuje po spolu, te mužka djeca da u vjeri sliede otca nekatolika, a ženska majku katolikinju, budući da i crkva takovu ženitbu izriče valjanom i trpi, da joj prisustvuje svećenik, makar ne u bogoslužnom ruhu te bez blagoslova, budući da se takovih ženidaba dosta nalazi, moglo bi se kojoj jadnoj ženskoj glavi pričiniti, da i sveta crkva takovu ženitbu dopušta, ili barem da nije u tom velika grieha. Nevaraj se! ne odobrava crkva onoga, čemu nedaje svoga blagoslova. A i kako će odobriti, da mužka djeca, koju ćeš ti katolikinja roditi, nebudu njezina? Zar nije samo jedna crkva Kristova, u koju su zvani svi ljudi, tako mužkarci kako ženske? Ako pak ti svoju djecu dieliš u protivne crkve, neznači-li to vjerovati, da ima više nego-li jedna prava Kristova crkva, i da je svejedno, krstilo se i odgojilo se tvoje diete u kojoj mu drago? Takove vjere nenaučava tvoja crkva. Nego čuj što ona naučava sa svetim apostolom Pavlom, koji ovako govori: Žena — veli — spast će se radjanjem djece, ako ostanu u vjeri i ljubavi i posvećenju te razumnom životu (I. Tim 2, 15. grčki tekst). Vidiš do čega stoji tvoje spasenje: da naime djecu, koju rodiš, odhraniš i zadržiš u vjeri. Nedvoj pak, da sveti apostol, kako i s njim crkva, uči, da je samo jedna prava vjera, jer veli: „jedan je Gospodin, jedna vjera i jedno krštenje“ (Efes. 4, 5.). Kako ćeš ti dakle svoju djecu pošiljati u dvie protivne crkve na krštenje i tako njekim načinom na dvoje krštenje, kako ju učiti dvoju vjeru, kad je to proti nauku apostolskomu i na štetu tvojega vječnoga spasenja! Za vjeru sve djece, koju rodiš, ti si odgovorna, jer apostol ništa nerazlikujuć kaže jednostavno, da će se žena spasti radjanjem djece, ako ona

ostanu u vjeri. K tomu jošte čuj, kakovo jedinstvo izriče medju kršćani sveti apostol: „Svi ste — veli — sinovi Božji po vjeri u Kristu Isusu. Jer koji ste god na Krista kršteni, Krista ste obukli. Neima tu žida niti poganina, neima roba niti slobodna, neima mužkarca niti ženske, svi bo vi jedan ste u Kristu Isusu (Gal. 3, 26—28. po grčkom tekstu)." Čuj, što se tu kaže! Kako je samo jedan Krist, i jednom vjerom u njega, te jednim krštenjem svi ljudi postaju Kristovi, postaju udi jednoga tiela Kristova, te dakle jedan Krist; neće sveti apostol, da medju kršćani obstoji više ikakva opreka narodnosti ili družtvenoga ili političkoga preimućtva, pače ni razlika spolova: neima, veli, tu mužkarac ni ženska. Kako bis onda htjela i smjela u jednom Kristu razliku i opreku učiniti medju mužkom i ženskom djecom, još k tomu tvojom djecom iz jedne utrobe, da nebude u Kristu jedinstvo tvoje djece, nego razdvojenost i nesloga i svadja! Na to mislim, nijedna prava kršćanka nikada privoliti neće.

Nego to se žalibože počelo gdjegdje dogadjati, da je zaručnik nekatolik obećao krstiti i odhranjivati svu djecu u katoličkoj crkvi, a kašnje da obećanja držao nije. Tako je ostala prevarena katolička zaručnica i takodjer katolička crkva, koja je porad onoga obećanja mješovitu ženitbu dopustila, te joj dala svoj blagoslov. Takovi slučaji velika su nesreća, jer se siromašna žena stavlja u strahovitu kušnju, komu voli više, svomu mužu ili Kristu. Svakako kršćanska njezina savjest mora se pobuniti, kad joj se na jedan put stavlja zapreka, da prema svojoj djeci nevrši podpuno dužnost kršćanske matere, a ta zapreka da joj se stavlja još od njezina muža, koga je dužna ljubiti i slušati. Kad još promisli, da joj je taj muž prije ženitbe slobodu zajamčio za katoličku odgoju sve djece, a sada svoju rieč pogazio, kako joj nemora biti teže na srdcu! Zato da ti se takova nesreća nedogodi, draga kćeri Kristova, ako već nemožeš drugačije nego poći za nekatolika, pogledaj dobro, da-li je vriedan i pošten čovjek, koji nedaje u taman svoje rieči, nego kad ju dade, znade ju držati. Čovjek bo, koji nezna biti istinit niti prema svojoj vjerenici, koji je kadar na vjeri prevariti i svoju ženu, nije vriedan biti tvoj muž. Čuvaj se takova, nepriklanjaj mu ni uha svoga! Ali još nešto: nepouzdaj se samo u svoj sud; nečini onako, kako žalibože dan danas više puti biva, da djevojka svoje ljubavi i one osobe, s kojom se želi svezati vezom ženitbe, nekaže dugo vremena ni brižnomu otcu ni dragoj majci, da to premda ju morda i savjest tišti ili nagoni, nekaže niti na onom tajnom sudu milosti, gdje Božji namjestnik Božjom vlasti griehe oprašta, rane duši vida i odbija pogibelj. Nego kad je sve gotovo, onda tek izadje pred roditelje, a baš u zadnji čas pred službenika svete crkve. Onda te je mučno svjetovati proti tvojoj želji, kad ti je već uzkipila do vrha i prekipila. Onda ti je težko razumjeti, kako crkva neodobrava ono, za čim ti gineš, onda su samo tvoji razlozi sve, a svi tomu protivni nisu ništa; onda je tebi sve liepo, sve sretno, sve svietlo, te misliš, da ti je onaj samo neprijatelj ili zloguk, koji ti nastoji dokazati, da tu ima i pogibelji i morda još težke biede i crne nevolje. Zato vas molim i zaklinjem, djevojke kršćanske, ali i vas, momci kršćani, povjeravajte se svojim roditeljem i drugim razboritim i vama i vašoj svetoj vjeri sbilja prijateljnim ljudem, te se s njimi posavjetujte prije, nego-li ćete učiniti za ženitbu kakov odlučniji korak. Tko bi pomišljao na ženitbu sa drugom nekatoličkim, znajući da takova ženitba svetoj crkvi nije po volji, neka nepropusti još dok je sgodna vremena, još dok nije ničim vezan, tu svoju namjeru odkriti svomu župniku ili izpovjedniku, da uzmogne čuti njegov savjet, pa onda ono učiniti, što pred Bogom i svojom sviešću nadje za najbolje. Ali i roditelji dužni su paziti na djecu svoju, i na ono, na što im se srdce naklanja, te opominjati i odvraćati za vremena ondje, gdje ženitba nebi bila sretna. Roditelji su dakako radi sreći svoje djece i kakvi bi to roditelji bili, koji bi mislili i radili inače. Samo se ta žalost opaža više puta, da sreću mjere po mjerilu ovoga svieta, a ne po mjerilu nebeskom, da gledaju na novac, na časti, na udobnosti i na razkoši ovoga života, a nepaze, da-li neće postradati nebesko blago njihove djece: njihova vjera, njihova pobožnost, poštenje, čast i život kršćanski i katolički. Malo hasni, da su djecu morda dobro i kršćanski odhranili, ako kod ženitbe puste, da se sve na jedan put metne na kocku. Radite dobro do kraja; samo onaj, koji uztraje do konca, bit će spasen. Tako veli sam Spasitelj.

Ova uputa i ovaj nauk, braćo kršćani, neće se svidjeti ljudem od ovoga svieta. Ali se sjetite, što sam rekao odmah na početku ove moje poslanice, da mi nismo od ovoga svieta, nego da smo Kristovi. Sviet i njegovi ljudi hoće da sve preokrenu na svoju, i nalaze žalibože i medju kršćani i katolici mnogo voljnih i neopreznih sljedbenika. Vi pak draga braćo, čiji ste sljedbenici? Ja nedvojim, da ste učenici Isusa Krsta, a ne ljudi od ovoga svieta. Dovikujem vam dakle konačno s vjernim i pouzdanim apostolom Kristovim, svetim Pavlom: „Nemojte se ugledavati u ovaj viek i sviet, nego se preobražavajte obnavljajuć pamet svoju, da izpitujete što je volja Božja, što je dobro, Bogu povoljno i savršeno" (Rim. 12, 2. grčki tekst). I vama se je dakle preobražavati, ali ne prama volji ovoga svieta, nego prama volji Božjoj. Volja Božja jest ono, što vas uči vaša sveta crkva katolička.

Viestnik.

Zagreb. Naši pedagogijski listovi priobćili su nedavno naredbu kr. vis. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 29. prosinca 1879., „kojom se opriedjeljuju praznici, dužnosti pučkih učitelja kao orguljaša te nabožne dužnosti učenika." U toj naredbi imade njekoliko ustanova, koje su nas i mnoge druge dosta iznenadile.

Mi se naravno nećemo upuštati u razpru, jo-li u obće izpravno (a mi da držimo, da nije) načelo, na kojem je veći diel naredbe osnovan: da mladež bude što više u školi, moramo ipak iztaknuti, da će se neugodno dojmiti svakoga, kad začuje, da će djeca morati ići u školu po podne i na pepelnicu i na dušni dan. Tko pozna običaje kod nas, liepe one običaje dušnoga dana, kad i staro i mlado hrli na groblje, kad svakomu misao na život vječni cielom dušom potrese, kad skoro svaka obitelj u tajinstvenom miru hoće da proslavi zajednički uspomenu na mile svoje pokojnike — taj će jedva zamjeriti roditelju, ako si taj dan kod kuće pridrži školsko diete, možda sliku i priliku onoga, koje oplakuje. Kad već sama pomisao na taj dan njekim nas svetim čuvstvom puni, neku prekrasnu i nadu i želju u nas budi — čemu to krasno cvieće duše naše već za mlada zatirati? Čemu djetetu kratiti, da si utisne u dušu uspomene, koje će mu kroz cieli život najsvetije biti, koje će mu u životu bez dvojbe i vrlo koristiti? Mi naravno ni s daleka ne mislimo, da se je naredbom to prenježno čuvstvo ugušiti htjelo; ali svakako držimo, da se nije dovoljno na nj obaziralo. — Isto tako nije se dovoljno na oko uzelo moralno stanje velike većine mladeži, kad se je išlo dvie izpovjedi kod nje ukinuti. Mi se, da pravo reknemo, nikako ne možemo domisliti razlogu, s kojega je to učinjeno. Čuli smo doduše za Zagreb taj razlog, da je premnogo mladeži, a premalo izpovjednika. Kad bi taj razlog i valjao za Zagreb, ne znamo, zašto bi se i drugud morale smanjiti izpovjedi. Nu onaj razlog ne vriedi. Mi dobro poznamo te odnošaje, te priznajemo, da je kojiput premalo izpovjednika bilo u gdjekojoj školi. Ali budu-li se oni, na koje spada dogovarali i od sada, kako su se i do sada; bude-li prijateljskoga pomaganja medjusobnoga, kako ga je do sada bilo — biti će na preostalih trih izpovjedih isto tako malo izpovjednika, kako ih je i do sada bilo! Zlu onomu moglo se je sigurno doskočiti drugčije. Na mlad naraštaj tužbe je svuda, a mi hoćemo našu mladež pridići, dokidajuć sredstva, koja ga najprije podići mogu? Još nam treba uvesti samo „bezkonfesijonalne“ molitve, pak će se sigurno jako promaknuti „religiozno-moralni“ uzgoj mladeži! Nadajmo se ipak, da do toga doći neće. Kako su mnoge sadanje ustanove školske dopuhnule do nas s njemačkih strana, tako će ih malo po malo ne stati, pošto je onuda skoro svuda popuhnuo drugačiji vjetar.

— Postali su župnici: **Mikić** Mijo župnik Gošćanski u Ruševu i Franjo **Pupek**, župnik Skakavački u Lasinji.

— Uvjeti oprosta glede korizmenoga posta, navedeni su u okružnici uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa našega od 8. veljače 1876. br. 31. Pr. (odnosno od 28. siečnja 1871. br. 22. Pr.) ovako: „Quapropter spectata moderna non modo annonae, sed et caeterorum victualium caritate, pensatis etiam arctissimis facultatum adjunctis, ad quae Archi-Dioecesis hujus accolae per assiduas pluvias et ingentes aquarum eluviones redacti sunt, — virtute acceptae eatenus a Sua Sanctitate Summo Pontifice facultatis, cum universis Archi-Dioecesis hujus fidelibus utriusque sexus, qui ob praeattacta adjuncta, vel valetudinis rationes venia legis uti cupiverint, — ut per tempus imminentis S. Quadragesimae, exceptis feria quarta, sexta et sabbato, usque Dominicam Passionis inclusive carnalibus vesci possint, quin eatenus se apud locales animarum Pastores insinuare debeant, Praesentium per tenorem, provocative etiam ad Litteras Pastorales magnae memoriae Praedecessoris mei superioribus annis, signanter ddtto. 8. Januarii 1860. editas, ea ratione dispenso: ut 1) Animarum curatores hanc dispensationem relate ad fideles suos, qui hoc fine ad eos recurrerint, usque Dominicam Palmarum inclusive, etiam ad dies sabbati, demto tamen sabbato quatuor temporum, meo nomine extendere possint; 2) ut praeter dies dominicos conditio unius per diem refectionis, ac non permiscendarum epularum carnalium cum esurialibus, utpote piscibus, salva maneat; 3) ut pro collatione vespertina, nisi affectae valetudinis ratio aliud posceret, excepto jusculo, *cibi dumtaxat esuriales adhibeantur*; 4) ut qui hac venia usi fuerint, omnibus concessionis diebus pro exaltatione S. Matris Ecclesiae, pro salute Suae Sanctitatis summi Pontificis, ac omnium Christi fidelium, pro errorum extirpatione, ac Principum Christianorum concordia 3 *Pater* et *Ave* ac unum *Credo* devote orare teneantur.“

Bosna-Hercegovina. Čini se, da ćemo tu ipak dobiti samostalnu grčkoiztočno crkvu, kako želi nadbiskup Antim. Razneslo se najme po novinah, a službeno još ni sada opozvano nije, da je austrijski poslanik u Carigradu dogovarao s ekumenskim patrijarkom, kako da se urede črkveni odnošaji grčkoistočnjaka, te neka bi on odpustio iz saveza svoga tu samostalnu crkvu. Hoće-li takvo uredjenje biti prema historijskomu razvitku te crkve — mi danas nećemo o tom razpravljati.

Rim. Sv. otac izdao je encikliku o ženitbi, gdje dokazuje, da je sakramenat, koji se od ženitb. ugovora odieliti ne da, te da spada pod jurisdikciju crkvenu.

Petrograd. Novoj užasnijoj još pogibelji smrtnoj izbavila je 17. o. m. providnost Božja Aleksandra. Kad se mislilo, da će nihilistom zakrenuti napokon vratom, dižu oni lagumom u zrak istu palaču kraljevu. *Et nunc reges intelligite!*

Prinosi za djećačko sjemenište.

Za god. 1879. uplatiše: veleč. g. Ivan Sočnić, župnik Roviški, kao utemeljitelj, od obećanih 100 fr. II. ratu 25 fr.; vel. g. Dr. Jos. Mur, župnik u Trojstvu, godiš. prinos 6 f.; vel. g. Aleksa Podel, župnik u Žabnu, godiš. prinos sa 6 f.

(Dalje će sliediti.)

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 9. U Zagrebu, 26. veljače 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Kršćanska filosofija po katoličkih školah u duhu angjeoskoga učitelja sv. Tome Akvinjanina.

Obzirom na najnoviju encikliku

Aeterni Patris.

(Po dru. Fuchsu i dru. Hiptmairu priredio Cvjetko Gruber.)

(Dalje.)

4. Trebamo-li filosofije za theologiju?

U predidućoj točki izjavismo, da je u obće potrebna filosofija, razjasnismo njezin položaj napram svakoj znanosti, tom nakanom, da se njezin ugled uzpostavi opet na ono mjesto, koje joj na svaki način po njezinoj dostojnosti i važnosti patri; a ova potreba ukažuje se još veća, ako smotrimo odnošaj filosofije prama theologiji. Medju svimi bo znanosti nema je, koja bi stajala u tako blizom i uzkom odnošaju s filosofijom kako theologija, jer ova se služi na osobit način filosofijskom formom, pošto u nijednoj drugoj znanosti neriešavaju se toliki razni prigovori i zaprieke, kao što to biva u theologiji[1]). Zatim theologija dieli s filosofijom svoj sadržaj, ili ga bar predpostavlja, jer stvorac nije nam samo objavio nadnaravske istine, nego i takove, koje čovječi um sám po sebi može dokučiti. Gledeć, dakle na ove istine nema medju filosofijom i theologijom druge razlike, nego samo u izvoru, iz kojega one teku i k čovjeku dolaze. Naravske istine oslanjaju se same po sebi na zdrav um, nu u obće govoreć, ciela nadnaravska uredba nije tudja uredbi naravskoj, nego ju predpostavlja i usavršuje. Pače onaj dio filosofije, koj se nazivlje naravskom theologijom, govori o božjem bivstvu, o jednoći božje naravi, o vlastitosti Boga kao stvorca i upravitelja svieta, a isto to razpravlja dogmatika na temelju objave. Racionalna filosofija ili psihologija bavi se dokazivanjem jedinstvenosti, duhovitosti i neumrlosti, u obće životom duše, a to isto radi i dogmatika na svojem temelju. — Dakako da nadnaravska otajstva nisu čovječemu umu na dlan pristupna, jer on nemože na svojem naravskom temelju njimi se baviti, nu i u tom poslu ide mu filosofija na ruku u toliko, da analogičnim pojmom može nadnaravsku istinu upoznati kao otajstvenu, i jedno otajstvo od drugoga lučiti. Otajstva dakle nadnaravska predpostavljaju čovječe umno razpozuanje, kao n. pr. nauk otajstva presv. Trojstva i utjelovljenja božjega Sina predpostavlja, da su nam jasni čisto filosofijski pojmovi o generaciji, osobi, naravi i t. d. Tako isto nikad se neće moći otajstveni nauk o djelatnosti i sudjelovanju milosti točno razumjeti i razložiti, ako nije jasan čist filosofijski pojam o čovječoj slobodi. Pa ista nauka ob istočnom griehu oslanja se na njeki način takodjer o nauk ontologije, po kojem zlo nije u sebi realni pojam, nego uviek njeka privacija.

Nu nije naš smjer ovdje, da redom sve filosofijske i theologisjke istine nabrajamo, koje više manje zasiecaju u medjusobno polje, ali iz ovih, ako i kratkih crtica, dovoljno se može razpoznati, da za napredni theologijski studij treba nješto više znati, nego onu malicu logike i dialektike, o kojoj na svojem mjestu dostatno rekosmo. I odista je osobito žalostna pogreška, da naši mladi pitomci, a budući svećenici, mo-

[1]) O tom se ovako izrazuje Enciklika: In hac nobilissima disciplinarum (theologia) magnopere necesse est, ut multae ac diversae coelestium doctrinarum partes in unum veluti corpus colligantur, ut suis quaeque locis convenienter dispositae, et ex propriis principiis derivatae apto inter se nexu cohaereant; demum ut omnes et singulae suis iisque invictis argumentis confirmentur. Nec silentio praetereunda aut minimi facienda est accuratior illa atque uberior rerum, quae creduntur, cognitio et ipsorum fidei mysteriorum, quoad fieri potest, aliquanto lucidior intelligentia. . . . Quam ad rem magna est philosophiae laus, quod fidei propugnaculum ac veluti firmum religionis munimentum habeatur.

raju započeti svoj theologijski studij bez pravoga, formalnoga predtečnoga filosofijskoga znanja, a ta pogreška u ovakvom stanju položaja osobito se u onih predmetih osjeća, koji predtečno filosofijsko znanje u prvom redu zahtievaju, kao što je n. pr. dogmatika. Nedostatak temeljite predtečne filosofijske naobrazbe osjeća se još i na drugom polju theologijskoga znanja, najme u homiletiki. Obća je danas tužba, da malo imamo valjanih crkvenih govornika, što bi se imalo odstraniti formalnom naobrazbom filosofijskom. Negovorim ovdje o najnižih slojevih puka, kojim kao maloj djeci uvjek samo mlieka treba, a ne čvrste hrane; nu na pameti imadem naobraženije slojeve, koji ne samo da u vjeri popuštaju, nego i isti puk nam od vjere i crkve odvraćaju. Ako dakle ikada, to je danas svakomu propovjedniku silno potrebito znanje dokazivanja, da se narod čvrsto ubjedi ob istini katol. vjere, a bez postojane uporabe filosofije nema temeljitoga i živoga dokazivanja, te cieli govori budu bezuspješni. Kako pako onda može stvar izgledati, i govor uspješan biti, kad propovjednik neznade pojedine misli poredati u logičnu cjelinu, koju imade da jedna glavna misao kao vodilica u cielom govoru spaja? Ili ako se on nevješt u filosofiji samo sa strane drži glavne stvari dokazivanja, puštajući se više u neplodovite, i priesne čuvstvene deklamacije? Ona pako u pastoralci kratka pouka o govorničtvu ili propovjedničtvu predpostavlja na svaki način predtečnu strogo filosofijsku naobrazbu, a gdje se je ta crpila? Znamo doduše, da je govorničtvo dar osobite milosti božje, i da nismo pozvani sloviti visokim čovječim govorom ili ljudskom suštom mudrosti, što opaža sv. Pavao, *non in sublimitate sermonis aut sapientiae; non in persuabilibus humanae sapientiae verbis* (I. Cor. 2.): ali propovjed uvjek neka ipak bude takva, da zaslužuje svoje ime, koje nosi, usljed opomene sv. Pavla: verbum sanum, irreprehensibile, ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis, ut non blasphemetur verbum Dei (Tit. 2.). A to moramo zahtievati, ako hoćemo, da se poluči cilj propovjedi, da se naime čovječi um ob istini božje stvari osvjedoči, a volja da mu se na bogabojeći i kriepostni život gane. Ovaj cilj neće se pako nikad postići, ako-li govornik obična sredstva govorničtva zapusti. Dieli Bog svoje milosti na molitvu dà, nu opet zahtieva od čovjeka, odnosno od svoga sluge, da upotrebi u svakom redu i poslu naravska sredstva, što mu imaju biti na ruci. Sv. Pavao mogao je možda sám reći, da propovieda *in ostensione spiritus et virtutis*, prem se u njegovih govorih i spisih osobita filosofija opaža; nu ti nisi sv. Pavao, pa bi bila preuzetnost s tvoje strane, kad bi htjeo zapustiti Bogom ustanovljenu uredbu stvari, i drugimi sredstvi, nego što je osvjedočenje i dokazivanje, ljudska srca svojih slušatelja predobiti. Sv. Toma Akvinjanin, najveći filosof svoje dobe, bijaše ujedno jedan izmedj najglasovitijih propovjednika katol. crkve; pa i danas daje nam njegov red znamenite govornike, učenjake i misionare, jer u tom redu uvjek jednako živi Tomina filosofija, koja na osobiti način spaja um i objavu u posve čisto kršćanskom duhu, te je umna znanost na temelju božje objave, da joj se svaki duboko pokloniti mora.

Da u kratko jošte u jedno skupimo, što u ovom dielu razpravice o potrebi filosofije s theologijom rekosmo, to teče sliedeći zaključak: temeljita njega i nauka filosofije u duhu sv. Tome jest za theologa i svećenika od najzamašnije važnosti, za theloga da si sv. znanosti posve temeljito prisvoji, a za svećenika, da si prisvojeno znanje što valjanije upotrebi.

5. Koju filosofiju da odaberemo?

Veli stara poslovica: ab hoste consilium ne accipias, jer jamačno predaje se u ruke svoga neprijatelja, koj savjet njegov sliedi; nu ipak iz savjeta neprijatelja učimo se upoznati, što bi on htjeo. Držeći se dakle ovoga načela, pitamo, što misle naši protivnici o školastičkoj filosofiji, da se znamo u svojoj stvari bolje iznaći. Formalni protivnici školastičke filosofije u novoj dobi jesu reformatori 16. vieka, i po nauci njihovoga principa razvija se sve to dalje ovo neprijateljstvo, jer da je ta filosofija išla tragom Aristotelovim. I dočim su sv. otci, kao sv. Jeronim i Augustin, kako rekosmo bavili se naukom poganske filosofije u tu svrhu, da kršć. filosofiju pročiste od svake bludnje poganske, navališe reformatorski herezijarke na školastičku filosofiju neuvažujuć i preziruć smier kat. učenjaka i svetih muževa, na prosto kao na kakovo pogansko čedo. A to je posve naravski pojav, što ga opažamo kod svih sljedba tečajem crkvene povjesti, pa i kod reformatora; jer nijedna druga, pošto ljudskom i nepozvatom rukom pokvarena religija nemože se držati i održati pred sudom zdrave filosofije, nego jedina Bogom objavljena i čista religija katolička.

Kad dakle neprijatelji naši toliko mrze staru ili školastičku filosofiju, živi je znak, da mora biti u sebi dobra, jer ju neprijatelji božje stvari mrze; pa nam je ta njihova mržnja najboljom preporukom, da na postavljeno pitanje: koju

filosofiju da odaberemo, odgovorimo: staru t. j. školastičku. A da ju u njezino prvotno pravo uzpostavimo, sili nas medj ostalimi takodjer udes onih katoličkih filosofa, koji se radi umišljenih hira baciv pogubno valovje čovječe nestalnosti uzdignuše proti njoj vojujuć svojim neprijaznim joj duhom. Dalo bi se tuj mnogo toga reći, jer povjest novije filosofije počam od Descarta pa sve do Günthera i Hartmana pruža nam na dokaz i svjedočanstvo istinitosti naše stvari obilatoga materijala; nu pošto nije naša zadaća ovdje pisati povjest filosofije, to budi dostatno navesti samo njekoje primjere, da se vidi, kamo kat. filosofi nadospješe, kad se staroj školastičkoj filosofiji iznevjeriše.

De Lamenais inače čuveni filosof htjeo je na put stati nevjeri svoje dobe, i pošto su slobodnjaci onoga vremena napadali na crkven auktoritet, pomisli on, da jih neće moći bolje pobiti, a auktoritet crkveni poduprieti, nego umišljenim svojim naukom, da um pojedinoga čovjeka ne može nikako doći do sigurnosti istine, već da ovu samo obći um postići može. Pa stoga želi-li individualni um biti siguran svoga upoznanja istine, da se mora sa umom i sudom obćinstva slagati i sravnati (sensus communis). Nu kamo dospje ovaj filosof i protivnik školastike svojim novim problemom? Nauka bi mu po navišjoj crkvenoj vlasti zabačena. Godine naime 1832. odsudi ju papa Grgur XVI. svojom enciklikom „alteram nunc“; a god. 1834. uzpisa isti papa o njemu galičkim biskupom ovako: „caeterum lugendum valde est, quonam prolabantur humanae rationis deliramenta, ubi quis novis rebus studeat, atque contra Apostoli monitum nitatur plus sapere, quam oporteat sapere, sibique nimium praefidens veritatem quaerendam autumet extra cath. ecclesiam, in qua absque vel levissimo erroris coeno ipsa invenitur, quaeque idcirco columna ac firmamentum veritatis adpellatur et est. Probe autem intelligitis, Venerabiles fratres, nos hic loqui systemate plane improbando. . . . .“ Pade ovako učenjak i zagreznu na nastupljenoj strmoj stazi sve dublje i dublje, dok nepoče u svojih daljnjih spisih strastveno razvijati ideu demokratičkoga i komunističkoga kršćanstva. Lamenais posta ljuti neprijatelj kat. crkve sve do svoje smrti, a na to ga dovede malo po malo početna mržnja školastičke filosofije.

Tako zabludiše Bautain, Bonetty, i ostali. Onaj prvi uztvrdi, da čovjek svojim umom nikako nemože doći do spoznanja božjega, nego samo putem crkvene tradicije, a onaj drugi, hoteći ublažiti tvrdi taj tradicionalizam zabasa izjavom, da čovjek bez objave ne može polučiti nijedno spoznanje bud religiozne, bud moralne istine. I njihova nauka bi odsudjena zadnjič formalno dekretom vatikanskoga sabora, kao što jim teze bijahu odsudjene god. 1840. i g. 1855.

Sliedeć dalje poviest filosofije u najbližnjoj nam Njemačkoj, gdje noviji filosofi novom metodom svoje učenosti htjedoše pobijati pojavljajući se i šireći racionalizam, nadolaze nam pred oči medj ostalimi inače znameniti kršć. filosofi Hermes i Günther. Mišljahu oni, da nebude sgorega koriti školastičku filosofiju s njekoje strane, nu napokon se proti njoj posvema uzdignuše. Al godine 1835. odsudi papa Grgur XVI. nauku Hermesovu enciklikom „Ad augendas“, a o Güntherovu djelu izreče svoju odsudu god. 1857. papa Pio IX. pismom na biskupa Kolonjskoga „etenim non“, gdje medj ostalim veli: „itemque noscimus, in iisdem libris ea inter alia non pauca legi, quae a catholica fide sinceraque explicatione de unitate divinae substantiae in tribus distinctis sempiternisque Personis non nimium aberrant. . . . Noscimus, iisdem libris laedi cath. sententiam ac doctrinam de homine, qui corpore et anima ita absolvatur, ut anima, eaque rationalis sit vera per se atque imediata corporis forma. . .“ — Dakle do krivoga tumačenja istih temeljitih istina sv. vjere dospješe kat filosofi, čim od staze stare školastičke filosofije skrenuše, i posrnuše u najžalostnije bludnje.

Što se tiče poganske struje, to znamo unapred da je zakleta neprijateljica Tomine filosofije, jer quae comunicatio Christi cum Belial?

Poslje ovoga kratkoga pogleda u povjest filosofije novije dobe riešava se postavljeno pitanje: koju filosofiju da odaberemo, samo po sebi. I kad se toliko zauzimljemo na rieč sv. otca Leona XIII. za uzpostavljenje čiste i zdrave filosofije u duhu kršćanstva, to mi pod tom filosofijom razumijemo onu, koja naravske istine podpunom sigurnosti upoznaje, a krom toga na dublje upoznanje nadnaravskih istina čovjeku pruža sva svoja potrebita pomagala. Medj svimi pako formami, koje je filosofijska nauka ikada prihvatila, nevodi ni jedna druga k ovomu cilju, nego što ju stara i na sve načine prokušana školastička filosofija poprimi; te svi drugi puti vode k bludnji. A drugčije nemože da bude, jer naravske i nadnaravske istine polaze od jednoga istoga svoga početnika i Stvorca, i onaj filosof, koj se u svojem iztraživanju nedrži Bogom postavljene čuvarice istine t. j. sv. crkve, nemože dakako točnom i nevaravom sigurnosti pronaći sve istine čovječega uma, buduć da filosofiju theologija usavršuje. Ovo samo može

onaj polučiti, koj sva svoja iztraživanja podvrgne pod okrilje nepogrešivoga ugleda crkve, jer samo na ovaj način može biti siguran svoje radnje, inače cieli mu posao klima. Zato je osim školastičke filosofije, koje je sv. Toma Akvinjanin glavni zastupnik, svaka filosofija zabludila stranputice, jer se nije pustila voditi po rukuh sv. crkve.

Hoćemo-li se dakle da povjerimo filosofiji, za koju se nemamo bojati, da će nas zavesti sobom u koju propastnu bludnju, to ju nemožemo bolju naći, nego što ju sv. otac Leo XIII. preporučuje, najme filosofiju sv. Tome, ili filosofiju školastičku.

Školastička bo filosofija se je jedina u vrtlogu svih mogućih bludnja kroz cieli svoj život čista uzdržala, i činila je uviek crkvi najkoristniju uslužbu. Pa ako se i po gdjekoje mnienje sv. Tome možda najnovijimi posljedci neslaže, ni jedan mu nauk neprotuslovi ni vjeri, ni zdravomu umu, pa ju svi zato, i sv. otac visoko uznaša, te svietu vruće preporučuje.

(Dalje će sliediti.)

Glavnica i rad.

Iz talijanskoga preveo J. *Urpani.*

(Konac.)

Drugi dokaz iste je vrednosti. Kakogod je sloboda divljaka, piše, sloboda kriva i završena, jer se napokon izradja u nemilo ugnjetavanje; tako se sloboda radnika u današnjem stanju mora jednako zavrći, jer se izradja jednako u potlačenje poput one divljaka. Sbilja je sloboda divljeg stanja ogavno ugnjetavanje, jer je spojeno s neravnosti sila, jer ona tvori od čovjeka nemoćna plien čovjeka okretna i brza. U sadašnjoj pako uredbi družtva mjesto neravnosti mišičnih sila imamo nejednakost sredstvâ razvoja; mjesto hrve prsi u prsi imamo hrvu glavnice s glavnicom; mjesto zlorabe presilja fizična imamo zlorabu presilja ugovorena; mjesto čovjeka slaba neznalicu, mjesto nemoćna čovjeka siromaha. Gdje je tuj sloboda? Ima slobode, nu za bogata, posjednika, glavničara, al ne za radnika. I tuj orisav najcrnijimi bojami sudbinu radnika, kako da su svi popadali onesvješćeni na tla od gladi, il su prinuždeni dušom i tielom, žena i sinovi predati se glavničaru, a kćeri bludištu, zaključuje, da pojam slobode sadržava dva počela: *pravo* i *moć,* ili sredstva uporabi i razvitku vlastitih sila. Družtvo je il država jurve proglasila slobodu za sve. Dakle, ako neće ono il ona da se pokazuje lažicom, mora ujedno s *pravom* slobode da pribavi takodjer i *moć* ili sredstva, da se ono može vršiti, ili mora svakomu svojih članova podieliti *obuku,* bez koje se ljudski duh ne *može* razviti, i *radna sredstva,* bez kojih se radinost ne *može* uzmahnuti[1]). Jesmo kod iste popjevke, nu uz jednake bludnje: pretjeranost prekomjerna i zaborav prava. Mrku sliku radničke sudbine odaje pretjeranost, a sravnitba sadašnjeg družtva sa divljim zaborav prava. On nije spazio, da u divljem životu jači ugnjetavajuć slabijega, sila jest, koja ugnjetava pravo, dočim u družtvenu životu bogatstvo ne ugnjetava ni najmanje pravo siromaha, jer bogati, što je vrstan naobraziti se, nije uzrokom, da siromah ostaje neznalicom. Država nije otac obitelji, koji mora svaki dan dieliti kruha djeci. Pošto je ona samo na čelu družtva, dužnost ima samo jamčiti zamjenita prava gradjana, i osvetiti one, koji s kakve uvrede trpe. Dočim mora promicati materijalnu dobrobit, ne smje vredjati prava jednih na korist drugim. Ne može indi, bez povrede prava, vaditi novce iz džepa onoga, koji ima, da jih dade onomu, koji ne ima. A stvar je više nego smiešna, tvrditi, da dozvola jednake slobode za sve ne samo nosi sobom *pravo* na nju, već izviše zahtjeva *moć*, ili nabavu *sredstva potrebitih* da se ova može rabiti, od strane države. Podpuna se dozvoljuje sloboda svim putovati tuzemstvom, ići u kupelji u lietno doba, užiti se javnih predstava: komu nit u snu može na um pasti, da država mora dati sredstva onomu, koji jih ne ima, da može vršiti pravo podobne slobode? Dužnost je države štititi slobodu dozvoljenu i ništa više. Blanc zahtjeva, da mora namaknuti takodjer i sredstva, da se je može rabiti. Odkle da jih vadi? Iz džepa ovih il onih. A pravo posjeda? Socijalista ga je zakopao u svoju zaborav.

Iz Francezke pošav u Njemačku, prikazuje nam se skup ljudih, koji si daju naslov *socijalistâ učiteljske stolice*, i da ga prevedu u jezik puku shvatljiviji, hruste se, da su javni učitelji socijalizma kod njemačkoga naroda. Oni su svi poveljni profesori, i pod zaštitom svoje povelje znati će jamačno urediti Njemačku na socijalističnu, kako to Bog rekne. Tim više, što oni nisu stupili na poprište s govori kao tribuni poput Saint-Simonovaca, Blanc-ovaca, Hasselmann-ovaca, Liebknecht-ovaca i inih vrstih prvaka socijalističkog pokreta u Njemačkoj, već osbiljnošću znanosti, koja iztražuje, i oprezom, koji obavija njihove nauke magluštinami takovim načinom, da se bludnja otvoreno ne kaže na vidjelo. Mavro Block u više članaka a napose u onom studena 1878. godine nastoji razjasniti njihove nazore i pobiti jih. Izmedj kojih ćemo navesti po koj primjer, koliko treba, da se jih pozna[1]).

Medju njihovimi načeli navedenimi u izvadku Held-om čita se jošte ovo: „Oni traže, da individuum, nastojeć o ekonomičkih probitcih, ne prestaje smatrati se članom političke uredbe (države): oni odhićuju ideu naravnoga prava, koje vlada svakim zakonom, i traže,

[1]) Ondje, i sl. l. 15.

[1]) Vidi Journal des Economistes: Les deux Écoles économiques. La nouvelle École autoritavie, ou les Socialistes en Euchaire; août 1876; L' Harmonie des intérêts, septembre 1877; La Quintessence du socialisme de la chaire, novembre 1878.

da se postojeće zakonodavstvo smatra u svojoj cielosti i u svakom slučaju napose kao vršeće njeki veći upliv na gospodarstveni život. To je gledište družtvene i poviestno-zakonite politike." Dvie stvari sjaju u jasnom svjetlu u tom načelu: prva, progon svake idee naravnog prava iz zakonâ; druga, da postojeći zakoni ovise u svojem bivstvu od pojedinih slučajeva, koji posliedjuju u ekonomičkom životu. Odtuda dva najvažnija posliedka. Izključite-li od ekonomičkih zakona ideu naravnoga prava? Eno vam svega kolika bogatstva narodnjeg u vlasti zakonodavstva. Hoćete-li, da pojedini slučaji služe ravnalom u stvaranju navedenih zakona? Imati ćete neprestanu nestalnost. Danas će individualno pravo uživati se prava zaštite; sutra, zabaciv ovo, imati će se vlastničtvo u zajednici očekivanjem na drugu promienu. Je-li moguće razpravljati s ljudmi, koji su prognali ideu naravnoga prava iz zakona? Podnipošto. Jednom, čim se pometnula idea prava, na kojem se osniva razpravljanje sa socijalisti, te se zamjenjuje samovoljom, pometnula se takodjer i svaka podloga umne prepirke. Moglo bi se jih samo pitati, ima-li se čovjekom vladati kao bićem moralnim il ne.

Ovdje navedeno načelo daje nam, ako ne drugo, obaviest o trijuh praktičnih tražbinah socijalista učećih, koje nam priobćuje sam Held.

1. Socijaliste učiteljske stolice traže krepčije posredovanje države u pitanju ekonomičkom, i to nipošto uzpostavom trulih i ostarielih ustanova, već uporabom drugih, uličenih po novih nacrtih.

2. Čuvstvo prijatnosti vuče jih silno k onim ustrojbam, koje sastoje s članova spadajućih istim ekonomičkim grupam, medju sobom sjedinjenim pravilî, koja su odobrena državom, kao što su: zadruge, odbori pomirbe, novi sborovi i ostala.

3. Oni prikazuju njekakovu simpatiju probitkom radnikâ, koji su bili toli čisto zapušćeni tja do danas, a njekakovo nepouzdanje napram pretežnijem povećanju glavnice.

Oko te zadnje točke mnienja jim se odveć ne razlikuju. Malo jih medju njimi sudi, da je današnja razdielba dobara *nepravica*: ostalim se ona prividja, sa stanovita gledišta, protivnom njihovu osjećanju o pravdi. Svi su ipak te misli, da se ne smie praviti nikakova prisilna promjena, već mniju, da ga treba popraviti, obvezujuć milom ili *silom* imućne osobe, da preuzmu na se zadaću, te vrše ove družtvene dužnosti, koje jih patre[1]).

Eto vam u malo riečih jezgre ovih trijuh zahtjeva. Prvim se traži, da država negledeć na nikakvo pravo, koje su oni u ostalom prognali, odredi, naloži i opredjeli nove ustanove, kakove zahtjeva novota vremena, to jest primjerene socijalističkim težnjam, koje sada salećuju družtvo. Drugim se zahtjeva pored sućuti, da se ustroje, zakriljuju i unapredjuju one proizvodne grupe, koje su se vidile u rezoluciji, što ju učiniše kolektiviste. Trećim socijaliste učiteljske stolice nastoje izhoditi kod puka prijazan za sebe, a mržnju na glavničare. Napokon opazkom na treću točku dovršuju svoje djelo upućujuć duhove o potrebi družtvena prevrata, eda se tim utrne nepravda sadašnjega reda, i o tom, da sami posjednici po sebi budu usiljeni odreći se svoga imutka, kako da bih jih tim dužila dužnost. U kratko, u tih zahtjevih napisane su prve crte socijalističkoga stanja, kakovo mora da ustane u budućnosti! Ne ima govora o pravu, već o sućuti; pravilom ne ono, već ova mora da služi. Svatko zna, da se sućuću ne umuje. Sbog toga po našem mnienju Njemačkoj prieti veća pogibelj od tih meštara socijalizma, no od socijalista prognanika; pošto naglost, kojom su postupali drugi, bila bi doduše prouzročila goropadnih pokreta, nu ne potrajnih, dočim nauci prvih otimajući malo po malo mah, tako će se učvrstiti, i pružiti će žile toli razdaleko i tako na široko, da će se jedva jedvice uspjeti jednom da se jih izkorieni.

[1]) Jahrbuch od **Holtzendorfa** i **Brentana** 1877. I. 145.

Izpravak. Uz manje pogreške, koje si je štioc sam mogao izpraviti poveća je u 5. broju, 2. st. 15 red odozdo, gdje valja iza rieči: „za one pridruženih zemalja" umetnuti: „više stegnut."

Dopisi.

Iz kotara virovitičkoga. Dne 30. prosinca prošle godine umre nam obćeljubljeni naš vicearhidjakon Ivan Grgesina, koj je za stalno zaslužio, da mu se ime otme zaboravi te da mu se napiše nekoliko rieči u spomen. — Rodio se pokojnik u Virovitici dne 26. siečnja 1812.; doživio je dakle skoro 68. godinu svoga zaslužnoga života. Svršivši dobrim uspjehom predbježne nauke, bude god. 1835. redjen za svećenika, te je onda kapelanovao u Terezovcu, Lukaču, Pleternici, Ruševu, Pakracu, Gaju i Pitomači, dok nije postao župnikom u Turnašici, na patronatu kneza Schaumburg-Lippea, u kotaru virovitičkom. U listopadu god. 1852. imenova ga pokojni kardinal Juraj Haulik vicearhidjakonom kotara, u kom je služio, te je on tu službu obnašao revno do svoje smrti. — Kakov je bio kao župnik, znadu njegovi župljani; mi znademo samo, da je uživao u svojoj župi veliki upliv i osobit ugled, što je znak, da je bio dobar župnik. Kakav je bio kao vicearhidjakon, znademo mi njegovi kondistriktualci; u tu je svrhu dovoljno spomenuti, da nije bilo nijednoga svećenika ovoga kotara, koga nebi bila u dnu srca raztužila viest o njegovoj smrti. Kao vicearhidjakon ravnao je svojim kotarom u duhu ljubavi i sloge; zamrzio nije nikada na nikoga, a najmanje je od mržnje na koga štogod učinio. Kao takovu bilo mu je osobito školstvo na srcu, te je on sa nekadanjimi kotarskimi sudci Ladisl. Tallerom i Gvozdanovićem podigao u ovom kotaru nebrojene škole, predsiedao neumorno školskim izpitom, vozio se po izpitih ovoga kotara uvieke na vlastitima kolima, te premda je bio vlastan u ime toga svaki put tražiti po 3 for., koji su

mu se novci imali izplatiti iz dotičnih crkvenih blagajna, nije on tih novaca nikada htio primiti. — Kao Hrvat ljubio je domovinu svoju od sve duše te premda je bio čovjek, koj mnogo negovori, ipak bi mu još u posljednje vrieme njegova života čudnim žarom planulo oko, kad bi se spomenulo ime domovina. U svih fazah narodnoga života ostao je vieran pristaša narodne stranke i premda su se tiekom vremena mnogi iznevjerili narodnoj zastavi, Ivan Grgesina ostao joj je vieran do smrti. — Kao svećenik bio je Ivan Grgesina marljiv, točan, neumoran; još u zadnje vrieme svoga života pjevao bi rado sv. misu, premda je bilo mladjih od njega, koji bi tu službu bili mogli s manje napora obaviti; u izpovjedaonici vidio si ga sjediti još onda, kad bi mnogi mladji već ustali bili; u propoviedanju pogodio je pravi ton, kako se našemu narodu govoriti ima, naime priprosto, otčinski, svakomu razumljivo, te bi željeti, da mnogi, osobito mladji svećenici, nasliede njegov način. Jednom rieči Ivan Grgesina bio je dobar svećenik, uzoran vicearhidjakon i valjan sin domovine. Bilo mu to na slavu, a duši njegovoj pokoj vječni! —

Nasljednikom njegovim u časti vicearhidjakona imenovan je obćeljubljeni župnik suhopoljski Stjepan Tompak, komu neće biti samo ova čast na diku, nego kojoj će biti i on na slavu.

R. Filipašić, kapelan lukački.

Mostar, 15. veljače. (Biskup Paskal Buconić) Čitali smo, kako se je ugodno dojmila ona ubaviest v. ministarstva: gdje je istaknuto kako je rodjen Hercegovac odabran biskupom katoličkih Hrvata u Hercegovini. Nu svakoga će Hrvata obradovati, kad Vas mogu obveseliti radostnom viesti: da taj rodjen Hercegovac nije nitko manji, nu u Hercegovini obće poznata, i cienjena osoba fra. Paško Buconić. Ako je glas naroda, glas boga, to je upravo providnost božja namienila biskupsko dostojanstvo spomenutomu presv. gospodinu. Naimenovani pres. gospodin biskup u najboljoj je muževnoj dobi. Od srca odan i vjeri a i narodu svomu. Njegovo znanje ciene svi Hercegovci. Za vrieme ustanka on je pero vodio, tegobe jadnih kmeta i hrišćanskih i katoličkih iznosio pred sud evropejskih velevlasti. Odlučan pristaša prevedre dinastije, a i one struje: koja se nada dobrostanju i duševnomu i tjelesnomu od Austrije, nu u užoj svezi sa Hrvati. Zato za onih mutnih vremena ustanka nikada nije pogleda drugomu svraćao, nu k našemu prejasnomu caru, hrvatskomu kralju. Od njega punim pravom očekuje ovaj zlopatni narod mnogo dobra.

Očekuje, da će on svojim sjajnim umom, i čelik značajem razbistriti kmetsko pitanje. Kako je poznato sada katolička raja diže glavu, te izčekuje od apoštolskoga vladara pravedno riešenje toga pitanja. Ta okolnost, što upravo katolički kmeti iziskuju malko odrješitije pravdu; nu ne milost: to mora onim, koji su vlastni odlučivati o tom pitanju, puknuti pred očima, da se ne ide pravim putem. Jer se o katoličkoj do sada raji ne smije podvojiti, da-li stoji i dušom i tielom uz Austriju. Buduć se misli i narod pitati, to se je sama sobom nanudila vladi sgoda, da se o stvari obaviesti od muža mislenika, koj je proučio, iskusio, koj ima srca i uma tu stvar shvatiti bolje no itko u Hercegovini. S toga se i raduje katolički narod novomu biskupu.

Ima nadalje sigurne nade, da će novi biskup i škole bolje urediti. Jer školstvo katoličkih ovdje stanovnika nije onakovo, kakovo bi moglo i moralo biti. Bit će presv. gospodinu mnogo posla i u njegovom užjem zvanju. Ima župa bez crkava, treba se i za mladji kler pobrinuti, možda će i tu Hrvati pomoći, ko što je do sada uzoriti gosp. stožernik pripomagao. Na tom trojem poprištu imati će presv. g. biskup pune ruke posla. Mi se nadamo, da će blagoslov s neba, pa prevedra dinastija, ko što i braća Hrvati, ne samo sborom nego i tvorom pripomagati to tegotno poslovanje.

Koliko mogosmo razabrati, i braća hrišćanska vesele se imenovanju učenoga biskupa, odlučnoga rodoljuba; koj će dojednom sgodom pravedne tegobe svakoga dosele kmeta zagovarati. Mogli smo opaziti, da do sgode i jedni i drugi mogu se sporazumiti, te sporazumno raditi. Tako je bilo kod izbora gradskog zastupstva. Samo ne znamo, kad je narod pozvan birati, te kad je uredno izabrao: zašto do sada postoji izniman položaj? Kod ovakovih sgoda vidi se, kako nije naravna ta pizma jednokrvne braće, već da se umjetno podjariva, na štetu, možda i propast jednih i drugih. Pravo je nedavna jedan beg iz Sarajeva primjetio: da tu odlučuje lih divide et impera. Da tu nije poglavito pitanje ni o Srbu ni o Hrvatu a ni o Turčinu. Kad bi htio razumjeti Slovenac, Hrvat i Srbin, a recimo i Bugarin tu povjestničku činjenicu, a i današnje gorko izkustvo; tad bi zabacili smiešnu razpravu o carstvih i kraljevstvih, o pokrajinah, kojih žalibože nije osvojila naša razčetverena nemoć: pa bismo prionuli uz ono, što nam pred očima stoji. To naime, da smo narod, koj na tom divnom prostoru, na tih ubavih zemljah jedan jezik govori, običaje imade iste. Narod, koj da se kani bezkoristnih zadjevica mogao bi stvoriti krasnu literaturu; jer se razumije, narod bi kasnije kroz knjigu mogao stvoriti i snažnu državu koli liepih zemalja, koli divna a jošte neiztrošena naroda! Dočim bi o tom misliti i raditi morali, to se drugomu na žao daje, ako jedan prosvjetu širi. Jer vele, da jé to njihov domen; dočim mjesto nas Hrvata pridolaze i Madjari i Česi i Poljaci i Njemci. Ne varajmo se: nit će Srbin Hrvata iztisnuti iz Bosne i Hercegovine od sada, ako nije do sada mogao. A recimo ni Hrvati ne mogu, sve kad bi htjeli Srba. Kad je tako k čemu ta bezdušna borba? K čemu nas slikati ko da smo gorji od Turaka? A kad tamo i Njemci i Madjari raduju se tomu. Ako im Srbi ne popuštaju, tad proti njim graju dižu, a kad opaze kod nas Hrvata, da možda mi na putu stojimo njihovomu — Drang nach Osten i madjarskomu „na more“; tad po nami, a u pomoć zovu Srbe. Prošlost dokazuje,

da tim medjusobnim trvenjem, ni Bugari ni Srbi ne odolješe Islamu, a mi jedva da se občuvasmo. Sadašnjost reć bi da nam dovikuje: da ne Madjari, niti Njemci, a ni Talijani, nego, da mi sami svoji smo izkopajnici. A u buduće, da na tom balkanskom poluotoku ne bude snažne države, ko što je dosele nije bilo: nego da će nesloge naše radi uvjek tudjin miešati se u poslove naše, i da mi nikad do ničega doći nećemo. Današnje vrieme nije sklono malenim državicam, danas orijaške države svietom pokreću, i te silne države misle o sebi; a ne o nami.

Evo našto nas izvelo imenovanje presv. g. biskupa mostarskoga. Možda je njemu providnost dosudila, da te štetonosne zadjevice ukine; jer kako je naš presvjetli gospodin od srca odan vjeri, i svomu narodu: to će mu i milost božja biti na pomoći, da će ono izvesti u život moći, što kano da ljudskoj snazi do sada nije za rukom pošlo. Neka svane Uskrs ovomu narodu!

Banjaluka (*Nova crkva*). Od najstarije dobe ovdje je katolička župa, koja sada broji do 3000 duša, ne računajuć onih, koji se iz Hrvatske i drugih zemalja useliše ovamo uslied okupacije. Mjesto ovo krasno i važno položajem svojem stjecište je bilo već prije ljudi, radi čega se ovamo i Trapiste naseliše, i sestre milosrdne svoju izvrstnu školu osnovaše.

U okolici Banjalučkoj ima više katol. župa: Ivanjskoj, Barlovcih, Stratinskoj, Sasini, Staroj Rieci, Volaru i t. d. Nu sva ova okolica još ne ima svoje crkve, u kojoj bi puk dostojno obavljati mogao pobožnost svoju. Bila je doduše namjera otaca franjevaca, da uz Banjaluku, gdje si god. 1873. podigoše liep samostan, i crkvu podignu — al u bitci od 14. kolovoza 1878. izgubivši samostan požarom izgubiše i sav imetak svoj, te ne mogoše naravno namisli svoje u život privesti. Stanujući sami od to doba u njekoj turskoj kući podigao je č. o. župnik Marko Mariić za prieku nuždu kapelicu poput vojničkih baraka, te se sada tu obavlja služba Božja. Ujedno pako radi ne umorno, kako da se podigne dostojan hram na skoro. Nastojanje mu je do sada uspjelo prilično, jer je u tu svrhu darovalo Nj. Veličan. 1000 f., Nj. Visost nadvojvoda Albrecht 200 for., uzoriti gosp. kardinal Josip Mihalović 100 for., preuzv. gosp. biskup Strossmayer 100 for.

Darovi ovi ipak dosta su još neznatni prema velikoj potrebi. S toga se i obraća rimo-katolička obćina Banjalučka na sve prijatelje, da ju u plemenitom nastojanju što bolje podupru.

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. kr. apost. Veličanstvo primilo je ostavku Nj. Preuzvišenosti bana Ivana Mažuranića, ter je njegovim nasljednikom imenovalo preuzv. gospod. grofa Ladislava Pejačevića.

— Nj. c. i kr. ap. Veličanstvo blagoizvoljelo je milosrdnim sestram u Zagrebu Domeniki Zollerovoj, Dioniziji Kacianovoj, Juliani Kernsteinovoj i Kasiani Bruknerovoj, priznavajući njihovo požrtvovno djelovanje povodom minule godine vladajuće u Brodu osipne pošaline, premilostivo podieliti srebrni krst za zasluge s krunom.

— Odbor *dječačkoga sjemeništa* zaključio je konačno račune o lutriji, koja je osnovana bila na korist istoga zavoda. Cielokupni prihod lutrije iznosi 32.243 fr. 28 nč. Od te svote potrošilo se na raznovrstne potrebštine ovoga poduzeća 16.838 for. 39 novč.; od preostale svote pako kupilo se za 15.184 for. 91 nč. erdeljskih i hrvatsko-slavonskih razteretnica u nominalnoj vriednosti od 17.850 for. Osim toga unišlo je prigodom razprodaje dražbom preostalih i poklonjenih sgoditaka 1659 fr. 29. Prema tomu iznosi čisti dohodak lutrije 17.850 for. u papirih, a u gotovu 1879 for. 27 novč. — Istom ovom prilikom pregledani su računi glavne blagajne, te je pronadjeno dohodka: u papirih 14.829 for. 47 novč., a u gotovu 60 for. 30½ nč. Pošto je čisti dohodak lutrije prenesen u blagajnu glavne kase iznosi sada glavnica dječačkoga sjemeništa: u papirih 32.679 for. 47 novč., a u gotovom 1939 for. 57 novč. Posebice ima još i kapelica toga budućega zavoda glavnicu od 50 for., koju je poklonio dobročinitelj, koji neće da mu se za ime znade.

Uzme-li se na oko, da je svetkovinom presl. imena Isusova tek dvie godine prošlo, što se je ob ovom zavodu ozbiljnije misliti počelo, a u studenu pr. god. tek je godina minula, što se je i raditi počelo, pak se ne zaboravi na težke okolnosti, u kojih danas sviet u obće živi, nas mora ovaj posljedak posve zadovoljiti. Hvaleć Bogu Gospodinu, koji je djelovanje odborovo blagoslovio, nam se je ponajprije zahvaliti uzoritomu gospodinu kardinalu i nadbiskupu našemu Josipu Mihaloviću, koji je ne samo u okrilje svoje uzeo cielo poduzeće, nego je i najljepše dvorane svoje ustupio za izložbu sgoditaka, i to na više mjeseci, podnašajuć strpljivo neprilike, koje su po njega i njegov dom i nehotice odtuda nastajale. Nemanju smo hvalu dužni preuzv. gg. grofu Ladislavu Pejačeviću, sada već banu hrvatskomu, grofu Jurju Jellačiću, te presv. grofu Juliju Jankoviću, koji su vrlo dragovoljno stupili u odbor kao počastni članovi, ter su jako uglednim imenom svojim svakomu podnesku našemu i molbi našoj što veću vriednost podali, čemu takodjer pripisati moramo ovako dobar uspjeh. — Uz ove visoke dobročinitelje imalo je ovo poduzeće i vrlo mnogo drugih, koji su mu na razne načine na ruku bili. Tu je nadb. sjemenište, koje je bezplatno odpustilo više soba za pisarnu lutrije, a upravitelju njenomu skoro kroz cielu godinu dalo bezplatan stan i hranu. Preč. gosp. dr. A. Kržan odstupio je svoju kuću kroz tjedan dana bezplatno, da se je u njoj obaviti mogla dražba preostalih sgoditaka. Činovničtvo naših pošta odpremalo je

i dostavljalo nam danomice skoro na hiljade listova (u svem je što poslano što primljeno do 120.000 kom.) i to vrlo spremno i posve točno. Kupeć sgoditke vrlo revnovaše gdje. Auerovka, Senftlebenovka, Basaričkovka, A. Kovačićka, gčna. Ter. Ivankovićeva u Zagrebu. Razprodavajuć bez ikakove nagrade naše srećke požrtvovne djelovaše uz spomenute već: gdja. M. Mirković, r. gdja. D'Elia u Brodu, gčna. V. Gönnerova u Virovitici, gdja. M. Gallovka, gčne. M. Jambrišakova, Cvetišićeva, Stergarova u Zagrebu, g. M. Nikolašević u Podgoraču itd. Sl. poglavarstvo grada Zagreba u više sgodah pokaza se uslužnim, a redakcije svih naših zagr. novina rado nam svakiput ustupiše prostora. Samostan mil. sestara u Zagrebu bezplatno je preuzeo pomanje popravke na darovanih sgoditcih. Ravnateljstvo zem. glasbenoga zavoda ustupilo nam je za cielo vrieme vučenja bezplatno veleliepu dvoranu svoju. Svim ovim izriče odbor javno zahvalnost svoju iskrenu i srdačnu, te prosi Boga, da im dobrotu njihovu naplati obilno. Kako ovim zahvaljuje se odbor i svim drugim mnogobrojnim dobročiniteljem, kojih je toliko, ter ih svih poimence spomenuti ne može.

— Čudna je sudbina hrvatskoga naroda. Po naravi žilav i odvažan odoljevao je kroz tolike stotine godina svakoj navali iz vana. Nu dok mu se radi toga slava orila, našlo bi se uviek u vlastitom mu krilu sinjih kukavica, koji su na raznovrstne načine podsiecali žilje narodnjega života. Dobrota Božja nije im ipak svim skupa dopustila, da ih podsieku posve. Hrvat se uzdržao — al valjda samo za to, da izgubi uslove samostalna života onda, kad se na nov život probudjuju narodi, koji su stoljeća spavali. Skoro je nečuveno kod razumnih naroda, da bi im vlastiti sinovi izmicali izpod nogu sam temelj obstanku, a još se manje čuje, da bi se k njim uvadjalo, što je drugud netemeljitim, dà šupljim, lažnim i vrlo pogubnim pronadjeno. Kod nas je ipak drugčije. Mi sada moramo dokazivati, da u kršćanstvu ne ima ni truna Božanskoga djelovanja, kad su drugi narodi već preko mjere osjetili užasne posljedice takova nauka! Mi sada moramo javno pisati o Renanu i njegovu sustavu, pošto ga je triezna znanost na stran potisnula i kod njegovih vlastitih zemljaka! Mi sada moramo trnuti i ono malo vatre vjerske kod sebe, kad ju na svaki način svi i veći narodi razpaliti nastoje! Mi sada moramo narodu našemu davati onu prejaku otrov, od koje mal ne poginuše drugčiji narodi nego-li smo mi, i od koje se još lieče i danas na svaku ruku. Pa da ne proplačemo nad sudbinom plemenitoga naroda hrvatskoga! Pa da se ne začudimo, kako se piše u „Obzoru" od 24. o. mj.! Pa da ne prosvjedujemo proti tomu na ime vjere svete katoličke, i na ime onoga naroda hrvatskoga, komu je vjera njegova još sveta, i biti će sveta unapried!

— Okružnicom od 8. veljače o. g. br. 41. Pr. odredio je uzoriti gospodin kardinal nadbiskup, da svi oni svećenici, koji su već dvanaest godina u pastvi, a marljivo su do sada izradjivali i propovjedi i radnje, što ih dobiva naše svećenstvo svake godine, nisu ih dužni od sada pismeno izradjivati. Oprostom ovim nije se naravno ordinarijat odrekao prava, da naloži izradjivat ih i na dalje onim, koji bi ih izradjivali nemarno. Ujedno se pako ordinarijat nada, da će se takvi svećenici ipak ustmeno pripraviti, da na svojih sastancih mogu svoju reći o predloženih pitanjih; navlastito se pako nada, da će taj oprost potaknuti svećenstvo, da se što revnije zanima bogoslovjem i marljivo se pripravlja za župničke izpite.

— Sporazumno sa kr. vis. zem. vladom ustrojen je kod preč. duh. stola računarski odbor, koji će od sada pregledavati crkvene račune. Predsjednik odbora jest preč. g. kanonik Konrad Šnap.

— U Čazmi preminuo je 17. o. mj. nenadanom smrti tamošnji kapelan Gjuro Kolenković. Pokojnik je djelovao tek drugu godinu u vinogradu Gospodnjem vrlo revno na posvemašnje zadovoljstvo predpostavljenih svojih. Pokoj mu vječni!

— Duhovne vježbe za svećenstvo grada Zagreba držati će ove godine u stolnoj crkvi preč. gosp. Konrad Šnap; za puk pako u crkvi sv. Marije g. Ignjat Canjuga.

Austrija. Spomenicu českoga episkopata poduprie desnica zastupničke kuće predlozi kneza Liechtensteina i dra. Lienbachera. Na koncu sjednice od 5. o. mj. podnese kući onaj prvi predlog, kojim se vlada poziva, da postojeće zakone o školstvu potanko izpita, te na skoro podnese zakonsku osnovu, u kojoj će se obzirati na pritužbe obćina, da im je prevelik teret nanesen dosadanjimi škol. zakoni, a gledat će, da njom zadovolji posve vjerskim, ćudorednim i narodnim potrebam pučanstva. Zastupnik Lienbacher pako podnese predlog, po kom bi djeca bila dužna polaziti školu ne 8 godina, kako je zakonom ustanovljeno bilo do sada, nego samo 6 godina. Ob ovih predlozih kao i spomenici českih biskupa sudilo se raznovrstno. Bilo ih je koji ih smatraše u sebi opravdanimi, al po okolnostih za ovo vrieme neshodnimi. Nu odgovor Taafeovoj na Menger-ov upit glede spomenice biskupa pokaza, da su sbilja shodni, jer i on spomenu, da vlada marljivo sakuplja podatke o tom, kako se zakoni pokazaše do sada u životu, ter da će ih svakako prema tim podatkom pregledati i izpraviti. To isto prizna i novi ministar nastave Konrad, radi čega je desnica i povukla natrag predlog Lichtensteinov, a o Lienbacherovu pako razpravljat će se sada, ter će sigurno i primljen biti, pošto i mnogi liberalci uvidjaju, da je posve umjestan i nuždna.

Prinosi za dječačko sjemenište.

(Dalje.) Veleč. g. Žiga Ferkić, župnik u Cigleni, god. prinos sa 4 for.; veleč. g. Josip Wohlmuth, duhovni pomoć. Crkv. 1 for.; Gjurgjički župljani 1 fr. 56 n.; M. St. 4 fr.; Družina preč. g. Gajdeka 3 f. 12 n.; Lj. Vitković 6 f., C. Rubetić 30 for., Ad. Petak 3 for., F. Kraljević 20 for., Jos. Kanjuh 3 for., Trapulini 62 n., Kršnjavi Jos., žup. u Feričancih 50 for., Kotar Novogradiški 5 for., M. Laposi 50 fr., Glinski kot. 9 f. 25 n. Janko Vörös 3 f., Bistranska župa kao član. druž. Sv. Josipa 30 for., St. Cifrek 3 fr., Ant. Žugčić, kap. 2 fr., Manjkas 5 fr., Župa Jaskanska 64 fr. 41 nov.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta

KATOLIČKI LIST.

Broj 10. U Zagrebu, 4. ožujaka 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII.

EPISTOLA ENCYCLICA

Ad Patriarchas Primates Archiepiscopos et Episcopos universos Catholici orbis gratiam et communionem cum Apostolica sede habentes.

Venerabilibus Fratribus Patriarchis Primatibus Archiepiscopis et Episcopis universis Catholici orbis gratiam et communionem cum Apostolica sede habentibus

LEO PP. XIII.

Venerabiles Fratres salutem et Apostolicam benedictionem.

Arcanum divinae sapientiae consilium, quod Salvator hominum Jesus Christus in terris erat perfecturus, eo spectavit, ut mundum, quasi vetustate senescentem, Ipse per se et in se divinitus instauraret. Quod splendida et grandi sententia complexus est Paullus Apostolus, cum ad Ephesios ita scriberet: *Sacramentum voluntatis suae . . . instaurare omnia in Christo, quae in coelis et quae in terra sunt*[1]). — Revera cum Christus Dominus mandatum facere instituit quod dederat illi Pater, continuo novam quamdam formam ac speciem rebus omnibus impertiit, vetustate depulsa. Quae enim vulnera piaculum primi parentis humanae naturae imposuerat, Ipse sanavit: homines universos, natura filios irae, in gratiam cum Deo restituit; diuturnis fatigatos erroribus ad veritatis lumen traduxit; omni impuritate confectos ad omnem virtutem innovavit; redonatisque hereditati beatitudinis sempiternae spem certam fecit, ipsum eorum corpus, mortale et caducum, immortalitatis et gloriae caelestis particeps aliquando futurum. Quo vero tam singularia beneficia, quamdiu essent homines, tamdiu in terris permanerent, Ecclesiam constituit vicariam muneris sui, eamque jussit, in futurum prospiciens, si quid esset in hominum societate perturbatum, ordinare; si quod collapsum, restituere.

Quamquam vero divina haec instauratio, quam diximus, praecipue et directo homines attigit in ordine gratiae supernaturalis constitutos, tamen pretiosi ac salutares ejusdem fructus in ordinem quoque naturalem largiter permanarunt; quamobrem non mediocrem perfectionem in omnes partes acceperunt cum singuli homines, tum humani generis societas universa. Etenim, christiano rerum ordine semel condito, hominibus singulis feliciter contigit, ut ediscerent atque adsuecerent in paterna Dei providentia conquiescere, et spem alere, quae non confundit, caelestium auxiliorum; quibus ex rebus fortitudo, moderatio constantia, aequabilitas pacati animi, plures denique praeclarae virtutes et egregia facta consequuntur. — Societati vero domesticae et civili mirum est quantum dignitatis, quantum firmitudinis et honestatis accesserit. Aequior et sanctior effecta principum auctoritas; propensior et facilior populorum obtemperatio; arctior civium conjunctio; tutiora jura dominii. Omnino rebus omnibus, quae in civitate habentur utiles, religio christiana consuluit et providit; ita quidem, ut, auctore S. Augustino, plus ipsa afferre momenti ad bene beateque vivendum non potuisse videatur, si esset parandis vel augendis mortalis vitae commodis et utilitatibus unice nata.

Verum de hoc genere toto non est Nobis propositum modo singula enumerare; volumus autem de convictu domestico eloqui, cujus est in *matrimonio* principium et fundamentum.

Constat inter omnes, Venerabiles Fratres, quae vera sit matrimonii origo. — Quamvis enim fidei christianae vituperatores perpetuam hac de re doctrinam Ecclesiae fugiant agnoscere, et memoriam omnium gentium, omnium saeculorum delere jamdiu contendant, vim tamen lucemque veritatis nec extingure nec debilitare potuerunt. Nota omnibus et nemini dubia commemoramus: posteaquam sexto creationis die formavit Deus hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, sociam illi voluit adjungere, quam de latere viri ipsius dormientis mirabiliter eduxit. Qua in re hoc voluit providentissimus Deus, ut illud par conjugum esset cunctorum hominum naturale principium, ex quo scilicet pro-

[1]) Ad Eph. 1. 9—10.

pagari humanum genus, et, nunquam intermissis procreationibus, conservari in omne tempus oporteret. Atque illa viri et mulieris conjunctio, quo sapientissimis Dei consiliis responderet aptius, vel ex eo tempore duas potissimum, easque in primis nobiles, quasi alte impressas et insculptas prae se tulit proprietates, nimirum unitatem et perpetuitatem. Idque declaratum aperteque confirmatum ex Evangelio perspicimus divina Jesu Christi auctoritate; qui Judaeis et Apostolis testatus est, matrimonium ex ipsa institutione sua dumtaxat inter duos esse debere, scilicet virum inter et mulierem; ex duobus unam veluti carnem fieri; et nuptiale vinculum sic esse Dei voluntate intime vehementerque nexum, ut a quopiam inter homines dissolvi, aut distrahi nequeat. *Adhaerebit* (homo) *uxori suae, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.*[1])

Verum haec conjugii forma, tam excellens atque praestans, sensim corrumpi et interire apud ethnicos populos coepit; et penes ipsum Hebraeorum genus quasi obnubilari atque obscurari visa. Nam apud hos de uxoribus susceperat consuetudo communis, ut singulis viris habere plus una liceret; post autem, cum *ad duritiam cordis*[2]) eorum indulgenter permisisset Moyses repudiorum potestatem, ad divortium factus est aditus. — In societate vero ethnicorum vix credibile videatur, quantam corruptelam et demutationem nuptiae contraxerint, quippe quae objectae fluctibus essent errorum uniuscujusque populi et cupiditatum turpissimarum. Cunctae plus minus gentes dediscere notionem germanamque originem matrimonii visae sunt; eamque ob causam de conjugiis passim ferebantur leges, quae esse e republica viderentur, non quas natura postularet. Sollemnes ritus, arbitrio legumlatorum inventi, efficiebant ut honestum uxoris, aut turpe concubinae nomen mulieres nanciscerentur; quin eo ventum erat, ut auctoritate principum reipublicae caveretur, quibus esset permissum inire nuptias, et quibus non esset, multum legibus contra aequitatem contendentibus, multum pro injuria. Praeterea polygamia, polyandria, divortium causae fuerunt, quamobrem nuptiale vinculum magnopere relaxaretur. Summa quoque in mutuis conjugum juribus et officiis perturbatio extitit, cum vir dominium uxoris acquireret, eamque suas sibi res habere, nulla saepe justa causa, juberet; sibi vero ad effrenatam et indomitam libidinem praecipiti impune liceret *excurrere per lupanaria et ancillas, quasi culpam dignitas faciat, non voluntas*[3]). Exsuperante viri licentia, nihil erat uxore miserius, in tantam humilitatem dejecta, ut instrumentum pene haberetur ad explendam libidinem, vel gignendam sobolem comparatum. Nec pudor fuit, collocandas in matrimonium emi vendi, in rerum corporearum similitudinem[4]) data interdum parenti maritoque facultate

[1]) Matth. XIX, 5—6. — [2]) Matth. XIX, 8.
[3]) Hieronym. Oper. tom. 1, col. 455.
[4]) Arnob. *adv. Gent.* 4.

extremum supplicium de uxore sumendi. Talibus familiam ortam connubiis necesse erat aut in bonis reipublicae esse, aut in mancipio patrifamilias[1]), cui leges hoc quoque posse dederant, non modo liberorum conficere et dirimere arbitratu suo nuptias, verum etiam in eosdem exercere vitae necisque immanem potestatem.

Sed tot vitiis, tantisque ignominiis, quibus erant inquinata conjugia, sublevatio tandem et medicina divinitus quaesita est; quandoquidem restitutor dignitatis humanae legumque mosaicarum perfector Jesus Christus non exiguam, neque postremam de matrimonio curam adhibuit. Etenim nuptias in Cana Galilaeae Ipse praesentia sua nobilitavit, primoque ex prodigiis a se editis fecit memorabiles[2]); quibus causis vel ex eo die in hominum conjugia novae cujusdam sanctitudinis initia videntur esse profecta. Deinde matrimonium revocavit ad primaevae originis nobilitatem, cum Hebraeorum mores improbando, quod et multitudine uxorum et repudii facultate abuterentur; tum maxime praecipiendo, ne quis dissolvere auderet quod perpetuo conjunctionis vinculo Deus ipse constrinxisset. Quapropter cum difficultates diluisset ab institutis mosaicis in medium allatas, supremi legislatoris suscepta persona, haec de conjugibus sanxit: *Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur; et qui dimissam duxerit, moechatur*[3]).

Verum quae auctoritate Dei de conjugiis decreta et constituta sunt, ea nuncii divinarum legum Apostoli plenius et enucleatius memoriae litterisque prodiderunt. Jamvero Apostolis magistris accepta referenda sunt, quae *sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiae traditio semper docuerunt*[4]), nimirum Christum Dominum ad Sacramenti dignitatem evexisse matrimonium; simulque effecisse ut conjuges, caelesti gratia quam merita ejus pepererunt septi ac muniti, sanctitatem in ipso conjugio adipiscerentur: atque in eo, ad exemplar mystici connubii sui cum Ecclesia mire conformato, et amorem qui est naturae consentaneus perfecisse[5]), et viri ac mulieris individuam suapte natura societatem divinae caritatis vinculo validius conjunxisse. *Viri*, Paullus inquit ad Ephesios, *diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret . . . Viri debent diligere uxores suas ut corpora sua . . . nemo enim unquam carnem suam odio habuit; sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam; quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam et adhaerebit uxori suae et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia*[6]). — Similiter Apostolis auctoribus didicimus unitatem, perpetuamque firmitatem, quae ab ipsa requirebatur nuptiarum origine

[1]) Dionys. Halicar. lib. II. c. 26. 27. — [2]) Ioan. II.
[3]) Matth. XIX, 9. — [4]) Trid. sess. XXIV, in pr.
[5]) Trid. sess. XXIV, cap. 1 *de reform. mat.*
[6]) Ad Ephes. v. 25 et seqq.

sanctam esse et nullo tempore violabilem Christum jussisse. *Iis qui matrimonio juncti sunt,* idem Paullus ait, *praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*[1]). Et rursus: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est.*[2]) — Hisce igitur causis matrimonium extitit *sacramentum magnum*[3]), *honorabile in omnibus*[4]), pium, castum, rerum altissimarum imagine et significatione verendum.

Neque iis dumtaxat quae commemorata sunt, christiana ejus perfectio absolutioque continetur. Nam primo quidem nuptiali societati excelsius quiddam et nobilius propositum est, quam antea fuisset; ea enim spectare jussa est non modo ad propagandum genus humanum, sed ad ingenerandum Ecclesiae sobolem, *cives Sanctorum et domesticos Dei*[5]); *ut* nimirum *populus ad veri Dei et Salvatoris nostri Christi cultum et religionem procrearetur atque educaretur*[6]). — Secundo loco sua utrique conjugum sunt officia definita, sua jura integre descripta. Eos scilicet ipsos necesse est sic esse animo semper affectos, ut amorem maximum, constantem fidem, sollers assiduumque praesidium alteri alterum debere intelligant. — Vir est familiae princeps, et caput mulieris; quae tamen, quia caro est de carne illius et os de ossibus ejus, subjiciatur pareatque viro, in morem non ancillae, sed sociae; ut scilicet obedientiae praestitae nec honestas, nec dignitas absit. In eo autem qui praeest, et in hac quae paret, cum imaginem uterque referant alter Christi, altera Ecclesiae; divina caritas esto perpetua moderatrix officii. Nam *vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiae. . . Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus*[7]). Ad liberos quod pertinet, subesse et obtemperare parentibus, hisque honorem adhibere propter conscientiam debent; et vicissim in liberis tuendis atque ad virtutem potissimum informandis omnes parentum curas cogitationesque evigilare necesse est: *Patres . . . . educate illos* (filios) *in disciplina et correptione Domini*[8]). Ex quo intelligitur, nec pauca esse conjugum officia, neque levia; ea tamen conjugibus bonis, ob virtutem quae Sacramento percipitur, non modo tolerabilia fiunt, verum etiam jucunda.

Christus igitur, cum ad talem ac tantam excellentiam matrimonia renovavisset, totam ipsorum disciplinam Ecclesiae credidit et commendavit. Quae potestatem in conjugia christianorum omni cum tempore, tum loco exercuit, atque ita exercuit, ut illam propriam ejus esse appareret, nec hominum concessu quaesitam, sed auctori sui voluntate divinitatus adeptam. — Quot vero et quam vigiles curas in retinenda sanctitate nuptiarum collocarit, ut sua his incolumitas maneret, plus est cognitum quam ut demonstrari debeat. Et sane improbatos novimus Concilii Hierosolymitani sententia amores solutos et liberos[1]); civem Corinthium incesti damnatum beati Paulli auctoritate[2]); propulsatos ac rejectos eodem semper tenore fortitudinis conatus plurimorum, matrimonium christianum hostiliter petentium, videlicet Gnosticorum, Manichaeorum, Montanistarum sub ipsa rei christianae primordia; nostra autem memoria Mormonum, Sansimonianorum, Phalansterianorum, Communistarum. — Simili modo jus matrimonii aequabile inter omnes atque unum omnibus est constitutum, vetere inter servos et ingenuos sublato discrimine[3]); exaequata viri et uxoris jura; etenim, ut ajebat Hieronymus[4]), *apud nos quod non licet feminis, aeque non licet viris, et eadem servitus pari conditione censetur*: atque illa eadem jura ob remunerationem benevolentiae et vicissitudinem officiorum stabiliter firmata; adserta et vindicata mulierum dignitas; vetitum viro poenam capitis de adultera sumere[4]), juratamque fidem libidinose, atque impudice violare. Atque illud etiam magnum est quod de potestate patrumfamilias Ecclesia, quantum oportuit, limitaverit, ne filiis et filiabus conjugii cupidis quidquam de justa libertate minueretur[5]): quod nuptias inter cognatos et affines certis gradibus nullas esse posse decreverit[6]), ut nimirum supernaturalis conjugum amor latiore se campo diffunderet; quod errorem et vim et fraudem, quantum potuit, a nuptiis prohibenda curaverit[7]); quod sanctam pudicitiam thalami, quod securitatem personarum*), quod conjugiorum decus[8]), quod religionis incolumitatem[9]) sarta tecta esse voluerit. Denique tanta vi, tanta providentia legum divinum istud institutum communiit, ut nemo sit rerum aequus existimator, quin intelligat, hoc etiam ex capite quod ad conjugia refertur, optimam esse humani generis custodem ac vindicem Ecclesiam; cujus sapientia et fugam temporum, et injurias hominum, et rerum publicarum vicissitudines innumerabiles victrix evasit.

Sed, adnitente humani generis hoste, non desunt qui, sicut cetera redemptionis beneficia ingrate repudiant, sic restitutionem perfectionemque matrimonii aut spernunt, aut omnino non agnoscunt. — Flagitium nonnullorum veterum, est, inimicos fuisse nuptiis in aliqua ipsarum parte; sed multo aetate nostra peccant perniciosius qui earum naturam, perfectam expletamque omnibus suis numeris et partibus, malunt funditus pervertere. Atque hujus rei causa in eo praecipue sita est, quod imbuti falsae philosophiae opinionibus corruptaque consuetudine animi plurimorum, nihil tam moleste ferunt, quam subesse

[1]) I. Cor. VII, 10—11. — [2]) Ibid. v. 39.
[3]) Ad Ephes. v. 32. — [4]) Ad Hebr. XIII. 4.
[5]) Ad Ephes. II. 19. — [6]) Catech. Rom. cap. VIII.
[7]) Ad Ephes. v. 23—24. — [8]) Ad Ephes. VI. 4.

[1]) Act. XV. 29. — [2]) I. Cor. v. 5.
[3]) Cap. 1. *de conjug. serv.* — [4]) Oper. tom. I, col. 455.
[4]) Can. *Interfectores.* et Can. *Admonere,* quaest. 2.
[5]) Cap. 30, quaest. 3, cap. 3 *de cognat. spirit.*
[6]) Cap. 8 *de consang. et affin*; cap. 1 *de cognat. legali.*
[7]) Cap. 26. *de sponsal.*; capp. 13, 15, 29. *de sponsal. et matrim.* et alibi. *) Cap. 1 *de convers. infid.*; capp. 5 et 6. *de eo qui duxit in matrim.*
[8]) Capp. 3, 5. et 8. *de sponsal. et matr.* — Trid. sess. XXIV, cap. 3. *de reform. matr.*

*

et parere; acerrimeque laborant, ut non modo singuli homines, sed etiam familiae atque omnis humana societas imperium Dei superbe contemnant. Cum vero et familiae et totius humanae societatis in matrimonio fons et origo consistat, illud ipsum jurisdictioni Ecclesiae subesse nullo modo patiuntur; imo dejicere ab omni sanctitate contendunt, et in illarum rerum exiguum sane gyrum compellere, quae auctoribus hominibus institutae sunt, et jure civili populorum reguntur atque administrantur. Unde sequi necesse erat, ut principibus reipublicae jus in connubia omne tribuerent, nullum Ecclesiae esse decernerent; quae si quando potestatem ejus generis exercuit, id ipsum esse aut indulgentia principum, aut injuria factum. Sed jam tempus esse inquiunt, ut qui rempublicam gerunt, iidem sua jura fortiter vindicent, atque omnem conjugiorum rationem arbitrio suo moderari aggrediantur. Hinc illa nata, quae *matrimonia civilia* vulgo appellantur; hinc scitae leges de causis, quae conjugiis impedimento sint; hinc judiciales sententiae de contractibus conjugalibus, jure ne initi fuerint, an vitio. Postremo omnem facultatem in hoc genere juris constituendi et dicendi videmus Ecclesiae catholicae praereptam tanto studio, ut nulla jam ratio habeatur nec divinae potestatis ejus, nec providarum legum, quibus tamdiu vixere gentes, ad quas urbanitatis lumen cum christiana sapientia pervenisset.

Attamen *Naturalistae* iique omnes, qui reipublicae numen se maxime colere profitentes, malis hisce doctrinis totas civitates miscere nituntur, non possunt reprehensionem falsitatis effugere. Etenim cum matrimonium habeat Deum auctorem, fueritque vel a principio quaedam Incarnationis Verbum Dei adumbratio, idcirco inest in eo sacrum et religiosum quiddam, non adventitium, sed ingenitum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum. Quocirca Innocentius III.[1]) et Honorius III.[2]), decessores Nostri, non injuria nec temere affirmare potuerunt, *apud fideles et infideles existere Sacramentum conjugii.* Testamur et monumenta antiquitatis, et mores atque instituta populorum, qui ad humanitatem magis accesserant et exquisitiore juris et aequitatis congnitione praestiterant: quorum omnium mentibus informatum anticipatumque fuisse constat, ut cum de matrimonio cogitarent, forma occureret rei cum religione et sanctitate conjunctae. Hanc ob causam nuptiae apud illos non sine caeremoniis religionum, auctoritate pontificum, ministerio sacerdotum fieri saepe consueverunt. — Ita magnam in animis caelesti doctrina carentibus vim habuit natura rerum, memoria originum, conscientia generis humani. — Igitur cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae, quae rerum sacrarum sola habet magisterium. — Deinde consideranda sacramenti dignitas est, cujus accessione matrimonia christianorum evasere longe nobilissima.

[1]) Cap. 7. *de divort.* — [2]) Cap. 8. *de divort.*

De sacramentis autem statuere et praecipere, ita, ex voluntate Christi, sola potest et debet Ecclesia, ut absonum sit plane potestatis ejus vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translatam. — Postremo magnum pondus est, magna vis historiae, qua luculenter docemur, potestatem legiferam et judicialem, de qua loquimur, libere constanterque ab Ecclesia usurpari consuevisse iis etiam temporibus, quando principes reipublicae consentientes fuisse aut conniventes in ea re, inepte et stulte fingeretur. Illud enim quam incredibile, quam absurdum, Christum Dominum damnasse polygamiae repudiique inveteratam consuetudinem delegata sibi a procuratore provinciae vel a principe Judaeorum potestate; similiter Paullum Apostolum divortia incestasque nuptias edixisse non licere, cedentibus aut tacite mandantibus Tiberio, Caligola, Nerone! Neque illud unquam homini sanae mentis potest persuaderi, de sanctitate et firmitudine conjugii[1]), de nuptiis servos inter et ingenuas[2]) tot esse ab Ecclesia conditas leges, impetrata facultate ab Imperatoribus romanis, inimicissimis nomini christiano, quibus nihil tam fuit propositum, quam vi et caede religionem Christi opprimere adolescentem: praesertim cum jus illud ab Ecclesia profectum a civili jure interdum adeo dissideret, ut Ignatius Martyr[3]), Justinus[4]), Athenagoras[5]) et Tertullianus[6]), tamquam injustas vel adulterinas publice traducerent nonnullorum nuptias, quibus tamen imperatoriae leges favebant. — Postea vero quam ad christianos Imperatores potentatus omnis reciderat, Pontifices maximi et Episcopi in Concilia congregati, eadem semper cum libertate conscientiaque juris sui, de matrimoniis jubere vetare perseverarunt quod utile esse, quod expedire temporibus censuissent, utcumque discrepans ab institutis civilibus videretur. Nemo ignorat quam multa de impedimentis ligaminis, voti, disparitatis cultus, consanguinitatis, criminis, publicae honestatis in Conciliis Illiberitano[7]), Arelatensi[8]), Chalcedonensi[9]), Milevitano II.[10]), aliisque, fuerint ab Ecclesiae praesulibus constistuta, quae a decretis jure imperatorio sancitis longe saepe distarent. Quin tantum abfuit, ut viri principes sibi adsciscerent in matrimonia christiana potestatem, ut potius eam, quanta est, penes Ecclesiam esse agnoscerent et declararent. Revera Honorius, Theodosius junior, Justinianus[11]), fateri non dubitarunt, in iis rebus quae nuptias attingant, non amplius quam custodibus et defensoribus sacrorum canonum sibi esse licere. Et de connubiorum impedimentis si quid per edicta sanxerunt, causam docuerunt non inviti, nimirum id sibi sumpsisse

[1]) Cap. 11. *de transact.* — [2]) Can. Apost. 16. 17, 18.
[3]) Philosophum. Oxon. 1851. [4]) Epist. ad Polycarp. cap. 5.
[5]) Apolog. mai. n. 15. — [6]) Legat. pro Christ. nn. 32. 33.
[7]) De coron. milit. cap. 13.
[8]) De Aguire, Conc. Hispan. tom. I. can. 13, 15, 16, 17.
[9]) De coron. milit. cap. 13.
[10]) De Aguirre, Con. Hispan. tom. I. can. 13. 15, 16, 17.
[11]) Harduin, Act. Concil. tom. I. can. 11.
[12]) Ibidrm can. 16.

ex Ecclesiae permissu atque auctoritate[1]); cujus ipsius judicium exquirere et reverenter accipere consueverunt in controversiis de honestate natalium[2]), de divortiis[3]), denique de rebus omnibus cum conjugali vinculo necessitudinem quoquo modo habentibus[4]). Igitur jure optimo in Concilio Tridentino definitum est in Ecclesiae potestate esse *impedimenta matrimonium dirimentia constituere*[5]), *et causas matrimoniales ad judices ecclesiasticos spectare. *)*

(Konac će sliediti.)

Kršćanska filosofija po katoličkih školah u duhu angjeoskoga učitelja sv. Tome Akvinjanina.

Obzirom na najnoviju encikliku

Aeterni Patris.

(Po dru. Fuchsu i dru. Hiptmairu prirodio Cvjetko Gruber.)

(Dalje.)

6. Kako sudi o toj filosofiji katolički sviet?

Naglasismo, da svi katolički učenjaci u sploh čistoću nauke sv. Tome veličaju, a ova tvrdnja može se posve lahko dokazati najznamenitijimi izrekami katoličkih muževa svih viekova, od 13. do 19. vieka. Medj rečene auktoritete nebroje se lih svjetski učenjaci, nego i uznositi biskupi, i najslavnija sveučilišta, pače obći crkv. sabori, i silna množ velikih papa. Ovim dakle načinom iztiče se velebnost filosofije sv. Tome, kao i to, da punim pravom sv. otac Leo XIII. za tim ide, da se ponovi i uzpostavi ta filosofija, jer kad duh njezin najznamenitiji učenjaci svih naroda kroz tolike vjekove protražujuć jednodušno odobravaju i uznašaju, to je duhom njezinim sigurno i svestrano zajamčena istina, da se na nijedan način nemamo bojati najmanjoj bludnji ili stranputici, kad bi se njezinom stazom pokrenulo.

Da čujemo najprije glas pojedinih učenjaka, što o filosofiji sv. Tome misle; a njihove misli o toj filosofiji doznati ćemo onim redom, kojega se u svojih djelih i predavanjih držaše. U tu svrhu oslanjamo se na poznati dogodjaj crkvene znanosti. Prvi bo, koj je pokušao načela katol. nauke u jednu cjelinu sistematično za školu urediti, bijaše Petar biskup parižki, od svoga rodjenoga mjesta Novare u Lombardiji nazvan Petar Lombard. Njegove četiri knjige „sententiarum" bijahu duže vremena školske knjige, koje tumačiše najznamenitiji učenjaci i theologi, kao sv. Bonaventura, Albert Veliki, Dun Scotus itd. Pozniji pako theologi počam od 16. vieka zamieniše te knjige djelom „Summa" sv. Tome. Već do početka 18. vieka brojilo se je do kojih 700 komentara, medj kojimi se najboljim smatra komentar Kajetanov od god. 1537. — Nu svu dominikansku školu nadkrilio je u tom red Isusovački, a u tom redu slovi osobitim imenom Vasquez i Suarez, kao i Grgur od Valencije, svi na glasu radi svoga ne samo theologijskoga, nego u prvom redu filosofijskoga znanja. Takovo jedno znamenito djelo Tomine škole jest „*cursus theologicus colegii Salmanticensis*" komentar Tomine „summa" u 19. velikih knjiga, s kojimi u jednu ruku rade „disputationes collegii Complutensis" predstavljajuć tomistički filosofijski tečaj u živoj slici, a oba djela jesu proizvod reda karmelitanskoga. Od najpoznijih u 18. viek zasiecajućih komentara sv. Tome dostatno je navesti Dominikance Billuarta i Gottija, Benediktinca Perija, i Augustinijanca Varana, a svi su toliki zamierni učenjaci živi svjedoci za izvrstnost tomističke filosofije.

Malo prije napomenuti učenjaci i profesori Salamankova sveučilišta izrazuju se u jednom govoru na angjeoskoga učitelja sv. Tomu, komu svoje djelo posvetiše, ob uzroku, zašto njegovom stopom podjoše, ovako: „uznaša nas tvoje ime i tvoj duh, a ne bez uzroka, kako nam se lažno predbacuje. Mi sliedimo tvoje nauke, iz kojih istina prozire, jer jih spisi tolikih papa potvrdjuju, i slave zaključci tolikih sabora; toliki jih redovi poprimiše, a toliki bogabojeći učenjaci svjedoče za nje; toliki jih govornici uznašaju, a sretni napredak tolikih visokih škola jih preporučuje." Cousin u svojoj povjesti filosofije govori o „summi" Tominovoj ovako: „ova „summa" jest najslavnije djelo čovječega duha sadržavajuć ne samo visoku nauku metafizike, nego i podpuni sustav morala i politike." Čuveni Nikolas tvrdi u svojem djelu „protestantizam i krivovierstvo", da je u djelih sv. Tome duh čovječi dobio angjeoska krila, te se uzvinuo u visoke tajnosti božjih i čovječih istina, i donjeo sobom na zemlju neizrecivu svjetlost." Glasoviti pak govornik P. Feliks propoviedajuć god. 1862. na dan sv. Tome nazva ovoga velebnoga svetca proročištem theologije, učiteljem filosofije, koj i jednu i drugu govoriti čini u čisto katoličkom, najjasnijem, najbogatijem i najkraćem jeziku, što se ikada pomisliti dade.

Kako su pako ciela učenjačka družtva i sv. sabori auktoritet sv. Tome častili i uznašali, najbolje nam kazuje enciklika „Aeterni Patris", gdje sv. otac ovako govori: „omnes prope conditores et legiferos Ordinum religiosorum jussisse constat sodales suos doctrinis s. Tomae studere

---

[1]) Ibidem can. 17. — [2]) Novel 137.
[3]) Fejer *Matrim. ex instit. Christ.* Pest. 1835.
[4]) Cap. 3 *de ordin. cognit.* — [5]) Cap. 3 *de divort.*
[6]) Cap. 13. *qui filiii sint legit.*
[7]) Trid. sess. XXIV. can. 4. — *) Ibid. can. 12.

et religiosius haerere, cauto, ne cui eorum inpune liceat a vestigiis tanti viri vel minimum discedere. Ut Dominicianam familiam praetereamus, quae summo hoc magistro jure quodam suo gloriatur, ea lege teneri Benedictinos, Carmelitas, Augustinianos, Societatem Jesu, aliosque sacros ordines complures, statuta singulorum testantur. — Atque hoc loco magna cum voluptate provolat animus ad celeberrimas illas, quae olim in Europa floruerunt, Academias et scholas, Parisiensem nempe, Salamantinam, Complutensem, Duacenam, Tolosanam, Lovaniensem, Patavinam, Bononiensem, Neapolitanam, Conimbricensem, aliasque permultas... Jam vero compertum est, in magnis illis humanae sapientiae domiciliis, tamquam in suo regno, Thomam consedisse principem; atque omnium vel doctorum, vel auditorum animos miro consensu in unius angelici Doctoris magisterio et auctoritate conquievisse. — Ipsa quoque Concilia Oecumenica, in quibus eminet lectus ex toto orbe terrarum flos sapientiae, singularem Thomae Aquinati honorem habere perpetuo studuerunt. In conciliis Lugdunensi, Viennensi, Florentino, Vaticano, deliberationibus et decretis Patrum interfuisse Thomam et pene praefuisse dixeris, adversus errores Graecorum, haereticorum et rationalistarum ineluctabili vi et faustissimo exitu decertantem. — Sed haec maxima est et Thomae propria, nec cum quopiam ex Doctoribus catholicis communicata laus, quod Patres Tridentini, in ipso medio conclavi ordini habendo, una cum divinae scripturae codicibus et Pontificum Maximorum decretis Summam Thomae Aquinatis super altari patere voluerunt, unde consilium, rationes, oracula peterentur. — Postremo haec quoque palma viro incomparabili reservata videbatur, ut ab ipsis catholici nominis adversariis obsequia, praeconia, admirationem extorqueret. Nam exploratum est, inter haereticarum factionum duces non defuisse, qui palam profiterentur, sublata semel e medio doctrina Thomae Aquinatis, se facile posse cum omnibus catholicis doctoribus subire certamen et vincere, et Ecclesiam dissipare. — Inanis quidem spes, sed testimonium non inane.“ —

Tko bi ljepše orisao velebnu prednost nauke sv. Tome? A kad tako uznosito sv. otac sám piše, nedolikuje da nadodamo ni slovca dalje, već idemo odmah promotriti izreke i pohvale ostalih papa, da se još bolje ubjedimo o valjanosti i prednosti ove filosofije. — Jošte za života sv. Tome priznaše pape zasluge mu za crkvenu znanost. Aleksandro IV. nazivlje ga u svojem breveu čovjekom bogatim na milosti i znanosti, te mu on, kao i njegovi nasljednici Urban IV. Klement IV. i Grgur X. naložiše, da napiše mnoga djela, izručiv mu ujedno obavljati najvažnije poslove. I kad je poslje petdeset godina za Tominom smrću nadošlo poslanstvo u Avignon papi Ivanu XXII. prositi, da proglasi blaženim angjeoskoga učitelja, reče medj ostalim papa: sv. Toma više je osvjetlao crkvu, nego svi drugi učitelji, te iz njegovih djela više se koristi u jednoj godini, nego iz drugih kroz cieli život. Al pošto smo osvjedočeni, da je u tom redu najbolje čuti živi glas najnovije enciklike, to puštamo nju ovako govoriti: „sed quod pluris est, Romani Pontifices Praedecessores Nostri sapientiam Thomae Aquinatis singularibus laudum praeconiis et testimoniis amplissimis prosecuti sunt. Nam Clemens VI, Nicolaus V, Benedictus XIII. aliique testantur, admirabili ejus doctrina universam Ecclesiam illustrari; S. Pius V. vero fatetur eadem doctrina haereses confusas et convictas dissipari orbemque universum a pestiferis quotidie liberari erroribus; alii cum Clemente XII. uberima bona ab ejus scriptis in Ecclesiam universam dimanasse. Ipsumque eodem honore colendum esse affirmant, qui summis Ecclesiae doctoribus, Gregorio, Ambrosio, Augustino et Hieronymo defertur; alii tandem s. Thomam proponere non dubitarunt Academiis et magnis Lyceis exemplar et magistrum, quem tuto pede sequerentur. Qua in re memoratu dignissima videntur B. Urbani V. verba ad Academiam Tolosanam: Volumus et tenore praesentium vobis injungimus, ut B. Thomae doctrinam tamquam veridicam et catholicam sectemini, eamdemque studeatis totis viribus ampliare. Urbani autem exemplum Innocentius XII. in Lovaniensi studiorum Universitate, et Benedictus XIV. in Collegio Dionysiano Granatensium renovarunt. — His vero Pontificum maximorum de Thoma Aquinate judiciis, veluti cumulus, Inocentii VI. testimonium accedat: Hujus (Thomae) doctrina prae ceteris, excepta canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita ut numquam qui eam tenuerint, inveniantur a veritatis tramite deviasse; et qui eam impugnaverit, semper fuerit de veritate suspectus.“

Medju svimi dakle okružnicami, u kojih najvišji crkveni pastiri visokom pohvalom obsipaše nauku sv. Tome odlikuje se enciklika „Aeterni Patris“ na osobiti način. A da bi se ova najnovija papina izjava na slavu angjeoskoga učitelja i nauke njegova duha, u čemu razlikovala od prijašnjih papinih enciklika, to bi se sva razlika u tom sastojala, da one većim dielom

više manje o theologiji sv. Tome govore, ili o njegovoj nauci u obće bez izrične spomene na njegovu filosofiju, dočim enciklika Leona XIII. posve specialno sbori o prednosti filosofije Akvinjanina, priznavajuć mu prvenstvo takodjer na filosofijskom polju.

Tako dakle sude o sv. Tomi katolički učenjaci, tako ciela družtva, korporacije i obći sabori, a tako i najviši nadležni sudci i nadpastiri crkve tečajem tolikih viekova. A gdje je učenjak, bio on jošte veći, za kojega prednost bi vojevali toliki, tako važni i kriepki glasovi? Možemo s toga punim pravom reći, da cieli sviet katolički za znanstvenost sv. Tome i za preobilnu korist nauke u njegovu duhu u jedan glas svjedoči, te se može izreka sv. pisma, što ju isti svetac za predmet svoje disputacije odabra, kad bi u Parizu za doktora theologije promaknut: „rigans montes de superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra“ (pjes. 103.) posve liepo na njega upotrebiti, jer oblio ga je zbilja Bog iz visine svojom nebeskom milosti, kao malo koga, a zemlja je priznala, da je njegovim plodom silno napredovala.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. U nedjelju jutrom prispio je u Zagreb preuzv. gospodin ban grof Ladislav Pejačević, te je odsjeo kod uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa. Preuzvišeni gospodin preuzeo je banske poslove i primio ovih dana poklone svih oblasti. Danas odlazi Nj. Preuzvišenost u Budim-Peštu.

— Presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić pjevao je u utorak sv. misu za pokojnoga cara Franju. Misi prisustvovale su sve oblasti, na čelu im preuzvišeni gospodin ban grof Ladislav Pejačević.

— Umro je 28. veljače dr. Josip Mur, župnik u Trojstvu.

— G. Martin Kovačić, do sada upravitelj župe u Divuši postao je ondje župnikom.

— Pokojni kanonik dr. Nikola Voršak ostavio je oporučno 300 for. književnomu družtvu sv. Jeronima, čim je takodjer pokazao, kako je iskreno ljubio hrvatsku pučku knjigu, koju je i onako za života podupirao i perom. Naplatio mu i to Bog!

— Preuzvišeni gospodin biskup Josip Juraj Strossmajer razpravlja u ljetošnjoj svojoj korizmenoj okružnici na šire: 1) Kako vidimo i spoznajemo Boga na ovom svietu, a 2) Kako ćemo ga viditi i uživati na drugom svietu. — Presv. gosp. biskup tršćanski i koparski Juraj Dobrila udesio je svoju okružnicu žalostnim okolnostim biskupljana svojih, od kojih mnogi trpe glad. Kao kršćane sjetio ih je, odkle nevolje, te kako ih snositi moraju strpljivo, spomenuv i sredstva, koja im je upotrebiti, da im stanje što snosnije bude. — Isto tako i presv. g. biskup Porečko-Puljski dr. Iv. Glavina na temelju sv. pisma traži uzrok današnjemu zlu u pokvarenosti i opačini današnjega svieta, koji je počeo zapušćati crkve, nesvetiti blagdane, zanemarivati rieč Božju i nauk kršćanski, neprimati svetih otajstva, neskrbiti za kršćanski odgoj svoje djece itd., s druge pako strane srće u svakojaki grieh i opačinu. S toga i on opaža liek svemu zlu tek u tom, ako se korenito poboljšaju i pojedini ljudi i ciele obitelji i sve družtvo ljudsko.

— Vis. kr. zem. vlada odjel za bogoštovje i nastavu izdala je naredbu od 20. veljače 1880. br. 158. *kojom se pozivaju sva poglavarstva i učitelji pučkih škola, da nastoje, da se izkorene kletve medju školskom mladežju.* Evo je u cielosti: „Opažava se, da od nekoga vremena ne samo ljudi odrastli nego i sama djeca na javnih mjestih, bezobzirnošću, koja je žalostnim dokazom već mekanične navade, često uz najindiferentniji govor izriču najgrdnije kletve, kuneć Boga, svetca, grob, krst i t. d. Kako pojedincem, tako još više oblastim, a osobito onim, kojim je bditi nad uzgojem naraštaja, sveta je dužnost svimi mogućimi sredstvi nastojati o tom, da se izkorenjuje taj običaj, koji svakoga razumna čovjeka ruži, a i sav narod sramoti. S toga se pozivaju sva poglavarstva i učitelji pučkih škola, da na taj pojav osobitu pazku obrate, mladež školsku o rugobi onakovih kletava svakom prigodom poduče i svaki slučaj, na koji bi ili sami naišli, ili bi im se od drugud prijavio, najvećom strogošću kazne.“

— Pišu nam iz Travnika. Dne 24. veljače t. g. izgubismo revnoga otca Franjev. Antu Tuzlančića, koji blago preminu u Gospodinu, godine života 68. providjen svetimi otajstvi. Pokojni je mnogo radio za obće dobro crkve i naroda u Bosni. U obsluživanju redovničkih zavjeta bio je zdušan, dobre primjere života redovničkoga dajući; bio je temeljite učenosti; jer čitanje dobrih knjiga bijaše mu kruh svagdanji. Različite službe u ovoj državi redovničkoj obnašao je svedjer s pohvalom: kao parok travanjski u predgradju Dolcu, načini crkvu i školu od kamena tvrdo zidanu, koja je prva izmedju novih crkava; gdje je narod napredovao u pobožnosti, a mladež marljivo školu pohadjala, na dobar izgled svima; kao povjerenik generala redovničkog, učini liepe i potrebite naredbe, koje se moraju obsluživati, u samostanih u svrstovanju redovničkom i u školah; kao parok u župi Bučićih pred svoju smrt načini crkvu i školu.

Fra. Anto bijaše pun pameti, znanja i dosjetljivosti; svakomu je mogao dobar savjet dati; bilo je mučnih, prepletenih dogodjaja, gdje bi drugi pali u zdvoumnost, fra. Anto bi ih lahko riešio. Življenja bijaše

umjerena, njegova je kuća cvala u urednosti, da bi se svak divio; sasvim tim u gostoljubivosti izmedju prvih u družtvu prijazan i veseo, za to ga je svak ljubio. — Rad ovih osobitih kreposti, bio je mnogo cienjen i ljubljen od našega mecena preuzv. gosp. biskupa Strossmajera, a i druga su ga velika gospoda rado imala: Mutaserifi Travanjski, osobito Hameth paša, po savjetu fra. Antinu ravno se je. Podmaršal Jovanović mnogo ga je ljubio, koji ga je uz sve svoje poslove u bolesti pohodio, što je bolestnomu velika utjeha bila. Ista naša gospoda bezi mnogi ga u bolesti pohodiše. Od Sultana bio je odlikovan redom „Medžedije": a naš vitežki osloboditelj car Franjo Josip I. nakiti ga redom svojim. Pokojni kako bijaše osobito dobra življenja, tako i u svojoj bolesti izvanredan bijaše: Strpljivost doista sv. Joba imadjaše, bolujući 1½ godinu težku bol, nikad se nemogavši sam maknuti: ali tužbe nikad nečineći; kad bi ga upitali, kako ste? — odgovor bi dao: „hvala Bogu dobro." Dobra duša ode Bogu neumrlu slavu uživati: tielo htjedoše braća u Gučansku crkvu nositi, kojoj je mnoga dobra učinio, ali župljani njegovi to nedopustiše, nego htjedoše, da se u njihovu groblju ukopa, što jim bude dozvoljeno. Dakle u prisutnosti 9 svećenika i mnogo naroda bude sahranjeno. Slovo nadgrobno rekao je o. Marijan Marković, parok vitežki, krasnoriečno povedajući zasluge pokojnoga: za vjeru i domovinu. Lahka mu zemljica! *Štovatelji pokojnika.*

— Svećenstvo kotara Vugrovačkoga na svojem sastanku u Kašini na 9. veljače t. g. darovalo je 16 for. za stradajuće Istarske Hrvate, i te novce poslalo k nam. U istu svrhu darovao je kod nas g. M. St. 3 for., N. N. 1 for.

Bosna. Sarajevski dopisnik „Obzora" priobćuje u dopisu od 18. veljače (br. 46. „Obzora" od 26. veljače 1880.) čudnu naredbu „ces. kr. kotarske oblasti u Visokom od 26. listopada 1879. br. 1205." Ovo pravo čudovište donosimo čitateljem bez ikakve primjetbe: „Uslied naredbe visoke c. kr. vlade za Bosnu i Hercegovinu od 6. oktobra 1879. br. 12.252. daje se do obćeg znanja, da muhamedanci, koji žele na zakon hristjanski preći, njima to pravo nepostojava to učiniti, jer to od nikakve nužde nije i država to sa svojim postojećim zakonom strogo zabranjuje, takodjer je ovoj ces. kr. kotarskoj oblasti od visoke vlade podpuno pravo dato, da takovim dogodjajem svagda na put stane. — Ako bi se ipak takovi slučaji bez znanja ove kotarske oblasti dogodili, to stoji istoj pravo takove kroz dotične parohialne urede odmah odstraniti i dotičnike strogo kazniti. — C. kr. kotarski predstojnik. Rajčetić."

Rim. Ove godine podati će katolički sviet opet onakve znakove djetinje ljubavi prema sv. stolici, kakve smo vidjeli zadnjih godina Pijeva života. Izjave ove biti će tim veličanstvenije, što će poteći od najučenijih, te i kod neprijatelja najuvaženijih krugova. Prva takva izjava biti će 7. ožujka, kad će više stotina učenjaka katoličkih zahvalit sv. otcu, što se živo zauzimlje za znanost, napose pako za krasne njegove okružnice, kakvu je i opet ovih dana poslao u sviet. Jednako veličanstvena izjava biti će i 29. lipnja, kad će mu se pokloniti govornici, bogoslovci i župnici, a predvodit će ih vrlo ugledan odbor, u kom su: kardinali Monaco i Alimonda, nadbisk. Sidski Lenti, biskup Nisse Schiaffino i druge uvažene osobe.

Badenska. Prvu osnovu, koju je podnesla vlada o izpitu bogoslovaca nije primiti hotjela većina zastupničke kuće. Izjavila je ipak, da je spremna, cieli zakon o tom izpitu zamieniti drugim, ako crkvena vlast opozove zabranu, kojom je zabranila svećenikom polagati izpit po onom prijašnjem zakonu. Upravitelj biskupije Karlsruhe iznenadio je malo za tim i iste liberalce. On je najme na samoga velikoga kneza, a ne na sabor, poslao spomenicu, gdje onu zabranu opozivlje. S toga je i vlada opozvala odmah prvu svoju osnovu, te podnesla drugu, gdje ne ima govora ni o tom, da bi na izpitu morao biti kakvi vladin povjerenik, nego se jedino traži, da onaj, koji želi kakvo mjesto, ima slušati 3 godine na kojem sveučilištu, te slušati propisane predmete kako na bogoslovnom, tako i na filosofskom fakultetu. Pošto su liberalci rieč zadali, nije bilo druge, nego da ju izpune. I izpuniše ju, jer je ovih dana druga osnova i poprimljena u komori.

Prinosi za dječačko sjemenište.

G. Antun Fetzer, nadbisk. arkivar stupio je u utemeljitelje bratovštine sv. Josipa, obvezav se uplatiti na skoro svotu od 100 for. Uplatiše godišnje prinose: Ignjat Pavliček 3 for. 50 novč.; Franjo Folnegović 5 for.; Fabijan Grgesina oporučno ostavlja 6. dio imetka; Ivan Mašek 7 for.; Petar Bučar 5 for.; J. Neralić 3 for.; Josip Šoštarić 3 for.; Žugčić 4 for.; Josip Miljan 5 for.; J. Šafar 4 for.; Gjuro Jušić 3 for.; Fr. Grgesina 1 for.; Sjepan Bešan 1 fr.; Justitz 1 fr. svi ovi prema obvezi učinjenoj u konferenciji na Rječici 7. kolovoza 1879.; Mikulić, žup. u Lonji 4 for. 70 nč.; Fr. Sokolović, upravit. u Lasinji 2 for.; Fr. Pavlović, III. ratu kao utemeljitelj 25 for. — Preuzeše sv. misa: gg. Hangi Ivan, prof. relig. u Požegi 10; Kovačić Fabijan, župnik u Novskoj 10; Švelić Juraj, župnik u Hlebinah 10; preč. g. Klemenčić Ignjat zač. kan. i župnik u Novigradu 5; Banješ Josip, župnik u Miholjancu 10; Stipković Matija, župnik u Jakuševcu 10; Vidović Ante, duhovni pomoć. na Šipku 5; Repar Nikola, žup. na Oštrcu 10; Majcenić Pavao, žup. kod sv. Jane 10; Matijević Ivan prefekt u Požegi 10; Ožeg Stj., upravitelj župe u Ruševu 10; Hemen Marino, župnik u Bogičevcih 18; Mračić Karlo, žup. u Orubici 10; Ilijašević Mato, duh. pom. u N. Gradiški 10; Tanhofer Ladislav, župnik u Ludini 10; Crkvenac Fridrik, župnik u Vojnom Križu 10; Cifrek Stjepan, župnik u Jelenskoj 13; Cvjetko Rubetić 15, dr. Stadler 25, dr. Baron 10, dr. Jagatić 30, E. Medeotti 15, A. Palmović 15, Fr. Pavlović 20, Lach 20.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 11. U Zagrebu, 11. ožujka 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII.

EPISTOLA ENCYCLICA

Ad Patriarchas Primates Archiepiscopos et Episcopos universos Catholici orbis gratiam et communionem cum Apostolica sede habentes.

(Konac.)

Nec quemquam moveat illa tantopere a Regalistis praedicata distinctio, vi cujus contractum nuptialem a sacramento disjungunt, eo sane consilio, ut Ecclesiae reservatis sacramenti rationibus, contractum tradant in potestatem arbitriumque principum civitatis. — Etenim non potest hujusmodi distinctio, seu verius distractio, probari; cum exploratum sit in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate sacramenti auxit matrimonium; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus jure. — Huc accedit, quod ob hanc causam matrimonium est sacramentum, quia est sacrum signum et efficiens gratiam, et imaginem referens mysticarum nuptiarum Christi cum Ecclesia. Istarum autem forma ac figura illo ipso exprimitur summae conjunctionis vinculo, quo vir et mulier inter se conligantur, quodque aliud nihil est, nisi ipsum matrimonium. Itaque apparet, omne inter christianos justum conjugium in se et per se esse sacramentum: nihilque magis abhorrere a veritate, quam esse sacramentum decus quoddam adjunctum, aut proprietatem allapsam extrinsecus, quae a contractu disjungi ac disparari hominum arbitratu queat. — Quapropter nec ratione efficitur, nec teste temporum historia comprobatur potestatem in matrimonia christianorum ad principes reipublicae esse jure traductam. Quod si hac in re alienum violatum jus est, nemo profecte dixerit esse ab Ecclesia violatum.

Utinam vero Naturalistarum oracula, ut sunt plena falsitatis et injustitiae, ita non etiam essent fecunda detrimentorum et calamitatum. Sed facile est pervidere quantam profanata conjugia perniciem attulerint; quantam allatura sint universae hominum communitati. — Principio quidem lex est provisa divinitus, ut quae Deo et natura auctoribus instituta sunt, ea tanto plus utilia ac salutaria experiamur, quanto magis statu nativo manent integra atque incommutabilia; quandoquidem procreator rerum omnium Deus probe novit quid singularum institutioni et conservationi expediret, cunctasque voluntate et mente sua sic ordinavit, ut suum unaquaeque exitum convenienter habitura sit. At si rerum ordinem providentissime constitutum immutare et perturbare hominum temeritas aut improbitas velit, tum vero etiam sapientissime atque utilissime instituta aut obesse incipiunt, aut prodesse desinunt, vel quod vim juvandi mutatione amiserint, vel quod tales Deus ipse poenas malit de mortalium superbia atque audacia sumere. Jamvero qui sacrum esse matrimonium negant, atque omni despoliatum sanctitate in rerum profanarum conjiciunt genus, ii pervertunt fundamenta naturae, et divinae providentiae tum consiliis repugnant, tum instituta, quantum potest, demoliuntur. Quapropter mirum esse non debet, ex hujusmodi conatibus insanis atque impiis eam generari malorum segetem, qua nihil est saluti animorum, incolumitatique reipublicae perniciosius.

Si consideretur quorsum matrimoniorum pertineat divina institutio, id erit evidentissimum, includere in illis voluisse Deum utilitatis et salutis publicae uberrimos fontes. Et sane, praeter quam quod propagationi generis humani prospiciunt, illuc quoque pertinent, ut meliorem vitam conjugum beatioremque efficiant; idque pluribus causis, nempe mutuo ad necessitates sublevandas adjumento, amore constanti et fideli, communione omnium bonorum, gratia caelesti, quae a sacramento proficiscitur. Eadem vero plurimum possunt ad familiarum salutem; nam matrimonia quamdiu sint congruentia naturae, Deique consiliis apte conveniant, firmare profecto valebunt animorum concordiam inter parentes, tueri bonam institutionem liberorum, temperare patriam potestatem proposito divinae potestatis exemplo, filios parentibus, famules heris facere obedientes. Ab ejusmodi autem conjugiis

expectare civitates jure possunt genus et sobolem civium qui probe animati sint, Deique reverentia atque amore assueti, sui officii esse ducant juste et legitime imperantibus obtemperare, cunctos diligere, laedere neminem.

Hos fructus tantos ac tam praeclaros tamdiu matrimonium revera genuit, quamdiu munera sanctitatis, unitatis, perpetuitatisque retinuit, a quibus vim omnem accipit frugiferam et salutarem, neque est dubitandum similes paresque ingeneraturum fuisse, si semper et ubique in potestatem fidemque fuisset Ecclesiae, quae illorum munerum est fidissima conservatrix et vindex. — Sed quia modo passim libuit humanum jus in locum naturalis et divini supponere, deleri non solum coepit matrimonii species ac notio praestantissima, quam in animis hominum impresserat et quasi consignaverat natura: sed in ipsis etiam Christianorum conjugiis hominum vitio, multum vis illa debilitata est magnorum bonorum procreatrix. Quid est enim boni quod nuptiales afferre possint societates, unde abscedere christiana religio jubetur, quae parens est omnium bonorum, maximasque alit virtutes, excitans et impellens ad decus omne generosi animi atque excelsi? Illa igitur semota ac rejecta, redigi nuptias oportet in servitutem vitiosae hominum naturae et pessimarum dominarum cupiditatum, honestatis naturalis parum valido defensas patrocinio. Hoc fonte multiplex derivata pernicies, non modo in privatas familias, sed etiam in civitates influxit. Etenim salutari depulso Dei metu, sublataque curarum levatione, quae nusquam alibi est quam in religione christiana major, persaepe fit, quod est factu proclive, ut vix ferenda matrimonii munera et officia videantur; et liberari nimis multi vinculum velint, quod jure humano et sponte nexum putant, si dissimilitudo ingeniorum, aut discordia, aut fides ab alterutro violata, aut utriusque consensus, aliaeve causae liberari suadeant oportere. Et si forte satis fieri procacitati voluntatum lege prohibeatur, tum iniquas clamant esse leges, inhumanas, cum jure civium liberorum pugnantes; quapropter omnino videndum ut, illis antiquatis abrogatisque, licere divortia humaniore lege decernatur.

Nostrorum autem temporum legumlatores, cum eorumdem juris principiorum tenaces se ac studiosos profiteantur, ab illa hominum improbitate, quam diximus, se tueri non possunt, etiamsi maxime velint: quare cedendum temporibus ac divortiorum concedenda facultas. — Quod historia idem ipsa declarat. Ut enim alia praetereamus, exeunte saeculo superiore, in illa non tam perturbatione quam deflagratione Galliarum, cum societas omnis, amoto Deo, profanaretur, tum demum placuit ratas legibus esse conjugum discessiones. Easdem autem leges renovari hoc tempore multi cupiunt, propterea quod Deum et Ecclesiam pelli e medio ac submoveri volunt a societate conjunctionis humanae; stulte putantes extremum grassanti morum corruptelae remedium ab ejusmodi legibus esse quaerendum.

At vero quanti materiam mali in se divortia contineant, vix attinet dicere. Eorum enim causa fiunt maritalia foedera mutabilia; extenuatur mutua benevolentia; infidelitati perniciosa incitamenta suppeditantur; tuitioni atque institutioni liberorum nocetur, dissuendis societatibus domesticis praebetur occasio; discordiarum inter familias semina sparguntur; minuitur ac deprimitur dignitas mulierum, quae in periculum veniunt, ne, cum libidini virorum inservierint, pro derelictis habeantur. — Et quoniam ad perdendas familias, frangendasque regnorum opes nihil tam valet, quam corruptela morum, facile perspicitur, prosperitati familiarum ac civitatum maxime inimica esse divortia, quae a depravatis populorum moribus nascuntur, et, experientia teste, vitiosioribus vitae privatae et publicae consuetudinibus viam quam latissimam aperiunt. — Multoque esse graviora haec mala constabit, si consideretur, frenos nullos futuros tantos, qui concessam semel divortiorum facultatem valeant intra certos, aut ante provisos, limites coercere. Magna prorsus est vis exemplorum, major cupiditatum; hisce incitamentis fieri debet, ut divortiorum libido latius quotidie serpens plurimorum animos invadat, quasi morbus contagione vulgatus, aut agmen aquarum, superatis aggeribus, exundans.

Haec certe sunt omnia per se clara; sed renovanda rerum gestarum memoria fiunt clariora. Simul ac iter divortiis tutum lege praestari coepit, dissidia, simultates, secessiones plurimum crevere: et tanta est vivendi turpitudo consecuta, ut eos ipsos, qui fuerant talium discessionum defensores, facti poenituerit; qui nisi contraria lege remedium mature quaesissent, res publica ad extremam perniciem brevi erat dilapsura. Romani veteres prima divortiorum exempla dicuntur inhorruisse: sed non longa mora sensus honestatis in animis obstupescere, moderator cupiditatis pudor interire, fidesque nuptialis tanta cum licentia violari coepit, ut magnam veri similitudinem habere videatur quod a nonnullis scriptum legimus, mulieres non mutatione consulum, sed maritorum, enumerare annos consuevisse. — Pari modo apud Protestantes principio quidem leges sanxerant, ut divortia fieri liceret certis de causis, iisque non sane multis: istas tamen propter rerum similium affinitatem, compertum est in tantam multitudinem excrevisse apud Germanos, Americanos, aliosque ut qui non stulte sapuissent, magnopere deflendam putarint infinitam morum depravationem, atque intolerandam legum temeritatem. — Neque aliter se res habuit in civitatibus catholici nominis: in quibus si quando datus est conjugiorum discidiis locus, incommodorum, quae consecuta sunt, multitudo opinionem legislatorum longe vicit. Nam scelus plurimorum fuit, ad omnem malitiam fraudemque versare mentem, ac per saevitiam adhibitam, per injurias, per adulteria fingere causas ad illud impune dissolvendum, cujus pertaesum esset, conjunctionis maritalis vinculum: idque cum tanto publicae honestatis detrimento, ut ope-

ram emendandis legibus quamprimum dari omnes judicaverint oportere. — Et quisquam dubitabit, quin exitus aeque miseros et calamitosos habiturae sint leges divortiorum fautrices, sicubi forte in usum aetate nostra revocentur? Non est profecto in hominum commentis vel decretis facultas tanta, ut immutare rerum naturalem indolem conformationemque possint: quapropter parum sapienter publicam felicitatem interpretantur, qui germanam matrimonii rationem impune perverti posse putant; et, qualibet sanctitate cum religionis tum Sacramenti posthabita, diffingere ac deformare conjugia turpius velle videntur, quam ipsa ethnicorum instituta consuevissent. Ideoque nisi consilia mutentur, perpetuo sibi metuere familiae et societas humana debebunt, ne miserrime conjiciantur in illud rerum omnium certamen atque discrimen, quod est Socialistarum ac Communistarum flagitiosis gregibus jamdiu propositum. — Unde liquet quam absonum et absurdum sit publicam salutem a divortiis expectare, quae potius in certam societatis perniciem sunt evasura.

Igitur confidendum est, de communi omnium populorum bono meruisse optime Ecclesiam catholicam, sanctitati et perpetuitati conjugiorum tuendae semper intentam; nec exiguam ipsi gratiam deberi, quod legibus civicis centum jam annos in hoc genere multa peccantibus palam reclamaverit[1]); quod haeresim deterrimam perculerit[2]); quod ustitatam graecis diremptionem matrimoniorum multis modis damnaverit[3]); quod irritas esse nuptias decreverit ea conditione initas, ut aliquando dissolvantur[4]); quod demum vel a prima aetate leges imperatorias repudiarit, quae divortiis et repudiis perniciose favissent[5]). Pontifices vero maximi quoties restituerunt principibus potentissimis, divortia a se facta ut rata Ecclesiae essent minaciter petentibus, toties existimandi sunt non modo pro incolumitate religionis, sed etiam pro humanitatis gentium propugnavisse. Quam ad rem omnis admirabitur posteritas invicti animi documenta a Nicolao I. edita adversus Lotharium; ab Urbano II. et Paschali II. adversus Philippum I. regem Galliarum; a Caelestino III. et Innocentio III. adversus Philippum II. principem Galliarum; a Clemente VII. et Paullo III. adversus Henricum VIII.; denique a Pio VII. sanctissimo fortissimoque Pontifice adversus Napoleonem I., secundis rebus et magnitudine imperii exultantem.

Quae cum ita sint, omnes gubernatores administratoresque rerum publicarum, si non tam Ecclesiae sapientiam quam ipsam subditorum utilitatem sequi voluissent, malle debuerant sacras de matrimonio leges intactas manere, oblatumque Ecclesiae adjumentum in tutelam morum prosperitatemque familiarum adhibere, quam ipsam vocare Ecclesiam in suspicionem inimicitiae, et in falsam atque iniquam violati juris civilis insimulationem.

Eoque magis, quod Ecclesia catholica, ut in re nulla potest ab religione officii et defensione juris sui declinare, ita maxime solet esse ad benignitatem proclivis in rebus omnibus, quae cum incolumitate jurum et sanctitate officiorum suorum possunt una consistere. Quam ob rem nihil unquam de matrimoniis statuit, quin respectum habuerit ad statum communitatis, ad conditiones populorum; nec semel suarum ipsa legum praescripta, quoad potuit, mitigavit, quando ut mitigaret causae justae et graves impulerunt. Item non ipsa ignorat neque diffitetur, sacramentum matrimonii, cum ad conservationem quoque et incrementum societatis humanae dirigatur, cognationem et necessitudinem habere cum rebus ipsis humanis, quae matrimonium quidem consequuntur, sed in genere civili versantur: de quibus rebus jure decernunt et cognoscunt qui rei publicae praesunt.

Nemo autem dubitat, quin Ecclesiae conditor Jesus Christus potestatem sacram voluerit esse a civili distinctam et ad suas utramque res agendas liberam atque expeditam; hoc tamen adjuncto, quod utrique expedit, et quod interest omnium hominum, ut conjunctio inter eas et concordia intercederet, in iisque rebus quae sint, diversa licet ratione, communis juris et judicii, altera, cui sunt humana tradita, opportune et congruenter ab altera penderet, cui sunt caelestia concredita. Hujusmodi autem compositione ac fere harmonia, non solum utriusque potestatis optima ratio continetur, sed etiam opportunissimus atque efficacissimus modus juvandi hominum genus in eo quod pertinet ad actionem vitae et ad spem salutis sempiternae. Etenim sicut hominum intelligentia, quemadmodum in superioribus Encyclicis Literis ostendimus, si cum fide christiana conveniat, multum nobilitatur multoque evadit ad vitandos ac repellendos errores munitior, vicissimque fides non parum praesidii ab intelligentia mutuatur; sic pariter, si cum sacra Ecclesiae potestate civilis auctoritas amice congruat, magna utrique necesse est fiat utilitatis accessio. Alterius enim amplificatur dignitas, et, religione praeeunte, numquam erit non justum imperium; alteri vero adjumenta tutelae et defensionis in publicum fidelium bonum suppeditantur.

Nos igitur, harum rerum consideratione permoti, cum studiose alias, tum vehementer in praesenti viros principes in concordiam atque amicitiam jungendam iterum hortamur; iisdemque paterna cum benevolentia veluti dexteram primi porrigimus, oblato supremae potestatis Nostrae auxilio, quod tanto magis est hoc tempore necessarium, quanto jus imperandi plus est in opinione

[1]) Ibididem can. 12. — Pius VI. epist. de episc. Lucion. 28. Maji 1793. — Pius VII., litter. encycl. die 17. Febr. 1809, et Const. dat. die 19. Jul. 1817. — Pius VIII. litt. encycl. die 29. Maji 1829. — Gregorius XVI, Const, dat. die 15. Augusti 1832. — Pius IX. alloc. habit. die 22. Sept. 1852.

[2]) Trid. sess. XXIV, can. 5. et 7. — [3]) Concil. Floren., et Instr. Eug. IV. ad Armenos. — Bened. XIV, Const. *Etsi pastoralis*, 6. Maji 1742.

[4]) Cap. *Si conditiones, decondit. apos.* — [5]) Hieron., epist. 79. ad Ocean. — Ambros., lib. VIII. in cap. 16. Lucae, n. 5. — August., de nuptiis cap. 10.

*

hominum, quasi accepto vulnere, debilitatum. Incensis jam procaci libertate animis, et omne imperii, vel maxime legitimi, jugum nefario ausu detrectantibus, salus publica postulat, ut vires utriusque potestatis consocientur ad prohibenda damna, quae non modo Ecclesiae, sed ipsi etiam civili societati impendent.

Sed cum amicam voluntatum conjunctionem valde suademus, precamurque Deum, principem pacis, ut amorem concordiae in animos cunctorum hominum injiciat, tum temperare Nobis ipsi non possumus, quin Vestram industriam, Venerabiles Fratres, Vestrum studium ac vigilantiam, quae in Vobis summa esse intelligimus, magis ac magis hortando incitemus. Quantum contentione assequi, quantum auctoritate potestis, date operam, ut apud gentes fidei Vestrae commendatas integra atque incorrupta doctrina retineatur, quam Christus Dominus et caelestis voluntatis interpretes Apostoli tradiderunt, quamque Ecclesia catholica religiose ipsa servavit, et a Christifidelibus servari per omnes aetates jussit

Praecipuas curas in id insumite ut populi abundent praeceptis sapientiae christianae, semperque memoria teneant matrimonium non voluntate hominum, sed auctoritate nutuque Dei fuisse initio constitutum, et hac lege prorsus ut sit unius ad unam: Christum vero novi Foederis auctorem illud ipsum ex officio naturae in Sacramenta transtulisse, et quod ad vinculum spectat, legiferam et judicialem Ecclesiae suae adtribuisse potestatem. Quo in genere cavendum magnopere est, ne in errorem mentes inducantur a fallacibus conclusionibus adversariorum, qui ejusmodi potestatem ademptam Ecclesiae vellent. — Similiter omnibus exploratum esse debet, si quae conjunctio viri et mulieris inter Christi fideles citra Sacramentum contrahatur, eam vi ac ratione justi matrimonii carere; et quamvis convenienter legibus civicis facta sit, tamen pluris esse non posse, quam ritum aut morem, jure civili introductum; jure autem civili res tantummodo ordinari atque administrari posse, quas matrimonia efferunt ex sese in genere civili, et quas gigni non posse manifestum est, nisi vera et legitima illarum causa, scilicet nuptiale vinculum, existat. — Haec quidem omnia probe cognita habere maxime sponsorum refert, quibus etiam probata esse debent et notata animis, ut sibi liceat hac in re morem legibus gerere; ipsa non abnuente Ecclesia, quae vult atque optat ut in omnes partes salva sint matrimoniorum effecta, et ne quid liberis detrimenti afferatur. — In tanta autem confusione sententiarum, quae serpunt quotidie longius, id quoque est cognitu necessarium, solvere vinculum conjugii inter christianos rati et consummati nullius in potestate esse; ideoque manifesti criminis reos esse, si qui forte conjuges, quaecumque demum causa esse dicatur, novo se matrimonii nexu ante implicare velint, quam abrumpi primum morte contigerit. — Quod si res eo devenerint, ut convictus ferri diutius non posse videatur, tum vero Ecclesia sinit alterum ab altera seorsum agere, adhibendisque praesidiis, quae conjugum conditio rerumque adjuncta suadent, lenire studet secessionis incommoda; nec umquam committit, ut de reconcilianda concordia aut non laboret aut desperet. — Verum haec extrema sunt; quo facile esset non descendere, si sponsi non cupiditate acti, sed praesumptis cogitatione tum officiis conjugum, tum causis conjugiorum nobilissimis, ea qua aequum est mente ad matrimonium accederent; neque nuptias anteverterent continuatione quadam serieque flagitiorum, irato Deo. Et ut omnia paucis complectamur, tunc matrimonia placidam quietamque constantiam habitura sunt, si conjuges spiritum vitamque hauriant a virtute religionis, quae forti invictoque animo esse tribuit; quae efficit ut vitia, si quae sint in personis, ut distantia morum et ingeniorum, ut curarum maternarum pondus, ut educationis liberorum operosa sollicitudo, ut comites vitae labores, ut casus adversi non solum moderate, sed etiam libenter perferantur.

Illud etiam cavendum est, ne scilicet conjugia facile appetantur cum alienis a catholico nomine: animos enim de disciplina religionis dissidentes vix sperari potest futuros esse cetera concordes. Quin imo ab ejusmodi conjugiis ex eo maxime perspicitur esse abhorendum, quod occasionem praebent vetitae societati et communicationi rerum sacrarum, periculum religioni creant conjugis catholici, impedimento sunt bonae institutioni liberorum et persaepe animos impellunt, ut cunctarum religionum aequam habere rationem assuescant, sublato veri falsique discrimine. Postremo loco, cum probe intelligamus, alienum esse a caritate Nostra neminem oportere, auctoritati fidei et pietati Vestrae Venerabiles Fratres, illos commendamus, valde quidem miseros, qui aestu cupiditatum abrepti, et salutis suae plane immemores contra fas vivunt, haud legitimi matrimonii vinculo conjuncti. In his ad officium revocandis hominibus Vestra sollers industria versetur: et cum per Vos ipsi, tum interposita virorum bonorum opera modis omnibus contendite, ut sentiant se flagitiose fecisse, agant nequitiae poenitentiam, et ad justas nuptias ritu catholico ineundas animum inducant.

Haec de matrimonio christiano documenta ac praecepta, quae per has litteras Nostras Vobiscum, Venerabiles Fratres, communicanda censuimus, facile videtis, non minus ad conservationem civilis communitatis, quam ad salutem hominum sempiternam magnopere pertinere. Faxit igitur Deus ut quanto plus habent illa momenti et ponderis, tanto dociles promptosque magis ad parendum animos ubique nanciscantur. Hujus rei gratia, supplice atque humili prece omnes pariter opem imploremus beatae Mariae Virginis Immaculatae, quae, excitatis mentibus ad obediendum fidei, matrem se et adjutricem hominibus impertiat. Neque minore studio Petrum et Paullum obsecremus, Principes Apostolorum, domitores superstitionis, satores veritatis, ut ab eluvione renascentium errorum humanum genus firmissimo patrocinio tueantur.

Interea caelestium munerum auspicem et singularis benevolentiae Nostrae testem, Vobis omnibus, Venerabiles Fratres, et populis vigilantiae Vestrae commissis Apostolicam Benedictionem ex animo impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum, die 10. Februarii an. 1880.; Pontificatus Nostri anno secundo.

LEO PP. XIII.

Kršćanska filosofija po katoličkih školah u duhu angjeoskoga učitelja sv. Tome Akvinjanina.

Obzirom na najnoviju encikliku

Aeterni Patris.

(Po dru. Fuchsu i dru. Hiptmairu priredio Cvjetko Gruber.)

(Dalje.)

7. U koliko da krenemo k filosofiji sv. Tome?

Ubiedismo se dovoljno iz prediducih crtica, kako bi bila skranja potreba povratiti se u nauci k načelom filosofije sv. Tome. Nu upitati bi nas tko mogao, u kojem smjeru želimo mi taj preporod, da-li u glavnom pravcu nauka sv. Tome, ili takodjer u pojedinih crtah rečene filosofije? Pa da-li hoćemo, da se uzpostavi auktoritet sv. Tome u svemu na taj način, da se u ničem i podnipošto od nje odustati nebi smjelo? Evo mu odgovora.

Obstoji doduše znamenita škola, koje se članovi svečanim obećanjem obvezuju, da će se auktoriteta angjeoskoga učitelja u svemu bezuvjetno držati. Mi ovu za crkvu toli zaslužnu školu nimalo zato nekorimo, niti koriti smijemo, nu nenalazimo se prisiljeni, da ju sliedimo. Ugled sv. Tome i njegove nauke u cieloj crkvi cienimo i častimo mi što većom dostojnosti, kao što ga ide, i kako moramo, pa kao što to iz svakoga redka, da nerečem iz svake rieči ove razprave proviruje, nu ipak zato mislimo, da nemoramo baš svaki i najmanji stavak velebnoga svetca prisvojiv si ga na vlas sliediti. Preveliko bo počitanje, koje gojimo napram ovomu slavnomu učenjaku i božjem ugodniku, nestvara ipak u nami uvjerenje, da se nebi dala njegova filosofija baš u nijednoj točki ili stvari popraviti i preudesiti; a možemo takodjer reći, da ovakvi do najtajnih sitnosti protežući se preporod filosofije nezahtieva ni ista papina enciklika, jer iz ni jedne njezine rieči nemožemo na ovako tiesno i ukočeno držanje prema staroj filosofiji zaključiti. Pače smijemo reći, da se je sv. otac Leo XIII. pišuć svoju preznamenitu encikliku držao svojih predšastnika na Petrovoj stolici, koji bijahu uviek osobiti gojitelji i promicatelji svake čiste i zdrave nauke u kršćanskom duhu, kao što znamo, da nije ovo prvi put, što se znanstvenost i duh sv. Tome cieloj crkvi živo preporučuje. A ako je ova preporuka bila umjestna i valjana koncem 15. vieka, kad nauka i filosofija nije bila zabrazdila u ovolike bludnje 19. vieka, da prieko vrata zagreznuv u kaljužinu sve uništujućega nihilizma, ili mora da pogine, ili da se možda u zadnji čas maši za spasiteljnom rukom, koju joj pruža na glas sv. otca katolička crkva: umjestnija je i spasonosnija tim u ovaj čas. — U katoličkoj crkvi malo je sv. otaca, koji bi slovili auktoritetom sv. Augustina. I prem nije umjestno sravnjivati svetca sa svetcem, ipak nam budi dozvoljeno reći, da djela sv. Augustina nezaostaju svojom učenosti ništa za djeli sv. Tome, nu ipak odbio je papa Celestin I. želju mnogih biskupa, da se Augustinova nauka „o milosti“ u svih svojih dielih za cielu crkvu predaje i tumači, ovimi riečmi: „profundiores vero difficilioresque partes incurrentium quaestinum, quas latius pertractarunt, qui haereticis restituerunt, sicut non audemus contemnere, ita necesse non habemus adstruere.“ Možemo takodjer iz novije dobe sličan primjer navesti. Kardinal najme Rohan-Chabot predložio je penitenciariji ovo pitanje: „utrum sacrae theologiae professor opiniones, quas in sua theologia morali profitetur s. Alfonsus a Ligorio, sequi tuto possit ac profiteri?“ Kongregacija odpovrati (5. srpnja 1831.): „Affirmative, quin tamen inde reprehendi censeantur, qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequntur.“ Nu kad smo ovdje kod pitanja sv. Alfonza crkvenoga učitelja mislimo, da nebude s gorega, ako iz pisma sv. otca Leona XIII., pisanoga prošle godine na francuzke izdavatelje djela Alfonsovih njekoliko povadimo stavaka odnosećih se istodobno na pohvalu sv. Tome Akvinjana. Pri koncu najme toga pisma ovako veli sv. otac: „Imo Ipsi quoque gratulamur incepto vestro, eo nomine, quod cum sanctus auctor saepe in scriptis suis Angeli Scholarum doctrinam se sequutum fuisse glorietur; ex hujusmodi recentioris Ecclesiae Doctoris erga illum obsequio nova Sancti Thomae doctrinae laus accedat et gloria, quae gravius etiam commendet instaurationem illam christianae philosophiae, quam Nos studiosissime per recentes encyclicas litteras Nostras ad angelici Doctoris mentem exigendam suasimus.“ . . .

U svojoj pako enciklici, o kojoj ovdje već unapred govori, da ju je nakanio izdati sv. otac, a mi ju u visoke hvalimo, izrazuje se papa Leo ovako: „si quid est a doctoribus scholasticis vel nimia subtilitate quaesitum, vel parum consi-

derate traditum, *si quid cum exploratis posterioris aevi doctrinis minus cohaerens*, vel denique quoquo modo non probabile, id nullo pacto in animo est aetati nostrae ad imitandum proponi.“ Po tom dakle možemo suditi i reći, da sv. otcu nije na umu preporučiti i najsitnije nauke tomističke filosofije, koje se nebi možda slagale s najnovijom znanosti, kao što bo nijedan papa nikad ni izdaleka preporučivao nije, pače svi su u jednom duhu prednjačili svietu, kako treba ići za čistim i zdravim napredkom svakoga dobra. Ovaj nazor sliede takodjer postojano svi inače gorljivi štovatelji sv. Tome i njegove filosofije, kao što je n. pr. slavni, učeni i zaslužni red Isusovački. Učitelji ovoga reda imadu bo u svojih naucih sv. Tomu kao viernoga i pouzdanoga vodju sliediti, nu ne robskim načinom, da nebi smjeli nikako odstupiti od ma kojega tomističkoga nazora, kad inače vide, i važni uzroci znanstvenoga napredka zahtievaju, da se bez uštrba svetčeva ugleda može njegovomu nazoru ukloniti, te kad bi svetac živio u današnjoj dobi, da bi sám tako pokrenuo. To se može sbiti navlaš na filosofijskom polju, gdje ako se u čemu nesudaraju načela, neprotive se zato odmah nauku objave, pa kad inače silni i napredni uzlet na zdravom polju eksperimentalne znanosti bez ikakova uštrba sobom donaša bolje rješenje, što sv. otac u svojoj enciklici, kao što već opazismo, naglasuje pišući: „si quid cum exploratis posterioris aevi doctrinis minus cohaerens . . . id nullo pacto in animo est aetati nostrae ad imitandum proponi.“

Sv. Toma živio je u vrieme, u koje je eksperimentalna znanost slabo bila razvijena, pa mu se zato nemože i nesmije prigovoriti, ako je u svojih djelih o tom predmetu ili o toj struci onako sudio, kao što je bilo o tom za onda razvijeno znanje. Niti se ne smije prigovoriti zato na prosto, da se tomistička filosofija izključivo oslanja na špekulativno znanje i vjeru, a da se poljem realnoga znanja nebavi. Ona bo zauzimlje se u posve zdravom i čistom duhu kako za jedno tako i za drugo polje, nu nije zato kriva, što za ono doba eksperimentalna znanost nije bila razvijena, kao danas. Znademo mi posve dobro, da je jednostranost svagdje pogibeljna, a na polju nauke osobito, nu zato treba, i svih nas jednako je sv. zadaća, udružiti spekulativnu učenost s realnom obstojnosti, ili bolje govoreć, eksperimentalnu znanost materije posve mrtvoga duha oživjeti i uznieti čistim duhom i višjom ideom umne špekulativnosti. Jest to preogroman trud, i često bi reći, da je sav napor uzaludan, nu ustrajnim i zdravim postupkom držeći se čvrstoga i nevaravoga temelja i pravca sv. vjere, uvjek ga prati najblagonosniji uspjeh. Dakako da se nesmijemo i nećemo dati odmah i svakiput zavesti od znanosti, kad se novo iztraživanje možda sa starim neslaže, pače ćemo staroj znanosti uviek dati prednost, doklegodj se budemo mogli držati i održati; pa zato u svih dvojbenih pitanjih ili tako zvanih hipotezah držati ćemo se uvjek pozitivne nauke u duhu sv. Tome, a nećemo u sliepo po načinu modernih učenjaka, neznadem komu za volju, hipoteze primati kao dokazana fakta. Ovaj bo najmodernije dobe način ućenjaka, svaku prvu kao iz oblaka pojaveću se hipotezu primiti odmah za dokazanu ili pozitivnu istinu, makar se ona kako mu drago neslagala i protivila nauci objave božje i dostojnosti čovječe, prevrnuo je cielu nauku, i smutio do kraja ljudsku pamet, te nepati samo velika dostojnost i čast zdrave znanosti, nego i čisti životni napredak istoga čovječtva. U tom metežu znamo mi, i moramo znati, koga nam se je držat, a ukaže-li nam se napredna znanost nove dobe, da je bez uštrba vjere i kršćanstva u svojem prâvu, to smo mi opet prvi, koji ćemo se za nju odlučiti, kao što se uvjek i odlučujemo, da se kamenjem na staru nauku nebacamo. Ovako dakle dostojna je tomistička filosofija svakoga štovanja, i svake preporuke, ako i neslovi imenom velikana na eksperimentalnom polju, nu gojeć posve čistu i zdravu špekulativnu znanost na temelju religije, pripravlja, bûdi i posvećuje volju čovječu na onu eksperimentaciju ili realnu znanosti, koja u onom čistom i zdravom duhu odgovara posve i božjoj časti i ljudskomu spasu baš onako, kako treba. Nu na sve to prem napinjemo sve sile, da staru nauku ne samo pred prijatelji njezinimi branimo, nego da joj i kod neprijatelja sv. vjere dostojnu čast pribavimo i izvojštimo, pitamo ipak, da-li bi polučili taj čisti i zdravi cilj, kad bi vojevali za njezinu koju theoriju, koja se nikako nemože održati pred zahtjevi ili dokazi vjek napredujuće znanosti, kao što je n. pr. kemija? Nebi-li tim onda više škodili samoj stvari čistoga i zdravoga napredka, nego što joj mislimo koristiti, a na očigled ovakvoga današnjega nevjernoga, ako i učenjačkoga svieta?

Ovim mislimo, da smo i dovoljno odgovorili na postavljeno pitanje: u koliko da krenemo k filosofiji sv. Tome, za kojom idemo, i koju sv. otac svojom enciklikom želi, da se uzpostavi.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Njegova c. Visost carević Rudolf zaručio se je 7. o. mj. sa princesom Stefanijom, drugom kćerju belgijskoga kralja Leopolda, rodjenom 21. svibnja 1864. I po povjesti i rodbinskih svezah naša je carska kuća uzko povezana s Belgijom, s toga tim većim veseljem pozdravljaju svi narodi monarkije ove zaruke. — Majka zaručnice kraljica Marija Henrietta jest kći pokojnoga palatina nadvojvode Josipa, a sestra Nj. k. visosti nadvojvodkinje Elisabete i Nj. kr. visosti nadvojvode Josipa. Starija sestra zaručnice Louise udana je od g. 1875. za kneza Filipa od Sachsen-Coburg-Gothe, a mladjoj je tek 8 godina. Kralj Belgijski Leopold ne ima sina, ter će ga na priestolu nasliediti brat grof Flandernski.

— K svetkovini sv. otca pape, što ju je on slavio na blagdan sv. Tome (7. o. mj.), gdje se sabralo množtvo učenjaka katol. svieta, da mu čestita i zahvali na velebnoj poslanici „Aeterni patris" poslao je bogoslovni fakultet našega sveučilišta sliedeću adresu:

Beatissime Pater!

Late nimis per orbem vagante rationalismi doctrina, quae religioni christianae utpote supernaturali instituto per omnia adversatur, et grassante circumquaque impietate, qua abducti multi scientiam humanam et fidem divinam commiscent, Beatitudo Tua attollens vocem omnium animos erexit verbo: optime eos philosophari, qui philosophiae studium cum obsequio fidei christianae conjungant vestigia persequentes in omnibus S. Thomae, Doctoris angelici, qui rationem, ut par est, a fide apprime distinguens, utramque tamen amice consocians, utriusque tum jura conservaverit, tum dignitati consuluerit. Quod verbum simulac ad aures orbis catholici pervenit, fere omnes Beatitudinis Tuae mandatum hilari animo excipientes toto pectore adamarunt rationem, qua theologia et philosophia tradebatur a S. Thoma, Doctorum principe.

Jure merito homines doctissimi ex omnibus mundi plagis theologiae et philosophiae laude praestantissimi hodie festo S. Thomae accurrunt ad Te gratulabundi, quod Sanctitas Tua singulari vigilantia in Encyclica „Aeterni Patris" providit, ut ad fidei catholicae normam, quam S. Thomas secutus est semper, ubique traderentur humanae disciplinae, praesertim philosophia. Nos quoque, professores theologicae facultatis in regia universitate Francisci Josephi I., eorum votis consentientes summo gaudio afficimur, quod nos, qui in disciplinis theologicis nullo non tempore vestigia S. Thomae premebamus, Te adhortante eo promptiori animo S. Thomam ducem amodo sequemur, armisque atque telis ab eo acceptis cum communi nobis hoste in campo veritatum theologicarum et philosophicarum congrediemur eo majori conatu, quo securior et gloriosior speratur victoria.

Et dum omnes undique scholae ad Te accurrunt, ut in Petri cathedra unitas probetur, etiam nos filii eorum patrum, qui a Beatitudinis Tuae insignibus praedecessoribus semel ac iterum dignati sunt sortiri praeclarum nomen „antemurale christianitatis", assumentes scutum fidei, in quo possunt omnia tela nequissimi extingui, et gladium spiritus, Te principem pastorum fideliter sequemur Tibique, petrae fidei et totius orbis Doctori communione consociamur, ut in petra consolidemur. Quod ut fiat, ad Beatitudinis Tuae pedes provoluti bonorum omnium auspicem apostolicam benedictionem Tuam tum nobis tum discipulis nostris enixe precamur.

Zagrabiae die 7. Martii 1880.

— U Iloku služio je o. Bolto Habrić dne 18. veljače t. g. po milosti božjoj svečanim načinom dvadesetpetgodišnjicu svojeg misničtva. Svečanu svetu misu pjevao je u 10. satih prije podne u samostanskoj i ujedno župskoj crkvi oo. franjevacâ države sv. Ivana Kapistrana, uz assistenciju veleč. o. Adjuta Spačeka kao ondašnjeg samostana cienjenog i obljubljenog po svuda gvardijana, a ujedno takodjer revnog župe upravitelja, i št. br. Dionizija Könnyü-a. Oko žrtvenika u svetištu bijaše 18. školskih djevojčica u bieloj odjeći obučenih. Poslje izpjevanog latinskog sv. evangjelja ode svetčar s assistencijom na stranu epistole, a na propovjedaonicu stupi o. Lauro Lipovčević samostana Šarengradskog gvardijan i ujedno upravitelj župe, koj je u dovoljnom broju sakupljenomu obojeg spola mjestnomu puku sveti govor držao, i ujedno predočio već po običaju svrhu one riedke svečanosti svetčara. Poslje svete prigodne propovjedi počela se opet sveta misa, a zatim po svršetku ove bijaše pjevana pjesma Ambrozijanska s običnom propisanom molitvom. Poslie svete mise pjevane čestitali su mnogi prijatelji svetčaru na toj sreći i još drugu dvadesetpetgodišnjicu misničtva mu opet zaželjeli, na što im svetčar zahvali srdačno hvaleć Bogu, da je ovu dvadesetpetgodišnjicu misničtva doživio, i da ga je svemogući Bog u svojojoj svetoj milosti uzdržao. K toj svetčanosti čestitao je svetčaru u ime preuzv. gosp. biskupa Strossmajera njegov tajnik g. Vallinger ovim pismom: Prigodom dvadesetpetgodišnjice misničtva Vašega, koju ćete svetčanim načinom dne 18. veljače t. g. u Iloku obaviti, primite blagoslov preuzvišenoga gospodina biskupa Josipa Jurja Strossmayera uz želju, da jošter dugo svetoj majci crkvi i dičnomu redu sv. Franje na proslavu, a domu na korist sveto svoje zvanje u Gospodinu obavljati uzmognete. To isto željeti je i meni tom zgodom Vašoj Velečastnosti sa molbom, da pri svetoj žrtvi i moje se malenkosti sjetiti izvolite.

— Presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić predao je u ponedjeljak (8. o. mj.) srebrene križeve s krunom onim sestram, koje je odlikovalo Nj. c. kr. apost. Veličanstvo premilostivi naš kralj za veliku požrtvovnost, koju pokazaše minule godine u Brodskoj bolnici, kad je osipna pošalina zavladala u veliko. Prije svetčanoga ovoga čina pjevana je u crkvi sv. Vinka sv. misa, a dielili se križevi u dvorani samostanskoj. Presvietli gospodin

rekao je sestram i prigodno slovo, u kom iztaknu, kako doduše danas sviet u obće malo cieni i priznaje požrtvovnost u obće, a još manje divnu požrtvovnost kršćansku. Nu jest ipak njetko i na ovom svietu, koji to požrtvovanje budnim okom prati, i kad mu se pruži sgoda rado i vanjskim znakom pokaže, kako cieni rad, pun muke i silne samozataje. To je budno oko premilostivoga vladara našega, koji je i opet četiri sestre odlikovao srebrenim križem za zasluge s krunom. Ali još jedno oko spomenu presvietli govornik, koje vidi i one borbe, do kojih ljudsko oko doprieti ne može, i koje će nagraditi kako poznatu svim, tako i manje poznatu ljudem požrtvovnost, a nagradit ju ne samo onako, kako ljudi nagradjuju, nego onako, kako može nagraditi samo svemožni Bog. Za to njemu za ljubav neka revnuju i odlikovane i neodlikovane sestre, očekujuć sve od njega plaću vječnu. — Medju sestrami svimi vladalo je tim srdačnije veselje, što su isti dan baš slavile imendan svoje predstojnice, prave majke svoje ne samo po imenu, nego i po srcu materinskom.

— G. Stjepan Ožeg, do sada upravitelj župe u Ruševu postao je župnikom u Brestovcu kraj Požege. — G. Stjepan Bolfan, kapelan u Kapeli postao je privr. upravitelj župe u Trojstvu.

— Premješteni su duh. pomoćnici: Dragutin Šmalcelj iz Kutine u Čazmu, Josip Antolković iz Gaja u Kutinu. G. Ivan Gogolja ide u Maruševac za duh. pomoćnika.

— G. Ferdinandu Körbleru, župniku u Šandrovcu dogodi se 3. o. mj. na večer velika nesreća. Vozeć se najme s g. Žigom Ferkićem, župnikom Ciglenskim navale na njih nedaleko od Belovara nepoznati još do sada zlikovci. Paleć na njih puške pogodi jedan hitac g. Körblera u vrat, nu misle ipak, da rana neće biti smrtonosna.

Rim. Kako smo javili, na blagdan sv. Tome slavio je sv. otac petdesetgodišnjicu svoga doktorstva. S toga su baš taj dan odabrali učenjaci katol. svieta, da dodju k njemu i zahvale mu za krasnu okružnicu „Aeterni Patris“, uslied koje će kršćanska filozofija i theologija probujati novim životom. Sva znanstvena družtva pohitiše na tu slavu u grad bud po zastupnicih svojih, koje tamo poslaše, bud adresami, koje sv. otcu odpremiše. Ne samo Europa, nego i Amerika, te druge strane svieta zastupane su bile tu. Osim zastupnika učenih družtva došlo je u Rim i više biskupa, da se oni sv. otcu tom sgodom poklone. Do 3000 ljudi primi toga dana sv. otac u audienciju, te odgovarajuć na čestitku spomenu, da je filosofija sv. Tome sidro za družtvo, u temeljih svojih uzdrmano, te da divno pomaže jedinstvo Kristove crkve. Nam je vrlo milo, što je pri toj veličanstvenoj slavi bila i naša Hvatska, jer su ondje zastupane bile i njeke ugledne osobe iz kruga naših učenjaka, a bogoslovni fakultet našega sveučilišta posla preko uzoritoga kardinala i nadbiskupa našega onamo adresu, koju malo više priobćujemo.

Franceska. Senat je zabacio VII. čl. Ferry-ove školske osnove, koj je naperen bio naročito proti Isusovcem.

Knjižtvo. *Upoznajmo se!* Napisao Ilija Guteša. Ciena 30 novč. Prihod namienjen je bosanskoj sirotčadi. Ovih dana dotiskana je ova broširica od 23 strane, a pisana je „svetom namjerom, da naš po raznih pokrajinah razmetani narod sazove u kolo sloge.“ Pošto je knjižica pretežno politička, nije naša, da ju s toga gledišta ocienimo. Nu jer su uvjeti, pod kojimi pisac hoće „slogu“ barem njeki vjerozakonski ne možemo propustiti, a da ih ne spomenemo. Neslozi je razlog, tako misli pisac, razlika vjerozakona. S toga on ponajprije poučava nas, česa do sada znali nismo: „da jedan, drugi, pa i treći (vjerozakon) nije naš izvorni zakon, nego kopija grecizma, rimstva i muhamedanstva (str. 8.).“ A kad nam to nije „izvorni zakon“, uklonimo tu zaprjeku sloge! Kako? Vrlo lahko. „Kad Englezi imadu svoju anglikansku, a Srbi svoju srbsku, zašto da Hrvati ne bi imali svoju hrvatsku katoličku crkvu“ (str. 16.)! Ako ste voljni nasmijat se ovoj mudroliji suspregnite smjeh za čas, jer pisac ima još uvjeta slozi. „Vrieme bi bilo krajnje, da se kod Hrvata uvede narodni jezik u crkvu. Molili bi i prizivali boga svoga zdušnije i razumnije, te bi nas možebiti (dakle i onda možebiti!) prije čuo i izpunio naše želje i molbe, pak bi nam dao ono, **što je Magjarom dao, koji ga magjarski mološe i mole**“ (str. 16.), jer je pisca jako „žalostilo i razcvililo . . .: što Hrvatu nedopustiše svojem hrvatskom Bogu hrvatski se moliti“ (str. 15.)! Ovim nas je pisac opet nješto nova naučio. Hrvati se ne mogu moliti Bogu hrvatski, kako se Magjari mole magjarski! I odtud naša nevolja naša nesloga! Ali odkada, Bože moj, ne može Hrvat moliti hrvatski, kako Magjar moli magjarski? Toga nam štovani pisac ne pripovieda, kao što šuti i o tom, odkad da Magjari imadu u svom bogoslužju jezik magjarski (str. 9.)! Mi sudimo, makar smo „najprije popovi, a onda ljudi“, makar da „pojamo bogu za gotove novce“, kako nježno govori g. Guteša o svećenstvu, mi sudimo, da svaki pisac barem nješto mora razumjevati predmet, o kom ma i nuzgredno piše. Onaj pako, koji ne zna, što je crkva katolička; komu su premutni pojmovi o porabi narodnoga jezika u crkvi; koji iz glave piše, čega nijedna poviest ne zna, onaj nije vlastan ni pisati o tom, a kamo-li pisati onako, kako je pisao g. Guteša. Sloga je uzvišena rieč. Tko njen apoštol hoće biti, uz obsežno znanje potrebna mu je velika obćenita ljubav, kojoj mi ne nalazimo traga u broširici, naročito ne ima tu ni truna ljubavi prema „rimštini“, „papistom.“ Možda je namjera doista bila „sveta“ — al je izrečena dosta nesrećno.

Pozivajuć na predplatu za II. četvrt molimo, da nam se namiri barem lanjski dug.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 12. U Zagrebu, 18. ožujka 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Kršćanska filosofija po katoličkih školah u duhu angjeoskoga učitelja sv. Tome Akvinjanina.

Obzirom na najnoviju encikliku

Aeterni Patris.

(Po dru. Fuchsu i dru. Hiptmairu priredio Cvjetko Gruber.)

(Dalje.)

8. Konac.

Još bi imali na jedan prigovor odgovoriti, prije nego zaključimo, koj bi inače mogao nepazljivoga ili površno naobraženoga čovjeka po nješto smutiti.

Jedva što je bila enciklika „Aeterni Patris“ svjetlo ugledala, al se u slobodno-zidarskom i liberalističkom taboru diže silna buka. Što? zaviknu ova čeljad, školastička filosofija? Pa u prosvietljenom 19. vieku? To bi bila pljuska na modernu prosvjetu duha vremena, i pogrda visoke znanosti naše dobe. Pače — vape — to bi bio nazadak, a ne napredak!

Ovaj dakle prigovor, treba opovrći onako dostojno i valjano, kao što zahtieva svetost same stvari.

Enciklika sv. otca „*Aeterni Patris*“ jest po toj rieči naših neprijatelja grieh proti duhu 19. vieka. — A to ona i je, i to tako veliki grieh, koga joj ovaj duh neće lahko oprostiti. Nu al uprav taj prigovor, da je ona grieh proti duhu 19. vieka, jest osobita pohvala za papinu encikliku. — Koj bo je duh 19. vieka? Duh taj jest duh površnosti, duh materijalizma, nihilizma i svakoga zla, jer duh nevjere. Tužbe dižuće se iz krugova naših visokih, srednjih i pučkih škola povladjuju naše rieči, jer do te uvidjavnosti dodjoše muževi, koji bijahu prije ljuti borioci za struju moderne škole, te se čuju svaki dan to veći vapaji, da ovako nevalja, i da treba krenuti na bolje. Nu tuj se uprav nemogu prečuditi, da se uvjek govori o tom pokretu na bolje, al onamo nikako se neće da se o tom ozbiljno jednom uzradi, pa baš da se na bolje pokrene; pače opažamo, da se nekreće na bolje, već da sve na gore ide. Osiedjele, obzirne, izkusne i zbilja požrtvovne glavice zdravoga uma i srca tvrde u jedan glas, da bez vjere ili religije nema zdravoga dobra i napredka, pače da se sve ruši od ozgo i od ozdo. Ako je pako tomu tako, onda se opet nemožemo prečuditi struji nove dobe, zašto se naukom i narodom toli nedostojno igra, a onamo neprestance o dobrobiti po napredak i narod govori; a još više se čudimo, da se sviet hotice pušta zanieti tom strujom na svoje očivjestno zlo.

Školske godine tako se dugo provlače, te bi čovjek mogao pomisliti, da se u tako dugo vrieme temeljito znanje može polučiti, nu rezultati posve su drugčiji. Mogli bismo cielu knjigu popuniti tužbami dolazećimi iz tabora istih prijatelja i privrženika moderne škole, kao i iz zakonodavnih korporacija, da u današnjoj školi uz sve to veću skvarenost mladoga naraštaja preuzima sve to veći mah površnost u naucih, a temeljita znanja da sve to više nestaje. Obća je to pogreška novovjeke znanosti i mekaničke umjetnosti, da se sve hitro radi i vrši, a znamo dobro, da hitnja nigdje nevalja, najmanje u stvari nauke, pa većinom su zato svi današnji poslovi i uspjesi veoma loši. Nu biti će ova činjenica dovoljno svakomu poznata, koj domaće i vanjske listove ove struke čita, pa dogodjaje, što se sbivaju, bodrim okom prati; a zato mislimo, da nam netreba ranu dalje širiti, nego što je dosti već razširena, već sve i svakoga, koga se stvar tiče, i ovdje liepo prosimo, da se zbilja jednom učini taj korak, te se pokrene na bolje. Nu u to ime tim većma slavimo i uznašamo encikliku Leona XIII., koja zbilja vrućim srcem vojuje proti površnosti u nauci, i polovičnom znanju, što se danas u školah goji. Vrstna bo škola vodjena duhom filosofije naj-

većega umnika svoje dobe sv. Tome, i bez svakoga duha i pravoga života danas vladajuća plitkost i površnost u nauci jesu dvie nepomirive oprjeke i krajnosti, koje sv. otac hoće svojom enciklikom i pozivom uprav da izjednači i pomiri na sveobće ljudsko dobro; a urediti se samo tako dade ciela stvar, da se nova nauka i znanost zabludjela stranputicom nevjere i bezbožtva svrati na pravu i staru stazu čistoga i zdravoga duha filosofije sv. Tome: t. j. da se sveukupna znanost, dišuća danas duhom poganštine, preporodi dišuć duhom kršćanstva. A koj svjestan, i za obći boljak zauzet čovjek, nekmo li katolik, nebi zamjetio u ovom glasu i pozivu sv. otca osobiti blagoslov i blagodat po sveobće čovječtvo?

Duh 19. vieka jest materijalizam, nihilizam, nevjera i svako zlo. Čuveni kardinal i crkveni književnik Hergenröther riše u svojoj crkven. povjesti ovu sliku ovako: „družtvo bi htjelo da se održi bez vjere i vjernosti, bez Boga i crkve, gazeć ugovor i poštenje, vjerolomstvom i krivom zakletvom; hoće da se osloni na čisto materijalni temelj t. j. na novac i vojsku; ono se diže proti Svemožniku neba i zemlje, te ide njekom umišljenom ugladjenosti trule poganštine vlstitoj propasti u susret[1].“ Neveli-li učenjak možda pravo? Tko veseliji od nas, kad nebi to istina bila; ali za čim idu u stvari težnje današnjega vieka? Lih za zemaljskim dobrom i užitkom t. j. za nebom na zemlji. Nu na zemlji nema neba, pa se svatko ljuto vara, koj na zemlji nebo traži. Zemlja je bila i ostaje prolazna domovina borbe i nezadovoljstva, i tek u ovoj vatri iskušano zlato dobrinje i vrline čovječe dobiva pravu cienu — u vječnosti. Nu za nebeske užitke nema materijalni moderni sviet niti volje, niti veselja, pače se tomu ruga. Tielo ili materija mu je sve, a drugoga carstva on neće da poznade. Zato umjestne su ovdje rieči sv. Pavla pišućega: „multi enim ambulant, quos saepe dicebam vobis, nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interritus, quorum deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.“ Al nas ujedno svetac odmah sjeća, da je ovaj smjer griešnoga svieta prazan i nevaljan, a čovječa zadaća da je posve ina, kad nastavlja: „nostra autem conversatio in coelis est, unde etiam salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem (virtutem grč.) qua etiam possit subjicere sibi omnia“ (Filip. 3.). Zlatne odista su ove rieči, ali što koriste, kad nalaze slabo odziva u srcu ljudstva!

Pa neudariše-li tim pogubnim putem i znanosti naše dobe? Žalibože, da udariše, što već na svojem mjestu i opazismo. Poznata nam je doista prežalostna istina, da se danas veća pažnja posvećuje eksperimentalnim nego spekulativnim znanostim, te sve sile i sposobnosti čovječega duha navraćaju se u to ime, da novi obreti na eksperimentalnom polju procvatu, kako da se obćoj pohlepnosti za materijalnim užitkom i dobrostanjem što više zadovolji; pa u materijalizam ugreznula moderna znanost nema za višje idee nadmašujuće svako materijalno polje toliko niti sviesti, niti smisla, a tim jih onda dostojno i nenjeguje. Spekulativne bo znanosti moderne škole držeće se izvan crkve i kršćanskoga duha podpadoše skoro u sploh krutomu materijalizmu i ateizmu u šake, te nema od njih nade, jer se je bojati, što nas davno iskustvo povjesti uči, da će jih krute pandje onih grabežljivaca nesmiljeno udaviti.

Zato diže svoj visoki glas sv. otac Leo XIII., oprezan radi te opasne pogibelji, te zove sve i svakoga na svojsku radnju, da bi se na dobu znanosti uzniele za višom idealnom filosofijom u duhu sv. Tome; jer kako danas stvari stoje, nemože se nauka novopoganske struje dugo održati, a da na posvemašnju nevolju užasno nedovrši. Na ovu misao mora da dodje svaki nepristrani i vrući ljubitelj zdrave znanosti, jer već isti sve uništujući Hartmanov filosofijski nihilizam, kao i gološavi i sušti Darwinizam svojom strahotom udaraju tako u oči, da koj na ovaj udarac neprogleda i neopameti se, jamačno mu spasa nema. U tom pogledu dobro će biti navesti sliedeće Kristove rieči, koj ovako prosbori: „lucerna corporis tui est oculus tuus; si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebrae sunt, ipsae tenebrae quantae erunt?“ (Mat. 6.) Govori dakle ovdje Gospodin o njekih tminah, a u te tmine jamačno dospjesmo sudjelovanjem 19. vieka, koj se svojom prosvjetom u velike hvališe, jer oblaci bezbožne filosofije potamniše sunce čiste i zdrave nauke, al uprav sv. otac Leo XIII. zabrinut za obće ljudsko dobro hoće svojom enciklikom, da se razprše ti tmasti oblaci nevjere, i da svietu grâne s novič sunce zdrave znanosti u cielom svojem sjaju. Zato lovi naš devetnajsti viek pomenuta enciklika na onoj strani, gdje je najslabiji, i bori se s njim žestokim oružjem zdravo mislećega čovječjega duha, koj hoće da zdravo

[1]) sv. II. str. 1064.

napreduje, a ne bolan da pogine. Gdje bo čista i zdrava filosofija sv. Tome zavlada, tu se odmah razpline svaki nečisti materijalizam i nihilizam, jer pred velikim umnikom i svetcem Tomom nikako se nemogu održati ni Hegel, ni Kant, ni Strauss, ni Hartmann, ni Vogt, ni Darwin, ni bila koja mu drago bezbožnička četa. Već kao što se rušiše poganski kumiri samo na glas i nazočnost božjih sluga, tako se Tominovim duhom ruše i ovi novopoganski kumiri u hramu moderne znanosti, te se onda ujedno na taj kužni i propastni duh vremena mogu posve liepo prilagoditi rieči proroka Izaije: „Et tu vulneratus es, detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum, subter te sternetur tinea, et operimentum tuum erunt vermes. Quomodo cecidisti de coelo Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in teram, qui vulnerabas gentes? Qui dicebas in corde tuo, in coelum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Verumtamen ad in fernum detraheris in profundum laci; qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospicient: numquid iste est vir, qui conturbavit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, et urbes ejus destruxit, vinctis ejus non aperuit carcerem?“ (14.) — I to je grieh, što ga enciklika sv. otca počinja na duhu našega vremena; nu koje za višjim dobrom težeće srce da se neuzraduje ne tobož griehu, nego tolikoj blagodati papine enciklike?

(Dalje će sliediti.)

Osvrt na „Katolički Propovjednik.“

Velecienjeni g. uredniče!

„Kat. L.“ je, koliko se sjećam, negdje obećao, da će se i potanjom ocjenom osvrnuti na rad „K. P.“ No toga ipak, ako se nevaram, do sad nije učinio. Pisac ovih redaka tomu dakako nezna za siguran razlog; ali se po nešto može domišljati. Valjalo bi naime ovdje ondje možda štogod i oštrije pokuditi; a to bi znalo biti opet povodom zadjevicam i neugodnostim, kojimi skoro obično „kritike“ dokančaju. S toga se zbiljam može čovjek pitati, je-li probitačnije ocjenjivati ili šutiti.

Svetoj stvari za volju, koju „K. P.“ promiče, nakanio sam se ja u vašem velecienjom listu po nešto na nj osvrnuti, ako mi ustupite prostora (Vrlo rado. Ur.). To bih želio učiniti po stanovitoj praktičkoj osnovi te načinom, kako da nepovriedim ljubavi i štovanja; naročito bih si ja smatrao za veliku stvar uvriediti veleštovanoga urednika „Propovjednikova“, koji je uz svoje župničke poslove taj težki posao uredjivanja na sebe uzeo.

Moja osnova bila bi od prilike ova: uzeo bih ovu ili onu propovjed, pak znatnije manjke, naročito tvrdnje slabo ili podnipošto osnovane iztaknuo; ocjenio bih praktičnost razpravljane stvari za naš hrvatski narod, kako si ga imademo pred sobom; napokon dao bih neke točke, kako bi se i drugčije, jednostavnije i možda, koristnije dotični predmet kršćanskomu srdcu predočio. Pa sve to, ufam se, izveo bih bez uvrede te uz veliku, kako mislim, korist za rieč božju. U ostalom izvadjanje osnutka ovisno je takodjer od vremena, što ga ja uz svoje zvanične poslove u tu svrhu ugrabiti mogu; dakle moj „osvrt“ nebi redovito u svakom broju izlazio, dapače samo kad i kad kroz godinu. Nego da se namah vidi, što želim, evo jednoga primjera za moj naum.

I.

Uzmimo „drugu propovjed na nedjelju sedamdesetnicu“; br. 1. teč. 4. str. 56 ss. Predmet joj „bezposlica na dokinutih svetkovinah.“ Svrha joj, potaknuti župljane, da na dokinute blagdane rade. Dokazi su, jer da na rečene dane zapovieda Bog i crkva, da se radi, a zahtieva i vlastita korist. Prema tomu je glavni stavak ovakov: „1. da je bezposlica na dokinutih svetkovinah griešna; a 2. da je jako škodljiva.“ Sud o samom tom predmetu propovjedi i načinu, kako se dokazuje i razlaže, bit će dakako vrlo različit, ako ju sudi vjerni kršćanin sa stanovišta božje objave, od suda, koji će o njoj izreći morda kakav član odbora za narodno gospodarstvo sa svoga gledišta. Ovaj će se nedvojbeno vrlo pohvalno izraziti; no prvi će morda i glavom kimati, misleći si, kako se propovjedaonica pretvorila u stolicu, odakle se uči lih gospodariti.

Pisac ovih rieči neće podnipošto da prigovara propovjedi, koja potiče narod na rad; dapače mogu gdjegod zbilja mjestne okolnosti biti slične onim, koje su sv. Pavla potaknule na opetovane opomene u tom pogledu (v. n. p. 2. Thes. 3, 10 ss.). No nesmije ipak vjestnik rieči božje preuzeti na svetom mjestu uloge kakova rationalnoga ekonoma, kako se to učinilo u ovoj propovjedi. S toga se meni moja želja čini posve plemenitom, kad želim, da ove propovjedi nikad nitko više u crkvi nereče, žaleći ja darovita inače svoga staroga znanca, što se nije točnije evangjelja držao.

U pojedinosti bih pako sliedeće imao prigovoriti. Prvo nestoji, da onaj „proti crkvi grieši“, koji na dokinutih svetkovinah neradi; jer sveta apoštolska stolica dokinuvši braneći zakon, nije podnipošto stvorila kakav novi, da vjernici „moraju“ na ote dane raditi. Ili zar morda grieše oni, koji po subotah kroz godinu nejedu mesa, premda je sv. stolica dozvolila meso jesti? — Drugo nestoji, da vjernici katolički „proti Bogu grieše“, to jest proti kakovu pozitivnomu božjemu zakonu, zato, što na svetkovinah crkvom dokinutih nerade. Znam, da imade hiljada stvarî, o kojih učitelji bogoslovja govore, a o kojih nije nit potrebno nit koristno na propovje-

*

daonici govoriti; no nedvojbeno je, da je propovjednik pred Bogom i ljudmi dužan savjesti vjernika razvijati istinom te što reče, to mora imati pravi temelj. Po nauku sv. Tome Akvinca radnja („opera manualia") je čovjeku naložena naravnim zakonom, te se imade čovjek tomu zakonu odužiti prema svrhi, u koju je dan. Svrha ta imade četiri strane. Prvo raditi je čovjeku, da si zasluži poštenim načinom živeš. No tko bez takova rada može poštenim načinom živjeti, toga taj zakon s te strane neveže. Čujmo angjelskoga učitelja. „Respondeo dicendum, quod labor manualis ad quatuor ordinatur. Primo quidem et principaliter ad victum quaerendum. . . Secundum ergo quod (t. j. u koliko) labor manualis ordinatur ad victum quaerendum, cadit sub necessitate praecepti, prout est necessarius ad talem finem: quod enim ordinatur ad finem, a fine necessitatem habet, ut scilicet in tantum sit necessarium, in quantum finis sine eo esse non potest. Et ideo, qui non habet aliunde, unde vivere possit, tenetur manibus operari, cujuscumque sit conditionis. Et hoc significant verba apostoli dicentis: „Qui non vult operari, nec manducet" (2. Thes. 3, 10) quasi diceret: ea necessitate tenetur aliquis ad operandum manibus, qua tenetur ad manducandum. Unde si quis absque manducatione posset vitam transigere, non teneretur manibus operari. Et eadem ratio est de illis, qui non habent alias, unde licite vivere possint. Non enim intelligitur aliquis posse facere, quod non licite facere potest. Unde et apostolus non invenitur opus manuum praecepisse, nisi ad excludendum peccatum eorum, qui illicite victum acquirebant." (2. 2. qu. 187. a. 3.) Sagradimo sada na tom ovaj slučaj. Imade u župi M. vriedna kakova starina imenom Bartol. Dodje dan sv. Bartola, svetkovina dokinuta; i eto naš starac ide s cielom svojom mnogobrojnom obitelju: sa ženom, sinovi, kćermi, snahami i unučadi do župne crkve; drugi unidju u crkvu, starac ode molit g. župnika, neka bi njega i njegove izpovjedio: oni da žele starcu izprositi od Boga sve dobro, a on, budući baš slavi imendan, hoće da jim svim danas učini veselje, ter odrieši od težačkoga posla; jer da, hvala Bogu, imade dobro življenje, ter se neboji za to nužde. Imade-li starac pravo ili će tim možda težko povriediti zakon božji ter morda radi te odluke čak i sakramentalne absolucije biti nevriedan? Veli Aquinas, da ima pravo. A bi-li župnik imao pravo, da, gradeći na načelih svoje propovjedi, kori starca, što na Bartolovo, dokinutu svetkovinu, neradi? Znao bi u tom ukoru, osobito ako bi mu pred obitelju njegov pravedan auktoritet u tom poslu krnjio, biti po zakonu samoga svetoga evangjelja težki smrtni grieh. — Drugo raditi je čovjeku, da nebude u dangubi, iz koje sjaset zala proizlazi. No ako tko može dangubu izbjeći bez težačkoga rada, ma bio baš i seljak, toga taj zakon s te strane neveže. „Secundo ordinatur ad tollendum otium, ex quo multa mala oriuntur. . . Secundum autem quod opus manuale ordinatur ad otium tollendum . . non cadit sub necessitate praecepti secundum se consideratum . . quia multis aliis modis potest etiam tolli, quam per opus manuale." (l. c.) Stavimo na ovom temelju opet slučaj. Na dan sv. Mihaela arhangjela, svetkovinu dokinutu, dodje opet u istoj župi M čitava zadruga k misi; iza mise podju kući te nerade običnih svojih težačkih radnja; no dangubu znade poštena obitelj kršćanskim načinom odstranjivati, naročito poviedaju i čitaju si o slavnom arhangjelu i u obće o ljubeznoj zaštiti svetih angjela. Smije-li župnik, sliedeći načelo, da se „na taj dan ne samo smije, nego i mora raditi, jer je radni dan; po tom da je obvezan svaki kršćanin raditi, ako ima šta raditi, a marljiv čovjek ima uviek posla", zbilja reći, da ti ljudi krše zakon božji? Scienim, da ne; usuprot znao bi u tom njegovu prigovoru biti onaj grieh, od kojega nas odvraća Spasitelj: „Videte, ne contemnatis unum ex his pusillis, dico enim vobis: Quia angeli eorum in coelis semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est" (Mat. 18.); pa bi valjda njega angjeli, čuvari tih ljudi, tužili kod otca, koji je na nebesih. Nije ekonomia zadnja svrha čovjeka. — Treće raditi imade čovjek, da si tielo uzdrži u poslušnosti, da naime neovlada put nad umom. No ako tko i bez težačkoga rada tu pokornost postići može, to ga neveže taj zakon s te strane. „Tertio ordinatur ad concupiscentiae refrenationem, in quantum per hoc maceratur corpus. . . Secundum autem quod opus manuale ordinatur ad corporis macerationem, non cadit sub necessitate praecepti secundum se consideratum, quia multis aliis modis potest caro macerari, quam per opus manuale; maceratur enim caro per jejunia et vigilias" (l. c.). Dakle nit to nedaje župniku prava jednostavno tvrditi: „tko na dokinutih svetkovinah neradi, grieši proti Bogu."

Pa se meni čini, da bi se u svakoj župi naše hrvatske domovine prije mogao dići pravi kršćanski moral, prava bogoljubnost, pa i domaće vremenito blagostanje, kad bi župnik mjesto novinskoga tona ovako od prilike u nedjelju prije takovih svetkovina uzeo govoriti: Dragi župljani! u sriedu (ili drugi dan u sedmici) je dan sv. Filipa i Jakoba (ili druga svetkovina). Na taj vam je dan dopušteno svako pošteno djelo obavljati. Ja ću istoga dana po želji i nalogu svete matere crkve za sve vas svetu misu namieniti; no vi, kako znate, niste dužni istoj prisustvo ati. No ako je komu zgodno ili se možda želi toga dana izpovjediti, može doći te se za sebe i za druge pomoliti, a ja ću svakoga drage volje izpovjediti. Ako vas se više sabere, kazat ću vam u kratko život sv. Bartola, da ga čim više štujete, a on nas tim nježnije zagovara. — Ovo bi po mojem mnienju bolje dolikovalo župniku na svetom mjestu; a scienim, da bi sva vjerna kršćanska srdca taj glas fino razumjela ter se takim glasom i kod svoga rada na dotičnu svetkovinu nasladjivala. — Četvrto raditi je čovjeku, da može milostinjom drugomu pomoći. No taj nalog u toliko veže, u koliko veže dužnost, dieliti milostinju. „Quarto autem ordinatur ad eleemosynas faciendas. . . In quantum

vero opus manuale ordinatur ad eleemosynas faciendas, non cadit sub necessitate praecepti, nisi forte in aliquo casu, in quo ex necessitate aliquis teneretur eleemosynas facere, et non posset alias habere, unde pauperibus subveniret" (l. c.). Da pako napokon nit ovo nedaje župniku prava, biediti griehom „proti Bogu" župljanâ, što nerade na dokinutih svetkovinah, stvar je jasna. Usuprot bilo bi nedvojbeno više milosrdja napram bližnjemu, i više sućuti s njegovom biedom, i više požrtvovnosti za ublaženje njegove nevolje, kad bi se, ma baš i na dokinutih svetkovinah, uviek po nekoliko ljudi izpovjedilo i pričestilo, te kad bi morda još štogod o ljubavi i milosrdju dotičnoga svetca vjernici čuli. Gospodo, milosrdje je čin ljubavi. Ljubav se ex opere operato daje i množi u sakramentih. — Tako dakle radi župnik neoprezno, kad tvrdi, da župljani proti Bogu grieše, što nerade na dokinutih svetkovinah.

Treće mi je prigovoriti osobito razlogu, zašto neradeći na rečene dane „proti sebi i obitelji grieše." „Grieši", veli propovjednik „proti sebi i obitelji", jer donosi sebi i obitelji kvar tim, što može više imati, a on neće." Istina naravni zakon zahtieva, da se roditelji i stariji brinu za vremenito takodjer blagostanje svoje djetce i sebi povjerenih. No odatle namah obiediti griehom onoga, koji ovdje ondje propusti, primetnuti svomu imetku ovaj ili onaj dobitak; to mi se čini i proti logici, no svakako proti evangjelju. Reći pako: mogao biš više imati, da radiš na dokinutih svetkovinah, a ti nećeš; dakle griešiš", to reći, velim, i to čuti iz ustiju namjestnika Kristova na svetom mjestu, gdje si osobito dužan uviek ono pravilo sliediti: „Quaerite ergo primum regnum Dei et justitiam ejus et haec omnia adjicientur vobis", (Mt. 6, 33.) scienim posve nedostojnim.

Četvrto prigovaram ovomu rationalismu: „Da vas, bogoljubne duše kršćanske, osvjedočim, kako je od velike štete, kad se na dokinutih svetkovinah neradi, to si predstavimo svoju župu M., od koje možemo uzeti, da su svi poljodjelci. U našoj župi ima 12 stotina duša, recimo, da je polovica od tih (600), koji rade, i da svaki na dan 20 novčića privriedi; to u jednom danu, ako se zanemari, broji gubitak 120 forinti. Buduć pako u godini dana ima 22 ukinuta blagdana: to čini kroz cielu godinu 2640 forinti; sigurno liep novac za našu M. župu, koj novac bi se mogao upotriebiti na puno koristnih stvari. Na jednoga čovjeka odpada po tom računu na godinu 4 for. 20 novč. . . . Vam se sada čini ogromna ta svota, pak ipak ja sam uzeo, da čovjek na dan samo 20 novčića zasluži, a tude nisam uračunao, koliko bi čovjek mogao i s blagom prigospodariti. Pitam vas sada posve ozbiljno, jeste-li vi o tom ikada što više razmišljali." . . . Odavle ja izvadjam ovo: težke-li grešnice te katoličke crkve, što nije već prije tih blagdana ukinula! A morda se dade kakvim načinom zlo popraviti. „Al nevarajte sami sebe u tako važnoj stvari. Jedan izgubljen dan", kaže propovjednik, „za uviek je izgubljen i neda se više nikad nadomjestiti; jer onaj, koj ono čini, što je morao jučer učiniti, taj mora opet za sutra ono odgoditi, što je mogao danas učiniti." Dalje izvadjam ovo: težko si ga crkvi na božjem sudu i radi toga, što podržava ostale blagdane! No pitam ja sada „posve ozbiljno" g. propovjednika, nije-li se kod toga majušnoga sbrajanja sjetio na ukor, što ga dade Spasitelj sličnim računarom denar do denara: „Ut quid perditio ista unguenti facta est? Poterat enim unguentum istud venumdari plus quam trecentis denariis et dari pauperibus . . Sinite eam: quid illi molesti estis? Bonum opus operata est." (Mr. 14, 5 ss.). Ele čini se, da smo u doba, kad nit učitelji neće pojmiti jezika Kristova, kakono predbaci nekim: „Quare loquelam meam non cognoscitis?" (Jo. 8, 43.).

Nadalje, znajući propovjednik za staru slabost ljudsku, koja će se prije stiditi pobožnosti nego kakova bezzakonja, čim se na nju počme prezirno gledati, sudim, da bi se imao suztezati od ovakvih primjetaba na propovjedaonici: „Gdjekoji su još tako čudni, pa svoju lienost hoće da poljepšaju, veleći da oni nerade za to jer su tobože pobožni i tim hoće da Bogu ugodno djelo čine." Prije nekoliko decenija je neki, (sada već pokojni biskup), mladi svećenik radi slične izjave od nekakve vriedne bake bio fino opomenut, neka bi se pametnijimi i sebe dostojnimi stvarmi na propovjedaonici bavio. Njezin savjet si je on uzeo k srdcu, te je o toj činjenici kad i kad još kao biskup žalobno govorio. Župnici pako i svi dušobrižnici neka u čednosti u tom pogledu nasljeduju apoštola naroda, koji Korinčanom veli: „Non, quia dominamur fidei vestrae, sed adjutores sumus gaudii vestri" (2. Cor. 1, 23.). Pak ipak, budi bez uvrede rečeno, nešto drugo je bio Pavao za Korinćane, nego je pojedini župnik za svoje župljane, ili ma baš i koji biskup za svoje diecezane.

Napokon, da svršim, neodaje se vjestnik evangjelja riečmi: „Pravi gospodar mora da se u srdcu raduje, što je sv. mati crkva tako blaga i milosrdna te je neke blagdane dokinula; jer to smiera samo na to, da mu poboljša njegov napredak u gospodarstvu." U crkvi je propovjedniku množiti bogoljubnost i to prema srdcu svete matere crkve. Kako je dakle ona radi zlih vremena, naročito radi oslabljele bogoljubnosti kod vladara i podanika, žalobna srdca morala reducirati blagdane; tako se neće pravo bogoljubnno srdce bez neke tuge moći sjećati na sve manju intensivnost težnje za vječnošću.

To bih dakle imao prigovoriti propovjedi. No ne dao Bog, da bih budi u čem htio g. župniku ma samo iz daleka kakovu zlu nakanu pripisati. Za dobru nakanu svjedočit će onomu, koji ga nepozna, i sama nježnost, kojom u istoj propovjedi govori o crkvi, te o svetkovanju zapovjedanih blagdana. Ali neka se nit meni s nikoje strane nezamjeri; scienim bo, da smo si u tih stvarih dužni biti iskrenimi. Ja sam naime toga mnienja i osvjedočenja, (a dao Bog, da se varam), da ćemo ovakim

načinom naših propovjedi tamo doći, ter ni mi nećemo više poznati našega Spasitelja Isusa Krista, nit on, premda sve zna, neće poznati nas. *M. St.*

Bratovština kršćanskih matera.

Bilo je u „Katol. Listu" i poziva i govora o tom, što da se učini, da se izkorieni ubitačni nasilni abortus, koji će narod naš još sasvim upropastiti. Ja sam preuzvišenomu gosp. biskupu Strossmayeru nazore svoje ustmeno i pismeno priobćio. Uz izraz svoga podpunoga odobrenja i podieljenoga blagoslova milostivo mi je naložio, da odmah u svojoj župi uvadjam bratovštinu kršćanskih matera, koju, ako se svrhi shodna ukaže, naredit će, da se uvadja u cieloj biskupiji.

Ja sam predradnje započeo i želju preuzvišenog g. biskupa puku poslie propovjedi dne 15. veljače o. g. navjestio. Za prvi sastanak kršćanskih matera odredio sam sliedeću nedjelju, vrieme poslie svršene večernje. Crkva mi je bila dubkom puna, i premda sam mladež bio odpustio, to ipak nehtjedoše otići, pače i veliki broj ljudi ostao je u kući božjoj, željan vidjeti prvu pobožnost kršćanskih matera. Obavio sam ju pako na sliedeći način.

Prakatur mi stolicu, koja pod nebom stoji odneo Gospinom žrtveniku i ja sam u košuljici i štoli, noseć pacifical išao k oltaru, naklonio se i postavio isti na žrtvenik, zatim sam sjeo na stolicu, pozdravio pravovjerni puk sa „Hvaljen Isus", prekrižio se i govorio sliedeći govor:

„*Jedno je samo potrebito*" Luk. 10, 42.

Kršćanske matere! Bivši nedavno u Djakovu milostivo mi reče preuzvišeni g. biskup: uvadjajte u vašoj župi bratovštinu kršćanskih matera i ja ću ove godine dojti u Privlaku i osvjedočit se o njihovom napredku. Budite uvjerene, mile moje kršćanske matere, da za me milijeg i radostnijeg naloga preuzvišeni g. biskup nije mogao dati; ja sam odmah predradnje započeo, želju vam naviestio; — pa evo danas već nove radosti za me, velike utjehe srdcu mome, jer vidim gdje ste se u toli velikom broju na moj poziv skupile. Pjevajuć danas sv. misu prikazao sam dragome Bogu srdca svih kršćanskih matera, prikazao sam dragome Bogu srdca svih onih koje vi ljubite, srdca vaših muževa i mile vam djece. Iz sveg srdca zavapio sam u duhu: Bože dragi, ti vidiš biedu našu, ti vidiš kako ginemo i stradamo, blagosovi poduzeće naše; blagosovi naš mili narod hrvatski, kao što si obilno blagosovio praotce Abrama, Isaka, i Jakoba; i kao što si Abramu rekao: „suspice coelum, et numera stellas, si potes. Sic erit semen tuum." — Podigni oči k nebu, broji zviezde ako možeš, tako molim te uzmožaj mili narod naš, množaj broj onih, koji će tebe, svemožni bože, hvaliti i slaviti neprestance. Ufam se, da će dragi Bog molbu uslišati.

Ali i vi dižete oči vaše prama nebu, te zabrinute mislite i govorite: liepo nas vi zovete, dobro nas učite, ali hoćemo-li moći izvršiti ono, što vi od nas zahtievate? Mnogo smo obterešene poslovi, osim šume sve ostalo moramo obredati, k tomu živimo radi golemog siromaštva velike nesloge, neprestane svadnje i kavge u velikom griehu; tu nam manjka vrieme, a mnoga od nas nema ni u čem u crkvu dojti.

Na to vam odgovaram: ako dragi Bog bude u pomoći, ako nam milost i sveti blagosov neuzkrati, moći ćete. Pogledjite samo još malo k nebu, meni je sada kano da čujem rieči, koje je presladki Isus Marti rekao: „Marto! Marto! brineš se za mnogo koješta, ali je samo jedno potrebno." A to jedno potrebito, to je svrha radi koje nas je dragi Bog stvorio; svrha pako naša je nebo, spas naše neumrle duše; i to nebo moramo tražiti, moramo prije svega tražiti, jer sám presladki Isus nas uči: tražite najprije kraljestvo nebesko, a ostalo što vam sada tollke brige zadaje, nadodati će se vam.

Da pako ovu našu svrhu postignemo, moramo nastojati dragoga Boga sve bolje poznati, srdačnije ljubiti i marljivije mu služiti. Ako smo mi pako u službi božjoj mlitavi, mlaki, lieni, nepostojani, tada je to uzrok, što dragoga Boga sveudilj još premalo ljubimo, a neljubimo, jer njega, najveće i svake ljubavi najvriednije dobro premalo poznajemo.

Pa ipak nam se dragi Bog očitovao; Božja djela nas okružuju, divimo se liepome krasnome svietu, uživamo blagodati, ali riedko mislimo na Boga, koji je sve to stvorio, sve uzdržaje i ravna; pa kad je sviet ovaj toli liep, toli krasan, koliko ljepši mora biti onaj, koji ga je stvorio.

Dragi Bog nam se očitovao po upućenju sina svoga, i mi sa sv. Ivanom moramo reći: I vidismo slavu njegovu, slavu kano jedinorodjenog od otca, puna milosti i istine. I sin nas je učio poznavati otca, koji ga je poslao: ovo je, veli, život vječni, da te upoznaju kao jedinoga pravoga Boga koga si ti poslao Isusa Krista.

Mi dakle moramo nastojati dragoga Boga sve bolje poznavati; to ćete pako najlakše postignuti, ako pazljivo slušate rieč božju kod sv. propovjedi; sjećajte se samo što je presladki Isus rekao: tko je od Boga sluša rieč božju. Ako vi nju slušate pobožnim i čistim srdcem, tada će i plod stostruki donieti, i vi ćete sve više i više napredovati u poznanju dragoga Boga i njegove svete volje. Čitajte i koju bogoljubnu knjigu, osobito život svetaca i svetica božjih i po tom ćete dragoga Boga i svetu njegovu volju učiti poznavati. Osobito se pako često dragomu Bogu molite, u postojanoj molitvi istom okusiti ćete, koli je sladak Gospodin; milosti pako i blagodati, koje svaki dan primate, učiti i pokazati će vam, koli je dobar dragi Bog.

Ali samo poznanje božje nebi nam ništa koristilo, ako nas nebi vodilo k ljubavi božjojoj. Zaoto je i najveća zapovjed u zakonu, zapovjed ljubavi. „Ljubi gospodina Boga svoga, iz sveg srdca svoga." — Ah mili Bože, čemu ta zapovjed? Zar je čovječe srdce od kamena, zar

može biti čovjeka na svietu, da stvoritelja, da odkupitelja svoga neljubi? — Pa ipak ima takvih; grieh učini da nam je srdce tvrdo kanoti kamen, a ljubav prama svietu učini, da nam je srdce hladno kanoti kamen; zaoto molimo, da se na nami izpuni što je dragi Bog kod Ezehiela proroka obećao: ja ću vam dati novo srdce i novoga duha; neka dakle od nas uzme ovo tvrdo, hladno, kamenito srdce, i neka nam daje srdce puno žarke ljubavi prama trojednome Bogu. Molimo za onu ljubav, koju sveti Duh izlije u srdcu našem, da ga omekša, da ugrije, da ga razpali žarkom ljubavju za Boga. Promotrimo samo neizmiernu ljubav božju prama nam; promotrimo jaslice u betlehemskoj štalici i križ na Golgoti, jasno i glasno nam govoru: „Tako je Bog obljubio sviet.“ Promotrimo presveto srdce Isusovo, koje je za nas probodeno, ono nam vapije: veće ljubavi nitko nema, ja dajem život za ovce moje. U takovom promatranju obistini se rieč psalmiste: u momu promatranju užiže se vatra — vatra goruće ljubavi, koja i Isusa s neba vodi na ovaj sviet, i koju ljubav želi uzplamtiti u svakome srdcu osobito po velikom otajstvu tiela i krvi svoje, koje i vami kršćanske matere pruža, kad vas zove k sv. pričesti. „Koji blaguje tielo moje i koji pije krv moju, ostaje u meni i ja u njemu.“ — Mili Bože, kakvo-li družen̄je! i kakvu-li mora radjati ljubav!

A ljubav, mile moje kršćanske matere, učini da smo revni u službi božjoj. Bogu pako služiti reći će, svetu njegovu volju u svemu izpuniti, grieha se odreći, i sve sa strahom izbjegavati, što bi nas na grieh navesti moglo. Bogu služiti reći će volju njegovu vjerno u svem izpuniti, osobito pako u zvanju naših dužnosti, u točnom izpunjivanju naših zadaća; koji radostno daje Bogu što je Božje, toga dragi Bog ljubi; koji postojano uztraje do smrti, taj će se spasiti. Bogu služiti reći će u poniznosti na se uzeti križ, koji nam nameće dragi Bog, da u ustrpljenju još na ovome svietu okajemo griehe naše.

Osbiljno vas pitam, zar vi nećete, kršćanske matere, iz ljubavi prama trojednomu Bogu, iz ljubavi prama propetomu Spasitelju dragome Bogu služiti? Zar vi nećete s majkom božjom zavapiti: evo službenica gospodnja, neka mi bude po rieči tvojoj?! —

Znajte, samo služeć dragome Bogu, postignuti ćete ono što je potrebito, i to je nebo za koje ste stvoreni. Ali sami nećete dojti u nebo! — Vi morate i supruga i djecu vašu sobom povući. Ako ste š njimi sdruženi ovdje na zemlji, valjda neželite razdruženi biti u nebu! Zaoto nemojte samo nastojati posvetiti sebe, posvetite i muža, posvetite i djecu vašu, da i oni upoznaju, traže i zadobiju, što je potrebito. Prednjačite im dobrim primjerom u pobožnosti, u krotkosti, u ustrpljenju, u požrtvovnosti u svakoj krieposti, osobito pako u svetoj ljubavi, kojom ćete ih predobiti za nebo. Treba-li opomenuti, a vi opominjajte, molite, svjetujte, zakljinajte, ali u krotkosti i u ustrpljenju; a gdje uztreba da budete strogi, tu sdružite strogost s ljubavju, vazda vaš ukor neka bude bez strasti. Jer pako svaki blagosov od Boga dolazi, zaoto molite, molite revno i postojano za duševno i tjelesno dobro muža i djece vaše. Sazivajte u pomoć angjele čuvare, da ih čuvaju i brane po svih putevih; preporučite ih srdcu Marijinom i prosite sv. Josipa, da on, koji je čuvao božanstveno diete, da u zaštitu uzme i djecu vašu, utecite se svetim roditeljem bl. dj. Marije sv. Joahimu i sv. Ani. i sv. roditeljem Ivana Krstitelja Zahariji i Elizabeti, da vam budu u pomoći, da djecu vašu kreposno, sveto, u strahu božjem odhranite. Jesu-li vam djeca još nevina, oh tada ih preporučite sv. Aloysiji, onom angjelu u puti čovječanskoj, da ih po svojoj zaštiti u čistoći i nevinosti uzčuva; — ako su pako sašli s pravoga puta, ako su sagriešili, nevinost izgubili, tada vaše suze sdružite suzami svete Monike, jadikujte jade vaše i sv. Augustinu, na kojem se obistinila rieč, da sin tolikih suza na uviek propasti nemože. Sv. Ivana, onog ljubimca presvetog srdca Isusova zakljinajte i prosite, da vas, da muževe vaše, da djecu vašu, da obitelj vašu, da i mene, i sve župljane moje ravno vodi presvetome srdcu Isusovu, da sve nas vodi ljubavi božjoj i u raj nebeski. Amen.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Svetkovina *Blagoviesti blažene dj. Marije* pada ljetos na veliki četvrtak, ter se radi toga prenosi na ponedjeljak poslje *biele* nedjelje. Nu taj prenos jest samo *in choro*, a ne *in foro*. S toga su vjernici dužni 25. o. mj. prisustvovati sv. misi i uzdržavat se od težačkih radnja. Da im se ta sgoda pruži odredio je preč. nadb. duhovni stol okružnicom od 23. veljače o. g. br. 725., da se na veliki četvrtak **prije** navadne na taj dan svetčane sv. mise čita barem jedna privatna misa, i to po gradovih u svakoj župnoj i sbornoj crkvi, a isto tako po selih, gdje je kapelan, u crkvi župnoj. Uzima se pako misa *de coena Domini* sa *Gloria* itd., kako je u misalu propisano, a nipošto misa *de festo Annuntiationis*, makar gdje bila ovo svetkovina župnoga naslovnika. Vjernikom mora se ovo oglasit na cvjetnu nedjelju, da se znadu ravnati. — Pripominjemo ovom sgodom i ovdje, da župnici i upravljatelji župa nisu toga dana riešeni dužnosti *missam parochialem applicandi pro populo.* Pošto bi pako oni morali isti dan čitati sv. misu po namjeni dioec. sinode od 1690, izrečenoj u c. 2. §. 2. iste sinode: *pro unitate fidei et felici statu catholicae in hac dioecesi religionis, ac universi cleri in utroque homine reformatione*, a ne mogu ne samo na veliki četvrtak, nego s istoga razloga ni na *Tielovo*, kad moraju čitati oni svećenici, koji ne čitaju mise na veliki četvrtak, morati će po ovoj namjeni diecezanskoj čitati koji dan *u osmini Tielova.* Oni pako svećenici, koji ne imaju dužnosti *applicandi pro populo*, a čitati će ljetos misu na veliki četvrtak uslied spomenute gori naredbe preč. nadb. duh.

stola, moći će ju čitati po onoj namjeni diecezanskoj od god. 1690.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup produljio je do II. nedjelje poslje Uzkrsa 1881. oprost glede mesojedje po subotah kroz godinu i začinbe po petcih, te vigilijah. Mi smo uvjete toga oprosta priobćili prošle godine u br. 14., gdje ih čitatelji naći mogu dok ne dobijemo prostora, da ih priobćimo i ljetos.

— Novi i prekonizovani već biskup Mostarski, presv. gosp. o. Paskal Buconjić došao je utorak na večer u Zagreb, da primi sutra (19. o. mj.) posvetu od uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa našega. Nakon posvete odputiti će se presvietli gospdin preko Beča u Rim, a za tim se vratit na svoje mjesto. U pratnji presv. gosp. jest njegov tajnik o. Blaž Jerković.

— Umrli su: 12. o. mj. u Pleternici Petar Ribić, umir. župnik Ruševski, a 11. o. m. Fr. Bedjanić, kap. Dubravski. O posljednjem nam pišu: „Dne 12. ožujka t. g. pokopali smo vrloga svećenika Fr. Bedjanića, kapelana Dubravskoga. Poglavari ga štovaše i radovaše se, što će biti revan radnik u vinogradu Gospodnjem, što će biti Kristov službenik po srdcu njegovu. Buduć da je živio pobožno i kriepostno, vršio dužnosti svoje veoma revno i točno, prama siromakom bio milostiv, za bolestnike brižan, sa svakim iskren, blag i uljudan, te u svem čedan, pribavio si je štovanje od sviuh a povjerenje i ljubav puka. — Smilovao nam se Gospodin, te nam se u domovini pomnožali takovi svećenici! Pokoj pobožnoj duši njegovoj! Veleč. pako g. Liscu obilno naplatio Svemožni otčinsku onu brigu i skrb, koju je podao milom nam i nezaboravnomu bratu Franji!" — U Kapeli kraj Belovara umro je Vilko Jagetić, klerik nadbiskupije naše. Pokojnik svršio je s odličnim uspjehom šest razreda gimnazijalnih u Požegi ter je ove školske godine stupio u sjemenište. Liepa nada, koju je poglavarstvo stavljalo u odlične njegove sposobnosti ode evo s njim u grob. Pokoj mu duši.

— Gg. Jaroslav Maurović i Mato Matina, svećenici naše nadbiskupije, koji su u Beču u Augustianaeumu pripravljali se za stroge izpite, vratiše se odatlje, pošto su izpite dovršili, te je g. Maurović imenovan kateketom u samostanu milosrdnih sestara.

Česka. Nedavno je umro u Pragu dr. Karlo Sladkovsky. Pokojnik je prvi razdielio Čehe u Staro- i Mlado- Čehe, ter se je ovim posliednjim stavio na čelo. On je već prije radio o tom, da zastupnici česki podju u carevinsko vieće. Po načelih liberalan on je pred dvie godine prešao iz katoličke u razkolnu crkvu rusku. Kako „Čeh" doznaje zadnje dane života svoga pokojnik je često sklopljenih ruku pogledao na nebo, ter i zaželio na samrti katoličkoga svećenika, želeć se izmiriti s crkvom katoličkom. Pozvani o. Rein pošao je odmah, nu na putu dodje drugi glasnik, da je Sladkovsky umro.

Rim. Kad je 2. o. mj. sbor kardinala čestitao sv. otcu papi kao na godišnjicu njegova krunisanja progovori sv. otac kratko, nu vrlo znamenito slovo, iz kojega donosimo ovo: „Kroz sva stoljeća, i u najsurovija te najpogibeljnija vremena kršćanske aere doniela je crkva Isusa Krista i rimski pape narodom spas i učila ih pravu prosvjetu. Jasnim svjetlom evangjeoskih istina razpršiše tamu bludnje i neistine, uzdržaše proti svakomu načela reda i pravice, utišaše gradjanske razpre i ljubavju utaložiše srdca najviše si oprečna; vladarom izposlovaše štovanje, poslušnost i ljubav podložnika; narodom podadoše svaku pomoć u raznih potrebah duhovnoga i zemaljskoga života.

Pa i napredak, koji je toga imena u istinu vriedan, i kojim se naš viek toliko ponosi, zahvaljuje vrlo mnogo blagotvornomu djelovanju crkve, koja ga podupire na hiljadu načina, blagosliva ga i čini, da može poslužiti na pravu korist čovjeka. A kako groznija bi bila budućnost, da u vrieme tako drzovitih predloga, takve razpuštenosti strasti, ne bi u svietu bilo crkve, te ladje spasa, toga utočišta, gdje se čuvaju vjerozakonske istine i načela svake pravice na obću obranu.

Jer se je pako sviklo Gospodinu po nedohitnih njegovih zaključcih, povjeriti nam, kao vrhovnoj glavi crkve, tu nadzemaljsku i providnu vlast, naša je dužnost uzdržat ju čitavu i nepovredjenu proti svakoj navali. Mi nadalje osjećamo, da smo dužni naučati, crkvu sve bolje poznavati i ljubiti, te kolikogod možemo, blagotvorni upliv njezin po cielom svietu razširiti i pribaviti joj štovanje i počitanje svih. Ovoj preplemenitoj svrsi posvetismo i posvećujemo sve sile naše i svaki čas života našega, sigurni, da možemo uviek računati na moćno sudjelovanje sv. sbora i čvrsto se nadajuć, da će se i u ovo burno doba pokazati crkva, kako uviek, pravom dobročiniteljicom čovječanstva, a rimsko papinstvo pravim utočištem naroda."

Dopisnica urednička.

S. J. Š. u M. B. Vaš članak primili smo i pročitali. Način, o kom pišete, posve je naravan i ponajprije se je svojim putem radilo onako, kako Vi to sada želite. Tek poslje se pokušalo drugim putem postići isto, kad se onako postiglo nije. Jer je dakle već učinjeno sve, što se je učiniti moglo pustimo to na stran, ter nas izvinite, što članka priobćiti nećemo. Sjetite se i opet nas kakvom drugom razpravicom. Vaše je pero gladko, Vaše misli liepe, Vaši članci proniknuti ljubavlju: javljajte se dakle češće. Da ste zdrav! — G. Al. M. u O. U lanjskom tečaju pometnjom ide poslje br. 26. odmah br. 28., al su za to dva br. 29. Pogledate-li na dane opazit ćete, da vam nemanjka 27. broj. *Ovo za ravnanje svoj gospodi, koja reklamuju br. 27.* — *Njekim predbrojnikom*, koji su imali srdca bez plaće primati i cieli lanjski tečaj i ljetošnje brojeve kroz dva mjeseca javljamo, da nije vitežki, poslati nam sada 8. ili 9. broj natrag s opazkom; *neprima se*, kad je u prvih brojevih svakoga tečaja izrično spomenuto, da nam natrag vrati odmah *prvi* broj svaki, koji ne želi ostati predplatnik. — G. J. K. u R. Odavlje vam se redovito pošilja list. Biti će dakle negdje u vašoj blizini pometnja na kojoj pošti, kad vam tako često manjkaju brojevi. Izvidite to, a mi vam reklamaciji zadovoljismo i ovaj put.

Pozivajuć na predplatu za II. četvrt molimo, da nam se namiri barem lanjski dug.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 13. U Zagrebu, 25. ožujka 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Križ.

Povjestnička crtica. Napisao J. Hack.

Još od prastarih vremena križ je u porabi u katoličkoj crkvi. Premda iz onih miesta velikoga apoštola naroda[1]), gdje govori o neprijateljih i protivnicih križa, nemožemo zaključivati, da su već tada podignuti križevi bili predmet mržnje neprijateljem njegovim; to ipak iz lista sv. Ignacija mučenika († 107.) na Phil. zaključiti možemo, da su tada kršćani već dizali križeve. Tu bo on veli, da vrag drhće i štrepi, kad opazi križ, podignut kao pobjedonosni znak proti svojoj moći.

Nu nemožemo sasvim poricati, da već za apoštolâ nije bilo podignutih križeva. Po svjedočanstvu sv. Grgura Naz. (or. c. Ar.) i Epifanija (c. 46. coment. in Apoc.) sv. Toma ap. je u Indiji križ podigao i pred njim svakdanje svoje molitve obavljao. Isto tako da je on pod nogama križa, valjda toga istoga, i ubijen bio. Kad je sv. Franjo Xav. u tu zemlju došao, našo je tamo kršćana, koji su mu pripoviedali, da su njihovi stari po sv. Tomi na kršćansku vjeru obraćeni. Kod njih je našao crkvica i oltara, na kojih su se križevi nalazili. Isto tako piše i Maffei (hist. ind. l. 8.), da je sv. Toma u Indiji, po svjedočanstvu pisaca te zemlje, crkvu sagradio i križevi ju uresio. Tako su i kod Etiopa i Abisinaca već od vajkada križevi u porabi. Nećemo odlučivati, da-li ih je uveo pokršteni onaj komornik kraljice Etiopske, ili pako sv. Matej apoštol.

Da su za Tertullijanovo vrieme križevi kod kršćana obćenito u običaju bili, vidi se iz njegovih apologija, u kojih dokazuje poganom, zašto kršćani križeve štuju.

Prastari spomenici, u kojih se križevi nahode, jesu grobovi prvih kršćana u katakombah. Tu kod nadpisa na grobovih nalaze se križevi više puta zlatom i dragim kamenjem urešeni.

Prastari je takodjer običaj graditi crkve u spodobi križa. Kao što pripovieda Surij u životu sv. Porphyrija (26. velj.) dade carica Eudoksija po tom svetcu sagraditi crkvu u Gazi na onom mjestu, gdje je poganski hram bio, a ta crkva imala je spodobu križa. Po pripoviedanju častnoga Bede (de loc. SS. c. 15.) nalazila se je isto tako sagradjena crkva (quadrifida, hoc est, in modum crucis facta) u Sihemu. Njoj na sredini bijaše zdenac Jakobov, iz kojega je Samaritanka Spasitelju vode zagrabila.

Dokazano je, da su vrhovi crkvam već u najstarija vremena kršćanstva križem urešeni bili. Sv. Jeronim (in c. 1. Soph.) spominje, da je crkva na Maslinovcu na vršku svojem križ imala: „Patibulo Domini coruscante ac radiante Anastasi ejus, de Oliveti quoque monte crucis fulgere vexillum.“ Cedrenus (comp. hist.) svjedoči, da je taj križ takodjer glasovit bio. Dunaan, kralj sretne Arabije, kao što Surij svjedoči (act. s. Arethae M., 24. listopada), osvojiv grad Nagrau, izkali srce svoje nad križem, što se je nad crkvom ponosno dizao. Nicephorus Gregoras (lib. 9.) pripovieda, da su u Carigradu za žestoke bure mnogi željezni križevi sa crkava popadali. Napokon sv. Krizostom (orat. quod Christus sit Deus) veli, da se križ svietli na vršcih; gdje svakako razumieva vrške crkava.

Već smo napomenuli bili, da su već od pamtivieka u crkvah križevi bili; sada još samo nješto da navedemo. Konstantin Veliki darova baziliki sv. Petra u Vatikanu križ sav od suhoga zlata, težak 150 funti. A isto takov križ prikaza i baziliki sv. Pavla. (Anast. bibl.) I papa Hilarij dade podići zlatni križ u Oratoriju sv. Ivana Krstit. (Au. bibl.) Sv. biskup i mučenik Gregorij uresi grobove mučenika Armenskih i crkve njim na čast posvećene križevi (Euthym.

[1]) I. Korint. 1. i 2., Phil. 2.

2. p. Pan. lit. 20.). Mnogo i mnogo ima primjera, da su križevi u crkvah već najstarijih vremena dizani bili; nu radi kratkoće izpuštamo ih. Samo ćemo još spomenuti, da se je u sredini 6. vieka Euharistija čuvala u golubici pod križem (corpus Domini in altari non in imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur. Conc. Turon. 570. 2. can. 3.)

Jako je star takodjer običaj križeve u kućah čuvati. Sv. Krizostom (orat. qu. Chr. sit Deus) piše: svagdje — u kući, na trgu, u samoći itd. svagdje se križ štuje. Andrija, nadbiskup u Kreti, naziva (hom. de exalt. cruc.) križ zaštitom kućâ. Blaženi Nilo (ep. ad Ol. in 7. Synod. act. 4.) piše prokonsulu Olympiodoru, da u svih sobah kršćani drže križeve na uspomenu smrti Isusove. I sv. Ivan Damascenski (or. 3. de im.) spominje, da se križevi nalaze u kućah, na ulicah itd.

Križeve, koji su se na javnih putevih nalazili, spominje sv. Krizostom (l. c.). Car Konstantin Kopronym dade srušiti sve križeve, podignute na razkršćih. Balsamon (in can. 73. Syn. 6. in Trullo) piše, da su na javnih cestah križevi i slike svetih podignute.

Kao znak obrane i zaštite već za rana počeše dizati križeve na brodovih i gradskih vratih. Svjedoči nam to opet sv. Krizostom (l. c.), koj veli, da se križ štuje ne samo na kopnu, već i na moru, na brodovih i na otocih. Sv. Paulin (in red. Nic.) pjeva, opisujuć povratak biskupa Nicete:

Et rate armata titulo salutis
Victor antenna Crucis ibis undis
Tutus et Austris.

Sv. Efrem (ser. de cruc.) naziva križ „navigantium gubernatio.“ Sv. Ambrozij (in ps. 47.) veli, ti su sretno brodili, koji su križ pred sobom nosili. Križ na gradskih vratih navadja sv. Gregor Turonski (l. 1. mir. c. 95.). Po Cedreniju (in Just.) nalazio se je na zlatnih vratih u Carigradu križ, koga je bura srušila. Andrija, nadbiskup u Kreti, naziva (l. c.) križ stražarom gradova.

Historici Sozomen (l. 2. c. 8.), Sokrat (l. 6. c. 8.), Nicefor (l. 13. c. 8.) i Kasiodor pripoviedaju, da su Carigradjani ponukom sv. Ivana Krizostoma obhode držali, pred kojimi su se srebreni križevi nosili. U životu sv. Porfirija spominju se dva obhoda, pred kojima su se takodjer križevi nosili (ap. Sur. t. 1.). Palladij piše, da su Antiokijci, tlačeni od Porfirija, na prostom polju litanije pjevali i križeve na ramenu nosili. Njeki Domicij dao je napraviti zlatni križ, koj se je pri obhodu nosio (Sur. in v. s. Theod. t. 2.). Kada su relikvije sv. Barnabe, Martina, Lupicina, Agrikole, Vitala i Anastazija nadjene, obdržavani su obhodi sa križevi. Iz ovoga se očito vidi, da je to prastari običaj nositi križeve u obhodu. Nu da se je već od pamtivieka ka križevom takodjer hodočastilo, medju ostalimi svjedoči i Zonaras (t. 3.). Dà, križ bijaše u prijašnja vremena utočišće. Pak i sam kipoborni car Leo, kad se je u pogibelji života nalazio, pohiti k tomu utočištu (Cedren. in an. Leon.). U obće bijaše već od vajkada križ utočište svim potrebnikom.

Križ se je nadalje rabio kod dočeka biskupâ, kraljeva, careva i drugih odličnika. Kad se je sv. Porfirij u Carigrad vraćao, dočekaše ga stanovnici Majumne sa križem uz pjevanje psalama. Iz poganstva vraćajućega se biskupa Cezarija primiše gradjani Arlesa sa križevi i gorućimi sviećami (Sur. 27. kolov.). Sličnim načinom primiše stanovnici Carigrada papu Ivana, a isto tako i poslanike pape Hormisde (Baron. a. 529.). Pape Hadrijan i Leo poslaše u susret Karli Vel., kad je u Rim putovao, križeve, sv. moći i zastave gradske. Kašnje se je to sasvim uobičajilo, careve i kraljeve sa križevi dočikati, te je crkva u to ime posebne obrede ustanovila (Pont. Rom. p. 3.). U prijašnja vremena išli su i pobiedjenici pred svoje pobjeditelje sa križevi (Chon. in Bald. c. 2.; Otto Fries. l. 2. de gest. Frid.). Da se križ pred biskupom nosi, potiče od vremena Grgura Vel. (Beda l. 1. h. Angl. c. 25.), te je valjda istom u 12. stoljeću običaj taj obćenitim postao. Od kraljeva, pred kojima se je križ nosio, da spomenemo samo sv. Stjepana, kralja Ugarskoga (Sur. t. 4.) i Komvalla, kralja Škotskoga. Križ ovoga potonjega bijaše srebren, te imaše nadpis: „Christianorum gloria“ (Hut. Boeth. l. 9.).

Počam od Konstantina Vel. i novci su se križem označivali (Soz. l. 1. c. 8.). Odatle njemački Kreuzer i španjolski Cruciati imadu svoje ime (škude križare).

Monasi već od prastarih vremena na svojih habitih nosili su križeve (Greg. l. 9.). Pahomij dade svojim učenikom na opravu grimizne križeve prišiti (Pall. Lausiac. hist. sect. 35.). S. Efrem piše, kada razbojnik monahe vidi, pane nice i moli, jer oni na sebi uviek križeve nose. Možemo još i to spomenuti, da je u prijašnje vrieme liturgičko ruho sa više križeva urešeno bilo, kano što je to sada kod skizmatičkih Grka još u običaju.

Vriedno je spomenuti još i to, da su običavali već od njekada na križ prisizati. Pelagij obtužen, da je ubio papu Vigilija, oprao se je

od te sumnje prisegom na križ i na evangjelje (Sigeb. a. 552.). Kada je sv. Maksim mnoge monothelite, medju kojimi bijaše i Theodozij, biskup Carigradski, opet na pravu vjeru obratio, prisegoše ovi na križ, evangjelje, na sliku Krista i njegove Majke, da će u katoličkoj vjeri stalni ostati (Act. 4., Syn. 7., Damasc. or. 2. i 3. de imag.). — Prije se uz podpis svoga imena i križ metao, kao što još i sada biskupi čine. Tako se čita u aktih pod Karlom vel. u Diedenhofenu držane sinode: „Et Imperatores et paene omnes Galliae Principes subscripserunt (acta sc. Synodi) singuli singulas facientes cruces“.

Velike kazne čekahu onoga, koj bi prisegu, na križ položenu, prekršio. Gratian (q. 22. e. 5.) navadja sljedeći stari dekret pape Pija: „Qui pejerat se in manus Episcopi aut in cruce consecrata, tres annos poeniteat; si vero in cruce consecrata, unum annum poeniteat.“ A u glossi, koja ovu kaznu tumači, veli se: „Quia, quanto sanctius est, per quod juratur, tanto majus est perjurium.“ Sličan dekret Grgura III. glasi: „Si quis in manu Episcopi vel presbyteri vel in cruce consecrata pejerat, secundum antiquam consuetudinem tres annos poeniteat.“ Častni Beda (l. de rem. pecc. c. 4.) poziva se doduše na ovaj dekret, kad piše: „Qui sciens virtutem juramenti vel perjurii perjurat in manu Episcopi vel presbyteri vel alterius vel cruce consecrata, unum annum poeniteat.“ Nu ipak u 9. pogl. istoga djela steže ovu kaznu, dočim kaže: „Sive in manu Episcopi aut presbyteri sive in cruce consecrata (perjurarit), unum annum poeniteat. Alii tres vel quatuor judicant. Et in cruce non consecrata, unum annum vel septem menses, ut alii.“ Koji bi na križ krivo prisegli, bijahu nazivani Stauropate (od σταυρός križ i πατέω gaziti, crucis conculcatores). Kada su biskupi, pristaše Focijevi, u osmoj synodi u Carigradu na križ prisegli, da neće više sa Focijem držati, a kašnje ovu prisegu prekršili, te opet k Fociju prešli, budu u tom istom koncilu prozvani Stauropate (gazitelji križa). I od to doba rieč σταυροπατής isto znači što i perjurus.

Spomenimo na koncu još i to, da je takodjer prastari običaj, kod nepismenih ljudih mjesto vlastoručnoga podpisa križ metati na oporuke i druge spise (Act. 1. Syn. V. Const.; cod. Justin.; eclog. Basil. l. 35. c. 14.; Balsam. in can. 13. Syn. Carthag.).

Toliko smo smatrali vriednim navesti o najstarijoj porabi križa. Tko bi želio potanko znati, kojom su se sve zgodom kršćani križem služili, neka medju ostalimi čita Gelasija (in act. Conc. Nic. l. 1. c. 4.) i sv. Ivana Krizostoma (orat. quod Christus sit Deus, i De venerat. Crucis).

Priobćio **A. Blažević.**

Bratovština kršćanskih matera.

(Konac.)

Svršivši propovjed, pročitao sam pravila bratovštine, učio sam ih, kakvu će korist iz te bratovštine imati za se, za muža, za djecu, za obitelj i za svu obštinu, obrazložio sam im, da ako bude samo prave volje i ljubavi prama dragomu Bogu, da će svaka mati, stupivši u tu bratovštinu još mnogo lakše moći izpuniti sve dužnosti zvanja svoga. Zatim sam zaključio pobožnost ovako: Dao sam zapaliti svieće i klečeć s pukom sam molio Litanije Lauretanske do: Otče naš: po tom sam nastavio:

Blagoslovljen budi Bog.

Blagoslovljeno budi sveto ime božje.

Blagoslovljen budi Isus, pravi Bog i pravi čovjek.

Blagoslovljeno budi presveto ime Isus.

Blagoslovljen budi Isus u presvetom oltarskom otajstvu.

Blagoslovljena budi sveta Bogorodica Marija.

Blagoslovljeno budi njeno sveto i bezgrešno začeće.

Blagoslovljeno budi ime Marija, najčistije djevice i matere. *) Sad i u vjeke vjeka Amen.

Pomolimo se.

O Mario, neoskvrnjeno začeta djevice i preožalošćena majko! govori o našoj ljubljenoj djeci presvetomu srdcu Isusovu, koje majci svojoj ništa neodbija, moli za djecu našu!

Sveti angjeli čuvari, molite za djecu našu!

Sveti Josipe, mogući zaštitniče, moli za djecu našu!

Sveta Ano, moli za djecu našu!

Sveti Aloysio, moli za djecu našu!

Sveta Moniko, moli za djecu našu i za nas!

Slava otcu i t. d.

Zatim sam dao s pacifikalom blagoslov i tako zaključio prvu pobožnost kršćanskih matera.

Ima prigovora ovoj bratovštini od strane svećenika; najveći je prigovor, što joj je glavna svrha odhranjenje djece, a naša, vele, prva je zadaća, da odstranimo ubitačni nasilni abortus, koji naš narod uništi. Na to evo odgovora: bratovštine, koja bi bila lih za to, da žene djecu radjaju, moga znanja neima, a da je i ima, ja prvi nebi ju preporučio, jer sam čvrsto uvjeren, da se nijedna žena u takovu bratovštinu nebi upisala. Vrlo je delikatan predmet naš, to je za njeke te njeke, osobito starije pravi: noli me tangere, pa nije ni zamjeriti; težko je to, i vrlo boli srdce poslie deset i više godišnjeg revnog pastirevanja napokon priznati, da nam je in puncto VI. sve propalo, da je od posijanog čistog pšeničnog

*) Ova molitva doduše nespada na bratovštinu, ali sam ju uzeo, jer ima 100 dana oproštenja.

zrna sam korov niknuo i bujno uzrasto. Pa ipak je tako, i još je sto i sto puta gorje, nego što i sami mislimo.

Njeki mi vrlo učen i odličan svećenik u razgovoru reče: Moj dragi župniče, naš narod je prava propalica, sve je to izkvareno, tu se neda ništa raditi! — Mene je taj odgovor jako ozlovoljio, danas pako vidim, da ima u njem, žali Bože, žive istine. Kakve su danas okolnosti, kakva je danas obitelj i škola, sam se plašim da nećemo mnogo izposlovati. Nećemo ni mi ma najrevniji bili čudesa tvoriti; ali skranje je vrieme, da složno svi ustanemo i poslu prionemo; jer što Turci kroz tri sto godina u Slavoniji nisu mogli učiniti, najme da nam mili narod hrvatski utamane, to će iskvarene žene sigurno učiniti. Ako je dakle po mnienju izkusnih ljudih istina, da nam je ova generacija propala, a mi spasimo barem što se spasiti može, spasimo mlad naraštaj, što ga još ima, a k tomu more nam bratovština kršćanskih matera pomoći.

Napoleon I. u razgovoru s gospojom Campan reče: stari način odhránjenja nevalja, ali što nam manjka, da svietu dademo pravo odhranjenje? „Matere“ odgovori gosp. Campan. Taj se odgovor dopao caru, zato reče: imajte dakle brigu odgajati matere, koje će znati svoju djecu odhraniti.

Eh mili Bože, da imamo u svakoj kući samo jednu u pravom smislu kršćansku mater, u koliko bi nam se rad olakšao, koliko bi se zlo preprečilo, koliko bi se nevinih duša spasilo od sigurne propasti; ali ovako što u crkvi gradimo, to obitelj i kuća poruši. A što nam prieči, da nemamo u svakoj kući, pa ma u svakoj trećoj kući mater, koja će po našem naputku djecu za Boga kršćanski odgajati?

Ovo pitanje netreba odgovora, na to su pitanje revna častna braća jur odgovorila, jer svaki mi je, s kojim sam o toj stvari rieč poveo, odgovorio, da će iz svih sila nastojati sve ono izvršiti, što bude za dobro pronašao odrediti preuzvišeni gosp. biskup.

I. F. Paulić.

Krst.

(Slika Stjepan *Vukovinski.*)

Majka rodi čedo. Vesela je, utješljiva je. Blagim smieškom pogledava si na srdca plod. Zaboravlja na muke i boli. Radostno je i oko otca. Suze radostnice peru slabašno diete. Zemljom pjesma leti. Niknuo njoj novi cviet. Podarna je, ljubezna je primiti plemeniti stvorak. U nje dosta ružicâ, da zakiti svoje novorodjeno milje; u nje zrnata klasja, da prehrani čedo; u nje bistre vode, da napoji žedno diete. Nebo samo kô da se snuždilo. Tih oblačak prikriva sunce. Zar se snuždilo nad plačem djeteta? Zar svjetlost sunašca ozledila bi slabe očice? — Snuždeno je, snuždeno nebo nad plačem djeteta. Plač je to prva čovjeka u zemaljskom raju. Preliepi plod bje crvenika jabuka, dok ju ne otruje zmijski jed, dok se njome ne otruje prvi čovjek. Teče krv prvoga čovjeka žilami ljudskoga roda. Tielo je krhko, duša oslabljena. Ovamo suze, onamo muke i boli. „Adame gdje si ti?“ Strašno ori glas Gospoda kroz punih četir tisuć ljetâ. Mine četir tisuć ljeta. Narodio se, trpio, uskrsnuo, uzašao na nebesa, poslao duha svetoga. Šir i u dilj klešu se zlatni nebesni riekovi u srdca ljudska — dosad kamenita. Ne plači sada djetešce! Nije se nebo snuždilo. Tih oblačak prikriva sunce. Pasti će odmah rosa nebeska. Ti se ipak slabašno plašiš? — U hram, u hram božji brzaj mi žurno. Ljubezan je opet angjeo zemaljskoga raja! Samo te u ime božje pita: „Odgovaraš-li se vragu?“ O sirotče ti mučiš! Slabe ručice sapinju ti pelenice. Male očice oblače suzice. Ustanca govoru tudja. „Odgovaraš-li se vragu?“ — ti mučiš — ali odvraća glas umjesto tebe poznati angjelu glas: „Odgovaram.“ Niesi ostavljeno djetešce. Duh Sveti razsvjetlio tvoga štitnika. Sv. krst riesi već njegove grudi. Gizdost nečista duha daleko od njegove duše.

Vjera mu čvrsta u Boga. Isusa Krista draga i miluje. Katolička crkva ljubezna mu majka. Obćinstvo svetih presveta mu svetinja. Odpuštenje grieha premila utjeha. Uzkrsnuće tiela predična radost. Život vječni jedina cielj. Ohrabri se junačtvom tvoga štitnika! Njegovo junačtvo, tvoja je hrabrost, njegova zavjera tvoja je vjera. Nu glê, ti slabašno jošte ne možeš. Očice gledju ti u nebo. Pomoć tražiš milosti nebeske. Al čuj, već zuje sladke rieči pomoćnice: Ja te krstim u ime Otca i Sina i Duha svetoga, Amen. Nebeska je to pjesma pjesnika Isusa Krista. Već pada rosa krstne vode, blagosivljuć rieči nebeske. „Rieč“ u ime presvete Trojice podpuno se prikazuje. Na nebu sine dûga nebeska. Mir navješta. Majka predobra — katolička crkva dariva diete bielom košuljkom — prečistom nevinosti. Sjajno titra luč — svjetlo pravednosti zlati čelo čedašca. Otvaraju se zlatne knjige. Angjeoska ruka digne zlatna slova: „diete je kršteno.“

* * *

Hrvatski narode, dvanaest je stoljeća, što si se pokrstio. Znakom sv. krsta pobjedio si dušmana crkvi i domu. Kumovahu ti zemski namjestnici božji. Čuvaj si vjerno čistu odoricu, koju ti dobra majka katolička crkva na sv. krstu dade, te koju uviek branili tvoji kumovi. „U tom ćeš znaku pobiediti.“ —

Novovjeka razsvjeta.

(Čitao u „Sboru duhovne mladeži zagrebske“ Stj. Widmar, bogoslov III. god.)

Častna gospodo! Sretni smo, što živimo u vieku prosvjete, u vieku, koj se je jako uzneo znanjem i umjećem. Ponosom možemo gledati mnoge stvari, koje tamne njekoč, sada blistaju poput alema. Ali imade stvari tamnih još i u tom vieku prosvjetljenom, koje ne može ljudski um višeput nikako razumjeti; ima

i takvih, koja toj razkriljenoj prosvjeti ne služe na najveću čast.

Ruga se narod narodu, čovjek čovjeku, uradi-li koj što neobično smješna, nesgrapna. Dapače onaj, koj se najviše dignuo, da prosvjetom zatare nasilje, palež i umorstvo, bio je prvi, koji pogazi tu plemenitu zamisao. Narod takav je francezki. On se natječe prosvjetom sa svimi ostalimi, ali ta prosvjeta — to novovječno svjetlo nije mu se ukorienilo u srcu, kadgod nije spojio vjeru i znanost, kadgod iz ovoga dvoga nije izašla prosvjeta. Odrekavši se vjere, nije mu koristila sama znanost, jer prosvjeta niknuv iz nekoliko majmunskih lubanja i starih criepova a bez Boga, nije ga mogla odvratiti, a da ne počini okrutna nečovječna djela, koja ga za uvieke odsudjuju.

A što može prosvjeta bez vjere — bez Boga učiniti, predočit će vam nekoliko sličica, što ih napisa Vaclav Honejska pod naslovom „novovjeka razsvjeta pri različitom svjetlu“ za katoličko tiskovno družtvo u Pragu.

Naše stoljeće nazivlje se u svom samoljubju „prosvietljenim stoljećem!“ Ali taj naziv zaudara neznanjem i preuzetnošću, sumnja na sva prijašnja stoljeća, kano da je u njih gospodovalo samo neznanje i tmina. Kada bi sadanje stoljeće imalo sve to, čim se ponosi i sebe diže kada bi čvrsto stalo na svojih vlastititih noguh, možda bi si tada većim pravom moglo takav nazov dati! Prošla stoljeća snašahu materijal, kopahu i postavljahu temelj sadanjemu sjajnomu uspjehu. Ali na sve se to zaboravlja, a u tom baš počiva neznanje našega vieka. Prošla stoljeća položiše temelj, na koji stupi današnja prosvjeta i koja prezirno motreć oko sebe veli: posvuda je samo mrak i tama, ja, ja jedina sam prosvjeta i naobraženost! U tom počiva oholost. Neda se dakako tajiti, da se u tom stoljeću veoma pokročilo u znanosti i umjetnosti. Uspjelo je tajnu i sakrivenu tvarinu i silu prirodnu odkriti i sputati ju, te na dobro i korist ljudstva upotrebiti. U nebrojenih tvornicah dobiva se i izradjuje različita tvarina; rukotvorine razvažaju parostroji na sve strane, a brzojav je pri tom brzi i tihi glasonoša. Ali sve to ne dostaje prosvietljenomu stoljeću. U svojoj oholosti i nadutosti govoraše nekoč Lucifer: „izaći ću na nebo više zviezda Božjih, podignut ću priestol svoj i sjesti ću na gori zbornoj na strani sjevernoj. Izaći ću u visine nad oblake, izjednačit ću se s Višnjim.“ Tako govoraše Lucifer. Ali naše stoljeće posiže još dalje. Neće samo Bogu ravno biti, nego ga hoće i sa priestola njegova maknut i samo na nj zasjesti. A čim želi to postići? Znanjem i prosvjetom! Znanost i prosvjeta ima biti uništujućim zidoderom. Pod njegovimi udarci imade se sve uništiti, štogod je do sada bilo važno i poštovano; vjera, pobožnost a i sam Bog! Posvuda je samo laž i prievara, jedino znanost je istinita! Ona se brine za sve, kopa, ruje po cieloj prirodi, u utrobi zemlje; razstavlja tvorbe u manje česti, metne ih pod sitnozor, slučuje i izlučuje njihove tvarine. A buduć da ni motikom, ni nožem, sitnozorom ni dalekozorom ne može se Bogu dovinuti, jer se Bog kano duh neda raztvarati i rezati te pod sitnozorom iztraživati, veli znanost kao pobjediteljica: „ne ima Boga!“

„Ne ima Boga!“ To-li ima biti posljedkom svega znanstvenoga iztraživanja, nastojanja i promatranja, a vjeru mogaste si prištediti.

„Ne ima Boga“, taj posljedak izradiše već u starom zavjetu — ludjaci! „Reče luda u srcu svom: ne ima Boga.“ Nu ipak je velika razlika medju starom i našom dobom. Tada bijahu oni, koji Boga ne vjerovahu ludjaci i bezumnici, a sada ih smatraju najvećimi učenjaci i prosvjetitelji! Siromasi! Nu promotri-li tko pobliže tu sadanju prosvjetu i učenost, mora priznati, da se ta nova učenost i svjetlo ni najmanje ne razlikuje od stare ludosti i blaznosti!

Nije-li to bezumno, kada ovaj ili onaj učenjak voli majmunu nego-li Bogu? Voli prvoga imati otcem, a drugoga izmišljotinom ljudske fantazije? Nije-li to ludost, kada se tvrdi, da je sve, štogod je na svietu, postalo od prastanica? Mudrac bi se ipak upitao, a odakle su te prastanice? Ali toga ne iztražuju sadanji prosvjetitelji!

Tuj se nadje stari criep od lonca nekoliko stopa pod zemljom, a taj novovjeki učenjak odmah sjedne i ovako mudruje: „sada naraste zemlja na tom mjestu u sto godina za četvrt palca po prilici. Taj criep bijaše toliko i toliko stopa pod zemljom, morao je dakle tuj već toliko i toliko tisuća godina ležati. Criep taj je od lonca, lonce prave ljudi, — dakle, već pred toliko tisuća godina bilo je ljudi na svietu! Sveto pismo — tako sudi taj učenjak dalje — veli, da ljudstvo ne žive toliko godina zemlji — dakle sv. pismo se vara, ja i moja znanost ne možemo se prevariti, mi jedini imademo pravo!“ Mnogi dakako pleskaju tomu hvastanju! Nije-li to ludost?! U istinu takovim ljudem, koji zato, što Boga nije moguće vidjeti, već tvrde, da Boga ne ima, — takovim se smjelo može reći: „Prijatelju, ja tvoga razuma takodjer ne vidim, pa zato ga ni nemaš, te si luda.“

Postoji-li ta novovjeka razsvjeta glavno u njekanju Boga, preziranju vjere, njekanju neumrlosti duše, kako se to mnogim u istinu čini, pa je-li to onda svjetlo, koje mjesto da čovjeka uzvisi, ponizuje ga zvieru — dakle svjetlo zviersko! Svjetlo takovo naliči svjetlu sunca za zimsko doba. Svieti tako, da oči to svjetlo jedva mogu podnesti, ali ipak ne razgrieva, te bi čovjek pri njem i smrznuti mogao! Nije-li tako i s tom sadanjom razsvjetom? Ako bi i razum razsvjetljivala, srce ipak ostane hladno i studeno. Dokaz tomu dao nam je prije više godina Pariz. Krv stine u čovjeku, strepi od grozote, oko zalieva se suzami čitajuć ono, što je „razsvjeta“ bez Boga počinila u Parizu. Jedva ohladnješe djela, koja iz svojih ždriela bacahu zator u redove pruskih i francezkih vojska. Jedva ukopaše žrtve posliednjega rata; jedva ugasnu vatra i nestane dima zapaljenih sela i gradova, i eto, već je raznio brzojav nove i groznije jošte viesti

u sviet. Parizom zavlada nekolicina bezvjerskih ludjaka, koji započeše prievarom i prietnjami, lažju i nasiljem pod imenom „komune“ strašnu svoju strahovladu. Novine javiše u sviet, da je samo njekoliko smušenjaka različitimi obećanji zavelo nekolicinu narodne vojske k ustanku, koja se utaborila u Mont-Martre-u. Vladina vojska u brzo ju raztjera. Nu ipak i vladina vojska predje k buntovnikom, a vojskovodje Lecomte i Thomas platiše životom svojim, što su poveli vojsku proti narodnoj vojsci.

I Thiers, predsjednik vlade versaillske mislio je iz početka, da će se Pariz brzo opametit i „komuna“ razpasti, pa zato nije hotio sile upotrebiti. Ali se ipak komuna domogla viećnice i blagajne, obtužila vladu versaillsku i razpisala nov izbor. Na 19. travnja obznani komuna Parižanom, da je nastalo novo doba političko i znanosti, koje će uništiti dobu svećeničku. Vojska, činovničtvo dobiti će mnoga privilegija, koja im svećenici oteše (!), jer svećenikom vele — ima klatež svoj jaram i nesreću zahvaliti. Isto tako pozivala je i ostalu Francezku, da se pridruži Parizu na boj, koj će svršiti bud pobjedom bud propašću komune! Iz proglasa toga očito je, da je komuna bila vladom lupežkom, koja si za propast Pariza nije puno glave razbijala. — Thiers obećao je amnestiju za predbježni mir, ali ga komuna poče izsmjehivati i svoju vladu učvršćivati.

Ali da se buntovnici mogu oprieti, bilo je dvoje osobito potrebno i to vojska i novac. Nu i tuj si komuna pomogne. Nasta divlja trka po ulicah, kuće pretraživaše i svaki mužkarac od 19. do 40. godine morao je, s voljom ili ne, vojevati za komunu, nije-li htio, da ga na mjestu ustriele. Uapšenici i lupeži pušteni su na slobodu te uvršćeni u narodnu vojsku. Dapače se redovi buntovnika pomnažahu i lahkoumnom ženskadijom. Ove sačinjavahu posebni sbor „troupiers“ zvan, u njem 2500 žena u mužkom odielu, a muževi im zapoviedahu. — Osim hrane imala je svaka na dan 60 novč. plaće. I tako si je komuna umnažala vojsku! —

Što se tiče novaca i tuj si pomogne. Od plinarskoga družtva izmamljeno je 200.000 franaka, svjetina morade na brzo izplatiti 2 miljuna for., iz državne blagajne uzeto je 4 miljuna fran., od banke zahtjevalo se 8 miljuna franaka; jednom riečju uzimalo se gdjegod se moglo i dalo.

Komunu nasliedovaše i drugi. Pijana prostačina u kroju narodne garde, pretraživala je kuće te krala i uzimala gdjegod je što mogla, prodirala i u sgradu belgijskoga poslaničtva!

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Na *Josipovo* posvetio je uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup o. Paskala Buconjića za biskupa. Posveta obavljena je po pontifikalu za svetčane pjevane mise. Asistenti presvietloga gospodina bili su: presvietli gosdodin biskup Janko Pavlešić i preč. gospod. kan. i opat Fr. Gugler. Na čast novomu biskupu dao je uzoriti gospodin svetčani objed, na koji pozva sve, koji su pri redjenju sudjelovali. K zanosnim obredom sakupilo se množtvo vjernika, koje je nakon dovršene posvete novi biskup blagoslovio. Prigodom boravka svoga u Zagrebu posjetio je presvietli gospodin uz veće osobe i njeke zavode naše, ter je ponedjeljak jutrom odputovao u Beč. Po njegovom cielom putu pratit će ga ljubav svih, koji su imali sgode pobliže ga upoznati, ter vruća želja i prošnja, da mu djelovanje urodi što boljim i obilnijim plodom po crkvu u Hercegovini.

— Obrede posljednje večere obavlja danas u stolnoj crkvi sam uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup naš.

— G. Antun Mikulić, postao je župn. u Svinjaru, gdje je do sada bio upravitelj, a g. Franjo Jemeršić, kapelan Martinskoveški postao je župnikom na Gošći.

— O sprovodu pokojnoga kapelana Dubravskoga Fr. Bedjanića dobili smo naknadno ovo: „Našega pokojnoga Franju predadosmo crnoj zemlji u petak (13. o. m.) pod noć. Za njegove tužne roditelje, koji su isti dan pred podne prispjeli, bijaše velika utjeha, kad su na sprovodu vidjeli 8, slovom osam svećenika susjednih u to doba, gdje svaki imade kod kuće dosta posla. Medju njima bijahu njegova dva saučenika g. Kovačić i g. Strahinšćak, koji su ga rado i u bolesti polazili. — Bio mu je na sprovodu i velem. gosp. podžupan Marko Barabaš, koji svakom sgodom pokazuje, kako štuje stališ svećenički, naroda pak bilo preko svakog očekivanja puno, sudismo preko 1000 duša. Župnik njegov kratkim govorom spomenu njegov bogoljubni život i njegovo kratko no vrlo revno službovanje u Dubravi i preporuči ga molitvi svećenikom i puku.“

— Prošli petak (19. o. mj.) pred večer raznese se Zagrebom glas, da se je sam ubio Josip P. Nesreći toj navadjali su ljudi, a i novine, raznovrstne razloge: nesretnu ljubav, poveći nesporazumak s roditeljem i t. d. Nitko ipak ni spominjao nije nesmotrenost, slučaj il takvo stanje pokojnikovo, gdje se čin početniku upisat mogao ne bi. Te glasove naravno da smo dočuli i mi, pak smo sigurni bili, da će mu crkva uzkratiti svetčani pogreb. Nu prevarili smo se. U nedjelju po podne pokopan je nesrećni mladić tako svetčano, uz podvorbu crkvenih službenika, kako se svetčanije pokopat mogao ne bi ni onaj, koji bi osobite zasluge si stekao za crkvu božju. Kako onda, mi ni danas još ne znamo pravoga razloga činu, koji je sablaznio mnogu dušu kršćansku. Ne znamo ga, jer kako sve okolnosti pokazuju nije se ovdje gledalo ni na naredbu ministarsku od 7. list. 1857., ni na patent od 17. siec. 1850., a kamo-li na propise prava crkvenoga. Moguće je, da nam nije poznato sve, što bi znati morali, da odlučan sud izrečemo o tom dogodjaju, al ne možemo ni ovom sgodom zatajiti, kako nas boli, što se propisi naše

sv. crkve tako malo uvažuju, čemu je ove korizme i nedavno bilo takodjer žalostna primjera. Što su ti propisi današnjemu svietu u mnogom nepoćudni, to nam još ne smije biti razlog, da hladnokrvno gledamo, kako ih on krši, ili da mu možda u tom čak na ruku budemo. Tà na taj način još ćemo ih više odtudjiti duhu Kristovu; možemo jim dapače dati povoda, da misle, ter ni mi sami ne cienimo tih ustanova onako, kako bi ih po zvanju svom cieniti morali. Ugled dakle i stališa, a po tom i stvari božje očijukanjem sa duhom vremena jedva će moći išta dobiti, a premnogo će u posljedicah svojih izgubiti. Još koja godina, i mi ćemo gorčinu tu osjetiti živo. Ne bila nam samo, Bože sveti, gorčina ova otrovna, na smrt!

Rim. Iz novije dobe života Kristove crkve izticat će se medju najuzvišenijimi dogodjaji onaj, koji se pokaza svemu svietu u Rimu 7. o. m. Predposliednjiput već spomenusmo razlog toj slavi, koja je započela već dan prije predskupštinom. Toj predskupštini u Altempsu predsiedao je kardinal Parochi, a govorili su prema glavnoj svrsi sastanka uz njeke biskupe takodjer mnogi učenjaci raznih naroda. Kratko vrieme nije dopustilo, da po osnovi govore svi ubilježeni govornici, te su se skupštinari razišli, pošto se odrekoše rieči mnogi govornici talijanski, njemački, englezki i amerikanski. Na sam blagdan sv. Tome slušali su hodočastnici sv. misu u crkvi *S. Maria supra Minerva,* koju je pjevao kardinal Zigliara, iz reda Dominikanaca, a svetčano latinsko slovo govorio Dominikanac mons. Sacheri. U 12 sati primio je zastupnike sv. otac, okružen znatnim brojem kardinala. Adresu pročita vodja poslanstva mons. Tripepi, na koju odgovori sv. otac ovim poduljim, jezgrovitim, zanosnim govorom: „Pergratus Nobis perque jucundus est conspectus vester, dilecti filii, in omni scientiarum genere praeclari ac nobiles, qui hodierno die, sacro ob memoriam Thomae Aquinatis Doctoris Angelici, laudabili sane consilio huc confluxistis, ut huic Apostolicae Sedi et communi christianorum Parenti ac Magistro obsequium et observantiam praesentes significaretis. — Quae autem vestro omnium nomine sunt ab eximio viro, qui vobis praeest, tam amanter sapienterque dicta, ea animo Nostro non mediocrem consolationem afferunt. Laetandum est enim, et Deo gratiae singulares agendae, quod tanta sit praestantissimorum hominum multitudo, quibus suprema lex est doctrinae laudem cum religionis amore conjungere, atque humanitatis artes ita excolere, ut divinam Jesu Christi Ecclesiaeque auctoritatem pari studio venerentur. — Itaque gratulamur sapientiae, gratulamur virtuti vestrae, dilecti filii, qui re ipsa profitemini obedientiam fidei christianae praestitam rationis humanae dignitati nihil obesse, prodesse autem plurimum; quoniam homines tunc veritatem melius intuentur et securius assequuntur, si mentibus discendi cupidis divina fides, quasi face, praeluxerit. — Quod quidem qui aut infitiantur aut omnino non intelligunt, eos dolendum est in re maxima errare. Multos equidem esse videmus, qui veritates divinitus traditas parvi pendunt, vel prorsus rejiciunt, propterea quod cum effatis humanarum scientiarum ac recentioribus placitis eas componi non posse existimant; atque ipsam Ecclesiae divinam potestatem acriter adoriuntur, quod eam juribus civili societati recens adsertis, principum majestati et populorum prosperitati inimicam arbitrantur. — Quorum causam errorum si quis paullo diligentius investigaverit, in eo potissimum sitam esse intelliget, quod nostris hisce temporibus, quanto rerum naturalium studia vehementius fervent, tanto magis severiores altioresque disciplinae defloruerint: quaedam enim fere in oblivione hominum conticescunt; quaedam remisse leviterque tractantur, et quod indignius est, splendore pristinae dignitatis deleto, pravitate sententiarum et immanibus opinionum portentis inficiuntur. — Hinc in plurimorum mentibus maximarum veritatum lumen quasi restinctum: hinc in privatos homines non solum, sed in ipsas res publicas communis derivata pernicies. Ipsa juris novi, ut vocant, principia, quae sibi plurimum infesta passim experiuntur civitates, splendidis quibusdam inanis philosophiae mendaciis nituntur. Exemplo sit principatus exlex humanae intelligentiae tributus; aequata veri falsique jura: cunctarum religionum par habita ratio; effrenata libertas seu verius quidlibet audendi potestas, cujus vel in cogitando vel in agendo expertem esse neminem prorsus volunt. — Igitur in tanta perturbatione animorum et confusione rerum, opportunissimum sane remedium homini suppetit in sana solidaque philosophia, si sapienter studioseque excolatur. Hanc enim maxime natam aptamque esse apparet tum dejiciendis erroribus insanienti nostrorum temporum sapientia partis, tum contra stabiliendis firmiter ordinis, aequitatis, justitiae fundamentis, quibus tranquillitas reipublicae, salus populorum, germana gentium humanitas continentur. — De hujus philosophiae instaurandae necessitate, plura, ut nostis, elocuti sumus superiore anno in Litteris Nostris Encyclicis, ad universos orbis Episcopos datis. — Quibus etiam ediximus planeque demonstravimus, optimam philosophandi formam eam esse, quae ingenio studioque sancti Thomae Aquinatis, totius sapientiae veteris opibus conquisitis, ad immortalitatem est elaborata; quaeque per omnes insequentes aetates summam cultoribus suis laudem decusque comparavit, et magnorum per Europam Lyceorum gloriam, omniumque scientiarum incrementa provexit. — At enim, sancti Thomae et Scolasticorum doctrinam in honorem revocantes, retrahere homines velle dicimur ad superiorum saeculorum parum adultam urbanitatem, tamquam Nos maturitatis et perfectionis aevi nostri pigeret. — Quid tandem? Exemplar proponimus in quo quid virtus quid sapientia possit splendidissime elucet; virum nempe humanis divinisque disciplinis ad plenum imbutum, tot saeculis insigni memoria cultum, Ecclesiae praeconiis Romanorumque Pontificum celebratum oraculis, Angelicis ipsis mentibus exaequatum.

— Nonne simili omnino ratione literarum atque ingenuarum artium studiosis non invidetur, sed inservitur, cum magistri artificesque perveteres, in aliquo genere excellentes, ad imitandum proponuntur? — Quapropter cum vos, solemni hoc die, quaedam a Nobis documenta expostuletis, accipite haec breviter, dilecti filii, haud equidem nova, magni tamen momenti, maximeque opportuna. — Scilicet; fidei christianae ut plurimum debet philosophia, ita opem ferre, quantum potest, maxime studeat. — Huic illa infensa nec fuit unquam, nec esse potest; fidei enim et rationis parens atque auctor Deus sic utramque temperavit, ut societate et quadam cognatione inter se continerentur. — Ex quo factum est, ut in alendis excitandisque scientiarum studiis Ecclesia catholica primas sibi partes semper vindicaverit. — Hujusmodi autem perfecta fidei intelligentiaeque concordia facile nusquam melius apparet, quam in libris a principe philosophorum Thoma Aquinate exaratis. — Date igitur operam, ut ad plures quotidie pertineat tanti magistri disciplina: atque in ejus pervestigatione doctrinae hanc vobis ipsi legem dicite, ut talem amplectamini sententiam, qualis ex illius admirabili proprietate et perspicuitate sermonis sponte emineat, non qualem praejudicata aliqua opinio, a communibus et probatioribus aliena, forte suaserit. — Tandem, sancti Thomae Aquinatis et in hoc exemplum secuti, in rerum naturalium consideratione strenue adlaboretis; quo in genere nostrorum temporum ingeniose inventa et utiliter ausa, sicut jure admirantur aequales, sic posteri perpetua commendatione et laude celebrabunt. — In quibus tamen excolendis scientiarum artibus, illorum morem defugite, qui recens reperta ad oppugnandas tum revelatas tum philosophicas veritates prave detorquent; sed divinae potius providentiae gratiam habeto, quod hanc gloriam et quasi palmam nostrae aetatis hominibus reservarit, ut rerum utilium patrimonium a majoribus acceptum, multis in partibus industria sua locupletarent. — Pauca haec, quae pro rei opportunitate leviter placuit attingere, alte in animos vestros inserite, et religiose servate. Nostis, dilecti filii, Episcopos catholici orbis omnes, una pene voce, testatos esse se consiliis Nostris, sicut in ceteris rebus solent, ita in hac de qua loquimur, nec voluntate nec opera defuturos. Quod si illorum curis ac vigiliis vestra industria studiumque respondeat, in spem certam ingredimur, brevi futurum, ut ab hac restitutione studiorum, quae Nobis est proposita, magna vis influat in communem populorum salutem et in Ecclesiae tranquilitatem. — Ad coepta feliciter perficienda vobis adjumento sit caeleste praesidium ipsius Doctoris Angelici, quem catholicis scientiarum et bonarum artium domiciliis patronum, uti vobis est in optatis, rite dari quam primum curabimus. — Animum denique vobis viresque addat Apostolica benedictio, quam vobis, viri praestantissimi, et magnis Lyceis, Accademiis, sacris Seminariis, iisque omnibus, quorum mandato et nomine ad Nostrum pontificale solium adivistis, libenter et peramanter impertimus." Nakon toga predavale se adrese i razni darovi, kojih je toliko bilo, ter je sv. otac zaprosio, neka bi se donesli drugi dan, pošto je on do 2 sata bio medju hodočastnici.

Njemačka. Sv. otac pisao je Kolonjskomu nadbiskupu pismo, kojim mu priznaje trud, što ga uloži tumačeć njegovu okružnicu o socijalizmu. Tom sgodom taknu se naravno pitanja o tamošnjih crkvenih odnošajih. Do sada, kaže sv. otac, još nisu izpunjene molitve i želje, da bi Bog opet povratio slobodu crkvi u Njemačkoj. Nu ipak nestaje malo po malo sumnjičenja o težnjah crkve, pak će državnici uvidjeti, da crkvena vlast ne presiže u tudja prava, ter da država s crkvom može u trajnom sporazumku živjeti, ako je na svakoj strani dobre volje, da se mir uzdrži, ili da se povrati ondje, gdje je narušen bio. Da je sv. otac tim duhom i tom željom pronikniut, o tom da su vjernici osvjedočeni, a sada on izjavljuje svetčano, da je ta njegova želja tolika, ter će on dopustiti, da biskupi i prije kanoničke institucije priobće pruskoj vladi imena onih svećenika, koje će si htjeti odabrati za pomoćnike i povjeriti im pastvu duhovnu, samo da nastupi što prije mir, te se olahkoti nesnosno stanje vjernih duša.

Francezka. Članak *VII.* Ferry-ove osnove zabačen je i u drugom čitanju, ciela pako osnova poprimljena je sa 187 proti 103 glasa. Da je čl. *VII.* zabačen mnogo je doprineo uz Jules Simona i starac Dufaure.

Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda. Rukavina Martin, u Sincu. Valent Stj. u Krap. Toplicah. Štambuk Andrija pokoj. Nikola kamenar u Selcih na Braču. Genèralić u Hlebinah. Sambul Ivan, učenik IV. razreda u Mostih. Kramarić Anka, učiteljka u Komletincih. Katan Eva, iz Bukovca. Kranjec Maria iz Dubovice. Zdelar Gjuro, iz Kapele. Ostoja Sime pokoj. Pavla, posjednik, i Matulić Jakov Ivanov, u Dolu na Braču. Slovinićeva Mare Jakovljeva iz Postira Stanisavljević Joco, knjigovodja vlastelinstva i veleposjednik u Pakracu. Bertić Bogdan, officijal zem. vlade i Fr. Ostoić Bono, duh. pomoćnik u Sarajevu. Pečina Luka i Birac Marko u Dragancu. Oršić Vjek., kapel., Kvaternik Milena, Kružić Josip Antunov, Tadej Juraj Jurjev, Hajdin Ivan Emanuelov, Polić Ivan Srečkov, Kučan Franjo Lavoslavov, Miloš Antun Augustinov, svi na Hreljinu. Kara Ivan, učiteljski pripravnik. u Petrinji. Obad Antun, kapel. u Samoboru. Saban Vjekoslav, Krmelić Vinko, Kovač Vido, Coha Vido, Coha Andro, svi iz Kraljevvrha. Gerveis Eduard, trgovac u Severinu. Pavelić Ante, trgovac u Otočcu. Donek Bono, župnik u Driveniku. Bunjevac Josip, umirov. gradski podbilježnik u Varaždinu.

Pozivajuć na predplatu za II. četvrt molimo, da nam se namiri barem lanjski dug.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 14. U Zagrebu, 1. travnja 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Kršćanska filosofija po katoličkih školah u duhu angjeoskoga učitelja sv. Tome Akvinjanina.

Obzirom na najnoviju encikliku

Aeterni Patris.

(Po dru. Fuchsu i dru. Hiptmairu priredio Cvjetko Gruber.)

(Dalje.)

Al čuje se daljna vika u taboru novopoganske znanosti, vape tuj: što? školastička filosofija! al ona nije drugo, nego nazadak u srednji viek, i poznato natražnjačtvo crkve i svećenstva!

I na taj prigovor, da nismo ugladjeni, najkraće bi mogli odgovoriti, da kakvi mu početnici, takvi i prigovor, inače nebi ga podizali, kad bi bili pravedni, istiniti i nepristrani, kao što se ovako ukazuju, da su nepravedni, lažni, pristrani. Nu da se i toga priesnoga prigovora netemeljitost dokaže, idemo, da ga odvažnim srcem pobijemo. Neka bi nam prije svega prigovaratelji kazali, što oni pod nazadkom razume? Ima nazadak k zlu, a ima nazadak k dobru, što se onda napredkom zove. Svaki svjestni naprednjak i ljubitelj zdrave nauke kad uvidi, da se je zaludilo i zabludilo strujom i pravcem nauke, ima da se prene, i da po mogućnosti obustavi dalnji tečaj, kako da nepovuče zabludjela struja cielu znanost u sunovrat, a ujedno sva moguća uradit, da se krene na staru stazu istine, od koje se je zabludilo. Već na svojem mjestu opazih, da nije sve valjano, što je novo, a da opet nije sve zlo, što je staro. Stoga kad bi se htjelo uznaprediti čistim i zdravim pravcem, imalo bi se uzdržati od „novoga“, što je u sebi dobro, a od „staroga“ poprimiti opet ono dobro, što valja; i tako jedno i drugo spojiti u jednu cjelinu ljudskoga dobra, što mu ga donaša čista i zdrava znanost u duhu kršćanstva. Pa kad se dovoljno ubjedismo, da nam je duh materijalizma i nihilizma filosofijskoga na posvemašnju nesreću otrovao u srcu zdravu nauku i čistu prosvjetu, to smo kao svjestni ljubitelji nauke, napredka i narodne sreće po sebi dužni, da krenemo na zapuštenu staru dobru stazu, po kojoj je i nauka i narodna sreća napredovala i cvala. I to onda nije nazadak, niti natražnjačtvo, nego napredak k sveobćemu dobru. Pa ako je tko zabludjeloj struji nauke svakiput savjetvovao učiniti taj sretni korak, to je uviek uradila brižna majka i gojiteljica kulture kršćanske, proti kojoj sviet silno grieši, kad ju nepravedno okrivljuje natražnjačtvom, gdje bi joj u sve načine imao zahvaljivati na njegovanju i čuvanju zdrave nauke, koja bi se jamačno jurve davno bila razplinula, da ju nije njezina ruka uzdržala. I u tolikoj griešnoj vrevi svih mogućih svjetskih bludnja nikad dosti nemožemo sigurno zahvaliti Bogu na sv. ustanovi crkve, što nam bez svakoga straha na pogriešnost, viek vierno čuva cielu riznicu sv. istina. Ovo znači i najnoviji glas sv. otca, i revno bdenje katoličkoga svećenstva.

Nu koji su ti ljudi, koji nam spočituju nazadak i natražnjačtvo, što hoćemo da povratkom na zdravu i čistu filosofiju u duhu sv. Tome Akvins. izvojštimo stranputično zabludjeloj znanosti nove dobe dostojni preporod, i da ju pročišćenu na sito božje istine i stare nauke uzpostavimo na mjesto stare njezine slave, te nam na novo procvate po srcu Boga i narodnoga spasa? To su ljudi, što na svojem mjestu jednom već rekosmo, koji nadospjev krutim materijalizmom na polju filosofije, do na sve strane zievajućega ponora, nemogu dalje ni makac, ako baš neće, da sunovrate i sebe, i nauku i cielo čovječtvo u crnu nevolju. Zato vape sami za povratkom — ali kamo? Na filosofiju Kantovu. — Hvala liepa! Nas dakle, koji za povratkom k tomističkoj filosofiji idemo okrivljuju nazadkom i natražnjačtvom, a sami idu za povratkom k filosofiji Kantovoj, koja je već jed-

nom unesrećila i smutila sviet, al to kod njih neće reći nazadak, pače krste taj svoj korak napredkom. Valja ovako i ovdje za nje ona stara rieč: mentita est iniquitas sibi. — Mi u novovjekom položaju današnje zabludjele nauke smatramo punim pravom povratak k filosofiji u duhu sv. Tome napredkom, zabrinuti, da nam nauka i narod poganskim duhom vremena otrovani nepoginu; a povratak k filosofiji Kantovoj, kakovom se je već od svoga poroda ukazala; možemo opet krstit nazadkom, koj nikomu nesluži na čast, a najmanje učenjačkomu svietu.

A sad, kad bolje poznajemo neprijatelja same stvari, za koju vojujemo, te uvidismo, da jim prigovori nemaju ni smisla ni temelja, možemo posve mirnim srcem nadovezati još samo njekoliko rieči, pa zaključiti.

Hvala svemožnomu Bogu, da danas u theologiji nestojimo baš najlošije. Prodjoše bo ona vremena, u kojih se nije smjelo ni spomenuti ime sv. Tome, nekmo-li predmete u njegovom duhu predavati; ona vremena, u kojih je državna višja vlast zapoviedala, što i kako se u theologijskom tečaju imade učiti, jer njekoje crkveno-državno pravo zastupalo je mjesto crkvenoga katoličkoga prava. Opaža se dakle kao u cielom crkvenom životu, tako i na polju crkvene znanosti sve to veći uzlet na bolje, prem vlada još na njekojih mjestih dosti obsežni mrtvež, gdje bi trebalo inače više života, te još imamo očekivati velike popravke. Tako dodjoše već do uvidjavnosti, koji je prije neimahu — n. pr. na polju arkitekture, da su stari graditeljni spomenici većinom djela visokoga i umjetnoga znamenovanja, nego bi se možda u prvi mah reklo, i da su u novijoj dobi preduzeti popravci ove velebne i umjetne spomenike više nakazali, i često barbarski nagrdili, a ni malo da su jih ukrasili. Na isti način počelo se je uvidjati pred ne mnogo vremena, da se je ista pogrieška počinila i na polju crkvene znanosti, pošto se je čestokrat bez uzroka stare spomenike kršćanske spekulativne učenosti kao bez ikakve ciene zapostavilo i napustilo. A i na socijalnom i gospodarstvenom polju nije se ukazalo svestrano prekinuće sa starom dobom onako sretnim, blagonosnim i naprednim, kao što se je u početku mislilo, i nevaraju-li znakovi vremena, to predstoji i tuj povratak k zdravim načelom, i valjanim uredbam starije dobe. Pa tko svjestan da prigovori ovoj težnji, ili pače, tko nebi želio takvi povratak, koj ide na svestrano dobro zdravoga i pravoga napredka?

Nu ako je i učinjen pokret na bolje na polju theologije, ali filosofija čeka uvjek jošte na svoj preporod u duhu sv. Tome, prem se na nju vrlo slabo obazire sviet, koj bi se inače imao vruće za nju zauzimati; pače pričinja mi se, kao da se riedki za nju razbijaju glavu. A doklegodj bude filosofija u ovom smislu zapuštena, nemožemo se i nećemo se moći mnogo pohvaliti, da staru znanstvenost gojimo, već mnogo toga zaostaje na tom polju uraditi, da se popnemo do one visine spekulativne znanosti, kojom je nauka i znanost u dobi svoje cvatnje slovila. Možemo, takodjer uztvrditi, da je bez filosofije sv. Tome nemoguće theologiju u njegovu duhu temeljito i svestrano razumjeti, pa ako bi u najpovoljnijih okolnostih njekolicina ovu nauku sve i razumjela i prisvojila si ju, to ona bez rečene filosofije neće moći tako brzo postati obće dobro svih theologâ, ili ciele theogije, a da bi se moglo reći, ona je obća stečevina. Tim pako nastupa pogibelj velikim stečevinam novije dobe u našoj struci, jer ako je po tvrdnji znamenitih učenjaka neprijatelju za rukom pošlo, katoličku znanost nagrditi i raznimi bludnjami razčiniti tim sredstvom kao nezrela, koja tobož nije za naše vrieme, to se neće moći ni u buduće ova težkim trudom izvojštena stečevina održati, ako se nebude sa svih strana svojski prionulo uz staro i prokušano oružje kršćanske znanosti sv. Tome, i pristalo uz zdravi glas i poziv enciklike sv. otca Leona XIII.

Ne, — povratak k nauci angjeoskoga učitelja, navlaš filosofiji njegovoj, ne samo da nije u sebi nazadak, nego je napredak najljepši i najizdašniji, što ga ikada može znanost počiniti. I da se nije protukatoličkoj struji za volju ništetne i ubitačne prosvjete novopoganskoga duha u zao čas uzvjerovalo i pustilo nagovoriti, da se staroj školi kršćanskoga duha okrenu ledja, o mnogo bi bolje danas stajali i na theologijskom polju obće znanosti; pa nebi se imali danas toliko boriti, da se starom i zdravom tradicijom nadoveže s nova ondje, gdje se je na obći uštrb s njom prekinulo. Pa naša je, da sve moguće uzradimo u ovom duhu, kako da se podigne pomenuta zgrada čiste i zdrave nauke, i uzpostavi u svoje staro slavje, koju je sliepa zanešenost i ničim neopravdani prkos prošlih decenija mjesto ukrasiti, nesmiljeno porušila. — Govoreć dakle o povratku k nauci i filosofiji sv. Tome, nazivljemo taj korak veoma sretnim i blagonosnim, te ga nikad dosti nemožemo svietu preporučiti; nu tim istodobno i najsvečanije odbijamo od sebe onu praznu sumnju, kao da bi htjeli rečenim povratkom one nekoristne, i bez svakoga cilja, prepirke u nauci,

znanosti i školi obnoviti, koje se školastičkoj školi predbacuju i više, nego je u stvari bilo. Nebijahu bo one onako vodjene, kao što jih se crno riše, niti u onom duhu, kojim jih biede, već samo mali broj stare škole bavio se je njimi, koje nebijahu u sebi tko zna kakve zamašnosti, pa i u tom poslu vladaše najveća obzirnost od strane katoličkih učenjaka. Ovomu pojavu kriva je bila u prvom redu silna analitička metoda, uzajmljena u Aristotela, koju u prvi čas objeručke prigrliše; nu čim se je ona više udruživala sintezom, sve je to više nestajalo i onih prepiraka sa vidika, a danas se skoro za nje i neznade. — Pa mi i nevojujemo po naročitoj izjavi i želji sv. otca za uzpostavljenje ove ili one školastičke forme, nego za povratak k vodji pomenute filosofije, k sv. Tomi. Ovako bo uzeti će jamačno onaj mah i uzlet znanost, što ga je imala na izmaku 15. a na početku 16. vieka, kad se je krenulo na stazu nauke u duhu sv. Tome, pa ju kod crkvenih učenjaka i theologa na sv. tridentskom saboru nikada dosti nemožemo uznieti i prehvaliti.

(Konac će sliediti.)

Novovjeka razsvjeta.

(Čitao u „Sboru duhovne mladeži zagrebske“ Stj. Widmar, bogoslov III. god.)

(Konac.)

Vlada versaillska nije se htjela više pogadjati s buntovnici, već se je pripravljala, da oboružanom silom dobi Pariz. Poslanici slobodnih zidara, kojim je i komuna pridala svojih pet članova, ne opraviše ništa, pa zato se i komuna spremala k strašnomu odporu. „Hoće nam se nаužiti uništujuće vatre“ — tako je i pisao list Rochefortov — „gdje se radi o pobjedi proti Versaillcem, tuj se ne obazire na čovječnost!“ A tko su bili ti Versaillci? Bila su to rodjena braća Parižanom, sinovi istoga naroda!

Izabrani odbor sjegurnosti imao je suditi i članovom komune, a tim je bilo bačeno sjeme nesloge i razdora u srce komuni. Složni članovi opirahu se tomu izboru veleć, da je to znak slabosti i da se tim hoće odgovornost komune i na druge svaliti. Vrhovni vodja buntovnika — Rossel — počeo se tužiti, da odbor sjegurnosti nije nikakav, dapače naložio je svojim podvrženikom strogu zapovied. Odbor sjegurnosti poče zatvarati pojedine članove komune! — Čim je više vojska versaillska Pariz obkoljivala, tim veći nastade metež i nesporazumak u gradu. Komuna dakako mišljaše, da je Pariz nepredobitan i govoraše: „Imademo oko grada tvrdjave, bedeme, a padnu-li ovi, tad imademo barikade, imademo kuće!“

Nu kad su već pale pojedine tvrdje, kad se je počelo pucati do bedema, postignu i metež svoj vrhunac. Vanjski gradovi ne šiljahu Parižanom pomoći. Listovi, koji se u balonih odpremahu na sela, u kojih se govorilo, da se seljaci dignu proti bogatašem i posjednikom, o diobi imutka, svi ti listovi ne postigoše svrhe. U Parizu nastane sdvojnost i sve se pripravljalo na krvavi boj. Stanovnici, koji bijahu na pogibeljnijih djelovih grada, moradoše se izseliti, da se od njihova prebivališta načine otvori, iz kojih se zgodnije mogaše gadjati na vojsku. Zaliha petroleja i petrolejom napuštenih krpa, sve to moralo se predati komuni. Barikade i podkope praviše na sve strane. Plašljive buntovnike poubiše, a tko se nije mogao posebnim listom od komune izkazati, nije bio sjeguran za život svoj. Načiniv prolom u bedemih, mnogi se članovi komune dadu na bieg u balonih. Vojska upade u grad, a cielim naobraženim svietom počeše kolati strašne viesti jedna za drugom. Po ulicah ne bijaše boja, nego mrcvarenje!

Zdvojan bijaše odpor buntovnika! Iz kuća, sa crkvenih prozora, s tornjeva, sa mnogobrojnih barikada i dućana pališe buntovnici na vojsku. Bombe napunjene petrolejom, počiniše strahotu medju vojnici. Topničtvo versaillske vojske zatvori pješakom put, pucajuć neprestano na onu stranu, gdje se najviše buntovnika sakupilo. — Ulice bijahu posute mrtvaci, a nitko se za nje nije pobrinuo. Razjarenost žena palih buntovnika postigne svoj vrhunac. Kao biesne vojevaše i pucaše sa barikada. Versaillci ne poštediše nikoga, koga god mogoše oružanom rukom stići. Buntovnici uzmicaše, ali kod uzmicanja zapališe sve, štogod se dalo zapaliti, jer se već od prije na to pripraviše. Prasak sliedio za praskom. Grede, kamenje, željezo lietalo je visoko u zraku i strašnom bukom padalo na zemlju. Najljepši dio Pariza gorio je plamenom. Najznamenitije zgrade kao Tuillerie, Louvre, Palais royal, tvornice, viećnica, sgrada financijalnoga ministarstva i t. d. ležale su u pepelu. Tuillerie, to je palača u kojoj kraljevahu francezki kraljevi. Pred ulazom prostirao se velebni slavoluk. Temelj toj sgradi dade Katarina Medici god. 1564. Henrik IV. ju poveća i dade joj sadanji oblik. Historičkimi spomenici, umjetninami i sjajem kojim je bila urešena, držalo ju nad sve ine sgrade u Parizu. Dva duga hodnika spajahu Tuillerie sa Louvreom. Vrtovi louvreški sa mnogobrojnimi statuami, grupami, vodovodi i t. d. bijahu najobljubljenije mjesto parižanom. Od Tuilleria ostade samo dio zida i dimnjaka!

Louvre je većim dielom sačuvan, ali je ipak u knjižnici izgorilo preko 100.000 svezaka knjiga i mnogo vriednih rukopisa. Palais royal, koj sazida glasoviti kardinal Richelieu, sastojao je od čudnovate smjese palača, vrtova, te se spajao u četverokut. Posliednji stanovao je u njem princ Napoleon. U vrtu, u prizemnih dvoranah izložilo se na prodaju sve što bijaše liepa, sjajna i štogod je um donle mogao izmisliti. Tuj bijahu glasovite kavane, knjižare i bazari. Množina svjetla, koje se u večer iz svih dućana, kavana i hodnika razlievalo, djelovalo je čarobno na gledaoca. Sada je sačuvao samo iz

vana svoj oblik. Kroz razlupane prozore zieva samo pustoš, stupovi su većim dielom uništeni. Viećnica (hotel de Vill) bijaše stan prefekta i gradskoga činovničtva. U najnovije doba bijaše prilično povećana (razumjeva se prije revolucije), a iznutra bogato uriešena. Prednje sobe i dvorane u kojih se plesalo, odsievale su jajem i razkoši nad carskimi. Množina umjetnih kipova od francezkih kipara, krasilo je viećnicu izvana, — a sada? ostala je samo ruševina! Sudbena palača i palača častne legije ležahu u pepelu; prednji se dio sgrade financijalnoga ministarstva poruši, a iznutra izgori posve kao i policijska prefektura! Vandali ne bi strašnije počinili. Ciele ulice proždirala je nezasitna vatra.

Ti požari, koji su najkrasniji diel Pariza uništili, nisu slučajno nastali, nego su odavna već bili pripravljeni od buntovnika. Odmah na početku bune izjaviše se članovi komune, da će radje cieli Pariz u zrak dići, nego-li se predati. Sasvim tim nitko se nije nadao, da bi tu prietnju i izvršili, ali ipak listovi palih buntovnika svjedoče o tom. Jedan takovih listova glasio je ovako: „Gradjanin Melliere na čelu 150 vatrogasaca zapali sumnjive kuće i javne spomenike na desnom briegu Sekvane. Gradjanin Derreure imao je sa sto vatrogasaca na brigi prvi i drugi kotar grada. Billioray sa sto vatrogasaca 9. i 10. kotar grada. Vesinieru zapoviedjeno bi sa 50 momčadi upaliti Boulevard od Madelaine do bastille. Gradjani imaju se sporazumjeti s ravnateljem barikada, da se pobrine izvršiti te zapoviedi.

U Parizu na 3. prairiala.

Podpisani su: Delecluze, Regére, Johannard, Wesinier, Bunel i Dombrovsky.

Iz toga je očevidno, da prietnja o uništenju grada nije bila puko strašilo, nego i istinita paklena činjenica. To potvrdjuju i djela buntovnika. Mnogi od narodne garde složiše se kao da bi htjeli nastalu vatru ugasiti, ali mjesto vodom polievahu ju — petrolejom. U palače pobacali su svežnjiće siena namočene u petrolej, dočim su žene podpaljivale to žveplom. Na gašenje nije se ni pomislilo.

Srsi prolaze čovjekom kad čita potanko izvješća o tih nečuvenih djelih, o tom varvarstvu i vandalismu. Mimoilazeć sve, što smo u kratko opisali ovdje, prelazimo opet posve u kratko na nutarnjost i nutarnje djelovanje komune i na moć njezinu. John Lemoine, suradnik parižkoga lista „Journal des Debats“ piše u belgijske novine ovako:

„U tom času nije Pariz vodio rata proti Francezkoj. Ne. To čini samo hrpa grabežljivaca, izmet divlje zvieradi, koja se sa svih strana svieta sgrnula u Pariz.“

Kao divlja zvier gazila je ta rulja svako pravo ljudsko i božje! Za dokaz budi samo to navedeno: da si komuna steče ljubav prostačije, predloži odmah na početku bune još Felix Pyat, da se bogatašem oduzme svaki imetak i razdieli medju prosti sviet. Službeni list komune proglasio je tu izjavu. Najamnina snizivala se proti svakomu pravu, rok mjenicam je produžen, stvari iz zalagaonice u vriednosti od 20 for. badava povraćene. Ob odpuštanju kažnjenika i uzimanju novaca već smo govorili. — Kakogod se ulagivalo prostomu puku, ipak nije pritajivala komuna, da je svemu protivna, štogod je sjećalo na staru slavu za dobe kraljeva i careva. Taj isti Pyat potaknuo je u svom listu, da bi puk lješinu Napoleona I. izbacio iz grobišta, kako su to činili njihovi otci godine 1793. s lješinami kraljeva. Tim će se barem prištediti novci, koji se moraju plaćati stražarom za nadziranje i svećenikom za mise! Vendomski stup 235 stopa visok, na koji se je moglo uzaći stubami i koj je Napoleon I. podignuo na spomen svojih pobjeda, bijaše na zapovied komune razbit, a crkvica „pomirbe“, u kojoj počivahu kosti smaknutoga Ljudevita XVI. i Marije Antoinette, imala se porušiti. Kip je Henrika IV. sa viećnice skinut, te crnom mramornom daskom zamienjen. Na slični način bila je i kuća Thiersova na zapovied komune razrušena. Bogoslužje imalo se odstraniti, pa zato odmah na početku zatvoriše nadbiskupa i više svećenika, medju njimi i župnika sv. Magdalene, koj je privatnim listom molio Thiersa za uhvaćene buntovnike. Kašnje poubiše s ostalimi i ove svećenike. Medjutim dok je prosta rulja izvršivala ote zapoviedi, kriepiše se jelom i pilom članovi komune u prefekturi. Bezstidne šale i govori, pogrdne rieči o Bogu i svetosti bijaše im zabavom. „Kada bi u istinu obstojao Bog, morali bi ga ustrieliti“ — tako pogrdno izjavio se neki član komune, za što ga još i pohvališe. Kada su ovako radili vodje, što se istom imalo očekivati od proste rulje?!

U jednom sastanku žena odlučilo se umoliti komunu, (!) da se čast svećenička ne bi samo podieljivala mužkarcem, već da bi se i žene redile u svećenike, osobito da se kod izbora biskupa i na nje obazire. U crkvi Petie-Peres gostila se narodna garda pokrivene glave. Kosti pobacahu iz grobnica, kaleži, monstrancije, sviećnjaci itd. odvezeni su u velikom broju na teretnih kolih. U crkvu Notre-Damsku nagna se takodjer narodna garda, te u kratko vrieme odpremi iz nje stvari u vriednosti od 600.000 for. U hram sv. Trojice doveden je mlad čovjek, koj stupiv unutra skine kapu. „Metnite ju na glavu“ — ozove se častnik — „sada mora svaki biti pokrivene glave.“ Strašan i djavolski bijaše čin, koj se dogodio na dan uzašašća Gospodinova. Tušta žena sgrne se do hrama na taj dan moleći, da ih puste u crkvu. Narodna se garda tomu opre. Nasta čarkanje, rulja se sakupi. Većina žena odmakne i klekne pokraj crkvenih rešetka. Jedva opazi to neki prostak iz narodne garde, sabere 12 najrazuzdanijih i najgorih uličnjaka, te im zapoviedi, da kleknu uz glavni ulaz crkve, a sam ode za čas k hramu. Povrativ se, zapoviedi toj mladeži, da zatisne oči, ne bi-li opazili što im šilja Božja Mati! Puk, akoprem iz najniže klase uzklikne užasom i strahom, kada je ta ništarija pružala tim mladićem presveto tielo Gospodinovo. Ostali narodni branitelji ne zadovoljiše se

tim paklenim činom, već natisnu u hram, sakupe sv. hostije i pobacaše medju svjetinu! Vjernici ,htjedoše ih pokupiti, al u tom času sgrne se hrpa uličnjaka i svaki od njih nudjao je sv. hostije. Častnici i momčad 136. satnije stajala je kod toga čina, zabavljajuć se tim djavolskim prizorom! Tako radio je jedan dio pučanstva, komu je svjetlo vjere nestalo iz srca! Pak o takvih ljudih pisao je Garibaldi svojim prijateljem, da parižane goni na boj čuvstvo pravednosti (!) i čast ljudska (!) i da bi se sretnim scienio, kad bi i on mogao sudjelovati u parižkoj komuni!

Na početku već rekosmo i ne prevarismo se, da naše stoljeće, napustivši Boga, jako dobro razumije graditi željeznice i brzojave. Posvjedočismo, da je usavršilo mnogo strojeva, i ubojitoga oružja kao puške, topove te petrolejnih bomba. Ali čemu ta iznašašća nevjernikom? Evo čemu. Brzojav im služi, da raznosi po svih krajevih osudu smrti; željeznice razvažaju brzo onamo krvnike, da izvrše osudu! Topovi, puške, bombe, petrolej, sve to služi bezvjercu, da usmrti vlastita brata, da jednim udarcem razruši i razori spomenike, koje vjekovi sagradiše. To je to novovjeko svjetlo bez Boga! Tako se radi pri svjetlu parižkih požara.

P. N. g. recensentu propovjedi od g. P. L. u ovogodišnjem tečaju „Kat. Propovjednika", II. za sedamdesetnicu.

Moj prijatelj, M. St., imao je dobrotu u predpredjašnjem Kat. listu osvrnuti se dobrohotnom razsudbom na gore spomenutu propovjed. Mirno pisana razsudba, kao što je ona spomenuta, može samo koristiti, i zato baš molim vrstnoga si, odličnoga prijatelja, M. St., da bi se više put oglásio takovom kritikom, nebi-li složno radeć bolje uvidili, gdje pomanjkavamo, i što nam treba usavršiti.

To je razlog i ovim redkom, kao odgovoru na onu recensiju.

Namjera ukinuću svetkovina jest, dati puku vremena za zemaljske brige, za râd. Da-li je to učinila crkva s drage ili s nedrage volje, nepromjenjuje ništa na prvom. Mislim bo, da se neslaže s namjerom zakonodavca, da dokinuvši koj god zakon ipak želi i implicite namjerava, neka se taj zakon vrši. Zato držim, da g. P. L. i s njim mnogi drugi rade po namjeni sv. matere crkve, svjetujuć narod na ukinutih blagdanih raditi, i da, tako govoriti s propovjedaonice, nije proti namjeni crkve.

Amo uzeta prispodoba o dispensiranu postu u dan subotni nije po mom mnienju sretno izabrana. Ovdje si stoje na suprot post, koj po dispenzi postaje de *consilio*, i nepost ili mrsenje, djelo indiferentno. Medju obojem neleži ništa. Pri ukinutih svetkovinah stoje si takodjer naprotiv: svetkovanje, koje po ukinuću postaje *opus consilii de bono meliori*, — i posao, *bonum de praecepto*; a u sredini leži lienost i sve ono, što iz nje kano *ex pulvinare diaboli* dohodi. Slušatelji one propovjedi niti čine *opus simpliciter bonum* nit *melius*, niti ono *de praecepto* niti ono *de consilio*, nego lienčare, što se mislim, pravo nazivlje griehom proti Bogu, sebi i iskrnjemu. Ako gdjegod obćina sbilja svetkuje koj god „svetčec", jamačno se neće naći svećenik, koj bi odvratio svoje bogoljubne obćinare od takve pobožnosti; toga nije nakanio ni g. P. L. u onoj propovjedi, ter od takova šta neima u njoj traga. Ondje se odvraća od lienosti, glavnoga grieha, kojem je naprotstavljena kriepost ráda u dneve, koji su po abrogaciji postali zbilja posleni dnevi, a ne svetkovni.

Štovani g. M. St. ima pravo, da se predikaonice nepretvaraju u katedre racionalnoga gospodarstva; ali nije zabranjeno odande vaditi razloge i dokaze. Nije ni g. P. L. ondje metnuo prvu važnost dokaza za radinost u onom računu, jer on dolazi tek u II. dielu propovjedi; u prvom pak dielu razpravlja se o potrebi râda pomoćju ponuka vadjenih iz bož. očitovanja, čim je jasno, da je g. P. L. bio više težine metnuo na ovo. Velika pak nuždа i osiromašenje naroda, te svaki dan rastuće potrebe nukaju odista, da se u materializmu ogrezlu svietu privedu i takvi dokazi, kojimi se osjetljivije može djelovati na naš, s lienosti dosta poznat narod.

Tko poznaje, kako se u Slavoniji uz nedjelje i zapovjedne svetkovine proljenčuju ne samo *festa abrogata*, nego i drugi dani, i to sve na račun božje slave, pak još u doba najprešnijih poslova, naime o žetvi, taj će prinuždеn se ćutiti i više put hvatati za dokaze, slične u onoj propovjedi, da živo dokaže narodu, kamo vodi njegova lienost i kamo bi dospio uz vrednost i radinost. U Slavoniji se kroz ljeto svetkuju, dotično proljenčare svi četvrtki, u ime zavjeta proti ledu. To čini s nedjeljami kroz mjesec četvrtinu vremena a ne sedminu. Pridodajte sada n. pr. u srpnju i kolovozu zapovjedne svetkovine, abrogata i njeke svojevoljno uvedene; ja ću po koledaru nabrajati meni poznate: Pohodjenje Marije, razdieljenje apoštola, Skapularna gospa, Ilija prorok, Marija Mandaljena, Jakob, Anna, Marta, Portiunkula, Sniežna gospa, Preobraženje, Lovrinac, Rok, Vel. Gospa, Stjepan, Bartol. Ovi se skoro svagdje bez iznimke slave. Oduzmite, da njeki padnu u nedjelju ili na onaj zloglasni zavjetni četvrtak, ostat će još uvjek toliko bezposlenosti posvećenih dana, da se može slobodno reći trećina mjeseca se neradi. Proti toj bezprimjernoj lienosti, koja se čini na račun slave božje u svetčecih, i zavjetnih dnevih dobro je vojevati razlozi, ne samo iz božje objave, nego takodjer iz očevidnoga propadanja vremenitoga.

Istina je, da bi bilo željeti, neka se nenadju mnogi župnici u neprilici, ovako predikovati.

H. Hladáček,

Urednik »Kat. Propovjednika.«

Lectio VIII. Homiliae sancti Ambrosii Episcopi in Evangelium „Descendens Jesus de monte.“ Luc. 6. In Communi plurim. Martyr.

(Po T. P. Q. — Schrift priobćio A. Blažević).

Da ima u Časoslovu dosta težkih miesta, to zna svaki, koj Časoslov čita. A medju najteže ide navedeno čitanje homilije sv. Ambrozija. Naumio sam s toga štov. gosp. čitateljem „Kat. Lista“ priobćiti, kako se to mjesto može razumievati.

Spomenuto štenje glasi u rimskom Časoslovu ovako: „Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei. Quatuor tantum beatitudines sanctus Lucas Dominicas posuit, octo vero sanctus Matthaeus: sed in illis octo istae quatuor sunt, et in quatuor istis illae octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus est cardinales: ille in illis octo mysticum numerum reseravit. Pro octava enim multi inscribuntur Psalmi: et mandatum accipis octo illis partem dare, fortasse benedictionibus. Sicut enim spei nostrae octava perfectio est, ita octava summa virtutum est.“

Kod sv. Mateja[1]) osmo blaženstvo glasi: „Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum coelorum[2]).... beati, cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint.... gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis.“

Kod sv. Luke[3]) pako glasi četvrto blaženstvo: „Beati eritis, cum vos oderint homines.... gaudete in illa die, et exultate: ecce enim merces vestra multa est in coelo.“

Što se sadržaja tiče, to se u ove četiri blaženosti isto sadržaje, što i u onih osam; tu dakle nema nikakove težkoće. Nego pitanje je: zašto sv. Ambrozij broj osam naziva mystičnim brojem? Razlog tomu navadja on sam: 1. „Pro octava enim multi inscribuntur Psalmi.“ Tako ima n. pr. šesti psalam nadpis: „Psalmus David pro octava“, isto tako psalam jedanaesti: „In finem pro octava, psalmus David.“ Reischl i Loch prevode ovo: „Psalm Davids nach der achten Weise“, te razlažu, da se je to pjevalo žalostnim, elegičnim napjevom uz glasbalo sa osam struna (Octachord). Bijaše ovo glasbalo samo za krupne glasove (Basston)[4]), pa zato se je ovim izrazom „pro octava“ htjelo naznačiti, da se ovaj psalam ima pjevati krupnim, tugaljivim (kano što mu je i sadržaj) glasom. Daničić to prevodi: „Na osam žica, Psalam Davidov.“ Nego sv. Otci uzimaju ovaj izraz „octava“ često za: „resurrectio“ uzkrsnuće, i to blaženo uzkrsnuće u preobraženom tielu. Kano što je Bog sviet šest dana stvarao, sedmi se pako dan odmarao; tako oni cielo čovječanstvo diele u sedam doba ili epoha. Prva doba, kano da je prvi dan, proteže se od Adama do obćega potopa, druga od potopa do Abrahama, treća od Abrahama do Davida, četvrta od Davida do seobe u Babiloniju, peta od seobe do Isusova narodjenja, šesta od Isusova narodjenja do svršetka svieta. „Post hanc aetatem, rieči su sv. Augustina[1]) — tanquam in die septimo requiescet Deus, cum eundem semptimum diem, quod nos erimus, in se ipso Deus faciet requiescere. Haec tamen septima erit sabbatum nostrum, cujus finis non erit vespera, sed Dominicus dies velut octavus aeternus, qui Christi resurrectione sacratus est, aeternam non solum spiritus, verum etiam corporis requiem praefigurans. Ibi vacabimus, et videbimus: videbimus, et amabimus; amabimus, et laudabimus. Ecce quod erit in fine sine fine! Nam quis alius noster est finis, nisi pervenire ad regnum, cujus nullus est finis?“ Pod izrazom dakle „octava“ razumievaju često sv. Otci osmu dobu ili osmi onaj dan, kada će čovječanstvo poslje uzkrsnuća neprestano počivati u blaženoj vječnosti. Pa zato i veli sv. Ambrozij pod konac ovoga štenja: „Octava (i. e. resurrectio) spei nostrae perfectio est.“

2. Broj osam zove se mystičnim brojem, jerbo „mandatum accipis, octo illis benedictionibus partem dare.“ Navadjaju se ovdje rieči Eccl. 11, 2, koje glase: „Da partem septem, necnon et octo“, t. j. razdieli sedmorici, pa i osmorici, ili: upravo mnogim dieli milostinju, — jer se ovdje što vruće preporuča milostinju dieliti. Daj upravo mnogim („septem“ = obćenit broj), pa ako je moguće i još više njim („octo“). Izrazom dakle „octo“ pokazuje se množtvo, skupnost „universalitas“, dakle i svih onih osam krieposti, koje se kod sv. Mateja nabrajaju, te kojim je kraljestvo nebesko obećano. „Octo benedictionibus partem dare“, isto je što i „Universis virtutibus operam dare“, t. j. sve krieposti izvršivati. Rieč „illis“ proteže se na krieposti, koje se i kod Mateja i kod Luke nabrajaju, a one sve ostale krieposti u sebi sadržavaju. Rieč pako „fortasse“ pokazuje samo, da se ovdje neima uzeti doslovni smisao, već da je tu podmetnut smisao mystičan.

Iz ovoga, što smo do sada naveli, razjašnjuju se i sljedeće rieči: „Octava summa virtutum est.“ To jest drugimi riečmi: „Octava virtutum universitatem exprimit.“ To pako znači, da je osmo blaženstvo kod sv. Mateja najvažnije, najveće ciene, vršak svih ostalih blaženstva, budući je to nagrada za najtežu kriepost, ustrpljivo naime i mirno podnašanje mržnje i progonstva, a to je ljubav prama neprijateljem. Ili jerbo ovaj osmi i najviši stupanj do svetišta savršenstva kršćanskoga sadržaje u sebi sve zasluge i vrline prijašnjih ili dolnjih sedam stupanja, pokazujuć da se oni u njem

[1]) Mat. 5, 10.

[2]) Istimi ovimi riečmi izraženo je i prvo blaženstvo, „Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum.“

[3]) Luk. 6, 23. — [4]) Srav. I. Par. 15, 21. „In citharis pro octava canebant epinicion.“ Reischl i Loch prevode to: „Sangen zu Zithern mit acht Saiten das Siegeslied“, a Daničić: „Udarahu . . . u gusle nisko“ t. j. dubokim, krupnim glasom.

[1]) De civitate Dei: lib. 22, cap. 30.

završuju izkušanom uztrajnošću u progonstvu. — To je dakle osmo blaženstvo tako obsežno i tako visoko postavljeno, kano što je po glasbenoj teoriji osmi glas u osmici (oktavi) obične ljestvice (skale). Jer premda se u oktavi prvi temeljni glas povraća, to ona napokon ipak zaključuje cieli red glasova. Isto tako povraća se i kod prvoga blaženstva izrečeno, naime: „quoniam ipsorum est regnum coelorum"; samo što je ovdje, da se još jače izrazi, dodano: „quoniam merces vestra copiosa est in coelis."

Nemisli nitko, da je ovim razlaganjem ovo štenje podpuno razjašnjeno. Ovo je samo mali pokušaj, kako bi se ovo težko mjesto tumačiti dalo; a ima sigurno izvrstnijih pera, koja bi nam to ljepše i jasnije napisati znala.

Viestnik.

Zagreb. Obrede uzkrsnuća Gospodinova u subotu po podne obavio je presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić, buduć je uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup nahladjen bio. Na sam uzkrs pjevao je sv. misu uzoriti gospodin kardinal, te je po dobivenoj vlasti kako svake godine tako i ljetos dielio apnštolski blagoslov uz podpun oprost. Poslje sv. mise vrlo liepu propovied rekao je vatreno prečastni gospodin kan. Adolfo Veber, pokazav slušateljem uzkrsnuvšega Spasitelja kao Boga i kao čovjeka. Za mise pjevao je na koru mješoviti sbor, a prije i poslje sv. mise g. Kolander vješto je izvodio na velikih orguljah praeludije Bachovih fuga. Stolna crkva bila je puna svieta kako na sam uzkrs, tako i posljednja tri dana velikoga tjedna, da se nagleda uzvišenih obreda, i razblaži se milozvučnim pjevanjem naših baš izvrstnih pjevača. Da nije naša stolna crkva neobično jako hladna navala svieta bila bi i za ciele korizme veća, naročito utorkom, kad je preč. gospodin kan. dr. Antun Kržan u propovjedih, vrlo velikim trudom i pomnjom sastavljenih, a oduševljeno govorenih, razvijao uzvišene istine naše sv. vjere.

— Preč. gosp. kan. Adolfo Veber upisao se je u članove utemeljitelje književnoga družtva Sv. Jeronima, uplativ odmah 50 for. kao utemeljiteljnu svotu.

— G. Zdravko Radočaj ide za privr. upravit. župe u Skakavac; g. M. Matina za učitelja vjere u Belovar; g. A. Palmović iz Zaprudja u Martinskuves za kapel.

— G. Antun Badaj, učitelj vjere na c. kr. učiteljištu u Petrinji postao je župnikom na Volóderu. — Umro je 26. pr. mj. Antun Gornik, praebendar prvostolne crkve zagreb. nakon podulje, vrlo težke bolesti, te je 30. i. mj. pokopan na skupnom groblju.

— *Petrova novčića* primili smo: od jednoga velikoga štovatelja sv. stolice 20 fran. u zlatu; od jednoga svećenika 1 dukat u zlatu; činovnik jedan mladi od svoje prve plaće činovničke podao je 1 for., a župljani Lukački sakupiše 6 for. — Za crkvu u Slunju darovao je M. St. 3 for., N. N. 1 for.

— O protestantskoj crkvenoj obćini Zagrebskoj donosi „Egyetertes" sliedeću zanimivu viest: „Poznato je, da je u Zagrebu uredjena crkvena obćina augsburžkoga vjeroizpoviedanja, koja si može sada i crkvu graditi. Već od dulje vremena nastoji ta obćina, da ju u savez primi koji seniorat ili superintendencija ugarske evangeličke zemaljske crkve augsb. konf., kako to propisuje protestantski crkveni ustav, po kom svaka obćina mora biti u savezu s kojim senioratom ili superintendancijom. Nu hrvatska vlada nije htjela toga dozvoliti, pozivajuć se, da Hrvatska ima crkvenu autonomiju, te je u tom posve neodvisna od Ugarske. S toga je ta obćina prošloga mjeseca podnesla hrvatskoj zemaljskoj vladi predlog, neka se u Zagrebu ustroji poseban evangelički seniorat augsb. konfesije, koji bi u crkveno-političkih pitanjih bio pod vrhovnim nadzorom hrvatske vlade, i na taj način u skladu sa posebnim državopravnim odnošajem Hrvatske, u svih pako ostalih crkvenih pitanjih bio bi u savezu s kojom ugarskom superintendancijom." Predloga ovoga hrvatska vlada do sada nije još ni primila, ni odbila, kako isti list piše.

Austrija. Naredba c. kr. kotarske oblasti u Visokom od 26. listopada 1879. br. 1205. razjasniti će se na skoro. Na carevinskom najme vieću podnio je grof Rikard Clam-Martinic i drugovi na ministra predsjednika grofa Taafe-a sliedeću interpelaciju: „Njeki ovdješnji dnevnik priobćuje naredbu, koju da je izdala c. kr. kotarska oblast u Visokom u Bosni pod 26. listopada 1879., br. 1205, a glasi ovako: (Sad se navodi doslovce u njemačkom prevodu naredba, koju smo i mi priobćili u br. 10. Kat. L.). S razloga, što ovostrana vlada ima po zakonu pravo, da upliva na upravu Bosne i Hercegovine, pitaju podpisani Nj. Preuzvišenost ministra predsjednika: 1) Je-li gornja viest istinita? 2) Ako jest, kako sudi vlada o sadržini spomenute naredbe c. kr. kotarske oblasti u Visokom i u njoj navedene naredbe c. kr. vlade za Bosnu i Hercegovinu od 6. oktobra 1879? 3) Što je vlada preduzela ili što misli poduzeti, da predusretne dalnjemu djelovanju upravnih oblasti u Bosni i Hercegovini u smislu pomenute naredbe?" — Upit podpisali su najugledniji članovi desnice, a bečki „Vaterland" se nada, da će biti povoljno riešen.

— Pražka stolna crkva izgradjuje se još uviek. Ljetos bilo je potrebno srušiti crkvu sv. Adalberta, da izgradjivanje po osnovi napredovati uzmogne. Na taj posao pošlo se je sa svim strahopočitanjem, jer se je držalo, da će u toj crkvici biti ostanci sv. Adalberta, zemaljskoga zaštitnika Češke. Na 15. p. mj. pozvao je uzoriti kardinal Pražki komisiju, pred kojom se je imalo otvoriti mjesto, gdje bi ostanci mogli biti. I namjesnik Češke, baron Veber bio je takodjer prisutan. Pošto je kardinal spomenuo, da su na svetom mjestu, pred historijskom

zagonetkom, jer se dvojba pojavljivala, ima-li tu u obće ostanaka pošlo se s počitanjem na posao. A posao je uspio sjajno. Otvorila se grobnica i našli se doista ostanci svetčevi i drugih pet svetaca, kojim se ime ne zna, kako su očevidci jasno razabrali iz nadpisa, koje jasno mogoše pročitati na dvih, ondje nadjenih pločah. Veselje je naravno bilo veliko, te su ostanci uz veliku svetčanost preneseni u stolnu crkvu.

Njemačka. Pismo sv. otca nadbiskupu Kolonjskomu još uviek razpravljaju novine svakoga smjera. Ima i katoličkih listova, koji žale, što se popuštat počelo državi, a ima ih, koji uvažujuć sve okolnosti, kojim da su i katolici dosta krivi, smatraju korak sv. otca posve sgodnim. Liberalni listovi misle, da sv. stolica mora i dalje poći, da katolici moraju najprije priznati, prihvatiti svibanjske zakone onakve, kakvi su, a tek onda da će država početi mienjati na njih, što joj se sviklo bude. Nu vlada njemačka ne može onako ozbiljno misliti, jer se je tekom svih godina kulturnoga boja uvjeriti mogla, da je to nemoguće, pošto se mnogi oni zakoni protive ustanovam božanskim. Što ipak misli morati će na skoro otvoreno izjaviti, jer joj je ono pismo sv. otca podneseno i službenim putem, ter će na nj i odgovoriti. Novine pišu, da vlada revno vieća o tom pitanju.

— I Francezki listovi pišu o spomenutom pismu sv. otca, te preporučuju jednoj i drugoj stranci, da budu medj sobom snosljive. Osvrčuć se na ove inozemske glasove njemački njeki uvaženi listovi prihvaćuju ih, samo drže, da vlada o svojoj domisli ne može ići dalje, nego li je pošla posljednje godine: da najme zakone blaže tumači i uporavlja. Na dalnji korak može biti jedino opunovlaštena zakonom novim, koji bi načinili zakonodavni faktori, dakle uz vladu još i sabor. Možda će se vlada odvažiti, da učini takav korak, nu da mora svakako vrlo oprezno ići.

Francezka. Što je obećala, to je vlada francezka i izvršila 30. pr. mj. Kad nije nikako mogla spasiti čl. VII. osnova Ferry-ovih i tim zamahnuti tobož nevino na Isusovce izdala je prekjučer dva dekreta, od kojih jedan govori samo o Isusovcih, a drugi ob ostalih neautorizovanih kongregacijah. Proti Isusovcem, veli vlada, da se je narodna sviest opetovano, pa i nedavno očitovala, te stoga se takvo družtvo ne može dulje trpiti, niti bi bilo shodno i dostojno dopustiti, da ono zaprosi autorizaciju, jer bi takva prošnja svakako odbita bila na temelju zakona od god. 1802. i njekih drugih. Vlada ipak želi, neka se ni s daleka ne misli, da ona hoće progoniti osobe, pak stoga samo izriče, da je družtvo Isusovaca razpušteno, i da mora za tri mjeseca izprazniti i zatvoriti zavode, koje drži. Jedino učevnim zavodom, koje to družtvo ima može se produljiti rok do 31. kolovoza 1880. — Druge kongregacije mogu zaprositi autorizaciju, a uvjete, pod kojimi će im se molba uslišati nabraja drugi dekret od deset članaka. Koje kongregacije ne će zaprositi autorizaciju proglašuju se već sada razpuštenimi.

— Da sviet primi hladnije dekrete o kongregacijah radila je vlada živo, razprostiruć u sviet glasove, da proti njim nije ni crkvena oblast. Listovi njeni govorili su, da je Freycinet posjetio nuncija papinskoga u Parizu, koji da nije baš ozbiljno prigovarao razlogom, koje mu je on navodio proti Isusovcem. Jednako se je razglasilo, da će i sv. otac napustiti Isusovce, samo da obćuva njeke više interese crkvene. Nu s katoličke, uvažene strane ta je varka odkrivena odmah. Naročito iztakne službeni list vatikanski „Osservatore romano", da će sv. otac podignuti javno glas svoj na obranu potlačenih. Učiniti će to ne samo za to, što je on odgojen i izučen po školah Isusovačkih, nego i za to, što uvažuje velike zasluge toga reda po znanost, pak i za to, što on pokazuje svagdje i svakom sgodom, da je voljan zaklanjati one, o kojih je u dnu duše svoje uvjeren, da krivo trpe. Svjedok je tomu njegovo djelovanje po Njemačkoj, Belgiji i Italiji. Vidi najme sv. otac, kako nova struja u obuci vriedja slobodu otaca obitelji, koji se naročito u Francezkoj listom podigoše proti namišljenoj povriedi, pak on neće nipošto biti dielnik te nepravice, makar samo i neizravno. Prema ovim službenim izjavam mogao bi sv. otac na skoro o tom pitanju progovoriti, a uz pomoć Božju on će reći iskreno i odvažno ono, što je po zaručnicu Kristovu najhasnovitije. Kongregacije pako, kako katolički listovi javljaju, neće tražiti od vlade autorizacije, čekajuć valjda na naputak sv. otca.

Englezka. Za novi parlamenat počeli su već izbori. Kako je poznato, dosadanja vlada je konservativna, proti kojoj je vrlo jaka oporba liberalna, na čelu joj Gladstone. Na izbore pripravila se jedna i druga stranka, kolikogod se je bolje moglo uslied posvemašnje slobode, koju uživaju stranke u Englezkoj. Kako se javlja dosadanji izbori ne pokazuju nikakve poveće promjene u dosadanjem razmjeru stranaka.

Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda. Jelić Ante, bog., Zekan Jos., Marinković Nik., Lubin Iv., Brnetić Hinko, Nikolanci Pet. Nazor Nik., Maroević Rajmund, Vidošević Nik., svi bogosl. i Špraić Josip, c. kr. oružnički nadporučnik u Zadru. Sirola Ivan, gradjanski učitelj, Polić Ivan Tomislavov (Šumićev) Polić Ivan Stiepanov, Gecan Ante Josip, Polić Ivan Srečkov Bartolov, posjednici, Paškan Markov Josipov, obrtnik, Paškan Ivan Miroslavov Fabijanov, Tomašić Ivan Srečko Mihovilov, posjednici, svi iz Hreljina. Obća pučka škola u Driveniku u Primorju. Crnković Josip, trgovac iz Mrzlevodice. Duić Adam, učiteljski pripravnik u Petrinji. Bunjik Stjepan, klerik u Djakovu. Vusio Adela iz Macarske. Obća pučka škola u Badljevini. Kramser Josip, brijač u Beču. Bralić Stevo iz M. Zdenaca. Maračić Mihat, poljodjelac u Slopnićn. Sljivić Pavao, poljodielac iz Trnovaca. Ljolić Mijo, poljodielac iz Brištana. Medjedović Pavo, poljodielac iz Aljinića. Sušnja Franjo, poljodielac iz Poljana, Madnuić Ivan, poljodielac iz Bielog polja.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 15. U Zagrebu, 8. travnja 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Kršćanska filosofija po katoličkih školah u duhu angjeoskoga učitelja sv. Tome Akvinjanina.

Obzirom na najnoviju encikliku

Aeterni Patris.

(Po dru. Fuchsu i dru. Hiptmairu priredio Cvjetko Gruber.)

(Konac.)

Kad hoćemo da zaključimo, moramo jošte izjaviti, da nismo oviem izcrpili sve preznamenite idee preslavljene enciklike sv. otca Leona XIII., pače da smo morali radi kratkoće mnogu ideu ostaviti netaknutu. Pomenuta enciklika „*Aeterni Patris*“ stoji pred nami kao remek djelo osobite učenosti, znamenite višine i jakosti velikoga duha sv. otca, i nosi u sebi silno bogatstvo najplemenitijih, i za svestrano dobro ljudskoga roda vruće plamtećih idea, da joj se mora svaki pravedan i dobro misleći prijatelj duboko pokloniti.

Neimasmo nakanu razkriliti se ovom razpravom nad svaku potankost papine enciklike, već njeke samo njezine točke dodirnusmo što kraće, za koje mišljasmo, jer duboko zahvaćaju u sadanje obstojeće odnošaje da zaslužuju našu osobitu pažnju, te jih što moguće više razumljivim i razgovjetnim načinom razpravismo. Svrha naša bijaše tâ, da theologom i svećenikom, kao i svim svjetskim učenjakom na svih učevnih zavodih dovoljno razložimo i predočimo silno potrebiti pokret k filosofiji u duhu sv. Tome, navlaš u ovo naše zabludjelo i skvareno doba. To je vruća želja i živa volja sv. otca Leona XIII., koj nam taj pokret na glas svoje enciklike „*Aeterni Patris*“ na osobiti način razlaže i preporučuje. I mi što svjestnije promotrismo ovu encikliku, da se što bolje ubiedimo mi i naši čitatelji o naravi i smjeru to enciklike, te čiste i zdrave filosofije sv. Tome, za kojom i sv. otac, i svaki katolički kršćan žudjeno teži. Uradismo to čistom nakanom, da se za ovim glasom i pozivom povedemo u svojoj zemlji, znajući i uvažujući, odkle glas i poziv dolazi. Hrvatska bo uviek je stajala vjerno uz nepokolebivu Petrovu stolicu, pa se nebi smjela iznevjeriti ni sada ovomu otčinskomu glasu sv. otca Leona, kojega je previsokomu izboru za prvi krat i ona putem svoga crkvenoga metropolite i primasa doprinjela.

Čusmo ujedno iz ustiju najznamenitijih auktoriteta sud i mnienje o tomističkoj filosofiji i nauci, kojoj sigurno prigovora nema, a na koje bi se prigovore na tom sretnom putu povratka k filosofiji i nauci u duhu sv. Tome mogli namjeriti, pobismo jih i uklonismo s puta, ako i u kratke rieči, ali mislim, dostatno. — Nismo dakako bili u svemu možda originalni, kako bi tko bio želio, niti smo tko zna kakove nove nazore iztaknuli na vidjelo, pače smo se imali višekrat osloniti na činjenice, koje inače svakomu u napred dovoljno imadu biti poznate. I ovu točku prosimo u prosudbi naše radnje dostojno uvažiti.

Prva bo i glavna naša namjera bila je, da u istinu nalazeću se potrebu uzpostavljenja stare filosofije i nauke sv. Tome u duhu kršćanstva, a u ovo naše na svakom polju razvratno doba, što svjestnije dokažemo, a tim da po mogućnosti i božjoj milosti najčistijom nakanom svoju doprinesemo, da se vruća želja sv. otca Leona XIII. izražena i preporučena preslavnom enciklikom „*Aeterni Patris*“, kao što je i silna potreba, što prije i bolje u život provede. — U koliko nam je to uspjelo, nije naše suditi, a da bi se ovo naše živo pregnuće za uzpostavljenje znanosti i nauke u duhu sv. Tome — navlaš pako otčinsko pregnuće sv. otca Leona — blagoslovnim i žudjenim uspjehom moglo pohvaliti, da je možda razpršilo oblačne bludnje vijuće se oko filosofijskoga i znanstvenoga hrama nauke u obće, a u našoj domovini naposeb, i

da si je ovim radom predobilo srca učenjačkoga našega svieta, bila bi nam preugodna plaća, ako i slaboga i maloga truda, te bi na milosti zahvalili Bogu. Nepoluči-li pako naša radnja i težnja ovaj cilj, to nas na svaki način tješi uvjerenje, da nismo bezposleni prekrstili ruke, već da smo najboljom voljom i najčistijim smjerom rekli i učinili svoje. A težnja sv. otca izražena u pomenutoj enciklici takve je u sebi naravi, da ju svaki svjestni katolički učenjak može na prvi mah shvatiti, i zdravo uvažiti, kao što je ona postala u obće govoreć dnevnim pitanjem.

Da bi se pako izrazili o načinu, kojim da se uvede studij rečene filosofije u duhu sv. Tome u naše škole, mislimo, da nismo pozvani, jer o tom imaju se konačno izraziti i odlučiti oni, na koje navlaš sáma enciklika glasi. A da težnju i želju sv. otca uzprati nebeski blagoslov, bez koga ništa nema, i da se svaki sjeti, što mu je najprije uraditi, ako hoće, da se stavi i opredieli na pomenuti posao; zaključuje papa svoju encikliku ovako: probe autem novimus conatus Nostros irritos futuros, nisi communia cepta, Venerabiles fratres, ille secundet, qui Deus scientiarum in divinis eloquiis appellatur; quibus etiam monemur, omne datum optimum et omne bonum perfectum desursum esse, descendens a Patre luminum. Et rursus: si quis indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat, et dabitur ei. — Igitur hac quoque in re sequamur Doctoris angelici, qui nunquam se lectioni aut scriptioni dedit, nisi propitiato precibus Deo; quique candide confessus est, quidquid sciret, non tam se studio aut labore suo sibi peperisse, quam divinitus accepisse: ideoque humili et concordi obsecratione Deum simul omnes exoremus, ut in Ecclesiae filios spiritum scientiae et intellectus emittat, et aperiat eis sensum ad intelligendam sapientiam.“ . . . . Al neostaje samo sv. otac kod preporuke molitvene, već prvi On daje primjer, što treba, da se u tom smjeru učini. Odmah za enciklikom najme uzpisa On kardinalu de Luka, prefektu rimskih naukovnih komisija, kako bi se imalo u smislu enciklike „Aeterni Patris“ u svih neposredno mu podčinjenih učevnih zavodih u Rimu nauku udesit. Stoga da nam bude ciela stvar jasnijom, mislimo, da ćemo najbolje svakomu ugoditi, kad pustimo, neka sam sv. otac u tom predmetu govori t. j. ako diljem priobćimo rečeno papino pismo:

„Mi smo se već odavna našimi promatranji i izkustvom uvjerili, da će se najprije i najsretnije uz božju pomoć dovršiti onaj boj, kojim se vojuje proti crkvi i cielomu družtvu, ako se prava načela u znanju i u svakom poslu uzpostave filosofijskimi znanostmi. Zato je glavna stvar, da obćenito procvieta zdrava i na čvrstih načelih stojeća filosofija. Iz toga razloga upravismo nedavno okružnicu na sve biskupe katoličkoga svieta, u kojoj smo na široko dokazali, da će se ovaj cilj jedino pospješiti kršćanskom po starih crkvenih otcih zavedenom i stvorenom filosofijom, koja ne samo da posve odgovara katoličkoj vjeri nego je takodjer vrlo koristna za njezinu obranu i razjašnenje. Ovu filosofiju, koja je kroz stoljeća bila toli bogata divnimi svojimi plodovi, kako ondje spomenusmo, primili smo kao baštinu od sv. Tome Akvinca. On, kad ju je čistio, razjašnjivao i usavršivao, toliku je silu i jakost svoga duha pokazao, da je punim pravom zaslužio pridjevak, „angjeoski učitelj.“ Biskupe pako opomenuli smo ozbiljno, da u zajednici s nami o tom nastoje, kako će ovu staru filosofiju, koja je reć bi iztisnuta i propala, uvesti u katoličke škole i dati njoj ono častno mjesto, koje ju ide.

Mi se vrlo veselimo, da je ona okružnica uz milostivu pomoć božju svagdje našla voljni susretaj i podpuno suglasje. Jasan nam dokaz za to podavaju mnoga pisma, koja smo primili od biskupa, imence iz Italije, Francezke, Hispanije i Irlandije, to od pojedinih biskupa to opet od više njih ili iz iste provincije ili istoga naroda, u kojih nam očituju svoje prevrle misli. A nije niti manjkalo svjedočanstva izraženih posve slobodno i u največem počitanju od učenih muževa, jerbo su nam glasovite akademije učenjaka pismeno izjavile one nazore, koje i biskupi. U ovih pismenih podatcih veseli nas osobito izražaj poslušnosti prama apoštolskoj stolici a i to, da je u njih jasno izjavljen sud i mnienje. U njih se najme izjavlja jednoglasno, da je ono naše pismo jasno i dobro označilo koren sadanjih zala i uztuk proti njim. Svi se slažu u tom, da se ljudski um baca u valove dvojba te izlaže največim pogibeljim bludnja, ako se odkloni od božanskoga ugleda vjere, a naproti, da će se tim pogibeljim lahko izbjeći, ako se ljudi utiču pod okrilje katol. filosofije.

Za to želimo, častni brate, i to vrlo, da nauka sv. Tome, jer je u osobitom suglasju sa vjerskimi istinami, čim prije oživi kao što u svih viših katoličkih zavodih tako osobito u ovom gradu, koj pred svimi drugimi nosi ime katoličkoga grada; on, buduć sjedište najvišega biskupa, ima pred svimi drugimi gradovi prednjačiti slavom, da se u njem najbolje goje zna-

nosti. A k tomu dolazi i to, da su se u Rim, u to središte katoličkoga jedinstva, sjatili u velikom broju mladići iz svih zemalja, da baš kod uzvišene stolice sv. Petra izučavaju pravu i neizopačenu znanost. Ako dakle u nas moćno kuca kršćanska filosofija, to neće biti sužena samo na granice našega grada nego će se kao plodonosna rieka razlievati medju sve narode.

Da ove nauke čim bujnije procvatu i uspievaju, valja se nadalje i za to brinuti, da pristaše školastične filosofije o tom rade, kako će ju čim bolje razširiti, da osobito ustroje družtva i sastaju se u skupštine, gdje će predavati plodove svoga znanstvenoga rada i tako koristiti obćemu dobru. Ove naše misli i namjere htjeli smo tebi častni brate, kao predsjedniku školskoga vieća priobćiti, znajuć, da će nas tvoje izkustvo i tvoja uvidjavnost u tom podupirati. Ti sjegurno znadeš, da su ovakove skupštine ili družtva učenih muževa na neki način bila dragocjena poprišta, gdje su ljudi pronicava uma i na glasu u znanosti mnogo okoristili se, pišuć i razpravljajuć o uzvišenih predmetih, a osim toga mladje sile obučavali na veliku korist znanosti. Ovim tako liepim običajem i ustanovom, da se sile sdruže i sabire luč umnosti, nastale su zadruge učenjaka, od kojih su se jedne bavile sa više struka, a druge radile na jednoj. Živ glas i slava ovakovih zadruga ostao je, a cvale su one svagdje pod zaštitom rimskih papa, kao po Italiji u Bologni, Padui, Palermu i drugdje. A jer su ova svojevoljna družtva bila od velike koristi za znanost i njezino usavršivanje i mnogo toga ostavila kao vrlo koristno i za danas, to smo i mi namislili ista rabiti pomagala, da našu osnovu podpuno izvedemo. Mi smo stoga u gradu Rimu ustrojili akademičko družtvo na ime i pod zaštitom sv. Tome Akvinca, koje će imati tu zadaću i o tom raditi, da se njegova djela iztumače i razjašnjuju, njegovi nazori razglobe i ovi prispodobe sa mnienji filosofa prošlih vremena ili današnjega doba, da pokaže znamenitost tvrdnja sv. Tome i ove utvrdi te ovako razložnu znanost širi, pobija razgranjene bludnje i razjasni najnovije obrete.

Za to ti, častni brate, nalažemo, poznavajući tvoju vrstnoću u nauci, brzo shvaćanje i osobiti mar za sve stvari, koje se tiču ljudskoga boljka, da ovu našu namisao izvedeš. A ti razmišljaj medjutim o tom, te kad si našao sredstvo odgovarajuće našoj misli, podastri ga pismeno, da ga izpitamo, odobrimo i svojim ugledom potvrdimo.

Napokon smo odlučili, sliedeć primjer sv. Pija V., našega predšastnika na glasu i djeli i svetosti, da se mudrost angjeoskoga učitelja čim dalje razširi, sva njegova djela u podpunosti izdavati. Taj predšastnik ima u tom pogledu tu zaslugu, da su njegovim nalogom izdani spisi sv. Tome kod učenjaka stekli veliki ugled i da su ih željno nabavljali. Nu čim sve više nestaje ovo izdanje, biva sve to veća želja za novim, koje će se moći i valjanosti i oblikom mjeriti sa izdanjem Pijevim. Jer sva druga izdanja, koli starija toli novija, čini se, da neodgovaraju zahtjevom, jer stranom nejmaju sve spise sv. Tome i komentare najboljih njegovih tumača a stranom se je malo pazilo na vanjski oblik. Stoga nejma dvojbe, da će toj nuždi odmah takovo novo izdanje, koje će imati bez iznimke sve spise sv. Tome, po mogućnosti liepimi pismeni tiskano i brižno u tiskarskih pogrieškah izpravljeno. U tom izpravljanju morati će se obzir uzeti i na rukopise, koji su u naše vrieme nadjeni i objelodanjeni. U jedno ćemo izdati i komentare najglasovitijih komentatora, kao što sv. Tome de Vio, kardinala u Gaeti i Ferrari, uz koje će nauka velikoga muža teći kao dražestno žuboreći potočić. — Mi znademo doista za ogromnost i težkoće u tom poduzeću, nu sve to neplaši nas, da ćemo se doskora latiti posla. Mi se najme uzdamo čvrsto, da će nam u tom važnom poslu, koj imade promicati obći boljak crkve, biti na ruku pomoć božja, jednodušna podpora biskupa te tvoja već odavna dokazana i poznata mudrost i neumornost.

Za toga dajemo ti, častni brate, u znak svoje osobite ljubavi, od cieloga srca svoj apostolski blagoslov.

Dano u Rimu kod sv. Petra 15. listopada 1879., druge godine našega pontifikata.

Papa Leo XIII.

Jesu-li glavničari tati i parasite? *)

Preveo iz talj. I. *Urpani.*

Prvi red naslova, što jih socijalista u ime rada stavlja naproti glavnici, da ju obori i iztriebi sa svieta, jest družtvene vrsti. Koje, kakove-li je vriednosti, vidili smo iz ogleda, na koji ga stavismo: u oči prava, jedinog kušnika u toj velikoj parbi, on se pokazao od nikakove jakosti. U drugom redu dolazi onaj skup naslova osnovanih na posebnih odnošajih, koji postoje medju radnikom i glavničarom. U prvom je slučaju napad i obrana

*) Ova razprava, prem pod drugim naslovom, u savezu je s onom, koja je otisnuta ljetos u br. 1—9. Isto tako biti će povezane s ovimi i još njeke, koje ćemo tekom ove godine priobćiti. Ured.

*

bila slična hrvi, koja se zametne medju dvie neprijateljske čete iz daleka, u ovom drugom spodobna nasrtu prsi u prsi, te zato u tiesno sbijenu i odlučnijemu. Pitanje se svadja jednostavno na to, najme: da-li glavničar mora pod udari radnika socijaliste pasti, svladan kao *parasita* i kao *tat*, il izići čitav pod oklopom poštenja. Evo vam pitanja, hajde, da ga promotrimo.

I.

O parasitizmu glavničarskom.

Glavničar, kako nam se opisuje i crtka perom socijalistâ u odnošaju napram radniku, nije no biljka nametnica, koja sisa životni sok one, koje se uhvatila, il nevaljalac trut, koji se do svoje mile volje uživa onog presladkog nektara, što no ga marljive pčele mogoše samo velikim trudom sakupiti, il lupežka ruka, koja silom odnese plodinu znojem težaka orošenu. I o te žalostne slike, e da jih učine vjerovatnijimi i u cielosti mrzkijimi, znaju prikučiti takove dokaze, te čine, da uzplamte od ogavja radnici i mirnije ćudi. Da vidimo u primjeru.

République démocratique sociale u svojem programu piše ovako: „Rad će se današnje služnosti riešiti. On će moći konačno vaditi korist iz asocijacije, te zlatne neizcrpive rudnice, napram kojoj sve one, iz kojih vadi novac naših glavničara, nisu no pretanke žilice. Obstanak postati će nemogućim za *sve takove parasite*, koji živu na trošak narodnjega proizvadjanja a ne podavaju nikakove hasne čovječanstvu; oni će takodjer morati proizvadjati, da troše, mjesto da troše, a da ne proizvadjaju; sveobći razvitak bogatstvâ, štono će biti posliedkom, uzpostaviti će sveobću dobrobit, uz koju će prestati napokon ona užasna nevolja, koja tvori od našeg gospodarstvenog stanja pravi pakao za ogromnu većinu naših sugradjanâ."

Glavničari troše a ne proizvadjaju: dakle su parasite radnika, koji proizvadjaju. Prvi dokaz.

Dervilles, radnik krojač, okrenuv se ka glavi republike u *Prolétaire-u* br. 1. mjeseca ožujka prošle godine pisao je: „Jest jedna stvar, gospodine predsjedniče, za koju vi možda ne znate, a ta jest, da postoje dvie Francezke: *Francezka parasitna*, i Francezka proizvodnica. Prva premalena u broju individuâ jede i pije do sita; druga najmnogobrojnija radi i proizvadja koliko treba vašim slastim i lastim, a za naknadu neima da stavi u usta no koricu kruha."

Glavničari, najneznatnija manjina pučanstva, jedu i piju do sita a da i ne rade: radnici usuprot, ogromna većina, namećuć jim tolika dobra radom i proizvadjanjem, ostaju praznih ruku: dakle glavničari su najgrdniji parasite družtva. Drugi dokaz.

Dragostniji je način, što ga rabi Fauconnier, doktor prava, da dojde do jednaka zaključka. Nije tomu davno, piše, pitalo djecu njeke pučke škole, koji je zanat najveće zavisti vriedan. Svi odgovoriše u mah i jednim glasom: onaj prodavaoca duhana. Pomislite si, primjećuje rečeni pisac, da bi se dalo isto pitanje djakom naših licea, koji ipak bi morali imati plemenitijih nazora. Najvećim dielom bi odgovorili svom iskrenosti: *onaj posiednikâ prihoda*. Jadni mladići, vi niste jošte pogledali u riečnik. Posjednik prihoda znači onoga, koji živi od svojeg prihoda: koji živi od svojeg prihoda znači onoga, koji živi od tudjega rada. Koji živi od tudjega rada, znači što i *družtveni parasit*. Nemojte, da budete družtveni parasite. Učili ste od klasikâ prezirati parasite, gledajte dakle, da budete spadali velikomu razredu radnikâ, i da budete na korist bližjemu. Um vam dokazuje, da što više imade čeljadi, koja ne radi, tim veći je teret onim, koji čine, da ona živu, a pravica vam brani škoditi drugim ljudem, obteručujuć jim jošte više breme, koje nose[1]).

Posjednici prihodâ, glavničari, živući od tih prihoda, živu od tudjega rada: dakle jesu družtveni parasite. Al to je namet udaren proti svakoj pravici na radnike, tim teži, čim veći je broj onih, koji uz onaj način živu: dakle posjednici prihoda, glavničari, nepravedni su nametnici radnikâ. Treći dokaz.

Reć bi, da se meštru onih, koji su vješti poslu socijalizma, najme Proudhonu, mili na osobiti način prišiti naslov parasite glavničaru. Evo primjera u malo redaka: „U sustavu vlastničtva lihvarskoga, piše, u kojem glavnica, varkom na prosto jezikovnom, prelazi s rukuh radnika u one *parasite*, koji se nazivlje s otog razloga glavničarom, vjeresija jest *jednostrana*, prelazeć od *parasite*, koji posjeduje a ne proizvadja, na radnika, koji proizvadja a ne posjeduje. Buduć tako ustanovljeno, vjeresiji jest uvjetom prihod plaćen dužnikom u izmjenu dozvole, što mu ju daje *parasita*, da se okoristi glavnice[2])." Na drugom mjestu, jer neima, po njegovu mnienju, medju vlastnikom i najmiteljem nikakove razmjene bud ciene, bud služnosti, zaključuje, da je uložba il najam njekakav gulež osnovan jedino na prevari i na nasilju s jedne, na slaboći i neznanstvu s druge strane. „*Proizvodi* se, primjećuje, polag nauka ekonomistâ, *ne stiču no proizvodi*. Ovaj aforizam jest osuda vlastničtva. Vlastnik, dočim ne proizvadja nit po sebi, niti svojim sredstvom, a prima proizvodâ u zamjenu ničega, *jest parasita ili tat*." Iz ovog zakljčka pravi dva izvodka. Prvo, da se republikanska ustanova godine 1793., buduć definirala vlastničtvo: *pravom uživati se plodova svoga rada*, kruto prevarila, jer je morala reći: vlastničtvo je pravo uživati i razpolagati po miloj volji *tudjim dobrom, plodom* obrta i tudjim radom. Drugo, da su svi vlastnici zemljišta, kuća, pokretnina, strojeva, orudja, i svake vrsti novca, i koji iznajmljuju svoje kuće uz cienu, koja nadmašuje troškove popravka, krivci lihve i guleža. Drugimi riečmi, da bud kakova ciena najamnine prijeta ne na

---

[1]) La questione sociale, gl. 1. ll. 16, 17.
[2]) Solution du problème social, *Banque d' Échange, l. 211.*

odbitak prikraćenih probitaka, već kao uplata posudbe, nije djelo vlastničtva, nego sbilja tatbina[1]).

Glavničar, u dozvoli što ju daje radniku il obrtniku, da se koristi njegove glavnice, ne daje u izmjenu nikakvu vrednost, nit ne čini nikakovu uslužnost: dakle dugovine, kao dužne naknade za nj neima nikakove, te zato, jer je korist, koju odtuda vadi, i od koje pretilo žive, stvar krivo stečena, sliedi, da je on parasita, muktojelica, tat. Četvrti dokaz.

Laveleye, koji argumentira s drugog gledišta, čini, da dolazimo do jednakog zaključka. „Vi, veli on, koje oduševljuje duh kršćanski, proglasujete da su svi ljudi jednaki. Prema tomu načelu dopušćate obće glasovanje, s toga množtva imaju pravo izabrati zakonodavce i po njimi stvarati zakone. U isto vrieme ekonomiste jim opetuju, da svako vlastničtvo proizlazi od rada, ona ipak vide, da uz sadašnju družtvenu formu, oni koji rade, ne imaju ni mrve vlastničtva i dobivaju jedva jedvice hranu, i da usuprot oni, koji ne rade, živu u obilju i posjeduju zemlju. Budući prvi sačinjavaju veliku družtvenu večinu, kako da jim se zapreči, da se koji dan ne okoriste, te promjene zakone, kojimi je uredjena razdielba bogatstva, i to na takov način, da se oživotvori izreka Sv. Pavla: „tko ne radi, neka ni jede[2])?“ Takodjer i Fauconnier se utiče ugledu sv. pisma, navadjajuć III. pogl. Postanka, gdje je pisano, da je Bog iztjerao čovjeka iz zemaljskog raja, e da obdjelava zemlju. Odkle izvodi zaključak: da je družtvo podieljeno u dvie grupe, kojih jedna da krši Gospodnju zapovied, a druga da ju doduše vrši, nu bez zasluge, jer da je na to prisiljena nuždom[3]). Proudhon, taj bogospovac i nijekalac Boga, kad mu je u prilog, ne srami se niti on pobožno navadjati sv. pismo, prizivajuć ne samo na jedno, već na dva svjedočanstva: na ono sv. Pavla i na ono Postanka, pogl. II., gdje se veli, da je Gospodin stavio Adama u raj zemaljski, da ga obdjelava. Navodu tih dvajuh nadostavlja njekakovo svoje tumačenje one osude, koju izreče Gospodin proti prvomu čovjeku, *u znoju svojeg lica hoćeš hraniti se kruhom*, to znači, veli on, „proizvadjati ćeš si sám svoj kruh . . . Bog nije rekao, otimati ćeš se o kruh sa svojim bližnjim; već, ti ćeš raditi pokraj svojeg bližnjega, i oba ćete živiti u miru[4]).“

Na svietu ima čeljadi, i ne malo, koja znajuć za sedmu božju zapovjed ne bi bila ostala osvjedočena o nauku opliene, što ju socijaliste na sve strane svieta raztrubiše. Trebalo je s toga primiriti oporne savjesti, i u tu svrhu se uzelo utočište k najvažnijemu ugledu sv. pisma, dokazujuć ovim u ruci, da su glavničari kao kršitelji božjih zapovjedih tati i pravi parasite. Evo petog dokaza.

[1]) Qu'est — ce que la propriété? gl. IV. 1. 143.

[2]) De la Propriété et de ses formes primitives. *Préface* V.

[3]) Loc. cit., l. 13.

[4]) Loc. cit., ll. 103, 104.

Svih ovih pet dokaza isti pisci podkrepljuju jošte šestim, koji sastoji u tom, da omrazi radnikom glavnice i glavničare. Glavnice, vele oni, jesu krasan izum, da se pretilo živo na trošak radnika: tvrditi, da je vlastničtvo proizlaz rada, stvar je za naše doba absurdna, dočim se u svakom kutu družtva vidi, da rad jednako vriedi što siromaštvo, a lienost što bogatstvo. Siromah se raztaplja radeći, dočim bogati glavničar u bezposlici dan na dan sve više bogati. Radnici su odbaštinici života, paria su družtva, i nalik crvom smicaju se po najnižjoj nizini čovječanstva, a glavničari, koji stoje visoko, gledani s bliza nisu no nakaze nepoštenja i zločina. Tako običavaju govoriti socijaliste. A da bi htjeli primjere neuljudnih imena mržnje, grdnje i biesnoće, što jih nakupiše na glavničare, ne bismo svršili tako brzo. Predjimo radje na pretres pitanja.

II.

Da-li su glavničari i sbilja parasite i tati.

Označimo prije svega obseg pitanja. Proudhon budi nam vodjom. Sravnujuć on prava glavničara s onimi starinskog gospodara, podlaže jim *zakup* zemalja, *najam* kuće, *najam* pokretnina, prihod nepokretnina danih za uvjek, *kamate* od novca, i sve ono, što dolazi pod imenom *nadarbine, probitka, dobitka,* čega se glavničar uživa a da nije niti prstom maknuo na ikoje djelo. S toga on niže definira bez okolišanja, da je vlastničtvo *sila proizvadjanja bez rada*. Najbolji to izum, da vlastnik mirno i veselo žive u lienosti, bezbrižan, prekrštenih ruku, u slasti i lasti.

Zaslužuje-li imena pravice takav postupak, il prije naslov parasitizma i lupeštine?

Socijaliste ovdje pomućuju dva poredka, koji su po svojoj naravi bitno različiti: poredak pravni i poredak moralni. Ne pita se u ovom slučaju, može-li ne može-li glavničar živiti u lienosti dopušteno uživajući plodove svojih glavnica. To pitanje spada na moralni poredak. Ovdje se usuprot radi o tom, da se znade, jesu-li plodovi, kojih se uživa glavničar, stvar pravo ili krivo stečena. A to je pitanje posvema pravnog poredka. S toga, da pitanje ima vlastiti si oblik, treba ga označiti ovako: „dobitak, što ga primaju oni, koji davaju drugim glavnice, kojih su posjednici, je-li dobitak pošten il nepošten, pravičan il nepravičan?“ Socijaliste tvrde, da je nepošten i nepravičan: mi protivno, i zato velimo, da je takov dobitak, ugovoren po dužnom propisu, pošten i pravičan. Velimo *po dužnom propisu*, da izključimo slobodu neograničene lihve. Sada da dokažemo.

1. Svaka usluga zaslužuje naknadu. To je pravilo stroge pravice, koja zahtjeva svakom sgodom uvjek razmjer odnošaja. Koji pako da u zakup polje, koji da u najam kuću il koju pokretninu, koji da na posudu koju glavnicu, što zahtjeva? Ništa drugo no naknadu pristojeću uslugi, koju čini. I sbilja dajuć on u zakup, u najam, na posudu, veli: ustupljam vam *porabu* ote kuće,

tog polja, ote pokretnine, i slobodnog razpolaganja toga novca: okoristite se kako možete i umjete: dajte mi toliko naknade. Po čem treba zaključiti jednu od dvijuh: il da ustupak porabe ovih predmeta nije usluga, il, ako jest, da je naknada zahtjevana u ime zakupa, najma il posude, primjerena pravici. Koji nije u najam dao svoju pamet, kojim bi razlogom mogao uztvrditi prvi diel alternative? Da se vidi predstava kojeg komičnog družtva scieni se pravičnim platiti toliko, koliko da se čuje pjevanje koje pjevačice, toliko da se čuju kajde njekoliko glasbilâ. Ipak sva ta čeljad drugo ne čini, no proizvadja u prisutnih jednostavnu i prolaznu nasladu. Koliko se pravičnijim ne mora scieniti, da bude naknadjen onaj, koji vam da u najam il inače, svoju glavnicu, dočim vas tim čini vrstnimi doći do liepa novca od porabe il od obdelavanja polja, od porabe il od uložbe novca u koje obrtno poduzeće, il vam dade sredstva potrebita ugodnu boravištu, il da se uživate ma ikakova probitka, kad vam ustupi porabu kuće il pokretnine, kao stroja il konja? U nijednom ovih slučajeva nije dakle kradnja ona korist, što ju glavničar vadi sa svojih glavnica, već naknada pristojeća realnoj uslugi, koju čini; niti se ne može kazati, da je kakov parasita, koji žive na trošak drugoga, već pošten čovjek, koji žive od onoga, što ga ide.

(Konac će sliediti.)

Vječna luč.

(Piše župnik Dubički.)

Stupiv u crkvu, taj stan svevišnjega stvoritelja, sve je u njemu tiho i mirno. Samo pred velikim žrtvenikom nješto se svjetluca, kano da se od velikoga strahopočitanja neusudjuje zasjati žarom, već reći bi u svojoj poniznosti prikriva si lice. Bože! koja nas tajna čuvstva tu obuzimlju, kakove-li se svete misli u duši našoj radjaju! I nehotice pomisliti moramo: *„Vere Dominus est in loco isto. Non est hic aliud nisi domus Dei, et porta coeli.“* — Tu nam se pričinja, kano da zajedno sa sv. Ivanom čujemo glas: *„Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus.“* (Apocal: 21, 3.) Dakle je tu stan samoga Boga, Isusa Spasitelja, koj pod prilikom kruha u svetohraništu medju nami prebiva. Pred njim prigni se svako koljeno čovječansko, i pokloniv se slušaj što ti on iz nutra govori: *„Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos.“* (Mat. 11, 28.)

Pak kako doznasmo za njegov stan, tko nas je do svetohraništa doveo? Kakogodj trojica mudrih od iztoka doznaše za mjesto, gdje se Isus rodio, tako doznajemo i mi, gdje on u naših crkvah prebiva. Zviezda, koju tri mudra na iztoku opaziše, i koja im naviesti porod spasitelja svieta, dovede ih u Judeu, te u glavni grad u Jerusolim, i odavlje sprovede ih ista zviezda do Betlehema, gdje si novorodjeni kralj bijaše odabrao za prestol prostu štalicu: *„Et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra, ubi erat puer.“* (Math. 2, 9.) Ravnim načinom dovodi i nas prijazna jedna zviezdica do vrela milosti, gdje božanski spasitelj u presvetom oltarnom otajstvu medju nami prebiva, koja se zviezdica u crkvah naših zove „vječna luč.“ —

U istinu možemo reći, kano da je već od vajkada g. Bog svoju prisutnost vatrom naviešćivao. Tako se izkaza Mojsiji u plamtećem grmu; apoštolom na duhove u plamtećih jezicih! Rimski obrednik propisuje, da pred svetohraništem, u kojem se nalazi oltarno otajstvo, ima dan i noć goriti makar po jedna luč: *„Lampades coram eo* (tabernaculo) *plures vel saltem una diu noctuque perpetuo colluceat.“* (Rit. Rom.) Ovoj ustanovi crkve ima tragova već u 4. stoljeću, kad se slična luč u crkvah uzdržavati morala dan i noć i osim službe božje. Tako sv. Epiphanij kazuje u listu na Ivana biskupa Jeruzolimskoga, da je na svojem putovanju vidio „goruću luč“, — i na pitanje, kakvo je to mjesto, odgovoriše mu: da je crkva (Epis. ad Joannem Hier. in fine).

Znademo, da je takodjer u hramu Jeruzolimskom slična neprestano goruća luč bila. U nutarnjem bo odjelu svete kolibe stajaše namješćen dragocjen svietilnjak, na kojem bijaše namješćeno sedam svietiljka uljem napunjenih, koje neprestano gorahu. Luč takova zvaše se „vječna luč, — a svećenici moradoše na to paziti, da uvjek gori: „Praecipe filiis Israel, ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum purissimum, piloque contusum: ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonii extra velum, quod oppansum est testimonio. Et collocabant eam Aaron et filii ejus, et usque mane luceat coram Domino. Perpetuus erit cultus per successiones eorum a filiis Israel.“ (Exod. 27, 20. 21.) Dapače pripovjeda se, da je srednja od onih sedam svetiljaka tek nakon četerdeset godina poslje razorenja hrama, — dakle već u vrieme, kadno božanski spasitelj javno učaše — utrnula bila, dočim prije vazda goraše.

Ova luč zapaljuje se kod nas na veliku subotu pod pjesmom: Exultet“, blagoslovljenom vatrom, te od to doba ima vazda bez prestanka čitavu godinu goriti. Obično se drži, da smrtno grieši, tko po nemarnosti propusti, da vječna luč utrne, bio on svećenik, bio tko mu drago, ako brigu preko toga voditi ima. Praeceptum grave juxta plures eruitur esse consvetudine universali ac decretis omnium dioecesanorum synodarum, adeo qui culpabiliter in hoc deficeret, vel uno die integro, posset peccare mortaliter.“ (Falise S. R. p. 652.) Ali što ćemo, kad u nas imade i takovih župa, koje izbilja težko mogu namaknuti potrošak na vječnu luč! U tom pogledu držati se je sliedećega naputka: „Expensae faciendae in lampade accendenda prius fabricae ecclesiae, et si ejus facultates non tulerint, communitati incumbunt. Si autem communitas renuat, primo parochus, fruens redditibus sufficientibus, deinde parochiani tenentur subvenire expensis ad id necessariis“ (Falise S. R. p. 653.).

Drugi opet bogoslovi i moraliste hoće, da se ustanovi posebni „collector eleemosynarum“, a medju timi jest i Gury: „Nullibi conservanda est S. Eucharistia sine lumine semper ardente. — Sic etiam statuerunt variae congregationes, quae volunt, ut, si ecclesia esset nimis pauper instituatur collector eleemosynarum, ut oleum sufficiens habeatur.“ (Gury C. Th. M. II. n. 310.) Čuje se, da kod nas tu i tamo postoji običaj, da pred svetohraništem gori „petroleum“, *) da-li je to probitačno, neznam; svakako bi dobro bilo, da se takav slučaj preč. duhovnomu stolu do znanja stavi, odakle bi se siguran naputak dobio. —

Dopis.

U Petrinji, 5. travnja 1880. *(Nova kapela)* Bila Vam kapelica u Petrinji sv. Katarine, u ulici zvanoj Maidanci. Stara, drvena kapelica, sagradjena po doseljenicih iz bosanskoga Majdana, kojim je dodijalo igô tursko. Po tom i ime ulici Majdanci. Kako svjedoči spomenica župne crkve, u toj kapelici čitahu sv. misu obično otci Franjevci hrastovački, jer u Petrinji bijaše lih vojni kapelan, koji je čitao sv. misu u drvenoj crkvi sv. Lovre. Godine 1864. morala se po nalogu višje oblasti kapelica srušiti, jer ne bijaše pristupnom za crkvene obrede. Budué je ova kapelica imala svoj posebni fond, budué je narod do ove crkvice mnogo držao, nije ni jedan časak prestala želja i nastojanje, da se nova kapelica sagradi. O tom se ozbiljno radilo prije nekoliko godina, kadno su bile dvie gradjevne osnove nacrtane i kad je trošak bio pripravljen. Narod je osim toga bio obećao dobrovoljnih darova za gradnju. Nu gradnja osujetila se neslogom občinara samo radi mjesta, na kojem bi se gradilo. Jedni hjeli na starom zemljištu, a drugi preko na prostijem mjestu. Jučer dne 4. travnja uze opet ozbiljno viećat o gradnji kapelice. Prečastni g. opat i župnik J. Lehpamer reče liepo slovo vieću od 150 občinaru. Na srdce im stavi božju stvar. Poglaviti g. načelnik Stjepan Pejaković svojim baš retorskim govorom te žarom katoličkim poduprie govor predgovornika. Nu i sada nesloga htjede uništiti dobre odluke. Našla se četa, vodjena čovjekom slaba osvjedočenja, te zavedena krivimi uputami, kojoj je bila namjena opet na sliepo oduljiti gradnju crkvice. Odvažnost g. načelnika pobjedu steče. Većina občinara, ljudih prevriednih, ozbiljno zaključi graditi kapelicu. Kapelica imade gotova novca 4900 for., a nadat se je liepoj podpori naroda i odličnikâ. U odbor komu je povjereno da s mjesta započme rad izabrani su: gg. crkveni odbornici i predsjednik crkvenog odbora preč. g. Josip Lehpamer, Gjuro Bifflin, Ljud. Mašgon, Mato Mur, Tomo Šlechsa, zatim gg. načelnik Stjepan Pejaković, bilj. Kos, Josip Duinić, Alexa Vučak, Franjo Gjureković, Stjepan Križanić, Ivan pl. Janković, Mijo Genner, Franjo Petrak, Ivo Ljubešić, Mato Biffl. Pozvat će se na sudjelovanje još i drugi, koji budu voljni promicati svetu stvar. O razvoju stvari, velecučeni gospodine uredniče drugi puta, kao što i o slavlju stogodišnjice naše župne crkve sv. Lovre. *S. V.*

*) Na upit njekih francezkih biskupa, bi-li moglo osim ulja od uljika goriti drugo kakvo ulje, ne izuzev ni „petrolej“ odgovorio je sv. sbor za obrede 14. srpnja 1864: „Generatim utendum esse oleo olivarum; ubi vero haberi nequeat, remittendum prudentiae episcoporum, ut lampades nutriantur et aliis oleis, quantum fieri potest, vegetabilibus.“ Po tom, gdje je nužda velika mogao bi rabiti dozvolom biskupovom i petrolej. Ured.

Viestnik.

Zagreb. Utorak (6. o. mj.) oko 12½ sati preminu preč. g. kan. Filip Perok opat, prepošt i arhidj., nakon kratka ležanja, jer je još prošloga petka u jutro došao u crkvu, da bude na koru, nu otišao je prije, pošto mu je pozlilo. Kako je onda legao, tako se eto ni nedignu više, žestoka upala svlada njegovu na oko dosta jaku narav. Rodio se pokojnik u Bakru 30. studenoga 1813. Svršivši više nauke bogoslovne u Zagrebu namješten je u kr. plem. konvikt za prefekta, odkle nakon kratkoga vremena podje za župnika u Mihovljan. Radeć tu u pastvi 15 godina toliku si je privrženost stekao u narodu, da ga i danas još u župi vrlo rado spominju. A ni braća njegova sukotarani, kojim je on 11 godina bio podarhidjakon ne mogoše zaboraviti ljubežljivosti, kojom bi ih svakom sgodom susretao. Iz vremena župnikovanja svoga jedne bi se sgode pokojnik uviek vrlo rado sjećao. Kad je bivši pronuncij sv. stolice u Beču kardinal Michael Viale Prelà mjeseca rujna 1853. dolazio iz Beča u Zagreb, da proglasi apoštolsko pismo pokojnoga pape Pija IX. od 9. prosinca 1852., kojom se zagrebačka biskupija diže na nadbiskupiju, pokojnik ga je na putu svetčano dočekao i kao rodjeni Primorac talijanski ga pozdravio u našem Zagorju, što je kardinala i iznenadilo i vrlo mu milo bilo. Godine 1858. imenovan je kanonikom, ter je kroz 22 godine revno djelovao na znamenitom ovom mjestu, naročito je dulje vremena sve do prošle godine obavljao službu poenitencijara u prvostolnoj crkvi. Danas poslje odpjevanih zadušnica pokopan je na skupnom groblju. Za revnovanje njegovo pomilovao mu Bog dušu!

— Samostan milosrdnih sestara stignuo je velik udarac. Jučer u 6½ sati u jutro preminu glavarica Ivana Kroesbacher. Već od desetak dana žalostan taj čas očekivao se, nu još uviek veliko je pouzdanje bilo u Boga, koji je već njekolikoput iz iste pogibelji izbavio obljubljenu glavaricu, za koje su zdravlje stotine Bogu odanih duša šiljale vruće molbe. Ovaj put svidjelo se providnosti Božjoj drugčije. Glavarici bilo je poći s ovoga svieta, da ondje primi plaću za krasna djela svoja. A velik je broj tih djela. Ne spominjuć njena djetinstva u

Vulpmesu u Tirolu, gdje je 1816. rodjena, zaslužan je njen rad već od god. 1838., kad je stupila u milosrdnice države Tirolske, gdje je 1840. položila zavjete. Nu Hrvatske se tiče djelovanje njeno naročito od god. 1845. Tada dodje ona na poziv pokojnoga kardinala Haulika prva sa još šest sestara, te započme djelovanje, kojega blage plodove već danas u obilju uživa domovina naša. Za dvie godine posta ona već glavarica samostana zagrebskoga. Kad je god. 1856. ustrojena posebna provincija hrvatska imenovana je ona vrhovnom glavaricom svih samostana, što jih ima po krajevih Hrvatske. Od toga doba sav njen rad posvećen je drugoj domovini, Hrvatskoj, koju je ona od srca i obljubila bila. Viest ova na široko bi se raztegnula, kad bi stali opisivati, što je ona sve učinila kao glavarica. Kad reknemo, da je ona bila u istinu prava majka svim sebi podčinjenim, rekosmo sve. Sjetite se, što je majka svakomu pojedincu, pak ćete osjetiti sa svimi hrvatskimi milosrdnicami, što su izgubile u pokojnici. Sutra u 9 sati biti će za nju svetčane zadušnice u samostanskoj crkvi, a poslje pokopat će ju u grobnici samostanskoj, uvažujuć njeno vrlo blagonosno djelovanje. Od nas ide vruća molba k Bogu, neka joj pomiluje dušu, a vriednim milosrdnicam ublažio bol veliku, podavši im vriednu nasljednicu pokojnici!

— Matija Muslija, župnik u Vugrovcu umro je 31. pr. mj. — G. August Loborec, upravitelj župe u Rudah ide kao takav u Skakavec; Zdravko Radočaj ide za upravitelja u Rude (ne u Skakavec); Mat. Matina imenovan je 2. kapelanom i namjestnim učiteljem vjere u Belovaru; Gjuro Jušić, kapelan u Dubovcu kraj Karlovca ide za namjestnog učitelja vjere na c. kr. učiteljište u Petrinju. Stjepan Ninković, do sada upravitelj župe u Brestovcu ide za duh. pomoćnika u Gaj. Ignjat Pavliček, bivši upravit. župe u Vinagori za duh. pomoćnika u Dubovac kraj Karlovca. Premješteni su duhovni pomoćnici: Tomo Sataić iz Selnice u Čvrstec; Josip Vabec iz Pomorja u Selnicu; Fr. Gjurgjina iz Kraljevca na Voću; Ivan Vogrin iz Voće u Prelog.

Francezka. Još dekreti proti kongregacijam ni proglašeni bili nisu, van se je samo o sadržini njihovoj po novinah nagadjalo, već je započela borba proti njim. U Lille-u predalo je množtvo gradjana prefektu sjevernoga departementa oštar prosvjed proti proganjanju vjerskih družba, pokazujuć da je to i proti ustavu zemlje, koja brani slobodu svakoga i nepovredivost boravišta; a za tim da je to i proti zakonu, naročito proti čl. 291. kaznenoga zakona, koji dopušta svakomu gradjaninu, dakle i redovniku, zajedničko obitavanje, pak onda proti zakonu od god. 1850., kojim se družbam zajamčuje sloboda obučavanja. S toga da oni dižu glas proti tomu i kao gradjani Francezke. Za njimi povesti će se i drugud, a naročito biti će vjernikom na čelu biskupi. Glas njihov čuti ćemo na skoro i ob ovom pitanju; jer su njeki od njih već progovorili, kako će se vladati u školskom pitanju, pošto je osim čl. VII. ipak prihvaćena osnova novoga školskoga zakona. Slobodnih učilišta, koja su dičnom požrtvovnošću katolika podigli i krasno ustrojili, oni napustiti neće. Sad je dapače još više uzroka podržavat ih, ne bi-li zemlji dali što više muževa, koji će na svakom mjestu i činom i riečju izpovjedati načela sv. vjere Kristove. S toga i mole vjernike, neka učilišta pomažu i na dalje; neka ih od njih neodvrati ni žrtva, koju kao školarinu plaćati moraju, jer će si djeci uzčuvati najveće blago: čisto, pošteno srce, koje bi uz bezplatnu, svjetsku, modernu obuku moglo opustjeti i koječim natrušeno biti. Učenici pako podvostručit će marljivost svoju, da i pred sgolno državnim povjerenstvom pokažu, kako obuka po katoličkih učilištih ne zaostaje u ničem za onom po učilištih svjetovnih, pa kako je bez svakoga razloga podignuta na njih vika, a po cieloj zemlji uzbunjeni duhovi. To je eto već sada plod i dekreta i onih Ferry-ovih zakona, o kojih i „*Revue des deux Mondes*“ jasno kaza, da su „djelo samovolje i nasilja; pokus proti obćemu pravu, neprijateljski nasrtaj radi stranačke osvade, radi straha od slobode, stečene pred trideset godina.“ Udara se, veli isti list vrlo liepo, na redovničke zadruge, koje se ne mogu uhvatiti nego za skut ili za ime, što nose, koje nikomu ništa ne čine, jer se one drže obćega práva. Pak jer im se sada hoće uzkratit i ono, što po obćem pravu imati mogu, za to su i odlučili zatražiti zaštitu toga prava. Kongregacije, kako smo već posliednjiput javili, neće tražiti autorizaciju. Neće ju tražiti jedno s toga, što nisu voljne, da se s njimi postupa drugčije nego s Isusovci, pošto im je svim uzvišena svrha; neće ju tražiti ni za to, jer su uvjerene već unapred, da ju dobile ne bi, kad se ište, da podnesu svoja pravila, po kojih ne smiju biti podložne poglavarom izvan Francezke; a napokon ni za to ne, jer drže da ju ne trebaju, ter da će na sudovih dobiti one pravo proti ministarstvu. Vlada je već popitala dva odvjetnika, da-li bi kongregacije mogle uspjeti podnesci svojimi proti dekretom od 29. ožujka, pa su joj oba kazala, da o će tom morati suditi civilni sudovi. Kako će do tužbe doći još stalno nije. Jedni drže, da će glavari pojedinih kuća podići tužbu proti ministarstvu, ter bi tako samo o pitanju Isusovaca nastalo 27 tužba. Nu bivši državni savjetnik J. Weiss, strukovnjak u tom pitanju, svjetuje ih, neka ne rade tako, jer bi im sud mogao kazati, što je i Jerome Napoleonu kazao, da po zakonu od 1790. sud ne smije razsudjivati spisa i naredaba oblasti. Oni neka ostanu na svojih mjestih dotlje, dok ne bude prisiljena sama oblast potužiti se na njih. Ako ih država iztjera silom iz njihovih stanova, neka se povrate ma kako opet natrag, i to tolikoput, kolikoput im možno bude. Državna vlast tužiti će ih kao nasilne ljude, a sud ih neće moći osuditi, kad se vraćaju uviek u svoje vlastite stanove. Da-li bi im ovakva igra, malo škakljiva, koristila, prosuditi će one same. Svakako je svaki dan sve veći zaplet u toj zemlji!

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 16. U Zagrebu, 15. travnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot., a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Nješto o crkvenoj glasbi.

U mnogih seoskih crkvah vrlo se slabo njeguje crkvena glasba, t. j. orguljanje i pjevanje. Čovjeku odanu svim srdcem vjeri svojoj često put težko je pri duši, kad mora slušati ono zbog nevještine orguljaševe ili zbog pokvarenih orgulja nepravilno i neskladno sviranje, te ono hladno, mekaničko i nesgrapno pjevanje, premda si takvi može donekle one vanjske nedostatke nadomjestiti nasladjujuć si dušu pobožnim razmišljanjem i čustvovanjem. Kako će se to istom dojmiti čovjeka, koj je unišao u crkvu bez ikakve skoro vjere? A dodju u crkvu i takvi višeput ili službeno, n. pr. na kraljev rodjendan, ili onako od šale, n. pr. za volju kojoj osobi. Neće oni slušajuć onakvo orguljanje i pjevanje ovako govoriti: moramo se bar mi inteligentniji pobrinuti, da se Bog dostojnije slavi, hoćemo dati popraviti il posve nove nabaviti orgulje, ili dotirat ćemo dobro orguljaško mjesto, pa onda možemo zahtievati, da se ta služba valjano vrši. Ne tako, već ovako govore oni: kakve su to orgulje, kakvo je to orguljanje, kako se taj dere tamo gore i t. d., tko bi to slušao, to nije za nas. Dakako, mi se nesmijemo takve kritike toga bezvjerca, koj samo spoljašnost sudi, a nepojima uzvišeno znamenovanje svetih čina, tako prestrašiti, da bismo odmah išli tražit najveće umjetnike i umjetnice, samo da mu zasladimo boravak u crkvi, ali se ipak moramo i na takove prigovore obazirati. Nesmijemo dopustiti, da si takvi bezvjerci stvore krivo uvjerenje, kao da se crkva čim god zadovoljava, pa da se mogu nam ovako podrugivati: mi kada ljude slavimo, nebi se usudili slavit ih ovako, a za njihovoga Boga — jer oni vele, da boga slave — to je posve dobro; slabo oni svoga Boga štuju u srdcu, kad mu ljepše slave pripraviti neće.

Mi tvrdimo, da crkva goji umjetnost. A je-li to stoji posvud? Kada bi crkva gojila umjetnost samo ljudem za volju, da si steče kod njih dobar glas podupirateljice svakoga napredka dakle i onoga u glasbi, onda bi možebit dovoljno bilo, da se samo po većih mjestih, gdje ima tobože kompetentnih ocjenitelja glasbene umjetnosti, crkvena glasba čim većom brigom njeguje, pa da si tako crkva kod toga obćinstva svoj dobar glas sačuva. Al nije tako. U prvom redu imade se u crkvi Bog slaviti vanjskim načinom, u drugom redu imadu se buditi pobožna čuvstva, da bude Bog slavljen i nutarnjim načinom, a k tomu se osim drugih sredstva upotrebljava i glasba. Toj pako dvostrukoj zadaći može udovoljiti ne kakvagod već samo u pravom smislu te rieči umjetna glasba. Crkva dakle radi Boga samoga, t. j. radi vanjskoga i nutarnjega bogoštovja baš mora njegovati glasbenu umjetnost, pa jer se za ovim dvostrukim ciljem mora ići ne samo u gradu, nego i u najzabitnijem selu, sliedi, da se mora i ovdje čim više prema okolnostim umjetnoj glasbi brige posvetiti. Ovako će se za svoju vjeru nehajni kršćanin zabludivši slučajno u seosku crkvicu uvjeriti, da crkva i u najzabitnijem kutu Bogu na čast goji glasbenu umjetnost, pa će radostnije dolaziti u kuću božju, te uztrpljivije u njoj boraviti, što će za njega — bude-li otvorio srdce i uho rieči božjoj, bude-li sv. obrede pozorno motrio i sliedio primjer pobožnoga puka — dobrim plodom a s vremenom uz božju pomoć i podpunim obratom uroditi. Tako će umjetna glasba posredno i neposredno služiti Bogu; neposredno, stvarajuć u duši nehajnikovoj istinit pojam o bogoslužju, posredno što će mu pomoći povratit se k Bogu.

Nu da nedosadim ovim obćenitim uvodom hrlim, da odgovorim na pitanje, štono će ga mnogi čitatelj, prije nego-li je dočitao cieli

uvod, na mene staviti, na pitanje naime: što ja to razumievam pod umjetnom glasbom, pa to čak i u seoskoj crkvici? — O nebojte se, nemislim ja tu ništa nemoguća i neizvediva. Dobre orgulje, valjano sviranje i pjevanje to je dovoljno, da bude umjetne glasbe i u seoskoj crkvi. A sada da protumačim, što rekoh.

I. Svaka crkva (župna) treba da imade skladne te prema veličini crkve dosta glasne orgulje, one su jedna od najnuždnijih stvarih u crkvi, jer one olahkoćuju skladno pjevanje, poljepšavaju ga, jačaju ljudske glasove, pripravljaju uvodom čovjeka na pjevanje pobudjujuć u njem *animo*, a onu pauzu, dok se pjevač odmara, krasno i zgodno izpunjuju. Orgulje su dakle potrebnije u crkvi, nego mnogobrojni oltari, slikarije *), zastave, svjetionici, klecala i ini suvišni uresi. Zato će župnik nastojati, da patrona svoje crkve ili župljane — kako već gdje obstoje okolnosti — skloni, da se take orgulje nabave, to će mu biti jedna od najprečih briga. Ovdje se sjećam, kako mnoge pobožne duše poklone davaju crkvam, da im budu zadušbina pri Bogu, n. pr. slike kupuju ili zastave ili što drugo. O, vi dobročinitelji crkvini, spomenite se takodjer i orgulja, možebiti su one upravo jako nuždne. Znam da za 50 ili 100 for. nije moći dobiti orgulja, ali kamen do kamena palača, pa tako i k vašoj stotini prikupit će se druga, treća, četvrta stotina, te će se za godinu il dvie tri godine moći nabaviti orgulje, koje kada god budu orile crkvom, Vašu će dušu bogu preporučivati. — Isto tako potrebito je da se orgulje — čim se na njih štogod pokvari, odmah poprave, a ne pako da ovako pokvarene ostanu po više godina, što sam imao priliku vidjeti i u onih crkvah, koje u blagajni dosta gotova novca imadu, gdje je patron dosta bogat, a i župljani prilično imućni. Pokvarene i razudešene orgulje velika su neugodnost: orguljašu se neće da na njima igra, a svećenika i narod smetaju, jer ili svaki čas zapnu ili krivimi glasovi skladno pjevanje poremećuju.

II. Da budemo imali valjanih orguljaša i pjevača, potrebito je, da se mladićem, koji se pripravljaju za učiteljsko zvanje, jer će ovi biti skoro redovito takodjer i orguljaši, dade sva prilika u pripravnom tečaju, kako bi se mogli za službu orguljaša i pjevača crkvenoga podpuno usposobiti, neka im se dade za tu struku poseban učitelj (Imadu ga u Zagrebu. Ur.), koj će ih u duhu najboljih crkvenih glasbenika rukovoditi, s njihovimi glasbotvorinami upoznavati, da nebudemo morali u crkvi slušati plesne komade, opere i druge čisto svjetovne skladbe. Mislim, da bi takodjer svrsi shodno bilo odrediti nagrade za one pripravnike, koji bi se u crkvenoj glasbi najviše odlikovali, a na svršetku pripravnoga tečaja neka se u svjedočbi njihova usposobljenja savjestno naznači, u koliko je tko vješt crkvenoj glasbi, da budu kod biranja mogli izbornici znati, koliko je dotični kompetent uložio truda, da se za važnu službu orguljašku pripravi, napokon pako da bude orguljaš vršio ovu službu ne od nevolje nego radostno i savjestno, te da se takvo službovanje od njega bude moglo pravom zahtievati, neka mu se odredi pristojna nagrada. — Gdje nije učitelj orguljaš, ondje bi valjalo, da tko to mjesto dobiti želi — a nije svršio koj višji glasbeni tečaj već se privatno u glasbi vježbao — ima od kakvoga strukovnoga glasbenika kao nadležnoga sudca svjedočbu, da je zbilja za orguljašku i pjevačku službu sposoban. Inače moglo bi se dogoditi, da dodje k orguljam čovjek, koj s dva tri akorda, što ih si je u glavu zabio, jedva prati pjesmu, koj krivo pjeva, jer neima sluha, koj steže pjesmu, jer nezna, što je to takt i tempo, koj po volji sad viče a sad opet tiho posve pjeva, jer nezna, što je to forte i piano, koj mjesto čistoga a pjeva o, mjesto é pjeva ê te koj najljepše napjeve kvari, jer neima ni pojma o umjetnom pjevanju. — Ponajviše su takodjer djeca školska dužna u crkvi pjevati. Učitelj neka mladež, a najpače one koji imaju za pjevanje osobiti dar, vježba u pjevanju naravski, a to je i umjetno, jer je narav najveća umjetnica; učitelj nesmije se tim zadovoljiti, da mu se djeca uz orgulje deru i vriskaju, jer vriskanje nije pjevanje. Djecu netreba učiti pretežke i zamršene komposicije, jer za oto treba puno tehničke vještine, do koje se nemože u početnih školah doći; za njih su najprikladnije jednostavne crkvene skladbe.

Na ovo nadovezujem neke opazke, koje se temelje na višegodišnjem izkustvu. Kod nas neobstoji nikakvi žalibože od više vlasti ustanovljen red i pravilo, po kojem bi se imao orguljaš ravnati, njemu dakle stoji do njegove slobodne volje birat pjesme i napjeve. A što onda, ako on nezna birati shodno ili svoju slobodu zlo rabi birajuć pjesme po svojih hirih neobziruć se ni malo na sv. čine i rieči bogoslužja, dočim ipak medju pjevanjem i sv. čini sklad obstojati mora. Onda mislim da neima druge, nego da ravnatelj crkve poduči orguljaša ili mu upravo naloži, što ima pjevati. Kod svečane t. j.

*) Mislim osobito one po gdjekojih seoskih crkvah mazarije.

pjevane mise imao bi se svakako sliedeći red držati. Na pristup, ako se nepjeva: Kyrie t. j. gospodine pomiluj, neka se pjeva ona: pred tobom o bože kleči ili druga za početak mise tekstom svojim shodna pjesma. Na Gloria nemože se i nesmije se ništa drugo pjevati, nego angjeoska pjesma: slava bogu i t. d., ta pjesma je obće poznata te narodu vrlo mila, stoga je vrlo neumjestno a puku i svećeniku jako neugodno, kad se najednom mjesto slave začuje s kora nekakva posve druga pjesma ili dapače nikakva te orguljaš izvukav sve registre i pritisnuv pet šest akorda na jedanput prestane i to prije nego je svećenik „gloria" kod oltara tiho izmolio (i toga imade, vjerujte!) Ovako se dakako pluća nenapinju a služba božja se prikrati, al se niti bog neslavi, premda svećenik zapjevav: gloria na to puk poziva. Na Credo mora se pjevati pjesma kojoj je sadržaj: vjerujem. Negdje se nepjeva na Credo ništa, jer da bi to previše bilo pjevat Vjerujem a malo zatim odmah: dojdi o duh sveti. To nesmije biti, već se jedno i drugo mora pjevati. Na Offertorium mogla bi se pjevati koja prigodna pjesma, spadajuća na svetkovinu n. pr. marijanska pjesma na blagdan bl. dieve; ako tomu shodne pjesme neima, neka se pjeva ona, koja se odnosi na žrtvovanje, koje onaj čas na oltaru biva. —

(Konac će sliediti.)

Premonstratenzi u Hrvatskoj.

Hrvati bili su uviek vjeri svojoj vrlo odani. Odkad se pokrstiše u Europi je jedva koji narod vjerniji, hrabriji i uztrajniji u vjeri i u obrani evangjelja. Hrvatska branila je uviek priestol i žrtvenik, borila se je za nezavisnost ognjišta svoga i vjere svoje junačtvom zamjernim, heroičnim. Poviest njena na svakom listu pokazuje djela uzvišena, što ih izvede narod, vojska, svećenstvo. Ne jedanput samo pokaza se, da su najljepša svojstva značaja: hrabrost, vjernost i ljubav narodne slobode i vjere, ujedno temelj naravi južnih Slovena, da su ona vruć plamen, što s krvju njihovom teče po njihovih žilah. To ih i učini prvom stražom Evrope na Dunavu proti Islamu, i nepredobitnom tvrdjom te stalnimi pobjeditelji u borbi medju križem i polumjesecom. Kad je silna priestolnica Ugarske podlegla nepredobitnoj moći otomanskoga handjara, ponosna i djevičanska priestolnica Hrvatske gledaše sa svojih zidina pobjednica, kako na sve krajeve bjože neukrotiva djeca Muhamedova.

Lahko je razumjeti, da se je takav narod oduševljivao za vrlo uzvišene ustanove vjerske, koje vjeru jače, a katolicizam riese. Zato je Hrvatska već u najranije doba vrlo spremno otvarala vrata svoja starim vjerskim družbam. I glo, odmah kao čudom kakvim podiže se moćnih samostana na obronku gora, posried šuma, po dolinah, uzduž rieka. Čete djevičanske redovnika i redovnica ostaviše sviet, da urone u vječnu samoću, tu da se posvete i umru s lovorom pobjede, i u slavju, što su se brabro borili na bojnom polju svakojakih strasti ljudskih.

Ljetopisi hrvatski čuvaju još i danas s poštovanjem imena onih svetišta slavnih i štovanih, koja bijahu najljepši dragi kamen na mitri biskupa Zagrebačkoga, i koja su vrlo sjajan ures prevriednoga kaptola njegova: bl. dj. Marije Topuske, Zagrebačke, Belo-Stienske, Gothske, Glogovničke; sv. Martina de Vaška, sv. Margarete de Bela, sv. Andrije Bistričkoga, sv. Jelene Podgorske, sv. Pulherije Križevačke, sv. Petra Požežkoga.

U ovih davnih i glasovitih opatijah, koje ovjekovječuje kraljevska povlastica, uslied koje diele se naslovi propalih praelatura članovom vrlo vriednoga klera diecezanskoga, bijahu njekoč mnogobrojne i hrabre čete u vojsci crkve vojujujuće. One nose imena Benediktinaca, Cistercita, Dominikanaca, Paulina, Franjevaca, Kapistranovaca. A cieli sviet znade, kako je na glas poglavice ovih posljednjih Muhamed s cielom vojskom svojom hametom potučen bio pod Beogradom, ostaviv na bojnom polju 24.000 mrtvih.

U svetih ovih utočištih prave borbe kršćanske u veliko se cienila i ljubav domovinska, kaošto su njegovane znanosti, i vježbalo se u uzvišenih kriepostih evangjeoskoga savršenstva. Žalit je doista, što Francezka ne čuva, kako Hrvatska, barem uspomenu na ta stara vrlo glasovita svetišta, dieleć naslove tih praelatura zaslužnim ljudem svoga klera.

Došavši predprošli tjedan u Zagreb nadasmo se, da ćemo naći historijskih tragova svomu redu Premonstratenza, nedavno preustrojenu u Francezkoj, koji je cvao i po Hrvatskoj prvih vjekova srednjega vieka.

Malena bilježka u ljetopisih reda bijaše nas podučila, da je stara opatija Norbertinska u XII. ili XIII. stoljeću utemeljena bila u dioecezi Zagrebačkoj. Nu kako je razorena već od vjekova uslied navala Turaka ili Tatara mi nismo mislili, da ćemo joj naći mjesto. Naslućivasmo, da su i ovdje, kako i Ugarskoj propale i iste razvaline ne ostaviv nikakva znaka, po kom bi se sudit moglo, tko-li ih je njekoć podigao. Iztraživanja naša bijahu iz početka bez uspjeha. Ni ljudi, ni knjige nisu nam znali kazati točno, gdje je bilo Premonstratenza u Hrvatskoj.

Nu listajuć danas pazljivo *Monumenta historica episcopatus Zagrabiensis* najdosmo vrlo važnih dokumenata, koji nam posve pokazuju trag ovoga staroga vjerskoga zavoda.

Kralj Bela i kraljica njegova supruga, kralj Ladislav, pobožni biskupi Zagrebski Stjepan II. i Ivan I. spominju se u spisih autentičkih, i tim dragocjenijih, što su redji; razborita kritika pako imala bi narodnoj povjesti

hrvatskoj odkriti tajnu: da-li zanimiva ona opatija, o kojoj govore, spada u istinu na glasoviti red Premonstratenza, koga je uzoriti gospodin kardinal Mihalović blagoizvolio toplo preporučiti svomu častnomu kleru.

Norbertinska opatija u Ivaniću.

Ljetopisi reda Premonstratenza, veliko djelo Fuxhoferovo o starih samostanih Ugarske, učena iztraživanja kardinala Pazmana, što ih otisnu Petterfyi u II. svezku str. 267 svoje sbirke sabora, navode u katalozih, da obstoji opatija Norbertinska reda Premonstratenza u biskupiji zagrebačkoj, a na mjestu latinski zvanom *Ivania.* U toj opatiji bijahu sestre redovnice: *moniales, coenobium sororum.* Ne imajuć pri ruci ljetopisa Karla Hugona, ne znamo imade-li u njih drugih potankosti o toj staroj opatiji „Slavonskoj", jer ju kardinal Pazman stavlja u „Slavoniju:" *in Slavonia.* Da se to pitanje rieši trebalo bi izpitati o mjestu pisce i stare i nove o starinah Hrvatske. — Tkalčićeva *Monumenta historica* imadu četiri povelje o staroj opatiji u Ivaniću. Naslovi, kojih izvornikâ imade u zagreb. nadbiskupskom arkivu potvrdjuju, da je samostan spadao redovnicam, kojih se je glavarica zvala *abatissa,* nu ni iz jedne rieči u tekstu ne razabire se, u koji red spadao je taj samostan. Drugi pisci, koje pogledasmo, šute isto tako. Napokon najdosmo u Krčeliću mjesto prem kratko nu dragocjeno. Pisac djela „Notitiae praeliminares de regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae", koje je izdano oko g. 1760., kaže ovako: „Ne ima dvojbe, da su njekoć redovnice Norbertinke reda Premonstratenza bile naseljene u Ivaniću, imajuć velik posjed. Selo Opatinec dobilo je i sačuvalo svoje ime od ove opatije. Redovnice ove bile su naseljene isto tako u Remetincu i u mnogih drugih mjestih."

Evo zaista mjesto jasno, važno, bistro a u posljedicah obilno. Mi smo osvjedočeni, kad bi se živo pretraživalo po arkivih gradskih, učenjaci bi našli izvornike onih starih zakladnica, koje pisci spominju, naročito prvu povelju biskupa Stjepana II., o kojoj ćemo mi govoriti nješto kasnije, i *instrumenta* druge jedne zakladnice našega reda u Hrvatskoj, koja spominje Krčelić u istom djelu. — Za sada povjest znade iz literalnih spomenika i reda i zemlje Hrvatske, da je redovnica Norbertinka bilo u Ivaniću, Remetincu, Opatincu i po mnogih drugih mjestih. Protumačit si možemo tu veličinu odatlje, što je pobožnim ovim kćerim sv. Norberta vrlo milostiv bio kralj Bela IV. i kraljica supruga mu. Na njihovu vruću molbu bijaše uveo biskup Zagrebački nove kanonise u plemenito utočište, s prvine opredieljeno za druge njeke redovnice, koje se pokazaše nevriednimi njegova veledušna okrilja. Iz kojega samostana dojdoše biele Norbertinke, da se nastane u cvatućih dolinah Hrvatske? Vjerojatno je, da su ih kralj i kraljica poslali iz Ugarske, gdje su već svuda pjevale, po obredu reda, slavu Gospodinu. Od godine 1130. kad kralj Stjepan II. po namjeni sv. Norberta bijaše utemeljio red u Velikom Varadinu, bijaše se brzo razgranio po cielom kraljestvu, gdje je imao više od šestdeset samostana. Kanonise Norbertinke imadjahu divnu opatiju posried Dunava, na velebnom otoku, što dieli dva grada, koji sačinjavaju danas Budapest. I drugud se one ponamjestiše; njihove bijahu opatije sv. Lamberta u Vasarhely-u i Samboka u biskupiji Wesprimskoj, Drozo u biskupiji Jegarskoj. Vjerojatno je, da je iz kraljevskoga svoga imanja, gdje je cvao njihov glavni samostan sv. Katarine poslao kralj Bela IV. biskupu Zagrebačkomu Stjepanu II., da se smjeste u samostanu Ivanićkom, gdje je prijašnje redovnice ustanovio biskup, a koje su odatlje utekle, ni ne ubaviestiv ga o tom.

Opatija Norbertinskih kanonisa u Ivaniću, kako jasno tvrdi kanonik Krčelić bijaše znamenita redovnička kuća imajuć ogromna imanja, darove biskupa i kralja, glavna kuća drugih samostana istoga reda u provinciji, imajuć osobite povlastice, dragocjenu svojinu, koju su ženski samostani toga reda svuda tražili, da su najme od tada unilazile plemenite djevice, cviet svih razreda družtvenih u XIII. vieku.

Stjepan II. bio je medju najznamenitijimi biskupi, koji su sjedili na Zagrebačkoj stolici. Postav biskupom oko 1225, u vrieme, kad je katolička civilizacija u Europi ponajljepše cvala, živio je još medju godinami 1246. i 1254., kad se prviput spominje u poveljah ime Filipa, njegova nasljednika. Za cielo to sjajno vrieme u sporazumku s papami Grgurom IX. Inocentom IV. i kraljevi Andrijom II., Belom IV. on napuni obsežnu svoju biskupiju samostani, koji bijahu tada slava zapada. Benediktinci, Templari, Cistercite, često se spominju u poveljah toga doba. Slava, što je utemeljena bila opatija u Ivaniću ide posve biskupa Stjepana II. Točna godina nepoznata je, nu moralo je biti na početku njegova vladanja. U povelji od 1246. kaže ovo: „Mi smo sagradili u gradu Ivaniću crkvu na čast naše Gospe. U to svetište bijasmo pozvali redovnice, nu one su bez hasne razteple dobra im darovana, i bez naše dozvole one odoše, i za to smo na prošnju i na molbe prejasnoga kralja Bele i kraljice, uveli u istu crkvu druge redovnice, službenice Kristove, kojim smo da uzmognu živiti bezbrižno i moliti Boga za nas i za kraljevsku obitelj, darovali desetinu od pučanstva našega grada Ivanića: najme od usjeva, vina, svinja, ovaca i koza, pčela, pilića, lana i drugih manjih plodova, koji se običavaju desetinjati. — Isto tako opunovlastili smo ih takodjer sporazumno s kaptolom Zagrebačkim, da pobiru dohodke od sajma u Ivaniću. Medju ostalim darovali smo im cieli posjed, koji su posjedovale prijašnje redovnice. Prva medja toga posjeda počima vlastničtvom podanika biskupova imenom Povk, i proteže se do crnice (hrasta), dalje uz potok do drva koje se zove gertanfa — odatlje se proteže do drva, koje se obično zove Chasfa preko jednoga lešnjika, odatlje silazeć preko doline dolazi do rieke Čemernice, gdje je mlin Radomir, za tim dodje do mosta,

odatlje uz rieku Čemernicu prostiruć se siže do velike jedne kruške odatlje ide do mlina Scytk, koji je na rieci Čemernici; za tim dolazi do izvora Čemernice, a uz izvor te rieke izvire potočić, od kojega ide do jedne trešnje, križem znamenovane, i za tim ide do prve medje. Mi smo takodjer poklonili novim sestram dvie kuće sa cielim stanjem i ukućani i služinčadi. Ako bi prijašnje redovnice proti ovoj povelji pokazale drugu, koju smo izdali njim proglašujemo, da je bez valjanosti. A da ovoj darovnici zajamčimo jakost vječnu zapečatismo ju svojim i kaptolskim pečatom."

Odavlje se vidi, da je biskup izdao već prije povelju za ovu opatiju. Vjerojatno, da će se ona naći u nadbiskupskom arkivu u predjelu, gdje su *fundationalia*, pak smo i zaprosili arkivara Tkalčića, neka potraži o tom predmetu. O Norbertinkah u Ivaniću XIII. vieka ima još i povelja od 1228.

Biskup Zagrebački Ivan I. nasljednik Stjepana IV., bio je pošao te godine u Ivanić. Glavarica s kanonisami predstaviše mu se i zaprosiše ga, da bi ponovio i potvrdio darovnicu svoga predšastnika. Novi biskup posluhnu im od srca prošnju, udari na povelju svoj pečat, a povrh toga oprosti opatiju od svakog podanka njemu i njegovim nasljednikom, i poda glavarici sudbenu vlast nad svimi osobami, koje su stanovale na imanju. Naloženo je bilo svim službenikom gospoštine Ivanić, neka se brinu, da se dohodci točno plaćaju glavarici i sestram, podpuno, neokrnjeno, uviek.

Druga ova povelja pokazuje nam, u kako velikoj milosti bijaše opatija kod biskupskoga dvora Zagrebačkoga. Biskupi su i nadalje povlasti davali tomu bajnomu boravištu, gdje su tečajem XIV. vieka sagradili ljetni dvorac, kamo bi dolazili, da se u liepoj godišnjoj dobi odmore. Povelja od 3. rujna 1337., izdana po biskupu Ladislavu o upravi dobara kaptolskih završuje se ovako: „Dano u našem novom gradu Ivaniću, na blagdan Uzvišenja sv. križa." Biskupskoga grada je ne stalo, nu crkva Norbertinska preživjela je bure i slavje prevratâ vremena i ljudi. Danas je ona župna crkva. Povelja Stjepana II. veli u istinu, da posvećuje sgradu bl. djevici Mariji, a *schematizam* nadbiskupije za g. 1880. pokazuje, da je hram posvećen Uzeću na nebo bl. djevice.

Pravila zagrebačkoga kaptola proglašena 1333. potvrdjuju, da je u arhidjakonatu Čazmanskom, u Ivaniću crkva blažene djevice Marije. Žalimo, što je nismo mogli posjetiti, da vidimo, imade-li još tragova arhitekture iz XIII. vieka. Po spomenicih Stjepana II. mi se nadamo, da će arheologi Zagrebački razjasniti ovo pitanje umjetničko. Ivanić Klošter danas je sielo glave crkvenoga jednoga kotara pod pokroviteljstvom njegova Veličanstva. Župa broji 17 sela sa 3165 vjernika, a 259 nesjedinjenih Grka. Tu je i samostan Franjevaca, te 6 kapelica po filijalu, posvećenih sv. Roku, sv. Izidoru, Presv. Trojici, bl. djev. Mariji, Svim svetcem i Duhu svetomu.

Krčelić tvrdi u svom velikom djelu str. 416, da su kanonise Norbertinke bile bogato nadarene; da su imale filijalke na svojih posjedih Opatincu, Remetincu i mnogih drugih mjestih. — Bilo bi vrlo zanimivo i po historiju biskupije Zagrebačke i po historiju našega reda, da se potanje dozna, kud su se protezala ta dobra, i prouči još više vriednost rieči piščevih i skranja vriednost, koju treba dati njegovoj tvrdnji o množtvu Norbertinskih samostana u Hrvatskoj. — Ako se radi o pojedinih redovnicah, koje su pošiljane bile, iz središnje kuće u Ivaniću za poslugu domaću po drugih posjedih — mi bez muke podpisujemo njegovu tvrdnju, jer je takva stara tradicija našega reda; nu za tvrdnju, da je obstojalo više samostana kanonisa Norbertinskih u biskupiji Zagrebačkoj, imali bi pravo tražiti drugčijih dokaza, nego-li je jednostavna tvrdnja. Remetinec je danas župa u kojoj je 3550 kat. duša. Crkva posvećena je bl. djev. Mariji. Njekoć bio je samostan Franjevaca. Opatinec, gdje su Norbertinke imale velik posjed selo je u župi Bregi, koje broji 376 žitelja u podžupaniji Križkoj, a u crkv. kotaru Ivanićkom.

Čazmanski Premonstratenzi.

Čazma je danas župa od 3000 duša, po kom mjestu ima ime jedan arhidjakonat; spada na podžupaniju Križku. Župa je pod pokroviteljstvom Njeg. Veličanstva, a crkva posvećena sv. Magdaleni. Kapelice po selih župe posvećene su sv. Ani i sv. Katarini. Pisac Krčelić pošto je govorio bio o Templarih, Križarih, Cistercitih, Benediktincih osnovanih njekoć u državi „Slavoniji", dodaje: „Positivni dokazi i *instrumenta* uče nas, da su Premonstratenzi nastanjeni njekoć bili u Čazmi." Njeki učenjaci poriču istinitost tomu svjedočanstvu. Oni se oslanjaju na ono, što nas ništa ni u tradiciji, ni po razvalinah, ni iz arkiva ne opunovlašćuju, da povjerujemo u obstanak te opatije. Nu njihovo mnienje malo je osnovano, jer za navala turskih u sve zemlje Podunavske, u Banat, tako se je razaralo, da je nestalo mnogo starih samostana, a da ni imena ostavili nisu. Mjesto pisanih dokaznica, imademo predaju i običaje reda, a oni nas uče, da su u prva stoljeća samostani mužkaraca i žena bili skoro uviek blizu i sjedinjeni, da zadrže duh utemeljitelja i da pravila vrše svi članovi. Moguće je dakle, da su Čazmanski premonstr. kanonici vršili pastoralnu i duhovnu službu u Ivaniću, i vjerojatno je, da će se pretraživanji po arkivih naći dragocjena *instrumenta*, koja su temelj bila mnienju Krčelićevu.

o. Ljudevit Gonzague, *)
prem. kan. u opatiji sv. Michaela u Francezkoj.

*) Učeni ovaj Francez boravio je predprošli tjedan ovdje njekoliko dana, te je upotrebio sgodu ovu, da popuni bilježke o redu svojem po Hrvatskoj. Ovaj članak plod je njegova iztraživanja. Priobćujuć ga po njegovoj želji u hrvatskom prevodu drago nam je, što možemo javiti, da će pisac, koji je i redaktor, pisati o nas, ter upoznati Franceze s njekimi našimi znamenitostmi, o kojih se je on vrlo pohvalno izrazio. Ured.

K četrnaeststogodišnjici sv. Benedikta.

(U »Stimmen aus Maria Laach« napisao P. Jos. Spillman S. J.)

Godine Spasa 480, dakle upravo pred četrnaest stotina godina, rodi se na sviet u Nursiji, malenom gradiću stare sabinske zemlje, dječačić, koj na sv. krstu dobi ime Benediktus — „Blagoslovljen.“ Za cielo nebijaše puki slučaj, što tomu dječaku nadjenuše ovo ime; jer medju milioni ljudi, koji poslje milošću preobilna poroda božanskoga spasitelja na ovaj sviet dodjoše riedki su bili u jednakoj a možebiti nitko nije bio u obiljnijoj mjeri izvor blagoslova ljudskomu rodu sve do naših dana, kao što sveti Benedikto. Jednostavna dakle dužnost zahvalnosti zahtieva, da ne samo velezaslužni red, kojemu je osnovatelj ovaj veliki svetac božji, nego i cielo kršćanstvo po svem širokom svietu učestvuje na jubilejskoj svečanosti, na koju nas četrnaeststogodišnji povratak rodjendana sv. Benedikta poziva.

Mi udovoljavamo tomu zahtievu radostnim srcem i to tim više, što nam se tu prilika pruža sjajnim primjerom dokazati, kako bog crkvi svojoj u pomoć pritiče u dnevih nužde, te kako on umije najneznatnijimi sredstvi postići najdivniji i najtrajniji uspjeh. U doba, kakvo je naše, kada se mnogi u oči po svih zemljah ili javno proti crkvi buknule borbe ili u potaji pripravljene zatorne borbe nahodi u napasti, da malodušno klonuti pusti ruke, kada se sva materijalna sila vidi na neprijateljskoj strani a odnikuda se nevidi, da dolazi pomoć i pobjeda, osobito je utješno obazrieti se na slične borbe, koje je crkva pobjedonosno izdržala, te promatrati čudne one pute, po kojih vodi božanski vojvoda svoje čete k pobjedi.

I doista, dani, kada sv. Benedikto ugleda svjetlo svieta, bijahu mnogo zdvojniji od naših. Za onda se činjaše, da je sav kršćanski zapad, dapače da su sve do onda od kršćanstva osvojene zemlje za crkvu i od nje osnovanu uljudbu bez nade izgubljene. Upravo godina 480, koju mi danas kao početak boljih vremena slavimo, jest godina smrti Julija Nepota, koj je iz Dalmacije uzaludno nastojao, da si opet osvoji žezlo Rima, koje je iz slabe ruke zadnjega imperatora Romula Augustula, njegova na priestolju cesarâ nasljednika, već pred četiri godine izpalo. Odoaker vodja Herulâ nije ni za vriedno držao, zaodjet se grimiznim plaštom prijašnjih gospodara svieta: ta šta će mu ti s nemoći njihovih posljednjih nosioca smiešni postavši znaci! Skoro zatim sruši Klodvig, kralj salskih Franaka, zadnje ostanke rimskoga gospodstva u Galiji pod Syagrijem, te se iztočni i zapadni Goti, Vandali, Suevi, Burgundi, Franci, Alemani i Sasi nastaniše po zapadnih pokrajinah rimskoga carstva. „Gdje je strvina, tu se skupljaju orlovi“, orijaško tielo staroga Rima bijaše već odavna mrtvo i trulo; on je priezorno odbio život od onoga mu nudjen, koj je život i koj jedini život dati može! Dok se tako sudarahu burni valovi nad Rimom, Italijom i nad cielim Zapadom, nije se mogla niti od Byzanta u političkom pogledu očekivati kakva pomoć, dočim se je nasuprot za uzdržavanje vjere s te strane mnogo bojati bilo. Na iztoku i jugu zapleteno u rat s Peržani, kod kojih upravo tada Nestorijanizam uz rieke krvi nadvlada; na zapadu i sjeveru pritisnuto od prietećih mu istih germanskih naroda, koji su baš malo prije zapadno carstvo srušili a iznutra razcjepkano borbami za priestolje medju Basiliskom i Zenonom, koja dvojica bijahu složna samo u mržnji proti Rimu i u obrani bludnje Eutyhove, kako da je moglo iztočno carstvo na tle obaljenomu zapadnomu pomoćnicu ruku pružiti? — Ostale pokrajine carstva nošahu sve ukupno jaram barbarskih pobjednika. Afrika uzdisaše pod udarci krvoločnoga kralja Hunerika; u Španiji bijahu se udomili zapadni Goti, Suevi i Alani, Galliju opustošivahu na sjeveru još poganski Franci a na jugu arijanski Burgundi, a preko Alpâ bar u onih krajevih, koji nikad ne bješe podvrgnuti Rimljanom, vladaše uz krvave žrtve Vodan. Istom poslje stoljeća imale su ove ukloniti se pred milošću obilnim naukom Kristovim, a otac njegovih budućih apoštola baš sad istom ugleda u Nursiji svjetlo svieta.

Bijaše-li ikada stanje Europe tužnije? Što se je po ljudskom računu imalo dogoditi s crkvom božjom usried ovih divljih hrvajućih se sila? Nestojaše-li ona tuj — kako to liepo označi Spasitelj — poput neoružana janjca usried grabežljivih vukova? Ta ovdje i vladari svih ovih naroda bijahu bez iznimke pogani ili Arijanci! A, što je još gorje nego svi ovi vanjski neprijatelji, ona sama, crkva naime, obćina pravovjernih katolika, bijaše vrlo slaba i puna ranâ, kako možda u nikoje drugo doba svoga zemaljskoga obstanka. Treba samo čuti gorke tužbe Salviana[1]) koj, kao kakvi drugi Jeremija propast rimskoga carstva i neopisivu nevolju, koja stiže kršćanske narode usljed navalâ barbarskih čopora, pripisuje velikoj ćudorednoj pokvarenosti svojih katoličkih suvremenika. A tko je čitao žalostne ćudoredne nacrte ostalih suvremenih pisaca, saznao je, kako se je usred bieda ratnih pod udarci barbarâ najsramotnija pohlepa za nasladom širila, kako se je još posvud u Italiji poganskim kumirom žrtvovalo. Ta sv. Benedikto morao je sam poslje još mnogo godina, kada je osnivao Monte Cassino, ukloniti hram Apollonov. Čitajmo samo, da primjer navedemo, pismo sv. Gelasija proti bezsramnoj, na koncu petoga vieka u Rimu još uvjek javno obdržavanoj svetkovini Lupercalia[2]), koju „kršćanski“ senatori zagovarahu. „Vi, koji niste niti kršćani niti pogani — dovikuje im sv. papa — vi branioci Lupercaliâ i nečistih pjesama: kažite, koj vam spas može donesti ona vjera, koja je toliku pokvarenost običaja prouzročila? . . . Nitko nije slušao moje predšastnike, zato je carstvo palo!“ Tako je bilo s ćudorednošću u Rimu, pred očima namjestnikâ Kristovih, poldrugo stoljeće poslje pobjede kršćanstva za Konstantina,

[1]) Quid est aliud paene omnis coetus Christianorum, quam sentina vitiorum. De gubernatione Dei. Lib. VIII.

[2]) De lupercalium intermissione adv. Andromachum senatorem. S. Gelasij vladaše 492—496.

kod unuka onoga mučeničkoga naraštaja, koj je u katakombah stanovao, kod onih, koji su bili toli sretni te ih je neprekidni niz svetih pastira čuvao i štitio; kako je onda na drugih mjestih, kojim nije jednaka pastirska briga u dio pala, stojala vjera i ćudoredje? Ako je neprijatelj, gdje ljudi nisu spavali, tolik kukolj med pšenicu posijati mogao, kako-li nije istom ondje otrovni drač usjev posve ugušio, gdje nijedno oko paziteljevo nebijaše budno? Gdje bijahu u tih tužnih danih oni muževi puni božjega duha, koji nekoć ostaviše pustinju i samoću, da priskoče u pomoć u stisci se nahodećoj crkvi? Gdje bijahu nasljednici onih svetih monahâ, koje sv. Atanasij u Galliji podučavaše, koji sv. Martina Tourskoga otcem svojim nazivahu, koji sv. Augustina za vodju imadjahu? Ah, sol zemlje bila je mnogostruko pokvarena! Na istoku su krivi nauci stablo monaštva, što ga ruka sv. Antuna u piesku pustare zasadi te je cvalo poput liljana, prevladali i skoro posvema ugušili. Pa i nade puna mladica, što ju sv. Atanasij na zapad presadi, koja je u kratko vrieme liepo probujala te snažne grane potjerala, činjaše se, da će buram zadnjih stoljeća podleći. Posvud: u Afriki, u Španiji, u Galliji, u Italiji razpršiše arijanske vojne čete njihove skupne naselbine, pak ako su tada poslje godina bjegunci monasi opet se skupili — koje čudo, ako je vani u svietu njihova ćut podivljala, njihova gorljivost ohladnjela? K tomu dolazi još to, da nije obstojalo još nikoje obćenito odnošajem zapada prilagodjeno pravilo za skupni redovnički život, dočim ipak već poradi klimatičkih odnošaja nije se mogao nekadašnji strogi način života njihovih patriarkâ obdržavati. Tako je svaki po svom mnienju prekrajao starinska pravila, te naskoro nebje više traga zajedničkomu pravilu. Kako je dukoko u takvih okolnostih na mnogih mjestih redovnički život pao, dokazuje žalostni primjer monahâ od Subiaca, koji jednodušno prihvatiše osnovu otrovati sv. Benedikta, da se tako rieše neljubljenoga meštra, koj je jaram pokornosti i trapljenja, kojemu nisu svikli, njihovim opornim šijam nametnuti htio.

Što mogahu tu sveti pape i mnogi sv. biskupi, koji i u to vrieme cvietahu na kršćanskom zapadu, učiniti za spas crkve van moliti i zvati, da Gospod u pomoć dodje svojoj vjerenici? Na istoku pako padoše isti nosioci biskupskoga dostojanstva toli duboko, da su od straha pred carskom nemilosti, njih 500 na broju, podpisali proti papi i proti saboru Chalcedonskomu upravljen Enkyklion Basiliskov.

„Crkva je izdržala žalostne kušnje", piše Montalembert[1]) o dobi, u koje pada porod sv. Benedikta, „ona je prečesto progonjena, prečesto po nevriednih službenicih obezčašćena, izdana i osramoćena bila; nu ja neznam, da-li je ponoru, u koj usljed božanskoga obećanja nikada pasti neće, ikada tako blizu bila, kako onda." I doista, da nije Sin božji one pune utjehe rieči rekao: „Eto, ja ću biti s vami do konca svieta", da nije sv. Petru sveto obećanje dao, da neće nikad vrata paklena njegovu na hridi sagradjenu crkvu nadvladati — kršćani onih dana imali bi razloga sdvojiti.

[1]) Monasi Zapada, I. str. 15.

Nu Gospod dodje u pomoć svojoj vjerenici, kad se po ljudskom sudu činjaše, da neima nikakve više nade za spas, on odabra svoje orudje te ga zače za njegovu zadaću pripravljati. Kada sv. Gelasij na stolici Petrovoj sjedjaše, boravljaše mladi Benedikto u Rimu, da si po običaju onoga vremena u retorskih školah steče klasičku naobrazbu. Tu moradjaše nevini dječak svjedokom biti one staropoganske razuzdanosti, proti kojoj, kako gore čusmo, glas svoj sv. papa podiže. Posried otrovne močvare bijaše cvietak njegove čistoće u pogibelji. Tada se javi glas Duha svetoga u srcu dječakovom, koj ga opomene, da bježi iz toga okuženoga okoliša, a sv. Benedikto, komu bje tada jedva 14 god.[1]) ustade i pobježe u jazove Apenninâ, odkuda Anio proiztiče. U toj divljači susrete zadnjega potomka Anicijâ monak imenom Romanus; nježni dječak baci sa sebe togu bogata Rimljana, te primi od kože živinske načinjeno odjelo eremita. Nad Subiakom teče hladna i bistra voda Ania kroz visokimi stienami obkoljenu kotlinu. Tude se nalazi visoko nad šumećom riekom uzka i tamna špilja, ona je imala bit stanom na svaku razkoš priviklu Rimljaninu. Tu on, samo od Boga i angjelâ njegovih vidjen, krotijaše molitvom i mrtvačenjem pohote tiela i oholost duha te se usposobljivaše pod vodstvom Duha sv. za onoga junaka milosti, za kojega ga milosrdje Gospoda pozva.

To je stari, uvjek onaj isti put, kojim običava ruka providnosti svoje radnike voditi. „Zaista, zaista kažem Vam, ako zrno, koje u zemlju padne, neumre, ostane samo; ako-li pako umre, to će obilni plod donesti" (Iv. 12, 24—25.) reče Spasitelj, te tim navjesti zakon, komu se svi pokoriti moraju, koji hoće plodove skupljati za nebeske žitnice, bili to plodovi krieposti vlastite duše ili plodovi koje donosi obrat drugih. Zrnce je i ovdje u zemlju palo, tri godine ležalo je mrtvo i zakopano u špilji Subiačkoj, te čekaše na duševno proljeće, da proklije i stostruki plod donese.

Medjutim drhtaše te se ukočivaše Italija dapače cieli zapad od strašne zime t. j. od zime prokletstva opačinami zaslužena. Istočni Goti, ti „vuci sjevera", kako sv. Jerolim nazva njihove predteče, uzklikahu pred vratima Rima. Šta znadjaše Theodorich, koj od Ravenne svoje gospodstvo razširivaše nad cielom Italijom, što Anastasij, po imenu samo njegov vrhovni gospodar, koj je u Bysantu nastupio porušenu baštinu Zenonovu, što sam istoimeni papa (Anastasij II.) i njegov nasljednik na pritisnutoj stolici Petrovoj o pustinjaku u špilji Subiačkoj, koj im je imao naskoro u pomoć doći s bezbrojnom četom duhovnih boriocâ?

Polagano poče se širiti glas o svetosti mladoga monaka. Učenici kupe se oko njega, pobiedjeni Rimljani i

[1]) Po staroj Benediktinskoj predaji god. 494. Sv. Gregorij zove ga puer.

pobjedonosni Goti, priprosti seljani i visokonaobraženi iz najviših krugova svjetskoga grada potekli muževi kao što patricijski sinovi Mauro i Placido, brzo se podiže okolo špilje na Aniu dvanaest samostana, kojih ravnanje svetac morade primiti. Ali ništa blagoslovonosna nemože se svršit bez križa i borbe, tako prisiliše i sv. Benedikta progoni opaka neprijatelja i njegovih pomoćnika, da ostavi Subiaco, poslje kako je 35 g. ondje proživio. Činjaše se, da je cilj njegova života osujećen; a mi si možemo misliti koli težkim srcem je svetac praćen od nekolicine učenika prihvatio putni štap.

Nu zloba paklena i ovdje je služila samo tomu, da se izvede viša odluka. Bjeg dovede sv. Benedikta na Monte Cassino, na „Sinai svoga reda, na kojem imadjaše on zakon blagoslova primiti te ga naviestiti svojim sinovom, koj za sve krajeve svieta postade svjetionikom[1]). Tu izkorjeni on ostanke poganstva te obrati okolne stanovnike k nauku Kristovom; tu sagradi on svoj novi samostan i pretvori puste klisurine u cvatuće voćnjake[2]); tu djelovaše on kao nadstojnik svaki dan brojem i gorljivošću rastuće redovničke obćine, tu služaše on Bogu premda mnogimi čudesi proslavljen i od mogućnika zemlje za savjet pitan, skromno i ponizno niti svećeničkim dostojanstvom nenarešen ostalih 14 godina neokaljanoga svoga života; tu napokon uz molitvu i post pisaše on uz osobitu pomoć duha sv. svoja pravila te umre bogat zaslugami u 63 godini života 21. ožujka 543.

Neima puno svetaca, koji bi za života svoga tako malo uticali u tečaj svjetske povjesti, pa ipak unj toli silno uplivali kako sv. Benedikto. Mala knjižica njegovih pravila jest u istinu kamen graničnik za valove onih grozota, u koje pretijaše seoba naroda, da će zakopati civilizaciju kršćansku, ona je u istinu obratnik k spasu. Djelujuć u duhu ove knjižice njegovi sinovi izcieliše rane, štono ih narodi sjevera zadadoše crkvi, upitomiše i uljudiše iste barbare, donesoše svietu u preobilnoj mjeri blagoslov, štono ga već ime njihovoga Bogom oduševljenoga otca „Blagoslovljenoga“ proreče.

Sv. Benedikto bijaše zaista muž blagoslova za svoje sinove i za sve narode, pri kojih su njegovi sinovi kašnje djelovali.

Svojim sinovom dade on najveće i najsladje, što na ovom svietu imati se može: život pun svetoga mira. „Quicunque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos!“ Mir svim, koji će ova pravila sliediti, ovako zaključuje sv. Benedikto svoje propise. Njegovi samostani imali su biti stan mira a ne mjesta mrke tugaljivosti te mrke sebetrapnje. Sdružena u svetoj ljubavi pod jednim otcem imala su braća uživati onaj mir, što ga sviet nemože dati, mir duševni. Zato i zove jedan njegovih učenika sv. Benedikta dobro označujućim ga imenom „osnovateljem blaženoga mira“: Dkako mira valja prije izvojevati, no tu borbu osladjuje odaljenost od svjetovnih načela i izgleda, zajedničko hodanje tolikih za istim ciljem težećih plemenitih duša, očinsko ravnanje i obilna milost. Ta Gospod reče, da je njegov jaram sladak i njegov trh lahak, a angjeli su pjevali: mir ljudem dobre volje. To se morade izpuniti u samostanih, jer nigdje nije bilo ljudih „dobre volje“, ako dobre volje nisu bili oni, koji su ostavili sve zemaljsko, da jedino Bogu i svojoj duši živu. S toga nigdje nećeš naći ljudi, koji su sa svojim stališem tako zadovoljni, kao što su revni stanovnici samostana; oni sami zovu svoje tihe stanove: „zemaljskim rajem“ i „vrtom naslade“; mirnu sobicu svoju zovu: „sladkom vjerenicom“, a vrieme života svoga u redu: „godinami sreće i dani radosti“; oni znadu samo jednu tužbu, kad naime iz pokornosti moraju zamieniti za neko vrieme samostan sa svietom ili dapače sa sjajem dvorskoga života[1]). Pak za stotine tisuća postao je sv. Benedikto osnovateljem toga blaženoga mira. Svako pako pravo dobro je po nauku sv. Tome priobćivo (Bonum est diffusivum sui) t. j. ono hoće po naravi svojoj i druge usrećiti. Tako se je i blagoslov, što ga sv. Be- Benedikto ponajprije ostavi kao baštinu svojim sinovom, razširio daleko preko zidina samostanskih.

Prva, čisto neprocjeniva blagodat, koju ljudski rod duguje monahom sv. Benedikta, je blagodat molitve. Naše materijastičko doba nemože dakako ove blagodati ocienit. Nu zato negubiva ona svoje vriednote, jer svečano obećanje našega božanskoga spasitelja ostaje istinito: „zaista, zaista kažem ja vam, gdje su dvojica il trojica u ime moje združena, tu sam ja medju njimi“ i „što ćete otca u moje ime prositi, dati će vam. „Kolikoput pako sakupiše se sinovi sv. Benedikta prema svojim propisom a po riečih psalmiste: „Sedamput na dan slaviti ću ja tebe“ od onoga vremena, odkad sv. Benedikto to pravilo s prvimi si učenici obdržavati poče, na molitvu? U jedinom samostanu na Monte Cassino sastaše se više nego tri miliona puti na zajedničku svečanu molitvu. Pribrojimo k tomu ure molitvene u tisuć i tisuć samostana, koji su od toga glavnoga i prvoga samostana po svoj širokoj zemlji ista pravila primili — u vrieme svoga najvećega procvata brojaše red benediktinski preko 60.000 samostana! — Tko će sbrojiti milosti, koje je ova kroz stoljeća trajuća neprestana molitva od čistih ustiju a iz ponizna srca uzdižuća se k priestolju božjemu, na ovu zemlju privukla? Tko kazne, koje no je od nas odvrnula? Tko rieke blagoslova, kojim se kako pojedine duše tako i cieli narodi napajahu? To samo približno prosuditi neda se ovdje dole našemu kratkovidnomu oku; istom u svjetlu vječnosti, istom na obćenitom sudu svieta čudeć se promatrati ćemo more blagoslova, koje iz bistroga gorskoga vrela Montecassinskoga proizteče.

[1]) Haec domus est similis Sinai sacra jura ferenti
Lex hinc exivit, mentes quae ducit ab imis
Et vulgata dedit lumen per climata saecli.
(Leo Asticus, Chron. Cas. III. 27.)

[2]) Mirantur scopuli fruges et non sua poma
Pomi ferisque viret silva domata comis.
(Carmen de S. Benedicto, auct. Mareo, discip.)

[1]) Čitaj na primjer ganutljivu tužbu Alcuinovu, kad je morao ostaviti svoj samostan, te poći na carski dvor Karla Velikoga — kod Montalemberta l. c.

Dalje u Prilogu.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

S molitvom, iz koje izvire nevidljiv blagoslov, spojiše sinovi sv. Benedikta po primjeru svoga otca blagoslov dobrotvorstva i neprekidna rada. Na ova dva temeljna stupa umjeli su oni kroz stoljeća ciela premostiti jaz medju siromaštvom i bogatstvom. Doklegod su samostani mogli i smjeli djelovati u duhu svojih utemeljitelja, nije bilo nikakvoga socijalnoga pitanja, koje riešiti naše nekršćansko doba u zalud se trudi. Tko mogaše raditi bje primjerom najplemenitijih i najprosvjetljenih muževa podučen, da je i djelo sa sjekirom i motikom, s plugom i lopatom svakoga poštenja vriedno, pa da onaj, koj radi, ne mora ni sam ni sa svojimi trpjeti oskudice nego dapače, da se radom može doći do blagostanja i udobnosti. Jeli pako tko bio prepriečen bolešću raditi, il se pako uz sav njegov trud zbog nerodice i rata nastanila nevolja i bieda u njegovu kolibu, tada se širom otvoriše vrata samostana, te sinovi sv. Benedikta podieliše zadnji zalogaj kruha s gladujućimi, pohrliše kao podvornici siromašnih bolestnika (infirmarii pauperum) liekarijami i okriepljujućom hranom natovareni k postelji bolestnika, uz utjehu sv. sakramenata i polakšicu za bolno tielo dieleći. Tako stojahu sinovi sv. Benedikta kao angjeli milosrdja posried siromaštva i bogatstva; kroz njihove ruke prelazijaše višak bogatstva u posjed ubožtva te primjerom radinosti vodjahu oni prosjaka k blagostanju. Gdje god se koj samostan sv. Benedikta podiže, tu se na skoro pokaza i blagoslov dobrotvorstva i rada. Tu se proriediše šume, tu bješe izsušene močvare, tu divljač u plodnu zemlju pretvorena, tu se ljuljahu naskoro zlatni valovi žita, tu dozrievaše plemeniti plod trsa, tu se sakupljahu raztepeni stanovnici u sela i gradove te prigrliše uz propovjed istine ujedno i kršćansku stegu te ćudoredje, jedini temelj prave sreće i u zemaljskom pogledu. Ponajviše primjerom rada spasiše Benedikto i njegovi sinovi crkvu zapada od pogibelji, kojimi ju od početka šestoga vieka vidimo okruženu. Još posried borba i bure razširivaše se s Montecassina uz pravila sv. Benedikta takodjer i usjev bolje budućnosti. Dok se Totila i Teja bijahu s vodjami Bysantskimi, dok Longobardi poplavljivahu nesretnu Italiju te se činjaše, da je sve izgubljeno, obilažahu posvud naokolo monasi sv. Benedikta poput angjela mira, postavljajuć usried toga meteža prve čvrste temelje novomu, trajnomu redu.

Pravom zove neki Benediktinac naših dana svoj red arkom; ona spasi praotce bogom oduševljenoga plemena te poklad kršćanske i poganske starine od burnih valova seobe naroda. Kada pak zatim vode prodjoše, a nadodjoše dani mira, otvoriše posvud u Italiji u Galliji i Španiji samostani sv. Benedikta svoja vrata, a monasi izadjoše s grančicom mira. Tada ucjepljivahu oni plemenitu mladicu kršćanske znanosti u divlja plemena od žalova sredozemnoga mora do obala Atlantskoga oceana. Prior Augustin prelazi sa svoje 40tero braće u Angliju te nosi onamo na novo svjetlo evangjelja, koje je skoro posve ugaslo u krvi mučenika. Jedno stoljeće kašnje udari sat spasa i u poganskih još stranah Nemačke; anglosaski vjerovjestnci učenici nasljednici onih u Angliju došavših Benediktinaca, prodiru u guste šume Germanske noseć onamo luč sv. vjere, te u stogo-dišnjoj borbi bježi tmina poganstva pred njihovim naukom a još više pred njihovim primjerom. Od toga časa skopčana bje kroz cielo vrieme srednjega vieka skoro sva sreća i svaki napredak sa samostani sv. Benedikta tako da neki učenjak pravom kaže: „Povjest reda Benediktinskoga jest svejedno, što i povjest europske kulture s ove strane Alpa za prvih tisuću godina"*)

Spomenut nam je još ona neumrla djela, kojimi su učenici sv. Benedikta znanost i umjeće digli; sv. Benediktu i i njegovim sinovom imademo zahvaliti spas literarnoga bogatstva, koje je do nas došlo; njim imamo zahvaliti što imamo povjest onih vremena, jer njezini izvori su skro izključivo benediktinske kronike; oni su prepisivali bogoduha djela sv. crkvenih otaca. A kolike si zasluge stekoše monasi benediktinski kao graditelji, klesari i slikari! Ta svi su najljepši gradjevni spomenici kršćanske umjetnosti od 9—13 stoljeća od njih zamišljeni i izvedeni! K tomu još bijahu oni draguljari, lievari, umjetnici staklarski talioničari zlatari, izumitelji slikarije na staklu; u kratko sve umjetnosti i zanati, na koje se današnja mnogoslavljena tehnika i industrija upire, bijahu gojeni u samostanskih zidinah i odanle nam predani. Napokon bijahu i harmonički zakoni glasbe od njih osobitom ljubavlju upotrebljivani, usavršivani i nam kao baština ostavljeni. Na koru njihovih samostanskih crkava zaoriše najprije divne glasbotvorine staroga crkvenoga pieva, kojih uzvišenu moć i duhovitu jednostavnost nedostiže nijedna moderna skladba. Nu što je znanost i umjetnost, prispodobi li se s božanskim darom vjere, koja jedina preko uzkih granica ovoga života ondje u vječnosti sreću nam pribaviti može? Pak tu vjeru je sv. Benedikt po svojih učenicih većim dielom poganskim narodom donio; zato je on prije svih blagoslovljen, i postao muž blagoslova za svih 14 vjekova, koji su od njegova poroda do naših dana protekli, i po tom on ostaje muž blagoslova za sve buduće naraštuje.

Njegov red dade tečajem stoljeća crkvi 28 papâ, preko 200 kardinala, 1600 arhiepiskopâ, 4000 episkopa: kolika četa predborioca u vojsci Isusa Krista proti silam tmine! I još sada izlieva se blagoslov sv. Benedikta nad vojujuću crkvu. I danas još mole tisuće benediktinskih samostanaca poniznim srdcem a čistima ustma za pomoć

*) Isti Herder protestant i slobodni zidar priznaje javno, da bi bez reda sv. Benedikta veći dio književnih djela staroga vjeka izgubljen bio, te zove u svojoj pjesmi: „Fremdlinge" monahe ovako: „der Bücher, der Armen und der Schulen Väter.".

u tiski se nahodećoj crkvi, za sve stališe i razrede za žive i mrtve. Još danas stavljaju oni djeli kršćanske Charitas izcieljujući balsam na rane siromaštva. I danas još rade oni marljivo i veselo kao učitelji mladeži, kao unapreditelji znanosti, kao zanosni učenici umjetnosti, te tako šire pravu kršćansku knlturu. I danas još ne bojeć se smrti prodiru oni ća do granica zemlje, da onim, koji čame u smrtnoj tami, svjetlo Kristovo donesu. Svjedoci su njihovi plodonosni trudi u sjevernoj Ameriki[1]) i na dalekih obalah zapadne Australije[2]).

Pa ako napokon na kraju ovih redaka, što ih mi vrućim srdcem sv. Benediktu i njegovim sinovom posvećujemo, podignemo svoje duhovno oko s ove zemlje prema nebu te ondje spazimo sv. Benedikta pri priestolju božjemu a u sredini one skoro bezbrojne čete, što ju sv. patriarka montecassinski za zagovornike crkvi dade, te sjetimo li se, što nas crkva o obćinstvu svetih i o moći zagovora uči: nemoramo li se puni zanosa i zahvalnosti pridružiti onoj radostnoj svečanosti, kojom sinovi sv. Benedikta četrnaestu stogodišnjicu poroda svoga svetoga utemeljitelja početkom prošloga tjedna slaviše. Ta on nije samo za nje, on je za cielu katoličku crkvu muž blagoslova!

Preveo Drag. Šm.

Dopis.

Ilok. (*† Solan Krkvarić*). Istom smo se oporavili od žalosti po smrti blage uspomene mnogo poštovanog gosp. otca Nikole Brezovskia, kao novo imenovanoga državnika države kapistranske, koga nam je smrt pokosila u bečkom samostanu dne 26. studena godine 1879. čiju revnost i smrt opisaše i njemačke novine, kad nas iznenadi opet druga viest, da nam je smrt uzela zaslužnoga u našoj kapistranskoj državi člana dne 29. ožujka t. g. baš na uskrsnji ponedjeljak u jedan sat popodne: mnogo štovanoga otca Solana Krkvarića, exprovincijala i ujedno Custosa provincije, koj je u samostanu Vukovarskom kroz tečaj od 9 godina obnašao čast gvardijana i upravitelja župe, dok ne preuze pred tri godine državničtvo ove države, te je g. 1878. u kolovozu, svršivši trogodišnjicu svojega provincijalstva poprimio opet na se tu ist čast. Pokojnik bolovao je svake godine po nekoliko nedjeljah, a ove godine ista ga bolest preuze u drugi život, po što je svetotajstvi umirućih prije providjen. Dne 30. ožujka t. g. u 4 sata po podne obvršio je svete pogrebne propisane crkvene obrede u samostanskoj i ujedno župnoj crkvi oo. franjevaca preč. gosp. prepošt. podarcidjakon i ujedno župnik tovarnički Antun Matić, uz asistenciju veleč. gosp. Roberta Thurmayera, župnika sotinskoga i vlč. o. adjuta Špačeka, gvardijana samostana iločkoga i ujedno upravitelja župe. Jer je pako ukop pontifikalnim načinom obdržavan, zato je infulista pri njem bio vlč. g. Cvjetko Činček, župnik staro-jankovački. Poslje svršenih svetih običnih obreda po rimskom obredu gori rečenoj crkvi krenu sprovod uz množtvo naroda obojeg spola i različitoga izpoviedanja goruće svieće u rukuh noseć do obćega katoličkoga groblja na visini ležećega, gdje pokojnikovo tielo s običnimi svetimi crkvenimi propisanimi obredi biaše u grob postavljeno, čekajuć posljednju trublju angjeosku na uskrsnuće. Ovomu svečanomu sprovodu prisustvovali su takodjer medju ostalim narodom veleč. oo. gvardijani: brodski Ivo Rodić, ujedno definitor provinicije, i osječki Lenardo Budmann, kano osječanin, domorodac pokojnikov, kao takodjer 2 brata pokojnikova skupa sa svojimi ženami sprovodivši ga do hladnog groba, želeći mu pokoj vječni i svjetlost vječnu, neka počiva u miru.

o. B. H. d. s. u II. k.

Viestnik.

Zagreb. Preuvišeni gospodin ban grof Ladislav Pejačević vratio se u Zagreb, te stanuje kod uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa našega.

— U saborskoj sjednici od 19. siečnja 1878. primljen je jednoglasno ovaj predlog presv. gosp. biskupa Senjskoga dra. Juraja Posilovića: „Poziva se kr. zem. vlada, da se dotacija dušobrižnoga svećenstva provincijalne biskupije senjske propisanim putem uredi, te svota, odgovarajuća ustanovljenoj dotaciji, uvrsti u proračun za g. 1879.“ Dvie su godine već prošle, a svećenstvo Senjsko ni danas još ne ima poboljšice. Presvietli gospodin biskup radio je i poslje, da se zaključak onaj izvede, al uspjeha nikako postići mogao nije. Nedavno došla je ovamo deputacija Senjskoga svećenstva, da se novomu banu pokloni i nevolju mu svoju na srce stavi. Sada čujemo, da se preuzvišeni gospodin ban tim pitanjem živo zanima, pak je nade, da će se po volji i potrebi Senjskoga klera u najbliže vrieme riešiti.

— Ferdinand Golešić, kapelan u Kamenici umro je 8. o. mj.

---

[1]) Sravni: „Benediktinci u Americi“ od P. Fran. Zürchera O. S. B.

[2]) Sravni: „Katoličke misije“ god. 1879. str. 74.

[3]) Poznato je, da red benediktinski slavi ove godine 14stogodišnjicu poroda svoga začetnika. Za list: Stimmen aus Maria Laach napisao je ovaj članak Isusovac P. Spillman (a ja sam ga čitao preštampana u Salzburžkom Kirchenblattu). Premda našemu narodu nisu toliko poznati Benediktinci, pošto su oni na zapadu više u romanskom te germanskom plemenu djelovali, ipak jer smo i mi članovi kat. crkve a u ovoj zauzima preodlično mjesto sv. Benedikto sa svojim redom; nadalje jer, ako i nismo neposredno (Jesmo i to do njekle Ur.) uživali blagodati blagoslovnoga djelovanja benediktovaca, uživasmo ih bar posredno, u koliko su naši predji prianjali uz kulturnu zapadnu, kojoj su opet otci i širitelji Benediktovci, mislim, da bi pravo i dostojno bilo, da se i Hrvati preko „Kat. lista“ pridruže k toj jubilarnoj svečanosti, kojom se slavi ono, što je u istinu slave dostojno te što bi sav civilizovan sviet, da nepristrano zasluge ocienjuje, slaviti morao. U tu svrhu sam preveo spomenuti članak. (Op. prevodioca).

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 17. U Zagrebu, 22. travnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

EXCELLENTISSIMO AC ILLUSTRISSIMO

DOMINO

LADISLAO COMITI PEJAČEVIĆ

DE VERÖCZE,

SACRATISSIMAE CAESAREO REGIAE APOSTOLICAE MAIESTATIS ACTUALI INTIMO STATUS CONSILIARIO, REGNORUM CROATIAE, DALMATIAE AC SLAVONIAE CLEMENTER NOMINATO BANO,

MDCCCLXXX.

Ecquis Hic excelsos Bani conscendit Honores,
In Patria dignus principe stare loco?
Ecquis Hic est, tanti qui ponderis atque laboris
Tamque procelloso tempore gestet onus?
Pejačevićia de stirpe **Ladislaus** ortus,
Magnis clarus Avis, Ipseque maior Avis,
Ornabat judex olim Banale Tribunal:
Nunc Bani scandit Rege vocante gradum.
Strenuus adgreditur gravium molimina rerum,
Et versanda capit publica froena manu.
Non Illum fluctus, non dura negotia terrent,
Non aeger vitiis pauperieque status.
Pectus obarmatum patriae poscentis amore,
Mensque sagax nullum non leve sentit opus.
Ille vir est magnus, quem non mercedis opimae,
Sed patriae studium permeat, urget, alit.
Qui vero lucris inhiat, fugit ardua quaeque:
Vix aliquid magni perficit, haeret humi.
Nobilior **Te Bane Comes!** sacer ignis adurit,
Datque animo vires, viribus addit opem.
Ambitione procul, proprii immemor emolumenti
Ante oculos solum commoda Gentis habes.
Et contemplaris Bani subsellia tamquam
Pignora communis fulcraque certa Boni.
Tali mente venis et sedem Bane! capessis.
Laetaque spes populo Te veniente venit.
Semper honorificum est vires impendere bello,
Ac alacrem campo se dare pro patria.
Sic sunt heroes decus immortale secuti,
Quorum laus floret, perpetuoque viget.
Erdödii, Zrinii, Fracopanique, Nadasdique,
Et Jelačić magnum nomen in historia,
Magna peregerunt victores hostis iniqui.
Inde Croatarum grata per ora volant.
Non tamen hic sistit virtus et gloria cursum.
Alter campus adhuc, ut celebreris, adest.
Gaudet laude pari praetor cum milite forti.
Splendet et hic meritis, splendet et ille suis.
Est et honorificum tutari pace salutem.
Promere consilium, scire praeesse Foro.

Dicere jus laesis: moderari voce Quirites:
Parcere nec curis nocte dieque suis.
Efficere, ut fugiat scelus, intemerataque duret
Integritas morum, Religioque Patrum.
Ut sit privatus, simul et res publica felix,
Qui facit hoc, amplum currit Honoris iter.
Hanc **Tua Bane Comes!** virtus et gloria metam
Occupat, et Gentis gaudia plena ciet.
Nam vix Fama novum Te dixit nuncia Banum,
Reddidit adplausum Patria voce sua.
Omnes gratantur: cumque urbibus oppida pagi
In Te convertunt votaque spesque suas.

Teque magistratus colit et Clerus bene gnarus,
Quanta nempe colas Tu pietate Deum.
Numinis aeterni venerator et assecla fidus,
Hic vere populi dux bonus esse potest.
Absque timore Dei fera perstat adulta juventus,
Vir manet insipiens, stulta senecta cadit.
Regna thronique labant, quia fundamenta revellit
Cum Plutone Plato coecus et *absque Deo.*
Atqui Tu Patriae custos mala tanta repelles
Tam clypeo legum, quam pietate Tua.
Vive! et Banales Fasces clavumque teneto
Divino fretus jugiter auxilio. F. M. c. z.

Nješto o crkvenoj glasbi.

(Konac.)

Uvod u jezgru sv. mise, u bitnost naime žrtve jest *praefatio*, a to je veleban hvalospjev upravljen na Boga, pjeva ga pako sam svećenik. Na kraju toga hvalospjeva spominje se, kako se na nebu Bogu klanjaju i bez prestanka slavu pjevaju angjeli i arkangjeli, kerubi i serafi te svećenik moli, da bi se i on s pukom smio pridružiti onim sborovom nebeskim, te s njimi složno zapjevati njihovu pjesmu: svet, svet itd. Sad zazvoni zvonce pri oltaru, zazvoni zvono na tornju, orgulje gromorno zaore, puk pada na koljena pred neizmjernim veličanstvom božjim: što da se sad pjeva drugo nego ona pjesma: zapjevaju svet svet svet i t. d. Ta puk mora nastaviti hvalospjev do sada samo svećenikom pjevan; što svećenik tiho za sebe moli (*sanctus*) mora puk glasno zapjevati, kor pako nije drugo, nego zastupnik svegakolikoga puka, te ako puk i nepjeva, to on svakako u njegovo ime pjevati mora ono, što bi pjevati dužnost cieloga puka bila, pjevanje mora ovdje tumačiti ono čuvstvo strahopočitanja, što je sad obuzelo sva srdca na koljena padajućih vjernika, ili bar to čuvstvo pobuditi. Ali tomu svemu nezadovoljava se, ako se zapjeva koja druga pjesma osim: svet. Dakle niti marijanska na Marijin blagdan, niti božićna na božić tu nije na svom mjestu. Pa ipak, kolikoput sam čuo pjevati na *sanctus* svakojake druge pjesme, koje s praefatijom u nikakvom savezu nestoje.

Poslje podizanja, ako se nepjeva *Benedictus*, neka se pjeva pjesma, koja izražava, da se je na oltaru dogodila pretvorba, koja budi vjeru u prisutnost Isusovu pod prilikami, koja poziva na klanjanje, koja nebeskoga otca poziva, da pogleda na ovu žrtvu, koja će mu za cielo omiljeti. Za puk je osobito zgodna pjesma: pozdravljeno budi sveto tielo Isusovo, a pjeva se u Podravini osobito rado. Mjesto toga gdjekoj orguljaš od podizanja pa do: Pater noster svira svakojake fantazije.

Agnus Dei (hrvatski dakako) nesmije se takodjer drugom pjesmom zamieniti. Koliko duša dolazi u crkvu shrvanih svakojakom nevoljom, progonjenih, raztuženih, krivicu trpećih, a mnogo i zdvojnih! Pa što traže u crkvi drugo, nego utjehu i mir? Neće-li ih se ugodno dojmiti, neće-li to biti melem ranam njihovim, kad začuju pjesmu: Jaganjče božji, koj odnimaš griehe svieta, udieli nam mir. Pjesma će ih uputiti, gdje mir tražiti imadu, kod onoga najme, koj reče apoštolom: mir vam dajem svoj. Za utjehu dakle bolnim i nevoljnim neka se pjeva pjesma, kojom se ovaj mir prosi.

Povratimo-li se sada na početak sv. mise, to vidimo, da kaošto njezini sv. obredi prikazuju u cielosti tajnu odkupljenja, tako i pjesma cieli razvoj iste tajne prati, te ga puku razlaže. Uvodna pjesma je vapaj za spasiteljem, te uzdisanje za odkupljenjem i pomirbom s Bogom. „*Slava bogu*“ javlja, da je dugo žudjeni spasitelj došao. *Čitanje* i *Evangjelje* znače ono vrieme, kada je Isus nebeski svoj nauk naučao, a „*Vjerujem*“ kaže, da su strašću još posvema nezasljepljeni ljudi Isusov nauk, videć čudesa njegova, taj sigurni dokaz njegova božanskoga poslanja, prigrlili. Od sada pripravni su oni srdce svoje Bogu podložiti i prikazati (*offertorium*), ter se klanjaju njegovomu Veličanstvu (*praefatio* i *sanctus*). Ali to sve još nije dovoljno, timi čini podložnosti i poniženja nemogu ljudi zadovoljiti pravdi božjoj za griehe svoje, te odvrnuti od sebe zasluženu kaznu. To je mogao samo sin božji, naš spas Isus, podnesav na križu sramotnu smrt (*pretvorba — podizanje*), ter sada istom smiju ljudi njekim pravom Boga svojim otcem nazvati (*audemus dicere: Pater noster*),

pošto im je najme Bog obzirom na neizmjernu zadovoljštinu Isusom na križu učinjenu oprostio i kao djecu svoju ljubiti počeo. Nu ne samo Bog je našim otcem postao, nego sin njegov takodjer i naš spasitelj s dušom se kao zaručnik njezin, poslje kako ju od grieha očisti, u sv. pričesti sdružuje (*Agnus Dei qui tollis peccata mundi*), te tako svakomu pojedincu donosi (*dona nobis pacem*) — mir, koj ga jedino na ovom svietu blaženim učiniti može; onaj mir, koj, navještajuć porod spasiteljev, donaša angjel ukupnomu čovječanstvu. Primjećujem ovdje, da ovo tumačenje sv. mise nije doduše strogo znanstveno, nu nije ni posve svojevoljno smišljeno te netemeljito, već popularno t. j. jednostavno, te prema dohvatu puka udešeno. Pjevajuć ovako narod pjesme sv. obredom odgovarajuće ili bar slušajuć ih, shvatit će prema svojoj potrebi sv. misu, pobudjivat će u sebi vjeru, ljubav, zahvalnost i t. d.

Na mladu nedjelju prije blagoslova s presv. otajstvom pjeva svećenik pred misom „*tantum ergo sacramentum*“, a poslje mise „*genitori*“; svaki put ima kor nastavit istu pjesmu hrvatskim jezikom. Nevalja običaj, da se poslje „genitori“ pjeva: neostavi nas nigdar, jer čemu počima svećenik pjevat, ako mu nitko neodgovara nastavkom? — Ove specijalne opazke svršavam s onim obredom, koj se vrši svake godine jedanput, ali taj put živo potresti mora srdce kršćana, koj mu svjestno prisustvuje, a to je *adoratio crucis* na veliki petak. Za vrieme ove adoracije imadu se po ritualu pjevati t. zv. improperia t. j. pjesma, u kojoj na križu viseći Spasitelj spominje narodu židovskomu sva dobročinstva, kojimi ga je obsipao, te mu predbacuje crnu nezahvalnost, kojom mu je za tolika dobročinstva platio pribivši ga na križ. Ova pjesma ima sjetiti kršćanina, da je i on kamo-li veća dobročinstva od Isusa primio, pa ga je unatoč tomu griesi svojimi vriedjao te, koliko do njega stoji, Isusa na novo na muke stavljao, po čem je nezahvahvalniji od istih židova. Sjetiv se te svoje nezahvalnosti kršćanin, neće on kao kameni stup hladno i nehajno taj sv. obred javnoga poklonstva ovršiti, nego će razkajanim i skrušenim srdcem pokloniti se Isusu, poput Mandalene suzami će prati i cielivati njegove noge, nebi-li tako bar ponješto javno zadovoljio za svoje i ostalih ljudih razpetomu javno nanešene pogrde. Čitam u ocjenah kazalištnih predstava, da je mnogi umjetnik ili umjetnica svojim čuvstvenim predstavljanjem i pjevanjem ganula do suzâ slušaoce. Ako ovaki fingirani dogodjaj vješto predstavljen, te čuvstveno pjevan može toliku sućut u čovjeku pobuditi, kako da neće omekšati srdce kršćanina dogodjaj taj istiniti, razpeti naime iz ljubavi prema nam Isus i naša naprama njemu tolikoput zasvjedočena nezahvalnost, ako mu zgodna pjesma ovo dvoje živo predoči? Još je dosta svjež onaj utisak, što ga učiniše na me rečena improperia, kada sam ih kao klerik slušao u katedralu, osobito one rieči, kojimi svršava razpeti spasitelj svoju tužbu: responde mihi — odgovori meni. Ovo pitanje tako porazuje, da mu se odgovoriti nemože drugačije nego suzami, udaranjem u prsa i vapajem: milostivan budi meni nezahvalniku! Pa ova pjesma, koja ima nuždno ovaj žalobnouzvišeni obred pratiti, kako se riedko gdje pjeva?! Predlažem dakle, neka se ta improperija u hrv. dakako jeziku tako prilagode, da se budu mogla pjevati ne samo u katedralu, nego i u seoskoj crkvi. Ili neka bi se bar pjevala, dok klanjanje traje, ona pjesma: oj Isuse muku tvoju i t. d. jer i u toj pjesmi navodi se Isus kako s križa govori, te se tuži na nezahvalnost svieta. Nemojmo dopustiti, da se ovi uzvišeni obredi, kojimi namjerava crkva naše misli i čuvstva k Bogu podići, posve mekanički vrše.

Poslje ove analize postavit mi je ne svoje, nego iz naravi stvari same crpljeno obćenito pravilo, a ovo glasi: kor ima se vazda kod svečane mise skladati s oltarom. Vjernici prisustvujući službi božjoj imadu kod iste sa svećenikom sudjelovati, s njim zajedno na žrtvu se pripravljati, s njim i po njem kao svom poslaniku i posredniku žrtvovati. Zato moraju oni svuda svećenika pratiti, odgovarajući mu (ne samo: et cum spiritu tuo i Amen), nastavljajuć njim započete pjesme i glasno pjevajuć ono, što on tiho moli. Kor pako ništa drugo nije, nego zastupnik puka, odkud naravno sliedi, da sve dužnosti vjernoga puka na njegova zastupnika, na kor naime prelaze. Kor odtrgnuv se od oltara, te pjevajuć bez obzira na svećenika ništa neznamenuje, neima zakonite podloge, te ruši onaj odnošaj (izmed svećenika i puka) iz kojega je potekao. — Naš liturgički jezik je latinski — pri oltaru —, neka bude jezik materinski bar na koru liturgički, a liturgički je samo onda, ako se hrvatski piev s liturgijom slaže. Jedino hrv. piev, odgovarajući obredom, neće doduše puku iste obrede raztumačiti, to se mora u propovjedi i kršćanskom nauku činiti; ali hrv. pjesma suglasna s oltarom sjetiti će vjernike na ono tumačenje, koje su čuli u propovjedi i katekezi, te će i onaj, koj nemoli iz molitvenika, znati, što biva na oltaru, dočim neslaže-li se kor s oltarom, buni vjernike, od-

vraćajuć njihovu pozornost od onoga, što je bitno, a svraćajuć na ono, što bar u onaj par nije bitno. — A sada ću odgovoriti na neke prigovore, za koje sigurno znam, da će ih proti mojim nazorom podići gdjekoj čitalac „Katol. Lista."

Zar ćemo uvjek jedno te isto pjevati? — Buduć da su glavni obredi sv. mise uvjek isti, zato po onom načelu: kor mora skladati s oltarom, moraju se, ako ne baš iste, a to svakako istoga obredu odgovarajućega sadržaja pjesme pjevati. (Napjev im može biti različit prema većim il manjim svetkovinam.) Kašto se obredi nemogu i nesmiju po volji mienjati, tako se i pjesme na koru nesmiju po volji sad ove sad one izabirati, kako to smije biti na koncertih. Gledajte, kako se kod bogoslužja istočnoga obreda uvjek isto pjeva, gledajte, kako u katedralu uvjek čujete kyrie, gloria, credo itd. Meni kao kleriku nije to ni najmanje dosadilo, svaki put godilo mi to uhu, kao da slušam nješto nova. Isto tako neće niti puku dosaditi, kad bude slušao svake nedjelje skoro iste pjesme, samo ako se budu izvadjale uvjek pristojno, te ako bude puk pazio na obrede, koji mu uvjek mili i sveti moraju biti.

Kamo s tolikimi pjesmami, koje su liepo spjevane na čast Isusa i svetaca, a napjev im krasno skladan? — Psalmista veli: *psalite Domino, psalite sapienter!* Sve na svom mjestu i u svoje vrieme. Pjevati najljepšu marijansku pjesmu mjesto svet (Sanctus poslje praefacije) nije *psalere sapienter*. Čujte, kada se takve pjesme mogu *sapienter* pjevati! Kod drugih pobožnostih, n. p. pri večernici; pod sv. misom, koja se svečano nepjeva, i pod istom svečanom misom i to pod offertorijem, ako je za offertorij zgodna pjesma, kako već gore spomenuh, pak poslje blagoslova, dok se čita posljednje evangjelje. A najzgodnije vrieme za takve prigodne pjesme je ono medju čitanjem i evangjeljem, ovo bo dvoje kao što i molitva prilagodjuje se uvjek svetkovini. Molitva spominje ime svetca, u čitanju slave se njegove krieposti (*beatus vir, qui inventus est sine macula — mulierem fortem quis inveniet etc.*) njegovo dostojanstvo (*ecce sacerdos magnus*), stalnost u mukah (*stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt*), jednom rieči lekcija je udešena prema svetkovini, a u *gradualu* i *traktusu* ponavljaju se jezgrovite sentencije u lekciji sadržane, a na svetkovinu se odnoseće, te je to zgodan prelaz k evangjelju, koje opet svetkovinu tumači ili navodi nauk, kojega se dotični svetac držao itd. Kao što se kod zadušnicah izmedju čitanja i evangjelja pjeva: *dies irae*, zašto se nebi isto tako na mjesto graduala ili traktusa pred evangjeljem pjevala koja prigodna pjesma n. pr. na božić božićna, na uskrs uskrsna, na spasovo spasovska, na marijinu svetkovinu marijanska, na dan kojega drugoga svetca pjesma o tom svetcu: njegov život i krieposti. Tu je mjesto takvim pjesmam. Služba bi se tim doduše otegla za 4—5 minuta, nu zadovoljilo bi se dvojemu: svetkovina bi se prikladnom pjesmom na prikladnom mjestu proslavila, a drugo kor bi izpunio dužnost, jer je dužan gradualom dotično tractusom vjernike pripraviti na evangjelje (nekoć se je to vrlo svečano činilo), a to bi se nadomjestilo takvom prigodnom pjesmom prilično točno. U istinu čudan-li je taj hitri prelaz od čitanja do evangjelja! Čitanje se svrši, orguljaš pritisne fortissimo dva tri akorda i eto već počima evangjelje! Na koncu izričem mnienje, da kao što se počimaju restaurovati rokokoštilom nagrdjene crkve, te im se vraća njihov izvorni slog, tako da je nadošlo doba, kada valja i na crkvenu glasbu pomisliti, da i nju obnovimo (osobito onu u seoskih crkvah, gdje se sve bez pravila i reda s neznanstva i svojevolje mieša, izvraća il propušta), da joj ustanovime zakone, da joj povratimo prijašnju jednostavnost i dostojanstvenost, po čem će ona opet odgovarati veličanstvenosti kršćanskoga bogoslužja. Onim pako orguljašem, koji su do sada, negledeć na materijalnu dobit, nego na svoju častnu službu, u istinu crkvenim orguljanjem i pjevanjem nastojali ukrasiti službu božju, svaka čast i slava! Uztrajte na tom putu i prednjačite mladjim si drugovom; crkva vaše zasluge priznaje, vjerni puk koliko ne može novcem to će vas zahvalnim spomenom nagradit, a platiti će Vam obilno onaj, komu uz milosklad orgulja slavu pjevate.

X. Y.

Jesu-li glavničari tati i parasite?

Preveo iz talj. I. *Urpani*.

(Dalje.)

2. I više. Što je ona moja glavnica? Ništa no prištednje mojim radom i mojim obrtom nakupljene. Ono polje, ona kuća, ona pokretnina, ona svota novca predstavljaju naknadu, nit više nit manje, tolikoga mojeg rada, izrazuju plod napora uložena u mojem obrtu. S toga kad vam ustupam porabu tih predmeta, ostavljam na vaše razpolaganje sve one noći, koje sam probdio, sva ona putovanja, koja sam preduzeo, vas onaj trud i svu onu kinu, koje me stajalo ono polje, koje vam dajem u porabu, il kuća, koju vam dajem za stan, il novac, što vam ga dajem na uhar vašemu obrtu. I zato se

iznajmitelj i posudilac nalazi napram onomu, koji u najam il na posudu prima, ne drugčije no kao radnik i sluga napram gospodaru si, tom razlikom, da radnik i sluga podavaju gospodaru porabu svojega djela kao na uštipaje od dana do dana, od sata do sata, dočim uložitelj i iznajmitelj daju porabu svojega djela u cienu više čedana il takodjer više godina. I pošto naknada il plaća, koju traži radnik i sluga, stvar je stroge pravice, tako treba da valja jednako o naknadi i koristi, koju zahtjeva glavničar. Mislite si sada, kad bi valjalo načelo socijalista, posjednici glavnica ne bi imali prava uživati plod uloženja. Evo vam posljedice: osobe *jednake* (uložitelj i najmitelj) postaju *nejednakimi*, osobe *slobodne* postaju *slugami*. Dva člana jednakosti zakonom predmnievana načela bi se promienila, jer užitak dobitka od glavnice, pripadajuće prvomu članu jednačbe (glavničaru iznajmitelju) bi se prenieo na drugoga (najmitelja), a da se kasnije ni ne priloži prvomu naknada one vriednosti, koja uzpostavlja prvotnu jednakost, i slobodan bi se promienio u slugu, odsudjena mučiti se u korist drugoga bez ikakove naknade. Dočim proti takovu izvodku viče pravica zahtjevajuć, da se u jednakih osobah drži *jednakost* pravâ, sliedi, da je nepravica i nepoštenje na strani socijaliste, koji zahtjeva, da ne ima biti dobitka na korist glavničaru, i obratno da pravica i poštenje na strani je glavničara, koji ga po pravu i pravici zahtjeva.

3. Eno vam čovjeka obrtnika, koji je mudro trgujuć, ne samo uspio povećati si si robu, nego takodjer namaknuti malo po malo glavnicu 50.000 lira. On, mjesto da ju uloži, mogao bi ju raztočiti zabavami i pijankami. Al ne: budući on oprezan, i misleć na budućnost, misleć na obitelj i motreć raznolike slučajeve sreće, dade ju koristonosno opaznomu poduzetniku, koji je kadar izraditi s nje čista dobitka dvadeset po sto. Kad je nadošlo vrieme, u koje dospieva platež ovoga, predstavi mu se socijalista, te mu reče: stani, ti ne možeš primiti te naknade, ne imaš prava na nj; ako ju uzmeš, parasita si. — Kako? Družtvo mi daje pravo i štiti mi ga, a ti mi ga kratiš? — Istina je: nu to družtvo jest družtvo lupežko, je družtvo parasitizma, i zato vredi, da se sruši. — Nisam-li mogao potratiti razkošji skupljenu glavnicu? — Mogao si i imao si tomu pravo. — Nisam-li ju mogao držati u bezposlici, il se je kojom novom trgovinom okoristiti? — Da: tomu si imao podpunu vlast. — A ja sam živio pošteno i tim ju pričuvao: dao sam ju poduzetniku, i tim koristio sam istomu poduzetniku podajuć mu sredstvo, da se dostane sjajna dobita; koristio sam radniku, pruživ mu načina u istog poduzetnika, da kod ovog zasluži; koristio sam mjestu nastojeć prema svojim silam, da mu se podigne proizvadjanje i tim bogatstvo. Ako dakle sada tražim malen diel sjajna dobitka, što si ga stekao poduzetnik pomoću pištednja mojeg poštenog života, neće-li to biti tražba pravedna, a ne kradnja? Ako družtvo zaštićuje podobnu tražbu, da-li će biti družtvo kradnje i parasitizma? — Dà, dà: tako jest: današnje družtvo je takovo, kako vi velite. — Tako i ne drugčije, mora da zaključi socijalista, ako neće, da si protuslovi. Odtud se vidi, koli je antisocijalno njegovo načelo. Družtvu je svrha prava sreća ovoga života. Krepkim sredstvom, polučiti ju, jest primamiti i navoditi shodnimi zakoni njegove članove poštenju, da se spoje u prijateljsko odnošaje i da se dostanu zamjenitim pomaganjem primjerena blagostanja. Postavite načelo socijalizma, koje ukida dobitak, koji ide glavničara za uloženje njegovih prištednja, postaviti ćete isti čas vabilo na pijanke i na sebičnost. Koj bi tada gradjanin unapred dao svoje glavnice drugim gradjanom na *porabu uz pogibelj*, da je izgubi, *bez nade* na ikakovu naknadu? Zakon, koji osigurava pravo poštena dobitka glavničaru, je s toga zakon koristan, mudar i pravedan·

4. Kada se smatra ugovor pravičnim? Svaki put, kad medju dati i primiti ima jednaka vrednost po obćoj prosudbi. To upravo biva u ugovoru medju glavničarom uložiteljem i najmiteljem, kad se on pravi po poznatih propisih pravice. Ne bude sgorega ovdje obširno navesti dokazivanje starinskog školastika, o. Lessi-a. Ono se svekoliko proteže na zajam novca, oko kojeg se vrtilo s najvažnijeg gledišta pitanje onog vremena. On dokazuje, da se dozvoljuje dobitak u dva dobro poznata slučaja: u slučaju nastale štete, i u onom izmakla dobitka. Proučimo dokaze ovog drugog slučaja: „Novac, što ga daješ u zajam, u koliko podpada radu tvojeg obrta, ima veću vrednost, nego-li ju ima smatran sam za sebe. On je spodoban plodonosnu sjemenu u ruci obrtnosti, u kojem se sadržava u krieposti sam dobitak. Odkle sliedi, da se može zahtjevati veća svota od one, koju predstavlja; pošto ustupiv ga, ustuplja se u njem dobitak, koji se u njemu krije, gubitkom istog za iznajmitelja. Imaš šinik pšenice odlučene sijanju. Petar ga od tebe traži u ime zajma, ti mu ga dadeš. Dajuć mu ga možeš zahtjevati od njega više nego-li vriedi. Razlog jest očevidan. Pošto se sadržava u krieposti dobitak, ustupom onim ustupljuješ takodjer dobitak u tom sakriven uz pravi njegov gubitak za sebe. I više: lišiv se glavnice, koju si bio odredio upotrebiti u koristonosna djela, ne samo se lišavaš glavnice, nego takodjer i nade, koju si gojio da ćeš izvaditi pomoću svojeg obrta, kakov znatan dobitak. A budući se takovom nadom običaje tjerati pravičnu trgovinu, sliedi, da, kolike je ciene vriedna, toliko se može dopušteno tražiti naknada. Izviše, u javnoj procienbi, strahu od štete i nadi u dobitak jednaki su razlozi. Stvar je pako poznata, da čim veća je šteta, koje se bojati od učinjenog zajma, tim veća je korist, koja se može zahtjevati. S toga je dopušteno jednako zaključiti pogledom na nadu.[1])" To je dokazivanje Lessievo, a ovo obara zaključak Proudhonov, najme, da *glavničar stvara od ničesa: produir sans travailler c'est faire de rien quelque chose; en un mot c'est créer*, ili da on

---

[1]) De justitia et jure, lib. II. cap. 2, dub. XI.

zna spravljati novce, a da ništa ne čini, što bi zaslužilo naknadu. Glavničar doista čini svoje, a to u ustupu koristonosne krieposti dobitka, koji se krije u iznajmljenoj glavnici, i u odreki one nade u dobitak, što ju je u sebi gojio kriepošću svojeg obrta.

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

Pitomača. *(Čuvajte se župnici!)*. Polovicom ožujka t. g. došao je u Pitomaču njeki Tomo Leonardo, te mi se opetovano ponudi, da uru na tornju popravi. Pošto je kroz pet dana danomice njekoliko sati nješto u tornju radio, došao je šesti dan u župni stan, te me zamoli, da ga izplatim, osiguravajući me ujedno, da je uru sasvim čestito popravio, i da će sjegurno dobro ići. I sbilja je taj dan dobro išla. Na što mu ja pogodjenu svotu izplatim, i putnu njegovu knjižicu (kao njemu za svjedočbu služeću) podpišem, al ga ipako zamolim: neka jošte barem jedan dan na moj trošak u Pitomači ostane, da motriti može, da li će ura u napred ili kasno iti. Al eto istu noć stala je ura, i kada po njega u njegov stan zvonara poslah, obećao je, da će odmah dojti, nu on to neučini, već uzmakne iz Pitomače.

Ako bi se dakle isti Tomo Leonardo kojemu od gospode župnika za popravak ura nudio, neka znade, tko je taj majstor!

Kapela. *(Dar presv. gosp. Kristijanovića)*. Da na novo nakiti svoju nekdanju premilu zaručnicu župnu crkvu Kapelsku Sv. Marije Magdalene presvietli gospodin naslov. biskup, štioc-kanonik prečastn. metropolit. kaptola Ignjat Kristianović pobrinuo se na očinski i ove godine za uskrsni joj darak mjesto uzmene pisanke, te joj darovati dostojao veliku krasno nakićenu uskrsnu svieću (Cereum paschalem) i table kanonske bogato pozlaćene. Na tom Kaliepom daru izjavljuju u djetinjoj smiernosti župljani Kapelski sa svojim župnikom velikomu svomu presvietlomu gosp. dobročinitelju javnu zahvalu pobožno moleći za njega od Boga blagoslov i obilje svih nebeskih milostih.

Fr. Podel, župnik i podarh.

Kašina. *(Božji grob)*. Uvjeren od kolike je važnosti za kršćanski puk božji grob, da može pobožno razmatrati gorku muku i smrt našega Spasitelja, bijaše mi već dulje vremena velika briga, kako da se nabavi za župnu crkvu u Kašini božji grob. Crkvena je blagajna slaba, a dobrovoljnimi prinesci i onako siromašnih župljana ne bijaše moguće namiriti potrebe. U toj brizi, od kud da se namakne potrebni novac, dodje mi u prilog revnost mjestnoga učitelja g. J. Benkovića, koji mi obeća, da će sabirati dobrovoljne prineske i izvan Kašine, te je sabrao 98 stot. a. vr., od kojih je nabavljeno podvorničko odielo kod službe božje za 14 stot. i božji grob za 84 stotinjaka.

U tu svrhu doprinesli su:

Priesvietli g. Pavlešić biskup i vikar 5 for.; preč. gg. kanonici Gašparić, Gugler, dr. Matunci i Tallian po 2 fr. presv. g. Gajdek, veleč. g. podjašprišt G. Barabaš, dr. A. Jagatić, urednik „Kat. lista", dr. A. Šmit, profesor na liceju, T. Fučkan, nadstoj. nadb. sirotišta po 1 for.

Gg. Josip Benković načelnik popovečko-moravečki 2 for.; Komes, kapelan 1 for.; J. Benković, učitelj 5 for.; Iv. Pudjak 5 for.; Ivoš, učitelj u Sesvetih 1 for.; Semelić, provisor 1 for.; O. Simić, kapelan vugr. 2 for.; G. Ortner, kapelan 3 for.

Gradjani zagrebački: Ivan i Josip Baričević po 2 f.; Andrija Zorić, Franjo i Ana Kuderna, Emilija i Vjekoslava Baričević po 1 for.; J. Waldman krojač 50 n. i J. Berković 25 nov.

Domaći župljani, doprinesli su: Nikola Vinek 5 for.; Mijo Štajdahar 2 for.; J. Dokša, Josip Sever, Petar Bezeredi, Petar Cetin, Nikola Kuzmin, Tomo Lež, Mato Kučiš, Gjuro Hundji, Tomo Combaj, Nikola i Pavao Podgorski, Stjepan i Tomo Švajgović, Josip Hrustić, Marko Tudek, Blaž Palikuća, Andro Kovač, Blaž Šalin i Mijo Brleković svaki po 1 for. Sjepan Lipar i Stjepan Puzak po 60 novč. Stjepan Mateša, Mato Mateic, Mijo Švajgović, Blaž Štabarković, Ivo i Pavao Kovać, Gjuro Tudek, Ant. Brleković, Imbro i Ivo Zavrlić, Stjepan Ćepuka, Mijo Roginić, Stjepan Tušek, Makso, Jakob i Mijo Baričević, Stjepan Hundji, Franjo Vugrinec, Gjuro, Ivan i Jelica Orač, Marko Igerc, Franjo Hrustić, Mato Gregurec svaki po 50 novč.

Grga Trupeljak dao je 40 novč.; Jos. Hrustić 25 n.; Gjuro Orač i Mato Sajković po 20 n., i ja 10 for. — To čini iznos 98 for. a. vr.

Uslied česa čast mi se je ovim javno najsrdačnije zahvaliti tako u svoje kao u ime svojih župljana na daru svih p. n. darovatelja i sabiratelju tih darova, ter se sa župljani svojimi obvezujem molitvom dozvati blagoslov Višnjega, da on kao darovnik nebeskih dobara naplatio vaš dar.

U ime župljana:

Tomo Leuštek, žup. kaš.

Jezerana 10. travnja 1880. *(Sveto poslanje.)* Naše mjesto nije nigdar vidjelo tolike slave, koliko ovih dana. Puk je hrlio u crkvu uprav natjecajući se. Nitko nije hotio ostati kod kuće, svatko je želio da bude dionikom mnogih milosti, te da sluša rieč božju, koju je propoviedao toli milim načinom, toli umno i puku razumno velečastni otac Isusovac Juraj Jeramaz, Hrvat po narodnosti, budué rodom Dalmatinac. Veleč. otac Isusovac došao je ovamo medju nas dne 30. ožujka o. g. u pratnji veleučenoga gospodina Ivana Pavelića po zaključku prof. sbora sjemeništa u Senju, na molbu našega župnika gospodina Lovre Vidasa, koji je zamolio bio preč. biskup. duhovni stol u Senju za sv. poslanje, a otišao je dne 9. travnja jutrom natrag u Senj. — Za ovo kratko doba, što je boravio u nas veleč. otac, učinio je toliko dobra i spasonosna, da sbilja vidjamo i osvjedočismo se, da ga je k nama sam Bog donio.

Evo čujte: Odmah utorak vazmeni malko odmoriv se oko pet sati po podne započeto je sv. djelovanje sa zazivom Duha sv., poslie čega držao je prvu propovjed veleč. Isusovac. Propovjedao je dva put na dan, u jutro oko 6 a u večer oko 5 sati. Već prvim govorom uznesao je duhove, priljubi si slušatelje tako, da počam od ovoga dana pa do zadnjega uvjek bila dubkom puna crkva. Razmotrimo-li okolnosti i nevolje u kojih se nalazi ovaj puk opazit ćemo veliki plod sv. ovoga poslanja. Puk trpi ove godine s nestašice hrane, glad bo slego se na njega kao kakva môra, koja ga mori, nerado je prije išao u crkvu, k tomu upravo ove dane bilo nepovoljno vrieme, mal ne svaki dan kišilo, te time i hladno bilo, ali sa svim tim vidjao si punu crkvu tako, da ti od milja srce igralo, jer je ovdje to neobično. Pričestilo se puka preko 2 hiljade, budué dolazilo i iz susjednih župa naroda, a danas ne ima Jezeranca, koji se nije izpovjedio, s Bogom pomirio i dušu nahranio tielom Gospodina našega.

Budi Vam znano, da je Jezerana prilično ubavno mjestance brojeći preko 2000 duša, u njemu i naobraženih ljudi, trgovaca a i umirovljenih častnika. Nu svi ovi, budi njim za oto čast izrečena, pružili su liepi i vrlo riedki u nas primjer pobožnosti. Da! učeno i neučeno, bogato i siromašno izpovjedalo se i pričešćivalo. Nije-li to divan znak?! Danas onaj, koji samo zavirio je u koju knjigu, koji jedva zna pero u ruci držati, psuje i ruži vjeru, izpovjed i svećenstvo, a evo ovih dana kod nas u našoj crkvi mogao si opaziti na jednoj strani izpovjedaonice naobraženu gospoju, a na drugoj prostu seljakinju, kod žrtvenika kad se pričešćivalo vidio si klečati gospodina uz jednoga seljaka. Ne samo to, već sama ovdašnja gospoda pribavila su drvo i ina potrebna za križ sv. poslanja, koga smo postavili pred crkvom i zadnji dan svetčano blagoslovili. Tebe Boga hvalimo pjevasmo u četvrtak dne 8. travnja i mogli smo i morali Bogu zahvaliti radi ovih velikih darovanih nam milosti. (Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Sv. otac papa primio je s osobitom ugodnošću adressu, koju mu je bogoslovni fakultet našega sveučilišta podastro prigodom poklona, koji mu 7. ožujka o. g. učiniše katolički učenjaci radi enciklike o filosofiji sv. Tome. Njegova Svetost izrazi otčinsku svoju radost nad tim preko apoštolskoga pronuncija u Beču, te se odazva i želji profesora, podieliv od srca uprošeni blagoslov i članovom sbora i slušateljem njihovim.

— Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 4. ožujka t. g. presviet. gospodinu Tomi Gajdeku, Nj. Svetosti kućnomu prelatu, naslovnomu prepoštu Bieničkomu i kanoniku zagrebačkomu, priznavajuć njegove zasluge, stečene oko crkve i na polju pučkoga izobraženja, premilostivo podieliti vitežki krst reda Franje Josipa.

— Njegovo c. i apoštolsko kr. Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 28. listopada pr. god. dozvoljeti, da se čist dohodak VIII. kr. ugar. državne dobrotvorne lutrije obrati trećinom: u korist zemalj. zavoda za umobolne kod Zagreba u Stenjevcu, trećinom: u korist riečke zadruge „Maria“ zvane za podporu udova i sirotčadi kr. ugarskih neimućnih činovnika, a trećinom: u korist zavoda za neljećive po obće pogibeljne umobolnike u Ugarskoj. Srećke po 2 for. mogu se dobiti u nadbiskupskoj pisarni.

— Prečastni prvostolni kaptol Zagreb. izabrao je praebendarom Antuna Starca, duhov. pomoćnika kod sv. Nedjelje pod Okićem.

Njemačka. Nakon priegovora skoro kroz dvie godine medju sv. stolicom i njem. vladom, koji uzbudiše višeput liepe nade, da će ipak „kulturnomu“ boju doći kraj, u zadnje vrieme te nade mal da ne propadoše posve. Na pismo sv. otca nadbiskupu Kolonjskomu, kojim izriče, da će popustiti, neka biskupi prije kanoničke institucije priobće pruskoj vladi imena onih svećenika, koje će si odabrati htjeti za pomoćnike i povjeriti im duhovnu pastvu — na to pismo odgovori vlada zaključkom državnoga ministarstva od 19. ožujka o. g., koji je ovih dana po novinah i razglašen. Iz njega razabiremo, da vlada ili još ni danas ne pozna pravo tužna stanja, u kojem je 8 milijona Pruskih podanika, ili znajuć to ona iskreno ne želi mira. Jer svatko je do sada mislio, da se ne može u dogovorih radit van o tom: koje ustanove svibanjskih zakona može crkva primiti, a da nepovriedi ni jedno načelo svoje, a za tim, koje zakone svibanjske država može i hoće ukinuti, da dodje do mira. U spomenutom pismu izjavi sv. otac, što crkva može primiti. Poslje te izjave očekivala se izjava vladina, koje zakone ona napušta. Nu da. Od svojih zakona ona neće napustit ni jedan. Sv. otac neka sada odmah počme raditi prema onomu pismu, neka se vladi jave osobe, kojimi se želi popuniti izpražnjena mjesta. Vlada će onda tek blaže provadjat zakone, ili će možda po gdjekoji paragraf izpustiti. Stvarajuć ovaj zaključak državno je ministarstvo predpostavilo vrlo malo uvidjavnosti i sv. stolici i njemačkim katolikom, ter je dalo samo sgode govorkanju, da bi vlada rada, ma na koji način samo popuniti previelik već broj izpražnjenih župa, a da onda uzmogne opet oštrije djelovat u duhu Falkovu.

Franceska. „Kulturni boj“ razmahuje se sve više. Prosvjedi proti dekretom ožujskim množe se. Uzprkos zabrani ministarskoj barem njeka generalna vieća razpravljala su i to pitanje, pak ih se je znatan broj izjavio proti dekretom. Osim toga svakim danom stižu novi prosvjedi od svjetovnjaka, biskupa, a javiše, da je i sv. otac poslao u Pariz takav prosvjed. Naravno je, da to vladi ne može biti poćudno, pak se grozi svačim, čak i ukinućem konkordata. Nego to neće sigurno uplašiti ni-

koga, jer uz ovakve osjećaje vjerske, kakve pokazuje sadanja vlada, koja želi policajni njeki nadzor nad crkvom, ne vriedi mnogo ni konkordat.

Belgija. Živo će se sjećati još mnogi, kako je slobodno-zidarsko ministarstvo razglašivalo, da se sv. otac Leo XIII. ne slaže s Belgijskim episkopatom u pitanju školskom, i da nije mogao odobriti odpora, koji biskupi pokazaše proti novomu zakonu školskomu. Prem ni onda toga dokazat nije moglo ministarstvo, sad se neistina pokaza još bolje. Sv. otac pisa nedavno kardinalu i nadbiskupu Mechelnskomu. U listu zahvaljuje mu na darovih, koje preko njega poslaše vjernici Belgije, te vrlo toplimi riečmi hvali dosadanji revni rad nadbiskupov baš u pitanju školskom. Pošto je tim posve drugčije razjasnjeno govorkanje ministarstva, nego-li su oni htjeli nije čudo, da dignuše viku i na biskupe i na sv. otca. Udarac dakako boli, al se odklonit ne može!

Knjižtvo. „Zravlje." *Liječničke pouke narodu. Uz pomoć više liječnika izdaje i uredjuje Dr. Milan Jovanović — Batut u Somboru.* Deviza je ovomu listu: „Zdravlje je sreća i snaga, a bolest najamnik propasti." Namienjen je narodu, da ga poučava, kako da si očuva i održi zdravlje, ovo najdragocienije blago na svietu, upozna ga s onim, što je najnuždnije glede načina življenja, njegovanja bolestnika, nenadanih nesreća, glede hrane, odgojivanja djece itd. — Pozdravljamo ovaj plemeniti podhvat srdačno i preporučamo ovaj list svim našim čitateljem što toplije, da ga šire medju narodom, za koga je pisan. Naš narod mnogo drži do svoga duhovnoga pastira, pa ako mu ovaj štogodj preporučuje, drage volje će ga slušati. Svećenici, osobito po selih, velike će si zasluge steći, ako budu naputili naš narod na ovaj list, na učitelja, koji će ga učiti, kako treba razborito živiti, da si sačuva zdravlje. — „Zdravlje" izlazi dvaputa na mjesec i stoji na cielu godinu s poštom 4 for. na pol godine 2 for. Predplatu primaju knjižara Hartmanova, Albrechta i Fiedlera te Mučnjak-Senftlebenova. Čim bude dovoljno predplatnika, izaći će svi brojevi za 1. četvrt u jedanput.

— Prijatelj puka zove se nov politički tjednik, koji počima izlaziti sa 29. travnja u Varaždinu. Vlastnik i izdavatelj jest Bartol Francelj, a urednik Brozo Brozović. Stanovište da će mu biti „posve samostalno-neodvisno od ikoje stranke ili kakve osobe." Ciena mu je od 1. svibnja do konca o. g. 2 for., do koncca kolovoza 1. for., do konca lipnja 60 novč.

— *Allgemeine Realencyclopedie, oder Conversationslexikon für alle Stände.* Ob ovom djelu, koje poče izlaziti u 4. izdanju kat. novinstvo izrazilo se pohvalno. S današnjim brojem ide o njem čitateljem našim Prospect. Predplatu prima knjižara Mučnjak-Senftlebenova.

Javna zahvala.

Milostiva gospodja Josipa Vancaš pl. Andrasy već odavna velika dobročiniteljica župnoj crkvi u Pribiću, darovala je nedavno istoj crkvi umjetno izradjeno klecalo sa slikom sv. Josipa urešenu sa dva trorožnata sviećnjaka. Osim toga darovala je kapeli bl. dj. Marije u Dolu krasni antipendij i za ljetošnji božji grob četiri liepe velike voštenice. Jednako je gdja. Emilija Tonković darovala župnoj crkvi liepi, po njoj izradjen antipendij i više rubčića za porabu kod sv. mise a osim toga je dosad uviek bila pripravna svojim radom pripomoći u ukrašivanju i popravku crkvenoga ruha. Napokon gdična pl. Julija Kašner darovala je raznovrstno cvieće i kitica sa dvima vasama za ukras slike bratovštine presv. srca Marijinoga i monstrancije. Na ovih plemenitih darovih zahvaljuje se u ime svoje i župljana

U Pribiću dne 20. travnja 1880.

Ladislav Drabić.
zač. prisjednik duh. stola i žup.

Prinosi za dječačko sjemenište.

Prama obvezi uplatiše: Prečastni prvostolni kaptol Zagrebački 125 for.; M. R. 1 for.; M. St. na dalje 4 for.; Bošnjak Ivan, opat i župnik u Požegi 10 for.; Domanković Ferdo, bivši župnik u Brestovcu 3 for; Hanak Osvald, župnik u Jakšiću 3 for.; Kraljević Josip, župn. u Kutjevu 8 for.; Kovačević Matija, župn. u Pleternici 5 for.; Marković Augustin, žup. u Sesvetah 9 for. Domjan Gabriel, župn. u Stražemanu 4 for.; Gjurgjina Franjo, duh. pomoćnik 4 for.; Matijević Ivan, prefekt u Požegi 5 for. kao god prinos, a 5 for. u ime oporuke; Gašparlin Mijo poslao kao razni prihod 5 for.; Pitomci sirotišta požežkoga 6 for.; Fetzer Antun, zač. kanonik uplatio kao utemeljitelj 100 for.; Gado Matija, župnik u Legradu poslao je kao razni prihod 45 for. 60 novč. Pavčec Karlo, kanonik i župnik u Kutini 50 for. (drugi obrok te izplatio 100 for.) Sladečeko, upravitelj župe Alltenmarkt poklonio 2 fr.; Vagner Josip, žup. u Gvozdanskom prinos od 5 fr.; Fr. Menner, umir. žup. Gjurgjevački darovao je 100 for.; M. Muslia, pokojni žup. Vugrovački ostavio je opor. 6 for.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 18. U Zagrebu, 29. travnja 1880. **Tečaj XXXI**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu [illegible] a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Novovječni orijaši. *)

(Priobćuje Mijat Stojanović.)

Čim visokiji brieg, tim dublji dol, a iza najvisokijih visočina zieva najdublji, najstrahovitiji ponor i jaz. Ova se izreka mogaše uporabljati u svako doba, a sad osobito u naše vrieme gledajuć vrhunce čovječanskog duševnog života. Pojedinci i cieli naraštaji uspevši se na vrhunac obrazovanosti, dobiše vrtoglavicu i stropoštaše se u dubljinu propasti. I kao što se veli, da svaka dubljina, svaki jaz privlači zavodljivo k sebi, kano što se naziva tjelesna vrtoglavica ili zamavica živom zlom parom, Bog s nami djavolom, koji vuče čovjeka dole u ponor, u propast; tako se dogadja pojedincem duševno visoko se uspevšim ljudem i naraštajem cielih doba, te osjete dospjevši na najvisokiji vrhunac duševnoga života, kako ih zla para poteže u jaz, u dubljinu.

U mnogih slučajevih učin je to malaksana, poplašena ljudskog duha. Uspeo se na visine, a pogledavši okolo sebe osjeti sgrožavajuć se, kako je osamljen. Istina, ponosno i zadovoljno obzira se na daleko opruženu stazu, kojom je prošo i raduje se svemu, što je na tom putu vidio, izkusio i sabrao; ali bacivši oko na nebo visoko, pozna, kako je prevaljeni put samo pedalj, a do neba gore ni kraja ni konca, eto ti mu se sčvori trudno sabrani i nošeni imetak duševnoga bogatstva naprama svemiru, o kom sluteć koža mu se ježi, pak vidi, kako je naprama cielini ubog i ništav; eto ti se pokaže znatiželjnim vidivši knjigu zapečaćenu nebrojenimi pečati; eto vidi tražeći svjetlost svjetsko sunce tako žarko, da neda u sebe pogledati, nego mora htjeo ne htjeo zažmiriti, zaklopiti oči, i eto tako drzovitom junaku duševnom, koji se poput orla diže nebu pod oblake svemogući *Non plus ultra* zagrmi u uši: „Stoj! dovde, dalje ne!“ I tad se poplaši ljudski duh, same ga njegove misli tište kao mora, tišti ga vlastito priznanje, zazira od onog, što je poznao, izsmijavaju ga, rugaju mu se vlastita čuvstva, i tako nastoji spustiti se u tamnu dubljinu, da se pomieša i izgubi u šarenoj množini nemislećih stvorovâ. Žalibože mnogi ljudi poslutivši, da su božja slika i prilika, poplaše se od sami sebe, gledajuć zagonetnu tajnu svoga duševnoga života groza ih hvata, pak sdvojeć pomisle i oćute u sebi, da su životinja, i eto tako padnu duboko izpod životinjstva. Pa da se ponizivši tako sami sebe utješe, da čuvstvo srama i stida uguše, vele ponosno, kako su junačine, duševni divi, velikani, kako su „mudraci“ i kako je mudroljubje, kad se čovjek okani sanjati i slutiti u sebi božansko poreklo, kad se odreče klapnje, da je kano čovjek neko višje biće, te se povrati u krilo majke naravi, iz kog je proizišao.

Isto tako često sgrabi bjesnilo i pojedince ljude i ciela plemena stojeće na duševnoj visini. Eto nù, misli ljudski duh, visina je slavnim naporom postignuta i njezin najvisokiji vrhunac, koji se u obće može duševno postići, i misli, obzor ili vidokrug, što ga dosiže okom, to je već prostor svemirski, a vlastita mu misao, svjetska misao. I težeć još za višjim, izpitivajuć

*) Medju publicisti novije dobe za nas je katolike kroz više godina bio pravi čudak Fr. Schusselka. Po vjeroizpoviedanju protestanat, on je u svom listu tako branio načela i ustanove katoličke, ter bi ih sgodnije i koristnije jedva mogao braniti koji katolički publicista. Naročito je uprav zadivio čitatelje religiozno-filosofijskimi razmatranji, koja je pisao kroz više godina sve dok ga bolest ne preprieči prije dvie godine, kad se je i pokatoličio. Iz niza ovakvih razmatranja pobrao je vrlo zaslužni naš i revni spisatelj g. M. Stojanović njekolike, te ih kani i preko „Kat. L.“ poslati u naš narod, ne bi-li medju Hrvati uzbudili ono vjersko oduševljenje, kojim su se oni onoliko odlikovali i ponosili. Ured.

još dalje, zanosi ga zabluda, te to čini samo zato, da dokaže, kako je već postigo najvišji vrhunac, izpitao najveći prostor; i kad mu se prohtije jurišati nebo, čini to samo iz drzkoga milinja, iz puste svoje voljice, da pokaže, kako i ne ima neba. I kad ljudski duh u toj grozničavoj uzhićenosti dopusti Božanstvo, čini to samo griešeć, u svomu bjesnilu tvrdeć, da Božanstvo leži samo u njemu, u ljudskom duhu, u tom smislu naime, narav je Bog, te su naravju stvoreni ljudi djeca tog naravoboga, kano naravni ljudi božja djeca, bogoljudi, a drugog boga da ne ima.

U takovoj grozničavoj uzhićenosti nalazi se upravo sad u naše doba na visok vrhunac umne naobrazbe prispjelo čovječanstvo. Današnji dan zavladali su objestno precienjivanje samog sebe, ljudskog duha nad duhom božjim i skupa poniženje samoga sebe do životinjstva, hoće ljudi da budu životinje: majmuni, osli, volovi, svinje, kurjaci, lisice itd. i obćenitije nego ikad prije, upravo kano da je nastalo kužno vrieme duševne pošasti, koja se širi sve dalje na sve strane. I ovoj pošasti ne samo što se slabo staje na put, nego se ona dapače silno unapredjuje. Ima posebnih ovlašćenih trgovacâ, što prodaju smrad, te šireć kugu pune si žepove i kese. Kakve ne izlaze knjige, kakvi-li časopisi?! —

Nu kakogod što moramo žaliti i odsuditi vladajuće nevjerstvo, razjasnit si ipak možemo isto dušoslovno, pogledavši, kako je jak i slab ljudski duh, te tako se dade ponešto ublažiti odsuda, jerbo ne smijemo posumnjati, da je ta bolest neizlječiva, ako je i priljepljiva. Novovječni ljudi koračili su na polju znanja i poznanja, umjetnosti i vještine orijaškim korakom napred, pak zato smatraju se isti ljudi divim, te dižu glavu ponosno i misle, cieli sviet i svemir nose oni na svojih plećih, sižu svojima rukama do zviezda i mogu svojimi glavicami srnuti do neba i pronići u nebeske tajne. U namišljenom svomu velikanstvu neće više da priznaju nad sobom štogod većega i višjega, i zato ustaju drzko proti najvećem i najvišjem, proti Bogu.

Bajka grčka iz poganske dobe pripovieda o divih, koji su jurišali Olimp, sjedište bogovâ, da sruše Jupitra i sve bogove, te da mjesto njih zavladaju cielim svietom. Ali Zevs, gromovnik, odpusti svoje strielje na griešne buntovnike, te padoše dole na zemlju i bijahu bačeni za kaštigu u vatrometne gore, u vulkane, t. j. bijahu odsudjeni u vječni oganj. Priča imenuje točno 24 takova diva. Današnji dan broj se je takovih nebo jurišajućih junaka neizmjerno pomnožao. Poleg sv. pisma digla se četa angjelâ proti Bogu u nebu. Isti dusi htjedoše biti ravni Bogu, dapače htjedoše biti više nego On, i za kaznu bačeni su kano vragovi u pakao, u vječni oganj, gdje je plač i škripanje zubi. Isti poganski divi i iz angjela postavši vragovi podigli su se proti bogovom, proti Bogu, dakle su ipak priznavali, da jest Bog, da ga ima. Današnji dan pako kriče tobožnji velikani jurišajuć nebo: „Neima Boga! Ljudi su sami bogovi, a narav je sama njihov Bog otac i božja mati.“ Dakle su gorji novovječni divi, nego-li nemani poganske bajke i vragovi biblijski.

Od vajkada, a osobito u naše doba, najdrzovitiji su nebo jurišajući duševni divi, prirodoslovci, izpitivaoci prirode. Nu mora se mahom dodati: sa iznimkom ponajviše zaista velikih, najvećih odličnika prirodoslovnog znanja. Ovi posjedujuć najobilnije znanje dospjevaju do priznanja istine apoštolske izreke: *„Sve je naše znanje krparija“*, oni dolaze najdublje i najvisokije izpitivajuć do neke medje, gdje skrušeno izpoviedaju, da tu prestaje znanje, ali se ipak uzeti ne može, kano da bi tu bio kraj i konac bivovanja, dakle tu mora početi vjera, koja je temelj i podina ljudske pameti. Valja i o prirodoznanstvu stavak, što se mnogostručno upotrebljava pri mudroznanstvu, da naime polovno znanje udaljuje od Boga; cielo, podpuno opet privodi k Bogu. Dakako malo ima cielog, t. j. podpunoga prirodoznanstva kao i takovog mudroznanstva; ali pojedini dusi, koji su zbilja trseć se i trudeć postigli mnogo, misle već, sve su poznali i postigli, ili ako priznaju, kako su došli do ograde, koju nemogu preći, tješe se slavodobitkujuć nadom, da će sliedeći izpitatelji preći tu ogradu. Za cielo, ali će isti nasljednici još uviek isto te isto izkusiti. Osobito mnogobrojni podčinjeni učenici znanosti, koji za duševne velikane, za duševne junake obavljaju službu torbonoša i količicara, prpošno si umišljaju, kano da su i oni duševni junaci i polubogovi, i što manje znadu isti ljudi, tim više misle, da sve znadu. *Sveznalice prave neznalice!*

U čemu se sastoje pobjede i osvojenja prirodoslovacâ? Neka dâ, dajmo svakom svoje, oni dospiju hvale vriednim trudom promatrajuć, nagadjajuć i pokušavajuć, a često i upravo slučajno, te poznadu uzroke i djelovanje pojavâ materialnog prirodnog života i vječnih zakona, kojimi se taj život čudnovatim, udivljenja vriednim načinom uredjuje, ravna, upravlja i nad njim vlada. Na tom polju slavodobitkovao je ljudski duh zaista prekrasno. Ali on uništuje sam iste pobjede, misleć, tim svojim empirijskim poznanjem da je već izpitao praizvor i

svrhu stvorenoga svieta. Najobičajnija ljudska pamet zapita najvećega prirodoslovca: „Tko je stvorio taj red naravi i dao tomu premudre, svemožne vječne zakone i zašto, u koju svrhu?“ I najveći prirodoslovac snizi se duboko izpod najobičajnijega neznalice, ako odgovori: „Narav je stvorila samu sebe, dala zakone samoj sebi i za nikakvu drugu svrhu, nego samo da je tu, te da se viekom mienja, pak da biva sve jedno te jedno!“ Drombule! S dopuštenjem opetovat ću ovdje misli nekoga pjesnika i pisca romanâ, buduć se žalibože, u mnogih glasovitih romanih propovieda materializam, Edo Bulver Liton meće u usta u svomu prirodomudroslovnomu romanu „Riedak dogodjaj“ nekom starom liečniku, da je rekao o materialističnoj knjigi, što ju je napisao mladji drug evo ovo: „Zasjena je ljudska, kad čovjek sjedi na obali prirode, te bi rekao neizmjernoj pučini prirode: Dovde i dalje ne! Tu je zasjena stvora, koji, nezadovoljan, izpitati zakone stvoriteljeve, napokon hoće da podvrgne svomu nazoru i svomu tumačenju dvaju, triju zakona posred zakonika, u kom je sve ostalo pisano njemu ne poznatim jezikom i sile i prostu volju samog zakonodavca. Tu je zasjena, kojom se lišava priroda Boga, jerbo se čovjek liši duše. Zašto poput Archytasa izmjeriti zemlju i morje i zrnca pieska po morskoj obali brojiti, ako je kraj i konac istog mudrovanja pregršt praha, što ga pospemo po lubanji!“ Dà, čemu neumorno razmišljavati i izpitivati, ako smo voljni na vrhuncu poznanja dospjeti do drzke i skupa sdvojne obiesti i naduvenosti, reći, da je ipak sve pravo reći ništetno i ništa u sebi. To bi da je tako čovjek zaista morao zaviditi živinam, kako živote ne misleć ništa.

Dvie su znanosti osobito, kojimi se zapodjeva borba proti religioznoj vjeri i religioznom ufanju: Zviezdoznanstvo i zemljoslovje (geologia). Slavodobitno kriče malovjerci: „zemljoslovje otelo je religiji (vjerozakonu) zemlju, a zviezdozanstvo nebo.“ Što se anda tiče zviezdoznanstva, ima to je istina zviezdoznanacâ, posjedujućih za svoje zvanje oštre promatrajuće oči i točan, izpravan, pomnjiv proračunavajući razum, te samo gradivo zviezdami okićenog neba promatraju, redovito i izvanredno gibanje i kolanje nebeskih tjelesa, njihovu veličinu i udaljenost od zemlje, dužinu njihovih stazâ i brzinu, kojom prevaljuju iste staze, nastoje proračunati i sve to proračunavaju takodjer mnogostručno za čudo točno i podpuno. Ovi zviezdoznanci zanimaju se svojim znanjem samo mehanički. Zadovoljavaju se i ponose, ako zviezda, koje su tečaj proračunali, u predrečeno vrieme stigne upravo na onu točku, na koju oni oružane svoje oči bacaju; ali ne pitaju: „odkud, zašto, čemu?“ Ili kad takovi zviezdoznanci vrhu onog, što su materialno promatrali i proračunali još nešto misle, uzhite se zasjenom, te tako zalutajuć smatraju redovitost zviezda zavisnom od zviezdoznanstvenih naukâ, t. j. dadu se tim, što su poznali zakone gibanja nebeskih tjelesa zavesti do uznosa i nadutosti, sami su ustanovili i dali iste zakone. Ipak je zviezdoznanstvo u sebi zaista velika, dapače najveća pobjeda ljudskoga duha. Ali upravo zato oni, koji pri uzvišenom pozivu i poznanju kano zviezdoznanci poduzimaju put nebom, nebi imali ostavljati pri tom duh svoj na zemlji. Ako-li ga imadu sa sobom, moraju ipak za cielo poznati i oćutiti, da oni nebrojeni miliuni nebeskih tjelesa nisu nikako mogli sami sebe stvoriti, i to za ništo drugo, nego samo da su na svietu na razkoš čovjeku na zemaljskoj kruglji, da sjaju i krese se noću na nebu, te da viekom kolaju okrećuć se okolo sebe i okolo sunca plešuć kolo neprestano oko središnjeg sunca; i to sve samo zato, da tako bude, bez drugoga uzroka i druge svrhe. Misleći i ćuteći zviezdoznanac poznaje, da je svaka zviezda sviet, i da, kad već mala, podredjena zviezda putnica, naša zemlja, na kojoj stanujemo, obilno puna stvorenih čudesa, miriade neizmjerno većih nebeskih svietova mora biti da su pune božjih čudesâ, i da mora biti netko nad tolikimi svjetovi, tko je ista čudesa stvorio. Nije to slutnja vjere; to je temelj i podanak ljudske pameti. Odkako su postali ljudi, čovječanstvo je čudnovato gonjeno duhom i srcem, pogledalo k nebu, bacalo oko na nebo visoko, te pri tom pogledu obuzeto slutnjom o božanstvu, pak mu se klanjalo.

Što se tiče znanosti zemljoslovne, najprije ima se opaziti, kako je ta znanost sgrada sagradjena na kolebajućih se primljenih načelih (hipoteza) tako, da sustave predjašnjih izpitivaocâ sliedeći sveudilj ruše i novimi zamjenjuju. Nu negledajuć na to i u koliko su nauke zemljoslovne zaista prave i podpune, ne mogaše i ne može ista znanost, ako se neshvaća samo materialno i mehanički vjerozakonu u sebi oteti zemljište, jerbo i ona sama probudjuje religiozne misli i religiozna osjećanja, odkrivajuć Bogom stvorena čudesa, koja se nisu mogla sama kao svrha za sebe stvoriti i načiniti, nego pri kojih ljudska pamet opet odlučno zahtjevati i neobhodno potrebno (apodiktično) mora predpostavljati, da imadu svoga stvoritelja, i da je taj stvoritelj sa svojim stvaranjem visoko uzvišen

*

vrhu onog, što čovjek može viditi i pitati, batićem razlupati i lučbeno razčlaniti i da pri tom stvoritelj ima predaleko sižuću duhovnu, božanstvenu svrhu. Ali i očitovanom zakonu nije zemljoslovje ugrabilo zemlju, jerbo veliki i jako glasoviti prirodoslovci poznali su, priznali i zasvjedočili, kako se lasno pokaže primjeri, da djetinje, jednostavno bibličko predstavljanje poviesti stvaranja novimi znanstvenimi izpitivanji ne samo nije oboreno, nego se naproti točno potvrdjuje.

(Dalje će sliediti.)

Jesu-li glavničari tati i parasite?

Preveo iz talj. I. *Urpani.*

(Konac.)

5. Više navedeno dokazivanje postupa sa stanovišta plodonosnosti, što ju novac nosi sobom, kako u sjemenu, koju, na kraju računa, bilo ne bilo da glavničar zajmom uztegne svomu obrtu sredstvo dobitka, jer je neponestaje, moglo bi se u svakom slučaju smatrati vrednom stanovite ciene. Jednako se čini da je dopušteno razmaknuti ovo dokazivanje s drugog gledišta. Glavničar A. daje u zajam sto tisuća lira trgovcu B. Kriepošću ugovora glavničar se iznajmitelj obvezuje, da neće zahtjevati svoje no nakon stanovita vremena. Tko ne zna, da lišiti se za stanovito vrieme svoga novca i ne moći ga do izminuća ustanovljena roka imati pri rukuh, da se njime po volji razpolaže, jest uvjek kvar? Na ovaj kvar držan li bio glavničar? Ne. Svaki kvar treba-li cieniti polag vrednosti? Dakako: to je mnienje takodjer i starih školastika. Dakle u ugovaranju zajma se pokazuje dopuštenim uvjet stanovite naknade. U toj predpostavi, osnovanoj na naravi same činjenice bi se dogodila njekakova promjena oko naravi ugovora, u koliko *zajam* ne bi više bio ugovorom *bezplatnim,* već ugovorom *teretnim,* dočim tako sobom donosi predmet, oko kojeg bi se vrtio ugovor. I zato, bud da se motri koristonosno svojstvo sakrito u novcu, bud da se smatra spoljašna okolnost kvara, koji proiztiče za iznajmitelja od tuda, što se za vrieme lišava svojeg novca, dobitak prijet iz glavnice ne čini glavničara nit ukradicom, nit parasitom.

6. Nek bude tisuća radnika tielom jakih i voljom spremnih na djelo. Što bi mogao ovaj skup ljudih izvesti bez nuždna orudja? Ništa. Dajte neka unidje u kakovu djelaonicu, na čelu koje čovjek jest od obrta, a orudje priredjeno i spremno kao da pozivlje radničku ruku. Bi-li se imalo uza sve to ikakova proizvoda, ako ne bi bilo prve tvari, koja se ima upotrebiti? Pod ni pošto. Tko može dati sredstvo, da bude orudje priredjeno u djelaonici i prvu tvar radniku u ruku? Glavničar. Neka stavi ovaj na razpolaganje čovjeku od obrta svoje glavnice: eno tvornice, kako je u mah iznova oživila, i dočim se na okolo razprostro kret života, tvar izlazi izradjena, na tržištu promjenjena vraća se kao nova i veća glavnica. I prostije oko vidi, da su ovdje tri tvorne sile, koje različito sudjeluju u proizvadjanju tvari: radnik, obrtnik i glavničar; i da je tako potrebito sudjelovanje svih trijuh zajedno, da manjka-li jedan, neće biti niti proizvadjanja. Nu, ako sve tri sile sudjeluju, zdrav razum uz pravedan sud nam veli, da sva tri moraju da imaju diel takodjer i koristi onog dobitka, koji odtuda proizlazi, polag mjere i kakvoće svoga djela. Obća procienba čestitih ljudih već je ustanovila, il običaje ustanoviti u posebnih slučajevih diel, koji ide glavničara. Dakle primajuć on ugovoren dobitak svoje glavnice i uživajući ga, nije nit ukradica, niti parasit, već gradjanin, koji živе od pravična i poštena.

Iz svega, što smo kazali do sada, uvidja se, da djelo glavničara, smatrajuć ga *samo u sebi*, usluga je *koristna;* i *ustup* koristi svoga truda na uhar drugoga u obće *nije bez pogibelji*; dakle zaslužuje naknadu; smatrajuć ga odnosno *na družtvo*, primjer jest družtvenog poštenja i koristi; dakle pripadajuća mu naknada zasluži, da ju država štiti: smatrajuć ga s gledišta *ugovora*, ustupljuje korist u sjemenu i ne bez realna kvara; dakle je dopušten ugovor uvjetovan o pošten dobitak; smatrajuć ga odnosno na *rad*, podaje mu životvornu silu; dakle je pravo da ima diel dobitka.

Lako je odgovoriti na dokaze, što su jih više proti tomu naveli socijaliste. Glavničar proizvadja a ne radi. Istina je, ako se razumi „raditi" u značenju materijalnu, rukama, il izravnim nadzorom. Al proizvadjanje ne izlazi samo od tih dvajuh tvornih sila: tomu treba treće, a ta je glavničar. Vidi se dakle, da je pogriešna i Fauconnierova tvrdnja, najme, da su glavničari radnikom na štetu. Oni su usuprot tomu na korist, u koliko, oživljujuć rad svojimi glavnicami, pružaju jim sredstvo, da živu pošteno djelom svojih ruka. Kolika bludnja leži u tvrdnji Proudhonovoj, da ne daje, to jest, glavničar u izmjenu zahtjevana dobitka nikakove vrednosti, i da ne čini nikakove usluge, dokazano je više navedenim.

Rieči navedene iz sv. pisma ne dokazuju ništa proti dobitku, što ga prima glavničar. One se protežu il na *osudu* izrečenu Bogom proti čovjeku u ime kazni iztočnoga grieha, kao ona kojom se veli, da će si morati pribavljati hranu znojem svojeg lica, il na *shodnost*, da se bavi kakovim poslom, kao ona, koja se proteže na obdelavanje zemaljskog raja, il konačno na *posebni slučaj*, kao ona sv. Pavla, kojom se osudjuje onaj, koji dočim može živiti pošteno radom svojih ruku, voli živiti na tudju štetu prosjačenjem. Svi se dakle navedeni teksti protežu na moralni poredak, te se u ničem ne odnose na naše pitanje, koje jest pitanje reda pravnoga. Nu o njih ćemo govoriti na drugom mjestu obširnije. Kup pako nazivâ nepoštenja, kojimi se naprćuju svi glavničari, pomaže doduše, da uzpiri proti njimi gniev radnikâ, al ne pomaže, da razsvietli istinu. Oni sačinjavaju oružje posve

nedostojno za onoga, koji se hvali, da je preustrojitelj družtva; oružje dobro samo za onoga, koji ne ima boljeg dokaza; oružje, kojim se najpodlija hrdja iz prostačtva može služiti po svojoj miloj volji.

A sada recimo koju ekonomistom. Dati u zajam obvezom kamata, bijaše stvar, koju je crkva kao nedopuštenu zabranjivala; izuzam ipak tri poznata slučaja, najme *izmakla dobitka, nastale štete, i opasnosti, da će se izgubiti posudjeni novac.* Uz ove tri okolnosti pravičnim se držalo primiti poštenu kamatu. *Boccardo* se u svojoj *teorično-praktičnoj razpravi o političkoj ekonomiji* podsmiehava razlogom, o koje se naslanjala ta zabrana, i onim, kako veli, koji su ekonomiju učili iz dekretalâ (crkvenih odluka). I prije njega *Sismondi*, u svojih *Nouveaux principes d' Economie politique,* pošto je naveo temeljni razlog, na kojem se po njegovu mnienju osniva u svakom slučaju pravednost kamata, zlobno zaključuje veleć, da sva moderna ciepidlačenja nisu u stanju uništiti odluku crkve proti lihvi. Ovoj dvojici ekonomista i onim, koji su se za njihovim primjerom poveli, odgovaramo: 1. da školastici pravnici nisu nikada preuzimali učiti javnu ekonomiju u dekretalih i u inih crkvenih naucih, već zakon pravice; 2. da naslovi, na kojih oba osnivaju za većinu slučajeva pravednost kamata, jesu na kraju računa oni, koje rabe školastici u njekojih opredjeljenih slučajevih. Buduć oni ne čine nikakove spomene o tom, i dočim obtužuju nauk školâ, u obće, kao da bi on bio zabranio lihvu uvjek i u svakom slučaju, pokazuju u tom ponješto nevjerodostojnosti, il neznanstva; 3. da razlozi, na kojih se osnivala crkvena zabrana, nisu smiešni, kako jih oni prikazuju, već mnogo čvršći nego-li bi htjeli. Ova bo zabrana se osnivala na naravi zajma, kako se shvaćao onda, to jest *ugovor bezplatan;* s toga se scienilo proti svakom pravu zahtjevati kasnije kamatu *praecise vi mutui*; izviše se osnivala i na ovaj drugi razlog, da je novac, dat u zajam, prelazio u podpuno vlastničtvo onoga, komu se posudio, i s toga, košto, kad se proda koji konj i ciena se osigura mjenicom, neima se prava zahtjevat; njezinim dospjetkom ikakve kamate, za sve da je novi gospodar imao od konja koristi il usluga: tako nije ga moralo biti niti dospjetkom osigurana povratka posudjena novca; 4. da se rieči sv. evangjelja, *mutuum date, nihil accipientes* nisu tumačile u obćem značenju, već u užjem, jer su se izuzimala tri slučaja izmakla dobitka, nastale štete i pogibelji izgubitka posudjenog iznosa; 5. da crkva nije promjenila svoj sud, niti tumačenje rieči sv. Evangjelja. Kad je nadošla kakova promjena u okolnostih, koje uplivaju u bitnost ugovora, crkva je uporabila formulu, *non sunt inquietandi,* da se ne smije uznemirivati s tog razloga, koji posudjuje uz kamatu. Svakomu je poznato, kako se danas novac stavlja u trgovinu poput svake druge robe, i poput ove je sada već pao pod obću procienbu. Ako je pako dopušteno dobitak vaditi od robe, zašto da ne bude dopušteno dobitak vaditi od novca? Buduć time ugovor zajma od *bezplatna* postao *teretnim,* proizašla je nova više označena formula. Da bi bili ekonomiste, mjesto toga, što peckaju crkvu, i što se drže prikovane o dobitak materijalan, uvažili pravednu umjerenost, kojom ona postupa u dozvoljivanju kamatâ, ne bi bili propovjedali slobodan mah lihve, i tako glavničari ne bi davili obrtnike, obrtnici nebi ugušivali radnike, ne bi se oplakivale tolike kride, koje pustoše obitelji, nit bi se bile pružile tolike izlike socijalizmu, koji postavši u malo godina gorostasom, prieti najdivlje svemu naobraženomu svietu. Što se nas tiče, kao sinovi poslušni naukom crkve, koje jošte nije svoj konačni sud izrekla o kamatah, koje se mogu primiti izvan poznatih trijuh slučajeva, prezirajući smieh ekonomistâ, izpovjedamo, da se njoj glede dokaza u ovom članku navedenih bezuvjetno podlažemo.

Dopisi.

Jezerana 10. trav. 1880. (*Sveto poslanje.*) (Konac.) U oči ovoga dana govorio je veleč. otac o miru tako milo i ganuto, da kad je zvono zazvonilo u znak, da jedan drugoga pita za oproštenje, najveći medjusobni neprijatelji hitili jedan drugomu oprostiti, te da u miru, slogi i ljubavi kao kršćani živu. Neprijateljstvo i mržnja izčeznula je iz Jezerana. Drugi dan, kako već spomenuh najme dne 8. travnja bio je zadnji dan sv. poslanja. Svečanu sv. misu pjevao je župnik iz Stajnice gosp. Vinko Šegulja uz assistenciju dvojice župnika gg. Ivana Lenca iz Setinca i Petra Sabljaka iz Lipice. Do sv. mise neprestano se izpovjedalo. Bilo je sedam svećenika, koji su neprestano izpovjedali počam od 4 pa do 9 sati jutro — ali jedva smirit. Puka toliko u crkvi da se nisi mogao okrenuti a još manje proći crkvom, a oko nje nabrala se množina naroda iz svih bližnjih župa. Već u 5 sati jutro gledao si, kako narod dolazi u crkvu, osobito stariji, da zadobije mjesto, pa da ne mora stajati izvan crkve. Pod sv. misom i za blagoslovom križa sv. poslanja pucalo se iz mužara, prah nabavila i darovala ovdašnja gospoda. Al što me je najvećma ganulo uprav do suza, jest prizor prve sv. pričesti školske nevine mladeži, koja su pred krstionicom ponovila ono, što su mjesto njih obećali na krštenju njihovi kumovi, za tim pod velikom sv. misom primili sv. otajstvo i pred pukom mnogobrojnim mužkarci odlikovani prekrasnimi križići, a djevojčice čisli blagoslovom nezaboravne spomene. Gledati ovu nevinost primati tielo Gospoda, možete si misliti, kako je djelovalo na ostali sakupljeni puk! Pod sv. misom čitalo se pismo i ujedno odgovor presvetl. gospodina našega biskupa, koga zamolila sva ovdašnja inteligencija sa svojim župnikom posebnom molbom, nebi-li se udostojao doći zadnji dan sv. poslanja k nama, da blagoslovi i potvrdi ono, što je u nas velika sv. milost djelovala.

Puk pomnjivo je slušao glas svoga pastira, muhu da je prošla mogô si čuti, svima već u početku čitanja vidio si radost, što se tako brini za nje njihov pastir,

koja se kašnje obratila u žalost, što mu baš sada poremećeno zdravlje nedopušta doći k nama, da nas blagoslovi i utvrdi u sv. vjeri. Medju tim obećaje nam presv. gospodin da će doći ove godine k nama, da nam dieli sv. otajstvo potvrde.

Poslje sv. mise blagoslovio je veleč. otac križ sv. poslanja, za tim slike svetaca, krunice, medaljice, napokon podielio nam papinski blagoslov, poslje kojega zapjevao je mjestni gosp. župnik „Tebe Boga hvalimo." Tako se svrši u nas sv. ovo poslanje. Veleč. otac Isusovac ostavio je takodjer našoj ovoj crkvi veleliepa tri kipa uljem bojadisana, i to srce Isusovo, srce bl. dj. M. i sv. Josipa, pošto jih je blagoslovio. Ustanovio je napokon bratovštinu Apošt. molitve prama srcu Isusovu. Bratovština već danas broji preko 100 članova, a svakim danom upisuju se jošte.

Što je sve ovo mjesto prikoristilo se ovimi sv. poslanji, ja Vam ne mogu opisati. Otac pomirio se sa sinom, brat s bratom, neprijatelji se pomirili, duše grieha se očistile — bilo ih je ovdje, koji se kako čujem niesu već njekoliko godina izpovjedali, sada se pobožnost uzbudila iz duševnoga mrtvila, jednom riečju povratio se k nama mir. Za nas je ovo sv. poslanje od prevelike koristi, te nikako ne možemo trud ovaj veleč. otca naplatiti.

Budi takodjer velika hvala presv. gosp. biskupu Jurju Posiloviću, koji je nagovorio veleč. otca, da se potrudi do nas. Čini mi se, da su uprav u Jezerani započela sv. ova poslanja, dvojim je-li i gdje u hrv. krajini bilo, pa se bojim, da je i to jedan od onih razloga, zašto naš hrv. narod u krajini jošte driemlje u pogledu vjere. Svi znamo kako se jednom hrabro borio za sv. vjeru. — Sv. poslanja po mom mnenju jesu jedina, koja bi ga mogla iz sna na pravi život probuditi. Za to bi želio ovo dobro cielom našem narodu, pa Bog daj zaredala onimi krajevi, u koje se barem proteže naša biskupija, da bi njim zapala jednaka milost.

Sada tek znam, što znači sv. poslanje! Neima za što biti na Isusovce krika i vika, bezbožnici dakako to rade, ali evo što može i jedan Isusovac učiniti i kako liepim načinom na pravi put okrenuti, dokaz je u Jezerana. Nedajmo se dakle zamamljivati po njekojih stranih novina, koje nje rišu kao neprijatelje države i prosvjete. Sirenski su to lažni glasovi. Slušajmo samo, pa se osvjedočimo i uvidit ćemo, od kolike su vriednosti sv. poslanja, kako su požrtvovani baš Isusovci.

Bog platio Isusovcu veleč. otcu Jurju Jeramazu! —*ć.*

Dubica. (*Župne sgrade.*) Medju ostalimi župnimi sgradami prvo mjesto zauzima župni stan. Mnoga gospoda župnici vrlo se trude, da župne stanove, koji su izbilja na mnogih mjestih prava „monstra", poprave; ali to sve njekako mlitavo napreduje. Istina, povjerenstva se sastaju, zapisnici vode, očita nužda i potreba popravka se priznaje, vidi i osjeća, ali ipak stvar ne ide, jer ne ima novca. U toj nevolji najprije se pokuca na vratih patrona, ali se dobi odgovor: „župljani trebaju župnika, neka se i brinu za njegov stan." Sad se dakle treba obratiti na obćinsko zastupstvo, — a kakova su to zastupstva obćinska današnje doba u mnogih mjestih — znamo! Načelnik skupa sa zastupstvom nadju odmah razloga, zašto se župni stan ove godine popravljati nemože. Loša godina, veliki porez, kruha više ne imamo — to su obične jadikovke naših zastupstva. Iz tog uzroka došlo je do toga, da su župni stanovi i druge gospodarstvene sgrade vrlo zanemarene, jer su prepušćene svojoj sudbini. U onakovih okolnostih nemože se to po gdjekojem našem bratu u grieh nemarnosti zabilježiti!

Naše imovne obćine, od kojih se makar bezplatnom drvenom materijalu nadasmo, propadaju. Njimi su zavladale stranačke strasti, obći razdor — i to je prvi korak k njihovoj propasti. Odavle se dakle u buduće ne imamo mnogo nadati, — blago onomu, tko je šta ujagmio! Što ćemo dakle sad učiniti? —

Evo nastaje doba proljetnih konferencija, u kojih bi se moglo ventilirati pitanje: Odkud se ima u buduće trošak namirivati za popravak župnih sgrada! Ja mislim, da bi najshodnije bilo, našu civilnu i krajišku zemaljsku vladu putem preč. ordinarijata umoliti, da se u svakoj obćini svake godine stavi u proračun njeka svotica i na župljane razporeže, odkud bi se potrebni popravci obavljali i trošak namirivao. Ovo je potrebno, pak je i pravedno, da trgovac, obrtnik kao i seljak svaki u tu svrhu nješto doprinese, — a doklegodj nebudemo imali sličnih anrepartitija naši će stanovi i ine sgrade ostati u žalostnom stanju. Narod će laglje svake godine žrtvovati dvie ili tri sto for., i neće taj udarac toliko oćutiti, koliko će mu težje biti, ako-li bude morao na jednom dvie ili tri tisuće for. doprinieti.

Crkvena. (*Dar.*) Prečastni gosp. Franjo Huszar, kanonik i opat kod prvostolne crkve Zagrebačke, već od puno godina poznati dobročinitelj župne crkve i župe Crkvenske, sjetio se opet i ove godine koli crkve, toli župe, Sebi još od svoga revnog ovdje župnikovanja vazda mile, te je ovih dana, kao uskrsnu pisanicu, župnoj crkvi veledušno poklonio prekrasnu i skupocienu misnicu (casulu); a župnoj knjižnici za duševnu zabavu i daljnje umno naobraženje svojih u župi nasljednika — darovao je svoju, bogoslovnimi djeli odabranu i bogatu biblioteku, ujedno s ukusnim za nju ormarom. Koje velедušne i krasne darove neka mu dragi Bog obilno naplati — dobrim zdravljem i obiljem nebeske milosti! Zahvalni pako puk i župnik ovim Mu svoju najtopliju zahvalnost javno izjavljaju.

Viestnik.

Zagreb. Smrt glavarice hrvatskih milosrdnica podala je sgodu, te se je novinstvo naše počelo potanje zanimati njihovim djelovanjem. I doista u roku od 1845. do 1880. djelovanje je njihovo tako razgranjeno, ter na

nje samo sa zadovoljstvom pogledati možemo. Pozvane godine 1845., kako se izvješćuje, tadašnjim biskupom, kasnije nadbiskupom i stožernikom Jurjem Haulikom, dodje prvih 6 milosrdnica (medju kojimi pokojna sestra Ivana) dne 5. rujna t. god. Izmedju njih bile su tri učiteljice, koje odmah otvoriše djevojačku učionu, te samo kasnije, naime na uskrsni utorak god. 1846. (dne 14. travnja) slavio se svetčani njihov ulaz sudjelovanjem biskupa utemeljitelja i svećenstva, pratnjom školske mladeži i uz veselje množtva gradjanstva. Jur početkom školske godine 1845./6. bijaše ustrojena njihova trorazredna djevojačka učiona, koja je brojila koncem godine 332 učenice. Ova prva učiona bi smještena u južnom predjelu sadanje sgrade. Odmah s početka samostan je počeo davati siromašnim učenicam bezplatnu hranu školskih dana, da jim se olahkoti pohadjanje učione, te je takvih odhranjenica bilo tada oko 70, a sve više jim se s vremenom umnažao broj. Sliedeće školske godine 1847./8. učiona se razširi u četverorazrednu i glavnu djevojačku, te iste godine 1847. zametnu se gradjansko djevojačko gojište, za koje bi g. 1850. ustrojena sukromna učiona. Njegove gojenice sada polaze vježbaonicu, dotično višu djevojačku učionu milosrdnica. Kasnije bi osnovano u samostanu više djevojačko gojište, gdje bi se kćeri boljih kuća primjereno naobrazivale i uzgajale, a od g. 1858. počele su se primati u sukromnu učionu i vanjske učenice za malu naukovinu.

Nastojeć ob obćenitom izobraženju ženskog spola, milosrdnice odmah su uvidjele potrebu da razgrane žensku naobrazbu po cieloj zemlji, odgojivajuć učiteljice, te osnovaše god. 1848. prvo djevojačko učiteljište, koje bi koncem god. 1851. proglašeno javnim zavodom, a preustrojeno i razšireno početkom školske godine 1875./76. polag novoga školskog zakona u tri tečaja, te priznano po zem. vladi koncem godine 1876. javnim učiteljištem. Do uvedenja novoga školskog zakona, u djevojačkom učiteljištu milosrdnica usposobi se 375 učiteljica, koje blagodat ženske naobrazbe prosuše po Hrvatskoj i Slavoniji. Da uspješan bude odgoj učiteljica osnovaše milosrdnice internat za pripravnice. Od g. 1871. imajući osobito obzir na koristi internata, visoko c. kr. glavno vojno zapovjedničtvo šalje stipendistice u preparandiju milosrdnica, te premda jih nitko nesiluje, sve su skoro unutra.

Prama preustrojstvu preparandije, bijaše preustrojena polag novog školskog zakona g. 1875. viša djevojačka učiona, još prije deset godina utemeljena, kojoj je takodjer g. 1875. pravo javnosti priznano.

Uz to, odkad postoji samostan, uvedena je nedjeljna učiona, da se većim djevojkam dade prilika bar ponekle uživati blagodat nauke, a od g. 1855. obstoji pjestovalište, komu su neke plemenite gospodje predale na obskrbu i uzgoj nekoliko siromašne djece, za koju su se i prvo bile skrbile. Iz pjestovališta razvilo se zabavljalište, koje obstoji uza žensku preparandiju.

Nezaboravimo gojišta za siromašnije djevojčice i učionu, koju s gojenicami polaze i vanjske učenice, jedno i drugo po milosrdnicah osnovano na samostanskoj vili kod sv. Duha. Kažimo da koncem školske god. 1878./79. zadnje, kojom je upravljala častna majka Ivana, milosrdnice su podučavale 698 učenica, uz to 100 učit. kandidatkinja i 80 male djece u zabavljalištu, pak eto djelovanja milosrdnica na naukovnom polju u području zagrebačke obćine, koju taj ogromni rad i plod ni novčića nestoji.

Nije dakle čudo, da su milosrdnice našle suglasno priznanje i to više puta od svjetovnih i duhovnih vlasti naše domovine, i da je Njegovo Veličanstvo samo odlikovalo cieli zavod u osobi pokojnice god. 1865. zlatnim krstom sa krunom za zasluge. Nedavno pako častna majka bila je zadobila svetčano i zasluženo prizanje od poglavarstva slob. i kr. grada dopisom od 19. siečnja 1877., iz kojega vadimo sliedeće: „Zasluge zavoda milosrdnica u glavnom gradu Zagrebu za obćinstvo ovoga grada tolike su i tako raznovrstne da je lasno dokučiti onu popularnost, koju pobožni taj zavod pravedno uživa u svih staležih obćinstva glavnoga ovoga slob. i kr. grada Zagreba. Podpisano poglavarstvo rado ovim zasvjedočava liep i dobar glas, što ga zavod milosrdnica u Zagrebu neprekidno ovdje uživa i u punoj mjeri zaslužuje. Ali napose nastojanje zavoda milosrdnica u Zagrebu oko uzgoja i školskoga obučavanja djece, o kojem je zastupstvo slob. i kr. glavnoga grada Zagreba u skupštini dne 15. o. m. izvješteno kr. nadzorničtvom gradskih pučkih učiona zagrebačkih za školsku godinu 1875./6., dalo je povoda jednodušnu zaključku rečene skupštine gradskoga zastupstva, da se u zapisnik iste ubilježi zahvalno priznanje zavodu milosrdnica u Zagrebu i da se ova zahvalnost priobći Vašoj častnosti kao glavarici istoga zavoda."

Pravedno je gradska obćina iztaknula tolike i tako raznovrstne zasluge milosrdnica za obćinstvo našeg glavnog grada, jer nam one upravljaju odavna u Zagrebu javnom bolnicom, kaznionom za ženske, ubožištem i pensionatom za stare gospodje.

Uz taku djelatnost naravno je i neobhodno bilo da hrvatska provincija milosrdnica postane neodvisnom od tirolske, kojoj je pripadala, te takvom postane g. 1856. a zagrebački samostan milosrdnica pretvori se u maticu za sve područje naše domovine. Jer se to milosrdno stablo božjom pomoći, krepkom upravom častne majke Ivane i požrtvovnimi skladnimi silami njezinih drugarica razgranilo malo po malo po svoj Hrvatskoj i Slavoniji, a kasnije po Dalmaciji, Bosni i Hercegovini. One otvoriše za Hrvatsku učione u Gradcu (g. 1857.), u Lepoglavi (g. 1860.) gdje su upravljale mužkom kaznionom do g. 1871., u Bukovcu (g. 1865.), u Zlataru (g.

1866.), u Ivancu (god. 1867.) i u Bistrici (1873.), a na Rieci (1858.) bolnicu s ubožištem i sirotište, u kojem sirotčad obojega spola goje i obučavaju. Skoro kupiše Frankopansku sgradu u Bakru, te kad bude sabor odobrio kupnju, ustrojiti će još ove godine toli važno za cielu Hrvatsku popravilište.

Za Slavoniju utemeljiše god. 1856. četverorazrednu djevojačku školu sa gojištem u Djakovu; te ju ustupiše god. 1864. redovnicam sv. Križa. U Požegi otvoriše 1862. takodjer četverorazrednu učionu, koja se školske god. 1876./77. razširi u višu djevojačku, u Daruvaru godine 1866., a u Oriovcu g. 1868. otvoriše milosrdnice djevojačku učionu sa malim djevojačkim gojištem. Osim toga milosrdnice upravljaju javnom bolnicom grada Osieka.

U Dalmaciju usljed zaključka dalmatinskog sabora bijahu pozvane častne sestre god. 1874. da uzmu obskrbu bolnica u Zadru i Spljetu, a kasnije i u Dubrovniku, a brzo će takodjer nadamo se i u Šibeniku. Osim toga njima bi predan „Martinis-Markiev zavod za obrt i zaklon“ u Spljetu, a to god. 1875., u kojem po volji zakladatelja obskrbljuju se stariji ubogi i djeca obojega spola. U toj kući zasnovaše častne sestre redovitu učionu za djevojke, a podučavaju i dječake. Napokon prošaste godine biše naše sestre pozvane, te utemeljiše u Sinju, najvažnijem varošu dalmatinskog Zagorja, privatnu žensku učionu.

Na poziv mostarskog biskupa pokojnog Kraljevića i živućeg sarajevskog Vuičića milosrdnice razprostrieše svoje djelovanje i u Bosnu i u Hercegovinu, te otvoriše učione g. 1871. u Sarajevu, g. 1872. u Mostaru, Travniku i Banjaluci, a god. 1874. u Livnu. U Travniku i u Mostaru milosrdnice primaju, pošto su jim veće kuće, sirotčad na obskrbu.

A kad buknu 1878. g. rat u Bosni, četa milosrdnica sa sestrom vikaricom na čelu pohrli u Sarajevo, pretvori učionu u bolnicu, te dvoraše i vidaše ranjenike — kad kasnije u Brodu crne ospice počeše harati, eto jih opet tamo, da priskoče u pomoć nevoljnikom. Premilostivi kralj oko 15 jih odlikova. Ovim požrtvovnim činom milosrdnica zaključi se upravljanje i život častne majke Ivane, koja ostavi za sobom uz zagrebačku maticu 32 podružne kuće, izmedju kojih 17 školskih, 3 konvikta za djecu, jedan za pripravnice, 7 bolnica, 2 pensionata za stare gospodje, 4 ubožišta, jednu kaznionu, i osnovano popravilište.

Početkom god. 1880. častna majka Ivana imala je pod svojom upravom 315 milosrdnica, od kojih:

U Hrvatskoj i Slavoniji 257, u Dalmaciji 45, u Bosni i Hercegovini 13.

Od ovih bilo 86 učiteljica, 38 upotriebljenih kod ubožišta, sirotišta i pensionata, 103 kod bolnica, 82 u razne gospodarstvene i crkvene svrhe, a 6 u kaznioni.

— Na župnički izpit, koji se svršio danas, došla su 3 duh. pomoćnika.

— Katol. crkvu, župni stan i biskupski grad u Sarajevu graditi će, kako javljaju „N. L-u.“, iz svojih privatnih sredstva Nj. vel. car i kralj Franjo Josip I., u koju svrhu već je namienio 200.000 for.

— U župi Gradinskoj skupilo se: Petrova novčića 7 f. 89 nč.; za Božji grob u Jeruzalemu 15 for. 31 nč.

Moravska. Da se dostojno proslavi tisućnica smrti sv. Metoda g. 1885. u Moravskoj već sada revno rade. Medju ostalim poduzeše popraviti hram Velegradski, u kom će i biti glavna svetčanost. U tu svrhu potreban je znatan trošak, a da ga laglje namaknu, poseban odbor zasnovao je stvarnu lutriju, od koje je čisti dohodak namienjen toj crkvi. Medju sgoditci ima darova od najviših dostojanstvenika svjetovnih i crkvenih, a srećaka je 200.000 po 20 novč. Župni ured Přiborški ravna cielim poduzećem, ter će on i odpošiljati sgoditke nakon žriebanja, koje će se tamo obaviti pod nadzorom pol. oblasti 6. srpnja o. g. Sjećajuć se blagodati, koje je i naš narod primio od velikih ovih apoštola, mi držimo, da će on rado ovaj naum podpomagati makar i omanjim prinosom. Oduševlenje, koje je narod naš pokazao za svete apoštole i g. 1863. (spomen-dan njihova dolazka), i g. 1869. (tisućnica smrti sv. Cirila), to oduševljenje ne može biti manje ni g. 1885.

Javne zahvale.

Podpisani ovime zahvaljuju velečast. otcu Isusovcu Jurju Jeramazu, što je u našoj župnoj crkvi bez ikakove plaće i nagrade propoviedao i držao sveto poslanje kroz devet danâ, te time probudio ovaj puk na bolji i kršćanski život, zatim, što je prikazao ovoj crkvi tri slike uljem slikane, i to: „slike presvetoga srca Isusa, srca blažene Gospe i napokon sv. Josipa.“

Budi mu na oto izrečena javna zahvala, te trud, koga za nas uložio, nagradio mu Svemogući.

U ime cieloga puka:

Jezerana 11. travnja 1880.

Christina Vučić, učiteljica. Antun Vučić, učitelj. Janko. Vuković, poštar. Antun Vuković, satnik u miru. Pave Sertić. L. Vidas, župnik.

Velemožni g. Antun Sladović, kr. financijalni savjetnik u Zagrebu usrećio je ovih dana ovomjestnu katoličku obćinu s veoma krasnim i plemenitim darom, poslav najme jednu veoma krasnu sliku na platnu u zlatorezu, visoku 91 cm. 6 mil., široku 79 cm., u vriednosti od 25 for. a. vr. predstavljajuću sv. Obitelj za porabu ovomjestne kapelice, na kom toli plemenitom daru u ime cieloga moga puka izrazujem velem. gosp. Sladoviću najtopliju hvalu, proseći s cielim mojim pukom Svemogoga, da bi ga puno lieta uzdržao u podpunu zdravlju i zadovoljstvu, na korist i diku roda svoga, te se mnogi ugledali u njegov uzoriti primjer spomenuv se naših sjeromašnih crkava.

Bihać-Žegar dne 23. travnja 1880.

O. Franjo Ćurić,
župnik.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 19. U Zagrebu, 6. svibnja 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Novovječni orijaši.

(Priobćuje Mijat Stojanović.)

(Dalje.)

Kad se sve to promotri, pozna se, kako je neskladno novovječne dive, jurišajuće nebo, sravnjivati sa velikani poganske bajke. Oni nisu nikakvi divi mudroslovci i prirodoslovci. Naprama neizmjernoj veličini maušni su patuljci; pa i tako maleni maljugi šepire se, koče i hode na odačah, kako bi se drugim pokazali velikim i sami si upiljuju u glavice, kako su visoka stasa i uzrasta. Nesmijemo ih sravniti ni sa padšimi angjeli, jerbo bi ih to uvriedilo. Jerbo da su padši angjeli, morali bi biti odpre pravi angjeli, t. j. višja bića. Al' i to oni neće, jerbo se ponose vrhuncem svoga duševnoga razvitka, što su nježnije osjećajućimi živci ustrojene i jakom praničnom bašicom u mozgu providjene živine.

Ovi novovječni, umišljeni, duševni divi ili orijaši nalice djeci, koja, ne u zloj namjeri, nego ulaznom veselosti navale na svoga otca, te ga pograbe, vješaju se na njega, penju mu se na ramena i na glavu, te ga hoće svaliti.

Ljubeći otac trpi tu sigru dječju, raduje se dakako njihovoj jakosti, i opet ga nemogu oboriti i prevaliti. Nu kad dječja pustovoljica postane drzkom i goropadnom, kad djeca obezobraze se i neuljudnim postanu, pokaže otac djeci strogo lice, odbije ju od sebe, dapače i kazni izgrednike. Mudroljub Hegel krasno veli: „Ljudski duh nakocavi se proti Bogu na noge. Božanstveni otac pripusti to ponosito ponašanje djece, pusti djecu do sebe, da jurišaju nebo i gledajuć, kako vježbaju svoje sile, milo mu je, jerbo on sam dao je ljudskom duhu tu junačnu, nikad nepočivajuću snagu. Ali kad ponašanje čovječaca postane drzkim i griešnim, onda ih poplaši strogo božje oko, onda ih svemožnom rukom porine u ogradu poniznosti i kazni ih takodjer."

Bog neplaća svake subote, ali nikom dužan ne ostaje! Uviek još sliedio je potop kaštige na griešni ustanak proti Bogu. Istina, novovječni prirodoslovci kane dokazati, da već sama rieč obći potop nepravilna je, varava i pokvarena, izopačena, te ne znači drugo, nego veliku povodnju običnu i naravnu, pak da je bajka taj obći potop. Ali ustmeno pridanje sviuh naroda na zemlji spominje obći potop kano kaštigu griešnog izopačenja ljudi, koji su u svojoj nadutosti nijekali Boga, te se otvorili žliebovi nebeski i nabujali izvori, te podavili griešne ljude bezbožnike. Isto to ili slično ustmeno pridanje, kao što se nalazi u sv. pismu opisano o obćem potopu, nalazi se i u bajoslovju sviuh poganskih narodâ. I kad čovječanstvo bijaše palo na vrhuncu poganske naobraženosti za rimskog carstva i vladarstva u sličnu izopačenost, te bijaše pobiesnilo ne vjerujuć ni Boga ni dušu, nego počelo obožavati sama sebe, poplavi sviet obći krvni potop, navališe poput poplavice divlji narodi na bezbožni sviet i pogazište carevine rimske tako, da slava njihova bez traga izčeznu i od njihovih ponosnih djela i gradjevina ostadoše samo još opustošene razvaline. I kad u takonazvanom filozofijskom vieku na čelu svjetske obrazovanosti stojeći Francezi povedoše se za primjerom bezbožnih poganâ, poplavi sviet potop strahoviti, potop revolucije, te ljudi bezbožnici postadoše biesne zvieri, koji se strašno poklaše i potokom ljudsku krv proliše.

Više i obćenitije nego ikad prije izvrgava se u naše vrieme naobraženost u živinski materializam i bezbožnu bjesnoću i naduvenost. Ali već se pokazuju znaci obće kazni, obćeg potopa.

Blaznivim ponosom uzhićeni, a skupa beztješno poplašeni viestnici materializma siguraju sami kaznu svoga bezbožnog djelovanja. Neće

nastupit kaštiga s polja izvanrednimi, čudnovatimi naravskimi dogodjaji, nego će doći iz samog čovječanstva. Učenici će pobunit se i ustati proti učiteljem, t. j. oni će zaključivati iz primljenih naukâ, pak će nastojati uništiti one, koji su griešnom blaznivosti srušili božanstvo i sebe stavili, barem misle tako, da su učinili, na mjesto božanstva. Umišljeni duševni divi siju svojom atheističkom naukom sjeme po svietu, iz koga će ponići i porasti strahoviti zemni orijaši, bezbožne nemani, koje već ništa ne haju za nebo, nego će nastojat, osvojiti zemlju za sebe.

Izmedju nebo jurišajuće prosvjete sad tekuće trećine devetnaestoga vieka i iste dobe osamnaestoga stoljeća nalazi se velika jednakost, istovjetnost, naličnost svakako, ali i velika razlika. Špekulativne, a osobito empirične znanosti, istina jako su napredovale tečajem stoljeća; nu kraj svega toga bore se sadašnji jurišaoci neba prilično istim oružjem, kojim i njihovi predšastnici filozofijskoga vieka. Zavijaju se u znanstveni obsjev, plačkajuć spise francezkih enciklopedista, prižimajuć njihove sofisme, njihove mudrolije i kite se paunovim perjem Voltaireovim, dočim pobrbljavaju, kako se je on drzovito porugivao vjerozakonu i ponavljaju njegove bogogrdne dosjetke skoro od rieči do rieči. Samo je bio atheizam prošloga vieka ipak više duhovito, dočim je sadašnjega posve materialno diete.

Filozofi enciklopedije obožavaše ljudski duh; sadašnji prosvjetitelji pako poznaju samo „silu i tvar“, oni proglašuju duševna pojavljenja u čovjeku da nisu drugo nego tvarna promjena, iznašli su formulu za novu ljudsku samosviest: „Čovjek je ono, što jede.“

Najznamenitija i najpunija razlika posljedicâ izmedju atheistične i bezbožne prosvjete naše dobe i one prošloga stoljeća mora se ipak ovako shvatiti. Onda je smatrana i obrazovana prosvjeta kano povlastica i monopol viših stališa i gojena kano tajna stališâ, redovâ, kastâ. Višji stališi, gospodska svjetina, nalazeć se na vrhuncu svoje uobraženosti i oholosti, bijahu dotle došli, da nisu htjeli dati se sbunjivati u „nebeskih“ veseljih zemaljskog raja, pomišljajuć na nebo s onu stranu groba, nego su ostavljali to onim, za koje zemlja nije nebo, nego mjesto tegobâ, mukâ, strpljenjâ, dolina od suzâ. Odlični stališi zabavljahu se nasladno po salonih junačtvom nevjerstva, sa tobožnjim oštroumjem, rugajuć se vjerozakonu, drzko tajeć i njekajuć Boga; ali se čuvahu brižljivo i plašljivo, da bi se i puk dokopao iste zabave. Za puk bijaše prosvjeta strogo zabranjena voćka, i tim sladja bijaše ovlašćenim stališem. Za uzdržati to stanje, nošahu onda višji stališi pred pukom krinku vjerozakonsku, i idjahu pomnjivo u crkvu, ali čitahu, dočim se puk molio Bogu, kakavgod bezbožan spis ili šklizak roman. Bijaše onda osobito u Parizu dapače i svećenikâ, koji poput augurâ poganskih u Rimu smiešeći se jedni drugim posprdno namigavahu, ali pred pukom pokazivahu se svetim.

Višji stališi bili su onda smatrali najvećom nesrećom, ludošću i manitosti, da se prosvjeta i naobraženost popularizuje postavši obćim pučkim dobrom, i vlade skrbiše najvećom brižljivosti, kako to nebi bilo, kako se nebi nitko drznuo težiti za tim. Prosvjetni spisi bijahu strogo zabranjeni, konfiskovani, te ih je dapače dželat sapaljivao; pisci su proganjani, zatvorani, ili su morali bježati iz zemlje; ali tim više nasladjivahu se po izključivih krugovih zabranjenimi djeli gospoda, tim oduševljenije bijahu slavljeni duhoviti i smjeli pisci. Neka bezimena hercežica francuzka obučava u svojih zgodah i nezgodah života na široko, kako su odlični stališi glede vjerozakona okrečeni grobovi, moraju sudjelovati pri svih crkvenih obredih, dajuć puku dobar primjer. Neki francuzki kraljević reče: „Moramo ostaviti svjetini njena Boga, inače će izgubit i štovanje pred zemaljskim bogovom, pak neće ni nas htjeti priznavati, da smo gospodari i zemaljski bogovi, što ipak jesmo i želimo i ostati.“ Slične izjave poznate su i od mudroljubivog samodržca Fridrika II., pruskog kralja i Katarine II. ruske carice. Ali slobodnoumni pisci sami tog su mnienja višjih razredâ. Oni ne pišu za puk, nego samo za visoke, višje i najvišje stališe. Inglezki slobodnoumnjak Maulkorbes reče izrekomce na sva usta: „Vjerozakon valja koliko i nagubac za surove, živinam slične ljude i jako je koristan zato za državne i policajne svrhe.“ Voltaire laskaše svojoj ponositosti i skupa izgovaraše svoje pogubno djelovanje često i opetovano izriečuć, kako njegovi slobodoumni spisi opredieljeni su samo za „*honnetes gens*“, a ne za „*canaille.*“ Nu opreznost odličnih stališâ prošloga vieka bijaše badava. Razvratne nauke prodrieše ipak sve više i više u puk i posljedice nisu izostale. Svjetina vidivši, kako zemni bogovi oborili bijahu Božji priestol, brzo podje na to, oboriti i priestolja zemaljskih bogovâ. Ovi nebijahu se bojali kazni nebeskih strieljâ, te mišljahu svojim strieljami moći će odozdol zemaljsko nebo jurišajuće pučke orijaše smrviti; ali zemlja učini se vatrometom i rigajuć oganj bune zagrozi se uništiti svu slavu staroga reda i poredka. (Konac će sliediti.)

O ženitbenoj zaprieci vojne dužnosti.

(Piše Fran *Ivančić*.)

U austro-ugarskoj monarkiji obstoji **gradjanska ženitbena zapreka zabranjujuća** *(impedimentum prohibens seu impediens)*: **obveznosti vojnoj dužnosti podvrženih**, i **gradjanska ženitbena zapreka valjanosti** *(impedimentum irritans)*: **ststališa vojničkoga**. Sklopi-li se ženitba proti prvoj zabrani, to je ona i pred crkvom i pred državom **valjana**, ali **nedozvoljena**. — Sklopi-li se pako ženitba proti drugoj zabrani, to je i onda ona pred crkvom valjana (buduć crkva nepripoznaje državi vlasti propisivati zapreku valjanosti) nu nedozvoljena. U oba slučaja kazni država, kako ženike, tako i sve sudjelujuće osobe.

Buduć druga vrst zapreke ženitbene: **stališa vojničkoga**, nije tolike zle posljedice u narodu proizvela i više je naravi vojnoga zapta, to nećemo o njoj ovdje govoriti; već o onoj prve vrsti: **obveznosti vojnoj dužnosti podvrženih**, koja ima dosta zlih posljedica.

U austro-ugarskoj državi svaki je državljanin vojn. dužnosti podvržen; pak zato zak. članak XL. 1868. o obranbenoj sili zabranjuje §. 44. svakomu novačenju podvrženomu ženiti se, van koga stavna komisija proglasi za uvjek **nesposobna** za vojnu službu; ili koji u 3. dobnom redu bude **oprošten** od stavne dužnosti; ili je zadobio od ministarstva za zemalj. obranu **iznimnu ženitbenu dozvolu**, kad je 18. god. bar navršio. — Onaj pako voj. dužnosti podvrženi momak, koj se, prekršiv zabranu, oženi, gubi po §. 46. pogodovanje na stavljanje po dobnom razredu i dati će se ureda radi u vojsku; u slučaju pako, ako je nesposoban, kazniti će se globom do 1000 for. za obć. ubož. zakladu. Ako platiti nemože, zatvorom od 6 mjeseci. — A svi oni, koji su pri zabranjenoj ženitbi sudjelovali, napose župnici, kazniti će se novčanom globom od 500 for. i to na korist obć. ubož. zaklade. Ako platiti nemogu, zatvorom od 3 mjeseca. Ako su osobe u državnoj službi, čeka ih još postupak po disciplinarnih propisih.

Ako posve objektivno uvažimo ovu voj. ženitbenu zapreku, uvjeriti ćemo se, da je ona, kako resultati iz raznih krajeva naše domovine pokazuju, ne malen povod konkubinatu, osobito u nižih slojevih pučanstva, koje i onako najveći kontingenat u vojsku daje, za što i najviše crkvene i državne oblasti znadu, te im mnogo posla zadavaju već sada, dok cielu našu domovinu ne zarazi ovo zlo. Zli ovaj rod opaža se po svoj skoro Slavoniji, gornjem i dolnjem Posavju manje — više, pak i u ostalih mjestih. Žalostnim srcem gledaju savjestni dušobrižnici kuda vodi to puk, a pomoći mu nemogu. Ja držim, da korenitoga lieka ne bude, dok se medju ostalim ne dokine i ova zapreka, jer ja držim poglavito ovu ustanovu glavnim uzrokom toga zla. Evo zašto.

Poglaviti razlog, koji je imao zakonodavac vojn. zabrane jest, da će ovom zaprekom država dobiti krepčije i srčanije vojnike, koji će kao neženje tielom i dušom prionuti uz zapt i čast vojske, dočim oženjeni, kako se kazalo, nepokazuju toliko spremnosti.

Nu razlog ovaj pada po izjavi samih vještaka vojničkih, koji su bili prije desetak godina zauzeti za ovu voj. zapreku, ali sada su podpuno osvjedočeni, da je sve jedno: bio unovačen momak oženjen ili ne, da on ako je kriepak i zdrav vjerno služi u vojsci.

Dok je slab glavni razlog za ovu zaprieku ima ih mnogo vrlo važnih, iz potreba naroda uzetih, koji uprav viču, da se zabrana dokine. Evo njekih:

1) Naš seljak ženi sina vrlo rano, jer ga na to **nužda goni**. On sina ženi, da mu sin u ženskoj osobi dobije **skrbna odjevatelja**, koj će ga obskrbljivati potrebnom rubeninom. U našega naroda je prastari običaj, kojega neće nikakovi patenti oboriti, da čim momak naraste, dobije od kuće po jedan slog zemlje, gdje će sijati za svoju potrebu lan i konoplju, da neostane bez rubenine, koja je i onako jedino pravo odielo seljaka. No sirovinu lana i konoplje treba prirediti, ako hoće platno imati, a zato mu treba ženske glave, koja će sirovine otrti, očistiti, spresti i otkati, pak onda rubeninu prigotoviti. Dakle nužda, da nehoda gol i otrcan, goni našega seljaka da se ženi i to rano.

2) Seljak ženi sina, da dobije **radinu silu** u kuću, koja je nuždna za težke poljske poslove, da uz sina pripomaže u gospodarstvu, od kojega seljak živi i razne naplatke, kako državne, tako obćinske namiriva.

3) Seljak ženi sina, da kad ode u vojsku bude imao **pomoćnicu snahu**, koja će sirotinju pričuvati, da nepropadne ono malo osebunjka što obično otac sinu ostavlja, pak da priprema rubeninu i platno za budućnost u obiteljskih potrebah.

4) Seljak napokon ženi sina, da se sin **nepotepe i nerazpusti**. Znade seljak dobro, kao i najučeniji gospodin, da u današnjih raztrovanih družtvenih okolnostih mladež po zlu ide. Ovako kad ga oženi ostaje sin kod kuće uz svoju ženu, te se neklati i nepodobštinam nepriuča; čuva kao oženjen čovjek svoje poštenje i čast kuće.

Ovi navedeni razlozi nukali su od vajkada i goniti će, dok bude seljačkoga stališa, seljaka da rano ženi sina.

Od kad je vojn. ženitbena zapreka u život stupila počeli su osobito seljaci tražiti iznimne dozvole, koje su u početku vrlo težko dobili, a na mnogih mjestih dosta i preskupo plaćali. Čujte, što se u takvu poslu dogodi meni poznatu žitelju. On predade sastavljanje molbenice nadležnoj si oblasti i plati 60 for. Kroz dvie pune godine, čeka on, i pita hoće-li s dozvole što biti, ali ništa te ništa, neizvjestnost mu dosadi, buduć mu je sin dvie godine u zarukah živio, odluči puklo kud puklo, sinu nevjenčanu mladu uz svatove privesti. Kad je tako učinio, bude uz druge pozvan k podžupaniji, ondje odsudjen

na 14 dana zatvora, a sin dobije 12 šiba, pak opet mir, te sin živio u konkubinatu, dok nije prošao stavne redove. Kako se ovomu žitelju dogodilo, tako i drugim, pak onda prestadoše tražiti dozvole, već vode nevjenčane!

Nezakonski ovaj život već je u sebi zlo veliko. Žalostne posljedice čine ga još većim, jer djeca u toj svezi rodjena po zakonu su nezakonita. A takova djeca, kojih na stotine imade, kud su pristala kad odrastu? Po zakonu, samo zakoniti potomci imadu pravo na baštinu, dočim nezakoniti ostaju golih rukû, osim ako im naravni otac oporučno štogodj ostavi. No naš seljak riedko pravi testamenat, a još manje kodicile, po tom takova nezak. djeca ostaju ostavljena sama sebi, — i eto gotovoga proletarijata! — Poumru nezakonski roditelji, djeca ponarastu, tražiti će svoj dio. A gdje? Od zakonitih ukućanskih nasljednika? Ovi dati neće. Od braće svojih matera? Ti još manje hoće štogod čuti! Gdje će tražiti temelj, na kojem će se prehraniti i živiti? Već sada dok su nezak. djeca malena, turaju ih zakoniti amo i tamo rugajući se: ajd kopilje — s puta dilje! — Kod dioba, kako se dosta put čuje, zakoniti se nasljednici poubiju, — a što će biti kad legije nezakonite braće narastu, a prava nigdje za nje, oni će sjekirami krvave diobe činiti. — Izmedju nebrojnih slučajeva, koji već sada na površinu poviruju, a u buduće izplivati će još više, hoćemo samo jedan primjer sreće nezak. poroda navesti. Prije više godina priveo si je ovdašnji seljak P. nevjenčanu žensku osobu, koja mu porodi kćer K. On umre bez oporuke, umre i mati, a za kratko izumre sva kuća zadruge seljaka P. — Djevojka K. odraste i udade se za M. Kad je sva zadruga one kuće, u kojoj se rodila poumrla, potraži kao jedini potomak baštinu. Dodje k sudu, a sud nju pošalje žup. uredu, da izvadi rodoslovje zadruge P., kako je tvrdila da je kći seljaka P. Izvadiv rodoslovje, donese sudu, no sud nje u granah zadruge nenadje, niti nju mogao naći, kad je nezakoniti porod, buduć joj mati nikad vjenčana nije bila sa P. — Sud nju odpravi i uvjeri, da neima prava na zaostavštinu P. — Sada krivi žup. ured i kr. sud, da joj pravice dati neće, i tako zapala baština treću dalnju po rodu osobu. — — — Tako se dogodilo ovoj nezakonito rodjenoj seljakinji, isto će izkusiti nebrojni po sebi nevini nezak. potomci.

Ali čujemo prigovor, zar vam poznato nije, da per subsequens matrimonium sva naravna nezakonita djeca postaju zakonita? — Jest, znademo, te doista imade mnogo parova, koji su se vjenčali i žele da im se djeca shodnim putem pozakone, što će i dotični žup. uredi potražiti, ali od ove pogodnosti izključeni su oni, kojih se grješni roditelji razidoše i druge stranke privedoše i vjenčaše.

Sve ovo mnogo je neprilika i neugodnosti proizvelo po dušobrižnike, na koje netemeljito baca puk krivnju, da su oni krivi i toj zabrani, ali još više posla zadaju posljedice konkubinata. Na odlučno djelovanje sopjanskoga župnika, primila je sama vis. zemalj. vlada pako preč. duh. stola uredjenje u ovoj kužnoj bolesti puka — konkubinata pučkoga. Uz najbolju volju preč. ordinarijata i spremnost vis. vlade neće se kako u podžupaniji virovitičkoj tako niti drugdje, ovo zlo moći lahko dokinuti, dokle u kriepости ostaje spomenuta voj. ženitb. zapreka. Svjedoci neka nam budu služb. brojevi dotičnih hvalevrednih odredba vis. vlade proti konkubinarcem, kojim je uzrok ponajviše voj. ženitb. zapreka, koje odluke i danas su odluke, a zlo raste i razširiti će se po svoj domovini, napose u seljačkom stališu: 1877. 13/2. br. 23866.; 1878. 29/8. br. 17211., i najnoviji od 1879. 2/9. br. 17582. na ponuku preč. duh. stola od 1879. 25/8. 1504., a molbu sopjanskoga župnika 1879. 1/5. br. 28., na netemeljitu tužbu podžupanije proti sopjanskomu župniku, da je on kriv zlu, koj neće stranke vjenčati, kojih nesmije, buduć si je dužnosti svjestan, od 1878. 29/4. br. 1816. Naredbe proti konkubinarcem, kako u sopjan. župi, u koje se zlo naselilo iz prekodravskih županija Barany i Somogy, kojih su župe tom kugom nagrdjene, tako za cielo za sada područje kr. virovit. podžupanije, koje naredbe protegnuti će se morati i na druga okružja, koja takovim zlom pate, dok se ako bude moguće priležništvo neuguši. Evo prepisa dopisa vis. vlade na kr. podžupaniju, da se zlu na put stane, a posljedice izprave, pak onda neka svaki sudi, hoće-li se za sada propisanim receptom bolest izliečiti, dokle kod nas pravovaljana potraje voj. ženitb. zapreka zak. članka XL. 1868.

Vis. kr. zemalj. vlad. odjela za nutarnje poslove, na kr. podžup. u Virovitici. Br. 17582.

S velikim nezadovoljstvom uvidja kr. ovovladni odjel iz privitoga s odnosnimi novijimi izvještaji župnika sopj. od 1/5. t. g. br. 28. obloženoga odpisa zagr. duh. stola od 25/8. t. g. br. 1504., da podžupanija niti uslied ovdašnjega naloga od 13/2. 1877. br. 23866., niti uslied onoga od 29/8. 1878. br. 17211. posve ništa učinila nije za odstranjenje one nemoralnosti i prave sablazni, koja je upravo neoprostivom nemarnošću podžupanije već u tako razgranjenoj mjeri zavladala u sopjan. župi, a tako i u cieloj tamošnjoj podžupaniji širenjem i podržavanjem konkubinaraca.

U izvještaju svojem od 28/4. 1878. br. 1816. iztakla je ravno podžupanija, da ponješto i sám župnik sopj. krivnje nosi na tom; jer da dotične mladence vjenčati neće. — Ali kako on može vjenčati momke, koji ili još voj. dužnosti zadovoljili nisu, ili su već unovačeni i služe u vojsci, bez odnosne dozvole sa strane kr. ministarstva za zemalj. obranu i od strane dotične voj. oblasti, — toga on činiti nesmije, a ipak je medju konkubinarci najviše takovih momaka.

Nalaže se podžupaniji i opet pod strogom odgovornosti podžupana, da smjesta uzme u smislu dobivenih jur naloga tu stvar neposredno u svoje ruke, i da nastoji zakoniti red u tom pogledu čim prije uzpostaviti, kako u sopjan. župi, tako i u cielom području, gdje bi

takovih slučajeva bilo. Proti onim koji se nebi oblastnoj odredbi pokorili, ima podžupanija sa svom strogosti, pak i kazneno postupati, kako je već to odpisom od 13/2. 1877. br. 23866. odredjeno.

Ujedno se ima obćenitim proglasom u cieloj podžupaniji za buduće strogo zabraniti privadjanje ženskih osoba u kuću i s njimi živjeti, bez predhodnoga redovitoga vjenčanja. — Tko tu zabranu prekrši, ima podžupanija s mjesta kazneno proti njemu postupati i započeti divji brak razstaviti. — A oni koji su do sada u nezakonitom stanju, ako zapreke nije, odmah se moraju pozakoniti, i oni kojim je zapreka imadu si dozvolu bezodvlačno potražiti i zakonito vjenčati.

Napokon pozivaju se dotični župnici, da svaki takov novi slučaj divjeg braka podžupaniji dojave.

O postignuću uspjeha naloženoga gori uredovanja očekuje se ovdje izvješće za 6 nedjelja.

U Zagrebu 2/9. 1879. Za bana:
Živković v. r.

Izvadak iz ove vladine odredbe razposlala je kr. podžupanija na 19/9. i. g. na sve žup. urede, kako katoličke, tako i nekatoličke, s pozivom, da se puku svojim putem zabrana proglasi, što i učiniše dušobrižnici u svojih crkvah na prvu nedjelju iza priposlanoga dekreta pod br. 6075.

Iz ovoga je jasno, da se s nadležnih mjesta hvale vriednom revnosti nastoji, kako bi ukloniti zlo. Nu pošto je sve ovo nastojanje ipak bezplodno, sjegurno je, da se nije sjekira prinesla korenu. Po čvrstom osvjedočenju mojem i premnogih dušobrižnika, osnovanom na svakdanjem izkustvu, taj koren je vojna ova zapreka. Pri Bogu bi dakle veliku zaslugu imali, koji bi na nadležnih mjestih radili, kako da se ova zakonska ustanova promjeni. Pošto još sada novela o vojnom zakonu zastupstvom podnešena, bar u carevinskom vieću konačno pretresena nije, za to je i najsgodnije vrieme.

Pastirnica svećenstvu i vjernomu puku namjestničtva apoštolskoga u Hercegovini. *)

Primite, dragi u Isukrstu sinovi, kratku ali srdačnu pozdrav vašega nedostojnoga Pastira. Milost i blagoslov našega premilostivoga Spasitelja, pratila od počela do svrhe naše zajedničtvo, ter nam sve bilo u vezu čiste kršćanske ljubavi i ovršivanju podpunom naših dužnostih, na mir i sreću vriemenitu, a spasenje viečno dušâ naših.

Vi, mila bratjo, od malo vriemena osnovanja ovdješnjega Namjestničtva Apoštolskoga, imadoste dva dična Pastira. Komu bo od nas i danas u srdcih nežive uspomena slavnoga nam fra. Rafe Barišića, ter fra. Angjela Kraljevića, koji toliko podnesoše i dobra učiniše za ovo kršćanstvo? Izza toli dičnih Pastirâ, izpoviedam, moraliste se nadati odličnijemu i vriedniemu, nego-li što je sadanji za pastira vam u poniženoj i nedostojnoj našoj osobi odredjen. Mi toga, ljubezna Bratjo, obzirući se na svoju nevriednost, i na mir koga smo u naviknutom svom redovničkom bavljenju od toliko godinâ uživali; a za najveće motreći težko brime Biskupskih dužnostih, nismo ni očekivali, a još manje mogli željeti. No pokle slavni nam Car i Kralj Frano Jozip I. uvaži vruće želje bratje naše redovnika i vas naših vjernika, ter vrhovni Pastir Crkve Isukrstove Sveti nam Otac Papa, osobitom skrbi za sve nas, udostoja se nevriednost našu odabrati vam za pastira, oslonjeni na obćenito pouzdanje, pokazane nam od Redovnikâ i vas milih vjernikâ, a klanjajući se Promisli Božjoj, koja uzdižući siromaška iz ništavosti na čast glavara puku svomu, poslužuje se tako slabašnim stvorom za velike stvari, da ponizi uzgoritost i drzovitost čovječju, a upotrebljuje priprostitost i zabačenost, da zauzbije i zastidi praznu i nesmotrenu svietsku mudrost i gizdavost; tim, velim, okriepljeni i ohrabreni moradosmo se prikloniti i primiti težkoga briemena biskupskoga.

A što vam S. Otac Papa i čestiti Vladar u nevriednoj našoj osobi dadoše pastira, osobitu vam blagohotnost pokazaše, podavši vam pastira iz sriedine vaše, iz sredine vaših redovnikâ, sinovâ s. serafinskoga Frane, koji bivši ko prirasli za vas a vi za nje, i od toliko vjekova s'vami bratjom svojom, od djedâ i pradjedâ, dielili sreću i nesreću, niti vas kroz najžešće kušnje igda ostavili ili zapustili, najbolje i sada zapoznaju vaše potrebe i pravedne želje; oni najspravniji i sada za vas, kano za svoju duhovnu djecu, i duhovnu baštinu, sve učiniti što po zakonu mogu i što im po pristojnosti dolikuje. Mi sinovi S. Frane doživismo, na svih nas utiehu, da vas nepokvarene i u svetoj i spasonosnoj katoličkoj vjeri čvrste izručimo pod slavnu kršćansku vladu, zato nesumnjite da nećemo i odsele za dobro vaše i umom i djelom truditi i koristiti. Radi čega, ljubezni sinci, svi najtoplije imamo zahvalni biti vrhovnim vlastim na tolikom obziru i pažnji prama nam i našemu dobru.

To vam samo predpomenusmo, draga bratjo; ali mi vam je nješto pridodati, što će ko naputak služiti i nam i vam na putu istine i pravde kršćanske, da oslonjeni na viečne istine — Bogom objavljene — nikamo nezastranputimo, nego čvrsti uz stanac kamen crkve svete, odolimo ne samo već slavodobitno nadhrvemo svaku napast, i odbijemo svedjer prot nam naperene striele paklenih silâ; da nas neuhvati nikakva zamka, koje nam zloćom i lukavošću nepretržno penju Luciferovci ovoga izopačenoga svieta. U svojoj čistovjernoj duši vi ni zamisliti još nemožete, niti-li u nabožnom srdcu svomu

---

*) Ugodit ćemo za cielo čitateljem, što uzesmo priobćivati prvu „pastirnicu“, novoga biskupa Hercegovačkoga fra. Paškala Buconjića. Iz nje će razabrati, kako je danas braći našoj po vjeri u zemlji novoga apoštolskoga namjestnika, a ugledat će u njoj koliko krasan um, toliko i veliko, baš apoštolsko srce novoga ap. namjestnika. Da nam je moguće, priobćili bi u jedan mah ovaj krasni izljev otčinskoga srca, al ovako neka je i djelomice utjehe i nam i braći našoj što ovakova pastira dobiše. Ured.

začutiti, dokle je zloća domašila, dokle se razlio otrov svakojake razpuštenosti, izkvarenosti, i opačine na sve strane ovoga svieta, čamećega pod hudom stiskom bezvjerstva, i svakojake nećudorednosti. T oli se u gruboj i groznoj obrazini pokazuje bezvjerstvo i bezbožtvo, koje zli ljudi svimi načini i zgodami nastoje razprostirati i razširivati, najskoli gdje opaze da njihov kužni otrov nije zahvatio, ni razlio se. A tomu uprav ko da im je u nas mjesta. Rekao bi je i naš zrak počeo već ponješto njihovim otrovnim dahatom zaudarati; zapazili su, bojse, da kod našega bezazlenoga i dosta priprostitoga puka, mnogi se ni osjetiti neće odkle će ga otrovnica guja ujesti, ter će na neoprezne i neosietljive svom hinbenošću navaljivati i otrovom svojih strielâ ciljati, gdje zapaze da će im mučno hitac promašiti. Utvarat će se i pretvorat u stotine načinâ i obrazinâ, da vam se kano umiljate ovčice, kano u svačem vas sažaljujući prijatelji, ukažu, a onamo su zgoljni grabežljivci vuci, vrebajući da vas ustrme i razdru. *Čuvajte se od lažljivih Prorokâ, koji vam u obličju ovacâ dolaze, a unutra su grabežni vuci.* (Mat. 7.). Tako nas na opreznost opomenu viečna istina Spasitelj naš. Ako ikada to u sadašnjosti treba nam se držati te spasonosne opomene božje; jer nezasitna aždaja paklena reži i obliće da nas proždre. Zar nismo vazda na oprezu od zasiednikâ i zlotvornikâ, da nam kućâ nepokradu? Da nam neorobe dobarâ? da nas neozlede? Pa kamoli nebiti oprezni — danom i noćju — u svakoj prigodi, da nam izopačenici nepodlanu i neorobe najviša dobra dušâ naših? Njegda sličnu neopreznost puka svoga Bog ovako korjaše: *Bezsavietni rode, o da bi opametio i orazumio, ter preduvidjao što te na svrhi čeka* (Deut. 31). Ako se pri tom uznehajalo i nebude se najopreznije pazilo i čuvalo, jamačno je se propalo. Stotine će otacâ i majkâ proplakati i zajadikovati — gledajući razkalašena i izopačena sina, gledajući od Božje duše već paklenjaka pred očima svojima: ne više milo i drago čedo svoje, već otrovna zmaja u njedrih svojih; ne više utiešenje starosti svoje, nego gorki čemer srdcu, a prikratu životu svomu! Stotine otacâ i majaka ljuto procvieliti nad nesrećom vrtoglavih kćerih svojih, grubo zavedenih, bezdušno prevarenih, ter dušom i tielom upropašćenih! Radi toga uz najvišu opreznost svedjer molitva budi: Od zlikovacâ oslobodi nas gospodine.

Znamo mi, mili vjerni naši, da ste vi temeljiti i stavni u svojoj svetoj vjeri katoličkoj, bez koje, po sviedočbi S. Pavla Apoštola, nije moguće Bogu ugoditi, ni zadobiti spasenja. A Spasitelj veli (Ivan. 17.): *Ovo je viečni život, da poznadu tebe samoga Boga pravoga, i koga si poslao Isusa Krsta.* Vi ste s'mliekom majčinim stali usisavati čiste mlazove vjere svete, ter još mladjahanim umom zapoznavati, a nježnim srdašcem ljubiti i progovorajućima ustnicama uz mile roditelje svoje zazivati i slaviti ime — Boga stvoritelja svoga. Pa što bi vi rekli da se kakav bezočnik svetogrdnim i prokletim jezikom iztakne vikati vam kad zazivate Presveto ime Božje: Kakav Bog? ta ni neima toga Boga? to su vam usijali u glavu svećenici... A dočuli smo da je se jur našlo paklenjaka, koji su gdjegdje u naših krajevih takih grozotâ izrigali u bezsviestici opačine svoje. O takim nas već od pradavnih vremena Bog po Proroku opomenu ovako: *Reče bezumnik u srdcu svom; neima Boga.* (Psal. 13.) Kad vi toli grdne psovke čujete vi se na to grozite, vi protrnjujete, a možda mislite da ono mora biti ili ludjak, ili da se samo šali. No zar je Bog za šale? Ali nešali se ni oni zlodušnik, ne. Istina, on nemože vjerovati da neima Boga, koga u glas navieščuju i slave nebesa i zemlja, sva divna rukodilja njegova! Tko bo, ako je samo pri pameti, može reći da ima rukodilje bez rukodjelca? tko da zakloni dlanom sunčanu svietlost? kako-li bi i sami oni drzoviti nesretnjaci mogli psovati Boga, da ga ni neima? Zanijekati Boga nemože, ipak govori da ga ni neima. Za što to? Evo za što: da pomete u čovjeku najsvetiju i najtemeljitiju misao, na kojoj je sva istina i pravda oslonjena; o kojoj i samo posumnjati sebe je u bezdanu propast tminâ i opačinâ strmoglaviti. Hoće onaki da vas obore s'čovječjega dostojanstva, na koje vas uzvisi otac nebeski za viečnoga života i kraljestva; ter da vas potište i ponize izpod najgadnijih živinâ, i navedu na djela najgrdja sliepih strastih, svakojakih bludnjâ i nepravednostih; riečju: da vas učine jednake sebi u zloći i opačini. Vjerne duše, s takimi se ni u razgovor neupuštati, jer su kužni otrovnici, već odpljunite sotonu od sebe, budalu neka šika putem svojim, neka idje sa svinjadi riti i brljati; a vi vjerni izpoviedaoci Boga svoga, u slog svih stvorenja, u pjesmu sa svetim kraljem Davidom prikupite i uzdignite sve ćuti srdacâ i glas dušâ svojih, ter se iz dubinâ uma i srdca klanjajući veličanstvu bezkonačnomu stvoritelja svoga, uzklikujte: *Slavite Boga svi narodi, hvalite ga svi puci: jer se ustanovilo povrh nas milosrdje njegovo, i istina Gospodnja stoji na vieke.*

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup podielio je župu Vugrovačku g. Josipu Fučecu, do sada župniku u Ivancu kraj Koprivnice, a župu u Ivancu g. Vilku Szeitsu, do sada kapelanu u Cerju kraj Zagreba.

— Dne 28. travnja umro je u Čadjavici nakon duge težke bolesti providjen svet. otajstvi umirućih obći ljubljeni starac i revni svećenik, umirovljeni župnik čadjavički, Ivan Bošnjak u 75 godini dobe. Na svojoj smrtnoj postelji vruće je želio, da se njegovi umrli ostanci sahrane u crkvi čadjavičkoj, za koju se je doista kroz 31 godinu svoga župnikovanja mnogo brinuo; ali uslied novih naredba njegovoj želji nije niti Osiečka podžupanija zadovoljila, a niti vis. kr. zem. vlada u Zagrebu.

— Prekjučer na večer došao je u Zagreb presvietli gospodin biskup Senjski dr. Juraj Posilović.

— Premješteni su: Antun Žugčić, kapelan iz Štefanja u sv. Ivan Zelinu; Josip Platnar, bivši administrator u Voloderu, u Štefanje; Franjo Sokolović, bivši admin. u Lasinji, u Šišinec.

Asutro-Ugraska. Vojni zakon od 5. pros. 1868. promieniti će se u 18. paragrafa, ter je već novela o tom zastupničkim kućam podnesena, u ugar. već i pretresana. Medju ostalimi promieniti će se i §. 25., koji govori o kandidatih svećeničkoga stališa. Prema noveli imao bi taj §. odsada glasiti ovako: „Kandidatom svećeničkoga stališa svih zakonito priznanih crkva i vjerskih družba, budu-li uzeti, a u vrieme uvrstbe (1. listopada) bogoslovne nauke već su započeli, na molbu njihovu podieliti će se dopust, da nastave svoje bogoslovne nauke. — Kad primu svećeničke redove, odnosno kad namješteni budu u duhovnoj pastvi, uvrstit će se u broj vojnih ili domobranskih dušobrižnika, te u slučaju rata mogu upotrebljeni biti po mjeri svoje vojne dužnosti ili u vojsci (voj. mornarici) ili u domobranstvu, kao takodjer u ratnih ili stalnih bolnicah. — Dok traje ili kad nadodje pomanjkanje klera kod svih zakonito priznatih vjeroizpoviestih, ista je pogodnost podana onim uvrštenim učenikom posljednjih dvih godina više gimnazije, koji u nauku nisu zakasnili svojom krivnjom, ako pred preglednim povjerenstvom izjave, da će se posvetiti bogoslovnim naukom i svećeničkomu stališu, odnosno ako se izkažu, da su sigurni te će primljeni biti u bogoslovje ili u novicijat, kaošto i onim uvjetno primljenim jednogodišnjim dobrovoljcem, koji su već bogoslovi postali prije nego-li im se konačno dopustila pogodnost jednogodišnjih dobrovoljaca, ili su baš onda stupili u bogoslovje ili novicijat, uz uvjet, da bogoslovne nauke u istinu dovrše, a nakon svršetka da primu više redove ili namješteni budu u duhovnu pastvu. — Nu ipak dok ne stupe u bogoslovje za slučaj mobilizacije obvezani su na službu kao vojnici. — Oni, koji gimnazijalne nauke napuste, ili svojom krivnjom zategnu ih dovršiti, ili koji u bogoslovje, odnosno u novicijat ne stupe neposredno, ili prije nego primu više redove napuste duhovni stališ, napokon oni kandidati svećenički i župni, koji ne dobe mjesta u duhovnoj pastvi u roku, opredieljenom po nadležnih ministarstvih sporazumno s vojnim ministrom, ne dirav njihovo možebitno pravo na pogodnost jednogodišnjih dobrovoljaca, obvezani su da odmah naknadno izvrše zakonitu prezentnu službu. — Oni, koji stupe u bogoslovne nauke pošto su izvršili dužnost prezentne službe, odnosno koji ih nastave, za tim oni jednogodišnji dobrovoljci, koji bogoslovje uče, po ovom pako zakonu ne imaju pravo na gornju pogodnost, a još nisu izvršili prezentnu službu, u mirno vrieme imadu se osloboditi od službe u obće, prvi na pose od vježba reserve (domobranstva), a kad primu više redove ili su namješteni u duhovnoj pastvi, imadu se uzeti u broj pričuvnih vojnih (domobranskih) dušobrižnika. U obće imadu se zaredjeni svećenici i dušobrižnici dok su na službu obvezani, oprostiti od vježbanja u oružju, te uvrstiti u broj vojnih (domobranskih) dušobrižnika.

— Ministar predsjednik K. Tisza odgovori u sjednici od 30. pr. mj. na interpelaciju zast. Maksimovića o imenovanju namjestnika srbskom patrijarhu. — Pitanja glase: „S kojih je razloga zahtjevao srbski patrijarh Proka Ivačković, da se rieši upravljanja karlovačke nadbiskupije i srbske mitropolije? Bi-li gosp. ministar predsjednik priobćio sadržaj patrijarhove molbe? Nije-li vlada patrijarha pozvala, da zamoli dignuće svoje, a ako jest, koji su ju razlozi na to ponukali?“ Ministar-predsjednik odgovara, da je razlog, skoga je patrijarh Ivačković zamolio svoj odpust i skoga je vlada na demisiju pristala, sadržan u previšnjem ručnom pismu kao i u riešenjih, priobćenih odboru kongresa, pače i u interpelantovu govoru. Novijih obsežnijih očitovanja ili predlaganja spisa tim bi dakle manje bilo potrebno, što je razlog demisije službenimi spisi ustanovljen. Taj je razlog slabo zdravlje, sbog koga dostojanstvenik nije mogao vršiti svojih dužnostih. O toj točki neima dakle ništa dalje odgovarati. Svatko je vlastan zamoliti demisiju, a gdje se zamoli valja prosuditi, ima-li se primiti ili ne. Nu o tom, što se je tom prigodom govorilo i kako su se jedna i druga stranka ogledale, o tom sudi govornik da se nigdje u svietu neinterpeluje niti barem nikad neodgovara. Dalje je pitano: „Sćesa nije gosp. ministar-predsjednik molbu poslao crkvenomu saboru, da on o demisiji patrijarha i o posliedicah eventualno sudjelovanjem biskupske sinode donese zaključak, te ga kruni podastre? Po kom je pravu i zakonu dignut srbski patrijarh Prokop Ivačković s karlovačke nadbiskupije upravljanja srbske mitropolije te German Angjelić imenovan za administratora one nadbiskupije i mitropolije proti grčko-iztočnim crkvenim zakonom i proti autonomnim institucijam srbske narodne crkve?“ — Iz tih pitanja vidi se, da interpelant riešenje patrijarha od njegova dostojanstva smatra neopravdanim, jer bi se tobože stvar bila imala poslati kongresu na mnienje. Trećim pitanjem te obrazloženjem interpelacije izrekao je g. zastupnik, da je imenovanje administratora za nadbiskupiju i za upravljanje sa mitropolijom protivno zasadam srbske crkve, dosadanjoj praksi i autonomnim njezinim pravom. Ja mislim, reče ministar, da tuj treba najprije vidjeti, kako se je prije postupalo? A o tom sam slobodan opaziti, da sa historičkimi čini i ustanovami zakona nije skladna ona tvrdnja, da su administratori dosad imenovani vazda samo poslie smrti nadbiskupa mitropolita, a nikad za njegova života, te i tad samo za karlovačku nadbiskupiju, a ne ujedno i za mitropoliju. Kad karlovački mitropolit Vinko Popović sbog tjelesne slaboće nije mogao vršiti svoga zvanja, izabrao je 1722. godine kongres u Novom Sadu biogradskoga nadbiskupa Mojsiju Petrovića za njegova namjestnika. U tom kongresu bijahu svi crkveni

dostojanstvenici i zastupnici te bi se vrlo mučno mogło tvrditi, da se namještenje substituta ili administratora za života nadbiskupa mitropolita protivi crkvenomu pravu. Na to bi mogao g. zastupnik prigovoriti, da je to kongres učinio. Nu taj postupak kongresa smatran je tad kao „involvatio in jura majestatica“ i stoga nije niti odobren i tad su dakle već štićena prava krune. Bijaše osim toga još i drugih sličnih slučajeva. U prošlom vieku pridan je metropolitu Vinku Joanoviću za njegove slabosti Nikola Dimitrievič kao nadbiskupski i mitropolitanski administrator. I to je povjestni čin. Tvrdnja, da su administratori dosad samo upravljali nadbiskupijom, a ne mitropolijom, nije dakle samo protivna pravom Veličanstva, sadržanim u ilirskom deklaratoriju, već i povjestničkim činom novijega datuma. Interpelant je od 1869. godine član kongresa, te će dakle znati, da su 1870. i 1872. godine Stojković i Gruić upravljali ne samo nadbiskupijom već i mitropolijom baš kao i Maširević 1871., Branislav 1841., Stanković 1837. i još drugi u razno doba. Interpelant pitao je dalje, koje mjesto zauzimlje patrijarh Ivačković u grčko-iztočnoj srbskoj hierarhiji te rekao, da imenovanje biskupa Angjelića za administratora vriedja statut kongresa, jerbo onda, kad se to mjesto izprazni, pripada predsjedničtvo u kongresu činom najstarijemu biskupu. Pošto ovdje nije bilo smrti, neima mjesta §. 12. statuta. Administratora zapala je zadaća, da živa jošte i na vlastito zahtjevanje odriešena mitropolita u svih njegovih pravih zastupa. Kad se bude radilo o izboru mitropolita, tad će vlada najtočnije sve obdržavati, što zakon propisuje. Dalje je pitao interpelant, po kom je zakonu vlada za patrijarha i opet takodjer za administratora odredila po 24.000 for. na godinu? Ministar priznaje, da poslie smrti patrijarha idu interkalarni dohodci srbskim crkvenim i školskim zakladam, nu takova slučaja neima sad. U ostalom ona beriva neidu iz crkvenih i školskih zaklada već iz dobara patrijaršije te se pače preostatak dohodaka tih dobara daje onim zakladam. Napokon je pitao interpelant, koji su razlozi vodili vladu kod nezakonitih odredaba, s česa je grčko-iztočna crkva stavljena u iznimno stanje, hoće-li ministar-predsjednik kongresu priobćiti, da se je mitropolita zahvalio te koje korake misli u obće učiniti, da u srbskoj crkvi uzpostavi opet zakonito stanje? Na to odgovara ministar-predsjednik, da u grčko-iztočnoj crkvi neima iznimnoga stanja i da protuzakonite ili izvanredne odredbe nisu učinjene. Što je učinjeno slaže se posve s onim, što je radjeno u sličnih okolnostih odkad god u Ugarskoj obstoji srbska autonomna crkva. Što crkveni kongres patrijarha izabire, odatle nesliedi još, da se njemu i demisija njegova mora priobćiti. Mitropolit se izabire samo onda, kad koji umre, nu opet tako, da tomu izboru treba potvrda, koja se može i uzkratiti. Iz toga se dakle nemože izvadjati, da se demisija mora kongresu priobćiti i ministar nemože toga obećati. Ugarska vlada smatrat će uviek za svoju dužnost, da autonomna prava grčko-iztočne crkve brani proti svakoj navali, došla s koje god strane, te i proti onakvim navalam, koje bi nastojale, da ustanovljeni obseg autonomije razšire i da ga provadjaju kako nebi bilo posve shodno crkvenim i školskim svrham. Patrijarh je dao demisiju sbog slaba zdravlja i ona je stoga morala biti primljena. Vlada je upotriebila sgodu da skrbi, da patrijarhatom do novoga izbora upravlja muž, koji će braniti crkvu i njezina prava i zaklade ako bi trebalo proti presizanju vlade kao što i proti nastojanju, da se one rabe u druge svrhe nego-li kojim su namienjene. Moli napokon, da sabor uzme odgovor na znanje. Nakon što je dr. Nikola Maksimović podulje pobijao ministrov odgovor i molio, neka se isti uzme pod razpravu, ministar mu pako drugi put odgovorio te i on još jednom kušao opravdati svoje stanovište, uze sabor ministrov odgovor na znanje.

— Prigodom razprave o proračunu najzanimivija se rieč povela u proračunu za nastavu. S gledišta vjere i narodnosti ona je vrlo zanimiva. Nigdje bo ne ima toliko sgode, da se izreknu, obrazlože zahtjevi prijatelja vjere i narodnosti, koliko ovdje. Pak su s toga i zaista izrekli nazore svoje članovi desnice onako otvoreno, onako obrazloženo, da su protivnici tek obilazeć mogli udarati na tražbine njihove. Ne namjeravajuć ni s daleka u ni najmanjoj stvarci povriedit narodnost njemačku, članovi desnice tražili su pravicu i za narodnosti slovinske. Neka bude sgode umnomu razvitku svih naroda, koji se prikupiše pod zastavom jednoga pravednoga vladara. I uspjeli su. Narodnim jezikom otvoreno je širje polje; negdje će se uvesti kao nastavni, negdje će se pojedini predmeti u njih predavati itd. I branitelji vjere upotrebiše ovu sgodu, da javno reknu, koliko je zlo nastalo, što su se vjerska načela napuštala naročito po školah. Medju drugimi odlikova se mladi knez Lichtenstein govoreć o pučkih škola. Tri mane tih škola iztaknu on. Preskupe su; ne postigavaju svrhu osobito s toga, što su bezkonfesijonalne, a napokon nije se obziralo na potrebe pojedinih narodnosti. Osobitim žarom obrazlagao je drugu točku. „Moderna škola“ zabavljat hoće djecu svakojakimi predmeti, a vrlo malo joj ostaje vremena za najglavnije predmete: vjeru, čitanje, pisanje i računanje. Ona želi više obučavati nego uzgajati, pak s toga i naumice osnovatelji te škole iztisnuše iz nje što više vjeru, vjerske obrede, dà stegnuše ispoviedanje i pričešćivanje. Za to i jest po školah sve manje stege, kako se i učitelji javno tuže u svojih sastancih. Toj nevolji treba pomoći. Članovi desnice nadaju se, da će to uviditi i ljevica, pak će zajedno početi preustrajati sadanji sustav pučkih škola. A preustrajat će ju po načelih one crkve, koja stoljeća i stoljeća nepromienjena čuva načela Božanske vjere; koja po razvitak družtva ljudskoga uviek blagotvorno djeluje, kadgod joj se s državne strane ne stavljaju zapreke. U kolo ovo zove vatreni ovaj branitelj sv. vjere sve više stališe, kako će se od njih prelievati blagodat kršćanstva u sve slojeve. Dao Bog, te ovaj poziv nadje odziva!

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

—Broj 20. U Zagrebu, 13. svibnja 1880. ječaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Novovječni orijaši.

(Priobćuje Mijat Stojanović.)

(Konac.)

Sad je u naše vrieme u mnogo većem stepenu pojavila se pogibelj, koja se od jednake dobe prošloga stoljeća toli ubitačno, toli prokletinjski u tom razlikuje, što se sada bezbožna naobraženost, atheistična prosvjeta najrevnije popularizuje, na svietsko tržište iznosi i čini glavnim ciljem sveobće pučke prosvjete i naobraženosti. U tom pogledu nalazimo u nekoj novije doba izišloj knjižici od Ivana Hubera „Religiozno pitanje" sliedeće pažnje vriedno mjesto: „Naše je vrieme razkrstilo se sa sebičnom mudrostí prošloga stoljeća; liberalna načela sadržavaju pravo, izraziti svoje mnenje, i javnost naše dobe čini nemogućim svako otajstveno šurovanje i prometanje. I zbilja, prvo pravo naroda pravo je na istinu, da mu se kaže živa, prava istina; ako su kršćanstvo i vjerozakon u obće samo prevara i zasjena, izumljeni, kako bi se ugnjetavalo čovječanstvo, onda ne smije se dalje voditi na tih hodačicah, te čovječanstvu otežčavati zemni ovaj život gojeć bulaznenje i tlapnju sna o sreći s onu stranu groba."

To je zaista odvažna slobodoumna misao. Je-li vjerozakon, kršćanstvo zasjena i prevara, to valja podpuno jasno zasvjedočiti. Dakle sloboda svim boriocem proti vjerozakonu, proti Bogu, kako bi izišla istina na vidilo. Ova sloboda zavladala je sad zaisto. Rugati se vjerozakonu i tajiti Boga ne uči se sad više samo u velikih, skupocjenih, znanstveno sastavljenih djelih, nego po listovih i listićih na tisuće izlazećih časopisih širi se to prosto popularno. Iste nauke lete u nebrojenih časopisih poput skakavacâ zrakom tako, da ljudi taj smrad i otrov mogu i moraju udisati. Za stolovi po krčmah, u privatnih i javnih sborovih najvažnijom je zabavom postalo, rugati se vjerozakonu i slaviti bezbožtvo, dapače se to uzima medju zakonodavne razprave. Za mladež i za buduće obrazovatelje mladeži sad su postavljeni, namješćeni javni učitelji i profesori, koji frazom i bez fraze, na sva usta, izjavljuju: „Vjerozakon je bajka ili krotka bludnja neukih ljudi ili prevara za gospodarenjem pohlepnih stališâ. Neima Boga; narav je sve. Ljudski duh proizvod je samo finije ljudske tvari. Čovjek postane i skonča se kano i živine." Navesti ćemo još sliedeće mjesto iz knjižice Huberove: „Ne samo sa učiteljskih stolica i po znanstvenih djelih navješćuje se u ime logike i exaktnog izpitivanja bežbožtvo; i posebni trgovci dobrovoljci obraćaju se s tom robom k većem obćinstvu, te truju naopako narod. Kolike knjige, knjižice, novine izlaze puni tog otrova. Najnovovječniji noveliste već ne znadu šta i kako bi pisali, pak pišu u duhu Darvinovom, da kamen puca, a drvce vene od težke kletve. „Vjerozakon je driemak (bendjeluk) za puk", uči Karl Marx, i njegovi privrženici kriče: „Netreba nam više vjerozakon, jerbo vjerozakoni zaludjuju duh." U Bakuninovom programu *„Alliance de la democratie socialiste"* glasi prvi paragraf: „Alliancija izjavljuje se atheističnom, bezbožnom; ona teži odstraniti službe božje, nadomjestiti vjeru znanjem i božju pravdu ljudskom."

Za atheističnu prosvjetu vlada sad skoro neograničena sloboda obuke i učenja. Kani se pustit doći do toga, koja će istina pobiediti. Ima-li Boga, i ako je kršćanstvo od Boga, obistinit će se, a protivnikom pasti mraz na obraz; ali šta će se i koliko zla medjutim dogoditi, kroz vodu i kroz vatru, krvavim darmarom morat će proći ljudski rod, kako će se sve što gor to dol morat porušiti i strovaliti, dok se čovječanstvo dovine opet vjere božje i pozna božji zakon!

Već izvode velike, silne gomile svjetine iz bezbožnih naukâ posljedice, pred kojim se moraju zgroziti sami učitelji. Ove su posljedice najprije upravljene proti državam kano takovim, „jerbo“, veli Huber „zadnji temelji državnoga života počivaju na vjerozakonskih osvjedočenjih narodâ; u ovih posjeduju oni svu svoju metafiziku, svoje pojmove o Bogu i o svietu, o naravi i zadaći, o pravih i dužnostih ljudskih.“ I veliki mudroljub Schelling pisa: „Ciela gradjevina ljudskih stvari sravnit se može sa onom slikom, što ju vidjaše u snu babilonski kralj: glava slike bijaše od čista zlata, grudi i ruke od srebra, trbuh i bedre od mjedi, butine od željeza; ali noge stranom željezne, stranom zemljene; a budúć noge razmrzgane, razmrzga se i smlavi jedno s drugim željezo, ilo, mjed, srebro i zlato i učini se sve kano pljeva na gumnu i vjetar ih raznese, te se ne mogahu više naći nigdje. Kad bi ikad mogli iz države i javnoga života sve izvući, što je u tom metafizika i država bi i javni život stropoštali se i propali. Prava metafizika je poštenje, je kriepost; prava metafizika nije samo vjerozakon, nego i strahopočitanje pred zakonom i domoljubje.“

Ali strahovite posljedice bezbožnih naukâ nisu upravljene samo proti državam, kao takovim, nego proti cielom ljudskom družtvu. Učenici nebo jurišajućih diva rastu učiteljem kao zemaljski orijaši preko glave. Već sačinjavaju veliku bratovštinu, kako bi, pokle je nebo srušeno, za sebe osvojili zemlju. Čujmo! Socialno demokratički „tjednik Furtherski“ piše: „Socializam diete je atheizma i uvod velike bezbožne obrazovne dobe.“ „Pučka država“ ide dalje i proizvodi slavodobitno, „da sa zadnjim bogopoznavaocem izbavit će se i zadnji rob, i budućnost mora pripasti bezbožnikom, jerbo samo u bezbožtvu (?!) naći je spas za ljudstvo, koje je tako dugo prodalo svoja dobra prava za bludnju i zasjenu.“ Posve razgovetno veli se u „Social demokratu:“ „Borba liberalnog gradjanstva proti kršćanstvu postala je kričećom nedosljednosti; jerbo tko puku uzima nebo, mora mu dati zemlju. Kad svećenstvo skuči zatiljak čovječanstva pod svoj jaram, dade trpećem zemaljskom sinu blagu nadu drugog svieta. U svoj kolikoj nesreći i nevolji života, u jadu i nuždi, u bolesti i bolještini osta vjerujućem srdcu ona sladka utjeha.

A kako danas? I danas ima na zemlji nužde i oskudice, jada, patnje i muke, trpljenja, bolesti i bolještine. A ovi niesu tako, kako će uviek biti, makar ljudi izmišljali što jim drago — umjetno su nagomilani za jednu stranu, dočim na drugoj skupila se dobra i radosti zemaljske. Mjesto jarma, što ga je plemstvo i svećenstvo natovarilo puku na vrat, novovječni jaram svemožne glavnice narinut mu je. I predpostavljenici današnji u ljudskom družtvu — šta imadu ponuditi onim miliunim, kojih trudom i poslom uživaju zemaljske radosti? Mi netrpimo polutanstva i posredovanja, nego zahtjevamo podpunu dosljednost i cielu istinu.

Vi kukavni Farizeji iz prostih obćina i liberalnog gradjanstva, koji ste ugrabili i oteli puku utjehu krotke vjere, a ipak nećete da skinete s njega jaram vaših strojevâ, gdje vam je dosljednost? Logika svjetske poviesti strožija je od vaše dosljednosti: Nebo je prošlo po vašem nazoru; puk je ovlašćen i ima pravo reklamovati zemlju, tražiti, da mu se povrati!“

A Vilim Bloos, koji je pisao proslavljenu poviest parižke „komune“, hvali poglavice iste „da su ne samo bezbožnici, nego i materialiste bili, t. j. da su gledali i pomišljali na pravi sviet, koji im ležaše pred očima, a nisu se brinuli za umišljen drugi sviet s onu stranu groba, koji oni sa Heinrichom Heine prepušćaše angjelom i vrabcem. Oni su dapače bili osvjedočeni, da pravo carstvo nebesko, t. j. stanje, u kom svatko živ može biti slobodan i srećan, samo se na zemlji dade prirediti.“ — I da se ovaj zemaljski raj najprije barem u Parizu priredi, članovi su komune, učenici filozofičnih i prirodoznanstvenih tajitelja božanstva zapalili grad, poubijali talce itd. Pak Bloos još predskazuje: Ako se već neda velika gomila proletarijata poplašiti onim svietom i paklom, onda već nije daleko čas, u kom će se slomiti vladavina stališâ i redovâ.“

U nekakvoj „abcdi znanja za misaone ljude“ zabacuje mnogo spominjani Douay vjeru u Boga i neumrlost, i pri tom poziva se jako često na Davida Straussa, koga liberalci obožavaju, što taji Isusa Krista. Vjeru u neumrlost naziva Douay „pravim gradjanskim vjerozakonom, jerbo s tim se hoće osigurati drago i milo „Ja.“ Pak onda pita „današnjeg proletarca: „Čemu bi ti trebalo, biti neumrlim? Valjda da bi na drugom svietu postao isto takovim gradjaninom, te svoje radnike, koji su ovdje bili radnikom gospodari, ondje uzamši u škripac s njimi onako da postupaš, kako su oni s tobom postupali, da se osvećujuć, vraćaš šilo za ognjilo?“

Neki Hasenclever propoviedaše u Solingenu proletarcem sliedeći materialistični nauk; „Du-

ševna djelatnost čovječja zavisi od hrane, koja dospjeva u želudac, buduć ona dielke mozga kao i sve druge od mišica i ostalih uda nadomješća i novom snagom okriepljuje. Tu je dakle lako zaključiti, da u čovjeka težko položena, koji živeć u oskudici neima se čim hraniti, ne može mu ni mozak dovoljno i valjano djelovati, te se uz sve napiranje ne može duševno onako naobraziti, kao čovjek iz imućne kuće, koji od svoje mladosti ima dosta jesti i piti." — Dakle po toj nauci imao bi želudac biti bogom budućih inače bezbožnih i upravo zato fizično, da nerečemo marvinski srećnih ljudi!

Ove iz nauka bezbožtva i materializma crpljene posljedice, koje praktično provesti već se je pokušalo, te već prodiraju u velike gomile svjetine, za cielo su sposobne ohole doktore iste svjetske mudrolije poplašiti, pak ih hvata groza i prolaze truci. Iz sjemena, što su ga posijali i još siju iz tobolca svojega umišljenoga sveznanstva, izrašćuje neman od miliuna glava poživotinjena čovjeka, te živo želi, u ime i na slavu obožavane materialne prirode, sav naravni red ljudskoga družtva porušiti, cielu sgradu dosadašnje naobrazbe uništiti, pak ponositim, novovječnim duševnim divom samim razmrzgati i sgaziti glave.

Pastirnica svećenstvu i vjernomu puku namjestničtva apoštolskoga u Hercegovini.

(Dalje.)

Napadači, o kojih rekosmo, nepodje-li im za rukom iztisnuti uprav pojam o Bogu, a oni će zamudrovati po prilici ovako: Istina, Bog je sve stvorio, ali nije se njemu više stalo brinuti ovimi stvarmi; on blažen u sebi neima potrebe od nas; ostavio je svatkoga prosta neka čini što hoće i kakogod hoće: dakle čovjek kakogod mu se bolje svidilo onako neka se i vlada, pamet mu po sriedi a sreća u ruci. Donapotle što je Bogu više ili manje kakomu drago mi radili? Da se Bog brine svietom, da mu providja, jà odkle bi bila tolika zla i nevolje na svietu? — Tako oni lukavci, i još nadodajući i stovrljajući stotine drugih štokakvih doskočicâ i mudrolija. Ali sve to na jednu cilja. Neda-li se mahom iz srdacâ vjera u Boga i njegovo providjenje izčupati, a ono udri danas, udri sjutra, da se podkopava, da oslabljiva po koji bilo način, pak će mal' po malo izčezavati, dok se sasvim neizkorene. A to je: nedadu-li se njetkomu oči izbiti, a ono zaosienjivati mu vid očinji da bistro svietla nevidi, dok napokon sasvim neonevidi. Takimi se majstorijami vragolijaste varalice poslužuju, da iztrgnu iz srdcâ klicu života duhovnoga, da poduše i zastru vidjelo svietla nebeskoga — vjeru svetu; u svem slični zloduhu viečnih tminâ: tà i on se utvora i u svietlo zaveljava, ter se u licu dobrotvora pokaziva, dok prevari i zavede, pak korak po korak na opaku stranu, dok mu se koja nesmotrena i lahkoumna duša i neosjetimice upetlja u mreže i plenice. Što vam se čini, dragi vjernici? Zar da se otac nebrine djecom svojom? Da otac nebeski, premudri stvoritelj, koji sve stvori, i tako divno uskladi i uredi sva bitja od najmanjega do najvećega, za slavu svoju, pa da se zar nestara tim svojim stvorom? A da tko čini ono zrnce nicati i ploditi? Da tko prirodu stanovito pomladjiva? tko-li milinjem zaodieva polja i brda, ravnine i planine; čini listati gore a cvatiti dole? po komu gizdavost zviezda na visini, razmjer pučina u dubinah, i ravnovisje zraka u prazninah podnebnih? zar se svedjerno nemotre čudesa Providnosti božje, od najsićušnijega crvka zemaljskoga redomice na miliune — do ogromnoga Kita morskoga? od prizemljuše ptičice — sve na hiljade vrstimice — do pod nebo se vijućega orla? — Sve divote svieta ovoga Bog dade na poslugu čovjeku, učini ga gospodarom svih stvorovâ na ovom svietu: pa da se čovjekom nebrine? da nepazi na djela čovječja? Ili se nezrcali u duši čovječjoj odsievak svietla Božjega? a čemu to, nego-li da se svedjer razpoznaje osobita providnost čovjeka k'istini i pravdi vodeća? Čovjek sa svim dobrom, što mu je Stvoritelj podario na ovom svietu na užitak, nemože da se zadovolji, nemože blažen, ili podpuno sretan da bude. Sva dobra svietska nisu spored plemenitosti razumne čovječje duše: ona je nešto vrlo uzvišenije, u njoj sjena božja, iskra mudrosti nebeske; u njoj ništa tielesna; ona dionik izvrstitoga bitja duhâ nebeskih: zato njezine želje pružaju se povrh svake zemaljštine; ona čezne za istinom, a to istinom bezkonačnom; smagne za dobrom, ali dobrom nedospjetnim; za uživanjem, ali vječnim. A tko usadi u dušu čovječju tu neodoljivu, tu nepredobitnu, tu svedjernu želju za istinom i dobrom viečnim, nego viečni Stvoritelj? Pa jeda bi mogli i pomisliti da to nije cilj naumljen i čovjeku od viečne mudrosti opredieljen? da to nije konačna svrha čovjeku od providnosti namjenuta? Dà, dà, vjerne duše, mi neslušajmo ludjakâ, već ovi glas viečne Rieči: Nesabirite blago na zemlji, gdje ga hrdja i moljac izjedaju i lupeži podkopavaju i kradu: nego sabirite blago na nebu, gdje nemože izjesti ni hrdja ni moljac; i gdje lupeži nepodkopavaju i nekradu. . . Pogledajte na ptice nebeske: one niti siju niti ženju, niti sabiru u žitnice, pa ih otac vaš nebeski ipak hrani. Niste-li vi viši od njih? Motrite i liljane u polju. Niti se trude, niti predu, pa vam opet kažem, da niti Salomun u svoj slavi svojoj nebiaše tako krasno odieven kao jedan od njih. A kad Bog tako odieva travu po polju, koja danas jest, a sutra se u peć baca, kamoli neće više vas, o slabovjerci! Nebrinite se dakle toliko: što ćemo jesti, što ćemo piti, ili što ćemo obući? Za sve to brinu se neznabožci. Vaš otac jur znade, da vam sve to treba.

*

Tražite dakle najprije kraljestvo nebesko i pravdu njegovu, pa će vam se sve ovo dodati. — Dakle samo neznabožci kroz tmine svojih bludnjâ mogu misliti da im je uživanje ograničeno na prolazne stvari ovoga svieta; ali duše Božjom svietlošću prosvietljene, to nikako nemogu. Bog nadari čovjeka razumom da vidi do viečne svietlosti; čoviek zaluta, zabasa s puta istine i svietlosti; osliepi za sve što je mimo zemaljska; zatumara u preguste tmine, i neumiede progledati; utonu u zloću i opačinu, i u tom ogreznu, niti si znade pomoći, ter na bolje stupiti. No viečna dobrota, koja stvori i za viečnu sreću nastavi čovjeka, opet mu se smilova, i poslà svietlo svoje, poslà Rieč istine svoje — Spasitelja, svietlost pravu prosvietljujuću svakoga čovjeka. Taj Spašitelj uprav s'toga sebe za nas žrtvova i dade život na križu, da nam opet zasluži izgubljeno pravo na kraljestvo nebesko. Bog nam Raj u počelu odredi, izgubismo ga, ali nam ga opet Spasitelj krvlju svojom zadobi, povrati i otvori. On tako pomiri odmetnu i razsipnu diecu s otcem nebeskim. Pa da se mi tomu glasu oglušimo, a poslušamo sotonske glasove ludjaka svietovnjih? da viečno dobro zabacimo, a varava, časovita, ništetna dobra svietovnja prigrlimo? Da ona ovimi zamjenimo? A nuder, kad bi tako učinili, bi-li se moglo strahovitije i štetonosnije ludorije i pomisliti? Mjesto vremenitim dobrom nastojati da, po namjeni stvoriteljevoj, zaslužimo i zadobijemo bezprimjerno viečnje dobro, mi to zanemariti i zabaciti viekovito samo da se latimo vremenitoga? To-li bi bila sliepoća nad sve sliepoće! Hotimice se hititi u zjalo viečnje propasti! u bezdan nedospietnoga jada i čemera! Nije, ne, dragi vjernici, Bog primoran bio stvoriti sviet, nije mu ga trebalo; nego ga je sama dobrota Božja stvorila i uredila, i viečnje hotienje u vremenu blagotvornu dobrotu izrazilo; tako je sama dobrota milostivoga Boga, koja mudrostju viečnjom i providja i vlada svimi stvorenji, da svako vrši hotienje božansko i odgovara i svim obćenoj i svakomu posebnoj svrhi. Čovjeku je naznačio Bog svrhu, koja nesvršuje na ovom svietu, nego zalazi u viečnost; a to dvoju viečnost — ili za uvieke sretnu, ili za uvieke nesretnu, sve to prama zaslugam djelovanjâ čovječjih. Bog naznačio put koji vodi u viečnost sretnu, nebude-li tizim čovjek ići, čini proti hotienju svoga stvoritelja, gubi svako pravo na blaženu viečnost, podpada osveti pravde Božje, nepreostaje odmetniku do jedine nesretne viečnosti. A što će odmetnike pravda viečna po njihovu zasluženju privezati viečnoj osudi nesreće, to sami sebi neka pripišu, s toga Bogu ni više ni manje: sami su bo se izmakli izpod milosrdja, a stavili pod nepromienljivu osudu pravde Božje. Tako nije Bogu ništa više ni manje, što će dobrotom svojom nadariti za uvieke u nedospietnom uživanju nebeskom vjerne službenike svoje, koji izvršiše namjene hotjenja njegova na ovom svietu. Bogu svejedno i bez stvora, ali jao stvoru bez Boga!

Na svietu se dogadja mnogo tako zvanih zalâ, trpi se svakojakih nezgoda i nevoljâ. Tomu nezna naći razloga ni uzroka sliepa i naduta mudrolija svietovnja; jere kad se i o tom stane bez Boga tražiti, taki tražitelji i mudraci po rieči sv. Pavla: *Kad mudruju ništa nego luduju, pretvorajući istinu Božju u laž, i većma služeći stvor nego stvoritelja.* (Rimlj. 1.) Kršćanom pako i ta zagonetka jest jasna, da nemože jasnija. Po Bogu sve biva što je na svietu: *Ja stvaram svietlost i mrak, činim sreću i nesreću; ja Gospodar činim sve to.* Veli po Ižaiji Proroku (—45.). Ali Bog nije uzrok zla, koje muči rod čovječanski, nego mu je uzrok grieh; ko što nije Bog uzrok smrti, koja je došla na sviet po zavisti sotone i griehu prvoga čovjeka, komu kao odmetniku odmah izza grieha Bog osudu izreče: Prah si i u prah ćeš se vratiti. (1. Moj. 3.) i nadoda mu druge nevolje, ko posliedice griehu, koje bi i njega i vas mu rod tištile; a uz to služile kano milosrdni liek za okajanje velikih uvrieda Bogu učinjenih. — Opačina je čovječja velika; on se razvitla i razpusti po zlu i pokvarenosti, ako se ikoliko u dobru najde: tà o tom svedjerno izkustvo imamo. Koliko puta sliepi čovjek i sama dobročinstva nezlorabi i na uvriedu Boga neobrće? čestokrat ni nespominje se Boga, van da ga huli i psuje — bilo uprav, bilo u stvoru njegovu! A čestokrat sveosve se zaboravi Boga, uzoholi se, pobiesni, ozlotvori, na stotine načinâ tlačeći i kvareći bratju svoju: odkle medju ljudmi zavladaju najgrubija nedjela, bezbožja, nepravde, bezsramnosti, ter svedjerni neredi bez kraja i konca. Što bi Bog take dobrom više usrećivao, oni bi sve to gori bivali, sve to bezočnije prkosili i zlikovali. Tada milosrdni otac nebeski, da vragolijastu diecu, te griešne jogunice izpravi i osviesti, stane ih liečiti gorčilom svakojakih pedipsâ i nevoljâ: ter o! kako-li pod šibikom Božjom opamete i opitome; nestane biesa, stane se razmišljati nestalnost, prolaznost, pače truhlost i ništavost stvarih ovoga svieta. Tako nevolje na nas pripuštene od nebeskoga otca bivaju kužnim bolam prieki i spasonosni liek, bivaju driemežu budilo, ko što svakomu strastvenomu sliepežu prosvietljujuća blagodat. Čujderte ove rieči milostnika nebeskoga, kada po Mojsiji pokara puk svoj Izraelski: *Mili se je moj ugojio, pak se odmetnu; opretilio je i odebljao, pak ostavio Boga, koji ga je stvorio, i pogrdio je Boga spasa svoga. Zato ću sgrnut na nje zla; striele ću svoje bacat na nje; glad će ih ciedit, vrućice i ljuti pomori će ih poždirati.* (5. Mojs. 32.). Blagoslovljeni su to biči, ter ovdje valja ono vaše: *što od Boga, sladje od meda.* Jer štogod nam čini Bog, to za naše veće dobro čini iz velike ljubavi prama nam. Zato posviedoči Angjeo Rafael Tobiji: *Ti si bio drag Bogu, s toga je trebalo, da te napast izkuša.* (Tob. 12.). Uz to veli i s. Pavao: Koga Gospodin ljubi onoga i kara, i šiba svakoga sina, koga prima. (ebr. 12.). Suprotivštine od Boga na nas napuštene, označene su križem spasiteljevim, ter valja da ih dragovoljno podnosimo za izpuniti volju otca nebeskoga, da postanemo dionici zaslugâ križa Isukrstova. Spasitelj nam je dât za primjer i ogledalo, kako se ulazi u kraljestvo nebesko; on nam vodja, on pût i vrata u

slavu; a to sve on izvrši — od rodjenja do smrti na križu — kroz patnje, progonstva, tuge i muke, vazda poslušan otcu svomu nebeskomu. Dakle, kršćani dragi, ili nas zaticala i susretala dobra i povoljštine na ovom svietu od otčinske ruke Božje, ili nas zapovrćale kušnje nepovoljštinâ, naše je vazda sa svetim Uztrpnikom Jobom iz srdca vapiti: Neka je blagoslovljeno ime Gospodnje. Blagostivi Bog sve nam na dobro obraća, sve na viečni dobitak. Pod njegovom rukom svaka nam pokorica, svako i časovito pretrpljenje procvasti će i uroditi stostrukom viekovitom slavom. Ono s. Petar Alkantarski, Reda našega s. Frane, preveliki pokornik, ukaza se po smrti svojoj s. Tereži, ter joj ovako naglasi: *O sretna pokoro, koja si mi toliku slavu udostojala!* Primimo dakle i mi, i dragovoljno pretrpimo rad imena Božjega za malo vriemena suprotivštine ovoga svieta, da dostignemo u družtvu svetih neizrecivu slavu viečnjega uživanja; bivši nam Bog po svom jedinorodjenomu sinu našemu Spasitelju sve amošnje nevolje dragovoljno podnešene posvetio i naredio za tu svrhu.

Još nam treba obaviestiti vas, vjerne duše. Spasitelj nas uči, da neće svaki, koji govori — Gospodine, Gospodine, unići u kraljestvo nebesko. Nijesu dosta rieči, nego se zahtievaju odgovarajuća kršćanska djela. Hoćemo li da nam vjera bude spasonosna, treba — da nam je vjera živa, životom djelâ u milosti Božjoj: inače nam vjera mrtva, nespasonosna. Boga spominjati, imenom se Krstovim nazivati i dičiti, a poganskim životom živjeti i ponašati se u supor Božjim Zapoviedim; nemariti da nam se djelovanja po evangjeoskim pravilim urede: to je drzovito pogrdjivanje Boga i Krsta njegova. O kamo sreće, da je manje takih sablaziteljâ, takih nazovi-kršćanâ! Boga spominju, kršćani se kažu, a živu bezbožkim životom! Oni čine da se strahovito i presveto ime Božje š'njih od inovjernih narodâ pogrdjuje i psuje; da se prezire i omrazuje sveti kršćanski vjerozakon. Oni uzrok da se tolike duše gube, tolika krivovjerstva zameću, tolika razkolničtva u Crkvi Božjoj dogadjaju, tolike upropašćujuće sablazni njihovim primjerom slučaju. Ah koliko je čitavih kršćanskih narodâ zavedeno s' puta spasenja, odtrgnuto od krila jedine prave zaručnice Isukrstove Crkve svete na Petru osnovane! A tko sve to prouzroči? Izopačeni kršćani, koji govorahu: Gospode, Gospode Bože! a onamo licumjerci pod plaštom kršćanstva opustošiše stado Gospodnje. — Tko sa mnom nesabire, oni razgoni i razsiplje, veljaše Spasitelj. Taki su napastnici toliko pogibljiviji, koliko su kod neukoga svieta ugledniji. Jesu li se taki izkvarili i pustili sklizkim putem požudâ, to u sto zlih časâ, jer nè samo će sebe upropastiti, nego će lastno za sobom silu slabotinje lahkoumne povući i sunovratiti. — Razmotrimoder malo. Recimo da je kršćanin makar s' prva i dobar, ili koji svećenik: navela ga slabost, uzvitlala ga oholost, zasliepila slavohlepnost, osveta ili koja ina strast. Griešno ga stanje njegove sviesti uzmuči, neda mu se primiriti, sotona ga pobuni; traži oduška i ušišikanja nemirnoj duši svojoj, smišlja opravdanjâ svojoj nevaljaštini; promeće se i spletkari nebi-li nadoknadio što je izgubio pred svietom od prijašnjega glasa. Napokon nemogući to drugčije, na — mjesto što bi se ponizio, zapoznao izgrede svoje potištene slabosti, ter pokorom spasonosnom okajao i oprao svoje ljage, stavi se dokazivati, zabašurujući i zavodeći neuku i nesmotrenu svietinu, da je on prav, a protivnici njegovi nepravedni, nesnošljivi, usilni; da je ono što on čini po nadahnutju Božjem i po zakonu naravnom; dok napokon, sav sotonskim biesom obuzet, stane se novim viestnikom naglasivati pozivljući glupake proti svakoj uredbi, a sebe uzdižući povrh svega i svakoga! Pak zato udri kudi, i viči i protiva poštenim kršćanim, a najskoli svećenicim, protiva crkvi i naredbam crkvenim, protiva svemu što neidje putem njegovim; mrazi, te mrazi pobožna djela, svete obrede, nabožne običaje, a navodi na bludnje i svakojake nećudorednosti; grakni najpotle protiva obojima vlastima i crkvenoj i svietskim, brbljajući da su to samo usilja; ter potrkuj i provikuj na sve strane, da ludjacim utuve u glavu njekakvo tobožnje bratinstvo, slobodu, jednakost, snošenje i odobravanje svih vjerozakona. Svega toga i mnogočega još punima rukama sipljući. A tko ih uzasliedi lasno će napried, neće ga vrlo ni grizodušje mučiti; tà oni se ko i Farizeji i samom komušinom zadovaljaju, makar iznutra ni nebilo jezgre: samo im je do toga da imaju što više pristaša jednomišljenikâ, bili ti kakvimu drago; pače što opačiji to prebraniji!

(Dalje će sliediti.)

Osvrt na „Katolički Propovjednik."

II.

Veoma mi je drago, što me nije moja nada prevarila, da će naime velecienjeni g. urednik „Katol. Propovjednika" moj „osvrt" onako dobrohotno uzeti, kako je moja nakana u tom poslu zbilja dobrohotna. Od srdca želim, da i gospoda pisci propovjedi u tom sliede veleštovanoga urednika. Isto tako mi je milo, što velevješti i učeni muževi odobravaju moj prvi „osvrt" i neuvredljivu formu mojega stila. Sve to meni više vriedi, nego moj vlastiti sud.

U ostalom me je g. urednik svojim kratkim odgovorom (v. „K. L." br. 14.) ponešto iznenadio, no nije podnipošto uvriedio. Tko je moj članak pomno proštio, bit će se uvjerio, da ja nit najmanje nekanim lienosti u obranu uzeti; već samo želim, da se savjesti kršćanske razvijaju istinom, te da svećenik propovieda objavljene Bogom istine i one, koje logički iz njih sliede; napokon da jih kršćanom razlaže onim načinom, onim jezikom, onim tonom, onom svetom unkcijom, koja dolikuje njemu, namjestniku Kristovu, i svetomu mjestu, na kojem govori. K tomu ja scienim što sam i ondje iztaknuo, da

neima nijednoga sredstva, koje bi tako pospješilo materijalni napredak našega naroda, kako bi to činile propovjedi „Krista propetoga.“ Poznanjem Isusa Krista nastao bi liep pokret u moralu i u trpljivosti kod rada. Razumieva se, da bismo i mi ponajprije imali biti ono, što on od nas zahtieva: ljudi, koji razumiju njegov nauk i njegov duh, ljudi, koji nehine, ako reku: „Etiam, Domine; tu scis, quia amo te.“ (Jo. 21, 16.) Jer ako taj uvjet nebude izpunjen, bit će do vieka vjekova naše propoviedanje i naše pisanje, naše upute i naši ukori ništa van „aes sonans et cymbalum tinniens“ a mi ljudi sažaljenja vriedni.

Sada sam naumio jednu drugu propovjed ocieniti. No ipak prije pitam svoga štovanoga prijatelja, zašto nalazi toliku razliku u tom, da-li što dolazi u prvom dielu propovjedi ili u drugom. Za tim neznam, zašto scieni, da uzeta od mene prispodoba o dispensiranu postu u dan subotni nije sretno izabrana. Jer što iza dokinuta crkvenoga zakona glede nekih blagdana dolazi *praeceptum*, da se radi; a iza dokinuta zakona glede subotne abstinencije ma baš i samo dispensom dolazi ne *praeceptum* nego *opus indifferens:* ta okolnost u ničem nedrma onim, što je kod mene *tertium comparationis.* Ondje je prestala obveznost crkvene zapovjedi i ovdje je takodjer prestala. No jer je ondje nastao *praeceptum* da se radi, moguće da grieši, tko neradi; ali, jer crkvena zapovjed nesiže u taj *praeceptum*, negrieši ma baš nit ljenčina proti crkvenoj zapovjedi. To sam rekao u prvom stavku svoga prigovora, niječući tvrdnju g. župnika. — Kakav je pako taj *praeceptum,* i kako grieši, koji ga nevrši, to sam razložio u drugom stavku svoga prigovora, i to u četiri distinkcije uzete iz svetoga Tome; tko zna bolje, rodilo mu polje.

Usuprot meni se čini, da velecienjeni g. urednik nemisli dosta oprezno, kad „misli, da se neslaže s namjerom zakonodavca, da dokinuvši koj god zakon ipak želi i implicite namjerava, neka se taj zakon ovrši;“ jer se to u crkvenih zapovjedih može posve zlo razumjeti. Dakako kad bi katolička crkva dokinuvši svoju zapovjed, ipak željela i pri tom namjeravala, da se ta zapovjed kao zapovjed vrši; to će svatko vidjeti, da je tuj *contradictio in terminis;* pa od takova šta nije u mojem „osvrtu“ ni traga. No ako u njenom srdcu ostaje uz tugu, što je morala, popuštajuć struji vremena, ovo i ono dokinuti, takodjer želja, neka bi njezina draga djetca ipak ovdje ondje štogod od toga vršila; to scienim da se slaže posve s objavom božjom i s duhom svete matere crkve. Čujmo primjer. Bijaše prije IV. Lateranskoga koncila crkvena zapovjed, da vjernici barem tri puta na godinu primu svetu pričest. No jer bijaše vjera i ljubav jako ohladnjela, dokinuo je rečeni koncil taj zakon, pa ustanovio drugi mnogo blaži, da se naime vjernici barem jedan put na godinu, i to o Uzkrsu izpovjede i pričeste. I prije koncila Lateranskoga i poslije njega sjećali bi biskupi u trećoj sjednici svojih diecesanskih sinoda na dotičnu crkvenu zapovjed; razumieva se sinode držane u vrieme prije koncila dozivale bi u pamet zapovjed prvu, sinode držane od onoga vremena zapovjed drugu. Ali gle kako glasi formula, kojom se vjernici imadu sjetiti na tu zapovjed i iza Lateranskoga koncila: „*Tribus temporibus in anno, id est, Natali Domini, Pascha et Pentecoste, omnes fideles accedere ad communionem Corporis Domini nostri Jesu Christi admonete, et ne omittat, quin saltem in Pascha communicet.*“ (Pontifical. ordo ad Syn.). Tu vidimo, skoro bi čovjek rekao, neku smjesu misli, koje se kano prisiljeno skladaju: opomenite, vi dušobrižnici, vjernike da tri put na godinu primu svetu pričest; a namah iza toga: a neka narod neprepusti, da se nebi barem o Uzkrsu pričestio. Nego što se tomu čudite, kad znate, da tu nježno govori mati svojoj djetci; nekoč je zapoviedala, da se tri put na godinu pričeste, sad samo želi, a zapovieda samo jedanput. S toga je zadržala rieči prijašnjega zakona, no dodavši jim smisao drugoga zakona, neimaju druge obveznosti, van obveznost želje. „Postquam autem“, piše Benedikt XIV. (de Syn. dioec. l. 5. c. 1. n. 7.) praeceptum communicandi ter in anno in Concilio Lateranensi temperatum fuit, addita sunt eidem formulae ea verba: „et ne omittat, quin saltem in Pascha communicet“, quae quidem in antiquioribus formulis desiderantur, et satis aperte indicant, Communionis praeceptum nunc obligare solum in Paschate; quamvis expediat, ut episcopus et parochi populum hortentur ad saepius, sed praesertim in celebrioribus festivitatibus, sacra mysteria participanda.“ — U ostalom, ja sam samo to rekao, da nedolikuje svećeniku da na svetom mjestu reče što je g. župnik rekao, te se vjernici moraju veseliti, što je crkva dokinula svetkovine; već usuprot, da će kršćansko srdce, koje je toga imena zbilja vriedno, više biti turobno nego veselo, kad se sjeti, kako je i u kršćanâ sve to slabija težnja za vječnošću. Tim duhom valja da diše svećenik i njegove rieči, dakako u granicah razboritosti i u granicah ljubavi napram svakomu poštenomu boljku svoga naroda. On se nesmije dati u tom smutiti nikojom svjetskom strujom, sjećajući se, da mlitavost za nebo nedolazi za podučena čovjeka u nauku božje objave podnipošto kao grom iz vedra neba već kao stvar i od apoštolâ i od samoga Spasitelja mnogo puta prorečena; ali opet vjerujući, da mlitavost i nehaju čeka stroga kazna od Boga. Usuprot kad svećenik stane osobito na svetom mjestu sa svjetskom mudrolijom i s njezinim duhom namigavati, tad se sjećamo na vremena Josipa II. odakle niču propovjedi onakove začine; no nedvojbeno velimo, da takav namigač tako godi srdcu svoga Spasitelja i svoje majke crkve, kako no je nekoć Ezav, namigavajući s kananskimi ženami, ugodio srdcu starca si otca Izaka i starice majke Rebeke; o čem veli pismo: „Quae ambae (uxores Esau) offenderant animum Isaac et Rebeccae“; (Gen. 26, 35.) i opet: „Dixit Rebecca ad Isaac: Taedet me vitae meae propter filias Heth: si acceperit Jacob uxorem de stirpe hujus terrae,

nolo vivere." (ib. c. 27, 46.). S toga bih ja velecienjenomu svomu prijatelju, i dobroj stvari i prijateljstvu za volju, takodjer prigovorio, kad bi on onim tonom u propovjedi govorio, kako je u članku: „Da-li je to učinila crkva s drage ili s nedrage volje; nepromjenjuje ništa na prvom", t. j. „dati puku vremena za zemaljske brige, za rad." Manjkala bi naime unkcija, kojom se imade odlikovati rieč katoličkoga svećenika kad govori u crkvi o katoličkoj crkvi, svojoj dragoj majki, ter bi sačinjavao contrarium od onoga, koji no nekoč klicaše: „Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea. Adhaereat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui: si non proposuero Jerusalem in principio laetitiae meae." (Ps. 136, 5. s.).

A sad ćemo si sliedeću propovjed ocjeniti: „II. Propovjed na 4. nedjelju četrdesetice. O svetogrdnoj pričesti. (O. Fr. M.);" teč. 4. br. 2. str. 143. ss. Predmet je propovjedi posve praktičan. Presveti sakramenat tiela i krvi Gospodinove jest ona mila tajna naše svete vjere, oko koje se sve bogoslužje okreće, koja zauzima prvo mjesto po dostojanstvu medju sakramenti, koja sadržaje i početnika svih milosti, koje nam je i žrtva i sakramenat. Sbori o tom sveto pismo i crkva katolička svojim naukom i svojim životom kroz sva stoljeća. Neima stvari, koju bi ona većma željela, nego je ta, da Spasitelja svoga u sakramentu nazočna svakim nam mogućim načinom štujemo; naročito da ga i svećenici i drugi vjernici u pričesti dostojno, t. j. u milosti posvećujućoj primaju: „Mors est malis; vita bonis. Ecce paris sumptionis quam sit dispar exitus", pjeva crkva. O praktičnosti dakle toga predmeta neda se dvojiti. No, ako gdje neima posebnih zloraba, tad je, meni se čini, mnogo shodnije razlagati o dostojnoj nego o nedostojnoj pričesti, ako već ima o tom biti posebna propovjed.

Dva su pako u obće načina kako se taj predmet narodu razlagati može. Jedan zauzima propovjed didaskaličku ili poučnu, drugi propovjed parenetičku ili opomenu; premda se u nazivih učitelji govorničtva posve neslažu. Prvi način bi dakle od prilike učio, što je pričest, što je dostojna pričest i koliki njezini plodovi; pa onda što je nedostojna pričest, kolika od nje radi nevaljalštine čovječje i grehota i šteta. Drugi način predpostavlja tu pouku te ide ponajprije za tim, da predstavi veličinu dobara u dostojnom a grehote u nedostojnom primanju tiela i krvi Gospodinove. Didaskalička dakle propovjed imade dvie svrhe: prvu da pouči o pričesti, drugu da potakne na dostojnu pričest i odvrati od nedostojne. Parenetička je oko jednoga koncentrirana, da naime odvrati od nedostojne pričesti ili da potakne na dostojnu pričest.

Dakako da nit parenesa nikad nije bez svake pouke, ako imade ikakvu vriednost; dapače često tako jedna vrst u drugu prelazi, da je težko uviek opredieliti, koje vrsti je propovjed.

U naše vrieme opaža se posvud neznanje vjerskih stvari neizmjerno. I u našoj domovini bit će, (kud sreće, da se varam) i medju samom intelligencijom manji percenti, koje nesačinjavaju ljudi, koji nevelim doslovno, van samo po smislu znadu istine vjere, kako jih i manji katekizam sadržaje, nego-li su postotci, što jih zakon kod novca dozvoljuje. S toga se svuda po katoličkom svietu dižu glasovi za vjerskom poukom. Prema tomu bi moja malenkost piscem propovjedi osobito ovo rado na srdce staviti; pouke se prave premalo opaža.

Otac Fr. M. je u ovoj propovjedi uzeo drugi način, t. j. njegova je propovjed parenetička. Istina ja bih ju radje vidio u prvoj formi; no ipak joj toga radi neprigovaram. Sa svim tim bi morala biti više primješana pouka: on nigdje nit statusa pitanja, što i u čem je nedostojna pričest, posve točno neopredjeljuje.

Glavni stavak je u propovjedi ovaj: „1. Tko se nedostojno pričešćuje, čini grieh, svih grieha najteži. 2. Za taj grieh navuć će svaki na se prokletstvo najveće i pokaranje najstrahovitije." Prema dvočlanoj tezi imade i sam corpus dva diela. Svrha je, kako sam rekao, odvratiti od nedostojne pričesti; ako je pako tko po nesreći već kada primio nedostojno tielo Gospodinovo, za toga neima utjehe, kako ne u tezi tako nit u čitavom razlaganju, nit na svršetku. Na dokaze ću se poslije osvrnuti; s toga jih neću sada nit napominjati. Imadem pako prigovoriti malo ne svemu i svačemu u toj propovjedi: prvo nestoji nit sam glavni stavak, i to ni prvi ni drugi dio; drugo nestoje dokazi, i to ni u prvom dielu corpusa, ni u drugom, i to nijedan, premda ću se samo na glavne izrično obazreti. Sve je pretjerano, sve je nesposobno pokazati Spasitelja našega u onoj sliki, koju nam o njem podaje objava i sveta mati crkva; sve je kadro više škoditi razvoju kršćanske ljubavi i života nego štogod pravo i liepo pospješiti. Stvar je neizmjerno važna; s toga nisam nakanio samo u obće o njoj govoriti. Pa da budem jasniji, razdielit ću prigovore na četiri diela: pod *A)* stojat će prigovori proti prvomu dielu glavnoga stavka; pod *B)* prigovori proti dokazom za taj prvi diel; pod *C)* prigovori proti drugomu dielu teze; pod *D)* napokon prigovori proti dokazom za drugi diel glavnoga stavka.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Oko stolne crkve radnja je sve življa. Drvo za podmost (Gerüst) priveženo je, ter se spremilo, i već počelo takodjer dizati. Za tri nedjelje, kažu, biti će oko ciele crkve i podignut. Uz taj napreduje i posao klesarski, ter je milovidnih likova vidjeti uz djelaonicu. Dok će tako kod stolne crkve započeti popravak u isto vrieme podignuti će se i spomenik bl. Gospe na Kaptolu. Temelj je već sazidan, kamen izklesan u Trstu, ter će poslje Duhova gotov stići u Zagreb, samo da se složi. Početkom lipnja mogao bi spomenik i uzdignut biti.

— G. Ludovik Ivančan, vjeroučitelj na dolnjogradskoj pučkoj školi u Zagrebu postao je župnikom u Zaboku.

— Danas po podne biraju naše milosrdnice novu glavaricu.

— Pišu nam iz Požege, da je u tamošnjoj županskoj crkvi sv. Terezije dne 2. svibnja o. g. kršten bio izraelićanin Ignjat Franjo Stern, a sljedbenica grčko-iztočne crkve Kristina Novaković prešla je u krilo sv. naše crkve rimo-katoličke. Novi kršćanin vjenčao se je odmah poslje sv. mise s Terezijom Dellarosa, a isto tako nova katolikinja s Ivanom Martinom.

— Na upit grofa Rikarda Clama, koj spomenusmo u br. 14., je-li u istinu brani vlada Muhamedancem prelaziti na kršćanstvo, odgovori ministar Taaffe 10. o. mj., da okružnica Rajčetićeva (v. br. 10. K. L.) nije izdana po namjeri vlade, i da je on s toga na odgovor pozvan, te opozvan od uprave u Bosni.

Ugarska. Liberalni članovi zastupničke kuće ugarske jedva su koju saborsku sjeditbu propustili, a da zatražili ne bi, neka vlada podnese zakonsku osnovu o gradjanskoj obveznoj ženitbi. Svakom takvom sgodom oni bi osobito živo slikali, kako to narod vruće želi, osjećajuć veliku potrebu za tim. Te potrebe nije ipak sve do ljetos vidila većina zastupnika. A kako će ju viditi onaj, koj pozna svoj narod, uz to pako ima dobro oko duševno, pa može razabirati, kako je po drugom svietu, i u najvećoj blizini ženitba ovakva tek utočište ljudem, koji s lahke ruke uzimlju svaku težu dužnost svoju. Nu ljetos 16. travnja poprimila je većina kuće predlog Iranyi-ev o tom predmetu. To je probudilo kler ugarski, te on poče iz svojih sastanaka prosvjedovati proti namišljaju tomu. Živuć medju narodom i obćeć s njim više, nego ikoji drugi zastupnik-svjetovnjak poznaje svećenstvo najbolje potrebe narodne. Medju njimi ne samo da ne ima one o gradjanskoj ženitbi, nego bi dapače takva ženitba mogla baš uvesti mnogu novu potrebu u narod. Podrmajte vjerom puka, podrmaste i temelji njegova blagostanja. Za svećenstvom dekanata Magyar-Ovar povesti će se sigurno i drugi dekanati, ter će složnomu radu njihovu poći za rukom, da suzbiju ovu navalu na svetost ženitbe.

Njemačka. Novinstvo pronosi viest, da je vlada izradila osnovu, kako da se blago i oprezno provode svibanjski zakoni. O toj osnovi da su 28. pr. mj. viećali povjerenici ministra nastave, za koju svrhu on da ih je sazvao bio k sebi 1. o. m., da pod njegovim predsiedanjem razprave ju. Javilo se dapače i to, da je o njoj bilo rieči 21. pr. mj. i u državnom ministarstvu. Ovo posljednje sada poriču, a ne taje sa službene strane, da onakva osnova ipak obstoji dapače na večeri to je i kancelar, makar ne izravno dopustio. Težko je samo, ter bi ta osnova mogla biti već za ovoga zasiedanja podnesena. Vlada, naročito Bismark pretrpio je u posljednje vrieme njekoliko poraza, pak je medju timi zakonodavnimi faktori dosta oštrine. Tomu je sva prilika već i s toga, što je ovim porazom pridoneslo mnogo središte, a nadležni krugovi još ni sada osvjedočiti se ne mogu, da ne ima, a ni ne može biti nikakva uzročna veza medju „kulturnim bojem" i ma kakvim političkim držanjem katoličkih zastupnika. Nije najlaskavije svjedočanstvo po državnike njemačke, što tako težko to uvidjaju, pak tvrdoglavosti svojoj za volju dopuštaju, da godine i godine milijuni podložnih trpe boli, velike boli u duševnosti svojoj. Uz neuvidjavnost svoju ne smiju se čuditi, što još uviek napreduje socijalni pokret, kako posvjedoči nedavno izbor zastupnika u Hamburgu. Obsadno stanje, koje misle protegnuti sada i na taj grad neće doista izliečiti tu veliku ranu. A čim se kasnije upotrebi liek, rana je tim veća.

Franceska. Kulturni borci moraju biti dosta naivni ljudi. Njihov vodja, ministar nastave Ferry, želi da zemlja glasno njemu u prilog progovori, pak poče redati njekimi gradovi. Službeni ljudi naravno da mezimca svoga dočekaše svim slavjem, kakvo današnje šljeparsko doba pokazati može: slavoluci, razsvjetom, pjevankom, klicanjem. To je imalo posvjedočiti svietu, da je sva Francezka njegova. Na taj liepak nije moglo, nije smjelo poći pučanstvo katoličko. I ovo je dakako dočekalo slavljenika, al ga proslavilo, kako si želio nije. Uz svirku čulo se i žviždanje, uz pjevanje i deranje, uz razsvjetu i mnogo vrlo mnogo tame. Doček u Lille-u pokaza baš protivno onomu, što se kulturašem htjelo. To je dakako nepočudno, to boli, s toga nije druge nego viči i opet na Isusovce, koji da podhuškaše prostu svjetinu. Jednaka je vika po novinstvu i na sv. otca, što je i prigodom govora jednoga spomenuo, kako žali put, kojim se ide u Francezkoj. Njim bi bilo možda povoljnije, da sv. otac prekrštenih ruku gleda, što se radi gdje sa zaručnicom Kristovom; još povoljnije bi im bilo, kad bi on drugčije radio, drugčije govorio. Pošto ne radi tako, nego prosvjeduje proti svakoj povrjedi načela kršćanskih i službenim i neslužbenim putem, onda udaraj po njem nemilostno. Takvo vikanje razpiruje bezvjersku vatru sve više. Njeki predlozi, koje Pavao Bert kani podnesti komori uliti će u tu vatru dovoljno ulja. Čudo bi bilo, da ne plane tu užasan požar.

Prinosi za dječačko sjemenište.

Preuzeše sv. misa: preč. g. Jambrečak Jak., zač. kan. i župnik 20; Hangi Iv. prof. u Požegi 10; g. Burek Fr. žup. u Remetincu 10; g. Harabajsa Stj., župn. u Šišincu 10; g. Tustanić Fr., žup. vrbljanski 20; preč. g. Pavčec Karlo, kan. i žup. u Kutini 10; g. Šavor Josip, žup. u Bukovcu 10; g. Blažević Adam, d. pomoć. u Glini 27; g. Dr. Kellner Fr., žup. u Topuskom 10; g. Budicki Franjo, žup. u Crkveni 10; g. Jakopović Matija, žup. u Medjuriću 10; g. Širmer Ivan, župnik u Čagliću 10; g. Hartman Stjepan, duh. pomoć. kod sv. Marije pod Okićem 5. — Grof Chambor, posla kao dar 50 for.; g. Martinčić Ivan, župnik u Mariji Gorici 5 for.; Fabijan Pikija 25 for.; dr. Stadler 25 for.; M. St. 4 for.; M. Rihtarić 2 f.; C. Rubetić 15 for. (izplatio ovim obećanih 100 f.); St. Niemčić 10 fr.; Ivan Šimek 50 f.; Jak. Cerovski od članova bratovštine 12 for.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 21. | U Zagrebu, 20. svibnja 1880 | Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 [illegible] za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

O rezervatih.

1. Ovaj članak nebi nikada ugledao svjetla, da nije bilo prijatelja, koji su nas zamolili, neka taknemo ovaj predmet toli važan po praksu u duhovnoj pastvi. Mi smo uvjereni, da nam neće pero ništa nova iznieti, a izpoviedamo iskreno, da nam nije svrha ikomu narinuti mnienje možda protivno onomu, koje je tko do sada sliedio a brani ga koja stran katoličkih učenjaka. Osim toga opažamo i to, da nismo nakani u ničem dati autentično tumačenje, jer nas ova kompetencija neide, a ujedno smo uviek pripravni opozvati, što bi rekli proti namjeni crkve ili poglavara.

2. Sveti sakramenat pokore utemeljen od Krista Gospodina kako theolozi kažu *„ad instar judicii“* predpostavlja nuždno osim one vlasti koju u presbyteratu primismo (*praeter potestatem ordinis*), još i jurisdikciju. To zahtieva sama narav toga sakramenta kako sveti sabor tridentinski o njem naročito uči: quoniam igitur n a t u r a et r a t i o judicii illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse Synodus haec confirmat, n u l l i u s m o m e n t i a b s o l u t i o n e m e s s e d e b e r e, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut s u b d e l e g a t a m n o n h a b e t j u r i s d i c t i o n e m.[1]) Iz ove izrike svetoga sabora sliedi dakle, da svećenik *sine jurisdictione ordinaria aut subdelegata* daje *nullius momenti absolutionem* t j. on nikako ili nevaljano odriešuje[1]). Sgodno bi bilo, da na tom mjestu razložimo svu katoličku nauku o jurisdikciji[2]) s obzirom na sakramenat pokore, nu jer bi se tako odaljili od naše zadaće a pisali su mnogo o tom predmetu i stariji i noviji, za to upućujemo čitatelje na djela, koja o tom predmetu razpravljaju.[3]) Mi ćemo se stegnuti samo na reservaciju *) i pridržane slučajeve.

3. S naukom o restrikciji jurisdikcije u najužem je vezu ova izreka tridentinskoga sabora: Magnopere vero ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis Patribus nostris visum est, ut a t r o c i o r a q u a e d a m et g r a v i o r a crimina non a quibusvis sed a summis tantum sacerdotibus absolverentur. Spomenuv sveti sabor, da si zato punim pravom mogu pridržati „causas aliquas criminum graviores“ nastavlja: neque dubitandum est — — — hoc idem e p i s c o p i s o m n i b u s in sua cuique dioecesi, i n a e d i f i c a t i o n e m tamen non in destructionem, liceat — —[4]) I napokon definuje spomenuti sabor: Si quis dixerit, Episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo c a s u u m r e s e r v a t i o n e m n o n

---

[1]) Sess. 14. c. 7. Mimogred opažamo, da na tom mjestu rieči „nullius momenti“ posve odgovaraju tehničkim izrazom u nauci o sakramentih „sacramentum nullum, sacr. invalidum“, te bi se mogle zamieniti sa nullam absolutionem, invalidam absolut. cett. A moguće, da je sveti sabor rabio „nullius momenti“ prama onim riečim natura et ratio judicii, jer se ta rieč već u starini rado rabila u sudbenom i juridičkom jeziku. Tako Cezar bel. gal. 7, 39. cujus testimonium propter turpitudinem vitae n u l l i u s m o m e n t i putaretur: njegovo svjedočanstvo nije — — ništa vriedilo, ništa svjedočilo. Shc. Cic. in Vat. c. 1.

[1]) Sr. S. Thom. III. q. 20. art. 1. i slied.

[2]) Sr. osobito: Compendium Theologiae moralis P. Joannis Gury S. J. et Antonii Ballerini adnotationibus locupleta tum Ed V. Romae 1878. II. d. toč. 537. i sl.; Compend. theol. moralis a fr. Gabriele de Varceno Augustae Taurinor. 1863. Ostalu literaturu navadja Gury — Ballerini na spom. mjestu.

[3]) Rieč „jurisdictio“ rabi takodjer u širjem značenju te je u njoj uključena i „approbatio.“ I mi ćemo ju tako rabiti. Inače je jurisdictio potestas, qua sacerdos in subditum fert sententiam in foro conscientiae, a approbatio: juridicum praelati judicium de idoneitate sacerdotis ad audiendas confessiones.

*) Reservatio est restrictio seu limitatio jurisdictionis.

[4]) Sess. 14. c. 7. de poenit. sacr.

prohibere, quominus sacerdos a reservatis vere absolvat, anathema sit."[1]) Sveti sabor uči dakle jasno, da si papa i biskupi mogu pridržati neke teže i veće griehe te izobćuje svakoga, koj bi rekao, da ovoga prava biskupi nejmaju, i da rezervacija biskupova nije zapriekom, da svećenik od rezervata (na prosto) valjano odriešuje. U ostalom, kako de Lugo dobro opaža, može si pridržati slučajeve svaki poglavar, ako ima redovitu jurisdikciju ma i samo za forum conscientiae[2]).

4. Premda si mogu po nauku crkve papa i biskupi pridržati slučajeve, to je ipak neka razlika medju papinskimi i biskupskimi rezervati. Papa kao glavar ciele crkve pridržaje si slučajeve za cielu crkvu, a biskup samo za svoju biskupiju. Za tim je praksa u crkvi, da su slučaji papinski većinom pridržani sa cenzurom[3]) a biskupovi većinom bez nje. Za tim želi kongregacija za biskupe i redovnike, da biskupi ne pridržuju one slučajeve, koje je već sebi pridržao papa ili ih nikomu pridržao. Za to valja dobro lučiti medju „casus papales i episcopales." U papinskom slučaju je pridržana neposredno cenzura a posredno grieh, te po tom, ako je prestao razlog za rezervat cenzure[4]), nije već niti grieh pridržan te ga može odriešiti svaki izpovjednik. Napokon valja i to pamtiti, da onaj koj ima vlast odriešiti od svih slučajeva pridržanih papi, nemože takodjer odriešiti od biskupskih slučajeva, ako mu biskup nije dao vlast.[5])

5. Spomenuta 14. sjednica sv. sabora tridentinskoga iztiče i svrhu, zašto se pridržuju slučaji. Ona kaže da rezervacija smiera „ad christiani populi disciplinam" i opet da biskupi pridržuju slučajeve „in aedificationem tantum non in destructionem." Iz ovih se izrieka vidi, da je svrha rezervatom promicati ćudoredni i bogoljubni napredak u vjernicih t. j. da vjernici gledajuć kako je težko dobiti odriešenje upoznaju veličinu grieha i u buduće više ga se čuvaju. Da rezervacija nebude „in destructionem" posve je naravno, da se rezervati nenagomilaju, jer jedno kako theolozi vele „quotidiana vilescunt", a drugo sakramenat pokore bio bi velik teret za izpovjednike a još veći za vjernike. Za to je Klement VIII. izrično na to sjetio biskupe. On opominje, da ordinariji malo slučajeva pridržuju i to one, o kojih misle, da će njihovom rezervacijom promicati spas vjernika.[1]) Za to kaže sv. Karlo Boromejski, da biskupi dobro čine ako prama okolnostim biskupije mienjaju rezervate[2]). Napokon pripominju neki, da će rezervati bolje odgovarati svrsi i namjeni crkve, ako za nje vjernici znadu, jer će ovako upoznati veličinu pridržanih grieha i nje izbjegavati.

6. Prama nauci sv. sabora mogu se takodjer lahko označiti uvjeti, koji su nuždni za pridržan grieh. Istina kanon 11. negovori baš o kakvoći slučajeva, ali je već prije sabor izrekao „ut atrociora quaedam et graviora crimina non a quibusvis sed a summis tantum sacerdotibus absolverentur."[3]) Premda može po sebi poglavar (ordinarius) pridržati svaki grieh, to hoće ipak sveti sabor, da se pridržuju „atrociora tantum et graviora crimina." Koncil je namjerice rabio ove rieči hoteć njimi izreći, da se samo teži i veći griesi pridržuju. Za to je i praksa u crkvi, da se samo smrtni griesi pridržuju i to oni, kojimi vjernici redje grieše. Da rezervacija nebude *in destructionem*, pridržuju se samo *peccata externa*[4]). Jer da se pridržuju nutarnji griesi velik bi to teret bio za pokornika i izpoviednika. Onaj bi često dvojio da-li je pristao uz grieh, a ovaj, da-li ga valjano odriešio itd. U ostalom peccata dubie commissa nepadaju pod rezervaciju.[5]) Napokon se većinom pridržuju peccata opere consummata. U protivnom slučaju meće se pripomenak „effectu etiam non secuto[6]). — Ima ih, koji brane, da je za

---

[1]) Sess. 14. can. 11. —
[2]) de poent. disp. 20. 1.
[3]) Bez cenzure pridržana su samo dva papinska slučaja: tko primi dar od redovnika obojega spola (in materia gravi) i si mulier calumniose accuset aut denuntiet de sollicitatione confessarium innocentem. Prvi je slučaj pridržan u tom smislu, ako se primljen dar nepovrati redu odnosno samostanu. Po tom ako je tko povratio dar ili imade čvrstu volju povratiti ga, može ga odriešiti svaki izpovjednik.
[4]) n. p. neznanje pokornikovo za cenzure.
[5]) Clem. X. Superna: Habentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicae reservatis, non ideo in casibus ab Episcopo reservatis possunt absolvere.

[1]) Const. 1601. Et ne locorum ordinarii, quibus jus hoc reservandorum casuum competit, plurimis, quam opus sit, reservationibus subditis aut confessariis in animarum salute procuranda cooperantibus, sint onerosi, monentur omnes, ut paucos, eosque tantum, quos ad christianam disciplinam retinendam, animarumque sibi creditarum salutem pro cujusvis Dioecesis statu et qualitate necessario reservandos judicaverunt, reservent.
[2]) Conc. Mediol. 5, 10.
[3]) Sess. 14. c. 7.
[4]) Externum dicitur, quatenus praeter gravem malitiam interioris voluntatis etiam actio exterior secundum se debet gravitatem habere. Ballerini ad p. 570. II.
[5]) n. p. nezna da-li je počinio grieh ili ne ili nezna da je taj čin grieh.
[6]) Tako je u nekih biskupijah pridržano: procuratio abortus effectu etiam non secuto, sola provocatio ad duellum itd.

rezervat nuždna pubertas t. j. za mužku osobu navršena 14. a za žensku navršena 12. godina. Nejma dvojbe, da je za papinske rezervate nuždna pubertas, jer su ujedno cenzure[1]), nu pita se, da-li je nuždna i za biskupske, koji su pridržani bez cenzure. Po našem sudu vrlo je težko braniti, da je pubertas po sebi nuždan uvjet za biskupski rezervat, ako to poglavar izrično nespominje. Mi držimo, da se doba naprosto i točno označena nemože uzeti kao izprika za biskupski rezervat. Tom prilikom valja mnogo više paziti, da-li je griešnik mogao smrtno sagriešiti. Jer ako je impubes smrtno sagriešio, a ovaj je grieh pridržan biskupu, to će ga jedva impubertas izpričati od rezervacije. A protivno se može dogoditi s onim koj je pubes. On stavimo nije sagriešio smrtno[2]), to je posve naravno, da se taj grieh nemože, ako je pridržan, smatrati takovim. Ovako imademo posve protivne posljedke, a nejmaju svoj razlog u dobi nego u naravi grieha. Za to se ovakovom sgodom nemože jednostavno uzeti obzir na dobu već izpitati po mogućnosti okolnosti da-li je pridržan grieh smrtan ili ne. Mimogred opažamo, da za biskupski rezervat nije nuždna publicitas, ako se to izrično nespominje. Toliko budi dovoljno za našu svrhu o kakvoći griehâ, koji se pridržuju.

7. Rezervacija kako može suziti jurisdikciju za neke samo griehe, tako ju može suziti ili bolje uzeti s obzirom na neke osobe, mjesto i vrieme. Što se vremena tiče, imade biskupija, gdje se jurisdikcija daje samo na neko vrieme. Zato se mora, kad izteče vrieme, jurisdikcija u ordinarija na novo tražiti. U zagrebačkoj nadbiskupiji daje se većinom aprobacija s jurisdikcijom „ad tempus indeterminatum", te je po tom jurisdikcija dotlje u krieposti, dok ju ordinarij neopozove. Što se mjesta tiče, to valja danas većinom jurisdikcija za svako mjesto biskupije onoga biskupa, koj ju je dao, premda bi ju po sebi mogao dati samo za jedno mjesto.

(Dalje će sliediti.)

Osvrt na „Katolički Propovjednik."

(Dalje.)

A) Č. o. Fr. M. tvrdi bez oklevanja: „Tko se nedostojno pričešćuje, čini grieh svih grieha najteži." To pako nestoji. Znam da nije propovjednik do toga došao neimajući u tom nikoga drugoga za primjer. Dapače rado dopuštam, da će on morda imati mnogo auktora, kojimi se je kod izradjivanja služio. No neka nitko nemisli, da i ja prigovaram morda samo od prpošnosti i bez veoma velikih i solidnih razloga te bez velikih i neoborivih auktoriteta. Naročito taj prvi diel teze ruši jedan, koga čitava katolička crkva smatra za največega theologa; komu neće nitko na zemlji zaniekati štovanja i ljubavi napram premilomu nam Spasitelju u sakramentu njegove ljubavi; kojega je šest stotina godina uspomena tako uzko skopčana s ovom presvetom tajnom, kako ničija, čini mi se, ni prije njega ni poslije njega. Taj bo muž sastavio je po nalogu svete apoštolske stolice svu službu o presvetom sakramentu. Taj muž je onaj, komu je, kako čitamo u njegovu životu, sam Odkupitelj nekoč rekao: „Bene scripsisti de me, Thoma." Dakle sveti Toma Akvinac pobija o. Fr. M-a. Neka onda dodje tko mu drago s čitavom knjižnicom propovjednika i propovjedi naličenih Jansenijevom tinkturom, ja ću svakomu odgovoriti s Ludovikom de Ponteom: za deset hiljada drugih svjedoka vriedi mi sveti Toma.

Razpravlja pako sveti Toma ex professo baš o veličini grieha nedostojne pričesti u svojem djelu: Summa Theol." i tou. 3. p. qu. 80. a. 5. Njegovo je pitanje evo ovakovo: „Utrum accedere ad hoc Sacramentum cum conscientia peccati sit *gravissimum omnium peccatorum.*" Njegov zaključak glasi pako evo ovako: „Peccatum accedentium ad Sacramentum cum mortalis criminis conscientia, quamquam secundum suam speciem gravius sit plerisque aliis *non est tamen omnium gravissimum.*" Pa tako je srušio Akvinac tvrdnju našega propovjednika. Nego čujmo i razlaganje njegovo o toj stvari. „Respondeo dicendum", veli on u svojem corpusu istoga članka, „quod sicut in secunda parte dictum est (1. 2. qu. 83. a. 6. et 2. 2. qu. 83. a 3; poziva se naime na razdiobu grieha po vrsti i težini na svoje tumačenje na drugom mjestu u Summi) dupliciter aliquod peccatum potest dici gravius alio: uno modo per se, alio modo per accidens. Per se quidem secundum rationem suae speciei, quae attenditur ex parte objecti. Et secundum hoc, quanto id, contra quod peccatur est majus, tanto peccatum est gravius. Et quia divinitas Christi est major humanitate ipsius, et ipsa humanitas est potior quam sacramenta humanitatis, inde est, quod gravissima peccata sunt, quae committuntur in ipsam divinitatem, sicut est peccatum infidelitatis et blasphemiae." Iza ove rieči dodaje editor C. J. Drioux ovu notu: „Et generatim omnia peccata, quae virtutibus theologicis opponuntur." Dakle da ovo u kratko spojimo: teži grieh je od ovoga, o kojem propovjed radi, prvo nevjera i heresa; drugo bogohulstvo; treće zdvojenje; četvrto, da dalje nenabrajamo, mržnja na Boga. Grieh naime, o kojem propovjed radi protivi se direktno onoj kreposti, koja se zove „virtus religionis." Ako pako propovjednik odgovori, da je u sakramentu i Božanstvo Spasiteljevo, to neka nemisli, da Toma nije toga znao, kojega se one rieči hiljadu puta dnevice u katoličkoj crkvi opetuju: „*In cruce latebat sola Deitas; at hic latet*

[1]) Izuzev ona dva slučaja, koja spomenusmo u toč. 4. op 3.
[2]) n. p. da nije dovoljno razvit ex defectu voluntatis, cognitionis itd.

simul et humanitas; ambo tamen credens atque confitens, peto, quod petivit latro poenitens." Uza sve to zove on ovaj sakramenat: „Sacramentum humanitatis Domini." „Panis", rieči su njegove, „est proprie Sacramentum corporis Christi, (quod sine corruptione conceptum est) magis quam divinitatis ipsius." (3. p. qu. 74. a 4.). Dalje sbori blažena duša, veliki Akvinac: „Secundario autem sunt graviora peccata, quae committuntur in humanitatem Christi;" (dodaje editor notu, jer se iz njegovih odgovora, sliedećih iza corpusa, na prigovore, stojeće pred conclusijom, mora tako razumjeti: Quatenus existit in propria specie" t. j. u vidljivom tielu): unde dicitur: „Qui dixerit verbum contra Spiritum sanctum non remittetur ei neque in hoc saeculo neque in futuro." Dakle teže je griešio vršću grieha nekoč Žid, ropćući proti nedužnomu jaganjcu božjemu, nego grieši kršćanin nedostojno primajući tielo gospodinovo u sakramentu. To i izrično uči Toma, veleći neposredno iza napomenutih rieči: „Tertio autem loco sunt peccata, quae committuntur contra Sacramenta, quae pertinent ad humanitatem Christi; et post haec sunt alia peccata, quae committuntur contra puras creaturas." — Tim je već unapred odgovoreno na sva ona uprav neliepa natezanja i prispodabljanja sa Židovi, na što ćemo doći pod *B)* kasnije.

Nego kad Toma što u ruke primi, tad mora stvar biti razglobljena sa svake strane. Nastavlja dakle ovako: „Per accidens autem unum peccatum est gravius alio ex parte peccantis; puta peccatum, quod est ex contemptu vel ex certa scientia; et eadem ratio est de aliis circumstantiis." Kako dakle u svih stvarih, tako i kod nedostojne pričesti može biti neizmjerno mnogo stupnjeva u samoj težini i zloči grieha. Tu je znanje sad veće sad manje, tu je zloba sad veća, sad manja; dapače tu se može dogoditi, (meni se barem čini) da je od sto slučajeva samo jedan sacrilegium, gdje se može reći, da je podpuni grieh od zlobe, „peccatum malitiae", a ne više grieh budi od kakova neznanja i slaboće, „peccatum ignorantiae, infirmitatis." Dakako jest sacrilegium i težki grieh; ali u stupnju i pred božjim okom razlika je neizmjerna. Kod o. Fr. M. svaki takav komunikant imade veću zlobu nego Juda; tuj je sve i svašta na stotu potenciju dignuta prevejanost, znanje i zloba. Proti čemu ovako nježno govori i svršuje svoj corpus Toma. „Et secundum hoc istud peccatum in quibusdam potest esse gravius, sicut in his, qui ex actuali contemptu, cum conscientia peccati ad hoc sacramentum accedunt; in quibusdam autem minus grave, puta in his, qui ex quodam timore, ne deprehendantur in peccato, cum conscientia peccati ad hoc sacramentum accedunt. — Sic ergo patet, quod hoc peccatum est multis aliis gravius secundum suam speciem, non tamen est omnium gravissimum." — Tako sbori angjelski učitelj o Gospodinu Bogu po njegovoj nestvorenoj biti, kako zahtieva istina; tako on sbori o Spasitelju svieta po njegovoj čovječjoj naravi, kako nas objava uči; tako on govori o sakramentih ustanovljenih na naše spasenje i posvećenje: zna angjel škole da kršćani griešc, pristupajući u težkom griehu na pričest; ali zna takodjer da je čovjek čovjek, ter ga nesmiješ odsuditi bez obzira na njegovu tjelesnu narav, od koje je veoma i u intellektualnom životu odvisan; nesmiješ mu podmetnuti onoga, česa u njem neima. —

B) Sad dolazimo na dokazivanje toga prvoga diela u glavnom stavku. Dakako unapred si može čovjek misliti, da će tu biti pretjeranih stvarih, jer je stvar, koja se ima dokazati takodjer pretjerana. No ipak nebi smio čovjek unapred tako slabo mnienje imati o kršćanskom viestniku objavljene istine, da bi mu unapred podmetnuo onako za čudo pretjerane stvari. Dakle čujmo, da-li imadem pravo. Iz rieči svetoga pisma: „I zato svaki, koj bude blagovao ovoga kruha i pio čaše Gospodinove nedostojno, bit će krivac tiela i krvi Gospodinove" (1. Cor. 11, 27,), izvadja o. Fr. M., učiniv si kao most distinkcijom, isto tako nepopularnom kako i nepotrebitom, da takav naime nije krivac samo jedne kapljice neprocjenive krvi Spasiteljeve, već sve krvi i svega tiela Gospodinova, te svega, što je u njem i što i tko on jest, izvadja velim, evo ovo: „Svi oni, koji su bili uzrok, pomagači, dionici i nagovaraoci, da se Isus umori, bili su krivci tiela i krvi Isusove, ali ona krivica nije bila sva u svakom, nego bila sva u svih, t. j. razdieljena medju svimi, koliko se je pružala svakoga pripomoć, da se je Gospodin Isus izmučio i umorio. Tako bje nesretni Juda krivac muke i smrti Gospodina, jer ga himbeno izdade, ukazavši mu se prijatelj; bje krivac Anna i Kaifa i sva skupština poglavica žudijskih, jer su puk izbunili, da Isusa išću na smrt; bje krivac Pilat, jer radi ljudskoga obzira, potaknut vikom puka, Isusa pravednoga na smrt osudi. Najposlije bješe krivci, vojnici i krvnici, jer izvršiše nepravednu osudu. Ovi su krivci bili u dielu, a ne u svem. Samo, samo svetogrdni kršćanin, koji se usudjuje nedostojno primat Isusa u svetoj pričesti, on sam bez razdieljenja uzima na se svu grehotu, sve muke i smrt njegovu; on sam grieši toliko, koliko su sagriešili svi ujedno gore spomenuti."

Na to ponajprije izrazujem, (a mislim, da imam posve pravo) svoju žalost, što nije velecienjeni g. urednik barem donekle tih prispodoba ublažio. Znam, da su češće gospoda pisci vrlo ćutljivi glede sličnih izpravaka; no svetoj istini za volju moralo bi se to pod svaki način ublažiti. Ako pako o. Fr. M. scieni, da mu krivo činim, to neka sluša opet barem svetoga toga Tomu: „(Ad primum) ergo dicendum, quod peccatum indigne sumentium hoc sacramentum comparatur peccato occidentium Christum, *secundum similitudinem*, quia utrumque committitur contra corpus Christi; *non tamen secundum criminis quantitatem*. Peccatum enim occidentium Christum fuit *multo gravius*; primo quidem, quia illud peccatum fuit contra corpus Christi in specie propria; hoc autem peccatum est contra corpus Christi in specie sacramenti; secundo, quia illud peccatum processit ex intentione no-

cendi Christo, non autem hoc peccatum." (3. p. qu. 80. a 5. ad 1.). Tako opet Akvinac naznačuje svakoj stvari njezino mjesto. A pri tom nije on mislio na nikakvo „griešenje u dielu i griešenje bez razdieljenja;" za takove mudrolije neima njegova „Summa" mjesta.

Ali ostavimo sada theologe, pa si kucajmo na vrata razuma svoga i o. Fr. M-a. Prije svega dozovimo si u pamet ono, što logici zovu: „*dictum de omni*", t. j. što valja o rodu valja i o vrstih spadajućih u taj rod, a što valja o vrsti, valja tadjer o svih individuih pod vrst spadajućih. Ako je dakle communio sacrilega tolik grieh, kolik je bio Judin, Kaifin, Annin, Pilatov, svih Židova i svih mučitelja i progonitelja Spasitelja našega „u dneve puti njegove;" to ćemo naći n. p. u kakvom kršćanskom dječaku ili djevojci, što se stide na izpovjedi kazati budi koji težki grieh, pa za tim primu u stisci i zabuni presveto tielo Gospodinovo, svu zlobu, svu težinu i svu opačinu grieha svih prije napomenutih griešnika. Kucam dakle sada na vrata naravnoga uma i poštenoga čovječjega srdca o. Fr. M-a, te ga pitam, jeda-lì on zbilja drži, da je to istina. Ako pako čovjek zbilja na toliko zaboravi na svaku mjeru u svojem mišljenju, te to drži za vjerojatno, onda se sjetimo, gospodo, kako ćemo mučno odoljeti prigovoru, da su po takovu kršćani najnesretniji ljudi; pitajmo se, braćo moja, nisu-li slična pretjerivanja već mnogo dušâ protjerala iz tabora kršćanskoga u protivnički i antikršćanski. Sigurno boli svakoga poštenoga laika, kad n. p. na sudu sluša, kako gdjekoji odvjetnik, držeći se definicije Atenejeve i Kantove o govorničtvu, da je naime govorničtvo umjetnost čarobnim sjajem ljude varati, siže za svakakvimi sredstvi bila istinita ili lažna, samo da svoju svrhu postigne. No kud i kamo mora kršćanina boljeti, ako nije već ni o tom nedvojbeno siguran, da-li viestnik rieči božje ide istinitim putem do svrhe, koju želi postići. Takvo postupanje osudjuje svaki učitelj duhovnoga govorničtva, osudjuje svakolika crkva i svako kršćansko srdce, kojemu nije još nenaravna kakova struja nauke bacila s pravoga puta uma i ukusa. Pa da i o. Fr. M. na svaki način barem skrupul dobi, pitamo, što je u onom slučaju, ako je i Juda primio presveto tielo Gospodinovo na zadnjoj večeri. To je sigurno kud i kamo pretežnije mnienje od protivnoga kod sv. otaca. I u tom se imade tražiti razlog komparaciji svetogrdnoga komunikanta s Judom, a ne u njegovoj drugoj zlobi i izdajstvu.

Ono pako, što dalje o. Fr. M. govori, razlažući, kako je takov zbilja u sebi, stupajući u griehu na pričest, spojio sve griehe tih napomenutih ljudi; spada u regiju fantaziranja samoga koncionatora; ili ako je istina, to će biti nešto neizmjerno vanrednoga, pa bi, po mojem mnienju, ponajprije znalo biti plod ovakih propovjedi, koje su veoma neshodne pobuditi ljude na ljubav napram Odkupitelju. Ali iza svoga maštanja ipak pouzdano appelluje o. Fr. M. na sud samih vjernika, da-li nije i premalo rekao: „Recite dakle, dr. moji, ako možete, da nije zloća veća i grieh teži u nedostojnom pričešćanju, nego je bio grieh onih, koji su uzrokovali smrt Isusovu? Ima dakle sv. Ivan Zlatoustni razlog reći, da koji se pričešćuje u griehu, sam čini istu opačinu, koju su učinili Juda, Kaifa, Žudije i krvnici Isusa mučeći i umarajući." Ali, premda je to, dakako po nauku o. Fr. M. svim vjernikom jasno, da takovi komunikanti više grieše nego oni progonitelji; to će on ipak tu gradaciju kasnije dokazati. Nego na to vratit ćemo se kasnije. Sad nam je odgovoriti na ono, što sveti Zlatoustnik tvrdi.

(Dalje će sliediti.)

Pastirnica svećenstvu i vjernomu puku namjestničtva apoštolskoga u Hercegovini.

(Dalje.)

Dragi kršćani, onaki učitelji i rovari uprav su oni od Isukrsta u Farizejih prokleti rod zmijski. Ipak je to težka nevolja, što bi se reklo, ako su ikada bila, to su po gotovu sada ona zlokobna vremena, prorokovana svetim Pavlom Apoštolom, kada bi mnogi, ko da su ih zasvrbile uši, odvraćali se od istina pravoga nauka Isukrstova, a obraćali se k' bajavicam, i štokakvim budalastim pripovjedkam, punim lažih, izmišljotinâ, protuslovja i gadobština: u koja bi se povadjali nesmotrenici za pustolovnimi varalicami i himbenimi zavoditelji; za kojimi se najvećma i najbržma povlači vietrogonjasta mladež, ter se sustopice i sama razkalaši i pokvari, pak stane baliti sramote bezumja svoga, junačeći se u zloći i opačini, prezirući sve što je pošteno i sputno, a mrzeći i odbiegujući svako pošteno i čeljade i družtvo! Tko hladnokrvno stane motriti okom vjere, tako bezsviestno ginuće te mladiće i dodno srdca otrovane, zar da ga viša neobujme tuga i žalost, nego da ih na viešala vodjene gleda? Pa tko da nebi tugovao gledajući, gdje hinbeni varalice zloćom svojom tolike nevine duše u svoje smrtonosne priuze privezuju, samo da pakao pune? Zato se treba, vjerne duše, oboružati i riečju i djelom, da predusretnemo i opremo se, što ikada možemo, poplavi bezvjerstva, koja prieti razlieti se i po naših krajevih. Zapoznate-li koga bezdušnoga zavoditelja, koji ili vam stane koješta prikazivati o vjeri protivno onomu što ste naučili od svete matere Crkve preko svojih pastira; ili vam kuditi i mraziti nabožne uredbe i ćudoredna djela, što vam crkva po zakonu božjem pred oči stavlja za duhovni napredak, a revni vaši pastiri neprestanice s' otarâ dojavljuju i preporučuju; ili se nastavi navoditi vas na djela razpuštenosti, pokvarenosti i sramote, da se vašom ludom i besvjestnom popustljivošću i zavedljivošću posluže na zle svoje namjere: taki, velim, neka su vam u očima i pri ušima, kano pravi — ko što i jesu — prokletci, kano lupeži tražeći vam najveće blago — spas duša — ukrasti; neka su vam ko najgadnije grstilo: ni jedni vam se ni drugi neudomili u poštenih kućah vaših;

neudružili u kršćanska vaša družtva i djelovanja. *Sinko, ako bi te uzdojili griešnici, nepristani uza — nje. Uztegni nogu od stopâ njihovih.* Veli Bog. (Posl. 1.). A na drugom mjestu opet kaže: *Prijatelj budalâ, sličan će im postati.* (Posl. 13.). Takodjer: *Tko se dotakne pakline, okaljat će se o nju.* O Focievu se paklinu na miliune okaljaše, tako o Luterovu i Kalvinovu i o stotinu drugih i u stara i u sadašnja vriemena. Nam je, ljubezni naši vjernici, svedjer na vidjelu vjere stâti, da nezabasamo: jer kolikomu bilo da je Bog odredio trajanja svietu i svietskim stvarim, ipak je to sve vriemenito, sve kratko i prekratko. U toj kratkoj vriemenitosti propletena su i izprivezivana kojekako medju sobom sva bitja u premnogih odnošajih; a čovjek i napose i veće od inih bitja, bilo to glede svega roda čovječjega, bilo glede osobite mu narodnosti, bilo glede državnoga skupa, bilo glede obiteljske zadružnosti, bilo glede osebujnih ličnostih u raznih prometih i patrganjih; riečju: čovjek je druževan u kom ga god stanju i committed stališu uzmeš, ter zato ima mnogo družtvenih dužnostih pod različitimi izgledi. Ali pri svemu tomu vazda nam je se osiećati i spominjati, da mi pripadamo još uzvišenijoj zadrugi kršćansko-katoličkoj, po Spasitelju ustanovljenoj; koja nas spaja s' viečnostju i u viečnost vodi. Ta zadružnost duhovna neprotivi se zadrugam vriemenitim, nego ih oplemenjuje i učvršćuje. S' toga gledišta moramo sve gledati, prosudjivat i ovršivati, pazeći na stope i nauk Vodje nam Isukrsta. On čovječje družtvo u jedinost spasonosnu spaja; on dužnosti najsvetije i najblagotvornije propisuje; on svaki družtveni odnošaj u sklad svodi i dotične obveze označuje. On nam naviesti bratinstvo svih ljudih, ne samo porietlom jedinstvenim čovječjim od dvoga praroditeljâ, nego i otčinstvom otca nebeskoga, komu smo svi dieca. Toli nam se u veličanstvenu sjaju i dostojanstvu pokazuje Spasitelj, kad nas podučava o jedinosti bratinstva svih ljudih pod jedinim otcem nebeskim! Divno bratinstvo kršćansko, od Boga blagoslovljeno, u kom isti nam Spasitelj prednjači! Što je sebično bratinstvo zanešenih svojkovićâ i pomamljenih slobodnjakâ dandanašnjih, pri čistomu bratinstvu od Isukrsta ustanovljenomu? Oni hvastavci, pokle su iz kršćanskoga nauka zapoznali uzvišeno dostojanstvo od Boga čovjeku opredieljeno, ter svih ljudih jednakost iz jedinstvenoga postanka, ko što i jedinstvenu konačnu svrhu — otcem nebeskim — za sve ljudsko pleme odredjenu: stadoše te — Bogom objavljene istinske pojmove prevrćati, izvraćati, natezati, samoj vriemenitosti privezivati, a od viečnosti odvraćati, nastojeći pomrsiti i primješati svietlo istinâ božanskih s' tmastimi i mračnimi izmišljotinami svojimi: ter tako upljuvke svoje mjesto božje rieči namećati i razprostranjivati. Provikujući se tobože velikimi ljubitelji čovječje sreće, a onamo odvraćaju ljude od prave, viečne sreće! Zaglušuju uši tobožnjim napredkom, ali napredkom njihova kova, gdje pravomu napredku svagdje na put staju i suprotive se: tako da, po rieči s. Pisma, budalami postaše u izmišljavanjih svojih. — Kažu — bratinstvo, a medjuto mute i mraze sve narode, podkopavaju svaku vlast, svaki red i sklad, samo da oni u mutnu love. Glasom viču pravdu, slobost, jednakost, a čitave bi narode iz sebične zavisti uništili i s lica zemlje izbrisali, ako ih poda se nemogu da skuče. — Pravda, jednakost, sloboda: a oni obiručke za tudjim posižu, sami se sobom nameću gdjegod mogu, da oni po svoju kroje i odsiecaju zakone i upravu, kojima bi rado sputili sav rod čovječji poda svoju prevlast. Pri tobožnjoj jednakosti, sebi bi samo cviet svih i svačijih dobarâ prigrabili i naužívali se, a jao ga onomu, tko bi im ruku dopao. Taki su se na stotine puta i svagdje pokazali, jesu-li se samo vlasti dostrli. Namjera im vazda vikati suprot vlastima, proti vlastničtvu, ter uzbunjivati neuki i nezadovoljni narod na odpor i pobunjivanja, a oni tada loveći u mutnu, gledaju svoj dobitak; i gdje im zapadne u ruke vlast, onda, da se nebi više bunili protiva njim oni, koje su sami prije pobunjivali, udri ih dvostruko i trostruko po glavi! Tako običajno svršuju varaličke igre.

Radi čega nebudi vam dosadno što vas htiedosmo maličak obaviestiti na opreznost; jer, kako veli s. Gregur: *Striele preduvidjene, manje ozledjuju.* Mi, po nauku Spasiteljevu, dužni smo smatrati sve ljude iskrnjim svojim, pače bratjom svojom; dužni ljubiti ih, to jest, svim dobro željeti i činiti, a zla nitkomu ni željeti ni činiti. No iz toga nesliedi, da moramo odobriti i ljubiti nevaljale i krive vjerozakone; ko što nemožemo ljubiti ni odobravati zla djela i nevaljaštine ničije, ako i želimo dobro i onim nesretnjakom koji to čine. Drag mi je brat, ako i nije njegovo bilo koje zlo djelo. Žalimo krivovjernu bratju i Bogu preporučujmo, da ih prosvietli i na put istine izvede, medjuto ih sbog vjere niti pometamo, niti napastujemo, niti biedimo, niti mrzimo: samo neka u miru s' nami bez uvriedâ živu, i družtvene dužnosti i pristojnosti zamjenito izpunjaju. Za to kakogod nemože biti više bogova, nego samo jedan, tako nemože u bitnosti biti nego sam jedan pravi i spasonosni vjerozakon. Jedan Bog, jedna i božanska istina, po kojoj da se spasimo. Vjerozakon je izraz Božjega hotienja u istini naprama ljudim; to put istine k životu viečnomu. No nije u našoj volji odredjivati pute, ni uvjete za viečni život, nego samoga Stvoritelja našega. Ali nam on taj put i te uvjete ukaza po Isukrstu Spasitelju. Spasitelj ustanovi jedino stado u crkvi svojoj, na Petru sagradjenoj, pod vrhovnom Petrovom i zakonitih njegovih nasliednika vlasti, uredjenoj. To jedino stado u kom se spasuje; jedina crkva u kojoj se nepovriedjena čuva istina i spasenje. A to je crkva Rimokatolička, jedina prava, jer jedina oslonjena i sagradjena na Petru i zakonitim Petrovim nasliednicim Papam Rimskim. Crkva je korablja spasenja na burnom svietskom moru, a toj sam Spasitelj Kormilara naznači i odredi Petra svetoga i njegove nasliednike na stolici svetoj Petrovoj. Tko dakle izpada iz te korablje duši se i tone u propasti svietskih pučina. Ako bi indi rekao

tko — ili da se u svakoj vjeroizpoviedi može spasiti i ugodno Bogu služiti, ili — nezna se koji je vjerozakon Bogu draži: taj bi već bio krivovjerac, izvan stada pravovjernosti slieditelją Isukrstovih; jer bi taki mislio i učio protivno nauku Crkve Isusove, te jedine prave, zakonito povlašćene čuvarice istinâ vjerozakona Isukrstom pokazanoga i ljudem označenoga za spas viečni. Tu Crkvu po svojoj zadanoj rieči Isukrst čuva u čistoći vjere, i nepogriešivosti njenoga vrhovnoga glavara Isukrstom ovlašćenoga i osjeguranoga u svem, što na vjeru i ćudorednost kršćansku spada. Isukrst čuva crkvu i glavara njena — Namjestnika svoga — da ih nigda i nikako nenadvlada i neobori sila paklena. — A neće, vjerne duše, pakao niti paklena vojska ni vas nadvladati ni shrvati, ako uzaslušali budete glas te crkve svete majke svoje; tada će vas Spasitelj štititi i u svakoj pogibelji i opasnosti okriepljivati da neklonete. Unj postavite nadu svoju u vjernosti i čistoći duha, on će vas braniti i u svakoj nevolji uslišati i utiešiti: *Jerbo je u me uhvao,* veli Gospodin, *oslobodit ću ga: branit ću ga, jer je zapoznao ime moje. K' meni će vapiti, i ja ću ga uslišati: izbavit ću ga i proslaviti ću ga.* (Psal. 90.). No pazimo dobro, Spasitelj naš, koji nas ljubi ko pravi otac, hoće da smo pod cielo njegovi, a ne da budemo polovični; hoće da iskreno budemo njegovi, ter njegovi; on netrpi drugoga gospodarstva nad nama; jer sve što u nama nebi bilo Isukrstovo to bi bilo — vražije; a tako bi polovičenjem postali posve vražji; jer vam kažemo: Isukrst se nezadovalja ni dielom ni polovicom, nego svom cielostju bitja našega, ako hoćemo da budemo njegovi, ako hoćemo da nas nadaruje milostmi svojimi na ovom svietu, a u dio viečnosti svoje blažene primi na drugom. Zato i opominje nas s. Augustin — da je polovičan vjernik gori kod Boga, nego li nevjernik.

Medjuto jerbo prepredeni mudrolijaši svojimi zavrazami i spletkami mogu lasno neuku čeljad pomesti i zapeljati, ter ako nè ino, barem u sumnju ih metnuti o kojoj god istini svetoj, zato najbolje je da se vi, stalni u vjeri svetoj, oslonjate na svoje brižne Pastire. Oni će vas urazumljivati i razmrsivati protivničke spletke, da vas nezapetljaju. Tà — poznato vam je kako se i koliko — od davnih davninâ — neumorno za vas bore i vojuju, braća vaša otci Franjevci, da vas nebi zaniela i uvratolomila poplav nevjerstva i krivovjerstva, ili bujavica razpuštenosti i pokvarenosti. Oni za vas vazda na vidiku i braniku; čistoću vjere i podložnost vrhovnomu Glavaru Crkve čuvaše i očuvaše: a u tom će se, gdje bi i ako bi uztrebalo, pomoćju božjom i u napriedak odlikovati, dajući što je Božje — Bogu, a caru što je carevo. Uza nje vazda nastojte na mirnu i iskrenu podložnost zakonitim vlastim, ko na ime Boga vami vladajućim na uzbitak zlih a na korist dobrih. Zakonito, uztrpljivo i pristojno pravdu tražite: zavodit se nedajte, niti se uznemirujte, nego se pravde držeći, prava svoja razložito bez prkosenja tražite i uživajte, pod čestitom kršćanskom vladom: ako pravdom stupate i nitkoga neuvriedjujete nitkoga se ne imate ni bojati: pravda će imat mjesto svoje za svakoga; razlog će pravde pobiediti.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Na Duhove pjevao je sv. misu uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup, te je poslje propovjedi dielio sakramenat sv. potvrde. Odkad se uvele ceduljice, koje od svojih župnika ili kateketa donesti imadu svi, koji to otajstvo primiti žele djelenje je urednije, prem se još i sada nadje takvih, koji ni ne znadu, da treba ceduljice od župnika. Na Duhovski ponedjeljak dielio je sv. potvrdu presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić.

— Danas tjedan (13. o. mj.) birale su, kako javismo, milosrdnice novu glavaricu. Od 193 glasa dobila je 180 dosadanja namjestnica Georgija Čugmal, koja je 15. o. mj. već potvrdjena, a 17. i namještena. Nova glavarica rodjena je doduše Tirolka, al živuć u Hrvatskoj oko 35 godina naučila je i zemlju našu ljubiti i jezik naš govoriti. Izpitana učiteljica ona će, mi se nadamo, posvetiti sile svoje, da škole, koje toliku korist donose Hrvatskoj, sve više podigne ne toliko brojem, koliko vrstnoćom. Požrtvovna u njegovanju bolestnika, kakvom se pokaza i za okupacije u Bosni, ona će jednako požrtovno raditi, da sestre svoje, da nove kćeri svoje što nježnije njeguje, pod kakvom njegom one će pojedine i oduševljenije i dulje posvećivati sile svoje uzvišenoj svrsi svojoj. Odvažna i neustrašiva njekoć predstojnica kaznione Lepoglavske jednako će hrabro braniti prava družbe svoje, zaklanjati drugarice svoje proti svakomu napadaju. U mučnom ovom poslu mi joj želimo obilnu pomoć od Boga.

— Kr. nadzornik za pučke škole grada Zagreba g. Ed. Suhin podnio je gradskomu zastupstvu Izvješće o gradskih pučkih škola u školskoj godini 1878/79. Nadziruć i samostanske pučke škole taknuo se je i njih. O sgradi više djevojačke škole kod milosrdnica veli nadzornik da u svakom obziru odgovara. Čistoća da vlada uzorna. Školsko pokučtvo da je posve novo i načinjeno po najnovijem izkustvu te da ga je dovoljno. Uz vjeroučitelja služi na tih školah 21 učiteljica, a polazi 418 učenica. Napredak je veoma pohvalan. Uzdržavajuć ove škole milosrdnice prištede gradu svake godine 33.715 f. 32 novč. „što bi ih gradska občina iz svoje blagajne namiriti morala, kad ne bi milosrdnice ili htjele ili mogle dulje u Zagrebu školu držati."

— Pokojni kanonik zagrebački Filip Perok sjetio se je u oporuci svojoj i na *dječačko sjemenište* te mu je zapisao 200 for. Ovo je četvrti oporučni zapis, što ga je poduzeće ovo dobilo, a po kolikoći veći je samo pokojnoga umirovljenoga župnika Fr. Sajvrta. Predje-li to jednom u običaj, a nade je da će preći, i odatlje bi još

najviše zavodu priticati moglo; zakladnikom pako medju svimi ovo će ponajljepša zadušbina biti.

— Preuzvišeni gospodin ban grof Ladislav Pejačević sastavio je odbor, komu je povjerio, da pregleda sve do sada izašle školske knjige, pri čem neka pazi na gledište političko i moralno. Isti odbor imati će s istoga gledišta pregledavati i u buduće rukopise, koji bi se za školsku porabu imali tiskati. Na poviest i na pjesmarice imao bi osobito paziti. U odbor pozvao je odjelnoga predstojnika presv. gosp. dra. Pavla Muhića, odsječne savjetnike Mihalića, Dolhofa i Jurkovića, te prof. Goluba, koji će biti u odboru perovodja. Na molbu preuzv. gospodina bana imenovao je uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup od crkvene strane članovi istoga odbora preč. gospodina kan. dra. Antuna Kržana, a zamjenikom prof. dra. Jos. Stadlera. Odbor je djelovanje svoje već započeo. Pojedinim članovom predane su i njeke već tiskane knjige i njeki rukopisi.

Rim. Uplivom sv. otca osnovana je u Rimu akademija sv. Tome, koja je 8. o. mj. otvorena. U vrhovnom vieću te akademije jesu: kardinali Pecci i Zigliara, monsig. Boccali, Isusovac Liberatore i prof. Talamo. Svrha je akademiji, da promakne što bolje studij filosofijski, naročito sv. Tome. Sredstva k tomu jesu i posebna predavanja, koja će imati spomenuti članovi; i radnje, što će ih oni davati odabranim pitomcem, neka ih izrade, a oni će ih po vriednosti liepo nagradjivati i dispute to privatne to javne, što će ih pitomci češće imati. Članovi akademije odlučili su, da će svake nedjelje u stalno doba predavati. Kako se je pri samom otvaranju pokazalo veliko zanimanje s tim naumom, osnovana je nada, da će sjeme pod njegom sv. otca procvasti bujno.

Francezka. I sama vlada počela je uvidjati, da joj ne bude lahko provesti posve ožujskih dekreta. Ima najme kongregacija, koje su i za materijalni razvitak preznamenite, a da bi ih bez velike štete mogla pregorjeti i Francezka. S toga se je domišljala, kako bi ipak takve kongregacije mogle ostati u zemlji, makar i ne zatraže autorizacije. Mudroliji se toj i domislila. S njekimi kongregacijami prijašnja je vlada u više prilika raznovrstno ugovarala. Tim ih je, misle sadanji vlastodržci i priznala, autorizovala. Za to ovakim kongregacijam šalje i ona odmah autorizaciju, prem ju zatražile nisu. Tako je poslala i Kartuzijancem, kojim je, kako se glasa, Englezka već ponudila zemljište, gdje bi se nastaniti mogli. Nu slabo uspieva. Kongregacije se jedna od druge dielit neće. Svim im je konačni cilj isti, svim neka je i udes isti. U tom duhu odgovoriše vladi Kartuzijanci vrativši joj autorizaciju. Ovi da ne znaju za razluku, koju vlada čini medju kongregacijom i kongregacijom; oni drže, te zavriedili nisu, da ih se dieli od drugih, pak su odlučili, čvrsto u zajednici ostati s drugimi. Isto tako učiniti će sigurno Trapiste, Benediktinci i sve one kongregacije, koje su občine pojedine pozvale i povjerile im kakav posao, kojim bi vlada takodjer sama sklona bila dati autorizaciju. Možda će vlada na sve to ostati pri svojem, možda ju neće opametiti ni to, što je akademikom izabran advokat Rousse, koji ravna parnicami, koje kongregacije dižu proti vladi, kojim izborom ni uzvišeno ovo tielo ne može odobriti posve vladina puta — možda će ona uz sve to ipak tjerati mak na konac. Onda je doista narod francenki vriedan, da ga požalimo i mi.

Englezka. Uslied pobjede liberalaca promienjena je vlada. Ne treba ipak englezkih liberalaca poistovjetiti s našimi na kontingentu. Lord Ripon i kardinal Manning izjaviše javno, da se od engl. liberalaca može kat. crkva nadati bar kojoj polakšici. Možda se je tomu u istinu i nadat moći, kad je Gladstone Ripona, koji je iz prijašnjega ministarstva Gladstonovo bio izstupio, čim je prošao bio u katoličku crkvu poslao u Indiju za podkralja. Biti će dakle pravednosti prema težnjam katolika. U ostalom imdu wighi u ministarstvu vrlo ugledne članove svoje, pak bi nutarnji razvoj zemlje, naročito Irske mogao skrenuti na bolje.

— Njeki novi ministri imadu medju katolici vrlo bližnjih rodjaka: braće, sestara. Dogodilo se dapače, što se od vremena reformacije još nikada dogodilo nije, da je carica imenovala komornikom kod sebe katolika Lorda Kermare-a. Na njezinu naročitu želju, kako pišu, povjereno je katoliku Riponu vrlo znamenito mjesto podkralja Indijskoga, a katoliku lordu O' Harenu služba lorda kancelara u Irskoj. Pošto ni Gladstone nije prijatelj državne crkve, nego je ritualista, razvoju katolicizma ne bude zapreka.

Javna zahvala.

Slavno zapovjedničtvo c. kr. 36. divizije u Banjaluki usrećilo je ovih dana ovomjestnu katoličku občinu, skupivši od c. kr. častnika ovdašnje posade 105 for. a. vr. — sto i pet forintih — za nabavu zvona crkvenoga. Na ovom plemenitom daru u ime ciele občine katoličke izričem c. kr. častnicima najtopliju zahvalnost, a osobito izrazujem zahvalu ovomjestnomu zapovjedniku 36. divizije nj. Preuzvišenosti generalu Stubenrauh-u, koji najveću brigu nosi, da se občina katol. što bolje uzvisi, i hram Božji pristojan ovoj občini što skorije uzdigne.

Istom prigodom zahvalujem najsrdačnije u ime svega ovomjestnog puka katoličkog Nj. visosti nadvojvodi Karlu Ludviku, koji je ovih dana takodjer obdario ovu občinu katoličku, poslavši istoj 80 for. a. vr. — osamdeset forintih — za gradju buduće crkve u Banjaluki.

Svima imenovanima dobrotvorim, koji su svojimi darovi obradovali ovomjestnu občinu katoličku, s pukom mojim prosim od Boga liepo zdravlje, zadovoljnost, i dugovjek život na korist puka katoličkog i diku roda svog.

Ovo izriče u ime svega puka katoličkog u Banjaluki dne 7/5. 1880.

O. Marko Mariić, žup. kat. r. v.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 22. U Zagrebu, 27. svibnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

O rezervatih.

(Dalje.)

8. Nam valja još prije nego dalje podjemo taknuti neka pitanja. Prvo pitanje, koje se toliko u sebi netiče prakse nego više znanstvenoga stanovišta, je ovo: može-li svećenik imajuć jurisdikciju za jednu biskupiju valjano odriešiti vjernike druge biskupije, za koju jurisdikcije nejma. Ovo pitanje riešava većina sa sv. Ligorijem[1]) „affirmative“ i to pravo, jer se danas vjernici tudjih biskupija, mi bi rekli, po cielom katoličkom svietu, svagdje odriešavaju i valide i licite. Ali za valjanost absolucija biti će posve drugi razlog nego ovaj, koj se obično navadja: quia talis est consuetudo vim habens ex tacito consensu Ordinariorum, qui ratihabitioni de praesenti aequivalet. Učeni i možda prvi na svietu moralista a sada profesor u Rimu, čini se da je oborio tvrdnju, da se običajem može već po sebi dobiti jurisdikcija in foro conscientiae. A nisu jasne niti one rieči: consuetudo vim habens etc. Da običaj po sebi nemože biti dokaz za valjanu absoluciju „subditi non proprii“ vidi se iz konstitucije Bonifacija VIII, gdje kaže: „nulla quoque potest consuetudine introduci, quod aliquis praeter sui superioris licentiam confessorem sibi eligere valet, qui eum possit solvere vel ligare“[2]). A ovo je Bonifacij izrekao prama definiciji lateranskoga sabora: „Si quis autem alieno sacerdoti voluerit justa de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet et obtineat a proprio sacerdote: cum aliter ipse ullum non possit absolvere vel ligare[3]) Bonifacij dakle i lateranski sabor odredili su izrično, da se „nulla consuetudine“ nemože uvesti, te bi se tko izpovjedio alieno sacerdoti i ovaj ga mogao valjano odriešiti, ako nije dobio licenciju a proprio sacerdote, (a taj je Rom. Pontifex, proprius episcopus, proprius parochus). A „licentiam dare, licentiam obtinere“ nemože u spomenutih mjestih drugo značiti nego da sacerdos proprius čini svoga vjernika podložnikom (*subditum*) sacerdotis non proprii, a čim ovaj postane njegovim podložnikom, posve je naravno, da onaj dobiva nad njim jurisdikciju, dakako jurisdictionem subdelegatam. To se potvrdjuje tim, da sv. sabor tridentinski ova dva uvjeta traži kao nuždna, jer bi u protivnom slučaju bila absolucija nullius momenti.[1])

9. Zato valja u spomenutom pitanju čvrsto držati nauku ne možda koje škole nego nauku crkve uglavljenu na ekumenskih saborih, utvrdjenu papom i obranjenu učenjaci prve ruke[2]). Ova nauka može se izreći u tih točkah: 1. da se licite i valide odriešuje vjernik strane biskupije nuždna je jurisdikcija od onoga, koj ima nad njim jurisdictionem ordinariam in foro conscientiae; 2. običaj — consuetudo — da se vjernici izpoviedaju izvan biskupije sacerdoti alieno nedaje niti nemože dati po sebi jurisdikcije; 3. jurisdikcija dobiva se na tudjinca licencijom sacerdotis proprii; 4. davajuć ovaj licenciju stvara svoga vjernika podložnikom alieni sacerdotis, a učiniv ga podložnikom daje mu ujedno jurisdikciju, jerbo se može pomišljati jurisdikcija samo nad podložnikom; 5. dovoljan dokaz da je licencija dana, je običaj, da se vjernici tudje biskupije mogu izpoviedati sacerdoti non proprio, za koj običaj znade sacerdos proprius, te se njemu neprotivi, za to u su-

[1]) n. 569. — [2]) Cap. Si episc. 2. de poent. remiss. in VI. [3]) in cap. Omnis utrisq. fid.

[1]) Sr. već spom. mjesto.
[2]) Tko želi o tom obširnu razpravu neka sr. Gury-Ballerini II. 555. notas. sq.

glasju i dopušta svojemu vjerniku izpoviedati se stranomu izpovjedniku; 6. ovo suglasje i dopuštanje može po volji vlastiti duhovni pastir opozvati svaki dan i tako uzeti jurisdikciju stranomu izpovjedniku za svoga podložnika. — I tako je glavni razlog, da se vjernici tudjih biskupija valide i licite odriešuju, „tacite concessa licentia proprii sacerdotis cuilibet etiam alieno sacerdoti confitendi", a dokaz da je ova zbilja tacite concessa, je vigens consuetudo.

10. Pita se, kako nam je raditi u praksi, ako vjernik strane biskupije imade slučaj pridržan u našoj biskupiji, koj nije pridržan u njegovoj i opet ako ima slučaj pridržan u njegovoj biskupiji, koj nije pridržan u našoj? Na prvo pitanje odgovaraju noviji[1]), da se nemože odriešiti s razloga, što izpovjednik naše biskupije imade suženu jurisdikciju od svoga ordinarija s obzirom na taj grieh, a gdje nejma jurisdikcije, nejma niti valjanoga odriešenja. Ali ako držimo načelo, koje razložismo i dokazi podkriepismo u dvijuh prediducih točkah, uviditi ćemo lahko, da negriešimo, ako sliedimo i protivno mnienje, da se može odriešiti[2]). Da je izpovjedniku naše biskupije sužena jurisdikcija s obzirom na slučaje pridržane, to je nepobitna istina. Ali je drugo pitanje, da-li izpovjednik naše biskupije odrešuje tudjinca jurisdikcijom svoga ordinarija ili jurisdikcijom ordinarija tudjinca. Kako vidismo[3]), odriešuje izpovjednik naše biskupije tudjinca ne jurisdikcijom svoga ordinarija, nego jurisdikcijom „proprii sacerdotis peregrini." A buduć, da si ovaj, kako predpostavismo, nije pridržao slučaja, nemože biti ovaj pridržan niti „pro alieno sacerdote", za izpovjednika naše bi skupije, dakle ga može i valjano odriešiti. I ovo mnienje branili su malo ne svi stariji theolozi s malom iznimkom[4]). Mnogo je teže odgovoriti na drugo pitanje, da-li se najme može odriešiti vjernik tudje biskupije, ako ima grieh, koj je pridržan u njegovoj biskupiji. S obzirom na redovnike nejma težkoće, jer je njim Klement X. dao privilegij, da mogu odriešiti uz uvjet, ako nije pokornik pošao na izpovjed u tudju biskupiju, da izbjegne rezervatom svoje biskupije[5]).

[1]) sr. Gury-Ballerini t. 573.

[2]) sr. Gury-Ballerini u sp. t. — [3]) toč. 7. 8.

[4]) Naveo ih je Ballerini s Gury-em u sp. t. 573. gdje se protivno mnienje obširno pobija.

[5]) Const. Superna §. 7. odredjuje: Posse Regularem Confessarium in ea Dioecesi, in qua est approbatus, confluentes ex alia Dioecesi a peccatis in ipsa reservatis, non autem in illa, ubi idem confessarius est approbatus, absolvere, nisi eosdem poenitentes noverit in fraudem reservationis ad alienam dioecesim pro absolutione obtinenda migrasse. Neki su kao što Voit (Vol. 2. n. 840.) ovu naredbu Klimentovu ovako razumili. Clemens X. statuit, quod confessarius possit absolvere confluentes ex alia dioecesi a reservatis alibi, non autem a reservatis in illa, ubi idem confessor est approbatus. Po tom bi ova naredba rušila ono, što smo branili kao odgovor na prvo pitanje. Nejma dvojbe, da ona izreka „non autem in illa — approbatus" spada kao oznaka na prediduću izreku a peccatis in ipsa reservatis itd. te se gramatički mogu vezati ove izreke ovako: Posse Regularem confessarium in ea Dioecesi, in qua est approbatus, confluentes ex alia Dioecesi a peccatis in ipsa reservatis, quae non sunt (reservata) in illa, ubi idem confessarius est approbatus, absolvere etc. Za tim se dodaje u spomenutoj konstituciji i to: nisi eosdem — in fraudem absolutonis itd. što bi bilo nesmisao prama prediducemu, jer kako bi pokornici izbjegavali reservatom, kojih nejma ondje. kamo bježe.

Što valja dakle držati o svjetovnih izpovjednicih? Stariji branili su obćeno, da svjetovni izpovjednik nemože valjano odriešiti, pozivajući se na Bonifacija VIII., koj naredjuje: Si episcopus suo subdito concesserit, ut sibi possit idoneum eligere confessorem; ille, quem is elegerit, in casibus, qui eidem Episcopo specialiter reservantur, nullam habet penitus potestatem: Cum in generali concessione illa non veniant, quae non esset quis verisimiliter in specie concessurus[1]). Tu se dakle izrično kaže, da u licenciji, kojom se tko izpovieda izpovjedniku tudje biskupije, nije uključena vlast odriešiti od rezervata njegove biskupije. Nejma dvojbe, da je ova naredba Bonifacijeva još i danas u krieposti, te se od nje simpliciter odstupiti nemože. Nu ako imade dovoljan znak, da ordinarij tudje biskupije davajuć licenciju pristaje i uz to, da se vjernik može odriešiti od njegovih rezervata, to će ga izpovjednik tudje biskupije valjano odriešiti. A takov dovoljan znak može biti običaj, da se tudji vjernici odriešavaju od vlastitih rezervata, ako za ovaj običaj ordinarij znade i njemu se neprotivi[2]). Ona primjetba Klementova za redovnike, ako nije izpovjed „in fraudem reservationis", vriediti će naravno i za svjetovne izpovjednike, jer se u tom slučaju nemože predmnievati, da ordinarij daje licenciju i s obzirom na svoja rezervata. Po tom će i kod nas odlučiti običaj.

11. Mi smo spomenuli, da ordinarij može suziti ili bolje oduzeti jurisdikciju s obzirom na neke osobe. Ustanovom Benedikta XIV.[3]) gubi

[1]) ex cap. Si Episcopus 2. de poenit. in VI.

[2]) sr. Reginaldi l. 1. n. 70. U ostalom protivno mnienje bilo bi na velik teret izpovjednikom, koji nije po sebi dužan znati rezervate tudjih biskupija, a još manje će ih znati vjernik, koj dolazi iz tudje biskupije.

[3]) Omnibus et singulis sacerdotibus — — interdicimus et prohibemus, ne aliquis eorum extra casum extremae necessitatis, nimirum in ipsius articulo mortis, deficiente tunc quoque sacerdote alio, qui confessarii munus obire possit, confessionem sacramentalem personae complicis in

izpovjednik jurisdikciju ad valide absolvendam personam complicem in peccato turpi[1]). Nu jer Benedikt XIV. oduzimlje jurisdikciju „ad qualemcunque personam ab hujusmodi culpa absolvendam", to se gubi jurisdikcija samo „quoad peccatum turpe." Za to bi mogao izpovjednik odriešiti takvu osobu od drugih grieha, ako je prije bila valjano odriešena od drugoga izpovjednika. Nu liepo kaže Gousset: verum si quis pudor maneat in sacerdote, qui miseranda fragilitate peccatum turpe cum alio patraverit, si quis honor Sacramento debitus, numquam in posterum complicis confessionem excipiet. Insuper periculum novi lapsus, aut saltem gravis tentationis facile subesse poterit. Napokon je odredio Gregorij XV.[2]) i Kliment X.[3]), da izpovjednik imajuć aprobaciju za svjetovne vjernike nije tim već dobio aprobaciju za koludrice — moniales —, već mora za nje imati specialnu aprobaciju i to ako ima aprobaciju za jedan samostan nejma tim ovu i za drugi samostan. S tom ustanovom slaže se i praksa crkve te se u našoj nadbiskupiji u pismu za aprobaciju i jurisdikciju kaže: Te ... adprobamus, dantes et concedentes Tibi facultatem et Jurisdictionem — — quorumvis fidelium in hac Nostra Archidioecesi Zagrabiensi (*non tamen monialium*) confessiones excipiendi. Nejma dvojbe, da se rieč monialium ima strikte uzeti t. j. razumievaju se koludrice zavjetovane voto solemni et strictam habentes clausuram.[4])

12. Prije nego što prodjemo na rezervate u našoj nadbiskupiji, nemožemo propustiti a da netaknemo još jedno pitanje. Ovo je za praksu vrlo važno[5]). Pita se najme, da-li izpričava griešnika od rezervata biskupskoga, ako ovaj nije znao, da je rezervat ovaj ili onaj grieh, kojega izpovieda i može-li se na prosto odriešiti[1]). Sv. Ligorij kaže, da se nemože, jerbo je rezervacija „limitatio jurisdictionis" a gdje jurisdikcije nejma, nejma niti valjanoga odriešenja. Jednako uče i drugi konfessari i pastoraliste. Tako ima i Zenner: „Dubium autem quin imo ignorantia poenitentis, peccatum suum esse reservatum (exceptis casibus reservatis ob censuram) non impedit, quominus reservatione implicetur, utpote cum finis reservationis semper locum habeat"[2]). I novije djelo Gabriela Varcena[3]) kaže: „Quare non est audienda sententia eorum, qui contrarium docent (t. j. posse absolvi). Nam quamvis plures Theologi eam *probabilem* agnoscant, nihilominus usus et praxis communis Ecclesiae semper tenuit nostram sententiam, haud curando probabilitatem contrariae opinionis." Tako uče i drugi. Mi smo namjerice iztaknuli Varcena, jer je sliedio mnoge na glasu moraliste a spomenuo točke za naše pitanje preznamenite. On priznaje najprije sam, da je protivno mnienje *probabile*, a nije se mogao tomu oteti, jer ima i starijih i novijih[4]), koji su isto učili i probabilitet protivnoga mnienja dokazivali. Za tim kaže, usus & praxis communis Ecclesiae semper tenuit nostram sententiam itd. Nu mi znamo, da usus et praxis po sebi neobara „probabilem sententiam", to može tek rim. stolica, ako izjavi, da ova sententia nije probabilis. A toga nije učinila sve do danas, dapače učeni Ballerini predaje i brani probabilitet sentencije: „ignorantia reservationis excusat a reservato" u Rimu, a slušaju ga slušatelji iz cieloga katoličkoga svieta. Ona tvrdnja; reservatio est limitatio jurisdictionis, je posve istinita, te ju nemože nitko oboriti. Nu da-li reservatio ili drugimi riečmi lex reservans peccata uključuje takodjer peccatum cum ignorantia reservationis perpetratum, je pitanje, koje se neriešava odgovorom: quia reservatio est limitatio jurisdictionis. Jerbo reservatio u koliko je jurisdictionis limitatio nekaže već na koje se sve specijalne slučaje i okolnosti proteže i da se proteže i na peccatum cum ignorantia reservationis perpetratum. Jednako kako i zakon, koj je u kriepostí, nekaže već po sebi, da se

peccato turpi atque inhonesto contra sextum decalogi praeceptum commisso, excipere audeat, sublata praeterea illi ipso jure quacumque auctoritate et jurisdictione ad qualemcumque personam ab hujusmodi culpa absolvendam. (X. Sacram. poenit. dtto. 30. Aug. 1741.) Poslje Benedikta XIV. ponovio je Pij IX. cenzuru proti takovim svećenikom u konst. Apostolicae Sedis medju ekskomunikacijami „latae sententiae", koje su „speciali modo Pontifici reservatae" riečmi: Absolventes complicem in peccato turpi etiam in mortis articulo, si alius sacerdos licet non adprobatus ad confessiones, sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo possit excipere morientis confessionem.

[1]) Jerbo se na tom mjestu rieč persona posve obično rabi, čini se, da ju valja protezati ne samo ad personas muliebres nego i ad viros. De peccato turpi sv. Gury-Ballerini II. t. 585.

[2]) Inscrutabili. — [3]) Superna. Pisma papina spominju samo rieči approbatos, speciali „approbatione", ali se tu rieč approbatio rabi u širjem značenju t. j. aprobacija sa jurisdikcijom.

[4]) Obširno o tom Gury-Ballerini II. t. 565. i sl.

[5]) Druga praktična pitanja riešava Gury-Ballerini l. c. t. 574. i sl. II. dio.

[1]) Što se tiče reservata sa cenzurom, u tom se svi slažu, da se pokornik može od svakoga izpovjednika valjano odriešiti, ako nije znao za cenzuru.

[2]) Instructio practica confessarii Ed. VI. Viennae 1857. §. 46.

[3]) Compendium theologiae moralis a Fr. Gabriele Varceno Aug. Taurinorum 1873. pag. 744.

[4]) Sam Gury ih navadja preko 20 na broju.

*

proteže i na ovaj ili onaj slučaj ili sgodu. Za to se nesmijemo čuditi ako je toliko učenjaka branilo probabilitet ovoga protivnoga mnienja. A budući da se sententia probabilis smije sliedit[1]), to može svatko mirne savjesti odriešiti pokornika, koj nije znao, da je pridržan grieh, koj izpovieda. Neki su se pobojali, da će tako mnogo izgubiti crkvena stega. Dobro odgovara Ballerini: „Sed et ista difficultas (sc. laxatio disciplinae) admodum levis est. Cum primo enim poenitens eam culpam confitebitur, de reservatione a confessario monebitur et sic disciplinae relaxandae aditus praecludetur in posterum; quoad praeteritum vero **in neutra sententia obtineri potest, ut reservatio ignorata fraenum injiciat.**"

(Konac će sliediti.)

Osvrt na „Katolički Propovjednik."

(Dalje.)

Prvo dakle želio bih, da nam je propovjednik napomenuo i mjesto, odakle je kod svetoga Ivana to uzeto. Iz konteksta se mnoge stvari mnogo drugčije ukazuju, nego jih mnogi rabe. Ali slične točnosti uzalud ćeš tražiti kod mnogih pisaca i propovjednika. Tim pako gubi ne samo svjedočanstvo od svoje vriednosti; već se često i samomu auktoru čini velika nepravda. (Ja nisam dakako za to, da se u samom propoviedanju prekida tek govora navadjajuć djelo svetoga otca; ali u pisanoj propovjedi bih to sigurno želio). — Drugo moramo se sjetiti na osobite okolnosti, u kojih je Ivan, osobito kao carigradski patriarka živio. Tu je bilo neizmjerno mnogo izkvarenosti, osobito na dvoru; pa ipak je sve to često bez svake priprave hrlilo na pričest, izpunjući se u njih u strogom smislu rieč apoštola: „non dijudicans corpus Domini." Njegove rieči, meni se čini, ići će proti javnim i bezsramnim grešnikom; a to je nešto drugo, nego je communio sacrilega in genere. Opisuje veliki Zlatoustnik žalostno stanje svojih ljudi u hom. 73. (al. 74.) u Mateja davajući razlog, zašto moraju biti ženske od mužkih osoba u crkvi odružene, evo ovimi riečmi: „Oportet utique, intus esse murum, qui vos a mulieribus sequestraret. Quia vero id non vultis, necessarium esse putarunt patres nostri, ut saltem ligneis tabulis vos separaremus. Ut a senioribus ego audivi, initio hi parietes non fuere: In Christo enim Jesu non est mas, neque foemina. Apostolorum quoque tempore una viri et mulieres erant. Nam tunc viri vere viri erant et mulieres mulieres. Nunc vero contra, mulieres meretricum sibi mores assumpserunt, viri autem ab equis furentibus nihil differunt." (cf. Benedict. XIV. de syn. dioec. l. 11. c. 1. n. 8.). Pak ipak je sve bez mnogo oklevanja običavalo ići na pričest. Mi vidimo dakako slično ponašanje kad i kad u naših crkvah, n. pr. i u samoj stolnoj crkvi u Zagrebu na veće blagdane i kod osobitih svečanosti. No propovjednici se nemoraju na ote ljude ljutiti, jer da su svetogrdnici u pričesti: oni neidu nikad na pričest. „Hvala Bogu, reći će o. Fr. M. barem nečine največega od svih grieha." Ja pako dodajem, da ipak čine, osobito ako se kolektivno uzme njihov grieh za jedno kako to čini o. Fr. M. u svojoj prispodobi, kod svake takove zgode veću uvredu Spasitelju svieta, napram komu se ponašaju kano najveća gospoda napram najnižoj svojoj služinčadi, na veliku žalost svakoga kršćanskoga srdca, nego ju je učinio ikada pokle kršćanstvo u Hrvatskoj obstoji ikoji svetogrdnik u pričesti, ako je inače peccator occultus. — Treće čudim se, što neima sveti Toma te težkoće, koga je on inače marljivo proučavao i visoko cienio, tako da je još u svojoj mladosti odgovorio na neko pitanje: radje bih imao kommentar svetoga Ivana Zlatoustnoga u Mateja, nego da sam posjednik čitavoga grada Pariza post tot beneficia. Jer ono, što ovaj sveti otac govori u 60. i 61. hom. puku Antiokijskomu, ipak je posve nešto drugo; n. pr. „Ipsi sanctissimum corpus occiderunt, tu vero polluta linqua accipis." — Napokon za to učimo bogosloviju u krilu svete i mudre matere crkve, da nepretjerujemo kakova izraza budi kojega svetoga otca, koji je morda i onako manje više preoštar. I u tom je uzor sveti Toma, koji već kad nemože ovo ili ono podpuno izpričati, onda svom čvrstoćom izpravlja. Tako n. p. veli istomu ovomu velikomu govorniku, kadno se je malko zaletio, misleći, da je presveta Bogorodica na piru u Kani Galilejskoj radi male taštine u svojoj prošnji, isto tako nekom drugom zgodom mali grieh učinila: („Ad tertium) dicendum, quod in verbis illis Chrysostomus excessit;" (3. p. qu. 27, a 4. ad 3.). Takve stvari nesmijemo mimoići, služeći se izrekami svetih otaca; jer bi inače radili proti duhu kat. crkve, najbolje tumačiteljice božje objave. Tako bi sigurno, da ostanemo kod napomenute stvari, jako zabrazdio, koji bi napomenutoga svetoga otca, pročitavši njegovu 45. homiliju u Mateja i 20. homiliju u Ivana, i u onom sliedio, što je oscitanter rekao o preslavnoj Bogorodici, pošto ga je sam koncil Tridentinski svojom otčinskom a preko njega i čitava crkva svojom materinskom rukom malko kao kvacnula, veleći: „si quis hominem semel justificatum dixerit, . . posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia; anathema sit." (Ses. 6. de justif. can. 23.) — Toliko o riečih svetoga Ivana Zlatoustnoga, ako su zbilja njegove.

No naš propovjednik o. Fr. M. pro nimio suo zelo, „sed non secundum scientiam", scieni, da je rieč Ivanova

[1]) Mogao bi tko reći: ovdje se radi de validitate sacramenti, a u tom slučaju mora se sliediti pars tutior. Nu ovo pravilo imade iznimku quoad sacramenta u dvijuh sgodah 1) si defectum supplet Ecclesia i 2) in casu necessitatis. Prvo se može dogoditi u sakramentu pokore i sakramentu ženidbe, ako se daje odriešenje „cum jurisdictione dubia vel probabili" i ako se sklapa ženidba cum dubio impedimento juris ecclesiastici aut si dubia sit delegatio asistentis sacerdotis.

kud i kamo preblaga; s toga evo ovako nastavlja: „Dapače ja velim i više, i reći ću istinu, da svetogrdnik veću uvriedu zadaje Isusu, i veći grieh čini, nego su mu zadali njegovi ubojice; jer oni, što su učinili, učinili su u neznanstvu, neznajući Isusa, da je njihov odkupitelj, njihov Bog i stvoritelj, koga da su spoznali, zaisto ga nebi, gospodina svoga, propeli, veli sv. Pavao. (1. Kor. 1.). Ti pak kršćanine, ti ga progoniš. Ti svetogrdniče, ti ga mučiš i ubijaš baš onda, kad u njem svoga premilostivoga odkupitelja poznaješ; onda, kad mu se u presvetoj pričesti klanjaš kao pravomu Bogu. (Čini se, da je vanjska pristojnost i vjera u srdcu komunikanta, po mnienju o. Fr. M, stvar, koja najgroznije otežčava grieh; kad bi dakle odbacio vjeru i vanjsko štovanje, onda bi bio kako i židovi manji griešnik)! Tvoj dakle grieh njega više uvredjuje i veću mu muku zadaje, nego mu zadadoše nemile ubojice i njihovi pomoćnici; tvoja dakle zloća jest veća od njihove."

Ovom zgodom ponajprije žalim zlorabu svetoga pisma. U ostalom to neide samo na o. Fr. M-a, već to je skoro obična stvar u naše vrieme, toli slabo strpljivo u učenju svetoga pisma. Čujmo dakle o tom neznanju, koje izpričava Kaifu, Annu, Farizeje, pismoznance, svećenike, i naročito i samoga Judu, čujmo velim o svem tom svjedoka očevidca, koji je istinu znao, jer i onako sve zna, koji je istinu htio kazati, jer je za to bila i svečana zgoda, čujmo velim samo to Janje božje, o kom se radi, kako govori u oči smrti svoje okružen svojimi apoštoli na zadnjoj večeri o tom neznanju židovskom: „Si non venissem et locutus fuissem eis, peccatum non haberent: *nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Qui me odit et Patrem meum odit. Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent: *nunc autem et viderunt et oderunt et me et Patrem meum.* Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis." (Jo. 15, 22—26.). Tako govori Bog-čovjek, komu bijahu poznata srdca i znanje ili neznanje njegovih progonitelja: „neimaju izprike; jer su sve čuli i vidjeli i znali, ili barem mogli i morali znati, da su htjeli." Dako neko neznanje bilo je u tih ljudih, kako je u obće u svakom griešniku, koji mjesto pravoga dobra odabere prividno dobro, koji od slavičnosti i egoisma bježi od istine i zgode, gdje bi ju mogao naučiti te koji napokon, griešeć proti Duhu svetomu, mrzi na svetost i istinu, jer mu je nepovoljna. Takvo neznanje istina bilo je u svih tih ljudih u podpunoj mjeri. Na to sjeća malo ne svaka strana svetoga evangjelja. Neposredno prije rieči Spasiteljevih stoje takodjer ove: „Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum, qui misit me." (Jo. 15, 21.); a malo iza njih govori Spasitelj apoštolom: „Absque synagogis facient vos: sed venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur, obsequium se praestare Deo. Et haec facient vobis, quia non noverunt Patrem neque me." (Jo. 16, 2—3.). Velike zablude; ali zajedno veliki griesi, jer proizlaze od velike mržnje na božju istinu i pravu u nebo vodeću svetost. „Ceterum" veli Maldonat tumačeći ovo mjesto, „haec non excusatio, sed aggravatio potius et exaggeratio peccati est. Duplicis enim culpae accusantur, et quod haec facturi essent, et quod Christum ejusque Patrem, quem tot miraculis cognoscere potuissent, ignorarent." Nego kako u obće od postanka svieta nije bilo na zemlji griešnika, nit će ga biti do konca svieta, gdje nebi kršćanska ljubav Isusom zaslužena i preporučena mogla naći kakve takve luknjice, da barem po nešto izpriča i neznanju pripiše grieh, bio koje mu drago vrsti; tako i ote ljude Spasitelj na križu, a poslije toga sveti Petar po nešto izpričava. „Jesus autem dicebat: Pater dimitte illis: non enim sciunt, quid faciunt." (Luc. 23, 34.). „Et nunc, fratres", tješi Petar narod, bojeći se, da nije morda učinio grieh neoprostiv, „scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri." (Act. 3, 17.) Slično tomu govori sv. Pavao u 1. Kor. 2, 7. 8. (ne gl. 1.) veleći: „Sed loquimur sapientiam Dei . . quam nemo principum hujus seculi cognovit; si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent." Predpostavlja apoštol neznanje; ali toga neznanja nesmiješ krivo shvatiti, pa onda najveće zločince toga svieta izpričavati na uštrb griešnika miliun put manjega od njih. Jer bio ti, prijatelju tko ti drago, o Kaifi, Anni, Judi, koji je tri godine dana uz Isusa bio, iz njegovih ustiu svete istine slušao, njegova čudesa gledao, svjedok bio njegove svetosti i nedužnosti, i drugih njim sličnih ljudih valja: „Potentes autem potenter tormenta patientur"; a o našem siromaku, obično slabo podučenu čovjeku, kakova je većina kod svih propovjedi: „exiguo enim conceditur misericordia." (Sap. 6, 7.). Tako i Pavao sudi, kad se neprestano tuži na židsku perfidiu. — Čujmo samo u kratko, kako velikani u razumievanju svete objave rieči apoštolove uzimaju. Tumačeći to mjesto, navadja sveti Toma Zlatoustnikove rieči, rečene prigodom tumačenja u Mt. 21, 38: „Manifeste Dominus probat his verbis, Judaeorum principes non per ignorantiam, sed per invidiam Dei Filium crucifixisse." Za tim, navedši još neko drugo tumačenje, ovako misli najveći theolog crkve: „Dicendum est ergo, quod principes Judaeorum pro certo sciebant, eum esse Christum promissum in lege, quod populus ignorabat; ipsum autem es e verum Filium Dei, non pro certo sciebant; sed aliqualiter conjecturabant; sed haec conjecturalis cognitio obscurabatur in eis ex invidia et ex cupiditate propriae gloriae, quam per excellentiam Christi minui videbant." (Comment. in 1. Cor. 2. lect. 2.).

Potužit mi se je ovdje takodjer na to, kako propovjednik nit najmanje nesliedi Spasitelja, nit Petra nit Pavla, što nepruža iza takih neizmjernih fulminacija posve nikakve utjehe da se ipak i taj grieh svetogrdja oprostiti može. To se mojoj malenkosti čini pravi pravcati fariseisam, te je kadro u kršćanskom srdcu prije proizvesti očajanje iliti grieh zdvojenja, nego ljubav napram Go-

spodinu Bogu i Spasitelju svieta, koji je svoje srdce ljubavi i milosrdja zadržao i koji je za sve griehe i za sve vrsti griešnika ustanovio u svojoj crkvi sakramenat pokore.

Nadalje ja bih mnogo radje, da si o. Fr. M. uzme truda ter liepo protumači kojom god zgodom u didaskaličkoj propovjedi ili homiliji (do naziva je malo stalo) one duboke rieči sv. Pavla na Hebreje u gl. 6: . . „rursum crucifigentes sibimet ipsis Filium Dei et ostentui habentes . .“; nego da se tako često i, skoro bih rekao, lahkoumno, kod naroda služi riečmi: „ti svetogrdniče, ti mučiš i ubijaš svoga Spasitelja. . Tvoj grieh veću njemu muku zadaje, nego mu zadadoše nemile ubojice i njihovi pomoćnici.“ Jer, draga moja gospodo, dogma je svete naše vjere, da naš Spasitelj u svojoj slavi, a nit u sakramentu, nemože više ćutiti ni boli, ni žalosti, kako ju mi ljudi ćutimo i kako ju je on ćutio za vrieme smrtnoga svoga života u stupnju, koji samo božji um izmjeriti može. Odavle nesliedi, da svetogrdnik negrieši i to težko; kako god nesliedi, da bogohulac negrieši, premda Boga u pravom smislu rieči huljenje neboli, već samo to hoću da rečem, kako moramo paziti, da vjernici nedobe krivih pojmova o svetih istinah vjere naše. Bilo bi sigurno željeti, da sami dublje segnemo u božju objavu te se pogledom na vjernike, koji nam obično dolaze na propovjedi, mnogo češće sjećamo rieči Pavlovih: „Si occupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos . . hujusmodi instruite in spiritu lenitatis“ (Gal. 6, 1.), nego da tražimo u svetom pismu lih vanredne slučajeve te povodom njihovim takodjer vanredno oštro rečene rieči. Neima dvojbe, da je težki grieh u obće veoma veliko zlo; no ipak rieč apoštolova imade nešto osobita pred očima. „Unzweifelhaft ist“, veli jezgroviti tumačitelj svete knjige Reischl, razlažući ovo mjesto, „durch „Abfallen“ nicht das Fallen in irgende welche Sünde gemeint, sondern völlige Absage und Entäusserung vom christlichen Heile, mithin Rückfall in das Heidenthum oder in gänzliche Gottentfremdung. Art und Grösse dieser Schuld wird anschaulich in dem Bilde von „Wiederkreuzigung“ und „Verhöhnung“ (Preisgebung) des Herrn.“ K tomu ide to na one ljude, koji su kud i kamo nekoč više stojali u duhovnom životu, nego naši obični vjernici, a morda i mi sami s njimi. „Um die Strenge des apostolischen Wortes zu würdigen“, veli Reischl u istom mjestu, „dürfen wir nicht vergessen, dass sie zunächst Christen gilt, welche, wie in allen noch unmittelbar apostolischen Kirchen, durch die überströmenden äusseren Wunder- und Gnadengaben des heiligen Geistes, der (charismatischen) Ausstattung und den (mystischen) Erfahrungen auch der leuchtendsten Heiligen späterer Jahrhunderte, selbst als Gemeinde gleichkamen oder doch nur wenig nachstanden.“ Nije, braćo moja, svaki griešnik namah haeresiarcha. Nastojmo vjernike podučiti o nedostojnoj pričesti ono, što sveti Toma ovako izriče: „Duplex est res hujus Sacramenti . . una quidem, quae est significata et contenta, scilicet ipse Christus; alia autem est significata et non contenta, scilicet corpus Christi mysticum, quod est societas sanctorum. Quicumque ergo hoc sacramentum sumit, ex hoc ipso significat, se esse Christo unitum, et membris ejus incorporatum; quod quidem fit per fidem formatam, quam nullus habet cum peccato mortali. Et ideo manifestum est, quod quicunque cum peccato mortali hoc sacramentum sumit, falsitatem in hoc sacramento committit; et ideo incurrit sacrilegium, tanquam sacramenti violator, et propter hoc mortaliter peccat.“ (3. p. qu. 80. 4.). Tim ćemo kazati istinu; a istina će djelovati i najuspješnije i najtrajnije. Uz to pako bavimo se mnogo mišlju i mozganjem, kako će se malo ne sav tako zvani intelligentni sviet tamo dovesti, da počme ljubiti istine svete vjere i primati svetu pričest barem jedan put na godinu; jer Isus Krist, Spasitelj svega svieta i vrhovni i za svu vječnost odlučujući sudac za sve i svakoga, kategorički veli medju ostalim, kako svi znamo: „Nisi manducaveritis carnem Filii hominis . . non habebitis vitam in vobis.“ (Iv. 6. 54.). Mene sigurno, premda sam minimus, vrlo boli ovo troje: prvo veliko neznanje vjerskih stvari i žalostna nehaja za vjerske dužnosti i sredstva spasenja kod intelligencije, drugo sbilja žalostna nehaja i u nas svećenika, da se to malo na bolje obrati; treće često neobično slab takt u napinjanju žica na stroju propovjedanja svetih istina, tako da je muzika mnogo shodnija, da ljude vjeri i kršćanskomu životu otudji, nego da jih na to potakne i tomu pouči; te neznaš, bi-li shodnije applikovao lamentacije Jeremijine na prvo ili drugo ili na treće. Ići će bez dvojbe shodno applikacija na sve troje; jer je sve nekako kano iz kolotečine, Bogom si urezane, izašlo.

Toliko o prvom dielu propovjedi. Samo još doda jem, što sam već prije natuknuo, da nisam nit s onim podnipošto zadovoljan, na što nisam izrično došao.

(Dalje će sliediti.)

Pastirnica svećenstvu i vjernomu puku namjestničtva apoštolskoga u Hercegovini.

(Dalje.)

Blago vam, pobožne i vjerne duše, ako nebudete pošli putem izopačenikâ, niti njihovih naukâ slušali, nego vazda pazili na zakon Božji, i nastojali ga vjerno obslužívati. Ako nedopustite da vas zlo svlada, nego svedjer budete radili dobrim zlo svladati. Ako vas bude kitila prava, djelotvorna kršćanska ljubav, koja nitkomu zla nečini, a svakomu dobro želi: svatkoga poštuje, a nitkoga nepogrdjuje: pomaže nevoljnika, prima putnika, gladnika hrani i poji žednika: nevara iskrnjega, nego mu je blagotovorna; ona blagosiva i protivnika, i Bogu ga toplo preporučuje, da ga obrati, da ga milostju svojom izlieči i na pravi put okrene; ona bieži mržnju, neželi osvete, nego ju oslonja na pravednoga osvetitelja Boga,

koji će svakomu milosrdjem svojim i pravdom svojom izpraviti na vieke. — Nigda se, kršćani predragi, ni u največem dobru nepoholite, neuzdignite: jer Bog oholica netrpi, a poniznike miluje i svakim blagoslovom obdariva. Sve vam življenje bilo uredjeno, kako će vam uroditi viečnim spasenjem; po rieči bo Spasiteljevoj: *Kad bi sav sviet posvojili, a dušu izgubili, što bi nam koristilo?* — Osobito mi je ipak ovdje najvruće i najsrdačnije preporučiti najskoli roditeljim i gojiteljim mladjahnoga čovječjega naraštaja, da se nigda nezaborave težkih i strogih svojih dužnostih naprama diečici svojoj, da ju podgoje u strahu Božjem: jer je *početak mudrosti strah božji.* Ako se crv zaléže u klici, struk zdrav nepodraste. Dieca su ko mladikova stabla, ako se spočetka upravna drže i goje, taka će i podrestav ostati; ako-li se iz malena izkrive, taka će i ostariti. Roditelji su prvi učitelji svoje diece: zato uz krilo roditeljsko, uz njedra i mlieko materinsko, treba ih najbrižljivije zadajati mliekom straha Božjega i istinâ svetih; ter ih dobrim izgledom i riečmi priučavati i podgojivati na spasonosno i kriepostno življenje kršćansko. Velika je dužnost vaša, roditelji dragi, pred Bogom i pred ljudmi. Bog je vašoj rodjenčadi po vami dao život vriemeniti, a po vami iziskuje i njihov život duhovni. Ako im toga života nenastojite pribaviti, gdje ste im roditelji vriemeniti, tu ste im ubojice viekovite. Takodjer obitelji su temelj država, a temelj obitelji roditelji; pa tako biva da su nemarni i zli roditelji propast i obitelji i dosliedno državâ. Blagoti se onim državam, u kojih obiluju dobro uredjene obitelji, a naprotiva jao ti ga se onim, u kojih obiluju obitelji neuredjene i bezbožne! Dao Bog ter se na to obazrile kršćanske vlasti, i uznastojale skupa s' nastojanjem crkve svete, da se pobudi i razširi uzgoj kršćanski u obiteljih kršćanskih: onda bi samo mogli doživjeti spokoj i mir u svojih državah; jer kakvo se sjeme posije, tako se i žito ženje. No žalibože s' neoprostive zanemarenosti u toli životnoj stvari, doživjeli smo miesto družtvenoga spokoja, mira i blagostanja, strahote paklenoga medjusobnoga košenja, nepouzdanja, oružane propasti i rušenja: da se sada u čudu moramo priupitivati s' Prorokom Božjim: *Zašto su se uzrogoborili narodi, i puci se zamislili u taštine? Poduprše ih kralji zemaljski i poglavice se složiše u jedno: proti Gospodu i proti Kristu njegovu.* — Da se i vaše poštene kršćanske obitelji neokuže i neizopače na obću propast i vašu i družtvenu, mili kršćani, svu pomnju roditeljsku stavite, ter nauk čisti što primate od vaših pastirâ, presadjujte u mladjahna srdca vaše diečice: nastojte ih urazumljivati postupno kako podrestaju u stasu, neka napreduju i u sviesti kršćanskoga nauka i dužnostih. Dobro pazite da sa zlim družtvom nedruguju, čuvajte ih ko zenice očiju svojih, i od svake pogibelji uklonjajte; tada se samo možete svomu spokoju i njihovoj sreći nadati.

A vi diečice otca svoga nebeskoga! vi sinovi i kćeri roditeljâ svojih! dobro pazite na roditelje svoje. Vi ste ih, po zapoviedi otca nebeskoga, dužni ljubiti, štovati, slušati. Izza Boga prvi vam roditelji. *„Poštuj otca i majku, veli Bog, ako hoćeš da budeš dugovječan"* (Crkov) Opet vam govori: *Tko zabacuje karanje otčinsko, oni je bezuman.* Opet kaže: *Sinko, kako ćeš odvratiti roditeljim, što su ti oni učinili? Nastoj da otac bude imao s tobom radost i majka veselje. Tko svoga otca pogrdjuje i mater neštuje, tomu će vrane oči izkljuvati. Tko se boji gospodina, štovat će otca i služit će roditeljim svojim kao gospodarim.* Ako poslušali budete te Gospodnje opomene o vašim dužnostim, draga mladosti, to ćete biti blagoslovljeni i sretni od mlade mladosti do stare starosti i u sebi i u svom porodu. Kako su to mile rieči Duha Svetoga, kojimi vas, gizdava mladosti, ovako svjetuje: *Cvatom cvatite kano ljiljani, miruhom mirišite, listajte u milost; blagosivajte Gospodina u djelih njegovih* (Crk. 39.).

To vam ko nahrciti i vruće preporučiti moradosmo, pravovjerne duše. Dulje vam sada nadostavljati nesudismo nuždnim: ako bo nam Bog podieli života, imati ćemo prigodâ posebnije i razgovjetnije vas u obće i napose obaviešćivati, kako to potrebe i koristi uznosile. A što nemognemo mi, to će nadopunjati vaši brižljivi pastiri; vaši otci duhovni; a za sve vaši poštovani župnici, naši najpouzdaniji pomoćnici u ovršivanju pastirskih državanstvâ: da se čistoća vjere svete, ter poštenoga i sviestnoga življenja kršćanskoga u vaših srdcih očuva i što veće razplodi.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Tielovski obhod vodi danas sam uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup. Na poziv preuzv. gospodina bana grofa Ladislava Pejačevića prisustvuju mu civilne oblasti sa svojimi predstojnici.

— Na blagdan presvetoga Trojstva položile su u samostanu Magdalenka četiri sestre jednostavne zavjete. Jedna od njih stupi u odiel viši, a tri u odiel niži. Ovo je prvo polaganje zavjeta u ovom novom samostanu. Koliko ljubavi prema novoj domovini svojoj pokazuju redovnice opazilo se odatlje, što njeke već i razumiju hrvatski, ter se jednoj i predavaše znakovi prigodom polaganja samo govorom hrvatskim; sve pako priučiše mu se već u toliko, ter dostojno pjevaju u crkvi hrvatske pjesme. Neka revne Magdalenke što bolje upijaju duh te velike pokornice, pak će biti blagoslova s neba i njim, a po njih i domu našemu.

— G. Juraj Sporčić, do sada pr. upravitelj župe u Zaboku imenovan je namj. učiteljem vjere na dolnjogradskoj pučkoj školi Zagrebačkoj.

Njemačka. Ovoga mjeseca ističe baš sedam godina, što je pruska vlada iztaknula svibanjskimi zakoni zastavu na „kulturni boj." Oštro se je borilo kroz sve godine. Iztičuć borbu načela nije htjela, a nije ni mogla tako lahko i mirne duše popustiti ni jedna stranka. Mnogo,

vrlo mnogo trpili su u to doba katolici: nestajalo im danomice sve više pastira to viših to nižih; zatvarali im se hramovi znanja i pobožnosti, oduzimale im se svakom sgodom utjehe, koje im tek vjera podati može. Nu uztrajali su. I nakon žestoke borbe doživješe ipak čas, gdje se bura stišava. Danas tjedan (20. o. mj.) podnesla je vlada pruskomu saboru „zakonsku osnovu o promjeni crkveno-političkih zakona." Osnova ima 11 članaka, a sadržinom može se podieliti u tri strane. Predlaže najme osnova, da se njeke ustanove svibanjskih zakona posve promiene; za tim traži od sabora punomoć, da može vlada putem naredba promieniti i druge zakone po uvidjavnosti svojoj i potrebi; te napokon nek se vladi dopusti, da može preostale zakone svibanjske uporavljivat ili ne, i to opet po uvidjavnosti blaže ili oštrije. Kako se vidi, vlada želi, da od sabora dobije u crkveno-političkih pitanjih diktaturu. S ovoga stanovišta ona ne može zadovoljiti kako katolika tako ni njekih drugih stranaka pruskih. Katolika povrh toga ona ne može zadovoljiti ni s toga, što i ona stoji na istom načelu, na kojem su sagradjeni svibanjski zakoni; što po tom kulturnoj borbi neće učiniti kraj, za čim toliko čeznuše i katolici i protestanti, nego će ju zavući još u dalju, nedoglednu budućnost. Nu s drugoga gledišta zadovoljno mogu na osnovu gledati katolici. Ona je prvi plod njihova uzorna nastojanja, prva nagrada za uztrajnu njihovu borbu. Jer vlada je ipak uzmicati počela. Ona se je odrekla načela, koje je tolikoput naglašivala katolikom, da zakona mienjat neće, doklegod ih katolici prije ne poprimu posve, jer ih evo mienjat želi, prem ih katolici još nepoprimiše. Ona razlažuć tu osnovu priznaje višeput, da mnoge ustanove svibanjskih zakona idu tako daleko, kako ne bi smjele, sižu u djelokrug, koji nije njihov. Zato katolici s te strane pozdravljaju osnovu, jer ih samo bodri, da ostanu na stazi, kojom su do sada išli, pak da će, makar i kasnije dočekati čas, kad će vlada uviditi, da ne bude mira nutarnjega, da ne bude zadovoljstva kod katolika, doklegod vlada nedokine dosadanjih svibanjskih zakona, te ne počme na drugom, čvršćem temelju, u zajednici sa sv. stolicom označivat granica medju državom i crkvom, koje granice ona bi tako rado htjela doznati. Prema ovim nazorom prosudjivati će katolička stranka ovu osnovu, te po tom mogla bi vatikanska „Aurora" dobro ubavieštena biti, kad piše, da većina za osnovu nije još sada osigurana.

Francezka. Svakim danom množe se prosvjedi proti ožujskim dekretom. Uz biskupe vrstaju se revni vjernici, pa šalju senatu prosvjede, na kojih pojedinom podpisane su hiljade. Ovaj bodri duh, koji je katolike Francezke počeo nadahnjivati dobiti će novu hranu u kongresu katolika, koji je u Parizu otvoren bio 19. o. mj. Naravno i tu se je govorilo o tih ukazih. Započeo je vrlo liepo i oduševljeno senator Chesnelog. Pavao Besson razsvietlio je sgodno, do kakva nesmisla moći će doći vlada, bude li glede kongregacija posizala za zakoni, koje je izdala paklena mržnja na sve kršćansko, kako se je pozvala sada. Jer ima iz one kobne dobe i takvih zakona, po kojih bi se redovnik i smrću kazniti mogao, živi li bez autorizacije s braćom svojom! Zastupnik Keller živo orisa koristno djelovanje redova i zasluge njihove, koje si stekoše naročito na polju socijalnom. I te prezaslužne osobe u tolikoj su sada pogibelji: ter bi moglo ostaviti tužnu onu zemlju 30.000 redovnika, a 130.000 redovnica. Ovakvo razlaganje naći će živ odziv po Francezkoj, ter će se katolici još bolje oduševiti za sv. vjeru svoju, za koju se sve više oduševljivat počeše. To povećano oduševljenje razabralo se iz izvještaja Parsevalova, koji na kongresu izvjesti, kako je sve veći broj komunikanta po crkvah redovničkih. Budu-li francezki katolici i na dalje na ovom ognjištu stola Gospodnjega tražili oduševlenje, iskali pomoć, naprezanje protivnika ma još veće konačno uspjeti neće moći. U krilo brižne majke svoje, sv. crkve vratit će se i oni niži stališi, kojim je nevjera izčupala iz srdca i posljednju iskru plemenštine, a da im uz to uzkrati i svaku pomoć materijalnu, da ih gladne, gole i bose ostavi i danju i noćju bez kuća i kućište, bez zalogaja hljeba. Povratit će se, jer ih katolici prikupljaju u svoja „noćna ležišta", koja stadoše dizati naročito u Parizu. U takvom jednom ležištu prenoćilo je g. 1879. 30.794 samo mužkaraca, a podielio se 46.991 hljeb kruha. A dobri Bog blagosloviti će sadanje nastojanje francezkih katolika već i s toga, što oni vjeru Kristovu šire po Chini zamiernim uprav uspjehom. I o tom izviestio je skupštinu mons. Guellemin, koji je u Chini 32 godine radio. Kad je on tamo došao skoro nije kršćana ni bilo. Sada ih je već 22.000, a prošle godine pokrstilo ih se 1058.

Književno družtvo sv. Jeronima.

Pomako se iz II. u I. red. Pendl Vatroslav, načelnik u Martinskoj vesi. Pomako se iz III. u II. red. Car Petar kanonik u Bribiru. Stupiše u člane III. reda. Rubčić Filip, fin. mornar u Karlobagu. Dr. Kurelja Niko i Korsan Marija u Lastovu u Dalmaciji. Matešan Ivan, bogosl. u Spljetu. Posilović Mihovio, odvjetnik u Gradiški. Radošević Josip, učenik k br. 8. iz Prnjavora. Karijolić Lovro, seljak u Praputniku. Gavrilović Mato, posjednik u Petrinji. Korenić Luka, učenik IV. raz. pučke škole u Kaniškoj Ivi. Radotić Milan, obćin. bilјež. i Markes Blaž, obć. blag. u Kloštru Ivaniću. Plodinec Mato, učenik u St. Čičah. Crnjević Stjepan, učen. IV. raz. u Zaboku. Cop Ivan u Lokvah. Bogadek Mijo, kapel. u Novigradu. Milinović Simo, prof. u Sinju. Marinić Pavo, župnik u Potravlju. Šuman Luka, župnik u Turiaku. Učiona pučka u Sesvetah. Gjurekovec Mirko, djak u Sesvetah. Stigelmajer Fr. priprav. u Zagrebu. Androlić Pavao, klerik u Zagrebu. Tomljanović Julijana u Brodu na Savi. Franjković Mato, trgov. pomoćnik u Kobašu.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 23. U Zagrebu, 3. lipnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

O rezervatih.

(Dalje.)

13. Toliko namislismo reći o rezervatih u obće, a sada prolazimo na rezervate u zagrebačkoj nadbiskupiji. Glede same forme, kako su otisnuti u direktoriju, moramo najprije nešto spomenuti[1]). Ona posljednja izreka: concubinarii prius non absolvendi, quam dimiserint concubinas" neizriče rezervata, već hoće po svoj prilici sjetiti izpovjednika na ovaj grieh počinjen „in occasione proxima." Iz kojega je razloga ova izreka dodana rezervatom i to baš glede ovoga grieha, neznamo za cielo reći. Jer po sebi valja ovo načelo za svakoga griešnika, koj grieši in occasione proxima voluntaria, sive illa sit proxima per se sive per accidens, sive in esse sive non in esse. ako ove prilike neće izbjegavati i ostaviti[2]). Mi čitamo skoro istu ovu izreku već u provincijalnoj tirnavskoj sinodi g. 1611., čije su naredbe stupile u kriepost i za našu biskupiju. I u njoj su reservatom dodane rieči: „concubinarii vero absolvi non possunt, nisi dimittant concubinas[3])." Moguće, da je prama ovoj izreci dodana i našim rezervatom ova: concubinarii prius non absolvendi, quam dimiserint concubinas" Spomenutu sinodu je na ovu primjetbu sklonulo možda to, ili što su mnogi izpovjednici odriešavali takov grieh bez obzira na dimisiju, ili da je bila velika množina konkubinaraca. A prvo moglo se je možda tim laglje dogoditi, što su mnogi držali, da je „clandestinum matrimonium „validum", a nije poslje sv. sabora tridentinskoga ništa drugo nego konkubinat. Mi nagadjamo to s toga razloga, što se je god. 1564., dakle 47 godina prije navedene sinode, na diecezanskoj sinodi u Tirnavi izniela dvojba, da-li zakoni tridentinskoga sabora, naročito glede ženitbe, vežu takodjer Ugarsku[1]). O tom pitanju riešio je sinod: „Dubio itaque locus esse non potest, duorum jam saeculorum intervallo, consuetudine vim legis habente, quamvis nullo praecepto roborata, in tota Hungaria Concilium Tridentinum receptum esse."[2])

Moguće je dakle, da je ipak još prije tirnavske provincijalne sinode bilo takovih, koji su sklopili matrimonium clandestinum a ovakovi se jednostavno odriešili neobzirući se na dimisiju ili iznovičnu ženitbu. A da je bilo mnogo konkubinaraca vidi se iz toga, da je ista provincijalna sinoda morala na taj grieh sjetiti iste biskupe i vikare riečmi: Ut sacrilega concubinariorum impunitas radicitus evellatur: Episcopi et eorum Vicarii adversus concubinarios procedant secundum canones Concilii Tridentini[3]). A napokon mogao je sinod na ovu

[1]) *Casus in hac Archidioecesi reservati:* Haeresis externa. — Violatio Ecclesiae. — Percussio parentum. — Homicidium et incendium voluntarium. — Procuratio abortus. — Sodomia. — Incestus. — Mensurarum ac ponderum falsatio. — Concubinarii prius non absolvendi quam dimiserint concubinas.

[2]) Sr. Gury-Ballerini toč. 628. 629. II. dio. i sr. po Inocentu odsudjenu izreku: Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione versatur, quam potest et non vult deserere; quin imo directe et ex proposito quaerit aut ei se ingerit.

[3]) U pogl. 3. 11. čitamo: Ab his autem, quae sequuntur, peccatis sine licentia Episcopi nullus absolvi potest. Ab haeresi externa: A raptu Virginis: Ab incestu: A procurato abortis. Incendarios item: Violatores Ecclesiae: Voluntarios homicidas: Parentum percussores. Magicis ac veneficis artibus deditos: Falsarios monetarum ac ponderum absolvere sine licentia Episcopi non debent. Concubinarii vero absolvi non possunt, nisi dimittant Concubinas.

[1]) Sr. Constitutiones synodales Ecclesiae Zagrab. 1805. dissertat. Szentivany: Utrum concilium Tridentinum censeri debeat acceptatum in Hungaria etiam quoad solemnitates Matrimonii et signate quoad praesentiam proprii parochi et duorum saltem testium, ita ut sine his evadat irritum, ac invalidum Matrimonium pag. 4. squt.

[2]) Constitutiones Ec. Z. op. cit. c. IV. pag. 4. — [3]) c. 2. 3.

primjetbu prinukati ovaj žalostan pojav: Saepe item parochus, catholice ordinatus, vel ob supinam ignorantiam vel ob corruptos ac depravatos mores tepescere in animis miserae plebeculae Religionis catholicae ardorem sinit, donec sensim sine sensu a fide desciscant. Quamobrem duo illa cumprimis necessaria videntur. Primo ut nullis sumptibus, nullis laboribus parcant Episcopi in erudienda juventute, quae ad sacros ordines dignoscitur et de erigendis juxta Tridentinae Synodi decreta scholis provideant etc[1]). U koliko ovi razlozi vriede za danas nije nam suditi. Mi bi se usudili izjaviti, da se bolja čini ona stara primjetba: concubinarii (vero) absolvi non possunt, nisi dimittant concubinas, jer se njom izriče u jedno razlog „cur non sint absolvendi" „quia non possunt absolvi." A s formalnoga gledišta, glasila kako mu drago, ako već ostati mora, dobro bi bilo pred nju metnuti, *monitum*, *attende*, *nota* ili što slična. Što se tiče broja biskupskih rezervata, nije ga istina rim. stolica točno opredielila, ali iz spomenutih rieči sv. sabora „atrociora quaedam etc." i iz navedene okružnice sbora za biskupe i redovnike vidi se, da ih bude malo i to takovi, koji se riedje sgadjaju. Mi ih imademo ukupno devet. U koliko mi znademo za rezervate po biskupijah u Njemačkoj, Francezkoj, Italiji i u Austriji imademo ih mi razmjerno mnogo. Medjutim vise rezervati uviek o volji ordinarija i okolnosti biskupije.

Napokon valja nešto reći o prvom slučaju, koj je pridržan u našoj nadbiskupiji, a taj je „haeresis externa." Okružnica[2]) sv. sbora za biskupe i redovnike, koju jur spomenusmo, želi istina, da biskupi nepridržuju slučajeve, koje si je pridržao rim. papa, a kako znademo pridržao si je ovaj slučaj Pio IX. u konstituciji „Apostolicae Sedis" medju ekskomunikacijami „latae sententiae Rom. Pontifici speciali modo reservat . .[3]). U ostalom imade spomenuta okružnica opazku, da si iz osobitih razloga mogu ipak i ovakove slučaje pridržati biskupi. Za to valja ovaj slučaj gledom na konstituciju „Apostolicae Sedis" ovako uzeti: „haeresis" je pridržana sa cenzurom papi. Ako prestaje rezervat papin[4]) to nije tim odriešen grieh, jer si ga je pridržao ordinarij naravno „sine censura."

14. U tumačenju naših rezervata služiti će nam kao ravnalo službeni tumač blage uspomene biskupa Maksimilijana Verhovca izdan dne 5· siečnja god. 1789[1]). Mi ćemo ga diljem navesti slovi ležećimi, izpustiv tumačenje onih slučajeva, koji danas već nisu pridržani. Jasnoće radi dodati ćemo iza toga neke naše primjetbe i to na latinskom jeziku, jer nas na to sili i tehnologia i nježnost predmeta nekih slučajeva.

15. **Haeresis externa**[2]). *Ex. V. I.* „*Haeresis mere interna ab omni sacerdote jurisdictionem habente absolvi potest: externa vero conjuncta cum formali interna sive illa occulta sit sive publica semper reservata est.*"

Haeresis proprie sumpta est error voluntarius ac pertinax contra aliquam fidei veritatem ab Ecclesia propositam in eo, qui fidem recepit. Est autem 1. vel *interna* vel *externa*, interna: dum error talis in mente tantummodo residet sine indiciis externis; externa: dum talis error internus indiciis externis manifestatur. 2. *materialis* vel *formalis*: *materialis* quae fit sine ulla deliberatione et advertentia, adeoque sine debita ipsius dogmatis propositi aut momentorum, quibus innititur dogma, cognitione, e. c. si rudis et ignarus quidcunque oppositum fidei efutiat; *formalis* fit cum quis sui erroris argumenta nota habet et doctrinae dogmati catholico contrariae inhaeret. Quibus praemissis haec statuenda sunt: 1. haeresis, ut Ex. V. enarrat, mere interna (sive materialis sive formalis) non est reservata, quia peccata interna non reservantur; 2. neque est

[1]) c. 1. IV. — [2]) od god. 1602.

[3]) Cenzura glasi: „Omnes a christiana fide apostatas, et omnes ac singulos haereticos, quocunque nomine censeantur et cujuscunque sectae existant, eisque credentes, eorumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet eorum defensores." (I.)

[4]) Glede papinskih rezervata vriedi inače ovo pravilo: „sublata censura, non est amplius reservatum peccatum (Pontifici)." A prestaje cenzura papi pridržana, ako dotični ne može predanj osobno, da ga rieši cenzure. U tom slučaju fit „casus Papalis" „casus Episcopalis." A ako tko ne može osobno niti pred biskupa, tada ga može odriešiti svaki izpovjednik od cenzure odnosno od grieha. Mi smo naglasili osobno, jer nitko nije dužan pismeno obratiti se na papu ili biskupa, da ga odrieši od pridržane cenzure, kako to sv. Alfonso lib. 7. nr. 89. i Gury-Ballerini II. p. 575. obširno razlažu. Zapriečeni su pako osobno poći: „pueri, impuberes, filii familias, senes, servi, pauperes, infirmi seu valetudinarii, mulieres, regulares, atque a fortiore moniales, carceribus seu triremibus perpetuo damnati, demum quicunque adstringuntur officio alendi seu administrandi familiam vel publicum munus, quod sine publico aut gravi detrimento relinqui non possit." Sr. Alph. l. 7. n. 88. Iz C. Eos qui 22. de sent. Excom. in VI. može se utvrditi pravilo: quae dicta sunt de reservatis S. Pontificis ex paritate rationis extendi possunt ad reservata Episcopalia. Sr. Rocanglia Tr. 4. A. 1. c. 6. q. 5. Sr. o tom obširnu razpravu Ballerinievu ad Comp. Gury ad II. 575.

[1]) Pod naslovom: Explicatio casuum reservatorum in dioecesi Zagrab. (?) Mi ga kratkoće radi označujemo sa Ex. V.

[2]) Adjectivum externa redundat, cum interna peccata nunquam reserventur.

reservata haeresis externa et materialis, quia peccata materialia licet externa in foro interno non imputantur, ideoqe neque reservationis conditionem habent. 3. Igitur solummodo haeresis interna formalis conjuncta cum externa est casus reservatus. E. g. si quis interne realem praesentiam Christi Domini in Eucharistiae Sacramento neget sciens dogma hoc esse ab Ecclesia Catholica ad credendum propositum hancque suam negationem etiam modo externo sive occulte sive publice manifestat vel verbo vel scripto eam defendendo incurrit casum reservatum.

16. **Violatio Ecclesiae.** Ex. V.[1]) III. „*Omnes et soli casus, quibus Ecclesiae polluuntur; adeoque omnis injuriosa humani sangvinis effusio*[2]) (vocem effusionis stricte, in quantum copiam aliquam sanguinis denotat accipiendo *) *omnis item effusio voluntaria*[3]) *humani seminis, quae tamen sit aliquo modo notoria*[4]) — *homicidio inferius alioquin specialiter reservato, casus vero pollutionis, quae ex illicitis sepulturis contingere posset*[5]) *possibilitate sublata, sub praesenti reservationis casu intelliguntur.*

Miror, qua ratione quidam incerti nominis et anni interpres hunc casum alio modo intelligere potuerit confundendo profanationem et violationem Ecclesiae. „Nam invasio" inquit „malitiosa et violenta ecclesiarum; vel ejusdem bonorum, prouti etiam immunitatis libertatisque ecclesiasticae" est violatio Ecclesiae, quae reservationi est obnoxia. Lata Ex. V. nullum dubium esse potest, quin violatio sensu nostro exposita reservationi subjaceat. Quae autem censurae a Rom. P. Pio Nono in crimina allata ab incerto auctore latae sint, confer. Const. *Apost. Sedis* num. XI. XII. quoad Urbem cens. spec. m. r. V. spec. m. res. etc. Ceterum nota, crimina haec fieri oportere in ipsa Ecclesia, non vero in turri, tecto, sacristia, aliisque in cameris[1]).

(Konac će sliediti.)

[1]) In originali sub Nro. II. occurrit sequens casus reservatus: Magia seu magica et venefica ars: vel ut clarius explicat synodus Pazmaniana anno 1629. celebrata: Rerum sacrarum abusus ad artes magicas et superstitiosas. Cum modo magia casus reservatus non sit eum enarrandum praetermisimus. *Nota auctoris.*

*) quia effusio copiam non aliquot guttulas denotat.

[2]) i. e. quae non casu et per accidens fit sed studio et cum voluntate percussione aut vulnere graviter injurioso.

[3]) Intellige illicita vel per se vel ratione loci sacri. Non pollueretur igitur Ecclesia per copulam maritalem si justa adesset causa eam habendi e. g. ad vitandam incontinentiam.

[4]) etiamsi uni tantummodo pateat.

[5]) qui casus sunt: sepultura excomunicati vitandi et infidelis. Multi sunt, qui defendant, etiam sepultura infantis sine baptismate defuncti. Sed probabilis est sententia per sepulturam infantium, quorum parentes Christiani erant, et catechumenorum Ecclesiam non pollui.

[1]) Cf. Gury. II. 388.

Osvrt na „Katolički Propovjednik."

(Dalje.)

C) Drugi diel glavnoga stavka glasi: „Za taj grieh navuć će svaki na se prokletstvo najveće i najstrahovitije pokaranje." Dokazi za to jesu; jer da „Bog diže vrhu takovih svetogrdnika srditu desnicu, piše protiv njim strahovitu osudu vječne pogube i smrti, i šalje na nje najveće prokletstvo." Jasan je tomu primjer ono, što se nekoč dogodilo kralju Baltasaru. A to sliedi iz rieči svetoga Pavla: „Koji nedostojno blaguje i pije, blaguje i pije svoju osudu." (1. Kor. 11.). Dokaz je tomu i to, jer da „Gospodin Isus proklinje svakoga kršćanina, koji se usudjuje pristupiti k oltaru, nedostojno ga primat. Pod prilikom kruha vapije srditim i strahovitim glasom: Uzmi nesretniče i nasiti se mojim tielom; pij moju krv i ponovi u sebi svu prijašnju moju muku. . . Ali znaj, da primajuć me u nedostojne svoje prsi, primaš najviše prokletstvo i osudu vječne smrti." To se razjašnjuje nekim užasnim dogadjem iz života cara Konstancija, komu da je od njega ubijen brat neprestance dovikivao s kaležem krvi svoje u ruci: „Pij, brate, pij; nasiti se krvi brata svoga, koga si nepravedno ubio." To su dakle dokazi. Pa kad k tomu čuješ, kako i radi česa namah je čovjek nosilac svega toga prokletstva; to će biti kad strogo zaključujućega i riečim propovjednikovim vjerujućega čovjeka naravna posljedica zdvojnost. „Videć", veli o. Fr. M. „neke pristupat na pričest s dušom, zaprljanom smrtnimi griesi, kojih ili porad stida nijesu izpovjedili, il ako su izpovjedili, ono nije valjalo porad pomanjkanja pravoga pokojanja, Bog diže. . ." Prema tomu će najpametnije raditi vjernici, ako nebudu nikada dolazili na pričet.

Moja dakle malenkost prigovara opet svemu, i tezi i dokazom. No na dokaze doći ću pod D., te sam jih ovdje samo za to u kratko naveo, da se bolje razumije smisao, u kojem o. Fr. M. uzima tezu.

Tvrdi dakle koncionator, da za „grieh nedostojne pričesti navlači svaki na se prokletstvo najveće i najstrahovitije pokaranje." Prvo, na što bih želio sjetiti o. Fr. M., koji, koliko sam ovdje ondje i druge neke njegove propovjedi čitao, rado rabi superlative, a onda i drugu braću svoju, jest neka mjera u izrazu. Tko nepazi na tu mjeru, neka bude uvjeren, da će dobroj stvari mnogo više škoditi nego koristiti. Doći će zgoda, da i najumjereniji čovjek mora rabiti superlativ; tad ga prati taj uspjeh i božji blagoslov, da se njegov superlativ uzme zbilja kao takav. Usuprot onaj, koji uviek

[1]) Cf. Gury. II. 388.

*

u superlativu govori, žanje žalostan plod, da se i najistiniji njegov superlativ uzme uz svakovrstne okrnjke. „Najveće prokletstvo i najstrahovitije pokaranje", jest sigurno gubitak neba i vječna pozitivna kazna u paklu; i to kazna svojom grozovitošću medju paklenimi najveća. No stoji-li, da je „svaki" navukao na sebe bezuvjetno takovo prokletstvo i pokaranje u smislu o. Fra. M. radi nedostojne pričesti? Ja bih sigurno želio i sebi i svojoj braći svećenikom veliku ozbiljnost i to mnogo veću nego ju imademo, kad se radi o težkom griehu, koji čini čovjeka, iztjerav iz duše milost posvećujuću, ako ju je našao, krivcem vječne muke, koji umanjuje mnoge druge božje darove u nas, koji napokon može dovesti do žalostnoga zasliepljenja uma i srdca. Ele dok je čovjek na zemlji još nije nit u najužasnijem stadiju svoga duhovnoga života proklet; osobito pako stupanj kazne je svakomu stvoru na zemlji skrovan. To valja o svih griesih bez iznimke; kud i kamo valja o nedostojnoj pričesti, koja nije nit svojom vrsti nit disposicijom komunikanta najteži grieh, napinjao se o. Fr. M. koliko mu drago, da to dokaže; dokazi bo za to nisu van sofismi i to uprav neliepi. Nedvojbeno je, da je u obće govoreći sacrilegium kod pričesti u svećenika teži grieh, nego je kod laika; nedvojbeno je, da mnogi svećenik počini mnogo sacrilegia: no ipak je ne samo nedvojbena istina vjere katoličke, da se i taj grieh može oprostiti; nego je takodjer činjenica, velikimi i jakimi dokazi učvršćena i rukama velikih svetaca zabilježena, da ih se je mnogo i mnogo obratilo i spasilo iza tako žalostnih svetogrdja. Čitajte život sv. Franje Saleskoga, svete Terezije; prodjite pokorničke kanone, pa ćete se sigurno namjeriti na vanredno utješne stvari u tom pogledu. Nemojmo, gospodo, namah grieha ljudskoga u svem izjednačivati griehu vražjemu; to su stvari u mnogom pogledu toto coelo različite. Sve to neka imade učitelj božje objave na pameti, osobito kad jednostavne vjernike poučava.

D) Dodjimo na dokaze. Da neučinim nikomu krivo, te da nepodmetnem, što se netvrdi, navesti ću glavne dokaze in extenso. „Kad stojite pred ovim svetim oltarom", počima o. Fr. M., „da se pričestite, pa da bi vam se ukazala strahovita ruka, kakono se jednoč ukazala svetogrdnomu kralju Baltasaru, koja bi krupnimi slovi pisala osudu vječnje pogube i smrti protiva svakomu kršćaninu, koji se usudjuje nedostojno na pričest pristupiti, nije-li istina, m. dr., da biste svi, koji bi ono strahovito pismo gledali, od straha protrnuli i u srdcu pomrli? Jest istina, odgovarate. Sad znajte, da se ovo istinito dogadja svaki put, kad god se presveto tielo Gospodina Isusa podjeljuje i prima u svetoj pričesti. Onaj Bog, komu su najskrovnija ljudskoga srdca očita, i koji motri tanko po tanko dostojnost i nedostojnost svih, koji k oltaru pristupaju, videć neke pristupat na pričest s dušom, zaprljanom smrtnimi griesi, koje ili porad nepomnje u izkušavanju ili porad stida nisu izpovjedili, il ako su izpovjedili, ono nije valjalo porad pomanjkanja pravoga pokajanja — Bog diže vrhu takvih svetogrdnika srditu desnicu, piše proti njim strahovitu osudu vječne pogube i smrti i šalje na nje najveće prokletstvo. Ako ovo, što vam govorim, nevjerujete, jer očima negledate, evo vam ruke apoštola sv. Pavla, upravljene po duhu svetom koja piše: „Koj nedostojno blaguje i pije, blaguje i pije svoju osudu." (1. Kor. 11.). Koji god, ovako grmi ovaj sveti, koji god se u smrtnom griehu usudjuje primati ovo presveto otajstvo tiela i krvi Isusove, nek zna nedostojnik, nek zna svetogrdnik, da si prima Gosp. Isusa, ali ne kao premilostivoga spasitelja', nego kao strahovitoga i srditoga sudca, koj ga sudi i osudjuje na vječnu propast." — Tuj nam se najprije osvrnuti na primjer uzet iz Daniela gl. 5. o Baltasaru; za tim na ono, što o. Fr. M. zahtieva od komunikanta, da nebude nesretniji od Baltasara; napokon na rieči svetoga Pavla. Neka se pako štovani čitatelj opet sjeti, da je stvar neizmjerno važna, te me neka izpriča, ako mu se čini da sam preobširan. Ja sam naime toga mnienja, da ćemo ovakvimi propovjedmi ljude odtjerati od primanja presvetoga tiela Kristova; a što smo za to poslani od katoličke crkve, bivši nam dana vlast propoviedati? Ili zar je to nakana našega Spasitelja, da mi istina njężno sborimo „Domine, Domine;" no ljude od njega gonimo, te tako ni sami mi ni drugi pravo do njega nedodju.

Kad si dakle mirno, naročito uz čestiti kakov tumač, pročitamo petu glavu u sv. proroka Daniela, doznajemo, da je taj kralj Baltasar, sin ili unuk velikoga Nabuhodonosora, priredio nekom zgodom, valjda prigodom svetkovine babilonskih kumira, presjajnu gostbu, kod koje je bilo tisuća njegovih velikaša, a na odieljenom opet mjestu njegove mnogobrojne žene i konkubine („uxores et concubinae"). Kad su se već gosti ponapili i razkalašili, dade Baltasar donesti k stolu ono častno i sveto posudje, koje bješe njegov otac ili pradjed nekoč donesao iz božjega hrama u Jerosolimu, te ga metnuo nekamo na sigurno mjesto; ali ga od štovanja ipak kod svoga stola nikad rabio nije. To dakle posudje dade donesti Baltasar te tako pred svimi svojimi velikaši i zajedno s njimi, pa čak sa svojimi ženami i konkubinami stao piti iz onoga posudja, što je božjemu narodu bilo takova svetinja. Pri tom su onda hvalili i slavili Babilonci svoje bogove, a sigurno ne samo činom već i riečmi razkalašenici hulili Boga pravoga, kojega su posudje tako prpošno skvrnuli. To se je činilo javno u velebnom vrtu na neizmjernu žalost i poniženje izraelskoga naroda i njegove vjere. To je činio Baltasar, koji je znao, što i kakovo pokaranje se nekoč dogodilo njegovu otcu Nabuhodonosoru; a sigurno, da je htio, imao je predosta zgode spoznati pravoga Boga. Nije bo bila samo kakova obškurna činjenica, što je izraelski narod, štovatelj pravoga Boga bio već više decennia u Babilonu; bio je sigurno dobro poznat onaj veličanstveni dogodjaj s Ananijom, Asarijom i Misaelom, koji nisu bili takodjer kakve babice u kutu, već kraljevski najviši činovnici; a što je,

i tko i kolik-li je bio osobito Daniel u Babilonu, to uče i kršćanska djetca u školi. Uza sve to rade oni kod svoje gostbe tolike nepodobštine. „Tu quoque", veli sveto pismo tom zgodom, „filius ejus (Nabuchodonosoris) Baltassar, non humiliasti cor tuum, cum scires haec omnia: sed adversum Dominatorem coeli elevatus es, et vasa domus ejus allata sunt coram te, et tu et optimates tui, et uxores tuae et concubinae tuae vinum bibistis in eis: deos quoque argenteos, et aureos, et aereos, ferreos, ligneosque et lapideos, qui non vident neque audiunt, neque sentiunt, laudasti: porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua et omnes vias tuas, non glorificasti." (Dan. 5, 22. s.). Radi te dakle tako javne, tako prpošne, tako obćenite, budući u njoj zastupano, da tako rečem, čitavo kraljestvo, napokon radi tako smutljive blasfemije i sacrilegija, ukaže se na najočitijem mjestu zida od kraljevske palače ruka pišuća svoj užasni: Mane, Thekel, Phares. „Idcirco", kaže Daniel kralju, „ab eo (sc. Deo) missus est articulus manus, quae scripsit hoc, quod exaratum est." (v. 24.). K tomu još moramo na pamet uzeti, da je i taj sav dogodjaj kod toga stola bio kao zadnji kamen k hrpi svih drugih grieha i zločina kako čitave te dinastije, tako i grada i kraljestva. Sad se sjetimo, koliko je svega toga negdje moralo biti, kad je Babilon u svetoj objavi neprestano symbol svake grehote i odpadničtva od Boga. Napokon, česa nesmiješ mimoići, nekaže sveto pismo, da je tom zgodom nad tim kraljem izrečena osuda vječnoga prokletstva, već samo da je njegovoj dinastiji konac došao radi njegovih grieha: „Mane: numeravit Deus regnum tuum et complevit illud"; (v. 26.). Razlog tomu daje „Thekel: appensus es in statera et inventus es minus habens"; (v. 27.). Pa da bude čim žešći utisak, kaže „Phares", kako će drugi biti gospodari njegova kraljestva: „divisum est regnum tuum, et datum est Medis et Persis." (v 28.). To nam povieda sveto pismo te dodaje, da je iste noći Baltasar ubijen. „Eadem nocte interfectus est Baltassar rex Chaldeus." (v. 30.). Da-li je pako on za uvieke glede spasenja duše svoje izgubljen ili ne; toga sveta objava nekaže, pa s toga ote stvari bez posebne objave nitko znati nemože. Prošlost toga kralja bila je zla i bezbožna; iza takova života, ako nenadodje obraćenje i pokora, sliedi dakako propast. No što je stvoritelj i njegove duše, koji je zajedno svet i pravedan, ali i milosrdan, u zadnje časove njegova života i on sam uz milost božju učinio; toga mi neznamo. Sigurno ono, što je i taj razkalašenik poslije tako grozne propovjedi Danielu učinio, vrlo ugodno čovjeka iznenadjuje: „Tunc jubente rege indutus est Daniel purpura, et circumdata est torques aurea collo ejus; et praedicatum est de eo, quod haberet potestatem tertius in regno suo." (v. 29.).

Pa da je o. Fr. M. sve to in composito imao na pameti, sigurno bio bi oprezniji, nego je, kad kategorički tvrdi, da se sve to kod svakoga podjeljivanja svete pričesti dogadja: „Sad znajte", njegove su rieči, „da se ovo istinito dogadja svaki put, kad god se presv. tielo Gospodina Isusa podjeljuje i prima u sv. pričesti." Ovdje samo još pitam propovjednika, odkud on ipak znade, da mora biti uviek medju komunikanti, bilo ih malo ili mnogo, takodjer svetogrdnih? ako to nestoji, onda je i onako čitava tvrdnja prazna slama. No kad bi i stojalo ter se zbilja medju komunikanti nalazi budi koji svetogrdnik, još nesmiješ namah Baltasarova „Mane, Thekel, Phares" uporavljati; jer, prijatelju, drugo je nešto sva babilonska bezbožnost i grehota nego je jedan grieh nedostojne pričesti. Ali naš propovjednik siže i dalje, nego osuda u Babilonu: „Bog diže vrhu takovih svetogrdnika srditu desnicu, piše protiv njim strahovitu osudu vječne pogube i smrti, i šalje na nje najveće prokletstvo": „Mane, Thekel, Phares" u Babilonu naviestio je, kako će se dinastija i monarchia babilonska skrhati; „Mane, Thekel, Phares" kod nedostojne pričesti naviešta vječno prokletstvo duše, što je veća nesreća nego je propast svih dinastija i svih monarchija i svih država svega svieta sa svim, što u sebi imaju blaga, slave, znanja i umienja, u koliko je sve to lih nešto vremenita, veleći Spasitelj: „Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur." (Mt. 16, 26.). Znamo, da radi težkoga grieha postaje čovjek krivac vječne smrti; nu odakle zna o. Fr. M., da je Bog radi toga u pričesti učinjena grieha zbilja odlučnu osudu izrekao te nije nakan oprostiti? Što misli o. Fr. M., da kakva duša padne, uzamši njegove rieči kako glase i vjerujući njemu, u očajanje, ter joj neprestano tutnje u ušiuh rieči, da je izgubljena, bi-li se on mogao u svojoj duši smiriti, ili nebi-li si morao predbacivati, da je, premda u dobroj nakani, veću nepravdu milosrdju božjemu nanio, nego-li je dotična duša božjoj svetosti, primivši nedostojno presveto tielo Gospodinovo?

(Dalje će sliediti.)

Pastirnica svećenstvu i vjernomu puku namjestničtva apoštolskoga u Hercegovini.

(Dalje.)

Ništanemanje ovom nam je prigodom što usrdnije upraviti i k' vam pozdravnu pastirsku besiedu, ljubezna po Isukrstu i po Redu svetoga nam otca Frane Braćo; a najpače vam Poštovani otci, kojim trudno, ali dično, breme pripada — brinuti se vjerničkimi dušami po župah vam povjerenimi. Da, srčani i hrabri Isukrstovi četnici i naši u pastirstvu vierni pomagači, iz dna bratskoga i starješinskoga srdca pozdravljamo vas, po dužnosti vam najtoplije preporučujući stado krvlju dobrostivoga Spasitelja odkupljeno, i nam vlašću crkve svete izručeno, da ga pazimo i spasonosnom pastvom pasemo. Prebirimo, Braćo, okom vjere, kano svagdanju ručnu knjigu, priliku, koju nam Spasitelj ostavi o pravom, dobrom Pastiru, i o nevaljalom plaćeniku. O tu priliku omjerajmo, i kano

kroz ogledalo ogledajmo, pastirovanje naše: da po nesreći nebi spali s dostojanstva i vjernosti pravih pastirâ, na nedostojnost i nevjernost podlih plaćenikâ. Dobri pastir stado svoje poznaje, i medju stadom razaznanje ako ima koje nezdravo ili otrovano, hromo ili ozledjeno; ter jednim nastoji lieka i suprotive davati, nebi-li ozdravili; drugim melemâ privijati, nebi-li rane i bole zacielile. Navraća i uvraća po zdravoj i obilatoj paši; bdije i pazi, da ni strvna zvier nenaleti i neukolje, ni lupež neodnese i ciglo od stada njegova. Odvraća stado od svake otrovne paše; neumorno ga dobrom hranom pita i na vrieme poji i nasalja. Od mećave i hleda pod pokrov i u toplo zaklanja; a od žestokih vrućinâ u plandišta ugoni. Ako se gdje koje zamisli ili kamogod zajde, naprešno izgubljeno traži i u stado veseo povraća. Dika mu najviša da mu je stado zdravo, plodno i ugledno: s toga nanj pazi i kroz noć i bdije da mu ga kakvo zlo nezadesi. Take pastire osobita božja milost prati. Takim se pastirom rodjenje Spasiteljevo po Angjelu najprije naviesti, da odmah od rodjenja svoga dobri Spasitelj, u onih pastirih, blagoslovi i ohrabri sve dobre pastire, koje je imao budućemu svomu stadu odrediti. „*Što je to,* veli sv. Grgur (Hom. 8.) *da se bdijućim pastirim Angjeo ukusuje i božja ih svietlost obasjava? nego što su mimo ostale dostojni gledati visoke istine oni, koji vjernomu stadu brižljivo znadu pastirovati; i dočim oni pobožno bdiju nada stadom, nad njimi božja milost blieska.*“ A što nepravi i nevaljali pastir? On nenastoji oko povjerenoga mu stada; pače višekrat njemu, nevaljalcu, ni stalo nije pa ga stado ostalo — propalo! on ga, lienac, zapušta da mršavi, da spada, da se gubi; uba nemari što ga zvieri razgone i razdiru, a lupeži odnose. Na bolju pašu nenavraća, niti se toliko brine raztrkano zauzbijati i prikupljati natražljivo, niti otrovano liečiti, ili izgubljeno tražiti. Njemu, bezdušniku, svejedno — gladom i žedjom — stado smicati. Ipak on ima vazda pune ruke — zloćom izmišljenih — razlogâ — sebe ogovarati i braniti, kô da on ničemu kriv nije, što stado nesamo nenapreduje, nego propada i zaglavljuje. Njemu je do plaće, njemu je do počivanja i spavanja, a sa stadom bilo kako bilo, veoma ga nežulja i nebrine! To je crna prilika nevaljalih i bezdušnih pastira — najmenika, koje drugo od Isukrsta nečeka, nego viečnje prokletstvo s' plaćom nedospietnih paklenih mukâ.

Prečastna Braćo! mi smo po primjeru pravoga pastira dužni za svoje stado i život položiti, ko što ga i Spasitelj položi. A to učini iz velike ljubavi prama stadu svomu: tako treba da i u nama gori svedjer djelotvorna ljubav prama Bogu i spasenju dušâ; pak ćemo onda samo junački svaku pretrpiti, niti se ikakva truda pobojati u zvanju i ovršivanju dužnostih svetoga nam pastirstva. „*U tom smo poznali,* kaže sv. Ivan (I., knj. 3.) *ljubav Božju: jer je život svoj dao za nas: i mi imamo uložiti život svoj za braću svoju.* Stanovitom i živom vjerom uz goruću ljubav duhovni pastir može čuda činiti u proizvadjanju duhovnih plodâ. I zbilja, toli je zamjerna, kriepka i privlačiva liepota blagoviestnika Isukrstovih pod gizdavim plaštom ljubavi! a bez toga pirnoga odiela to li su glotni plodi, ako nereknemo nikakvi, za spasenje. Bez ljubavi goruće pastirske ili se ništa neopravi, ili posve malo na putu duhovnoga pastirstva. Radi toga potraži Spasitelj taj uvjet i od sv. Petra, prije nego ga postavi vrhovnim pastirom svega stada svoga; prije nego mu uruči uzvišenu vlast ključâ nebeskih. Nezadovolji bo se, što ga biaše izkušao i utvrdio u vjeri, već mu trikrat zasebice ponovi uvjetno pitanje: *Petre, ljubiš-li me; i ljubiš-li me veće nego ovi.* Ter pokle Petar, ponizno odvraćajući da ga ljubi, na treći upit odgovori: *Ti znaš gospodine, da te ljubim*; samo ga tada podpuno uoblasti, govoreći: *Pasi ovce moje, pasi janjce moje.* Mi, Poštovana Braćo, obavljamo apoštolsko poslanstvo: s toga je naše stalnom i živom vjerom prednjačiti i svietliti povjerenomu nam stadu, a žarkom ljubavlju napunjati kršćanska srdca naših pravoviernikâ. Oboružani tim dvostrukim oružjem, možemo svaku zaprieku oboriti, protivštine svladati, napasti shrvati i odbiti, a neocienjivo blago zaslugâ zadostojati, izvodeći zamjerna djela u razplodjivanju spasenja dušâ: *Jer da neizmjerno blago razdieliš ubozim*, veli sv. Zlatoustnik (Hom. 3. n. 1. Korint.), *ipak si više učinio ako i samu jednu dušu spasiš.* O predraga i prečastna Braćo! Ko-li je uzvišeno dostojanstvo svećeničko u pastirstvu duhovnom! Mi tim postajemo suradnici Isukrstovi i Apoštolski na preporodjenje duhovno vjernih dušâ. Tim duhovni roditelji naših vjernikâ. Zar ih nepreporadjamo, sinove i kćeri Crkvi svetoj, u milosti Isukrstovoj po svetotajstvu Kršćenja? Zar ih na život neuzkrisujemo iz smrtnih griehâ, oblašću — Bogom danom — po svetotajstvu Izpoviedi ili Pokore? Zar ih nepodgajamo hranom Isukrstovom, i nekriepimo po drugim svetotajstvim? Jest, Braćo, dà, tim dostojanstvom — jedni smo vojvode, drugi smo četnici vojske Božje; liečnici od Isukrsta povlašteni, pastiri odabrani, svietlila pri mračinam ovoga svieta, sviećnici na vidiku postavljeni. *Neka svietli svietlost vaša, pred ljudmi,* veli Spasitelj, *da vide djela vaša dobra, i proslave otca vašega, koji je na nebesih.*

Dužnosti su naše, Braćo ljubezna, to-li težke, to-li mnogobrojne, bilo kano vjernih i straževnih pastirâ i blagoviestnikâ, bilo kano prosvietiteljâ i učiteljâ, bilo kano duhovnih roditeljâ i gojiteljâ, kano neustrašivih vodjâ i četnikâ, borećih se proti paklu i navalam paklenih silâ, ili kano sviestnih odvjetnikâ i pobožnih posrednikâ medju Bogom i povjerenimi dušami. No što bi ja to sve nabrajao: kad to svaki vas mora svedjer imati pred očima, da točno i plodno obavi svoje stroge dužnosti. Samo ću ovo rieti: kad bi tegobu i množinu naših dužnostih omjerili o razne starliške i činovničke obvezanosti u svietskoj vladavini, to bi prostranost i zamašitost naših dužnostih u svaku od onih zasiekla, ter od svake njih u naših bi dio našli, i to u toliko uzvišenijem stepenu, koliko je

izvrstitiji život duhovni od vriemenitoga, koliko plemenitija duša od tiela. Pak zato je i tegobnije da se vjerno i točno izvrše. Odtale i potiče — što nam Bog i Crkva sveta strogo naredjuju da se podpuno i svestrano izučimo prije, nego-li se uzvišenoga pastirstva poduzmemo. Inače bi se obistinilo: *sliepac sliepca vodi pa oba u jamu.* Ili ono drugo: *Dieca iskaše kruha, a neimade im ga tko razlomiti.* Nedajmo se da tako s nami bude, već sliedimo ono sv. Pavla: *Karaj i moli u svakom strpljenju i nauku;* da se izkoli o nama ono Spasiteljevo: *Koji bude činio i drugoga učio* (činiti), *taj će se velik zvati u kraljestvu nebeskom.* Takodjer i ono: *Koji na spasenje podučavaju mnoge, sjati će kano zviezde na viekovite viekove.* Iz svih silâ radimo da nas pri svršetku vjernoga pastirovanja susretne glas nebeski: *Evo velikoga svećenika, koji u dnih svoje ugodi Bogu.* Donajpotle ona konačna pozdrav miloga Boga: *Veseli se slugo dobra i vjerna, jerbo si svrhu mala vjeran bio, svrhu mnogoga postavit ću te, unidji u radost Gospodina svoga.*

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

U Petrinji, 31. svibnja 1880. († Josip *Gabaj*, župnik komarovski). „Ne itaque invideris fratri tuo: quiescit, tandem tutus, tandem aeternus est", uzdahnuli smo na glas tužni, da je umro Josip Gabaj, župnik komarovski. Pokojnik rodi se u Hlebinah 5. veljače 1825. od otca Jakoba i Barice Gabaj. Otac mu zvanjem stražmeštar pošalje Josipa u početne škole u Varaždin. Gimnasij svrši u Kaniži. Svuda dobar, svuda marljiv stupi u zagr. sjemenište. Zarede ga u svećenike 1847. Kapelovanje mu revno, te uz njegovu blagu dušu sapinjala se kršćanska srdca pobožnoga puka. Godine 1859. posta župnikom u Komarevu. Blag, revan u službi namakne obiljna dobra svomu stadu. Kako je bio gorljiv za obće dobro vidimo ga u Petrinji dne 25. t. mj. u školskom vieću. Poštena duša naprezuje se, razbistruje, brani, ljuti se. Onako uzrujan pohrli kući. Noćju u dva sata našli ga mrtva. Pala mu kap. Sprovedosmo ga do hladnoga groba. Bilo nas braće svećenikâ do 12. Tužni provod vodi veleč. g. Juraj Štengel. Sjedinjuje se dobar pastir sa pokojnici, koje toli ljubio i obskrbljivao. Krije zemlja mrtvo tielo. U nju udara se križ čovjeku, koji je križu prisegao i i vjeran mu ostao sborom i tvorom. Plaču braća svećenici, plače njegov rodjeni brat. A puče gdje si ti? — Zar nije taj dan tvoje tuge, da se sabereš i pomoliš na grobu tvoga umrloga pastira, koji se toli vruće za tebe Bogu molio? Neima tebe. To peče, to boli. Uz bistru pamet ali i plemenito pobožno srdce puk je zdrav, puk snažan! Nasljedniče prevriednoga pokojnika budi mu daljnjim liečnikom! *S. V.*

Iz Lonje. (*Nova crkva.*) Poslje dvadesetgodišnjih raznih borbâ pošlo je župljanom lonjskim pred tri godine za rukom, da si župnu crkvu sagrade. K tomu im je c. kr. glavno zapovjedničtvo kao krajiška zemaljska upravna oblast u Zagrebu znatno u pomoć pritekla; uz to imali su u crkvenoj blagajni nješto, a razporezaše i trogodišnji prinos. Tim načinom, prem je malen broj u župi dušâ stoji danas u Lonji liepi hram božji. Ali nemože se niti ovo tajiti, da su župljani lonjski u velikom strahu prije započete gradnje crkve bili, misleći, da jim, štono ljudi vele, niti kokoš iza gradnje u dvorištu ostati neće, ali kad sada — usljed ote gradnje nikoga niti glava zaboljela nije, pa uzhićeni radostnim glasom svemogućemu stvorcu hvale doprinose, da jim se u istinu nije takova šta neugodna zbilo, da su uz male svoje prinoske i pripomoć visokog erara, uz neznatne potežkoće tako krasnu crkvu sagraditi uzmogli. — Na dalje mora se pripomenuti, da i obćinsko poglavarstvo lipovljansko nije u zadnjem redu kod ote gradnje crkve bilo, jer im je sav potrebni drveni material za gradnju crkve pribavilo, pa i mjestni župnik g. Josip Mikulić neutrudivo je nastojao oko gradnje ote crkve. Nastojanjem župnika bi tako udešeno, da je ta crkva upravo u oči duhovske nedjelje i dogradjena imenito tako priugotovljena bila, da se u njoj služba božja bi služiti mogla, ali iz uzroka, što blagoslovljena nije bila, čekalo se je do trećeg dana t. j. duhovskog utorka, koji je za blagoslov crkve urečen opet zato, što se taj dan tako zvano *prošćenje* Duha svetog u lonjskoj crkvi slavi. Iz ciele okolice pohrli narod u velikom broju k toj redkoj svečanosti, da ju svojom prisutnošću hvaleć, slaveć, veličajuć sveviśnjeg što ljepše ukrasi. Ranim jutrom toga dana doputovâ i prečastni gosp. podarcidjakon Mijo Mikić iz Nove gradiške, koji je po preuzv. gospodinu nadbiskupu zagrebačkom za blagoslov ote crkve opunovlašćen, koji za mali čas po svojim dolazku tu svečanost i obavljati stade. Uputiv se iz župnog stana sa više svećenika kapelici u kojoj se je za vrieme gradnje i služba božja obslužavala, podje procesijom prama novoj župnoj crkvi uz milozvučno pjevanje litanijâ svih svetih. Došav procesija do pred crkvu svršio je g. podarcidjakon sa inim svećenstvom daljnje obrede u latinskom jeziku, a po tom unišav u crkvu dovrši litanije, obavi još njeke obrede, te poče sv. misu služiti, koju je uzveličalo svečano gruhanje crkvenih mužarâ, te osobita propovjed, gdje su iztaknuti svi dobročinitelji, a narod opomenut, neka mu bude zahvalan i neka se valjanim životom svojim uvjek vriednim pokaže takvih dobrih ljudi.

Mijo Šipuš, puč. učitelj.

Viestnik.

Zagreb. Tielovskomu obhodu poslužilo je danas tjedan vrlo liepo vrieme. Jasno nebo bez oblačka, a sunce ipak nije prežestoko bilo. S toga se je obhod mogao liepo razviti po gradu. A koliko je za takvu velebnu

svečanost sama narav pogodna bila našlo se je uz to revnih osoba, koje preduzeše brinuti se, da se dugi obhod obavi u što većem redu. Nastojanje im je uspjelo. U novije vrieme jedva je kada tako uredno obavljen obhod, kako ljetos. Prem je uz svu školsku mladež na hiljade učestnika bilo, kretanju ipak povećih zapreka bilo nije. Hvala za to i njekim privatnim osobam, koje se jako trudiše u tom; hvala gradskomu satničtvu, koje je svoje momke i spremno i sgodno po potrebnih mjestih namještalo; hvala i mjestnomu zapovjedničtvu vojnomu, koje je u istu svrhu nuždan broj momčadi drage volje dalo. Nu uz ugodno čuvstvo, koje osjećasmo sbog toga reda vanjskoga, neugodno nas dirnu, što se svake godine opaža, kako sve više i više ne staje nježne ljubavi nutarnje prema našemu Gospodinu i Spasitelju. Stariji znadu oduševljeno pripoviedati, kako su kršćani, kraj kojih bi obhod prolazio, nakitili kuće svoje, kako im je ljepše srdce kazivalo. Danas je tomu već skoro posve ne stalo traga. Gdjegdje samo naći je tomu tragova danas. I obrtnik, i trgovac, i činovnik, i — što hasni tajiti — i redovnici, i zavodi njeki duhovni i župnici zaboraviše na taj liepi običaj, na taj krasni znak nutarnje ljubavi prema Gospodinu. Mi ne znamo, kakvom dušom moglo se je sa gradskoga župnoga dvora gledati na privatnu jednu kuću u Pivarskoj ulici, koja se je nagonu srdca svoga liepo odazvala. Mi se čudimo, gdje na to zaboraviše milosrdna braća naša, kad im sigurno za to nemanjka ni sredstva ni volje! Kad se ovakvi kažemo i s vana mi, što se tužimo na vjernike; što jadikujemo, da sviet ide sve više u zlo! Gospodin pohadja nas, kako ga mi štujemo. Tà i taj dan pjevasmo mu: Sic nos tu visita, sicut te colimus. I sluša nas. — Sbog kišovita vremena u nedjelju obaviše župe tjelovske obhode u crkvah. Danas, u osmini, obhod je na kaptolu, te uz vrlo pogodno vrieme vodi ga izvan crkve preč. g. N. Horvat.

— Umrli su: Antun Jelić, umirovljeni župnik Jasenovački 23., a Josip Gabaj, župnik u Komarevu 25. svibnja.

— G. Mijo Domitrović, kap. u Sladojevcih, postao je župnikom u Turnašici; Stjepan Bešan, duh. pomoć. premješten je iz Kamenskoga u Križovljane.

Rim. Ob osnovi, podnesenoj pruskomu saboru, progovoriše već i talijanski listovi katolički. Uvaženi list „Voce della verità" odbacuje od sv. stolice krivnju, što dogovori s Njemačkom uspjeli nisu. Pismo sv. otca kolinskomu nadbiskupu jasno svjedoči, kako je sv. stolica vruće mir želila. Nu nikakvoj pomirbi za volju nije mogao sv. otac predati crkvu svezanih ruku na milost i nemilost državi. Za to on ne može odobriti ni podnesene osnove o blažoj uporavi postojećih zakona. Vlada bo sada više traži, nego-li ima od svibanjskih zakona; ona bi htjela, neka crkva ma i neizravno prizna one zakone, što naravno učiniti ne može, za odmjenu pako nudja crkvi ono, što ona ili odbiti mora, ili je preneznatno po sebi. Dapače ima u osnovi točaka, koje bi mogle i u kler unesti zlu klicu pokvarenosti. Sve pako polakšice samo su privremene, ovise o volji ministra i njekih drugih ljudih vladinih, što se naravno svaki čas mienja. Za to je posve pravo, što ovakvu osnovu katolici odbijaju, a odbit ju ovakvu mora i sabor, neće-li povriediti dostojanstvo svoje.

Njemačka. U petak (28. pr. m.) započeta je u pruskom saboru razprava o zakonskoj osnovi glede promjene crkveno-političkih zakona. Razpru započeo je ministar nastave Puttkamer. Iz cieloga govora proviruju dvie struje, koje njegovim srdcem teku. On vidi koliko trpe katolici; on je uvjeren, da država toga ne smije hladno gledati, nego da joj je dužnost pomoći im. Nu proti toj struji djeluje živo druga, koju je on usisao u podnebju protestantskom, koju je on našao na svojoj ministarskoj stolici, a po osvjedočenju ne može joj se posve oteti. Za to je njegov govor prepleten i takvimi frazami, kakvimi se je nabacivati znao njegov predšastnik: kako Rim želi, da zavlada svietom, kako je tvrd i okorel, te ništa popuštat neće itd. Obrazlažuć svakako i nikako osnovu preporuča ju kući, te izjavljuje, da je vlada spremna dopustit i izpravke, samo neka ne diraju u načela, na kojih da je osnova složena. Proti osnovi govorili su „naprednjaci", a govorili su i katolici, što smo naslućivali već posljednjiput. Stanovište njihovo označi liepo dr. Windhorst. Središte sudjeluje pri razpravi, nu neće odmah prigodom obćenite razpre konačne rieči reći ob osnovi. Sudjelujuć pri razpravi i glasujuć kod pojedinih paragrafa središte neće se tim odreći ni jednoga crkvenoga prava. Izriče pako središte već sada svoje čvrsto uvjerenje, da u zemlji ne bude mira, doklegod se ne uzpostavi *status quo ante.* Središte će nastojati, da se osnova promieni u toliko, ter će ju poprimiti moći, nu ne nada se, da će u toliko uspjeti. Pošto je osnova predana posebnomu odboru od 21 lica, da ju pretrese pokušat će središte već tu sreću, a nebude-li tu povoljna uspjeha, ponovit će pokus, čim dodje do specijalne razprave. Crkvenih prava pako popustit neće. Nisu ga u tom preplašila ni ona službena pisma, koja je vlada javnosti predala, a tiču se dogovora, koji se vode medju sv. stolicom i njem. vladom već godine. Jer jedno ne samo što nisu objavljeni dopisi sv. stolice, nego nisu priobćeni ni svi spisi vladini. A iz onoga što je priobćeno katolici njemački lasno vide, da je sva krivnja u njihovoj vladi, što dogovori urodiše napokon nikakvim plodom. Vlada je polazila u cielom dogovaranju s tako nizka stanovišta, ter se čovjek čudit mora. Ona je spremna bila u nječem popustit, ne da pomogne u nevolji katolikom, nego za to, da sv. stolica djeluje na katoličke zastupnike, neka na svaki mig Bismarkov paze i u svem mu zadovolje. Htio je podati nješto umišljene slobode religiozne, da izgube posve slobodu političku. U to se dakako sv. stolica pačati neće, ostavljajuć svakomu, da nutarnja pitanja države svoje prosudjuje po svojoj sviesti i po svom osvjedočenju. Tim je sv. otac zadovoljio one, do kojih zadovoljstva njemu je mnogo — zadovoljio je katolike, makar je uz to nezadovoljna vlada, koja zadovoljna neće biti, doklegod visokih, načelnih pitanja ne bude prosudjivala načelno. Do sasa nije — čekajmo, hoće-li od sada·

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 24. U Zagrebu, 10. lipnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

O rezervatih.

(Konac.)

17. **Percussio parentum.** Exp. V. IV.: *Omnis et sola actio corporea violenta injuriosa activa v. g. percussio, trusio etc. sive immediate sive mediate tantum* (dummodo sit graviter peccaminosa, quod alioquin de omni casu reservato intelligendum est) *parentibus, id est patri vel matri illata, hac reservatione comprehenditur.*

Itaque percussio sit 1) *corporea* vel uti dicunt *physica* i. e. instrumento physico (vel manu vel baculo cet.); 2) *violenta* i. e. vi quadam, impetu ira etc.; 3) *injuriosa* i. e. nullo jure instituta, hinc si fiat casu, vel ludendo, non est casus reservatus, quia volenti et consentienti nulla fit injuria; 4) *activa* i. e. actus fiat necesse est in personam, nam *passiva* i. e. si nollit percussionem avertere vel impedire ab alio institutam vel cadenti de arbore patri si nolit occurrere etc., non est casus reservatus; 5) *mediata* vel *immediata*, immediata: si ipse percutias, mediata: si percuti parentem procures; 6) *graviter peccaminosa*, cum peccata gravia tantum reservantur. Idcirco si filius paulum trudat parentem et parens cadendo se gravius laedit, non incurrit casum reservatum, nisi praeviderit paulum trudendo parentem graviorem secuturam esse laesionem (v. gr. si grandaevus vel morbo correptus est.). Denique 7) sit pater vel mater percussa, cum noverca et vitricus, quia verba Ex. V. explicanda sunt stricte, nomine patris vel matris non comprehendantur.

18. **Homicidium et incendium voluntarium**[1]. Ex V. V. X.[2]): *Per hunc casum* (sc. homicidium) *reservata intelligitur omnis occisio hominis injusta voluntaria*[1]), *id est intenta, de industria commissa, et ex proposito privandi hominem vita attentata, effectu* (non secus) *secuto*[2]). *Mandantes tamen, consulentes, non impedientes, faventes homicidio aut homicidis, nonnisi eo in casu, cum principaliter eisdem homicidium imputari deberet, reservationem incurrunt*[3]); *incurrunt autem procurantes abortum foetus animati, modo de industria quaesita sit, et effectus sequatur, cum tali in casu verum intercedat homicidium*[4]) (V.). — *Incendium domuum aut quorumvis aedificiorum, segetum, foeni etc. etc. sub ista reservatione veniet. Voluntarium autem prorsus eo sensu intelligitur, quo acceptum est in casu reservationis 4.* (homicidum) *id est intentum, de industria commissum, ex proposito et studiose attentatum. Respectu mandantium etc. idem quod V. et VI.* (a nobis supra) *dictum fuit, etiam in praesenti reservatione*[5]).

19. **Procuratio abortus.** Ex. V. VI. *Hic intelligitur abortus foetus inanimati* (c u m p r i o r i c a s u r e s e r v a t u r a b o r t u s f o e t u s a n i m a t i[6]) *et quidem de industria procuratus effectu*

---

[1]) Voluntarium redundat, cum actus involuntarius non sit peccatum, inde nec casus reservatus. Si emendaremus scripturam poneremus: Homicidium. — Incendium.

[2]) Tempore piae memoriae Episcopi Verhovac erat casus V. Homicidium voluntarium, X. vero: Incendium voluntarium.

[1]) Quae non fit cum moderamine inculpatae tutelae.

[2]) Gravis laesio et vulneratio, si mors non seguatur, praesertim si non intra brevius tempus sequatur, non constituit casum reservatum.

[3]) Quoad cooperantes requiritur itaque, ut sint principaliter cooperantes i. e. si ipsi non concurrissent nec occisio fuisset secuta.

[4]) Distinctio, quae hic adducitur inter foetum animatum et inanimatum, hodie prorsus absoleta habenda est.

[5]) Incendium itaque ut reservetur debet esse 1. uti per se intelligitur voluntarium vel in se vel in alio; in se cum ipse es exequens, in alio cum alio utereris ad opus exsequendum; 2. debet esse materiae majoris: horrei, aedificii, segetum cet. hinc si alter alterius librum, vestes cet. incendat, casum reservatum non incurrit; 3. requiritur, ut effectus sequatur, hinc si quis tecto supponat ignem et antequam illud flagret vel pluvia vel homines accurentes flammam impediunt vel exstinguunt, casus non est reservatus.

[6]) conf. quae supra puncto 18. nota 4 notavimus.

secuto: in hac reservatione includitur etiam omne voluntarium auxilium[1]) (mandando, docendo, juvando) *efficaciter praestitum modo ut principali concausae procuratio abortus imputari possit sicut jam casu praecedenti de homicidio et procuratione abortus animati* (sc. foetus) *dictum est.*

Hic casus annexam habet censuram, et quidem excommunicationem latae sententiae vi Constit. „*Apostolicae Sedis*" Episcopis sive Ordinariis reservatam. Verba sunt haec: „Procurantes abortum effectu sequuto (II.)." Sed quoad hanc censuram notanda sunt verba S. Alphonsi Lib. 3. n. 395. „Secunda sententia valde probabilis, et attenta ratione intrinseca probabilior, negat mulieres praegnantes excomunicationem incurrere etc." Et concludit: „Cum dubium sit, an haec excommunicatio lata sit etiam in praegnantes, valde probaliter ipsae ab ea excusantur. Ceterum de hoc casu idem tenendum est, quod supra de haeresi diximus puncto 13. pag. 180. Secus sunt verba Ex. V. omnino clara.

20. **Sodomia.** Olim hoc nefandum crimen in dioecesi Zagrabiensi non reservabatur. Dicitur vero Sodomia: coitus duorum ejusdem sexus, maris cum mare, vel feminae cum femina in vase indebito, seu ut dicit S. Thomas: „Sodomia est peccatum contra naturam, quo ex affectu ad indebitum sexum vir concumbit cum viro et femina cum femina."[2]) Ut autem sodomia peccatum reservatum constituat, non sufficiunt inverecundi tactus invicem habiti vel admissi sed turpis coitus vel concubitus requiritur, quo duo ejusdem sexus in vase indebito concumbunt (sodomia perfecta). Hinc concubitus cum persona diversi sexus extra vas naturale, vel cum affectu ad vas innaturale non constituit casum reservatum (sodomia imperfecta). Neque concubitus inter personas sexus sequioris constituit casum reservatum, quia inter eas tantum sodomia inpropria locum habet, cum ratio concubitus consummati non contingat. Quando autem absolute et simpliciter sodomia reservatur, juxta generalia principia intelligi debet crimen perfectum et in genere suo, uti dicunt, consummatum. Interpres nominis incerti recte casum hunc sic enarrat: „Sodomia, quae alia est perfecta, alia imperfecta, hoc loco intelligitur Sodomia perfecta, sive concubitus viri cum viro."

21. **Incestus.** Ex. V. VII.: *Solum in primo et secundo gradu consanguinitatis et affinitatis sive ex licita sive illicita copula proveniant. Cognatio spiritualis, prout etiam aliae cognationes sub reservationem non cadunt.* Quoad incestum ex affinitate ortum animadverte: Affinitas non contrahitur nisi per copulam perfectam et consummatam i. e. talem ex qua per se generatio sequi possit, quia secus vir et mulier non fiunt una caro. Imo consentiunt doctores unanimiter in neganda affinitate, si sola femina seminaverit non item si seminaverit solus vir. Certum est S. Thomam probasse sententiam eorum, qui exigunt actum utrinque perfectum et consummatum. Hinc si quis concubuerit et copulam non consummaverit et perfecerit, licetilla semen emiserit, posteaque si concumbat e. g. cum sorore ejusdem feminae, neque affinitatem contraxit neque incestum commisit, ideoquenec reservatione adstrictus censeri potest. *)

22. **Mensurarum ac ponderum falsatio.** Ex. V. IX.[1]): *Sola stricte sumpta falsificatio aut fraudulenta substitutio ponderum mensurarumque et defraudatio in pondere et mensura mortaliter peccaminosa hic reservatur.*

Incerti nominis interpres explanat ita: „Pondus est statera, libra, mensura autem est vasculum quodcunque, quod pro mensurandis fluidis aut frumento deservit, uti est urna, metreta, policeus etc. Ut haec casus reservatus sit requiritur itaque: 1) stricta falsificatio, e. gr. dum ad libram vel ad malleum plumbum imponitur, quod utique gravius est ferro, vel si ad policeum lamineum vel testaceum interne pix illineatur, ita ut externe appareat magna mensura interne autem minus capiat; 2) Si duplex pondus servatur, majus et minus, majus pro emendo, minus pro vendendo; 3) Si quidem justum sit pondus, attamen mensura sit falsa v. g. Si policeus plenus vino non infunditur, vel si ad libram non inponitur tantum mercium quantum deberet; 4) requiritur quantitas major, quia exigua defraudatio, cum veniale duntaxat peccatum sub reservationem cadere nequit; 5) denique incurritur reservatio sive mediate sive inmediate, atque adeo omnes concurrentes et complices possunt incurrere reservationem, ita

---

[1]) Sc. omnis cooperatio, qua quis principaliter cooperatur.

[2]) 2. 2. q. 154. a. 11.

*) Quae quoad praxim regulae valent in hoc casu cnf. Gury-Ballerini II. p. 810. op. cit.

[1]) Sub numero VIII. in Ex. V. legitur casus: Raptus de quo Ex.: *Forgachiana synodus provincialis in Zagrabiensi dioecesi acceptata Raptum quoad reservationem ad virgines tantum reduxit. In hoc sensu tantum etiam pro praesenti reservatur, neque ultro reservatio extenditur.* Hodie in Archidioecesi Zagrab. hic casus non est reservatus, sed Constitutione „Apost. Sedis" excommunicantur raptores excommunicatione latae sententiae nemini reservata et inflicta a Concilio Tridentino: „Excommunicantur raptores mulierum, eorumdemque consocii." (II.)

e. g. non solus lanio molitor sed etiam ipsorum sodales et omnes, quibus in fraudem suam utuntur, casum reservatum incurrunt. Ita e. g. si non tantum lanio sed etiam sodalis pro 12 libris det 9, aut plura assa, quam expedit immisceat, ita si educilator unum policeum, unum poculum infundit vel mensuram interne digito ultro apprehendit quasi plus infundi non posset vel si libram cum digito trudit." Cum Expl. V. cooperantium nullam mentionem faciat, ultimum punctum quoad cooperantes putamus vix ad hunc casum pertinere. Nam Ex. V. in aliis casibus semper mentionem facit cooperantium, quod etiam in hoc fecisset si mens ordinarii fuisset reservatione etiam cooperantes complecti.

23. Nam se čini, da smo ovim ovaj predmet, u koliko je bilo nuždno za praksu dovoljno izcrpili nadajući se da nam od braće nitko zamjeriti neće, što smo o toj stvari inače poznatoj išli razpravljat u tom listu. Da je predmet važan znademo sami, a liepo se je izrazio blagopokojni biskup Verhovac na zaključku svoga tumača riečmi sv. Karla Boromejskoga: „Caeterum confessarii, qui a casibus reservatis absolvendi potestatem a Nobis habent, summa cum prudentia eam exerceant, ut sit aedificationi et non destructioni locus; quamobrem si in utilitatem et auxilium poenitentis, qui in aliquod ejusmodi peccatum inciderit, judicent expedire, ad Nos eum remittere, admoneatur, ut id facere debeat. *) ..... a

*) S. Carolus Boromaeus in institutione pastorum par. 2, C. 1.

Osvrt na „Katolički Propovjednik."

(Dalje.)

Osim one velike netočnosti, što tvrdi, da se napomenuta osuda „istinito dogadja svaki put, kad god se presv. tielo Gospodina Isusa podjeljuje i prima u sv. pričesti"; prigovoriti mi je takodjer, što nije oprezniji, kad tvrdi da toj osudi podpadaju kršćani radi smrtnih grieha, „koje ili porad nepomnje u izkušavanju, ili porad stida nisu izpovjedili, il ako su izpovjedili, ono nije valjalo porad pomanjkanja pravoga pokajanja." Što o stidu tvrdi, to stoji; tko znatice i hotice težki grieh od stida zamuči, tomu je kako izpovjed nevaljala i samo sobom svetogrdna, tako i pričest, ako iza takove izpovjedi ide na pričest. To izrično uči sveti koncil trid. (Ses. 14. cp. 5. can. 7.). No kako sveta mati crkva nit božja objava neizriče nigdje „osude vječne" namah radi toga grieha; tako je nesmije izreći nit propovjednik. — Nepriliku, koju vjernici ćute u izpoviedanju, imade ublažiti točna poduka, naročito i to osvjedočenje kod laika, kako se tomu božjemu nalogu imademo i mi svećenici podvrći, nebudući od toga izuzet u svoj kolikoj crkvi nitko, nit sam sveti otac papa. To, pak onda razboritost i strpljivost u izpovjedaonici svela bi sigurno svetogrdne pričesti razmjerno na malen broj. — O „pomanjkanju u izkušavanju" nije točan. „Diligentia" u izpitivanju savjesti prije izpovjedi može biti veća i manja; tu može biti eminentia i prima classis: imade neko pomanjkanje, t. j. da je uložena veća marljivost, došlo bi se bilo do spoznanja više grieha, i to težkih grieha, pa ipak još nije confessio sacrilega, a s toga nit pričest iza nje. „At vero", (govori „Catechismus ex decret. Con. Trid. de Sacramen. Poenit. n. 49.) „si alia de causa confessioni aliquid defuisse videatur, vel quia poenitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conscientiae suae latrebras non ita accurate perquisierit, cum tamen illud in anima haberet, ut integre peccata omnia confiteretur, nihil ei opus erit, confessionem iterare; satis autem habebit, siquando peccata, quae oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea sacerdoti alio tempore confiteri." Dakle može tko „pomanjkati u izkušavanju smrtnih grieha"; pak ipak još negrieši smrtno ter mu može biti izpovjed spasonosna; dakle nesmije propovjednik biediti još takove pomanjkaoce smrtnimi griesi; no kud i kamo radi nesmotrenije, ako tvrdi, da „Bog diže srditu desnicu ter piše nad takvimi osudu vječne smrti i pogube." Dako putiti, učiti, bodriti i opominjati može i mora dušobrižnik, da bude svaki sveti čin, što savršeniji, no nesmije namah groziti se strielami i paklom, ako se ovo ili ono neobavi što savršenije. Liepo i to pripominje Catechismus napomenuti, za koji bi bilo željeti, da bude svakomu dušobrižniku neprestan pratilac: „In quo tamen" (neposredno iza navedenih rieči) „animadvertendum est, ne forte nimis dissolute et remisse scientiam nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidem voluisse merito videri possimus. Id enim si factum fuerit, confessionem iterare omnino oportebit." — Napokon netočan je i u onom, što namah čini „svetogrdnici" i to u najgroznijem stupnju, jer bezuvjetno zrelimi za pakao, koji „ako su i izpovjedili, ono nije valjalo porad pomanjkanja pravoga pokajanja." O tom sbori sv. Toma ovako: „. . Alio modo potest contingere (sc. aliquem non habere conscientiam sui peccati) sine culpa ipsius, puta cum doluit de peccato, sed non est sufficienter contritus; et in tali casu non peccat sumendo corpus Christi, quia homo per certitudinem scire non potest, utrum sit vere contritus; sufficit enim, si in se signa contritionis invenias puta, si doleat de praeteritis, et proponat cavere de futuris." (3. p. qu. 80. a. 4. ad 5.). A na drugom mjestu tvrdi isti sveti učitelj, da takav dobiva, ako barem s nesavršenim pokajanjem, premda u težkom griehu, kojega si nije svjestan, pristupi na svetu pričest, i oproštenje grieha i milost posvećujuću.

*

(In 4. Sent. dist. 9. qu. 1. a. 3.). To su utješne stvari; pa bi jih morao imati viestnik rieči božje na pameti, da bude zbilja pastir, koji pozna ovce Isusove i njihove slaboće.

Ali što ćemo, kad sveti Pavao sve ono tvrdi, što o. Fr. M.? Progovorit nam je dakle sada o tome. Po najprije skoro bih morao slutiti, ako nebi bila morda uvreda, da o. Fr. M. nije nit proučio prije sastavljanja svoje propovjedi čitavo mjesto kod sv. Pavla, koje o tom govori. Osim onoga, što sam do sada oprovrgavao, naslućujem to i iz toga, što bi inače bio dobio kakav takav scrupulus kod one rieči apoštolove: „Dum judicamur autem a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur“ (1. Cor. 11, 32.), te bi bio kakovu takovu utjehu dao i svetogrdnim pričestnikom, da jih ipak još nije Bog posve ostavio. Sigurno ovimi riečmi apoštol kršćane grešnike, ma baš i sacrilege communicantes, o čem ovdje govori, stavlja u opreku sa svietom, („mundus“), koji mrzi i na vjeru Kristovu; te se tako na vlas sudara s onom riečju Spasiteljevom: „Qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.“ (Jo. 3, 18.). Naslućujem to takodjer iz toga, što se nigdje u propovjedi ne osvrće izrično na onu drugu rieč apoštolovu: „Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles; et dormiunt multi“; (v. 30.). Kako je naime iz one rieči: „reus erit corporis et sanguinis Domini“ (v. 27.), sagradio sav drugi diel svoga govora: isto tako bi po istih pravilih logike i hermenevtike, koja on sliedi, bio mogao posve nuždnim sliedom izvesti, da se communio sacrilega more uvrstiti medju griehe u nebo vapeće, kojih do sada katekizmi četiri vrsti izbrajaju, mimoišavši ovaj, o kojem sada govorimo. Dakako to on, što ćemo skoro vidjeti, implicite tvrdi; no nedolazi pri tom na spomenute rieči sv. Pavla.

Nego da vidimo, što od prilike Pavao tvrdi naročito riečju: „osudu si jede i pije“; te da-li zbilja sliedi iz nje gore razlagani grozni božji „Mane, Thekel, Phares“; da-li sliedi, da si takav blaguje „Isusa kao strahovitoga i srditoga sudca, koj ga sudi i osudjuje na vječnu propast.“ Po najprije predstavimo si kršćansku obćinu u Korintu u onoj slici, kakovu nam podaje isti ovaj sveti apoštol naročito u prvoj i drugoj poslanici na Korinćane. Tuj dakle nalazimo na kršćansku obćinu, koju je sam sveti Pavao utemeljio i prvu joj pouku u kršćanskoj vjeri podjeljivao. Vidimo dalje u toj obćini, kako u obće u ono apoštolsko vrieme u apoštolskih kršćanskih obćinah veoma svjež kršćanski život ter naročito i one darove, koje zovemo *dona gratis data* ili *charismata,* a s njimi duboko poznavanje svetih tajna Kristove vjere. No zajedno nailazimo i na vrlo pogibeljne rane u toj kršćanskoj obćini; stari u poganstvu uzgojen i izkvaren život nije se dao svagda milošću Isusovom u svih svojih žicah proniknuti, te je s toga bilo tuj užasnih moralnih ljaga: „Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita! ut uxorem patris sui aliquis habeat“; (1 Cor. 5, 1.) piše toj obćini žalošću proniknuti apoštol. Naročito se je počeo u toj obćini jako izticati grčki duh sebičnosti i oholosti radi kojekakve svoje prednosti; mnogim članovom te obćine bijahu i isti duhovni darovi povodom velikoj oholiji, koja se čak i nad apoštola naroda, taj „vas electionis“, toga „učitelja narodâ u istini“, prpošno dizala. Sve je to stvar poznata svakomu, koji je ikada čitao poslanice apoštolove na Korinćane. Čovjeka srdce zazebe, kad čita, kako su se znali nekoji od tih ljudi medju ostalim svomu otcu, učitelju i za Bogom najvećemu dobročinitelju rugati, da mu je kod propoviedanja prost jezik a on sam neznatan nekakav slabićak: „Quoniam quidem epistolae, inquiunt, graves sunt et fortes, praesentia autem corporis infirma, contemptibilis.“ (2. Cor. 10, 10.) Na ovom pako mjestu, gdje govori Pavao o nedostojnom primanju tiela i krvi Gospodinove, predbacuje jim sveti apoštol neki osobiti separatizam (koji tako žalostno kroz stoljeća iztočnjake prati): „Primum quidem convenientibus vobis in ecclesiam audio scissuras esse inter vos, et ex parte credo. Nam oportet et haereses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.“ (1. Cor. 11, 18. 19.). Tvrde eksegete, da ipak još negovori apoštol o heresah medju njimi u najstrožem smislu rieči. Taj separatizam, plod sebičnosti, pokazivao se osobito žalostno kod bratskoga blagovanja kod slušbe božje, i to budi prije same pričesti, kako misli sveti Augustin, Estij, Kornelij a Lapide, budi poslie nje, kako scieni sv. Ivan Zlatoustnik i drugi. Taj bratski obrok, „agape“, imao je kršćane nježno sjećati na Spasitelja i njegovu zadnju večeru, kadno je u nedosežnoj blagosti i ljubavi napram svojim vjernikom takodjer ustanovio sakramenat tiela i krvi svoje. Taj „agape“ nije ustanovila nit crkvena nit božja zapovjed, već je bila lih učinak nježne ljubavi napram Spasitelju te je zajedno imala vezati i jačiti ljubav napram bližnjemu; bila je kano vanjski izraz kako su kršćani braća pred Bogom u Kristu. No Korinćani su baš u tom učinku i plodu kršćanske ljubavi ostentativno pokazivali veliku sebičnost, nadimanje, preziranje siromašnijih članova, jednom riečju njihov „agape“ bio je pravi kontrast Kristove zadnje večere, pravi izraz neljubavi i velikoga egoisma. Sjeća na to rieč apoštolova: „Convenientibus ergo vobis in unum jam non est, Dominicam coenam manducare. Unusquisque enim suam coenam praesumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.“ (1. Cor. 11, 20. 21.). Mi si, budući daleko od nježnosti Pavlove, težko predstavljamo svu onu bol, koju je ćutilo njegovo srdce, kad je čuo, kako gdjekoji imućniji članovi obćine, donesavši sa sobom obilno jela i pila, nepaze na red, već kano kakovi epikureji, kojim je trbuh njihov Bog (kako i to o nekih drugdje tvrdi Pavao (Phil. 3, 19.) razkošno jedu i piju, dočim njihov brat u Kristu, dobar i pobožan, no siromašan do njih stoji ter milo gleda, nebi-li njemu gladnoj siroti što pružili. A kakvo je to ponašanje bilo pred

umom Pavlovim, takvo je bilo takodjer od prilike pred licem božjim, budući Pavao pun božje mudrosti i duha. S toga puca njemu srdce, kad vidi, da takvi ljudi bez okllevanja idu takodjer na pričest, kao da je to posve obična hrana: „non dijudicans corpus Domini." Tamo smieraju njegove rieči, kojimi, da zaprieči barem takovo javno vriedjanje i preziranje, kaže, neka si, ako neće da na druge uzmu obzir ljubavi, radje kod kuće jedu ter nit nedolaze na bratski obrok. „Num quid domus non habetis ad manducandum et bibendum? aut ecclesiam Dei contemnitis et confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo." (v. 22.). Iza ovoga doziva Korinćanom u pamet ustanovu presvetoga sakramenta na zadnjoj večeri onom nježnošću i ljubavju, koju mu je Isus od mrtvih uzkrsnuli zajedno s historičkim znanjem u grudi utisnuo. Svaka mu je rieč izraz njegove ljubavi napram Gospodinu Isusu, no takodjer izraz ljubavi Isusove naprama nam kod ustanove toga velikoga otajstva; napokon sve ide i za tim, da Korinćani jasno uvide nedostojno svoje ponašanje kod obslužavanja i primanja iste svete tajne. „Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit et dixit: Accipite, et manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem, postquam coenavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine: hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat." (v. 23—26.). Pa pošto je tako sveti apoštol apoštolskim auktoritetom, apoštolskom ozbiljnošću i ljubavju opet Korinćane živo sjetio, kako je tu pravo tielo i prava krv Gospodinova sa svom njegovom dobrotom i svetošću i sa svimi zaslugami na Križu stečenimi; sjeća jih takodjer istim apoštolskim auktoritetom, ozbiljnošću i ljubavju, kako griešno i nedostojno radi svatko, ako na te istine svete nam vjere nepazi, ter hrli na pričest, nepazeći što i kako mu je srdce i život uredjen, kao da je to posve kakovo obično djelo i jelo. „Itaque quicunque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini." (v. 27. 29.). Tko se neizpituje, ter se, ako nadje u sebi grehotu, prije nego stupa na pričest neuredi onim načinom, kako je Korinćane poučio apoštol i kako kroz stoljeća uči katolička crkva, izvješćujući nas o tom u koncilu trid. ovako: „Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quamtumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali confessione ad sacram eucharistiam accedere debeat", (Ses. 13. cp. 7. cf. can. 11.); taj je „krivac tiela i krvi Gospodinove", te „si jede i pije osudu, nerazlikujući tiela Gospodinova"; to jest taj čini težki smrtni grieh svetogrdja, primajući presveti sakramenat živih u smrtnom griehu, što je od Spasitelja dozvoljeno u sakramentih mrtvih („in sacramentis mortuorum"); taj si toga radi nemnoži tim presvetim pilom i jelom duhovnoga života, već postaje krivac vječne osude i vječne smrti i muke. Misli pako apoštol, premda ide na svakoga komunikanta, koji si je svjestan težkoga neoproštena grieha, ipak i ovdje na osobite nedostojnosti medju Korinćani. Bez dvojbe sjeća na to ona rieč: „Non dijudicans corpus Domini." „Unde, uči sveti Toma, et gravius peccat infidelis accipiens hoc sacramentum quam fidelis peccator; et magis contemnit Christum, secundum quod est sub hoc sacramento, praesertim si non credit Christum vere sub hoc sacramento esse; quia quantum est in se, diminuit sanctitatem hujus sacramenti et virtutem Christi operantis in hoc sacramento, quod est contemnere ipsum sacramentum in seipso. Fidelis autem qui cum conscientia peccati sumit, contemnit hoc sacramentum non in seipso, sed quantum ad usum, indigne accipiens. Unde et apostolus (1. Cor. 11.) assignans rationem hujus peccati, dicit: „Non dijudicans corpus Domini", id est, non discernens ipsum ab aliis cibis; quod maxime facit ille, qui non credit, Christum esse sub hoc sacramento." (3. p. qu. 80. a. 5. ad 2.). Ali to su posve druge stvari, nego-li su one, što jih tvrdi naš propovjednik. Valja o svetogrdnom pričestniku, da je krivac vječne smrti; dapače valja o svakom, koji učini budi koji težki grieh; no „Bog diže svoju srditu desnicu te piše osudu vječne pogube i smrti"; „Isus kao strahoviti i srditi sudac sudi i osudjuje na vječnju propast", neide sigurno, (ili barem mi ljudi toga nit neznamo nit smijemo, zaboravi ši na milosrdje, tvrditi) na nikoga, dok se poslie smrti, preminuvši u smrtnom griehu, nestavi pred Boga na sud, odlučujući njegovu vječnost. Ili zar nije takodjer nešto drugoga uvreda veličanstva na zemlji te krivnja vremenite smrti; drugo faktička osuda na smrt? To sveti Pavao imade na pameti, kad upozoruje Korinćane, kako jih Gospodin Bog očivjestno radi nedostojne pričesti kazni kojekakvimi neprilikami, a kadkad i naglom smrću: „Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles; et dormiunt multi." (v. 30.). (Slične stvari dogadjale bi se kad i kad u onih apoštolskih obćinah i radi drugih grieha; v. Act. 5.). Tako kazni Gospodin, kad su lahkoumni i bezbrižni te se neizpituju i neuredjuju prije svete pričesti: „Quod si nosmet ipsos dijudicaremus, non utique judicaremur." (v. 31.). Pa ipak nit te kazne nisu sa strane božje van otčinske opomene, da griešnici idu u sebe te jim budu kazne liek: „Dum judicamur a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur." (v. 32.). To je apoštolska ljubav, to apoštolska mudrost. — Napokon meni se čini, što sam već negdje prije o drugoj stvari kazao, kako nimalo nuždno, tako nit koristno, nit popularno, nit eksegetički osbiljno, na ovom mjestu onu rieč apo-

štolovu: „sud si jede, sud si pije“, mnogo urgirati. Jer tko nevidi, da sveti apoštol rabi rieč „jede, pije“, što govori o premiloj tajni, koju nam je Gospodin ostavio pod spodobom jela i pila? K tomu mi se ono čini i neestetički, što pred samim epilogom propovjednik veli: „Ah koliko se bojim, da su mnogi s pričešću u se progutali strahovito prokletstvo božje. . .“

(Konac će sliediti.)

Pastirnica svećenstvu i vjernomu puku namjestničtva apoštolskoga u Hercegovini.

(Konac.)

No uz rečeno nikada nezaboravimo strahovitu našu odgovornost za svako naše pomanjkanje u tih dužnostih. Od pastirâ će Bog tražiti sve duše njihovoj brigi povjerene: a to dušu za dušu. Štete nanešene u drugih stvarih novcem se, ili čim drugim izplaćuju: ali duše neimaju druge ciene do neprocienjene krvi Spasiteljeve, radi toga se nemogu ni izplatiti, nego dušom za dušu. Uslied čega — ili one poginule našim neznanjem i nevaljalim izgledom, ili nemarnim popušćanjem i propušćanjem, ili mlohavom lienošću i nehajstvom, to će ih od nas strahoviti božanstveni sudac iskati. *Evo ću ja sobom, veli po Ezekielu proroku* (34.) *povrh pastirâ iztraživati stado moje iz ruku njihovih.* Tude sv. Augustin (knj. 56, Hom. 7.) razmatrajući dužnosti svećenika pastira, ovako vapije: *Ako, Braćo predraga, svaki pojedinac jedva da za se razlog dade, što da bude od svećenikâ, od kojih će se svih duše iziskivati?* Duševnu i pametnu Pastiru treba vazda pri sviesti da lebde one strašne konačnoga računa rieči: *Opaka slugo, daj mi razlog od poslovanja tvoga!* To vam kratka opomena, i spasonosno ponukanje, draga Braćo, da se iz sve duše latimo svoga posla, dok smo na vrieme, dan i noć bdijući oko stada našega: vruće nastojeći o službi Božjoj, da se uzdrži i razširuje kraljestvo slave imena Božjega i spasenja dušâ medju našim stadom: tako da svagdje i u svakom našem ponašanju pokazujemo obiližja pravih pastirâ, živući vazda Isukrstovim životom, dišući Isukrstovim duhom, plodeći milostju Isukrstovom; da u istinu uzmognemo reći s velikim Apoštolom Pavlom: *živem ja, da ne već ja, nego žive u meni Isukrst.* Uzcvate-li u nama taj život, procvasti će i u stadu: jer ponajviše prilikom pastira upriličuje se stado, i privikne njihovu životu. Crpimo dakle mi život sebi iz života Isukrstova; crpajmo primjere i blagodati nebeske, pa ih nablidujmo prelievati u srdca našega vjernoga stada: a Pastir će Pastirâ posao dopuniti i ovjenčati.

Najpotle i to mi vam je što toplije spomenuti i pripeliti ko svakdanji osjećaj kršćanske duše; da ako Bog nebude sgrade gradio uzalud su trudili koji ju grade; i neuzčuvali Bog grada, po rieči Proroka, zahman stražu straži koji ga čuva; radi toga u svakom našem poduzetju, u svakom djelovanju, u svakoj potrebi, nevolji ili napasti, moliti nam je i prosit vruće i neprestano čistom i užganom molitvom Otca našega nebeskoga za pomoć, za prosvietljenje, za okriepljenje. Kadgod bi Spasitelj došao u Jeruzolim najpre bi otišao u svetu Crkvu, u dom otca svoga, da se pokloni veličanstvu otca svoga, da se pomoli i blagoslov primi: ter bi onda prihvatio druge poslove svoje. Ali nije samo u Crkvi molio nego svagdje, pa i prenoćivao na molitvi. Eto nam primjera i nauka, bogoljubni naši kršćani, da i mi svedjer molimo, vrućimi i sinovskimi uzdasi k'priestolju veličanstva otca našega nebeskoga, ako želimo dostignuti blagoslov s'neba i dobre plode u naših zauzetjih i trudih. *Valja vazda moliti,* veli Apoštol, i *nigda nesmanjkati.* Molitve su svagdanja hrana pobožnih dušâ. Dakle poštovani Pastiri i vi dragi vjernici, neka se medju vami zamjenjuju svete molitve na obće vam dobro. Pastiri neka mole i posvetilište mira prikazuju za svoje vjernike, da im ih milostnik Bog pomiluje, i u svom blagoslovu uzdrži; a vjernici mole za svoje brižne Pastire, da im ih Bog u duhu svetinje i redovničtva kriepi i vodi.

Kano iskreni i vjerni sinovi, Braćo mila, sjećajmo se iz dna srdca uzdizati svikolici tople molitve k'priestolju neizmjernoga Milosrdja, za vrhovnoga nam Poglavara i Pastira sve crkve svete Katoličke svetoga otca Papu LAVA XIII., da ga milostiva desnica Božja kriepi na dugovječan život i na dobro svega njegova stada. Kad je sveti prvi Poglavica Crkve svete — Petar — sužnjevao u zatvoru i stiski od opakih ljudih, neprestano zanj moljahu vjerne duše, vjerno njegovo stado, ter ga Bog po Angjelu svom izbavi: tako i mi neprestajmo moliti za svetoga nam otca, da ga Bog izbavi i oslobodi od svih nepravdâ i stiskâ, koje mu dolaze od opakih, odmetnih i neharnih sinovâ.

Kao vjernim podložnicim prva nam za tom i osobita dužnost, Bogu se moliti za čestitoga nam Vladara, slavnoga cara i Kralja FRANU JOZIPA I. našega oslobodítelja i pravoga brižljivoga otca. Slavimo Boga kad smo pod vlast toli pobožna i pravedna vladara unišli. Prosimo iz srdca, sinci dragi, da milostivi Car Carâ i Vladar nad svimi vladari, štiti nam i kriepi veličanstvo Njegovo, da može sretno i slavno sve više i više razprostranjivati slavu Božju, i blagostanje vjernih mu narodâ. Da pun slave, pun pravde i milosrdnosti, za mnogo nam i mnogo godinâ sa svom slavnom Porodicom živio i presretno vladao!

Pri svršetku, Braćo i vjerni naši, vi baštino Pastirstva našega, vi kruno i diko, kojom ćemo se dičiti, nemojte se u vaših vrućih i bogoljubnih molitvah zaboravljati ni nas vašega nedostojnoga pastira. Treba da nas vaše molitve podupiru, a po njima Isukrst milostju svojom prosvietli i ojači, da uzmognemo vjerno i sdušno obavljati težke naše dužnosti, s dolikujućom nam pravičnostju i umjerenostju, na višu slavu Božju i spasenje svoje i vaših dušâ.

To dok vam izrekosmo i najusrdnije preporučismo, podieljujemo vam sveti pastirki Blagoslov, svim skupa i svakomu napose od najvišega do najmanjega. Razlio se svrhu vas obilati blagoslov Boga svemogućega i ostao s vami na vieke. — U ime Otca, i Sina, i Duha Svetoga. Amen.

U Rimu za vratima Sv. Ivana Lateranskoga dne 2. Travnja 1880.

✠ O. PAŠKAL BISKUP.

Viestnik.

Zagreb. Prečastni nadb. duh. stol razpisuje natječaj za sliedeća vjeroučiteljska mjesta:

a) za c. kr. nižu realku i preparandiju u Petrinji sa plaćom od 900 for., stanarinom od 200 for. i petgodišnjimi doplatci od 200 for.;

b) za doljnogradsku dječačku obću pučku učionu u Zagrebu sa plaćom od 700 for., 15% plaće u ime stanarine i petgodišnjimi doplatci u iznosu od 10% plaće;

c) za kr. mali realni gimnazij i obću pučku dječačku i djevojačku učionu u Belovaru sa plaćom od 500 f. i stanarinom od 100 for., te sa nagradom od 262 for. 50 novč. za obučavanje na gimnaziju.

Natjecatelji imadu svoje molbenice, obložene propisanimi dokazali i svjedočbami, najkašnje dne 12. srpnja o. g. predati u nadbiskupskoj pisarni.

Za one, koji za vjeroučiteljsku službu još nisu osposobljeni, držati će se natječajni izpit dne 13. i 14. srp. o. g. tako, da će u te dane biti najprije pismeni izpit iz dogmatike, moralke, pastoralke i katehetike (za mjesto u Petrinji takodjer iz crkvene povjesti), a zatim ustmeni, na kom će natjecatelji imati sloviti govor o predmetu, koj si sami izaberu, i koj se kod kuće izraditi te čisto prepisan molbenici priložiti ima.

— U subotu (5. o. mj.) počeo je sabor hrvatski novo zasiedanje. U sjednici od utorka (8. o. mj.) uveden je preuzv. gosp. ban grof Ladislav Pejačević. Svetčanomu uvodu prisustvovao je uzoriti gosp. kardinal-nadbiskup Josip Mihalović i presvietli gosp. biskup Senjski dr. Juraj Posilović.

— G. Andr. Palmović, kapelan u Martinskoj-vesi imenovan je pr. upraviteljem župe u Komarevu; g. Vilim Urner, kapelan u Turnašici ide kao takav u Sladojevce.

Rim. Pošto je pruska vlada priobćila njeke ulomke svojih dopisa o dogovorih sa sv. stolicom, riešen je i sv. otac dužnosti, da nadalje i on o tom predmetu šuti. To može on učiniti tim manje, jer njega krive, što dogovori uspjeli nisu. S toga je njegov list „Aurora“ započela niz članaka, koji o tom govore. Iztičuć nedvojbeno načelo, da je vlada morala dopustiti crkvi sve ono, što je po njezin život bitno, ako je istinski htjela mir, sjeća taj list, da je vlada igrala ulogu trgovca-cjenkara tražeć ipak, neka joj crkva dade, što joj ona nikako nije mogla dati. Što je pruska vlada nudjala, o tom će list govoriti poslje. Sada spominje, kako je crkva obećavala, da će katolike ublažiti i s vladom izmiriti, podupiruć ne theoretično samo vladu u borbi proti socijalizmu. To obećanje medjutim kano da je premaleno bilo vladi. Ona je tražila, neka se „središte“ njemačkoga sabora ušutka i vladi izruči, da po volji svojoj upotrebljuje glasove njegove. Zahtjev je ovo čudan i nedostojan. Čudan je, kad se evo od sv. stolice traži, neka se umieša u nutarnje sgoljno političke posle tudje države, a traže to baš oni, koji u isti čas viču na njeku strast rimskih papa, koja ih goni, da se miešaju svakamo, da zagospode cielim svietom. Nedostojan je, jer hoće da crkva i katolici budu puki niemi stroj države.

— Ima već koja godina, što se glasa, da će katolici talijanski napustit u političkih pitanjih svoje dosadanje negativno stanovište, pak da će i na polju parlamentarnom nastojati, kako da se olahkoti težki položaj crkvi. Kadgod bi se ovakvi glasovi ozbiljnije pojavili gledalo bi se svakiput, što će na to sv. stolica. Nu tu se je šutilo mudro i oprezno. Sad se o tom glasa opet, a sv. otac progovori preko svoga novinstva. On neće ni braniti, ni nalagati, da se katolici i na političko polje zapute. On je u tom donjekle sada još vezan, jer nije siguran, da bi mu riečuspjehom rodila, kad bi ju jasno i opredieljeno rekao. U političkih pitanjih katolici Italije nisu još dovoljno uvježbani, ter bi oni u borbi uspješno uztrajali, kad bi sv. stolica kazala, neka zadju aktivno u boj. Da je toga on bi već sada mogao slobodnije reći ovako il onako. Prema ovoj izjavi sv. stolice mnogi katolici zaći će bližnjom sgodom u političku borbu.

Njemačka. Odbor razpravlja marljivo i živo osnovu zakonsku o „promjeni“ crkveno-političkih zakona. Kakva će iz odbora izaći jedva se slutit može. Do sada je zabačen čl. 1., 7. i 8., a 4. primljen je uz takve promjene, ter vlada izjavljuje, da će ga ona težko moći prihvatiti. Katolički članovi podnose izpravke, ter prem je osnova poglavito proti njim kao stranci političkoj namienjena jedino uz njihovu pripomoć prodire i ovo malo dobra, što zabačeno nije. U odboru samom, a i u novinstvu sve žešće se bura diže, sve življe se razpiruju strasti, koje se pojaviše odmah s početka boja kulturnoga. S „naprednjaci“ i „liberalci“ slažu se „slobodoumni konservativci“, te i sami ljudi vladini podupiru ih. Stara pjesma o školah Isusovačkih pjeva se u sve grlo. I na glasoviti zavod Rimski: *Collegium Germanicum* viče se, da goji misli državi neprijazne, dà pogibeljne. A Bismark, koj u svojih spomenicah nije propustio izticati, koliko je njemu do mira katolika on šuti, ter ničim izravno neće bure tišati. I volja ga! On će se svakako i ovaj put proračunati; nasjesti će i s ovim zakonom, kako je i s Falkovimi. Borba je već naklonjena na stran crkve, njena će biti i konačna pobjeda. Nije-li se do sada pruska

vlada o tom uvjeriti mogla moći će s vremenom, bude li samo htjela.

Rusija. Nakon dugotrajne bolesti preminula je 3. o. mj. carica ruska Marija Aleksandrovna. Protestantkinja rodom i uzgojem prešav prigodom udaje na vjeru grčko-iztočnu pokojnica je za novu svoju vjeru zauzimala se svom dušom. Njezin učitelj jezika ruskoga i vjere pop Bašanov uplivao je na nju kroz sav život. Uz taj upliv procvala je grčkoistočna crkva u mnogih krajevih, al je s toga istoga razloga crkvi katoličkoj u njekih pokrajinah ponaraslo trnje i kupinje. Zaštitu njenu osjeti istočna crkva i po Bugarskoj, Srbiji, Crnoj Gori. Tielo pokojnice preneseno je u ponedjeljak (7. o. mj.) iz zimske palače u stolnu crkvu sv. Petra i Pavla.

Francezka. Koncem ovoga mjes. iztiče rok, dokle su kongregacije morale zaprositi autorizaciju. Što se više približuje taj čas, to je veća napetost s jedne i druge strane. Vlada poziva k sebi maire-ove, te ih ustmeno puti, kako će u tom škakljivom pitanju raditi. Katolički učenjaci pako zarediše kako po Parizu, tako i po drugih gradovih, ter u javnih sastancih pobijaju te nove, turskim slične ukaze. Uz to sabiru dobrovoljne prinose, odkle će se namiriti parbeni troškovi, pošto će redovi kod sudova zatražiti zaštitu proti vladi. U senatu pako biti će razpra o tom, jer će Audiffret-Pasquier predložiti, neka se ti dekreti dokinu, ili barem neka se produlji rok, dokle moraju zatražiti autorizaciju. U tom će ga podupirati i Jules Simon. Sudeć po tom, što je senat nedavno priznao poveljam, izdanim na katol. sveučilištih, jednaku vriednost, koju imadu i državne, ta bi razpra mogla zanimiva biti. Nu slabo će hasniti uz radikalnu komoru, prem bi morala bar donjekle triezniji pravac podati vladinim ljudem.

Javne zahvale.

Ovdašnji posjednik g. Jakov Nestić običaje dosta svake godine župnoj crkvi presv. Trojstva u Dubici darovati po koji dragocjeni dar, ali ove godine upravo nas iznenadio, kad je za tielovsku procesiju naručio i poklonio istoj crkvi novi „baldachin“ u vriednosti od 200 for.

Na pripravnosti i svesrdnosti njegovoj, koju takodjer i prošle godine pokaza prigodom obnovljenja iste crkve, te osobito za ovaj dragocjeni dar, čast mi je ovim izraziti mu u ime župljana i ime svoje najtopliju zahvalnost.

U Dubici 28. svibnja 1880.

Josip Kolarić,
nam. podarcidj. i župnik dubički.

Družtvo za sveudiljno klanjanje presv. oltarskomu otajstvu, i za obskrbu sjeromašnih crkava na molbu podnešenu od č. o. Marka Mariića župnika katoličk., blagoizvolilo je predobrostivo podariti sjeromašnoj crkvici katoličkoj u Banjaluci i to: 1. Casulu vrlo finu biele boje. 1. Casulu crnu sa misalom crnim, 2 albe, 6 humerala, 6 tjelesnika i jedan kalež posvećen po presvietlom i prep. gosp. Eduardu biskupu Alolienskom i generalu u Beču.

Na ovom velikodušnom daru niže podpisati u ime svega ovomjestnog puka katol. najtoplije se zahvaljuje rečenom gori družtvu, ter i za daljnu podporu preporučuje, moleći svemožnoga, da se ovo družtvo što više razširi i učvrsti na hvalu božju, slavu svoju i korist ubožnih katoličkih crkva osobito u Bosni.

Ovo izriče u ime svega katoličenstva.

U Banjaluci dne 30. svibnja 1880.

O. Marko Mariić, žup. kat.

Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda: Vidović Pero, Ivković Stipo, Čalić Stojan, Franić Joso, Bašić Ivo, Pilipović Stipo trgovci u Bišću. Rogić Luka, oružnik u Močilih. O. Damjanović Ilija, vikar samostana, o. Nedić Frano, profesor bogos., br. Ilaković Josip, br. Oršolić Dobroslav, br. Božić Dobroslav, klerici bogoslovci svi u Tolisi u Bosni. O. Knežević Pavao, župnik u Špionici. Duić Nino, trg. u Bosanskom Šamcu. Vojak Gjuro u Hernetiću. Lučić Marija na Rieci. Mateljan Dinko, pomorac u sv. Martinu. Dragutin Tomaš, zidar u Novomselu. Brinšek Dragutin Milan, u Trnovi. Jakić Filip, c. kr. kot. akcesista u Slunju. Tomini Joakin, župnik u Dubrovniku. Milovnić Iv., c. kr. prof. u Kopru. Učiona u Nevincu. Sukić Joso, Čubelić Pero, Jandrić Mato, Josić Stipo, Čubelić Anto, trgovci, Vučijević Ivo, Kalajdžia i Meršić Jakob, pekar u Bišću u Bosni. Kumpf Kamilo, kap. u Bistri. Carion Marija Donata, vlastelinka u Bistri. Čitaonica gradj. u Ivanićgradu. Učiona pučka u Kašini. Galac Ljudevit, ravnatelj pomoć. ureda sudb. stola u Požegi. Šultajs Eduardo, učen. glav. učione u Požegi. Lukić Franjica, gospodjica u Požegi. Učiona pučka u Harkanovcih, Koški, Budincih, Poganovcih i Martincih. Pavlenić Petar, uč. glavne učione u Petrinji. Glavić Baldo, župnik u Blatu na Korčuli. Vučetić Vid, učitelj u Korčuli. Konjiković Ivan pl. c. k. kot. sudac u Korenici. Cinghen Franjo, obć. prisjednik u Metkoviću. Kavor Josip u Dubravčaku. Mihaljević Mato, kovač u Dubravčaku, Kebet Josip, k br. 9 u Dubravi župa Komor. Ženska pučka učiona u Staromgradu na otoku Hvaru. Bahorić Ivan, djak u Žakanju k br. 28. Boršić Pavao, učen. u Vinagori. Lukačević Ferdo, u N. Gradiški. Svrakić Antun, k br. 24 u Bučju. Radošević Antun Antunov u Mrkopalju. Bauer Juraj, profesor na velikoj realki u Zagrebu.

Želeći razpačati zalihu „razlaganja“ katekizma, nudim oviem častnoj braći svećenikom 1 eksemplar (I. i II. svez.) za 3 stot. — ili za 12 misnih namjena, u koliko bude zaliha misnih namjena doticala.

U Daruvaru dne 11. svibnja 1880.

Stjepan Tadić, župnik.

Na izmaku I. polugodišta pozivamo na predplatu za II., sjećajuć dužnike i starih i novih zaostataka.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 25. U Zagrebu, 17. lipnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Francezki episkopat i dekreti od 29. ožujka 1880.

„Nitko još nije toli smiono samnom govorio“, reče namjestnik njekog arijanskog cara svetomu Basiliju. „Moguće, odvrati mu veliki taj muž, da još nisi ni imao nikad posla s biskupom. Boreć se za ista prava bio bi ti isto ovako govorio. U ostalom mi smo više nego drugi blagi i podani; jer nam je to naloženo. Ne prkoseć ni s daleka takvoj vlasti točni smo i u najmanjoj sitnici. Nu kad se radi o Bogu, motrimo samo njega. Vatra, mač, zvjerad i gvozdeni čavli, naša su slast. Vriedjajte, grozite se, učinite što vam je drago; postići nećete ništa.“

Bizantsko samosilje razbilo se o odvažnost jednog biskupa. Dekreti od 29. ožujka naišli su na istu zaponu, na savjest episkopata. Francezki biskupi jednodušno su prosvjedovali proti tim dekretom, jer im je s njih uznemirena sviest. „Nebi mogli šutiti pred čini, rekoše, koji vriedjaju naša prava, te slobodu službe naše, a podjedno napadaju čest pastirskoj našoj brižljivosti povjerenog stada.“ Te opet: „Savjest me goni, moram govoriti.“ A drugi biskup: „Za me je to dužnost savjesti, koju nemogu prekršiti.“ I opet drugi: „Kobni 29. ožujak nalaže vrhovnim pastirom tužnu, nu neuklonivu dužnost, da brane stvar, koju nemogu pustit, a da se neiznevjere najsvetijim svojim obvezam.“ Drugi opet: „Tužeć vam se pravedno proti dekretom od 29. ožujka, izpunjivam jednostavno dužnosti, što mi jih nalaže moja biskupska služba i svojstvo gradjanina. Neću da se u grobu kajem za to, što sam mučao, gledajući nesretne naredbe, naperene proti miru moje domovine, jer su naperene proti mojoj vjeri.“ Svi govore jednako. Navadjamo im rieči ne spominjuć im imena. I čemu? Što jedan veli, svi drugi misle te, treba-li i ponavljaju. U ostalom, tko nije čitao čuvene njihove listove? Katolička francezka štampa svuda ih je raznesla. Vjerski časopisi cieloga svieta izcrpili su ih i preveli. Pokret je to silan i divan.

Htjelo ih je zastrašiti i tim suzpregnuti. Nu tko nezna, da ništa ne može francezkih biskupa sustegnuti, kad se je pokorit dužnosti savjesti? A oni nisu ni tajili svoje nepromjenljive odluke. Jedan od njih nije se plašio svečanom njekom sgodom reći: „Kad bi se proglasili zakoni protivni katoličkoj sviesti, pravu crkve, te njezinoj slobodi; što bi morao raditi svjestan biskup? Šta bi morao učiniti ja, biskup Limožki? Opominjati, prosvjedovati nebi bilo dovoljno. Potrebno bi bilo protiviti se i uzkratit poslušnost zakonom nepravednim, te reći mirno, nu odvažno: *Non possumus, melius est obediri Deo, quam hominibus*. Šta od mene zahtievate nemoguće je, te to nećete nikada postići. Radite šta hoćete. Uzkratite mi ne trećinu, nego mi uzmite cielu plaću, protjerajte me iz dvora mojih otaca, zatvorite mi stolnu crkvu, pa ju pretvorite u glasbenu dvoranu ili u žitnicu; zatvorite me; idite do skrajnosti, pak mi uzmite život, volim umrieti, nego izdajica biti: *Potius mori, quam foedari*. Nu dok bude i mrvica zraka u mojih plućah, ja ću kazat vam, kazat ću stadu svomu, kazat ću cielomu svietu: *Non licet*; nepravedno je šta zahtievate; *Non possumus*, nikad neću to učiniti.“

Moglo se je dakle unapried znati, da će episkopat francezki prosvjedovati proti dekretom, izdanim proti crkvenim redovom, i da će im se oduprieti, bude-li se osvjedočio, da vriedjaju crkvene zakone, i da su crkvi pogibeljni. Jer „kad je stvar crkvena u pogibelji, onda je mučanje biskupa zločin.“ Nu, razpršiti u Francezkoj bez ikakve pritužbe jedan crkveni red, te prietit se svim ostalim jednakim razsulom, navala je na prava crkve.

I doista, crkva ima pravo, da postoji i da

slobodno vrši u Francezkoj sve što spada na bogoštovje, koje pravo ima od samoga Boga i koje joj prizna konkordat. Crkva dakle ima pravo, da tuj živi i to ne samo s onim, što joj je bitno, nego i s onimi dielovi, koji ju cjelovitom čine crkveni redovi pako sačinjavaju *partem integrantem* crkve. Nitko ne reci, kao što se je reklo u jednoj ministerijalnoj okružnici, da njihov obstanak nije potreban bitnosti katoličke vjere, koja može vrlo dobro postojati uz djelovanje, crkvenih službenika, priznatih, državom. „Ovo načelo može predaleko poći. Nije bitno, da katolici svaki dan budu kod sv. mise, jer su dužni biti samo po nedjeljah. Pa bi-li se moglo odavlje izvesti, a da se ne segne u vjersku slobodu, neka je redarstvenoj oblasti slobodno crkve pozatvarati u djelatne dane? Može-li se pobožnim osobam zabraniti, neka se često nepričešćuju, jer da koncil lateranski samo uskrsnu pričest propisuje? Isto tako moglo bi se onda reći, da nije velika nepravda čovjeku, kad mu se odreže ruka ili izkopa oko, jer da ova uda nisu neobhodno potrebna, da se uzdrži život.“

Uz pravo da slobodno vrši bogoslužje, ima crkva po cieloj Francezkoj to pravo, da vrši božanstveni moral Isusa Krista. Nu nikomu nije nepoznato, niti nije moglo nikada nepoznato biti, jer je članak katoličke vjere, da su evangjeoski savjeti isto tako kao što zapovjedi diel morala kršćanskog i da je izvršivanje triuh zavjeta: poslušnosti, djevovanja i ubožtva, stanje savršenstva, kamo nisu doduše svi pozvani, nu koje može svatko slobodno primiti, ako mu Bog daje k tomu posebnu milost. Crkva, i to samo crkva ima pravo, da propiše način, kako polagat ta tri zavjeta, i način života, što je posljedak vanjskog polaganja evangjeoskih savjeta. S toga vjerski red, od crkve odobren, postaje uredba crkvena, koju državna vlast ne ima pravo ukidati.

Budući se vjera katolička u Francezkoj slobodno vrši, ima pravo da vrši sve čine svete službe i razvija sveta djela svoja. Nu, po priznanju svih biskupâ, sile svjetovnoga klera preslabe su za ovo djelo, te mu je neobhodno potrebna pripomoć crkvenih redovâ. „Izvanredne propovjedi, kojim je potrebu priznao i dekret od god. 1809., obuka u sjemeništih, duhovne vježbe za kler, temeljito njegovanje znanostih svetih i svjetovnih, kako je potrebno za obranu vjere, različita djela, kojim se svećenička služba priljubi prema posebnim potrebam pojedinog razdoblja; evo otvoreno polje za rad crkvenih redovâ. Zanimajući se bitnimi dužnostmi duhovne pastve, nemogu kod župah namješćeni svećenici tolik posao nadvladati. Uzmimo još apostolat u mjestih udaljenih, kojim se ovjekokovječuje crkvi od Isusa Krista podieljeno poslanstvo. Samo iz crkvenih redova kupe se redovito vjerovjestnici, a tek iznimno iz broja svjetovnog klera. Jedina stega crkvenih redovâ može ovoj tegotnoj službi osjegurati uspjeh i k tomu nuždno jedinstvo. Poznato je pako, kako se crkveni redovi toj uzvišenoj zadaći gorljivo posvećuju, nit se od toga neizključuju ni iste žene. Pod imeni i nošnjami različitimi, nose crkveni redovi obojega spola do svih obalâ nauku sv. evangjelja, razširuju prosvjetu, te čine da se ime i upliv Francezke, štuje te blagosliva.“

Iztjeraju-li se crkveni redovi, tko će ih zamieniti u početnih učionah, koje otvoriše katolici uz velik trošak, da si očuvaju djecu od učiona bez Boga? Tko će ih zamieniti u tolikih odgojilištih, pretiesnih još, te preslabo naseljenih, da se ide po volji kršćanskih obitelji. Tko će ih zamieniti kod ubogih i bolestnikâ i u svih naših zavodih milosrdja? „Naši su se crkveni redovi razvili iz takovih potreba, te će njihovo razsulo biti nedvojbena propast svih tih zavoda. Negovorim o molitvi, koja se u naše doba toli jako zanemaruje, prem je ona osobito možna, pribaviti narodom i pojedincu blagoslov Božji.“ Razoriti crkvene redove toliko je, „kao navaliti na istu crkvu, koja ih povladjuje, te blagosliva, koja sudi, da su potrebni, te se njimi, na spas dušâ uspješno služi.“

Nitko ne reci, da sredovječne ove ustanove nisu prema našemu vremenu modernomu. Ta kad je potrebnije bilo predočit svietu redovnički život i njegove primjere samozataje i poniznosti? „Viek naš odviše je sam sobom zanešen; preko mjere ponosi se svojimi pravi, nestrpljivo nosi svako breme, te je odviše sklon na razpuštenost i putene slasti, koje izpijaju tielo, ohladjujuju dušu, te slabe značaj. Nek gleda sebičnjak, pustolov i oporni gradjanin onog muža, onu ženu, koji su sve ostavili, sve žrtvovali, oprostili se s obitelji svojom, te koji, neočekujući ni dinara nagrade zemaljske, uprta u nebo pogleda, sakupljaju oko sebe djecu, podučavaju mladost, njeguju bolestnike i starce, skrbe se za uboge i pokazivaju se svakom prigodom pravi prijatelji Božji i svog naroda.“

Ali se pozivlju na konkordat. Prava crkve opredieljena su, tako vele, konkordatom od g. 1801., nu taj spis nespominje crkvenih redovâ i zato neimaju pravo, da obstoje u Francezkoj. Francezki biskupi pravo su ocienili taj sofizam. Konkordat uredjuje *mješovite* predmete; one naj-

me, glede kojih crkvena vlast u doticaj dolazi sa državnom vlašću, nu slobodnu ostavlja jednu i drugu u njenom vlastitom djelokrugu, te im neuzimlje nijedno pravo, koje nespominje.

Veli se još, crkveni redovi mogu lahko prepriečiti, da ne budu razpušteni, ako zaprose, neka bi ih država priznala. Ali ponajprije družba Isusovaca razpuštena je bez ikakve pritužbe, te joj je uzkraćeno u napred i formalno priznanje; naredbom nepravednom oduzima joj dekret ovršne vlasti pravo, da se obratit može na komore, ako bi to namjeravala, da zadobi državnu priznaju, koju one mogu izključivo podieliti ili uzkratiti. A šta se tiče drugih crkvenih redovâ, zašto ih siliti, da si izprose povlasticu? „Zar nisu slobodni, ako ih je volja, i neprositi ju? A kad im zabranjeno nije, zar će ih haljina, kojom se odievaju, ili zavjeti, kojimi se zavjetuju, a koji nikomu neškode, jer su puki čin savjesti, zar će ih, velju, lišiti pravâ, koja uživaju svi ostali svećenici: da mogu najme u zajednici pod jednim krovom živjeti, držati se jednih te istih pravilâ; obučavati, ako imaju diplomu i nastavljat apoštolsku službu, a da ne budu zakonom priznati kao korporacije?“ Razlogom s kojih oni neće, da zaprose zakonitu priznaju, lahko se je domisliti. Kako da to učine! Ta sililo bi ih, „da potvrdu svojih pravilâ i ustanovâ, častnih starinom te svetošću osnovateljâ, podvrgnu prosudi osobâ bez vjere, ili barem takovih, kojim su slabo poznata čuvstva i vježbe pobožnosti i koje su spremne izrezati sve, što se neslaže sa njihovim oholim umom. Gle, kako evo sinovi i kćeri sv. Benedikta, sv. Brunona, sv. Dominika, sv. Franje, sv. Terezije, podnose davne svoje navike, te zakonik svoga starodavnoga živovanja, neka to prosudi mlad savjetnik države ili prefekture, koj je možda slobodoumnjak ili barem nehajnik!“

U ostalom pravila mužkih redova nemogu biti odobrena, van zakonom, „ali takav zakon neće nikada biti izdan. Misli većine zastupnika u komori, dobro su poznate, a izjavio ih je glavni njihov list, te o tom neima nikakve dvojbe.“ Zato nemogu crkveni redovi, bez razlike, ništa boljega učiniti, nego da se stave na stanovište slobode. Dok plaćaju porez, dok neuznemiruju javni red, dok su poslušni obćenitim gradjanskim zakonom; nitko neima pravo, da ih poradi njihove nošnje i njihova načina života uznemiruje.

(Konac će slієditi.)

Osvrt na „Katolički Propovjednik.“

(Konac.)

Sad prelazimo na drugi passus, koji opet čudno glasi. „Konstancij carigradski cesar ubi krvoločno svoga brata Teodosija, koji bijaše djakon. Ali sliedeću noć u snu ukaza se Konstanciju strahoviti Teodosij, noseći u ruci kalež pun svoje krvi i nju Konstanciju pokučuje govoreći: „Pij brate, pij; nasiti se krvi brata svoga, koga si nepravedno ubio. Evo ova sada božja osveta vapije proti tebi.“ Konstancij prestrašen ustaje iz svoje postelje, zove sluge i dvoranike; traži zabave da se raztrese, ali uzalud sve; jer strahoviti osinj brata svoga pred sobom gledaše. On ide u Rim, obilazi sve najglasovitije gradove ovoga svieta, ali sve uzalud; jer ga svuda strahoviti osinj ubijenoga brata prati, kuneć ga i proklinjuć: „pij brate, pij krvcu brata svoga; nasiti se krvoloče krvi, koju si nepravedno prolio.“ U takovu stanju nesretni cesar od straha i svrši u malo vremena svoj život.“ Sliedi aplikacija, o kojoj imadem opet više toga reći. No najprije o samom ovom dogodjaju. Prvo ja bih želio, da je o. Fr. M. naveo vrelo, odakle je crpio taj historički faktum. Jer će se ovako mnogim kako i meni činiti, da je bajka. Znamo iz historije, da je carigradski cesar Konstancij bio sin cara Konstantina Velikoga, ter poslie smrti svoje braće Konstansa i Konstantina, sam vladar velikoga rimskoga carstva na iztoku i zapadu. Znamo dalje, da je bio ljut progonitelj katoličkih biskupa, naročito sv. Atanasija i sv. Liberija pape, a prijatelj Arijanaca. Znamo takodjer, da je bio čovjek strašno okrutan i kod svojih rodjaka. Navadja Fleuri o toj okrutnosti (Hist. eccl. l. 13. §. 47.) rieči svetoga Atanasija. „Is (Constantius) est, qui patruos jugulavit, patrueles necavit, soceri filiae, cum aerummis extremis luctantis non est misertus. Olympiadem fratris sui sponsam, qui eam usque ad mortem suam futuram uxorem apud se servaverat, Barbaro . . in matrimonium dedit.“ No da je imao brata, imenom Teodosija, i to djakona (dosta već po sebi nevjerojatna stvar), te njega ubio toga ja, koliko mi pamet nosi, nisam nikad čuo nit čitao, ni učeći nekoč svjetsku historiju ni poslije crkvenu. U ostalom ja nisam strukovnjak u historiji; s toga sam, bivši ovim poviedanjem iznenadjen, najprije zagledao amo tamo u knjige, nebi-li što našao; no nisam mogao ništa naći. Pitao sam k tomu svoga znanca historika, da-li taj faktum stoji; on mi reče: o tom neimaju suvremeni pisci ništa. — Osobito se pako namah iztiče nevjerojatnost kod onih rieči: da je Konstancij radi toga kano hodočastio u Rim i sve najpoglavitije gradove svieta obilazio. No kad bi i stojalo sve to, moramo se ipak sjetiti, da bi to bio pravi homicidium ili čak parricidium; a to je u nebo vapeći grieh. K tomu učinio je Konstancij nebrojene nepravde i drugimi ubojstvi i najgroznijimi progonstvi Kristovih pravovjernika. Dakle to neide na stvar, o kojoj sada govorimo, van ako tko

imade o crkvenoj propovjedi žalostne pojmove, da se tuj naime svašta slobodno kaže, pojmove vriedne suza u nebo vapećih.

Ali ipak: „Priličnim načinom i Gosp. Isus proklinje svakoga kršćanina, koji se usudjuje pristupiti k oltaru, nedostojno ga primat. Pod prilikom kruha vapije srditim i strahovitim glasom: Uzmi, nesretniče, i nasiti se mojim tielom; pij moju krv, i ponovi u sebi svu prvašnju moju muku; ja te pripuštam i nebranim se. Ali znaj, da primajuć me nedostojno u svoje prsi, primaš najviše prokletstvo i osudu vječne smrti. Ovo svetotajstvo neprosi tebi obilnost milosti božje, nego zaziva suprot tebi svu težinu njegovih pokaranja i osudjenje. — Tako je, m. dr., tako. Ono presveto tielo, koje je nedostojno primio, svagdje i u svakom ga mjestu proklinje i osudjuje, il bdio ili spavao, ili radio il se odmarao, ili šutio il govorio, proklinje ga, osudjuje ga, i osuda vapije suprot njemu: Koji nedostojno blaguje i pije, blaguje i pije svoju osudu." Meni ovom zgodom dolaze one rieči Duha sv. na pamet: „Homo homini reservat iram et a Deo quaerit medelam. In hominem similem sibi non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecatur." (Eccli 28, 3. 4.). Pitam propovjednika: što bi ipak bilo, da takov čovjek podje u sebe, kajući se radi težke nezahvalnosti i uvrede nanesene Spasitelju, te moli na izpovjedi odriešenje od svoga grieha? Smije-li mu svećenik dati odriešenje? Dapače znao bi se dogoditi u svećenikovu srdcu težki grieh, ako mu ga nebi htio dati. No odakle tomu čovjeku pokajanje, dostatno, da mu se podieli odriešenje? Bez dvojbe njegova slobodna volja jest kod toga jedan činbenik; no dogma je vjere katoličke, da nemože čovjek nit misli spasonosne, kud i kamo ne pokajanja potrebita za sakramentalno odriešenje imati bez vrhunaravne božje milosti, koju nam je Isus Krist, Bog čovjek, Spasitelj roda ljudskoga zaslužio svojom mukom i smrću; dakle je i taj čovjek dobio taj dragocjeni dar od Spasitelja svoga. Stoji-li dakle da ga Isus „svagdje i u svakom mjestu proklinje i osudjuje, il bdio ili spavao, ili radio il se odmarao, ili šutio il govorio i osveta vapije proti njemu"? Ili morda scienite zbilja, da se nemože više spasonosno pokajati? Dakako iz vaših rieči bi to išlo; ele to bi rušilo članak vjere Bogom objavljene; pa toga vaše kat. srdce sigurno nit nemisli. O da, draga moja braćo, nije nizanje nespretnosti i exorbitacija govornička sila. Moju neznatnost neboli ovom zgodom prvi put, što često i oni govornici i pisci u našoj domovini u tom jako grieše, kod kojih bi se čovjek osobito imao nadati umjerenosti, solidarnosti i istini. Drugo je neki površni furor poëticus, drugo kršćanska vatra te iz nje nikao život u govoru. — Pitam propovjednika dalje: odakle on može u obće dokazati, da je nedostojna pričest grieh u nebo vapeći te da ju prati gorje prokletstvo od Kainova? Znamo, kako sam već natuknuo, da može i ovaj grieh napokon čovjeka u grozno zasiepljenje uma i srdca za stvari spasenja rinuti. To jest neka vrst prokletstva; ali valja to pravo razumjeti. No to valja i kod drugih grieha. Ili zar židovski narod prima nedostojno pričest; a nije-li, učeći nas tomu stari i novi zakon te izkustvo kroz devetnaest stoljeća, taj narod najgroznijim načinom zasliepljen? Pa ipak nauk je kod katoličkih theologa siguran, da nitko nit u tom stanju nebude posve od Boga zapušten ter se nebi mogao, ako hoće, obratiti. Nešto je drugo k svakovrstnim drugim griehom pristupilo kod toga naroda: ubio je Spasitelja svega svieta, znatice i hotice, neznajući na njem ništa zla, videći u njem i na njem svaku dobrinju, istinu i svetost, vikao je od zavisti i mržnje proti svomu osvjedočenju: razpni ga; njegova krv neka dodje na nas i našu djecu: „Innocens ego sum" veli isti poganin Pilat, „a sanguine justi hujus: vos videritis. Et respondens universus populus dixit: Sanguis ejus super nos et super filios nostros." (Mt. 27, 24. 25). Ubojstvo je pako samo sobom u nebo vapeći grieh, veleći Bog poslie ubojstva, koje počini Kain na pobožnom si bratu Abelu: „Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra." (Gen. 4, 10.). Nego nesmije nit kod grieha u nebo vapećih ostaviti čovjeka razboritost, da namah tvrdi bezuvjetno ono, što sveto pismo dodaje kod Kaina, kod Sodomljana (Gen. 19.), kod tlačitelja ubogih, udova i sirota (Ex 22.). Primanje pako presvetoga tiela Isusova u težkom griehu ipak nije homicidium. Napokon nesmije kršćanin govoreći o svom Spasitelju nikad posve s pameti metnuti one mile rieči sv. Pavla: „Accessistis ad . . . testamenti novi mediatorem Jesum et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel." (Heb. 12, 24.). Što misli o. Fr. M., da-li krv našega Spasitelja „milije viče", nego krv Abelova, ako iza svake pričesti nedostojne onako viče, kako je on eksegetirao? Apoštol govorio „vikanju milujućem."

Želim svršiti, žaleći, što u čitavoj propovjedi jedva što mogu naći, što bi se dalo hvaliti. Uvod do same teze bio bi još najbolji. U samoj propovjedi i one stvari, koje bi po sebi nešto vriedile nisu na svom mjestu. Što će si n. pr. naš čovjek misliti, kad naš propovjednik medju „nesretnike", o kakovih je govor, broji „oholice, koji jošter želju za taštom slavom imaju?" Po svetom Tomi može se tašta slava zadržati u granicah lahkih grieha: „Inanis gloria non est mortale peccatum, nisi charitati perfecte adversetur." (2. 2. qu. 132. a. 3). Što će si misliti naš jednostavni vjernik, kad čuje ovo: „O koliko puta ste bili ponutkovani, da ostavite svoje griehe, pak recite mi, nije-li bilo vaše pokajanje lažljivo, vaše obećanje nestanovito, i za to vaše izpovjedi nevaljale?" Tko od slušatelja može na takvo pitanje odgovoriti, kad bi od srdca i htio? Tko može, do samoga Boga, recidivca za sigurno obiediti, da mu je izpovjed bila nevaljala? Dalje, nedao Bog, da bih htio ikakvu ljagu baciti na propovjednikovu osobu i život, dapače, meni se čini, premda ga ne poznam, da je u svom životu strog (to je hvale vriedno); no ipak, stojeći osobito na svojih načelih, morao bi i kod sebe biti još stroži, nego kad

veli: „I to se (razlagano prokletstvo) možda još za sebe nedostojnoga misnika, koji svaki dan pristupam k oltaru božjemu, posvećujem i primam jaganjca božjega, bojati moram." Kaže bo koncil trid. na temelju božje objave: „Quilibet . . . de sua gratia formidare et timere potest; cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum." (Ses. 6. c. 9.). Neka bi dakle izostao „morda."

Zatim sigurno nije promozgana ova izreka: „Jer nije malo, kakono se misli, nego je premnogih takovih, govori sveti Augustin, koji se nedostojno pričešćuju. ." Sveti Augustin živio je u 4. i 5. vieku; mi živimo u 19. vieku. Manji ili veći broj nedostojnih pričestnika to je faktum; za faktum pako našega vremena nećemo navadjati svjedoka iz petoga stoljeća. Posve je druga stvar, ako se radi o nauku nedostojne pričesti. Mi znamo, kako su za vrieme sv. Augustina bile pričesti kako mnogo češće tako i mnogo obćenitije glede svih slojeva kršćanskoga družtva. Sad vidimo legije u nekih razredih družtva kršćanskoga, koje mnogo godina nikad nedolaze na izpovjed i svetu pričest. Oni, koji dolaze, nisu obično ljudi, koji se nebi dali urediti, samo ako jih sdušno putimo. Razumijmo vrieme, u koje živimo. Napokon opetovano žaleći, što nepruža grešniku nikakve utjehe, zadnja mu je rieč usuprot malko preobilna obećanjem za dostojnoga komunikanta, svršujući on ovako: „A najposlje bit će nam ovaj nebeski kruh presladka poputbina, kojom pokriepljeni breztrudno i lasno ćemo putovati u dragu nam otačbinu, koja je na nebesih." Sigurno je ova zemlja bila dolina od suza od postanka, bivši čovjeku ugrabljen raj, i bit će do konca. Tu svaki imade svoj trud i težkoću; tu svatko sam sebe jako vara, ako misli, da će obilje božje milosti biti toliko, te ćemo samo kano u slasti i lasti leteti u nebesa „beztrudno i lasno." Posve protivne stvari nas uči objava i izkustvo svih vjekova. — Nu ovo zadnje naveo sam samo mimogred, pa nekažem, da se nebi mogla taknuta stvar ponešto izpričati i opravdat. — Na koncu molim svoga štovanoga prijatelja, gospodina urednika „Katol. Propovjednika", da bude u obće pogledom na sadržinu stroži kod primanja propovjedi pod tisak. Znam, kako rekoh, da su češće pisci dosta ćutljivi; no neka se sjete, da Gospodin Bog vječna istina zahtieva, te sborimo svagdje, ali osobito na svetom mjestu zgoljnu istinu; neka se sjete, da nam tu dužnost vrlo strogo nalaže sveta mati crkva, čineći nas viestnici božje istine; neka se sjete, da to zahtieva ljubav napram ljudem u obće, Kristovim vjernikom napose, ter da nikakva svrha, nit najsvetija, neizpričava neistine; neka se sjete, da ipak istina konačno uviek najviše koristi i ona da sve pobjedjuje, kako nekoč rekoše oni stari: „Magna est veritas et praevalet"; (3. Esdr. 4, 41.) napokon, braćo moja, to zahtieva i sámo naše spasenje: „Os, quod mentitur, occidit animam." (Sap. 1, 11.).

M. St.

Svećeničke zaklade.

Plemenito je zaista djelo, a pri Bogu velika zadužbina, kada čovjek stečenim si imetkom sirotinju pomaže nesamo za života svoga, nego kada i po smrti mnogu suzu sa lica biednika otire: utemeljenom podporom. Dočim naime darežljiva desnica u grobu već počiva, čekajuć sjajno svoje preobraženje i odlazak k stvoritelju svomu: diele se neprestano darovi iz njene zaklade, na njeno ime. Toj darežljivoj ruci namjenio naš narod liepu nagradu pjevajući: ručica ti cvietom cvala, a dušica raj dopala! A sám Duh sv. kaže: eleemosyna cum oratione operit multitudinem peccatorum. Isus Krist pako smatra kao da je njemu učinjeno, što se siromaku učinilo: quod uni ex his fecistis, mihi fecistis. Blagotvornu i darežljivu desnicu sv. Stjepana kralja sačuvala svemogućnost Božja nepokvarenu, a bogataš — razsipnik trpi velike muke, što nije nahranio gladnoga Lazara.

Ali svaki utemeljitelj novčane podpore ili nagrade želi bez dvojbe, da se samo vriedni članovi čovječega družtva podupiraju njegovom zakladom. A još više želi i treba da želi svećenik-utemeljitelj, da se njegovom zakladom samo ćudoredne i krepostne, a siromašne osobe okoriste. Ili zar nebi upravo griešno bilo, kad bi nećudoredne osobe primale podporu iz svećeničke zaklade?! Pa se ipak i to dogadja!

Poznat mi je slučaj, gdje je politička oblast dala podporu iz svećeničke zaklade osobi u konkubinatu živućoj, a kad je dotični župnik proti tomu prosvjedovao, ostade mu prosvjed bez uspjeha!

Kako bi se takova nepodobština u buduće zapriečiti mogla?

U svakoj se zakladi mora naznačiti netko, tko ima podporu dobiti, ili tko ima pravo opredieliti osobe za nagradu ili podporu. S toga svećenik-zakladnik treba da izrično naredi u zakladnici ili oporuci, da samo one osobe mogu dobiti podporu, koje će duhovna oblast (duhovni stol ili župnik) naznačiti. Dobroj bi stvari dakako mnogo koristilo, kad bi i laici zakladnici ovo uvažili, ter po tom svoju zadnju volju očitovali.

Tim bi se načinom zapriečilo, da nevriednici neprimaju diela iz svećeničkih zaklada na uštrb i smutnju vriednih i ćudorednih osoba.

Red duvnâ sv. Mandalene pokornice regule sv. Augustina.

Iz raznih kronika pojedinih samostana i konventa, te auktorisanih spisa i statuta sabrasmo najvažnije crtice o začetku, osnutku i razvoju reda sv. Mandalene Pokornice regule sv. Augustina zatim o pravih i privilegijah njegovih, te jih na višestranu želju obielodanujemo u ovom listu.

Po nekih starijih spisih proživila je sv. Mandalena Pokornica zadnje dane svoga života u špilji *S. Baume* zvanoj u današnjoj Provanci. Njezin bogoljubni i pokor-

nički život započe u rečenom okolišu sliediti više kršćanskih djevica. Iz tih sljedbenica sv. Mandalene razvi se tečajem vremena sve po malo i pobožna zadruga pod imenom sestara sv. Mandalene, a iz nje posta napokon i crkveni red duvna sv. Mandalene Pokornice regule sv. Augustina, koji danas spada medju najstarije od sv. stolice aprobovane ženske redove. Začetnikom gori spomenute pobožne zadruge imenuje se ili bolje rekuć nagadja se neki francez Betramo. Prije jošte nego što je ta zadruga dobila papinsku aprobaciju, te tim i crkovnim redom sa svimi pravi i privilegiji *veri ordinis religiosi* postala, bijaše ona već dobrano razprostranjena po nekdanjoj Franačkoj državi. A u takozvanih njemačko-saveznih državah bilo je za vrieme Luterove reformacije već do 40 samostana reda Mandalenkâ. Osobito bijahu oni razprostranjeni po današnjoj Bavarskoj, Saksonskoj, po negdanjoj Lužici, zatim kraljevini Českoj. U samostanu u Brixu u Českoj spominje se još god. 1771. slika bl. Gospe, koju je sv. Metud darovao vojvodi Bořivoju i njegovoj ženi Ludmili, a Vjenceslav IV. kralj česki, kao utemeljitelj spomenutog samostana istomu godine 1283. poklonio.

Godine 1232. zamoli neki svećenik Rudolfo, kojeg papa Grgur IX. u svom breveu nazivlje praepositom samostana sv. Mandalene Pokornice, svetu stolicu za potvrdu i redovničko odielo za rečenu zadrugu, koju mu je i spomenuti papa svojim breveom od 12. listopada 1232. iz Avignona datiranom udielio, podav duvnam reda sv. Mandalene za normu života regule sv. Augustina i takozvanu konstituciju sv. Sixta, a za odielo bieli habit s bielim škapulirom. Po toj konstituciji diele se duvne Mandalenke u dvoje, najme u duvne konventualke i duvne lajike, t. j. ovaj red posta takozvanim kornim redom s posebnim konventom ili kapitulom sa svimi pravi i privilegiji takovih kapitula.

Duhovni predstojnici pojedinih samostana i konventa (praepositi-*Stiftspröbste*), koji ujedno sa kapitulom ravnaju samostan, te i na veće svetkovine psaliraju iz falsistorija ujedno sa korom, osobito kad su svečane vesperae, bili su iz prvine svjetovni svećenici, kao i vrhovni iliti generalni prepošt (*Oberste oder Generalprobst*) cieloga reda, koji je u Vormsu sjedio, te za čije uzdržavanje su morali pojedini samostani prema svojim novčanim silam doprinašati stanovitu svotu.

Tečajem vremena pako razvi se u tu svrhu, naime za duhovnu službu i prokuraturu duvna Mandalenka i posebni mužki red, ili bolje rekuć kongregacija. Oni svećenici naime, koji bi se namiešćivali za predstojnike i pomoćnike u samostanih Mandalenka moradoše se zavjeriti istomu redu (*dem Orden Gehorsam thun*). Generalni kapitul, držan pod vrhovnim prepoštom Vilimom sv. stolice kapelanom, nalaže dapače, da se kod svake obnove prelata i poglavara redovnih imadu ovi prije svega zakleti, da će se u svojoj službi držati točno ustanova reda.

Čitavi red bi razdieljen u 4 provincije, a dotični predstojnici provincija nazivali bi se od sele redovničkim imenom provincijali, a predstojnici samostana mjesto praepositi priori — kao što se i predstojnice nazivlju priorise.

Da taj red imade slobodnu samoupravu, kao i svi ostali takozvani exemtni redovi, koji su *imediate* podvrženi sv. stolici ili njezinim delegatom, to se samo po sebi razumije — stoga si duvne Mandalenke same biraju, ne samo priorisu već i duhovne poglavare svećenike. I to vrhovnog prepošta birali su članovi čitavog reda, sabrani u tu svrhu pod predsjedničtvom provincijala u provincialnom kapitulu, a potvrdjivala ga je sv. stolica. Predstojnike samostana pako pojedini konventi ili kapituli. Na generalni kapitul, kojemu je predsiedao vrhovni ili glavni prepošt, pošiljali bi pojedini konventi po dva zastupnika; njihovi zaključci valjali bi za čitav red.

Da-li je taj vrhovni prepošt bio ujedno praelatus infulatus nemože se razabrati. Bit će po svoj prilici, kao što su to bili svi ostali vrhovni predstojnici kapitularnih mužkih i ženskih redova. Praepositi pojedinih konventa nisu bili ni prije nit su danas, već oni su samo nekim načinom prvi u crkvenom koru duvna ad instar praepositorum minorum capitulorum seu collegiatorum, kojim nepripadaju tako zvana pontificalia izim ako imaju za to dotični kaptoli posebni privilegij od sv. stolice i države.

Za uzdržavanje vrhovnog praeposita morao je svaki pojedini samostan doprinašati pram svojim novčanim silam stanovitu svotu.

Da bi ta mužka kongregacija bila imala posebne samostane naročito u njemačko-saveznih državah, o tom neima spomena, već bi oni samo kao predstojnici, duhovnici i prokuratori u samostanih duvna Mandalenka službovali, te bi stanovali u posebnih odjelih ill bolje rekuć u prizidanih takozvanih prepositurnih ili uredovnih kućah. U obće čini se, da ta kongregacija nije imala preduga života, jer već godine 1553. spominje se zadnjim generalnim ili vrhovnim prepoštom neki magister Titzman, koji je već ujedno i parochus Jaurensis.

Iza njega pako nahodi se čast i vlast generalnog ili vrhovnog prepošta kod dotičnih biskupah ordinarijah, u čijih se diecezah nalaze samostani i konventi Mandalenka, koji se nazivlju takodjer i praepositi ordinarii, kao što se to vidi iz statuta i regula od pražkog ordinariata auktoriziranih i god. 1729. tiskanih za samostan duvna Mandalenka u Brixu u Českoj.

Napose pako predaje Melchior Bilia papinski nuncij svojim pismom od 23. svibnja 1570. Laubanski samostan, pošto je on već 20 godina skoro lišen svojih redovitih i neposrednih starešina, a njegov ordinarius, naime biskup Meissenski, bio prošao na protestantizam, dekanu kolegiatnog kapitula budisimskog (Bautzen), da se on skrbi za isti samostan, te da u njem uredjuje potestate praelatorom rečenoga reda omnia et singula,

quae ad hujusmodi regimen de jure vel consuetudine vel alias pertinent, dok i tomu samostanu nebude od svete stolice drugčije providjeno. U pojedinih pako samostanih dolaze na čelu dotičnih konventa kao prepositi konventa (*Stiftspröbste*) i njihovi pomoćnici opet svećenici sekularci. Tako u Brixu u diecezi pražkoj, tako u Naumburgu i u ostalih samostanih dieceze vratislavske, tako napokon i u Laubanu, osobito od kad je ovaj došao pod vratislavsku diecezu, te u biskupu vratislavskom dobio svog zakonitog ordinarija ili vrhovnog prepošta.

Jedno vrieme bivali bi u samostanu Nauburžkom kao takovi i redovnici Augustinci iz bližnjeg samostana u Saganu, nu od godine 1660. moradoše se za to uzimati iz sekularnog klera usljed odredbe vratislavskog biskupa. Tu odredbu nazivlje kronista spasonosnom „heilsam", pa i pravom, jer su Augustinci već bili uveli u kor duvna svoj brevir mjesto rimskog, kojeg Mandalenke i to po diecesanskom direktoriju recitiraju i pjevaju, te bi se tako Mandalenke po malo bile prelijale u Augustinke. Nu 1680. ukinuo je to prepošt Rimpler, te uveo opet rimski brevir.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Stup, na kom će biti kip blažene Gospe dobrano je već podignut. Radnici (Slovenci od Trsta, kako se sami rado zovu) se uzdaju, posluži-li vrieme, da će ga još ovaj tjedan uzdignuti. Pošto je sve kamenje sgotovljeno stiglo iz Trsta moglo bi im se uzdanje izpuniti. Vještom rukom izklesan kamen godi oku svačijemu, ter je oko radnika uviek puno gledalaca. Do konca ovoga mjeseca svakako će sve gotovo biti, jer pozlatar već zlati angjele, a sam Gospin kip zlatit će, kad bude na stup smješten. Spomenikom ovim grad Zagreb doista moći će se ponositi.

— G. Edmundo Medeotti, do sada župnik u Zrinju dobio je župu u Trojstvu.

— Za „dječačko sjemenište" prinesoše u posljednje doba: M. Horvat, župnik u Molvah 20 fr. u ime oporučna zapisa, a 7 for. god. prinosa; M. St. 4 for.; M. Novosela ostavština 4 for. 50 novč., Lad. Drabić, župnik u Pribiću 25 for., Al. Kogaušek, župnik u Prelošćici 3 for.; klerici nadb. sjemeništa 12 for.

— Piše nam „obćina katolička" iz Travnika: Obhod na Tielovo obavljen je sa najvećim slavjem, tako da se je svakomu bošnjaku i nehote u ovoj prigodi u pamet dozvala ona starinska izreka: „vraćamo se na vremena Kulinova." Doista ako ikad, ovaj dan svaki katolik Bošnjak pomislio je, da su nadošla Kulinova vremena. Pak premda ova svetčanost nebi se mogla u vanjskom činu prispodobit sa ostalimi svečanosti ovoga dana, koje su po drugih gradovih europejskih obdržavane, ipak Bošnjak misli, da niti nemože bolje biti, jer se i s malom stvari zadovolji, te zadovoljan od srdca želi svako dobro svim onim, koji su štogod doprinieli za povećanje ove svetčanosti. Pred nebnicom i cielom glasbom stupaše jedna satnija vojnika sa zelenilom nakićenih, pod zapovjodničtvom satnika gospodina Franje Pilzera na sva četiri stajališta presvetom svetotajstvu počast davajući, što je veoma katolike dirnulo, i još na veće bogoljubstvo probudilo. Osobitim načinom, ovim se zahvaljuje presvietlomu gospodinu Ludvigu Janskomu, pukovniku, koji je dao u vrieme procesie kod svakoga stajališta puškami i topovi pucati, za povećanje iste svetčanosti, kojoj sam, sa svimi častnici prisustvova. Prisustvovalo je takodjer i činovničtvo cielo uz ostali nebrojeni narod. Takodjer svim onim, koji su svojim trudom na stajališćih oltare pravili kano: gospodji Mariji Kastnerovoj, Ivi Budimiroviću, Niki Vukadinoviću, Niki Peliću najsmjernije se javno zahvaljuje! Dao Bog, da bi više godina mogli, još većim slavjem ovu svetkovinu proslaviti.

Ugarska. Episkopat Ugarski vrlo mnogo troši, da ustroji više valjanih konfesijonalnih škola. Primas Ugarski uzoriti kardinal Ivan Simor predao je kaptolu svomu na upravu 100.000 for., što će biti školska zaklada za nadbiskupiju njegovu. Biskup Čanadski pako Aleksander Bonaz ustrojiti će u Szegedinu krasno gojilište za djevojke. Osnova je već gotova, koju će sigurno izvesti, kad bi biskup i umro. Da se podigne za to dostojna sgrada opredielio je biskup 200.000 for. Dok se tim velebnim žrtvam divi i veseli svako srce plemenito, ne mogu one ipak nepomućena veselja uzbuditi kod „modernih" pedagoga. Šteta, vele oni, što će takvi zavodi doći u ruke redovnica! Dakako da će možda biti šteta po gdjekoga, koji bi prosvjetu bez Boga i vjere htio ulievati u duše nevinih djevojaka; koji bi radit želio, da se za mlada otruje temelj družtva: obitelj — al je velika blagodat po cieli narod, koji će dobročiniteljem znati zahvaliti za toliko dobročinstvo.

Rim. U dalnjih člancih svojih razvijala je „Aurora" potanje što je tražila vlada njemačka, a što je dopuštala sv. stolica. Kad je sv. stolica zatražila, neka se dokinu svibanjski zakoni poslala je vlada povjerenika, koji je o tom imao priegovorati s punomoćnikom sv. otca. I dočim je sv. stolica izjavila, da će zadovoljna biti, ako joj se barem obeća, da će se zakoni dokinuti u sgodno vrieme, neka je samo dopušteno biskupom vratit se na mjesta svoja, nije vlada ni to htjela obećati, nego je tražila, neka joj se dade pravo, da ona potvrdjuje dušobrižnike, što se očito protivi konstituciji crkve. Kad je zatim sv. stolica izjavila, da će dopustit, neka biskupi vladi prijave one svećenike, kojim će povjeriti pastvu, vlada je zatražila, neka joj sv. stolica bezuvjetno preda katoličke zastupnike na saboru. Kad su se o tom razbiti morali dogovori podnesla je vlada poznatu osnovu o „promjeni" zakona. O njoj veli rimski list, da ne

može zadovoljiti katolika. Pravica ište, da se umanji nepravda nanesena crkvi katoličkoj. Toj pravednosti nije udovoljeno ovom osnovom. Jer po njoj ostaju nepravedni zakoni u krieposti: i odsada je nestalan udes biskupa i svećenika, kazni su podvrgnuti čini njihove sv. službe (čitanje sv. mise, dielenje sv. otajstva i umirućim). Osnova rado bi uvela polutanstvo, koje više škodi, nego otvoren rat. Ona otvara vrata demoralizaciji. Po tom osvrće se list na prigovore, što ih podižu na katol. zastupnike to u državnom to u zemaljskom saboru. Braneć ih odbija od njih prigovor, kano da pomažu socijalne demokrate.

Francezka. Pitanje ob amnestiji obćenitoj nije još uviek sašlo posve s dnevnoga reda. Ono se i opet pojavljuje, a taj je pojav sada tim čudniji, što se na skoro približuje rok, gdje je redovnikom katoličkim seliti se iz Francezke. Ne mora-li kraj toga pojava zasuziti oko, koje gleda, da se u Francezku slobodno vraćaju ljudi, koji su prolili rieke bratske krvi, koji su popalili najdivnije krajeve, koji su radili proti bitnim zakonom države, kako i proti pravu same naravi — dok se sele iz doma svoga ljudi, koji zemlju svoju od srca ljube, koji su njoj posvetili sav život svoj, koji ju zadojit kane najplemenitijim duhom, duhom kršćanskim — a to samo zato, što ne udovoljiše ne zakonom, nego dekretom zastarjelim, nepravednim! Jadna zemljo!

Švajcarska. Veliko vieće Genevsko zaključilo je obćemu glasovanju naroda podnesti zakonsku osnovu o posvemašnjoj razstavi crkve od države. Države ni obćine ne prinose ništa za bogoštovje. Nikomu se ne može braniti, da prinese što za koje bogoštovje. Razne vjerske sljedbe urediti će se i razvijat po zakonih o slobodnom udruživanju i sastajanju. U vanjskih svojih činih podložni su obćim zakonom i redarstvenim propisom. S dozvolom velikoga vieća smiju činiti zaklade i pod tim naslovom primati darove, nu nesmiju posjedovati drugih nepokretnina van crkve, i župne stanove; obćine razpolažu ovimi predmeti. Doklegod obćine ne izdadu hramova, koji im sada pripadaju, mogu se sgrade, koje sada služe protestantskoj vjeroizpoviesti, bez posebne dozvole obćinskoga vieća, rabiti samo za bogoštovje ove sljedbe. Hram sv. Petra ostaje nepromjenljivim vlastničtvom grada Geneve i posvećen protestantskoj vjeri. Država ga može, kako i do sada rabiti za narodne svetčanosti. Ova osnova ruši sve propise, koji su o tom do danas obstojali: konkordat od g. 1801., sardinske zakone od 1814., ugovore, koji su sklopljeni 1816. i 1819. s biskupijom Lausanskom i ustanove bečkoga kongresa, po kojih je švajcarska vlada dužna bila i nadalje prinositi za bogoštovne svrhe sve, što je prinosila prije.

Englezka. Slobodni zidari ne mogu zaboraviti na udarac, koj su zadobili, kad im je veliki meštar marquis of Ripon prešao na katoličku vjeru. Pošto je imenovan sada podkraljem Indije poduzimlju sve što mogu, nebi-li ga s toga mjesta maknuli. U gornjoj kući bilo je sbog toga i razprave, gdje se je osoba markizova još ljepšom pokazala. Njegovu značaju, njegovim sposobnostim ni neprijatelji ne mogoše prigovoriti, van su izticali samo njegovo katoličtvo i njegov savez sa sv. stolicom. To bi ga imalo nesposobnim učiniti za visoku onu službu. Nu sve govorkanje nije hasnilo. Značaj, sposobnost, poštenje nadvlada. U Indiji ima do 2,000,000 kršćana, a većina ih je katolika, treba dakle i na njih se obzirati reklo se i od strane vladine. Mirovat ipak neće protivnici. Zaredat će prosvjedi, skupljat će se meetingi, ne bi-li bura postala žešća.

Belgija. Iz zastupničke kuće Belgijske izstupa svake druge godine stalan broj zastupnika, te se izbori ponavljaju. Nedavno biralo se mjesto takvih izstupivših. Na izbor pripravljala se vlada na svaki dopušten i nedopušten način. Izborni red prekrajala je po svojoj volji, samo da si još veću većinu namakne. Uslied toga uzela je prava glasa 670 svećenikom. Nu uspjeh nije bio prema pripravam. Uz sav pritisak katolici su samo jedno mjesto izgubili, što bi se kod naknadnih izborah i popraviti moglo. Dapače vlada je moralno pobiedjena. Podpredsjednik komore pao je u gradu, gdje su za većinu posve sigurni bili. Ne mogu dakle već sada obsienjivati puke rieči slobodnjačke. Oči se počimlju otvarati, ako to i biva polahko. Uzrujanost, kojom vlada radi proti svemu, što je katoličko, osobito proti sv. stolici, ta uzrujanost mogla bi pripomoći, da god. 1882. zasjedne na kormilo opet vlada katolička.

* Putujuć njeki katolik dodje u družtvo gospodje ugledne, vrlo uobražene, koju je uz to Bog ovećim nosom nadario. Razgovor započme ona o raznih vjerskih pitanjih, pak će napokon doći i na bibliju. „Nerazumim nikako, reći će ozbiljno i važno, zašto katolička crkva brani čitati bibliju.“ Katolik će joj na to: „O tom predmetu niste dovoljno upućena, milostiva gospo. Katolička crkva ne brani čitat u obće sv. pismo, van samo ono, koga ona odobrila nije ili koje ne ima tumača. Biblija je dobra, božanska knjiga; nu u njoj ima mnogo toga, što običan čovjek razumjeti ne može.“ — „S tim se ne mogu složiti, odgovori ona. Ja držim, da bibliju ne može zlo razumjeti, u kom je „duh Božji.“ — „Pa ipak, učena gospo, ja moram i opet uztvrditi isto. Ima u sv. pismu mnogo mjesta, koja je težko razumjeti. Evo jedan samo primjer: *Nasus tuus sicut turris Libani, quae respicit contra Damascum.* (Cant. 7. 4.). Učena gospodja ne progovori više ni rieči.

Na izmaku I. polugodišta pozivamo na predplatu za II., sjećajuć dužnike i starih i novih zaostataka.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 26. U Zagrebu, 24. lipnja 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Francezki episkopat i dekreti od 29. ožujka 1880.

(Konac.)

Ali zar ne zabranjuju postojeći u Francezkoj zakoni neodobrene vjerske kongregacije? Kad bi bilo takovih tobožnjih zakonâ, valjalo bi zaboraviti na nje ili dokinuti ih, jer se neslažu sa slobodom, koje se danas uživa svatko. Nu naši najučeniji pravoslovci u svojih dubokih spomenicah; a najugledniji članovi senata u svojih govorih prigodom razprave o glasovitom članku VII. dokazali su, da takovih zakonâ neima, i „da naše sadanje zakonodavstvo neima ništa, bezuvjetno ništa, što bi ovlastilo, da se *nezakonitom* proglasi nepriznata koja vjerska kongregacija.“ Nije to zakon od g. 1790. jer, veli Dalloz, „taj zakon neukida crkvenih redova van u koliko su ustanove zakonite, te pušta, da i poslje ove supresije postoje.“ Nije to okrutni Dantonov dekret od god. 1792. jer „ga je nestalo, kad su nestale nesretne okolnosti, u kojih je postao.“ Nije to 11. ustrojni članak, koji ništa negovori ob obstanku neovlaštenih kongregacija, niti neprotuslovi zakonodavstvu od god. 1790. Nije to dekret 9. mesidora god. XII., koj je sigurno dokinut 291. i sliedećimi članci karnoga zakonika. Nisu to ni isti ovi članci, pa ni zakon od g. 1834., jer je tečajem razpre o tom Guizot izjavio: „Mi ciljamo samo na *politička družtva.* Za razumna čovjeka je jasno, da će ostale družbe dobiti odobrenje, zaprose-li ga, a ako bi mislile, da im to nuždno nije, dobit će odobrenje službenim putem, *ili bolje, pustit će se, neka se bave svojimi radnjami ne pačajuć se u nje posve ništa.*“ „Dekreti od 29. ožujka 1880. stežu slobodu i nitko nebi očekivao, da će se to činiti u ime vlade, kojoj je sloboda naslov, a imala bi joj biti duša.“

Šta više! Sami ti dekreti dokazuju, da su zakoni, na koje se pozivlju, barem dvojbeni. „Kad su zakoni jasni, izvjestni, odlučni; kad nitko nedvoji o njihovu obstanku; kad imadu takav javan ugled, koj se traži, da budu vršeni, treba-li drugdje, van u njih samih tražiti temelj, na kom će se uporavljati? . . Treba-li dekreta, da se uzmognu uporavljati postojeći zakoni, kolik bi posao imao i predsjednik republike, i njegovi ministri, stvarajuć odsele samo dekrete, da se uzmognu pojedini zakoni uporavljati? Štogod došlo iz te anomalije, nije smiona misao, da će odatle nastati stanje po zakonodavstvo svakako prieporno.“

Što rekoh? Državnici, koji su htjeli te zakone uporavljati, priznali su sami, da to ne može biti. „Usried svečanih viećanja, gdje se je razpravljalo o pravu redovnika i gdje je to pravo konačno u senatu nadvladalo, izjavljivali su postojano zastupnici vlasti, da u sadanjem francezkom zakonodavstvu neima sredstva, izključit redove od obuke i zabranit jim način posebna života, koj prigrliše, te su se pozivali na tu nedostatnost juridičkog teksta, da prodru s glasovitim člankom VII. zakonske osnove o višoj obuci, koj bi imao vladi u ruke podati ovo oružje, bez kojega ne bi mogla udarati na te pogibeljne družbe, niti zadovoljiti osjećaju narodnomu, koji da je živo tražio, govorahu, neka se razprše i unište. Vlada je opetovano to isto izjavila i potvrdila. I eto gle danas zakonâ, kojih jučer još ni bilo nije, ili o kojih se je govorilo, da su nedostatni, na jedan mah jakih, jasnih i točnih, te se i proglašuju silomice, a da se ni ne trude obrazložit odluka svojih, niti se gledju osigurati, da-li je predmet i sada isti, kakav je bio i onda, te da-li su i sada iste okolnosti koje i onda? Reklo se o tom što mu drago, ovaj položaj slabi u napried sve mjere, koje bi se poprimit mogle glede tih tobožnjih postojećih zakona, a sudci, pozvani da ih uporavljaju imat će muke, da tu nadju

ponuka i razloga, o kojih su s početka tvrdili, da ih nisu mogli naći isti oni, koji su jako željeli, da ih uporave."

Navaljuje se dakle na crkvene redove „na temelju zakona veoma prieporniħ, od kojih su njeki mučke dokinuti novijimi zakoni, a drugi nisu više u porabi." A što su učinili, te su zaslužili svoje razsulo, svoju smrt? Tvrdi se, da uznemiruju zemlju. Ali „sav sviet znade, da njihov upliv smiera, kako da se sjedine svi Francezi u istini i krieposti, i da njihovi gojenci, ako znadu braniti svoju vjeru, kao što su znali braniti i domovinu na ratnom polju, nisu nikad prestali biti velikodušni gradjani, čedni natjecatelji i kršćani, vazda pripravni priskočiti bližnjemu svomu."

Predbacuje im se, da rade proti svetovnomu kleru, čim se hoće pokazati branitelji župničkih i biskupskih interesâ. Ali koji je ikada biskup takovu pomoć zaprosio? Oni ju krepko odbijaju. „Ne samo da se nebojimo, tako vele, redovâ, dapače mi ih želimo dobiti u naše dieceze, radi velike i razne usluge, koju mogu nam dati kao pomoćnici; a oni niti imaju snage, niti volje da nas tlače. Naša braća u kleru regularnom nisu naši neprijatelji, nego prijatelji, i mi ćemo znati to dokazati, u potrebi, braneći ih odvažno." „Što su učinile vjerske kongregacije, da ih mnogi sumnjiče i preziru? Gojišta naša cvatu; propovjednike naše rado slušaju; sestram, koje služe u naših učionah i bolnicah, divi se sviet. Evo, to im je sva krivnja!" Zašto se hoće crkvi katoličkoj uzeti najkrepčije sredstvo u njezinu radu? Zašto joj se kani oteti „ta veličanstvena kruna vjerskih družba, koje su najbolje oružje, kojim se je uviek služila, da preporodi duše?" Zašto joj se krati sloboda, koju daju „reformatom?" „Razstavljena od nas braća imaju razmjerno prama svojemu broju, deset putâ više učionâ, crkvâ, kapelâ, utočištâ, sirotištâ, udružbâ i sielâ, pomagalâ za svoje dopunjivanje i razširivanje, odobrenih ili neodobrenih, nego-li što mi imademo udružbâ i samostanâ. Sekte bez broja i bez povjesti ustrajaju se svuda, te ih nitko nesumnjiči. Samo nas sumnjiče, potvaraju, samo nas izlažu ruglu javnoga mnienja. Ako je sloboda i svjetlo za sve ljude, zašto se trne, kad mu je zasjati i nam?"

Cilj, kamo se nišani, nije ostao sakrit bistru vidu vrhovnih pastirâ francezkih. „Reklo se što mu drago, ovako pišu, mi se nedamo varati; na katolicizam se navaljuje, kad se udara na kler regularni, te se samo čeka sgoda, kad će se moći napasti onaj, koji je u pastvi." „Mjere poduzete proti nepriznatim kongregacijam, imenito proti družbi Isusovaca, početak su mnogobrojnih nasrtajâ na slobodu crkvene službe." „Njimi se popušta zahtievu ljudi, odviše strastvenih, a da bi mogli biti pravedni." Kad se poduzimlju mjere ove povladjuju onda stranke i štampa crkvi neprijazna, koja se otvoreno izrazi, da je ono, što se sada radi samo jedan prizor, i da je sve još ništa, doklegod ne bude prestala obstajati crkva barem službeno." „Svatko znade, da za vladom stoje ljudi, kojih su želje bile sve do sada malo po malo, ili točno izpunjene i koji hoće, da se još jadnije mjere poprimu, da se izravno navali na katoličku crkvu, te da se sklad med crkvom i državom konačno razmetne."

Već je izrečena rieč „progonstvo" i to ne bez razloga; jer „dekreti od 29. ožujka udaraju na nedužne, goje nezasitljive strasti, te u istinu sakate crkvu." „Zar neznači sakatit crkvu i umarat ju, kad se od nje trgaju uda najdragocjenija i najpotrebitija za njezin razvoj?" „Crkvi nije nepoznato, da je samo jedan korak medju onimi, koje danas progone i medju onimi, koje mogu sutra progoniti. Imena su ista, razlozi su obći i za izliku biti će lahko. Pa u čem se razlikuje, pita jedan francezki nadbiskup, naša stvar od stvari crkvenih redova? Nas vežu s crkvom isti vezi: vjere, ljubavi i podložnosti. Što mi vjerujemo, vjeruju i oni, što mi branimo, brane i oni, što mi učimo, uče i oni, te što mi vršimo, toga se drže i oni."

Nastojalo se je, da se vjerski redovi razdiele, da se opre jedan drugomu, kao da su im cilji različiti; nu „badava se hoće razlikovat medju njimi ovo i ono. Svi su vriedni časti i priznanja." „Benediktini, Maristi, Isusovci, izpunjuju sveto svoje poslanstvo jednako gorljivo uz različita pravila i različit, ali ne protivni duh svojih ustanovâ."

Budući ovaj put družbu Isusovu progone većom mržnjom i proti njoj poduzeše strože mjere, biskupi Francezke jače ih uzeše u svoju zaštitu i dadoše joj dokaze svoga štovanja, svoje ljubavi i privrženosti. Od tolikih sjajnih dokaza, koji Isusovcem mnogo vriede, i koji će im biti utjeha te nada u progonstvu gdjegod bili, evo samo rieči jednoga visokočastnoga kardinala: „Nečinim razlike medju osobami, jer su mi svi, koji samnom rade, jednako mili; nu ako mi je u sadanje doba dopušteno, da prama pojedinim nježnije ćuvstvo očitujem, ticat će se ovo onih svećenikâ, koje sviet slabo poznaje, te koje njeke slabe vlade prečesto žrtvuju."

Buduć da je stvar crkvenih redovâ usko spojena sa stvarju crkve, neće oni propasti. Kušnjom postat će ljepši te jači. Ako ih i neće

biti za koje vrieme u Francezkoj, neće to ipak dugo potrajati. „Monake je teže uništit nego-li stogodišnje hraste. Vratit će se opet! A taj dan neće biti samo dan obće amnestije, nego će to biti dan pravice, dan, kad će se podignuti Francezka.“ *)

Novovjeka razsvjeta. *)

(Čitao u „Sboru duh. mladeži zagrebske“ Stjepan Widmar bogoslov III. godine).

II.

Svjetlo pri Napoleonovih svjetiljkah.

Neće biti neumjestno, upitamo-li se, što je zavelo parižku svjetinu, da je odbaciv svaku ćut ljudsku — tako pobiesnila, takova varvarstva počinila? Tomu se navadja mnogo uzroka. Jedni vele, da je tomu bila kriva versaillska vlada, drugi, da od straha pred reakcijom, opet neki tvrde, da je mašta pariške rulje odviše bila razigrana i razdražena ratnimi pripravami i da je pripravu na Pruse upotrebila, kako će se sama moći laglje pripraviti. Ali svi ti uzroci čine nam se odviše površni. Strašni ti prizori dokazuju, da je uzrok tomu počivao duboko, da je u zametku bio okužen, da je vjere iz srca te rulje posvema nestalo! Tko ima samo iskru vjere, taj ne može takova što uraditi.

A tko je uzeo vjeru tomu ljudstvu i pripravio tim revoluciju?

Kada je godine 1869. Thiers u zakonodavnoj skupštini spotaknuo vladi, kako malo slobode ima Francezka, odvratio mu je ministar Rouher: „budete-li svaki čas zanovetali o konstituciji, biti će to tolko, koliko proglasiti revoluciju.“ „Ne mi“ — odvrati Thiers — „nego vi (vlada) ste, koji pripravljate revoluciju!“ Tko je dakle imao pravo — jedan ili drugi ili obojica?

Prije nego na to pitanje odgovorimo, svrnimo se u kratko na dobu gospodovanja Napoleona III. i na djelovanje zakonodavne skupštine, pa će nam se odgovor i sam nadjeti.

Godine 1814. bio je Napoleon I. kao rušitelj mira lišen priestola, a rodjaci njegovi prognani iz zemlje. G. 1836. pokušao je Napoleon III. zasjesti francezki priestol, ali je bio prognan u Ameriku. Nakon četiri godine pokušao je po drugiput, ne bi-li mu se sreća nasmijala, ali ga taj put odvedoše u Hamu. Nu gle! God. 1850. zaboravila je Francezka posve, da su godine 1816. pri zasjedanju priestola Ludovika XVIII. Napoleonovci za uviek bili prognani iz zemlje. Napoleon III. izabran je najprije zastupnikom u narodnu skupštinu, a dva mjeseca zatim postao je predsjednikom republike. „Pred Bogom Sveznajućim prisižem viernost jednoj nerazdieljivoj republiki“, glasila je njegova prisega. Pa kako ju je vierno držao? Na 2. prosinca 1851. prekršio je prisegu. Predsjednik republike postao je car glasosavnjem naroda! Strah, da opet ne bukne kakova buna, prinudio je mnoge, te su za nj glasovali, pa tim je Napoleon postao carem „milošću puka“, a ne „milošću Božjom.“ Narodnu skupštinu razpusti, protivnike svoje, koji ne dokrvariše po ulicah parižkih, protjera. Pogazivši prisegu, bio je priestol drugoga carstva već na početku krvlju zalievan, pa tko da se čudi tolikim zlim plodovom! Da predobi prijatelje republike, obećavao je i često opetovao, da će vladati u duhu „velikih načela od god. 1789. — načela republike.“ Da ne odvrati od sebe konservativce i katolike, rekao je na 29. ožujka 1852. da se družtvo odavna već prispodablja piramidi, koja se ima na vršak postaviti. „Ja ću ju postaviti“ — govorio je — „na temeljnu ploču!“ Mislio je na ime tim načela konservativna i katolička.

Gledajmo kako daleko je imao pravo, kako je postavio piramidu na temeljnu ploču.

Da polući svrhu, koju je imao na umu, držao se gesla: sloboda, jednakost i bratstvo! Načelo to proglasio je već Hrist u podpunoj jasnoći i veličini. Ali što učini od njega Napoleon?

Slobodu dao je svim, koji su se proti Bogu, crkvi i njezinim načelom podigli! Za njegova vladanja nisu se smjeli u Parizu obdržavati javni prohodi (procesije) osim u predgradjih. Svečani dani postajali su sve redji. Na svetkovanje nedjelje i svetka nije se pazilo, već se radilo kao svaki drugi dan. Buka i štropot kočija i omnibusa zaglušivao je zvuk zvonova.

A kako je pazio na jednakost? Spisatelji i novinari trubiše u sviet vjersku jednakost, t. j. htjedoše osvjedočiti narod, da su sve vjere jednake. Bezvjerac Rénan uživao je od njega podporu! U politici pazio je na jednakost samo onda, kad je htio pomoćju sveobćega glasovanja uzdržati se na priestolu.

Ni s bratstvom nije bilo bolje. Što je njemu do toga, ako za granicami silnik pritište slabijega i lišava ga imetka. Načelo to nazvao je „načelom nezakoračenim“, koje se protivi cielomu kršćanstvu.

Načelom narodnosti bacio je neslogu i razdor i u druga carstva. Prikratio je Austriju za Lombardiju i Veneciju, gospodare italske za njihove posjede, a papu za najljepše provincije. A da ta nepravda nebi bila odviše razvikana i da lupeže osjegura, izneo je načelo „dovršenih čina“, htijući da ono bude pravo, što se je nepravom i nasiljem dogodilo. Pametnom uporabom tih načela stekao si je znamenito ime u političkom svietu!

U Italiji pridržavao je načelo narodnosti. Ali kašnje, kada se je i Pruska tim načelom htjela okoristiti, da sjedini Njemačku, tada se je odmah grozio ratom. Proti papi i gospodarom italskim gojio je načelo „nezakoračenja“, a u Meksiku je već prije zakoračio!

*

---

*) Vidi: *Etudes religieuses*, *philosophiques*, *historiques et littéraires*: XXIV. Annee — VI. Serie, Tome cinquième: L' episcopat français et les decrets du 29. Mars 1880., P. F. Desjacques.

*) Vidi „Katolički List“ br. 13. i 14. o. g.

Dokle su se vijali vienci slave i vitežtva oružju francezkih vojnika, kao u Italiji proti Austriji, u Krimu proti Rusiji, uživala je Francezka mir. Ali kad se je rat u Meksiku tako nesretno svršio, kad je po porazu Austrijanaca kod Sadove i Francezka bila moralno poražena, to je i u njoj počelo vreti. Nezadovoljstvo raslo je sve više i više.

Približiše se izbori godine 1869. Republikanske želje počeše se na novo pojavljivati. Napoleon smatrao je te republikanske želje strašilom, bojeći se, da izbori neće biti voda na njegov mlin, pa zato je podielio republikanskim i vjerskim družtvam još veću slobodu. U tih družtvih govorilo se mnogo i žestoko proti vladi, caru i vjeri, o diobi imutka i sličnih stvarih. Vladini listovi izvješćivali su to sve potanko.

Što je Napoleon proti vjeri dozvolio, svjedoče nam ova dva dogodjaja:

God. 1868. na veliki petak prirediše slobodni zidari sjajnu gostbu. Kao kod posliednje večere Spasiteljeve, moralo je i tuj biti dvanaest osoba. Medju njimi — vele — bijaše i sam princ Napoleon s Renanom. Da se na post nije pazilo i samo se razumieva. Pilo se takodjer na zdravlje — vele — nekoga Gospodina Krista. Pa kako će drugče bezvjerci? Godinu dana zatim 1869. pripraviše drugu gostbu i opet na Veliki petak samo u većem broju. Bilo je do 800 učestnika medju njimi 80 žena, a predsjedao im je neki Cantagrel. Za gostbe rugalo se strahovito Kristu Gospodinu i njegovim učenikom. Govorilo se ob uništenju vjerskih predsuda, t. j. vjere, a da se to ruganje i djelom pokaže, sakupiše novaca, da osnuju zavod, u kojem će se djeca odgojivati u duhu slobodnih zidara. Osnovaše zatim družtvo, kojemu ima biti svrhom uvesti civilni pogreb, t. j. pogreb bez svakoga crkvenoga obreda. Na koncu pako gostiše se samo mesom na preobreda. Na koncu pako gostiše se samo mesom na prezir crkvenoga posta. *) Prisutan bijaše i policijski komisar, koj je pazio, da se ne bi ništa uvriedljiva govorilo proti caru i vladi! Proti Bogu i vjeri smjelo se govoriti sve — ništa pako proti Napoleonu III. Što koristi, da su se vladini listovi podigli proti takovim činom, kad im je to sama vlada prije dozvolila! Pa to se je dogodilo za onoga cara, kojemu je god. 1852. jedini cilj bio, braniti vjeru i postaviti piramidu družtva na temeljnu ploču!

Napoleon htio je — kako smo već napomenuli — samo to polučiti, da strah pred republikom postane još većim strašilom i da uzmogne u javnih listovih reći: „God. 1852. izabra me Francezka carem od straha pred revolucijom. To strašilo stoji i nadalje. Izaberite kod budućih izbora moje prijatelje i privrženike, da uzmognemo poplašiti to strašilo.“ Ali puk sudio je sada drugačije i to tako: Napoleon priznaje, da dosad nije mogao zaplašiti sklonost na revoluciju i odstraniti ju, pokušajmo to drugim putem. Izaberimo druge muževe Republikanci ojačaše u to vrieme! Napoleon gledao je već odavna predobiti radnike osobito parižke kojekakovimi reformami, službom, podporom, poljepšanjem ulica, kazalištem, izložbom i t. d. Sada kod izbora imali su radnici osobito dokazati, kako su mu za ljubav zahvalni. Nasta borba izborna. Čim je više tko govorio proti vladi, tim je imao veću nadu, da će ga izabrati zastupnikom.

Felix Pyat, koj se je u vrieme komune tako kukavno proslavio, razposlao je svojim biračem list, u kom veli, dokle bude republika mrtva, da će i on ostati mrtav, ali da za obranu načela od godine 1789. žrtvuje svoju imovinu od 50.000 for. Tko bi bio Napoleona maknuo sa svieta, taj bi si velikih zasluga stekao za rečena načela, barem po mnienju Pyatovom — a po tom za obranu slobode dobio bi gore spomenutu nagradu Pyatovu.

Kod izbora nastade takova buna, te je vojska morala u pomoć doći i bučeće ljudstvo — osobito radnike raztjerati. A kakav bijaše posljedak izboru? Napoleon se na Veliki petak nije brinuo za Boga, pa zato se Bog za njega nije kod izbora brinuo. Osvjedočio se, da mu radnici nisu skloni. Najveće neprijatelje carstvu izabraše u narodnu skupštinu, medju njimi i Cantegrala predsjednika slobodno-zidarske gostbe na Veliki petak.

„Revolucija je pobiedila“ — trubiše vladini listovi poslje izbora u sviet. Pa tako je i u istinu bilo. Revolucionarna buka prenesena je sada djelomice sa ulica i u skupštinu zakonodavnu. Sa svih strana navaljivalo se na vladu i na cara. U skupštini spočitavahu Napoleonu sve pogreške i prestupke u politici, a listovi ih u tom još podpomogoše. Groziše se očito revolucijom, ne izpuni li Napoleon želje puka. Ujedno je u javnih listovih proglašeno, koliko troši Francezka na osobu Napoleonovu. Predsjednik republike amerikanske — vele — potroši za 270 godina toliko, koliko Napoleon III. u jednoj jedincatoj godini. Onaj imade samo jednu palaču, Napoleon ih imade dvanaest.

Očito počelo se već govoriti, da je monarkija na rubu svoje propasti. Napoleon uvidi, da mu odlučno i sigurno valja pokročiti bud napried bud natrag, ili pako pobjeći iz Francezke. Napried mu se nije htjelo, jer se nije hotio predati absolutnoj moći, natrag nije mogao — dakle će pobjeći? Gledati boj za granicami Francezke? Ta možda bi mu još moglo pomoći opet zasliepiti narod ratnom slavom, a priestol sinu sačuvati. Napokon pripravljao se Napoleon na rat, a odpornoj stranki bio je popustljiviji. Po 17 ljetnom strogom absolutizmu podao se djelomice sada absolutnoj vladi i proglasio sveobću amnestiju. Tim činom, kako se je sam izrazio poslanikom u St. Cloudu — dao si je ostarjeli lav iztrgati zube i pandje, tako te mu je ostala samo koža, koja nije dostala za obranu. Opozicionalna i revolucionarna stranka proglasi taj odstup kao znak slabosti careve i njegove

*) Liepo primjećuje pisac, da dvie godine poslie toga dogodjaja u isto doba nisu imali Parižani ni dosta miševa, da njimi zasite prazan želudac. Čim tko grieši, tim se i kazni.

vlade, kao posljedak duha proti bodljikam i prizva k jačemu odporu i boju proti staromu „dragunu.“ Tako je Michelet nazivao Napoleona javno u novinah.

Još jednom prizvao je Napoleon na narod, da odluči sveobćim glasovanjem o njegovu udesu. Ali čini se, da ga posljedak, akoprem njemu na uhar, nije ipak umirio. Poveći gradovi glasovaše većim dielom proti caru! Ne preosta dakle drugo nego rat, koj se po Napoleona kod Sedana tako nesretno svršio i komu je bio rezultat strahovlada komune u Parizu! Već sada, po kratkom tom pregledu mogli bismo odgovoriti na pitanje, tko je pripravio revoluciju i komunu? Odgovor bio bi jednostavan, jer bi svaka krivnja pala na vladu, koja je posvema radila po volji Napoleonovoj.

Zavirimo malko u zakonodavnu skupštinu, da vidimo, što su počinili poslanici. — Ni poslanici ne bijahu bez krivnje i oni pripraviše revoluciju tim, što kod izbora i u zakonodavnoj skupštini strastnimi riečmi vrkaše narod i ozlediše vjersku mu ćut, podkapajuć tako ne samo ljudski nego i Božji autoritet. Poslanik Peletan prozva javno u skupštini onaj čin zločinom, koj se sbio na 2. prosinca, a Napoleona zločincem. A da takove izjave silno djeluju na puk — odviše je jasno. Cantegralovo djelovanje već smo na/eli. Gambetta — žid u svom kandidatnom govoru drzko je sumnjičio kršćanski uzgoj tvrdeć, da djevojke odgojene u redovničkih školah bud pobjesne i polude pobožnjakanjem ili se podaju prostituciji. Sam Thiers govorio je u zakonodavnom sboru, da mora biti nekakav zakon, koj bi bdio nad javnom štampom, a najbolje sredstvo proti tisku bilo bi, da se dozvoli sve reći i da se javno mnienje ima opet samo javnim mnienjem suditi. A tko nevidi, što često vriedi javno mnienje i kako se radi? A da novinari upotriebe odmah takovu dozvolu, dosti je to spomenuti, što je pisao list Reveil o zdravlju Napoleonovu: „Za mjesec, za tri, najviše za šest ugasnut će lampa s nedostatka ulja, Francezka zapjevat će „de profundis“, na što će doći „Te Deum.“

„Publique“ prispodablja Napoleona kazalištnomu glumcu, koji imajuć podpisati svadbeni ugovor uzklikne: „uviek se tu govori samo o mojoj smrti!“ na što nastajući zet odgovara: „a o kojem vragu da se govori?“ Pjesmami, romani, kazalištnimi predstavami, kipovi, bezstidnimi fotografijami — svim tim vriedjala se i podkapala vjerska ćut, dapače svaka pristojnost, svaki stid! Samo tim dadu se razjasniti ti strašni dogodjaji, kojim bijaše Pariz nedavno pozorište. Ljudi samo, u kojih je nestalo svake vjerske ćuti, spremni su na slična varvarstva, samo takovi ljudi mogu biti sliepo orudje vodja, kakovi su sjedjeli u komuni! Samo oni mogu danas vikati: „neka živi komuna“, a sutra taru si ruke od radosti, da mogu dati utočište dvoru versailleskomu!

(Konac će sliediti.)

Ivanje.

(Piše župnik Dubićki.)

God narodjenja sv. Ivana Krstitelja ili kako se već u nas obično govori: „Ivanje“ — pada svake godine na 24. lipnja, i taj dan jest dan radosti i veselja po mladež obojega spola. Već dva tri-li dana prije čine se priprave, kako će se Ivanje proslaviti; drva naime, granje i suho šibje marljivo se sakuplja, jer treba „kries“ paliti. Momčad i djevojke oblače se u što svečanije ruho, i tu se oko vatre pleše i pjeva. Ovaj prastari običaj, paliti na Ivanje „kries“, nepostoji samo kod slavjanskih plemena, jer mu je tragova po Italiji, Španiji, Francezkoj i osobito po Njemačkoj, — dapače već sv. Augustin strogo kori zlorabe i ine nepodobštine, koje se tom prigodom kod kršćana u Africi u sličnih igrah dogadjahu. U srednjem pako vieku ne ustručavahu se takodjer odlična lica, kao knezovi i vojvode istim prisustvovati. Znademo nadalje, da je Njemački car Friderik god. 1489. u Frankfurtu na Majni s ostalom otmenijom gospodom igram prisutan bio!

Ali kakogodj su se u staro doba kod takovih zabava dogadjale zlorabe i ine nepodobštine, tako bje i kašnje doba; — s toga nije čudo, da u mnogih mjestih, takove po selih obstojavše, ili još sada obstojeće običaje, prisiljene bijahu kad i kad redarstvene oblasti uzkratiti ili ih za volju javnoga reda i morala takodjer posve zabraniti. Nedade se tajiti, da je crkva u početku svoga razvitka upravo prinuždena bila gdjekoje svetkovine svoje narediti upravo na one dane, kad no bi Židovi ili pogani koju svoju svetkovinu slavili; a to stoga, da odvrati svoje vjerne od njihovih svetkovanja, pak tako po svoj prilici trpjela je i ivanjski „kries“ i igre.

Ali svakako se priznati mora, da ivanjski kries, koj se još i dan danas u mnogih okolicah po brdih i dolinah pali, imade svoje osobito značenje, pak osobito ako se ta ciela stvar malo s vjerozakonskoga gledišta promatra. — Mi znademo, da su glavne kršćanske svetkovine nastale same po sebi, a s vremenom nanizahu se ovim redom, kako i danas obstoje. Crkva slavi u čitavoj godini samo tri uspomene tjelesna narodjena dana, i to: Krista, njegove majke Marije, i sv. Ivana Krstitelja. Ostali su pako blagdani sgodâ života Isusovoga, majke Marije, a najviše spomen ili rodjen dani sv. mučenikâ, kad se naime svojim mučeničtvom proslaviše i preporodiše za nebo. Uzporedimo-li narodjeni dan Kristov, s narodjenim danom sv. Ivana Krstitelja, — to ćemo se uvjeriti, kako su umno svetkovine crkve katoličke, po godištu, koje posve odgovara njihovomu nutarnjemu višemu značenju, razporedane i kako se s prirodnim zakonom posve sudaraju.

Po božjem odredjenju slavi se Kristov narodjeni dan upravo u ono doba, kad je noć najdulja, a dan najkraći. Od 25. prosinca dan raste, a noć pada. Betlehemska svietlost imadjaše razćerati tmine poganstva i

kumirstva. Otud pada narodjeni dan Kristov upravo u ono doba godišta, koje nam već samo po naravi svojoj predstavlja tužnu sliku duševnoga stanja čovječanstva prije došašća njegovoga. Najveći mudraci nebijahu na čistu, i otuda obća želja: „*Rorate coeli desuper et nubes pluant justum, aperiatur terra et germinet Salvatorem.*“ Znanost dokazuje, da se zemlja okrene za 48 sati oko svoje osovine, a za 365 dana, 5 sat., 48 čas., 48 tren., oko sunca. To se zove gradjanska godina, a onaj višek od 5 sat. 48 čas. i 48 tren. iznaša svake četvrte godine 1 dan više, ili broji 366 dana i zove se prestupna godina. Tim okretanjem zemlje oko sunca, razne ona zauzimlje položaje, tako da sunčani traci sad na nju padaju okomice sad koso, prema obratku sjevernom ili južnom, te se dan povraća ili raste, a noć postaje dulja ili kraća. Tim si tumačimo, zašto je 21. ožuj. i 23. ruj. dan i noć jednaka.

Ivanje pako pada 24. lipnja, — kad je dan najnajdulji, a noć najkraća. O sv. Ivanu kaže sam Spasitelj: „*Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista.*“ (Mat. 11, 11.) A tim htjede ujedno Gospodin označiti čudnovato začeće, narodjenje, život i smrt svoga predteče. Ivan se rodi „*in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine.*“ (Joann. 1, 6.) Zato valjda običaj na Ivanje „kries“ paliti; ili što su možebiti njegovi ostanci u Sebasti spaljeni. Od Ivanja dan pada, — jer Ivan je morao svjetlosti mjesto ustupiti, i tako sve malo po malo ćerati, čim je Krist više djelovao, jer Ivan; „*non erat lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.*“ — „Ja, nisam Krist, ni Ilija ni ijedan izmedj proroka: — *ego sum vox clamantis in deserto.*“ Takav odgovor dade Ivan poslanikom, koji bijahu k njemu poslani. Ivanje pada u ono doba godišta kad je narav u najvećoj bujnosti. Kose zveče, srpi žanju, list na drveću već ostario. Voćke dozrievaju, reći bi narav od svoje muževne dobe prelazi u staračku, u nemoć. — Ivan bijaše samo predteča Kristov i imadjaše ovomu posljednjemu mjesto odstupiti, — kako se indi liepo ove dvie svetkovine uzporediti mogu, i kako je uzvišeno njihovo razredjenje i značenje. Promatrajuć ovako crkvenu godinu s njezinimi svetkovinami priznati mora svaki i najveći njezin protivnik, da njom jedino upravlja duh božji.

Red duvnâ sv. Mandalene pokornice regule sv. Augustina.

(Dalje.)

Prvobitna zadaća zadrugâ sestarâ sv. Mandalene Pokornice nije mogla biti ina već ona ista, koja je bila mal ne svih bez iznimke mužkih i ženskih redovničkih družba novijeg doba, naime, da *abstinendo et sustinendo,* t. j. molitvom i postom, i svi pojedini članovi dotične redovničke družbe napreduju dnevice u krieposti te kršćanskom savršenstvu, i djelotvornom ljubavju, t. j. djeli tjelesnog i duhovnog milosrdja da blagostanje i spas iskrnjega svoga pospješe i učvrste. Da tako što priličniji budu samomu osnovatelju redovničkoga života Isusu Kristu, koji nije samo kazao, da prodaš što imadeš ako želiš biti savršen, već je i dodao, da prodano udieliš siromakom, pa da sliediš na svom putu njega, koji je postao sborom i tvorom žrtvom djelotvorne ljubavi čovječjega roda.

U pustinji moli i posti, na brdu nauča, u kući Petrovoj lieči mu svekrvu od groznice, u grobnici uzkrisuje Lazara — sve to pako biva, da se spozna i slavi otac, koji je na nebesih — sve to biva, da se podigne i spasi pali i griešni čovjek, ta slika i prilika Božja na zemlji.

Dà, prvobitni cilj zadruge sestarâ Mandalenkâ bijaše taj, da uz strogo pokorničko življenje primjerom, riečju i činom vrše i kršćansko-kulturnu misiju medju tek pokršćenimi narodi srednje Europe. — Napose pako valja to o *Naumburžkom* samostanu duvnâ Mandalenkâ, iz kojeg vuče svoju lozu *laubanski* u gornjoj Lužici ležeći, koji je vodio negdanji *czarnovančki,* a sadanji svetoga Josipa kraj Zagreba u Hrvatskoj.

Tek tečajem vremena prelijao se je i taj red više u takozvani izključno kontemplativni red. *) Dok jih najposlje nisu privele okolnosti vremena i dogodjaja, koje su jače od težnja i želje pojedinaca, da su *auctoritate & permissione* sv. stolice u kontemplativni život od god. 1819. primile njegu bolestnica ženskih, a od god. 1858. i naobrazbu ženske mladeži *eadem auctoritate & benevola permissione.* Te se tako prekrojile u kontemplativno — aktivni crkveni red.

Godine 1217. pozva Poljska kraljica sv. Hedviga, kako to propovieda kronika samostana Naumburžkog, pet sestara zadruge sv. Mandalene Pokornice iz Marseilla, da vrše gorispomenutu evangjeosku misiju medju slavenskim plemenom Vendâ, t. j. da tu krepostnim i pokorničkim životom, te molitvom i poukom ženske mladeži izprose i izliju rosu Božje milosti i blagoslova, te jih nastani na svom dvorcu i dobru Logav zvanom na lužičko-saksonskoj granici, gdje se nalazi grad Naumburg (Neue-burg), koji se je uslied te blagotvorne redovničke naselbine na hitro razvijao i takozvana prava gradjanska stekao, te napokon od god. 1495. do god. 1810. bio podan samostanu duvnâ Mandalenkâ u Naumburgu. **)

Da neduljimo mimoić ćemo daljnji razvoj i život pramatice našega konventa duvnâ Mandalenkâ na Josipovcu, najme samostana Naumburžkog, gdje su Mandalenke odmah malo iza svog dolazka u Logav ne samo

*) *Immer mehr in die Ordnungen der beschaulichen Klöster hineingearbeitet.* Märk. Kirchenblatt. 1877. Nro. 43.

**) U selu Ullersdorfu, koje je nekoč pripadalo samostanu Naumburžkomu, našao se je 1835. veliki kamen, u kojem na gornjoj površini se stiče 5 cievih — na kojem se je žrtvovalo nekoč krivim bogovom. Još danas zove se tu jedno mjesto Czirne, te se nagadja da je to bilo žrtvovište Crnbogu, dočim se drugo nazivlje Mielbog, što pokazuje na Bielboga.

uredile ondje uzor-gospodarstvo, već i temelj položile materijalnomu i moralnomu razvoju grada Naumburga, i kršćanskoj civilizaciji ondašnjeg slavenskog žiteljstva, dižuć škole i hospitale ne samo u gradu, već i na selih, koja su jim podana bila, te su duvne imale svoja dobra, nu nemožemo, a da bar iz povjesti tamošnjih predstojnika samostanskih neiztaknemo krasan absolutorij, koji izda vratislavski biskup o jednom od najvriednijih predstojnika, nu svestrano sumnjičanom i progonjenom, najme o prepositu Adamu Josipu Metzneru, kojeg je i sama sv. stolica rad njegovog obće blagotvornog i revnog djelovanja imenovala Apostolskim Protonotarom, te o kojem valja ona sv. Pavla „omnibus omnia factus“, te ga je puk za to i zvao samo otac Adam. Absolutorij taj u latinskom jeziku pisan i pečatom biskupa vratislavskoga providjen glasi u njemačkom prevodu ovako:

Absolutorium für den Probst im Naumburg a. Q.

Sie werden zu Dir kommen, die Dich verfolgt haben, und Deine Fussstapfen küssen.

Gegeben in unserer bischöflichen Residenz nach abgehaltener Visitation den 12. Januar 1750.

Philip Gotthard, Bischof von Breslau. *)

Godine 1320. naseli vojvoda Henrik Šleski unuk sv. Hedvige duvne Mandalenke iz Naumburžkog samostana u Laubanu darovav jim tu svoj lovni dvorac i dobro Laubansko. U početku bijahu duvne Laubanske dosta siromašne, nu što svojim radom i nastojanjem, što pako time, jer su često stupale u Laubanu djevice iz najuglednijih i bogatih lužičkih obiteljih naraslo je imućtvo tog samostana znatno, te premda je opetovano pogorio i od husitskih četa opustošen bio oporavio se je on u novije doba materijalno prilično. Prvom priorisom tog samostana spominje se neka Elisabetha iz obitelji i kuće glasovitih patricija lužičkih de Salza.

Tako u Laubanu kao i na selih pripadajućih istomu samostanu podigle su i uzdržavaju jošte i danas duvne Mandalenke katoličke župne škole u onih župah, gdje se nalaze njihova imanja, te one imadu župni patronat, kao u Günthersdorfu, Henersdorfu i Pfaffendorfu.

Najtužnije dane proživio je Laubanski konvent od god. 1525. pa do god. 1570.

Godine 1525. najme započe se i u Laubanu zametati Luterovo krivovjerje i to tolikim uspjehom, da je u malo vremena mal ne sav grad ujedno i sa svojim svećenstvom odpao od pravog nauka Kristovog. Dapače i dvanaest duvnâ Mandalenkâ, koje su svukle redovničko odielo i otišle u sviet.

Malne 20 god. nije imao Laubanski samostan usljed tih nezgodâ svoga redovitoga i stalnoga predstojnika. Zlo posta jošte gorje, kad je i sam biskup Meisenski, u čijoj se je diecezi nalazio Lauban odpao od katoličke crkve. Jedno vrieme brinuo se je dekan obližnjeg kolegiatnog kapitula Budisimskog, za duvne Laubanske, (komu je povjerena bila i administracija onog diela diecese Meisenske, koji se je nalazio u gornjoj i doljnjoj Lužici) u koliko mu je bilo moguće dobre volje qua administrator ecclesiasticus gornjo-lužičkog kraja. Za to i god. 1570. predaje, kako prije već spomenusmo istomu dekanu nuncij Melhior Bilià kao potrebnu jurisdikciju nad spomenutim samostanom, dok od sv. stolice nebude drugčije zanj providjeno. Od sad bi spomenuti dekani predstojali rečenomu samostanu ne samo kao visitatori i vrhovni prepošti već kao prepošti konventa, te bi njim upravljali obično po svojih zamjenicih, koji se nazivlju sad vice-praepositi, sad pako praepositi samostana Laubanskog, sad opet directores sanctimonialium, dok god. 1816. nije gornja Lužica pripala Pruskoj kraljevini, te usljed toga i pripojena vratislavskoj diecezi, te tim načinom i taj samostan u spomenutom biskupu dobio svog ordinarija visitatora i vrhovnog prepošta, a konvent duvnâ Laubanskih opet svojeg stalnog i neposrednog predstojnika i prepošta, uzeta izmedju klera svjetovnog vratislavske diecese.

Da ta suplentura visitatora i prepošta po dekanu budisimskog kaptola, a ovoga po njegovu zamjeniku, koji je većinom bio ujedno i kanonik budisimski nije mogla roditi najboljim plodom u samostanu Laubanskom samo se sobom razumije, a pokazuju i svjedoče i mnogi službeni dopisi spomenutog dekana qua visitatora samostana Laubanskog na tamošnje predstojnice. Jer u reguli sv. Augustina, zatim u konstituciji pape Gregura IX. i u statutih generalnih kapitulâ, po čem se duvne Mandalenke imadu ravnati i držati, te i njihova uprava i život udesiti, označuju dovoljno vlast i djelokrug dotičnih stalnih poglavarâ i upraviteljâ, nu ne za suplenciju, koja, kao u obće svigdje, tako napose i poimence u ženskih samostanih mora neizbježivo imati najgore posljedice.

Dulje vremena od kad su Luterani zauzeli župnu crkvu sv. Trojstva u Laubanu držala se je i župna katolička služba Božja u crkvici samostanskoj sv. Ane. Nu u novije vrieme sagradio je sadanji predstojnik i prepošt samostana Laubanskoga Adalbert Anter troškom samostana od preko 100.000 pruskih talira velebnu župnu crkvu u got. štilu tik do samostana, u kojoj i duvne Mandalenke kao patron iste župe imadu poseban poveći oratorij.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. U subotu postavljen je kip Gospin na vitki, vrlo liepo izvedeni stup. Licem gleda prema stolnoj crkvi. Položaj ovaj odabran je po osnovi, kako će se crkva popravljati. Odlučilo se najme u sgodno vrieme porušati zidine s prieda i srednju kulu, čim će naravno milovidnijom postati ciela crkva. Tada će i cieli trg

*) Chronik der Stadt Naumburg am Queis 1844. v. Franz Micke.

*) *Izpravak.* U br. 25., str. 200., red. 28. čitaj mj. Avignona: Ananagnia.

Kaptolski dobit drugi oblik; glavni prolaz biti će medju kipom Gospinim i crkvom; po trgu zasadit će se drveće, a sve to koristiti će mnogo sadanjemu položaju kipa. Sada zlatar kip pozlaćuje, da ga nevrieme ne kvari odviše.

— Bogoslovni fakultet izabrao je u sjednici od 22. o. mj. dra. Feliksa Suka dekanom, a dra. Jos. Stadlera prodekanom za buduću školsku godinu. — Izaslanici svih trijuh fakulteta izabrali su jučer rektorom za buduću godinu prof. dra. Šandora pl. Bresztyensky-a.

— 19. o. mj. preminu nakon podulje bolesti Ignjat Katkić, namj. podarhidjakon i župnik u Belovaru. Viest ova raztuži mnogobrojne njegove prijatelje, a kako se dojmila onih, koji oćutiše okrilje njegovo, neka svjedoče redci, što ih „uspomeni Katkićevoj" priposla mladi štovatelj njegov: Dne 21. o. m. predano je zemlji na sahranu za onaj veliki dan tielo čovjeka, koji je sav svoj život preživio za druge. Bio je to Ignjat Katkić, župnik belovarski. Koliko je taj čovjek dobra učinio sirotinji osobito djakom, kad je bio profesor na gimnaziji riečkoj i tražio po mogućnijih kućah stan i hranu za nje, to će oni sami znati kazivati. Kad je pak došao za župnika u Topolovac i vidio, kako onaj siromašni narod nemože svojih sinova slati na nauke, nije se on ustručavao pokucati za svoje župljane i na ova i na ona vrata, tražeć milosti u gospode moguće. I trudovi njegovi nisu ostali bez uspjeha, jer kolikogod imade sada iz onih krajeva djaka, svi ti imadu biti njemu zahvalni, sve je on obskrbio stanom i hranom. A imade ih samo iz topolovačke župe u Zagrebu četvorica. Broj prevelik, kad se promisli, da onaj narod nije mogao u 100 godina vlastitim troškom niti jedno udo svoje posvetiti nauci (neračunajuć one, koje si je regimenta za častnike odgojila). A imade ih i više iz susjednih župa n. p. trojstvanske, mostovljanske, glogovničke itd. jer je sa svih strana dolazio narod, čuvši za njegovo plemenito srce, pitati u njega savjet i pomoć u nevolji. A sa kolike je sirotinje svukla velika njegova duša težki telečak i kabanicu vojničku i turila joj knjigu u ruke? Kako je bio spreman pomoći bližnjemu rado su njega svagdje pitali, gdje su god čuli za njegovo ime. Tako je prije nekoliko nedjelja tražio i pitao za njega ća i neki Dalmatinac, koga je zla kob snašla, te se mora mjesto mantijom zaogrnuti vojničkom kabanicom. Veliko povjerenje, koje je uživao u narodu, poslalo ga u Zagreb na sabor, odakle ga opet njegovi saborski drugovi poslaše u Peštu, iz koje se vraćajuć prehladi na putu, dobije nazebu pluča i štucavicu, te tako iz skrbi za dobro roda svoga preminu. Nas, koji imademo njemu na svem zahvaliti što jesmo, bolno dirnu ova viest, pa kad mu se neznamo inako odužiti, preporučiti ćemo dušu, uvjek otvorenu sirotinji, dobroti i milosrdju svemogućega Otca nebeskoga.

— Po gradovih i mjestih Dalmacije, gdje se je sve do danas uzčuvalo slovensko bogoslužje, počela se svetčano slaviti tisućgodišnjica te povlastice. Prvi je započeo 17. o. m. grad Zadar, gdje se u crkvi sv. Mihovila Franjevaca III. reda goji glagolica. Misu pjevao je starešina samostana o. Dujmović, a uz mnogobrojni puk prisustvovao je sbor profesora bogoslovnoga zavoda, ravnatelj i bogoslovna mladež, zavod učiteljski, narodnih zastupnika, članovi Matice. Osim svetčane mise čitalo je mnogo tihih misa svećenstvo iz obližnjih hrvatskih župa, koje je za tu prigodu u Zadar došlo. Državnik Franjevaca III. reda o. Carevko Buić razposlao je okružnicu, gdje nalaže da tisućnicu proslave 24. o. m. svi samostani svetom misom, koju da namiene sv. stolici, koja je prije malo vremena potvrdila Franjevcem III. reda dodatak k misalu glagoljskomu svih novih svetaca, koji se troškom reda već tiskaju. Za Zadrom slave ju i drugi pokrajinski gradovi i druga mjesta. — Slovinski djaci po visokih školah u Beču slaviti će tisućnicu 27. o. m.

Priposlano *).

Na ubaviest!

Podpisana uprava „Sbora" časti se javiti gg. svećenikom ove nadbiskupije, kad im to sama knjižara „Mučnjak & Senftleben" javila nje, da je, nije tomu dugo, kod iste knjižare izašla molitvena knjižica za djecu pod naslovom: Isus prijatelj djece ili „Pustite k meni malene." Molitvena knjižica s najobičnijimi pjesmami za djecu. Po O. E. Jaisu najnovije popravljeno izdanje. Preradio jedan svećenik.

Upozorujemo p. n. gg. svećenike i prijatelje svoje:

1) Molitvena ova knjižica nema odobrenja niti od bečkoga (u Beču je tiskana), niti od zagrebačkoga ordinarijata. Upozorujemo na to, da se častno svećenstvo neda zavarati, te da naručujući Sborov „Isus prijatelj malenih", ne širi možda bona fide medju djecu hrvatsku molitvenicu bez odobrenja nadležne duhovne oblasti.

2) Knjižica ova isto je ono, što je i „Sborova" „Isus prijatelj malenih" osim nekih veoma neznatnih promjena, kao što se može svatko o tom podpunoma osvjedočiti, podje-li uzporedjivat jednu knjižicu sa drugom; što će se napokon knjižari „Mučnjak & Senftleben" na „drugom mjestu" dokazati. Iztičemo naročito još i to, da je bud knjižara ista, bud „svećenik jedan" koji je, kako se u naslovnom listu kaže, preradio (?) tu knjižicu, primio u tu novu molitvenicu i one dodatke i promjene, kojih nikad u izvorniku nije bilo, nego su ih kasnije dodali bud sami članovi, sbora bud prijatelji njihovi izvan družtva. Dokazom je tomu i to, što naša starija izdanja iste molitvenice tih dodataka nemaju.

3) Ovo jedno i drugo, što smo naveli, moglo bi možda razsvietliti i razbistriti to, što je knjižara „Mučnjak & Senftleben" svoju molitvenicu dala tiskati u Beču.

Upozorujući častno svećenstvo i prijatelje svoje na to još jedan put, ostavljamo p. n. istomu a i svemu obćinstvu sud o takovu postupanju te poznate u novije vrieme toli hvaljene knjižare „Mučnjak & Senftleben."

Svećenstvo ove nadbiskupije, nadamo se, da će si to dobro zapamtiti!

U Zagrebu, dne 23. lipnja 1880.

Uprava Sbora duh. mladeži zagr."

*) Za sadržaj i formu ne preuzima odgovornosti uredničtvo.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 27. U Zagrebu, 1. srpnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Vjerozakon.

(Priobćuje Mijat Stojanović.)

Nepretjeravaju svi tako zvani prosvjetitelji, da bi griešno drzovito u obće zabacivali vjerozakon. Mnogi, dapače njih najviše taje samo očitovani, pozitivni vjerozakon, samo bi rada, neka valja neki vjerozakon pameti ili naravni vjerozakon. Ma da gledajuć kroz prste dopustimo, da mnogi od tih propovjedaoca o vjerozakonu pameti iskreno misle. Ali ne malo njih sakrivaju se pod krinku vjerozakonsku, samo da sa svojim ipak krivovjerskim naukom preveć nezapinjaju, te ljude nepoplaše, pa bi ga se ljudi klonili. Ali proti volji dopušćaju, da je vjerozakon temelj i podanak pameti, da vjerozakonsko čuvstvo spada medju praprirodjena svojstva čovječanskoga roda, da se u tom sastoji ljudska priroda nadmašujuća živine, metafizična prednost nad živinami, s kojimi su po svih svojih ostalih čuvstvih i osjećanjih, prignućih, nagonih i potrebštinah u mnogom ravni. Zaista, da ljudski rod neima vjerozakona, onda zbilja nebi bio ništa drugo nego finiji, nježniji, ljepši, umješniji, vještiji živinski rod. Nu baš i najdivjačniji, u najsurovijem stanju prirodnom živući, dapače u tom životu duboko izpod životinjstva stojeći narod uzdiže se slutnjom i osjećanjem vjerozakona, bio on kakav mu drago, nepostižno visoko nad cielim životinjstvom, nad svakom i najplemenitijom živinom. To dopušćaju prosvjetitelji dopušćajuć vjerozakon pameti ili prirodni vjerozakon, t. j. priznaju, da je vjerozakon utemeljen u pameti i naravi ljudskoj i tim oprovrgavaju sami svoju dušmansku tvrdnju, da su izumljeli vjerozakon sebične i za vladanjem pohlepne kaste, svakovrstni popovi, da zasjenjuju, plačkaju i ugnjetavaju ljudski rod.

Vjernici pozitivnoga, očitovanoga vjerozakona kršćanstva, mogu bez odpora i bez svake brige sići dole sa svoga čvrstoga stanovišta, te se pustiti na polje mudroljubnoga, mudroslovnoga i povjestnoga izpitivanja, tražeć vjerozakon pameću u prirodi i povjesti ljudskoj. Svagdje će ga naći i uviek, dakako u mnogih i jako raznih oblicih i takodjer izoblicih; ali bitnost vjerozakona naći ćemo u svih tih spoljašnostih, možemo ga tragom nalaziti u ustmenom predanju, kako je išlo od ustâ do ustâ čisto i istinito, ili zamršeno, izkrivljeno, izopačeno natrag i napred i na tom putu doći do očitovanja, do pozitivnoga vjerozakona.

Neka bude dozvoljeno kao uvod ovoga promatranja navesti njekoliko iz Herderovih „*Ideen zur Geschichte der Menschheit* — pomisli o povjesti čovječanstva —“. Herder bijaše umar (racionalista) i prepun pohlepe ponosne, tumačiti sve naravno, ali izpitivajuć, što je prirodno, došao je sve više i više do toga, te je poznao i priznao, što je božansko; kadšto očevidno proti svojoj volji, upravo prisiljen to izjavljuje. U spomenutom na glasu bivšem i zbilja u mnogom obziru slave vriednom djelu, ali koje je mnoge i mnoge otrglo od kršćanstva i zavelo na umovjerstvo i umno bogovjerstvo, nalazi se u 2. dielu, u 9. knjigi odsjek sa nadpisom: „Vjerozakon je najstarije i najsvetije ustmeno predanje na zemlji.“ Herder bijaše promotrio sve promjene zemaljske kruglje predjel po predjel, okolicu po okolicu, dobe i narode, te izpitivajuć umorio se i iznemogao, ali se uzdiže ipak na višje stanovište i piše: „Zar nenalazimo ništa na zemaljskoj kruglji, što bi bio obćeniti posjed, obćenito preimućstvo svega našeg bratskoga roda? — Ništa do ciglo sposobnost za pamet, za čovječnost i vjerozakon, ove tri milote ljudskoga života. Sve države postadoše kasno, a još kašnje postadoše u njih znanosti i umjetnosti, ali porodice vječno su djelo naravi, neprestano kućanstvo, u kom

ona zasadjuje sjeme čovječnosti u ljudski rod i sama uzgojiva. Jezici mienjaju se s narodom, u svakom podnebju pako, u svih jezicih poznaje se jedno i isto obilježje — ljudska pamet. Vjerozakon napokon, bila mu spoljašnja ljuska još kako različita, i medju najubogijim, najsurovijim narodom nalazećem se na okrajku i rubu zemaljskom vide se tragovi vjerozakonski. Grenlandezi i Kamčadalci, Ognjozemac i Papuj izražuju vjerozakon, kao što im pokazuju skazke i običaji.

„Odkud dodje vjerozakon tim narodom? Je-li svaki kukavac iznašao, izumjeo možda sebi svoje bogosluženje kao naravno bogoslovje? Ovi jadnici neizumljuju ništa, nego sliede u svemu ustmenom predavanju svojih otacâ. Niti s polja ništa im nedade povoda, to izumljeti; jerbo kad su se od prirode naučili praviti strielju i luk, udicu i odjeću i od živina; od koje životinje, od koga naravnoga predmeta naučiše se vjerozakon, od koga su to vidili? Od koga su mogli bili naučit se bogosluženju? Ustmenim je predanjem i to razplodjeno kao i jezik i naobrazba, tako i vjerozakon i njegovi obredi.

„Iz toga sliedi mahom, da se vjerozakonsko ustmeno predanje nije moglo poslužiti nikakvim drugim sredstvom, nego kojim se služi pamet i jezik, simboli ili znamenji. Mora-li misao postati riečju, ako smo ju rada razploditi, mora-li svako uredjenje imati vidimi znak, ako je odredjeno za druge i za potomstvo; kako se je nevidimo uzdržati moglo vidimim, ili izgubljena povjest sačuvati potomstvu, nego riečju ili znakom."

Ali je i vjerozakon takodjer, neobziruć se na sama sebe ono, što ljudski rod u svem svojem višjem umnom razvitku, t. j. u onom podiže, što nadilazi neposredna čuvstvena opažanja, u njegovom pravom duševnom razvijanju diže nad cieli zemaljski stvoreni sviet, te ga takodjer uvodi u neizmjerni svemirski prostor, u komu naša zemlja prši kao neznatna, razmjerno izčezavajuća mala točka. Može se zaista reći, da se je ljudski rod tek i samo vjerozakonom podigo do plemenitog, duhovitog, bogusličnog čovječanstva.

Povješću se dade zasvjedočiti i zbilja je zasvjedočeno, da su svi narodi, koji su živili i koji sad žive, stekli ne samo prve početke, nego i u znatnoj mjeri dalje razvijena znanja i umjetnosti prave naobrazbe vjerozakonom, dà, ista naobrazba sama izvorno nije bila ništa drugo, van vjerozakonsko ustmeno predanje. To nam se pokazuje i dan danas na svih divljih narodih, od kojih slabačka naobrazba, t. j. poznanja sižuća preko živinskog nagona i njihove sposobnosti skopčani su sa vjerozakonom. To isto nalazimo pogledavši na najglasovitije narode, u povjesti naobrazbenoj tako bijaše izvorno. U Aziji, u kolievci ljudskoga roda i njegova razvijanja bijaše naobrazba nerazdruživa od vjerozakona i ponajviše tako i danas. Misirci, Feničani, Grci, Etruski i Rimljani naobraziše se iz tajnoga izvora vjerozakonskoga ustmenoga predanja. Pismo, pjesničtvo, glasba i ostale plemenite umjetnosti, prirodoslovje i ljekarstvo, zviezdoznanstvo, rodoslovje, poviest i zemaljsko pozorište visoko nadmašujuće mudroslovne i metafizične slutnje i poznanja bijahu uzko skopčani sa vjerozakonom, bijahu čuvani i usavršivani pod svetinjom vjerozakonskom, dapače spadahu k obredom vjerozakonskim. I u sjevernih narodah novije povjesti, t. j. u narodah, koji su stupili tek kašnje u naobrazbenu poviest, nebijaše drugčije. Po sebi se razumieva, vjerozakon dade narodom ćudoredbu, koja uzdiže čovjeka nad živinom, koja ga i u najsurovijem izvornom stanju, u najdivljačnijoj izopačenosti ipak još predstavlja višjim bićem. Ali ne samo na ćudoredbi, nego i na državoslovju zahvaliti imadu narodi izvorno sve vjerozakonu. On bijaše, koji je najprije i ponajviše osamljene pojedine obitelji skupio u obćinu, doveo ih do pojma i osjećanja obćenitih skupnih dužnostih i zadaćâ; i tako se razviše države rukovodstvom i posvetom vjerozakona.

Tako dakle eto neda se tajiti učin, što ga zasvjedočiva ciela svjetska poviest, nego je živa istina, ljudski rod ima se zahvaliti vjerozakonu na sjemenu sve svoje višje naobrazbe. Dugo vrieme, kroz vjekove njegovali su i uzgojivali službenici vjerozakona to sjeme i iz njega izničuće bujne usjeve pune cvieta i ploda, i to oni sami izključivo ili barem ponajviše. Po tom, kako stvari naravno teku i po božjoj volji dodje se napokon dotle, te je naobrazba postala neposvećenom, svjetskom, mirskom. I eto što biva, ljudi u izobilju naobrazbe razkalašeni zaboravljaju, preziraju i zatajivaju izvor, iz koga im je poteklo to blago. Ali moraju se ipak uviek opet povratiti k izvoru, jerbo je ovaj svemožan, buduć izvire iz božjega duha i iz srdacâ ljudskoga roda.

Silom se nameće pitanje: Odkud, od koga je ljudski rod dobio i primio pojam i čuvstvo za vjerozakon? Mi promatramo ovdje taj predmet predbježno samo sa stanovišta svjetsko-mudroslovnoga, jerbo bi inače morali na pitanje mahom odgovoriti: „Od Boga." Nu mi pred-

bježno ne obziramo se neposredno na božje očitovanje, koje ćemo poslje zasvjedočiti i dokazati. Religiozni mudroslovac Herder misli, narodi su dobili vjerozakon ustmenim predanjem od svojih otacâ. Nu nemoramo-li mahom pitati, odkud su dobili otci vjerozakon? Krivovjerni mudroslovci jako si olakšavaju stvar veleć, vjerozakon je učin straha; vidio je čovjek otajstvene nadmožno vladajuće prirodne sile, od njih se poplašio, te im se poklonio nastojeć odvratiti od sebe njihov gniev, i steći njihovu milost. Ali zar ne leži u tom strahu slutnja nekoga višjega bića, koja rukovode i ravnaju prirodne sile, od kojih zavise ljudi, za koje su privezani? U toj zavisnosti i privezanosti leži pako naravni prapojam o vjerozakonu. Mudroznanci ili mudroslovci, protivnici vjerozakonski prihvaćaju dapače očitovanje vjerozakonsko ljudsko krivo, dočim vele, da su svećenici iznašli i objavili vjerozakon, kako bi zavladali svietom. Nu zar nemoramo mahom pitati, kako su mogli svećenici izumjeti pomisao o vjerozakonu, da te pomisli nije bilo u področju ljudskoga duha? Oni su mogli, dakako, zlorabiti tu misao; ali nisu ju mogli izumjeti. Najprostiji, najobičajniji ljudski razum mora priznati, da su vjerozakonske misli, vjerozakonska osjećanja prije morala postati, nego je bilo svećenikâ, te ovi nisu načinili vjerozakon, nego ovaj je učinio, te su postali svećenici. Gdje nije stada, nije ni pastira! Nabožnost u sveobćem smislu rieči, t. j. nemisleći još na stanoviti, pozitivni vjerozakon, najizvornije, najobćenitije je svojstvo ljudskoga roda, po čemu se isti rod razlikuje od životinjstva, pomišlju na Boga čovjek je najuzvišenije biće zemaljskoga kruga, poradi ove pomisli upravo je čovjek. To priznaje i Herder i zato mora svoju nauku o naravnom ustmenom predanju vjerozakonskom ograničiti na to, da se je upravo prirodjeno i urodjeno vjerozakonsko svojstvo ljudskoga roda naravno razplodilo. Čujmo nešto onoga, što on priznaje: „Šta bijaše, što uzdiže čovjeka nad živine i u najsirovijem izopačenju nedade, da čovjek postane živinom? Veli se: Pamet i jezik. Nu kakogod što čovjek bez jezika doći nemože do pameti, nije mogao doći do obodvojega drugčije, nego opazivši Jedno u Mnogom, dakle predstavljajuć si nevidimoga u vidimom, skopčavši uzroke sa učini mogao je dospjeti do toga. Njeka vrst nabožnoga čuvstva nevidimih, djelujućih silâ u svemu metežu i darmaru bića, što ga okružavaše, morade dakle predhoditi svakom prvom zametu bića i svakom skopčanju izvedenih pomisli pameti, i na tom osnivati. To je osjećanje divjakâ o silah prirodnih, ako i ne imaju izrazna pojma o Bogu; živo i djelotvorno čuvstvo, kao što pokazuje isto njihovo krivobožtvo i krivovjerstvo. Pri svih razumnih pojmovih samo vidimih stvari postupa čovjek poput živine; na prvi stepen višje pameti morade ga podići to, što si je predstavio nevidimo u vidimom, snage, sile u učinu.

(Dalje će sliediti.)

Novovjeka razsvjeta.

(Čitao u „Sboru duh. mladeži zagrebske" Stjepan Widmar bogoslov III. godine).

(Konac.)

III.

Veli se, da nema zla, a da nema u sebi nešto dobra. To vriedi i o parižkoj komuni. Požari parižki razsvietljiše družtvo, koje je dosad manje bilo cienjeno i odkriše njegove namjere u svoj veličini i grozoti. Mislimo na ime „internacijonalno družtvo radnika." Iz listova, koje nalazismo kod ustaša jasno se vidi, da se je družtvo upravljalo iz Londona i Berlina i vrkalo na strašne parižke dogodjaje.

Jules Favre — ministar vanjskih posala francezke republike, opisuje to družtvo po službenih listovih ovako: „Kako već ime svjedoči, zamisliše osnovatelji internacijonalnoga družtva pojedine narodnosti izbrisati i u jedan sviet ih stopiti. Internacijonalno družtvo jest družtvo rata i zavisti, temeljem mu je podpuna nevjera i komunizam, a ciljem, uništiti glavnicu i one, koji posjeduju glavnicu, dočim je sredstvom svemu tomu sila velike većine, koja ima sve razrušiti, štogod odpor zahtjeva! Pravila njegova uzgoja ruše svaki temelj na kojem počiva kultura."

U službenom listu od 25. ožujka 1869. zahtjevalo je to družtvo, da se uništi nasliedno osobno pravo (t. j. da se imetak posjednika porazdieli medju sve, a ne najbližemu prijatelju), da zemljišta budu obće dobro, da se bogoslužje posve ukine i nadomjesti znanošću. Od naroda želi to družtvo, da bude siromašno i glupo krdo, pa zato sili ljude, koji su u službi, da izrinu iz srca svoga pravoga Boga i obitelj, jer se samo takovi ljudi t. j. ljudi bez Boga, dadu ravnati vikom svojih vodja."

Jules Favre poziva ujedno poslanike francezke, da budnim okom paze na družtvo i da ga o njem potanje obavieste. Jedva bi čovjek vjerovao tomu, što čita, ali J. Favre nas uvjerava, da opisuje to družtvo i njegove namjere samo po službenih listinah. A da ni sam Favre nije bio možda kakav nitković ili spletkar već pošten republikanac, to nam isti listovi posvjedočuju.

Prije nekoliko godina odkriše sudbeni listovi u Londonu samo djelomično svrhu toga družtva. Članovi mu se obvezaše na strogu pokornost u svem. Glavni cilj odboru toga družtva bio je, obustaviti djelo gdjegod

su radnici slabo bili plaćeni, samo da tvorničare prinuždi povisiti im plaću. Za radnike, koji će slušati što im odbor nalože, brinuti će se isti odbor. Pa zato dade odbor onu tvornicu, koja je radnikom djelo uzkratila, obkoliti svojimi uhodami i jao si ga onomu, koj bi se odvažio na djelo prije dok mu družtvo ne dozvoli!

Kako su često bile grozne naredbe odbora, vidi se iz ovoga: U nekih tvornicah, gdje su radnici radili sa čelikom, nije nijedan doživio velike starosti, buduć mu je oštri čelični prašak sjedao na pluća i tim su se pluća naravski pokvarila, pa zato su u tih tvornicah radnici bili bolje plaćeni. Nesretnici gubili su tako polagano svoj život. Ali da im se kako tako pomogne, izumiše neko sredstvo, kako da se tomu na put stane, t. j. da taj prašak ne bude toliko škodljiv. Pronadjoše neku vrst povezače ili bolje brnjice, koja ih je dosti dobro štitila. Buduć je tako djelo postalo manje opasnim za život, snižiše tvorničari i plaću radnikom. Čuvši za to odbor, da im je plaća snižena, požuri se odmah naredbom, u kojoj se svakomu radniku strogo zabranjuje upotrebiti brnjice, samo da se opet plaća povisi. A što radnici na to? Oni se siromasi pokunjiše i poslušaše od straha naredbu odborovu!

Dogodjaji parižki odkriše i nadalje namjere toga družtva u svoj grozoti. Sva ta strašna načela, na koja upozoruje Jules Favre, proizvedoše u Parizu. Ljudi bez razlike narodnosti sa svih strana svieta sgrnuše se u Pariz Lukavošću, nasiljem i izdajom domogoše se stanova. Dielenje stanova bijaše tad najprije na dnevnom redu, a što se nije dalo porazdieliti, to upališe petrolejom. Da nisu imali vjere, o tom nam svjedoče porugljivi govori u komuni i prizori, koje počiniše na dan uzašašća Gospodinova u crkvi. Ravnodušno gledalo se, kako puk obara i ruši najkrasnije spomenike grada. Nije-li to njekati načela, na kojih počiva svaka naobrazba? Ne očituje-li se tu težnja, ljude načiti glupim krdom — kako veli J. Favre? To družtvo, koje je osnovano sedam godina pred revolucijom i izdalo odmah manifest na sve radnike svega svieta — ima svoje sielo u Londonu. Onamo moradoše njihovi istomišljenici šiljati viesti kako o političkih dogodjajih tako i o položaju pojedinih trgovaca i većih imućnika, da uzmogne imati jasan pregled o svakoj zemlji i pokrajini, te po tom upravljati svoju stvar.

Kako se iz različitih izjava parižkih uznika razabire, imadu se slični prizori kako u Parizu tako i drugdje sbivati, a osobito u povećih trgovačkih gradovih kao n. p. u Londonu. Tomu svjedoči i to što piše „Tagwacht“ po padu komune — list toga družtva u Švajcarskoj: „Komuna je pala — veli — kao mučenik, ali zato ipak neće imućno gradjanstvo uništiti revolucijonarne ideje. Armada francezka je sada, uništena na truplu socijalne republike i dimećih se razvalina parižkih, slavila pobjedu, a u bližoj budućnosti opetovati će se slični prizori. Boj parižke komune bijaše pravedan i dostojan! Tako se je mislilo u sastancih internacijonalnoga družtva. Neka se gosti samo imućno gradjanstvo sad po padu komune, jači gromovi strašnija revolucija uništit će ga za uviek!“

Tko bi još mogao kraj toli jasna očitovanja toga družtva dvojiti o njegovih namjera?

Jedva što traje to družtvo nekoliko godina i već imade po svih krajevih svoje agente i privrženike. Imade ih u Njemačkoj, Belgiji, Englezkoj u Švicarskoj, dapače i u istoj Austriji kako je to najnoviji zatvor u Pešti dokazao. Liepe-li budućnosti kod takova svjetla! Kako je to družtvo dobro uredjeno budi nam ovo primjerom: Danski neki radnik došao je u Kodanj i vidio, da imade tuj članova internacijonale, ali ih nigdje nije mogao naći. Pa što je učinio? Pisao je jednostavno u Genevu i za kratko vrieme doznao je, gdje su članovi narodnoga družtva.

IV.

Ne da se tajiti, da je francezka vlada veličanstvenimi gradnjami množinu radnika primamila u Pariz. *) Prekomjerna sloboda tiska, bezstidna kazališta itd. sve to imalo je samo jedan cilj — uništiti u njih svaku nabožnost i vjeru. A i veliko siromaštvo, koje je nastalo u nižih slojevih pučanstva bilo je voda na „medjunarodni“ mlin. Da-li je samo Francezka sve to trpila? Jesu-li listovi francezki jedini družtvu bili na ruku? Bože nedaj, da se što slična i kod nas dogodi!

Zašto su odmah izašli zakoni religiozni osobito o ženitbi, zakoni školski, da se religioznost što većma učvrsti? Neki list internacijonale sam spotiče bečkim liberalcem, da žele u školu uvesti „novu religiju“ — religiju kapitala! I u istinu bečki list „Presse“ tvrdio je, da se već u narodnih školah ima djeci usaditi načelo, da kapital nije na ubitak radinomu čovjeku. Napokon ljudem, kojim je kapital nebo valja dobro paziti, da im tko ne dirne u to nebo! Drugoga neba ne poznaju! Dakako internacijonala imade pravo na takove ljude, koji si samo sada na zemlji žele pribaviti blaženstvo. Pa onda viče na to ovozemno kapitalsko nebo? Naporom tih kapitalskih liberalaca bila je nabožnost iz srca nižega razreda ljudi u velike izčezla, a puk bez nabožnosti na sve je pripravan. Gledaj Pariže! Otupljenom i podrovanom vjerom turaj sada nož u svoje srce — ma sve i proti volji bilo! Sada se plašiš djela svoga?!

Ali družtvo internacijonalno ipak ga se ne plaši, ono nastavlja podkapati vjeru. Geslo im je: podpuno izkorieniti religiju, a tko se želi tomu družtvu uzporediti, mora da je bez religije! Pa zato gleda, da si po svih krajevih pribavi pomoćnika. Svaki tkogod podkapa religiju bilo znatice ili nehotice, taj je dobro došao!

A ne ima-li takovih ljudi i medju nama? Žalibože! Nisu to samo spisatelji brošura kao što je „Izpovied

*) Pariz imao je 1,700.000 stanovnika kako svjedoče statistički brojevi poslie bune, a od tih bilo je 1000.000 radnika u raznih tvornicah. (Hist. polit. Blätter).

pape Aleksandra", „Papisa Ivana", „Život sv. Ivana" ili brošura „Gdje stojimo", već i mnogi naši novinari.

Rekli smo da je svaki, kojgod psuje ili viče na religiju bilo hotimice ili nehotice, dobro došao internacijonali. A sada pogledajmo na nekoliko samo primjera, kako se u nas o vjeri i nabožnosti piše, kako se s voljom ili proti volji pomaže internacijonali i komuni. Temeljem kršćanske nauke jest vjera u božanstvenost Isusa Krista. Tom vjerom stoji i pada svako kršćanstvo, a ujedno i prava kultura. Da nije bio Krist pravi Bog, bio bi krivo prisegao pred najvišim sudcem Kaifom kad mu je ovaj govorio: „zaklinjem te živim Bogom da nam kažeš, jesi-li ti Krist sin Božji?" Da nije Krist bio pravi Bog, morao bi poučiti, dà i pokarati Petra, koj mu je u ime svih apostola govorio: „Ti si Krist Sin Boga živoga." Krist ne bi smio trpiti, kad mu se Toma bacio pred noge i rekao: „Gospodin moj i Bog moj." A budući nije korio nego još i hvalio te nagradjivao, morao je dakle biti ili pravi Bog ili — kako su govorili židovi — zavodnik i rušitelj mira ljudskoga. Po tom bi i cielo kršćanstvo počivalo na prevari, pa zato, koj bi ljudem izčupao iz srca osvedočenje, da je Krist pravi Bog, taj bi bio najveći dobročinitelj rodu ljudskomu. A ne ima-li i u nas takovih dobročinitelja? Slučajno dopade mi ruku drugi broj lista „Obrany" od god. 1870. gdje sam ove nečuvene rieči našao: „Zato drže ljudi Isusa Bogom, što u poviesti čovječanstva još nije nikoga, koj bi mu se bio razumom dovinuo. Isus bio je stvoren na sliku božju kako i mi svi." Samo zato — veli — što je u ono doba vladala podpuna tmina" bilo je čovječanstvo za vrieme Isusovo tako na slabom stupnju, tako maleno — nestašno, te je u tom velikanu (Isusu) vidjelo neko biće prekonaravsko itd.

Bude-li se tako i nadalje pisalo, što će biti s božanstvom Isusovim i ujedno sa kršćanstvom? Kakovu cienu može imati nauka, koja budući sama nije od Boga, za Božju se izdaje? Pa tko bi se tada čudio, kad bi ljudi, koji takovim dobročiniteljem naroda vjeruju, povikali im kao nekoč židovi: „razpni ga, razpni!"

Kada novinari govore, da ne ima nikakove razlike medju onimi koji vjeruju, t. j. ne ima nikakove posebne časti svećeničke ni biskupske, da si namjestnici Kristovi na zemlji prisvajaju moći i vlasti, kakove im Krist nije nikada dao, budući nije „ni pomislio na pape" — gdje se tako piše, gdje se vjeri i crkvenim naredbam svietli takovom razsvjetom, onda nije čudo, da tamo ljudi, koji vjeruju takovim dobročiniteljem naroda, svećenike i pape drže za varalice i čim im se zgoda nanudi, raditi će snjimi zajedno poput parižke komune! Pa koliko ima drugih još listova u kojih se propinja Spasitelj i propovieda nevjera! Protucrkveni duh i osobe opisuju se živimi bojami nevinih ružica, neprijatelji crkve uznose se u nebo, a katolici mraze da ginu. Ne ima tomu dugo, što se je u Genevi na nekoj zabavi isto tako govorilo kao u Parizu na veliki petak — kako smo čuli. Garibaldi ponosio se riečmi, da si je preduzeo u životu uništiti papinsku moć. Armaud Gogg nazvao je Garibaldia drugim Kristom, koj je došao da sruši gospodstvo svećeničko, a Dupont nije se stidio nedostojno reći, da je Kristovo božanstvo poglavitom krivnjom svim 300 godišnjim krvoprolićem! Tko želi sačuvati mir, taj se mora odreći božanstva Kristova! Pa tako pripovieda jedan slavenski list! Ali ni to mu nije bilo dosti. Primio je dapače i jedan članak iz Moskve, u kojem se javno pozivaju katolici, da predju u pravoslavnu crkvu, gdje će dostati prave vjere. A da po tom ne bi bila takova promjena odviše težka katolikom, razkrio je kao nekoč Cham sramotu crkvenih otaca t. j. papa, a mudrac posve zaboravio na cielu četu svetih muževa, dičnih pobornika katoličke crkve, koji su za crkvu i vjeru Kristovu život svoj dali i neumrlih si zasluga stekli. Od 255 papa bilo je doduše 6 ili 7 nevriednih — ta i izmedju 12 apostola našao se Juda — izdajica — ali zato nije nijedan pogriešio u vjeri, t. j. nije učinio ništa, što bi moglo biti na uštrb vjere Kristove.

U novinah meću se pape na ruglo zajedno sa svetim sborom, koj se je bio sakupio u Rimu pod zaštitom Duha svetoga, a samoga častnoga, mukotrpnoga i blagoga otca Pija IX. opisivali su kano da je na polak djavao.

Da ne zategnem stvar odviše, napomenut ću samo još jedno, ali neću spomenuti ime listu, koj je to naveo, ta svaka ptica pozna se po perju. Počeo je taj list u istinu kano zagovarati katoličku crkvu, ali zato je ipak god. 1869. u broju 46. medju ostalim i ovo napisao: „svaki šalivdjija pribaviti će si nekakav renomé, samo ako se obori na katoličku crkvu, pa da ta navala bude od veće važnosti, podpisivalo se pod dopis kao da dolazi od nekoga svećenika, koj živi na selu. Tko ima zdrave oči, zar ne vidi u tom lakrdije? O bitci bielogorskoj pisao je, da je švabski protestantizam uništio česku snagu na bieloj Gori, a za dvie godine kašnije eto opet lije lukave gdje veli, da veća krivnja pada na katoličku vladu, nego-li na protestantsku!" Ima-li tuj dosliednosti?!

Pa reci onda, da ne ima i u nas ljudij, koji makar i proti volji pomažu internacijonali i komuni. Takovi morali bi si duboko usaditi rieči Thiersove koj veli, „da narod, koj ima vjeru, taj je zanešen za duševna djela i pokazuje više junačtva, radi-li se za obranu." A nasuprot ob onih, koji podkapaju vjeru, vriede rieči Rousseau-ove, „da ruše, trgaju, nogama gaze ono, što je ljudem sveto i častno; da uzimlju siromakom posliednju utjehu u nevolji, a mogućnikom jedinu uzdu njihovih strasti. Oni ugušuju savjest, da zločesti ostanu na miru i da im ništa ne može spotaknuti, a dobre odvraćaju od kreposti. Pa ovi se još ponose, da su usrećitelji svega roda ljudskoga!" Napokon mogle bi se uporabiti na nje i rieči Le Harpe-ove: „Vi dakako niste sami ubijali i palili, to priznajem; ali ste turili mač i goruću zublju onim, koji su bili spremni jedno ili drugo pograbiti. Vi

ste obojemu mogli na put stati, ali ste ga još prokrčili! Pred kojim sudom ćete se opravdati?" — — — Dogadjaji parižki i izjave ovih posliednjih dvijuh muževa svjedoče nam jasno, da će ostati vječnom istinom rieči zlatne knjige „Priča:" *„Justitia elevat gentem: miseros autem faciet populos peccatum."* (Proverb. 14, 34.)

Pčelarstvo na župnih dvorovih.

U mnogih biskupijah Austro-Ugarske ponudiše se duhovnim stolovom sviećari, koji no se obvezivahu, da će za porabu crkvenu praviti čiste i prave voštanice, ako se biskupijsko svećenstvo pokaže sklonim, kupovati za crkve od njih svieće. Ordinarijati posvuda su prihvatili takove ponude, ali podjedno i sastavili povjerenstva, kojim je zadaća, nadzirati radnju voštanica, opredieljenih za bogoslužje. Povjerenstva ovakova pridržuju si vještake, koji putem analiza izpituju po više puta nenadano zalihu svieća u dotičnoj, da tako rečemo, privilegiranoj sviećarni. Nu sa svim tim ne ima dvojbe, da ni takove voštanice nisu u svakom i sliednjem slučaju čiste voštanice. Nekih godina običavaju sviećari dodavati više, nekih pako manje pčelinjega voska fabrikatom svojim. U godinah, kada je vosak jeftin, kaošto iznimice ove godine, nije baš sviećarom nužda, miešati u svieće množ drugih ingrediencija; dočim u godinah, kad poskoči ciena pčelinjemu vosku, svega je u voštanicah više, nego-li onih voštanih česti, „quas apis mater eduxit."

Poznata je istina, da pčela radilica izlučuje vosak iz sebe, ona se reć bi voskom znoji, čemu joj treba topline i množina meda. Da izluči jednu čest voska, treba pčeli potrošiti deset česti meda. Pčela dakle ne nosi gotov vosak iz vana u košnicu, već ga ona upravo fabricira. Nu zato imade ipak i u vegetabilnom svietu mnogo voska. Jeste grm, voskovac (myrica) zvani, kojega su jagode voskovite. U Braziliji jeste paoma, (corypha cerifera), od koje ako se lišće u sjeni posuši, nalaze se na njem tanahne pločice voska. Dapače vještaci tvrde, da se dobiva vosak iz požutjela lišća, krušaka, zatim sa lišća od zelja, od brekinje, borovice, hmelja, itd. Nu sve vrsti biljevnoga voska u većoj množini uzete nisu za ništa shodnije, nego za fabrikaciju svieća. Zato nije čudo, ako dan danas naše voštanice u crkvah ne mirišu preugodnim onim medenim mirisom. Nekada su voštanice bile žute. Što su danas biele, to baš nebi smetalo, jer se danas vosak može ubieliti poput platna.

Nu kako već rekoh, savkoliki vosak iz vegetabilnoga svieta, nije „de operibus apum", a samo takov smije glasom rubrika rabiti za svieće kod sv. mise. Simboličko znamenovanje svieća svakomu je svećeniku poznato; šteta je samo, što se na žrtvenicih pale obično stearin svieće pod sv. misom, koje su još jedanput jeftinije od voštanica, i koje no zato puk voli kupovati, ako gdje kada dariva koju crkvu sviećami, što bi mu valjalo svake godine barem jedanput sa propovjedaonice ili u katekezi protumačiti onamo, da svrsi bolje odgovara, dati crkvi na dar jednu voštanicu, nego-li dvie stearinke.

Nam je dobro poznato, da se na mnogih župnih dvorih u Hrvatskoj pčelari, samo što se ne pčelari po sustavu Dzierzonovu, koj je najumniji i najglasovitiji pčelar ovoga vieka, a pripada našemu stališu, jer je župnik u Karlovicah u pruskoj Šleziji. Starina Dzierzon imade više pčelinjaka, te se od jednoga do drugoga mora voziti. U službi imade sluge pčelare, kako mi volare, kravare, itd., te si jih je sam izučio i uvježbao. Njega su već živo uzeli nasljedovati susjedni nam Slovenci, župnici i kapelani.

Tuže se često puta hrv. pčelari, da ne mogu proizvoda pčelinjih, med i vosak, onako unovčiti, da bi pčelarstvo odbacivalo i materijalnu dobit. To je istina. Nu kad bi se ustrojila u metropoli našoj, u Zagrebu, sviećarna za fabrikaciju voštanica, prestala bi barem djelomično tužba pčelara. Našla bi se pako jamačno u Zagrebu već obstojeća sviećara, koja bi htjela otvoriti onakov posao. Premda nekanimo zatirati ničijega obrta, naš predlog smjera ipak onamo, da ovaj posao uzmu u ruke zagrebačke milosrdnice, ili morda red duvna sv. Magdalene.

Mi župnici gospodari, a i gospoda duhovni pomoćnici postigli bismo tim dvoje. Prvo bili bismo sigurni, da ćemo viek dobivati čiste i prave voštanice za sveto bogoslužje, a drugo: naš vosak imao bi viek sigurnu prodju. Milosrdnice nebi jamačno išle za velikim dobitkom, jer bi se zadovoljile time, da ne gubeć niti ne štetujuć ništa, vrše djelo bogoljubno, na uzveličanje svetih čina, na slavu božju.

Stoga ako je u obće ovaj predlog izvediv, kako smo ga za volju dobre stvari iznieli na javnost, tako ga preporučamo častnim milosrdnicam na uvaženje. *M. K.*

Red duvnâ sv. Mandalene pokornice regule sv. Augustina.

(Dalje i konac.)

Danas su samo jošte dva samostana s posebnim samostalnim konventom i kapitulom duvnâ Mandalenkâ regule sv. Augustina, najme u Laubanu u sadanjoj pruskoj Šleskoj i na Josipovcu kraj Zagreba u Hrvatskoj.

Jer dočim je najveći dio prije spomenutih mnogobrojnih samostanâ toga reda ujedno s pomenutom mužkom kongregacijom Mandalenaca već u vrieme reformacije i husitskih borba uništen bio, dignut je onaj u Brixu u Českoj pod Josipom II., a Naumburški i Sprotavski i koji su jošte u to doba obstojali u Pruskoj državi ukinuti su takozvanom sekularizacijom crkvenih i duhovnih redovâ u Pruskoj god. 1810.

Jedini samostan Laubanski uzdržao se je, budući je

u to vrieme gornja Lužica bila pod Saksonskom vlašću. Nu godine 1816. prodje taj dio Lužice pod Prusku, te bi tako i toga samostana ne stalo i s njim redu Magdalenka učinjen kraj, jer je on tim ipso facto podpao pod odredbu sekularisacije od god. 1810., da mu nije providnost Božja osobitim načinom pritekla u pomoć.

Tadanja predstojnica naime stojala je u osobitoj svezi prijateljstva sa suprugom jednog pruskog generala, koji je bio na pruskom dvoru veoma pažen. Njezinim posredovanjem indi spašen bi taj samostan od sekularizacije pod uvjetom, da se duvne Mandalenke uz svoj izključno kontemplativni život posvete i njegi bolestnih. Duvne prime odmah u svoj samostan nekoliko bolestnica, pa danas njeguje i uzdržava samostan Laubanski preko 40 bolestnih, plaćajuć ujedno za nje i liečnika i liekove; upravlja takodjer i župnu katoličku školu sa 4 sile podpunoma o svom vlastitom trošku.

Godinom 1848. nastalo je u Pruskoj opet slobodno vrieme za crkvene redove. — Konvent Mandalenkâ laubanskih osnuje usljed toga dozvolom sv. stolice godine 1870. nov samostan s posebnim konventom i kapitulom, dopitav mu od skupne glavnice 100.000 pruskih talira. Sadanji predstavnik samostana Laubanskog prepošt Adalbert Anter kupi u tu svrhu sekularizirani i zapušteni samostan Norbertinkâ u Czarnovancu u pruskoj Šleskoj.

Urediv duvne Mandalenke velikimi troškovi spomenutu razvalinu Pruske civilizacije i kulture, oživotvore tu u svom samostanu industrialnu školu za ondašnju žensku mladež, pošto su već god. 1858. dobile dozvolu sv. stolice za naobrazbu ženske mladeži.

Godine 1874. dodje opet potjera na crkvene redove. Jesuite i njim slični redovi moradoše se seliti iz Pruske države. A medju te spadahu po mnienju pruskih ministrâ i Mandalenke, koje su se bavile uzgojem i naobrazbom mladeži, nu ne one, koje se bave njegom i uzdržavanjem bolestnikâ. Tako je i konvent Czarnovanički prognan, nu onaj u Laubanu ne, već on bi samo stegnut i sapet u liberalne pruske zakone, da se nemakne ni lievo ni desno. Czarnovančki konvent prodje usljed toga, u Holandiju kamo je i množina ostalih pruskih redovnih prognanikâ pobjegla bila pred Pruskom slobodom, te si tu na privatno ime svoje predstojnice kupi maleni dvorac u Oosterhautu kod Brede.

Odatle tražile su duvne, da si nadju novo pristanište. A to su našle u našoj domovini previšnjom dozvolom Nj. Veličanstva od 1. lipnja pr. g.

Viestnik.

Zagreb. Nakon duge vrlo težke bolesti preminuo je 25. pr. mj. u $6^1/_2$ sata u jutru dr. Janko Koharić, kr. j. r. prof. na našem sveučilištu, svećenik i prisjednik duh. stola biskupije djakovačke. Tužne viesti ove bojali smo se dulje vremena, jer je već oko posljednjega Božića legao, a da je slabe nade bilo, ter bi se stalno pridići mogao. Cielo ovo vrieme, osobito pod konac svoje ljute bolesti veliku je trpljivost pokazivao Koharić. Često se u bolesti pričešćao i govorio, da želi vriedno primiti sv. pričest, ter se izpoviedao svakoga utorka, a povrh toga kadkad i neposredno prije sv. pričesti. Govorio je, kako se tješi svojim Isusom, kojega prima u sv. pričesti, i pred svećenikom, koji ga je pričešćao ljubio je propelo i počimao moliti: *Anima Christi;* a kad bi od boli i slabosti u molitvi zapinjao pomogao bi mu svećenik; pokazivao je na slike svoje na stieni kraj postelje govoreć: „Ovo su moji prijatelji.“ Veselio se osobito listu preuzviš. svoga biskupa, koji ga je tješio. Mučila ga je bol skoro neprestano, a zadnje mu noći tako bilo, te je govorio, da ga i sve kosti bole pa da nemože na nijednoj strani ležati. Malo je oko ponoći spavao i da na bol malko zaboravi, upita ga bdijuća milosrdna sestra i gazdarica, nebi-li malo izvan postelje sjedio na naslonjaču; on odgovori: „Činite sa mnom, što vam drago; u svem ću vas slušati, jer znam, da mi dobro hoćete.“ Na naslonjaču mu i bilo laglje; njekoliko je puta tad i vode pio i to iz čaše, iz koje je preuzv. biskup Strosmajer pio, što je bolestnika veselilo i o čem je pijuć govorio; a kad je god želio piti, pitao bi, koliko smije izpiti. Opomenut, neka se povrati u postelju, odgovori odmah: posluhnut ću vas u svem; činite sa mnom, što hoćete. — Oko 4. ure u jutro zovne gazdaricu i pokloni joj za njezinu revnost i trude oko njega u bolesti još i svoju žepnu uru, pruži njoj i milosrdnici ruku, kano da se s njimi oprašta, blagoslovi ih te počme govoriti o talentih, što mu ih Bog dao, o učenosti u obće i kako je učenost i drugo sve na svietu tašto i prolazno, te kako se ve eli, da će sad na sve minuti. „Sagriešio sam“, nastavi, „ali se ufam, da će mi Bog oprostiti griehe. O Bože oprosti mi sve griehe moje! U težkoj svojoj bolesti mogao sam ipak ponješto zadovoljiti.“ Tada poče pjevati i rukama pljeskati, veseleć se, što će skoro biti izbavljen. „O kako sam sretan“, reče opet, „jer će sve ovo brzo proći; s nikim se nebi sada mienjao.“ I po više je put govorio milosrdnici: „Ja sam službenik božji, i vi ste službenica božja. O velik je Gospodin, koga mi služimo — Bog! Gospodine, budi volja tvoja; učini sa mnom, što te volja; ja sam djelo tvojih ruku.“ I opet se glasno nasmijao i rukama pljeskao, zatim gazdaricu i milosrdnicu za oproštenje prosio, te rekao, da ga neostave sama ovo kratko vrieme i da nemože Bogu dosta zahvaliti, što su ga milosrdnice njegovale u bolesti, premda toga nije vriedan. Premda se je i dan prije pobožno pričestio, ipak je opet vruće želio pričestit se, nu budući još nije ni 5. ura bilo u jutro, zamolila ga milosrdnica, neka bi se sada malko umirio i spavao. I odmah kano da mu je slušat, obratio se na lievu stranu i sbilja zaspao. Probudiv se pogledao okolo naokolo, nu negovoreć više ništa, prihvatio iz ruke milosrdnice propelo i poljubio ga. Milosrdnica je uz njega

molila, dok nije došao svećenik iz samostana milosrdnica poslje 6. ure; koj mu je dao još jednom absoluciju i molio commendationem animae i prije nego je sve do kraja svršio, preminuo je mirno. U nedjelju po podne sprovesmo ga na groblje Mirogoj. Sprovod vodio je pokojnikov drug i prijatelj prof. dr. Josip Stadler uz podvorbu dvojice ljetošnjih njegovih slušatelja, jer je ovo posljedne oporučno želio. Uz lies stupalo je 10 njegovih učenika u roketah. Za liesom išli su rodjaci pokojnikovi, rektor sveučilištni s prorektorom, cielokupni bogoslovski fakultet i velik broj sveučilištnih profesora drugih fakulteta, predsjednik družtva sv. Jeronima s bilježnikom i urednikom. Od vlade bio je prisutan presv. g. dr. Pavao Muhić. Svećenstva iz Zagreba bio je liep broj, naročito prečastne gospode kanonika. I školski zavodi skoro svi uz znamenit broj otmenih njegovih prijatelja i znanaca izkazaše mu posljednju čast. Prije nego-li je sprovod krenuo, pa za tim nad grobom, odpjevali su klerici našega sjemeništa po pjesmu. U ponedjeljak pjevao je preč. g. Sabljak zadušnu misu u crkvi sv. Katarine, gdje je za dobru dušu njegovu molilo mnogo prijateljsko mu srce. Svietilo mu vječno svjetlo!

— Za pokojnoga cara Ferdinanda pjevao je jučer zadušnice presv. g. biskup Janko Pavlešić. Prisutne bile su sve civilne i vojne oblasti s predstojnici svojimi uz pobožni puk.

— G. Jaroslav Maurović, kateketa u praeparandiji samostanskoj, promoviran je prošle subote (26. pr. m.) na Bečkom sveučilištu za doktora svetoga bogoslovja.

— G. Antun Benček premješten je iz Prilišća u Hrašćinu za duh. pomoćnika.

G. Andrija Leskovar, župnik u Vukmaniću primljen je privremeno u stanje mira; g. Mirko Gažić ide za pr. upravitelja župe u Vukmanić; gg. duh. pomoćnici Antun Bauer kod sv. Marka u Zagrebu i Stjepan Boroša u Petriancu primljeni su u zavod za naobrazbu svećenika sv. Augustina u Beču, te je Bauer već u Beču, a Boroša će onamo na jesen.

— Umro je u Brodu Antun Mlinarić, umirovljeni župnik Bebrinski.

— Odbor za dječačko sjemenište dobio je na korist toga zavoda sv. misa. S toga moli gospodu svećenike, koji bi odmah mogli preuzeti koju, neka bi mu se što prije javili.

— Nedavno bili su u kaznioni Lepoglavskoj sveučilištni profesori gg. dr. K. Vojnović i dr. Al. Bresztyensky, da prouče sustav irski, koji je u kaznioni proveden, pak da prema tomu prosude novu osnovu kaznenoga zakona, koju vlada preda na razsudbu pravo- i državoslovnomu fakultetu. O svom boravku napisa g. dr. Bresztyensky u br. 140. i 141. „Nar. Nov." članak vrlo zanimiv, gdje opisuje, kakvimi sredstvi se tu radi, da se kažnjenik ne samo kazni, nego i poboljša. Medju najuspješnije ubraja i djelovanje tamošnjega duhovnika g. M. Gašparlina. Gorljivi ovaj svećenik revno pohadja kažnjenike, osobito s početka, kad dodju, ter ih poznatom ljubežljivosti svojom predobi tako, da višeput dragovoljno priznadu krivnju, koju su i na sudu tajili. Osobito revno propovieda i katehizuje. Za tumačenja njegova napeto paze kažnjenici, ter očito dirnuti vraćaju se iz domaće kapelice svoje. Tu se vidi velika korist dobre propoviedi i katehizacije. Kad ona djelovat može na ljude duboko pale, kako da ne djeluje vani na ljude nepokvarene. Za to g. dr. Bresztyensky izriče vruću svoju želju, da bi i svaki naš dušobrižni svećenik što revnije i propoviedao i nauk kršćanski tumačio, jer bi onda sigurno sve manji i manji broj zločinaca bivao. Hvaleć gospodinu profesoru, što je ovako liepo opisao djelovanje rieči Božje, mi uz njegovu prilažemo i želju svoju: ne bilo u nas župe, gdje se ne bi gorljivo rieč Božja propoviedala i nauk kršćanski tumačio!

Bosna. Iz Sarajeva javljeno je „Nar. Listu" nedavno, da je izaslana komisija, neka procieni vriednost Musale, gdje bi se imala graditi katolička crkva, te se tude našao i oni koji prodaje i koji kupuje. Turci su prodavali svaki četvorni metar prostora po 5 for. Katolički župnik ocienio metar 2 fr. a komisija 1 fr. 80 novč. Musala od pamtivieka bila mjesto narodnog sastanka, na kom se svak bez razlike vjere šetati mogao; osobito u proljetno doba, tu se sastajalo, konji potrkivali, kahve i ledena pića tu se prodavala, narodne zabave tu se držale. Osim toga, isto mjesto služilo je za vojnu vježbu; ter do dana današnjeg nije se tomu mjestu znalo za gospodara; nego je tu bilo slobodno svakomu pristupit; a sada, budući se odredilo da se tu katolička crkva gradi, treba da se to mjesto kupi! Od koga? valjda od kojeg vakufa, koji o tom nikad nije ni sanjao da je njegovo — ili od Sarajevskog gradskog poglavarstva, koje takodjer do danas nezna, da je to gradsko zemljište. Ako će se ono 18.000 f. (procienita vriednost mjesta) dat Sarajevskom gradskom poglavarstvu, to bismo mu mogli predbaciti, da mu je to sramota primiti, s toga što svaki grad treba da bezplatno na take svrhe mjesto dade. Da to mjesto pak spada kojemu vakufu, nikako nije moguće dokazati; kao ni ono, da je na upitnom mjestu obstojala crkva s. Petra i samostan Dominikanâ. Ovo je pače još najbolji dokaz, u korist vakufa, jer se zna, da su Turci u vremenu osvojenja Bosne sve crkve i samostane porušili i na Džamije pregradili, a njihova dobra kao vakufska proglasili; tek tako je i to zemljište moglo postat vakufsko; al, ako je tako postalo, zašto se sada nebi isto tako i povratilo, a ono 18.000 forintî na povećanje iste graditi se imajuće crkve upotrebilo.

Na početku II. polugodišta pozivamo na predplatu, sjećajuć dužnike i starih i novih zaostataka.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 28. U Zagrebu, 8. srpnja 188[illegible] **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Vjerozakon.

(Priobćuje Mijat Stojanović.)

(Dalje.)

Stavimo se na stanovište naturalistâ, ipak moramo priznati, kako sama priroda stvorila je čovjeka, da vjeruje u Nevidimo, Nadzemno, te da Mu se klanja. U svakoj dobi, vazda, po svih stranah svieta, pri najraznijih vjerozakonskih pojmovih ljudi su molili se; molitva je najobćenitiji izraz čovjeku prirodjenoga čuvstva i neoprovrživi dokaz istoga. Čitajmo, što dade reći mudroznanstveni beletrista Bulwer u već spomenutom romanu nabožnom liečniku, svomu materialističnomu drúgu:

„Zar vam se nije nikada vidilo čudnom stvari, kako se najlaglje na svietu nauči diete ono, što se čini školskim metafizikom najzamršenijim problemom? Čitajte sve mudroslovce, koji su se prepirali i svadjali o prvom uzroku, koji riešavaju, šta su čudesa, pa opet tvrde, da takvih čudesâ nemože biti; i kad je odgovorio jedan drugomu, te ostavio u tignju, u taljiki mudrosti *caput mortuum* neznanstva, onda obraćaju oči i gledaju diete moleće se Bogu, sjedeć na krilu majke svoje. Ovaj toli abstraktni, čudnovati pomisao o sili, koju dječje oko nikad nije vidilo, koju djetetu i najučeniji mudrac ne može nazorno raztumačiti, o sili, koja ipak bdije nad djetetom, čuje ga, vidi, koja će ga preneti preko groba, te postaviti u stanje, gdje će viekom živiti — tu dvostruku otajstvenost o božanstvu i o duši nauči se diete najlaglje, čim počme misliti. Prije nego diete obučite o pravilu sbrajanja, prije nego se usudite obučavati ga u početnici A, B, C, skoči diete nazorno do uzleta svih svojih pomisli, te razumije istine, koje su neponjatne samo nevježam, tobožnjim mudroslovcem. Kad bi molitva bila isto tako pùka zasjena praznovjerne razmnive, kao makar što, proti čemu opire se pamet, mislite-li, da bi ju bila sama narav učinila svojom najobičajnijom i najlagljom zapoviedi? Mislite-li, da bi igdje u svemiru vidli diete moleće se Bogu, da ne ima sveze izmedju čovjeka i njegova Stvoritelja, da neima sveze izmedju ovoga života i onoga na drugom svietu, s onu stranu groba? Narav neutuvljuje, neutiska ništa u glavu i u srdce, što bi bilo suviše. Narav netjera slona i lava, orla ili moljca, da se moli Bogu; tjera samo čovjeka na to. Zašto? Jerbo samo čovjek ima dušu, i jerbo duša težeća obćiti sa višnjim Bogom, jerbo ona sama nastoji dospjeti gore k svomu praizvoru, makar se nalazila u najnižjem teku života. Novovječni mudroslovci, rekao bih mudrijaši, smiješe se porugljivo takovim djetinjim nazorom i osjećajem, ali jedan njihov predmišljenik i u tom prednjak, J. J. Rousseau sam prigovara nadrimudroslovju, kako ono „taji, niječe ono, što postoji, što jest, a hoće mu se raztumačiti, što nepostoji, čega nije."

Ima zaista na zemlji i nad zemljom puno i prepuno toga, o čemu isto pravo mudroslovje niti ne sanja. Nu tim radje sanja nadrimudroslovje svoje posebne sanke. Misli, da na javi bistrim duhom bdije, dočim se nalazi u driemežu sanjajuć o svačemu, o svakojakih utvorah i obsjenah. I tako tumači misli i čuvstva, slutnje, želje i nade vjerozakonske da su tašte, pùke sanjke i bulazni dječjega duha, da je to lukavim načinom čovječanstvu utuvljena zasjena i varancija. Nu da bi upravo bilo dozvoljeno, označiti vjerozakon sanjkom, morali bi ipak mahom ozbiljno zapitati: Kako je to, te taj san sanjaše i sanja cieli ljudski rod svuda po svietu? i to sveudilj i uviek, kako to? Sanjka nije varka, ona proizlazi ako i iz zapletenoga nastavljanja, ponovljavanja i saveza prijašnjih nazorâ i pojmovâ. Čovjek u obće nemože ništa misliti, što se nebi

osnivalo na realnosti, makar bila ova u savezu sa onim, što biva ili što će biti. To valja i o najzapletenijih, najsmućkanijih mislih s uma sišavših ljudi, ludjakâ.

I baš najobćenitije i najvišje, t. j. vjerozakonske misli i osjećanja čovječanstva da bi bili izprazne, neproizlazeć iz nikakve realnosti, da nebi imale nikakva realnoga predmeta, cilja i svrhe? Tko to misli, grieši proti najobćenitijim zakonom mišljenja.

Da bi čovjek zbilja bio samo živina, te prikopčan izključivo za materiju poput životinjstva, kako bi bilo moguće, da bi izmedju sviuh stvorenjâ on sam imao nagon i snagu, uzdići se nad materiju, pravo reći izstupiti iz tvarnosti, iz materije, da riešen sponâ traži svoju postojbinu po višjih stranah i predjelih? Zašto negleda čovjek kao živine uviek samo u zemlju, ili barem samo u bližnji krug uzduha nad zemljom, nego uzdiže pogled tražeć nebo? Zašto se nezadovoljava čovjek kao živine sa poklonjenim blagom prirode, koja ga okružava, dà, zašto ne ograničava svoju duševnu djelatnost, koja ga uzdiže nad životinje, samo na to, da izpitiva zemaljski stvor, zašto osjeća neodoljiv nagon i višju snagu i moć, uzdići se svojim duhom visoko i daleko gore nad onim, što je samo naravno, do slutnje pune poznanja onoga, što je vrhunaravno, do vjere u nješto božanstvenoga?

Prirodni mudroslovci ponose se, što su spoznali, da u cieloj naravi nigdje ništa neima bez svrhe i cilja u cielom ustrojstvu zemaljskoga stvora. To je podpuno pravilno i dokaz, da višja moć i mudrost kreće vozom stvorenoga svieta. Buduć onda po svjedočanstvu kulturne poviesti sviuh vremenâ i narodâ religiozne misli i osjećanja pripadaju k bitnosti ljudske naravi, nije moguće, da bi one bile bez svrhe za duševno ustrojstvo i njegove svrhe i namjere. Tvrditi protivno, bilo bi prihvatiti nješto griešna i protinaravna, da upravo u višjoj, plemenitijoj strani stvorenoga svieta nevlada ista mudrost, da je najvišji stepen i pomnožaj čovječanstva okrutnim načinom čovječanstvu na porugu i muku. Mudroslovci valjalo bi da su ponajprije dosljednici. Dakle, kano takovi moraju pri svakom učinu zaključiti na uzrok i svrhu, pri svakom djelu priznati početnika. Kad bi dakle naravni mudroslovci bili u stanju, izpitati i odkriti sve tajne stvorenoga svieta, morali bi po zakonih logike takodjer zaključiti iz učinâ toga stvorenoga svieta na uzrok i svrhu, te priznati i za to veliko djelo cieloga, stvorenoga svieta nekog početnika, koji je to sve stvorio i uredio. Tako dosljednost vodi do pomislih i osjećanja vjerozakonskih. Krivovjerni mudroslovci najvole izmienjivati vjerozakon sa čovječnošću, to im je milo i drago, srdce i duša, dapače tvrde, da bi upravo čovječnost imala biti pravi, jedini vjerozakon čovječanstva. Ali kulturna poviest sviuh vremenâ i narodâ pokazuje, da sve ono, što je ljudski rod posjedovao na preveć različitih, najnižjih i najvišjih stepenih naobraženja od čovječnosti, ne samo što je i da je skopčano bilo sa vjerozakonom, nego je upravo iz njega proizišlo. Rieč čovječnost dolazi upravo od rieči **č o v j e k**, i buduć da čovjek, kao što uči njegova prirodna poviest, pomisli o Bogu uzvišen je nad životinjstvo, tako isto može se privesti k čovječnosti pomisli o Bogu, vjerozakonom. Svi mudraci, koji su pokušavali uzgojiti ljudski rod za čovječnost, bijahu skupa učitelji vjerozakonski, ili su svoja humanitarna pravila i humanitarne zakone izvodili iz odprije naviešćenih vjerozakonskih naukâ.

Da bi bila osnovana tvrdnja mudroslovacâ, kano da si je čovječanstvo zakone čovječnosti u svrhu mirna i srećna života pomalo kombinacijami i poprimljenjem same pameti izumjelo, to bi i sad morali nalaziti narode bez svakog traga čovječnosti, t. j. bez vjerozakona. Nu eno misle stanoviti izpitivaoci prirode, da su zasvjedočili, kako ljudi nisu ništa drugo do oplemenjeni majmuni, ali nemogu zasvjedočiti, da gdjegod ima možebit pravih ljudskih opica, nego samo nalik na ljude orangutanga. Kad su praotci potlašnjom svojom naobraženosti toli glasovitih starih Helena, kao što uči poviest, bili još bez ognja, niti zanj znali nisu, onda su bili upravo tako divji kao što su i sad nekoja afrikanska plemena kano i nekoja po Americi i Australiji. Nu ipak imadjahu oni praizvorni Grci, a imadu sad Hotentote, Ognjoštovci i drugi već pojam i osjećanje za vjerozakon i čovječnost. Istina ima kao i u staro vrieme još narodâ stojećih na najnižjem stepenu naobraženosti i prosvjete, i koji stoje blizu živinstva, imadu navade i običaje, od kojih se čovjek sgrožava, a s druge strane narodi, koji se prpošno ponose najvišjom naobraženosti i najfinijimi čovječnimi osjećanji, često razuzdani i razvraćeni padaju izpod divjih narodâ, dapače izpod živinâ. Ipak nemože niti u naroda s pomanjkanja naobraženosti niti u onih, koji su prenaobraženi i krivom prosvjetom izopačeni i razvraćeni, kano niti u najpokvarenijem pojedincu čovjeku nikad posve ugasnuti posljednja iskra božanstva. Isti Börne izriče to u liepoj prispodobi: „I u barutini i kaljugi zrcali se nebo.“

Dà, sam je Bog položio vjerozakon u ljud-

sku narav. Vjerozakon je stariji nego izpitivajuća pamet, do koje je čovjek došao tek promatranjem i jezikom, što u nebrojenih, praktičnih slučajevih nebi imalo u sebi ravnala i mjerila, da ga nedobije vjerozakonom. Kako bi bile bračne dužnosti, dužnosti ljubavi roditeljske i djetinjske, dužnosti obiteljske i družtvene dospjele u duh čovječji, kad bi čovjek tek putem empiričnim bio morao doći do poznanja dobra i zla, dakle morao tisućovrstnim načinom postati ne — čovjekom, dok bi postao čovjekom.

„Ne, dobri Bože", kliče Herder, „nisi ti prepustio krvniku, sliepom slučaju svoje stvorenje. Živinam dao si nagon, čovjeku ukopao si i utisnuo u dušu svoju sliku, vjerozakon i čovječnost. Ova je slika ovdje ondje manje više uzrasla i razvila se, dapače kadšto skoro posve ugnjetena; ali uviek i svuda ipak pokazuje još praizvornu sposobnost čovječju, a čovjek, čim se spozna, više se nesmije nje odricati i nikad je se nemože posve odreći.

Čudnovato, smiešno je čuti, kad se reče, i krivovjerstvo je samo dokaz za vjerozakon; ali je izreka tako pravilna, kao što je istinit čin, da se pri svakoj zloći predpostavlja kriepost. Krivovjerstvo neprestana je borba proti vjerozakonu, dakle neprestano priznavanje istoga, jerbo tko bi se borio proti pukoj vidini i izmišljotini; neustaje se proti nječemu, čega neima. Kano ustaše i buntovnici, koji se pobune proti prestolju, upravo tim za cielo najjasnije i najjače priznaju, da postoji taj priestol, tako pokazuje krivovjerni čovjek, koji bi htjeo tajati i odstraniti vjerozakon, upravo tim priznaje, da vjerozakon obstoji i osjeća se njemu podvrženim. Krivovjerci htjeli bi se oprostiti vjerozakona, jerbo ga osjećaju u sebi, i jerbo im to osjećanje ili iz gordosti ili iz razuzdanosti, ili iz straha čini se neugodnim, tištećim, pritiskujućim, dosadnim. Duševna gordost i biesnoća zavodi ljude na krivovjerstvo, jerbo se opire njihovoj oholiji, priznati što višje nad sobom i priznati, da se tomu podvrgavaju. Pohlepa za razuzdanošću htjela bi vjerozakonske sveze raztrgati i ogradu srušiti, kako bi strasti mogle imati slobodno sigralište, da se mogu čipati i po volji biesniti, a da razkalašenika nesmeta vjerozakon, u komu upravo oko božje pazi na to, što ljudi čine i tvore. Strah poradja krivovjerstvo, jerbo sviest prisiljava ljude, priznati svoje strasti kano griehe, jerbo s pojmom i osjećanjem vjerozakona skopčano je i priznanje, da smo zavisni od višjega bića i odgovorni istomu, i jerbo iz svega toga proizlazi osvjedočenje, da to višje biće mora biti sudac i osvetitelj. Zato nastoji čovjek u pohlepi za razuzdanošću najprije sebi samomu predstaviti vjerozakon kano zabludu, varanciju, kano bajku; ali jerbo mu on, upravo kad mu se čini, da mu je to pošlo za rukom, uviek još pri drugih ljudi kano častna i uzvišena stvar plašeć ga pred oči stupa, trudi se, da podkopa vjerozakon u dušah i u srdcih drugih ljudi; dapače najvolio bi prognati ga sasvim sa svieta, da mu nebude više ni traga ni glasa. Ali tašto je, nemoćno, uzaludno to nastojanje i pokušavanje, jerbo je vjerozakon bivstvo čovječanstva. Čovječji rod morao bi biti u stanju, izići iz samoga sebe, da bi mu bilo moguće biti bez vjerozakona. Koli liepo veli Buchner: „Čuvstveno opažanje i potreba čine, da čovjek s čovjekom žive, ognjište i obitelj imadu, obćinu sačinjavaju i istu državu utemelje. Sve je to moguće, a da čovjek neizstupi nešto dublje preko prilično duboko potegnute crte svoga duševnoga ustrojstva. Ali on se oplemenjuje tek, te postaje čovjekom u višjemu svomu znamenovanju, dočim nešto višje nad sobom pozna, da on nije najdostojnije biće.

Bilo kako, svejedno kojim načinom u tom obziru čovjek izjavljuje to poznanje; bilo to tepanjem djeteta, ili riečju već razumna i jakoga čovjeka. Točka postignuta leži pred nami, od koje započima čovjek stupiti u novu dobu svoga živovanja i postojanja. Makar kako manjkavo, skopčao se ipak tim sa nječim višjim; prišao je u odnošenje, u kom se ono, što je božanstvenoga u čovjeku približuje božanskom u Bogu, k sebi privlači to i podiže ga nad zemljom k nebu."

(Konac će sliediti.)

Naše korone.

Devetnaesti je viek: viek udruživanja. Motriš-li kojigoder stališ, vidiš, gdje se njegovi članovi često sakupljaju, sastaju, da o svojih stvarih viećaju. Isti najniži razred pučanstva: radnici drže sastanke, da svietu kažu svoje želje i tegobe. Svagdje se dakle drže sastanci, sjednice, skupštine, meetingi. Svagdje se uvidila moć sdruženih silâ, svagdje se priznaje: više očiu više vidi, a svi ljudi sve znaju.

Ova potreba zajedničkoga rada i viećanja rodila je i svećeničke konferencije, tako zvane korone, koje se godimice obdržavaju u svakom kotaru. Predmeti viećanja jesu čitanje i pretresivanje pitanja iz bogoslovja, što ih preč. duh. stol svake godine daje, zatim ini predmeti tičući se službe dušobrižničke.

Sad je pitanje, da-li naše korone, kakove su danas,

posve odgovaraju svojoj svrsi i našim potrebam? Ako ne, kako bi se moglo tomu pomoći? Evo mojega mnienja.

1. Razpravljanje bogoslovnih pitanja svakako je jedna od najvažnijih zadaća našim koronam. Ali mi se sadanji način, kojim nastojimo ovoj zadaći zadovoljiti, nevidi svrsi shodan. Mi dobivamo these ili obćenita pitanja iz bogoslovja na riešenje. Jedan ili drugi član čita na koroni svoj elaborat, pa to ide sve liepo i gladko kao namazano! Ali se tim načinom nepruža nikakav povod, da se i drugi članovi upliću u razpravu, te da svoje nazore o dotičnom predmetu iztiču. A to je upravo koristno i poučno, kad se razna mnienja i nazori o kojem predmetu čuju.

Zato bi po mojem mnienju mnogo shodnije bilo, kad bi nam preč. duh. stol mjesto thesa davao praktične kasuse, makar i više njih iz istoga predmeta. A to je tim potrebnije, što uslied visoke naredbe uzoritoga gosp. stožernika-nadbiskupa od 14. veljače t. g. samo oni svećenici imadu pismeno riešavanje predavati, koji još nisu 12 godina misnici. Ostali dakle svećenici moći će samo onda u razpravi udioničtvovati, ako se budu praktični kasusi riešavali, pa tako će se izpuniti i želja našega uzoritoga nadpastira, izražena u gori spomenutoj naredbi: „Nullus de caetero dubito: taliter dispensatos occasione habendae in Conferentiis Districtualibus super elaborato districtuali oralis discussionis, domi prius meditata prono semper animo in medium prolaturos esse.“ Tako se i u drugih biskupijah riešavaju kasusi s velikom korišću i napredkom u bogoslovju. Takove su disputacije i u mnogih sjemeništih uvedene s velikim uspjehom, jerbo se tako bogoslovi vježbaju u branjenju svojih načela i pobijanju tudjih nazora, koji se nesvidjaju. U takovih se znanstvenih borbah vrlo oštri sud, koj je dušobrižniku osobito u izpovjedaonici toli silno potreban.

2. Više puta šalje preč. duh stol koju stvar koronam na izpitanje i mnienje. To je vrlo shodno, dapače mnogo puta upravo potrebno; jer kao što o drugih stvarih najvaljanije sude strukovnjački odbori: tako je i kuratno svećenstvo o svojih stvarih najkompetentniji sudac. S toga se upravo umoljava preč. duh. stol, da što više predmeta, tičućih se kuratnoga svećenstva, našim koronam na pretres šalje.

3. Ako koji dušobrižnik kani u svojoj koroni predložiti kakav predlog obćenite naravi, t. j. koj se netiče samo njegova kotara, nego svegakolikoga kuratnoga svećenstva: tada će biti od velike koristi, da svoju nakanu priobći i njekim drugim kotarom, da i ovi ob istom predlogu viećaju, jer će tim načinom dotični predlog resp. zaključak više koronâ veću važnost zadobiti kod preč. duh. stola.

Udostoji-li se preč. duh. stol prve dvie gore iztaknute točke blagohotno uvažiti, a budu-li dušobrižnici svoje predloge polag treće gornje točke udesili: nadam se pouzdano, da će nam uz blagoslov Božji naše korone na mnogo veću korist biti, nego-li do sada. *A. F.*

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

I.

Socijalističan čvor i riešitba pitanja medju gospodari i radnici.

Što je, polag socijalistę, gospodar koje radionice, il poduzetnik bud koje radnje napram radnikom, kojimi se služi da izvede svoj podhvat, o tom neima nikakove sumnje. On nije no tat i tlačitelj. Razlog je tolikoj tužbi jasan, nalik vodi bistra vrela. Jer dobitak više il manje mastan, što ga vadi i u džep spravlja od prodaje stvarih, koje izlaze iz njegove djelaonice il od svršena poduzeća, nije plod koji pripada njemu, već, jer je radom i niknuo i dozreo, pripada radnikom. Sbog toga uzeti ga i posvojiti si ga, kako čini gospodar il poduzetnik, običnim jezikom se to zove tatbinom, i tlačenjem slabijega.

Mnogi, piše Proudhon, govore o pripustu radnikâ na dioničtvo proizvodâ i dobitka: nu takovo dioničtvo, koje se zahtjeva njim u prilog, ne bi bilo po njihovu no čin puka dobročinstva. Ipak nije tako. Nitko nije nikada sve dosele dokazao, niti slutio, da je ono kakovo naravno, nuždno, sa radnjom sraščeno, od naravi proizvoditelja nerazstavno pravo. Ipak je tako: a dokazom evo vam predloga, što ga ustanovljujem: *Radnik si uzdržuje, takodjer iza prijete plaće, stanovito naravno pravo vlastničtva na stvar, koju je proizveo.*[1])

Ako je tako, tko bi mogao zaniekati gospodaru tvrd naslov tata i potlačitelja radnikâ, koje plaća? Jamačno nitko. I sbilja Dragutin Marx, čuveni meštar u socijalističkoj školi, ide jošte i dalje: on se ne zadovoljuje kazati, kako čini Proudhon, da si radnik zadržuje pravo vlastničtva na proizvedenu stvar, što predpostavlja, da za gospodara preostaje takodjer koji komadić, već tvrdi mimo svake dvojbe, da konačni dobitak svakolika je stvar radnikova. Evo vam činjenice, on veli: poduzetnik ide na tržište, i stanovitom svotom novca kupi si, na primjer, toliko pamuka prediva; zatim spredena po radnicih, koje u to ime plaća, nosi ga natrag. Što se dogodilo, kad ga je prodao? Odbiv sve troškove do zadnjeg novčića, nadje si u rukuh mnogo više novca nego je potrošio. Mislite koliko vas volja o tečaju te činjenice, morati ćete napokon zaključiti, da je onaj višak vrcnuo iz djela radnikâ, nalik vodi s njezina vrela. Dà, upravo jest ondje na tržištu, gdje se prodaje radnikova jakost, da se iz nje vadi korist u okviru proizvadjanja, gdje ona postaje vrelom veće vrednosti na korist gospodara.[2])

[1]) Voici ma proposition: Le travailleur conserve, même après avoir reçu son salaire, un droit naturel de propriété sur la chose, qu'il a produite. — Qu' est — ce que la propriété? chap. III, §. 5.

[2]) Dieser ganze Verlauf, die Verwandlung seines Geldes in Kapital, geht in der Circulations-sphäre vor und geht nicht in ihr vor. Durch die Vermittlung der Circulation,

Toliko, smatrajuć genezu glavnice. Lassalle je razmatrao činjenicu s gledišta plaće i pronašao, da potlačenju daje ruku nepravica u zakonu, koji ju (plaću) opredjeljuje. Zato razvikav ga *zakonom mjedenim* pozva radnike, da ga krše kao nedostojan jaram, i otev glavnice rukam privatnih da je povjere državi, da tako budu svim na korist.[1])

Medju to socijalistična asocijacija okoriščujući se toli naukom Marxovom, koli Lassalleovim obretom sastavi njekakov proglas god. 1875., u kojem su ova dva članka: „1. Rad je izvor svakog bogatstva i svake prosviete, i buduć se obće koristan rad može zadobiti samo družtvom, s toga pripada družtvu u obće uzetu, ili svim njegovim članovom i svakomu napose, po propisu ravnopravnosti i prema mjeri razboritih mu potreba, cielokupni proizvod rada: 2. Popošav iz tog načela socijalistička njemačka stranka radnikâ napinja se svimi zakonitimi sredstvi, da uvede slobodnu državu, a socijalističko družtvo, da skrši gvozdeni zakon plaća, ukinuuv sustav plaćena rada, da kraj učini guležu, pokazivao se on u bud kojem obliku, i da izravna sve družtvene i političke nejednakosti.[2])

Iz navedenih zaključaka, i iz inih, koji bi se sgodno mogli navesti, bjelodano se ukazuje, da cieli čvor pitanja medju gospodari i radnici, po svjedočanstvu samih učitelja socijalizma, jest u plaći. Oni ga riešavaju ovim dokazivanjem: plaća ili dnevna zaslužba, što ju radnik prima od gospodara, sadržava u sebi nepravicu i ugnjetavanje; dakle se mora posve iztriebiti iz družtva. Al se to ne može nikako drugčije iztriebiti no uništenjem glavnica privatnih i prenosom istih u ruke družtva; dakle, da se sviet očisti od nepravde i ugnjetavanja, što sobom nosi običaj plaćanja, treba da sve glavnice postanu vlastničtvom družtvenim, i da svi i pojedini članovi imaju načina učestnici mu biti u dotičnoj mjeri. A to na kraju konca nije no zahtjev zaključka: neka se ukine privatno vlastničtvo. Nu takova riešitba čvora, da-li je riešitba prema razumu i prema zakonom pravice? Da vidimo.

(Dalje će sliediti.)

D o p i s i.

N a s l u n j s k i h b r d i h. (*Tko će u krajini župne dvore i hramove popravljati?*) C. kr. glavno zapovjedničtvo izdalo je naredbom od 25. travnja 1880. odjel za bogoštovje br. 499. sliedeći naputak, kako se u buduće kod gradnje i popravka crkva i župnih ili parochialnih stanova, ravnati mora.

1. Male popravke imadu crkvene obćine odmah bez oklievanja obaviti, i ako neimadu gotovine, onda trošak na župljane razporezati i sakupiti.

2. Nove gradje ili veliki popravci imade gradjevni ured pregledati, i gradjevna se osnova i troškovnik sastaviti, da se takova na odobrenje c. kr. glavnom zapovjedničtvu predložiti može.

3. Prije pako nego se ova gradjevna osnova predloži, ima se dotična crkvena obćina pozvati, da potrebitu gradju na gradjevno mjesto prije priveze. i da pismeno očitovanje iliti zaključak podnese, na koji način ista i kroz kako veliki namet na pojedine župljane ili parochialce gradjevni troškak sakupiti i osjegurati namierava.

4. Tekar onda — kada na ovakvi način gotovi trošak sakupljen i potrebita gradja privedena bude — smije kotarska oblast gore pomenutu gradjevnu osnovu predložiti i za pokriće one svote, koja se nikako drugčije kroz crkvenu obćinu sakupiti i uplatiti nebi mogla — kao podporu predlog učiniti.

5. Na ovi način imadu dakle crkvene obćine u buduće postupati, i kod novih gradnja može se privoz gradje i razpis nameta i uplate istoga makar kroz dvie godine obaviti, pak onda tekar gradnja započeti, što se još na znanje daje, da se crkveni novci i crkvene glavnice samo na popravak crkve potrošiti smiju, a trošak za župne ili parochialne zgrade kroz crkvene obćine nabavljen biti mora.

Do konca mjeseca srpnja 1880. ima obćinski ured od istoga obrasca A. i B. dva izkaza u sporazumljenju sa crkvenimi odbori — koji ujedno ovaj izdatak dobivaju — sastaviti i amo predložiti, da se kotarska oblast o stanju crkva i župnih ili parochialnih zgrada osvjedočiti može.

Sad se znade pri čemu smo, tko će i kako će se na zgrade župne i crkve trošiti i trošak skupljati. Jedno jest, da se župnik pristojno i odvažno, gdje treba, posla lati. Župnik s crkvenimi odbornici jest djelujuća sila, što vide gdje potrebe, neka se ganu, kotarska će oblast poduprieti. Tko će čekati, dok mu se sve gotovo na pladnju donese, neka ne jauče, niti ne prigovara. Pa što ljepšega: župnik može sebi sam raditi i pomoći, uz sporazumak s odbornici, a ti su župljani. Župljani svoju župu pred sve župe uznose — svakoga župljana župa gdje se rodio i živi najvriednija, te će, ako nešto i nad teretom, koji mu se namiče nezadovoljan i mrmrajuć, podati trošak, te će se pošteno obavljenomu radu radovati i š njim ponositi. Župljani će uviditi, da je sasvim pravo i pravedno, da za popravak dvora gdje im župnik, od koga i kod koga oni najveću korist primaju, trošak nose i u redu drže. Znadem krajinu pod sabljom, kad se je kod pukovnije mnogo moglo izhoditi i dobiti — pak bilo župnih dvorova, i crkve da je krov prokapljivao

---

weil bedingt durch Kauf der Arbeitskraft auf dem Waarenmarkt. Nicht in der Circulation, denn sie leitet nur den Verwertungsprocess ein, der sich in der Produktionssphäre zuträgt. — Das Kapital, Fünftes Kapitel, Genesis des Kapitals, §. 183, Hamburg 1873.

[1]) Das eherne ökonomische Gesetz, welches unter den heutigen Verhältnissen unter der Herrschaft von Angebot und Nachfrage nach Arbeit den Arbeitslohn bestimmt, ist dieses: itd. Arbeiterlesebuch, I. 4.

[2]) V. Todt, Socialismus, II. 286, 287.

— tako će uz autonomnu upravu župnih dobara dogoditi se, ako se nebude župnik gibao. Nije vajde za nemar oblast kriviti.

Iz Varaždina. (*Zaključak kateketâ.*) Slavno uredničtvo! Čitali smo nedavno u „Narodnih Novinah“, da su varaždinski katekete odlučili na čast sv. Cirilu i Metodu izdavati katoličke prodike na hrvatskom jeziku. Ovaj predlog učinjen bi po meni, a prihvaćen jednodušno po ostalih katketih. U ovo vrieme, kad izlazi „katolički propovjednik“ na hrvatskom jeziku, činit će se mnogomu taj predlog suvišan, a možda i škodljiv, jer se time ciepaju naše i onako nedostatne sile. Zato mi je dužnost, da hrvatskomu svećenstvu navedem razlog, zašto sam ja predložio izdavanje novih prodikâ.

Prvi razlog, koj me je sklonio na poznati predlog, bijaše taj, što mi se čini, da su naši propovjednici do sada izbjegavali govoriti inteligentnijemu dielu pučanstva.

Drugi još odlučniji razlog bijaše taj, što su u naših dosadanjih izdanih prodikah, sve nekako rapsodički bez svakoga saveza razhitane. Ovakov način može goditi samo onakovu propovjedniku, koj se u subotu pita: „O čem bih sutra govorio?“ pa onda traži po raznih knjigah, dok nenadje temu, koja mu se čini najprikladnija. Ali meni se čini, da bi propovjednik morao već unapried znati, o čem će govoriti, a knjigu bi imao uzeti samo zato, da u njoj nadje materiala i neki putokaz, kojega će se držati, da mu bude prodika savršenija. Ali za tu svrhu nečine mi se shodne one raztrgane prodike, gdje se sad ova a sad ona stvar bez reda i saveza razpravlja. Ta takove prodike moraju same po sebi biti loše, pošto nije moguće, da bi se u kratkoj prodiki od pol ure mogla koja stvar, kako bi valjalo temeljito i svestrano razpraviti. Prodike takove čine mi se kao melodije od tri četiri takta, što jih iztrgnute iz velike opere putujući muzikanti na svom verklecu igraju. — S toga mislim, da bi bolje bilo, kad bi netko izdao prodike sastavljene nekim logičkim redom, tako da bi barem prodike stanovite godišnje dobe sačinjavale jednu cielost ili jedan ciklus, gdje bi se imalo paziti, da narod u jednoj stvari bude i sbilja poučen, a ne možda samo praznimi frazami odpravljen, što žalibože često biva. Ili zar je moći možda jednom prodikom narod uputiti u shvaćanje božjih zapoviedih, grieha i kršćanskih dužnostih? Ili zar nebi trebalo u propoviedih govoriti i o „otčenašu“, „zdravoj mariji“, „vjerovanju apoštolskom“ i obredih sv. mise, o sakramentih itd.? To bi bez dvojbe bilo nuždno, da nebi puk onako mehanički molitve obavljao i onako tupavo sv. obredom prisustvovao. Ali tko je kadar sve krasote n. pr. otčenaša u jednoj prodiki razviti?

Ne sliedi-li iz toga, da nam treba drugčijih prodikâ, nego jih do sada na hrvatskom jeziku imamo? Samo nastaje pitanje, je-li tko u stanju takove prodike u sviet dati? Na to odgovaram, da bi uz veliku požrtvovnost i jednomu čovjeku takovo djelo moralo za rukom poći; ali bi bilo više izgleda, kad bi se više njih složilo, i čim više tim bolje. Varaždinski katekete nisu mislili, da bi oni sami mogli stvoriti kakovo monumentalno djelo, nego su računali na pripomoć ostaloga svećenstva, imenito svojih drugovâ, katketâ u Zagrebu i drugdje. Ako bi se odazvali svi oni, koji imaju već gotov kakov ciklus prodikâ, ili su ga voljni za kratko vrieme napisati, pa bi nam svoje djelo odstupili, mi bi sve te prodike po crkvenih blagdanih razdielili, a što bi manjkalo, to bi mi sami izpunili, pak bi onda dali štampati. Samo bi mogla težkoća nastati u financijalnom pogledu. Najbolje bi bilo, kad bi diecezanska uprava preuzela trošak tiskanja, a pisci bi se odrekli svake nagrade, jer bi onda prodike mogle biti tako jeftine, da bi si jih svaki novomisnik mogao nabaviti. Nu buduć da je malo ljudih, koji bi bez nagrade uztrajno oko kojega posla nastojali, mogla bi se pojedinim piscem prema broju njihovih prodikâ i neka nagrada podieliti. Ako to nebi išlo, onda bi se morao izdati poziv na predplatu, te djelo izdati samo onda, ako bi broj predplatnikâ bio dovoljan za pokriće troškovâ. U ovom slučaju težko bi bilo nagrade podieliti, ako bi bila kakova dobitka; jer bi se više eksemplarâ moralo sačuvati za mladji naraštaj, a tko bi o svakom kasnije prodanom ekemplaru račun vodio? Treći način, kako bi se ove prodike mogle u sviet dati, bio bi, da se potraži privatni nakladnik. Ali ovaj bi možda tražio preveliku korist, te bi onda i djelo bilo preskupo.

Ove sam misli na svjetlo iznio, nebi-li možda uslied toga saznao, što ostala braća o tom misle i nebi-li nam ona svojim savjetom poslužila. *)

M. Galović.

Viestnik.

Zagreb. Mladići, koji žele stupiti u 7. i 8. razred nadbiskupskoga lyceja ili u bogoslovje primat će se 4. kolovoza. Toga dana jutrom u 8 sati neka dodju u nadbiskupsko sjemenište, a barem dan prije neka predadu svoje molbenice, upravljene na sjemeništno ravnateljstvo, priloživ im školsku svjedočbu posljednjega polješa i krstni list.

— Oko kipa blažene Gospe ne ima više podmosta. Sad je oku posve otvoren pa ga svatko uprav ugodno promatra. Kad se dovrši radnja oko podnožja, što će biti najdulje za dva tjedna, onda će se kip, kako čujemo svetčano blagosloviti.

— Premješteni su duh. pomoćnici: Josip Antolković iz Kutine u Konobu; Josip Vurović iz Konobe u Kutinu.

*) Mi ni iz ovoga jošte pravo nerazabiremo, što žele gg katekete. Žele-li izdavati periodični tiskopis i u njem propovjedi onakve, o kakvih govori ovaj dopis, onda se mi s njimi nebi složiti mogli, jer postojeći naš „Propovjednik“ rado će primiti i propovjedi za inteligenciju i cikluse propovjedi. Nežele-li to, onda mi i sudimo o zaključku drugčije. Ured.

Rim. Sv. otca osobito zanima crkva po istoku. Čini se, kano da providnost Božja hoće i opet istok podignuti i tu crkvi svojoj namaknuti ono, što na zapadu gubi. Čitateljem je poznato, kako je već predšastnik njegov Pio IX. sretno dokinuo razkol armenski. Osim njekolicine priznali su svi Hassuna patrijarhom. Sada se radi o tom, da ga prime i onaj mali dio. A i za vjernike drugih obreda skrbi se sv. otac. U Mossulu na Tigridi osnovan je kaldejski kollegij, a ravnaju njim Isusovci. Ista družba ravna novi zavod u Kairu, gdje se uzgaja mladi kler za svećenike obreda koptičkoga. U Ateni želi osnovat zavod za sjedinjene Grke, nu još se sada protivi tomu grčka vlada. Iz Bugarske dolaze opet dobri glasovi, da mnogi prelaze u krilo crkve katoličke. Ruteni, koji su prisiljeni bili da se pridruže razkolu po kućah svojih vrše dužnosti svoje katoličke, te šalju mladiće svoje u zavod rutenski u Rimu, kamo je nedavno došlo takodjer dvanaest mladih Bugara. Misli pako sv. otac, kako bi podignuti mogao u Rimu sveučilište za iztočnjake, gdje bi daroviti mladi svećenici istočnih obreda mogli znanje svoje usavršiti. Jednakom brižnosti nastavlja dogovore s Ruskom, ter uspiju-li, izdat će encikliku o crkvi, kakva je po slovinskih zemljah.

Njemačka. Nakon vrlo žestoke borbe kroz više dana svršena je pred prošli ponedjeljak (28. p. m.) razprava ob osnovi glede „promjenene" crkveno-političkih zakona. Što-god je rečeno u odboru, koji je ob osnovi više dana viećao i na koncu ju zabacio — sve je to ponovljeno u zastupničkoj kući samo još vatrenije. I nakon te vatre poprimljena je tu osnova sa 206 proti 202 glasa. Katolici mogli su se iz te razpre poučiti, koliko je iskrena i vlada, kad obećaje, da će im olahkotiti nevoljno stanje. Tà u čem da im bude laglje, kad ni od sada bez državne dozvole svećenici njihovi ne smiju im misu čitati, sv. otajstva dieliti ni na istoj smrtnoj postelji! Velike-li milosti katolikom, kad ni po novom zakonu pastiri ne mogu vratit se k stadu svomu! Prem je ovo posljednje vlada smatrala jezgrom ciele osnove, pao je pri trećem čitanju čl. 4., po kojem bi car mogao pozvati biskupe natrag, a to za volju narodnim liberalcem, koji su samo pod taj uviet pomogli, da su ostali članci uz njeke promjene poprimljeni. Vlada ima dakle sada opet novo oružje proti katolikom. Ovo će joj sigurno il u rukuh zahrdjati, il se slomit, čim zamahne njim na odvažne grudi hrabrih katoličkih boraca.

Francezka. Počam od 29. pr. mj. u večer ova je zemlja pozorište tužnih prizora. U isto vrieme, kad i štampa i žica pronosi slavu, što si ju steče Gambetta svojim govorom ob obćoj amnestiji, u to isto vrieme i kasno u večer i rano u jutro kuca policajna vlast na vrata zavodâ Isusovacâ. Gdje joj se na kucanje ne otvara, ona doziva bravare makar odklje, neka jim je prost ulaz u ta tiha skrovišta pobožnih ljudi; ona dapače i sjekirom sječe vrata, da se domogne — koga? Ljudi, koji si dubokim mozganjem, neumornim trudom sjajne zasluge stekoše na polju svake znanstvene struke, ljudi, koji pobožnim promatranjem, svetim mukotrpnim životom izprosiše mnogu milost od Boga narodu svomu; ljudi, koji oduševljenom riečju razsijaše posried divljači novoga vieka mnogu klicu krasnih krieposti kršćanskih. Nikomu nije od njih oprošteno. Bio Francez il inozemac, bio star il mlad, bolestan il zdrav — svakomu je ranim jutrom seliti iz vlastitoga mu doma. Ne hasni prosvjed poglavara, ne koristi ni to, što ih u zaštitu uzimlju i zastupnici naroda i velikaši. Vlada, koja je mirne duše slušala Audiffret-Pasquiera i Broglie-a, kad su razvijali, kako su njeni dekreti proti pravoj slobodi; kako je sramota danas se pozivati na zakone, koji ne mogu biti na čast ni dobi, kad su postali ta vlada naravno slabo mari za vapaj puka, koji oduševljeno pozdravlja prolazeće otce; slabo mari za osjećaj naroda, koji klečeć prosi blagoslov prezaslužnih ovih redovnika. Isusovcem se je seliti, i oni se izseliše. Popustiše sili, prosvjedujuć svagdje proti povriedi kućne i osobne slobode i podnesav tužbu kod suda proti povjerenikom vlade. Što će biti sada? Težko je naslućivati. Njeki sudovi priznaše, da su nadležni o tom suditi, a drugi se opet takvimi ne drže. Gdje se nadležnim prizna sud, tu prizva proti nadležnosti prefekat. Nu pošto je vrhovno sudište preustrojeno po volji vlade, pošto službe svoje ostaviše svi državni odvjetnici, koji po savjesti svojoj ne mogoše sudjelovati, gdje je izvodit ožujske dekrete — konačna osuda neće prijati redovnikom, prem se je preko 1200 odvjetnika i sudaca izjavilo, da vlada ne radi po pravu, ter da bi redovi morali na sudu održat pobjedu. Uzprkos izjavi tolikih strukovnjaka, uzprkos očekivanju vriednoga senatora Audiffret-Pasquier-a, koji reče, da mirno i pouzdano očekuje izreku suda, mi se dobru odatlje ne nadamo. Tu pomoći može ponajviše Onaj s gora, a uz sudjelovanje neumorno svih vjernih katolika, koji moraju osbiljno naštojati, kako da se začepi izvor zlu, koje podrezuje žile životu naroda francezkoga.

Belgija. Tko je pozorno pratio dogodjaje, koji se od dvie godine sbivaju u Belgiji, toga nije iznenadila viest, da je vlada pozvala svoga poslanika od sv. otca. Čitatelji naši znadu, kako se oštro bori prevriedni episkopat Belgijski proti vladi slobodnih zidara osobito radi novoga školskoga zakona. Biskupi ne samo što načelno osudiše zakon, jer se protivi mnogim Bogom objavljenim istinam, nego oni ne požališe ni truda ni žrtva, ter podigoše toliko slobodnih, katoličkih škola, da su državne skoro posve, barem većim dielom opustile. Uz to stojeć strogo na stanovištu crkve zabraniše vjernikom pod prietnjom kazna crkvenih, da ne smiju činom pomagati novih škola, a izpovjednikom dadoše naputke, kako im je postupat s onimi, koji bi se možda oglušili onim propisom. Odvažno ovo djelovanje silno se osjetilo u zemlji po svojem pučanstvu pretežito katoličkoj. Osjećajuć sadanja protinarodna, slobodno-zidarska vlada, da bi pokret

katolika na koncu mogao njoj bit i ubitačan, kako joj je već sada nepovoljan — htjede od sv. stolice izprositi, neka sv. otac suzpregne djelovanje biskupa. Sv. otac zatraži vladu, neka mu jamči i obeća, da će iz škole odstraniti sve, što bi sviest katolika uzbuniti moglo. Primiv tu izjavu, pisa sv. otac biskupom, da se načelno s njimi slaže, i nov školski zakon osudjuje, nego svjetuje im, da budu oprezni i umjereni, kada upućuju i svoje svećenstvo i svoj puk, kako im se je u pitanju školskom ponesti. Tu opreznost i umjerenost neka pokažu osobito ondje, gdje bi vlada učinila, što je sv. stolici obećala, gdje bi najme odklonila sve, što katolike smutit ili uvriedit može. Belgijski episkopat primi s dostojnim počitanjem ovaj naputak, izda njeke nove propise za vjernike i izpovjednike — nu ujedno stojeć na samom ognjištu gorućega pitanja pisa sv. otcu, kako bi pretežko bilo izvesti u praksi oprezan ovaj naputak, te kako bi slabo sve to uspjelo uz obstojeće zakonske ustanove i uz strastvenu navalu, kojom neprijatelji udaraju na crkvu. Sv. otac upozna, kako je mnienje biskupa umjestno, te izjaviv i opet načelno suglasje s njimi, preporuči im, da po svom osvjedočenju rade oprezno i mudro. To slobodnim zidarom na vladi nije bilo dovoljno. Oni htjedoše dovesti sv. otca u načelnu opreku s biskupi, te su o toj opreci i javno govorili, samo da episkopat ušutkaju. Nu biskupi, znajući da takve opreke ne može biti, poznavajući točno, što je sv. otac pisao i njim i vladi — poricali su onu tvrdnju ministara, pak su izjavili, da će na skoro priobćiti spise, iz kojih će se jasno vidjeti, koliko je istinita tvrdnja vladinih ljudi. Tu izjavu upotrebi Frere-Orban, da izvede davnu želju srca svoga, da prekine svako obćenje sa sv. stolicom. On zatraži, neka sv. otac izjavi, je-li drugčije pisao vladi, a drugčije biskupom. Sv. stolica odvrati otvoreno, kako je bilo i u istinu i moglo biti, te kako i mi razložismo. Na tu izjavu opozove Belgijska vlada svoga poslanika od sv. otca — a danas odlazi iz Brüssella i nuncij Vanuttelli.

Javne zahvale.

Blagorodna gdja. Berta Veverka iz Tešanja u Šlezkoj poslala je na dar ovomjestnoj katoličkoj crkvi vrlo ukusno vezen predoltarnik, prikazujući sliku majke Božje, s nadpisom latinskim: *„O Maria auxilium Xtianorum“*, koga je svojim vlastitim rukama vezla, i to za uspomenu svog supruga blagor. g. Josipa Veverka c. kr. upravitelja gradnje brzojavnih linijâ u Bosni, s tom primjetbom da se svake godine na uspomenu njegovog imendana na Josipovo ima izmetnuti na oltar.

Na kome veledušnom daru niže podpisani u ime svega ovomjestnog puka katoličkoga najtoplije se zahvaljuje, rečenoj gdji i za daljnu podporu preporučuje: Bog dao, ter se i druge gdje. bogoljubne u ovaj dar ugledale, i po mogućnosti pomogle siromašnim crkvam u Bosni.

Banjaluka 24. lipnja 1880.

O. Marko Mariić, r. v.
župnik katolički.

Presvietli gospodin Josip Ivan Hais, biskup od Kraljičina gradca (Königgrätz) usrećio je ovih dana ovomjestnu katoličku župu veoma krasnim i plemenitim darom, najme jednim misnim odielom biele boje za velike blagdane i to: jednom kasulom sa svimi pripadajućimi stvarmi, 1 albom, 1 superpeliceom, 6 purificatorija itd. Na tom toli plemenitom i za ovu obćinu toli dragocjenom daru izričem ujedno s cielim mojim pukom presvietlomu gospodinu najtopliju hvalu, proseći Svemogućega, da mu on u našoj nemogućnosti, za ovo uzorito djelo primjernu nagradu dade!

Ovdje mi je iztaknuti, da sva zasluga ide bl. gospodina Vincenca Wosolsobě, kapetana-auditora u Bihaću, koji ni najmanje nije žalio truda obratiti se na više mjestâ, da ova obćina što krasnijih darova dobije. Ovaj bl. gosp. je uzor cielom puku našemu, no ne samo našemu, nego takodjer cielomu toli vojnomu koli civilnomu činovničtvu, te mu svagdi i na svakomu mjestu od dana do dana svietli to sjajnim primjerom; s toga se naša Česka može dičiti da je ovakim mužem našu domovinu počastila.

Toga radi budi i bl. gosp. V. Wosolsobě od strane moje i moga cielog puka najsrdačnija hvala, dao Bog te se mnogi u ovaj uzoriti primjer g. kapetana ugledali, te ovomu puku u buduće dobrim primjerom prednjačili.

Žegar-Bihać dne 24. lipnja 1880.

O. Franjo Ćurić, župnik.

Prinosi za dječačko sjemenište.

G. Fr. Budicki, podarh. i župnik kao utemeljitelj II. rok 50 for.; Iz ostavštine pok. župnika Fr. Sajverta 145 for.; Fr. Danko, vojn. kapelan za g. 1880. 12 for.; M. Rihtarić, voj. kap. 2 for.; članovi bratovštine sv. Josipa u župi Lipovljanskoj 5 for. 20 nov.; A. Starec, praebendar 1 for.; M. Mikić, podarh. i žup. na dalje 25 for.; Stj. Kolmanić, kao bivši upravitelj župe Lipovljanske 11 for.; Iz ostavštine pok. žup. Andrije Stipića oporučni zapis 10 for.; Jos. Steinhauer kao utemeljitelj posljednji rok 25 for.; Ferd. Kraljević, kap. u Oriovcu 30 fr.; M. St. 5 for. — Na korist zavoda ovoga preuzeše sv. misa gg.: prof. Dr. J. Stadler 15. Fab. Kovačić žup. u Novskoj 20. Fr. Budicki, žup. u Cigleni 20. Cvjetko Rubetić prof. 15. M. N. prof. 30. Jakov Kolarić, župnik u Miklouši 20. Ivan Lisac, žup. u Dubravi 10. Karlo Murat. žup. u Kupincu 20. Aleksa Padarčić žup. u Noršić selu 10. Antun Kršnjavi žup. kod sv. Martina pod Okićem 10. Stj. Grginčević, duh. pom. u Ivankovi 20. Karlo Kovač, žup. u Crncu 30. Gjuro Muljević, žup. u Moslavini 20. Stj. Vukovinski, duh. pom. u Petrinji 10. Vid Jakševac, žup. u Hrastovici 10. Mihajlo Milić, žup. u Lupoglavu 10. Tomo Leuštek, žup u Kašini 10.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 29. U Zagrebu, 15. srpnja 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Vjerozakon.

(Priobćuje Mijat Stojanović.)

(Konac.)

Neki drugi spisatelj, koji jako naginje novovječnom smjeru, ipak ovako piše o vjerozakonu u čovjeku: „Prve vjerozakonske pobude postaju, što svatko sam priznaje ograničenost i konačnost svega čovječanskoga života, ali one postaju pravimi vjerozakonskimi pojmovi i osjećanji tek tim, što si postane svjestan čovjek, da pomoći proti nesgodam života ne ima niti u njem samom, niti u stvorenom svietu okolo njega, nego da je u višjoj moći, koju nehotice čini osobom, da može s njom stupiti u osobno odnošenje. Već na najnižjemu stepenu vjerozakonskog duševnog spoznanja ne štuje čovjek ovu ili onu pojedinu prirodnu stvar ili ovo ili ono prirodno biće, nego silu, koja se u tom pojavljuje; neobožava se to svojevoljno izmedju inih iztrgnuto živinče, taj kamen ili ta zviezda, nego neko višje, duhovito je biće, što čovjek nehotice u iztrgnutoj prirodnoj stvari promatra i budi gdje drugdje sveudilj nanovo traži, kad se nadje prevarenim u predmetu svoga štovanja. Isti najsuroviji narodi, što se klanjaju drvcu i kamenu, klanjajuć se svojim krivim bogovom štuju tim nješto više nego puku mrtvu prirodu. Duhovnu moć, koja se javlja u prirodi, a krotka ju duša štuje, poznade čovjek kao takovu uviek samo u toliko, u koliko je vlastiti njegov život već duševno razvijen. Da ono, što je božansko, samo nad svim umrlim ležati može to poznati može jako sazreo duševni ljudski život *). Bogovi, što im se klanjahu pogani, sami bijahu konačna bića, utjelovljene prirodne sile i uosobljene, ili još više duševne sile, poput ljudi predstavljene, i nipošto prosti od svakojakih nedostataka i nepodpunosti; pak ih čovjek stavlja ipak vrhu sebe i sviuh stvari okolo sebe nalazećih se i uzdiže im savršenost upravo u onoj mjeri, kano što mu se razvija samosviest i poznavanje svieta. U tisuću slučajeva, u kojih naravni čovjek vjeruje, da bogovi neposredno sižu u tečaj svieta, u tom vidi napredna znanost naravne dogodjaje; nu božansko, od čega se osjećamo zavisni, penje se dalje gore, te se čuvstvo zavisnosti neoslabljuje nikako. Onda nevjerujemo više, da se božanstvo pojavljuje u prirodnom životu kano pojedinost pored drugih pojedinostih; ali osjeća se čovjek prinudjenim, poći preko cieloga kruga vidljivih bića, da nadje božanstvo i u obće cieli sastav prirode i tok svieta da zavisi od božanstva. Čovjek sazreo za dublje mišljenje nemože se zadovoljiti sa božanstvom, koje bi samo relativno, omedjašeno, konačno bilo, nego se tek umiruje i zadovoljava, kad sve krajno u prostoru i vremenu pojavljujuće se biće svede na njegov neizmjerni i vječni temelj. I taj polet k neizmjernom, koji se tek pozna, kad čovjek dodje do samosviesti, leži, a da ga čovjek ni nepoznaje, već u prvom pojavljenju religioznom. Nemožemo ni sami sebe niti svoje vlastito bistvovanje razumjeti, poznati, ako temeljito nevjerujemo u višje biće, u biće, koje mi kao umrli ljudi, ali nadareni poletom za neizmjernim, bezkonačnim bićem, poznati možemo kao biće bezkonačno, i duhovita bića doseći možemo kao absolutno duševno biće.

Makar se malovjerci još kako proti vjerozakonskim svezam dizali, nastojeć ih raztrgati i baciti sa sebe, ipak jesu i ostaju svezani vjerozakonom. Štogod višje i žešće niječu, to više nijekanjem utvrdjuju pozitivni dokaz za vjerozakon. Malovjerci stavljaju sami sebe izvan vjerozakona; ali vjerozakon ostaje u njih unutra.

*) Ali neposredno božje očitovanje nadomješća tu zrelost duševnoga života, kako to najstarije ustmeno predanje kršćanstva svjedoči.

Oni osjećaju vjerozakon, ali jerbo ga smatraju slabošću ljudskoga duha, zatajivaju, da to osjećaju. Neće im se, pokazivati se slabim, nego jakim, i zato oblaguju i varaju i sami sebe i druge. Oni čine u tom duševnom pogledu kano što drugi čine u fizičnom odnošenju, oni naime, koji osjećajuć, da su bolestni i slabi, pokazuju se jakim, te sebe i druge varaju o svomu pravom stanju. Zaisto može se reći, da neima na svietu čovjeka bez vjerozakona. Kad tko veli: „Neimam ja vjere, ne ispoviedam nikakav vjerozakon;“ može mu se sigurno odgovoriti: „Ali vjerozakon ima tebe.“

To se pokazuje u običnom životu. Čovjek bi se morao smijati a skupa i plakati, kad čuje, kako bezvjerci i bezbožnici raznim povodom znadu reći: „Boga mi!“ „Za božju volju!“ „Bog i duša tako je!“ Oni dakako vele, naučili su se na takve floskule, koje nehotice i nemisleć upotrebljavaju. Ali odkud to, da se takvi izrazi, takve floskule rabe, odkad postoji čovječji rod i kod sviuh narodah? Mora biti, da su izvorno sa takvimi izrazi ipak skapčane religiozne misli i religiozna osjećanja i te misli i ta osjećanja mora biti da su bili obće ljudski, inače nebi se razširili po cielom ljudskom rodu. Ljudi misle i osjećaju pri tih izrazih zbilja religiozno, ako i ne uviek ipak ponajviše. Tako isto i bezbožnici. I ljudi tajeć Boga uzplamte i proti svojoj volji religioznim čuvstvom, kad im se prevali u krilo neočekivana sreća, sluteć Boga uzdignu nehotice smireno i zahvalno pogled gore k nebu, premda su tako biesni, pak nevjeruju, da ima nebo. Još većma pobudjuje nesreća to čuvstvo u srdcu onoga, tko taji Boga, ili barem da sluti vjerozakon, ako se uviek i neizpunjuje rieč, čovjek se u nuždi uči Boga moliti. Ali kad takvoga bezbožnika udarac sudbine povali, sruši, prodju ga trnci, oćuti, da ga je višja ruka taknula, i ako to odprto i nepriznaje, uzdiše ipak tiho za sebe: „Božja ruka težko me tišti!“ i nehotice poplaši se i štrepi pred Bogom, u koga nebi htjeo ufajuć i ljubeć vjerovati.

Najljubkije i najjače očituje se religiozno, pobožno čuvstvo u djetinstvu i drevnoj starosti. Živa je istina, kano da angjeli rukovode i čuvaju djecu, a iznemogle starine uzimaju na svoja krila, te ih nose u nebo. Kad čovjek stupi u život, kad se rodi diete, i kad čovjek podje sa ovoga svieta, kad umre, — oba ta časa posvećuju se posvetom religioznom i posvećivahu se uviek i posvuda kod svih naroda stojećih na raznih stepenih naobraženosti. Kako liepo i pravo veli Jean Paul: „Tko nevidi Boga pri dječjem porodu, nigdje ga nevidi.“ I zaisto, kad ljudski plod raztavlja se iz utrobe majčine, prši pri tom duh božji, koga vidi duševno oko, osjeća srdce, prši nad stvorom odredjenim postati slikom i prilikom božjom. I iz lica mrtvih govori duh božji. Ljudi su izumjeli osebnu znanost, da poznaju i tumače iz crtâ ljudskoga lica ljudske, duševne sposobnosti. Ali iz obličja mrtvaca moglo bi se osobito mnogo naučiti. Obličje mrtvaca eno tako je mirno, tako veselo zadanuto pokojem, kano da bi htjeo duh izišavši iz tiela pokazati milim i dragim tugujućim blaženstvo onoga svieta. Eno kakva se pokazuje na obličju mrtvaca ozbiljnost, koju gledamo sa strahopočitanjem, kano da duh raztavljen od tiela kani učiniti, da zaostavši poslute svete i užasne tajne onoga svieta, koje on već poznaje.

To nas vodi, da promatramo neumrlost. U posebnom odsjeku zanimat ćemo se s tim uzvišenim predmetom; ali moramo već ovdje unapred nešto spomenuti, jerbo vjerovati, da je duša čovječanska neumrla, to je savršenost pomisli i čuvstva vjerozakonskoga. Zaisto može se reći, da bez vjere u neumrlost nebi bilo niti vjerozakona. Jerbo je pako vjerozakon obćenito prasvojstvo čovječanstva, dosljedno mora se vjerovati, da je duša neumrla, to bo je upravo naravna i potrebita dosljednost religije. Zaoto su svi na zemlji narodi to vjerovali i vjeruje i sad cielo čovječanstvo, sav ljudski rod.

Iz same prirode učimo se poznavati neumrlost. Priroda naime pokazuje, da od iste tvari negine upravo ništa absolutno. U prirodi neima smrti u smislu konačnoga uništenja. Sve, što se nalazi u prirodi, od najvećega do najmanjega ostaje u naravnomu ustroju uviek, i u koliko je prolazno, mienja se samo oblik bivstvovanja. Istina u naravi prolaze stvari neprestano, a to se u običnom smislu naziva smrću; ali i neprestano uskrsuju stvari.

I tvar ljudska nije podvržena konačnom uništenju. Strunuti u grobu upravo je isto tako životni razvoj, kano što se zavrgne čovjek u majčinoj utrobi; čovječansko tielo smrt neuništi, samo se raztopi u svoje početke i ovi traju dalje pod drugim oblikom; jerbo štogod je Bog stvorio, neprolaznim je stvorio.

Pak da bi prolazan bio čovječji duh, da bi se absolutno uništio, kad tielo samo promjeni svoj oblik! Duh čovječanski ipak je tu i stvoren, da religiozno misleć i čuvstvujuć vjeruje u neumrlost. Kad već u materialnom svietu sve što je stvoreno, neprolazno sveudilj traje, mora i najvišji proizvod duševnoga stvorenja,

čovječanski duh, sveudiljno trajati. Za duševni svjetski ustroj mora valjati isti redni zakon, koji valja za ustroj tvarne prirode, ili bi morao čovjek zdvojiti o mudrosti stvaranja, o pravičnosti stvoriteljevoj. Bilo bi zaisto zdvojiti, kad bi čovjek morao misliti, da mu je, istina, tielo neprolazno, ali duh mu se uništuje. Nu to je bezumno, to je griehota prama čovječanstvu, to je bogogrdje.

Vjera, da je duša naša neumrla, osniva se na istovjetnom temelju, izvira iz istog izvora kano i vjera u Boga, u moć dobra nad zlom, ukorenjeno je to u moralnoj sposobnosti ljudske naravi i neda se ničim porušiti, oboriti. Razborom neda se teoretično dokazati neumrlost duše, ali na razboru se osniva, tako su učili najveći moderni mudroljubi, n. pr. Kant i Fichte, djelomice i Hegel. Kant veli na sva usta: „Neumrlost duše nemože se zasvjedočiti teoretičkimi razlozi i temelji; ali vjera u nju utemeljena je na praktičnih zahtjevih razuma." Već u pogansko, prastaro doba pokušao je Plato u svomu „Phaedonu" znanstveno dokazati vjeru u neumrlost duše.

Zaključujemo ovo promatranje sliedećim citatom iz Herdera: „Došao čovjek bilo kako mu drago do pojma neumrlosti svoje duše, taj je pojam kano obćenita pučka vjera na zemlji jedino, čim se čovjek umirajuć razlikuje od živine. I Kamčadalac to vjeruje dajuć svoje mrtve živinam, i Noviholandez vjeruje to spušćajuć lješine u more. Nijedan narod nezakapa, nesahranjuje svoje mrtve, kako se zakapaju živine; svaki divljak ulazi u carstvo otaca umirajuć, u carstvo duhova. I tako vjeruju u obće svi ljudi u neumrlost duše i to je piramida vjerozakonska na grobovih sviuh narodâ."

Branimo svi na to pozvani: svećenici, učitelji, pravovjernici svakoga reda i stališa naš sveti vjerozakon katolički riečju, činom i vlastitim dobrim primjerom kriepostna života proti napadanju nevjernikâ i bezbožnikâ.

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

II.

Razumna riešitba pitanja medju gospodari i radnici.

Što je plaća? Svatko to zna; jest pogodjena ciena medju gospodarom i radnikom u ime naknade za radnju, što ju drugi obavio il obaviti ima u službi prvoga. Prva stvar, koja nam se predstavlja, da ju razmišljamo u nazočnom pitanju, jest indi tegotni ugovor, u kojem obe stranke daju i primaju, jedna od druge, jednačak. U našem slučaju radnik daje svoju radnju ili svoje djelo, a gospodar pogodjenu cienu; il, što je sve jedno, radnik ustupa pravo na svoju radnju gospodaru onim načinom, kojim gospodar ustupa radniku pravo, koje ima nad ugovorenom cienom. U takovom ugovoru ima-li nepravice il ugnjetavanja? Povratimo se k činu, u kojem je sklopljen. S jedne strane imamo poduzetnika, s druge radnika. Je-li prvi dužan primiti u svoju radionicu drugoga? Nije. Je-li drugi dužan upisati se? Nije. Dakle su obadva neodvisna, i zato posve slobodni reći *dà* il *ne*, pogoditi se il ne pogoditi se, kako jih volja. Ono, što se ovdje nudja kao plaća, jesta radnja. Radnik ima-li pravo njom razpolagati? Svatko ima pravo razpolagati svojimi stvari. Buduć pako neima stvari toli vlastite u čovjeka, košto je svoja radnja, sliedi, da radnik ima podpuno pravo njom razpolagati. Ni to nije dosta. Je-li ona stvar, koja se smije razvlastiti? Tko može o tom dvoumiti? Vas sviet je pun podobnih izmjena pravâ. Razvlastba svojeg djela u službi drugoga uz uvjet naknade jednake vrednosti sačinjava najjači vez družtvenog rada. Učinite, da ne bude dozvoljena: družtvo će postati neradino, te će se razpasti. Zemljište, na kojem se ugovor sklapa, prosto je dakle svake zapreke. Poduzetnik stekao si je pravo na djelo radnika u svojoj službi, a radnik si je stekao pravo na plaću i na pogodjenu službarinu. Istina je, lukavost, il sila, il bojazan, s koje od dviju strana je došla, mogla bi nepravedno oduzeti il oslabiti slobodu u privolji, i tim dobiti više, nego je prikraćena stranka htjela ustupiti; i u toj predpostavi, neima dvojbe, višak prieko zadobljenog jednačka bio bi nepravedno stečen, jednako, košto razbojnik nepravedno steče novac od putnika, koga je porobio. To je pako vlastitost isto tako pogodbe, o kojoj je govor, kako i kojeg mu drago drugog ugovora, i zato poduzetnik i radnik, jer su u našem slučaju gospodari svojih razvlastivih prava, i posve slobodni razpolagati njimi kako jih volja, ugovor se sklopio u podpunom redu pravice. Socijaliste viču na nepravicu i na ugnjetavanje plaće. Iz analize ugovora, od kojeg ona potieče, vidi se, da tuj ni njoj ni njemu ne ima traga.

Ima-li možda nepravice i ugnjetavanja u uporabi ugovora? Tako, čini se, misli Proudhon, koji zahtjeva, da si radnik mimo plaće zadržava njeko *naravno pravo* na korist, koju vuče na kraju konca poduzetnik. Promotrimo pitanje takodjer i s ote strane.

Na što je poduzetnik stekao pravo? Na radnikovo djelo. Ovo je s toga postalo stvar upravo njegova. A košto stablo plod nosi za svoga gospodara; tako i radnikovo djelo plod nosi za poduzetnika, komu pripada podpunim pravom. Dobit dakle, koju s toga može izvući, njegovo je izključivo vlastničtvo. Više. Plaća, koja se odbila u ugovoru za ustup djela, bje upravo ugovorena pogledom na veću ili manju korist, koju bi mogao bio radnik donesti svojim radom poduzetniku. Po čem ustup prava nije zahvatio samo djelo, nego takodjer i njegov

koristan uspjeh. Dopusti-li se, da si radnik polag Proudhona zadržuje jošte kakovo naravno pravo na tu korist; posliedak bio bi, da je on istodobno ustupio i zadržao jedno te isto pravo. Koje protuslovje očevidnije od toga? Pravica u tom slučaju nebi vikala proti poduzetniku, već proti logici Proudhonovoj.

Nu udilj odgovara on: nije tako, kako vi zaključujete. „Glavničar, veli se, platio je *dnevnice* radnikom: da se govori točno, treba reći, da je glavničar platio toliko puta *jednu dnevnicu*, koliko ima radnika, kojim je posla dao svaki dan; a to nije podnipošto jedno te isto. Onu bo neizmjernu silu, koja postaje od sjedinjenja i od skladnosti radnika, od sticaja i od zajednosti njihovih napora, glavničar nije ni malo naknadio. Dvie sto granatjera u malo satih osovi obelisak Luksova. Stavimo, da bude samo jedan čovjek oko toga radio, bi-li bio uspjeo? Nikada. A ipak za glavničara svota plaća bila bi jednaka. E dobro, pustoš, koju je obraditi, kuća, koju je zidati, rukotvor, iz kojeg je korist vaditi, jest obelisak, koga je osoviti, jest planina, koju je preložiti." [1])

Proudhon ne umuje ovdje svojoj stvari u prilog, već protivno. Ona neizmjerna sila, koja postaje od sjedinjenja sila tolikih radnika, težećih k jednomu cilju, onaj sticaj i zajednost kreta, od česa on izvodi svoj dokaz, jesu proti njemu. Uljeznimo, molim vas, u koju onih velikih današnjih tvornica, u kojih se skupljaju četiri, pet tisuća radnika i jošte više. Vidite kolikom je umjećom uredjena svaka stvar prema naravi djela, koje se izvadja: tvornica shodno pretinjena, vrieme ulaza za radnike i vrieme izlaza, za svakoga svoje mjesto i svoj diel radnje, na dat znak eno je sve u djelu. Svatko pazi na ono, što čini, ne ima ga, tko bi govorio sa susjedom si: bučan prasak strojeva u kretu nepromjenjen je zvuk, koji obilazi odjekujuć prostorijami današnjeg obrta. Ovaj je ravnatelj tvornice, onaj je mjernik, onaj drugi protustavnik, a oni, koji dobrim okom paze na rad drugih, jesu nadglednici. Sve je tu red, zapt i sklad. Al ova svojstva nisu takova, koja bi se radjala sama od sebe u krilu koje skupštine tisuća i tisuća ljudih toli različitih bistroumjem, naravom i strastmi. Uspjeh je to stanovitoga uzroka uredilca, koji košto jih znao razporediti i uskladiti u jedno samo tielo za jednu opredjeljenu svrhu, tako jim zna dati život i primjeren kret. A pošto učin po naravnom pravu pripada svomu uzroku sliedi, da skladan posljedak sa svojim dobitkom pripada svomu uzroku. Jesu-li možda radnici, koje u našem slučaju ide slava toga naslova? Posve drugo: oni nisu no inteligentno orudje u ruci uredilca. Koga pravom ide ta slava, o tom ne ima dvojbe. Ide poduzetnika, koji, košto je izumio i ostvario svoju tvornicu, tako ju sada oživljuje i rukovodi. Zato, košto lovor vienac ide vojskovodju, koji je poredao i vodio vojsku u bitku, košto čast, da uda rade, ide glavu, tako, a ne drugčije, sva korist, koja je skopčana kano posliedak s poredanjem onih tolikih sila, koje rade u tvornici, ide po naravnom pravu poduzetnika.

To se jasnije uvidja, ako se razmisli, da se neuspjeh poduzeća piše poduzetniku u krivicu i na njegova se ledja obara svakolika šteta. Razlog tomu jest, što obrtni rad spada na nj, i kao takov u svojem kretu od njega ovisi: od njega izbor tvarih, koje se imaju prenapraviti, od njega ustanova kupovne ciene, od njega pripust radnikâ, od njega kak oća strojeva i uredba tvornice, od njega napokon prodaja izradjene robe. Mislite si, da bi izabrana tvar bila zle vrsti, ciena previsoka, dovedeni radnici ne dosta vrstni, strojevi neprikladni, da bi bio metež mjesto reda, prodaja da se nebi obavila dovoljnom lukavosti ni dostatnom radinosti: il stavimo, da je sve išlo u dobrom redu, a da u svojem napredku naidje bud na ljutu konkurenciju jaka takmaca, bud na zamašnu nepredvidjenu krizu. Ako na kraju računâ ima gubitka a ne dobitka, propada ne povećaje se glavnica, poduzetniku se u krivicu piše nesretan uspjeh i njegova je svakolika šteta. Bila ne bila koja krivnja, sve jedno. Njemu bje prosto, u takovo poduzeće pustiti se il ne: htjeo je te se pustio na svoj rovaš, pod svoju opasnost, zato je pravo, da podnosi štetu, koja ga stigla. Nu, pravo-li je, da trpi svu štetu svoga poduzeća, a zašto da ne bude pravo, da se, podje-li mu ono za rukom, uživa sve koristi? Obrtni posao pripada njemu, on je za nj odgovoran; dakle kako mora da je podložan šteti, ako postrada, tako podpuno ima pravo uživati se koristi, ako uspje. Socijaliste zameću govor o radnicih, kad se radi o dioničtvu dobitka, a šute, kad se usuprot radi o šteti. Al takovo umovanje je nepravedno.

Tim više, čim u ovo pitanje zasieca pravo o *mojem* i *tvojem*. Roba ili tvar koja ulazi u tvornicu, da se izradi, pripada poduzetniku. Pravo vlastničtva se inače ne gubi no dobrovoljnim il pravim ustupom. Ne ima-li ovoga, kako je njegova, kad je u tvornicu uliezla, tako mu pripada, kad ona izlazi. On ima dakle podpuno pravo, nositi ju na tržište, il zatvoriti ju u svojih skladištih, rabiti ju i iztrošiti ju u obitelji, prodati ju il darovati ju. Rabio ju on ovako il onako, nitko ne ima prava, proti njemu tužbe dizati. Jednom mu se pruži dobra zgoda razpačati ju uz mastan dobitak. Umah ju uhvati, i izprazniv skladište, napuni si škrinju gotovim novcem. Te nut socijaliste, koji mrkim okom dolazi

[1]) Le capitaliste, dit-on, a payé les journées des ouvriers; pour être exact, il faut dire que le capitaliste a payé autant de fois une journée qu'il a employé d' ouvriers chaque jour. ce qui n'est point du tout la même chose. Car, cette force immense qui résulte de l' union et de l'harmonie des travailleurs, de la convergence et de la simultanéité de leurs efforts, il ne l'a point payée. Deux cents grenadirs ont eu quelques heures dressé l'obélisque de Lugson sur la base; supposse-t-on qu'un seul homme eu deux cents jours en serait venu à bout? Cpendant au compte du capitaliste, la somme des salaires eû tété la même. Eh bien, un désert à mettre en culture, une maison a bâtir, une manifacture á exploiter, c'est l'obèlisque á soulever, c'est une montagne à changer de place. Loc. sup. cit.

k nam, da reče: stani; ti moraš da dieliš prijetu svotu s radnikom. Dobro: Što predstavlja ta svota? Svatko zna: ona predstavlja jednačak prodate robe: nit više nit manje. Košto je pako poduzetnik imao podpuno pravo na razprodanu robu, jednako mora da ga ima i na jednačak. I zato je tražba socijaliste u svem slična tražbi kamoriste *), koji običnom prietnjom, nožem il batinom, traži od siromašna prodavalca na trgu diel novca, što ga je dobio za prodatu plodinu.

(Dalje će sliediti.)

---

† Dr. Janko Koharić.

(Iz „Nar. Nov.“)

Biti će 19. listopada ove godine šest godina, odkad je otvoren najviši hram znanosti u našoj otačbini. U razdoblju niti šest podpunih godina izgubilo je kr. sveučilište Franje Josipa I. u Zagrebu pet profesora smrću i to: Šrabca, Velkova, Smičiklasa, Mesića i ove dane Koharića. Kad uzmemo to kratko razdoblje i toliki procenat od jedva trideset profesora, što ga je naša domovina od svojih radnika morala nesmiljenoj smrti dati, morali bi gorko zaplakati nad našim udesom. Skoro svake godine zakon prirodni ište iz sredine sveučilištnih profesora po jednu žrtvu. Ove dane izgubilo je kr. sveučilište smrću Janka Koharića, kralj. javnoga redovitoga profesora crkvenoga prava na bogoslovnom fakultetu.

Dr. Janko Koharić rodio se je 27. prosinca 1845. u Viljevu, parokiji, koja spada na biskupiju pečuvsku, a na ondašnju županiju virovitičku. Otac Antun bijaše tu pučki učitelj. Početne škole svršio je kod otca, koji se je kašnje u Petrijevce preselio, gimnazijalne nauke (6 razreda) u Osieku, 7. i 8. u lyceu biskupskom u Djakovu, a bogoslovne na sveučilištu peštanskom od godine 1864—1868. Početkom godine 1869. redjen za presbytera postade duhovnim pomoćnikom župnika u Vinkovcih, gdje je podjedno na ondašnjem vojničkom odhranilištu predavao vjeronauk i hrvatski jezik. Tu je ostao godinu dana Milošću preuzv. gosp. biskupa Josipa Jurja Strosmayera boravio je od ljetnoga semestra 1870—1872. u višjem svećeničkom obrazovalištu kod sv. Augustina u Beču, za koje je vrieme slušao na bogoslovnom fakultetu bečkoga sveučilišta posebna predavanja iz ženitbenoga prava kao i tumačenje crkvenoga zakonika te je na istom promoviran na čast dra. bogoslovja 31. prosinca 1872.

Suvišno bi bilo spominjati, kako je sve vrieme dugotrajnoga školanja bio uviek prvi ili medju prvimi. Osobito potvrdjuju njegovo ozbiljno i uspješno nastojanje oko viših nauka svjedočbe poglavarstva zavoda sv. Augustinskoga, koje ističu njegovu osobitu marljivost i pomnju, znanstveno naobraženje i vrstnoću izradaka pismenih te jezgrovitost i eleganciju izraza pismenoga i predavanja ustmenoga. Po naučnom programu toga višega bogoslovnoga tečaja morao je i on naime pisati razprave znanstvene, te je jednu uzeo iz morala, drugu iz ženitbenoga prava katoličke crkve, koja je posljednja u izvadku štampana u Glasniku biskupije djakovačke (br. 4—6. god. 1873.) Ovjenčan doktorskom lovorikom vratio se je k svomu dobročinitelju, biskupu djakovačkomu, koji ga je uzeo za svoga obrednika i imenovao za učitelja pedagogike na ženskoj preparandiji u Djakovu. Nadalje imenovao ga je preuzv. g. biskup prosynodalnim izpitateljem (za župnički natječajni izpit), a mjeseca studenoga 1873. povjerio mu je biskup uredjivanje „Glasnika biskupije djakovačko-sriemske.“

Kad je vis. kr. zem. vlada razpisala natječaje za profesorske stolice na kr. sveučilištu u Zagrebu g. 1874. molio je i pokojnik stolicu crkv. prava, eventualno mo-

---

*) Tako su se zvali članovi njekog tajnog družtva širom njegdašnjeg Napuljskog kraljestva razgranjenog, zvanog „Kamora“, koji su u nižih razredih vršili pravo jačega. Za vremena bourbonske vladavine pojavljahu se na sajmištih, stajalištih fijakera, kod javnih predstava i gdjegod se puk zabavljao, te kod razmirica prisvajahu si pravo sudbene vlasti, kod prodaje, najamnina, igara i inih sličnih sgoda otimahu diel dobitka, i uzimahu na se ne samo prenos kriomštine, nego i težke zločine. Svojom spremnosti na nasilje i umorstvo te solidarnim savezom, u kojem stajahu, takov su strah zadavali, da su u tamnici svoje sudrugove, pače i sama tamničara haračiti mogli. Družtvo je imalo u svakom provinc. glavnom gradu po jedno osrednje mjesto, u gradu Napulju imalo jih dvanaest. Svako osrednje mjesto je stajalo pod izabranim glavarom, koji je vršio absolutnu vlast, i bje mu pridieljen računovodja. Ovaj je upravljao skupnom blagajnom, u koju su unašali svi kamoriste dotična odajeka iznos svoga djela, a to se dielilo medju sve drugove jednako. Koji su želili u družtvo stupiti, morali su dokazati, da nisu skrivili nit uhodjom ni tatbinom, izviše da žene jim i sestre nisu bludnice, i obećali su na željezno propelo užasnom prisegom vjernost i tajnost. Kandidat ostao je po tom godinu dana kao picciotto d'onore učenikom kojeg starog kamoriste, zatim, pošto je dao dokaza spogibelju života sdruženih o hrabrosti i poslušnosti, zadobio je čast tako nazvatog picciotto di sgarro te postao je stopram iza dužeg vremena i poslije opetovanih težkih kušnja pravi kamorista. Svaki je nosio dva noža osobita oblika, po kojih se sudruzi medju sobom poznavahu, i stajao je pod najoštrijim zaptom. Neposluh se kaznio šibanjem, obustavom u poslu il izgonom, izdajstvo, ako ga je počinio makar već kao i iztjerani, smrtju. Ako se sudruzi popravdahu, stvar je poravnao glavar, u težkih slučajevih pako dvoboj na noževe. Za kralja Ferdinanda II. kamora se s političkih razloga tolerisala. Vlada Franje II. htjede pogibeljnomu družtvu učiniti kraj, i dade sve članove, u koliko su redarstvu bili poznati, deportirati. Preostali stupiše za to u savez sa Garibaldijevim odborom, te su pri izgonu Bourbona znatno pripomogli. Pokus, upotrebiti jih sada već u službi redarstva, ne uspje. Od kada se kamora uz novu vladavinu razpala, bavi se ponajviše lupežtvom u zapadnoj Italiji. (Srav. „La Camorra, notizie storiche“ Flor. 1863; Brockhaus Conv. Lexikon. — Prev.

ralke, te je prvu i dobio bivši imenovan dekretom od 5. rujna 1874. kr. j. izvanrednim profesorom. G. 1879. dekretom od 19. studenoga imenovan je redovitim profesorom za istu katedru.

Djelovanje pokojnika kao profesora bijaše poglavito ustmeno predavanje, pri čem je nastojao što više svoje slušatelje sprijateljiti sa liepom, ali i težkom disciplinom, kao što je to crkveno pravo, te jih uputiti, kako imadu istu disciplinu znanstveno shvatiti i u nju se udubsti. Kako je sam mlad bio, nije mu težko bilo predobiti za svoj predmet svoje mlade slušatelje, kojih će se sigurno svaki, dok bude živ, zahvalno sjećati svoga dobroga i sviestnoga i ozbiljnoga profesora. Uz ustmeno predavanje pisao je takodjer znanstvene razprave o svom predmetu, te jih je priobćivao u „Glasniku djakovačkom.“ Kako svaki profesor mora, tako je i on mnogo od svojih dohodaka trošio za nabavu znanstvenih djela, te je tako malo po malo skupio knjižnicu, kojom bi se mogao dičiti mnogi mnogo stariji profesor. Njegovo djelovanje naučno kroz pet godina priznao je preuzv. gosp. biskup J. J. Strossmayer imenovanjem za prisjednika duh. stola, a vis. kr. zem. vlada imenovanjem za člana povjerenstva državnoga izpita razdjela pravno-povjestnoga. Zadnje godine prije nego je počeo poboljevati snovao je u družtvu s jednim kollegom i prijateljem izraditi na hrvatskom jeziku djelo o katoličkom crkvenom pravu. To mu je bila želja za čitavoga dugoga bolovanja, u kom je, kad se je i najmanja polakšica pokazala, uviek se nadao ozdravljenju i izvadjanju one namisli.

Pokojnik je u svom školanju i djelovanju javnom išao uviek pravim putem: vršio svoju dužnost sviestno i točno, pak je tako još mladjahan bio poznat medju znanci i prijatelji kao muževan karakter, koji samo istinu i pravdu ljubi te onu svakomu u lice kaže, a drugu proti svakomu u svoje vrieme brani. Kao takov karakter nije tražio mnogo prijatelja, ali svojim samostalnim mišljenjem i svojom ozbiljnošću u rieči i djelu znao si je uviek pribaviti štovanje i onih, koji mu nisu bili osobni prijatelji.

Školajuć se u Pešti i nastavljajuć više teologično naobraženje u Beču dolazio je u doticaj i sa drugovi drugih narodnosti; i ovi su ga poštovali, a on je kao svaki Hrvat, koji je dulje vremena izvan domovine boravio, još bolje privio k srcu svoju hrvatsku domovinu, pak se je u svakoj prigodi pokazivao pravim i čestitim Hrvatom, te mu je svaki i najmanji napredak u domovini bio drag, a on ga je po svojih silah iskreno i koristoljubivo podupirao. Primivši ga Njeg. preuzvišenost g. djakovački biskup u svoju biskupiju našao je u njem vriedna Hrvata i dostojna svećenika, te ga je odlikovao kao malo kojega mladoga sveštenika svojim pouzdanjem. Pokojnik je do zadnjega disaja sa zahvalnošću duboko osjećanom spominjao svoga dobročinitelja, te je u samoj oporuci izrazio želju, da se pismeno izrazi zahvalnost biskupu za sva njemu izkazana dobročinstva.

Prošle godine počeo je bolovati od bolesti u dolnjem tielu, koja se za onda još nije mogla kvalificirati. Mjeseca kolovoza 1879. podvrgao se je težkoj operaciji na klinici profesora Billrota u Beču, koji ga je odpustio s utjehom, da je podpuno zdrav. U istinu, tko ga je poznavao prije, mogao mu je po vidu zaviditi zdravlje, ali zametak bolesti napredovao je i poslje operacije, tako da je jedva do božića 1879. mogao svoju službu vršiti. Od onda ga je bolest sve to jače mučila, tako je o pokladah 1880. legao u krevet, da se poslje pet mjesecih preseli na bolji sviet. Uza svu pomnju liečnika i dobru njegu nije mu bilo pomoći. Za toga dugoga bolovanja bili su mu od velike utjehe pohodi od prijatelja i drugova, te od rodbine, koja je daleko odavle u Slavoniji i Ugarskoj. Zadnja mu rieč bila „Bog blagoslovio moje prijatelje.“

Tako je izdahnuo plemenitu dušu dne 25. lipnja oko $^{3}/_{4}7$ u jutro, providjen po više putih u bolesti utjehami sv. vjere. Za najžešćih bolih nije se nikada tužio na svoju sudbinu, bio je divne uztrpljivosti i pouzdanja na volju božju, te mu je providnost dala laganu smrt, dostojnu kršćanina i svećenika. Dobrovoljno i mnogobrojno učešće kod zadnje počasti, sprovoda, dokazalo je takodjer, kako je bio cienjen i ljubljen u svih krugovih, koji su ga poznavali.

Od uzkrsa do smrti njegove pomagale su mu u dvorbi i njegi milosrdne sestre zagrebačke divnom strpljivošću i požrtvovnošću, što jim pisac ovih redaka sa zahvalnošću može javno priznati, jerbo je imao priliku vidjeti, što može kršćanska ljubav tvoriti.

Od svoga maloga imetka pokojnik je namienio bio oporučno više malih zapisa, u dobrotvorne svrhe; ali budući je težka bolest mnogo novaca trošila, neke je morao opozvati.

Svoju liepu i pomno sabranu knjižnicu ostavio je sveučilištnoj i sjemeništnoj knjižnici u Djakovu, jedan dio kleričkoj knjižnici u Zagrebu, drugi dio onoj u Djakovu, što će imati prijatelji pokojnika prema njegovoj naredbi izvesti.

Tako je svršio život dr. Janko Koharić, život, u kom se je borio kao mnogi od nas, ali mu je zasladjivan bio utjehom, da je dobrim putem išao i da će na njem ostati. Oplakivan od čestite braće i rodbine, svih svojih kolega na sveučilištu, mnogih prijatelja, znanaca i štovatelja počiva kao Hrvat u Slavoniji rodjen u hrvatskoj zemlji, koju je od srca ljubio i kojoj bi se kao pravi sin sigurno podpuno odužio bio, da mu je sudjeno bilo starost dočekati. Pokojnik jedva je doživio $34^{1}/_{2}$ godine, pak se je pokazao kao marljiv, ozbiljan i sviestan radnik na polju narodnoga duševnoga napredka.

Lahka mu bila hrvatska zemlja, kao što je i on njoj lagan bio, dok je na njoj hodao! Dr. *L. M.*

Dopis.

Dubica. (*Nove naselbine u Bosnoj.*) Po dovršenoj okupaciji Bosne stade se narod po njoj naseljivati, a naročito oko Dubice naseliše se većinom katolici iz gornje krajine, a biskupije Senjsko-Modruške. Ovih dana bijaše popis i katoličkoga pučanstva, koje se ovdje proljetos naselilo po spahilucih paše Bega Cerića, Agji-Age Pašagića, i Osman-Age Pezića, te na koliko mogosmo pouzdano doznati, imade tu već sada do 300. katoličkih duša. Dubički begovi primaju radostno katolički živalj, te su mu očevidno u svemu na uslugi, veleć: „katolici su dobri, pak ćemo i mi njim biti dobri.“ Dadoše im zemlje, marvu, sjeme za usjeve, ali usljed blagoslovljene ljetošnje žetve, povratiti će tudje, i opet će njim dovoljno ostati hrane i svega. Njihovi zemljaci i rodjaci dolaze ih obilaziti, pak se čude, u kako se krasnom položaju nalaze, te nepočasiv časa zamole i oni zemlje u bega, i pošto si obilježe zemljište povraćaju se domu svomu, odakle će na jesen njih opet njekoliko stotina se ovdje naseliti, da na proljeće počmu ranije raditi. Sad je u Bosnoj mirno, ne ima kradje, ne ima razbojnika, prem je šuma prolistala. Planina „Kozara“, koja dosele bijaše utočišće razbojnikom i okrutnoj divljoj zvjeradi, sad se pretvorila u živahnu tvornicu, u kojoj se na milijune duga pravi. Naseljenikom iz Veruga, Parnica, Draksenića, Slatinje i ostalih obližnjih mjesta u obsegu od 2. sata, pruža se duhovna pomoć iz naše Dubice, dokle biskupije i vlade o tom štogodj odluče. Narod vam je to zdrav, pak im i ovaj naš predjel vrlo prija, osim toga veoma marljiv. Zdrav je i duševno, jerbo je zauzet za svoju vjeru, i k tomu moralan. Bog bi dao, da kao što je u prijašnjem domu svojem katolički živalj liepo predusretan i zadovoljan, da nam i u ovoj svojoj postojbini ostane čvrst u vjeri svojih otaca. I to će biti, jer kako sami kažu: mi nemožemo biti daleko od svoga pastira, a ne ćemo nikako biti daleko od crkve naše, da nečujemo zvone, i da ne vidimo kuće božje! —

Viestnik.

Zagreb. Presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić zaredio je prošle nedjelje 12 bogoslovaca u poddjakone. Sliedeće nedjelje zarediti će ih u djakone, a 11 od njih primiti će na Jakobovo presbyterat. Jedan sbog mladosti čeka njekoliko mjeseci.

— Preuzvišeni gospodin biskup J. J. Strossmajer putujuć u Rogatac svratio se je jučer u Zagreb, te razgledav ovdje osobito novije gradnje odputovao je danas u jutro.

— Pošto je smrću dra. Janka Koharića izpražnjeno bilo mjesto odbornika kod družtva Sv. Jeronima izabrao je upravljajući odbor u sjednici od 11. o. m. jednoglasno prof. dra. Feliksa Suka odbornikom. — Družtvo ovo dobiva danomice sve više i više prijatelja, koji ga podupiru i materijalno i duševno. Tako je nedavno župnik Visočki g. Gabriel Hadrović poklonio družtvu 60 for., uz uvjet, da godimice 1 primjerak knjiga družtvenih dobiva knjižnica, a 1 primj. najbolji učenik u Visokom. Pokojni župnik Bebrinski Ante Mlinarić ostavio je družtvu 10 for. — Hrvati okružja Tinjanskoga (u Istri) prateći pomno rad družtva poslaše mu pouzdanicu, gdje odobravaju rad družtva, te ga mole, neka izda Pismovnik i Biblijsku poviest. Upravljajući odbor zahvali se braći Istranom, te im javi, da o Pismovniku već razmišlja, pak se nada udovoljiti do sgode i njim.

— G. Franjo Mačečević, podarhidjakon kotara Lipničkoga i župnik u Mahičnu primljen je u stanje mira.

— Podarhidjakonom kotara Lipničkoga imenovan je g. Pavao Leder, župnik u Lipniku, a župnikom u Mahičnu postao je g. Ljudevit Knežić, duh. pomoćnik u Ludbregu.

— Doznajemo iz posve pouzdana izvora, da je kongregacija sv. Jeronima u Rimu izabrala kanonikom pri sv. Jeronimu na mjesto pokojnoga dra. Voršaka g. Andriju Friša, župnika u Matičeviću.

— Pošto se je g. Antun Pemec odrekao župe Žumberžke ide tamo za upravitelja župe g. Antun Vidović, do sada kapelan u Šipku.

— Dočusmo iz posve pouzdana izvora, da gg. Varaždinski katekete ne naumiše izdavat prodikâ u periodičkom časopisu, nego da će to biti cjelovito djelo, koje se prema materijalu, što ga očekuju imade razdieliti u 2, 3 ili 4 svezka, od kojih bi svaki za sebe sačinjavao kompletno djelo. Nu naravno, svi svezci neće se tiskati u jednoj godini ili na jedanput, pošto to jedva dopuštaju materijalne okolnosti izdavatelja. Po osnovi gospode kateketa najprije ima se materijal prebrati i razrediti, a onda tek izdati poziv na predplatu, kojemu bi se pridao prošpekt svih u knjizi sadržanih prodika, tako da bi predplatnik već unapried znao, kakovu robu kupuje. Draže bi im bilo, kad bi se našao nakladnik, koj bi ih riešio brige oko sakupljanja predplatnika.

— Gospodin njeki rado bi prodati „hrvatski prevod Škarićevoga sv. pisma“ u svih 70 snopića, još nerazrezan i neuvezan za 17 for. 50. novč. Ako bi tko želio kupiti, neka se nam javi.

Rim. Sv. otac odgodio je konsistorij do konca ovoga mjeseca. Učinio je to sv. otac, što je čekao, kako će se francezka vlada ponesti prema kongregacijam. Sada, kad se pokaza duh vlade u pravom svjetlu, prosvjedovati će sv. otac svetčano proti ovomu nasilju. U to isto vrieme razposlati će sv. otac novu enciklika, koju sgotavlja sam uz pomoć svoga auditora, a prije generalnoga vikara u Perugiji, mons. Laurenzi-a. Do toga vremena razbistrit će se valjda i težnja vlade talijanske, koja siže rukom za imetkom Propagande. O svem ovom izjavit će se sv. otac tom prigodom.

Francezka. Ovih dana osjetila su gospoda radikalci u senatu opet dosta znatan poraz. Posvemašnja amnestija, kakvu je želila i zagovarala vlada, a zaključila već kuća zastupnička, nije mogla dobiti većine. Senat izključio je ubojice i palikuće. Zaključak senata donjekle je htjela ublažiti po drugiput komora, al senat je i ovaj put ostao pri svojem. Vladi dakle nije bilo druge, nego da pristane uz senat. Naročito je tim poražen Gambetta, koji je i silio s tom obćom amnestijom, valjda da uzmogne što ugodnije proslaviti 14. srpnja s komunardi, a bez Isusovaca. Nu ovdje poražen on će se valjda požuriti, da radikalcem ugodi tjerajuć Dominikance, Franovce i Mariste iz njihovih stanova. Kako se glasa ovim je redovom već službeno javljeno, da ili zatraže autorizaciju ili se sele poput Isusovaca. Sili će se naravno pokoriti i oni, te podnesti tužbu. To će učiniti tim više, što su se mnogi sudovi nadležnimi proglasili, prem su proti nadležnosti provsjedali prefekti, kao n. pr. u Angersu, Avignonu, Lille-u, Limoges-u, dapače u istom Parizu. Hrabrit će ih u tom, što se još uviek na korist redovnika izjavljuju mnogi sudci i državni odvjetnici, koji su inače prijatelji republike, ali ne mogu vladu pomagati, kad traži od njih nješto, što je proti zakonu, i što vriedja saviest njihovu. Utješno će biti redovnikom, što sav katolički sviet sučuvstvuje s njimi, te je ovih dana katolička unija velike Britanije na svojoj godišnjoj glavnoj skupštini jednoglasno zaključila, da izrazuje iskrenu sućut i udivljenje, što se katolički redovi francezke tako hrabro drže u progonih, što ih trpe od modernih pogana. A dok se ove parnice pred sudom rieše možda će senat razpraviti Dufaure-ovu osnovu, koja jednako pravo daje redovničkim družbam, koje daje i svakomu drugomu svjetovnomu družtvu.

Belgija. Rim je stara lija! On će sad ovako, sad onako govoriti! On je dvoličan! Ovako baš ori danas po novinstvu kova liberalnoga. Na čelu nedostojne ove hajke samo je ministarstvo Belgijsko. Viku ovu kušalo je ono dapače i opravdati, priobćiv u javnosti spise medju sv. stolicom i vladom Belgije o školskom zakonu i o pokretu, koji je uslied toga u Belgiji nastao. Nu katolici mu za to uprav zahvalni biti moraju. Iz tih bo spisa jasno je, da je sv. otac u tom pitanju uviek iskreno i otvoreno svoje mnienje izrazivao. Gledeć na vrieme, kad su pojedini spisi pisani diele se u tri diela. Jedni pisani su, dok je sadanji zakon bio tek osnova zakona. Tu je sv. otac načelno osudio školski zakon, te je izrično izjavio, da ga biskupi imadu pravo pobijati. Kako da to čine prepustio je sv. otac njim samim savjetujuć im samo, da budu u tom umjereni. Ujedno izrazi, kako očekuje, da će vlada il donesti il bar primiti makar u posljednji čas takve izpravke k osnovi, da zakon bude koliko toliko po volji katolikom. Nada ova sv. stolice nije se izpunila. Zakon je primljen bez promjene onakav, kakav je sv. otac osudio. Pošto je prihvaćen naloži sv. otac žicom nunciju u Brüsselu, neka podje k ministru predsjedniku i izjavi mu, da sv. otac žali, što je ovakav zakon prihvaćen. Poznato je, kako se je episkopat Belgijski podigao, da odvažno brani pravo, crkvi Bogom dano, da uzgaja i nauča mladež. Kad se je ministarstvo potužilo sv. otcu, te skupnu okružnicu episkopata od 21. lipnja 1879. prozvalo prevratnom, izjavi sv. stolica, da se sadržini one okružnice ne može s gledišta dogmatičkoga prigovoriti ništa i da je oblikom dosta umjerena. Školski zakon da vriedja vjersko čuvstvo, neka se dakle nitko ne čudi, ako biskupi nješto oštrije govore, jer vrše dužnost svoju, braneć vjeru, koju propoviedaju. Kad je vlada još uviek tražila od sv. otca, da zabrani biskupom raditi proti njoj izjavi on, da biskupi nisu puki činovnici njegovi, ter da on neće dirati u prava njihova. I oni su dužnost svoju vršili, ter dadoše župnikom svojim naputke. Kad se je i proti njim potužio odgovori sv. otac, da su to samo posljedci naputka što ga je pokojni Pio IX. dao biskupom Amerikanskim; s dogmatskoga gledišta da ni njim prigovora ne ima, a glede oblika neće sv. otac sada ništa suditi. Tim se svršuje i drugi odsjek dopisivanja, pa svatko vidi, da je i ovdje sv. otac govorio uprav tako, kako i u prvom. To stanovište nije napustio sv. otac ni poslje, kako se mogoše uvjeriti naši čitatelji već iz viesti u posljednjem broju. Dokazat će to na skoro i spomenica, koju izradjuje sv. stolica, gdje će se jasno pokazati, tko je šaren bio u ovom pitanju.

Knjižtvo. *Theologia fundamentalis* tractatus de vera religione, de vera Christi ecclesia et de rom. Pontifice complectens. Concinnavit dr. Josephus Stadler, in r. universitate zagrabiensi profesor p. o. — Cum approbatione eminentissimi ac reverendissimi cardinalis et archiepiscopi zagrabiensis. — Ovih dana izašla je u Zagrebu ova knjiga, te se može za 2 for. kupiti kod pisca u nadb. sjemeništu i u knjižari Albrecht-Fiedlerovoj. Knjigu će sigurno ocieniti strukovno pero, a koliko ju mi pregledasmo, možemo reći, da je g. pisac liepim djelom poslužio ne samo svoje djake, nego i svakoga, koji težki, nu vrlo važni i zanimivi diel dogmatike želi što točnije i dublje proučiti. Mi ju stoga svećenstvu što toplije preporučamo, tim toplije, što će ovo biti kod nas prvo tiskano djelo te ruke.

Prinosi za dječačko sjemenište.

Preč. prvostolni kaptol 125 for.; Vöröš J., kap. u sv. Križu 4 for. Preuzeše sv. misa: gg Eduardo Barabaš, župnik u Brekovljanih 10. Milko Škrabal, župnik u Jamnici 10. Stjepan Pavić, župnik u Pokupskom 10. Stjepan Haukovec, kanonik i župnik u Madjarevu 20. Vilim Urner, duh. pom. u Sladojevcih 10. Petar Pazmán, žup. u Gaju 12. Matija Jakopović, žup. u Medjurić-u 10. Karlo Dauer, žup. u Bukovici 10. Rikardo Filipašić, duh. pom. u Lukaču 10. Fr. Plavić, žup. u Vučinu 10. Mihajlo Doma, žup. u Sopju 12. Gustav Tompak, župnik u Lukaču 15. Gjuro Mladenović, župnik u Nevincih 10. Herman Hallady, župnik u Gjurgjicu 11. Josip Lehpamer, kanonik 20. Stjepan Niemčić, vjerouč. 14. Adam Blažević, duh. pom. u Glini 30.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 30. U Zagrebu, 22. srpnja 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Dužnosti župnika. *)

(Priredio — s.)

IV. Obitavati u župnom stanu.

Da može točno župnik obavljati dužnosti svoga zvanja, potrebno je da bude osobno prisutan. Bez toga nije moguće, da bude pravi pastir, jer mnogi bivaju lišeni raznih milosti, na koje imaju pravo. Župnik nemože znati niti dobe niti časa, u koji može biti pozvan na duhovni posao; s toga žalostno bi bilo, kad bi župnik lahkoumno ostavljao svoju plovaniju. Tim bo si i sam nemir pribavlja, jer mora mu biti i nemirna savjest, kada sama sebe pita, — što će sigurno činiti, ljubi-li samo mrva svoje stado —: tko zna što se može dogoditi dok sam odsutan? Na puk djeluje veoma zlo česti odlazak župnika. Opaža puk, da župnik ili ne ima ljubavi prama njemu, ili rado zanemaruje svoju dužnost, ili ne ima ljubavi za svoj stališ, ili napokon mile su mu zabave, putovanja, kojih radi odilazi. Ne ljubi-li pako pastir svoje stado, kako da stado ljubi svoga pastira? Eto zlih posljedica. Pučanin dolazi župniku, njega ne ima, te ponovi-li se ovo češće, makar i daleko nije se odalečio, već se čuje mrmljanje, a za njim eto srditosti, tužbe, pravde i nemira.

Pitati: je-li župnik dužan *ad residentiam*, reći će, hćeti znati, mora-li krmilar biti na krmi, mornar na brodu, stražar na straži, zapovjednik na opredieljenom mjestu. **) Župnik jest djelitelj otajstva božjih, *dispensator mysteriorum Dei*, k tomu mora prednjačiti svojim primjerom; sudimo sada sami, kako da ovo obavlja onaj župnik, kojega ćeš svagdje prije susresti, vidjeti, naići, nego-li u župnom stanu, u vlastitoj plovaniji. Medju župnikom i pukom obstoji ko njeka pogodba, koju mora da vrši puk i župnik, pod kojom pogodbom predana je župniku i uprava plovanije: najme da će točno vršiti dužnosti uzvišenoga svoga zvanja. Župnik, koji se usudi češće ostaviti bez važna razloga svoju plovaniju, radi, veli sabor u Tridentu, *more mercenarii*. Ovakovomu župniku mala briga propada li, ili napreduje puk moralno, umiraju-li ili ne bez njega i utjehe njegove. Je-li se može zamisliti veći nemar, gorja šteta?! Za oto su i crkveni sabori uviek strogo kaznili one, koji su se usudili ostaviti opredieljeno si mjesto bez pravna razloga, ili predbježne dozvole. Čitamo u kan. pravu: *In qua synodo Anastasius Presbyter Cardin .... ab omnibus canonice est depositus: Eo quod paroeciam suam per annos quinque, contra canonum instituta deseruit, et in alienis usque hodie demoratur.* *) Biskup samo onomu svećeniku može podieliti župu, *qui residere et regere valeat per seipsum*, drugčije gubi župnik plovaniju, a onaj koji mu ju podieli, pravo podjeljivanja. Evo od slova do slova: *quod si aliter actum fuerit, et qui recesserit, quod contra sacros canones accepit, amittat: et qui dederit, largiendi potestate privetur.* **) Zakon se ovaj strogo vršio bez obzira, tako da i iste crkvene dostojanstvenike svrgnuo bi papa, koji su se usudili svojevoljno ostaviti svoju biskupiju dulje, nego je zakon dopuštao. Biskup, pošto opomene jednom župnika, koji ne obitava u svojoj župi, može mu i oduzeti beneficium. Svaki nas uvidja, da ova strogost zakona nije zaman, te da mora biti i uzrok

*) Vidi br. 49. i 50: 1879.

**) Il chiedere, se sia tenuto a risedere nella sua cura chi regge l'anime, è l' isteso che il chiedere se sia tenuto ad assistere alla nave il piloto, al passo la sentinella, al posto il soldato, alla piazza il suo comandante; — veli Segneri u svezku IV. razprave il parroco istruito str. 121.

*) C. 2. X. (III. 4.)

**) C. 3. X. de clericis non resid.

važan, radi kojega je izdan zakon. Ti isti važni razlozi sklonili su mnoge i pokrajinske i dioecezanske synode, ter su po namjeri sv. crkve izdale potanjih propisa o residenciji. Tako je pokrajinska synoda u Trnavi g. 1630. glede biskupa, neka ne budu od biskupija svojih odsutni dulje od 2 do 3 mjeseca. Ako-li bi pako morali se na dulje vremena udaljiti, da vrše koje djelo kršćanske ljubavi, da se pokore nalogu vlasti višje, da pomognu što bud crkvi bud državi, onda će razloge svoje priobćiti ih sv. otcu ili metropoliti ili najstarijemu suffraganu, o čem će poslje suditi pokrajinska synoda. Ti propisi ponovljeni su i god 1638. u drugoj Trnavskoj pokrajinskoj synodi, koja je ujedno odlučila suditi o njekih praelatih, koji su prekršili bili onaj propis.

Konferencija svećenstva nadbiskupije Zagrebačke pod pokojnim Vrhovcem (sazvana na 3. svibnja 1803.) uvidi takodjer zle posljedice, koje nuždno nastaju, nije-li župnik u župi. Konferencija smatra to glavnom dužnosti duhovnoga pastira, jer ni drugih vršiti ne može, ne vrši-li onu. Kako će sv. misu čitat, otajstva dielit, siromake pomagat, neuke podučavat, slabiće primjerom svojim dizat, neprijatelje od stada svoga tjerat, bolestnike pohadjat, umiruće tješit — kako će sve to činiti, ne ima-li ga u župi. Težka je to dužnost, ali nuždna. S toga zaključi konferencija, da ni jedan dušobrižnik ne ostavlja stada svoga, nego da je uviek s njim kao apoštol. Ako nadodje potreba, da za kratko vrieme podje kamo, nu ne izvan dieceze, mora to javiti podarhidjakonu i ujedno se pobrinuti, da pastva ne zapne, nego da dobije vrstna namjestnika. Želi-li pako poći kamo izvan dieceze, makar i na kratko vrieme samo, mora pismeno tražiti dozvolu od biskupa. Podarhidjakoni dužni su paziti, da se ovi propisi vrše, te odlazi-li koji župnik češće iz župe a bez dozvole moraju to savjestno dojaviti duhovnoj vlasti, kad šalju i druga svoja izvješća. *)

Župnik ne samo da mora biti u svojoj župi, već mora takodjer obitavati u župnom stanu, a ne može-li nikako u njemu, to do njega u bližnjoj kući. Obstoji-li župni stan, nipošto nije slobodno izabrati si drugu koju kuću za stanovanje, pa bili i kojekakvi razlozi. Razumieva se, da ovo obitavanje ne ima biti bezposleno, nego spojeno radom i marom za duhovno dobro puka. Zove-li župnika važni posao, dužnost njeka na jedan — dva dana, dobro je da se to najavi puku, koji se medjuto preporuči bližnjemu župniku. Da se župnik uzmogne bez bojazni glede pastve udaljiti u bližnje koje mjesto, da se n. pr. sam kod brata kojega izpoviedi, ili da se i porazgovori s njim, jer danas ni ne imamo nikoga, s kim bi po srcu govoriti mogli, van brata svoga svećenika — dobro će učiniti, priuči-li puk, da svaki duhovni, pa i drugi bilo koji posao obavi do podne osim naglih slučajeva. Dakako tu ne ima mjesta onaj „moraš“, već svjetovati na to milom riečju. Ako su dva pregalca, dva radnika, župnik i duhovni pomoćnik biti će u tom obziru bolje jednomu i drugomu, jer se medjusobno pomažu. Nu nebi bilo shodno, niti je dopušteno župniku, da bi on uvjek putovao, češće uzeo si slobodu biti prostim od svakoga napora, a svoga duh. pomoćnika ostavljao da ravna župom, buduć je župnik na veći rad dužan, pa stoga i veća mu dužnost ad residentiam. Još manje bilo bi dično za duh. pomoćnika, ako bi češće kamo izlazio, a da se prije ne bi najavio župniku, kao svomu predstojećemu. Tim ne bi pokazao duh. pomoćnik ni nuždne učtivosti. Župnik pako komu je Bog povjerio po poglavarstvu koju župu, da nastoji sam što više moguće obavljati duhovni posao, jer ovdje nevalja ona: qui facit per alium — redje da to dopusti bratu pomoćniku, a da to uspješno može činiti, budi mu mio puk, u njemu da traži svoje veselje, u župnomu stanu da čeka sebi povjerene, koje je tražio zabrinuti Spasitelj.

V. Opominjati:

1. Svećenike, kad borave u njegovoj župi.

Župnik mora grieśnike i one koji su u bližnjoj prigodi grieha opominjati, pa bilo i uz pogibelj života. *Tenetur parochus subditos in peccato mortali vel in proximo peccati mortalis periculo versantes corrigere, etiamsi grave periculum subeundum esset* *) Razne osobe po stališu i časti mogu griešit raznimi griesi, za to u većoj župi i veća mu dužnost. Župnik u onoj župi, gdje ima više svećenika, mora da pripazi i na njihovo moralno ponašanje, pa vidi-li kakvo zlo, pokarati ga ponajprije bratski, tako, da ne bude oka za svjedoka, po riečih samoga Spasitelja: *si autem peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te et ipsum solum.* **) Griesi svećenika osobite su zloće, te najvećma vriedjaju Boga. Uz to su griesi svećenika velika sablazan kršćanskomu puku. S toga će se župnik pobrinuti, da ih sa krive staze svrati. Mora se

*) Const. syn. zagrab. Pars 1. p. 89; Pars III. p. 227 i sl.

*) Gury de obligationibus parochorum.
**) Sv. Matej 18, 15.

priznati, da se ovimi opomenami težko postigne željena svrha. Karanje mora biti osobito prama svećeniku obzirno i mudro. Rekoh, da je veoma težko opomenom postići željenu svrhu, jer svećenik nemože biti: srednje zao. Svećenik je ili dobar ili veoma zao. Svećenik, koji žive po zahtjevih svoga stališa, danomice hranjen u sv. misi hranom angjeoskom, te ojačan vinom, koje radja nevinost *), nije moguće da nebude dobar, dočim svećenik, koj zaboravlja na svoje dužosti, te stoga pristupa k oltaru božjemu dan za danom u smrtnom griehu, da ondje izdaje Krista poput Jude, te da sud sebi jede i pije ne razlikujući tiela Gospodnjega **), takov svećenik nije moguće da nebude bezbožan, uzimajuć ovu rieč u podpunom svom smislu. Živući u ovako žalostnu stanju mora da bude zaslieplјen i tvrdoglav, *durae cervicis*, jadnik, čije je prvo mjesto medju onimi, o kojih Duh sv. veli: *difficile corriguntur*. ***)

Sa svim tim župnik neće sdvojiti, već će sve upotrebiti, da ga popravi, nadajući se pomoći s neba. Prije pako karanja moliti će sam, pa bude-li vidio, da je potrebno, preporučiti će i pobožnim dušam, da mole po nakani njegovoj. Opomena sama bit će puna počitanja, da ne uvriedi sebeljublja dotičnikova. Učinit će to u vrieme najsgodnije, a način opomene onakov neka bude, ter se župnik može nadati, da će mu dotičnik za to vazda biti zahvalan.

Sluči-li se, da koji svećenik goji kakvo sumnjivo i sablazno prijateljstvo, sva će mu biti briga ta: da jadnika oslobodi od postavljene mu mrieže, *a laqueo diaboli*. Medjutim opomenut će i sudružicu grieha, da se ostavi ovoga prijateljstva, te ako bi ga ona poslušala, što je veoma nevjerojatno, jer ovakve su osobito tvrdoglave, prkosne, bila bi spašena barem jedna duša. Opazi-li župnik, da sva nagovaranja jesu ko: bacati bob u zid, da su zaman, obaviestit će o tom biskupa, *dic ecclesiae* †), te će nastojat, da se zločesti svećenik odaleči od njegove župe. Prigovoriti će tko, da time dotičnik neće biti ništa bolji, a zlo će biti razprostranjeno, premjestiv ga iz ovoga mjesta. Sa svim tim župnik mora vršiti dužnost, te će svakako nastojat, da iz sredine svoga puka makne kamen smutnje, jer će misliti, kad bude sablaznjivi svećenik drugdje, drugi će takodjer učiniti, što mu bude dužnost. Radi sliedećih osobito razloga dobro je, da se ovakov svećenik ne pusti mirno u svojemu griehu. Ponajprije mogo bi misliti, da mu to župnik *tacite* odobrava, zatim radi moralnoga dobra puka povjerenoga, koji se veoma sablaznjiva, gledajući nekažnjive krivnje službenika gospodnjih, a napokon pokazuje se time i ostalim svećenikom, da javno ne sablaznujuju. Ne može-li župnik postići udaljiti vuka od svoga stada, mora nastojati da svoje ovce odvrne od vuka, pa će osobito na to prigledati, da ovakov svećenik ne izpovjeda. Svećenici bez straha božjega ne mogu biti pobožni, pa stoga niti ne mogu spasonosno naučati pobožne duše. Buduć moraju ono odsuditi u drugih, što sami sebi pripuštaju, buduć moraju probuditi u drugih ljubav prama Bogu, koje su lišeni, a u izpovjedalnici moraju se pokazati gorljivi ljubitelji krieposti, koju sami nogami gaze, za to moraju drugčije misliti a drugčije govoriti, raditi ko farizeji, to je stoga nemoguće, da koga probude na kriepostnu stazu života. Izkustvom je potvrdjeno, da ako čovjek iz srca negovori, srce ne može predobiti. Liepo izpredene misli mogu za časak zabavljati pamet, ali srce ostaje pusto, jer bez straha božjega svećenik ako i ne želi zlo učiniti, ne može uspjeti da dobro čini. Njekoji razlikuju medju izpovedju mužkaraca i onom žena, te tvrde, da se prvi mogu povjeriti ovim svećenikom, a potonje nikako; nu razmisli-li se pravo, uvidja se, da je ova tvrdnja neumjestna, buduć izpovjedajuć bilo mužkarce bilo ženske, takov svećenik u smrtnomu griehu uviek počinja svetogrdje, te jer ne ima nabožnoga duha, ne može ga ni mužkarcem uliti. Župnik i malo podučen izkustvom opazit će bio, da izpovjednici lišeni svetoga božjega straha, ne samo ne čine dobro, već veliko zlo, puštajuć u bludnji i griesih svoje pokornike, u kojih oni uspavani čame. Koja lahkoća, koja dobrostivost odriešiti *toties quoties* njekoje griehe. Ovakvi svećenici izpovjedajuć uzimaju si onu vlast, koju ima sv. otac, pače i veću nego sv. otac, jer niti on ne može podieliti griešniku odriešenje bez nutrnje boli duše. Kod njihove izpovjedaonice traje *perpetuum jubilaeum*! Pokornik od 'ovakvih svećenika neka se ne boji pokaranja, ili da će im odrešenje odgodit. Nije niti najredji slučaj, da sa stalnimi njekojimi osobami baš rade ko incarnati diaboli. Tko može izreći one griehe, kojimi se grieše svećenici, pošto su jednom izgubili strah Božji, te svakim danom izdali Boga svoga. Nikako dakle župnik ne može dopustiti, da zao svećenik izpovjeda mu župljane.

(Dalje će sliediti.)

---

*) Zah. 9, 17. — **) Eccl. 1, 15.
***) 1. Kor. 11, 29. †) Mat. 18, 17.

*

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani*.)

(Dalje.)

Socijalista pomućuje dva ugovora po naravi gotovo različita, najme ugovor kupoprodajni i ugovor družtva S ote nesretne pometnje proizlazi njegova bludnja. U kupoprodajnom ugovoru kupljen predmet prelazi u podpuno vlastničtvo kupcu, nalažuć mu dužnost, da pogodjenu cienu izplati prodavalcu. Drugčije polazi stvar u ugovoru družtva. Glavnica, što ju drugovi daju, da se uloži u koje poduzeće il u kakovu robu, ne prelazi u posjed ikojeg napose, već postaje skupnim vlastničtvom, dočim ostaje svakomu, dokle traje družtvo, veće il manje pravo na nj, prema iznosu, što ga je doprineo u glavnicu. U tom slučaju dà, kao dobitak, tako i šteta razdjeljuje se medju drugovi prema više rečenomu prinesku, jer kakogod stvar plod nosi na korist onoga, koji ima na nj pravo, il gospodarovu, tako se gubi na štetu istoga, kada je nestaje. U onom drugom sve: jer ustupiv prodavaoc kupcu pravo, koje je imao na svoj predmet, drugo mu pravo ne preostaje do onog, da zahtieva pogodjenu cienu. U našem pitanju ugovor sklopljen medju poduzetnikom i radnikom jest kupoprodajni ugovor: prvi kupuje, drugi mu prodaje il ustupa za toliko svoje djelo: dakle prieko pogodjene ciene ne ima nikakovu drugu korist. S toga, kako ne ima prava na dobitak, tako nije dužan nositi štetu, kada poduzeće postrada. Ne treba mutiti pitanje mješajuć nazore, te njegova prava riešitba ukazat će se sama sobom u svojoj jasnoći.

Pretresav uporabu prava pripadajućeg gospodaru, valja nam pretresti ono, koje spada na radnike. Pitanje, o kom se radi, je na poprištu pravice. Po čem se s otog gledišta zahtjeva, da dati i primiti jednake budu vriednosti: za to se stavlja u ruku pravice znak tezulje. Po tom prvi neobhodno potrebiti uvjet, što ga postavlja pravica, jest, da radnikova naknada jednake bude vriednosti onomu, što proizvede svojim radom. Toliko daje on poduzetniku, jednako toliko mora da prime za naknadu, da bude jednakost, koja se zahtjeva, medju uslovi.

Iz toga sliedi ponajprije, da koji više dà u stanovitom roku, ima pravo više primiti. Ovaj radnik je lien i neokretan u svojoj radnji, onaj drugi usuprot hitre je ruke i okretniji u svojem djelu. Tim načinom, ako prvi u jedan dan ovrši toliko djela, drugi usuprot obavi dva puta više. Svaki razlog pravice zahtjeva, da ovaj u jednakosti okolnostih dobije dvostruku plaću. Dvostruko je koristno djelo svršeno u službi gospodara; dakle u jednakosti okolnostih ima pravo na dvostruku plaću prema drugomu.

Izviše, vriednost kojeg djela raste prema savršenosti, kojom ga izveo radnik. Ima radnika toli marljivih i toli udaljena ukusa u svojoj umjetnosti, da sve, što potiče s njihove ruke, dobvaća najviši stupanj savršenosti, u svojoj vrsti. Obratno ima drugih, koji bud s nemara, bud s nedostatka bistroumnosti, il s kojeg drugog razloga ne izvadjaju djela, a da se ne opazi bud kakova nestašica. A pošto prvi donosi veću korist gospodaru, ima naravnim načinom pravo na veću nagradu napram drugomu.

U radionicah su uloge porazdieljene hijerarhično. Na čelu svim stoji ravnatelj, za njim dolazi mjernik, koji pravi nacrte, koji naznačuje svakomu radniku djelo, vodić, nadglednik. Sravna-li se trud s tjelesnim trudom, ne ima dvojbe, da se teretonoša i radnik trude i muče mnogo više nego ravnatelj. Ima-li se zato zaključiti, da oni imaju pravo na veću nagradu nego-li ovaj? Takov zaključak bio bi kriv i nepravičan. Ravnatelj je glava, a radnici su ruke onoga velikoga tiela proizvoditelja, koje jest radionica. Radnik pazi samo na onu veoma malenu čest djela, koja mu bje naznačena, a na drugo ne pazi. Ravnatelj usuprot djeluje na cieli kret radionice, tako da se može kazati, da on radi rukama svih. A ne samo to: on si je morao povrh svega dati ne malo truda intelektualnoga, e da skupi i poredi sredstva izvedenja, a poredanje mora da rukovodi svakoga u njegova djelovanja. Cieli golemi kret radionice ovisi od njegovih naredba. Dosta je uliezti u koju velikih obrtnih radionica, da se upozna, koli velike je važnosti izkušan ravnatelj, koji joj na čelu. Nu sada, ako onaj, koji više da, ima pravo na više, ravnatelj, koji da je više od svijuh te u toli velikoj mjeri, da od njegova djela s veće strane ovisi uspjeh cieloga rada, mora se zaključiti, da on ima pravo na tomu odgovarajuću nagradu. Liepa jest ona polag socijalista, da se mora sve radnikom dati i da je nejednakost plaća stvar nepravična, i da ju za to treba preustrojiti. To su takove grdosije glede na istinu činjenice i na pravicu, da se mogu za dobar novac prodati samo onim, koji običavaju kresnice držati svjetiljkami.

Thornton, za sve da se pokazuje naklonim prema radnikom, postavlja njekakovo načelo, koje ne samo da nije prema propisom pravice, nego jošte je štetno za radnike. Govoreć o plaći, tvrdi, da je pravična svaka ona plaća, uz koju pristaje radnik: svatko je, veli, gospodar razpolagati svojim djelom uz onaj uvjet, koji mu se svidi; dakle bila pogodba budi kakova, uz koju je radnik razpoložio svojim djelom, pravična je. Ne umuje tako katolički moralista. Polag njegove u svakoj cieni robe ima najviše, srednje i najmanje. U okviru tih trijuh ima pravica, izvan njega nepravica. Rabeć to načelo takodjer i glede plaće radnika, sgodno primjećuje, da sud poštenih i procienbi dobitka, što ga običaje donesti koje djelo gospodaru, vještih osoba jest ono, što ima ustanoviti navedene tri granice. To je pravično pravilo, a ne Thorntonovo. Jer ga potvrdjuje najjednostavniji razlog. Strogo pravilo pravice zahtjeva, da naknada bude jednaka koristi obavljene službe. Treba dakle da bude stanovito pravilo moralno ne varavo, e da se prosudi, kakova je nagrada, koja odgovara stanovitu djelu. Koje sigurnije pravilo možete iznaći do one ociene, koja se

stvara sudom osoba poštenih i stvari, koju prosudjuju, vieštih? Dopustite, da valja Thorntono načelo. Radnik će ostati bez obrane napram gospodaru, kako slabiji napram jačemu. Njegova će se plaća malo po malo umanjivati tako, da će se morati zadovoljiti onom malenkosti, koja mu je dovoljna uzdržati se jedva jedvice u životu. S otoga lakoma postupka potekle su žalibože ona strašna udruživanja radnikâ, koja su svim poznata. Thornton, dosliedan svomu načelu, ne videć drugog izdašnog sredstva, kojim bi se stvari doskočilo, predlaže i savjetuje upravo radnikom, da se udružuju i udruživanjem postavši napram gospodarom jakimi da nameću takove uvjete, koji su jim više u prilog.

Dobro znamo, da naproti ovoj našoj riešitbi stoje socijaliste sa svojimi razlozi na korist radnikâ, i da se s njimi ne sudaraju načela ekonomistâ na korist gospodara. U sliedećih izpitati ćemo dokaze jednih i načela drugih.

III.

Uredjujuće načelo plaća polag današnjih ekonomista.

Socijalista, tvrdeć, da je plaća radnikâ u sebi nepravedna i nesnosna, riešava pitanje, što se te točke vapajem, da se sve glavnice zapliene na korist zajednice. Dočim smo u predidućem članku izpitali upravo plaću, promatrali smo ju u sebi; i pronašav, da nije drugo van zaglavak slobodna ugovora, dopuštena i prema zakonom pravice, zaključismo, da nisu osnovane glavne tužbe socijaliste. Po tom uzev u promatranje uporabu pravâ, koja izviru iz njega za oba ugovornika, dokazasmo, kako stvar ide, il bi morala ići polag običnih zakona pravice. Ipak nam je preostala na kraju njeka vrst nepoznanice, koja zastiruć pitanje kano maglom ne dà nam viditi riešitbe u njezinoj bistroći. Rekosmo s katoličkim moralistom, da ima u prosudbi cienâ najveć srednje i najmanje, i da u okviru tih trijuh stoji pravica. S pravilom toga načela u ruci primjetnusmo, da je ona ciena rada il ona plaća pravična, koja se opredieljuje ocienom poštenih i poslom, o kojih se radi, vieštih osoba. Tuj se pomalja ona vrst nepoznanice, koju nam valja razbistriti. Koje je ono načelo, koje uzev kao regulatorno pravilo mora da služi kano temelj ocieni, po kojoj se ima opredieljivati plaća? Niti kratkovidu ne može umaći važnost ovoga pitanja. Jer, il je to načelo prema pravici, i eto nam pitanja medju gospodari i radnici gotovo riešena; il je pogriešno, a onda valja da se opet ogledamo sa socijalistom. Da je plaća zaglavak ugovora u podpunom smislu zakona pravice, neka bude. Da probitci napokon konca pripadaju posvema gospodaru, nek bude i to. Al je plaća nepravedno opredieljena; dakle radnik strada na pravdi i od tlačenja. Pisci su političke ekonomije natiskali liepih i dugih listova. Proučimo je, i da budemo sigurniji svoga posla, začnimo s velikimi meštri.

Najprije svjetujmo se s Davidom Rikardom. Radu je, velim, kakoj drugoj stvari, koja se prodaje i kupuje, i koja se može u kolikoći množiti i manjiti, svoja *naravska* ciena, i svoja *tekuća* ciena. Pod naslovom *naravno* ciena razumjeva se ona stanovita naknada, koja je nuždna radniku, da može živiti i ovjećiti se u svojoj vrsti bez povećaja il omale, i ništa više. Pod onim pako ciene *tekuće* razumi se dnevni novac, koji se radniku zaista izplaćuje kao naravan učinak odnošaja medju upitom i ponudom, buduć običava pripetiti se, da rad vriedi više, kad je rukâ manje, a vriedi manje, kad je ovih više. U jednom i drugom slučaju, bud da se ciena radu digne iznad naravne ciene, bud da pada izpod nje, ide ipak uvjek na jedno te isto, košto se obistinjuje u cieni koje god druge robe. Od tuda dva suprotna posliedka odnosno na život radnika. Kada tekuća ciena rada nadmašuje naravnu, stanje radnika postalo povoljnim i cvatućim, omogućuje ga, da se užije lagodnostih života obilnije, i da prehrani mnogobrojniju obitelj. Usuprot, kad budu usllied množanja djece, koje se dogodilo za to sretno vreme većih plaća, ruke prenarasle i obilovale, tekuća ciena pasti će malo po malo tja do izpod naravne, a radnik će padajuć dosliedno od stanja cvatuća u nevolju, stenjati pod mukami oskudice i pod nestašicom nuždne prehrane. Nit će moći kada pridignuti se opet do boljeg stanja, prije nego-li umaljiv se pod udarci toli biedna života broj radnika, ne začme umanjivati se ponuda, il bud s kojeg drugog razloga ne stane rasti upit.

S tih se riečih razabira, da regulatorno načelo plaće polag Rikarda jest ovo: 1. u teoriji, da zaslužba bude jednaka iznosku potrebita svakdanjem životu radnika i njegovomu jednostavnomu nadoraštaju (reprodukciji): 2. u praksi, da rečena zaslužba sad nadmaši onaj iznosak, sad mu bude jednaka, a sad bude manja od njega. A to drugimi riečmi znači, da ima u cieni rada najviše, srednje i najmanje; najviše da nadmašuje prehranu nuždnu životu radničke obitelji, srednje da joj je jednako, a najmanje da stoji izpod nje. Dva su uzroka, koja sudjeluju polag istog pisca, da se opredieli kad ovo, kad ono od tih trijuh pravila ciene. Najme: 1. ponuda i tražba rada: 2. ciena stvarih, u kojih radnik potroši svoju zaslužbu. I za sve da prvi izravno upliva na mienu ciene spadajuće na rad a drugi neizravno; svim tim, glede na slobodan il oskudan od nemogućnosti, u kojoj se nalazi, da si priskrbi nuždno. I ovo, i ona, tko ne uvidja? radja uzrok, koji sastoji u dvijuh ciena, onoj rada i onoj živeža [1])

John-Stuart Mill naznačuje kao uzrok, koji opredieljuju pravilo plaćâ, jamačno *konkurenciju* i *običaj*. Samo što se promatrajuć malo za tim neznatan upliv, što ga vrši običaj, izpravlja i zaključuje, da se u sadanjem stanju družtva može uztvrditi, da je u tom poslu konkurencija regulatorno načelo. Od tuda posliedak, da ciena

[1]) Principii dell' Economia politica. gl. V. Vidi svez. XI. knjižnice ekonomiste.

plaća ovisi ponajglavnije od odnošaja, koji postoji medju ponudom rada i tražbom istoga, il, što je sve jedno, od odnošaja, koji postoji medju pukom radničkim i onom glavnicom, koja je odredjena kupnji rada. Izobiluje-li ponuda? Ciena pada. Izobiluje-li tražba? Ciena raste i obratno ravno prema okolnostim. Nu kada pučanstvo radničko izobiluje, mora da izobiluje ponuda: i kad izobiluje glavnica odredjena radu, mora naravno da izobiluje tražba: s toga biva, da se ono, što se reklo glede odnošaja medju ponudom i tražbom, uporabljuje sgodno na odnošaj medju pučanstvom radnikâ i glavnicom. Istina je, da drugi, koji ne prihvaćuju podobnu teoriju, sude, da bi morao uplivati na cienu plaća procvat trgovine, visoka ciena, na koju se može dići izradjena roba, i skup il dobar promet živeža. Al John-Stuart Mill, nepomičan u svojem mnienju, dokazuje, da se mora u sva ta tri slučaja stegnuti bud koja od onih miena, koja se može slučiti, na zakon odnošaja, koji prolazi medju ponudom i tražbom rada, medju pučanstvom radnikâ i glavnicom, uloženom u službosti rada? Neka bude. Na kakov ima u takovu odnošaju zakon, koji napokon konca ustanovljuje cienu tekuću? Naš ekonomista, navedši više razvito mnienje Rikardovo o najvećem, srednjem i najmanjem, podpisuje ga podpuno dometkom svoga, koji stavlja u gori položaj radnika. Jer dočim Rikardo tvrdi, da plaća raste il pada cienom živeža radniku nuždna, on usuprot prigovarajuć mu dokazuje primjerom iz povjesti u ruci, da stvar drugčije biva. Uz ponaraslu, veli, cienu živeža radnik il se uživa takove plaće, kojom može odoliti povećanju troškova, il ne. U prvom se slučaju ne dogadja nikakova promjena u plaći; ova ostaje stalna. Ne biva tako u drugom: u ovom radnik, obiknuv s nevolje težjem životu, i tim buduć mu dovoljno i manje zlo, koje mu se prouzročilo, postaje stalnim, u koliko se od tuda poradja novo najmanje u plaći, koje ide za tim, da bude trajnim poput najmanjeg većeg, koje je obstojalo prije. Uz predmnievu pako, da ima izobilja, a ciena živeža uzme padati, dogodi se protivno prediducemu slučaju. Ciena plaći malo po malo se umanji u toliko, da radnika dovede u ono stanje, u kojem se nalazio prije izobilja.[1]) Jednom rieči, polag John-Stuart Mill-a, stvari idu tako, da toli oskudica koli izobilje nosi korist gospodarom a štetu radnikom.

(Dalje će sliediti.)

Dopisi.

Iz kotara Brinjskoga 10. srpnja. (*Tko će u krajini župne dvore i hramove popravljati.*) U broju 28. ovoga Vašega cienjenoga lista, čitah dopis „na slunjskih brdih" s naslovom: tko će u krajini župne dvore i hramove popravljati. Iz čitavog dopisa ujedno s naredbom c. kr. glavnog zapovjedničtva uvidih, da jedno i drugo, najme crkve i župne stane, mora popravljati dotična crkvena obćina, samo novim gradnjam ili velikim popravom primoći će glavno zapovjedničtvo tada, kada crkvena obćina već prije priveze potrebiti material i kada pismeno očitovanje podnese, kakov namet bit će udaren na pojedine župljane i kako se taj namet misli osjegurati. Meni se nečini, da će ova naredba, njemački dakako napisana, moći zadovoljiti potrebam crkve i župnih stanova. Ponajprije puk je već previše obterećen, što mi svi znamo, jer imamo muke dok iztisnemo od njega n. p. pripadajuću štolu, koja se prepustit nesmije, župna drva i mnoga druga. Porez jedva se mukom plaća, jer su slabe godine, a jednoj zloj godini, treba najmanje dobre dvie. Uz ove nevolje recimo sada, ima se popraviti crkva. Popravak iznosit će po prilici nekoliko stotina. Tko će sada sudit, ima-li se ovaj potrošak ubrojiti u male ili velike popravke? Kako da se najednom iztjera iz puka nekoliko stotina? Potreba je velika, opasnost prieti, srušit će se krov, crkva možda odkad je sagradjena nije popravljena, sada po ovoj naredbi, razporeži po narodu potrebnu svotu, pak eto popravljene crkve — kada bi se moglo sakupiti, kako napisati. S toga mjesto ove naredbe, po mom mnenju, bolje bi bilo, kad bi se crkvenoj obćini naložilo, da se svake godine, kada se pobira porez, pobiraju ujedno i potrebni troškovi za crkvu i župni stan. Mislim ovako. Obćina mogla bi u dogovor stupiti sa crkvenim odborom, te ovi da zaključe koliko ima svaki kućni broj plaćati svake godine crkvenoga nameta. Plaćanje ustanovilo bi se po ralu zemlje. Na svaki ral zemlje dotična svota. Kad bi se ovako formalno svake godine, kad bi bio uz obćinski namet i crkveni, laglje bilo bi puku, jer nebi oćutio, koliko tada, kad bi morao najednom veću svotu dati. Ovako bi se stalno kroz više godina sabrala prilična svota, koja kad bi uztrebala, bila bi nam pri ruci. Kolika je to razlika: sabrati na jednom njekoliko stotina, ili istu svotu u više godina. Gdje je veća potreba i preka nužda, tu i vlada mora dati, jer vrši pravo patronata, a neka dade i puk, neima-li, moliti da mu se posudi, pa gornjim načinom sabrati novac i izplatiti dug. Ovu naredbu da je izdalo visoko c. kr. glavno zapovjedničtv, svećenstvo, nadam se, bilo bi zahvalno, a stalno

---

[1]) Si les salaires étaient déjâ éleués pour pouvoir subir une réduction prèvenue jusque là parles habitudes, d'aisance des ouvriers, un accroissement du prix des subsistances ou tout autre accident funeste pour eux peut avoir deux effets: il pet être corrige par une élévation des salaires amenée par l' action de l' obstacle volontaire opposè aux progrès de la population; ou il peut abaisser le niveau des besoius de la classe laboriense, si les habitudes relatives à la propagation sont plus fortes que les tabitudes relatives à l' aisance. En ce eas, le mal fait à la classe laborieuse devient permanent, et le nouveau taux du salaire devient un nomeau minimum, qui tend à se perdètues comme le minimum plus élevé qui existait auparavant. Principes d' Economie politique, liv. II., chap. XI, §. 2.

i dopisnik na slunjskih brdih. Istina, naš narod misli, da mu sve carstvo mora dat, a on samo da bezbrižno ruke na prsiuh prekriži. Ta misao mora se puku izbiti iz glave — a nestalo bi je navedenim načinom — nu najednom kad treba, da puk sabere nekoliko stotina, to je težko, skoro nepodnosljivi teret za puk u današnjem položaju. Koliko ima u našoj krajini župa, koje bi mogle najednom sabrati njeku priličnu svotu? Za oto još jednom preporučam moje mnenje, da se uzme u razmatranje, te upoznamo-li ovo vriedno govora, ovim načinom radili bi tada i govorili na mjestih, odkud nade je pomoći.

K. Oštarije 11. srpnja. (*Spomenik na Oštarskom mostu.*) Naš vriedni — za crkvu Isusovu iskreno zauzeti — župnik g. Ivan Pobor, podigao je na ovdješnjem 96 met. dugačkom, jur 150 godina bez svakog nakita obstojećem mostu krasnu kapelicu; a dozvolom presvietloga gospodina biskupa Posilovića, blagoslovio je u crkvi B. D. M. svečano baš ukusno od kamena izklesan kip sv. Ivana Nepomuka.

Budući mlada nedjelja navrlo je osim domaćeg puka i stranog naroda iz okolice k proštenju. Crkva bila je dubkom puna, a svečanomu tomu činu prisustvovao je veleštovani načelnik c. kr. podpukovnik gospodin Stj. pl. Draženović sa obćinskimi činovnici. Odmah za blagoslovom, odnešen bi kip na most u procesiji i postavljen je u spomenutu kapelicu. Nosioce kipa pratila je s desna i s lieva šest snažno odjevenih i cviećem nakićenih djevojčica, a pred njim nosila je za kip krasno upleteni vienac gospodična Matilda Milošević. Sav most bio je cviećem posut. Tako se mirno i pobožno dovršila svečanost na obću radost oštarskog puka, a u slavu Svevidećega.

U Sopju na osminu sv. Cirila i Metoda. (*Zaključci korone kotara virovitičkoga.*) Dne 6. srpnja obdržavana je korona u Suhom polju (Terezovcu) pod predsjedanjem tamošnjega župnika i novoimenovanoga veleč. g. Stjepana Tompaka. Sakupilo se je svekoliko dušobrižno svećenstvo ovoga kotara, osim gradinskoga župnika Marka Zrinovića, koj si bolan pošao tražit liek u Gleichenberg. — — Po sazovu Duha svetoga, započme viećanje. Predsjednik razvi u svojem kao nastupnom govoru, program, kako će svoju novu službu, na koju je pozvan voljom nadpastira, vršiti, nadajuć se da će ga u tom doista težkom poslu podupirati i braća svećenici ovoga kotara. Jedino tako, reče predsjednik, promicati će se dobro vjernika. Govor bude popraćen odanim uzklikom: Bog te blagoslovio! — — Iza govora predje se na dnevni red. — Pročitana budu najprije thematâ po četvorici gg. dušobrižnika, a thema iz moralke, kao vrlo praktičan, bude osobitom pozornošću praćen. — Zatim sliediše nuždni predlozi, od kojih ćemo samo njekoje navesti, koji su uvaženja vriedni od svekolikoga dušobrižnoga svećenstva naše nadbiskupije. I to: impedimentum civile minorenitatis, kao novissimus fons concubinatus, a za dušobrižnika naprama juridičkim oblastim lapis offensionis, i suvišnost javljanja svakoga slučaja smrti obć. poglavarstvu i kot. sudovom kako to naredba vis. vlade u §. 17. zak. čl. IX. 1873. nalaže župnim uredom.

I. Impedimentum minorenitatis. Po zakonu (C. A. §. 49—51., sr. za naše slučaje Instr. J. M. p. 5., 5—7.) — imadu minoreni, koji neimadu roditelja niti tutora, tražiti dopust ili bolje privoljenje za ženitbu od kr. kot. sudova. Ima hvalevriednih kot. sudova, koji ovo privoljenje izdadu za koj dan, no na žalost i uštrb morala imade i takovih, koji svojim nesgrapnim i hirovitom pedanterijom zaprošeno privoljenje zavlače kroz više mjeseci, dok takovim nekorektnim postupkom dosade strankam, koje natrudiv se i natrošiv stupe u nezakoniti brak. — Zašto se tako moral ruši, taj temelj svake države. Zar neima zle posljedice već ženitb. zabrana vojn. dužnosti podvrženih od god. 1868. čl. XL. §. 44? Folijanti su tužaljka napisani proti zlim posljedicam te ustanove, ter javno i privatno, službeno i neslužbeno tražio se liek proti toj kugi, — no sve uzalud, taj članak osta ipak nepromienjen sve do danas. O tom predmetu bude primljen ovaj zaključak: „da se smjerno umoli preč. ordinarijat, neka ovim evidentno zlim posljedicam, nadje kojim mu drago načinom lieka." A nadati se je, da će htjeti i sabor osvrnuti se na ovu nevolju i čim prije odmoći ovomu izvoru moralnoga zla u našem narodu. A i dotične više oblasti morati će nastojati, da svojim uredovanjem nedadu povoda zlu, koje je i dužno prepriečiti radeć složno sa crkvom i njezinimi organi.

II. Suvišnost naredbe z. čl. IX. 1873. u §. 17, kojim se nalaže prijavljivati svaki slučaj smrti obć. poglavarstvu, odnosno, kr. kotar. sudovom. Ova naredba, pošto su po obćinah uvedeni takozvani „mrtvozori", koji po svojoj službi imadu svakoga mrtvaca pregledati, te jednom ceduljom „mrtovnicom" javiti slučaj smrti dotičnomu župnomu uredu, a drugom obć. poglavarstvu, koje sastaviv cieli popis uručuje ga sudbenim povjerenikom za dalnju porabu. — Kad se dakle obć. poglavarstvo ubavješćuje kao i župni ured po mrtvari, a kr. kot. sudovi po obć. poglavarstvu preko sudben. povjerenika to postaje suvišnom gore navedena naredba, kojom se župni uredi bez prave svrhe obterećuju. Iz tih razloga zaključi korona preč. ordinarijat umoliti, da svojim putem izradi, da se riešę žup. uredi obveznosti javljanja smrti obć. poglavarstvu kr. kot. sudovom, već neka se oblasti zadovolje kompletnim prepisom matice umrlih, koj se šalje kr. podžupanijam. — Dobro zakonodavstvo vojuje uviek za jednostavnost uprave, a zapletene suvišnosti izbacuje, — ovo je načelo našu koronu u toj stvari podupiralo.

III. Bude iznovice izrečena žalost radi nesvećenja nedjelja i blagdana Gospodinovih, kako bi to po zapovjedih crkve i naredbah države moralo biti. Pregršt ne-

katoličkoga elementa, doseljenoga iz njemačkih krajeva zlim primjerom krši svetkovine i vriedja nabožnu ćud, obavljajuć težačke poslove. Pak s toga nije ništa neobičnoga, kad si opomenuo seljaka, da nedjelju i blagdan sveti bogoljubnimi djeli, pak ti odvrati: kad je slobodno spahiji i bogatašu raditi, neće ni meni siromaku Bog zamjeriti, pak što imadem od polazka crkve, a spahija svega je pun, akoprem nemari za Boga! Vlastelinska družina naradiv se cieli ćedan željno čeka nedjelju ili blagdan da se odmori i svojim duševnim potrebam zadovolji polazkom sv. mise, ali ta joj radost dana nije, već i na te dane mora raditi, ako neće službe i težko služen kruh izgubiti. Sažaljenja je doista vredna ta klasa ljudi, koja pod tiskom kulturnih gospodara nesmije tako rekuć ni pisnuti, a kamo-li se brinuti za spas duše. — Pod konac korone budu na predlog osobito mladjega svećenstva primljene još i sliedeće želje; da se potakne i razširi misao o sazovu dioecezanske sinode, koja bi riešila neka vrlo važna pitanja s obzirom na boljak vjernika, svećenstva i cjelokupne biskupije, da se sastavi i izdade Instructio pastoralis Zagrabiensis, poput Instruc. past. Eystetensis, dakako prama našim okolnostim mutatis mutandis, koja bi se pravom mogla nazvati Codex sinopticus scientiae pastoralis ili Pastoral-Taschen-Lexikon, jer bi takova prikladno pristala u javnom životu svim, a napose mladjim duh. pastirom. Ove dvie posljednje želje, koje potiču od mladjega klera, mislimo, da će preč. ordinarijat htjeti u sgodno vrieme uvažiti; a ostaloj braći duh. pastirom stavljamo na srce, da sličnimi izjavami ove želje podupiru. Nedajmo, da nas sinovi ovoga svieta preteku svojom marljivošću, već se živo hvatajmo posla za stvar božju i spas duše!

Ovo Vam je g. uredniče kratak nacrt izraženih misli naše ovogodišnje korone, a mislim da nisu baš najlošije, da dao Bog i nam urodila plodom, imajući na pameti rieči sv. apostola naroda: nostrum est plantare et vigore, Domiuus autem dat incrementum.

Fran Xav. Ivančić, kapelan.

Viestnik.

Zagreb. Upravljajući odbor književnoga družtva svetojeronimskoga predstavi se 14. o. mj. Nj. Preuzvišenosti banu Ladislavu grofu Pejačeviću. Predsjednik presv. g. Tomo Gajdek izruči u svojem govoru družtvo zaštiti Nj. Preuzvišenosti obećavajuć, da će ono i nadalje poći onim pravcem, kojim je pošlo. Na to odvrati Nj. Preuzvišenost, da ona pomnim okom prati rad toga družtva i da mu sa svoje strane zaštite i pomoći uzkratiti neće. Poslie toga dade si po predsjedniku predstaviti pojedine članove odbora.

— G. Jaić Stjepan ide kao duhovni pomoćnik iz Žakanja u Ludbreg.

Bavarska. Ove godine polaze ljudi sa svih strana svieta u doljnu Bavarsku, u mjesto Oberammergau, da vide igre o muci Kristovoj. Ova kršćanska mysteria, koja su poslje deset godina 17. svibnja započela a traju do 26. rujna, hvale svi, katolici i nekatolici, dapače isti bezvjerci. Nam nije ovdje svrha, da potanko same igre opišemo već budi dovoljno, ako im na kratko postanak i razvoj spomenemo. Sličnim igram, osobito na Božić, u velikom tjednu, na dane Marijine, imade tragova već u 4. vieku na iztoku. Odavlje se preseliše na zapad. U srednjem vieku nije bilo možda većega mjesta u Italiji, Hispaniji, Francezkoj i Njemačkoj, gdje se nebi prikazivale. I u našoj domovini, osobito na jugu, bilo je više miesta, kamo je sviet polazio na takove igre. One su rodile i pjesnike, koji su svoj pjesnički plod namienili toj svrsi. Kasnije ih je sve više nestalo, stranom što su ih biskupi radi mnogih zloraba zabranili, a stranom što ih je ukinula policija radi zdravstvenih i možda drugih razloga. Do danas sačuvale su se u svom prvobitnom čistom obliku jedino u Oberammergau, gdje su se prvi put držale već god. 1634. Povod im je bila kuga, koja je morila obćinu oberammergausku i obližnja mjesta. Da Bog ovu kaznu i nevolju odvrne, zavjetova se obćina svake desete godine igrati igre o muci Gospodinovoj. I tako su ostale do danas, premda ih je g. 1810. htjelo zabraniti poglavarstvo, koju je zabranu ipak ukinuo sam bavarski kralj. Sudeći po opisu možemo reći, da su predstave krasne a osim toga daju sgodu i duhovnoj zabavi, koja će mnogoga u divljači ovoga vieka sjetiti na Gospodina i spas duše svoje.

Knjižtvo. „Danica." *Koledar i ljetopis družtva svetojeronimskoga za prostu godinu 1881.* Ciena 25 nč. Družtvo svetojeronimsko izdalo je ovih dana za puk ovu knjižicu s namjenom, da ga kao što do sada izvjesti o radu i da ga poduči zdravom naukom. Mi držimo, da će narodu a i svakomu omiliti ova svakdanja knjižica. U njoj ima uz ljetopis pjesma Šljivari od A. Šenoe; liep životopis Franje baruna Filipovića zapovjedajućega generala i Dr. Jurja Posilovića, biskupa senjsko-modruškoga sa slikami obojice. Zatim je zanimiva kratka poviest Dubrovnika (sa 3 slike) i pripoviest Dobroćudi Ivica od vrstna pera M. Stojanovića. Osim drugih poučnih člančića ima liep moralni člančić: „Nečula se medju nami kletva, smješica, kronika važnijih dogodjaja našega doba, sajmovi itd. Tko cienu od 25 novč. sa sadržajem od 10 štampanih araka sravni, mora priznati, da je družtvo imalo jedino pred očima dobro naroda. Mi s toga preporučamo „Danicu" svim prijateljem naroda, osobito gg. župnikom, da ju čim više u narodu šire.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 31. U Zagrebu, 29. srpnja 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Dužnosti župnika.

(Priredio — s.)

(Dalje.)

Ne hasni govoriti, da se to mora prepustiti biskupu, buduć pred Bogom on odgovoran o dobroti i sposobnosti svećenika, kojim je dao vlast izpovjedati. Uvjek budi nam na umu ona istina: da stvari ovoga svieta nisu onakve, kakve bi mogle ili morale biti, već su takve, kako su zbilja u realnosti. I zločesti svećenici imaju svoje zaštitnike. Osobe neoprezne i hipokrite, kadkad zlobne dobromu župniku, koje, buduć svega dobro biskup ne pozna, nastoje svimi mogućimi načini da obrane zločestoga svećenika, a da izvieštaj podnešen od župnika predstave neistinitim. Biskup možebit da je o stvari i osvjedočen, ali nehtijući koga naglo kazniti, da ne bi time dotičnoga ozloglasio bez dovoljnih razloga, prije mudro izpituje i oklieva, da dozna istinu i stalnu krivnju tuženoga svećenika. Biskup mudro ovako radi, hoće da bude puna mjera, ali se ipak time ne zaprečuje duhovna šteta, koja proizlazi od zločestih duhovnih vodja, toga radi župnik, komu su jasni čini nemoralnosti koga svećenika, prem biskup jošte proti njemu ništa nije odlučio, neće mirovati, a da ne makne takovoga svećenika. Župnik moći će i morati biskupa obaviestiti o svih na novo sbivših se učinih, posvjedočujućih nemoralnost svećenika, pa će takodjer umoliti mudre osobe i dobro vidjene od biskupa, da podupru njegove molbe, a medjutim svaku sgodu upotrebiti, dakako njekim obzirom, da župljane odaleči od izpovjedaonice dotičnoga svećenika. Župnik mora imati za svoje stado srce otčinsko, pače njedra materinja, koja su nježnija, otac pako ili bolje majka, što sve ne rade, kada ugledaju vremenitu propast svoje djece. Stalno nigdar ne nastoje samo ono, što njim zakon zapovjeda, već sve upotrebe, da izbave svoju djecu, a lje nitko neće njim prigovoriti, da se više brinu, nego njim nalaže zakon, jer ovakim mogli bi reći, buduć govore hladno i nepromišljeno, da ne znaju ljubavi otčinske, još manje nježnosti materinje. Ne ima dvojbe, da su navedena sredstva slobodna i poštena, te se može njima slobodno služit župnik, da poluči svoj cilj; niti će se on manje brinuti, da oslobodi duhovne sinove od vječne propasti, nego-li otac i majka. Župnik opominjat će svećenika uviek najvećom pomnjom i milom rieči, a radi malih pogrešaka neće njega niti pokarati, već će se činiti, ko da ih ne opaža. Ako jest koji svećenik nješto odviše razgovoran, ne ipak sa ženami, niti u stvarih nepristojnih, ako malko odviše trati vrieme u poštenih zabavah, nego što je potrebno, ako bi se pokazao tvrdoglavim u svojih mnenjih, nešto srdit i odviše ćutljiv, ili možda koristoljuban ili slične pogrieške imao, bez kojih je veoma težko svaki nas, bilo bi nerazborito od župnika, ako bi hotio u ovih i sličnih biti Aristarhom. Radi li se o znatnijih pogrieškah, kao što bi bilo n. pr. misit isv. misu naglo, nemarećza rubrike, oblačiti se nečedno svomu stališu, po njekojoj već navadi izgovarati svakojake rieči; ako bi odviše pio vino, razpirivao mržnju i gojio jal proti onim, koji mu zlo žele, ako bi se pokazao lakomim i pohlepnim i slične pogrieške imao, koje pokazuju znamenitu nepristojnost, te su na sablazan puku, župnik neće propustiti sgodnu opomenu, uviek upotrebljujuć najshodniji način i nastojeć da ove opomene ne čine se opomene, govoriti će n. p. u obće i teoretično o pogreški, koje da bi se morao ostaviti, jer puk to iznenadjuje, pruža mu se zao primjer onimi čini, koji nedolikuju svećeniku. Sličan način opomene jest najshodniji, te se čini, ko da ne smjera na dotičnu osobu.

Župnik opominjajuć potrebno je da pazi i na starost. Stari oslabljeni svećenici imajući

pogrešku, kojoj su navikli po dugoj uporabi, tako da je prešla u krv, meso, s toga i težko da se nje oslobode, jer ne imaju za to jakosti, da pokušaju popravit ju. Nje opominjati bilo bi uzaludno, pače i štetno, jer time bi ih razsrdio, jer će misliti, da ih ni ne štuje. Župnik glede ovih može biti sasma miran, jer je sviet pozna i naviko se na nje, za to se niti ne sablaznjuje.

Nu ako bi koji slab i star svećenik znatan dio sv. mise izpuštao radi slaboga pamtenja, tako, da bi se moglo dvojiti o valjanosti žrtve, ili tresla mu jako ruka, da se je bojat, proliti će sv. krv, ili da bi mogo sbog kašlja izbacit ju, u ovih slučajih župnik dužan je točno izviestiti biskupa, te zapriečiti, da dotični svećenik misi, prem možebit i siromah, te mu to znatna pomoć za uzdržavanje. Župnik u ovom slučaju, obratit će se za pomoć biskupu, milosrdnim dušam, pa će i sam si štogod uztegnuti, i doprinesti starcu svećeniku, a nipošto dopustiti, da se obezčašćuje sv. žrtva.

2. Odličnije svoje župe.

Iza grieha svećenika najlaglje se opaze griesi odličnijih svietovnjaka. Puk se i najradje govorom o njih zadjeva, buduć i veće sablazni pružaju, te ko da potvrdjuju prekršaje nižjega pučanstva. Radi toga pobrinut će se župnik da ih opomene. Nu mora pripaziti, je-li ovi još imaju vjere, te je-li štuju svećenstvo, ili se možda šepire nevjerom i preziru svećenstvo. Ako je prvi slučaj, opomenut će ih župnik, jer je nade, da će opomena biti plodonosna, a razložna straha nije, da će rodit zlom. Opomena neka je izrečena načinom obzirnim i pristojnim, buduć bogati i odličniji ovoga svieta najmanje su prikladni, da slušaju bilo od koga opomene, prem izkazuju religiozna čuvstva i štuju svećenstvo. Umiljatim načinom opomene-li ih župnik, moguće je, da rieči budu mu dobro primljene. U počitanju i pristojnosti, kojim ih opominje župnik vide, da ih on nerado opominje, da ih štuje, nu da izpunjuje jedino svoju dužnost, te radi toga i vlastito njihovo sebeljublje nije tako uvredjeno, pače ćute, da moraju saslušati opomenu ne samo pravednu već i zasluženu. Protivno bilo bi, ako bi opomena bila izrečena načinom, kojim se opominju osobe nižega razreda, jer bi dotični mislio, da je uvriedjen i nebi hajao za popravak. Kašnje naznačit će se shodni načini, koje župnik opominjajuć može upotrebit.

Je-li govor ob osobah, koje se ponose nevjerom, te se iztiču prezirom na svećenstvo, pametan župnik, govoreć u obće, zadovoljit će se time, da moli za nje, te će i drugo na molitvu potaknut, buduć je jasno da opomena ne samo nebi bila koristna nego štetna; a u takvu slučaju, uče nas bogoslovi, nikad nije dužnost da se kara, niti tada, kada se radi o javnih neredih. Vidit ćemo na skoro, kako će ovu privatnu opomenu moći nadomjestiti propovjedanjem rieči božje. Pripomenuti nam je takodjer, da ih ima, koji vele, da je župnik dužan svagda bez razlike i iznimke pokarat sve svoje župljane, pa i navadjaju mnoga mjesta iz sv. pisma i otaca, da utvrde svoje mnenje. Ovi ne pojme što je praktično, već prše po zraku svojom teorijom. Kad bi bili župnici, ma i za kratko vrieme, stalno bi se naučili blažije tumačit sv. pismo i sv. otce.

I naša Hrvatska ko da obiluje već u ovo doba znamenitijimi osobami, ili radi bogatstva, ili radi znanja, ili radi časti, u svakom povećem selu naići je takovih, koji se ohole nevjerom, te su nesnosljivi opomeneš-li ih, buduć i puni mržnje i prezira proti vjeri i svećenstvu. Dodajmo, da je danas zavladalo mnienje, pa i više, nova dogma, koja uči, da je danas dopušteno ne samo slobodno misliti, već i govoriti i činiti, a da nitko tomu pravno ne protuslovi. Ljudi ovi smatraju evangjeosku opomenu kao čin, kojim se ponizuje individualna sloboda i naravno dostojanstvo čovjeka, pravo, koje pripada čovjeku, te koje se ne može dopustit da se vredja. Predpostavimo si sada, da takov koji gospodin razprostire načela bezbožna, ne izpunjava vazmenu dužnost, jede meso u zabranjene poste, goji nečisto prijateljstvo, je-li, pitam, sada dužnost ili barma razuman postupak, da se župnik odputi k njemu, pa da ga opomene? Kojimi riečmi? Ovako-li: sabor u Tridentu, izjave papinske odsudiše ta načela i izobćiše onoga, koji ih širi? Ako ne ovršava vazmenu dužnost, nije dostojan crkvenoga pogreba? Tko jede meso u zapovjedane poste, smrtno grieši? Ne prekine li onoga prijateljstva, bit će bačen u pakao? Da bi župnik najumilatije govorio, ne čini-li Vam se, da bi dotični gospodin čudio se, kako je onako mogo strpljiv biti, kad je samo župniku rekao, da je malo šenuo, pa da ide on, sabor, izobćenje i sve ujedno do biesa.

Nu zar župnik nije odgovoran za ove duše? Zar će ih pustiti da propanu? Može-li župnik podnositi, da se čine javne sablazni, a da on ni ne kuša odstranit ih? Odvraćamo, da se ovime župnik neće riešiti dužnosti opominjanja, nu želi se reći, kada župnik previdi, da će iz opomene proizaći šteta, a nikakva korist, i naj-

jednostavniji razbor uči ga, da se opomena mora prepustiti; kao što nebi bilo pametno uzeti liek, o kojem se unapried znade, da ne samo nekoristi, nego je i štetan.

Razmatrajmo mirno stvar, pa ćemo opaziti, da župnik zapustiv osobnu i privatnu opomenu, može istu nadomjestiti drugim načinom. Uzmimo primjer. U njekoj župi obitava gospodin, o kojem je javna tajna, da jede n. pr. meso u zabranjene dane, da ima pod krovom priložnicu. Je-li uprav neobhodno potrebno radi ovih sablazni, da ide župnik k njemu, pa da ga opomene? Nije-li župnik u bojazni, da će neuljudno biti primljen? Prikladnije i dostojnije je za župnika, ako govori od oltara ili predikaonice proti onim, koji prestupljuju crkvene zakone, proti priložnikom i t. d. Glas župnika stalno je dovoljan, da se pokaže puku, kako ne treba sliediti u ovih i sličnih dotičnoga gospodina. Župnik ne mora nit dirnuti njegovo ime, puk će i sam uviditi koja je svrha govoru, jer su očiti griesi. Evo zaprečena je sablazan bez privatne i osobne opomene. Je-li bio dotični u crkvi, čuo je, nije-li bio, čuo je po drugih. Šalju bo ovakva gospoda i u crkvu svoje slušaoce. Gospodin taj čuo je a da osobno ni opomenut bio nije te se može popravit, samo ako želi. Nije dakle uvjek dužnost župniku osobno i privatno opomenuti, osobito ne, kada nije izgleda, da će biti popravka. Javnu opomenu samo tada će župnik upotrebit, kada upoznaje, da bi privatna opomena bila štetonosna, buduć ova posljednja uspješnija je, jer griešnik navadja svoje dokaze, mnienja i razloge, koje sve napose ima pobiti župnik i to takovimi protudokazi, koji više prijanjaju njegovoj ćudi i naravi. Bez ovih je javna opomena, s toga se i češće preporučuju privatne opomene, ako se uvidjaju koristnimi. Povratimo se prispodobi. Liečnik ima pri ruci dva lieka. Jednim zdravlje prije bi se postiglo, nu buduć da bolestnik za ovaj nije dosta jak, podaje mu slabiji, ali stalno neškodljiv.

Sluči se da može župnik i privatno kada opomenuti nevjernu i bezbožnu gospodu, i to će biti tada, ako imaju kakvu potrebu od njega n. pr. kada se preporučuju u njegov zagovor, ili da koristi njima ili njihovoj obitelji bilo kojim činom, tada su i ovakva gospoda ponizna i poslušna. Kadkada dolazi župnik i u njihovu kuću. Ili je bolestnik, ili mrtvac. Žalosti ove tište svaki ljudski ponos i vjera biva probudjena. Župnik primajuć ovu dobrodošlu sgodu, opomenut će privatno, uvjek dakako milim i dostojnim načinom. Komu se čini ovo postupanje površno i nestalno, moralo bi mu se reći, da ne pozna onakvih ljudih, koji se mržnjom i oholijom diče uzprkos svomu župniku. Što je rečeno o odličnijih, najme onih, koji nadvisuju ostale ili bogatstvom ili častju ili naukom, valja isto i za one, koji se bilo zašto broje u bolji razred pučanstva, recimo gradski izobražene, koji ako i neimaju časti, bogatstva i znanja ko prvi, ipak ovim navedenim načinom da se postupa i š njimi, buduć su većinom preobučeni prostaci, manje naobraženi, s toga moguće jest, da jošte veću uvriedu nanesu župniku.

3. Puk nižega razreda.

Siromaštvo u Evangjelju jest blaženstvo. Uzor ovoga blaženstva jest sam Spasitelj. Kroz cielo Evangjelje ko sjajna nit, predočuje se. Za to i veli učitelj sviuh učitelja: *beati pauperes*. Baš protivno nauku ovoga svieta. Nije nit čudo. Razmatrajmo siromaha u smislu vjere, vidit ćemo, da je sbilja sretniji nego bogataš, buduć i skloniji poprimiti svako sredstvo spasa, medju koja broji se pravom i opomena. Nećute u sebi nadutosti, pa pokara-li ih župnik, slušaju bez protimbe, te ju primaju k srcu. Opominjajuć župnik siromašnije pučane mora da i ove pokara blago i milom riečju. Njekoji župnici, koji se ne usude nit pisnuti pred bogatimi i mogućnici, nad siromasi i slabići grme i buče. Koje junačtvo?! Niti jih ne znaju opomenuti, van vikom i neuljudnimi rieči. Opomena mora da je blage naravi, kćerka milosrdnosti. Ako se kada i moraju upotrebiti jake i trpke rieči radi nehaja i svoje — glavosti; ipak nikad neka ne bude izljev neuredne srditosti, od koje drugo ne može se očekivati nego srditost i prkos. I osobe nižega razreda imaju sebeljublje, koje hoće biti čašćeno, te kada vide da je župnik prekoračio medju počitanja i pristojnosti, misle se opravdanimi, da nehaju za njegove rieči, pače nastoje vratit mu šilo za ognjilo. Ne mislimo, da su svi siromasi za oto baš i blaženi, već rekosmo, da većinom siromasi najradje primaju sredstva spasa naznačena po Kristu, medju koja brojimo i opomenu. Nevjera u naše ovo doba, ova zapadna guja, nije samo pripuzala u sjajne palače, nije samo otrovala izobražene, već je doplazila i do siromašnih kolibica i do neukih ljudi, te proizvadja istu otrov ko u bogataša najme prezir proti vjeri i svećenstvu. Župnik opominja li ovakve siromahe, mora biti pazljiv i oprezan radi razloga prije navedenih, jer drugčije bez ikoje koristi izvrći će svoju osobu napadajem, smjehu i ruglu. Pomislimo si pismenoga težaka ili bolje radnika, koji čita što mu dopane ruku, više zla nego-li dobra, koje čuje razgovarati po

krčmah svako zlo proti moralu, pa po većih selih ima danas i dućana, u kojih znaju se razpravljati i najsvetije stvari, te i s toga izgubiv svaku ljubav prama sv. vjeri, misli svećenike varatelji i hipokriti, jede meso u petak ko u svetak, ne sluša u zapovjedane dane sv. misu, već živi ko nevjernik. Recimo sada, da se ovomu odputi župnik da ga opomene sbog kletva, sbog pohadjanja nečistih mjesta, radi bezsramnih rieči, koje izgovara svaki tren. Kakvu korist postići će župnik iz opomene? Morao bi se cieniti sretnim, ako bi mu ovaj odgovorio prezirnim posmjehom: g. župniče prošla doba — već danas i sliepci progledali. Pomislite si ženu, koja izgubila svaki stid, a štiti ju zakon, ili barma zna da svaki čas može zaštitu zakona zadobiti, dobro uz to podučenu u nauku ovoga svieta, hoće-li župnik da ju opomene svratiti se u njezinu kuću. Ne stalno, odgovarate: bilo bi nerazumno. Da-li da ju pozove k sebi? Nije-li sasma bezstidna odgovorit će, da ona za taj poziv ne mari, a ima-li što proti njoj g. župnik eno mu svjetovna poglavarstva; nu bude-li ona prava, neće prepustiti da ne podje župniku, da š njime šalu sbija, te da kašnje pripovieda jednakim družicam razgovor sa župnikom najmogućnijim šaljivim načinom. Dakle će ove sasma zaboravit župnik? Ponavljam što prije rekoh: župnik prepustit će privatnu opomenu tada, kada mu je jasno, da opomena bila bi bez koristi, pače prouzročila bi zlo. Dogodi-li se, da mu se pruži umjestna sgoda opomenuti ove, osobito traže-li kakvu milost od njega, sve će tada sile upreti da pospješi dobro i dužnosti svojoj zadovolji, ali dakako blago i krotko.

(Dalje će sliediti.)

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

I više. Promišljajuć on, da je ciena rada u tiesnom odnošaju s pučanstvom, tako, da ona raste, ako se ovo umanjuje, a pada, ako se ovo pomnožuje, zaključuje, da ne ima drugog sredstva, kako da se odkloni ta neprilika nevolje i pauperizma, van to, da se stegne radnička čeljad unutar stanovite granice primjerene potrebam, koju da ne smje prekoračiti prevelikim razplodom. Kojim putem, kojim-li načinom bi se moglo postignuti podobni namišljaj? Pomoću vjerozakona, morala i politike ne, ove bo su utrkmice odredite, e da obodre pomnožaj ljudskoga roda; a navlastito katolicizam, čigovi službenici u savjesti su obvezani, da savjetuju ženitbu, e da se zaprieči blud." Možda bi bila razboritost. Al ova slabo upliva na radnike, da jih navodi na uztegnuće od ženitbe. Zakonâ dakle treba, koji bi je uztegnuli, kako valja. U njekojih krajevih Njemačke i Švajcarske silom zakona nijednomu se radniku ne dozvoljuje ženitbu, ako prije ne dokaže, da zasluži toliko, koliko treba uzdržavanju obitelji. Tim se ne udovoljuje naš ekonomista; popošav dalje, zahtjeva, da iza sklopljene ženitbe, takodjer u ove nek utjeca zakon i traži: Toliko djece i ne više! Želite-li, da stvar kraju dotjerate lakše, izpravite krivo mnienje, koje postoji glede te točke. Pijanac se kori, otac mnogobrojne obitelji usuprot probudjuje sažaljenje. Neobično izopačenje pojmova, koje valja izpraviti tim, da se podvrgne jednaku preziru takodjer i drugi. Ako pako uz izpravak kriva mnienja budete riešili takodjer bračne dužnosti ženu, dužnosti, koja je proti svakomu razlogu naravi, imati ćete tim radničko pučanstvo, koje rastući umjereno neće nikada prevaliti u razplodu granicu, koju propisuje razbor.[1]) To je liek izumljen John-Stuart Millom, da se s družtva za uvjek progna nevolja. Je-li nije-li u volji poštenim dušam, njemu to jednako.

Na čelu je Francezke škole pravom Jean B. Say. Razpravljajuć pitanje o plaćah piše, e da se upoznaju zakoni, koji uredjuju pravilo plaćâ, treba poznati uzroke, koji u redovito doba običavaju uplivati na kolikoću rada, što ju *nudi* radničko pučanstvo, i na kolikoću, što ju *traže* poduzetnici i trošitelji rada ponudjena. Zatim primećuje, da *tražba* rada ovisi od toga, koliko traže trošitelji proizvodâ rada, a *ponuda* rada od toga, koliko ima radnikâ vrstnih izvesti svakojaku vrst rada. To predpostaviv, evo, što veli u pogledu plaće. Ima rad prosta radnika i ima rad čovjeka od zanata, strukovnjaka. Ponuda prvoga izjednačuje lako tražbu. Takova tražba može učiniti, te će nješto malo ponarasti, al *vrlo malo* plaća iznad onog dnevnog iznosa, koji je potrebit obitelji radnika, e da može proživiti te se ovječiti, najme vrlo malo iznad onog iznosa, koji je nuždan svakoj radničkoj obitelji za prehranu do odrasle dobe toliko djece, koliko jih dovoljno, da zamiene otca i mater. Kada plaće nadmaše ponješto malo otu mjeru, porod se radniku umnoži, ponuda veća primjeruje se tražbi rada obsežnijoj. Usuprot, kad je tražba rada manja od one kolikoće čeljadi, koja

---

[1]) Vidi ondje §§. 4. i 6. La religion, la morale, la politique ont prodigué à l'envi les excitations au mariage et à la multiplication de l' espèce humaine dans le mariage; la religion n'a pas même encore cessé ses encouragements. Le clergé catholique, est il inutile de parler d'un autre, puisque aucun autre ne jouit d'une influence considérable sur les eclasses pauvres, le clergé cattolique estime partout que son devoir est de conseiller le mariage a fin de prévenir la fornication. Chap. XIII., §. 1. Si la classe laborieuse acceptait une fois généralement cette opinion, que son bien-être exige la limitation du nombre des familles . . . . . alors il y aurait lien de transformer l' obligation morale de ne pas avoir trop d' enfants en obligation légale. Ondje. §. 2.

se nudi raditi, zaslužba pada izpod onoga, što je nuždno, da se radnička čeljad može uzdržati jednako brojna. Obitelji obterećene djecom a napadnute bolestju s oskudice, u kojoj su prinuždene živiti, bivaju redje: ponuda rada uzme umanjivati, i tim, jer se rada manje nudi, ciena iz nova raste. Sa zanatlijom stvar ide polagatnije. U nestašici djela svojeg zanata on se može ponuditi za djelo prosta radnika, i pošto je obično vrstniji od ovoga, zato se ga ovomu obično predpostavlja. S toga će morati prilagoditi se plaći manjoj od one, koju je vukao od zanata si, i od to doba početi će osjećati onu oskudicu, koja će svršiti onakovom po prilici nevoljom upropašćujućom, koja je prije njega snašla prosta radnika. I tako toli prosti radnik, koli zanatlija idu u susret jednakoj najtežjoj neprilici, makar ovaj kasnije od ovoga. Škola se francezka slaže posvema u tom sa školom englezkom. Tri su ciene ustanovljene radu: najveća, srednja, najmanja: posliednja ne daje radniku nuždna životu.

Svim tim valja opaziti razlikost medju navedenimi ekonomisti. Sva trojica odkriva i daje znati svietu: 1. da radnička čeljad uslied načela trijuh ciena, polag kojih se plaća rad, može pasti u skradnju nevolju, te da i sbilja pada, kada namamljivana većimi plaćami teži da se pomnoži lasnijom ženitbom; 2. da se s ponora te nevolje nemože dići prije, nego-li se iztroši i skonča gladom, oskudicom i bolestju, koja od tuda proizlazi. Al u oči toli užasna prizora ne kaže sva trojica jednaku. Rikardo, spetiv ga, daje razumiti, da je stvar zdvojna, kako da se tomu doskoči. John-Stuart Mill usuprot predlaže liek, koji sastoji u zabrani množitbe radnikâ podčinjujući jih prije i poslije ženitbe zakonitim stegam. Say, premda kruto žali sudbinu radnikâ, odgovara onomu, koji označuje liekom ukinuće sniženja plaćâ tja do izpod nuždna životu, „da siliti koga, da plaća djelo iznad ciene, koju traži onaj, koji se nudja, da ga izvrši, bila bi povreda vlastničtva i atentat na slobodu nagodâ[1]).“

Jednaku nauku glede plaća opetuju nam ekonomiste Njemačke. Rau, Zaccaria, Roseter iztiču suglasno isti zakon o cienah ustanovljenih glede rada, i biedna stanja, u koje propada siromašan radnik, kada ponuda rukâ nadmašuje tražbu rada. I Rodbertus, koji je, ne ima tomu davno, došao na glas svojimi listovi i protuodgovori, nije krzmao pisati, da su svi veliki ekonomiste svijuh naobraženih naroda priznali posve suglasno pomenuti zakon[2]).

Na kraju čujmo, što veli njeki talijanski pisac. Boccardo se ne odaljuje od više navedenih mnienja, van pogledom prostodušnosti govora. Razpravljajuć plaću *potrebitu*, piše ovako: Jednako pravilo, koje valja za mrtve glavnice, valja za *čovjeka-glavnicu.* Najmanja plaća, koja može dopasti radnika, odgovara nuždnu probitku glavničara; mora, najme, zadržavati barem ono, čega neobhodno treba, da žive primjereno svomu položaju i vrh toga amortizirati *čovjeka-glavnicu,* najme ostaviti iza sebe sina, koji da zamjeni sadašnjega radnika. To je plaća *potrebita.*“ Al jao, ako bi se *sadašnji radnik* usudio amortizirati više od jedne *čovjeka-glavnice!* On bi se u tom slučaju ogriešio s neopreza. Jer, „kada narodni značaj kojeg puka slovi s podobna neopreza, da žrtvuje budućnost minulim slastim sadašnjosti, onda množtvo radnikâ leži u nevolji. A to je žalibože uzrok, koji hrani rakranu proletarijata u velikih gradovih. To je pako očiti dokaz zakona, da je i realna plaća u izvrnutu razlogu rada. . .“ Jer „upravo opadanje plaće, to jest nestašica sredstvâ uzdržavanju (uzrok pomenute rak-rane) jest ono, u čem nalazimo bielodanu potvrdu onoga ekonomičkoga zakona, s kojeg plaće stoje u izvrnutu odnošaju ponude rada, to jest množitbe radnikâ[1]).“

U preglavku, polag ekonomistâ plaća radnika, za sve da ima podlogom u teoriji nuždno životu mu, ipak, dočim mora da ovisi od odnošaja ponude i tražbe, u praksi se mienja od višeg na manje i od manjeg na više onoga, što je nuždno radnikovu životu. Je-li posve primjereno pravici ovo praktično načelo?

(Dalje će sliediti.)

[1]) Obliger qui que ce soit à payer des travaux au delà de prix où l'on offre de les exécuter, serait une violation de la propriété et une atteinte porteè à la libertè des transactions. Cours complèt d' economie politique, pratique. Cinquieme partie, chap. X.

[2]) Alle grossen Oekonomen aller civilisirten Völker haben einstimmig dieses Gesetz anerkannt.

[1]) Trattato teorico-pratico di Economia lib. II. cap. 3.

Trostruka ljubav dobroga svećenika. *)

„Hoc est praeceptum meum, ut dilligatis vos invicem.“ — „Qui non dilligit, manet in morte.“
1. Joan.

Mlado srce mora ljubiti i ne može biti bez ljubavi; ono mora ljubiti; jerbo ljubav je život srcu. Ne ljubi-li svoga Boga — Isusa, priliku Otčevu, onda ljubi sviet i što je u svietu — *concupiscentiam carnis, oculorum et superbiam vitae* — i sa svietom propadne. To je veoma važna stvar za milu mladež.

I vi ste mladi godinami — kao svećenici imadete srce, koje čezne za ljubavju. Sve ovisi o tom, komu ćete pokloniti svoje srce — taj vaš alem-kamen.

*) U našoj nadbiskupiji dieli se sv. red obično u drugoj polovici mjeseca srpnja. Nema dvojbe, da spirituali, što bolje mogu, pripravljaju bogoslovce na ovaj preznameniti čin, podučavajuć jih o bremenu svećeničkih dužnosti itd. Dok smo kano pripravnici za sv. redjenje slušali rieči spiritualove, učinili smo sigurno mnogu liepu odluku, da ćemo živjeti i raditi kano pravi nasljednici Kristovi; nu žalibože danas vidimo, da je mnoga odluka ostala neizpunjena. Da se dakle sjetimo obećanja kod sv. redjenja učinjena, priobćujemo ovu veoma liepu consideraciju, koju je glasoviti biskup mariborski Antun Slomšek, taj apoštol naroda slovenskoga, taj otac svoga klera, držao svojim ordinandom god. 1861. pokazujuć jim stazu, kojom imaju kano svećenici stupati, žele-li postići cilj svoj.

Fili, praebe mihi cor; tako govori Bog, ali i sviet. Prijatelji moji! Vi ste na važnom, pogibeljnom razkršću — osobito u prve tri godine vaše duhovne pastve, što će biti odlučno za cieli vaš život: *Videte fratres, ut caute ambuletis: dies enim mali sunt.* Poznam svećenika, koj si je odabrao onu krasnu sv. Ivana kao predgovor k pripravi za sv. misu: *„Deus caritas est; qui manet in caritate, in Deo manet et Deus manet in eo.“* Doista! je-li moguće, da svećenik ne ljubi Boga, koj je njega ljubio prije i jako! Pa ipak, veli sv. Alfons, mnoga pastirica na selu vruće ljubi Boga, nego mnogi svećenik. *„Manete in caritate“*, opominje nas Isus: *„Qui non dilligit, manet in morte.“*

Iza Boga neka ima svećenik još kakvu mu drago stvar, koju za Bogom najviše i na osobit način ljubi; samo žalibože, da njekoji tu stvar upravo obožavaju. *Ubi thesaurus vester ibi et cor vestrum.* Jedan ljubi jezike, drugi prirodne znanosti, treći glasbu; sve liepo i dobro, dok biva umjereno. Šutim ob onih, koji obožavaju novac, vino, ancillam, jerbo veli Apoštol, da je to obožavanje bolvanâ: *Idolorum cultus.*

Ja Vam prijatelji, osobito preporučam trostruku ljubav, ja bi vam rado u srce usaditi trostruki plamen ljubavi, koj će vam u životu svietliti, vas grijati i oduševljavati.

I. Ljubite katoličku crkvu, zaručnicu Isusovu — majku vašu.

„Qui non dilligit Jesum Christum, anathema sit“ veli sv. Pavao; ja pako velim, kako može svećenik ljubiti Isusa, ako je prama crkvi njegovoj hladan — ravnodušna ili čak neprijatelj? *„Filioli mei, non dilligamus verbo neque lingua sed opera et veritate.* *)

1. Svećenik pokazuje ljubav prama kat. crkvi, ako revno podupire kat. misije. Ove su trostruke a) prekomorske u Aziji, Africi i Americi. Svećenik sudjeluje kod ovih misijah podupiruć misijonare molitvom i milostinjom — šireć družtvo sv. Leopolda, „malenoga Isusa“, sakupljajuć darove za sv. grob; već je sv. Pavao sakupljao milostinju za oskudne kršćane u Jeruzalemu. Svećenik neka bude član ovakvih družtva i neka podupire misijonare, kad već sam osobno ne može pohititi, da zapuštenim, *qui sedent in umbra mortis*, naviešta evangjelje; neka svoje župljane na to podtiče, držeć svake godine po jednu propovjed o plemenitoj svrsi ovih bratovšćina; a i u izpovjedaonici će jih preporučiti. Valjan kateheta počimlje već u školi odgajati misijonare i uvede družtvo „malenoga Isusa“ za odkupljivanje poganske djece. Tako se kraljevstvo božje širi na kraj svieta. b) Kraljevstvo božje dolazi k nam, ako sami držimo misije, koje su u naše doba jako potrebne; jerbo je naš naraštaj slab na vjeri, bolestan na ćudorednosti. Obična vjerska poduka i obično bogoslužje nekoristi više, tu treba izvanrednoga lieka, koj ozdravljuje srca, treba misija. Mlad svećenik istina nemože držati misijâ; ali on jih može preporučati podupirati i u njih sudjelovati. c) Dà, on sám drži misije, kad podučava pojedine stališe i uvadja bratovšćine; jerbo su bratovšćine misije za obitelj, u koju često javne misije ne imaju pristupa. Koliko je dobra kadro učiniti dobro uredjeno i dobro rukovodjeno gospojinsko družtvo ili družtvo djevicâ! Nu ipak laglje je stvar početi nego ju k svrsi privesti. *Coepit aedificare et non potuit consummare.*

*) Joan. 3. 18.

2. Tko ljubi svoju majku — crkvu katoličku, taj ju brani — uviek pripravan ustati za njezin nauk, pravice i običaje i neprijatelju se oprieti. On budnim okom pazi na neprijatelja i pripravlja se svom snagom za borbu proti vladajućim bludnjam. O koliko nam zgode k tomu daje concordat, svjetovna vlast papina — na što isti katolici laju. — Budite dakle dobra djetca katol. crkve; ne podriemani stražari, niemi psi, izdajice.

3. Tko ljubi svoju majku katol. crkvu, on štuje i ljubi vrhovnoga glavara, otca svih vjernih, papu — i ovo štovanje i ljubav prama namjestniku božjemu na zemlji nastoji već djetci u srce usaditi.

„Omnes boni pastores in uno sunt, unum sunt. Nam et ipsum Petrum, cui comendabat oves suas, quasi alter alteri, unum secum facere volebat, ut sic ei oves comendaret, ut esset ille caput.“ (s. Augustinus) *„Glorientur pastores; sed qui gloriatur, in Domino glorietur. Hoc est Christo pascere, hoc est in Christo pascere et cum Christo pascere praeter Christum sibi non pascere.“* Svaki od nas mora reći s otci IV. sabora carigradskoga: *Sequentes in omnibus sedem apostolicam et observantes ejus omnia constituta, ut in una omnium communione, quam sedes apostolica praedicat, esse mereamur, in qua est integra et vera christianae religionis soliditas.* Tko uzdrma temeljni kamen, zdrobit će ga.

II. Ljubite liepu lavantsku biskupiju.

1. Ima svećenika, koji u susjednoj biskupiji sve hvale — u svojoj sve kude. *Apud vos non sic.* I kod nas valja ona: *bona mixta malis.* Valjan član biskupije raduje se svemu, što je u biskupiji dobra; što je pako neugodna, to strpljivo podnosi kad ne može popraviti. Ne čini biskupiju liepom okolica — već puk i svećenstvo. S toga svaki, koj ljubi svoju biskupiju, po svojih silah nastoji unaprieditii religiozno-znanstvene zavode. Što je njekoć bio Lavant i što je danas imajuć svoje sjemenište i svoje domaće svećenstvo! Pa tko je sve to učinio? Ljubav dobroga lavantskoga klera. Gimnazija u Celju 1809., sjemenište u Cjelovcu 1810., u sv. Andriji 1850., napokon u Mariboru 1859. podignuto — živi su dokazi požrtvovnoga klera.

2. Brinite se, da vas zamieni mnogo dobrih radnika u vinogradu božjem, zato podučajte i podupirajte dobre učenike; neka vas zanima napredak duhovitih mladića. Tko je utemeljio naš Maximilianum (dječačko sjemenište), podigao siromašnu seljačku djetcu? I ja nebi bio nikada svećenik, da nije bilo otčinske ruke jednoga kapelana, koj mi je bio više nego otac. Ajde i vi činite tako.

3. Svećenik neka štuje svoga biskupa, ako ga možda ne može ljubiti. Negovorim ovdje kano Cicero pro domo sua — ja istina medju vami samo kratko vrieme živim i radim; ali zato uviek će biti istina, što je pisao slavni onaj mučenik sv. Ignacij antiochenski (ad Tral. et Magnes): „*Quotquot Dei et Jesu Christi sunt, hi sunt cum episcopo. Cum episcopo subjecti sitis ut Jesu Christo, videmini mihi non secundum hominem vivere, sed secundum Jesum Christum. In honorem illius, qui amat nos decet obedire sine ullla hypocrisi, quia non solum episcopum hunc visibilem, quis fallit, sed invisibilem decipere conatur.*“ A na drugom mjestu liepo veli: „Svećenici neka su složni s biskupom kao žice na citari.“ Dva su uzroka, da se svećenstvo čestoput s biskupom ne slaže: a) jerbo biskup ne može izpuniti želje svijuh, b) jerbo se svećenici previše brinu za sebe, a premalo za stvar Isukrstovu. Hinc illae lacrimae! Sapienti pauca!

III. Ljubite svoju domovinu; ona je bila vaša kolievka i bit će vaš grob. Tko ljubi svoju domovinu on ljubi svoj narod, svoj jezik, svoju vladu i svoje uredbe — nu samo po primjeru Isusovu i njegovih svetih — *non sicut ethnici.*

1. Ljubite materinski jezik, tu baštinu naših roditelja, taj dragocjeni *Vade mecum* naše predrage majke. Ali nikada ne zaboravite, da je jezik samo sredstvo, a ne svrha i ne idite za onimi, koji za jezik žrtvuju sve — dà i istu vjeru; koji preziru i progone sve, što nije njihovo. Takav ultranizam radja ljudoždere, prouzrokuje strahovit uništujući rat. Extrema se tangunt, a ne donose ništa dobra. Nije naša zadaća druge jezike uništiti; već naš materinski jezik na dostojnu čast podići. *Hoc est meum consilium; puto autem, me spiritum in hac re habere.*

2. Ljubite narodne institucije. Što su njekoć učinili misijonari za kulturu naše liepe domovine; koliko još sada čini za sjevernu Ameriku jedan jedini misijonar Pirc! Svaki duhovni pastir jest misijonar i ima nastojati oko vremenitoga dobra, oko naobrazbe duha, oko poljepšanja domovine i oko naprednijega obradjivanja zemljišta, a da ne bude zato podpun muž niti pohlepan za novcem. N. pr. kod sv. Martina u Rosenthalu usadio je svećenik najplemenitije voćke, a i Brandner, tu izvrstnu vinsku kapljicu usadila je duhovna ruka. Tko zanemaruje, što mu je povjereno on grieši. *) Svećenik neka ljubi svoju zemaljsku domovinu, ali ne smje zaboraviti vječnu.

3. Ljubite zemaljskoga vladara i njegova namjestnike. Ova točka u naše vrieme veoma važna, ali i pogibeljna, po svećenika tim pogibeljnija, jerbo je sviet i njegova politika postao nesigurno, uzburkano more, po kom brode narodi ne znajuć ni sami, kamo. O tom samo njekoliko rieči, da vam budu kompas, po kom ćete se znati ravnati: a) *Time Deum fili mi, et regem (honora) et cum detractoribus non commisceacaris, quoniam repente consurget perditio eorum, et ruinam utriusque quis novit?* *) Štujte vladara — i daleko budite od onih vikača i prilizavaca, koji danas viču *vivat*, a sutra *pereat*. I za careve i kraljeve valja ova: *Donec eris felix, multos numerabis amicos, tempora si fuerint nubila, solus eris.* Ljubimo dakle našega cara po milosti božjoj *ast non verbo et lingua sed opere.* b) *Date, quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei*, Deo. **) U tom neka svećenik daje puku dobar primjer. Neka poduči podložnike, kako mnogo dobra imamo od valjano uredjene države — et si bona accepimus. . . . . . . c) Svećenik neka sliedi primjer Isusov — i neka se ne mieša u modernu politiku. Izkustvo od god. 1848. uči nas, da svećenikom na tom polju nisu ruže cvale. Krist je pobjegao, kad su ga htjeli učiniti kraljem: „*Meum regnum non est de hoc mundo.*“ Nastupe-li pako težka vremena, onda stojmo hrabro za Boga, crkvu, domovinu i kralja. „Vse za Boga i domovino“ usque ad vincula et carcerem.

Kako se dostojno drže pravi biskupi u Italiji — kako je velik i glasovit Klement August Droste (Nadbiskup u Kölnu); kako su kukavni politički strančari u Italiji, Ugarskoj i kod nas!

Nemojmo biti zanešenjaci. Revolucija je trul most, koj pokopa svoje graditelje, i proždre svoju vlastitu djetcu, — ona neka bude daleko od nas. „*Nunc autem manet fides, spes et caritas, tria haec; sed major eorum caritas.*“

Priobćio . . . . X.

Dopis.

Crkvena. (*Dar kapelici sv. Duha*) Čitateljem „Kat. Lista“ jur poznati dobročinitelj župe Crkvenske, preč. g. kanonik i opat Franjo Huszar, ovjekovječio je opet novim veledušnim poklonom ovdje svoju nezaboravnu uspomenu. Taj pako dar pripao je kapeli sv. Duha, koja je bila god. 1860. na uspomenu porodjenja nj. c. k. visosti carevića Rudolfa za župnikovanja istog preč. g. našeg dobročinitelja u crkvenih vinogradih podignuta, za koju se On i danas osobitom ljubavju zauzimlje, te u njoj želi takodjer svoje umrle ostanke jednom umrvšeg tiela sahraniti dati, da ovdje u miru čekaju svoje slavno, da Bog dade, uskrsnuće! — Na zvoniku te kapele bijaše nerazmjerno velika jabuka, koju je preč. g. naš darovnik dao zamieniti novom u razmjernoj prama zvoniku i crkvi veličini, istu dobro pozlatiti, križ obnoviti, krov na tornju bojadisati, a na crkvi popraviti, i sav zvonik, kao i vanjsko lice crkve urediti i pobieliti — troškom od 130 fr. — Osim toga da se praznija mjesta na zidih u kapeli izpune, nabavio je liepe, metar visoke, pozlaćenimi liepimi okviri urešene slike, uljenom masti na platnu slikane medju timi: Mariju, kraljicu nebesku s Isusom djetetom, — i sv. Josipa, takodjer s djetetom Isusom. —

*) Ovo valja dobro pamtiti, kad se traži ekonomička župa.

*) Prov. 24, 21. — **) Math. 22. 21.

Za koj veledušni poklon, i liepi ures crkve župnik i župljani visokočastnomu svomu dobročinitelju ovim najtopliju zahvalnost izjavljaju sa željom: da pri dragom Bogu obilnu plaću našao!

Viestnik.

Zagreb. Prošle nedjelje (25. o. mj.) podielio je uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup jedanaestorici djakona presbyterat. Isti dan položili su mladi svećenici propisanu prisegu, predstavili se uzoritomu nadpastiru, koji ih je poslje otčinskoga savjeta pri stolu svojem k objedu sakupio.

— Po čl. XXX. konkordata crkvenimi dobri upravlja kod nas vlast crkvena, kojoj to pripada po kanoničkih propisih, uz njeki ipak uticaj i svjetovne vlasti. Poslje sklopljenoga konkordata predložili su biskupi austrijski nj. c. kr. apošt. veličanstvu iz svoje skupštine godine 1856. naputak, koga bi se duhovnici u upravi imetka i polaganja računa držat imali. Taj naputak poprimilo je i god. 1858. izdalo je Nj. c. kr. apošt. Veličanstvo, te je kod nas u krieposti bio sve do sada. Prošle godine ustanovljen je kod nas u sporazumu s našom vis. kr. zemaljskom vladom posebni računarski odsjek, koji izpituje račune crkvene, nadarbinske i zadušbinske. Da bude laglji posao tomu odsjeku, a dušobrižno svećenstvo, da znade, kako mu je dobrom crkvenim upravljati, i kako račune polagati, izdao je preč. nadb. duh. stol iznova „Naputak za upravu pokretne i nepokretne imovine spadajuće na crkve, nadarbe i zadušbine u nadbiskupiji zagrebačkoj.“ Novi ovaj naputak dopunjen je i razjašnjen prema do sada opaženim nedostatkom, te se ga držati imadu počam od 1. siečnja 1881. svi župnici ili upravljatelji župa, te nadarbenici ove nadbiskupije kod uprave imetka i dobara crkvenih, zadušbinskih, nadarbinskih, te kod dotičnih računa. — K ovomu dodan je i Naputak podarcidjakonom za pregledanje crkvenih blagajna, računa i računskih izvada, te raznovrstni obrazci za Račune, Izvadke iz računa župnih, Obveznice, Zadužnice, ravnovrstne ugovore itd., kakve obrazce može dobiti dušobrižno svećenstvo u tiskari Albrechtovoj. Prigodom izpita župničkih izpitivat će se i ob ustanova ovoga Naputka. Stoga dobit ga može svaki svećenik naše dioeceze, koji ga zatraži u pisarni nadbiskupskoj. Pošto je u naputku ustanova i glede pokrovitelja poziva uzoriti nadpastir sve župnike i upravitelje župa, koji imadu privatne pokrovitelje, neka nje ili njihove punomoćnike preko podarhidjakona u nadb. pisarnu dojave, da se i njim po primjerak Naputka poslati može.

— Od njekoga vremena sve manje se pazi u Zagrebu na svetkovanje nedjelje. Mi smo vidjeli sami, a i prijatelji su nam pripoviedali, kako se na mnogih novih gradnjah radi po blagdanih i to posve javno, naravno na sablazan puka, koji dolazi u veliku broju po svetkovinah u glavni grad. Da se dan Gospodnji sveti bditi mora duhovna a i svjetovna vlast. Mi ne znamo, je-li ovo kršenje poznato jednoj i drugoj, pak ako jest, radi li se to s njihovom privoljom. Mi znademo samo to, da se radi i onda, kad za to nikakva i malo samo važna razloga ne ima; da se radi i kod takovih gradnja, kojih bez znamenite pripomoći svećenstva nikad bilo ne bi. Je-li to može koristiti vjeri našoj svetoj, i koliko će to donesti prave sreće domu našemu — neka sude oni, kojim je Bog dao oblast, pa i dužnost, da na to paze.

Rim. Sv. otac držat će konsistorij u kolovozu. Tada će se u allokuciji obazrieti na najnovije dogodjaje po Francezkoj i Belgiji. Pronuncij Bečki Jacobini primit će kardinalski šešir, te i ostati u Rimu. Njega će valjda zamieniti mons. Roncetti, do sada nuncij u Münchenu.

Belgija. Na što je smjerao novi školski zakon i svekoliko dogovaranje belgijske vlade sa rimskom stolicom, vidimo sada jasno. Rimska je stolica svietu objavila svoju spomenicu. Sadržaj njezin je evo pred nami: On pokazuje jasno, tko je bio dvoličan i prevejan kukavac. Sve što smo nedavno javili o držanju rim. stolice u tom pitanju, potvrdjuje sada spomenica i objelodanjena brzojavka državnoga tajnika kardinala Nine na nuncija Vannutelli-a u Brüsselu. Iz svega se vidi, da je ministar Frere-Orban i isti kralj dobro znao, što u tom pitanju misli rim. stolica, a to tim više, što je ministar tražio, da se depeša opozove. On ju je dakle dobro razumio a nije se ipak sedam dana kasnije stidio u zastupničkoj komori bučiti, da je Rim u oprieci i razdoru sa belgijskim episkopatom. Što više. Ministar se nije sramio u daljnjem svojem dogovaranju biediti rim. stolicu, da ga je zavela u dvojbu, tko dobro radi, da-li episkopat ili on. Cieli sviet morati će priznati, da je ministar gadno i nedostojno, da nereknemo nepošteno radio i vriedjao rim. stolicu. Ako je poslanik ostavio Rim a Vannutelli Brüssel, to ga nisu ostavili s razloga, koje je naveo ministar, već iz posve drugih, za koje dobro znade i ministar i kralj Leopold. A svatko će morati reći, da je svemu bila kriva Frere-Orbanova zidarska sljeparija odjevena u mastnu laž.

Knjižtvo. Cvietnjak. Zabavnik za hrvatsku mladež. Izdao ga sbor duh. mladeži zagrebske, književno družtvo bogoslova na hrvatskom sveučilištu. Godina II. Sa slikom dobročinitelja sborova Metela Ožegovića. — Prije 12 godina izdao je sbor prviput ovakav zabavnik. Pošto je mladež onu knjigu vrlo radostno prihvatila odlučio je sbor ljetos, da će od sada po mogućnosti godimice izdavat „Cvietnjak.“ U knjizi imade pjesmica, pripoviesti, pouke i ćudoredno-poučnih crtica. Izradjivano je sve liepom pomnjom, a odiše žarkom ljubavi prema vjeri i domovini. Mi s toga preporučamo toplo ovu knjigu mladeži. Ciena je prostije vezanoj, nu u tvrdih koricah 38 novč., a sa zlatorezom 50 novč.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 32. U Zagrebu, 5. kolovoza 1880. **Tečaj XXXI**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Dužnosti župnika.

(Priredio — s.)

(Dalje.)

4. Različni načini opomene.

Ima više načina, kojimi možemo opomenuti krivca. Mi ćemo ih spomenuti, a župniku je na volju izabrati koji mu se vidi prikladniji. Prvi je način: župnik može osobno i neposredno opomenuti. Ako je osoba odličnija, biti će što ugladjeniji, kako već spomenuh, da opomena bude plodonosna. Župnik početi će po prilici ovako: kako već odavna upoznao ga kao čovjeka, koji mari za svoje poštenje, te ga zato i veoma cieni, nit bi bio ovamo došao, da ga ne počituje, ako ga pako opominje, čini ne radi sgoljne dužnosti, već većinom s toga, što mu želi svako dobro; kad bi mogao uviriti u srce uvidio bi, da se ne prečinja, nu da je uvjek na uslugu mu pripravan, samo opet radi njegova dobra. Župnik izreći će sasma jednostavno ovu opomenu, neće pretjerivati niti živimi bojami opisivati zlo i posljedice zla, neće razglabati u potankosti, budući bi opazio krivac, da je to sbilja karanje. Moramo biti osvjedočeni, da je silno sebeljublje, osobito u odličnije gospode, koja većinom slušaju laskanja, a karanja nikada. Opaze-li, da im se ma u čemu uzkratilo štovanje, pa i u najmanjemu, ćute se uvredjeni barem u sebi, te postaju najneharniji, da se okoriste opomenom. Sasvim tim župnik neće si mnogo razbijati glave, kako da ga nagovori, još manje biti će laskav, tim bi radio proti svomu zvanju i bitnosti te svrhi svoga govora. Odlična osoba opazit će odmah, da je govor ovaj samo s toga tako mio, da se osladi te da laglje probavi gorak liek. Jakob sastav se sa razsrdjenim bratom Ezavom nije se bojao saviesti, kad mu je rekao: *Vidi faciem tuam quasi viderim vultum Dei.* *)

¹) Gen. 33, 10.

Osim neposredna i osobna načina opomene, može si župnik izabrati i posredni način, i taj će tada poprimiti, kad bi predvidio, da bi dotična odlična osoba bila presenećena osobnom opomenom. Posredno može se opomenuti po majci, ženi, sestri, ili po bližnjem rodjaku ili vjernom prijatelju. Ovaj način puno je blaži, nu i manje uspješan, budući župnik ne može pobiti njegove uzroke, razloge, protuodgovore, koje bi mogao navesti, ipak dobro je i ovako opomenuti, osobito ako se predvidja, da bi pogibeljna bila jača opomena, jer se ni kod lieka ne gleda toliko na jakost njegovu, koliko na potrebu.

Ako bi se i ovaj način vidio malko odviše škakljiv ili neprikladan, što bi moglo biti ako se radi o nećudorednom životu (neima dvojbe, da bi mogao planuti, kad bi vidio, da ga u tom opominje majka, sestra, i još gorje žena), to će uzeti drugi prikladniji, na kojega stalno neće se moći tužiti, samo voljan-li je čuti i prihvatiti opomenu. Način ovaj jest: napisati mu privatno pismo. Pismo bit će sastavljeno ugladjeno, učtivo, po dostojanstvu dotičnoga. Papir je strpljiv, na njemu se mnogo dade napisati, mogu se i pobiti tobožnji njegovi uzroci, koje bi on možebit proturekao, a k tomu ugodnije je ovo za njega, jer nebi bio tako zasramljen, kao kad bi se opomenuo kroz rodjaka ili prijatelja. Ovo je veoma prikladno sredstvo opomene. Da navedem primjer iz vlastitog izkustva, kad sam još bio duhovnim pomoćnikom. Stvar u sebi nije tako važna, nu koristna je barem s toga, što se i u drugih prekršajih isto može učiniti. Bila njeka odlična gospoja, koja bi rado dolazila u sanctuarium i ovdje sjedila u klupah. Župnik zabranio bio to. Budući bilo poveće mjesto, hćele i ostale gospoje dolaziti onamo. Tu je došlo gospoja, ali i gospojica, a gdje vrana tu i gavrana. — Župnik da za-

preči nered u crkvi napiše vrlo učtivo pismo na dotičnu gospoju. U početku malko naoblačilo se, nu kašnje razvedri se, jer su gospoja i suprug opazili, da je stvar sasma pravedna, te i sa župnikom kašnje bili najveći prijatelji.

Pozna-li župnik da nijedan od navedenih načina nije prikladan, preostaje mu jošte jedan, veoma jak i uspješan, osobito za odlične osobe, i to je opomena negativna. Mora se pripomenuti da griešnik, kada zna da je grieh poznat, uvjek je na oprezu, da ga tko ne ukori, osobito onaj, komu je to dužnost, kao što je župniku, s toga i pazi na svaki njegov kret glede svoje osobe, kako š njime govori, kako ga pozdravlja, pohadja-li ga po navadi; i u istinu našav promjenu, dađne značenje koje njoj pripada, upoznaje nju ko izrečenu opomenu. Župnik može opomenuti griešnika i ovim: govorom, pozdravom ozbiljnijega lica, ili zapustiv koji obični pohod, ili ako ga i pohodi učinit će taj pohod manjom nego dosele prijaznošću. Tako župnik pruža dovoljne dokaze zlovolje, opominja prem šuti, govori mu da čini zlo, a da ni ne izusti ikoju rieč. Ponavljamo: opomena je ko liek, kojim se može upravljati raznimi načini, a da ne gubi svoju narav, pa ipak pridrži svoj uspjeh. Već vidismo da župnik može koga pokarati i javnom opomenom.

5. Kojim osobam mora osobitu brigu posvetiti.

Duh ljubavi mora pobuditi župnika, da opomene sve grešnike, povjerene svojoj duhovnoj pastvi, u koliko se slaže opomena s kršćanskom razboritošću. Njekojim mora ipak posvetiti veću duhovnu njegu. Na prvom su mjestu: griešnici s neznanja. Ovi više trebaju i radje se okoriste opomenom. Više trebaju, jer im neznanje prieči, da ne upoznaju istinu; radje primaju korist, buduć opomenom izčeznuo je uzrok prekršaja, koji će s toga i prestati, buduć je prestalo i neznanje. Ako se neznanje sljubilo sa zlobom, opomena oduzeti će prvi uzrok, ostat će dakako drugi, i neće se moći nadati podpunomu poboljšanju, nu ipak nestalo je od dvajuh jednoga uzroka, koji prouzročivahu prekršaje, te će se s toga i ovi umanjiti i biti će poboljšanje djelomično, što je takodjer znatno dobro.

Iza ovih na redu su oni, koji grieše iz slaboće. U ovih slabost i zloća uzko je skopčana, s toga se niti ne mogu izpričati, nu ipak zaslužuju osobito sažaljenje. Ima ljudi, koji ne imaju zle ćudi, pače ima ih, koji imaju dobru, žele živjeti krepostno, i tako živu kada ne imaju osobite sgode da padnu, nu tada, kada su u prigodi, puštaju se sasma predobiti, zatim se kaju, a opet kašnje istom lahkoćom kao i prije padaju u grieh. Za ove imat će župnik osobitu brigu, uzdajuć se, da će nje s vremenom učvrstiti u dobrih i stalnih odlukah, tako, da će jednom stalno biti bolji.

Vredna je takodjer osobite pazke i nadobujna mladost, jer na mladjih sviet ostaje. Mladež grieši većinom s neznanja i slaboće, radi toga poprimit će župnik osobitu gorljivost, da ih krene s puta propasti. Dostojni su oni mnogo puta osobita sažaljenja radi zločestoga kućnoga odgojenja, sbog neizkustva, lahkoumnosti i nestalnosti suda. Valja znati, da u mladosti veće ima sklonosti, a manje oholosti i svojeglavosti nego-li u odraslih, s toga će i opomena mnogo laglje proizvesti svoj plod. Uzmimo da mladići pripadaju obitelji odličnoj, a neprijateljskoj vjeri i njezinim službenikom, s toga su župniku nepristupni, nu sa svim tim bit će veoma riedak slučaj, da se može župnik izvinuti od opomene, buduć ne ima se bojati od njih napadaja, koji mogli bi ga zapasti kad bi opominjao odrasle. Najveća može biti da opomena bude nekoristna, s toga ne učini-li dobro neće niti zlo. Jesu-li pako njihovi roditelji prijatelji vjeri i svećenstu, bit će dobro da ih župnik opomene u njihovoj prisutnosti. Zasluže-li opomenu djevojčice, moraju se uvjek opomenuti, osobito odraslije, u prisutnosti majke ili njihovih rodjakinja. Nebi bilo liepo, ako bi župnik pozvao same djevojke, niti tada, kad bi nje morao opomenuti radi njihovih prekršaja. Misli-li, da bi dobro bilo, kad bi ih na samu opomenuo, morao bi nje zvati k izpovjedaonici. Mogo bi tko reći, da je ovo ciepidlačenje; sa svim tim neka budu ob ovom osvjedočeni mladi župnici, pa da zadovoljstvom ovako rade i u svojoj kasnoj starosti. Ne može se predstaviti, kako dobar utisak čine na puk ovake obzirnosti u sličnih predmetih.

6. Dvie primjetbe o ljubeznoj opomeni.

Opomena, kćerka ljubavi, mora imati kako već napomenusmo, ljubeznu narav majke svoje. Buduć pako ljubav uviek teži da postigne svoju svrhu, najme pravo dobro bližnjega, koje se ne može uviek postići ljubeznim načinom (kadkada je ozbiljan i strog uspješniji), te se s toga i ne može zahtjevati, da bude ova uviek te nepromjenljivo mila; nego opomena, koja proizlazi iz ljubavi, mora kadkada biti oštra i osjetljiva. Primjer odveć ljubezne opomene imamo u sv. pismu. Svećenik Eli bio je s toga i ukoren i kažnjen. Vidja-li župnik, da je opomenuti svojeglav, poprimit će jača sredstva dužnim obzirom i razborom, pače može se poslužiti i grožnjami,

te ako je u njegovoj vlasti moć, može i kazniti grešećega, ili zavisi-li o njem, da ga može lišiti kojega dobročinstva, može i to učiniti, kao što je n. pr. podpora župnoga ureda, preporuka, kakva plaća itd. U slučaju pako da se pretnje njegove sve imaju svesti u praznu viku i buku, bolje je uvjek uztrpiti se, budući zli, poznavajuć da župnik proti njima ništa ne može, samo bi ga ruglu izvrgavali, te bi nastavili svoje nerede baš njemu uzprkos.

Preporučiv u obće, da bude opomena mila i ljubezna, potrebita je ipak njeka primjetba prama ženam, osobito mlade-li su. Istina, bile žene stare bile mlade, mora župnik s njima postupati kršćanskom ljubavlju ko i prama mužkarcem, jer su takodjer naš bližnji; ali ipak župnik govoreć s njima, neka ne ima običajnu navadu govoriti milo i ljubezno, mora bo biti na oprezu, prem mu se čini, da su njekoje prikladne dobroj opomeni, te bi njegove rieči morale proizvesti dobar plod. Kršćanska ljubav prama ženam nesmije se pokazivati u kakvoj sklonosti, nego budi takva, da bûdi počitanje s jedne i druge strane, drugčije prieti pogibelj njemu i njima. Milo i ljubezno neka govori sa mužkarci, što će uvjek postići najbolji utisak, nu sa ženami nikada, jer učinit će zlo pa i najgorje.

U ostalom ja ne kažem, da se mora sa ženami poprimiti *sermo brevis et durus* uzev rieč ovu strogo; ja mislim, da župnik govoreć s njima ne mora baš brojiti rieči potrebitih za poduku i opomenu, nu takodjer mislim, da se mora čuvati nesgrapnosti misli i izraza. Razgovor Krista sa Samaritankom je podpuni uztuk proti *sermo brevis et durus* uzev rieč u podpunom smislu, nu neka se ne dvoji, da se ima s njima postupati uvjek dostojnim obzirom, i to je potrebito bilo one i od najnižega razreda, jer ako one i ne zaslužuju ovo počitanje, dobro je da se upotrebi radi zamjenite slaboće. Dakle rieči mile i ljubezne nisu rieči obzira i počitanja, već pouzdanja, koje nikad ne ima mjesta medju svećenici i ženami. Ob ovom predmetu bit će jošte sgode koju reći.

(Dalje će sliediti.)

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

IV.

Je-li načelo plaćâ, kako ga uredjuju današnji ekonomiste, u svem primjerno pravici?

Prije, nego nam se upustiti u to važno pitanje, opaziti nam je, da su nerodica, trgovačka kriza, družtveni nemiri i tim podobni slučaji izključeni od naše podmnjeve. Naš se govor steže o redovita vremena, u kojih nastaje pitanje o **s a m o m** regulatornom načelu plaćâ, kakovim nas nudjaju današnji ekonomiste. To predpostaviv, evo pitanja: Je-li pravično načelo, koje, postavljajuć kao sriednju cienu rada toliko, koliko je nuždno životu radnika, ustanovljuje, da realna plaća, kao što može rasti iznad one ciene, tako može i padati izpod nje? Današnji ekonomiste vele, da jest: naše mnienje o tom, da-li se može sniziti izpod srednje ciene ili izpod nuždna, veli, da nije. One ciene, velimo, odgovarajuće nuždi: 1. koja se ravna polag ciene živeža, koji je potrebit *običnu* radničkomu životu *po običaju zemlje*; 2. koja je dovoljna *običnoj* radničkoj obitelji, koju, drži se, da sačinjavaju muž, žena i dva do četiri sina. Na tih podlogah, mnijemo, da valja osnivati običnu ocienu, da se sud ustanovljujući plaću može nazvati pravičnim.

To predpostaviv, evo prvog dokaza. Da se udovolji onomu, što zahtjeva stroga pravica, valja, da „dati“ i „uzeti“ bude jednako. Što čini vaš radnik? On troši svoje sile u vašoj služnosti: dakle ima pravo, da mu je povratite onom plaćom, koje tomu treba. Al kraj toga, što on troši svoje sile vam na korist, on takodjer iztrošuje život: dakle on ima još i drugo pravo, da mu ga povratite u porodu, dajuć mu toliko onoga, što je nuždno, da ga odgoji. Kako vidite, ovdje vlada sama pravica: i s toga il dati radniku naznačeno nuždno, il pogriešiti.

Sami ekonomiste umuju našem mnienju u prilog. Radnika oni smatraju kano glavnicu. Boccardo opisujuć ga nazivlje ga *čovjekom-glavnicom*. Pelegrin Rossi, u svojih predavanjih o ekonomiji, s ove idee toli kukavne, kao što je radnik, evo, kako umstvuje. Mislite si, veli, posjednika jednoga il više konja, koji daje u najam. Koja će biti naknada nuždna tomu posjedniku, da ne gubi svoje, da bude netaknuta glavnica mu? Jasno je, da mora izvaditi s tog najma toliko, koliko je nuždno, da uzdrži svoju marvu i sam sebe, i da odšteti malo po malo glavnicu, koju je uložio u kupnji tieh konja, da, kad ovih ponestane, može nadomjestiti toliko drugih. To je naknada naravna, za kojom **n a j m a n j e** mu je težiti, uz pogibelj oštete svoga otčinstva. Ako dobije više, tim bolje. Stoji vjekom neoborivo ipak, da mu je naknada ovdje naznačena neobhodno nuždna, da ne postrada u svojem poslu, te, ako od svojeg najma ne dobije ono, čim da prehrani konje si, da jih redi kako treba, da jih lieči oboljele, da jih nadomjesti, kad postanu nesposobni za rad, posao mu je rdjav, umro je trgovinstvu. Uporabite, molim vas, *glavnicu-konja* na tako nazvatu *čovjeka-glavnicu*. Prispodobiv radnika čovjeku, koji posjeduje kakov stroj od svoje osobe nerazdruživ, valja jednako zaključiti u svakom slučaju, da njegova plaća nuždna mora sastojati najmanje u tom, što mu treba životu, u hrani u odielu, u stanu primjerenu njegovomu položaju, i da može ostaviti iza sebe nasliednika si u svojem poslu. Da ne bi tako bilo, *čovjek-glavnica* bio bi izpod *konja-*

*

glavnice, o kojem se dokazalo, da treba, hoće-li zaslužiti prieko svoga i uzdržavanja gospodara si, toliko onoga jošte, koliko je dovoljno, da ga zamiene, kad postane nesposobnim za rad. Tako umuje čuveni ekonomista[1]), a s njegova govora umstvujemo i mi u svojem smjeru. U predmnievanu slučaju onaj dobričina, koji daje u najam svoje konje, te se zadovoljuje onim, što mu je nuždno, da uzdrži sebe u životu i glavnicu si u cielosti, vrši-li on zakon stroge pravice, kad to traži? Nitko ne može podvojiti o tom. Taj probitak skradnja je granica, do koje se može popustiti u obrtnosti; pošto za jedan potez niže začima gubitak glavnice. Mislite si sada, da bi taj individuum bio usiljen bud kako, da pristane prieko svoje volje na naknadu manju, nego je nuždna više naznačena, da-li bi u tom bila nepravda? O tom ne ima dvojbe; jer bi silovatelj bio povodom više il manje izravnim šteti, koju taj individuum podnosi. Uporabite sada, molim vas, sve to na slučaj radnika, i viditi ćete: 1. da plaća nuždna dotiče krajnju granice, što mu se mora dati kao naknada njegova rada; 2. da je izpod te dosljedno tomu nepravica.

Niti se ne izvodi drugčije od onoga, što tvrdi Adam Smith. „Čovjek, piše on, mora uvjek živiti od svojeg djela, i njegove plaće moraju barem biti dovoljne da ga uzdrže. One moraju većinom slučajeva biti ponješto više, inače mu ne bi bilo moguće dohranjivati obitelj, ni sloj takovih radnika ne bi mogao trajati prieko prvog koljena.“ Niže, označuje on otu plaću kano „očevidno najmanju, što ju može dopustiti jednostavna čovječnost.“ Nu ako plaća mora najmanje da siže do te mjere, ako je ta mjera najmanja, sliedi, da ona siže do skrajnje točke umaljenja u granicah pravice, izpod kojeg začima nepravica. Po tom nastavlja veliki taj ekonomista: „Gospodin Cantillon s tog razloga reć bi da predmnieva, da najniži redovi običnih radnika moraju svaki put dobiti barem dvostruku od svoga vlastita uzdržavanja, e da jedan za drugoga mogu biti u stanju uzgojiti po dva dječka; dočim se rad žene, pogledom na neobhodno potrebitu brigu za svoje dječke, ne smatra većim, nego-li ga dovoljno, da uzdrži samu sebe. Al se uzimlje, da polovica rodjenih dječaka umre prije doraslosti. Najsiromašniji radnici dakle moraju s otog razloga jedan za drugoga gledati da uzgoje barem četiri dječka, e da dvojica jih ima vjerojatnost, da će dospjeti do one dobe. Nuždno se uzdržavanje četvorice dječaka drži da može biti mal ne jednako onomu jednoga čovjeka... Te tako se najmanje čini nedvojbenim, da uzdržavanju jedne obitelji, rad muža i žene ukupno mora, takodjer i u najnižih vrstih obična rada, biti vrstan, da steče što-god više od onoga, nego je upravo nuždno uzdržavanju sama sebe.[1]) Ima-li se tomu, drugomu-li komu razmjeru pojednačiti plaća prostog radnika, Smith neće da opredieli. Nu kao što je njemu dosta, da je razjasnio svoje mnienje glede ove točke, da plaća, najme, mora biti radje veća od nuždna uzdržavanju radnika, nego da bude samo jednaka, tako jest i nam dosta, da uztvrdimo, njegov ugled da povladjuje naše mnienje. Po čem umujuć s obična suda samih ekonomista, zaključak, na koji napravac dolazimo, jest očevidan. Kojigod put ciena rada ne sjednačuje ono, što je radniku nuždno životu u doba redovito, zahtjevu se pravice ne zadovoljuje, i zato se ne može držati pravednim ono načelo, koje dopušta umalu plaće do izpod nuždna. Drugimi rieči. U nazočnom pitanju na polju smo izmjenične pravice, koja zahtjeva, da bude jednakost odnošaja. Toliko daje jedan, a toliko mora drugi uzvratiti. Radnik pako daje gospodaru djelo uharno, jednake vriednote plaći nuždnoj više označenoj: dakle je gospodar dužan, da mu ga uzvrati. Razlog je jednostavan i očevidan. Navedeno načelo ne može da valja izpod ote ciene.

S druge strane. Obogatiti se na račun drugoga, zvalo se to prevarom, zvalo se kradjom, i kojim mu drago drugim imenom, ne izlazi izvan okvira nepravice. Tako biva u našem slučaju. I sbilja, uz predmnievu navedenih ekonomista, gdje raste ponuda rada preobilno, jednakom se mjerom umanjuje plaća takodjer i izpod nuždna. S toga se dogodi, da onaj gospodar, koji je u redovito doba stanovitim iznosom plaćao deset radnika, sad je nasuprot u stanju plaćati jih četrnaest. Tako, te na kraju svakoga dana nalazi, da ne potroši ma niti novčića više, nadometak probitka, što ga nameću četiri dana rada. Na čigov se on račun obogaćuje o taj dobitak, očevidno je. Na račun siromašnih radnika, koji za sve da mu nameću onu korist, koju mu običavahu prinositi svojim radom u redovito doba, svim tim se naknadjuju cienom manjom od onoga, što se drži potrebitim.

A sada gledajte, što se dogadja uslied te teorije. Predpostaviv, da se plaća može sniziti izpod mjere potrebita, radnik se neodoljivo tjera do najžalostnije točke, da mora il kuburiti od tudje milostinje, il pomoći si načinom opakim, il postradati s oskudice. Tri posljedice, koje se moraju prekoriti na sav glas. Mora prekoriti se prva, jer je nepravedno, živiti od tudje milostinje, kad se može živiti od svoga; prekoriti se mora druga, jer je nećudoredna; mora se prekoriti treća, jer je učinak

[1]) Ainsi, quand même on voudrait se permettre de comparer le travailleur a un être possédant une machine inséparable de sa personne, toujours serait-il que le salaire nécessaire consisterait pour le moins dans ce qu'il lui faut pour vivre, pour se nourir, s' habiler, se loger, pour vivre conformément a son état, et de plus pour laisser apres lui un homme qui le remplace, pour élever ses enfants, pour les mettre en état d'arriver, eux aussi, à l'âge et à la position de travailleur... Sans cela il se trouverait dans un pire condition que celui dont nous parlions, qui doit chaque année épargner une somme suffisante pour réformer le capital qui se détériore. Cours d' Economie politique, 1. III. dixième leçon.

[1]) Ricerche sopra la natura e le cause della ricchezza delle nazioni, capit. VIII. Vid. Biblioteca dell' Economista, svez. II.

ugladjene surovosti. Čini-li vam se, da je pravedno načelo, koje uporabljeno, sobom vuče neodoljivo ovu il onu od opačina te vrsti?

A ipak je tako. Navedeni ekonomiste, nepomični u tom, spominju njekakovom nasladom onu Rikarda Cobdena, da *su* najme *plaće visoke onda, kada dva glavničara traže jednoga ra nika, a nizke i kukavne, kada dva radnika lete za jednim glavničarom.* Ovdje je, polag našega mnienja, bludnja, najme u tom, da se dopušta, da ciena rada ovisi samo od broja konkurentâ. Probitak, što ju daje radnik gospodaru svojim radom, stvar je realna, kojoj odgovara stanovita opredieljena vrednost, koju je gospodar dužan radniku. Dopustite-li, da on ovisi u praktičnom slučaju od broja natjecateljâ vi ste ga pustili na volju gospodarove proždrljivosti. Mislite si rulju radnikâ s lavežem od gladi u želudcu, a s mišlju u glavi o ženi i djeci, koji skapavaju s oskudice. Ne čini-li vam se bezdvojbenim, da pohlepan gospodar ima najljepšu sgodu pritegnuti jih na onu kukavnu plaću, koju voli? Buduć je nješto više od ništa, njoj se prilagodio gladan radnik. Nu onaj veći probitak, što si ga taj gospodar izvadio uslied neizmjerne umale plaće, nije pošten dobitak pravice, već nepošten, proizlazeći s protržene tudje nužde. Nije nipošto broj konkurentâ ono, što mora da ustanovi cienu rada, već unutrnji probitak, koga radnikovo djelo prinosi gospodaru, uzporedjen od samih ekonomista njegovu nuždnu uzdržavanju. Broj konkurentâ ne upliva u to ni malo. Bio veći, bio manji broj radnikâ, svejedno: probitak, što ga podaje u jedan dan svaki radnik napose, jest tolik, a ništa više. Broj radnikâ, košto ga ne poveća, tako ga nit ne umanji. S toga pustiti, da se sud o cieni izvodi s o t o g s a m o g razloga, jest bludnja u teoriji i nepravica u praksi. Niti ne pomaže kazati, da se radnik nudja sám, prihvaća nemilu pogodbu i kao što mu prosto prihvatiti ju, tako mu prosto odbiti ju. U slučaju, o kom je govor, predmnieva se, da je ugovorena plaća u toliko manja od nuždna, da dobar diel radničke obitelji mora da umre s oskudice. Po čem, popusti li radnik, on se predaje na predloženu pogodbu, popusti i predaje se na onaj način, kako popusti te se predaje na milost i nemilost u hrvi onaj vojak, koji umoren i ranjen druge ne vidi no smrt, ako se ne preda jačem protivniku. Radnik, koga je stigla predpostavljena sudba, vidi pred sobom s jedne strane užasnu smrt, s druge strane najoskudnije produženje života, i to, ako njegove i ženine te dječje sile dostojale budu dalnjem životu, u mukah glada. Izbor mu medju ova dva zla nije moralno slobodan, dočim ga usiljuje dužnost, da uzdrži sam sebe i svoje uloviti se drugoga, hvala plaći, makar i najkukavnijoj, koja mu se nudja. On postupa tuj kao razborit i pošten čovjek. A ne tako gospodar, koji, s a m o jer leti za njim više radnikâ, smanjuje plaću do te skrajnosti. Proti njemu viče pravica, koja zahtjeva, da bude jednakost medju odnošaji, i da plaća odgovara probitku, koga mu prinosi radnik svojim djelom.

Odgovaraju: roba je podčinjena istomu zakonu: gdje ona obiluje ponudom, ondje je umala ciene. — Neka bude. Nu medju ponudom robe izradjene i ponudom rada ima bitna razlika. Ako vas nije volja, il držite da vam nije u prilog razprodati danas svoju robu, možete odgoditi do jutra il na drugo vrieme; uvjek ostaje vam nada u dobitak; znali ste u svakom slučaju, da se stavljate u pogibelj il izgubiti il dobiti svojom trgovinom. Ne biva tako u poslu radnika. Ako on ne radi danas, plaća je toga dana za nj izgubljena; ne ima nade dobiti ju natrag; on je u nuždi svoj rad uložiti danas; nužda ga života usiljuje na to. Za nj ne ima druge, no pustiti se na milost i nemilost gospodara.

Na to se opet odgovara: Načelo se, o kom je govor, na kraju računa svadja na ovo drugo, da ciena rada ovisi od odnošaja, koji postoji izmedju pučanstva i kolajuće glavnice odredjene za isti rad. Predstavite si, da je iznos te glavnice dovoljan, da se podieli hrana stotini radnika. Poveća-li se pučanstvo, a ne poveća-li se glavnica, mjesto stotine radnika, eno vam jih sto petdeset, koji traže rada. Uvidjate, da, pošto se mora porazdieliti medju sto petdeset ona glavnica, koja bi dovoljna bila za samu stotinu, plaća mora, nije druge, pasti na izpod nuždna. Najprije ota predmnieva, koja može biti istinita u ideji, vrlo je težko, da se obistini u praksi. S toga i jest, da Rikardo Cobden pazi samo na k o l i k o ć u radnika, koji teku za glavničarom, nječim vidivim, a ne čini niti spomene o k o l i k o ć i glavnice, kao što smo vidili gore. Nu bilo što bilo od toga, gospodari nisu otci obitelji, koji diele i porazdieljuju slobodno toliko, koliko imaju, i kako jim se vidi. Oni ne imaju *dužnosti da porazdiele,* već su *dužni dati* radniku jednačak koristi, koju su primili od rada. Ako će pako u slučaju prave nestašice glavnice da porazdiele ono, što posjeduju, tako, da dopadne svakoga izmedju više radnika, koji traže rad, po koji dio, način, kojim se može spasiti pravica, po gotovu jest na dlanu: neka bude jednako satih rada prama onolikom, što porazdieljuju. Tražiti, da tko radi za tudju korist ciel dan, dočim plaća, koja se daje, odgovara polovici nje, to se zove očitom nepravicom.

U jednu, evo razlike, koja je izmedju mnienja današnjih ekonomista i našeg. Za nje ciena jednaka nuždnu jest srednja ciena rada, za nas je najniža i zato izpod nje jest nepravica. Dopušćamo i mi s njimi, da ponuda i tražba uplivaju na cienu mu; al ne možemo dopustiti, da uplivaju u toliko, da postane pravičnim ono, što se dokazuje nepravičnim. Te se od svega, koliko se umovalo, dokazalo nepravičnim, bilo, da se gleda na kakvoću osobne službe, kojom je poslužio radnik, bilo, da se sudi ocienom samih ekonomista, bilo, da se cieni po nutrnjem probitku rada, koji se mora naknaditi.

(Dalje će sliediti.)

Dopisi.

Zagreb *(Prave čiste voštenice)*. Kako su crkvene ustanove za porabu voštenica kod sv. mise i u obće uza Presveto stroge, pak je ova strogost i uzvišenim značenjem svjetla voštenica opravdana, ugodit će svim upraviteljem crkva ubaviest: da se ovakove voštenice od čistoga pčelnoga voska mogu nabaviti kod vošteničarke udove Franciske Šupeuc u Ljubljani, i to od ⅛ do 2 funta (po staroj vagi), a funta po 1 for. 40 novč.

Ja ovo pišem prama želji u „Kat. Listu" već sa više strana očitovanoj, — a pišem uz primjetbu: da me je na preporuku ovih voštenica sklonuo tako odgovor, koj mi je na upit moj jedan velevriedni župnik Ljubljanski dao, kako i pokus s ovimi voštenicami u kapeli našega sjemeništa učinjen.

Iz odgovora naime zaprosenoga razabrao sam: da su voštenice kod spomenute vošteničarke od posve čista pčelnoga voska, i zato kod svećenstva ondješnje biskupije obljubljene; ovim pako pokusom konstatovano je: da plamen ovih voštenica nebukti, nego mirno gori, — da se neizpaljuje dim nikakov, premda su bile zapaljene diljem kod trih redom obslužénih sv. misah, — i da se troše lagano.

Josip *Lehpamer*.

Travnik. *(Muhamedanci se krste.)* Bosanski Muhamedanci po malo se vraćaju na vrelo vode spasonosne, bez koga spasenja nejma: vraćaju se na vjeru svojih praotaca, odkuda ih sila osmanlijska odvrati. Na 23. svibnja, na sveto Trojstvo, u crkvi Dolačkoj primi sv. kršćenje djevojka Muhamedanska Altidža, 18-godišnja kći Ibre Ibrišimovića iz Banje Luke, koja ime krstno primi Albertina. Kumova joj gospoja supruga gosp. Pirkera iz Varaždina, ovomjestnog komisara. Na 29. lipnja na Petrovo, bi kršćen Hamet sin Ibre Leleka iz sela Privora, u istoj crkvi, a kumova mu g. Mato Alanpović trgovac, i uze mu ime Ivo. — Sv. otajstvo kršćenja podieli im svetčano preč. o. Jakov Baltić ovdašnji župnik. Crkva puna bijaše naroda, koji u veselju plivaše gledajući, kako se njegova braća Muhamedanci vraćaju na vjeru svojih pradjedova. — Da bi dragi Bog providio sredstva življenja, ovakih bi mnogo bilo. Kršćenju ovakih najveća je zaprieka, što, dok se krsti koji Muhamedanac, gubi po Šerijatu, koji još u Bosni sudi, sva prava na prijašnji svoj imetak i svaku drugu baštinu. Jedan primjer ovdje napominjem. Sin njekog pok. Ćamila iz Travnika krsti se (ova je obitelj velika u Travniku) i uze ime Frano. Dogodi se umre mu stric bez djece, po zakonu morao bi biti baštinik Frano, ali Šerijat nedade jer je kršćen. Na ovu protinaravnu osudu pristade okružni sud Austrijanski, što naglo smuti sve kršćane!

Sv. kršćenje jedini je temelj, na kom se more tvrdo zidati, na ovom Muhamedanci Bosanski mogu primiti prosvjetu te civilizaciju i biti čestit i snažan narod, Bogu i caru vjeran. Muhamedanci su kano divje kruške i jabuke, na kojih, ako se uciepi kršćanstvo, bilo bi sladko voće. Cieli aparat civilizacije bezbožne, ne samo da ništa učiniti kod njih ne može, nego će jih još gore izkvariti; učinit će ih samimi proletarci još više pohlepne na otimačinu i druga zla djela. Bio je u Travniku njeki brzojavni činovnik zanešeni Talioman, lože zidarske, koji je javno vjeru u Boga napadao. K njemu dodje mladi njeki beg, da pošlje brzojav u Banjuluku, pak ga ovom prigodom zapita, kako brzojav radi? — Kako to biva? On mu odgovori: dolazi k meni na školu, pak ću te naučiti. Na ovo mladi beg reče: „neću, jer ćeš ti mene izkvariti, ti u Boga nevjeruješ."

Mi kršćani u Bosni vruće se Bogu molimo, da Bog prosvjetli onim, koji u tminam čame i u osinju smrti. Da Bog ukloni sve zaprieke, koje se čine sv. kršćenju: našu bi braću zabludjenu, kad bi se obratili grlili i ljubili, i zaboravili na svako zlo, koje su nam činili. Ovih dana jedna djevojka Muhamedanska, kod Konjica, htjede se krstiti, ali je Muhamedanci ujagmiše, zatvoriše i muče je u zatvoru. Za što nebi sud učinio, da se pusti na slobodu i slobodno svoju vjeru izrekne. Isti Muhamedanci razložiti nebi se tim uvriedili. Ivo Lelek skoro kršćeni, posli sv. kršćenja pohodi svoga otca, zapita ga otac, je-li istina, da si se krstio? odgovori, jest babo istina: otac reče: „neka sine, kad ti je srce zaiskalo."

O. Radinović.

Viestnik.

Zagreb. Na sveučilištu zaključena je škols. godina 31. srpnja sv. misom, koju je u crkvi sv. Katarine čitao preč. g. Sabljak. Poslje sv. mise pozdravio je profesorski sbor kao obično rektora za minulu školsku godinu prof. dra. Fr. Ivekovića. — Isti dan zaključena je školska godina i po svih pučkih školah grada Zagreba sv. misom i dielenjem nagrada. Nješto svetčanijim načinom obavilo se to u samostanu milosrdnih sestara i na mužkoj vježbaonici.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup riešio je preč. gosp. Josipa Lehpamera na opetovanu molbu službe tajnika-izvjestitelja kod nadb. duhovnoga stola.

— G. Ivan Pliverić, tajnik nadb. duh. stola postao je zač. prisjednikom duh. stola.

— G. Stjepan Kramarić, kapelan u Pitomači postao je upravitelj župe Zrinjske.

— Javljaju nam iz Vrbovca, da je 25. pr. mj. pokrštena Regina Abeles i njena četirgodišnja kćerka Marija.

— Na blagda sv. Petra u verugah darovaše „Petrova novčića" gg.: dr. Jos. Stadler 5 for.. M. Stepinac 1 fr., dr. G. Baron 5 for., dr. Andr. Jagatić 1 dukat zl., A. Starec 1 for. sr., Gj. Dočkal 2 for.

— Dugo vremena obstoji već u Zagrebu čedno doduše i skromno, ali vele blagotvorno družtvo, katoličko naime

djetićko družtvo. God. 1855. začelo je to družtvo te proživjelo razne sgode, a i svladalo mnoge težkoće i zaprieke, dok je nekako stalo na svoje noge, da nemora od milostinje obstojati. Sadanji predsjednik toga družtva preč. gosp. Fidelis Hoepperger ujedno je i začetnik družtvu, a i bio mu je sve vrieme njegova obstanka predsjednikom. Izprva je to družtvo životarilo od same milostinje, dok mu nije pripomogao blagopokojni kardinal Haulik tolikom svotom, da si je moglo kupiti vlastitu kuću sadanju vilu „Mojmir", koju je medjutim kasnije prodalo i mjesto nje si kupilo sgodniju kuću u Rokovoj ulici. Spomenuti nam je takodjer, da je to družtvo u početku bilo njemačko družtvo, ali kako je sve naše institucije s vremenom proniknuo hrvatski duh, tako se sada i u katol. djetićkom družtvu ori hrvatska pjesma: — Svrha je tomu družtvu zaista plemenita. — Poznato je, da je čovjek biće družtveno, koje neljubi samotovanje. nego mu je već od naravi usadjen nagon za drugovanjem. Tako i mlad djetić, pošto se je cieli dan ili cieli tjedan naradio, zaista nevoli s večera ili nedjeljom samotovati, nego traži mjesta i prilike, gdje da se makar bilo i časak zabavi. — Nu poznato je takodjer, kako je često za mlada čovjeka pogubno drugovanje, a i mjesto, gdje se družtva obično sastaju. To zlo hoće katoličko djetićko družtvo da umanji, ono bo sabire svoje članove u svojih za to opredieljenih prostorijah, da jih tamo pošteno i solidno zabavi čitanjem, deklamovanjem, glasbom, pjesmom, raznimi družtvenimi igrami kao krugljanjem i tako odvrati od pogibeljnih družtva i miesta. Ovo je ponajglavnija svrha djetićkomu družtvu. K tomu pruža jošte družtvo svojim članovom pouku u čitanju, pisanju, računanju, ako ima takovih koji toga neznadu; onim pako koji znadu čitati i pisati drže se predavanja o drugih raznih koristnih stvarih. Nadalje se uče članovi pjevati ili u četiri glasa ili jednoglasno domorodne i nabožne pjesme, čime se bude u njih religiozna i domoljubna čuvstva. Materijalnu napokon korist imadu članovi u tom, što su sva družtva po Austriji u savezu, te članovi imadu pravo na trodnevno bezplatno uzdržavanje, ako dodju n. pr. tražit posla u takovo mjesto, gdje obstoji katoličko djet. družtvo. Pošto je upravo 25 godina što su se na mnogih mjestih začela ustrojavati katolička djet. družtva, to se posvuda slavi ljetos dvadesetpetgodišnjica, pa će tako učiniti i naše zagrebačko družtvo. Dne 15. i 16. kolovoza bit će ta slava. Dne 15. t. mj. u jutro bit će svečana služba božja, koju će služiti kako čujemo vojni biskup Gruscha, kano generalni predsjednik svih kat. djet. družtva, u samostanskoj crkvi sv. Vinka. Isti dan bit će svečan banket na čast gostovom, koji će prisustvovati toj svečanosti, a na večer bit će večernja zabava, sgodna naime predstava, deklamacije i pjevanje. Drugi dan dne 16. kol. bit će opet sv. misa za pokojne članove, a poslie podne svečan izlet članova u Maksimir. Zagrebačko družtvo broji do 60 redovitih članova, koji plaćaju 35 novč. upisnine i svaki mjesec 12 nč. u blagajnu, iz koje se onda namiruju razne zabave članova. Mi želimo tomu družtvu, da svoju slavu što ljepše i svečanije obavi, te da si njome pribavi takodjer što više prijatelja u gradjanstvu, jer neima dvojbe, da samo čestiti i solidni majstori i gradjani unapredjuju boljak i grada a i domovine, a kat. djetićko družtvo baš za tim ide, da uzgoji valjane majstore.

— Od 34. molitelja primljeno ih je jučer u nadbisk. sjemenište 28. i to svi u VII. gimn. razred: Iz nadb. zagreb. sirotišta: 1) Koloman Bengez; 2) Gabriel Grandovac; 3) Franjo Jakčin; 4) Josip Kovačićek; 5) Sljavoljub Kürschner; 6) Stjepan Mihinić; 7) Franjo Štefan; 8) Vjekoslav Vincetić; 9) Kamillo Zajčić i 10) Ljudevit Zavrešćan. Iz nadb. sirotišta Požežkoga: 11) Ivan Abeles; 12) Karlo Fišer; 13) Stjepan Kolarić; 14) Mato Lovadenić; 15) Ivan Mlićević; 16) Franjo Stojaković. Iz gimnazije Zagrebačke: 17) Mile Starčević; 18) Matija Miletić; b9) Stjepan Markužić; 20) Mijo Šiprak; 21) Ivan Oslaković; 22) Antun Kotlarski; 23) Stanko Hitrec; 24) Augusto Srečec; 25) Josip Milaković; 26) N. Celestin. Iz gimnazije Varaždinske: 29) Ivan Zadravec. Iz gimnaz. Osječke: 28) Jakov Merc.

— Odbor srbskoga crkveno-narodnoga kongresa u Karlovcih završio je 17. pr. mj. svoje sjednice, koje je nedjelju dana držao. O zaključcih toga odbora javlja „Zastava": „dr. Nika Maksimović i Vasa Gjurgjević kao pododbor izaslan u predmetu odpisa kr. ugar. ministra predsjednika, kojim je javio, da prijava saborskog odbora u pogledu sazivanja vanrednog saborskog zasiedanja na Spasov dan, nije podnio Nj. Veličanstvu, podnjeli su pismeni izvještaj, u kom nastoje pobiti razloge, što je ministar-predsjednik naveo radi dokaza, da nema potrebe sazvati vanredni sastanak saborski i predložili: da se na temelju saborskog ustrojstva izreče potreba saziva vanrednog sastanka sabora i da se 1. (13.) oktobar o. g. odredi kao dan, kad bi se sastao sabor. Po predlogu pododborskom u ovom vanrednom saborskom sastanku u prvom redu razpraviti će se odpis ugarskog ministra bogoštovja i javne nastave od 18. decembra 1879., tičući se promjene u srbskoj narodno-crkvenoj upravi, i za tim razpravljali bi se ostali razpravni predmeti. Ovaj predlog pododborski prihvatiše jednoglasno svi prisutni članovi saborskog odbora. U ovoj sjednici prisustvovali su prota Branković, Svetozar Popović, dr. Ilija Vučetić, Vasa Gjurgjević i Nika Maksimović. — U svezi s ovim zaključkom saborskog odbora riešeno je dalje, da se ovaj zaključak sa predstavkom priobći ministru-predsjedniku, u kojoj će se oprovrći svi proturazlozi ministra, dalje da se Njegovu Veličanstvu svojim putem podnese prijava za saziv sabora uz označenje razpravnih predmeta, i najposlje zakazana je sjednica saborskog odbora 1. (13.) septembra, u kojoj će se konačno utvrditi predlozi za sabor. — Na predlog dra.

Ilije Vučetića riešeno je, da se u tečaju septembra mjeseca o. g. imaju sastati eparhijske skupštine, kako u arhidijecezi, tako u svih ostalih eparhijah. Zadatak ovih skupština bio bi, da popune upražnjena mjesta u eparhijskih konsistorijah vlasti i činovnika, da prime različite tegobe i molbe i da dadu mnenje o dotaciji svećenstva. — Saborski odbor kao najviša kontrolna vlast želeći prema dokazanoj potrebi vršiti svoje narodno pravo, zaključio je takodjer u posljednjoj sjednici, da se izašalju povjerenici u Dalj i u sve manastire, koji bi se na licu mjesta uvjerili o sadanjem stanju narodno-crkvenih dobara, o vodjenju računa itd. Kao povjerenici odredjeni su: prota Branković i Vasa Gjurgjević za Dalj; dr. Ilija Vučetić za bačke, Svetozar Popović za sriemske, Kamenko Joanović za banatske manastire, i dr. Nika Maksimović za manastire u budimskoj, pakračkoj i gornjokarlovačkoj dijecezi. Uz ove povjerenike ići će svuda i glavni nadzornik narodno-crkvenih dobara.

Rim. Već odavna pronosili su se glasovi, da je talijanska vlada posegla rukom i za dobri sbora *de propaganda fide*, naumiv ih izkupit svojom rentom. Glasovi su se njeko vrieme stišali, dapače javilo se, da je vlada od toga odustala, pošto su se za sbor zauzeli njeki evropejski dvorovi, naročito austrijski i španjolski. Nu prerani su to bili glasovi. Vlada od namjere odustala nije, nego je otegnuta stvar s toga, što se je sam sbor pozvao na sudove i zatražio od sudova zaštitu svojih dobara. Sada su sudovi izjavili, da se dobra prodat mogu, te da vladi ne stoji nikakav zakon na putu, da namjere svoje izvesti ne bi mogla. Pošto je skoro sigurno, da će jednako suditi i prizivno sudište možemo na skoro očekivati, kako su ugrabljena dobra ovoga svemirskoga zavoda. Vlada će ovim načinom opet dokazati, kako je hinbeno govorila vlastim g. 1870., da će čuvati slobodu, nezavisnost i vjersku vlast pape; da će rimsko pitanje riešiti tako, ter neće uznemiriti savjesti. Vlada će tim pokazati, što vriede njene rieči, što ih je pisala 15. rujna 1870. talijanskomu episkopatu, da neće ukidat u Rimu ni jedan zavod, koji je na čast rimskim papam, jer da će ona štovati uviek Rim kao duhovnu prestolnicu pape. Kad je pokojnomu Viktoru Emanuelu došla deputacija, da mu izjavi, kako je svršio plebiscit, reče on, prem je proglašeno jedinstvo Italije, da je kao kralj i katolik čvrsto odlučio, čuvati i braniti nezavisnost suvairenoga pape. Kako se sve ovo slaže s najnovijom ovom nakanom, kad se hoće uništiti ovaj prezaslužni zavod, koj počam od početka svoga (utemeljen je Grgurom XV. 22. lipnja 1622.) rukovodi svimi poslanstvi po cielom svietu; zavod, koji u kolegiju, osnovanu Urbanom VIII. uzgaja i podučava mladež svih naroda svega katoličkoga svieta! Istina je, vlada za sada neće dirati u palaču sbora, gdje je i tiskara i vrlo znamenita knjižnica, u kojoj je naročito mnogo iztočnih rukopisa. Ali ona će po svojoj domisli prodati dobra, koja su sboru neobhodno nuždna, da se uzdrži kolegij, da se rukovode poslanstva. Kad se nije našla vlada, da energično prosvjeduje proti grabežu, obratio se je sv. otac sam na Humberta neka ne dopusti nasilja toga. Hoće-li biti sretniji od pokojnoga Pia IX. koji je Viktora Emanuela molio za dobra samostanska!

Rusija. Već više mjeseci dolaze glasovi, da Rim s ruskom vladom o katoličkoj crkvi u Rusiji dogovara. Mnogi se nadaju i uspjehu osobito poslje smrti carice, koja je kao rodjena protestantkinja branila bogoslužje u narodnom jeziku. Ona je dala tiskati molitvenike i crkvene knjige na ruskom jeziku i silom ih širila medju narod, dapače zahtievala, da se misi i sakramenti diele ne latinskim već ruskim jezikom. U koliko su ove viesti istinite, neznamo reći, ali toliko je istina, da je Ruska, odkad si je pripojila Poljsku, silomice širila bogoslužje u ruskom jeziku. To se neda tajiti. Nu što se dogovaranja sa rimskom stolicom tiče, težko je reći, da je samo jezik onaj kamen smutnje, koj zateže čistac dogovorâ. Crkva želi istina svagdje latinsko bogoslužje, gdje se je udomilo ondje ga i zapovieda. To idimo u studenoj Švedskoj i vrućoj Africi, te u širokoj Americi i pustoj Australiji. Ali kad ima osobitih razloga, a ovi bi mogli vriediti i za Rusku, tada pripušta kao blaga majka kako dobro znademo i druge jezike. Za to nevjerujemo, da će jezik biti jedini razlog tako dugu dogovaranju, ako u obće o dogovaranju može biti govora.

Molba.

„Jugoslavenski imenik bilina“ velezaslužnoga našega Dr. B. Šuleka, kao što je i opet sjajno dokazao veliko bogatstvo našega jezika, tako je dobro došao i jezikoslovcu a i svakomu, koji se biljem bavi, da je pako tako dokazale su vrlo povoljne ocjene spomenutog djela. Nema dvojbe, da narod naš ima može biti jednako množtvo imena za životinje, a i to je blago što ga valja sakupiti, tim više sada, od kada oživotvorenjem akademije znanosti i sveučilišta nastala je sve to veća potreba, da se jednom ustanovi znanstvena terminologija i nomenklatura za zoologiju, kao što i za druge znanosti.

Podpisani je već drugom prilikom izjavio svoje mnienje o načinu sakupljanja i sastavljanja hrvatske zoologičke nomenklature; („Rad“ knjiga XXXVI. str. 86-87) nu prije nego će se nomenklatura ustanoviti, treba po mogućnosti sakupiti sve narodno blago te ruke. Mnogo su dobra već sabrali Stulić, Vuk, Parčić i drugi leksikografi; ali ovi su često krivo tumačili imena životinjâ, a još češće jednostavno dodali dotičnomu imenu životinje vrlo nedostatan tumač „vrst ptice“, „vrst ribe“ itd. A nemožemo više tražiti od pukoga jezikoslovca, pošto samo zoolog može biti dovoljno vješt označivanju životinja. Mnogo više gradje imamo od Erjavca, Ettingera, Fabera, Freyera, Pančića, Sabljara, Šuleka, Torbara, Vodopića, Vukasovića itd., ali i to nije sustavno uredjeno ni ustanovljeno, zato vrlo često neskladno, i to nije ni iz daleka sve, što ima u našem narodu.

Podpisani se već više godina bavi sakupljanjem imena životinja, te ih kani kritički izraditi i izdavati. Nu pošto on nemože svuda dospjeti, to se ovim putem obraća na sve rodoljube s molbom, da bi ga u tom poslu podupirali, priobćivši mu imena životinja i stavljajuć se s njim u savez, osobito kad bi trebalo sigurnošću ustanoviti, na koju životinjsku vrst spada dotično ime.

Umoljavam sl. uredničtva svih slovenskih, hrvatskih i srbskih novina, da bi za volju same stvari pretiskali ovu molbu.

U Zagrebu 20. srpnja 1880. S. Brusina.

☞ **Ovomu broju priložena je ½ arka.**

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

Slavlje posvete temeljnoga kamena kapele sv. Katarine u Petrinji dne 25. Srpnja 1880.

Milo-li ti je pogledati na brežuljke našom domovinom, kako su nakićeni bielimi crkvicami. Odaje to, da narod taj štuje i ljubi svoga dragoga Boga. Dično je vidjeti i u gradu crkvice, jer je to znakom, da je grad pobožan, ćudoredan. Istina je, što se crkvica pozidalo, sazidaše ih naši pobožni predji. Dan danas reći bi dosta malo diže se spomenika Gospodu. Ele velike radosti onda, kada se udara temeljni kamen božjemu hramu u našoj domovini, jer je to očitim znakom, da duh kršćanski naših otaca jošte živi u našem narodu. Sreću taku, radost veliku imao grad Petrinja 25. t. mj. Blagoslivljao se temeljni kamen kapeli sv. Katarine u ulici Majdanci. Jutrom na znak gruvanja mužara i zvonjavu zvonova sakupi se mnogobrojni narod u župnoj crkvi sv. Lovre. Tuj vidiš gradsko poglavarstvo, sa gradskimi viećnici, na čelu im gradski načelnik gosp. Stjepan Pejaković, sve obrtne petrinjske kao što i poljodjelsku zadrugu, omladinu školsku sa svojim ravnateljem g. Ivanom Balaškom, tuj je povorka pobožnih žena. Krenu procesija kapeli uz pjevanje litanija svih svetih. Trepeću gizdavi barjaci zadrugâ, a ponosno pokazuje svoje lice stari barjak sv. Katarine od god. 1772, koga nam za uspomenu ostaviše doseljenici iz Majdana. Ulice čiste, kuće nakićene, ulicami zeleno granje. Prozori ljeskaju se u svjetlu svieća i svjetiljka.

Liepome redu zahvaliti se mnogo g. Gjuri Biflinu i Josipu Lampeu. Obadvojica pokazuju veliku revnost u gradnji nove kapele.

Pozdravljaju zvona, viseća na stupovih, pozdravlja dolazeće staro zvonce sv. Katarine. Zidovi kapele, koji su niknuli već iz zemlje nareseni su vienci i trobojnicami. Vienci koje darovaše petrinjske gospodje i gospodjice. Preliepi vienac, koga darovala gospoja načelnika Pejakovića resi kamenita vrata, vienac koga darovala gospodja Dizdareva resi drveni križ. Obavlja se svečani obred. Prečastni g. Josip Lehpamer prepošt i župnik blagosivlje temeljni kamen, po dozvolji Nj. Uzoritosti kardinala i nadbiskupa g. Josipa Mihalovića.

Zuje psalmi po nutrinji kapele, mole se molitve nad temeljnim kamenom. „Miserere mei deus" leti put nebesa pjesma i temeljni kamen uzidjuje se u dubljinu, staviv u nj' spomenicu uz nješto srebrna i zlatna novca. Sada mjestni kapelan reče govor mnogobrojnomu, pobožnomu puku:

> Temelja drugoga nitko nemože postaviti
> osim onoga, koji je Isus Krist.
> Posl. Pavlova I. Kor. 3. 11.

U betlehemskom okolišu štalica je. Tamo se rodi Bog. Sinu čudesveno svjetlo vrh svjetla svjetlosti. Neplaše se svjetla skromni pastiri. Čistim srdcem pozdravljaju nebeskoga kralja. Kralju se klanjaju tri zemaljska kralja. Leti vesela viest u daleke krajeve. Nujne su i tužne na tu viest vlasti tamnosti. Židovstvu već su odbrojeni danci. Rim ta glava staroga svieta drhće i plaši se. „Dajte caru što je carevo a Bogu što je Božje" zagrmi netom rodjeno diete Isus. To je temeljni kamen, o koj se lome stare sgrade poganstva, a dižu se divne palače mladoga kršćanstva. „Ljubi svoga bližnjega kao sama sebe ljubi i neprijatelja", to je temeljni kamen, koji procvieta cvietom kršćanske ljubavi. Parti, Medi, Kapadoci, Asiati, Kreti, Arabi, Grci, Sciti, bojni Slavi, Rimljani, plodni Egipat, Cirena i druga nebrojena čeljad iztočnih i zapadnih pokrajina sluša veličine božje, divi se temeljnom kamenu. Sviest im uzvišena kô na krilih leti u nebesne dvore, duša im uživa blažene razgovore. Iz srdaca poganskih Isus Krist digao je tamne oblake, kojim je bila ljudska sviest zasliepljena, koja je plodila u sebi toli grdne i opake misli. Dà temeljnim kamenom digne se ljudska sviest, pogledavajući u nebo, pogledavajući na križ, koji je najdragocienije, najmilije blago kršćanstvu. Konstantinu velikom nebesa objaviše križ. „U tom ćeš znaku pobiediti". Sa neba prenosi ga na zemlju, utvrdjuje ga u temeljni kamen, prenosi ga u novo zemljište, u Bizant. Hram Sofijin, bezbrojne crkve samostani, plemenita ljudska srdca, kršćanska uljudba slažu se na temeljni kamen. U Rimu pako moći temeljnoga kamena, zamjenjuje se mač-ljubavlju, robstvo-slobodom, tamnost-svjetlošću, nevjera-vjerom. Temeljni kamen na kom počiva kršćanska crkva temeljnim je kamenom u brzo ljudstvu po širokom božjem svietu. Narodi se krste, narodi primaju vjeru Isusa Krista vjerni su vojnici vojske nebeskoga vodje.

Srećan narod, koji se prije upoznao sa temeljnim kamenom kršćanske vjere. 680 god. obasu i nas Hrvate ta milost. Ivan od Ravene, prvi nadbiskup Spljetski pun vjerozakonske revnosti pokrsti Hrvate. Pa kako su liepo počeli odmah graditi Hrvati čim si odabraše za temeljni kamen božanskoga spasitelja.

Piše nam o tom povjestnik: „Ovi pokršteni Hrvati ne žele ratovati s tudjinci, s toga jer su primili ustav Rimskoga pape, koji im je pod Heraklijem carem poslao svećenika i pokrstio ih. Hrvati se pako po krštenju obvezali i vlastoručnim pismom sv. Petru Apoštolu zakleli, da neće nikada na tudju zemlju oružjem navalivati, pače da će svakim mirovati koji bude miran. Toj zakletvi ostali Hrvati uvjek vjerni. Nu jao si ga onomu koj bi dirnuo u njegova prava, u njegove svetinje.

Turska neman posegnu mu za najmilijom svetinjom za vjerom, ali je Hrvat hrabro odhrvao svetu borbu, uzčuvav si vjeru i narodnost svojih otaca. Što godj je roda hrvatskoga, ako je i kadkada podleglo, vjere kršanske

nije izdalo. 1463. kobna je godina. Padu Hrvati po Bosni u ruke Turkom. Bježe žitelji, jer im grozno klanjati se polumjesecu.

Ponosna Bosna brojila do 30 samostana a 151 crkvu. Turskim gospodarstvom pada sve više njihov broj. Bježe žitelji, zabrinuti o svoj temeljni kamen. Medju mnogimi gradovi i stari Majdan ljuto trpi nevolju robstva turskoga. Staromu Majdanu dodija igo tursko. Žitelji majdanski prekoračuju majdansko brdo, prekoračuju krvavu Unu. U ovu liepu ravan u ovaj prediel grada Petrinje udaraju svoju novu postojbinu. Nose sa sobom čvrstu vjeru Isusa Krista, taj dragocieni temeljni kamen. Mučenici dižu spomen svojoj zaštitnici mučenici sv. Katarini, dižu spomen svome staromu stanu, okrstiv se novi „Majdanci“. Ostaviše Vam uspomenu stari vaši otci: sveto ovo mjesto, ulicu „Majdanci“, što više, krv njihova u vašima žilama teče. Što su otci Vaši sagradili ne ćete vi razgraditi. Vrieme je razgradilo staru kapelu, ali vi gradite novu kapelu na istom svetom mjestu, istom ljubavi, na istom temeljnom kamenu u ime Isusa Krista.

Glê tamo križ se podignuo uz temeljni kamen. Štujete vi križ, koga štovaše vaši otci, jer križ jest žrtvenik na kom se spasitelj žrtvovao. Križem pobjedili su vaši otcevi kneza vražkoga, sa križa prelazi blagoslov na novi temeljni kamen, da počivajuć na njem, bude Vam jakosti i snage u svih težkih borbah. Kakova li je lika taj temeljni kamen? Četverouglast je. Četverouglast jest to stol, na komu zadnju večer svoje gorke smrti spasitelj poda nam za hranu svoje presveto tielo, a za pilo svoju presvetu krv. Hranili se vaši otci presvetim tielom, pili su presvetu krv. Novi temeljni kamen pozivlje vas na kraljevsku gostbu nebesne hrane.

Četverouglast jest kamen. Oznaka je to kršćanske savršenosti, kršanske pravednosti. Vaši otci bijahu četverouglasti kamen, koji se neće prevaliti, nego upravo stojati. Četverouglast kamen pozivlje Vas na kršćansku savršenost na kršćansku pravednost. — —

Blagi Bože! budi milostiv, izlij po ruci tvoga duhovnoga pastira punoću blagoslova na temeljni kamen. Glê, narod je dobar, u znoju lica jednodušno diže ti na zemlji sveti spomenik. Raduje se, milo gleda na nj' ko majka jedincu kćer. Vienci ga kiti, veseljem pozdravlja. Znade narod, ne ćeš li ti nebesni Bože sagraditi hrama badava će raditi, koji ga zidju. Ne čuvaš li ti Bože grada, badava su budni, koji ga straže.

Ti pako petrinjski puče sapinjaj tvoja srdca o temeljni, blagoslovljeni kamen, daj prisegu čvrste vjere Isusu Kristu. S vjerom čvrstom, stalnom vjerom, živom tebi tvoja budućnost, jer taj temeljni kamen nepobjediv je. Odapinjale se na nj' bjesonosne striele kroz 19 stoljeća, ali neprijatelji nikom ponikoše, a slava temeljnom kamenu bude uznositija. Tebi, tebi, budi taj temeljni kamen, kamenom mudrosti, liekom u svih tvojih nevoljah. Bogumili petrinjski puče! na tebi je, da dovršiš započeto djelo. Znaj: „Tko Bogu služi ima dobra gospodara“. Žarom kršćanskim započeo si gradnju kapele, trajnim žarom kršćanske revnosti nastoj da se dovrši gradnja kapele, da i tebi u nutrinji duše kitica angjeoskoga mira i zadovoljstva, da se digne zvonik u nebesne vedrine, zvonik uresen krstom, da se tvoja ljubav spoji sa nebom i zemljom. Blago zvonce sa zvonika opet će dirati vaša srdca na molitvu. Molitve žarke, molitve pouzdane neodbacuje Bog. „U Boga su pune ruke.“ Nagraditi će Gospod tvoj mar, tvoj trud. — —

Oj, vidim već u liepoj ovoj ravni kapelu. U njoj stanuje Bog. Kapelom titra čudesveno svjetlo. Neplaše se svjetla skromni kršćani. Čistim srdcem pozdravljaju u kapeli nebeskoga kralja, štuju zaštitnicu sv. Katarinu. Angjeli šapću: Petrinjo ti si petra t. j. pećina čvrsta na vjeri stalna u ljubavi kršćanskoj, jer počivaš na temeljnom kamenu na Isusu Kristu. Bit će ti potomstvo na zemlji i na nebu slavno! Amen.

Poslie propovjedi puk davši hvalu gospodu posluhne spomenicu, koja se stavila u temeljni kamen. Glasi pako:

Spomenica o blagoslovitbi temeljnoga kamena nove kapele sv. Katarine, djevice i mučenice, u blagi dan 25. srpnja, dan sv. Jakoba apostola, godine spasa 1880.

Na zemljištu, povećana sada prikupnjom grunta od susjedâ s desne i lieve strane, gdje se gradi nova kapela sv. Katarine, stajala odprije stara drvena kapela sv. Katarine, udaljena od župne crkve sv. Lovre četvrt ure hoda. Temelj bijaše joj od čvrsto zidana kamena. Bijaše duga šest hvatih, a široka dva hvata i predstavljaše sliku ladje. Ovu drvenu kapelu sagradili doseljenici iz bosanskoga Majdana, koji po to tom i ulici, gdje ova kapela stajala, nadjeli ime „Majdanci“.

Odabravši si svojom zaštitnicom sv. Katarinu, pokrstili svetim imenom njezinim sagradjenu si kapelu. Bilo to godine 1722. Ovu godinu pokazuje stara slika sv. Katarine, koja je visila na žrtveniku. Vrata i prozori kapele bili su drveni. S kapelom spajala se sakristija, duga 7½ stopâ, a široka 5 stopâ. Drveni zvonik kapele bio visok 6 hvatih, i imao dva zvona. Veći bio od 85 funtih, a manji od 5 funtih. Kapela bila ogradjena drvenom bojadisanom ogradom. U unutarnjosti kapele bila tri žrtvenika: Prvi, glavni žrtvenik, podignut god. 1725. na slavu sv. Katarine djevice i mučenice, bilo liepo pozlaćeno djelo rezbarsko. Prenosni žrtvenik bio od čvrsta kamena. U sred žrtvenika stajala slika sv. Katarine, a pokraj nje slike sv. Barbare i sv. Apolonije, djelo rezbarsko pozlaćeno. Drugi, pobočni žrtvenik, bio podignut na slavu Blažene Djevice Marije, koje sin prstenom zaručuje sv. Katarinu. Slika blažene Djevice bila slikana na platnu. Treći žrtvenik bio podignut na slavu sv. Mihovilja arkandjela. Slika bila takodjer slikana na platnu.

To bio lik staroj kapeli.

Vrieme gradi, vrieme i razgradjuje!

Tečajem vremena sdošla se ova kapela drvena. Godine 1864. morala se po nalogu višje duhovne oblasti srušiti, jer nebila više prikladna za obrede crkvene.

Tuguje pobožni petrinjski puk za Božjim hramom. Vjera živa, vjera njihovih otaca duboko uvrežila korjen u srcih njihovih!

Svetoj, odavno gojenoj želji njihovoj dalo se prava oduška stoprem onda, kad je u glavnoj skupštini dne 23. ožujka 1879. ovdješnja crkvena obćina rimokatolička izabrala novo crkveno tutorstvo i toplo mu preporučila gradnju kapele.

Već godinu dana kašnje t. j. 4. travnja 1880. postala ova želja činom, kad je crkvena obćina u mnogobrojnoj glavnoj skupštini sakupljena pobožna srca jednodušno i odrešito uzkliknula: Hoćemo, da se odmah započme gradnja, pripravni budući na svaku pomoć i žrtvu!

Smjesta bude izabran gradjevni odbor po pojedinih ulicah petrinjskih, sastojeći iz prečastnoga g. prepošta i župnika petrinjskoga Josipa Lehpamera, kao predsjednika i iz g. Stjepana Pejakovića, gradskoga načelnika, kao podpredsjednika, zatim iz g. g. odbornika: Gjure Bifflina, Ljudevita Mašgona, Mate Murra, i Tome Schlechte, kao crkvenih tutora, nadalje iz Franje Vuksana, Andrije Sudca, Stjepana Pleše, Josipa Dujnića, Mate Vuksana, Stjepana Tomića, Aleksandra Vućaka, Franje Gjurekovića, Stjepana Križanića, Andrije Matanovića, Ivana pl. Jankovića, Mije Gönnera, Franje Petraka, Ivana Ljubešića, Mate Biffla, Jandre Dujnića i Josipa Lampea, kojemu odboru i pobožnim ter na svaku pomoć pripravnim obćinarom crkvenim imade se poglavito upisati u zaslugu, da je gradnja već 24. svibnja 1880. započela, pak u kratko vrieme znatno i uznapredovala.

Kapela imade svoje gradjevne glavnice 4.900 for., koju je glavnicu petrinjski pobožni puk dragovoljnimi darovi znatno umnožio i u gotovu novcu i u radnji. Imena blagih ovih duša skupa sa svojim i najmanjim darom popisat će se u osobitu imeniku, koji će se na vječnu uspomenu čuvati u ovoj kapeli na posebnu mjestu za to opredieljenu, i ovako nasljedovanja radi ostaviti i najkašnjemu potomstvu.

Osnovu gradjevnu izradio je g. Ivan pl. Kosztka, koji je i samu gradnju rukovodio i nagledao; posao gradnje pako uzeo je na se g. Bonifacijo Cettolo, graditelj, petrinjski gradjanin i viećnik gradski.

Temeljni kamen, uzidan u sred zida u svetištu razi zemlje, koji čuva ovu spomenicu, blagoslovio je dne 25. srpnja 1880. prečastni g. prepošt i župnik petrinjski Josip Lehpamer uz podvorbu g. g. Jurja Jušića, vjeroučitelja na ovdješnjem c. k. učiteljištu i ces. kr. nižjoj realci, zatim Stjepana Vukovinskoga, kapelana mjestnoga. Ovaj sveti čin obavljen je i zaključen sljedećim redom: Dana 25. srpnja 1880. jutrom u ½7 urah krenula iz župne crkve sr. Lovre mnogobrojna procesija, kojoj prisustvovalo i gradsko poglavarstvo i gradsko vieće, svekolike petrinjske obrtne zadruge i gospodarstvena bratovština sa svojimi zastavami, kao i učiteljstvo svih kolikih učevnih zavoda obojega spola ujedno sa mladeži školskom.

Zvonjenje svimi zvonovi jedne i druge crkve pak i zvonom njekadanje drvene kapele sv. Ivana, gdje bijaše smješteno, odkada je bila porušena stara drvena kapela, pak i gruvanje mužara navješćivaše pobožnomu puku početak riedke ove svečanosti.

Prigodno slovo rekao g. mjestni kapelan Vukovinski, spomenuvši, da temelja drugoga nitko nemože postaviti osim onoga, koji je postavljen, koji je Isus Krist (Pavla Posl. I. na Kor. 3. 11), ter i razloživši, da je pobožni puk petrinjski, sagradivši si kapelu, udario si podjedno najčvršći temelj svemu svojemu kako sadanjemu tako i budućemu napredku.

Po dovršenu ovom svetom činu povratila se procesija isto onako u župnu crkvu, gdje prečastni g. prepošt Lehpamer odslužio svečanu misu i odpjevao „Tebe Boga hvalimo".

Posvećeni kamene! Čuvaj vierno ovu spomenicu o gradnji nove kapele sv. Katarine! Budi viernim svjedokom ovomu pobožnomu gradu, brojeću 4000 duša, kad bje podignut vječni spomenik Gospodu! Trajno čuvaj blagi dan svoje blagoslovitbe, dan 25. srpnja 1880., na vjeke vjekova. Amen.

Ovom prigodom na uspomenu našemu potomstvu predajemo iz našega sadanjega vremena još i sljedeće:

Na stolici rimskoj sjedi sv. Otac Papa Leo XIII.

Na prejasnom priestolju starodavne i moćne cesarevine naše sjedi premilostivi cesar i kralj Franjo Josip I. pod kojega previšnjim i preblagim žezlom mnogobrojni narodi osobito pako naš narod hrvatski sretne živi dane, i kojega prezmožnim pokroviteljstvom diči se grad Petrinja i petrinjska župna crkva sv. Lovre.

Preslavnom Nadbiskupijom zagrebačkom blago i mudro vlada Njegova uzoritost kardinal i archibiskup Josip Mihalović, Njegova ces kr. apoštolskoga Veličanstva pravi tajni savjetnik, velekrst uzvišena reda Leopoldova i t. d. koji milostivo dozvoli gradnju kapele.

Na čelu upravi u hrvatsko-slavonskoj krajini stoji Njegova Preuzvišenost ces. kr. gjeneral topničtva Franjo barun Philippović, Njegova ces. kr. apostolskoga veličanstva pravi tajni savjetnik, velekrst uzvišena reda Leopoldova, ratno odličje, i velekrst mnogih drugih kako domaćih tako i inostranih redovah itd. itd., počastni gradjanin grada Petrinje, kojemu svevišnji blagoslovio plemenita njegova nastojanja u promicanju boljka naroda krajiškoga.

Okružjem banskim sa stolicom u Petrinji upravlja velomožni g. okružnik Theodor Novaković.

Predsjednikom ces. kr. sudbenoga stola sa stolicom u Petrinji jest velemožni g. Andrija Markovac.

Župnikom petrinjskim je prečastni g. Prepošt i podarcidjakon gosp. Lehpamer, vitez reda Franje Josipa I.

Parohom petrinjskim pravoslavnim je prečastni g. Prota Rafaël Kukić, posjednik krsta „piis meritis", osnovana za vojničke svećenike, zatim ratne kolajne od god. 1873. pak i papinske kolajne na uspomenu službovanja u papinskih državah pri uzpostavbi papinske vlasti godine 1849.

Načelnikom gradskim je g. Stjepan Pejaković, ces. kr. umirovljeni perovodja ministarski, počastni gradjanin petrinjski.

Za vjerovanje toga podpisasmo mi dolje podpisani ovu spomenicu u Petrinji na dan 25. srpnja mjeseca, tojest na blagi dan sv. Jakoba Apostola, godine spasa 1880.

Theodor Novaković s. r. okružnik, Josip Lehpamer s. r., prepošt i župnik petrinjski, Ivan Millićić s. r., Stjepan Vukovinski s. r. kapelan, Раф. Кукић с. р. Протопресбитер, Ivan Balaško s. r. ravnatelj. ces kr. učiteljišta, Gjuro Jušić s. r. rkt. vjeroučitelj ces. kr. nižje realke i preparandije, Glišo Matiević s. r., gradjanin i gradski viećnik, Anton Pechan s. r. učitelj na učiteljištu, Dr. Gorenjec s. r. gradski fizik, Ivan pl. Janković s. r., gradski viećnik, Stjepan Pejaković s. r., gradski načelnik, Laurenc Stanešić s. r. Vjekoslav Zadrović s. r., M. Brakus s. r., Gjuro Biflin s. r., Štefo Biflin s. r., Štefo Ocverek s. r. Mato Vuksan s. r., Joso Dujnić s. r., Lovro Gönner s. r., Luka Miholjević s. r., Franjo Šandora s. r., Mirko Retković s. r., Jandro Sudec s. r., Karl Lampe s. r., Janko Pavković s. r., Andro Pirnat s. r., Mio Dujnić s. r., Franjo Preprotić s. r., Ivo Trpčić s. r., Jandro Filković s. r., Petar Petračić s. r., Jandro Ljubešić s. r., Mato Murr s. r., Ivan Kolarić s. r., Jandro Miholjević s. r., Ivan Veitz s. r., Janko Genner s. r., Johann Kleščić s. r., Joso Srnak s. r., Joso Klepec s. r., Štefo Pleše s. r., Mijo Petračić s. r., Jandro Matanović s. r., Štefo Križanić s. r., Jandro Genner s. r., Joso Miholjević s. r., Gjuro Dobrinić s. r., Franjo Marelić s. r., Ivo Mlinarić s. r., Joso Janeković s. r., Anton Vuksan s. r., Joso Vuksan s. r., Petar Škender s. r., Edmund Zadrović s. r., Joso Tomić s. r., Ljudevit Mašgon s. r., Albert Raškaj s. r., Gjuro Jambrešić s. r. Mijo Muškon s. r., Štefo Srebrić s. r., Anton Janeković s. r., Mijo Križanić s. r., Juro Jelaković s. r., Anton Križanić s. r., Janko Ljubešić s. r., Stanko Pavešić s. r., Ivo Išek s. r., Joso Štromar s. r., Mato Belčić s. r., Mato Petračić s. r. Karl Kunert s. r., Cvijo Mačečević s. r., Štefo Lovreković s. r., Ivan Šimić s. r., Venco Čermak s. r., Albert Stüfler s. r., Anton Prelik s. r., Jandro Antolec s. r. Jandro Gorša s. r., Mijo Božičević s. r. Gjuro Božičević s. r., Mijo Pušić s. r., Dane Knežević s. r.

U Petrinji, na dan sv. Jakoba apoštola 1880.

Stjepan Vukovinski.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

KATOLIČKI LIST.

Broj 33. U Zagrebu, 12. kolovoza 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Koje osobe, k vojsci spadajuće, ili inako vlastim vojničkim podčinjene mogu se ženiti bez propisana dopuštenja, a koje se ne mogu?

I. 1. Na ovo pitanje odgovara u kratko §. 10. gradj. ženitb. zakona, da „to ustanovljuju zakoni vojnički.“

Koliko je ovaj odgovor kratak, toliko veće neprilike zadaje svećenstvu dušobrižnomu. S toga, da ma koliko tu težkoću olahkotimo, mi ćemo pokušati ovo pitanje razložiti.

2. Ženitbe osoba, k vojsci spadajućih, uredjivali su u razno doba razni zakoni. Naredba ratnoga ministarstva od 14. rujna 1861. br. 3881 ustanovljivala je potanje ženitbene odnošaje u vojsci kopnenoj; a o ženitbah momčadi c. kr. mornarice pobližih ustanova bilo je u previšnjoj rješitbi od 25. srpnja 1863.

Uslied ovih naredba nije se mogla ženiti bez dozvole vojne oblasti ni jedna osoba, koja je u stališ vojske spadala, bila ona u aktivnoj službi, ili na dopustu ma kakvom, ili umirovljena, bila invalid ili ne, spadala k vojsci, koja se zove „stabilis“ ili k onoj „vaga.“

Kasnije mienjale su se ove ustanove glede raznih osoba. Ministarska naredba od 22. srpnja 1867. odredjuje, da ne trebaju dozvole trajni dopustnici počam od stražmeštra sve niže, isto tako ni pričuvnici vojske kopnene i mornarice, čim su prešli treći dobni razred.

Na mjesto ove naredbe stupio je u kriepost u najnovije doba kod nas zakonski članak XL. od god. 1868., dočim za zemlje u carevinskom vieću zastupane govori o tom zakon od 5. prosinca 1868.

Oba ova zakona ob obranbenoj sili istoga su meritornoga sadržaja, uz njeke samo pomanje promjene. Članak XL. govori o ženitbah u §§. 44. i 53 Prvi (44.) §. govori ob osobah, koje su na vojnu dužnost tek obvezane, a drugi (53.) o takvih, koje su u stališ vojske ma na koji način već dodieljene. Po tom ova ženitbena zapreka ima kao dva kraka, dva diela.

U Cislajtaniji smatra država zapreku, o kojoj govori §. 44. zabranjujućom, a onu §. 53. (tamo 52.) raztrgajućom. Kod nas je jedna i druga i pred sudom državnim tek zabranjujuća, jer i civilni sud kod nas, kadgod bi imao prosudjivati valjanost ženitbe katolika ili sljedbenika crkve grčko-istočne to sjedinjene to nesjedinjene, ima temeljiti razsudu svoju jedino na zakonih kanoničkih. *)

3. Zakonski članak XL. u §. 44. veli: „. . koga stavna komisija neproglasi kao za uviek nesposobna za službu vojničku ili koj u trećem dobnom razredu ne bude oprošten od dužnosti stavne, ne smije se ženiti, dok ne izstupi iz trećega dobnoga razreda.“

Da nam ova ustanova bude jasnija, da iz nje uzmognemo izvesti njeke posebne slučajeve, naročito, da nam jasna bude okružnica ministra za zemaljsku obranu od 25. ožujka 1875. br. 13320., koju ćemo kasnije čestoput spomenuti, moramo se kratko taknut propisa vojnih u obće.

4. Svaki momak, koji ima u Austro-Ugarskoj zavičaj dužan je poći u vojnike. Tako isto moraju poći i oni inozemci, koji si u našoj državi steku državljanstvo medju 20. i 30. godinom. **)

Vojna ova dužnost počima 1. siečnja one godine, kada će momak navršiti 20. godinu života, a svršuje se 31. prosinca one godine,

*) Dr. Derenčin: Tumač k obćemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Sv. 3. str. 275. — Sr. cesarski patent od 8. list. 1856. čl. V. i čl. XIII. — Ženitb. grandjansk. zak. §. 3. itd.

**) Vojna uputa §§. 3. 4. (Vidi koristnu knjižicu: Vojna dužost. Izvadak i tumač obranbenoga zakona. Ciena 50 novč.).

kada će on navršiti 22. godinu života. *) Da se početnici laglje uvježbaju u računanju, koji su momci još obvezani na vojnu dužnost, a kada prestaju biti obvezani, priobćujemo evo **Obrazac**, iz koga se odmah vidi, kad počima a kada dočima vojna obvezanost. Ujedno su dodane dvie rubrike, koje će se poslje razumjeti bolje.

Svaki momak, koji je rodjen godine	Obvezan postaje na vojnu dužnost 1. siečnja god.	Toga dana jest star: najstariji, rodjen 1/1	Toga dana jest star: najmladji, rodjen 31/12	Stoji u dobnom razredu I. (od 1. siečnja do 31. prosinca godine)	Stoji u dobnom razredu II.	Stoji u dobnom razredu III.	Izstupljuje iz trećega dobnoga razreda 31. prosinca godine	Ne treba nikakve dozvole počam od 1. siečnja god.	Toga dana jest star: najstariji, rodjen 1/1	Toga dana jest star: najmladji, rodjen 31/12
1858	1878	20 g.	19 g. 1 d.	1878	1879	1880	1880	1881	23 g.	22 g. 1 d.
1859	1879	"	"	1879	1880	1881	1881	1882	"	"
1860	1880	"	"	1880	1881	1882	1882	1883	"	"
1861	1881	"	"	1881	1882	1883	1883	1884	"	"
1862	1882	"	"	1882	1883	1884	1884	1885	"	"
1863	1883	"	"	1883	1884	1885	1885	1886	"	"
1864	1884	"	"	1884	1885	1886	1886	1887	"	"
1865	1885	"	"	1885	1886	1887	1887	1888	"	"
1866	1886	"	"	1886	1887	1888	1888	1889	"	"
1867	1887	"	"	1887	1888	1889	1889	1890	"	"
1868	1888	"	"	1888	1889	1890	1890	1891	"	"
1869	1889	"	"	1889	1890	1891	1891	1892	"	"
1870	1890	"	"	1890	1891	1892	1892	1893	"	"
1871	1891	"	"	1891	1892	1893	1893	1894	"	"
1872	1892	"	"	1892	1893	1894	1894	1895	"	"
1873	1893	"	"	1893	1894	1895	1895	1896	"	"
1874	1894	"	"	1894	1895	1896	1896	1897	"	"
1875	1895	"	"	1895	1896	1897	1897	1898	"	"
1876	1896	"	"	1896	1897	1898	1898	1899	"	"
1877	1897	"	"	1897	1898	1899	1899	1900	"	"
1878	1898	"	"	1898	1899	1900	1900	1901	"	"
1879	1899	"	"	1899	1900	1901	1901	1902	"	"
1880	1900	"	"	1900	1901	1902	1902	1903	"	"

Momci, koji stupe u 20. godinu, moraju doći pred stavno povjerenstvo, koje posluje redovito svake godine od 1. travnja do konca svibnja. Ne dodje-li onda, dužan je to učiniti naknadno. **)

Povjerenstvo ga ili nesposobnim proglasi bud za uviek, bud privremeno, za onu najme samo godinu; ili ga pako, jer je sposoban unovači. Uzme-li ga, dodielit će ga bud stavnoj vojsci (c. kr. mornarici), bud naknadnoj pričuvi, bud domobranstvu. ***)

*) Ibid. (Vojna dužnost, str. 7, t. 14.) Povrh toga okružnica ministra za zemaljsku obranu od 25. ožuj. 1875. 13.320, točka 4. sl. a) i b) Prije je po zakonu od 29. rujna 1858. počimala vojna dužnost 1. siečnja nakon dovršene 20. godine života, a dočimala je 1. siečnja nakon dovršene 23. godine života. Trajala je dakle vojna dužnost 21. 22. i 23. godine momkove dobe. Sada, kako čitatelji lahko razabiru počima, a i dočima ova dužnost prije.

**) V. up. §§. 12. 13. i 14. (Vojna dužnost str. 2,) — §. 31. zak. za zem. obr.

***) V. up. §. 23. (V. duž. str. 3, t. 5.).

Proglase-li koga nesposobnim privremeno, samo za onu godinu, u onom dobnom razredu, kad se je prviput stavio, taj je dužan i u drugom dobnom razredu doći pred povjerenstvo. Neuzmu-li ga ni sada doći će pred povjerenstvo u trećem dobnom razredu. Nesposoban-li je, obično po četvrtiput ne dolazi pred povjerenstvo, nego ga uvrste u naknadnu pričuvu. *)

Rekosmo da momka sposobna uvrste i u „naknadnu pričuvu“ (bleibende Ersatz-Reserve). Ovo uvrštivanje jest privremeno i trajno. Uvrste-li momka već u prvom dobnom razredu u pričuvu, uvrstiše ga privremeno, ter će on morati pred povjerenstvo doći i u drugom dobnom razredu. Bude-li opet u tu pričuvu uvršten i to je samo privremeno. Tek onda, kad je u trećem dobnom razredu u „naknadnu pričuvu“ uvršten, trajno je uvršten. Ovakvi pričuvnici ostaju bez prisege u svojem gradjanskom odnošaju sve do 30. godine, te za vrieme mira ne zovu se na nikakvu vojnu službu niti moraju dolaziti na kontrolne smotre, jer nisu još u nikakvu savezu sa vojničtvom. **) Poslje 30. godine uvrste ih u domobrance na 2 godine, kad i to mine, dobe odpust. ***)

Njeki momci, prem sposobni, mogu dobiti oprost od vojne dužnosti. Veli najme §. 17. obr. zak.: „Od dužnosti, da ne mora stati u stalnu vojsku, bojno pomorstvo ili domobranstvo, oprošten je privremeno: *a*) jedinac u otca, nesposobna za službu ili obudovljene majke; što i o jedinu zetu valja onda, kad sina pojedinca ne imade; *b*) po smrti otčevoj jedini unuk djeda nesposobna za zaslužbu, ili obudovljene babe, ako sina neimaju; brat sasvim osirotele braće i sestara. Isto tako, komu jedini brat, ili komu su ostala braća: *c*) u službi linijskoj ili pričuvi, ili *d*) izpod 18 godina, *e*) poradi neizlječivih duševnih ili tjelesnih mana nesposobna za svaku zaslužbu. V. i nar. zem. vlade od 13. svib. 1870. br. 3526.“ Oprošteni u 1. dobnom razredu, ako i do godine ostanu jednake okolnosti, zatražit će oprost i u 2. dobnom razredu, dokazav samo, da se okolnosti, s kojih je lani oprošten bio, nisu ništa promienile. Isto će učiniti u jednakih okolnostih i u 3. dobnom razredu. Ako bi se pako okolnosti promienile već u 2. dobnom razredu nestalo bi temelja njegovu oprostu, ter će ga povjerensto, sposoban-li je, moći unovačiti.

I onda već, kad je momak vojničtvu dodieljen može si izprositi oprost na temelju §. 40.

*) §. 31. zak. za zem. obr.

**) Dr. Jos. Symersky: Die Verehelichung der stellungspflichtigen etc. S. 40. — §. 31. zak. za zem. obr.

***) V. up. §. 166. (V. d. str. 6, t. 10.).

sl. *c*) Dogodit se najme može, da je unovačen slab, boležljiv momak. Takav će nakon „nadpregleda“ moći odpušten biti. A može se dogoditi, da obiteljski odnošaji, pošto je momak već uvršten u vojsku, postanu takovi, ter je on neobhodno potreban kod kuće; pak da su ovakve okolnosti bile bud prije novačenja, bud barem onda, kad je novačenje bilo, on bi si bio mogao izprositi oprost na temelju §. 17., koj smo spomenuli malo više. Razumije se po sebi, da se i ovo može dogoditi ili u 1. ili u 2. ili u 3. dobnom razredu.

5. Na temelju ovih glavnih točaka biti će nam sada jasnija ustanova §. 44. obranb. zakona. On dopušta ženiti se bez dozvole samo onim, koje je stavna komisija:

a) za uviek nesposobnimi proglasila za vojničku službu, ili koji su

b) od dužnosti stavne oprošteni u trećem dobnom razredu, te su ujedno izstupili iz trećega dobnoga razreda.

Po tom će župnik uviek paziti: je-li momak, vojnoj dužnosti podvržen, nesposobnim proglašen za uviek ili tek za vrieme. Ako je za uviek, o čem će on morati prinesti svjedočbu političke oblasti, viencat će ga bez dozvole, bio on u ma kojem dobnom razredu. Ako je pak samo za vrieme il nesposobnim proglašen, il za vrieme u naknadnu pričuvu primljen, ili privremeno samo oprost si izprosio, viencati će ga bez dozvole samo onda, ako je to u trećem dobnom razredu, i to redovito *) tek onda, pošto je iz trećega dobnoga razreda izstupio.

6. Pošto su usljed kratkoće §. 44. nastale svakojake dvojbe, koga sve nije slobodno vienčati bez dozvole, a koga je slobodno, izdalo je ministarstvo za zemaljsku obranu spomenutu već naredbu od 24. ožujka 1875. br. 13320., koja je svećenstvu naše nadbiskupije razposlana okružnicom od 21. svibnja 1875. br. 1381. Kaže se tu u točki 1. *Bez iznimne dozvole mogu se ženiti, te tako u pogledu ženitbe podpadaju samo pod obćenite zakone i propise:*

a) oni, koji su poslje postignuća vojnoobvezane dobe po stavnom povjerenstvu pronadjeni za vojničku službu *na uviek nesposobnimi*, to jest, da se iz stavne listine imadu brisati, bez obzira na to, u koj dobni razred spadaju;

b) oni, koji su u smislu §. 17. obranbenoga zakona *već u trećem dobnom razredu* privremeno bili oslobodjeni od vojničke obvezanosti. — Glede ovih valja spomenuti, da se *iznimno* mogu ženiti odmah nakon dobljena oprosta u trećem dobnom razredu, te nisu dužni čekati, dok izstupe iz 3. dobnoga razreda. Koji su n. pr. ljetos u 3. dobnom razredu, pak su u travnju ili svibnju takav oprost dobili, mogli su se vjenčati odmah u lipnju, prem će tek 31. prosinca o. g. izstupiti iz trećega dobnoga razreda. Nu župnik neka momka takova ne vjenča dok ne donese od političke oblasti svjedočbu, da je u istinu triput bio pred stavnim povjerenstvom. *)

c) oni, koji su već u trećem dobnom razredu proglašeni za vojničku službu privremeno nesposobnimi, to jest, da se imadu u stavnu listinu povratiti **);

d) oni, koji su bilo na temelju svojih obiteljskih odnošaja i u smislu točke *c*) §. 40. obranbenoga zakona, bilo radi svojih tjelesnih mana, te putem nadpregleda već u trećem dobnom razredu odpušteni iz vojske (bojnoga pomorstva), odnosno iz domobranstva, te tako više nedolaze pod stanju ***);

e) oni, koji su već izstupili iz trećega dobnoga razreda, te nisu unovačeni niti u vojsku (bojno pomorstvo), niti u domobranstvo †);

f) oni, koji su *trajno*, to jest iz trećega dobnoga razreda unovačeni u doknadnu pričuvu, *te su već izstupili iz trećega dobnoga razreda.*

(Dalje će sliediti.)

---

*) Iznimke vidi malo niže br. 7. u točki *b*)

*) Die Verehelichung der Stellungspflichtigen und der Militär Personen, dr. Jos. Symersky. Olmütz 1874. S. 43.

**) Vojna uputa k obr. zak. veli u točki 2. „I oni, o kojih je u trećem dobnom razredu zaključeno, da se imadu u stavnu listinu povratiti, ne trebaju za sklapanje ženitbe sbog vojne obveznosti dozvole od oblasti.“ Po tom se, misli dr. Symersky, i ovakvi mogu bez dozvole vjenčati *prije nego izstupe iz trećega dobnoga razreda*, samo kad prinesu potvrdu političke oblasti, da su u istinu već trećiput privremeno nesposobni proglašeni. Nu nam se čini, da se ne mogu bez dozvole vjenčati prije, nego iz trećega dobnoga razreda izstupe. Po §. 31. (32.) obr. zak. uvrštuju se ovakvi u „naknadnu pričuvu“; naknadni pričuvnici pako mogu se tek onda bez dozvole vjenčati, kad su izstupili iz 3. dobnoga razreda, kako jasno veli malo niže točka *f*), koja je novija od t. 4. sl. e) nar. od 30/9 1869.

***) Po točki 3. voj. up. odluči-li povjerenstvo za nadpregled, da se momak imade odpustiti, takva se odluka, ako dotični momak nije još izstupio iz 3. dobnoga razreda, imade isto takvom smatrati, kan' da bi ga stavno povjerenstvo u 3. dobnom razredu privremeno nesposobnim proglasilo.

†) Govori se ovdje u momčadi, koje ma s kojih razloga na stavnji ni bilo nije, te tako nije ni unovačena mogla biti. Vidi se to odmah, čim ovu točku prispodobimo sa točkom *c*), gdje se govori o momčadi, koja sbog slabosti unovačena nije. Ovako je točku ovu protumačio sam ministar za zemaljsku obranu u odpisu na kašovsku županiju. Vidi „Kat. List“ br. 14. 1879.

*

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

V.

Spcijaliste se pograbili s modernimi ekonomisti glede pitanja o plaćah radnikom.

Današnji ekonomiste vadeć svoja načela iz iskustva nisu uvjek pazili, da razluče osnovnu činjenicu, koja proizlazi iz strasti požude, od one, kojoj je podlogom pravica. Odanle ona slaboća njekojih, koja ne odolieva udarom logike, a još manje morala. Socijaliste pohitiše, da se okoriste. Zato upustiv se odvažno na ekonomičko polje svojih protivnika, usvojiše njekakva načela, te iz njih načiniv si toliko oružje, navališe na nje s desna, s lieva i u čelo, i njekom osvjedočujućom logikom tjerajući jih sa svih strana, iznješe na vidjelo načela i posljedke sasma različite. Tko preleti dokaze, što jih rabi Proudhon, da pobije i obori svako pravo vlastničtva, umah opazi, da je najjača jim sila uzeta iz samih načela modernih ekonomista, bud dokazujuć, da nisu nikakove vrednosti, bud pobijajuć ljuto pisce jim njihovimi dokazi. Dragutin Marx i Lassalle postupahu malo ne jednakim načinom, i naše pitanje tičuće se placâ daje nam o tom dobar primjer. Ova velika tri meštra socijalizma, uzev u ruku stvar radnika proti gospodaru, nisu znali prikladnijeg naći sredstva, da se biju na korist prvomu do onoga, da se uhvate načelâ ekonomistâ, i da njimi na sreću mahnitaju, nebi-li dokazali, da je ekonomičko stanje današnjeg družtva nepravično i ubitačno, i da zato svaki razbor zahtjeva, neka se sruši, i neka se vlastničtvo uredi inače, najme socijalistički. S naše strane, kad jih predstavimo, kako se jedni pograbiše s drugimi, naznačiti ćemo kratkimi opazkami u čem sastoji slaboća njihovog oružja.

Lassalle u njekom svojem odgovoru središnjem odboru za kongres radnikâ[1]) dokazav svu okrutnost i zle posljedice načela, po kojem bi se imale urediti plaće, što ga razjasnismo u paragrafu III, i kojeg se drže moderni ekonomiste, navuče na se gnjev njemačkih ekonomista očitovan u više članaka novinarskih. U kojih medju drugimi stvari prof. Wirth, zanijekav, da je nauk ekonomista onakov, kakovim ga bijaše on u najpopularnijih izrazih objavio radničkomu svietu, Lassalle mu odvrati govorom držanim u skupštini radnika u Frankfurtu na M. sedamnaestog i osamnaestog svibnja 1863.[2]) U njem pozvav se na velike meštre u ekonomiji i dokazav iz dugih sječah polag teksta navedenih, da je istina na njegovoj strani, a laž na onoj protivnika, opet će da podkriepi dokazivanje ovim načinom: „Gvozdeni zakon ekonomički, koji danas opredieljuje pod samosiljem ponude i tražbe nagradu rada, jest ovaj: da središnja joj crta stalno bude onoliko, koliko je nuždno individuumu radniku, da živo i da se reproducira. To je točka, oko koje realna plaća težaka dnevničara poput ljuljajućeg se njihala teži ovamo i onamo svakim vremenom, a da joj je nemoguće ikada dići se išto iznad il pasti išto izpod nje. Ona i sbilja nemože potrajati dugo na toj točki, jer za vrieme, u koje je stanje radnikâ u cvietu, množe se ženitbe, uz množitbu ženitba imamo na brzo uzrast pučanstva uz uzrast pučanstva veću ponudu ruka, a od tuda omalu plaće. Takovo se stanje takodjer ne može dugo držati, uslied selitbe i pomora s oskudice u redovih radnika, od tuda poskupljenje rada. Al poskupljenje poboljšava život radnika, i tako se opet stanemo vrtiti u istom kolu. Iz ovog škripca i mršava okvira ne ima izlaza; plaća radnika, nalik njihalu, sad se diže malo, a sad pada jednako malo do izpod crte jednostavna nuždna životu.“ Predpostaviv toli težko stanje, nastavlja, evo trih najgorih posljedica. Mislite-li o radnici, da ste ljudi? o dobričine vi, ako mislite tako. Ekonomički govoreć vi niste drugo no roba! Ima-li vas na broju malo? Tad vas se množi uslied veće plaće, koja vam se daje, baš kako se množi obuća, kad je ponestaje. Ima-li vas preveć na broju? Tad vas je manje uslied omale plaće, baš kako biva sa škodljivim ušencem, na koga družtvo najnemilije ratuje. *Skradnje poništenje radnika*: eto vam prve posljedice više navedenog gvozdenog zakona. Pobrojite sada one, koji živu lagodno, i one, koji jedva kraj s krajem sastavljaju. Uzmite u ruku statistiku, i sravnajte brojeve. Daje nam ju Dieterici. Posljedak sravnitbe jest ovaj: da 89% njih, jer ne zasluže više od 200 talira na godinu, usiljeni su živiti u oskudici, da 7% služeći nješto malo više ne mogu izaći iz tieskobna siromaštva, a da 4% njih samo živu u stanju lagodnosti. Istina je, da se proti ovim brojevom podigla biesna graja od strane ekonomista, te jih osvadjalo s laži il izopake il s prevare. Al to su puste rieči. Činjenica se potvrdjuje s druge strane. Zakon taksa god. 1853. kaže nam jasno, da 1 po sto svega pučanstva u Pruskoj ima prihoda prieko 1000 talira, a da 3 po sto nadmašuju onaj od 500. Odkle se izvodi, da $95^{7}/_{10}$ na sto dobiva manje od 500 talira s obitelju 5 osoba. Kakova mora da bude nevolja, koja tišti većinu, uvidja se odtud bjelodano. *Sveobće osiromašenje* druga je posljedica toga zakona, koje se još bolje razjasnjuje onim prljavim pauperizmom, koji dnevice sve više pojavljuje mal ne sve naobraženije krajeve. Ima i veće nevolje. Mac je Culloch[1]), povedši račun, zaključio, da u Englezkoj srednji broj života jest god. $34^{1}/_{2}$. Nu u životu rukotvorničarâ je drugčije. U Leedu srednji je broj 21, u Manchesteru 20, u Liverpoolu 17. U Prestonu medju bogatimi gradjani umre jih na godinu 1 od 47, 39, medju manjimi trgovci 1 od 31, 63, a

[1]) Offenes Antwortschreiben an das Central-Comité zur Berufung eines allgemeinen deutschen Arbeitercongresses; 1. März, 1863.

[2]) Arbeiterlesebuch.

[1]) Statist. accont., I., l. 416.

medju radnici 1 od 18, 28. Ducpetiaux[1]) tvrdi da u Bruselju medju osobami visoka staleža pade na godinu žrtvom smrti 1 na 50, 6, medju malimi trgovci 1 na 27, a medju radnici 1 na 14. Jednako biva u svih drugih krajevih. Jošte užasnije izkustvo jest u tom, koliko se tiče radničke mladeži i dječadi. Polovica sinova tvornikâ dosiže 29 godina, dočim polovica radnika tkalaca i prelaca ne dostigne dvie. Pomor se toli strašan ima pripisati nevolji roditelja, sbog koje matere, buduć usiljene podati se radu, ostavljaju mal ne u zapuštenosti dječicu si sa ono malo mlieka, što se zadobije s njihove odaljenosti. *Mnogobrojni pomor medju odraslimi i malne nevjerojatan medju radničkom dječicom*, treća posljedica gvozdenog više pomenutog zakona. K ovim trim posljedicam kao privagu valja primetnuti, da napredak obrta, u onomu, što ništa ne prudi radniku, uslied tvrda zakona o plaći, koja sad raste malo iznad nuždna, a sad pada izpod toga, čini, da velike glavnice proždiru male, pošto ove ne mogu obastati na kušnji konkurencije s onimi, i od tuda ponestajanje neodvisnih meštara umjetnosti, prinuždenih, da se podaju svladani tvorničarom, te se stavljaju na njihovu službu

Ova čest govora, što ju je Lassalle razvio popularno na više od trideset stranica na gusto pisanih, predstavite si, koli jaki utisak je morala učiniti na duhovih, i koli vatrene strasti morala je upaliti. On je mogao zato zaključiti uz opetovano pljeskanje, da kad bi radničko pučanstvo njemačko ostalo bilo neposleno, kad se nebi bilo umah uhvatilo posla, da se izbavi toli biedna stanja, nebi bio narod mudar, već narod slabićâ, i kukavicâ, i zato vredan udesa, koji bi ga poništivao, koji bi ga tištio tieskobom siromaštva i koji bi ga izjedao biedom i nevoljom. Taj utisak, izišav iz skupštine na polje mal da ne uzkomeša cieli tabor ekonomista, na kojih se načelih gradilo svekoliko Lassalleovo dokazivanje. S novinari ustà proti njemu Rau, Roscher i kasnije Geffken, al bezuspješno. Gvozden zakon o plaći rada, predstavljen u slici ljuljajućeg se njihala, ostà nepomičan i postà uslovicom rata za socijaliste i načelom, koje ima obilno roditi zaključaka.

Zato je Todt zaključkom Lassalleovim pridodao ovu svoju opazku. Postaviv načelo, da plaća radnika ima ovisiti od zakona ponude i tražbe, sliedi, da se rád čovjeka predstavlja naravom i formom ni za dlaku različit od one koje mu drago robe, i da se zato govoreć o njemu ne ima inače govoriti van kao o trgovini rada. S toga pitanje, uzpireno najživahnije u današnjem družtvu u predmetu uzdržanja i obstanka radnikâ, niti nije u činjenici ikakovo pitanje, u kojem čovjek stoji u oči drugoga čovjeka, gradjanin u oči drugoga gradjanina, već kupac pred kakovom robom. S tim vidi se, kako se kidâ ona moralna sveza, koja skopčanim drži čovječanstvo, i kako se uvlači kukavni gnjusni egoizam. Tko ima glavnica, ima u ruci družtvenu moć, te je svemožan napram onomu, u koga jih ne ima, koji je nemoćan upravo zato, što jih ne posjeduje. Radnik mora da kupi čim da si uzdrži život pomoću svojih rabotnih sila; tvornik vreba na obilježje, na kojem stoji ponuda i tražba, da potroši što manje može za kupiti ju. Kakov je od tuda žalostan posljedak, samo se sobom razumi: nužda, nevolja, robovština s jedne strane; bogatstva, pohlepa za zabavom i gizda s druge. Toliko s gledišta družtvena i individualna. Uzev stvar s gledišta ekonomična, novinstvo socijalističko izvelo je s istog načela druga dva zaključka umstvujuć ovako: Jer se radna sila smatra poput robe, njezina se ciena ne diže iznad onoga što je nuždno za obnoviti ju: odtuda nesnosna neprilika, da svaka nje omala, i svako stinuće rada vuče na množtvo užasnu nevolju, i da nužda i bolesti kose strahovito redove radnikâ. Valja ga indi odstraniti? Nu, da se izkoreni, kako to zahtjeva čovječnost i pravica, koje ne trpe, da radna sila, ili čovjek, bude njekakovom robom, koja se kupuje novcem, udara u oči nužda, da se makne svaka razlika razredâ medju gradjani, i da rad i glavnica budu sjedinjene u jednoj ruci, e da sva kolika korist rada postane vlastitom čovjeka proizvoditelja[1]).

(Dalje će sliediti.)

D o p i s i.

Iz Monakova. *(Predstava muke Isusove u Oberamergau-u).* Dragi prijatelju! Prije dvie godine namjerih se na duljem putovanju slučajno na obitelj, koja je mnogogodišnjim putovanjem po znamenitih mjestih, gdje je šta liepa i osobita vidjeti, povela rieč o predstavi muke Spasiteljeve, koja se svake desete godine daje u Oberamergau-u, te me ista obitelj upozori na to, neka nipošto nepropustim to pogledati ako uzmognem. Tako me dakle nenaputiše onamo viesti, kojimi su jedno vrieme obilovale razne strane novine, i koje se manje više nemogoše dosta nahvaliti rečene predstave, već se, kako rekoh, na to odlučih radi preporuke izkusnih ljudih. Namjera je moja, da onamo podjem bila po tom osnovana davno prije, nego su novine o tom i rieč povele. I kako ostadoh čvrst pri svojoj namjeri, tako mogu sada reći: veni, vidi, vici. Bio sam tamo, kamo grne silno množtvo svieta sa svih strana; vidio sam to divno pozorište, na kojem se najveličanstveniji prizori iz života Isukrstova najživljimi bojami predočuju; svladao sam mnogo potežkoća, s kojimi je to poduzeće spojeno, te Vam mogu sada cielu sliku te predstave, kako i obrekoh, opisati. Bit će taj opis kratak, jer se na putu neda pisati, gdje čovjek želi samo upotriebiti priliku, da što više vidi, a bojim se, da bih mogao, dok se vratim mnogo toga i zaboraviti.

[1]) De la mortalité a Bruxelles, 1844.

[1]) Todt, Der radikale, deutsche Socialismus, II. Abtheilung etc., n. 4, ll. 241, 255. — Social-Demokrat, 1874., n. 114; 1875., n. 38.

Već sam putem u Admontu čuo od jednoga Benediktinca, koj se je netom vratio iz toga reć bi prošteništa, da je mučno doći od silnoga naloga svieta do predstave, ako se čovjek već unapried nekim načinom neosjegura. Pa me s toga taj isti naputi, neka bi pisao tamošnjemu župniku rad stana i ulaznice, prem se boji, da će sad već bit za buduću nedjelju t. j. za 25. pisat prekasno. Medjutim čim dodjoh u Solnograd, odmah sjedi pa napiši župniku molbu, da mi rad stana i ulaznice za pomenuti dan pomogne, prem se ni sam nisam nadao uspjehu, kad nisam mogao računati, da će mu list za dobe prije predstave dopasti rukuh, a ni na uslugu prema strancu, osobito nepoznatu Hrvatu, gdje može jedva svojim sunarodnikom pomoći. Došav u Monakov, koga sam god od stranih gostih vidio, kao da sam mu na licu čitao: i taj ti je suputnik. U trokatnoj velikoj gostioni nebijaše nitko odsjeo sa mnom, da nije imao iste namjere sa mnom: poći u Oberamergau. Pomislite sada velik grad sa tolikimi gostionami, sve prenapunjeno, a svi za jednim ciljem, pa ćete odmah moći računati na hiljade njih, neračunajuć drugih, koji se kanili uputiti onamo. U Monakovu sam se već osvjedočio, kolikom opreznošću treba putovati iz Murnaua, gdje prestaje željeznica, pa se polazi na kolih dalje u Oberamergau. Vidih plakate doduše, gdje je stojalo, da se dobivaju kola za 12 maraka računajuć željeznicu simo i tamo. Al' kad se ondje popitah, rečeno bje, da je već sve prenapunjeno. Odoh u tako zvani International-bureau, koj je takodjer obskrbljivao kola i ulaznicu, tu mi rekoše, da o ulaznici neima ni govora, a kola za četvoricu, ako si ih nadjem, mogu dobiti simo i tamo za 90 maraka. To mi se odmah sumnjivo učini, pošto sam znao, da neima vožnje više od 3 sata iz Murnaua u Oberamergau, te pomislih, tu se valjda tjera posao na znamenitu probit od pojedinih poduzetnika. Vrativ se u gostionu, pripovjedih to vrataru, a on mi zajamči, da se rad kola ništa neboj, da ih ima u Murnau na stotine, kakvih hoću, pa ako i nedobijem ulaznice za nedjelju, da ću sjegurno moći dobiti za ponedjeljak, buduć se već nekoliko tjedana rad silne svjetine predstavlja dva dana zasebice. Tako me i mnogi gosti uvjeravali, da s tom nadom putuju, pa i ja s njimi krenuh u subotu rano na nepreglednoj povorci željezničkih vlakova u Murnau, kamo se izza tri sata vožnje stigne. Došav ovamo i sbilja nisi mogao okom pregledati silni broj kola, čekajućih na goste. Već se putem na željeznici dogovorih sa sedmoricom, da uzmemo manji omnibus i tako nas dodje na svakoga platit tri marke. Sve do Murnau vodi put običnom bavarskom ravnicom, a kad se odavle podje, čim se više čovjek približava Enthalu, preko kojega mogu samo prazna kola prolaziti, a gosti moraju onda pješke, tim ti se više otvaraju sniegom pokrivene silne brdine. Velikom se strminom čovjek uzpinje tri četvrta sata, dok se uzpne na Enthal, odkud se onda spušta put dobra pol sata vožnje u dolinu okruženu klisurinami položajem prekrasnu, u kojoj leži mjestance Oberamergau, jedva brojeće kojih 150 kuća. Pomislite si sada ovdje smjestiti k običnim stanovnikom jošte 10.000 gostova, koji dolaze na predstavu bud za nedjelju ili ponedjeljak. Prva mi briga bijaše, kad dodjoh tamo, poći k župniku, da čujem uspjeh svoga iz Solnograda mu pisana lista. Nije me nimalo iznenadilo, kad sam čuo, da mu je list prekasno stigao i da već prije pet dana nebijaše moći dobiti nijedne ulaznice za nedjelju, a za ponedjeljak, da se tek razdavaju u nedjelju poslie predstave. Glede stana mi nekako pomogne, prem sam se dosta muka u tom stanu napatio, jer prvo nebijah sam, drugo krevet, na kom jedva možeš ležat, a o spavanju, makar od puta kako umoran, jedva i govora. Nebijaše druge, nego zadovoljit se tim, što si dobio, tim više kad si čuo, kako toliki za stanom ma kakovim uzdišu, a nemogu ga ni za skupe novce dobiti. K toj nevolji odmah se javi i druga. Podjoh u gostionu, koja ni svojom vanjštinom, kamo-li nutrinjom nenaliči našoj samo malo dobro uredjenoj, al' tu se kraj tolika svieta pomoći za jesti, treba velike okretnosti. Da ti poslužnik donese možeš čekati sate; nije druge, već pred kuhinju, pa se otimlji tako rekuć za komadić mesa i kruha, a to tek možeš zalijati gustim, težkim bavarskim pivom, jer se vino slabo pije, a i ne ima ti ga tako rekuć tko donieti. Sad tek uvidih, kako će mi mučno bit u ovakovu stanju čekat do posutra na predstavu, pošto osim jednoga humka, na kojem je dao Ljudevit II. sadanji kralj bavarski u slavu Oberamergaucem podići prekrasan od mramora divno izklesan križ, komu na podnožju upiru bolno srce izrazujućim pogledom oči Maria i Ivan, pošto velim nemožeš nikamo drugamo rad silnih vrletih izletiti. Al' i ta dva dana muke minu i ja dobrotom svoga kuće gospodara dobijem ulaznicu za ponedjeljak. U večer predstave kao što i ranim jutrom prije sedam satih daje se znak mužari, da će se predstavljat, a glasba obilazi glavnom ulicom samoga mjesta. Predstava počimlje o osam satih u jutro, a traje do $\frac{1}{2}6$ poslie podne, al valja već dobro oboružan jelom i pilom biti u sedam u kazalištu, jer nije drugčije čovjek sjeguran ni malo za udobnost mjesta, a ni za samo mjesto, pošto osim loža, koje su Englezi većinom već za čitavu saisonu unapried pokupovali, druga miesta nisu brojevi označena. — Samo kazalište neima ništa uzvišena i veličanstvena na sebi ni izvana ni iz nutra. Izvana ga tek ogromnošću razlikuješ od drugih kuća, i to ogromnošću u prostoru, nipošto u visini, pa se zato nad ostale kuće ni neuzdiže, te ga možeš vidjeti tek kad mu se približiš. Iz vana ti se čini kao kakav veliki circus od dasaka, a kad stupiš u nutra neima osim veličine prostora upravo ništa što bi ti već unapried veličanstvenošću svojom i kako bi dolikovalo naumljenoj predstavi dušom potreslo. Najgornji red sjedala jesu lože u sredini, a po boku s jedne i druge strane mjesta prvoga reda, od kojih sam i ja jedno kupio za četiri marke. Do tih pobočnih mjesta sa svake su strane mjesta drugoga reda, i sva tu dosele

avedena mjesta nadkrivena su tako, da čovjeka čuvaju od kiše i sunčane žege, druga su pako mjesta trećega i četvrtoga reda izpod svih ovih nenadkrivena dakako jevtinija za jednu dvie tri marke, al za to, il moraš kisnuti na kiši pošto nije smjeti kišobrana razapeti, ili se dati pržiti od sunca. Prostijemu dakako svietu nije do udobnosti već do plaće, pa ga se za to ovamo najviše smiešća. U dubini izpod svih tih miesta podignuto je pozorište, koje izgledje nutrinjom svojom kao kakova crkva sa tri ladje, od kojih je srednja najveća, a pobočne, nad kojimi su podignuti tremovi, vodeći s jedne strane u dvorore Pilatove, a s druge u dvorove Anove, za dvie trećine manje. Te su ladje raznimi postranimi ulazi spojene, tako da se iz jedne u drugu na više miestih ko u crkvi prolazi. Sriednju ladju zakriva jedino zastor dosta jednostavan sa nekimi slikami predstavljajućimi odozdo grad Jerusolim, a sasvim odozgor Isusa sa Marijom i Ivanom, a pobočne su dvie ladje uviek otvorene vidiku. Pred samimi ladjami ima nenadkriven prostor jošte kao preddvorje sa nekoliko hvatih napried, na kojem se takodjer ponajviše i predstavlja, jer je glavna ladja najviše opredieljena za predslike iz staroga zakona, koje se neposredno pred samim činom iz muke Isusove prikazuju osobito živom predstavom. Izpod toga prostora je orchestar, nad kojim se sve više uzdižu gore pomenuta mjesta za slušateljstvo. Po takovu i sami predstavljači izvrženi su kiši i žegi, a isto tako i orchestar. Kako je većina te drvene sgrade otvorena, mogu vani stojeći mnogo toga čuti, što dosta prieči onim u nutra, da od njihova žamora težko razabiru govor predstavljača. Ovakov dakako ustroj sgrade nimalo nedjeluje povoljno na čovjeka kad stupi u nutra, pošto ga se je već i vanjština dosta neugodno dirnula. Za čudo, pitat će tkogod, kako se občina, koja će od samih predstavah, koliko bi se dalo izračunat, ove godine povući kojih 300.000 maraka najmanje, nepobrini da dostojne tako uzvišenoj predstavi sgrade nepodigne, pošto neima dvojbe, da bi i to na duševno razpoloženje i utisak samih predstava znamenito doprinosilo, ali valja uzeti u obzir, da se savkoliki unos iz predstava dieli na temelju osnovanih pravila u četvero. Jedan dio ide na podmirenje troškova, drugi na plaću predstavljača, treći na pobožne svrhe, četvrti se dieli medju najnuždnije i uboge občinare. Prema tomu nepreostaje ništa za glavnicu, kojom bi se s vremenom mogla namaknuti svota za veličanstvenu kakvu sgradu, što bi ipak, kako rekoh, od velike znamenitosti bilo, da čovjek jošte ljepšu uspomenu odtud sobom ponese. Pomislimo si samo crkvu, u kojoj ma se kako liepo obavljali crkveni obredi, neće nikad toliko na čovjeka djelovati, ako i crkva sama ljepotom i veličanstvom ustroja i uredjenja svoga k tomu svoje nedoprinosi. Toliko o samoj sgradi, a sad da progovorim o predstavi, koja na znak triuh izpaljenih iz mužara hitaca počimlje.

(Dalje će slediti.)

Od Sv. Jane *(Dvadesetpet-godišnjica misničtva).* Četvrt vieka liep je niz godina. U životu ljudskom prozuji kroz to doba bez broja raznovrstnih sgoda: i dobrih i zlih, i ugodnih i neugodnih. Čovjek, na važnom mjestu postavljen, može u to vrieme na razvitak naroda uplivati mnogo. Djelovanje njegovo dakle propredeno je uspomenami mnogimi. Dozvat si sve to u pamet nikad ljepše sgode, van kad se s braćom svojom sastaneš, koji su istom stazom išli, jednake sgode doživjeli. Za to je slava dvadesetpet-godišnjice misničtva meni uviek s voljom bila, te ne mogu dosta dobroti Božjoj zahvaliti, što je i meni dopustila, da sam četvrt vieka kao službenik njegov djelovati mogao. A svaka hvala i bratu momu suučeniku Pavlu Majceniću, koji je sve nas pozvao, da kod njega tu slavu proslavimo. Bratinskomu pozivu ne moglo se odazvati njih 10, koje je promisao Božja već pozvala k sebi na račun. Od devetorice živih sakupilo nas se 6: uz domaćinu još Gjuro Benko, Josip Bogović, Franjo Burek, Marko Horvat, Stjepan Mikec. Koliko-li je veselje bilo, kad se ogrlismo, pozdravismo, u razgovoru svih prošlih mladih ljeta i raznih sgoda sjetismo. Hvalu dadosmo Bogu, za udieljene nam milosti. Već pred večer 3. o. m. svetčano sazvasmo Duha svetoga pri Večernji. Jutrom 4. odpočeše najprije tihe mise od 9 sati za pokojne suučenike. U 9 sati pjevao je svetčanu misu Jos. Bogović uz podvorbu, a prigodno slovo reče Marko Horvat. Da se slava što ljepše proslavi i vani pozva domaćina i suučenika svjetovnjaka Gjuru Kranjčića, načelnika grada Karlovca; podžupana Jastrebarskoga i mnogu drugu gospodu, ter nas je k stolu sjelo 22. Medju zdravicami Nj. Vel. caru i kralju, prestolonasljedniku Rudolfu i Stefaniji, uzor. kardinalu, banu, svetčarom, domovini — zabavljala nas glasba pukovnije princa Saxen-Meiningen, pozvana iz Karlovca. Gospodin domaćina trudio se mnogo, da braći njegovoj što ugodnije bude boraviti kod njega. S toga je i slavoluke podigao i bengalsku vatru palio. Od nas svih budi mi ovdje rečena hvala. A dobri Bog dao, da dugo još svi djelujemo kao službenici Gospodinovi, njemu na slavu, a sebi i vjernim na spas.

Viestnik.

Zagreb. Petdeseti rodjen-dan Nj. Vel. premilostivoga našega cara i kralja Franje Josipa I. proslaviti će se u Zagrebu svetčano. U oči toga dana (17.) razsvietlit će se grad, u kazalištu biti će svetčana predstava, koja će početi hymnom i kantatom, što ju je za ovu večer naročito složio g. Ivan pl. Zajc. Kod pjevanoga diela predstave sudjelovati će pjevačka družtva „Kolo“ i „Sloga.“ Poslje predstave poći će po gradu glasba Na sam dan pjevati će se u stolnoj crkvi svetčana misa, kojoj će prisustvovati oblasti, vojne i civilne, a poslje će preuzvišeni gospodin ban primati čestitke.

Rim. Da udovolji mnogim molbam biskupa iz svih strana svieta proglasio je sv. otac Leo XIII. sv. Tomu Akvinskoga zaštitnikom svih katoličkih sveučilišta, akademija, liceja i škola, i onih, koje već imadu posebnoga zaštitnika, čim se ipak neće ni u čem smanjit štovanje tim prijašnjim zaštitnikom.

Njemačka. Potrošiv francezke milijarde ova je zemlja tek uvidila, kako je siromašna, kako u gospodarstvu sve više pada. Državnici njeni tražili se tomu svakojake uzroke, rabili su razna sredstva. Razkrstiše se boljku materijalnomu za volju s obljubljenimi liberalačkimi theorijami, ter promjeniše i zakonodavstvo, koje su pred koj deset godina s velikim oduševljenjem stvorili. U najnovije vrieme kano da nadjoše tomu drugi uzrok: židove, pak za to i one novine, koje su službenim krugovom vrlo blizu pune stupce svoje pitanjem o židovih, a ti članci popunjeni u posebnoj se knjižici razašilju po cielom carstvu. Tu se ponajprije riše koban upliv, koji ima to pleme na štampu (osobito u Austro-Ugarskoj) i na sve gospodarstvene grane. I da se tomu pomogne evo, što predlažu ti poluslužbeni krugovi njemački. Ponajprije imali bi književnici, koji su uvidili ovo zlo, uputit o njem i narod, da se on uzmogne drugčije vladati od sada prema tomu pitanju. U tom radu ne smije ih smesti, ako na prvi mah ne postignu kakav uspjeh. Opet i opet neka pišu, opet i opet neka podučavaju. Zatim morala bi se složiti posebna stranka *ad hoc*, koja bi na stran metnula sva druga pitanja, a jedino se bavila ozbiljno i obsežno pitanjem židovskim. U tu stranku mogao bi i morao pristupiti svatko, tko izjavi, da neće više ništa znati o podpunoj jednakopravnosti elementa semitskoga s urodjenici, i tko se obveže, da će raditi, da u nikakvih izborih, bilo za obćinu, bilo za kakav mu drago sabor, neće glasovati za židova, da neće držat ni jednih novina, koje bi uredjivao židov ili koje bi branile interese židova, te da će na to nukat i druge; uz to pako da će nastojati, kako bi se taj elemenat iztisnuo iz raznih družtva i sastanaka. Tada će morati nješto učiniti država, vlada i sabor. Trebati će ponajprije načiniti strog zakon o lihvi. Tko bi ga kršio, neka se iztjera iz carevine. Promienit će se morati zakon o dionicah, o burzi, o mjenicah. Nadalje pazit bi trebalo, da se taj elemenat ne naseljuje iz drugih krajeva. Na koncu ovih članaka kaže se, da su napisani, jer je zlo već daleko doprlo, te bi još veće postalo, kad bi se htjelo prikriti ili zatajit. Rieči ove da će uzvitlati buru, zaoštriti opreku — al sve to, da će ipak s vremenom i koristiti. — Pojav ovaj, koji vidimo od njekoliko godina u Ugarskoj, gdje se baš sada ustraja antisemitska liga, mi za ovaj put samo kao kronista bilježimo.

Prinosi za djočačko sjemenište.

Prema obvezi uplatili su: Iz kotara Glinskoga gg. Fridrik Matić 2 for. 50 nč., Ed. Jelošić 6 for., P. Leber 1 for. 75 nč., dr. Fr. Kolner 2 for. 25 nč., Lud. Detoni 2 for. 50 nč. Iz kotara Okićkoga: Aug. Loborec 6 fr., Ant. Obad 5 for., Ant. Vranić 3 for. Iz kotara Vugrovačkoga: T. Leuštek 10 for., K. Stražimir 4 fr., Stj. Hegedić 10 for., Gj. Magjar 5 for., Stjep. Framić 3 for., M. Milić 2 for., Ed. Barabaš 5 for., Josip Zorić 5 for., Josip Komes 3 for., Gj. Ortner 3 for. (obvezuje svake godine ovoliko prinositi), Jos. Kotarski 1 for. Iz kotara Virovitičkoga: M. Zrinović 5 for., G. Tompak 8 for., dr. M. Lončarić 5 for., M- Doma 5 for., St. Tompak 5 fr., Fr. Plavić 5 for., Vil. Urner 6 for., Stj. Filipović 1 for., Fr. Ivančić 5 for. — G. Ivan Kristić uplatio je 50 for. kao II. rok utemeljiteljne svote.

Na znanje!

Ravnateljstvo nadb. sirotišta u Požegi prinukano je poradi velikoga broja molitelja za mjesto plaćajućih u nadb. ovom zavodu svim roditeljem takovih ravnanja radi oglasiti: *da će se počam od prvoga gimn. razr. uključnmoći primiti u nadb. ovo sirotište samo takovi učenici, koji dokažu školskom svje očbom, da jim je ćudoredno ponašanje pohvalno, a prijave se najkašnje do 10. rujna 1880.*

Drugi uvjeti primanja dostaviti će se svakomu molitelju pismeno.

Za ravnatelja
Ivan Matijević,
nadstoj. nauka.

Javna zahvala.

Njeg. Vel. carica Marija Ana Pia blagoizvolila je premilostivo iz svoje vlastite blagajne podariti 200 for. za gradju ovomjestne župske crkve, koja će se s pomoćju božjom, ovog ljeta moći dozidati na čast prebl. dj. Marije. — Niže popisani sa svojimi župljani najsrdačnije se zahvaljuje na ovom premilostivom daru visokoj darovateljici, koja je i ovim činom pokazala prirodjenu si darežljivost napram stvari katoličkoj i promaknuću slave božje. Mi koli njoj, toli cieloj dinastiji prosimo od Boga podaritelja svih dobara blagoslove s neba, koje si samo Njeno preblago srce može želiti, koli na ovom toli na drugom svietu. Uvjereno budi, koli Njeg. Vel. toli svi ini, koji su što doprinieli za gradju ove crkve, da će se svi budući župnici s ovim pobožnim pukom njih sjećati u svih javnih molitvah i pri svakoj svečanoj službi božjoj, a prvo će mjesto zauzimati Nj. V. car Franjo Josip I. koji lane pokloni u gradju ove crkve 1500 for. i Nj. V. carica Anna Pia, kojim Bože dopusti dug i povoljan pobožni život, a po smrti okruni vjencem neuvehle slave!

Preporučujući se i drugim pobožnim osobam ostadoh

U Rami u Bosni dne 27. srpnja 1880.

O. Josip Ćurić, r. s.
župnik.

Ispravak. U Prilogu k br. 32. str. 3. st. 2. u r. 8. poslje rieči: *kapele*, izostale su ove: „sv. Katarine, dopremljenim danas iz zvonika kapele“

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 34. U Zagrebu, 19. kolovoza 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot., a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Koje osobe, k vojsci spadajuće, ili inako vlastim vojničkim podčinjene mogu se ženiti bez propisana dopuštenja, a koje se ne mogu?

(Dalje.)

7. Iz ovoga razlaganja, koje kaže dušobrižniku, koga obvezanika na vojnu dužnost može bez dozvole vjenčati, lahko je izvesti načelo, po kom će prosudjivati, koga ne smije vjenčati prije, nego-li dobije dozvolu. Ponajprije ne smije vjenčati onih, koji još ni dospjeli nisu do dobe, kad nastupljuje ta vojna obvezanost. Za tim onih, koji su do te dobe dospjeli, ali su tek u 1. ili 2. dobnom razredu oprošteni bud kao privremeno nesposobni, bud na temelju §. 17., bud §. 40. točke *c*). Ovo opet glavno načelo razvijeno je potanje u čestoput već spomenutoj okružnici, gdje se u točki 2. veli: Samo sa iznimnom ženitbenom dozvolom mogu se ženiti:

a) svi oni, koji još nisu postigli vojno obvezano doba, te ne stoje u vojničkoj svezi;

b) u obće oni, koji su već postigli vojno obvezano doba, te dočim još spadaju medju vojničke obvezanike k novačenju pozvane *nisu izstupili iz trećega dobnoga razreda;* osobito pako

c) oni, koji su u smislu §. 17. obranbenoga zakona još samo u prvom ili drugom dobnom razredu privremeno oslobodjeni od vojničke obvezanosti;

d) oni, glede kojih je još samo u prvom ili drugom dobnom razredu izrečeno, da su za vojnu službu za sada nesposobni, to jest, da se imadu u stavnu listinu povratiti;

e) oni, koji su bilo na temelju svojih obiteljskih odnošaja, bilo na temelju svojih tjelesnih mana, te putem nadpregleda, još samo u prvom ili u drugom dobnom razredu odpušteni iz stalne vojske (bojnoga pomorstva), odnosno iz domobranstva;

f) oni, koji su privremeno, to jest iz prvoga, odnosno iz drugoga dobnoga razreda pridieljeni u doknadnu pričuvu, te tako sliedeće godine opet podpadaju novačenju; napokon

g) oni, koji su trajno, to jest u trećem dobnom razredu pridieljeni u doknadnu pričuvu, te još nisu prekoračili trećega dobnoga razreda.

8. Davati iznimice ženitbenu dozvolu momkom stavnoj dužnosti podvrženim pridržalo si je u §. 44. ugarsko ministarstvo za zemaljsku obranu. *) U Cislajtaniji delegiralo je ministarstvo namjestničtva pojedinih pokrajina. I u našem saboru, te u novinstvu javljali se glasovi, neka bi naša zem. vlada dobila takovu vlast. Do sada ipak nije se u tom promienilo ništa. Molbenice moraju se slati onamo putem redovitim preko nadležnih političkih oblasti, a priklopit im se mora:

a) Župnička Izvjestnica;

b) Izvadak iz gruntovnice i

c) Liečnička svjedočba.

Izvjestnica ima ponajprije zasvjedočiti, da je momak navršio 18. godinu, jer mu se mladjemu dozvola ne daje. U Izvjestnici ne mora župnik navesti svih članova zadruge, u kojoj je momak, niti svih dalnjih rodjaka, nego mora navesti tek svu užju obitelj: otca, mater i svu djecu. **) Ako je koja od ovih osoba umrla označit će to križem, dodavši i vrieme, kad je umrla. Spomenut će u opazci i sve druge znamenitije okolnosti pojedinih ovih osoba: da-li

*) „Momkom stavnoj dužnosti podvrženim davati iznimice ženitbenu dozvolu u slučaju postojećih, obzira osobito vriednih okolnostih, vlastno je kr. ugarsko ministarstvo za zemaljsku obranu, nego iz dozvole ovakve ne sliedi oprost, t. j. da dotičnik ne bi morao stati u stalnu vojsku (bojno pomorstvo) ili domobranstvo."

**) U vojnoj krajini još djeda i baku, Nar. voj. zap. od 28/11. 1873. br. 10.256.

je koja oženjena ili ne; da-li je u kući, ili izvan kuće možda gdje priženjena itd. *) Sve ovo upliva mnogo na to, hoće-li se dozvola dati ili ne. Iz ovih bo opazaka oblast će razabrati, imade-li u kući osoba ženska, za rad sposobna, t. j. takva, koja nit je mladja od 15, niti starija od 60 godina. Kad bi u kući bilo i bez mladenke ženâ za rad sposobnih, dozvola se dala ne bi.

Nu ako ih i ima, a za rad su nesposobne dozvola će se dobiti. Tu pako sposobnost ili nesposobnost posvjedočava liječnička svjedočba. Liečnikom njekoč kotarskim, sada županijskim za pregledavanje žena u takvoj obitelji, da se dozna, jesu-li za rad sposobne, ne pripada nikakva pristojba, jer je to čin strogo službeni. **) Spomenuta naredba vis. kr. zem. vlade od 30. rujna 1869. br. 1219. traži, da momak živi barem na toliku posjedu, gdje se može prehraniti obitelj od 5 osoba, ujedno pako da ne smije biti četirput tako velik. Prvo se traži, da se neširi siromaštvo, a drugo za to, jer momak, koji tolik posjed ima, imućan je, ter si može lahko radnika naći, koji će mu u poslu pomagati. S toga razloga mora se molbenici dodati i Izvadak iz gruntovnice. Molbenica i svi Prilozi moraju biti po propisu biljegovani. ***)

II. 9. Drugi diel ove ženitbene zapreke (§. 53. †) obr. zak.) govori ob onih osobah, koje su stališu vojničkomu već dodieljene, bilo stalnoj vojsci (c. kr. mornarici), bilo domobranstvu.

Ako je momak sposobnim proglašen prigodom redovite stavnje (od 1. travnja do konca svibnja svake godine), ne ide odmah k svojoj četi, nego se vraća kući, gdje ostaje do 1. listopada one iste godine. U to vrieme podpada gradjanskim zakonom, a kad bi se ženiti hotio morao bi zatražiti dozvolu c. kr. naknadnoga zapovjedničtva, u kojega područje zavičajem svojim pripada. *) Momak unovačen naknadno, kod izvanredne stavnje, ide odmah k svojoj četi, ako je ta stavnja bila poslje 1. listopada.

Čim nadodje 1. listopad mora se unovačeni momak staviti kod c. kr. naknadnoga zapovjedničtva, u čijem području stanuje. Prema položenoj već prisezi služiti će 3 (odnosno 4) godine aktivno, poslje će se uvrstiti za 7 godina u pričuvu, a nakon toga za 2 godine u domobranstvo, ako nije već s početka u domobranstvo unovačen, jer će onda ovdje odslužiti i aktivnu službu i svu pričuvu. **)

Dok aktivno momak služi može dobiti dopust ili *trajni* ili *privremeni*. Privremeni dobio je na opredieljeno vrieme, i čim taj rok izteče, mora se povratiti k svojoj četi, makar ga ni ne zovu posebice. Trajni pako dopust daje se na opriedieljeno vrieme, ter se takvi dopustnici tek onda vratiti moraju, kad ih poglavarstvo njihovo naročito pozove. ***)

Jedan i drugi dopust može vojnik dobiti odmah 1., ili pako 2. te 3. godine svoga aktivnoga službovanja, kad već imade za to dovoljnih razloga.

Posebna vrst trajnih dopustnika jesu jednogodišnji dobrovoljci. Svaki najme mladić, navršivši 17. godinu, a zavičajem pripada Austro-Ugarskoj, koji je dovršio nauke bud na višem gimnaziju, bud na višoj realci, ili na kojem učilištu, onim dvim zavodom ravnu †), te je osim toga bezprikorne ćudorednosti, može stupiti u sve odsjeke ††) c. kr. kopnene vojske kao jednogodišnji dobrovoljac na vlastite ili na državne troškove.

Mladići, koji su u 7. ili 8. razredu više gimnazije ili realke, te koji dokažu, da nisu oni krivi što su u nauku zakasnili, primit se mogu u jednogodišnje dobrovoljce „pogodbeno", t. j. uz pogodbu, da podnesu svjedočbe dovršene

---

*) Vidi naredbu vis. kr. z. vlade od 30. rujna 1869. br. 1219. priobćenu duh. stolovom razpisom od 27. listopada 1869. br. 2394.

**) Okružnica zem. vlade od 7. ožuj 1870. br. 1267/644.

***) dr. Julij Liebald-Ljubojević: Katoličko ženitbeno pravo obzirom na gradj. zakone. Drugo izdanje. Str. 69. 70.

†) „*Izim vremena aktivne službe* valjaju glede ženitbe i za onu na *trajnom dopustu* boraveću momčad od linije, pričuve ili domobranstva, *čim je dotičnik treći dobni razred navršio*, obćeniti propisi i zakoni, nu pod priuzdržanjem vojne dužnosti u stalnoj vojsci (bojnom pomorstvu) ili u domobranstvu. — Na isto pogodovanje imadu pravo — nu bez obzira na broj njihove službe — takodjer častnici od pričuve i domobranstva, a isto tako i častnici i činovnici u stanje mira postavljeni, za tim c. kr. patental-nemoćnici, nu potonji samo onda, ako se ne nalaze u domu nemoćnika."

*) Voj. dužn. str. 27, t. 43. i 44.

**) Voj. zak. §. 4. (Voj. dužnost t. 9. str. 5;) dr. Josip Symersky: Ibid. S. 7; naredba min. za zem. obranu od 24. ožuj. 1875. br. 13.320 t. 5. sl. c) i d).

***) Ista okruž. t. 5. sl. e) i f).

†) Takvih zavoda imade u Austro-Ugarskoj do 30., a medju nje spada i naša gospodarska i šumarska učiona u Križevcu. Nu tu povlast imadu samo oni učenici, koji su svršili prije nižu gimnaziju ili nižu realku ili 4. razreda gradjanske učione uz opravdan uspjeh za polazak više gimnazije, više realke, te da su podpuno dovršili nauke na ovom učilištu.

††) Jednogodišnji dobrovoljci mogu služiti: 1) U bojnom stanju; 2) kao liečnici; 3) kao živinarski vježbenici; 4) kao ljekarnici (Pharmaceuten); 5) u vojnoj računarskoj službi (Truppen-Rechnungs-Dienst); 6) u živežarskoj službi (Verpflegs-Dienst) a 7) u vojnoj gradjevnoj računovodskoj službi.

više gimnazije ili više realke prije nego-li nastupe jednogodišnje prezentno službovanje.

Koji ovo pravo imadu, moraju molbenicu, da im se to dopusti, poslati onomu pukovnijskomu zapovjedničtvu, kamo žele stupiti. Usliša li mladiću zapovjedničtvo molbu mora se javiti najbližemu c. kr. naknadnomu zapovjedničtvu, da ga unovače. Bude-li sposoban položiti će prisegu, molbenica s prilozi povratit će mu se, a ujedno podat će mu se vojna dopustnica (Militär-Urlaubspass), koja vriedi do nastupa prezentne službe.

Ako je vrieme mira može se jednogodišnjemu dobrovoljcu dozvoliti, da odgodi prezentnu ovu godinu najdulje do 1. listopada one godine, koje on počima 25. godinu svoga života. *)

Glede prezentne službe daje vojni zakon njekim mladićem stalne pogodnosti.

a) Kandidati svećeničkoga stališa svih zakonom priznatih crkva i vjerskih družba, ako su unovačeni, a u vrieme uvrstbe (1. listopada) već su započeli bogoslovske nauke, ako zatraže, da im bude slobodno nastaviti te nauke.

Jednaku pogodnost, doklegod se osjećalo bude pomanjkanje klera imadu i oni mladići 7. i 8. razreda gimnazije, koji dokažu da nisu svojom krivnjom zakasnili u nauku, te pred stavnim povjerenstvom izjave, da će se posvetiti bogoslovskim naukom i svećeničkomu stališu. To isto valja i ob onih učenicih sedmoga i osmoga razreda, koji su „pogodbeno“ primljeni u jednogodišnje dobrovoljce, nu započeli su bogoslovske nauke prije, nego-li je nadošla godina prezentnoga službovanja. **)

b) Učiteljski pripravnici i učitelji pučkih škola. Prvi onda, ako se izkažu, da su dovršili uspješno sve tečaje kojega učiteljišta, te uspobljeni barem za podučitelje. Drugi onda, ako se izkažu, da službuju na kojem stalno ustanovljenom mjestu makar i privremeno, te da ih je namjestila nadležna u tom oblast.

Ovako oprošteni pučki učitelji i učiteljski pripravnici imadu u vrieme mira samo 8 tjedana vojničke vježbe proučiti. U tu svrhu zovu ih obično za vrieme praznika *) prve godine, kad su uzeti u vojnike; ili ih zovu prvih dvih godina, nu godimice po 4. tjedna. Za vrieme vojničke službe moraju proći i oružne vježbe, a nakon tri godine, što su uzeti, uvrste ih u pričuvu, ter će ih jedino u ratno vrieme pozvati u aktivnu službu. Vrieme vojničkih i oružnih vježba ne broji se u aktivnu službu.

c) Posjedinci gospodarstva i poljodjeljstva, ako dokažu da zemljište njihovo po obsegu ide u razred gospodarstva; da je prihod toga zemljišta dovoljan za uzdržavanje obitelji od pet članova, nu da ne nadmašuje četirput ovakav dohodak; da je on vlastnik gospodarstva toga, da na njem ima svoj redoviti stan, da svojim gospodarstvom sam gospodari. Ovo imadu dokazati pismenom potvrdom obćinskoga poglavarstva i dvojice obćinara, koji u istoj stavbi sinove imadu, za koje ne moliše ni oprost od vojničtva, ni izbavu od prezentne službe.

I ovakve zovu prve godine novačenja kroz osam tjedana na vojničke vježbe, i to u vrieme, kad se gospodarski rad najmanje smeta. Ovo vrieme vježbe ne broji se takodjer u aktivnu službu. **)

10. Mi smo ovo u glavnom spomenuli, da opet laglje prosudimo §. 53. ugarskoga (a §. 52. cislajt.) zakona ob obranbenoj sili. Taj §. veli u obće, da se ne mogu ženiti bez dozvole predpostavljene vojničke oblasti:

a) momci linije, pričuve i domobranstva *za vremena aktivne službe;*

b) isti momci *za trajna dopusta, ako nisu prevalili treći dobni razred.*

Tu se opet pojavljuju dvie glavne značajke, na koje će župnik uviek paziti: Je-li dotična osoba prevalila treći dobni razred, a uz to je još i izvan aktivne službe, ili je barem prešav treći dobni razred na *trajnom* dopustu, makar da još nije proteklo vrieme aktivnoga službovanja. Uzmimo momka unovačena ljetos u 1. dobnom razredu. Taj će započeti aktivnu službu 1. listopada o. g. i svršiti ju 30. rujna 1883. Doklegod bude u aktivnoj službi neće se moći ženiti bez dozvole, prem će 31. prosinca 1882. izstupiti iz trećega dobnoga razreda. Nu ako n. pr. koncem godine 1882. dobije *trajni* dopust, moći će se ženiti bez dozvole, jer onda je zado-

*) V. u §. 121. i sl. (V. d. osmi dio. t. 68. i sl.str. 38—46); zak. z. zem. obr. §. 21; dr. Symersky: Ibid. S. 52.

**) Vojni zakon (§. 25.) glede kandidata svećeničkoga stališa bio je prije tako stilizovan, ter se je mogao i strože i blaže tumačiti. Oblasti duhovne tumačile su ga naravno blaže, naročito glede mladića iz 7. i 8. razr.; vojne pako oblasti nješto strože, kako se vidi iz dopisa ministarstva prosvjete od 2. srpnja 1869. br. 6193. Nu uslied podnesaka biskupa, koji su vjerno risali, kako je takvo strogo tumačenje vrlo štetonosno po vjeru, počelo se je blaže tumačiti, pak je ovo blago tumačenje ljetos unišlo u isti zakon, onako, kako smo mi u tekstu u kratko razložili. (dr. Symersky, ibid. S. 23—29.).

*) Naredba c. kr. ministarstva rata u Beču od 16. travnja 1875. br. 2259.; V. d. t. 26. 7.), t. 28. 33.

**) V. d. str. 17. 19. 22.

*

voljeno zakonu, budué je momak **i i z 3 d o b n o g a r a z r e d a i z s t u p i o i n a t r a j n o m j e d o p u s t u.** Isto tako moći će se dotični momak bez dozvole ženiti, kad svrši aktivno službovanje, dakle poslje 30. rujna 1883.

Uzmimo opet, da je ljetos uzet momak iz 2. dobnoga razreda, koj je rodjen g. 1859. Taj će svršit aktivno službovanje kao i onaj prijašnji 30. rujna 1883. Da nije unovačen mogao bi se bez dozvole ženiti, čim izstupi iz 3. dobnoga razreda, dakle odmah u siečnju 1882. Ovako ne može doklegod je u aktivnoj službi. Izuzimlje se opet jedino slučaj, ako početkom godine 1882. dobije *trajni* dopust, jer onda će se moći bez dozvole vjenčati, makar još traje vrieme, koje se računa u aktivno njegovo službovanje.

11. Ovu kratku ustanovu razvija takodjer naredba ministarska od 24. ožujka 1875. Veli se najme tu u točki 3.: *Samo sa iznimnom dozvolom mogu se ženiti*:

a) k domobranstvu unovačeni, te u stališ dotičnih četa još neprimljeni novaci, *) stajali oni ma u kojem dobnom razredu;

b) onaj dio domobranske momčadi, *koji u aktivnoj službi stoji,* ako je već izstupio iz trećega dobnoga razreda, pa možebit na kratko vrieme i dopust dobio;

c) onaj dio domobranske momčadi, *koji još nije izstupio iz trećega dobnoga razreda*, svejedno da-li stoji u aktivnoj službi, ili se nalazi na dopustu.

Žele-li ovakvi ipak sklopiti ženitbu valja im se obratiti na nadležna zapovjedništva domobranskih bataljuna, konjaničkih ili sipačkih odjela, koji za to dobiše punomoć od ministra za zemaljsku obranu.

Isto to valja i o momčadi, koja je uvrštena u stalnu vojsku. S toga ista naredba u točki 4. veli, *da se samo s iznimnom dozvolom mogu ženiti;*

a) k stalnoj vojski (bojnomu pomorstvu) unovačeni, te u stališ čete još neprimljeni novaci, ako su i izstupili već iz trećega dobnoga razreda; **)

b) jednogodišnji dobrovoljci, kao i k stalnoj vojsci (bojnomu pomorstvu) unovačeni, od prezentne službovne obveznosti oslobodjeni učitelji narodnih učiona, učiteljski kandidati narodnih škola i poljski gospodari, kao i svećenički pitomci, svećenički kandidati i dušobrižnici, koji su dobili pogodnost §. 25. zakona, ako ili *još nisu izstupili iz trećega dobnoga razreda*, ili pako *stoje u prezentnoj službi;* *)

c) u linijskoj službovnoj obvezanosti stojeća momčad u obće i bez obzira na dobni razred;

d) još u linijskoj službovnoj obvezanosti stojeća momčad, kojoj je samo *na kratko vrieme* podieljen dopust;

e) onaj dio linijske i pričuvne momčadi, koji je dobio dopust na duže vremena (*trajno*), *ali još nije izstupio iz trećega dobnoga razreda.* **)

f) pristojbe uživajući invalidi, koji su primljeni u zavod invalida. ***)

Dozvolu ovu može dati samo nadležna vojna oblast, i to bud popunitbeno, bud okružno zapovjedničtvo, kako je naredjeno ministarskom naredbom od 18. prosinca 1872. †) Šalju se pako molbenice preko nadležne političke oblasti.

(Konac će sliediti.)

*) Razumievaju se oni momci, koji su u vrieme redovite stavnje unovačeni, pak će tek 1. listopada k svojoj četi.

**) Dogadja se najme često, da momak s raznovrstnih razloga ne dodje pred stavno povjerenstvo do kasnije dobe. Potraže-li dakle takova momka, kad je već u 23. godini, te ga unovače u redovito vrieme novačenja (od 1. travnja do konca svibnja) neće se ni on moći ženiti bez dozvole, prem je iz 3. dobnoga razreda izstupio.

*) Vidi, što je o tom rečeno u točki 9). sl. b) i c)

**) Na temelju ove točke ne mogu se bez dozvole ženiti oni vojnički dopustnici, koji još ne imaju za sobom onu kolendarsku godinu, u kojoj bi navršili bili 22. godinu dobe svoje, prem su već odslužili tri godine aktivne službe, jer su slučajno već u 19. ili pače već u 18. godini dobe dakle ranije nego to zakon iziskuje, u vojničku službu stupili. (Dopis kr. minist. za zem. obranu od 11. listopada 1877. br. 38.949.)

***) Okružnicom od 22. prosinca 1868. izjavilo je c. i kr. ministarstvo rata, da za ženitbe ovih, kao i onih častnika, koji su samo privremeno umirovljeni valjaju još uviek propisi za ženitbe kopnene vojske od 14. ruj. 1861.

†) O tom ćemo govoriti još u točki 17.

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

Lassalle nezadovoljan, što je mrzko opisao stanje potlačenosti, u kojem leži radnik krivnjom zakona, po kojem se uredjuju plaće, uzè na novo udarati u njekom drugom spisu proti Schulze-u i Bastiatu, i udesi svoju navalu ravnije sa strane pravice. Petar poduzetnik proda na trgu robu izradjenu u svojoj tvornici. Odbiv sve troškove od vrednosti, koju je primio, preostane mu stanovita svota. Sada se pita, komu pripada ova svota? Lassalle odgovarajuć sa svimi socijalisti, da pripada radnikom, koji su ju proizveli, tvrdi izrično, da bi se predložiti moralo današnje družtveno pitanje u ovih izrazih: „Ima li, najme, slobodna radinost i razvitak poslaničke sile radnika biti izključivom privatnom svojinom posjednika podloga rada, ili glavnice, i pripada-li dosljedno tomu poduzetniku, kao takovu i sbog njegova upravna rada, pravo vlastničtva na tudje djelo.“ Te riešavajuć pitanje

u niječnom smislu stavlja kao temelj ugled čuvenog ekonomiste Ricarda, polag kojeg nepomično je načelo, da vrednost robi, koja služi naravnom podlogom cieni trgovine, ustanovljuje kolikoća rada u njemu utjelovljena (incorporatavi).[1]) To predpostaviv, tako umstvuje Lassalle. Iz kakovih je rukah proizašla ona kolikoćarada, što ju je poduzetnik donio na trg? Svatko zna: iz radnikovih. Nu s druge strane svakomu je takodjer poznato, da sva korist ili ciena kojeg stanovitog djela pripada punim pravom onomu, koji ga je učinio; po tom izvodi najizravniji posljedak, da sva ciena robe, što ju poduzetnik na trgu prodao, mora da unidje, odbiv troškove, u žep radnikom, koji su ju izradili. I košto se u današnjoj ekonomičkoj formi postupa naopako, tako se mora kazati, da glavničar poduzetnik nepravedno meće u svoj žep novce, koji pripadaju radnikom. Schulze je ovomu Lassalleovu dokazivanju prigovorio, da upitni iznos pripada poduzetniku kao naknada njegove upravne radnje, kojim je pripomagao u izvedenju rada. Al Lassalleu bje igračkom razkrhati protivniku u ruci toli slab dokaz, pokazujuć mu ponajprije one glavničare poduzetnike, koji običavaju doći zabavljati se u Italiju, razprtiv brigu za svoje tvornice na druge, koje oni zato plaćaju, a zatim one mnoge dioničare njekojih njemačkih vrlo unosnih željeznica, koji si ništa ne radeć porazdiele svake godine najmastnije dobitke, dočim radnici trude i zlopate bez odmora na njimi.

Pače s te činjenice uzimlje povoda, da razsvietli svoje dokazivanje tako, da mu daje uglednost. Prije, veli on, nego su se nagomilale velike glavnice, a njimi se uveo u družtvo sadašnji sustav ciene promjene pod uticajem slobodnog natjecanja, buduć orudje rada u rukuh radnika, tko je proizvadjao i dobivao, bje čovjek živ i inteligentan. Sad pako, pošto se odvojilo od njega to orudje, dogadja se neobična metamorfoza. Orudje rada, postalo bićem za sebe obstojećim, zamjenilo je ulogu s radnikom: spravilo je radnika živućega u stanju mrtva sredstva rada i pretvorilo je samo sebe od mrtva sredstva rada u živo orudje proizvadjanja. Takovo orudje je glavnica.[2]) Može-li se pomisliti čudnije prevratbe stvarih? Tako biva jasno, kako sva tajna *plodovitosti* glavnice stoji u *neplodovitosti*, na koju je sveden rad, i obratno; i da toli probitak, što ju vadi uložena glavnica, koli sila, koju ta glavnica posjeduje, njom samom djelovanjem svoga neprestana i ponovljena investiranja pomnožena i neprekidno reproducirana i pojačana, stoji u razliki, koja prolazi medju kolikoćom rada, kupljena za gotov novac na trgu, i kukavnom plaćom radnika, koja ne nadilazi nuždna života.[1]) Ujedno, hoćete-li viditi, koliko je istinito, da se dobitak glavnice pomnožuje na štetu radnika? Uzmite svotu novca, što ju radnik prime koncem ćedna, kao plaću svoga rada, ponudite ju poduzetniku na izmjenu kolikoće rada izručena mu u tom ćednu radnikom. Ne samo će vam ponudu odbiti, nego će vam se ironično nasmješiti. Razlog je više no očevidan. Vriednost rečene kolikoće rada nadmašuje onu, koja se dala kao naknada radniku! Silno se veliča razdielba rada kao vrelo, s kojeg se izlieva poput potokâ bogatstvo. To se ne niječe. Al valja primetnuti, da cieli dobitak ide na korist glavničara, a ništa u prilog radnika, koji leži potišten pod gvozdenim zakonom plaće, polag kojeg ona ne prelazi nuždna njegovu uzdržavanju, iztančanu koji put do skrajnosti uslied zakona konkurencije Bogatstva u današnjem ekonomičkom sustavu, u koliko je dokazano, vidi se bjelodano da su nepravedno porazdieljena; dakle se on mora il onako od družtva dići. Tako umuje po prilici Lassalle[2]).

(Konac će sliediti.)

[1]) Principii della Economia politica, cap. I. Del Valore: Vedi Biblioteca dell' Economista, v. XI.

[2]) Das Arbeitsinstrument, welches selbständig geworden, und mit dem Arbeiter die Rollen vertauscht hat, den lebendigen Arbeiter zum todten Arbeitsinstrument herabgesetzt, und sich selbst, dass todte Arbeitsinstrument, zum lebendigen Zeugungsorgane entwickelt hat — das ist Capital! — Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch, der ökonomische Julian oder: Capital und Arbeit, l. 166.

Dopis.

Iz Monakova. *(Predstava muke Isusove u Oberamergau-u).* (Dalje.) Kako rekoh počima predstava točno u osam satih u jutro sa tako zvanom ouverturom u orkestru. Pripoviedali su mi neki, da je glasoviti pokretač stare crkvene glasbe Witt negdje oštro izšibao muziku, koja veliku stranu predstave prati, pače, — kako je vatreno zauzet da se svka nabožna svetinja koju provodi glasba imade ovom uzveličivati a ne ponizivat, što samo onda može bit, ako je ta glasba u strogo crkvenom stilu pisana, — isti Witt reko je: da nitko više nebi smio ići u Oberamergau, sve dotle, dok se glasbena strana predstave, koja skroz nevalja, na novo u odgovarajućem predstavi, koralnom stilu, nesastavi. Čuo sam, da mu je isto tako netko oštro odgovorio braneć napadnutu po njem glasbu. — Kad sam slušao ouverturu, izza koje će predstava sama započeti, povladjivao sam Wittu, prem mu kritiku nisam čitao. Ne samo da je za onolik prostor, koj obuhvaća pet tisuć ljudih, orkestar od 40 osoba veoma slab, i taj je u svojih pojedinih strojevih tako ne podpun, da osim gusala, koje se u toj ouverturi kao same čuju i trompeta, koje ovdje ondje potrebno i nepotrebno upadaju, nijednih strojeva bi reć ni ne ima. Pa i to je sve tako nesuglasno, da te iole muzikalna groza hvata, kad za pol skoro glasa onako nesgrapno svaki čas upanu trompete. Čovjek jedva izčekuje, da ta ouvertura, koja ni inače nenosi u sebi nimalo obilježja onomu što će sliediti, niti ti dušu sastavkom svojim ni

[1]) In der Unproductivität der Arbeit liegt also das Geheimniss der Productivität des Capitals und umgekehrt itd. l. 159.

[2]) Capital und Arbeit. Viertes Capitel.

malo nepripravlja na veličanstveni čin, koj će se prikazivat — mine. Tečajem pako predstave, gdje glasba ponajviše pjevanje prati, ponješto čovjeku odlahne i tu bi reć, da je možda Witt prestrog bio, jer ima u njoj kao pratilici i pjevanju mnogo liepih stvari, koje ako i nezanose toliko na crkvenu glasbu, reć bi da nose sobom karakter onoga naroda kojega članovi predstavljaju. Ali pri tom te opet vriedja onaj vrisak ženskih glasova, koji nebudući muzikalno izobraženi i izvježbani ne mogu odoljeti onoj visini, koju sastavak glasbe iziskuje. Što je mužkaračkih glasova, tim neima toliko prigovora, pače gdjekoj je sasvim na svom miestu ali od ženskih nijedan makar se kretao i u nižih glasovih neima nimalo prave zvonkosti a o kakvom rutiniranom pjevanju neima ni govora. S muzikalne dakle strane nije me predstava nimalo zadovoljila.

Odigrav orkestar svoju ouverturu dolazi dostojanstvenim redom s jedne i druge strane pozorišta napried u preddvorje osam mužkaraca i deset žena u starom bi reć druidskom odjelu, pa se stavi u polukrug. Jedan od njih na čelu stojeći stane govoriti prolog u pratnji sa glasbom po prilici toga sadržaja: „Baci se ničice Božjim prokletstvom snuždeni rode, jer znaj, da ti iz Siona dolazi milost, neće Bog da pogineš, već ti šalje spasitelja, da te krvju njegovom sa sobom izmiri.“ Izza toga proslova sliedi piev u slavu onoga, koj dolazi u imenu gospodnjem, zastor se digne, a povorka slavno unilazećega na magarcu spasitelja u Jeruzalem se prikaže. To je prizor, koj te u istinu u srce dira, kako do četiri stotine na broju ljudih, staraca i mladića svakoga spola do malene dječice, palmami u ruci siplje cvieće pred spasiteljem vičuć mu složno Hosana, dok u toj dugoj povorci najednoć pred samim pozorištem sadje spasitelj s magarca i progovara narodu koreć one, koji se sakupili u hramu prodavajuć i kupujuć te ih stane tjerati iz svetišta koje tim načinom obezčastiše. Osoba onoga, koj predstavlja spasitelja u istinu mnogo nalikuje slici, u kojoj se većinom spasitelj slika. Liepa, mila lica, dugih crnih kosa, vitka stasa, dražestna pogleda. A pri svem tom tečajem čitave predstave ulogu igra svoju skroz majstorski. Kad se i razžesti kao u hramu vidiš mu dostojanstveno držanje, a milota ga u nijednom slučaju neostavlja.

Izza toga čina, s kojim minu prva predstava, opet dodje sbor pjevača na rečeno pozorište te zapjeva izmjenice solo sa sborom u tekstu, koj se odnosi na predsliku kao allegoriju, iz staroga zavjeta, koja se odnosi na dogodjaj iz muke spasiteljeve. U tom pjevanju digne se zastor a predslika prikazuje, kako braća Josipova viećaju, da brata Josipa uklone. Prema tomu sliedi onda i čin poslie svršena pjevanja i spuštena zastora, kako se veliki svećenici i književnici sakupili u vieće, da se posavjetuju, kojim bi načinom ulovili Isusa. Čovjek bi gledajući taj prizor, igran od kojih trideset ljudih, u prekrasnom vrlo ukusnom onu dobu skroz karakterizućem odielu, mislio, da je upravo onako negdje izgledalo u vrieme spasiteljevo, kako se jedan ovim drugi onim argumentom proti Isusu služi, kako jedan ovo drugi ono predlaže, kojim bi mu načinom najlaglje haka došli. Izza svršenoga toga prizora, opet izilazi sbor pjevača i začimlje treća predstava, u kojoj se ima najprije pjevanjem i u tom predslikom o razstanku Tobijinom sa roditelji prikazati, u činu razstanak spasiteljev sa Marijom i prijatelji na polazku u Bethaniju. Kako je god izvrstan predstavljač igrajući osobu spasitelja, tako je vrlo loša predstavljačica Marija. Niti vidiš u osobi njenoj ljepote ni milote, ni glasa ni kreta, ni radosti gdje ju valja izraziti ni žalosti, kad ju ona snadje. Kažu, da su prije deset godina bili mnogo sretniji izborom Marije. Ova više kvari, nego zanosi. Isto se može reći i ob onoj, koja predstavlja Mariju Mandaljenu, kod kojih osim svega toga reć bi da ni ukus odiela nije najbolje pogodjen, dočim kod svih drugih neima s te strane prigovora. — U četvrtoj predstavi, izza kako se je tečajem običnoga na početku svake predstave prikazala predslika, u kojoj kralj Assver odpravlja Vasthu i uzvisuje Estheru, sliedi čin, kako se Isus sa svojimi učenici vraća u Jerusolim, plače nad gradom i šalje dvojicu svojih učenika: da idu rad priprave blagovanja vazmenoga jaganjca, a Juda medjutim snuje već o izdaji. Jedna od najljepših prikaza je svakako u petoj predstavi, koja ide pred posliednjom večerom i na nju smiera, kako Bog Izraelce narod svoj manom hrani u pustinji. Pa kao što je ta prikaza liepa, tako se i uzvišen čin posliednje večere predstavlja. Oko stola onako priredjena, kako se slika od Leon. da Vincia, posjeo Isus sa svojimi učenici, naredjujuć presvetu Euharistiju i kriepeć onda svetim svojim tielom i krvju učenike, pošto im je prije oprao noge. Taj čin i prizor na križu najbolje su od svih karakterisani. Najtežu ulogu u cieloj predstavi ima onaj, koj igra osobu Jude izdajice, pa ju i sbilja, kako valja i to ponajglavnije u šestom prizoru riešava, u kojem se o izdaji radi. Pošto je taj prizor sbor pjevača, stupivših napried, naviestio riečmi: „Kamo ćeš, kamo u svom bjesnilu Juda? Ti-li ćeš krv svoga meštra prodati? Zar nepomišljaš na osvetu? Drhći, jer ti evo već prieti s neba Božja kazan“, — a za tim ga prispodobio sa onim isti taj prizor nagovieštajućim iz staroga zavjeta, dignu se zastor i prikaže u preliepoj slici čin, kako su sinovi Jakovljevi prodali brata svoga Josipa za dvadeset srebernika. Pod konac pjesme spusti se zastor, pjevači se udalje, a zastor opet digne, da započme sám čin izdajstva. U velikoj ladji pozorišta sakupio se synedrij od kojih trideset osoba, predstavljajućih najveće svećenike, farizeje i književnike na posliednju tako rekuć odluku glede sudbine Isusove. Tu se prijavi da se jedan od pridošlih učenika Isusovih nudja, da im ga izruči; dovedu ga u sredinu te se nagode s njim, da im ga izda za trideset srebernika. Kako su po tom postali sjegurni da im neće izmaći, pošto će ih kleti izdajnik znajući svaki korak svoga učitelja, k njemu

najsgodnije privesti, odluče odmah i smrt njegovu. I taj se prizor živo predstavlja, kako vieće ponajprije nepolaže vjere u Judu, a kad im se ovaj prisegom zavjeruje na vjeru otaca, Abrahama, Isaka i Jakova, da ih neće iznevjeriti, kako veselo odlučuju o pobjedi svojoj nad životom Isukrstovim.

Kao što se u sedmoj predstavi imaju prikazati dva čina: o smrtnoj stisci Isusovoj na brdu maslinovcu i o danom sa strane Judine cjelovu, dotično izručenju Isusovu u ruke neprijatelja njegovih, tako ih predkazuju i dvie predslike iz staroga zavjeta, koje se jedna za drugom u pratnji pjevača označujućih u samoj pjesmi i prikaze i čine iza dignuta po dva puta zastora predočuju. Prva prikaza predstavlja Adama, kako si po odluci Božjoj ima znojem lica svoga kruh pribavljati, a druga uzeta iz knjige kraljevâ, kako Joab pod izlikom da će prijateljskim cielovom pozdraviti Amasa, rinu mu nož u srce. Jedna se na jedan, a druga na drugi prenavedeni čin odnosi. I kad sbor pjevača svoju svrši i ode, dignu se opet zastor i široko se pozorište vidi preobraćeno u liep vrtao, a u njem humak, na kojem klečeć moli spasitelj, da ga mine kalež, ako je moguće, što mu ga otac namieni. Tu mu se ukaže i angjeo, koj ga hrabri i tješi, kao što i on svoje pratioce, svjedoke te grozne stiske: Petra, Ivana i Jakoba, budeć ih na molitvu i budnost. Istom što ti se srce razblažilo sa miline Isusove u tom položaju, sgroziš se najednom gledajuć, kako postrance dolazi i s potaje bi reć unilazi četa oboružanih ljudi, a na čelu joj izdajnik Juda, koj ga pristupiv k njemu poljubi, na što ga snažne mišice uhvate i sobom kano slavodobitno odvuku. Neka nitko nemisli, da se tu samo radi i prikazuje, a ništa negovori. Ne, već sve upravo onako, da svaku rieč, kako ju evangjeliste, životopisci Isusovi, pripoviedaju, tu pojedini predstavljači vierno izkazuju na svom mjestu. I suvišno je po tom spominjati pokazanu tom prigodom ponajprije odvažnost Petrovu prema slugi Malku a kasnije njegov i drugova bieg, kao što i liepe one rieči Isusove, kojimi je mirio Petra, proricao mu zataju, i predbacio narodu, što na njega tako nečovječno navalio, ali buduć pisano tako u knjigah, da se izpuni rieč božja, dade se mirno odvesti. Da si vidio taj mir izražen na licu predstavljačem, morao si pomisliti na nevino janje.

Dotle prvi dio predstava, koj se završuje negdje oko $^3/_4$12 i nastaje po tom odmor do 1 ure poslie podne, kada ima početi drugi dio. Osim loža, koje su, kako rekoh numerirane malo se drugih miesta izpražnjuje, već uzmi svatko pa blaguj ono, što je sobom donio, dok ti u jedan sat naviesti mužar, da se predstave nastavljaju.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Sinovska, neograničena odanost prema prejasnomu vladalačkomu domu kriepost je naroda hrvatskoga, kojom se je on mogao ponositi uviek, kojom se on odlikuje i danas. Gdjegod je sgode, on i činom rado to pokaže, pak je to pokazao prigodom riedke svetčanosti, koju je prevedri vladar njegov slavio jučer. Žarki plamen ljubavi gori u srcu njegovu prema vladaru-otcu, pak je za to i glavni grad njegov u oči petdesetoga rodjen-dana divnim plamenom prelieple razsvjete obasjan bio. Pobožnim srcem šapće on uviek molitvu Bogu, da mu kralja uzčuva, pak su za to jučer prigodom mise bi reći natjecale se vlasti duhovne, civilna i vojna, da što bolje uzveličaju svetčanu misu u stolnoj crkvi. Pjevao je sv. misu uz mnogobrojnu podvorbu uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup, a prisutni bijahu preuzv. gg. ban grof Lad. Pejačević, baron Filipović, svi u Zagrebu nazočni predstojnici odsjeka jedne i druge vlade s podčinjenim si osobljem, predsjednik sabora, načelnik grada sa zastupstvom, rektor sveučilišta s profesori, ravnatelji učevnih naših zavoda i mnogobrojno drugo obćinstvo. Poslje sv. mise izadje uzoriti gospodin i svi dostojanstvenici iz crkve, da blagoslove kamen za obnovu stolne crkve i zaprose Boga blagoslov, neka uspije srećno započeto djelo. Pošto je uzoriti gospodin blagoslovio kamen umoli preč. gospodin Gašparić prisutne dostojanstvenike, da podpišu spomenicu, koja će se uzidati i vjekovom budućim zasvjedočiti, kada se je prema prvotnoj osnovi započela obnavljat crkva. Spomenica sastavljena je u latinskom jeziku, a podpisaše ju uz uzorit. gosp. kardinala J. Mihalovića, preuzv. gg. bana grofa Lad. Pejačevića, baruna Fr. Filipovića još i predsjednik sabora, te predstojnici raznih odsjeka naših vlada itd. Kamen sa spomenicom povukoše gori radnici, koji su tomu činu prisustvovali liepo obučeni i sa trobojnicom na prsijuh. Pošto je vojska defilovala po običaju primao je preuzv. gosp. ban od raznih osoba i korporacija čestitke. Tim se završi svetčanost ova, koja i opet učvrsti stara čuvstva naroda hrvatskoga, kojom oduška dade vrućoj molbi svojoj, da mu obljubljeni vladar poživi još mnogo godina na radost i korist svih naroda.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup imenovao je svojega tajnika g. Blaža Švindermana ravnateljem svoje nadbiskupske pisarne.

— G. Mato Matina, učitelj vjere u Belovaru promoviran je u Beču 24. pr. mj. na doktora sv. bogoslovja.

— Katoličko djetičko družtvo naše proslavilo je prošle nedjelje dvadesetpetgodišnjicu obstanka svoga, te ujedno završilo niz ovih svetčanosti po Austro-Ugarskoj. K svim prijašnjim po većih gradovih svetčanost se ova prislonila posve dostojno. Skromni, a vrli djetići naši ovom slavom otvoriše oči mnogomu Zagrebčanu, koji do sada ili nije ni znao za družtvo, ili ga je prekim i na pol samo otvorenim okom gledao, kako se danas i gleda sve, što ma i s daleka katoličkim duhom diše.

Ta slava družtva našega počela se već 14. na večer, kad su se u prostorijah družtva sastali sa domaćimi članovi i stranci, koji su donesli bratinski pozdrav iz Beča, Innsbrucka, Graza, Ljubljane, a uz pozdrav i zastave svojih družtva. Iskreno obćenje, kršćanskim zanosom i

ljubavi kršćanskom primiešano, kako se je započelo ovdje, tako se je nastavljalo i drugi i treći dan slave. Tudje oko po ničem upoznat ne bi moglo, da je medju djetići našimi bilo stranaca — van po jeziku. Hrvatski djetić ma s kojega kraja doma našega čedan je i skroman prema visokim gostovom, a otvoren, gostoljubiv prema tudjincu i bratu svomu.

Srce svoj slavi bilo je na blagdan Gospe Velike u crkvi sv. Vinka Pavlova. Zajednički predsjednik svih katoličkih djetičkih družtva po Austro-Ugarskoj presvietli gospodin vojni biskup dr. Gruscha pjevao je uz podvorbu više svećenika misu-zahvalnicu, kojom je darovniku svake milosti zahvalio, što je kroz 25 godina u raznovrstnih burah uzčuvao nježan život ovoga družtvanca, ter ga pri koncu toga vremena svježim obdario životom. Prije mise još reče podpredsjednik družtva Karlo Matica propovied, u kojoj je vatreno suzbijao glavni prigovor, što ga proti družtvu danas dižu, što je najme katoličko — a pobijao ga, pokazujuć koliko je uzvišena, kako je neobhodno potrebna vjera, taj čvrsti temelj prave ćudorednosti, svakomu, a najviše djetiću, koj izvan doma roditeljskoga, bez zakrilja majčina, bez opomene otčeve, zalazi u svakojake prigode.

Poslje sv. mise družtvo se s gotovi zajedno s glasbom, i pod barjaci svih zastupanih družtva uputi u gradjansku streljanu, gdje je bio u $12\frac{1}{2}$ sata svetčani banket, a u 7 sati na večer opet zabava s predstavom uz pjevanje i glasbu. Na banket potrudio se iz blagonaklonosti prema družtvu presv. gosp. biskup Janko Pavlešić, velem. g. načelnik grada Mato Mrazović, presv. g. veliki župan zagr. Drag. Pogledić, svi častnici i članovi družtva s gostovi i njekolikimi prijatelji družtva. U prijateljskom razgovoru, koga ni najmanje mutila nije razlika stališa i dostojanstva, nazdravljalo se Nj. ap. Veličanstvu caru i kralju našemu, Nj. Svetosti sv. otcu papi Leonu XIII., uzorit. kard. i nadbiskupu našemu, preuzv. gosp. banu, glavnomu predsjedniku svih ovakvih družtva po Austro-Ugarskoj dru. Gruschi, te drugim prijateljem i dobročiniteljem družtva, koji poukom ili ma kako drugčije pomažu i dižu družtvo.

Na večer priredili su djetići naši predstavu, a predstavljao se novi komad „Pobratimstvo", koji je po Jarišu priredio podpredsjednik družtva g. Karlo Matica. Dogodjaj sam, koji se tu riše, kazuje djetiću, gdje i kako će mlad naći zaklon proti razpuštenosti današnjoj; gdje i kako naučit će se svemu i koristnu i ćudorednu, što će mu danas sutra u životu poslužiti. Mnogobrojno, vrlo ugledno obćinstvo, koje se je na tu zabavu sakupilo, nije moglo, a da očitim i čestim povladjivanjem ne pokaže, kako cieni trud i nastojanje članova, jer su i predstavljanjem i pjevanjem u mnogom nadvisili očekivanje mnogoga prisutnika.

Poslje predstave sastane se većina prisutnih u drugoj dvorani streljane, gdje se redao niz zanosnih govora. Pošto je predsjednik družtva sakupljenim pročitao brzojavom stigle pozdrave iz Graza, Innsbrucka, Ljubljane, Varaždina itd, umoli presv. gosp. Gruschu, da sakupljenim što progovori. Presvietli gosp. već je o podne na banketu zanosno slovo rekao članovom družtva, dozivajuć im u pamet velike blagodati, koje u njem uživaju. U večer je, smijemo-li tako reći, još zanosnije govorio. A rekao je svoju ne samo djetićem, nego i množini prisutnih što roditelja, što meštara, što uglednika svakojakih. Rieči presvietloga gosp. neće, mi se uzdamo, ostati bez uspjeha. To nam jamči ona pazljivost, kojom je obćinstvo svaku njegovu rieč uhvatit gledalo; to nam jamči i ono oduševljeno klicanje, kojim je konac poduljega govora njegova popraćen. Pošto je presvietli govornik morao sutradan već biti u Beču ostavi poslje 10 sati družtvo, koje mu je ponajprije preko g. prof. Vojnovića na liepu govoru zahvalilo i na dalje mu se preporučilo, te ga onda srdačnim pozdravom na odlazku popratilo. Veselje je medjutim još i dulje potrajalo. Uz svirku i pjesmu čula se rieč i hrvatska i slovenska i njemačka, naročito gg. predsjednika djetičkih družtva iz Graza i Ljubljane.

Drugi dan svršila se svetčanost izletom u Maksimir. Svršila se je dostojno, pjesmom Carevkom već u mraku te mladi veseljaci krenuše opet pod svojom zastavom u Zagreb, a gosti krenuše drugi dan odavlje.

Nas nije bilo po drugih gradovih, kud se je jednako slavje slavilo. Nu razabrasmo i od samih stranaca, da u ničem ova slava ne zaostaje za drugimi. Gosti, koje poslaše ovamo druga družtva, ponesti će iz Zagreba baš sladku, nezaboravnu uspomenu. To oni ne mogoše prikriti ni na licu svojem, a ni u srcu svojem, pak izrekoše to jasno i glasno opraštajuć se. Sa štovanjem i ljubavi prama zemlji našoj, koju su do sada mnogi jedva po imenu poznavali odoše oni. Budi s toga i od nas iskrena hvala rečena cielomu ovomu družtvu, naročito prevriednomu predsjedniku prečastn. gospodinu Fidelu Hoeppergeru. Njegov trud ne da se opisati. Nagradit ga može samo Bog — a on mu ga i nagradio, nadieliv mu radost, da ugleda što mnogobrojnije to milo čedo svoje.

Promjene u nadbiskupiji zagrebskoj.

Premješteni su duh. pomoćnici: Bolfan Stjepan, uprav. župe Trojstvo u Brege kod Ivanića; Broz Ivan iz dolnje Stubice u Kraljevec; Cekuš Emil iz Tomašice u Pakrac; Filipec Vinko iz Suhodola u Zlatar; Gerber Antun iz Pakraca u Klošter; Grubić Jos. iz Kloštra u Pitomaču; Hadrović Jos. iz Mahična u Završje; Kollay Jeronim iz Bednje u Suhodol; Kotarski Jos. iz Prozorja u gornju Stubicu; Krč Jos. iz Remetinca u Martinskuves; Justitz Antun iz Bosiljeva u Prozorje; Ožegović Mirko iz gornje Stubice u Desinić; Ožegović Mato iz Zlatara u Liepoglavu; Platnar Jos. iz Štefanja u Kostajnicu; Ptiček Mirko iz Gjurgjevca u Sesvete kraj Požege; Sataić Tomo iz Čvrsteca u Kamenicu; Sokolović Franjo iz Šišinca u Mrežnicu; Šmalcelj Karlo iz Čazme k sv. Martinu pod Okić; Vranić Antun od sv. Martina pod Okićem k presv. Trojstvu pod Okićem (k sv. Nedjelji); Vindiš Petar iz Desinića u Bosiljevo; Vajdić Marko iz Pušće k sv. Marku u Zagrebu. Novomisnici namješteni kao duh. pomoćnici: Homotarić Vjekoslav u Belovar; Ivanuš Ljudevit pod Bielu; Janković Gabriel u Žakanje; Kumrić Karlo u Zaprudje; Medvedec Ivan u Čazmu; Milković Jerolim u Vinagoru; Nezić Josip u dolnju Stubicu; Pušek Gjuro u Gjurgjevac za 2. duh. pomoćnika; Težak Karlo u Kamensko; Turčić Luka u Šipak; Tušek Damijan u Bednju.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 35. U Zagrebu, 26. kolovoza 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Koje osobe, k vojsci spadajuće, ili inako vlastim vojničkim podčinjene mogu se ženiti bez propisana dopuštenja, a koje se ne mogu?

(Dalje.)

12. Kad znademo ovo, lahko ćemo pronaći, koje se osobe mogu ženiti bez posebne dozvole?

Ponajprije one, *koje već ne stoje u aktivnoj službi*, nego dovršiv ju premještene su u pričuvu ili u domobranstvo. Za tim one, *koje su već prošle treći dobni razred, te su dobile trajni dopust.* Ako je dakle momak unovačen u svom drugom dobnom razredu (n. pr. ljetos onaj, koji je rodjen g. 1859.), te već druge godine svoga aktivnoga službovanja (g. 1882.) dobije *trajni* dopust, moći će se kod kuće bez dozvole ženiti, kad navrši 22 godine (onda je najme prošao treći dobni razred), a dopust trajni još mu opozvan nije.

13. Višeput već spomenuta naredba izbraja osobe, koje se bez iznimne dozvole ženiti mogu u točki 1. počam od slova g, kako sliedi:

g) onaj dio još pod linijsku službovnu obvezanost spadajuće momčadi, kojoj je podieljen dopust na duže vremena *(trajno), te nestoji u aktivnoj službi, ako je već prekoračila treći dobni razred*, dakle

h) jednogodišnji dobrovoljci, kao i k stalnoj vojsci, odnosno k domobranstvu unovačeni, te od prezentne službovne obvezanosti oslobodjeni učitelji narodnih učiona, učiteljski kandidati narodnih škola i poljski gospodari, kao što i svećenički pitomci, svećenički kandidati i dušobrižnici, kojim je dana pogodnost §. 25. obranbenoga zakona, *u koliko nestoje u aktivnoj službi, te su već izstupili iz trećega dobnoga razreda;* *)

i) onaj dio iz stalne vojske u pričuvu premještene kao i

k) k domobranstvu dodieljene momčadi, *koj je već izstupio iz trećega dobnoga razreda, te ne stoji u aktivnoj službi;*

l) pričuvni častnici *), nadalje

m) domobranski častnici **), kao što i

n) umirovljeni častnici i vojnički činovnici svi bez obzira na broj njihovih službovnih godina;

o) pristojbe uživajući invalidi u onom slučaju, ako nisu primljeni u zavod invalida.

14. Vojne oblasti drže svake godine uz sudjelovanje političkih i obćinskih organa kontrolne smotre nad vojničkimi trajnimi dopustnici i pričuvnici, da iztraže promjene, koje su se tekom godine sbile u stanju momčadi, koja je izvan aktivnoga službovanja. Medju ove promjene ide i ženitba ovakvih momaka. Nju su morali dokazati vjenčanim listom, koj im je župnik izdavao bezplatno i nebiljegovan, jer je opredieljen tek za uredovnu porabu. Pa da ga pričuvnici nikako ne uzmognu rabiti u koju drugu svrhu napisao je župnik odmah na početku: „Za vojničku, odnosno domobransku evidenciju.“ S ovim propisom bilo je dosta neprilika, kako se vidi iz često opetovanih okružnica vis. vlade, te preč. duh. stola. Nu okružnicom od 2. kolovoza 1878. javila je vlada, da po glasu naredbe kr. ug. ministarstva za zemaljsku obranu od 9. lipnja 1878. br. 17.818., izdane sporazumno za c. kr. ministarstvom rata, ne imaju u buduće više doprinašati dopustni i pričuvni vojnici na godišnje kontrolne

*) Sravni s tim ono, što je rečeno posljednji put u br. 9. sl. b) i c), te u br. 11. sl. b).

*) Uslied naredbe ministarske od 18. siečnja 1870. moraju oni sami vojnoj oblasti dojavit svoju ženitbu.

**) Domobranski častnici, koji su prije služili u vojsci, pak su k domobranstvu prešli, trebaju za ženitbu dozvolu cara, doklegod im je prosto vratit se opet u vojsku. (Dr. Jos. Symersky, ibid. S. 56.)

smotre vjenčanih svjedočba, kojimi se je do tada svaki onaj od tih vojnika, koj se je medjutim oženio, kod kontrolne smotre izkazati morao, i koje su, jer su za službenu porabu vojničke oblasti potrebite bile, po nadležnih župnicih ureda radi,dakle bezplatno izdane biti morale. *) S toga župnici nisu bili dužni izvadaka iz matice vjenčanih o takvih osobah slati vojnoj oblasti ni neposredno ni preko ordinarijata. **)

15. Prem financijalna straža ne spada u savez vojske ***) spomenut ćemo ipak, da se povjerenici te straže, dok su privremeno namješteni ne mogu ženiti. Pošto su konačno potvrdjeni, nu ne služe još dvie godine, može im ženitbu dozvoliti ministarstvo financija. Tko bi ove odredbe prekršio smatra se, kan da se je svojevoljno odrekao službe. Momčad kod financijalne straže treba za ženitbu dozvolu zemaljske oblasti, inače gubi službu, oženi-li se bez ove dozvole. Sve ovo valja i o umirovljenih financih. †)

16. Uslied zakona od 14. rujna 1861., kojim se uredjuju ženitbe vojnih osoba ne može se bez dozvole vojne oblasti ženiti ni momčad oružničtva (žandarmerije). Isto to uredjeno, je bilo već zakonom od 18. siečnja 1850., kojim je oružničtvo ustrojeno.

Ženitbe vojnih osoba diele se u dva razreda. U prvi razred idu one, gdje žena i djeca postanu podložna vojnoj sudbenosti, imadu pravo da stanuju kod supruga odnosno otca, u carskih sgradah, te na njeke još prednosti, koje su točno pobilježene u pravilniku za vojne pristojbe.

Kod ženitbah drugoga razreda ne mienja se ženitbom ništa u sudbenosti žene ni djece, te žena nemože niti stanovati kod supruga, a djeca kod otca, niti ne ima pravo na kakvu vojnu pristojbu.

Kod njekih dielova vojske ograničene su ženitbe prvoga razreda na stalan broj, od stotine n. pr. može ih se tek šestorica ženiti. Kod oružničtva nije stegnuta takva ženitba na broj, nu dozvolit se može samo u okolnostih osobita obzira vriednih. ††)

17. Ženitbenu dozvolu dobivaju častnici počam od pukovnika do majora uključno od Nj. Veličanstva. Isto tako i svi činovnici, koji su ovim častnikom izjednačeni.

Kapetani pako do poručnika dobivaju dozvolu od c. kr. ministarstva rata.

Ženitbe častnika i vojnih činovnika stegnute su na stalan broj, kod većine četa na šestinu, kod njekih vrlo riedkih na polovinu. Izpuni-li se broj kod ženitba častnika do majora, onda i kapetan te niži od njega moraju dobiti dozvolu od cara.

Podčastnikom, koji su u aktivnoj službi dozvoljuje ženitbu zapovjednik pukovnije. *) Nu i kod ovih stegnute su ženitbe prvoga razreda kod većine na šest od sto, kod njekih pače na četiri od stotine. **)

Poslužnikom kod vojske i njekim drugim nižim osobam dozvoljuje ženitbu zem. gl. vojno zapovjedničtvo. ***)

18. Sklopi-li koja vojnička osoba bez dozvole svoje nadležne vojne oblasti ženitbu ili u tuzemstvu ili u inozemstvu, nije-li na službu obvezana, odmah će se odpustit; a ako je na službu obvezana kaznit će se strogim zatvorom od 1 do 3 mjeseca. Podčastnici ujedno gube svoj značaj.

Što se svećenika pako tiče oni u ovom moraju imati na pameti §§. 70. i 71. Naputka, te §. 21. gradj. ženitb. zakona. Zabranjeno im je najme „pod težku kazan" vjenčanje preduzeti, dok vjerenici ne donesu potrebnih svjedočanstva, medju ostalim dok ne pokažu dopuštenje, koje im je potrebito po §. 10. gradjan. žen. zakona. †)

„Težku kazan" ovu za I. diel zapreke, o kojoj govorimo opredjeljuje za svećenika točnije §. 46. obr. zak., gdje se medju ostalim veli: „. . . Proti onim, koji su pri zabranjenoj ženitbi kao krivci sudjelovali, ima se odrediti novčana globa do 500 for., i to na korist obćinskoj ubožkoj zakladi, a ako nisu kadri toga platiti, zatvor do 3 mjeseca dana, pri čem čeka ih još i postupak po propisih disciplinarnih, ako su u službi državnoj."

19. Na koncu riešiti nam je još pitanje: **tko je vlastan vjenčati osobe vojničke?**

Prema dekretu sabora Tridentskoga „Ta-

*) Okr. duh. stola od 9. kol. 1878. bs. 2526.
**) Nar. min. rata od 10/1. 1872; n. m. za z. obranu od 24/1. 1874; odpis v. kr. zem. vlade od 26. travnja 1872., priobćen svećenstvu našemu 30. travnja 1873. pod br. 1227.
***) dr. Josip Symersky, ibid. S. 82.
†) Naredba ministarstva financija od 27. studenoga 1857., dr. Liebald, l. c. str. 71.
††) dr. Symersky, ibid. S. 58, 61, 86.

*) A ne vlastnik, čije ime nosi, kako još u 4. izdanju krivo uči Aichner (p. 630.), jer im je to oduzeto ustanovami ob ustroju vojske od 15. siečnja 1869.
**) Vidi točku 16.
***) Jos. Kartner: Das bürgerl. Ehegesetz in Oesterreich etc. Anhang. S. 76. 77; dr. Symersky l. c. S. 59—61.
†) Za zemlje zastupane u carevinskom vieću valja o tom §. 78. obć. austr. gradj. zakonika. Vidi: Kartner, l. c.; Symersky, l. c., dr. Derenčin: Tumač itd. str. 377-379.

metsi" *) valjana je ženitba onda, ako vjerenici izjave privoljenje svoje pred vlastitim župnikom od obje ili od jedne stranke, ili pred duhovnikom, kojega je župnik ili biskup one dieceze za to opunovlastio i pred dvojicom ili trojicom svjedoka. **) Vlastiti župnik pako ženikov i neviestin jest onaj, u kojega župi imadu oni svoje pravo ili nepravo prebivalište. ***)

Kod vojničtva uredio je duhovnu pastvu Pio VI. konstitucijom od 12. listopada 1778.: „Inter caetera", koju je izdao na molbu carice Marije Terezije. U toj konstituciji razdielio je on cielu vojsku na „gibuću" i „stojeću" — *militia vaga* i *militia stabilis*. Što je jedna, a što druga u konstituciji se u kratko kaže. To je tek kasnije u razno doba raznovrstno opredielila sama vrhovna glava sve vojske. Danas se riešava to pitanje prema previšnjoj odluci od 3. siečnja 1869.

Kad je vrieme rata onda ide u „gibuću" (*vaga militia*) sve, što je mobilizovano, što je pokrenuto u posebnu tu svrhu. Kad je pako vrieme mira onda u takvu vrst vojske idu sve one osobe, koje su

a) *u aktivnoj službi*, i to

b) *u vojsci*. †)

One pako osobe vojničke, koje nisu u aktivnoj službi, te koje, prem su u aktivnoj službi, nisu ipak u vojsci — takve osobe idu u vojsku „stojeću" — *militia stabilis*.

Apoštolski vojni vikar razposlao je 20. siec. 1857. svim biskupom „popis svih četa, časti, zavoda i vojnih osoba", koje se broje u „stojeću" vojsku. Spominju se tu;

a) Umirovljeni glavnici (generali), makar i bili vlastnici pukovnija;

b) Svi častnici štaba i višji vojni činovnici, koji su umirovljeni, ili su čast svoju položili, pridržav značaj častnika;

c) Hernalski zavod za uzgoj častničkih kćeri;

d) Sathmarski i Bečki zavod za uzgoj kćeri momčadi;

e) Poveljni i pričuvni nemoćnici;

f) Gostioničari i sve druge svjetovne osobe, koje dozvolom vojne oblasti stanuju po vojarnah i drugih vojničkih sgradah, da tjeraju zanat, il ma kakav posao;

g) Udovice i sirotčad vojnih osoba;

h) Žene, djeca i služinčad osoba u ovom popisu spomenutih;

i) granica i graničarske pukovnije, ako nisu mobilizovane, te izvan granice. †)

(Konac će sliediti.)

*) Conc. Trid. ses. XXIV. c. 1 de ref. matr.
**) Naputak §. 38. — **) Nap. §. 39.
***) A ne n. pr. u domobranstvu.
†) Odkad je krajina bar na pol razvojačena ova točka danas pada.

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani*.)

(Dalje.)

Prije Lassalle-a već bijaše ustao proti današnjemu sustavu plaća Dragutin Marx. Naslonjen i on na načelih Ricardovih tičućih se vrednosti i plaća radničkih i u obće priznatih po ekonomistih, nastojaše, da dokaže pakost im. I dočim ju Lassalle naznačuje i opisuje dokazi popularnimi, Marx o njoj filozofuje i odkriva, kako i gdje si ona gradi gniezdo u procesu glavnice. Evo vam činjenice, on piše: poduzetnik kupi na trgu za toliko na dan (plaća) porabu tolike posleničke sile (radnici); rabeći ju ima stanovitu kolikoću djela: prodav ju na trgu nadje si u kesi stanoviti *višak* prieko iznosa, što ga je potrošio za kupnju proizvodne sile. Kako je moguć ovaj *višak?* Odkle je proizašao. Što se tiče mogućnosti, činjenica kaže sama po sebi, što se tiče *kako* i *odkle*, lahko je upoznati. Ciena, uz koju se prodaje poslanička sila, odgovara onoj kolikoći, koja je nuždna, da se ju dnevice naknadi, pošto rad nije drugo van nastavljeno trošenje silâ. Ta ciena jest plaća ili zaslužbina. Pošto se pako ta sila iztrošuje u radu tvornice, u njoj se ne dogadja ono, što biva u drugoj robi, koja se porabom iztražuje i koje ponestaje: posve protivno, dočim se ona iztrošuje, proizvodi njeku vrednost promjene, i to u cieni koja je veća od one, što je ona sama stojala. Na takov način se ne samo izvadi ono, što se potrošilo kupiv ju, već nješto više. Ovaj višak ulazi u žep poduzetniku; i jest ono, što se zove *vriednost viška*, koja je za sbilja proizvod rada ne plaćena, i zato pripadajuća drugim, a koju svim tim si usvaja poduzetnik. Ne čini vam se ta kradnja očevidnom?

Al probitak, koji se stiče tim putem, uzpiruje volju na mastnije dobitke. Sredstvo, da se ju izpuni, nije težko. Produži se dnevni rad, i svrha se podpuno dostignula. I sbilja, čim duži je dan rada, tim više raste vriednost izmjene ili kolikoća proizvodnosti, a čim više raste ta vriednost, tim se više povećava razlika, koja prolazi medju cienom sile posleničke, i cienom, koja se vadi iz ponarasle proizvodnosti. Koje povećavanje razlike znači, košto je jasno, da stanovita mastnija svota ulazi u žep glavničara. Ovaj pako potroš posleničke sile produživan jest upravo ono, što sačinjava *užitak* (sfruttamento) *čovjeka za čovjeka*. Radnik ima za plaću, na primjer, 3 lire na dan. Da proizvede svojom posleničkom silom vriednost odgovarajuću toj plaći dovoljno je 6 satih dnevna rada. Obći običaj usuprot tomu sobom donosi, da on mora raditi 12 sati. Jer mu se pako ovih 6 satih, što radi više, ničim ne plati, sva korist vriednosti izmjene proizvedene, pada po svemau žep glavničara. Slobodnije se ne dà radnika uživati!

*

Drugo vrelo nepravednih jada, koji se prave radniku, jesu strojevi. Ciena se posleničke sile, košto se reklo drugdje, ustanovljuje onim, što je nuždno radniku, da uzdrži sebe i svoju obitelj. Za strojeve pako ne treba velikih sila mišičnih, dovoljni su jim radnici i ne podpuno razvijena tiela, samo da su okretnih udih. Odtuda omala ciene, u kojoj je bila sila čovjeka. Trebalo je naknaditi taj gubitak. I eno vam svih članova obitelji, žene i dječaka, gdje se meću na trgovinu, e da dobiju, radeći ujedinjeni, onu vriednost, koju je njekada zavriedila poslenička sila glave obitelji. Kakovih i kolikih ima nepodobština, koje od tuda izviru, to je trpko izreći. Ima jih svake vrsti: nepodobština fizičnih i nepodobština moralnih: neizmjeran pomor poroda radnikâ u prvih godinah života jim, kraći život u odraslih, izrodjaj radničkoga pučanstva, uništaj obiteljskoga života, širenje nećudorednosti, i posvemašnji moralni i intelektualni nazadak. Evo, kako Marx o tom piše: „Glavnici nije van samo jedna težnja, nije no samo jedna pokretnica: ona teži, da se poveća, i da proizvede što više može vrednosti, i da nagomila pomoću proizvadjanja najveću kolikoću rada. Glavnica je njekakov mrtvi rad, koji vas nalik vampiru drugčije ne oživljuje, no sisajuć rad živući, te joj život tim veseli, čim ga više može sisati. Vreme, za koje radnik radi, vreme je, u koje glavničar troši silu kupljenu: ako plaćenik troši za se vreme, kojim razpolaže, krade glavničaru. Glavničar pozivajuć se na zakon izmjene robe nastoji da izvuče od svoje robe najveću vrednost koristi, koliko više može. Al se na jednom diže jaki glas radnikov, i viče: Roba, koju sam ti prodao, razlikuje se od množtva druge trgovine. Ona proizvadja vrednosti a vrednosti veće od onih što stoje. Zato si ju ti kupio. Nù ono, što je za te povećanje glavnice, za me je stanoviti višak rada. Ti i ja ne poznamo drugog zakona do onog o promjeni robe. . . Ti plaćaš silu jednogu dana, dočim rabiš silu trijuh. . Ti kršiš naš ugovor i zakon o promjeni. Daj mi račun[1]). — Glavničar brani svoje pravo kano kupac, kad gleda da produži dan rada i da si čini od dvajuh samo jedan. S druge strane brani radnik svoje pravo, kao prodavalac, kad nastoji, da stegne dan rada na trajanje razumno opredieljeno. Ovdje je borba prava proti pravu: obadva nose pečat zakona o promjeni u porabi. Tko će odlučiti! Ne drugo van sila.[2])

Proudhon ne zaostaje u dokazivanju i grmljenju proti glavnici na korist radnikom. Uzmimo primjerom ono, što je pisao proti C. Comte-u. Ovaj branilac vlastničtva reče: „Neka se više radnika upotrebi, da izsuše močvarno zemljište, i pročiste ga od grmlja i šibljaka, te ga urede i udese tako, da može obilno roditi. Oni mu time povećaju vrednost i načine ga znamenitim vlastničtvom. Vriednost, koju su mu nadometnuli, pošto jim plaćena pruženom hranom i cienom dnevnica u tom uporabljenih, postaje vlastničtvom glavničara.“ Proti takovoj uporabi uredjujućeg zakona plaćâ Proudhon argumentira ovako: Takova ciena nije dovoljna, a evo zašto ne. Djelo radnikâ proizvelo stanovitu vriednost, indi ta vriednost njihovo je vlastničtvo. Da glavničar ima na tu vriednost njeko djelomično pravo s razloga, što je providio s radnici, i sbog uzdržanja, što jim ga nabavio, stvar je najpravednija. On je doprinjeo proizvadjanju, dakle ima pravo imati diel u užitku. Nu to pravo nipošto ne uništuje ono radnikâ, koji su činom bili sudruzi glavničara u djelu proizvadjanja. Pà sravnajte svotu, što ju je izdao glavničar za plaće s prihodom proizvedene vrednosti. Ona se prikazuje tako neznatna, da će ga za dvie četiri-li godine zemljište naknaditi, a glavničar će se uživati po tom vjekoma mukte plodova rada, što su ga uložili radnici, dok ga nisu pripravili za kulturu. Ta se nepravda očevidnom pokazuje i s ovog drugog gledišta, najme, da je u trgovini obavljenoj medju glavničarom i radnikom bila nejednakost stranaka. Pošto plaća radnika ne nadilazi ono, što on troši dan na dan e da proživе, nije mu ni malo osiguran živež za sutra, njegovo stanje, kako je bilo, tako je ostalo prekarno. Posve drugčije u slučaju glavnićara. On je zadobio u orudju proizvedenom mu, ili u zemljištu, o kojem se govori, pošto je učinjeno plodonosnim po radnicih, zalog neodvisnosti i bezbiednosti za budućnost. Indi stranke u ugovoru nisu bile jednake. E da se digne nejednakost, zato treba, da glavničar napravi dielnikom zemljišta, uredjena za kulturu, takodjer i radnike. Al to se ne dogadja nikada, pače se odriešito krati. A s ove podhibne uzkrate proizlazi siromaštvo radnika, razkoštvo bezposlice i nejednakost položajâ, i ono, što se napravac zove *užitkom čovjeka za čovjeka.* Koje družtveno potlačenje radnika postaje još očevidnijim s ovog drugog gledišta. Glavničar, hvala žuljem i patnjam radnika žive siguran za se i bez straha, da će biti bez kruha: usuprot radniku ne ima druge nade do dobrohotnosti onog vlastnika, komu je prodao i u leno dao svoju slobodu. Učinite, da mu ponestane ta dobrohotnost. On će se naći u tom položaju, da je najme pripravio stanovito polje za obradjivanje, a da ga ne sije, da je sagradio prostranu kuću, a da u njoj ne stanuje, da je proizveo sve, a da se ne uživa ničega. Ele to je udes potlačenika, kojeg mora da nestane od družtva.

Opetujmo u kratko. Uredjujuće načelo plaća, vele socijaliste, il se promatra *u sebi*, il *u svojih posljedicah*. Promatra-li se u sebi, je *nepravedno*, jer po njemu radnik proizvadja a ne uživa svu korist svojeg proizvadjanja, glavničar ne proizvadja a uživa svu blagodat proizvadjanja, uvjeti ugovora nisu jednaki. Promatra-li se u svojih posljedicah, *uzrokom je družtvena potlačenja* za radnike, jer u sliedstvu njegova ostvarenja glavnica sapinje u siromaštvu radnika, pridržuje ga nemilo u stanju ovislosti, izlaže ga užasnu pomoru, te fizičnu i moralnu dnevice sve to više rastućem izrodjaju. To su zaključci socijalista proti ekonomistom, rabećih njihove dokaze. Imaju li pravo, il krivo? Viditi ćemo odmah. (Dalje sliedi.)

[1]) Vapaji radnikâ zidarâ Londonskih u agitaciji 1860—1861.
[2]) Qu' est — ce que la propriété? Chap. III., §. 6.

Dopis.

Iz Monakova. *(Predstava muke Isusove u Oberamergau-u).* (Konac). U trećoj se knjizi Kraljeva pripovieda, kako je Mikeja prorok dobio pljusku, što se je usudio kralju Akabu istinu u lice kazati. I to se u liepoj slici, dok pjevači uz pratnju orkestra tako pjevaju, kao aluzija na ono što ima sliediti iz života Isusova, prikazuje. Kad sbor pjevača svrši, a medjutim se zastor prikazujući rečenu sliku spusti, eto se čuje svjetina vičuć i urličuć kako vodi spasitelja k Ani, da mu sudi. Tu se onako vierno predočuju udarci, koje je spasitelj primio, kako to pismo piše.

Kao što se je sgodilo po kazivanju treće knjige Kraljeva nekoć nevinu Nabotu, da je bio po krivih i lažljivih svjedocih obtužen, na smrt osudjen, i kao što se pripovieda o bogoljubnu Jobu, da je imao mnogo rugobe i prikora podnieti od najbližega svoga roda, tako se te dvie slike prikazivane za pjevanja u devetoj predstavi upravo sgodno upravljaju na onaj prizor iste predstave, gdje Isusa vode Kajfi, da bude ovdje preslušan, obružen i prema stvorenu već odprije zaključku krivcem smrti proglašen. U to pada i onaj prizor, sgodivši se za toga u predvorju, kako Petar zatajiva Isusa, a stojećoj u višoj časti neodkriva toliko ogorčenosti, mržnje i osvetoljublja, koliko u Kajfi i čovjek si ga živa iz one dobe pomišlja, kad vidi, kako ga sâm načelnik obćine Oberamergauske Lang vješto i bi reć nenadkrilivo predstavlja. U njem čovjek gleda ne samo podupiratelja i podučavatelja pobune proti Isusu, nego i glavnoga protivnika svakoj blažijoj od smrti osudi, koju bi se možda usudio koji najviši dostojanstvenik u zemlji izreći. U njem gledaš čovjeka, koj sveudilj drži na okupu puk i narod, kako da u svojoj osveti i mržnji proti Isusu nepopušta i sam ga tjera na to, da svud glasno viče: neka se propne. Najkarekterističnije ga je kao takova vidjeti u pregovoru sa Pilatom u kom ni za dlaku nepopušta. U Petru koga dotičnik takodjer vrlo vješto predstavlja, bi reć da se nešto prećeruje, kad dodje do zakletva, da nepoznaje Isusa, jer ti se koža ježi slušajući razne formule zakletva. A kako si ga odvažna vidio i odrješita u zatajivanju, tako se čudiš onoj nenadanoj promjeni, koja zavlada u njem, kad ga Isus prolazeć kraj njega samo malo pogledje. Najedanput se stvori patuljkom, gorko proplače od zdvojnosti i pokajanja, koje mu se iz duše odaje, te se u neprekidnih suzah udalji, kano da će sad od boli dušu izpustiti. Tu divnu promjenu umio je predstavljač tako živo prikazati, kako nebi nitko podvojio o pravoj iskrenosti njegova pokajanja za preveliki učinjeni grieh.

„Jao čovjeku, reče Gospodin, koj će me izdati; bolje bi mu bilo, da se ni rodio nije takov čovjek.“ Timi riečmi počimlje sbor pjevača desetu predstavu, u kojoj dolazi preliepa slika, odnoseća se na sliedeći čin, kako ubojica Kain, iza počinjena umorstva, bludi i tumara sav zdvojan po zemlji. — Valja znati, da se svaka skoro pjesma po svom sadržaju, što ju pjevači pjevaju, dieli u tri diela: u prvom označuju o čem će se raditi, te spominju ponajprije predsliku, koja će se prikazati, u drugom govore o samom činu iz života Isusova, a napokon u trećem je nauk čovjeku, kako mu se je u životu vladati i kako s predstavljana čina za život korist crpiti, ako želi, da bude Bogu mio i drag. Pošto je pjesmu sbor pjevača dovršio dignu se izza predslike opet zastor i prikaže dvoranu, u kojoj se sakupilo vieće, da konačno potvrdi osudu izrečenu proti Isusu. To je uzorit prizor, kako najednom u sredinu tih židovskih sjajno odjevenih visokih viećnika stupi Juda sav izvan sebe, trgajuć sam sobom lupajuć i biesneć sav očajan, psujuć i grdeć svekolike kao najveće zlotvore, kojim on nije mislio tako daleko izručiti svoga meštra, da mu do smrti sude, dočim mu se oni smiju i s prezirom odvraćaju tobožnje njegovo kajanje i sdvojnost veleć, da su ga dobro platili prema ponudjenoj pogodbi, na što im on baci srebernike u najvećoj ljutosti i zdvojenju te ode, da konopcem žalostan svoj život dovrši, što je, izza kako se je vieće razišlo, i sbilja na očigled svjetine vrlo vješto izveo. Kako nije mala zadaća takvu partiju vješto odigrati, čovjek se mora čuditi naravnu daru ljudih, koji bez višega dramatičkoga naobraženja, ipak težku takovu ulogu na zadovoljstvo riešavaju pred najotmenijim i najodličnijim svietom. To se dakako ponajviše može pripisati silnomu vježbanju, kojemu mnogo vremena posvećuju.

Dosad jošte neprikazana osoba dolazi u jedanajstoj predstavi na red, a to je Pilat. Njegovu ulogu u postupku prema Isusu ima prikazati predslika iz knjige Danielove, kako su vrhovnici zemaljski navalili na kralja Darija, neka zapovjedi baciti Daniela u špilju medju lavove. Pošto se je s tom prikazom i pjevanje obično svršilo, eto proroka vojnika i svećenika, kako vodi Isusa k Pilatu, da joj izpuni vruću želju, te potvrdi stvorenu na smrt glede njega odluku. Na triem desne ladje izadje Pilat sa svitom svojom, pošto mu bude javljeno, da su okrivljenika Isusa doveli u preddvorje na obtužbu. Svećenici i poglavice naroda pod triemom sakupljeni stanu zbrajati Pilatu čine kakovih se sve tobože Isus nije u narodu krivim učinio. Premda im je Pilat suzbijao zahtjev, da se kazni kao buntovnik, kao javni kršitelj njihova zakona i vjere njihovih otaca, nije ih mogao odvratiti, da se još više razpaljeni po tom neposluže novom kakovom proti Isusu, te uvidiv napokon Pilat, sliepu strast, neosnovanu mržnju i netemeljit zahtjev njihove osude posluži se tim načinom izbavit se iz škripca, da ga posla k Irudu, neka mu taj sudi. Upravo dostojanstveno je odigrao predstavljač Isusa taj prizor pred Pilatom, odgovarajuć samo onda, kad je vidio; da je mudro i sgodno, a inače braneć se ponajviše šutnjom proti prigovorom, koji nisu poticali iz osvjedočenja, već iz puke mržnje i osvete i videć s toga, da bi svaka obrana bila uzaludna. Tako neopravljena posla kod Pilata, odputi se ta četa

neprijatelja po nalogu Pilatovu k Irudu, nedvojeć nimalo, da će ondje tužbom svojom uspjeti.

Kao što je nekoč po kazivanju knjige sudaca u starom zakonu imao Samson za ruglo služiti poglavicam filistejaca, što se u dvanajstoj predstavi takodjer predslikom prikazuje, tako je imao isti udes podnieti spasitelj pred Judom, komu bijaše drago, kad ga je ugledao, ali ne s toga, da ga uzme u obranu i da mu po pravdi i pravici sudi, nego da mu se naruga i da ga sa svojimi istomišljenici izgrdi. Irud je podpuno odobravao postupak poglavica naroda proti Isusu, pa prem još više razjaren, što se taj neupusti s njim u pobliža kazivanja i dokazivanja svoga nauka neodluči konačno ništa, nego, da bude po Isusa još više rugla, sramote i muke, a osuda prema zahtjevu naroda važnija, odpusti četu natrag k Pilatu, na što se zastor spusti.

Ne ima tuj stanaka, dok se druga predstava započme, nego odmah izza svršene jedne, izilazi sbor istih pjevača da započme drugu predstavu — sada trinajstu. U toj dolaze opet dvie nove predslike, kojimi se ima označiti položaj Isusov pred Pilatom. Jedna naime prikazuje košulju Josipovu krvlju pomočenu, a druga ovna pripravljena za žrtvu a zapala medju trnje. O tih dvih prikazah preliepo pieva sbor, a ujedno pridodaje, da će se nješto takova goditi Isusu, s koga se ljubavju, smierajućom na dobro roda ljudskoga, nijedna druga sravniti nemože. Samo što se je izza tih prikaza zastor spustio, i piev svršio, dolaze s Isusom opet k Pilatu, koj je mislio tim načinom smrt Isusovu zapriečiti, ako im stavi na izbor jednoga zlotvora, da medju njim, i Isusom biraju, koga vole, da se pusti na slobodu prema običaju u vrieme svetkovane pashe, prem je mogao znati, da će narod radje pregorjeti Barabu zlotvora, nego Isu a, za kojega su krvlju toliko žedjali. Videći postojanu razjarenost, prije nego će išto odlučiti pozove sakupljene svećenike, neka dovedu puk i narod, da on progovori i želju svoju izjavi, a medjutim zapovjedi, da se ima Isus izšibati, što je takodjer odmah zatim i izvedeno. Ovo šibanje, onako uzeti svezana i uz stup prikovana i trnjem ovjenčana Isusa, nije na mene prvi mah najlepši utisak učinilo, jer bijaše nekako odviše i nenaravno prikazano, ali pomislih opet, neznam bi li se drugčije i prikazat dalo, kad se već takove svetinje hoće ljudem živo na vidjelo iznositi, te će se gdjekomu a možda i ne bez razloga činit: da se svete stvari tim načinom profaniraju. — Ovako nagrdjena Isusa valjalo je privesti Pilatu, da prema izjavljenoj njegovoj volji čuje želju množtva naroda glede smrti Isusove. Prem je Pilat mislio, da će možda dovoljno djelovat na nje, nebi-li jošte odustali od svoga zahtieva, ako im ga u onakovu tužnu stanju predstavi, pa da se već tom kaznom zadovolje, govorahu u ime svih svećenici, neka se puni volja naroda u veliku broju sakupljena, koj jasno i glasno viče: na križ s njim, te kad su mu stali prietiti koječim, popusti napokon, i hoteć pranjem ruku pokazati, kako nije osvjedočen o tolikoj krivnji Isusovoj, prelomi ipak štap nad životom Isusovim i davši slobodu Barabi, izruči im Isusa. Ta prepirka medju svećenici i Pilatom, ta vika te silovito i naprasito zahtievanje naroda, neka im se Isus preda, da ga pogube, ponješto i zbilja čovjeka prenosi u onu dobu prije toliko stotina godina, kada se je taj dogodjaj u istinu sbijao, i čini se, da je skoro najnaravnije predstavljen u četrnajstoj predstavi, gdje ga imaju označiti ponajprije uz pjesmu dvie predslike i to kako je Isus bio narodu predstavljen i onda, kako je od dva ovna, jedan bio odpušten, a drugi kao za pomirbenu žrtvu od naroda Bogu prikazan.

Pošto se je narod ovako osjegurao, da ga više ništa neprieči, da izvede svoju nakanu glede smrti Isusove, podje u petnajstoj predstavi odmah na djelo, da ga pogubi, što se u predslikah liepo izvedenih o Izakovoj žrtvi, o Mojsijinoj zmiji unapried označuje, te pošto se nakon svršenih prikazâ zastor opet digne, vidi se povorka ljudih stranom oboružanih stranom u pratnji, kako vodi križem obterećena Isusa na Golgotu. Tom prigodom dolazi sve ono, što se u svetih knjigah o tom mučnom putovanju pripovieda. Tu vidiš, kako sile Šimuna Cirenejca, da mu pomogne križ nositi, pošto je Isus pod težinom njegovom višeput padao, tu vidiš majku njegovu, koju susreta i samo ju milim pogledom pozdravlja, tu opažaš žene, koje plaču za njim, a on im progovara poznate rieči, tu Veroniku, koja mu na susret iznosi maramu, tu silovanje da kreće napried, pošto je već sasvim iznemogo, tu slušaš pogrde jošte, koje je već i prije dovoljno pretrpio, tu napokon ono veselje i radostan klik naroda, komu je ta žrtva u ruke pala. I kad sva ta povorka prodje ovako slikana onaj veliki pozorištni prostor u naokol i nestane u dubini pozorišta, spusti se zastor.

Dok se na zastrtom pozorištu spremaju priprave, kako će se u šestnajstoj prdstavi izvesti samo djelo pogubljenja i savkoliki od evangjelista pripoviedani tom prigodom prizor, izadje napried opet sbor pjevača, a jedan će od njih najprije progovoriti njekoliko u srce dirajućih riečih o groznom činu, što će nastupiti, kako užasnom smrti umire posrednik medj Bogom i ljudmi za njihove griehe, a zatim cieli sbor u istom smislu zapjeva pjesmu. U nijednoj se predstavi toliko na jedan put neprikazuje, koliko u ovoj, pa valjda i rad toga ne ima u njoj nijedne predslike, već izza dovršene veličanstvene pjesme odmah započimlje sam čin razapinjanja Isukrstova, njegovi posljednji časovi na križu uz ono sedam riečih, što ih izusti; posliednje poruge što ih od neprijatelja pretrpi, sramota, koja mu se družtvom dviuh zlotvora takodjer kraj njega visećih, nanese; izdah presvete njegove duše, a poslje toga priprave od strane židova, kako da mu se na grob straža stavi, te napokon izza probodenih prsiuh, iz kojih poteče krv i voda kao znaka sjegurne smrti završuje se predstava ta, kad snimu i polože tielo njegovo u grob. Dakako, da kod svih tih

prizora, nije manjkao ni stotnik na konju, ni mati s Ivanom pod križem, ni Josip Arimatejski, a ni svojim načinom izvedeni potres zemlje. Izostalo je medju tim nekoliko prizora, kao u hramu i na grobovih, tako i pomrčanje sunca, pa kako je bio i sám potres slabo izveden, nije se dosta živo predstavio onaj čas, kad je spasitelj dušu svoju izručio otcu svomu. S položenjem u grob i uzpostavom straže spustio se zastor, da se poslie toga još posliednja sedamnajsta predstava prikaže i to ponajprije uz navadnu pratnju pjesme u dvie predslike, o Joni, i puku Izraelskom prešlim na suho preko crvenoga mora, što je imalo značiti uskrsnuće spasiteljevo. Ovaj mi se je prizor najmanje veličanstveno prikazan učinio. Nijedan od onih, koji su kod groba imali svoju ulogu odigrati, kao stražari, poslie žene, angjeo, učenici, nisu bili na svom mjestu, te je sve tako izgledalo, samo da se čim prije dovrše predstave, a niti inače izvanjski drugi prizori nebijahu ništa osobita.

Napokon se zaključuju sve te predstave sa uzvišenom pjesmom Alleluja, koju sbor pjevača odpjeva. Ovaj sbor izmedju svih skoro najviše odgovara onomu, što izrazuje, ali i u njem se opaža ona jednoličnost, koja se u svih sborovih tečajem svih predstava vuče, tako da bi rekao, jedan je thema u svih, dolazeći pod raznimi samo promjenami.

Jedva se pjesma dokončala, već sve trči na polje, kako da se čim prije na odlazak iz Oberamergaua spremi, jer svaki želi, da još u čas na kolodvor u Murnau prispije i toga dana se još kriepkim snom u Monakovu okriepi. Nevjerujem — da ima tko poslie predstave, koj bi reko, zašto se je već svršilo. Po tom sudite, da će bit i mnogo toga pretjerana u njemačkih novinah, što se je o divoti i ljepoti po njih o tih predstavah pisalo, prem se neda tajiti, da su zanimive, i da ih je vriedno vidjeti, komu nije s velikim troškom i putom skopčano, da onamo dodje.

Moj je opis odviše suhoparan, to i sam uvidjam, nit mu je dano začina, da bude zanimiv i liep, ali uzmite, da sam se samo na to stegnuo, nit sam i imao druge namjere, nego da prema obećanju opišem same predstave, kakove su. Takove su, a u koga se želja javi, da ih sada jošte do konca rujna ili poslie deset godina vidi, neka mu ovaj moj opis služi ponješto za ravnanje. Što se mene tiče, da poživim još trideset godina, o čem vrlo dvojim, Oberamergau me u tom poslu više nevidje.

Da ste mi zdrav, kako Vam želi Vaš *St. R-ć.*

Marija Bistrica. (*Vatra u crkvi.*) Noćju izmedju 15. i 16. kolovoza porodila se je vatra u crkvi čudotvorne majke božje u Bistrici. Vatru opaziše oko pol noći, a na glas zvona dohrlio je narod u pomoć tako žurno i mnogobrojno, da je za kratko vrieme odvratio veliku pogibeo od crkve i novih gradnja oko crkve.

Kako je vatra nastala u crkvi, koju je u mraku pregledao i zatvorio duhovni pomoćnik Šafran, nezna se, no sva je prilika, da je silni narod, koj se je 15. sgrnuo bio u crkvu na proštenje dao povod vatri, budući gorućimi voštenicami obilazeć po crkvi i oko žrtvenikâ vrši svoju pobožnost, pak je i nehotice mogao iskrom zapaliti štogod, što je polagano tinjalo bez plamena i velikoga dima, dok se je vatra uhvatila triju žrtvenika u pobočnoj ladji, već ostarjelih i trulih, koji su plamenom izgorjeli. Pogibeo je bila time nastala i za ostale žrtvenike, a osobito za lazila, koja se steru oko krova, ali se vatra dalje širila nije, te nije nikakve štete do onih već doživjelih se žrtvenika, koji bi se i onako za kratko vrieme novim maknuti morali, pak voštenica i nješto novaca milostinskih, koji su stranom samo oštećeni. Velikoga žrtvenika sa čudotvornim kipom Majke božje se vatra ni taknula nije, ali je kip za veću sjegurnost za vremena na sjegurno mjesto sahranjen bio. U pogibelji, kako rekoh, bilo je sve, ali je samo neznatna prema tomu šteta u ovo doba, kad se baš radi oko obćenite obnove ciele crkve iz nutra i izvana. Primjećujem napokon, da je sve to po istini i savjesti rečeno, da se narod nezamamljuje drugimi kakovimi glasovi. *S. K.*

Viestnik.

Zagreb. Na blagdan sv. Stjepana Kralja pjevao je sv. misu u stolnoj crkvi uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup odredio je, da se župe Dubranec i Kravarsko izluče iz kotara Pokupskoga i dodiele kotaru Odranskomu.

— G. Karlo Fogl, učitelj vjere na zagreb. kaptolskoj i s njom spojenoj duhovljanskoj pučkoj školi premješten je kao takav na dolnjogradsku obću pučku školu u Zagrebu, a na kaptolskoj te duhovljanskoj školi imenovan je pravim učiteljem vjere g. Gjuro Sporčić, do sada namj. vjeroučitelj na dolnjogradskoj obćoj pučkoj školi.

Bosna. Poglavica zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu izdao je 4. kolovoza 1880. naredbu pod br. 2484. „sbog sprečenja i kažnjenja razprostranjenog psovanja." Ta naredba glasi: „§. 1. Tko javno ili pred nekolicinom psuje vjeru ili vjerozakonske običaje njekom drugom, toga će politička oblast prvog stupnja na zahtjevanje onoga, koji je uvriedjen, pozvati na odgovor i kazniti, osim ako je tim psovanjem osnovan učin, koji bi se po obćem kaznenom zakonu svojim putom imao kazniti. — §. 2. Kazne su: novčana kazna od 1 do 25 for. ili zatvorom od 6 sahata do 5 danah, a u ponovljenom slučaju može se zatvori postom pooštriti. Novčane kazne utiču u sirotinjsku zakladu one obćine, gdje se kazna izvršila. — §. 3. Djecu do punih 14 godina valja prije svega po njekolikoput opominjati i poučavati, i na to su svi javni organi bez razlike opunomoćeni i obvezani. Naročito pripada to zemaljskoj žandarmeriji, koja o tom i u raportima svojima valja da učini prijavu. Ako ove mjere nebi koristile onda i u takvom slučaju valja kazniti

u smislu §. 2., u koliko je dotično diete navršilo 10 godinu, a domaća kazna pak uzaludna. — §. 4. Zarad dokaza dovoljna je i svjedočba jednog zakletog javnog organa. — §. 5. Pozvati se na kaznu (htjelo se je kazati „prizvati proti kazni") nije dozvoljeno, ali kažnjenomu je slobodno, da se poslje izvršene kazni žali kod više oblasti. — Ova naredba stupa u život sa 30. danom poslje zadnjeg uvršćenja njezinog u zvaničnom listu." — Dvie godine nakon ulaza naše vojske nuždno je bilo izdati ovu naredbu za zemlju, gdje se veća psovka nije nikad čula ni kod Muhamedanaca (Vidi br. 5. „K. L." od 1879.). Zaista na moral mnogoga našega vojnika i gradjana to baca vrlo zlu sjenu. A kako da bude drugčije tamo, kad ovdje kod nas ne smiješ proći višeput kraj stana mladih vojnika, a da si ne moraš zatisnuti uho, ili da te ne oblije rumen stida! Dogadjaj, što ga je pripoviedao „Obzor" u br. 167. tako je žalostan, tako vriedja ćud vjersku i narodnu, da on ne može ostati bez kazni. Mi znademo, da vriedno poglavarstvo tih mladića spremno svaki prekršaj izvidja i po zasluzi kazni. Bez toga nije sigurno ostao ni oaaj. A u obće častničtvo će si i pri Bogu i pri narodu steći velikih zasluga, ako mnogomu ovakovuu lajavcu oštrom kaznom zatvori usta, kad mu ih blaga rieč i česta pouka zatvorit ne mogu. Inače mi ne znamo, kako da se i naša vojska nada blagoslovu Božjemu, kad je u njoj vrlo mnogo smutnja ovakovih.

Rim. Na blagdan sv. Stjepana kralja govorio je sv. otac u allokuciji na kardinale ponajviše o žalostnom položaju, u kojem je sada crkva u Belgiji. Sv. otac pozva se na okružnicu kardinala Nine, gdje je službenimi spisi dokazano, da su lažni prigovori, da su potvore Belgijske vlade sve ono, što se sv. stolici u posliednje vrieme predbacivalo. Za tim svede ovo nastojanje neprijatelja na pravi razlog. Hoće se najme narode izuzeti izpod ugleda i vlasti sv. stolice, samo da onda uzmognu oni raditi po volji s njimi. Isti je to razlog, s kojega su sv. stolici oteli svjetovni posjed, koga joj je namienila sama providnost, a priznali i potvrdili vjekovi, kako će uzvišenu službu svoju vršiti što slobodnije. Sjeća po tom sv. otac, kako su ljudi sadanje vlade Belgijske već pred dvie godine izjavili, da će opozvati poslanika svoga iz vatikana. To bi oni bili učinili odmah, da su bile povoljne okolnosti. Sad su po njihovu mnenju nadošle, pak si oni želju i izpuniše. Školski je zakon dakle tek izlika, kojom se prikrivaju. Tu sada u glavnih crtah riše novi školski zakon, koji crkvu iz škole posve izključuje, a djecu dovodi u sgodu, da za mlada izgube i ono malo vjere, što iz doma roditeljskoga donesu. Takav zakon morao je on osuditi, kako ga je i osudio u listu na samoga kralja Leopolda II. On nije mogao ni biskupa kuditi, dapače morao ih je hvaliti, što oduševljeno i složno uzeše braniti svetu vjeru Kristovu. Svjetovao im je, neka budu blagi, mudri i obzirni, pak je to i hasnilo. Štogod se je drugo podmetalo njemu nije istina. Pri koncu prosvjeduje i proti neugladjenosti, dà prostoti, koju pokaza vlada belgijska tako u Brüsselu, bi reći tjerajuć poslanika sv. stolice iz Belgije, kako i u samom Rimu. Povriedu osobe svoje on oprašta, al čast sv. stolice branit će makar i životom svojim to platio. Vladanje katolika pako Belgijskih vrlo hvali. O položaju crkve po drugih zemljah govoriti će sv. otac kasnije.

Književna objava.

Živo uvažujuć silnu zamašnost enciklike sv. Otca pape Leona XIII. „Aeterni Patris" u pitanju čistosti i zdravosti filosofije i nauke, izdao sam djelce u obsegu 7 araka „kršćanska filosofija", koje će ove dane u tiskari D. Albrechta ugledati svjetlo, a stati će iztisak 50 nč.

Javljam to učtivo svim, koji se tim pitanjem bave i baviti imadu, a knjiga će se moći dobiti kod istoga knjižara Albrechta u Zagrebu i kod mene.

Ladjevac (Slunj) 14. kolovoza 1880.

Cvjetko Gruber,
ladj. župnik.

Knjižtvo. *Commentarius in epistolam s. apostoli Pauli ad Romanos,* concinnatus per Leonardum Klofutar, SS. Thelogie doctorem etc. Lavaci 1880. Ciena je knjigi 2 for., a može se dobiti kod pisca u Ljubljani. — Od istoga pisca izašlo je pred dvie godine djelo vrlo praktično, kojim dušobrižno svećenstvo može vrlo sgodno poslužiti u nedjeljnih propovjedih. Djelu je naslov: „Svete listne bukve katoličke crkve, ali razlaga in dejanska obravnava vseh listov, ki se berejo ob nedeljah iz zapovedanih praznikih celega leta. — Spisal dr. L. Klofutar, č. kanonik in prof. sv. pisma nove zaveze. V Ljubljani 1878." I ovo djelo stoji 2 for.

Javna zahvala.

Gdja. Emilija Tonković darovala je župnoj crkvi dva ukusna oltarna jastuka, tako i gdćna. Julija pl. Kašner crkvici bl. Dj. Marije u Dolu više kitica umjetno izradjenoga cvieća. Na tih darovih zahvalju se župljani i župnik.

U Pribiću 21. kolovoza 1880.

Drabić Ladislav.
žup. i zač. prisjed. duh. stola.

Prinosi za dječačko sjemenište.

G. Ladislav Drabić uplatio je 50 for. kao II. rok utemeljiteljne svote. Prema obvezi uplatili su za g. 1879. iz kot. Petrinjskoga gg.: Jos. Lehpamer 5 fr., V. Mayer 5 fr., Josip Kolarić 8 for., Edmund Medeotti 4 for Iz kotara Odranskoga za god. 1880. Pet. Vlašić 3 for. 50 novč., Fr. Batić 4 for., Fr. Vojaković 5 for. i od župljana svojih 90 nč., N. Folnegović 5 for., Ljud. Jelenčić 5 for., Stjepan Terihaj 3 for. 25 nč., Drag. Janda 6 for.

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 36. U Zagrebu, 2. rujna 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Koje osobe, k vojsci spadajuće, ili inako vlastim vojničkim podčinjene mogu se ženiti bez propisana dopuštenja, a koje se ne mogu?

(Konac.)

Uslied novijih odredaba k ovim se spomenutim osobam imadu pribrojiti još:

α) trajni dopustnici, makar još i nisu prekoračili treći dobni razred;

β) jednogodišnji dobrovoljci kad ne vrše svoju jednogodišnju prezentnu službu ili nisu inače u aktivnoj službi.

γ) pričuvnici, kad nisu u aktivnoj službi, makar još ni prekoračili nisu 3. dobni razred;

δ) častnici pričuve, kad aktivno ne služe;

ε) častnici i momčad domobranstva.

Sve ovdje nabrojene osobe spadaju pod jurisdikciju svjetovnoga klera *), jer oni, koji se broje k vojsci „*militia stabilis*“ zvanoj, imadu se obratjati na župnika prebivališta svoga. **) A „osoba, spadajućih k vojsci „*militia vaga*“ ***) zvanoj nadležni župnik jeste kapelan vojnički i odnosno vojnički glavni duhovnik (superior).“ †)

Bude-li koja osoba, što spada u stojeću vojsku („militia stabilis“) dodieljena ma i na vrieme, samo iznimice, u aktivnu službu, kojoj četi ili u koj takav zavod, gdje ima duhovnu pastvu vojni svećenik, podpada za to vrieme i ona pod njegovu vlast.

*) Isto valja naravno i za momčad financijalne straže. (dr. Symersky, l. c. S. 82.) — **) Naput. §. 46.

***) I za momčad oružničtva nadležno je vojno svećenstvo. (Symersky Ibid. S. 86.)

†) §. 46. Naput. Stilizovan je ovako ovaj §. prema prijašnjemu ustrojstvu vojnoga svećenstva. Danas dieli se ono u vojničke župnike s voj. kapelani i vojničke kurate. Ovi su namješteni po vojnih bolnicah i po vojnih zavodih, pak su nadležni svim osobam, koje u tih zavodih službuju. Vojnički župnici opet imadu svoja okružja (s mornaricom skupa 18), ter su oni opet nadležni svim onim vojnim osobam, koje su u tom okružju. (Prev. rieš. od 3. sieč. 1869.)

Ako su dakle obje osobe, koje se ženiti kane, stališa vojničkoga, prisustvovat mora vojni kurat, živu-li u kakvoj bolnici, il naučnom vojnom zavodu, a vojni župnik, ako službuju gdje izvan ovakovih zavoda. Ovim dakle podastrieti će on svoju ženitbenu dozvolu i sve druge potrebne spise.

Ako je zaručnica stališa gradjanskoga, onda je za nju nadležan župnik njenoga pravoga ili nepravoga prebivališta. Napoviedi u ovakvom slučaju ovršit će: 1) nadležni župnik osobe gradjanske, odnosno spadajuće ad militiam stabilem; 2) nadležni vojni župnik vojne osobe. Nije pako nuždno, da ženitbu oglasi i onaj gradjanski župnik, u čijoj župi dotična vojna osoba imade pravo ili nepravo boravište. *) Uslied jedinstvenosti ženitbe medju dva zaručnika valjano bi u ovakvu slučaju vjenčao jedan i drugi. Nu jer je vojni župnik nadležan zaručniku; jer on bolje može znati, što je sve potrebno zaručniku, da valjano sklopit može ženitbu, u običaju je, ako ovakve zaručnike vjenča gradjanski župnik, da mu vojni župnik pošalje svjedočbu, gdje svjedoči, da je napoviedi obavio, ujedno ga pako oponovlašćuje, da može vienčanje obaviti. Ova punovlast nije naravno potrebna za valjanost ženitbe, nego od običaja. Čim obavi vienčanje gradjanski će župnik Izvadak vjenčani službeno poslati neposredno najbližemu okružnomu vojnomu popunitbenomu zapovjedničtvu, koje će ga onda poslati vojnomu župniku. **)

Treba-li u ovakvu slučaju oprosta od napoviedi, mora ga tražiti svaka stranka od svoga nadležnoga biskupa. ***) Treba-li pako oprosta od kakve ženitbene zaprieke, n. pr. rodbinstva, svačtva itd. u koljenu, gdje biskup oprost dati

*) Naredba ministra nastave od 19. kolovoza 1858.; dr. Symersky l. c. S. 95; Jos. Kartner, l. c. S. 83.

**) Okružnica ministra rata od 15. veljače 1871.

***) J. Kartner, l. c.; dr. Symersky, l. c. 95—103.

može, traži se najprije od biskupa, gradjanskoj stranci nadležna. Kad on podieli oprost zatražit će ga vojna osoba od svoga biskupa, a u molbi će spomenuti, da je druga stranka od svoga biskupa oprost već dobila. Ako je zapreka takva, da samo sv. otac oprost dati može, prosit će ga biskup gradjanskoj osobi nadležan, te kad ga dobi saobćit će to službeno vojnomu biskupu, da on uzmogne uputiti vojnoga župnika, neka obavi vjenčanje, ili neka se u tu svrhu opunovlasti gradjanski svećenik. *)

Kojigod od ove dvojice vjenča, on mora u svom arhivu čuvati i dokazala ženitbena. Žele li zaručnici, da ih vjenča posve stran svećenik, mora ovaj tražiti, ili na prošnju zaručnika dobiti punovlast k tomu. Može mu ju pako dati bud župnik stranke vojničke, bud onaj stranke gradjanske. Nu koji god opunovlašćuje, mora prije sporazumit se s drugim, drugoj stranci nadležnim. **) U takvu slučaju čuva dokazala onaj nadležni župnik, koji je u sporazumku s drugim opunovlastio. ***)

20. Ako pri koncu prispodobimo ovo, što rekosmo o nadležnosti župnika s onim, što smo naveli o potrebi dozvole za ženitbu razabrat ćemo ovo:

a) Njeke osobe, koje se broje u vojsku *„militia stabilis“* zvanu, koje dakle podpadaju pod vlast svjetovnoga svećenstva, trebaju od vojne oblasti posebnu pismenu dozvolu za ženitbu, Takove su:

α) dopustnici, pričuvnici, te jednogodišnji dobrovoljci, kad nisu u aktivnoj službi, *ali prije nego-li izstupe iz trećega dobnoga razreda;*

β) častnici, koji predju iz aktivnoga službovanja u vojsci k domobranstvu, *doklegod im je slobodno vratit se u stojeću vojsku;*

γ) polu-invalidi, t. j. častnici za vrieme samo umirovljeni, vojni činovnici itd.

Prije nego-li ove osobe vjenča mora svjetovni župnik tražiti ženitbenu dozvolu od vojne oblasti. Kad ih pako povjenča, nije dužan to dojaviti vojnoj oblasti, nego to učiniti moraju sami dotični ženici.

b) Druge opet vojne osobe, koje idu u *„militia stabilis“* ne trebaju nikakve ženitbene dozvole, nu kad se ožene, moraju to prijaviti. Takvi su:

α) pričuvnici (i jednogodišnji dobrovoljci pošto su u pričuvu premješteni), *kad su prešli treći dobni razred;*

β) častnici pričuve, *kad su izvan aktivne službe*, a častnici domobranstva, makar i u aktivnoj službi bili;

γ) častnici izvan službe, konačno umirovljeni častnici, vojni činovnici. Svjetovni svećenik nije dužan nikakvih vjenčanih izvadaka glede njih pripošiljati.

c) Napokon njeke osobe, koje idu u *„militia stabilis“* niti ne trebaju ženitbene dozvole, niti ne trebaju prijavljivat svoju ženitbu. Takove su:

α) domobranci (od stražmeštra niže), *ako su izvan aktivne službe, te prešli treći dobni razred;*

β) invalidi patent. i reserv. Još manje je kod ovih dužan župnik prinesti Izvadak vjenčanih.

21. Ovoliko sudismo, da je potrebno a i dovoljno bilo spomenuti ob ovoj ženitbenoj zapreci. Po ovom što rekosmo moći će se, mi se uzdamo, riešiti mnogi i zamršeniji slučaj. Gdje se to učiniti moglo ne bi, obratiti će se dušobrižnik na svoje duhovno poglavarstvo, na koje ga i u svakom drugom težem slučaju upućuju crkveni zakoni. *A. J.*

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

VI.

Pravo i krivo u preporu medju socijalisti i ekonomisti o pravici plaća.

Nepravicom i tlačenjem bilježe socijaliste kao žigom gospodare naprema radnikom. A što je važnije izvode ova dva članka tužbe iz samih onih načela, koja kao regulatore plaća, što se imaju dati radnikom, ustanoviše i izpoviedaju današnji ekonomiste. Toliko smo dokazali u predidućem paragrafu. Nu da-li imaju oni u tom pravo il krivo? Tim pitanjem zaključismo socijalističku tužbu. Sada dolazimo na odgovor, počimajući od prve strane koliko se tiče *nepravice.*

Sav govor Lassalle-ov, Marxov i Proudhonov oko te tužbe kratki je „zamućaj prostavka“ (*entimema*): plaća, što ju prima radnik, nije jednaka vrednosti njegova rada; dakle grieši se s nepravice. Dokaz što ga navadjaju, jest ovaj: Adam Smith i David Ricardo postavljaju osnovnim načelom, „rad da je realno mjerilo promjenljive vrednosti svake trgovine“, i da zato „dočim kolikoća rada u robi utjelovljenoga regulira njezinu vrednost, svako povećanje te kolikoće rada mora da množi vrednost one robe, na kojoj se dogadja.[1])“ Činjenica je pako očevidna, da rad-

---

*) Ibid. — **) „Nec parochus sine sacerdote hujusmodi (sc. militari) celebrationi matrimonii, nec vicissim sacerdos (militaris) sine parocho celebrationi matrimonii assistat aut benedictionem impertiatur, sed ambo simul atque aequaliter stolae emolumenta, si quae licite percipi solent, accipiant et inter se dividant“ veli se već u konstituciji Pia VI. Inter caetera. Vidi odpis voj. ap. vikarijata od 19. svib. 1869.
***) Okružnica ministra rata od 15. veljače 1871.

[1]) Vidi Biblioteca dell' economista, sv. II., A. Smith, gl. V. sv. XI. D. Ricardo, o vrednosti, gl. X.

nici primaju za plaću jednu samu čest vrednosti, odgovarajuće svršenu radu, dočim druga ulazi u kesu poduzetnikovu: dakle jednako je jasno, da se u njoj čini nepravica. Činjenica je po gotovu istinita, ne može se indi pretresati. Nu imaju-li radnici pravo na svu koliku vrednost onoga, što su proizveli svojim radom? Sva tri navedena meštra u socijalizmu složno tvrde, da od vrednosti treba, prema pravici, odbiti troškove, skopčane s poslom. Evo vam odmah odbitka, koji se mora učiniti na cieni rada, o kom se govori, s toga posljedak, da radnici ne imaju prava zahtjevati napokon konca svu vrednost odgovarajuću svršenu djelu. Koji te koliki su troškovi, koje valja odbiti od upitne vrednosti? Lassalle, čini se, da jih svadja na samog glavnog ravnatelja, Marx jih izkazuje nješto potanje, dodavajući jim sve one, koji su nuždni uzdržanju orudja, spadajućeg na tvornicu. Proudhon, smatrajuć stvar s drugog gledišta, udesuje razdielbu ciene, što ju proizveo rad, na sliedeći način. Napomenuv prije basnu o lavu, e da pribavi veću uglednost svojoj namisli, nastavlja veleć, da je Fedro u četiri redka priuhvatio sve forme vlastničtva, koje se na kraju računa mogu ovako zavrstiti: „ja sam poduzetnik, jemljem prvi diel: ja sam radnik, jemljem drugi: ja sam glavničar, jemljem treći: ja sam vlastnik, uzimljem sve.“ [1]) Samo što u tom odlučenju troškova ili razdielbi vriednosti rada, koliko prva dva sužuju odviše okvir, toliko treći odveć ga pretjerava. Četiri su diela, na koja se običaje dieliti ota vrednost: *jedan* ide poduzetnika, il glavničara, u koliko je on pribavio svote potrebite tvornici i uredjenju djelaonice, kupnji tvari, koja se ima izraditi i plaći radnikâ; *drugi* ide istoga za popravak kvarova i za odštetu, u koliko spada na samu djelaonicu; *treći* ide radnike; *četvrti* poduzetnika kao naknada njegove obrtnosti i pogibelji, kojoj izlaže svoju il tudju glavnicu uzetu u posudbu. Ono, što napravac pobijaju hinbeno Lassalle i Marx, a otvoreno Proudhon u tom poslu, jest diel, ili probitak, ili kamata, koja se dopituje glavnici, i dobitak, što ga poduzetnik, izplativ ugovorenu plaću radnikom, meće u žep kao svoju stvar. Označiv tako pitanje, evo našeg predloga:

„Toli kamata, što ju zahtjeva glavnica, koli probitak, koji s više naslova pripada poduzetniku, stvar je prema svim zahtjevom pravice.“

Uljeznete-li u prostrano skladište tkanina, te se divite kolikoći, kakvoći i razlikosti jim, socijalista nebi krzmao reći vam umah: gospodine, gledajte blaga od robe! Sve je proizvod radnikâ. Danas koj mjesec ova roba biti će promienjena u toliko zlato, koje će proći, da napuni novčarice glavničara poduzetnika. Što se tiče pravoga proizvoditelja, on mora da se udovolji mršavom plaćom, koju prime dnevice il na kraju ćedna. Nepravica! Nepravica! — Po lahko, dobri čovječe! Kažite mi, molim vas, bi-li bio mogao radnik djelati ovo blago tkanina, da ne bude imao pri rukuh radničko orudje, tvar za prenapraviti i djelaonicu tomu uredjenu? — Nipošto. A da ne bude bilo onoga, koji je zamislio i uzdigao djelaonicu i dao donieti jošte i s dalekih krajeva tvar, koju valja izraditi, koji je umno i mudro ravnao rad, i koji je nakon svršena rada izveo prodju, koju evo vidite u ovom skladištu, bi-li mogao radnik uspjeti da šakupi toliko bogatstvo robe? — Ne za cielo. Dakle pojmite lahko, da sastavu tolike vriednosti robe nije pripomogao *sam* radnik svojim radom, no takodjer je tomu pripomogao onaj, koji je nabavio svojim novcem orudje (*glavničar*), i pripomogao je tomu onaj, koji je začeo, ravnao i kraju izveo posao (*poduzetnik*). S toga se uvidja krupna bludnja, koju ste izustio veleć: sve ovo blago od robe proizvod je radnikâ. Ono je proizvod trijuh djelujućih sila, koje su pripomogle zajedno, svaka svojim načinom, najme: glavničar svojim novcem, poduzetnik svojom obrtnosti i radnik svojom rukom. Ako su pako tri činbenika pripomogla proizvodu, svaki razlog pravice zahtjeva, da sva trojica imadu diel u probitcih prema zaslugi svoje posebne pripomoći. Jest ipak nepravedan zahtjev, il da se od toga po sve izključi glavničar i poduzetnik, il da jim se nedopita onaj diel probitaka, koji jim pripada. U ovom slučaju nebi glavničar i poduzetnik predstavljali lava u basni, već socijalista, koji razdjeljuje probitak rada tako, te izključuje od to onoga, koji po pravici na to ima pravo.

Glavničar zasnovav djelaonicu, ili podav sredstvo podignuća drugim rukam posudbom stanovitih svota, čini veliku uslugu radniku. I sbilja, ako radnik živuca pošteno, ako prehranjuje i oblači svoju obitelj, sve to, o tom ne ima sumnje, zasluga je njegovih trudova, njegova rada. Mislite si pako, da ne bude onoga, koji mu priskrbio tvar, djelaonicu, orudje prikladno zanatu mu, on nebi mogao jamačno raditi, a neradeć nebi imao s čega bi živio i čim bi uzdržavao obitelj si. Nut glavničara poduzetnika, koji mu kaže: idi u moju djelaonicu, uzmi ovo orudje, djelaj ovu tvar, imati ćeš toliko na dan. Kakogod, da podignem djelaonicu, sam si dao ne malo truda; tako neću žaliti pomnje, da unovčim tvoje djelo. Medjuto ćeš imati svaki dan koliko ti treba, da živeš sigurno. Tko bi mogao zanijekati veliku uslugu, što ju poduzetnik glavničar u tom čini radniku. Ona je tako velika, koliko moć il sredstvo životu. Pošto pako pravica uvjek zahtjeva razmjer medju odnošaji, sliedi, da ova zahtjeva od radnika na korist glavnice odgovarajuću naknadu. Po tom dioničtvo glavničara u probitcih rada nije prekršaj, već pače dužnost stroge pravice.

Ima i više. Poslužnik pošte il brzojava ima svoju mjesečnu plaću na svote, što jih država skuplja svojimi prihodi od pošte il brzojava. Nebi-li očita bila nepravica uztegnuti mu ju? Stvar je više no očevidna. On danom i noćju obilazi gradske ulice noseć pisma il doglase u službi vlade, jest indi pravo, da takodjer i on ima diel u onih probitcih, što jih vlada vuče od pošte il od brzo-

[1]) Qu' est ce que la propriété? gl. IV., 5 pred.

java. Uporabite ovo na poduzetnika. On ne miče nogom, al je u vječitoj umnoj radnji, glava mu puna mislih, muče ga dosade i skrbi svake vrsti, što za ugovore kupnje, što za ugovore prodaje, što za dobru uredbu i napredak djelaonice. Takovi se ljudi zovu ljudi od posala, i vrlo dobro. Al svi se ti poslovi održuju u služnosti rada, što ga ovršuje radnik. Dakle jim pripada po pravici stanoviti diel probitaka, koji proizlaze iz njega. Drži se pravednom stvari plaća, koja se daje poštarskom ili brzojavnom poslužniku na koristi izvadjenoj od dotične pošte i od dotična brzojava, jer je zabavljen ciel dan hodom u službi države, a neće-li biti pravo, da poduzetnika ciel dan zabavljena u služnosti rada zapadne koji diel probitaka proiztičućih od rada? Naslov je s ote strane gotovo neoprovrziv.

Ovomu se pridružuje drugi jošte važniji. Ponudjen je rad dospjetkom dana ili ćedna tolik, tolika je pogodjena plaća, i toliku ju dobije radnik, siguran proti svakoj nesgodi. Ne može se tako tvrditi glede probitka, koji pripada po pravici glavničaru poduzetniku. Pošto ovaj ostaje u neizvjestnosti toli u pogledu svote, koli u pogledu vremena, u koje će ju moći izvaditi. Da-li će diel probitaka, koji će ga zapasti, odbiv namirenu plaću, biti dovoljan, da odgovori njegovim naslovom, il ne, da-li će biti kratak il obilan, glavnica mu osjetiti kvara, il postati većom, ovisi od svijuh onih okolnostih, na koje se nailazi na trgu, sad povoljne a sad protivne. Probitak pako, koji zapada radnika, stalan je uza sve te okolnosti. Toliko plaće ima na dan, i toliko on prime na kraju sedmice ili mjeseca prema uvjetom pogodbe. Dobio il izgubio poduzetnik; prodao danas, il za više mjeseca ili više godina, radniku nije ništa stalo. On je spravio svoju plaću, i nitko ne ima prava oteti mu ju, il umanjiti. Nejednakost odnošajâ jest ovdje više no očevidna. Te ipak, kako ima pravo po pravici radnik na primjereni diel probitaka; tako ima jednako i poduzetnik. Treba odstraniti otu nejednakost, a to se čini stanovitom naknadom njegovoj obrtnosti upravo pogledom na pogibelj, kojoj je izložena dobra il huda sreća probitaka, koji ga po pravu idu.

Al se orudje djelaonice iztrošuje, te postaje nekoristno, a sama djelaonica treba popravka i obnove. Odtuda nastaje opet drugi naslov prava na korist rada. Djelaonica i štogod ima u njoj strojeva i orudja predstavljaju njeku glavnicu. I pošto se ta glavnica iztroši na uhar radu: očevidno je, da na rad spada dužnost naknade. Učinite, da tako ne bude. U tom slučaju vi nalažete glavničaru bezplatan gubitak njegove glavnice na korist onoga, prama komu on ne ima nikakove dužnosti. Pošto je ovo proti svakom razlogu pravice, sliedi, da od koristi rada treba odbiti onoliko, koliko je nuždno, da se popravi djelaonica i strojevi i drugo, što se iztrošilo. S toga očiti su naslovi, s kojih poduzenik glavničar ima pravo uzeti diel probitaka proiztičućih od rada, najme, naslov kamata, naslov pružene usluge, naslov obrtna rada i svoga na pogibio stavljena dobitka.

S toga se uvidja, da pošto se vrednost novca sad već smatra u trgovini ne drugčije, van kao njekakovo plodonosno glavno, odnošaji, koji teku medju glavnicom u novcu i glavnicom u zemljištu, jesu posve jednaki. Sravnimo je. Probitci polja, iznajmljena, ne idu svi, koliko jih ima, nit u žep vlastniku, nit u onaj najmitelju, već razdieljeni u više diolova. Od tih prvi pripada vlastniku naslovom najma, drugi ide potrošen na gnojitbu, novu nasadbu i na druge radnje uzdržavanju plodonosnog stanja zemljišta: postavimo, da mu s kojeg kraja prieti voda, treći diel mora se uporabiti, da se ga obezbiedi proti svakom gubitku zemlje: najmitelj, koji je na svoju pogibelj uzeo da ga obdjela, pravično je, da ima svoj, jednako i težak, koji ga je obdelao. Ovoj razdielbi probitaka odgovara ona, koja se dogadja u probitcih rada izlazećeg iz djelaonica. Kamata glavnice odgovara najmu, *glavno razvrietbe* (Condo di ammortimento) ili popravka orudja, koje se iztrošuje, troškovom gnojitbe, nasadâ i ograda za uzdržanje i obranu zemljišta, dobitak poduzetnika probitku najmitelja i plaća radnika zaslužbi težaka. Takova razdielba probitaka rada nije nikakova zloraba od strane glavnice, već čin pravice. Pošto pravo je, da si poduzetnik glavničar uzme kamatu, jer on konkurira u proizvadjanju rada kako sauzrok (concausa), i jer čini koristnu uslugu radniku: pravično je, da se odredi njeki diel probitaka na popravak i na obnovu radničkog orudja, jer bi nepravično bilo, da bi isti glavničar, gdje se ovo orudje malo po malo iztroši, tim načinom imao gubiti na svoju štetu svote, što jih potrošio kupiv ga il izradiv ga: pravično je, da toliko poduzetnik koliko radnik dobiju svoj diel, jer kako prvi konkurira u radu djelom svoje obrtnosti i uz pogibelj svojih glavnica, tako drugi konkurira u tom djelom svojih ruku. A ovdje valja ubilježiti, da dočim glavničar poduzetnik ima pravo da udioničtvuje na probitcih s trijuh različitih naslova, radnik ne ima ga no samo s jednoga.

Iz zaključka ovdje dokazana jasno se uvidja: 1. da Proudhon pogriešno dopituje glavničaru il vlastniku u navedenom mjestu ulogu lava u basni; 2. da Lassalle krivo predstavlja družtveno pitanje današnje, tvrdeć, da se ono svadja u ovih izrazih; najme „da-li slobodna radinost i razvitak radničke sile poslenika ima biti izključivim vlastničtvom posjednika podloga (substrata) radu, il glavnice, i da-li uslied toga pripada poduzetniku, kako takovu i po njegovoj ravnateljnoj radnji, pravo vlastničtva na tudji rad.“ Velimo, da ga krivo predlaže, jer u činjenici *slobodna radinost* posleničke sile, kako mora imati, tako ima i drži svoje mjesto u razdielbi probitaka: 3. gdjeno Marx tvrdi, da sva korist rada, odbiv troškove, pripada radniku, tvrdi nepravdu na štetu poduzetnika glavničara. Da u kratko vidimo. Što zahtjevaju ovi meštri socijalizma? Ovo u malo riečih: zahtievaju, da se radnik okoristi mukte, ili na svu svoju korist, glavnicami i

obrtnostju poduzetnikovom i užitci poput javnog rudnika, ne brinuć se ništa za njihov gubitak, pripeti-li se ovaj: zahtjevaju, da poduzetnik glavničar stavi sebe i svoje stvari zabadava na službu radniku. Oto a ništa drugo ne traže na kraju računa, gdje oni krateć glavničaru kamatu njegovih glavnica, poduzetniku naknadu njegove obrtnosti i njegovih pogibelji te odštetu kvarova tvornice, tvrde, da odbiv tekuće troškove sva korist pripada radniku. Da bi Petar kazao Pavlu, ti me moraš služiti prema svojim silam i vrstnoći zabadava, a začuv niječan odgovor, da bi njime postupao silovito i prietio mu, nebi-li se reklo, da je on dao u najam svoju pamet? Dobro: a to je, što se mora reći o velikih socijalističkih meštrih, sudeći jih s posljedicâ, koje izvode s njekojih nereda, na koje se nailazi u današnjoj ekonomiji.

(Dalje će sliediti.)

Dopisi.

Sv. Petar na Mrežnici (*Dva spomena vriedna dogo jaja.*) Na Kamenskom, na veliku mašu uz nalogu nepreglednoga svieta, koja jest ovdje rad toga običajna, što kip Majke božje djevojke u obhajilu nose, obslužavana su dva u životu svećenika spomena vriedna dogodjaja. Župnik Kamenski v. g. Sime Stuparić svetkovao je svoju 25. godišnjicu župnikovanja ovdje, a župnik sv. Petra kod Mrežnice svoju 25. prodiku, koju je izredoma na isti blagdan u župnom hramu Kamenskom rekao. Kod prvoga dogodjaja nije ništa čudnoga — imade još u našoj biskupiji župnika, koji ustraju na svojem mjestu i preko $^1/_4$ vieka. Drugi je redji, neće se ili se nemore svatko pokrenuti k tomu, da u susjedskom župnom hramu na isti te isti blagdan 25 puta propovjeda. Oba slučaja dar su božji. Hvala Bogu, što dade. Propovjednik u prvoj strani svojega govora risao je dva kipa iz života Majke božje: 1. kip žalosti, 2. kip uznešenja na nebesa. U drugom upozoriv slušatelje i župljane na $^1/_4$ vieka župnikova rada, vodio ih je od krstilnice do spovjedalnice — od vienčanja do groblja. Rieč je kod nas: nikomu ko popu. Jest: nikomu toliko brige oko pučana ko popu. . . — O sebi reče: kada je prvi put u ovom svetom hramu na prodikalnicu stupio vidio je pun hram kao i danas, mislio bih tu neima promjene. A ima je, i koliko se toga izmienilo! K svečanosti došlo 12 svećenika i tri klerika, da dadu slavu Bogu i bogorodici.

Izpod velike kapele (*Duhovne vježbe u Senju*). Nadam se, da će biti milo Vama i Vašim čitaocem, ako Vas u kratko izviestim o ovogodišnjih duhovnih vježbah u biskupiji Senjskoj i Modruškoj. Ko što prošle godine, tako nas i ove pozvao presvietli gosp. biskup duhovnim vježbam. Duhovne vježbe rukovodio je velevriedni otac Isusovac Antun Ayala. U Senju započele se 2., a svršile 6. kolovoza. Tek duhovnih vježba neću da Vam pripovjedam, svima je nama poznato, da tada vlada uzoran red, spojen pobožnom tišinom, da svatko može u se uviriti, na samu razmišljati na ona, koja reče vodja duhovnih vježba. Svi govori častnoga otca počam od „uvoda" u duhovne vježbe, pa do posljednjega, prije nego izmolismo Tebe Boga hvalimo, smjerali su na to, da u nama probude žarku ljubav prama Bogu i bližnjemu, da upoznamo veliko dostojanstvo svećenika, ugodna srcu Njegovu, a opet kukavno stanje onoga, koji se zaboravi svoga stališa i svojih sv. dužnosti. Zadnji dan duhovnih vježba čitao je sv. misu sam otac Ayala, dočim je druge dane misio ravnatelj sjemeništa presv. gosp. dr. Kajetan Bedini, te pod misom sve nas, dvanajst na broju, nahranio tielom Gospoda. Poslje sv. pričesti govorio je slovo puno gorljivosti. Predočio nam, kako moramo biti zauzeti za sv. crkvu, osobito vidljivu glavu sv. otca Lava XIII.; kako moramo biti jedni u misli, jedni u nastojanju ujedno sa sv. otcem i biskupom našim po primjeru i po riečih našega Spasitelja: *ego et pater unum sumus.* Ja pako dodajem one rieči sv. Pavla (ad Philipp. 2. 2): *implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, id ipsum sentientes.* Svi mislimo i vjerujmo, što misli i vjeruje sv. crkva, što ona zabacuje i odsudjuje, odsudimo i mi jednodušno, što nju veseli, budi i naša radost, a žalost njezina neka bude i naša. Na koncu govora podao je obljubljeni otac izraz zahvalnosti takodjer presv. g. Bedini-u, koji nam pripravio i udoban stan i tečnu hranu, a napokon umolio je blagoslov od Svemogućega našemu duhovnomu radu. Poslje užine istoga dana razidjosmo se in osculo charitatis svojim kućam, svojim župam. Ruke razširismo, u lica se poljubismo, te se odputismo utvrdjeni u dobru, ojačani sv. vjerom. Milost pako Boga dala nam jakost ustrajati u dobru, jer on sam veli: *sine Me nihil* —. Svi mi kad izadjemo iz sjemeništa nastojimo živjeti i raditi po primljenih načelih, ali smo u svietu, s njime nam je živjeti, a moramo ponešto i obćiti, pa družeć se svietom čujemo svakojake prigovore davno prekuhane proti nebeskomu nauku, vidjamo pokvareni život, jer je život danas većinom i uredjen po pokvarenih načelih, koja ako i nepoharaju u nami plemenite misli, ali i nehotice i proti našoj volji oslabe u nami sv. vatru jedinospasonosne vjere i čistoga morala. Nije-li tako?! Dakle samo napred duhovnimi vježbami, pa eto nas ojačanih na borbu proti svietu i neurednim požudam našega tiela.

Iz Trsata (*Duhovne vježbe*). Sv. Pavao apostol, sud odabrani, naučitelj naroda, pošto je hiljade i hiljade pogana na vjeru Isusovu doveo, strahom i trepetom u poslanici I. Korint. pogl. 9. piše o samom sebi: „*Ne forte cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar.* Ovu istinu poznajući viši crkveni poglavavi, nastojahu u svako doba, da se svećenstvo što češće za njekoliko dana u samoću povuče, ondje uzdanije s Bogom svojim obći, ondje stanje duše svoje prosudi i upozna, što mu sve manjka, da bude uprav svećenik po srcu Božjem, te kad drugim istine vjere svete propovjeda i razlaže, kad druge vodi vječnjem spasenju, *ipse reprobus ne fiat.*

Toga radi već prošle godine presvietli naš biskup gosp. Juraj Posilović mjeseca rujna pozva svećenstvo na duhovne vježbe u Senj. Ali videći, da radi daljine i oskudice svećenstva nije moguće u isto doba, u istom mjestu tu pobožnost obdržavati, odredi ljetos, da se dne 26. srpnja i na Trsatu u samostanu otaca franjevaca, duhovne vježbe drže. Poziv presvietloga g. biskupa ne osta bez odziva, jer već na urečeni dan sakupi se na Trsatu 19 svećenika, koliko je i samostan primiti mogao.

Nadziranje duhovnih vježba povjerio je presvietli g. biskup Senjskomu opatu i kanoniku presv. g. Kajetanu Bediniu, komu za njegovu neumornu brižljivost, i sve trude podnešene budi hvala! Duhovne pako vježbe rukovodio je i ove godine poznati u našoj domovini misionar Isusovac veleč. otac Ayala. Ima ljudi, koji znadu reći: Pa što bi mogo mene fratar Isusovac podučiti? Ja sam učio bogoslovje kako i on, i možda jošte boljim uspjehom, nego-li on. Ja čitam duhovne knjige — djela otaca, mistiku — ascetična djela kano i on, pače možda i bolje i više, jer ne izlazi o toj vrsti knjiga, koju si ne nabavim. Ja propoviedam svake nedjelje i svetka povjerenomu mi puku kako i on, možda i bolje nego-li on. Pa zašto bi ja fratarske — nu k tomu jošte Jezuitske — — propovjedi slušao? Što bi on mogao mene podučiti, i o čem govoriti što bi meni nepoznato bilo? — Brate svećeniče! Sve ti to dopušćam. Ti si možda učeniji, nego-li koji otac, pa i Isusovac, i više čitaš nego-li on čita, i bolje knjige imadeš, nego-li naš misionar i više propoviedaš stadu svomu. Ali spomeni se brate, drugo je propoviedati, a drugo propovjedi slušati, pak propovjedi namienjene samo dužnosti svećenika, propovjedi u tako svečanom vremenu, kad duša već na to osebujno pripravljena kano suha zemlja žedja rosu nebesku tako, da nijedna kapljica neizgine niti u zalud ne padne; tako svečanom vremenu, kad pomoć nebeska dušu svećenika osebujnom milosti budi, sili, sprovadja i kriepi; u takovom vremenu, koje po sv. Pavlu *est tempus acceptabile, dies salutis,* kad za stalno *spiritus spirat* u svačije srce, a spasitelj Isus stoji pred njim i kaže svećeniku: *Ecce sto ad ostium et pulso.* Zar sv. Augustina nisu propovjedi sv. Ambrozija dovele na spoznanje sv. Isusove vjere, koje propovjedi nije veliki Augustin dolazio slušati svetom nakanom, da se osvjedoči o istini nebeskoj, već samo da prosudi znanost i mudrost propovjednika Ambroza? Nisu-li sv. Ignacij, sv. Karlo Boromejski, sv. Franjo Saležki, sv. Vincenco Paulanski, sv. Maria Alfonzo Ligorio, sv. Leonardo a Portu Mauritio i drugi, sviet razuzdani preporodili jedino uvadjajuć duhovne vježbe za svećenstvo, zatim misije za puk?

Veliš na dalje, što može mene fratar naučiti? Što bi on meni mogao kazati, što nisam već učio, čitao, ili makar iz daleka nebi poznao i pojam imao? Eh brate svećeniče, i na ovo samo na kratko. Molim te promisli malko rieči Isusove: (Matth. 11.) *„Confiteor tibi Pater, Domine coeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.“* Ili one sv. Pavla (I. Corinth. 1.) *„Quae stulta sunt elegit Deus, ut confundat sapientes, et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia. . . . ut non glorietur omnis caro, in conspectu ejus.“* Jer *„Scientia inflat, pietas autem aedificat.“* Augustinu bezvjercu poslanice sv. Pavla bijahu neslane, priproste, bez svakog ukusa — Augustinu preobraženomu iste bijahu najveća razkoš, najmilija naslada, iz koje crpio je dokaze i na koje temeljio je nauk visoke znanosti svoje. Na stran dakle, brate moj, s prigovori svakojakimi, pak dodji, da uživaš neopisive uprav slasti duhovne

Naše duhovne poglavare pako smierno se usmjelujem upozoriti, da mjesec srpanj, kad u Primorju nepodnosljiva sparina vlada, nije prikladno vrieme za duhovne vježbe. Jer ako nam Primorcem aklimatiziranim primorskoj sparini u hladu, pod strehom, dodija i po danu i po noći neprestajno znoj iz čela trti, što da reknem ob onih, koji iz hladnog gorskog zraka u tu svrhu u Primorje dodju? Po mom mnienju najprikladnije vrieme u Primorju za duhovne vježbe bilo bi prva polovica mjeseca svibnja, ili zadnja polovica rujna.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup riešio je preč. gospodina Nikolu Horvata na vlastitu njegovu molbu službe kanonika-pobočnika i izvjestitelja kod duhovnoga stola. Težka bolest na lievom oku prinukala je prečastnoga gospodina, da ostavi mjesto, na kojem je kroz 10 godina neumorno i osobito srećnom okretnosti djelovao. Uzoriti gospodin riešio ga je službe uz otčinsko priznanje i zahvalu, te s molbom Bogu Gospodinu, da on vrstne svoje sile uzmogne zdrav opet posvećivati dioecezi. Koliko čujemo ima za to i nade, jer se prečastnomu gospodinu po malo opet vraća vid.

— Za popravak crkve sv. Marka poklonio je uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup 2000 for. — U istu svrhu darovao preč. gosp. opat i župnik dr. Stjepan Pogledić 1000 for.

— Njegovo Veličanstvo blagoizvolilo je zapovjed. generalu ovdje kao glavaru zemaljske krajiške uprave premilostivo naložiti, da izrazi preuzvišenomu gospodinu biskupu bosansko-sriemskomu Jos. Jurju Strossmajeru previšnju zahvalnost i priznanje, što je za vječitu uspomenu petdesetgodišnjega rodjendana Nj. Veličanstva utemeljio zakladu od 5000 forinti za podporu dobrih, pomnih i siromašnih učenika gimnazije u Gospiću.

— Premješteni su duhovni pomoćnici: G. Vinko Filipec ne ide u Zlatar, nego ostaje u Suhodolu; Stjepan Filipović ide iz Gradine u Zlatar; Jeronim Kollay mjesto u Zlatar u Gradinu; Petar Vindiš ostaje i na dalje u Desiniću; Mirko Ožegović mjesto u Desinić u Cerje; Mato Ožegović mjesto u Lepoglavu u Ivanec kraj Varaždina; Stjepan Bolfan mjesto u Brege u Bosiljevo.

— Na župnički izpit došao je 1 župnik 1 uprav. župe i 10 duhovnih pomoćnika.

— Ima u Zagrebu „umjetničko-obrtnička“ dvorana, koja češće izlaže svakojakih slika. Jako često znade se sgrnuti svieta razne vriednosti, koji požudno gleda sliku i smije se — redovnikom, koji su nedostojno ruglu izvrgnuti. Potaknuta valjda uspjehom, što ga takve slike polučiše, pošla je ta trgovina dalje, pak se znade tu naći slika, koju kad nehotice pogledaš, glavu odklonit moraš s njekim stidom, dà s bolju duše svoje. Tako se je dogodilo i ne davno, ter je kod gradske policije morao, kako čujemo, sam uzoriti nadpastir posredovati, da se maknu slike, koje ljuto vriedjaju stidljivost, vriedjaju i čast odličnijega obćinstva, koje onuda osobito mnogo prolazi. Mi si taj postupak protumačiti ne možemo. Zar je tolika ljubav domovinska u te trgovine, kad s moralom uništuje najnuždniji uslov za obstanak naroda? Zar se tim načinom preporuča svećenstvu, neka podupire tobož domaću industriju? Zar su prestali već svaki obziri na odličnije obćinstvo? Zar ne ima kod nas već propisa, koji to brane? Mi ovaj put prosimo, neka nas štite propisi zakonski. Dogodi-li se u buduće štogod takva, poslužit ćemo trgovinu drugim sredstvom.

Bosna. Bečke novine pišu, da u ministarstvu vanjskih posala zasieda povjerenstvo za uredjenje crkvenoga pitanja u Bosni i Hercegovini. Povjerenstvu predsieda grof Wolkenstein, a članovi su medju ostalimi odsječni savjetnici Vasić, vitez Riedl, i glavni konsul barun Zwiedenek. Govori se, da se vode priegovori s carigradskim patriarkom, da se izuzme od njegova upliva crkva u zaposjednutih zemljah i sa svetom stolicom ob imenovanju biskupa.

Njemačka. Na polju crkvenom malo je novosti ovdje, odkad je prihvaćen novi političko-crkveni zakon. Pojedine ustanove toga zakona uvode se riedko kada u život. Do sada je upraviteljem župa dopušteno, da mogu sve dužnosti župničke vršiti, a da se ne trebaju bojati progona. Na tom polju više se nagadja. Pošto su u carevini sada dva kardinala, Niemac Hörgenröther i Englez Howard, što je priličnije, nego nagovieštat, da se nadostavljaju prekinuti već dogovori. I dok jedne novine o tom donose kadkad i koju potanju, druge o tom dvoje, a treće i niječu. Jezgre ipak u svem ne zna za sada nitko. Jednaka je neizvjestnost i u političkom životu. Narodno-liberalna stranka nesložna je davno već bila. Prigodom razpre ljetos o crkveno-političkom zakonu razkol je puknuo i veći. Poslje je to pitanje naginjalo i ovamo i onamo, dok ne oglasi žica 30. pr. mj., da je iz stranke 30 članova izstupilo, te se za sebe ustrojili. U svom programu spominju „crkvenu vjerozakonsku slobodu, zajamčenu samostalnim zakonodavstvom, uz obranu nepovredivoga državnoga prava.“ Ovaj će razkol samo još povećati moć katoličkoga središta, koje je i do sada brojevno uplivalo mnogo.

Bavarska. Kraljevska kuća slavi sedamstogodišnjicu, što vlada dobrim ovim katoličkim narodom. S vladarom veseli se tomu i sav puk, makar da je sadanje ministarstvo kraljevo učinilo koješta, što je i ljuće povriedit mogla vjersko njegovo čuvstvo. Ima i ovom sgodom njekoliko Niemaca novoga kroja, koji bi rado vidjeti sve pod kapom Pruskom, pak su gledali puk ma kako smutiti. Nu on s biskupi i svećenstvom svojim na čelu tim je vruće molio, e da Bog Gospodin namre Bavarcem opet okolnosti, gdje će po srcu svojem u pitanjih vjere uviek djelovati moći.

Francezka. Izbori za generalna vieća pokazali su, da medju katolici, i medju konservativci u obće ne ima suglasja, ni sporazumna rada. Oni su i ovom sgodom izgubili mnogo mjesta. Posljedice tomu vidjaju se već sada. Sam ministar Lepère, koji bi imao doći skoro u vatikan za poslanika, on dakle sam javno reče, da je posljedak tih izbora vladu samo obrabrio, pak će ona bez straha nastavljat započeto djelo svoje. Dekrete proti kongregacijam da će izvesti na vlas. Isusovci, koji još ne ostaviše svojih kuća, jer su se naukom bavili, i oni ih moraju ostavljati. U Algir dapače dodje zapovjed, da posao svoj napustiti moraju i oni, koji pojedinci uzgajaju sirotčad od svakoga napuštenu. Pošto su Isusovci odlučili obuku nastavljati i na dalje, al po školah, koje će biti u vlastničtvu i pod nadzorom bud svećenika svjetovnih bud svjetovnjaka, traži vlada, kako će im prepriečiti i to. Ne bude-li tomu pravnoga naslova, pomoći će novi dekret, ili jednostavno samovolja. Tà ona i sada zahvaća u djelokrug sudaca, koji misle, da mogu suditi u parnici medju Isusovci i onimi državnimi činovnici, koji otce iz kuća njihovih izvodiše! Oni i sada tvrde, da može pojedinac u istoj parnici biti obtuženik i sudac! Uz takov postupak ostale kongregacije što mogu čekati? Podigne-li se u kojem okružju glas na njihovu korist, eto graje, a i priekora predstojniku od vlade. Grakne-li koje okružje proti njim, eto veselja u taboru liberalačkom. Neka Bog čuva tu liepu zemlju, i složi življe konservativne, da za jednim ciljem složno podju.

— Raznesao je ovih dana glas, a potvrdjuju ga sada i katoličke novine, da je medju ministrom predsjednikom i nuncijem u sporazumku s nadbiskupi Parižkim i Rouenskim učinjena nagoda glede kongregacija. One bi morale najme pismeno izjaviti, da se neće baviti politikom, i da ništa poduzimati neće, što bi odavalo kakvo neprijateljstvo proti vladi. Uz taj uvjet vlada bi ih „za sada“ ostavila u miru. Ne javlja se ništa, ima-li se to protezati i na Isusovce, kad se oni kao redovnici s politikom isto tako ne zanimaju, kako ni drugi redovnici. Kao gradjanom Francezkim to će im težko tko moći braniti. Ovu nagodu imala bi odobriti zastupnička kuća, ali se još ne može posve točno reći, hoće-li tu nadvladati vlada ili Gambetta.

Španjolska. Stranka Don Karlosova diže opet glavu.

Nerazbor, možda i strast liberalačka tomu je uzrok. Don Karlosu ukrao njetko red zlatnoga runa. Sumnja, i to opravdana, pala na čovjeka, koji si je znao za njeko vrieme pribaviti naklonost Don Karlosovu. Toga čovjeka, koji je na pol priznao krivnju svoju, tuži on, a sudi mu porota u Milanu. Liberalci, slobodni zidari, pokrenuše sve, da obtuženik bude nevinim proglašen, a da se tom sgodom saspe na Karlosa što više rugla i sramote, po tom pako i na stvar, koju on zastupa. I uspjeli su, na sramotu pravice i zakona. A šaptalo se i javno, da je takva osuda po volji Španjolskoj vladi. Uspjeh te osude baš je protivan onomu, što su liberalci očekivali. Pristaše Karlosovi izjavljuju mu svoju odanost, te ne propuštaju nikakve sgode, gdje to mogu pokazati. Medju ostalimi znakovi odanosti svoje odlučiše dobrovoljne prinose sakupljati, da mu kupe novi onakav red. U kratko vrieme sakupiše do 15.000 fran. Spočetka je to vlada dopuštala al kad je opazila, da se broj pristaša množa, a medju njimi da je i osoba vrlo uvaženih zabrani dalnje sakupljanje; obustavi njekoliko listova, koji su to rukovodili i htjede si prisvojiti novac. Nego listovi ne htjedoše sakupljena prinosa izdati. Taj pokret može neugodnih posljedica imati baš sada, kad se očekuje porod prestolonasljednika, u koju se svrhu čine velike priprave, gdje će sv. otac po zamjeniku kumovati.

Englezka. Ljetos je u dolnjoj kući mnogo smutnja prouzročio Bradlaugh, čovjek bez vjere u Boga, koji nije hotio položiti propisane prisege. O tom dogodjaju pisalo se onda mnogo, al kratak samo čas. Kardinal Manning napisao je u znanstvenom časopisu jednom ovih dana razpru o tom, prosvjedujuć kao Englez proti uvredi, koju da je dolnja kuća nanesla narodu, kad je odustala od zahtjeva, da se polaže prisega, kojoj je dakako temelj vjera u Boga. Učeni kardinal dokazuje, da je kršćanski zakon bio u Englezkoj dio javnoga prava te zemlje. Sasi, Romani i Englezi osnovaše kraljestvo na jednoj vjeri kršćanskoj. Kad je to jedinstvo vjere kršćanske u šestnaestom vieku raztrgano bilo, englezki državnici ipak su pridržali kršćanski zakon, u koliko su to činiti mogli. Kršćanski zakon pako osnovan je na istinah vjere naravne, koju čovjek zdrava uma upozna, ako i nije u krugu vjere kršćanske. Ponajglavnija istina te vjere jest vjera u Boga, koji je sve stvorio i sve uzdržava. Dolnja kuća englezka do sada je tu vjeru stavljala kao pogodbu, pod kojom jedino mogao je tko biti njen član, te stvarat zakone za svoje sugradjane. Pak to je i posve pravo bilo. Ne vjeruju-li ljudi u Boga, čorda su bez stalnoga pravca, ne imaju nikakve naobrazbe; ćudoredje njihovo puki je oblik vanjski i varka. S toga prosvjeduje kardinal, što se za volju kakve hrpe nadrimudraca nogama gazi ono, što je narodu najdragocjenije i najnježnije; što mu daje život, čast i blagostanje. Na koncu spominje, da postupak dolnje kuće nije bio zakonit, jer kod onakve odluke morala bi rieč reći i kruna i gornja kuća.

Belgija. Od polovice pr. mjeseca i u ovoj zemlji slave uspomenu liepu, zanosnu: petdesetgodišnjicu samostalnosti svoje. Prem ranjeni u dnu katoličke sviesti svoje; prem izmučeni u neprestanoj borbi političkoj zadnjih godina, katolici Belgije u ovo vrieme zaboraviše sve to, ter se zanose mišlju u ono liepo doba, koje su baš oni muževnim radom svojim priveli. Protivnici njihovi mislište, da će ih pred svietom moći ozloglasiti kao neprijatelje zemlje, jer da će se oni svečanosti ukloniti posve. Sva je prilika, da su ih baš zato tim bolje vriedjali, odvraćajuć ih u posljednje doba od sv. stolice, nabacivajuć se svakom porugom na sv. otca i njegove službenike. Nego prevarili su se. Njihova se vlada pred svietom osudi sama, a katolici čekaju koji čas, da muževnu rieč povedu javno pred narodom o posljednjih nedjeljih vladinih ljudi.

* Katolički jedan list u Tridentu sastavi statistiku svetaca i svetica novije dobe. Po tom popisu proglašeno je svetimi počam od god. 1500 pa do sada u svem 96 osoba; blaženimi pako proglašeno ih je u isto doba 320. Od ovih 416 umrlo ih je mučeničkom smrću 297, a 119 posveti se vršeć heroički krieposti. Medju njimi je 358 mužkaraca, a 58 žena. Redovnik je 321, ostali su svjetovni svećenici i svietovnjaci. Franjevaca je proglašeno što svetimi što blaženimi 120, Isusovaca 90, Dominikanaca 59, Augustinaca 19, Karmelićana 5, Theatinaca 5, Trinitarca 3, Premonstratenza 2, milosrdna brata iz reda sv. Ivana od Boga 2, 2 Oratorijanca, 1 Basilijanac, 2 Salesijanca, 1 Benediktinac, 1 Servit, 1 Soman, 1 klerik Majke Božje, 1 Minorit, 1 Kamelianac, 2 Piarista, 1 Barnabita, 1 Lazarista, 1 Passionista, 1 Redemptorista. Iz Europe su 222. 28 svetaca i 48 blaženih jesu Talijani, 27 svetih i 49 blaženih Španjolci, 1 svetac i 36 blaženih Portugižani; 6 svetih i 8 blaženih Francezi; 12 svetih i 1 blaženi Holandezi; 4 sveta i 1 blaženi Belgijanac; 2 sveta i 2 blažena Niemca; 1 sveti i 1 blaženi Poljak; 1 sveti Danac; 1 sveti Rutenac. Iz Azije ih je 187, a medju njimi 19 svetaca. Od tih su 162 blažena i 1 sveti Japanez; 4 blažena iz Koreje; 1 svetac iz istočne Indije. Iz Amerike ih je 7, i to 1 svetac i 3 blažena iz Meksika, a 1 svetac i 2 blažena iz Perua.

Knjižtvo. *Ob uzgoju djevojaka.* Francezki napisao Fénelon, nadbiskup Cambraiski. Hrvatski priredio Iv. Širola, gradjanski učitelj. — Sretna je ruka bila g. Širole, kad je posegnuo za ovako vrstnom knjigom pedagogijskom, da ju priredi za nas. Ime biskupa pisca jamči vrstnoću same stvari, a priznat valja, da ga je prevoditelj razumievao i jasno ga te gladko preveo. Mi s toga toplo preporučamo ovu knjigu, neka bude pobude prevoditelju, da istim smjerom radi i dalje. Jedno opažujemo ovdje, što je nas razveselilo. G. prevoditelj posvetio je rad svoj Ivanu Urpani-u, župniku Hreljinskomu, gdje je i on učitelj. Liep je ovo dokaz, kako se tamo paze i pomažu ova dva važna faktora u naobrazbi narodnoj.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 37. U Zagrebu, 9. rujna 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Mješovite ženitbe.

1. Bog Gospodin reče narodu Izraelskomu: „*Neque sociabis cum eis* (paganis sc.) *conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo, quia seducet filium tuum, ne quator me.*" *)

Po ovih riečih vječne istine i naša je sv. crkva vjernike svoje odvraćala od mješovitih ženitba, pošto su jednaki razlozi zabrani ovdje, kakve sam Duh sveti navodi ondje. Prema tomu mogao je reći sv. Ambrozij: „*Cave gentilem aut judaeam atque alienigenam, hoc est, haereticam et omnem alienam a fide tua uxorem accersias tibi.*" **) Nastojala je ona odvratit ih u težkih okolnostih blagom rieči i poukom ***) al za rana već zabranila je takve ženitbe i zakonom svim onim, koji ne bi voljni bili izpuniti njeke pogodbe, koje je ona takvim ženitbam stavljala. Tako je obćeniti sabor Kalcedonski zaključio: „*Neque copulari debet nuptura haeretico . . . nisi forte promittat se ad orthodoxam fidem persona orthodoxae copulanda transferre.*" †) Jednako govore mnogi drugi sabori i sv. otci i pape, te je Benedikt XIV. mogao reći: „. . . *dolens . . . quam maxime . . . eos esse inter catholicos, qui insano amore turpiter dementati, ab hisce detestabilibus connubiis, quae sancta mater ecclesia perpetuo damnavit, atque interdixit, ex animo non abhorrent. . .*" ††)

Nu osudjujuć crkva ženitbe s akatolici i braneć vjernikom svojim, neka ih ne sklapaju, nije ipak nikad tvrdila, da ni valjane ne bi bile. Bilo je doduše učitelja crkvenoga prava, koji su to učili, ali vrlo malo. Većina, a danas po gotovo svi slažu se u tom sa sv. Tomom Akvincem, koji uči: „Si aliquis fidelis cum haeretica baptizata matrimonium contrahit, *verum est matrimonium*, quamvis peccet contrahendo, si sciat eam haereticam, sicut peccaret, si cum excommunicata contraheret: *non tamen propter hoc matrimonium dirimeretur.*" *)

2. Za ovakav svoj nauk imala je crkva velikih razloga. Dogma je najme crkve naše, da se ne može spasiti, tkogod je svojom krivnjom izvan krila njenoga. Za to ona zapovjeda službenikom svojim, neka ne žale truda, da u tu ovčarnicu privedu svakoga, o kom znadu, da je izvan nje. Uz to im je strogo naložila, neka paze i na dobre ovce, koje su se u pravu ovčarnicu sklonule, e da ih tko ne izvede odatlje, a da se nikad ne povrate više. Znaj, dovikuje ona svakomu, da si sagriešio proti Bogu težko, dopustiš-li, da s nemara tvoga pogine duša krvju Kristovom odkupljena.

Vjerni službenici rado slušaju zapovjed majke svoje, pak odvijaju sve. što bi onakvo zlo roditi moglo. I jer se ono brzo te lahko razsadjuje mješovitom ženitbom, službenici Kristovi po dužnosti svojoj odvraćali su vjernike svoje od njih.

Nije potrebno duboko razmišljati, da se uvidi, kako je u mješovitih ženidaba u istinu velika, bližnja pogibelj zla i po stranku katoličku i po djecu, koja će se u braku možda roditi.

Pogibelj je za stran katoličku, ili da posve odpane od svoje vjere, ili da postane sve više i više hladna u vršenju svojih kršćanskih i katoličkih dužnosti. Kako to biti može, liepo riše. Tertulijan: „Domino certe non potest pro disci-

---

*) Deut. VII., 3.

**) Libr. 1. de Abraham cap. 9., n. 84.

***) . . . per viam cohortationis potius quam per viam causarum esse procedendum . . . misli sbor za inkviziciju još god. 1637. u sjednici svojoj od 19. studenoga.

†) Act. XV., can. XIV.

††) Const. Matrimonia. Bull. Bened. I. 53.

*) IV. Sent. dist. 39., qu. 9., art. 1. ad 5.

plina satisfacere, habens in latere diaboli servum, procuratorem Domini sui ad impedienda fidelium studia et officia. *Ut si statio facienda est, maritus de die condicat balneas; si jejunia observanda sunt, maritus eadem die convivia exercerit, si procedendum erit, nunquam magis familiae occupatio obveniat.*" *)

Katolički ženitbeni drug popuštati će akatoličkomu s početka možda nerado — al će ipak popustit, samo da mu po volji učini i tako mu sve više omili. Nego na skoro ne stane kod njega svake protivštine, i što je prije ne rado činio, u tom će sada i prednjačiti, dok se i izrično ne odrekne vjere svoje svete, i tim ne počini zlo preveliko.

Blagoslovi-li Bog ovakav brak djecom i njihov je duševni život u velikoj pogibelji. Za vjerski uzgoj, taj temelj moralnomu razvitku, slabo je sgode u mješovitih ženitbah. Ako je katolički ženitbeni drug i ostao vjeri svojoj odan, pak je voljan i porodu svomu u srce uliti to neprocjenivo blago, ipak ovo plemenito nastojanje ne može podpuno uspjeti. Mlado oko vrlo bistro vidi, mlado srce svaki utisak vrlo lahko primi. Neće dakle ostati bez upliva na diete, vidi-li, da mu otac ne vrši ono, o čem ga majka poučava, i što ona njemu činit zapovieda. Još gorje će u tom biti, ako je akatolički ženitbeni drug toliko il neoprezan il zloban, pak se počme rugat onomu, što je diete od majke svoje štovat i ljubit naučilo; ako otac odvraća diete, neka ne vrši, što mu je majka kazala, da učini. A što tek onda, ako je i katolička majka zaboravila svoje dužnosti, pak joj je deveta briga, da sjeti na nje djecu svoju! Što onda, ako se majci uzmogne kazati s apoštolom naroda: „Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, *fidem negavit et est infideli deterior*! **) Ako su majke slične onim Hebrejkam, o kojih pjeva pjesma: *Immolaverunt filios suos et filias suas daemoniis, et effuderunt sanguinem innocentem sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan!*" ***)

Tolike pogibelji i po katoličkoga ženitbenoga druga i po djecu velik su doista razlog, razlog, da je crkva katolička mogla priečiti vjernike svoje, neka takvih ženitba ne sklapaju. Osim ovih još je jedan vrlo važni razlog na to ju nukao. S vrlo važnih razloga brani crkva katolička obćiti s inovjerci djelatno u svetih stvarih (n. pr. u njihove crkve zalaziti, kod lit. obreda prisustvovati itd.). Pošto su, po suglasnom mnienju današnjih bogoslovaca, *minister sacramenti* sami vjernici *), djelatno obći u najsvetijoj stvari katolički ženitbeni drug s akatoličkim.

3. Ova zabrana katoličke crkve temelji se na Božjem i u narav nam Bogom usadjenom zakonu, koji nam nalaže, da bježimo ne samo zlo, nego i svaku bližnju sgodu na zlo. Nego svaka bližnja sgoda grieha može se ili posve odkloniti ili može postati dalnja. S toga i nisu zabranjene absolutno ovakve ženitbe. Crkva ih dopušta pod uvjeti, pa kad se oni izpune, pogibelj ovu ili posve odklone ili ju čine barem dalnjom, a takvu, kako moral uči, nismo dužni bježati, jer joj se na ovom svietu posve ukloniti ne možemo. Ti uvjeti jesu:

a) akatolički ženitbeni drug mora pismeno obećati, da će katoličkomu svomu drugu dati posvemašnju slobodu glede vršenja njenih vjerskih dužnosti i za tim,

b) da će svu djecu, bilo mužku bilo žensku, dati krstiti u vjeri katoličkoj, i u toj ju vjeri uzgajati. **)

Kako se iz zaključka sabora Kalcedonskoga vidi, morala je njekoć stranka akatolička obećati, da će preći u crkvu katoličku. I poslje je sv. stolica dopuštajuć ovakve ženitbe stavljala akatoličkoj stranci uvjet: „*abjurata haeresi.*" ***) Danas se to izično ne traži, nego se katolička stranka sjeti, da joj je stroga dužnost nastojati po mogućnosti, da se akatolički drug obrati. Tako i Grgur XVI. u breve-u na Ugarske biskupe kao treći uvjet stavlja: „*ut conjux catholicae fidei adhaerens, serio admoneatur de obligatione, qua tenetur, curandi pro viribus acatholici conjugis conversionem.* †) Isto tako u povlastici, kojom biskupi naši mogu oprost od ove zapreke dieliti spominje sv. stolica: . . *dum modo cautum omnino sit, . . . praesertim . . de conver-*

*) Libr. 2. Ad uxorem, cap. 4.

**) Timoth. V., 8.

***) Ps. CV., 37. 38.

*) Praelectiones theologicae, quas in collegio Romano Soc. Jesu habebat Joannes Perrone. Editio post secundam romanam diligentius emendata etc. Volumen IX. pag. 167—175.

**) Ako je u mješovitoj ženitbi otac katolik, a majka inovjerka, onda se kod nas još i danas po §. 6. patenta o toleranciji od 13. listopada 1781., sva djeca moraju krstiti i uzgajati u katoličkoj vjeri. S toga u takvu slučaju nije nuždna ova točka u „reversalih." Jedino onda, ako je majka katolikinja, a otac inovjerac mora ovaj dati reversal, i u njem obećati, da će svu djecu dati krstiti u vjeri katoličkoj, jer po spomenutom patentu u takvu slučaju mužka djeca krste se u crkvi akatoličkoj, a samo ženska u katoličkoj.

***) Bened. XIV. Const. Magne nobis: . . nisi hac expressa lege seu conditione adjecta, nimirum abjurata prius haeresi. Const. Magnae nobis. Bull. Bened. II. 247.

†) Roskovany: De matrimoniis mixtis etc. II., 815.

sione conjugis acatholici ab Illo (conjuge catholico) *pro viribus curanda.*"

Ovo pismo (*litterae reversales*) podpisat će oba vjerenika i dva svjedoka, a predat će jedan primjerak stranci katoličkoj, drugi u arkiv župski, a treći u arkiv biskupski. Ovako pismeno očitovanje imade vriednost i pred svjetovnim našim sudom, dočim u zemljah, zastupanih u carevinskom vieću, ne ima nikakove prave vriednosti od god. 1868.

(Dalje će sliediti.)

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

Istina je, da si oni obranbu proti našim dokazom uzimlju u načelu Rikardovu i Smithovu umstvujuć ovako: po sudu ovih dvajuh velikih muževa vrednost je robe ustanovljena kolikoćom rada utjelovljena u samoj robi: sva ova kolikoća pako bila je sgotovljena rukama radnika; dakle radniku pripada pravom, odbiv sgodivše se troškove, sva vrednost koristi, koja odtuda proizlazi. Al jim ovaj priziv, što ga čine na ugled navedenih dvajuh pisaca, ne posluži dobro. Jer u pomenutom se načelu tvrdi, da se *vrednost* robe ustanovljuje *kolikoćom rada* utjelovljena u *samoj robi*. Odkle sliedi, da dva su počela, koja ustanovljuju vrednost, o kojoj se govori, najme, *kolikoća rada* i *roba*, ili tvar, kojoj bje utjelovljena. I pošto jest istina, da kolikoća rada proizlazi od radnika; tako je jamačno istina, da tvar, kojoj se utjelovljuje, proizlazi od glavničara. Po čem, buduć toli radnik koli glavničar konkurira da ustanovi vrednost robi, sliedi, da i jedan i drugi ima pravo diel dobiti od koristi. Koliko i kako grdno hramlje silogizam naslonjen na načelo dvajuh inglezkih ekonomista, biva s toga gotovo po sebi jasnim. Vrli su socijalistički meštri postavili u manjem rieku samo jedno počelo vrednosti, *kolikoću rada*, te su zaboravili drugo, koje jest *roba* ili tvar. Nek se izpravi ovo logično izvrnuće, te ćemo imati sliedeći dokaz: polag Rikarda i Smitha vrednost robe ustanovljuje kolikoća rada utjelovljena u njoj. Nu, košto je kolikoća rada stvar radnikova, tako je tvar robe stvar glavničarova: dakle toliko jedan koliko drugi konkurira na ustanovu vrednosti, i zato obadva s ovog gledišta imaju pravo dobiti diel probitaka proizlazećih od vrednosti robe.

Pred svjetlom ove riečitbe nestaje tmuše ovog drugog dokaza Lassalleovog: vas plod ili vrednost stanovita rada pripada po pravici onomu, koji ga je proizveo: dakle sva ciena prodate robe pripada, odbiv troškove, radniku, koji ju je izradio. Pogriešan posliedak! Ciena rada pripada onomu, koji ga je proizveo. Dobro je: al na njegovu proizvadjanju nije konkurirao samo radnik, konkurirao je takodjer i poduzetnik glavničar; dakle njegova ciena ne pripada samomu radniku, nego takodjer i poduzetniku glavničaru. Svedjer se postupa govorom na krivu nazoru, da glavničar ne ima nikakova posla s radom, dočim nuždno se ga tiče ne drugčije no radnika, te s više gledišta. On pruža tvar, obrt i orudje, radnik ruku, stvari jednako nuždne. S toga je u drugoj formi počinio drugdje isti pisac jednaku pogrešku. Učinite, piše on, da radnik ponudi poduzetniku plaću jedne sedmice, i da od njega traži u promjenu rad, što mu ga izručio tečajem iste. On će to odbiti s jednostavna razloga, da ciena izručena rada nadmašuje vrednost prijete plaće. Dakle radnik je prevaren za jedan diel koristi, koji ga ide. Kriv zaključak! Ne ide radnika sva korist izručena rada, već samo njeka čest, dočim druga pripada pravomu poduzetniku, jer je on konkurirao u proizvadjanju glavnicami, jer je učinio realnu uslugu radniku, jer je podignuo i ravnao djelaonice. S toga se vrednost izručena rada, pošto se mora porazdieliti u više dielova, ne može dati na izmjenu jednostavne plaće, što ju primio radnik, koja ne predstavlja van samo jedan diel. Dokaz dakle navedene činjenice nije nikakov: radnik nije nipošto prevaren za svoje. Lassalle je zaboravio uzeti na um aktivnu ulogu, koju vrši poduzetnik glavničar u proizvadjanju.

Nego evo ga po treći put jurišajuća oružjem nazora sasma njegova. Silom, veli, današnjeg uredjenja u proizvadjanju dogadja se medju radnikom i glavnicom promjena ulogâ proti naravi. Glavnica, stvar po sebi mrtva, bezživotna, formu ima stvari žive, koja se hrani i koja raste; usuprot radnik osoba svojom naravom živa, nalik stvari mrtvoj i bezživotnoj, leži da se ne može niti maknuti. Želite-li znati, gdje naročito stoji životnost i jakost ovoga novoga Samsona, štono je glavnica? Ona sva stoji u razliki, koja teče medju dobitkom vadjenim od stanovite kolikoće rada i plaćom, koja ne nadilazi nikada nuždna životu, namirenom radnikom, koji su ga proizveli. Razjasnimo malko bolje misao njemačkoga socijaliste. Petar glavničar i poduzetnik investira 100.000 lira u pamuk. Davši ga odmah izraditi u svojih djelaonicah, razproda pamučninu odtud izašlu te ima znatan dobitak 25.000 lira, a odbiv od toga 5000 potrošenih na plaće, preostatak je 20.000 lira. U tih leži, il bolje odkriva se životnost ili proizvadjajuća sila glavnice, buduć joj glavnica od 100.000 lira skočila na 120.000 lira. Rečeni Petar vrativ se na trg okrene glavnicu i dobitak, ili 120.000 lira opet u toliko bala pamuka, bale u tkaninu, a tkaninu u novac. Prodja uspje mu sretno poput prve, i ovaj put metne u žep čist dobitak 24.000 lira. Tako, te ona glavnica, koja prije bijaše 100.000 lira, sada iznosi 144.000 lira. S druge strane plaća radnikova nije narasla niti za jedan novčić: kakova je bila u prvom kretu glavnice, o kojoj se govori, takovom je ostala u drugom. Po tom, kako povećanje izvedeno obrtnošću u glavnici znači njezinu životnost i njezinu proizvadjajuću silu; tako neprestaja plaće u jednakom stanju pokazuje kako je radnik nalik bezživotnoj stvari izgubio svaku

proizvadjajuću snagu. Lassallev dokaz ovako razjasnjen na ovo se svadja: poduzetnik glavničar. Svatko uvidja ništoću ovoga posljedka. Riešiv se te logične varke, nalazimo izviše, da taj isti dokaz postupa s više krivih mnienja. I sbilja 1. mnije, da plaće radnikâ ostaju nepomično u mjeri nuždne životu, dočim se zna, da ju nadilaze svaki put, kada god se može, tražbe radničkih ruka; 2. mnije, da je radniku nemoguće izaći s tvrda okvira svoga stanja, dočim izkustvo veli, da nije redak slučaj, gdje radnici bistroumja obrtnog i ne podani zloćam dotjeraju ne samo da ga poboljšaju, već da postanu i sami gospodari djelaonica; 3. mnije, da poduzetnik stavljajuć na pogibelj obrta svoje glavnice, uvjek ima mastnih dobitaka; dočim je stvar poznata, da povedši račun polovica te čeljadi, ako se na vreme ne potegne natrag od pogibelji, il propade il najmanje ostane lišena svakoga dobra; 4. mnije takodjer, dà tvrdi, da radnik iztroši svoju plaću u uzdržanju svojem i obitelji si, al krivo mnije jošte, da poduzetnik može živiti a da se ništa ne dotakne svojih dobitaka. Te tako s jedne strane on slika radnika nevoljna, siromašna i kraj s krajem jedva jedvice sastavljajućega pod teretom muke i jada, a s druge najživahnije bojadisa poduzetnika uvjek nastojna da kupi dobitak na dobitak na štetu radnika bez mjere i bez kine, dočim ne redke pute težke misli i pečali o uspjehu njegove obrtnosti sa svijuh strana ga napadaju i nemilo ga more. Ta umjeća je svojina svijuh meštara socijalizma, nebi-li pribavili svojim dokazom onu jakost, koje ne imaju.

Marx nije sretniji svojimi nasrti. Najjači mu je dokaz sliedeći: upotrebljena stanovita poslenička sila, koja se kupila na trgu, proizvadja preko vrednosti promjene istovredne vlastitoj prehranbi, njeku *vriednost više*, koja ide u džep poduzetniku i to uz težku povredu pravice. Razlog je jednostavan: ona proiztiče iz rada neplaćena. Mislite si, da radnik ili upotrebljena poslenička sila, radi toliko sati koliko jih treba proizvodjenju vrednosti promjene, koja pojednačuje plaću pogodjenu na trgu: bi-li preostala ikakova vrednost s više? Nebi za cielo. Dakle ona vrednost s više, koja preostaje, potiče iz rada neplaćena. — Kriv zaključak! Sav dokaz se upire o krivo mnienje, da je radnik jedini uzrok proizvadjanja; dočim glavnica, koja jednako u tom sudjeluje, te djelo i pogibelji poduzetnikove, kojih bude, imaju takodjer pravo na svoju naknadu. A buduć sa dva konkurenta u proizvadjanju, radnik rukom i poduzetnik svojimi glavnicami i svojim obrtom, vriednost se promjene mora razdieliti na dva diela; jedan odgovarajući pogodjenoj plaći ide radnika drugi ili ona vrednost više, koja ostaje, namiriv plaću, dopadne poduzetnika. Učinite usuprot, da sva vrednost pripada radniku, kako mnije Marx: u tom slučaju dà, pravica bi ostala težko povredjena, jer sva korist bi se dala samo jednomu od konkurenta u proizvadjanju, dočim bi se morala dieliti na dvoje. Opetujmo to još jednom: socijaliste bi htjeli, da poduzetnik glavničar stavi sebe i svoje stvari na uslugu radnika zabadava. Nepravda podobne tražbe ne može da bude očevidnijom. Vampirom u tom slučaju nebi bio glavničar, kako tvrdi Marx, već radnik, koji bi sisao za se svu korist glavnice i obrtnosti poduzetnikove.

Kako krivo Proudhon tvrdi, da poduzetnik glavničar ili vlastnik u razdielbi probitaka predstavlja lava u basni, uvidja se iz do sada rečenih. Al se ne pokazuje tako jasnom njegova krivda u njegovu dokazivanju proti C. Comteu. Onaj mnijuć, da glavničar daje vrednost svomu novčarnu zemljištu učiniv ga radinim pomoći rada više težaka, zaključuje tvrdeći, da jim .e ta vrednost, tako dometnula zemljištu po radnicih, bila platila podatom hranom i cienom uporabljenih dnevnica, i da s toga postaje vlastničtvom glavničarovim.“ Proudhon udara na ovaj zaključak na korist radnikâ proti glavničaru dvima dokazima: 1. Djelo je radnikâ, on piše, proizvelo vrednost, njeko pravo s razloga onoga, što je pružio radnikom, stvar je pravedna. Nû ovo pravo ne uništuje ono radnika, koji su odista bili sudruzi glavničari u proizvadjanju. 2. Odnošaji su nejednaki na korist glavničara, dakle je tuj nepravica. To se uvidja s dvajuh gledišta: s *prvoga*, sravniv svotu, što ju je izdao glavničar na izplatu zaslužbine, s prihodom proizvedene vrednosti; jer, pošto ovaj povraća onu u dvie godine, glavničar će se uživati mukte i uvjek plodova mučna rada što su ga snosili radnici; s *drugog* sravniv stanje glavničara s onim radnikâ; jer onaj u zemljištu, koje se oplodilo po rad nicih, dobiva razlog neodvislosti i sigurnosti za budućnost; usuprot stanje ovih jest ostalo onakovo kakovo je bilo, neizvjestno od danas do sutra. Dakle, bud da se smatra proizvodom uzrok vrednosti, o kojoj se govori, bud da se sravne odnošaji glavničara i radnikâ, zaključak Comte-ov je nepravda i to puka nepravda.

Prem Proudhon umstvuje ovdje tankoumno i strogom logikom proti svojem protivniku, njegovi ipak razlozi ni najmanje ne dokazuju pravo radnikâ na vrednost zemljišta. Pošto sva jakost govora mu dolazi od zaključka Comte-ova lošo predstavljena. Komu pripada zemljište izsušeno? Glavničaru. Odkuda proizlazi nova vrednost mu? Što je sada polje plodovito. Al plod je vlastničtvo gospodara polja, koje ga proizvadja. Dakle je sva vrednost, što ju predstavlja plod polja, o kojem je govor, vlastničtvo glavničara gospodara. Istina jest, da su se radnici mučili oko njega, da ga metnu u stanje, da plodi, i da ga učine tako koristnim njegova gospodara. Hoće-li se reći zato, da su oni stekli koje pravo na zemljište i s toga na plod? Rekla bi se stvar smiešna. Vidite ono sukno na krojačevu stolu. Koju bi korist donilo svomu gospodaru, da bi ostalo u tom stanju? Nikakovu. Al evo vam krojača, koji ga striže po pravoj omjeri, zašije ga, napravi haljinu posve pristalu, i gospodar, obukav ju, osjeća s nje svu korist. Hoćete-li reći, da si je krojač stekao pravo na tu haljinu tako, da može pravedno zahtjevati, da ima diel koristi jednako, kako gospodar

sukna? Za cielo ne. A ipak, kad bi išto valjao dokaz Proudhonov, moralo bi se doći na tako smiešan zaključak. I sbilja kako je radnik učinio koristnim zemljište glavničarovo tako je krojač učinio koristnim sukno svoje mušterije. Po tom, ako radnik dobiva polag Proudhona, pravo na korist zemljišta, za što se neće zaključiti jednako na korist krojača u pogledu odjeće, koju je napravio? Ele ne; nit jedan niti drugi nije stekao nikakova prava; pošto oni nisu stvorili korist zemljišta il odjeće buduć ona proizlazi iz nutrnje sile zemljišta i sukna, vrstna po svojoj naravi da bude koristno, već samo svojim djelom jesu ga metnuli u stanje, da razvije i vrši svoju silu il vrstnoću. Buduć je to djelo njekakova usluga, zaslužuje dužnu naknadu, a tu su primili u pravednoj ugovorenoj plaći. Vrednost koje usluge, koju valja promjeniti drugom vriednosti sudi se po *vrsti (intensita)* same usluge, a ne polag koristi, koju prinosi, il koja proizlazi. Proudhon ju usuprot izvodi s ovog drugog pojma: od tuda bludnja govora. Odkle se uvidja: 1. da je pogriešno, da glavničar plaća radnikom, polag Comte-a vrednost sdruženu zemljištu sa zaslužbinami; jer on ne plaća polag vrednosti koristi proizašle mu, već polag djela, koje je udesilo zemljište u takovo stanje, da ju proizvodi: 2. da je krivo s istog zazloga, da su radnici proizveli vrednost, koja bi se imala izvoditi od koristi obradjena zemljišta, i s toga kriv posljedak, da su za-na nj pravo vlastničtva: 3. da je krivo, da ima tuj nejednakosti odnošajâ na povredu prava; jer, pošto radnici nisu zadobili nikakova prava na korist zemljišta, ne mogu biti s ote strane povredjeni. Na kraju graja *o užitku čovjeka za čovjeka,* koju Proudhon i Marx podigoše, kao zaključak svojeg dokazivanja više pobijenog, kako zlo stoji u njihovih ustijuh, tako dobro stoji u ustijuh glaničarâ i vlastnikâ proti njihovim teorijam. Koje, pošto daju sve probitke radničkoj ruci, a nit jednoga poduzetniku glavničaru, proglasuju na sav mah *užitak čovjeka glavničara za čovjeka radnika.*

(Dalje će sliediti.)

Katolička zastava u grčko izt. crkvi.

(P. Leber.)

Selo Žirovac udaljeno je od Gline prilično daleko, na kolih more se doći za 5 sati. Prije 3 godine spomenuo je njeki dopisnik pod siglom Š. u Narodnih Novinah, da se u pomenutom selu nalazi starinska zastava, koja da je po narodnom kazivanju od Turaka predobivena. Ja sam u „Obzoru“ proti toj tvrdnji ustao. Prije njekoliko dana poslužila mi je sreća, da tu zastavu vidim, te me evo da glede nje u „Katoličkom Listu“ svoju oglasim.

Zastava se nalazi u grčko-iztočnoj crkvi sv. Petra u Žirovcu. Zastava je od težke svile i preliepo vezena, ali je posve iztrošena, tako da čim ju čovjek hoće razkriliti odmah se trga; na njekoliko mjesta probijena je od pušćanoga zrnja, znak, da je bila nošena u boj. Ta je zastava na spodobu načinjena kao što su sve vojničke zastave. Boja od zastave jest trostruka; biela, crljena a treća se nemože pravo razaznati, sudeć po svili na držalu biti će žuta. Kada je ta zastava napravljena? Na to pitanje imademo na njoj samoj odgovor. Na vršku od koplja namješten je od tuča plosnati šiljak. Na aversu toga šiljka stoji sasvim sazgovjetna slika sv. Ladislava a pod slikom napisano:

Ladislaus Rex.

Na reversu pako od šiljka nalazi se grb (valjda bana Baćana) i to lav drži mač, a nad njim je ždral, oko grba piše: „Sub gubernio Illiriae Regis Caroli Comitis Batthyani atque ex ejus opera solemniter consecrata sunt haec insignia.“ Htio sam taj nadpis na papiru odtisnuti ali zvonar dotične crkve preveć je revan u svojoj službi, jedva mi je dao da na brzu ruku prepišem spomenute rieči i morao sam mu osim toga ostaviti pismo na g. paroha domaćega, koga taj dan nije bilo kod kuće. Reče mi zvonar da se on boji da bi mogao kriv biti zbog te zastave, što ju je dao gledati, a seljani njegovi da nebi te zastave dali za ništa. Ja ga na to utješim, da se netreba ništa bojati i da tolike jagme nebude za zastavom, kako si on utvara, premda sam u srcu želio da bi toj zastavi najbolje dolikovalo mjesto u muzeju arkeologičkoga odjela. Da se to odjelotvori, mnogo bi se zaslužnom po narod pokazala visoka generalkomanda, presvietli gospodin episkop Živković i veleč. g. paroh S. Ostoić. Upitam zvonara, što govore ljudi, odkale je ta zastava došla, a on mi odgovori: to je od Turaka. Nehtjedoh mu naravno njegovu bludnju pobijati, jer bi bilo bezkoristno, nego ću spomenuti čitateljem Katoličkoga lista samo njekoliko rieči.

U Žirovcu živu dan danas sljedbenici grčko iztočnoga vjeroizpovjedanja i imadu u mjestu svoju župnu crkvu sv. Petra. Katolika neima u mjestu. Tako nije bilo prije. U 14. stoljeću bila je u Žirovcu katolička crkva sv. Petra, o čem se može čitatelj uvjeriti iz Tkalčićeve knjige: Monumenta lib. II. pag. 76. Ova zastava potiče iz prošloga stoljeća za vrieme banovanja Karla Baćana, koj je bio ban od godine 1742. do 1756. za Marije Terezije. Iz slova sudeć, koja na nadpisu godinu naznačuju te koja se veličinom razlikuju, ali koja nisam mogao na mjestu razredati nego kasnije kod kuće kombinacijom izilazi, da je zastava posvećena oko godine 1748. Pitanje bi nastalo, kako je ta zastava u tu crkvu dospjela? Na to je pitanje teže odgovoriti, zato prepuštam čitatelju neka si sam na temelju Smičiklasove povjesti i drugih povjestničkih knjiga odgovor dade.

Dopis.

Iz kotara Petrinjskoga. (*Trovrstna svečanost u Krapju.*) Svakomu izmedj nas mora se u istinu srce

radošću napuniti, promotriv kako se u najnovije doba poćeše crkve po nadbiskupiji našoj podizati, popravljati i poliepšavati. Mi imadosmo po višeputa u kratkom vremenu priliku čitati sličnih dopisa iz raznih krajeva naše nadbiskupije; a to si tumačimo kao dobar znak revnovanja dušobrižnoga svećenstva, te stalne postojanosti puka našega u vjeri kršćanskoj. Reći bi, — čim više neprijatelji vjere i crkve svimi i nedopuštenimi se sriedstvi služe, da ovo najveće dobro u puku uduše, to im ipak posao bezuspješan ostaje — puk još više prigrljuje i ljubi svoju svetu vjeru, i za ukrašenje crkva doprinosi, u istinu u ovih naših težkih i neprikladnih, nerodnih godinah, po dosta velike žrtve. Istina, imade u svakoj župi „larmaša" — koji nastoje i najplemenitije namjere osujetiti, ali kad župnik radi „cum prudentia pastorali," ipak sve se učiniti može, a napokon se i sam puk obsvjedoči tko mu je prijatelj, tko-li neprijatelj. Zato velim: puk je naš dobar, vjeran i odan svojoj vjeri, pak to jest upravo ono, što svakoga iskrenjega katolika, osobito nas svećenike, pastire stada, tješi — te nas ujedno obodruje na točno, vjerno, dostojno i savjestno izvršivanje naših uzvišenih pastoralnih dužnosti.

Još neprodje ni godina dana, u kotaru Petrinjskom blagoslovljene su dvie na novo naslikane župne crkve, a dvie nove kapele se dogradjuju. O kapeli Petrinjskoj u Majdanih čitasmo nedavno obširan dopis; o novoj kapeli što se dogradjuje u Stazi, filialu župe Sunjske, nejavi se dosele nitko. Valjda stoga, što posao još posve dovršen nije. Vidjeh jednu i drugu, pak mogu reći, da su na ponos puku i dotičnim duh. pastirom, i kad se dovrše, naći će se i vještija ruka i pero od mojega, koje će svoj sud o njih javnosti predati. O obnovi župne crkve Dubičke predasmo naš sud javnosti jur prošle godine! — S toga ograničiti ćemo se za sada samo na slavlje, što ga doživismo u Krapju dana 29. kolov. t. g.

Molbi veleč. g. Jurja Duha, župnika krapjanskoga odazva se radostno preč. g prepozit, redoviti podarcidjakon i župnik Petrinjski Josip Lehpamer, koj zaboraviv na daljinu puta i nestalnost vremena kao mladić pohiti u Krapje, da blagoslov novo naslikane župne crkve uz pontifikalnu sv. misu sam ovrši. Pomenutoga dana oko ½11 sati sgrne se silna svjetina u krasnu crkvu, a vriedni pontifikant uz asistenciju obširnjega svećenstva sjegurnom nogom stupa pred veliki žrtvenik i obavlja blagoslov. Odmah izza dovršena blagoslova reče namjestni podarcidjakon i župnik Dubički govor, iz kojega sljedeća vadimo: Danas obslužava se u ovoj župi krapjanskoj trovrstna svečanost. Ponajprije slavimo ustanovljen od sv. matere crkve blagdan na uspomenu sv. angjelom čuvarom, i zato se današnja nedjelja zove: angjeoska nedelja. Ko-li uzvišena je to svetkovina u našoj crkvi, gdje no se mi zahvalno sjećamo onih nebrojenih duhova božjih, koje sam g. Bog odredi za službu svoju, — za čuvare ljudem, da nas čuvaju, na putu života našega, te nas sretno privedu u vječno blaženstvo? Ko-li dostojna čuvstva zahvalnosti morali bismo danas u duši našoj probuditi, pak stalno odlučiti, da ćemo od sele pomnjivije ponukovanja njihova sliediti!

Ujedno na ovaj blagdan pada ove godine i uspomeni dan smrti našega zavjetnika sv. Ivana Krstitelja, ili kako vi velite: sv. Ivan Glavosjek. — Pak kakogodj on bijaše ljubimac Isusov za života, tako ga i poslje smrti crkva osobito tim odlikuje, što osim njegovoga narodjenoga dana, koj pada na 24. lipnja slavi još svake godine i uspomeni dan smrti, koj ove godine upravo na današnji dan pada. K obadvim ovim svečanostim pridružuje se još i treća, a to je blagoslov ove krasno naslikane župne crkve. O koli blažena čuvstva obuzimlju danas srce moje, kadno se po ovom hramu božjem razgledjem, koj je u istinu tako dostojno priredjen za službu i stan svevišnjega Boga, te ne ima mjesta, gdje no mu se ne bi mogli moliti; ali sam svevišnji Bog zahtjevaše već u starom zakonu od svoga izabranoga puka, da mu se na odabranom mjestu sagradi hram: „Neka mi načine hram, i ja ću stanovati u njihovoj sriedini." II. Moj. 25, 8. — Pak on nebijaše zadovoljan kakovimgodj stanom; jer kad kasnije počeše židovi zanemarivati kuću božju, onda ih ukori veleć: „Vi se brinete za svoje stanove, dočim zanemarujete moj hram." — Govornik nastavlja: Ja imadem pred sobom slušatelje kršćane, koji su vjerna djeca sv. crkve rimo-katoličke, koji o nauku ob angjelih nedvoje, prelazim dakle na dokaze kako nas angjeli čuvari čuvaju na duši i tielu. Tko si može predstaviti one silne pogibelji, kojim je čovjek za života svoga počam od koljevke pak do groba svoga izvržen! Kažite mi samo jedno mjesto, gdje ćete na ovoj zemlji sigurni biti? Zar nikad nečuste, kako mnogi živi i zdravi udaljiv se u svoje polje nastupivšim sumračjem vozi se mrtav ka kući. Onaj nesretno pade iz drva, ovaj se utopi, treći opet medju prijatelji kod punoga stola iznenada zamjeni nepripravno ovaj vremeniti život vječnim. Usuprot drugi prodju sretno pokrajine i preplove rieke i mora, te se radostno vraćaju u krilo svoje obitelji, otca ili majke i mili rodni dom. — Odkud to dolazi, da su jedni nesretni, a drugi sretni? Dolazi otuda, što ovi posljednji imadjahu pratioca svoga angjela čuvara, koj ih putem sprovadjao i čuvao. Angjeo izbavi Lota iz griešne Sodome, Iliju proroka spasi u pustinji od gladi, mladoga Tobiju sprovede u Rages. Velikoga apoštola i naučitelja naroda izbavi po tri puta od bjesnećih valova morskih, a sv. Petra izbavi iz tamnice kroz troju stražu i troja gvozdena vrata! Pak i nas svatko već bijaše u kakvoj takvoj neprilici, a izbavljen sladko je uzdahnuo: hvala Bogu i mojemu angjelu čuvaru!

Govornik razvija svoj govor na dalje i dokazuje kako nas angjeli čuvari čuvaju na duši. Napokon dolazi govoriti o domaćem župniku, da je pravi angjeo za obćinu krapjansku. Hvali njegovu revnost i izbraja trud i neprilike koje imadjaše oko poliepšanja župne crkve, zatim čestita župljanom, koji već zaboraviše na trošak,

čestita i župniku, čije nastojanje je danas ovienčano najliepšim uspjehom. Govoreć tako o župniku vrlo okretnim i sretnim načinom prelazi na svetkovinu sv. Ivana glavosjeka, dokazav kako se Ivan neustručavaše kralju Herodu kazati: „Nesmiješ imati ženu brata svoga." Navodi župljane, da sami priznaju, da ih imade, proti kojim mora župnik uzdignuti svoj glas, te ih ukoriti. Opominje ih, da u sličnih slučajevih neodsudjuju svoga pastira, jer je dužan svakomu istinu kazati, — nije bo najamnik, već pravi pastir svoga stada. Hvali napokon c. kr. kotarsku oblast Dubičku, i obćinsko poglavarstvo u Krapju, koji posao poduzimahu.

Za vreme govora takva bijaše tišina u crkvi, da se nitko ni nekrenu, već napetom pozornošću sve slušaše govornika, koj umiljatim i jasnim govorom protumači svečanost. — Poslje govora odpoče sv. misa, te se svrši običnim redom! Tim svršismo svečanost u crkvi, a poslje kod objeda sjetismo se i Nj. uzoritosti kardinala i nadbiskupa našega, zapovjedajućega generala krajine preuzv. g. baruna Filipovića i inih dobročinitelja.

Sad nam je reći koju o samoj slikariji. Slikar je g. Marko Antonini iz Latisane, — decorateur — te ga u tom pravcu hvalimo, dočim mislimo, da pojedine slike nisu sve baš najkorektnije izradjene, manjka izraz, a za krapjansku crkvu slike su simetrično premalene! Uzmemo li ipak cienu, za koju je crkva naslikana, to smo u obće zadovoljni.

Sljedeći dan t. j. 30. kolovoza obdržavasmo našu pastoralnu konferenciju u Krapju. Dalnja i bližnja braća stigoše onamo oko 10. sati, i sazvav Duha svetoga sastasmo se na vieće, kojemu predsjedaše sam preč. g. prepozit i redoviti podjašpršt Josip Lehpamer. Što i kako viećasmo uviditi ćete iz sljedećega:

Za utemeljenje zaklade za popravak župnih stanova i inih gospodarstvenih zgrada najviše revnovaše nam. podj. i župnik Dubički, obrazlažuć svoj predlog govori, kako se u mješovitih obćinah u tom pravcu ništa nečini s nikoje strane, dočim imade bezodvlačnih i nuždnih popravaka, koji nastaju prigodom oluje i leda, te inih nepogoda zračnih, te s toga nije moguće izčekati, da se namet na ovakove popravke razporeže i od župljana utjera; razvija način, kako bi se imala ustanoviti „župna zakladà" kojom bi imalo rukovoditi crkveno starješinstvo. Moj župljan N. plaća izravnoga poreza svake godine 100 for. — U taj porez računa se katoličkomu pučanstvu i kongrua od svake forinte 7 nč. i čini svotu 7 for. — Obćinski namet razporezuje se na porez, po tom svaki katolik plaća namet obćinski i od kongrue. Uzmimo gornji slučaj: moj župljan N. plaća kongrue 7 for. — ako je namet od forinte 60 nov. — jest i veći, — to čini 60 × 7 = 4.20. Ovaj višak od 4 fr. 20 nč. imao bi doći u župnu zakladu. — Obćinski uredi postoje od g. 1872. pak da se na to pazilo, imali bismo sada već liepu zakladu u svakoj župi, a župljani ne bi ni osjetili tog tereta. Ovo bi se imalo odmah dokinuti, i što je katoličko pučanstvo nepravednim načinom u mješovitih obćinah preplatilo, imalo bi se povratiti. Sljedbenici grčko iztočne crkve vode svoj parohial poseb od poreza, te od parohiala neplaćaju nameta.

Ovu nepravdu priznala je već i visoka c. k. general komanda, uvidja i potrebu zaklade, iz koje bi se imali župni stanovi popravljati, sad netreba drugo, nego putem preč. ordinarijata glavno zapovjedništvo na tu okolnost sjetiti. Predlog je tako primljen. Tim načinom riešava se i ono pitanje, tko imade osjegurati župni stan, tko-li crkve? Župne stanove dotična župna obćina iz župne zaklade, a crkve patron.

Krajiško katoličko svećenstvo punim se pravom tuži na šumsku odštetu za goriva drva. U Krajini življaše nekoć izključivo katoličko pučanstvo, a grčko iztočnjaci su tek doseljenici. Šume su sadili naši pradjedovi. — pak je-li pravo, da nas 18 katoličkih svećenika u okružju banskom nejmamo prava na bezplatni ogriev, dočim do 100 grč. iztoč. svećenika to pravo uživa!

Težko nas boli, što se naša prava svakim danom krne, pak nam se odkida i ondje, gdje se radi o privatnih koristih diobenika. Novi zadružni zakon ukida plaću za izvadak rodoslovja, — ako vojnik plaća za izvjestnicu 2 for. — kako dolazi svećenik do toga, da u privatnom poslu pojedinih koristnika izdaje bezplatno čitava rodoslovja? — Javno se priznaje, da su župni uredi postali javne pisarne, — a gdje je paušal, — hoćemo-li od naše kukavne plaće odkidati na rodoslovja! Svaki pisar, podvornik pak isti brzojavnih stupova umirovljeni pazitelj dobiva svoju mirovinu 2. dana u mjesecu, a svećenik javni organ i aktivan na 25.

Sve ovo naglasismo i liepo obrazložismo, netražeć ništa drugo nego što bi nam po dužnosti pripadati imalo, i tim učinismo svoju, — a sada velimo: videant consules.

— *r.* —

Viestnik.

Zagreb. Utorak dne 6. o. mj. došao je večernim vlakom u Zagreb uzoriti gospodin kardinal i sv. apostolske stolice kod c. kr. bečkoga dvora Pronuncij Ludovik Jakobini na posjet kardinalu-nadbiskupu, uz pratnju preč. g. Dra. Antuna Kržana, kanonika-pobočnika, kojega je uzoriti gospodin poslao u susriet na Zidani most. U njegovo ime ga na kolodvoru dočeka presv. g. Janko Pavlešić. Uz njega vidismo presv. g. Franju Račkoga, preč. gg. Franju Gašparića i Ed. Talliana; od vlade presv. g. Dr. Muhića; narodne zastupnike, medju njimi baruna Zmajića, Dra. Vojnovića, preč. g. kan. J. Lehpamera, veleč. g. J. Šavora; od sveučilištnih profesora: gg. Dra. rektora magnifika Brestienskoga i Dra. Jos. Stadlera; od gradskoga zastupstva: gg. Matu Mrazovića, gradskoga načelnika, J. Crnadka, gr. podnačelnika, gr. kapetana

Plušćeca i gr. zastupn. Dr. L. Šrama i više domaćega svećenstva. Presv. g. J. Pavlešić pozdravi visokoga gosta kratkim govorom, na kojem mu se On srdačno zahvali zaključiv svoju zahvalnicu riečmi: *Vivat catholica Croatia!* Poslie toga predstavi presv. g. Pavlešić prisutne osobe. Kada se je uz. pronuncij približio gradu zazvoniše zvonovi u svih crkvah te bude srdačno primljen u nadb. palači. Pred palačom straži poč. straža. Jučer odsluži u stol. crkvi visoki gost sveč. pontif. misu uz prisutnost mnogroj. pučanstva, a poslie nje pokloni mu se cieli preč. kaptol. Presv. g. prepozit Janko Pavlešić pozdravi pronuncija. Na pozdrav prepozita bio je dirnut pronuncij, osobito na primjetbu, da je hrv. narod bio uviek i sada sa svojom glavom uz sv. rimsk. stolicu. Na to odvrati uz. g. pron., da to svjedoči poviest hrvat. naroda, a o tom da će izviestiti sv. otca Leona XIII. Poslie toga budu predstavljeni pojedini članovi preč. kaptola i drugo svećenstvo.

— Prečastni gosp. Dr. Antun Kržan imenovan je od Nj. Uzoritosti kardinala-nadbiskupa kanonikom „a latere."

— Veleč. g. Juraj Štengel podarcidjakon i župnik u Farkašiću postao je župnikom u Belovaru. — Dr. Fr. Kellner, župnik u Topuskom, metnut je radi slaba zdravlja u stanje mira.

— Umro je Fabijan Pikija župnik u Osekovu i Juraj Jusić namj. kateketa u Petrinji kod roditelja u Ivaniću od upale pluća. Bog im pomilovao dušu.

— Na preč. duhovni stol stiglo je pismo s molbom, da se preporuči propovjednik pod naslovom: „Blätter für Kanzel-Beredsamkeit." Svake godine izlazi 10 svezaka u cieni s pošiljkom od 4 for. 20 nov. Sudeći po prvom svezku moći će se to koja misao upotriebiti i za naš puk. Dobiva se kod Henrika Kirscha, nakladnika u Beču Singerstrasse 7.

Italija. Liberalci nastoje svom silom, da sv. otca prinukaju, kako bi pristao uz vladu i priznao kao pravno, što je učinila s rimskom stolicom. A tomu se nadaju osobito sada, kad se raznio glas, da je msgr. Capecelatro imenovan nadbiskupom u Kapni, koga drže za velikoga prijatelja liberalaca. Protivničko novinstvo je dapače javilo, da će sam sveti otac posvetiti novoga nadbiskupa u Sikstinskoj kapeli, dokazujuć odatlje, kako je papa osobito sklon Capecelatru, odnosno da se je nadati pomirbi. Katolici slušaju mirnim srcem sve ove glasove, jer znadu, što je u posljednjoj alokuciji izrekao sv. otac o talijanskoj vladi i ob onoj četi, koja joj je glavnom polugom proti crkvi. A znade se i za to, da sv. otac dobro pozna Capecelatro-a i sve one, kojim povjerava stado Kristovo.

Njemačka. Ove godine 15. listopada imade se blagosloviti dogradjena katedralka u Köln-u. Taj dan odabrao si je sam car te izjavio kölnskomu kaptolu želju, da se odpieva svečani „Te Deum." Kaptol izviesti o tom prognanoga svoga nadbiskupa s pitanjem, kako mu se je vladati u toj svečanosti, koju kulturni borioci smatraju kao puku civilnu narodnu paradu. Nadbiskup dopusti „Te Deum", a kaptol oglasi izjavu, da će se prama želji carevoj držati „Te Deum", prem vrlo žali, da će to sve biti bez nadpastira i žali, da se ta svečanost nije odgodila na povoljnije vrieme po katoličku crkvu. Naravno da će katolikom taj dan više biti dan prošnje nego dan veselja. Oni će se toplo moliti Bogu, da se izpuni ono, što je 1842. govorio kralj, kad se je stavio temeljni kamen toj crkvi i da im se čim prije povrati ljubljeni nadpastir.

Francezka. Neautorizovane družbe imale su dekretom od 29. svibnja ov. g. ostaviti Francezku, ako za tri mjeseca u vlade nezatraže autorizacije. Izgon Isusovačkoga reda bude bezuvjetno zaključen te je zbilja 1. rujna izpražnjena bila posljednja kuća toga reda. Mnogo većih težkoća oćutio je ministar-predsjednik u ukinuću drugih družba, od kojih nije nijedna zatražila autorizacije. Ministar znade dobro, da ih francezki narod vrlo ljubi, a ako ih ukine, da će rasti opozicija. Zato naredi, da neautorizovane družbe ostanu, dok vlada neizda o njih novi zakon. Freycinet, da se osjegura pred komorom, o kojoj dobro znade, da će pitati, zašto se nije vršio svibanjski dekret, poče dogovarati s francezkim episkopatom i s rimskom stolicom. Uspjeh tih dogovora je za sada taj, da su predstojnici upravili na vladu izjavu, koju će svi podpisati. U njoj izjavljuju, da ih nije vodio politički razlog, što nisu tražili autorizacije, već francezki zakonik, koj pripušta juridičke osobe. Isto tako da nisu nikada bili u političkoj opoziciji sa sadanjimi državnimi institucijami, dapače da su im bili podani i ako su ovisni od crkve, kojoj imadu zahvaliti svoj postanak, da odatlje nesliedi neovisnost državna. Njim je glavno načelo kršćanska ljubav i kako su dosele učili podložnost svakoj oblasti, da će to činiti i od sele i uviek. U koliko je tu istine, znati će se doskora a republikanci će se sjegurno ljutiti, jer čuju sada iz samih ustiju družba kakvi su to protivnici državnoga ustava. Oni će priznati, da ih vodilo neprijateljstvo i mržnja proti vjeri, a ne, kako su oni govorili, odpor redova proti državnim institucijam.

Obznana.

Kod uredničtva našega lista ima na prodaji uz vrlo slahku cienu sveto pismo staroga i novoga zavjeta na latinskom jeziku po Vulgati sa talijanskim prevodom i tumačem glasovitoga Antonija Martinia. Djelo obsiže 42 svezka u obliku malene oktave a ciena mu je samo 12 f. Tko bi ga želio, neka se čim prije prijavi uredničtvu.

Mi pozivamo na predplatu za IV. četvrt i molimo dužnike, da se nas sjete.

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 38. U Zagrebu, 16. rujna 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Breve, kojim sv. Otac svetoga Tomu Akvinjanina proglasuje zaštitnikom svih kat. učilišta.

Leon XIII. Papa.

Na vječnu uspomenu.

Običaj je, a ovaj počiva u naravi i povladjivan je od katoličke crkve, da se saziva pomoć osoba, koje su se odlikovale svetosti i da se ova nasljeduje, gdje je postigla neku vrst savršenstva. Za to su mnogi vjerski redovi, lyceji i znanstvene zadruge, što je odobrila i rimska stolica, odabrale sv. Tomu za svoga zaštitnika i učitelja, koj je u znanosti i krieposti svjetlio kao sunce. U naše vrieme narasao je stadij njegove nauke te se ponavljaju molbe, da se on ugledom ove apostolske stolice dade kao zaštitnik svim lycejom, akademijam i školam kršćanskoga svieta. Broj biskupa izrazio se je, da je to i njihova želja te su u tu svrhu pisali stranom posebne a stranom obćenite listove, a u istom smislu podniele su svoju poniznu i vruću molbu mnoge akademije i učene zadruge. Mislilo se je izpunu ove vruće želje odgoditi, da se taj broj umnoži, kad se za tu stvar sgodi povoljan dogodjaj, prošle najme godine pod današnjim danom proglašena bi okružnica „o uzpostavi kršćanske filozofije u katoličkoj školi po duhu angjeoskoga učitelja sv. Tome od Akvina.“ I u istinu biskupi, akademije, predstojnici lyceja i učenjaci svih zemalja izjaviše jednodušno i jednoglasno, da će biti poslušni našim zapoviedim, dapače da će i sami skrozimice sliediti sv. Tomu u filosofijskoj i theologijskoj obuci; oni bo uvjeravahu, da su baš kao i mi osvjedočeni to ob osobitoj sili i djelatnosti njezinoj, kojom će izliečiti rane našega bolujućega vremena.

Iz toga razloga držimo mi, koji smo već odavna te željno želili, da sve škole pod obranbom i zaštitničtvom tako izvrstnoga učitelja cvatu, poslje tako izrične i prekrasne izjave sveobće želje, da je nadošao čas osvjetljati ovim novim sjajem neumrlu slavu sv. Tome. Kao prvo i glavno poticalo nuka nas na to, što je sv. Tomo najsavršeniji uzorak, kojega si katolici mogu uzeti u gojitbi znanosti. U njem sjaju u istinu sva svojstva srca i duha, koja nas potiču, da ih nasliedujemo i to punim pravom: vrlo obilno, po sve čisto i liepo povrstano znanje, počitanje prama vjeri i čudevstveni sklad sa istinami Bogom objavljenimi i ćudoredna čistoća povišena sjajem najdivnijih krieposti. Njegova učenost tako je obsežna, da oblieva kao more znanje staroga vieka. On nije samo istine i uvidjavnosti obradjena pitanja, što su ih poganski filosofi, otci, učitelji crkve i učeni muževi živući prije njega iztaknuli, poznavao, već umnožio, usavršio i riešio toli promišljenom pronicavosti, toli savršenom metodom i toli vrstnim načinom izražaja, da se ob onih, koji njega nasliedujn čini, da je u njih samo mogućnost nasliedovati njega ali nipošto moć njega dostići. Njegova nauka imade još tu veliku prednost, da ne samo počivajuć na širokih podlogah, odgovara zahtievom jedne jedine epoke već svim vremenom i posve vrstna, da pobija opet pojavivše se bludnje. Pošto se ona oslanja na svoju vlastitu silu i svoju vlastitu cienu, ostaje ona nepobjedljiva i zadaje protivnikom grozan strah. Savršen sklad razuma i vjere daje joj osobito na oči kršćana ne malu cienu. Sveti učitelj dokazuje jasno, da se ne može istina naravnoga reda protiviti istinam, koje se vjeruju na rieč Božju i stoga da nije izvršivanje kršćanske vjere gadno i nizko poniženje razuma, već plemenita poslušnost, koja duh uzpravlja i uzvisuje; napokon da razum i vjera od Boga polazi a nipošto, da su u medjusobnoj oprieci, već da se oboje u prijateljskoj zajednici pomaže.

Svi spisi sv. Tome imadu uzor ove jedinosti i ovoga divnoga sklada; jer čas vlada i

sjaji um, koj predusretan vjerom i iztražuć prirodu poznaje predmet svojih obreta, čas vjera, koja se pomoćju razuma tako razvija i brani, da oboje ipak prima svoju silu i nepovriedjenu čast; zahtievali predmet, to ide oboje kao saveznik u boj proti neprijateljem na jednom kao i drugom polju. Ako je ikad bilo važno, da je medju umom i vjerom sklad, to je bilo još važnije počam od šestnaestoga vieka; jer tada se je razsijavala klica, koja je prekoračila svaku mjeru i granicu i koja je učinila, da je ljudski um božji ugled otvoreno prezrieo i stao tražiti u filosofiji oružje, da napada i podruje vjersku istinu.

Napokon nije angjeoski učitelj manje velik svojom krieposti i svetosti kao što je velik svojom naukom. A kriepost je jaka priprava, da se tko služi umnimi silami i zadobi znanja; oni, koji nju zanemaruju, uzalud si laskaju, da su si stekli temeljito i plodonosno znanje, jer znanje neide u zlu dušu niti prebiva u tielu podvrgnutom griehu. (Mudrost. 1. 4.) Ova priprava duše, koja je u svetom Tomi polazila od krieposti, nije bila samo u njem na nekom izvrstnom i eminentnom stupnju već u tolikoj mjeri, da je bio vriedan pred Bogom biti odobren čudnovatim znakom. Kad je najme jednom svladao vrlo opasnu napast putenosti, dobi čisti mladić kao dar za svoju hrabrost neki tajinstveni pas oko bedara i savršen zator požuda. Od toga vremena živio je prost od svakoga tjelesnoga napadaja te zaslužuje radi svoje čistoće i umne darovitosti, da se prispodobi s nebeskimi dusi. Iz toga razloga cienimo, da je angjeoski učitelj sa svakoga gledišta vriedan biti zaštitnikom nauke. Pošto mi taj sud s veseljem izričemo, mislimo, da će štitničtvo toga velikoga muža, toga velikoga sveca, promaknuti uzpostavu filosofijskih i theologijskih nauka na najveći boljak družtva. Jerbo kad se jednom katoličke škole stave pod vodstvo i obranu angjeoskoga učitelja, tada će prava znanost crpljena po pouzdanih načelih i razvijajuća se razboritim redom do skora procvasti. Čiste nauke radjaju čisto ćudoredje bud u privatnom bud u javnom životu, a dobro ćudoredje ima za posljedice boljak naroda, red, pokoj i sveobći mir.

Oni, koji se za naših dana bave toli jako napadnutom svetom znanosti, naći će u djelih sv. Tome obilna sredstva, kako da temelje kršćanske vjere dokažu, vrhunaravne istine uvjeravajućim načinom uče i našu svetu vjeru proti napadajem njezinih neprijatelja kazne vriednih pobjedonosno obrane. A s obzirom na sve čovječje istine budi znano, da se za to u svojem tečaju neprieče niti usporuju, da pače se tim posvećuju na veći uspieh. Um će se izmiriti s vjerom, jer će nestati uzroci razdora i pristupiti vodjen vjerom, da iztraži istinu. Konačno će ljudi žedjajuć za istinom i uzgojeni primjerom i naukom tako velikoga meštra priučavati se na čist život i ne posvetiti se znanosti, koja odaljena od ljubavi, duhove nadimlje i pomućuje, već dati se na pravu znanost, koja od „Otca svjetla i učitelja znanosti“ dolazi i jednako k njemu dovodi.

Nam se je sviklo saznati u tom pitanju takodjer nazore sv. kongregacije obreda i pošto se jednoglasan njezin sud s našimi željami sudara, to mi našim najvišim ugledom na proslavu sevišnjega Boga, na čast angjeoskoga učitelja, za promaknuće znanosti, na sveobću korist ljudskoga družtva, proglasujemo angjeoskoga učitelja sv. Tomu zaštitnikom sveučilišta, akademija i lyceja i katoličkih škola i hoćemo, da se kao takav od svih štuje i počituje, a razumieva se, da se tim za buduće ništa nemienja u štovanju onih svetaca, koje bi si možda mogle odabrati akademije i lyceji kao posebne zaštitnike. Dano u Rimu kod sv. Petra pod ribarskim prstenom treće godine našega Pontifikata.

Theodulf kard. *Mertel.*

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

VII.

Pravo i krivo u preporu medju socijalisti i ekonomisti s gledišta potlačenja radnikâ.

Izpitav prvu pritužbu *nepravice,* podigutu socijalistî proti gospodaru i glavničaru poduzetniku na obranu radnika, moramo izpitati drugu o *potlačenju.* Čovjek se može smatrati s dvaju gledišta, kao biće individuum, i kao družtveno biće. S jednog i drugog, vele socijaliste, radnik je potlačen glavničarom neumoljivo, tako, da, e da se kraj učini tomu postupku, neima druge pomoći, no ukinuti individualni posjed glavnice i sjediniti u jednoj ruci orudje rada i sam rad. Takov je u bitnosti govor njim. Te kako se, e da dokažu osnovanom prvu pritužbu o nepravici, utekoše načelom, kojih se drže moderni ekonomiste u pogledu plaća, gradeć na tom dokazivanje i praveć od tuda posliedke; tako rabeć do kraja njihove teorije nastoje, da dokažu, kako sbilja očevidnu istinu, i drugu o potlačenju. Uredjujuće načelo plaća, vele, kako ga ustanovljuju ekonomiste, zakon je toli težak, da poput debele gvozdene tjelesine ne samo pritište, nego gnječi radnika. Polag takova zakona, odista, plaća se svadja na onoliko, koliko treba životu, dočim ju poveća nješto

malo, kad navale tražbe rada, a snize, kad ove umanje. U svem sličan gibivu njihalu ure, koje se diže i koje pada neprekidno a da ne može prieći skrajnje točke krivulje, koje propisuje. Od tuda tri težka jada za radnika: smatrajuć ga kao biće individuum; trud, nevolja, poniženje: smatrajući ga kao biće družtveno; zavisnost, podvrženost i nemogućnost dići se više. Potlačenje je dakle očevidno; s toga potreba osloboditi potlaćena ukinućem privatne glavnice. Toliko polag logike socijalista; inače polag naše.

I zbilja jednostavan pogled na dokaz dovoljan jest, da se vidi, koli pogriešan je zaključak, dočim mu ne ima saveza s prediducim: s toga je udarac, namienjen privatnomu posjedu, promašio. Dokle bo zakon o plaćah, više razjasnjen, jest onaj, koji tišti radnika, dotle mora da bude ovaj zaključak: podoban zakon ima se ukinuti il stegnuti u okvir pravice. Što je privatnu posjedu glavnica do zakona, koji uredjuje plaće, kako ga uče ekonomiste? Glavničaru stoji prosto, kako ga je mila volja, dati svakomu od svojih radnika dva il tri puta toliko, koliko doznačuje taj zakon. Posjed glavnice ne veže ruke posjedniku na takov način, da nebi imao podpune slobode biti darežljiv sebi na volju. Znate usuprot gdje je potlačenje? Ono je baš u posliedku tuj gore izvedenom socijalisti, koji zlo iztičuć kao jedini izbjeg za radnika ukinuće privatnog posjeda glavnice, zahtjevaju potlačenje glavničara pogledom na njegovo pravo na vlastničtvo. Po tom evo, što upravo navješća njihov zaključak: radnik je potlačen glavničarom uslied ekonomičkog zakona o plaćah; treba osloboditi ga od jarma, koji ga tišti; zato valja potlačiti glavničara. Očevidno i kukavno protuslovje! Pošto, dočim se viče proti potlačenju jednoga prava, istodobno se preporuča potlačenje drugoga prava. Te tako i logika i pravica u tom zaključku jednako pomaganjaju.

Jer ne ubjegnù njekojim ota nepodobština, svjetovahu drugi put, nebi-li zapriečili učinke ekonomičkog zakona o plaćah. Promatrajuć oni poviest ekonomije srednjega vieka, vidiše, da, kad je plaća zamienila robstvo i služnost, odredjeni bijahu takodjer i *službeni cienici*, kojimi se opredieljivao *maximum* ciene, koji bi morao zapasti radnika kao plaća, i to uz zabranu, pod najtežu kazan, da nit gospodar nesmije dati niti radnik primiti više. Današnji je sviet učinio napredka, nu putem gotovo protivnim onomu, kojim idjaše srednji viek: pošto, dočim se ovaj držao svietla nejednakosti, onaj usuprot napried stupa razsvietljen sjajnim suncem jednakosti. S toga sliedi, da on mora odrediti protivnih cienika: tako, da, dočim je stari viek naznačio *maksimum* plaća uz strogu zabranu povećanja, naš moderni mora ustanoviti njeki *minimum*, uz punovlast povećati ga po volji, a uza strogu zabranu umanjiti ga. Proračuniv po tom pravilu plaću, mora da izadje: 1. dovoljna hrana radniku i njegovoj obitelji za godinu; 2. stanovita svota više, koja ima služiti za vanredne slučaje prekida rada, ili bolesti ili za starost.

Dviema piscima različita mnienja moramo odgovoriti na račun ovoga zaključka: Mailferu protivnu socijalizmu, i Ottu udvornu socijalisti. Naš prvi odgovor neka ide Mailfera, koji izravno odbacuje sredstvo cienikâ, i odbacujuć ga daje svoje razloge, koje jesu: da je do kraja težko cienike opredieliti, da su oni bezkoristni svrsi, i ne samo štetni, već takodjer od velike pogibelji za zemlju uz konkurenciju drugih država, koje vode korist cienika nižih ciena: tako, da uvesti podobne cienike i izreći presudu razsutka zemlje za nj je sve jedno [1]). Tko da navuče na svoju zemlju toliku nevolju za volju cienikâ? Nitko za cielo. Samo da razlozi i nevolje nebi bile no razlozi i nevolje neobično pretjerane. Opredielba podobnih cienika, kad bi ju zahtievala nužda, držimo, da ne može naići na takove i tolike zapreke, kako misli Mailfer. Nek se to povjeri izkusnim i poštenim ljudem, stvar neće biti odveć težka. Istina je, koju je opazio takodjer i Laboulaye, čovjek naljažan u tom predmetu, da se današnje plaće, ako nisu odredjene javnom oblasti, mogu smatrati takovimi silom privatne porabe, a što su malo kada podložne promjeni, dokaz je definitivan.[2]) A to se za cielo nebi dogadjalo, da bi tako težko bilo poznati do koje se točke može postupati a da se u pripadajućih probitcih ne prikrati poduzetniku. Niti ne pomaže kazati, da nebi cienici izpali išto koristni radniku uz ekonomičan razlog, da povećaj plaće cienikom, bi povukao sobom povećaj redovite ciene živeža. Učinite, da cienik bude pravedan i uveden ondje, gdje pohlepa poduzetnikâ zlorabeć svoju ekonomičku pretežnost dovodi radnika u skrajnju nevolju, vidit ćete, da povećaj obične ciene živeža il se neće dogoditi, il dogodi-li se, bi se zaustavio konkurencijom.

A do težkih jada, koje bi snašle domovinu, uzev da se uvedu cienici, nebi se imalo držati ništa? Baš ništa: oni nisu no svjetan bank, što si ga utvara u fantaziji Mailfer. Razlog, o kojem on temelji svoju bojazan, sastoji u tom, da krajevi bolje obradjeni i uljudjeni imaju više potreba, nego-li jih običavaju imati krajevi manje obdjelani i manje uljudjeni. Odkale bi sliedilo, da, buduć su cienici prvih viši nego su oni drugih, ovi bi vadeć korist od manjeg troška plodnije pokrenuli takovu konkurenciju, da bi osvojili malo po malo njihovo bogatstvo a s ovim takodjer i zemlju. Al se zaboravilo na to, da, pošto bolje obradjeni i uljudjeni krajevi upravo zato daju umješnijih i raznovrstnijih djela i u kraćem roku vremena, ciena je viša nego je djelom podobnim, koja proizlaze iz krajeva takmaca: po tom nikakova konkurencija il od najneznatnije štete. Činjenica ta posve nam potvrdjuje, jer biva, da u onih krajevih, u kojih je plaća niža, veliki rok vremena, kojeg treba proizvodjenju kojeg djela, ne samo da obaljuje na ništicu probitak proizlazeći iz nedostatnosti ciene, koja se plaća u inih krajevih ručnoj

[1]) De la Démocratie dans ses rapports avec l' économie politique, Chap. II., §. I. l. 78 i slied.

[2]) Les Droits des Ouvoiers, Chap. II., l. 22.

*

radnji, već se gdje kada takodjer dogadja, da upravo u tih krajevih na kraju računa realna ciena rada izpadne veća. Brassey je proučio tu točku, pomnožajuć sravnitbe, i dokazuje ju brojevi. Tako na pr., dočim su radnici rabljeni u gradjenju željeznice bili u isto doba plaćeni po računu 2 for., 07 c. u Irskoj a 4 for., 37 c. u Englezkoj, pri zaključku računâ se pronadje, da je željeznica Irske stajala više no ona Englezke; jednako u ratarstvu osam radnika irskih ne proizvadjaju onoliko, što običavaju proizvesti četiri inglezka. Isto pravilo valja u sravnitbi medju Inglezkom i Francezkom, medju ovom posliednjom i Italijom.[1]) S ove strane dakle nije se bojati niti štete za trgovinu, niti nekoristi djela, nit pogibelji za domovinu, kad bi nužda zahtjevala uvedenje cienika.

Reći ćete: dakle vi ste za cienike. Dà, jesmo za nje: nu, kada to nužda zahtieva; i to, jer ovo traži s jedne strane pravica, a s druge to nalaže dužnost vladi. Nužda, po našem mnienju, to zahtieva kada god proždrljivost ili bezkrajna pohlepa gospodarâ u ovoj il u onoj državi, zlorabeć svoju ekonomičku pretežnost, umanjuju u toliko plaće, da radnici ne mogu živiti a da ne trpe štetu više il manje litru, više il manje sporu na svojem tielu. Razjasnimo primjerom. Mislite si, da bi zakupnici prostranog posieda dali toli male plaće, da bi radnici prinuždeni bili hraniti se sa svojom obitelji kukavnom landom polente a da se ne mogu nasititi, pokrivati se kakovom odrpinom dok je ne preostane krpica, i stanovati u smrdljivih špiljah il u brlozih divlje zvieri, radje no u kojem stanu, i ondje živiti poput krda ovaca: to bi, po našem mnienju, bio jedan od slučajeva, da, kad bi postao mal ne obćom porabom, zahtievao bi pomoć cienika. Mislite si jošte, da bi ciena živežu ponarasla tri do četiri puta više, a da medjuto gospodari nebi povećali vriednotu starih plaća: evo vam drugoga slučaja, u kojem bi trebalo uteći se sredstvu cienika. Slučaji tuj navedeni za primjer nisu jamačno jednostavne podmjeve fantazije. Ima jih žalibože takodjer i u Italiji. Kad su se plaćali radnici u naravi, davajuć na primjer, posleniku, toliko žita na godinu, toliko polente i toliko inih proizvoda nuždnih životu, pridatkom nješto malo zemljišta i k tomu nuždna da može odhraniti koju glavu marhe, onda se nije pripetila toli lahko nužda mienjati plaću; nu sada, gdje se plaća u novcu toliko na dan, uz promjenljivost cienâ, kojoj su podložni proizvodi prve nužde, postala je nuždnom promjenom plaća.

Razlog je tomu najjednostavniji. Tko radi cieli dan u korist vašoj kesi, ima pravo živiti od nje. On troši u vašoj službi svoje sile: pravica zahtieva, da mu vi date onoliko, koliko je nuždno, da mu se jih obnovi. Prve potrebe čovjeka naznačuju vam, da radniku je nuždna hrana, odjeća i stan primjeren njegovomu staležu, ustanovljen u obće običajem zemlje, prema sudu čestitih osoba, o kojoj smo mjeri govorili već drugdje. I nitko ne reče, kako su drugi pisali, da sva nevolja radnikâ proizlazi iz njihovih opačina, navodeć kao dokaz ovaj ili onaj primjer, il više jih u jednoj samo hrpi. Nije nam na umu govoriti o takovih. Ako stradaju, ako trpe oskudicu, budi jim. Treba gledati, domiruje-li plaća il ne potrebe više naznačene: ako dà, stvar ide; ako ne, pravica stoji uz radnika i zahtieva poboljšicu stanja.

Na koga spada brinuti se za to i kojim sredstvom, o tom ne ima sumnje. Spada na vladu, i po našem mnienju sredstvom cienika. I nitko ne reci, da se vlada ne ima umiešati u osebničke stvari državljanâ ni priečiti slobodu rada. Ti su razlozi liepi i dobri dokle se ne pokazuje da je pravica povredjena. Al gdje se ona tuži, da je kojim mu drago načinom potlačena jačim na štetu slabijeg, onda oni ne valjaju ništa. Najbolja je stvar sloboda, niti ne želimo, da vlada pokreće s državljani svojimi zakoni kao s lutkami, i da jim steže slobodu mimo potrebe. Ele ako ova nezadovoljna stati mora unutar granica poštena, stane izlaziti poput razbojnika da vredja tudje pravo, ne uvidjamo, zašto nebi u tom slučaju vlada imala prisiliti ju, da se natrag potegne u svoje granice. Sveta je dužnost vlade obezbjediti slaba proti nepravdam jačega, štititi potlačena proti tlačitelju, i obraniti povredjeno pravo od nepravice. To se traži, a ništa više, označeni slučaj, gdje se traži, da se vlada uteče sredstvu cienika. U zakonicih ima zakonâ, koji uništuju ugovore i oporuke i kazne prevaru, ondje, gdje je očevidna. Držimo, da bi posve umjestan bio kakov zakon na korist radnika, kadgod bi se tomu dokazala nužda. U ovo zadnje doba su malne sve vlade predložile zakone saborom i ovi su na sav glas odobrili na obranu žena i djećakâ proti okrutnom običaju produživanja njihovih radnih muka u djelaonicah preko sila spola i dobe. Najveća hvala budi ovim zakonom: vriede ju. Neka se učini kakov takodjer i na obranu radnika ondje, gdje se ga plaća cienom nižom nego-li zaslužuje njegova dnevni rad.

Razlogu se uljudnosti mora pridodati takodjer i razlog družtvenosti. Svatko znade, kojom te kolikom gorljivosti socijaliste nastoje da razprostrane svoje razvratne teorije. Dokaz, što jim najbolje poslužuje, i zato u stotinu oblika razpravljen, upravo jest onaj ob odnošaju, u kojem stoje radnici napram svojim gospodarom. Slika je, što ju o tom prave i predstavljaju puku, ne ima sumnje, izradjena neobično debelim mastilom i pretjeranim razmjerom; laž jim i kleveta proti pravu vlastničtva ne redki put za užasni obris. Svim tim lažljiva slika, košto izkustvo potvrdjuje, obećastava radnike, uzmućuje duhove, udružuje jih u jednoj samo misli, te jih užiže na razorbu temeljâ, na kojih se osniva družtveni poredak. Činjenica jest, da si je socijalizam, bijuć i opet bijuć po toj točki u Pruskoj i Ruskoj, dobavio u ovoj i onoj strahovitu silu. Iz svakdanjih izvješća znamo, kako i u koliko se Ruska premeće, da se rieši tiesnih zavojica nihilizma, koji ju poput ubojite zmije opasuje svukoliku:

[1]) De la Situation des Ouvriers en Angleterre, l. 78.

i poznati su svietu zakoni, koje je stvorila Pruska, e da oslabi silu socijalizma, koji je na nju s jednog i drugog kraja navalio. Mislite si zemlju il narod, u kojem da se plaće umalje u tolikoj mjeri, da nebudu dovoljne životu, koji se pristoji stanju radnikâ. Socijalizma neće stajati mnogo truda, da jim dokaže nepravicu, da jih veže u jedan kup i da proizvede kakov poguban pokret U zaključcih katoličkih skupština Njemačke predložena su dva načina, kao uspješna, proti sili socijalizma: moralni i vjerozakonski uzgoj radnikâ i poboljšica njihovog sadašnjeg stanja. U puku radnikâ bogobojnu i dobro uzgojenu, uz plaću prema propisom pravice, dokazi socijalizma ostaju posve nemoćni. Evo dakle što mudra vlada mora da učini u obranu družtvenog reda, komu prieti pogibelj: gdje se sliepom zlorabom plaće davaju izpod pravična, uz nestašicu drugoga sredstva, neka naloži pravičan cienik i to različit prama naravi raznih obrta; i tim izpraviv polag pravice stanje radnika, skršiti će u ruci socijalizma najjače oružje, kojim se on običaje služiti.

Veliki agitator socijalista Lassalle to potvrdjuje svojim svjedočanstvom. Gdje je on svim žarom rieči i svojih pisama gledao da uglavi radnike o biednu stanju, u kojem se nalaziše uslied nepravična ekonomičkog pravila plaća u tečaju, i da jih navede, da se udruže, nebi-li tako imali krepko sredstvo, vladu uvjeriti, da imaju pravo na poboljšicu svoje sudbine, opazilo se, da su njegovi govori i njegovi spisi uvjek namienjeni bili radnikom velikih gradskih tvornica, a o radnicih seljanih ma da bi bio jednu izustio. Kad se ga pitalo za razlog, kao priekorom, on iza razna okolišanja rieči, nebi-li dokazao, da su se i ovi radnici razumjevali u njegovoj namjeri, pusti napokon spaziti, ako i ne odkri, pravi razlog premučanju toli velike česti radnikâ.

(Dalje će sliediti.)

Nekoliko crtica iz putopisa francezkoga putnika po našoj domovini.

Već prije dvie godine dopade mi ruku knjižica: *Voyage sentimental dans les pays slaves* par Cyrille. Paris, Victor Palmé 1876. Čitajuć kratke, ugodno pisane crtice u toj knjizi, opazih, da je taj francezki putnik umjetnik i dobar katolik, a iskren prijatelj Slavenom. Ako mu se ipak u knjižicu podkrala koja kriva ili za nas, bar po našoj osjetljivosti uvriedljiva, nema se pripisati zlobi, već ili krivu shvaćanju ili prenaglu sudu; njegove su crtice svakako vriedne, da se s njimi upozna i ono naše obćinstvo, koje nije imalo prilike pročitati te dosta liepe i dosta obširne knjižice. Putnik proputovao je g. 1875. Dalmaciju, Crnu goru, Hercegovinu, Hrvatsku, Srbiju, Bugarsku, Galiciju, Česku i Slovenske pokrajine. Ja Vam evo prevodim nekoliko odsjeka o mjestih i krajevih nam bližih te sam uvjeren, da će jih braća svećenici rado čitati, jer jih je piscu metala u pero srodna, kršćanskimi načeli oduševljena duša.

Sveti Francisko Asiski u Dubrovniku.

Moja sretna zviezda dovede me u Antico caffé Tommaso, gdje sam se upoznao sa starcem redovnikom, rodom iz Boke Kotorske. I njegovo se ime naravski svršuje sa itch; nu mi ćemo ga, ako dopustite naprosto zvati fra. Angelom. Bile su mu dobre osamdeset i dvie godine a on jih je jošte uviek dosta veselo nosio na svom košćatom tielu.

Za mlada živio je brat Angjelo u Perastu, pod gospodstvom mljetačkim, o kojem je uviek rado govorio, više bez sumnje iz tradicije nego-li iz vlastitih doživljaja. U svojoj šestnajstoj godini bio je trubljačem dragonskim u francezkoj vojsci te se nije mogao oteti nekomu tronuću govoreć o maršalu Marmontu i gjeneralu Lauzistonu, kojemu je konje za uzdu vodio. On je vodio, putujuć u Crnu goru francezkoga pukovnika Vialla de Sommiéres, što ga je Napoleon I. poslao k vladici Petru II. To nam je čovjek veoma nježan, ljubezan i razgovorljiv. Godilo mu je, što mi je mogao pripoviedat poviest iz davnih lieta o republici Dubrovačkoj i o Boki Kotorskoj.

Jednoga dana spomenu mi, da je sveti Francisko Asiški bio u Dobrovniku putujuć u pustinju Egipatsku; vieće Dubrovačko primilo ga s najvećom počasti. Svetac bio je uzhićen s nabožnosti Dubrovčana te je blagoslovio republiku, prorekav joj, da će tako dugo ostati neodvisnom, dok ne bude dozvolila, da se na njezinu zemljištu sagradi razkolnička crkva.

Uspomena toga proročtva upilila se duboko u dušu patricijem Dubrovačkim, koji ne dadoše, da se sagradi makar samo kapela razkolnička unatoč prošnjam Slavena grčkoga obreda, koji su u velikom broju iz Hercegovine ovamo prebiegali. Rusku caricu, Katarinu II. puno je razgnjevio ponos Dubrovničkoga otca, koji nije ni ruskomu konsulu dozvolio, da ima kapelu u svojoj kući.

Bilo je u vrieme kad je rusko brodovlje, kojemu je zapoviedao Aleksij Orlov, činilo teatralnu manifestaciju kraj obala Peloponezkih da potakne ustanak grčkoga naroda. Pokaza se liepa prilika pogaziti Dubrovčane. Godine 1768. stiže nalog zapovjedniku te flote opredieljene da ide oslobadjat kršćane, neka pohvata sve brodovlje dubrovačko, s kojim se sastane. Dà Orlov je učinio i neprijateljsku demonštraciju proti Dubrovniku. Ciela Europa, u kojoj je javno mnienje bilo uzrujano ratom Rusije proti Turskoj a uzdrmano philosophi francezkimi, pratijaše s pažnjom rusku tužbu na Dubrovnik te je žalilo ludost i fanatizam Dubrovčana. Carici činilo se sramotno što je digla snagu svoje bezkrajne carevine proti malenoj republici te se izmiri s njom sliedeće godine ne postignuv ništa.

Početkom ovoga vieka, uznapredova duh philosophski. Senat bijaše sastavljen od muževa prosvietljenih, od jakih duhova, koji se jamačno smijahu proročtvu sv. Franciska. Mnogo Bošnjaka razkolničkih i Srba bilo je jur prebjeglo na gostoljubivo zemljište dubrovačko te se

namjestiše tuj za trgovce. Ovi zamole vieće, da jim dozvoli, da si na svoj trošak podignu svoju crkvu. Viećnici požuriše se izpuniti jim želju. Tek što bje crkva gotova, zauzeše Francezi Dubrovnik: jedan pobočnik generalov stupi nekoga dana pred vieće te mu oholo javi, da je republika prestala bitisati.

Diete rodjeno izvan braka.

(Piše P. Leber.)

Pripoviedati ću istiniti dogodjaj, samo ću imena promieniti. Godine 1870. vjenčali su se Ivan i Kata iz iste župe i iz istoga sela. Godine 1877. razstavili su se obodvoje svojevoljno ili da pravije reknem Kata ostavila je svog muža Ivana, otišla k svojoj materi, odavlje u službu ka krčmaru, a od njega opet k materi. Dne 2. veljače ove godine rodila je Kata mužko diete koje bude odmah kršteno. Cielo selo znade da u ove posljednje tri godine nije bilo nikakova obćenja izmedju Ivana i Kate, ovo dvoje tečajem toga vremena niti su bili ikad skupa niti su se ikad razgovarali. S druge strane znade se, da je Bartol stupio u bližnje poznanstvo s Katom. Mimogred budi rečeno, da Bartol ima svoju zakonsku ženu i da je nije ostavio. Nastaje pitanje, hoće-li župnik upisati diete u maticu kano zakonsko ili nezakonito. Župnici biti će raznoga mnienja, ali ja mislim da ovdje neima nikakove dvojbe, nego da se imade i po svakomu mora upisati diete kano zakonito od otca Bartola. Gdjekomu činiti će se ta stvar na prvi mah da je nepromišljeno učinjena, ali ja ću tvrdnju obrazložiti a molim svakoga, koj se nebi s menom slagao, neka me o protivnom uvjeri putem „Katoličkoga lista.“ Brak medju Ivanom i Katom jest valjan, župnik znade za sigurno, da je Ivan živ, župnik znade i to da se Ivan i Kata nisu sudbeno razstavili, zato mora po načelu „pater est, quem justae nuptiae demonstrant“ upisati diete kano zakonito. I gradjanski zakon u §. 138. napominje da djeca, koja su rodjena u sedmom mjesecu nakon sklopljena braka ili u desetom mjesecu po smrti muža ili po konačnoj razstavi imadu se smatrati kano zakonita. Mnogi će reći da to nije pravo, no neka se neprenagli, jer još nismo gotovi. Gradjanski zakon u §. 158. napominje, ako suprugu nije pravo, da se diete na njegovo ime upisalo, neka u roku od 3 mjeseca odkad je saznao da mu je žena rodila, zakonitost pobija kod nadležnog suda proti kuratoru djeteta. Ivan je došao k župniku i očitovao je, da on nepriznaje djeteta kano svoje. Župnik uputio ga je najprije na kotarski sud, a ovaj opet uputio ga je na sudbeni stol. Ivan je u velikoj neprilici, jer tužbu mora podnieti po odvjetniku, a ovaj traži kano predujam 15 forinti, a poslje tražiti će ga opet. Ivan je sirotinja, neima nigdje ništa, prituži se župniku, da nije kadar parnice tjerati; jerbo neima novaca, a žao mu je da diete bude kano njegovo upisano. Što će sada župnik učiniti? Po mojem mnienju cielu stvar duhovnomu stolu prijaviti. Duhovni stol mogao bi tu stvar predati banskomu stolu, da ovaj sudbenomu stolu naloži, neka se ista stvar ureda radi preduzme s razloga, jer je Ivan siromašan i neima troška za parnicu.

Sada recimo da se to i zbude. Ivanova žena tvrdi podpućena od drugih, koji su joj prijatelji, da diete nije ničije nego njezinog muža Ivana. Ivan bi rado svjedoka naći, ali nemore jih naći iz razloga, što je siromašan a opet nebi se nitko rado zamjeriti Kati, jer ona ima možnih prijatelja. Prisiljen će biti Ivan svojoj ženi na prisegu pustiti. Ako prisegne da je diete njegovo ostaje upisano kano zakonito. Odatle će ujedno uvidjeti svaki čitatelj, kako bi bilo pogibeljno po župnika, da je upisano diete kano nezakonito, jer 1. radio bi proti jasnomu zakonu, a 2. žena Kata mogla bi parnicu proti njemu podići, te kad bi prisegla da je diete od njezina muža Ivana, župnik bi parnicu izgubio i bio bi sudjen da je krivo u maticu upisao. Prem sam ja tu stvar razložio, kako mislim da ju je mogao svatko shvatiti, ipak će mnogi kimnuti glavom i reći: to nije pravo. Ja se pako u to upuštati neću je-li nije pravo, nego sam si bio preduzeo dokazati, da tako po obstojećem zakonu jest.

Dopis.

Iz Bosne 7. rujna 1880. (*Širenje bezvjerstva. Kr štenje Muhamedanaca u Kreševu.*) Okupacijom, bi reć, postade Bosna pozorištem svakojakog svieta. U njom vam imade zastupnika svih evropejskih narodnosti, ljudi svakojakog vjerskog osviedočenja i svakojakih načela, a najviše stranih moralnih propalica, koji poput skakavaca grnu u ovu zemlju, da amo slobodnije provode svoje pakosti.

Bilo je u „Katol. Listu“ tužaljka na strašne bogomrske psovke i druge nemoralnosti, na koje se ovaj nevini narod sgražava, koje mu prije bijahu nepoznati gosti, a dolazkom stranaca, čuje ih i vidi na vlastitom ognjištu. Ta strašna kuga, koja bijaše prešla već i granice skrajne pakosti, dodje eto ipak do ušiju zemaljskog poglavice, te izdade strogu naredbu proti širenju njezinu, pa Bog bi dao, da se tim na put stane bar nečuvenim i nevidjenim i iste nevjernike sablaznujućim prizorom.

Al osim tih žalostnih prizora, predstavljaju se još i drugi grdniji, na ovom za njih dosad neprijatnom zemljištu. Sad se ide i dalje u širenju bezvjerstva. Zašli su naime njeki stranci, moralne propalice, pakleni uprav zastupnici, širit u ovaj nevini narod i taj pogubni nauk: da nejma Boga, nejma neumrlosti duše, nejma pakla, nejma raja itd. Narod se na to zgražava, te sve elementarne nepogode, kojih se s ovogodišnjom inače dobro uspjelom ljetinom dosti amo sgadja, pripisuje punim pravom tim opačinam, koje se provode od stranaca, i čudi se čudom, kako se to može trpiti! Ta se načela u narod unose osobito u glavnom gradu Sarajevu, gdje se kako

čujem od više oblasti nezna ni za nedjelju jer se posluje i u svetčane dane i nedjelje jednako na javnih državnih zgradah.

Mi dotičnoj gospodi nećemo ovdje dokazivat te temeljne istine svake ovozemne vjere, a i svake države, jer znamo da to samo mogu činit moralno propali ljudi, kojim su slasti i lasti ovog svieta jedini cilj života; ali jim velimo, da nam netruju bezazleni narod; više pako oblasti imale bi u tom u obzir uzet na žalostne prizore socijalista i nihilista u Berlinu i Petrogradu, kojim, da je dalo povod bezvjerje, nesmije nitko zaniekat. Zar se hoće na tih načelih stvorit država i ovdje? Videant consules!

Nu dočim nas s te strane led bije, s druge, nas opet hvala Bogu! sunce grije. Domaći se naime sinovi vraćaju svojoj pradjedovskoj vjeri, a to nas mora obradovat i ohrabrit, da se vitežkije ogledamo sa novodolazećim neprijateljem proti staroj našoj baštini.

U Kreševu naime u tom drevnom, historičnom mjestu, gdje su njegda veliku ulogu igrali Bogomili, sad se povraćaju u krilo svoje stare majke katoličke crkve domaći sinovi muhamedove vjere. Tu vam se uprav otvoriše vrata sv. krstu, jer odmah po okupaciji, pokrsti se tude jedna djevojka, a njezin primjer sliediše i drugi, te jih već četvero brojimo tude u krilu stare svoje majke dosad, a da su povoljnije okolnosti, brzo bi jih se umnožao liep još broj. Žao mi je što nijesam bio prisutan tude, te vam potanje nemogu o tom javit. Jelte, to nam punim pravom mora bit liepa utjeha vjerska u ovakih okolnostih? Samo nam se je molit, taknuo Bog i ostale domaće sinove muhamedove vjere, te upoznali pravi put istine, kojim su jim gredili i njihove predje! A tad nebudemo zdvojit za budućnost vjere i domovine, kao što bi inače morali, gledajuć današnje žalostne prizore.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gosp. pronuncij kardinal Jacobini ostavi dne 13. o. mj. jutrnjim vlakom naš grad. On posjeti ovih dana neke zavode i druge znamenitosti, kao i samostan čč. oo. Franjevaca, gdje ga osobito zanimala negdašnja celica a sada kapelica sv. Franje, za tiim samostan milosrdnika i milosrdnica, akademiju, njezinu knjižnicu itd. Na kolodvoru bilo je više otmenih lica svećeničkoga i svjetskoga stališa, koja su se opraštala s visokim gostom. Presv. gosp. Janko Pavlešić oprosti se u ime Njeg. Uzoritosti kardinala-nadbiskupa kratkim govorom s pronuncijem. Na to se zahvali pronuncij na novo kardinalu-nadbiskupu, koj ga je tako liepo primio, gradskomu svećenstvu, gradjanstvu i svim, s kojimi je imao sreću obćiti rekav, da neće nikada zaboraviti na časove, koje je sproveo u Zagrebu. Pristupiv k svakomu pojedincu od prisutnih, oprostio se jo napose sa svakim, te se zahvalio na dočeku i oprostu.

— Dne 12. o. mj., a prije bolesti zapriečen, pokloni se uzoritomu gospodinu pronunciju takodjer presv. g. Tomo Gajdek u ime knjiž. družtva sv. Jeronima. Presvietli gospodin izruči u sinovskoj odanosti ovo družtvo milosti sv. stolice i Nj. Uzoritosti obećav, da će i u buduće raditi u onom duhu, u kojem je do sada radilo na boljak našega naroda. Na to spomenu, kako je ovogodišnja glavna skupština uzhitom primila pismo sv. otca i taj dogodjaj ubilježila u svoj zapisnik i zaključila, da se presv. g. predsjednik posebnim pismom zahvali sv. Otcu, a on da je zato poslao sv. Otcu knjige, da vidi, kako je družtvo odano apostol. stolici i da to koje hrvatsko pučko djelo riesi papinsku knjižnicu. Uzoriti se gospodin zahvali na tom poklonu rekav, da je vrlo želio viditi predsjednika družtva svetojeronims. a da se i sv. Otac za ovo družtvo zanima, jer širi pravu prosvjetu u narodu i da će On o radu toga družtva na novo izviestiti sv. Otca. Razgovoriv se zatim odulje s presv. g. predsjednikom, oprosti se š njim vrlo srdačno.

— Raspisuje se natječaj za dva vjeroučiteljska mjesta: *a*) za c. kr. nižu realku i preparandiju u Petrinji sa plaćom od 900 for.; stanarinom od 200 for. i petgodišnjimi doplatci od 200 for. *b*) za obću pučku dječ. i djevojačku učionu u Belovaru, od koje kateketa imade obavljati vjerouč. službu na kr. malom realnom gimnaziju, sa plaćom od 500 for. i stanarinom od 100 for. te sa nagradom od 262 for. 50 novč. za obučavanje u vjeri na gimnaziju. — Natjecatelji imadu svoje molbenice, obložene propisanimi dokazali i svjedočbami najkašnje do 11. listopada o. g. predati u nadbiskupskoj pisarni.

Za one, koji za vjeroučiteljsku službu još nisu osposobljeni, držati će se osposoblj. izpit dne 12. i 13. listopada o. g. tako, da će u te dane biti najprije pismeni izpit iz dogmatike, moralke, pastoralke i kateketike — za mjesto u Petrinji takodjer iz crkv. poviesti — a za tim ustmeni, na kom će natjecatelji imati sloviti govor o predmetu, kojega si sami izaberu i koji se kod kuće izradjen i na čisto prepisan imade molbenici priložiti.

— Kip Gospojin na kaptolu je dogotovljen do glava, kroz koje će prskati voda iz vodometa. Ovih dana bio je na pokus otvoren vodomet a naravno, da je malo ne cieli dan kip okruživalo pučanstvo, koje se divilo kompoziciji vodenih trakova. Mi se nadamo, da će kip za koj dan biti posve gotov i onda se blagosloviti.

Francezka. Većina predstojnika pojedinih kongregacija podpisala je izjavu, premda se nezna kako će taj vladin manever izaći. Republikanska lievica uz Gambetu srdi se strašno, da se dekreti neizvadjaju. Niti Freycinet ne može za sada ništa dok se nesastanu u listopadu komore, koje će imati reći, „da" ili „ne" posebnim zakonom obustaviti dekrete. Sve je napeto, katolici u nadi, da će ipak poslie podpisane izjave kon-

gregacije ostati, a skrajni republikanci u nadi, da će kongregacije ipak ostati kraćih rukava. Toliko se znade, da se ova izjava nejma svesti jedino na poticaj rimske stolice i biskupa, već da je skup nekih činjenica, koj je prinukao kongregacije na taj korak. Kongregacije neće nipošto svojom izjavom odobravati protucrkvene pretenzije republike već jedino obraniti sebe proti osvadam, što ih je izmislila vlada, da su redovnici politici i odpor proti državi. Tim se naravno dokazalo, da niti one niti Isusovci nisu zaslužili, što je vlada u svojih dekretih odredila proti njim.

Belgija. U Brüsselu sastao se je kongres tako zv. slobodomišljenika. Bilo je poslanika iz svih strana Europe i Amerike. Razumije se po sebi, da se je mnogo govorilo i predlagalo a i mnoga izlanula proti vjeri, katolicizmu, crkvi i svećenstvu. Neka Englezkinja Besant, suradnica englezkoga lista „The national Reform", izviesti kongres, da se sve više po Englezkoj šire ideje slobodomišljenika, kojim je glavna svrha ateizam i republika. Za nju nejma druge vjere nego vjera u čovječanstvo i neumrlost uma; neka si svećenstvo ima molitvu i nebo, ona voli rad, zemlju i čovjeka. Neki opet Amerikanac hoće, da se svi slobodomišljenici slože u francezkom načelu: nejma kralja, nejma svećenika, nejma Boga. Ako se ovo načelo poprimi, misli on, da nebude više rata i neravnopravnosti plemena. On želi revoluciju, da se ova načela ustvore. Kao sjedište toj bogohulnoj družbi bude odabran London i poprimljen članak, da će ova federacija marljivo širiti racionalizam i tako čovječanstvo osloboditi od vjerskih predsuda. — Reci tko, da to nisu misli onoga, koj se zove „otac laži."

* Jedan njemački gospodarstveni list donio je članak o degeneraciji Židova u Pruskoj i Bavarskoj. Na temelju statističkih podataka od god. 1871. dokazuje spomenuti list, da od Židova u razmjeru prama Nežidovom vrlo velik kontingenat na umobolne dolazi. Tako dolazi u Pruskoj na jedan milijun katolika 884 a na jedan milijun protestanata 847, dočim u istom razmjerju na Židove 1697 umobolnih. Još je veći razmjer u Bavarskoj. Tu dolazi na jedan milijun katolika 964, na milijun protestanata 925 a na židove 2862 umobolnih. Isto tako pada na gluhe, gluhonieme, sliepe itd. mnogo veći kontingenat medju židovi nego-li razmjerno medju katolici i protestanti. Misli se, da je tomu povod ženitba u bližjem rodbinstvu, premda je liberalna era i Židovom dopustila mješovitu ženitbu. Isti list ima i podatke o mješovitih ženitbah medju Židovi. Takovih je bilo u Pruskoj god. 1876. 256 od 221.712 ženitba, dakle 0.114 percenata; god. 1877. 219 od 210.357 dakle 0.104 percenata; g. 1878. 116 od 207.716 dakle 0·104 percen.

Poziv.

P. n. domoljubno hrvatsko svećenstvo!

Kako je diljem naše domovine jur poznato, stigla je ljetos gornje naše Zagorje, a navlastito upravnu obćinu Hum sa Kostelom i Plemenšćinom toli grozna elementarna nesreća, kakova težko da je ikada koji prediel Hrvatske stići mogla.

Trokratna grozna tuča te višednevna silna poplava pretvorila je ovaj spomenuti liepi zagorski prediel u podpunu pustoš. — Više hiljadâ ljudstva u ovom području skapava već sada od glada, a sigurnom propasti grozi se tim nesretnikom bližajuća se zima. — Bieda i nevolja te sirotinje neopisiva je — tek se vidjeti dade!

Da se toj do kraja uništenoj braći našoj barem u nekoliko pripomogne, ustrojio se je u Humu odbor za sakupljanje dobrovoljnih prinesaka, koji je potrebnu za to dozvolu jur od visoke zem. vlade dobio.

Taj odbor, komu je toli plemenita zadaća na srcu, uzima si slobodu, obratiti se naročito na p. n. domoljubno katoličko svećenstvo s usrdnom molbom i prošnjom, da po mogućnosti tim nesretnikom sabiranjem prinesakâ u novcu, živežu i drugih proizvodih u pomoć priteći izvoli.

Tiem će velečastnoisto učiniti djelo plemenito, uzvišenog svojeg stališa dostojno, dopripomoći najme spasiti nekoliko tisuća od gladi skapajućih hrvatskih kršćanâ. — Veleč. pako župne urede u ime sirotinje učtivo prosimo, da, sliedeć djelo milosrdja, skupljanje milostinje za naše nevoljnike u svojih crkvah odrediti, pa svoje pobožne župne ovce na darivanje u novcu i proizvodih sklanjati izvole. Ta zaista velika je kod Boga zadužbina, spasiti pogibajućega bližnjega od težke i naprasne smrti.

Darovane i ovako sakupljene prineske molimo na ovaj odbor u Hum pošta Rogatac priposlati. *)

Uzdajuć se u poznatu požrtvovnost našeg p. n. svećenstva, pa nadajuć se blagohotnomu odzivu, bilježimo s osobitim počitanjem

Odbor za stadajuće

U Humu dne 10. rujna 1880.

Predsjednik: *Hinko* barun *Kavanjagh* v. r. vlastelin.

Tajnik: *Milan Brezimšćak* v. r. stud. juris.

Dopisnica urednička.

Prečastnomu gospodinu Antunu Sučiću, kanoniku Pažkomu. Mi smo pročitali one rukopise Vaše *Sbirke iztumačenih obreda* itd., koju izdati kanite. Vaša namjera, da se uzvišeni obredi naši vrše što točnije i dostojanstvenije vrlo je liepa, a kako uložiste mnogo truda u djelo, ono bi svrhu i postići moglo. Nu da koristi ne samo Vašoj užoj domovini, jezik bi se morao prirediti posve prema onomu, što ga većinom danas u hrvatskoj knjizi čitamo. I slog i izbor rieči u Vašem je rukopisu takav, ter bi jedva Vašoj bližnjoj okolici ugodio. Ovako preradjen rukopis mogao bi se tiskati.

Mi pozivamo na predplatu za IV. četvrt i molimo dužnike, da se nas sjete.

*) Da se ovaj poziv sam sobom preporuča, uvidja svatko, zato ga i mi gg. braći preporučamo. Svrha je uzvišena i pred Bogom zaslužna. I mi smo pripravni primati prinose te ih odposlati na odredjeno mjesto.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 39. U Zagrebu, 23. rujna 1880. Tečaj XXXI

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Mješovite ženitbe.

(Dalje.)

4. Inovjerci vikali su, a i danas viču, da je intolerantna crkva katolička, kad stavlja ove uvjete mješovitim ženitbam. Ali je ta vika i s njihovoga gledišta uprav nerazumljiva, jer i oni jednako osudjuju takve ženitbe, a poimence iztočna crkva s istih razloga, s kojih i naša, ter stavlja jednake uvjete, samo još bolje uoštrene.

Dok medju protestanti nije zavladao posvemašnji nehaj u vjeri i oni su mnogo držali do 24. članka svoje vjeroizpovjesti, koji glasi: „Proinde, quotquot religionem veram reformatamque profitentur, *non debent infidelibus, papistis aut aliis quibuscunque idololatris connubio sociari, conjugium cum illis contrahendo, qui aut improbitate vitae sunt notabiles, aut damnabiles tuentur haereses,*"

Iztočna crkva pako nevaljanom smatra ženitbu, koju njezin vjernik sklopi s „haeretikom", t. j. onim, koji se s njom ne slaže u kojem temeljnom članku vjere. *) Ženitbu pako s „razkolnici", t. j. takovimi, koji se ne slažu s njom u podredjenih pitanjih smatra doduše valjanom, ali nedopuštenom.

Dopuštajuć ju traži uviek, da se sva djeca uzgajaju u njenom krilu. Taj zahtiev tako je oštar, da konstitucija Justinijanova od g. 530. baštine lišava svako diete, koje je uzgajano u vjeri „razkolničkoj", kamo ubrajaju i nas „Latine." Uzgajaju-li se na razkolničku sva djeca, gube pravo na baštinu sva, te ih u tom pretiču rodjaci; a kad ne ima rodjaka, imovinu si ovakve djece prisvaja država. Ako bi otac „pravoslavni" nakon mješovite ženitbe prešao u „razkol" ne bi to djelovalo ništa na djecu prije toga čina već rodjenu i u „pravoslavnoj" crkv. krštenu. Primi-li od dva supruga „razkolna" jedan vjeru „pravoslavnu", odmah se sva djeca krstit moraju u toj crkvi. *)

5. Kad katolička crkva uvidi, da u posebnom kojem slučaju mješovita ženitba nije toliko vjerenikom pogibeljna, ona im ju na molbu njihovu dopušta. Nu moraju imati vrlo važnih za to razloga. Takovi su n. pr. da će lahko preći koja akatolička osoba ili možda obitelj u crkvu katoličku; da se ukloni sablazan, jer je možda zaručnica ozloglašena ili noseća itd. **)

Dozvolu daje sv. stolica. Benedikt XIV. kaže, da vlast imadu jedini pape „*exclusis episcopis.*" A Pio VII. spominje, da te vlasti nisu pape u Europi nikada biskupom dali: „Apostolica sedes aegre admodum multaqueque cum cautione ad periculum perversionis quoad fieri posset removendum, *nec nisi gravi aliqua intercedente causa, eaque fere publica,* licentiam hanc consuevit impertiri. *Episcopis vero, licet instantissime postulantibus, eandem licentiam dare, in Europa praesertim, nunquam concessit.*" Prema tomu kaže i naš Naputak: „Jedino svetoj stolici . . . pridržano je, podieljivati oprost . . . pri različnosti vjere medju katolici i kršćani nekatoličanskimi." ***) Biskupi Ungarije i Hrvatske †) opraštali su ipak iz stare navade i u toj zaprieci bez posebne dozvole apoštolske stolice, što je ona znala, o čem ipak prigovorila nije. Ali sada biskupi Zagrebački imadu

---

*) Μὴ ἐξέστω ὀρθόδοξον ανδρὴ αἱρετικῇ συνάπτεσται γυναικὶ, μήτε μην αἱρετικῷ ἄνδρὶ γυναῖα ὀρθόδοξον συζεύγνυσθαι ἀλλ' εἰ καὶ φανείη τι τοιοῦτον ὑπὸ τινὸς τῶν ἁπάντων γινόμενον, ἄκυρον ἤ ἡγεῖσθαι τὸδ γάμον, καί το ἄθεσμον διαλεσθαι συνοίκεσιν. (can. 72. Trull.) Isto izvode učitelji crkvenoga prava iz kan. 31. sabora Laodicejskoga i 21. kan. sabora Kartažkoga.

*) Vidi dr. Jos. Zhishman: das Eherecht der orientalischen Kirche. S. 538. 539. — Po zakonu od 9. rujna 1853. Srbije svu djecu mješovitih ženitba smije krstiti jedino svećenik narodne crkve. (Sbornik VII., 88.).

**) Bangen IV. 20.

***) §. 79. Nap.

†) dr. Liebald. Kat. ženitb. pravo, II. izdanje; str. 60.

od sv. stolice posebnu povlast, da mogu i od te zapreke opraštati. Koliko smo doznali imao ju je već pokojni Haulik, a dala je sv. stolica tu povlast, jer je velik broj grčkoistočnjaka, s kojimi spremiešani naši živu.

6. Kad dobe dozvolu onda vjenčanju više ne ima zapreka. Nu nastaje sada pitanje dvojako: *a*) koji svećenik može valjano prisustvovat vjenčanju, da-li samo katolički, ili može to učiniti i akatolički. A zatim *b*) prisustvuje-li akatolički, kako će on prisustvovat.

a) Na temelju dekreta Tridentinskoga „Tametsi“ odgovor je na prvo pitanje, da obćenito valjano prisustvovat može župnik katolički, koji je nadležan katoličkomu ženitbenomu drugu, kao župnik njegovoga pravoga ili nepravoga boravišta, ili koji drugi svećenik dozvolom njegovom ili njegovoga biskupa. Prema tomu se i veli u §. 19. gradjanskoga ženitbenoga zakona: „Pri ženitbah medju kršćani katoličanskimi i nekatoličanskimi ima se očitovanje učiniti pred duhovnim pastirom katoličanskim.“ *) Nu to valja za one krajeve, gdje je po ustanovi istoga sabora ovaj dekret proglašen svetčano kao dekret sabora barem prije trideset dana. **) A gdje taj dekret kao takav proglašen nije, ili gdje je sv. stolica izdala iznimni zakon, da u stalnih zemljah ne veže ta forma Tridentinska, te ako drugi ženitbeni drug ma na koji način nije vezan na nj — onda će biti valjana mješovita ženitba, makar je skopljena bez forme Tridentinske, dakle i pred akatoličkim svećenikom.

Što se napose tiče nas, naredbe sabora Tridentskoga za rana su uvedene ovdje u život. Medju ostalimi i ženitbe su sklapane po formi Tridentskoj. Glede mješovitih odredjivao je i §. 15. zak. čl. XXVI. 1791., da može prisustvovat valjano samo katolički župnik.

Ove ustanove i crkvene i državne bilo je tim teže vršiti, čim je više vladat počeo indifferentizam vjerski, čim više se je u kojoj zemlji dizalo akatoličkih obćina, o kojih se je, s raznih razloga moglo dvojiti, da-li ih veže forma Tridentinska. Pogotovo bilo je to težko onda, kada su se njeke akatoličke vlade digle, da u tom pitanju navrnu vodu na svoj mlin, ter su zakonom priečit uzele, kako katolički ženitbeni drugovi ne budu mogli vršiti uvjeta, pod kojimi im je crkva takvu ženitbu dopuštala. *) Kolika je pometnja uslied toga nastala, i kolikim je zlom to urodilo po kršćanski život po Ruskoj i Pruskoj pripovieda žalostna nedavna poviest. **)

Kad se je i po Ugarskoj naselilo i razgranilo množtvo raznovrstnih vjerskih sljedba jednake neprilike s Pruskom braćom svojom osjeti i episkopat Ugarski. ***) S toga je Rožnavski biskup Antun Andrasy potaknuo u Rimu ovo pitanje. U svojoj spomenici kaza on, da se po Ugarskoj kod mješovitih ženitba ne drži forma Tridentinska, dapače našlo se je slučajeva, gdje su i čisto kat. ženitbe bez te forme sklopljene bile. Hoće-li oni dakle proti toj formi sklopljene ženitbe smatrati i proglasiti ih nevaljanimi, ili ne bi-li se možda i na Ugarsku protegnula deklaracija Benedikte XIV. †)

Na ovaj podnesak odgovorio je sbor samo obćenito, da ne odobrava mješovitih ženitba, makar su sklopljene i pred katoličkim svećenikom. ††) Ovaj odgovor nije naravno mogao zadovoljiti biskupe, pak su opet i opet zatražili, neka se propiše točnije način, kako mogu i kako moraju se vladat u pitanju mješovitih ženitba? S toga je otišao biskup Csanadski u Rim, gdje je u svojem podnesku potanje razlagao to pitanje, naročito s obzirom na grčkoistočnjake.

Pošto je kasnije i primas Ugarski poslao u Rim spomenicu od 4. ožujka 1841., gdje je spomenuo, da dekret Tridentski u Ugarskoj pravno ne postoji, izdao je papa Grgur XVI. dekret

*) Qui aliter, quam praesente parocho, vel alio sacerdote de ipsius parochi seu ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annulat. (Sess. XXIV. decr. de reform matrim. cap. 1.)

**) Decernit insuper (synodus), ut hujusmodi decretum in unaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, a die primae publicationis in eadem parochia factae numerandos. l. c.

*) Gradj. zak. Pruski, dio II., nasl. 2., §§. 74—78.; naredba kralja Pruskoga od 21. stud. 1803.; dvor. naredba od 17. kol. 1825. itd.

**) Vidi o tom i Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte. Von Prof. dr. J. Hergenröther. Zweiter Band. 2. Abth. S. 661 f., 799.856 f. f., 865 f. 1053.

***) dr. Hergenröther, l. c. Ndl. Ivan Cherrier: Institutiones historiae ecclesiasticae N. F. Tomus IV. §. 130, p. 367.

†) Za akatoličke i mješovite ženitbe u Hollandiji i Belgiji izjavi taj papa: „. . Si forte aliquod hujus generis matrimonium Tridentina forma non servata, ibidem contractum jam sit, aut inposterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas Sua, *matrimonium hujusmodi, alio non concurrente impedimento, validum habendum esse, et neutrum ex conjugibus, donec alter eorum supervixerit, ullatenus posse, sub obtentu dictae formae non servatae, novum matrimonium inire.* .“ (Bull. Bened. XIV., I., 53.)

††) Roskovany: De matr. mixt. II., 540.

od 30. travnja 1841., po kojem „neće neprisutnost katoličanskoga župnika pri ženitbah medju katolici i kršćani nekatoličanskimi bit dovoljna, da bi radi nje ženitba bila nevaljana.“ *) I od to doba ima se kod nas „kao zakonito smatrati privoljenje, koje po vjernicih bude učinjeno pred duhovnim pastirom stranke nekatoličanske i u nepritomnosti župnika katoličanskoga.“ **)

b) U ovom dekretu Grgura XVI. odgovoreno je odmah i na ono drugo pitanje: kako će najme takvoj ženitbi prisustvovati katolički svećenik.

Po obćenitom crkvenom pravu valja u takvu slučaju uviek tražiti, jesu-li vjernici pristali na uvjete, koje im katolička crkva stavlja, ili nisu na njih privolili. Ako su privolili, ako naročito akatolički ženitbeni drug dade tako zvani „reversal“ može katolički svećenik takvoj ženitbi u cieloj našoj monarkiji, osim Tirola, prisustvovat posve aktivno, t. j. onako, kako i svakoj drugoj, posve katoličkoj ženitbi. Jedino ne može im dati blagoslov pod misom „pro sponso et sponsa.“ A ne bi mogao aktivno prisustvovati onda samo i u ovakvu slučaju, kad bi vjernici poslje toga spremni bili poći pred crkvenoga službenika akatoličkoga, ili su pred njim možda već i prije bili.

(Dalje će sliediti.)

Kršćanska ljubav i jedan predlog.

Od kada sam svećenikom vidih tisuće, nekoliko sati, dan dva stare djece. — Sva bijahu nejačka: neko bilo razvito, neko kržljavo, neko spavalo, neko plakalo; plačem uvadja se čovjek u sviet. Što je tomu uzrok? može biti nagla ne nadana promjena zraka. — Možebiti i nutarnji razlog: ono jačega tiela, jačjega je duha, ono slabo, a u slabašnom tielu slaboga je neproničava duha, — Ono jako pružalo nadu, da će se odhraniti, ono slabo, kao da neće odrasti. Tu bi se oko moglo prevariti. Slabo nježnom brigom roditelja ojača, jako, zapušćeno okržljavi, ako ga roditelji zanemare; ili, ako po smrti roditelja mlado, pade na brigu nezdušnih odgojitelja za plaću; — takovo se sirotče na prvi pogled prepozna: tupo je, plašljivo, uma je nerazvitoga, raste kržljavo, zapušćano — odraste k ničemu valjano, k ničemu sposobno. Takova djeca, poslie momci i djevojke na teret su sebi i obćini.

Tko je tomu kriv? U selskih zadrugah ili samšćini po novom ukusu, neke su žene svojom brojnom djecom obterećene; neke su bezdušne i ljutoga srca, kad prodje mimo sirote, nogom ga pahne, sune, ne da ga rukom pridigne i liepom besjedom pogladi, ohrabri, na dobro skrene, razveseli — udovice u kući, kadgod same bez ikakove brige i napasti, plaču, grizu se i oko sebe ujedaju, kao, da je tko kriv, da je muža preživila, da je na samovanje osudjena — ozlovolji sama i zlovoljna nevidi pred sobom sirote, da joj pomože, da ju preda se uzme, uči, opominja k dobru nakreće, odraste-li i ojača zapušteno diete osvetiti će se onim krivim, da je bez odgojenja i nekretanja odrastlo. Za tim jauci i tužbe od kućana i udovica. Jer ih ne učiste: znali bi pošteno; jer ih ne ljubiste, neljube vas; jer ih ne karaste, karaju vas, jer ne opominjaste, opominja vas neide diete u tudje, odnose vaše, jer ne rekoste, ne hrvaj se s drugimi, tuku vas i bacaju vas, starce u zapećak i preko praga; jer nehraniste, nego po preko dobaciste koricu, ne dadu vam k stolu, jer neodjenuste, nedadu vam predivo sijati. Dionicu sirotinskoga zemljišta obdjelavaste, od njegovoga nedadoste, morda zapiste i potratiste.

U gradovih drugčije stime. U gradove se steče i nagomila koje kakova čeljad, za kojekakovim poslom, namjerom u tutanj: u gradu ima gospode — liepo gospodi biti će i meni — netko je zanatlija, netko služica, netko službenik, činovnik, netko vojnik, netko djak; djak neki dostigne svrhu svoju, neki iz kojekakvih uzroka na pol puta sustane. Nekoga stigne u gradu, u školah sreća, nekoga sreća ostavi neimav mara, da ju pridrži, prisnubi, netko se oženi, netko se uda. Pozakonjenim nedostaju sredstva, da djecu uzgoje, nezakonski se djece srame, te ju, ako je moguće razbacaju drugim, ili zapušćaju. Mlado je, narav ih na zlo vodi, malo njih narav mučnim i žilavim bojem svlada. Neki lahkoumni indiferentnih u sramoti nejma — živu od danas do sutra, što ih briga dalje, ako njim dotiče; neki se sljubi živom mišlju, da će se laglje uzdržati i protuć. Sastanu se dvojica, svako nosi svoj svežalj, čime se u sviet odpravilo, na cesti idu u Hrvatsku. Kako se na cesti sastali, tako se, za koju godinu rastali, s tom razlikom, da onda bijahu dvojica, a sad dvoje, troje više. Kamo će, kuda će višak?

*

*) Nap. §. 38.; Roskovany l. c. II. 811—816.

**) §. 19. gr. ženitb. zak. S ovim neka se prispodobi srbski zakon od 9. rujna 1853., uslied koga mješ. ženitbe bilo s latini, bilo s evangelici mora blagosloviti mjestni svećenik narodne crkve, da budu pred državom valjane. Za tim ukazi Petra I. cara Ruskoga od 17. travnja 1719. i 18. kolovoza 1821., koje ukaze podpisa i na sve pokrajine Ruske protegnu car Nikola g. 1831. i gdje se veli: „da se ni jedna mješovita ženitba, koju bi blagoslovio bilo latinski, bilo grčko-sjedinjeni svećenik ne može valjanom smatrati, doklegod ju ne blagoslovi ruski svećenik. Što više. Ruski kaznjeni zakon od god. 1845. u §. 2068. kazni globom od 5 do 50 rubalja, ili suspenzijom od 2 do 6 mjeseci ili gubitkom službe onoga svećenika rimokatoličkoga, armenogregorijanskoga, armenokatoličkoga i protestantskoga, koji bi vjenčao „pravoslavnoga“ vjernika s osobom druge kršćanske sljedbe prije, nego-li je vjerenike vjenčao „pravovjerni svećenik.“ Pak smo ipak mi kat. intolerantni!

Muka občini, gdje se rodiše nezna za nje, jer se sami na toliko neprijaviše, da bi u broj občinara primiti bili — a redarstvo? Kod kršćenja zataje kumovi, pravo ime i prezime matere nezakonita djeteta, odtuda veliki mutež i briga, protraživanje, napokon nezna diete sad odrastlo imena roditelja niti svojega prezimena i time kvaruje; jer nemože svoje poriеklo dokazati — rodna občina, njegova niti njezina, neće si teret na prtiti da ne zakonsku djecu u tudjem svietu rodjenu prime i odgaja; obe ih občine od turkavaju. Odkuda občinam toliki novac, da svu takovu djecu odgajaju? Nevelim, da je svuda tako, i da toga mnogo imade, po hrvatskih selih nije se znalo takovo zlo i ne zakonitih bijaše malo i ta se u kući uz mater hraniše te su barem za materina žića bila obskrbljena. — Dojde zlo koje na selu, a u gradu kamo se bolnije osjeća; dodju zla vremena, dodje bolest, dodje slabost, dražina, ne zaslužba, djeca se ne mogu kod kuće hraniti: turna se iz kuće! što će od takovoga djeteta narasti? Prosjak — dok je nejačko, lienčina, poslje otimačina, kradljivac. Zanemarena djeca postanu gruba, svojevoljna, nesnosljiva, nemarna, pogibeljna osobi i imetku.

Idite na trg u ulicu kojega našega grada, koja se djeca obojega spola, mužka i ženska, jakare, navlače, kunu, nepodobšćinu govore i zbijaju! kada vide gospodina prolaziti, eto ih: prosim, mama mi je bolestna, nejma kruha, danas ni sam ništa jeo —: to su većinom djeca u sviet turnuta, da se sama hrane, jer posao i zaslužba roditelja ne smaže hranu.

Čula se kod nas riеč: popravionica. Za popravionicom viču učitelji, odgojitelji. Popravionica bi takovo zapušćano djete skrenula na krepostan put, otela bi diete roditeljem; što nemože učiona, nadoknadila bi popravionica. Da je tako, ničemu se nebi srdačnije seljak i gradjanin veselio. Niesam čuo, je-li se tko uhvatio posla, jel tko poslu na čelo stao, niesam čitao osnove tomu zavodu. Kod nas se sve od vlade očekuje. U inih državah, kao da takav podhvat lahkom rukom ide i u tili čas procvate. U Beču ima utočišće sirotčadi, uzvišena se gospoda o tom brinu a u Francezkoj ima toga više.

U Osieku, da će se ustrojiti ili je jur gotovo sirotišće, i da su sirote udomljene, da su spreme za gombanje pripravljene — i da na opatice, koje će istom dojti od nekuda, i ikada zavod predavati i u zavodu nauk i odgojivanje voditi, jur viču. Sastala se u nekom gradu Francezke u suton milosrdnica s nejačkim i zapuštenim ženskim sirotčetom. Tronuta, pokaže svećeniku svojega samostana diete: što ću? Potražite za večeras, kruha sobicu i slame djetetu, odgovori svećenik, za drugo će Bog skrbiti. U istinu, tamo je sada prostran zavod, stanje i gospodstvo sa svimi strukami, gdje same samcate djevojčice oko posla posluju poljskoga: pastirice su, ćobanice su, kopačice su, mljekarice, švelje, kuharice, uče se k svemu, što dobra i valjana planinka u kuću i oko kuće radi; a kad na vrše petnaestu godinu, izučene prodju u sviet u službu, u službi su vjerne i gospodaricam mile. Mnoge se vrate, pak ojačale i težji mužkački posao obavljaju. Tko je pomogao zavod od ničesa podignuti, tko bistri nadstojniku um, tko čini pomagače stalnimi i strpljenimi? Kršćanska ljubav. Charitas nije kao svjetovna ljubav, ona je nutarnja ćut, koja nejma obzira na se, niti na predmet nego se iz uzvišenoga osjećaja bez nagrade, bez dobitka na ovom svietu, te se kad god velikom uvredom i prezirom nagradjena žrtvuje. Charitas ne laže, ne hini — dočim ljubav može lagati i hiniti, charitas putuje svietom, otvara vrata siroti, ubogu i bolniku i neumniku, sve tieši, sve uči, njeguje, opravlja. Svjetovna ljubav samo svoj predmet obožava, dok traje Charitas traje do smrti, u poslu nalazi nasladu, u brizi jakost, u zapušćenu nježnost, u bolestnu zdravlje, u smrti slobodu. Charitas u srcu kršćenoga čeljadeta to većma plamti, dok ne uzkipi srce i tielo od velike žestine za dobrim djelom. Charitas djelotvorno kaže kako se Bogu drago bližnji ljubi. Charitas, razkovala roblju okove, osnovala bolnice, udesila čovjekoljubna družtva, koja se za sve članove u raznih i mnogo vrstnih opasnostih i potreba brinu. Charitas je cviet i svojina katolicizma, neću reći, da i odpadnici neimadu brigu s bližnjem, da neimadu čovjekoljubnih zavoda, nu tako i u tom smislu kako ih razprostire i osnuje katolička crkva, takoove neimaju. Charitas katolička u njegi malenih, u pestovališćih, u bolnicah ničim se nedade nadoknaditi, jer manjka luč nebeska, koja ogrieva srce i razvija jakost. U kojem zavodu nezavlada Charitas, gdje nejma sieva božanskoga, mnogo se tu nalazi svjetovnoga, sebičnoga. U kojem narodu charitas necvate, neplodi, nejma pravoga katolicizma; tuj je nastao indiferentizam u vjeri, u vjerskih stvarih, u nevolji bližnjega. A gdje tako, tu se oglušilo pomagaju, nejma milosrdja: ima samoubojstva, ima pogana, nesmiljenja, ima uapšenika, koji nebi bili, da ih zagrlila Chriatas.

Sjetih se. Mi imademo skoro u svakom gradu kuću kamo se spremaju ostarjeli, nemoćni gradjani zanatlijije; imademo bolnica gdje se vidjaju ovakovom bolesti udareni, imademo u Zagrebu i drugo družtvo milosrdja, koje siromasim podjeluje koječega: obuću, odjeću, drva i podporu novčanu: svi ti zavodi koristni su i mnogo pomažu, nu meni se čini, da im nešto manjka. Družtvo sv. Vinka istina svojom molitvom i radom čini mnogo dobra. Nu izvana neznam, da-li se za nj mari. Po našem sudu će to družtvo uzpiriti pravu kršćansku ljubav, osobito sada, kad je elementarna nesreća snašla mnoge krajeve, ako si izvan Zagreba, nadje podružnice. U nju valja pribrati i svjetovnjake. A sjetio bi i visoki sabor te duhovnu našu oblast na ovaj predlog, kojega predlažemo evo sa slunjskih brda.

Tko bi sve to pokrenio, sakupio: Tada će se osnovati i oživjeti obće sirotišće.

Kada se smije ozivati?

(P. Leber.)

Prije nego-li na to pitanje odgovorim moram spomenuti, da je sabor Tridentinski u sjednici 24. gl. 10. zabranio svečano vjenčanje od pepelnice do 1. nedjelje po uzkrsu i od 1. nedjelje adventa do bogojavljenja. Njekoji argumentiraju i kažu, kad nije dopušteno svečano vjenčanje nije dopušten niti ozov. Molim svakoga, neka uzme direktorij nadbiskupije zagrebačke i naći će na IV. strani rieči S. Congreg. Conc. koje kažu: „Denunciationes matrimoniales possunt fieri eo tempore, quo nuptiae prohibentur. „Odatle jasno sliedi da ozovi nespadaju na svečanost ženitbe, te da se mogu svake nedjelje i zapovjedanoga blagdana obaviti, a to tim više, jer je direktorij „auctoritate" uzoritoga nadpastira izdan i svaki se može nanj osloniti. Priznajem da nisam u vrieme, kad je zabranjena solemnitas nuptiarum nikoga ozivao, ali to samo zato, jerbo u ovoj župi nije to običaj, a ja nisam htio toga uvadjati. Velim dakle da je po mom mnienju u rečeno vrieme slobodno ozivati. Znadem da će se njeki tim slagati a drugi neće. Onim, koji misle da nije slobodno u spomenuto vrieme ozivati, priskočiti ću u pomoć s jednom naredbom pok. nadbiskupa Haulika od 31. siečnja godine 1845.

Naredbu ću navesti doslovce, jer ju malo tko imade, glasi evo ovako: „Eo isthic observato; quod nonulli animarum Curatores in obversum (?) S. S. Concilii Tridentini sess. 24. c. 10. de ref. matr., denuntiationes S. matrimonii Sacramento praemittendas, ipso festo Epiphaniae Domini aut plane Dominica idem festum praecedente instituere adsueverint; Dominationes Vestrae hisce provocantur, ut in futurum provocato universalis Ecclesiae, quoad tempus servandarum solemnitatum nuptialium praecepto sub gravi casum in contrarium incurrenda responsionis onere ad amussim sese conforment." Georgius m. p. U toj naredbi pokojni nadpastir svoju zabranu osniva na dekretu sabora Tridentskoga, ja sam listao sav taj traktat, ali nisam mogao zabrane glede ozova naći nego „nuptiarum solemnitas." Priznajem, da pojedini biskup može u svojoj biskupiji zabraniti, ako za shodno pronadje ozov u zabranjeno vrieme za svečano vjenčanje, priznajem i to, da je i gore rečena naredba valjala za nadbiskupiju zagrebačku, prem nije pravo obrazložena; ali odkako u diecezanskom direktoriju stoji, da se može i na one nedjelje i blagdane ozivati, kada je zabranjena solemnitas nuptiarum, mislim, da župnik svaki smije ozivati.

Djetca, rodjena za postojećega braka, od drugoga, a ne zakonitoga otca.

(Piše Rikardo Filipašić.)

Slučaj, što ga je g. P. Leber u broju 38. „Katol. Lista" priobćio, kako ga je g. pisac sasvim po pravu riešio, da se naime diete Katino, koja već 3 godine nije bračno obćila sa svojim zakonitim mužem Ivanom — dakle obćenito nezakonito, ima ubilježiti u maticu kano zakonito, činit će se mnogomu, komu zakonske ustanove i rešitbe odnosnih oblasti dovoljno poznate nisu, svakako čudnovat; pa ipak se ovaj slučaj neda drugačije valjano riešiti. Sličan, da nerečem skoro isti slučaj, nalazim u 1. svezku ovogodišnjeg linačkog periodičnog časopisa „Theologische-praktische Quartalschrift" str. 144-145. te je ondje riešen upravo onako, kako je svoj slučaj na temelju obćeg gradjanskog zakonika riešio g. Leber.

Nu pitat će tkogod: kako to, da se diete očevidno (u obće sudeć) nezakonito, ima u maticu ubilježiti kao zakonito, sve dotle dok zakoniti brak postoji? Jednostavno za to, jer zakon u takovu slučaju vojuje za zakonitost djeteta te nikom nepristoji pravo diete nezakonitim proglasiti, niti svećeniku, kao voditelju matice, niti političnoj oblasti, pače ni istoj vladi, do-li jedinomu sudu, koj u takovu slučaju ima odlučiti. To će nam namah razjasniti jedan dekret vis. dvorske kancelarije od 24. lipnja 1801. br. 10.493., u kom se medju ostalim ovako govori:

„U onom slučaju, gdje suprug želi, radi svoje duge odsutnosti, djetetu za postojećega braka rodjenomu, zakoniti porod poreći, mora on svoju odsutnost kroz čitavu godinu dana i po majci zbilja počinjeni preljub sudbeno dokazati."

I dalje: „Najnaravnije je dakle, da se djeca, koja se rode od majke za postojećega braka, u knjigu rodjenih kao zakonita uvedu. Jer prvo: neima o valjanosti pravne zasade: Pater est, quem justae nuptiae demonstrant, nikakove sumnje. Doklegod dakle j u s t a e n u p t i a e postoje, što neprestaju biti ni uslied duljega odsuća suprugova, nemože se dušobrižniku priznati pravo, za postojećega braka rodjenu djecu po svojoj domisli, bez predhodne sudbene odluke, uvadjanjem u maticu rodjenih nezakonitom graditi. Drugo: pristoji jedinomu suprugu pravo, zakonitost poroda pobijati, nu i on to mora svagda činiti onako, kako to zakon zahtieva. K tomu suprugu istina pristoji p r a v o, ali nipošto d u ž n o s t sumnjati o zakonitosti djeteta. Svidi-li mu se dakle šutiti — to mu nitko u tom prigovoriti nemože."

Ovo će nam još jasnije predočiti konkretan slučaj, što ga navodi Gassner: „Handbuch der Pastoral" sv. II. str. 205. Evo ga:

Supruga N. N-ova rodila je u sedmom mjesecu iza sklopljena braka diete; ona je priznala, da diete nije od njezina supruga, nego od drugoga mužkarca, s kojim je imala prije poznanstvo; suprug se ustručavao priznati diete svojim. U pogledu toga ubilježi župnik diete kao nezakonito. Iza smrti spomenutog supruga pobijali su baštinici zakonitost djeteta. Uslied toga izdade vis. dvorska kancelarija dne 19. rujna 1811. br. 13.867. moravskomu guberniju sliedeće riešenje: „Postupak župnikov bio je skroz protuzakonit. Dušobrižnik nije vlastan o zakonitosti djeteta, koje se rodi od zakonito vjenčane žene, sumnjati. Njemu nepristoji pravo na uštrb prava dječjih

tvrdnju supruga majčina, da on nije otac djetetu, niti izjavu svoju sramotu priznavajuće matere, da je ona diete od drugoga začela, usvojiti, te se postaviti sudcem u pogledu dječjih prava. Niti guberniju kao političnoj oblasti nepristoji u tom pravo odluke. Diete, rodjeno od zakonite žene N. N. iza sklopljena braka imalo se po župniku ubilježiti kao zakonito te zakoniti porod poricajući suprug po župniku naputiti, da stvar kod suda potjera i samo na temelju pravomoćne izreke sudca, da je ovo diete izvan braka začeto te da nije diete sa majkom vjenčanog supruga, imala bi se izvesti preinaka u knjizi rodjenih. — Budući se dakle protupravni koraci moraju izpraviti, to ima gubernij župniku naložiti, da pomenuto diete u maticu rodjenih kao zakonito uvede. Niti dušobrižnik, niti gubernij ili druga koja politička oblast neima prava, diete, koje se rodilo iza sklopljena braka, nezakonitim proglasiti, nego im je dužnost djecu matere, kojoj muž još živi ili udovice, kojoj muž još nije cielih deset mjeseci mrtav, kao zakonitu ubilježiti i samo suprugu materinu pristoji pravo pred sudom proti zakonitu porodu djeteta sumnju podići."

To je, mislimo, dosta jasno. Ako bi pako tko rekao, da je tako nekoč bilo, nu da sada nije više tako, tomu moramo kazati, da se takova riešenja i odluke i u novije vrieme izdavaju; medju ostalimi eno mu n. pr. odluke državnoga ministarstva od 27. kolovoza 1861. br. 7719. kod Gassnera l. c. str. 207.

Odavle sliedi, da se djeca, koja se rode za postojećega braka, pa makar se rodila od nezakonitoga otca, imadu ubilježiti u maticu rodjenih kao zakonita — za to, jer to zakoni zahtievaju.

A to valja i za djecu, koja se rode prije sedmoga mjeseca iza sklopljenoga braka; i ona se imadu ubilježiti kao zakonita u maticu rodjenih.

Instrukcija od god. 1813., koje se medjutim, kako Gassner (l. c. str. 203.) veli, ni sama državna uprava u toj točki više nedrži, nalaže doduše voditelju matice, da diete tek onda ubilježi kao zakonito, ako je dokazano, da roditelji već živu sedmi mjesec u braku ili da suprug, ako joj nije punih šest mjeseci sa materom vjenčan, bar prizna, da je on otac djeteta. Ali je instrukcija od g. 1813., ovdje imala na umu — kako isti Gassner na str. 202. veli — samo paragraf 155. obćeg gradjanskog zakonika, po kom pravna predmnjeva nezakonitoga poroda ima mjesta kod one djece, koja se, istina, rode od vjenčane žene, nu prije sedmoga mjeseca iza sklopljena braka. Nu odmah sliedeći paragraf 156. ograničuje predjašnji tim, što kaže, da ova pravna predmnjeva dobiva tek onda svoju krepost, ako, muž, komu prije vjenčanja nije bilo poznato stanje njegove vjerenice, najdulje za tri mjeseca iza kako je doznao za porod djeteta, prigovori njegovoj zakonitosti. Po paragrafih 138, 158 i 159 obć. gradj. zakonika vojuje za svu po supruzi za vrieme postojanja njezina braka rodjenu djecu predmnjeva zakonitosti (praesumtio legitimitatis), od koje se predmnjeve po dekretu vrhovnoga sudišta od 15. lipnja 1835. izuzimaju samo djetca rodjena od supruge sudbeno razstavljene (razumieva se iza desetog mjeseca od dana razstave; par. 138. obć. gr. zak.) — Zakonu je dakle primjereno, da se takodjer diete rodjeno prije sedmoga mjeseca iza sklopljena braka upiše u maticu kao zakonito, prije nego-li se zatraži od dotičnoga supruga, da prizna diete svojim. Dotičnoga pako supruga valja odmah uputiti, da kod suda u otvorenom vremenu (za vrieme od tri mjeseca dana) prigovor stavi. Dotle pako neka voditelj matice ostavi diete ubilježeno kao zakonito. Kad mu stigne odluka sudbena, da diete nije onoga otca, kojemu je pripisano i da nije zakonito — onda mu je tek slobodno izvesti preinaku u matici, nu sam nije u nijednom slučaju vlastan posumnjati, a još manje ubilježiti takovo diete nezakonitim, makar se ono rodilo i prije sedmoga mjeseca iza sklopljena braka.

Skupiv sve ovo, što nalazimo u raznih naredbah, riešenjih i odlukah, stvaramo si sliedeći zaključak, koga se u praksi i držimo: Nijedno diete, koje se rodi za postojećega braka nesmije se ubilježiti u maticu rodjenih kao nezakonito, rodilo se ono u sedmom mjesecu iza sklopljenog braka ili prije sedmog mjeseca, dok se god sudbeno nedokaže, da je diete zbilja nezakonito.

Isto, premda drugimi riečmi, nalazimo u izvrstnoj knjizi „Institutiones Theologiae pastoralis" Auctore Johanne Berengo str. 140: „Qui filii aliquo stante matrimonio nascuntur, semper in regesto adscribendi sunt marito, quantumvis aliunde certissime constet, eos ex matris adulterio prognatos. Immo si maritus hac de re conqueratur, parochus eum remittere debet, ut rem juridice, si fieri potest, comprobet, sed interim parochus non obstantibus querimoniis, in regesto nomen conquerentis viri exscribat, eique baptizatum infantem ceu filium attribuat."

Ako smo medjutim u čemgod pogriešili, molimo, da nas tkogod o boljem uputi. *)

Dopis.

U Koprivnici 14. rujna. (*Blagoslov obnovljene župne crkve na Bregih kod Koprivnice.*) Lani smo s udivljenjem i pravom duševnom radošću gledali prekrasno uredjenu crkvu u Velikom Bukovcu, neznajuć, da-li bi se bolje i radovali nad krasnom i ukusnom slikarijom, koju no je naslikao vrlo vješto Jakov Brolo, i nad liepim križnim putem, za koj je pravio okvire i vješto te liepo načinio koprivnički stolar Josip Rogina. Uz želju, da još Bog dulje uzdrži revnoga godjašpršta i župnika Josipa Šavora, koj je znao toli liepo urediti svoju župnu crkvu, a pristala bi u svakom i većem gradu, očutio

*) U koliko je riešeno ovo pitanje, uviditi će naša gospoda pisci iz okružnice, koju će, kako čujemo, skorih dana izdati naša duhovna oblast. Ured.

bi sjegurno svatko iz srca želju, da nadje u nabožnoj revnosti i pregnuću još mnogo čestitih nasljednika. — I eto brzo nam se izpunila želja! Na 8. kolovoza o. g. pozva nas veleč. gosp. Karlo Legin k sebi na Brege kraj Koprivnice. I tu se imala blagosloviti obnovljena župna crkva. Ako vam kažem, da je i ovdje slikao isti slikar Jakov Brolo, biti ćete osvjedočeni, da je djelo valjano. Pa i jest: sve je liepo, sve prama crkvenom ukusu, te mora omiliti svakomu. Nije nikakovo čudo, što se ovamo pribrao veći broj svećenika, koji radujuć se poljepšanju kuće Gospodinove, željni takodjer vidjeti djelo, nebi-li možda kojemu od njih za rukom pošlo na čast Višnjemu što liepa podići i njegovom pomoći poput Karla izvesti. Pa i nije nijedan požalio truda; jerbo je iznenadjen bio svaki to djelom, što no ga spomenuh, to slavljem, što ga proslavismo. Ranom zorom toga dana gruvahu mužari na znak radostne svetkovine i zbog obavljenoga djela, iz Koprivnice dolažahu karuce sa gradskimi poglavari i zastupnici, koji imadu tud pravo patronatsko. Nadodje vrieme, da se podje u crkvu, što se običnom zvonjavom puku oglasi, glasba zasvira i eto iz župnikova stana ide liepa povorka, kojoj na čelu gradonačelnik sa magistratom i zastupnici, kotarski sudac sa svojimi pristavi i drugom otmjenom gospodom a napokon svećenstvo sa podjašprištom. Obće ljubljeni podjašprišt kotara koprivničkoga veleč. gosp. Josip Šavor obavio je blagoslov obnovljene crkve. Iza obavljenoga blagoslova, služio je sv. misu sam župnik Karlo Legin, a dvoriše mu velečastna gospoda Josip Beruta i Martin Mihinić. Slovo govorio je župnik Stjepan Turzan. U liepom govoru pouči mnogobrojni pobožni puk, da je svaka kat. crkva stan božji, u kom dobivamo neizbrojenih blagodati, da je ovaj stan i naš dom, za čije ukrašenje smo dužni svi se brinut. Spomenuo je umjestno kako je prama tomu radio tečajem svoga pastirovanja čestiti domaći župnik, kako je godine 1860. ukrasio zvonik novom kupulom bielom limom pokrivenom, 1862. nabavio srednje zvono, veliku sliku sv. Roka zaštitnika župne crkve i uru na zvoniku, 1867. obnovio sve žrtvenike, a u to vrieme izdao za crkveno ruho preko četiri sto for. Sav taj trošak svladao je župnik nenašav mnogo u crkvenoj blagajni a u hvalevriednom sporazumku sa svojimi župljani, koji nisu mimogred budi spomenuto, u Podravini najbolji gospodari i uredjujući si na gradsku svoje kuće, htjeli kuće božje zapustiti. Prigodom slikanja crkve podavali bi oni redomice majstorom hranu, uz koju bi htio svaki gospodin sjesti. Poslie službe božje sabrasmo se opet u župnom dvoru, gdje nas domaćina podvori kod stola sa šestdeset osoba. Tuj se nazdravljalo: sv. Otcu, Uzoritomu nadpastiru, podjašprištu kotarskomu, gradskomu poglavarstvu i zastupničtvu kao patronom, domovini i njezinim zastupnikom, naročito čestitomu Beruti, domaćini i vriednim župljanom. — Ovdje svakako valja spomenuti, da je gradsko zastupstvo kao patron za župnikovanja sadanjega župnika u mnogom dohodak župniku poboljšalo. Prije nije imao župnik osim pet četvrta rali oranice i maloga vrta i osim 300 for. ništa, a sada mu je dalo šest rali zemlje i prije dvie godine povisilo godišnju plaću na šest stotina u gotovu. Slava čestitomu zastupstvu, koje toli ljubi svoga duh. pastira. Vriednomu pako župniku, koj je svojom prijaznošću i vrlinami to zavriedio i izhodio i za se i svoga nasljednika, želimo, da se dugo jošte uživa priznanja za svoj trud svojih patrona i ljubavi svojih vriednih župljana, a dao mu plaću Gospodin, koj svako djelo na dobro duša i stada obiljno naplaćuje. *J.—k.*

Viestnik.

Zagreb. G. Franjo Cerovec, ravnatelj nadbisk. zagreb. sirotišta i župnik kod sv. Petra primljen je u stanje mira, a na njegovo mjesto imenovan je g. Ivan Krapac, surrogatni vicearcidjakon i župnik u Bregih.

— Gosp. Cvjetko Rubetić bude na vlastitu molbu i uz pohvalno priznanje vladino riešen službe podravnatelja u kr. plemićkom konviktu a imenovan je takovim g. Dr. Ferdo Belaj, vjeroučitelj na kr. zagreb. višoj gimnaziji. G. Karlo Matica, vjeroučitelj na gradskoj višoj djevoj. učioni imenovan je nadstojnikom u istom zavodu.

— Uzoriti gospodin primio je u svoja sirotišta od 111 molitelja:

I. U zagrebačko: u razred VI., Cerovca Stjepana, Čveka Jurja i Glojnarića Alojsija, u V. Brucića Stjepana i Vimera Eduarda; u IV. Dolenca Matiju; u III. Kocijana Ivana, Mundorfera Alojsija i Trohera Srećka; u II. Gudeka Dominika i Strunjaka Stjepana; u I. Cirkovića Juraja, Kučenjaka Dušana i Lukančića Matiju.

II. U požežko: u razred V. Jakševca Nikolu; u III. Abjanovića Antuna, Habjana Ivana, Miholeka Juraja, Puškaša Martina i Živka Petra; u II. razr. Draženovića Andriju, Seitza Lacka, Suknića Milana, Trbuljaka Blaža, Vučera Franju i Žmegača Slavka; u I. raz. Horvata Rudolfa i Kolumbara Vladimira.

Iz požežkoga sirotišta premješteni su u zagrebačko: Sokolić Rajmundo (III. razred), Brodjanec Josip (IV. razr.), Čokić (IV. razr.), Radja Juraj (V. razr.).

— Dne 8. o. mj. umro je u varaždinskom samostanu čč. oo. kapucina g. Jerolim Prigl, član istoga reda.

— Za postradale Humčane priposlao nam je jedan svećenik 3 for.

Njemačka. Njemački katolici sastali su se ove godine na glavnu skupštinu u Kostnici. Zastupnika došlo je iz svih skoro strana Njemačke. Razpravljali su se mnogi predlozi a osobito se je pozornost svratila na

moderni socijalizam a da je bilo tužaljaka o stanju katoličke crkve u Njemačkoj, razumije se po sebi. Skupština je primila ove izjave: 1. Ona prosvjeduje proti svim navalam, koje su se učinile na vlast i ugled svete apostolske stolice, kao i proti tomu, da se ukine svjetovna vlast papina i da se krnje mnoga prava svete stolice. Ona pozivlje zato sve katolike Njemačke, da dragovoljno podupiru sv. otca sabiranjem Petrova novčića; 2. Ona prosvjeduje proti svakomu koraku, kojim bi se htjelo ozlediti nutrnja bitna uredba crkve, braniti neovisna djelitba sv. otajstva i suziti slobodno navieštanje rieči božje i napokon proti namjeni, da se crkvi oduzme uzgoj klera; 3. Ona se tuži vrlo, da se je smanjio broj redovničkih zadruga, koje nisu samo na korist crkvi već i svekolikomu čovječanstvu; 4. Ona prosvjeduje odlučno, da se u Rimu apostolskoj stolici oduzme propaganda, koju su tolikimi žrtvami osnovali pape na korist svekolikoga kršćanstva. 5. Ona priznaje valjanim stanovište centruma u pruskom i njemačkom saboru; 6. Skupština ostaje kod onih katoličkih načela, kojimi je označen odnošaj crkve prama školi, ona je za konfesionalne škole a izjavljuje se proti tomu, da se crkvi oduzeo svaki upliv u škole; 7. Osobito je proti tomu, da se t. zv. simultanimi školami krnji svaka vjerska ćut u mladeži i u roditelja, koji su zajedno sa crkvom pozvani, da nastoje oko vjerskoga uzgoja djece; 8. Ona pozdravlja oduševljenjem zaključak posliednje skupštine u Ahenu, da se širi družtvo sv. Petra Kanisija. Ona je uvjerena, da će članovi toga družtva svojom molitvom mnogo doprinesti katoličkim interesom. Napokon 9. da se episkopatu belgijskomu i katoličkim vjernikom u toj zemlji dive njemački katolici a jednako i katolikom u Francezkoj, koji su se pokazali požrtvovnimi sinovi crkve, kada su stupili u uztrajni boj proti namjenam države, koja hoće ukinuti redovničke zadruge i njim oduzeti svaki upliv u uzgoju katoličke mladeži. Osobito je milo skupštini, da vidi pod tim barjakom mnoge francezke svjetovnjake, koji su stupili u to kolo jedino iz vjerskoga osvjedočenja i ljubavi prama crkvi.

Francezka. U ministarstvu viećalo se je dugo, što je učiniti s dekreti poslje predane izjave kongregacija. Naslućivalo se je, da će se ministri složiti i izvadjati dekrete. To je bar Gambetta želio. Nu stvar se svrši tako, da je Freycinet, kako žica javlja, predao ostavku. Grevy primi naravno ostavku a što će biti s kongregacijami, viditi će se na skoro.

Hispanija. Dne 14. o. mj. bude krštena španjolska novorodjena princesa. Krstio ju je sám kardinal-nadbiskup Toletanski i dobila je po španjolskom običaju ova imena: Mercedes, Izabela, Terezija, Kristina, Alfonza, Jacinta, Ana, Josipa i Francizka i druga imena Marije. Ime Mercedes želio je, da bude prvo Don Alfonzo, proti želji materinjoj, na uspomenu svoje prve pokojne supruge.

Holandija. I tu je vlada doniela zakonsku osnovu, da se razporeže porez na dobra crkvena. Dakako da se je mislilo osobito na dobra redovnička, nu protestantska vlada se uvjerila, da je veliko obilje katoličkih dobara baš u rukuh protestanata te je za to od svoje namjere odustala. Velika se je rana zadala katolikom i tim, što se je počeo izvadjati zakon o bezkonfesionalnih školah. Nadzornici katoličkih škola jesu većinom protestanti a gdjegdje samo katolici i to takovi, koji se mogu nazvati katolici tek po imenu. Katolici su naravno prisiljeni sami si dizati i uzdržavati škole a hvale Bogu, da im se bar to neprieči.

Poziv.

Veleučena i Velečastna p. n. gospodo i braćo svećenici!

Visoka zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu visokim odpisom br. 8057. dne 22. travnja 1880. na podnešeuu molbu katoličke obštine blagoizvolila je istoj mjesto u gradu sa jednom kamenitom kulom za zidanje nove crkve podieliti. Fanatizam religiozni pobuni Muhamedance a na žalost i braću pravoslavnu, te jednodušno ustadoše proti gradnji crkve. Premda je poglavica zemaljske vlade sam na licu mjesta posredovao, da stranke smiri dokazujući: da se stim nikomu nepravda nečini što će katolička crkva to mjesto zauzeti, pošto drugoga prikladna mjesta u svojoj ulici nejma. Sve bude zabadava, protivnici zabacivši trostruku vladinu odluku, okrenuše se na zajedničko ministarstvo u Beč, dosljedno na Nj. Veličanstvo i tako gradnja crkve naše bude obustavita. Nakon tromjesečne žestoke borbe (pobjedu premda pravednu) održasmo, jer pomoću Boga i nastojanjem prijatelja dne 29. kolovoza dobismo odluku od zajedničkoga ministarstva iz Beča, da se crkva katolička na mjestu od visoke vlade odredjenu u gradu pravi. Tko veseliji od nas? — Materijal za gradnju sav je na licu mjesta s velikim troškom pripravit. Dne 6. rujna zazvavši na pomoć svemožnoga Boga s najvećim oduševljenjem počesmo fundamenat kopati.

Ali sad što je najnuždnije toga nejma, nejme novac. Gospodo i prijatelji! Naša narodna poslovica veli: zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača. Pravi se prijatelji u nuždi poznadu. Osvjedočeni o Vašoj bratinskoj ljubavi i privrženosti naprama katoličkoj a u tom pogledu baš i siromašnoj obštini evo nas na ime iste s najponiznijom molbom utječemo se k Vama braćo i prijatelji, da nam u tom svetom i plemenitom poduzeću, koga na čast i diku svemožnoga Boga poduzimamo, po mogućnosti dobrovoljnom novčanom podporom u pomoć priteknete, a to tim više, što je naša crkva baš u ovo vrieme toliko protivnika našla i što će prvo mjesto poslje Sarajevske crkve u Bosni zauzeti.

Svaki najmanji dar bit će sa zahvalnostju primit te u ovo mjestni župski zapisnik stavit i u javnih novinah objelodanit. U nadi, da će naša snižena molba odziv naći bilježimo se

U Derventi dne 12. rujna 1880.

Crkv. katol. odbor:

Anto Odić, Mato Madjarević, Anto Misinović, o. *Mato Pirgić, Ilija Lučić,* župnik i predsj. crkv. odbora.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 40. U Zagrebu, 30. rujna 1880. Tečaj XXXI

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Mješovite ženitbe.

(Dalje.)

Teže je u slučaju, kad vjerenici nisu voljni posluhnut crkvu; kad akatolik nije spreman dati reversale. Občenito crkveno pravo ne dopušta onda svećeniku katoličkomu, da prisustvuje ma kako.*) Ali pogibelj je velika, da će vjernici ili pred službenika akatoličkoga, ili će u nedopuštenu savezu živiti i bez blagoslova svećeničkoga a u oba ova slučaja, gdje glede forme ne ima iznimnih crkvenih zakona, samo se množi broj priležnika. S toga je blaga majka naša, sv. crkva, ipak i u takvu slučaju dopustila, da katolički svećenik može prisustvovat vjenčanju, ali samo passivno. Veli s toga Grgur XVI. u spomenutom dekretu: „Siquidem . . . quandoque fiat, ut conantibus licet contra per debitas suasiones hortationesque sacris pastoribus, catolicus vir aut mulier in contrahendi mixti matrimonii *citra necessarias cautiones* sententia persistat, et aliunde res absque gravioris mali scandalique periculo in religionis perniciem interverti plane non possit, simulque in ecclesiae utilitatem et commune bonum vergere possit agnoscatur, si hujuscemodi nuptiae, quantumvis illicitae ac vetitae, coram catholico parocho potius, quam coram ministro acatholico, ad quem partes facile fortasse confugerent, celebrentur: *tunc parochus catholicus aliusve sacerdos ejus vice fungens poterit iisdem nuptiis* materiali *praesentia*, excluso quovis ecclesiastico ritu, *adesse*, perinde ac si partes unice ageret meri testis, ut ajunt, qualificati aut autorizabilis, ita scilicet, ut utriusque conjugis audito consensu, deinceps pro suo officio actum valide gestum in matrimoniorum librum referre queat.“ **)

*) Congr. Conc. 2. Febr. 1590.; 20. Julii 1624.

**) Instr. card. Lambruschini biskupom Austrije 22. svibnja 1841.; biskupom Ugarske 30. travnja 1841.

7. Kakvo je to passivno prisustvovanje, pobliže propisuju biskupi pojedinih dioeceza, a župnici se lih propisa točno držati moraju. Veli najme Benedikt XIV., da je dužnost biskupa „*ad tuendum ecclesiae decorem opportune prudenterque praescribere ritus in eorundem connubiorum celebratione servandos.*“ *)

Prema tomu biskupi su u istinu potanjih ustanova izdali za svoje svećenstvo. Tako su i Ugarski te naši još prije dekreta Grgura XVI. od 30. travnja 1841. Te propise priobćili su oni sv. stolici, a ona ih pohvali i odobri, žaleć težke okolnosti, u kojih se ne mogu posve točno izvoditi stariji crkveni zakoni. Tadanji biskup Zagrebački Juraj Haulik priobćio je te naputke svomu kleru okružnicami od 17. srpnja 1840. br. 1260; 22. siečnja 1841. br. 178. i 3. prosinca 1842. br. 2413. Kad je isti biskup okružcicom od 18. prosinca 1856. tumačio svećenstvu novi gradjanski ženitbeni zakon i Naputak reče glede onih okružnica u točki E): „Relate ad mixta matrimonia, de quibus agitur §. 19. Additamenti I. et §. 38. et 79. Additamenti II. suapte intelligitur, in patria nostra porro in vigore manere debere peculiares . . . actuque usuvenientes dispositiones“, pak ih nabraja izrikom. **)

Prema ovim naputkom evo kako će se vladati naše svećenstvo:

a) Ponajprije iztražit će dušobrižnik, hoće li u toj mješovitoj ženitbi katolički ženitbeni drug moći posve slobodno vršiti svoje vjerske dužnosti; hoće-li se sva djeca u katoličkoj vjeri uzgajati. Ako za to imade jamstva, naročito, ako se je akatolički ženitbeni drug na to pismeno obvezao, prisustvovat će on takvoj ženitbi

*) De syn. dioec. l. 6. c. 5.

**) Selectiores encyclycae litterae et dictiones sacrae Georgi, s. r. eccl. cardinalis Haulik etc. Tomus IV. pag. 150

kako i svakoj drugoj čisto katoličkoj, t. j. prisustvovat će aktivno.

Ne ima-li pako za to jamstva, i akatolički ženitbeni drug nije voljan dati reversala prisustvovat će samo passivno.

b) Napovied vjerenika obavit će, nu napoviedajuć neće spominjati razlike u vjeri. „Caveant . . ne in publicandis matrimoniis mixtis religionem exprimant contrahentis acatholici, sed contrahentium tantum enuncient nomina et cognomina“ upućuje župnike sbor sabora Tridentskoga. U naputku od 15. lipnja 1793. kardinala Lambruschinija kaže se o tom: „. . pati (episcopos) posse, ut a parocho catholico consuetae proclamationes fiant, *omni tamen praetermissa mentione circa religionem illorum, qui nuptias sint contracturi.*“ *) Imade-li napoviediti uz čisto katoličke i ženitbe mješovite, oglasit će najprije one a poslje će malim uvodom (n. p. osim ovih uzimlje itd.) napoviedati ove druge. Kako se kod nas prigodom propovjedi i napovjedi rabi naramenica (stola) pridržat će ju župnik i napoviedajuć ženitbe mješovite, jer bi ju težko snimit mogao, a da se to puku ne učini sumnjivo, i ne nanudi se ma i s daleka protivnikom sgoda, da na nas mrmore, što se je uprav odstraniti htjelo. Hoće-li poslje napovjedi vjenčati drugi nenadležni svećenik izdat će župnik vjerenikom ovakvu svjedočbu: „Sponsalia inter N. N. et N. N. tribus distinctis vicibus in ecclesia parochiali N. denunciata fuisse, nullumque praeter vetitum ecclesiae ob disparem religionem, impedimentum innotuisse, sicut in fidem subscriptus testor, ita ad excipiendum mutuum eorundem sponsorum in matrimonialem conjunctionem consensum parocho N. N. (vel sacerdoti N. N.) vices meas defero.“ **) Napovied mješovitih ženitba obaviti se ima u župnoj crkvi kako katoličke tako i nekatoličke stranke. §. 15. gradjan. ženitbenoga zakona dodaje još, da se imade preduzeti i u onoj župnoj crkvi katoličkoj, kojoj u kotaru prebiva vjerenik nekatolički, ako za pojedine zemlje ne ima o tom osobitih propisa. Ovo što se u dodatku spominje nije bilo kod nas u običaju prije god. 1856. Pokojni biskup Haulik hotio je, neka se uvede, jer govoreć u spomenutoj već okružnici od 18. prosinca 1856, veli pod C): „§§. Legis Civilis 15. 16. 17. Instructionis item 60. 61. 62. 63. 64. 65. qui de promulgationibus, seu ut dici amat, bannis ecclesiasticis agunt, omni cum attentione sunt expendendi; eo quidem magis, quod nonnullas contineant dispositiones, quae apud nos adusque haud usu venerunt, *signanter quod in casibus mixtorum matrimoniorum, promulgationes in illa etiam ecclesia parochiali catolica debeant institui, in cujus ambitu degit pars non catholica.*“ *) Nu, koliko smo izpitujuć doznali, nije se ovaj popis dodatka uobičajio kod nas ni danas jošte.

*) Roskovany, l. c. II. 819.

**) Okružnica od 17. svib. 1840. br. 1260. točka 1., i od 22. siečň. 1841. br. 178. odgovor na pitanje 3.

c) Čim se župniku takvi vjerenici prijave, doklegod se ne sklopi ženitba, mudro će i oprezno podučavati stranku katoličku. **) Govoriti će joj, koliko vjeru pravu i jedino spasonosnu cieniti mora. Spomenut će joj, da je vjera za spasenje neobhodno potrebna, jer Spasitelj kaza: „Tko ne bude vjerovao, biti će sudjen“ ***), a Apoštol: „Bez vjere nije moći dopasti se Bogu. †) Vjera ova da mora biti podpuna, t. j. vjerovati moramo sve, što nam crkva katolička vjerovati predlaže; mora biti tvrda, stalna i živa, ne smijemo ništa dvojiti ni o jednoj istini; moramo spremni biti, da izgubimo i život isti prije, nego odstupimo od vjere svoje; moramo i životom pokazati, što sve vjerujemo.

Sjetit će za tim župnik stranku katoličku, da je svrha ženitbe poslje Krista i ta, kako će se pomnožat članovi kraljestva Božjega i na zemlji i na nebu. ††) Proti toj svrsi radi ona, kad dopušta, da se plod ženitbe mješovite pribroji ne katoličkoj, nego akatoličkoj crkvi.

I proti namjeri Kristovoj grieši ona pružajuć ruku ženitbi mješovitoj bez reversala. Hoće najme Krist, da ženitba bude vidivi znak njegova saveza sa crkvom. †††) A kako će ovo jedinstvo sa crkvom predstavljat savez, gdje jedno nije ono, što je jedinstvu temelj; gdje nisu jedne vjere, koja bi istim pravcem pokretala svimi silami duše i muža i žene!

*) l. c. IV. 149.

**) S. Congr. Off. s. Inquis. ddto 19. Nov. 1837.

***) Mark. 16, 16. — †) Žid. 16, 16.

††) Post Christum nuptiali societate excelsius quiddam et nobilius propositum est quam antea fuisset; ea enim spectare jussa est non modo ad propagandum genus humanum, sed ad ingenerandam ecclesiae sobolem, cives sanctorum et domesticos Dei, ut nimirum populus ad veri Dei et Salvatoris nostri Christi cultum et religionem procrearetur et educaretur. Leo XIII. Const. Arcanum.

†††) Quum enim Christus Dominus vellet arctissimae illius necessitudinis, quae ei cum ecclesia intercedit, suaeque erga nos immensae caritatis certum aliquod signum dare: tanti myterii dignitatem hac potissimum maris et foeminae sancta conjunctione declaravit. — Catechismus ex decreto Conc. Trid. Pars. II. cap. VIII. n. XV.

Dozvat će joj na dalje župnik u pamet, da je crkva baš s ovih, sada spomenutih razloga takve mješovite ženitbe zabranila. A nju moramo slušati, jer: „tko crkvu nesluša, neka mu je kao očitniku i publikanu*), rekao je sam Gospodin naš. „Tko vas sluša, mene sluša, tko vas prezire, mene prezire," **) ozbiljne su rieči Kristove.

(Konac će sliediti.)

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

Radnici seljani, reče, s jednog gledišta stoje bolje, s drugog stoje gore od radnikâ gradjanâ. Stoje gore, sravni-li se plaća u gotovu, što ju primaju, s onom gradjanâ; stoje bolje, ako se na um uzmu nadometci, koji se plaći u gotovu pridružuju njim na korist. Buduć radnik seljanin, preko ove plaće, posjeduje svoju kravicu, obradjuje si poljašce sa svim na svoj uhar. Jer se zato dogadja, da on žive tako, da veli, da je zadovoljan, govoriti mu o nevolji i o poboljšici stanja, bio bi izgubljen trud. A to bi drugimi riečmi značilo, da s radnikom primjereno naknadjenim socijalista ne pravi dobitka. Ondje, gdje nizka ciena plaća dovadja radnika u skradnju nevolju, mudra vlada ne imajuć drugoga sredstva, neka se okoristi tim izkustvom, te upeljav cienik neka razoruža s ote strane socijalizam.[1])

Sad se okrenimo g. Ottu. Po primjeru inih meštara socijalista takodjer i on je napravio svoj liek, te ga nudja družtvu kao sigurnu pomoć proti rak-rani, koja ga mori. Samo što je, upoznav, da taj njegov liek nije takove naravi, da bi mogao na mah donieti žudjeno zdravlje družtvenomu tielu, sastavio dva naputka i preporuča njihovu porabu, kao najshodniju tomu, da se uslied nutrnjeg djelovanja njegova lieka upotrebljena ovrši družtvena pretvorba, koju on i njegovi jednomišljenici toliko miluju i toliko slave. Takovi naputci naznačeni su bili gore. Prvi od njih zahtjeva dvie stvari: prvo, da plaća ima biti dovoljna životu radnika i obitelji mu, drugo, da se ima računati na cielu godinu.[2]) Mimolaziv prvu, glede koje bi se imalo koješta reći, pošto polag Otta ono životu dovoljno odgovarati bi imalo životu radje sjajnomu, stegnuti ćemo se na drugu, koje se više tiče naš slučaj. Za dokaz, da se plaća s gledišta pravice ne smje računati po dnevih, po kojih se radi, već na cielu godinu, i zato ubrojiv i one, koje se nije ništa radilo, navedeni pisac umuje ovako: pri njekojih obrtih nadodje jamačno kroz godinu stanovito doba, u koje se ne radi. Ipak radnik mora živiti i u to doba. Dakle pravica zahtjeva, da, kad se ustanovljuje plaća, ova se ne ima računati po samih dnevih rada, nego po svih, kolikogod jih broji ciela godina. Uzmimo za primjer plaću radnika seljanina. Ovaj, u krajevih napose sjevernih, prisiljen je zimskim ledom i sniegom živiti koje mjesece, a da mu nije moguće raditi. E dobro, plaća one česti godine, kada on radi, neka bude tako visoka, da naknadi dane radnih praznika. Jednako se ima kazati ob onih obrtih, koji s razloga prometa, il prodje, il običaja il s inih okolnosti godišnjih u njekoje doba davaju rada, a u drugo ne davaju ništa.

Uzmimo za čas, da je istinito načelo pravice, koje stavlja g. Ott: svim tim njegova mjera ni malo ne koristi svrhi. Jer, mjesto da odstrani nepravicu, koju on odsudjuje u pravilu kojeg se drže sada, da se ustanovi plaća, on ju čini neuklonivom. To se lahko uvidja. Trajanje vremena, za koje se ukazuje nuždnim prestanak rada, vrlo je nestalno, pošto ovisi od okolnosti veoma različitih, košto je prikazuju one, što jih je naveo sam Ott. Po tom dogodilo bi se jedno od ovih dvaju: il da bi gospodar dao plaću veću od one, što bi ju sbilja iznosili radni praznici, il da bi ju dao manju: u prvom bi slučaju bilo obterećenje pravice na strani gospodara, u drugomu na onoj radnika. Mjera dakle predložena slaba je pogledom na svrhu. Bi-li ona u istinu bila prema pravici smatrana sama u sebi? Naš odgovor je niječan. Uzmimo, da se radnih praznika broji dva mjeseca na godinu, ili šesti dio godišnjeg okreta. U toj podmnievi bi gospodar morao platiti radniku u dnevih rada plaću jednoga dana, i jošte šestinu, ili cieneć ovu plaću po računu 6 L., morao bi dati L 6 + 1. Ovu jednu liru više na račun čega bi morao dati gospodar? Na račun djela, koje mu se nije nikada učinilo, na račun službe, koja mu se nije nikada učinila. Pravica zahtjeva jednakost odnošajâ. U ovom slučaju bi se obistinila nejednakost njihova: pošto jednoj od dvijuh stranaka bi se nalagala dužnost plateža, dočim se drugoj nebi nalagala nikakova dužnost naknaditi ga jednačkom. Da se traži od gospodara, neka plati rad prama propisom pravice, stvar je najpravednija; da se od istoga traži, neka dà jednačak za koješta, što nije primio, jest usuprot stvar najnepravednija.

Ipak se može dogoditi slučaj, te se i sbilja dogadja, da je dužan gospodar platiti dnevnice, a radnik nije radio. To se dogadja kadagod narav obrta uzrokuje na radniku takov iztrošaj sila, da mu treba više dana odmora, da se oporavi. Primjerom budi tvornica ledca (kristala): radniku, pošto je radio njekoliko dana, treba jih toliko odmoru, da se okriepi. To valja jednako glede drugih obrta. Pošto se u tih slučajevih iztrošaj sila uzrokuje samom naravom obrta u službi gospodara, svaki razlog zahtjeva, da ovaj u prvanje stanje povrati rad-

*) Mat. 18, 17. — **) Luk. 10, 16.

[1]) Arbeiterlesebuch, Sechste Auflage, Berlin 1874. II. 54, 55,

[2]) Le minimum des salaires devrait être calculé de telle manière qu' il donnàt au travailleur: 1. la vie suffisante pour lui et sa famille pendant toute l'année. Traitè d' Économie sociale n. 129·

nika neprestanim platežem dnevnih praznika, kojeg treba, da se objači; košto sam ja dužan povratiti do zadnjeg novčića onomu, koji je izdao za me koju svotu. Nù kako će živiti radnik u drugih slučajevih za radnih praznika? Odgovor je na dlanu: stranom prištedami učienjenimi za vrieme dobre sreće i stranom kakovim koristnim poslom u rečenih praznicih. Seljaci nam o tom pružaju primjer svake godine. Dopustite-li pako, da valja načelo Ottovo: radnik siguran plaće takodjer i za dneve neradne nebi se ni najmanje brinuo prištede za vrieme rada, te bi ljenčario u dnevih praznicih; il, ako je pametniji, radom za vrieme prisiljena odmora u kojem drugom obrtu, zasluživao bi na dvie strane. Prvi od tih dvaju slučajeva bio bi proti javnoj ekonomiji i moralu, a drugi proti pravici.

Druga mjera preporučena navedenim piscem, sastoji u tom, da je gospodar preko dužne plaće obvezan dati nješto više u gotovom, e da radnik u slučaju izvanredna prekida rada, il bolesti i u dobi starosti ima gotovu kakovu svotu, što bi ju rabio u takovih sgodah.[1]) Najbolje je, da radnik ima u pohrani koju svotu za više označene nužde: al pitamo g. Otta, s kojeg naslova bi bio dužan gospodar nabaviti mu ju. Jasno je, odgovara nam, da kad bi svaki radnik držao u pohrani koju svotu, kojom bi se služio u stanovitih slučajevih, njekoje bi se rane našeg ekonomičkog stanja izliečile. I više: trgovačke križe nebi proizvadjale one ruševne posljedke, koje svaki dan gledamo, i po tom bi se težina jim dobrano umanjila. Na kraju, da je nuždna takova svota za starost, pada u oči ma još prostijeg čovjeka. Na zaglavku stegnuv u jednu ove naslove g. Otta reklo bi se ovako: radnik bi stao bolje s ovom svotom suviška u kesi, nego bez nje; dakle nek se prisili gospodar pribaviti mu ju. Znali smo to, da bi uz takvu svotu radnik stao bolje nego bez nje. To se ne pita: već se pita, zašto bi bio dužan gospodar pribaviti mu ju, koji se (naslov) nemože stavljati u tom, da radnik bolje stoji. Pravica, o kojoj se radi, temelji se o načelo: *do ut des*, ja ti dajem toliko, da mi ti daš jednako toliko ili jednačak. Ovdje je naslov, da se je dalo. U našem slučaju pako radnik ne samo nije dao djela, koje bi bilo jednako višku, što bi se htjelo naložiti gospodaru, već niti će mu ga igda dati. Odtuda sliedi, da siliti gospodara na taj višak, dočim mu ne ima nikakova naslova, bio bi čin najočevidnijeg potlačenja. Gospodin se Ott s četom svijuh socijalista muči i viče na sav glas na korist radnikâ: on hoće u bitnosti da se ne trude mnogo, da mnogo zasluže, dobro živu, udobnije stanuju i bolje se nose, a to se razumije na račun gospodarâ. Medju to nije brige za korist ovih, ne misli se, da i oni moraju, da živu sa svojimi obitelji, da mnogi često puta stenju u nemilih teškobah, da mnogi propadaju i mnoge bogate glavničare snadje bieda i nevolja. Za sve to ne mari ništa g. Ott, pače uzev slučaj, da bi trgovačke krize uslied njegovih naputaka proizvele razsap glavnica i propast gospodarâ, veseli se, da bi medjuto radnik nad tudjom nesrećom imao s čega voditi dobar život, i to kao da gubitak glavnica i propast gospodarâ nebi bio iza toga teretom radnika. I sbilja on ne oklieva pisati: „trgovačke krize nebi proizvadjale više toli zlosretnih učinaka. One bi svršavale uvjek propašću pojedinih ljudih i razsapom glavnica; al barem bi radnik mogao živiti za vreme prekida rada.“ [1])

Izpitav posljedak, koji bi htjeo uništaj privatne glavnice i pronašav ga krivim, nameće nam se pitanje, je-li istinit prorjek, kojim se glasno tvrdi potlačenje radnika s razloga neznatnosti plaće. Socijaliste temelje ovu svoju tvrdnju na zakonu o plaćah, što su ga ustanovili moderni ekonomiste. S otog gledišta odista ne imaju posve krivo. Al za dobru sreću zakon ekonomista nije zakon nepovrediv; a to dokazuje činjenica, koja u obće postoji drugčije. Čujmo glede tog dokaza Laboulay-a. „Mi, veli, tražimo ono, što se dogadja u životu, ne izpitavamo teorije: i potaknuti izkustvom, velimo, da se ciena plaća ne ustanovljuje na kratke rokove polag zakona ponude i tražbe svakdanje, kako se uzimlje u svih knjigah političkog gospodarstva, već od vremena na vreme umetkom dovoljno duga roka.“ [2]) Ima i više. Rečeni pisac opazuje, da nisu redki slučajevi, da radnik dobije 8, 10, il 12 franaka na dan. S toga zaključuje, da napokon konca položaj nije tako loš, kako bi se htjelo da se vjeruje i da govoriti o njem, kao o njekom robstvu i o nuždi odkupa il inih podobnih nevoljah, kojimi njekoji dnevnici običavaju ukrasiti svoje članke, ima se držati u cieni puste utvare. Promatrajuć tečaj obrta ne redko se nadje, da vrstan i čestit radnik čineć prištedâ na većih plaćah postane sam gospodarom il barem poduzetnikom onoga djela, u kojem se izkazuje izvrstnim. I oni, koji posjeduju i promiču velike tvornice, velikim su dielom nekadašnji radnici, koji se malo po malo digoše, pomogav se svojim bistrim umom i svojimi prištedami.

Prelazeć iz Francezke u Inglezku svjedočanstvo Nadandovo u predmetu plaća nije različito. On bo nas uvjerava, da radnik na kraju računa zasluživ 2.055 fr. na godinu može liepo po lahku učiniti godišnju prištedu više od 1.500 fr. A uzev, da je oženjen i da ima četiri sina, i u tom slučaju prišteda bi na ćedan bila 1 fr. i 4 cent. Sinovi, dospjevši na dobu rada, živuć dosta dobro, mogli bi ju povećati. Navedeni pisac tvrdi,

[1]) Le minimum des salaires devrait être calculé de telle manière qu' il donnât au travailleur: — 2. une avance en vue des interruptions extraordinaires de travail, des maladies et de la viellesse. Loc. sup. cit.

[1]) Les crises comerciales n' auraient plus des effet, si funestes. Elles concluraient toujours à des ruines individuelles et à les destructions de capitaux, mais au moins le travailleur pourrait vivre pendant la cessation du travail. Loc. sup. cit.

[2]) Les droits des Ouvries Chap. II.

da je živio u obitelji, u kojoj je radnik sa ženom i devetero djece prolazio kao bogat trgovac. Od petero mužkih četiri su počela raditi, i plaća ovih sbrojena s otčevom, sizala na 100 do 120 fr. na ćedan.[1])

S druge su strane poznate debele svote, koje spravljaju *Trades Unions*. Da navedemo njekoliko primjera. Družtvo stolara sastavljeno god. 1865. od 10.000 članova po prilici, spravilo je u škrinju 242.200 fr. i potrošilo je na podpore sudrugova, na korist zanata i za druge svrhe 168.300. Po tom je te godine samo imalo da metne u pohranu liepu svotu od 93.000 fr. Družtvo mehanika iste je godine brojilo 30.000 članova, te je imalo prihoda 2,172.125 fr. a razhoda 1,229,300 fr. Svota u pohrani bila od 3,500.000. Glavno svijuh ovih svota izlazi iz džepova drugova radnika obvezanih platiti stanovitu taksu ulazninu i drugu na ćedan.[2]) Motrite sada streikove. Kolike i koje svote ne troše u tih sgodah ota družtva? Radnici podkopači gospodina Briggs-a godine 1853. se staviše u streik i potrajaše u njem pet mjeseca; g. 1858. ponoviše mu igru kroz trideset i pet sedmica. Predstavite si, do koje se svote moralo dići uzdržavanje tolikih radnika u streiku za toliko vreme. Dovoljno budi kazati, da je družtvo mekanika tom prigodom potrošilo 1,272.025 fr.[3]) Sa svih tih činjenica zaključak, koji po sebi proizlazi, jest ovaj: da se ima držati krivim, il to najmanje grozno pretjeranim prorjek socijalista, osnovan na neznatnosti plaća i s toga pretjeranom obćenitost jada, u koje da je tonulo svekoliko radničko pučanstvo.

VIII.

Gospodarstvena preteżnost gospodarâ glede na radnike.

Malenost plaća, koju prema zakonu ustanovljenu ekonomisti običaje dati glavničar gospodar, odsudjuje radnika da leži vjekom potlačen pod teretom najtežih jada ne imajuć nikakova načina da se oslobodi: dakle jedini liek tomu zlu jest onaj, da se uništi na korist zajedničtva privatna glavnica —. Na ovaj se dokaz socijaliste odgovorilo u prediducém članku, kojim se dokazalo, da je kriv zaključak i pretjeran prorjek. Reklo se, da je kriv zaključak, jer protivan ne manje logici, koli pravici; reklo se, da je pretjeran prorjek, jer se ne slaže s činjenicami. Ne tvrdimo tim, da se nije dogodilo i ne dogadja nepodobština u plaćanju zaslužbina, da se nisu obistinile i ne obistinjuju pogibelji potlačenja i da uz sadašnju ekonomičku uredbu život je radnikom blažen i dostojan zavisti. Pravica je nesrećom žalila i žali tuj i tamo ne malo povredâ: al primećujemo, da povodi tužbam, što jih pridonaša socijalizam, u veliko su pretjerani i da bi zapliena privatne glavnice na korist zajedničtva bila najveća od gospodarstvenih nepravica.

Glavničari gospodari i radnici sačinjavaju u gradjanskom sloju dva razreda različita takovim načinom, da on prvih preteżniji je u odnošaju prema onom drugih, a to s razloga ekonomičke prednosti, što ju imaju gospodari nad radnici. I oglasujuć ovu razliku vidivu i očevidnu ne osjećamo niti najmanje grižnje u duši da bismo uztvrdili što nepravedna, kako se čini da ju osjeća John-Stuart Mill. Koji, pošto je napisao, da radnici sačinjavaju jedan razred, izpričava se sbog takova načina u govoru, kako da bi bio počinio kakovu nepravicu: „dočim ja govorim ovdje, piše on, i na inih mjestih, o razredih radničkih il o radnicih kao sačinjavajućih jedan razred, treba znati, da ja rabim taj govor da se prilagodim običaju, i jer taj način govora izrazuje njeko stanje družtvenih odnošaja, koja nije stvar absolutna niti potrajna.“[1]) Zatim potvrdjujuć svoju grižnju moralnimi razlozi pridodaje: da ne priznaje on niti pravednim niti poštenim stanje onoga družtva, u kojem ima razred, koji ne radi, u kojem ima ljudskih bića, koji ne buduć nesposobni radu i ne stekav si pokoja na račun prediducég rada, izključeni su od dioničtva onih djela, na koja je obvezan ljudski rod. Nu doklegod bude trajala ta družtvena bolest, najme obstojao bude razred, koji ne radi, i radnici takodjer budu sačinjavali svoj razred, on sudi, da je dozvoljeno, da se o njimi govori kao o jednom razredu. Tako umuje John-Stuart Mill, koji je znao ugladjeno uciepiti u svojem djelu, naslovljenu *Načela političke ekonomije*, načela socijalizma. O tom imamo dokaza. On ne priznaje pravednom razliku medju gspodari i radnici, u koliko sačinjavaju dva razreda, jedan preteżniji nad drugim u ekonomičkom pogledu, i to s jednostavna razloga, što je prvi sastavljen od tolikih bezposlica, koji jedu, odjevaju se i razmeću bez neugodnosti posla i bez muke rada, na koji je obvezan svaki čovjek.

(Dalje će sliediti.)

Biskup Slomšek.

Čuvstvo mladenačke moje dobe obuze me neki dan, kad sam pročitao u Katol. Listu br. 31. člančić „Trostruka ljubav dobroga svećenika“, gdje se samo jedan biserak hrvatskoj publici na oči iznaša, a ostalo se množtvo zlata, biserja i dragog kamenja razne boje i miline Slomšekovog duha ostavlja sakriveno, kao i ona miesta, gdje se ovo blago razgledavat, um hranit a srce do volje nasladjivat može.

S toga se odvažih ovo nekoliko redaka napisati, koje zato, da se svjetlost, kojom biskup Slomšek sveti-

---

[1]) Histoire des classes ouvrières an Angleterre. Chap. X. Des salaires.

[2]) De la situation des ouvrières en Angleterre, pag. 104.

[3]) Nadaud, l. cit. chap. V. VIII.

[1]) Lorsque je parle ici et dans d' autres pasages des „classes laborieuses“ ou des travailleurs comme „classe“ j'emploie ces locutions pour me conformer à la coutume et parce qu' elles expriment un état de rélations sociales qui n'a rien d' absolu ni de permanent. Je ne reconais ni comme juste ni come bon un état de société itd. Liv. IV., chap. VII., §. 1.

jaše i po Hrvatskoj ponješto pokaže, a koje zato da osobito mladji bogoslovci i težaci u vinogradu božjem želeći dobre i koristne hrane, saznadu za nju i za mjesto, gdje ju naći mogu.

Prva knjiga u tom redu bila bi „Kosar F. Anton Martin Slomšek, Fürst-Bischof v. Lavant, dargestellt in seinem Leben u. Werken. Marburg 1863." — Tu se nalazi i ona konsideracija u 31. br. Kat. Lista tiskana, a sličnih te mnogo krasnijih ima i više u njoj. Osobito milo je čitati ulomak jedan iz pastirske poslanice (str. 193.), kojom je biskup god. 1848. svoje povjereno si stado mirio, da se neuzkomeša i u vrtlogu bjesnećeg življa neizgubi.

Sailer bivši biskup regensburžki znao je od srca govoriti, a gdje je potrebno bilo, za spas duše i poniziti se. Take bi jednom kao profesor universitetski umoljen, da kuša jednoga osudjenika na put pokore svratiti, što nijednomu od svećenika, kojih je to dužnost bila, nije za rukom pošlo. Sailer podje u ime božje, i tu morade nakon velikog truda pred razbojnikom prisegu položiti, da tajne izpovjedne nikomu odati neće. Sailer učini i to! — — To raztopi led u srcu griešnika, on se umekša, te se valjano pripravi na put, na koj mu je poći bilo. — Tako od srca govoriti, ili kako to sâm Sailer zove „die Herzenssprache führen", neznam tako brzo, tko bi znao do biskupa Slomšeka, koj se je takodjer, kako je u gore spomenutom odlomku pastirske poslanice vidjeti, znao i duboko poniziti, kad je to spas duša zahtievao.

Nadalje —: plodove uma i srca biskupa Slomšeka poče sabirati i u svezcih izdavati vikar optujski Lendovšek Mihalj. Izašla su jur tri svezka pod naslovom: „Lendovšek M. Ant. Mart. Slomšeka zbrani spisi. Tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu", i to: I. Slomšekove pesmi 1876. II. Basni, prilike in povesti 1878., i III. Životopisi. 1879. — Tu će naći i pjesnik i kateketa i propovjednik za sebe dosta hrane i materijala za rad svoj. Osobito III. knjiga ove zbirke je svakomu sviestnomu svećeniku mnogo vriedna, jer je to gotov pastoral u liepoj odori. Verba movent, exempla trahunt, pa ako si još uzmemo k srcu rieči našeg uzorit. nadpastira u ljetošnjoj pastirskoj poslanici: „Veritas annunciata non creditur, quando a praecone evangelico non servatur", i dalje na strani 3. u istoj poslanici: „Imitemur igitur .... exempla eorum confratrum, qui angelica puritate, et vitae sobrietate, ... forma gregis sui facti sunt, et ..... omni externa sua compositione, ... in commissi sibi gregis animos aditum sibi aperiunt." (Encycl. quadrag. dto. 24. Jan. 1880.), — to će svaki sviestan svećenik s pohlepom za tom biser-knjigom segnuti.

Ima u toj knjizi nješto, što me osobito iznenadilo. — Čitao sam najme više puta o velepobožnom bečkom svećeniku Francu Seraf. Schmidu, kojega se obširniji životopis u zbirci životopisa *) jednog župnika rotenburžke biskupije nalazi. Čitajuć ovako mislio sam: Bože, kako mnogo ima u inih krajevih intensivne pobožnosti, dočim kod nas tako malo, a i one, što je ima, neiznaša nitko na javu. Mi n. pr. o naših kanonicih Pokaizenu, Birlingu i t. d. šutimo, dočim Niemci toga toliko čitajućemu svomu obćinstvu pružaju.

*) Buchler J. B. Charakterbilder aus dem Priester- und Seelsorgerleben. Schaffhausen. 1858.

Zato sam bio ugodno zatečen, a duša mi se razdragala, kad sam se u Slomšekovih izbranih spisih svezka III. na životopis Fr. Seraf. Schmida namjerio, i razabrao, da je to slavenski sin, naša krv, „kateri so se prav za prav ‚kovač' pisali." — Knjiga ova sadržaje 16 životopisa samih svećenika i 6 inih.

Životopis Slomšeka od Kosara je već razpačan, nu čini mi se, da se može još dobiti kod samog pisca preč. g. Franje Kosara kanonika u Mariboru. Tri pako knjige „zbrani spisi" dobivaju se u knjižarah u Lubljani, Trstu, Celju itd., nu savjetujem našim čitateljem, da se svaki obrati na samoga izdavatelja u Optuju mnogoč. g. Mihalja Lendovšeka optujskog vikara. U knjižarah se prodaje I. svezak po 90 nč. II. po 1 for. 20 nč., a III. po 1 for. 30 nč., dočim su kod samog izdavatelja dosta jeftiniji, jer se tuj postotci neračunaju.

Blagopokojni biskup izdao je sam prekrasne svoje propovjedi pod naslovom „Apoštolska hrana", tri svezka u vel. 8., a dobivaju se u Celovcu kod Janeza Leona.

Ostale spise Slomšekove, dok budu sabrani — osobito njegove pastirske poslanice kani — g. Lendovšek s vremenom sve izdati.

X.

Dopis.

Zagreb. (*Nove župe u Zagrebu.*) Već prije skoro pol godine potaknuo je preč. g. Stjepan Pogledić, prepošt i župnik kod sv. Marka, obće zanimanje, da se podignu nove dvie župe u Zagrebu, očitujuć: da je voljan k tomu i sam znamenitu svotu darovati, ako se iste župe još za njega živa osnuju. Jedna od ovih župa imala bi se podići u dolnjem gradu, a druga za predgrad sv. Duha i onamo spadajuća sela.

Prihvativ Nj. Uzoritost visokočastni gospodin stožernik i nadbiskup ovaj povod, obrazložio je pismeno potrebu i korist, da se ove župe podignu gradskomu patronatu tako, da se za podignuće i uzdržavanje ovih župa uzme u kombinaciju jedan dio zemljišta kod sadanjega župničkoga majura u Savskoj ulici, uza to kapela sv. Duha, pak i dotacije obijuh beneficijata sada kod župe sv. Marka postojećih, — sve pako da se pobliže i konačno ostvari razpravom povjerenstva, u kojem da budu zastupani: nadbisk. duh. stol, župa sv. Marka, beneficijati i patronat.

Gdje je medjutim ova razprava sve do sada zapela: nemogoh doznati. Držim si ipak kano Zagrebac za dužnost iznovice potaknuti zanimanje dotičnih faktora za skrajnu upravo potrebu, da se razprava ova što prije i što ozbiljnije nastavi i žudjenomu cilju primakne, — a

naročito imadu župljani sv. Marka pravo očekivati od patronata, da već dulje neodgadja odazvati se toli opravdanoj želji uzor. gospodina nadpastira. *)

Viestnik.

Zagreb. Preč. g. Ivan Soić, opat B. D. Marije de Gotho, kanonik modruški župnik u Bakru gradski zastupnik i mjestni školski nadzornik umro je blago u Gospodinu dne 27. o. mj. u 70. godini dobe svoje.

— Presv. g. Kristianović Ignjat, biskup, lektor i kanonik, darovao je kao prinos za gradnju crkve u Derventi 5 for.

— G. Pavčec Martin, duh. pomoćnik u Topolovcu postao je župnikom u Farkašiću. — G. Ferdinandu Mikelini-u povjerena je uprava župe u Vukmaniću a Franjo Sokolović duh. pomoć. u Mrežnici postavljen je za upravitelja župe u Cerovcu.

— G. Vukmanić Ignatij, duh. pomoć. u Varaždinu ide za namjestnoga kateketu u petrinjsku c. kr. nižu realku i preparandiju.

— Premješteni su duhovni pomoćnici: G. Benček Antun iz Hrašćine u Topolovec; g. Kendjelić Ivan iz Varaždinskih toplica u Hrašćinu; g. Kumpf Otto iz Podgorača u Pitomaču i g. Benak Juraj iz Orehovice u Mrežnicu.

— Franjo Fischer, agenat tvornice crkvenoga ruha u linačkom Marijinom zavodu, (Zagreb: Potok br. 61. II. kat.) preporučuje se p. n. svećenstvu. On uvjerava da je roba dobra, ciena vrlo slahka, jerbo je do 20% snižena prama cieni svih drugih tvornica. Tako naručuje on preuzev na se poštarinu i druge troškove kazule od prave težke svile po 25 for. i gore, pluviale po 35 for. i gore a dalmatike po 25 for. i gore. Razmjerno mnogo jeftinije je ruho od polusvile.

— Zakon i naputak glede vojničke oprostne takse potvrdjen dne 13. lipnja god. 1880., proglašen dne 14. lipnja god. 1880. oslobadja u naputku za provedbu §. 3. istoga zakona 1. one, koji su prije oživotvorenja ob obranbenoj sili slovećega z. čl. XL. 1868. platežom propisne pristojbe sebe od dužnosti vojničke službe odkupili, 2. svećeničke kandidate, pitomce i svećenike zakonom priznanih crkva i vjerozakona, kao što i učiteljske kandidate pučkih učiona te pučke učitelje, ako su iz kojega od onih uzroka, što no su u točkah 1. 2. i 3. §. a 1. zakona *) spomenuti, oprošteni od vojničke službe. Nu u slučaju pod 2. točkom (našom) prestaje pogodnost oprosta od dužnosti plaćanja takse, ako svećenički kandidat, svećenički pitomac ili učiteljski kandidat odstupi od svojih nauka il ako kod svećenika svećenička, kod učitelja učiteljska kakvoća prestaje.

Ugarska. Školsko stanje s vjerskoga gledišta bilo je u Ugarskoj dosta povoljno te je malo kada bilo povoda tužbam. Dapače, čim je država više dizala liberalne škole, bilo je i više sila, koje su na svoj trošak dizale konfesionalne škole. U tom pogledu prednjačili su osobito katolički biskupi, koj su zbilja mnogo žrtvovali dižući katoličke škole i to u tolikom broju, da su skoro dostigle broj državnih učevnih zavoda. Država je istina višeput ponovila želju, da se pod njezin upliv stave sve škole bez iznimke, ali je ipak skoro uviek dala nekih pogodnosti. Tako je pustila pod pokroviteljstvom i uplivom biskupa i kaptola postojeće konfesionalne lyceje i akademije sa posebnimi svojimi zakladami a nije se takodjer mnogo pačala u konfesionalne škole. Nu nedavno izda Trefort, ministar bogoštovja i nastave, na konfesionalne juridičke akademije poziv, da napuste po njih utemeljene lyceje na korist državnih juridičkih akademija. To potaknu nadbiskupa u Erlavi Josipa Samassu, da je na ministra Treforta upravio obširno pismo, u kojem mu dokazuje, kako ministar nejma razloga tužiti se na akademije i lyceje vjerskoga značaja, a najmanje na juridički lycej erlavski, kojemu je on pokrovitelj. Nadbiskup se medju ostalim izjavljuje, da je praksa očito pokazala, kako su akademije više osposobljenika davale narodu nego-li sveučilišta, da se nigdje nevidi nazadak konfesionalnih akademija i lyceja u znanosti, dapače da su si sveučilišta pribrala sile namještene po akademijah i napokon, da je razlog nerazmjernomu odnošaju medju osposobljenimi slušatelji i namještaji ne u akademijskom i lycejalnom sustavu, već u državnom i socijalnom životu. Osobito je loš, kaže on, zanatlijski i industrijalni stališ. Na ovaj da se obrati veća pozornost, nebi mu bilo u mladeži priezora niti bi se viši znanstveni zavodi napunjavali tolikim brojem slušatelja, da im se kašnje nemože dati kruh. U ostalom kaže nadbiskup, da je pripravan uviek primiti fondove koje ukinute kr. katoličke akademije i ove spojiti s fondovi svoga lyceja.

Rim. Poznato je, da je talijanska vlada g. 1875. u palači rimskoga isusovačkoga kolegija utemeljila knjižnicu. Ova se je lahko mogla napuniti djeli, jer je vlada

---

*) Kako je ovo pitanje po ogromnu većinu katoličkih stanovnika grada Zagreba i napose po odviše velik broj župljana sv. Marka velevažno: nesmijemo po svom zvanju i nećemo prestati o njem sve ozbiljnije u listu našem pripominjati. Ured.

*) Ove glase §. 1. a), oni koji su za vojničku službu za svagda nesposobnimi proglašeni i kao takovi izbrisani iz stavnih listina; 2. oni, koji će u posliednjem dobnom razredu ili poslie izstupa njihova iz toga u smislu §. 17. a ob obranbenoj sili slovećega zak. čl. XL. 1868. oprošteni ili će u smislu točke e) §. 40. iz aktivne vojničke službe odpušteni biti; 3. oni, koji će prije navršenja njihovoga vojničkoga službenoga vremena odpušteni biti zbog takove tjelesne mane, koja dotičnika nije učinila nesposobnim za zaslužbu i kod kojega ta tjelesna mana nije sliedstvo izvršivanja vojničke službe.

već god. 1873. izdala zakon, po kojem je ukinula do 63 samostana, iz njih pootela knjižice a djela smjestila u svoju, koja je imala vriediti kao narodno-državna knjižica. Već odmah kako je bila utemeljena govorkalo se je po Rimu, da se u novoj knjižnici mnoge nepodobštine, dapače i pronevjerenja sgadjaju. To prinuka ministra te odredi, da se o tom povede bar djelomična iztraga. Nu krom svega toga nisu prestali ti crni glasovi ob osoblju, koje je uredjivalo knjižnicu. Na to odredi ministar formalnu iztragu. Imalo ju voditi posebno povjerenstvo. Poslie višegodišnjih pretraga i iztragą podnielo je povjerenstvo svoje službeno izviešće, u kojem konstatuje, da je bilo zbilja u knjižnici prevara, kradja i pronevjerenja. Ne samo, da se je knjižnica zlo i varkami u katalozih uredjivala, nego se je i u upravi naišlo na mnoge bezdušnosti. Tako se je, i to na zapovied samoga ministra Bongh-ia, prodavao jedan kilogram knjiga po 40—15 centima a medju ovimi bilo je diela s akti o beatifikaciji mnogih svetaca, jedna još neizdana propovied Savanarole, mnogo fragmenata, originalno izdanje Krištofa Kolumba, „de insulis nuper repertis itd. Ovo posliednje (samo od 6 strana in fol.) prodao je knjižar za 30.000 lira. Izvor knjiga iz knjižnice trajao je do 40 dana a izpraznile su se posve tri dvorane, osim toga bilo je i kradja. Tako se kod nekoga trgovca (sa sirom) u Florenciji našlo više kilograma knjiga, koje su nestale iz knjižnice a medju njimi vrlo glasovitih djela kao: „edikta englezke kraljice Elisabete proti Isusovcem", jedan unikum, (drugo je preostalo djelo vrlo oštećeno) i druga. Povjerenstvo je takodjer ušlo u trag knjigam i kod privatnih osoba a medju njimi je i rodjak ministra Bonghi-a i neki prijatelj prof. Ruggieri. Liberalci viču ipak i tom sgodom na klerikalce, jer je upleten njeki svećenik Bartolucci. Nu koliko im vriedi vika vidi se iz toga, da je spomenuti svećenik bio najprije porezovni nadzornik a kasnije primio službu asistenta u knjižnici, koju je vlada na tako bezdušan način stvorila.

Englezka. Po prijašnjem zakonu bilo je dopušteno katolikom u Englezkoj, da si sami dižu grobja za svoje vjernike; nu u slučaju, ako takovih nebi bilo, imali su svoje vjernike pokapati na anglikanskih državnih grobjih. Ta ustanova je naravno imala tu posljedicu, da su katolički službenici samo blagosljivljali pokojnika u kući, gdje je ležao, a poslie bi ga svečano na grobju sahranio državni anglikanski službenik. Toj nevolji odmogao je sada novi pogrebni zakon, koj dopušta, da si katolički službenik može sam sahraniti svoga vjernika svečanim načinom na anglikanskom groblju, ako nebi imao svoga katoličkoga grobja. Takov se je slučaj nedavno dogodio u gradu Svindonu. Poglavarstvo pobojalo se je izgreda sa strane anglikanaca ali za čudo, kad je katolički svećenik svršio svoje obrede dovikivali su mnogi anglikanci, da obavlja obrede kao i njihov službenik. To je bilo posve naravno, jer ritual anglikanski nije drugi nego u biti ostatak rimskoga pogrebnoga obreda.

Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane II. reda. Šešelj Marko u Mostaru. Pomakoše se iz III. u II. red. Učiona dječačka u Komletincih. Učiona djevojačka u Komletincih. Stupiše u člane III. reda. Cerovski Ciril, učenik u Vinagori, Rupić Mato, seoski starešina u St. Mostih. Sabolić Gjuro, žitelj u Virju. Furčić Fr., učenik IV. razreda sv. Ivan-Žabno. Paričić Petar Ivelja Dnikor, učenik iz Vrbanja u Dalmaciji. Kušec Mato iz Brezja. Vorovanski Natalin, Spoljar Anka i Spoljar Antun iz Miholca. Marenčić Stjepan u Zaistovcu. Carić Ante Antin, učenik u Sircih u Dalmaciji. Mlinarić Vid, o. špiritualac u Ostrogonu. Katolička pučka učiona u Fojnici u Bosni. Učiona u Petrovuselu. Golubić Josip, stolarski majstor u Krapju. Hlebar Gjuro, mlinar u Cirkveni. Justi Zorica Josipova, učenica u Kraljevici. Filipović Franjo, učenik IV. razreda i Seleš Gjuro, mlinar u Miholancu. Zdelar Melkior, klerik reda sv. Franje u Koprivnici. Koreizel Jaroslav, Segedi Gavro i Šercer Adolf, gimnazijalci u Vinkovcih. Heski Jakob, posjednik u Vrbovskom. Malenčić Ivan i Golub Vatroslav učenici i Steklar Magda, učenica IV. razreda u Maču. Dević Gjuro Petrov iz Blata na Otoku Korčuli. Car Stjepan, tajnik bivše dvorske kancelarije u Zagrebu. Jurković Josip u Sinju. Kasun Janko, upravitelj dobra u Štefancu. Smokvina Josip, trgovac iz Drage gornje Brige br. 11. Moderčin Stanislav Kuzmor u Kraljevici, Hočevar Ivan u Jaski. Stoganac Petar, opetovničar, Morvaj Joso, učenik IV. razreda, Gjulić Jula, učenica svi u Blagorodovcu. Duh Stjepan, učenik IV. razreda u Gaju. Matković Bartol, kateketa u Subotici. Hiršler Jakob, veletržac u Dubravi. Marković Josipa, učiteljka u Slunju. Fr. Simonović Nikola, žup. katolički u Mostaru u Bosni. Godišnji članovi. Iz biskupije Tršćanske 100 god. čl. Turak Ante, župnik u Portulah u Istri 11 god. čl. Budicki Franjo, podarhidjakon i župnik u Cirkveni 7 god. čl. Znidaršić Ante, pošte upravitelj i Rant Mato, učitelj u Premu.

Knjižtvo. Dr. Augustin Lauranu, kanonik u Vel. Varadinu, pozivlje na predplatu djela: Enchiridion juris ecclesiae orientalis catholicae auctore Josepho Papp-Szilagyi. Predplata je 1 for. 50 nč.

Mi pozivamo na predplatu za IV. četvrt i molimo dužnike, da se nas sjete.

Očitovanje.

Kojom podpisani posvjedočuje: da je gosp. Mihael Heferer, graditelj orguljah i oltarah u Zagrebu tako ukusnim svojim izradjenjem i uriešenjem postavljenoga u Kratečkoj župnoj crkvi žrtvenika sv. Fabiana i Sebastiana, kao i vrstnoćom i jeftinoćom sagradjenih u istoj crkvi orguljah, koja oba predmeta rečenoj župnoj crkvi na ures služe, ne samo sveobće u ovoj okolici priznanje stekao, već se i podpisani pozvanim nalazi, ovu priznanicu mu za njegova zaslužna djela u preporuku sviuh s timi poslovi se bavećih izdati.

U Kratečkom 12. kolovoza 1880.

Mirko Verbec, v. r. župnik.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 41. U Zagrebu, 7. listopada 1880. Tečaj XXXI

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Mješovite ženitbe.

(Konac.)

Ako bi sve ovo bilo bez uspjeha, reći će joj, da crkva katolička osudjuje takvu ženitbu i zabranjuje svojemu svećeniku, da joj ne prisustvuje kako drugim ženitbam katoličkim. Za to da će i on morati primiti njihovu privolju izvan crkve, bez ikakvoga crkvenoga obreda, jedino pred dva svjedoka.

Ovako po prilici poučavat će župnik vjernike svoje i drugčije, kadgod mu se nanudi sgoda; pa i onda, kad baš ne ima takve ženitbe, n. pr. u propovjedi, ako se takvi slučaji češće u njegovoj župi dogadjaju. Naravno on će to uviek učiniti posve umjereno i ljubezno.*)

Dok ovako podučaje stranku katoličku on će s njom govoriti i o reverzalih, vidi-li, da bi ih ona od svoga akatoličkoga vjerenika dobiti mogla. Ne ima-li nade, da bi ih ona dobila, on će o tom govoriti s njenimi roditelji i rodjaci, o kojih znade, da će ih oni dobiti laglje. Nije pako dužan sam svećenik o tom govoriti s akatoličkom strankom. Tko god te reverzale dobije odmah će ih predati župniku. **)

d) Gdje ne ima reverzala župnik će kako rekosmo, primiti privolju ženitbenih drugova uz passivnu prisutnost. Primit će najme vjerenike izvan crkve, nu u mjestu pristojnu, n. pr. u župnom stanu. Obući će običnu svećeničku haljinu, nu neće rochete ni naramenice. Ni obreda nikakvih diecezanskih neće obavljati, nego će samo kao svjedok uz druga dva posluhnut, da se oni uzimlju. *)

Župnik neka se ne pača ni u to, kojimi riečmi će oni svoju privolju izreći. Naročito, neka to ne čini onda, kad je ma koja stranka nješto slabije pameti, pak bi težko opetovala, ili kad sbog stida za njim govoriti ne bi htjela. On se neka zadovolji, ako zaručnik reče po prilici: „Ja N. N. za suprugu uzimam N. N. poštenu ovu osobu i neću ju ostaviti do svoje ili njene smrti u nikakovoj suprotivštini. Tako mi Bog pomozi!“ **)

e) Za tim će župnik u knjigah vjenčanih zabilježiti ovu ženitbu i to isto onako, kako i druge ženitbe čisto katoličke. Izpunit će najme sve dotične rubrike, a gdje se mora upisati „*Ime, prezime, služba onoga, koji ih je vjenčao*“ upisat će: „Privolju svoju očitovaše pred menom župnikom N. (ili svećenikom N.) u župnom stanu N.“ Ovako će zadovoljiti propisom i glede rukovodjenja matica i glede mješovitih ženitba. Rieči ove ne vriedjaju nikoga, a opet jasno kažu, da je župnik tek passivno bio prisutan. Pošto matici moraju odgovarati svi Izvadci, biti

*) Vrlo mnogo moći će se župnik poučavajuć okoristiti ljetošnjom korizmenom okružnicom presv. g. biskupa Senjskoga, koju smo i mi priobćili u 7. i 8. broju „Katol. Lista.“

**) Litt. encycl. d. dto. 17. Jun. 1840. Nro. 1260., n. 2.; 22. Junii 1841. Nro. 178, qu. 1.

*) Litt. encycl. d. dto. 17. Jun. 1840. Nro. 1260. n. 3. Benedikt XIV. spominje (De synodo lib. VI., cap. 5., n. 5.), da je passivno prisustvovao svećenik ženitbi kralja englezkoga Karla I. sa sestrom Ludovika XIII. Henrikom, prem je zaručnik podpisao tajni ugovor, gdje je sve ono obećao, što i danas traži od akatolika katolička crkva. Vidi još. Instr. Congr. card. Conc. Trid. Interpr. circa mixta matrim. d. dto. 15. Junii 1793., gdje se kaže medju ostalim: „Si cogantur matrimoniis catholicorum cum muliere acatholica assistere, satagant, ut se mere passive habeant, atque tamquam inviti audiant dumtaxat utriusque consensum, verumtamen abstineant omnino a precibus recitandis, a benedictione impertienda, atque ab omni alio ecclesiae ritu adhibendo.“

**) Ista okružn. t. 4; okr. od 22. siečnja 1848. br. 178., pit. 6.

će i glede mješovitih ženitba Izvadak posve onakav, kako je u matici upisano. *)

f) Ovako sklopljena ženitba valjana je, pak će župnik to mladencem spomenuti, sjećajući ih svih posljedaka valjane ženitbe: da je najme vez ovaj posve nerazrešiv, te da u njem do smrti živiti moraju u slozi, u ljubavi, u zakonskoj vjernosti; djecu svoju zajedno odhranjivati moraju u strahu Božjem. Napose muž da se mora brinuti, kako će ženu svoju braniti i hraniti, a žena pokoravati se mužu u svem, što je pravedno i pošteno. **)

8. Ako bi ovakvi supruzi kasnije zatražili blagoslov, koji se u njekih krajevih daje prve nedjelje poslje vjenčanja, „ut Filius beatae Mariae Virginis tribuat ei foecunditatem prolis" ***), uzkratit će im to župnik, jer tim bi njekim načinom ovu ženitbu odobrio, što crkva nikad nije htjela učiniti. Pa kad ih nije blagoslovila prigodom samoga vjenčanja, neće ih ni sada. †)

9. Što se napose katoličke zaručnice tiče, neće-li nastojati, da sva djeca budu krštena i uzgajana u katoličkoj vjeri, neće-li dakle zadovoljiti zahtjevom crkve, župnik ju neće moći prije vienčanja odriešiti na izpovjedi. U takvu bo slučaju ona dolazi na izpovied s namjerom učiniti poslje zlo veliko, a takav se ni jedan griešnik ne odrešuje. Nu poslje svršena vjenčanja ona može požaliti korak svoj; može se za grieh pokajati, kako se za svaki drugi pokajati možemo. Dodje-li ovako razkajana na izpovied s odlukom, da će gledati popraviti zlo, kolikogod bude mogla, onda joj se odriešenje neće moći uzkratiti. ††)

Zatraži-li poslje poroda, da ju katolički župnik uvede u crkvu †††), pitat će župnik, je-li novorodjenče kršteno u katoličkoj ili akatoličkoj crkvi. Ako je diete krstio katolički svećenik ono je kao i majka mu član crkve katoličke, pak će stoga moći i majku uvest i propisane molitve izmoliti, jer moli za članove svoje crkve i nje Bogu preporuča. Obredom ovim ne povladjuje župnik ni s daleka onakav način sklapanja ženitbe, a katoličkoj majci daje sgode, da se sjeti svojih dužnosti i u ovoj ženitbi; pruža joj priliku, da dobije pomoć od Boga, kako će dužnosti svoje laglje vršiti.

Posve drugčije će raditi, ako je diete akatolički svećenik krstio. Pošto tim namisliše diete izključiti iz crkve katoličke, ne može nitko od katoličkoga svećenika pravedno tražiti, da ga on privodi u nju obredom, koji je samo za pravu djecu njenu propisan. Nu da takvom sgodom ne bude smutnje, podučit će ju već prije, neka ni ne dolazi po takvu poslu k njemu, jer joj prošnje nikako uslišati neće moći. Nije li voljna posluhnuti, župnik naravno nije kriv ni smutnji, ui sramoti. *)

10. Na koncu spomenut ćemo još nješto o takvih ženitbah u vojničtvu.

Pošto je zakon od 25. svibnja 1868. za zemlje zastupane u carevinskom viećn posve dokinuo moć reversala, biskupi su Austrijski svomu kleru razposlali naputke, kojih se imadu držati glede mješovitih ženitba. Prem država ne priznaje nikakve pravne moći reversalom, župnici ipak imadu tražiti, da akatolik izpuni uvjete, koje crkva stavlja. S toga kad mole oprost od zaprieke ove moraju župnici molbenici priložiti ili ugovor, gdje vjerenici obećavaju, da će se sva djeca krstiti i uzgajati u katoličkoj vjeri, ili pače reversale. K tomu će priložiti mnienje svoje, ima-li nade, da će vjerenici izpuniti, što su obećali. **)

Poput drugih biskupa izdao je i bivši vojni vikar Dominik Mayer o tom vojnomu svećenstvu Naputak 15. srpnja 1869. Po tom naputku može vojni župnik samo onda zatražiti oprost od ove ženitbene zapreke, ako uzmogne:

a) molbenici priklopiti ugovor zaručnikâ, gdje se obvezuju, da će svu djecu u budućoj ženitbi rodjenu, uzgajati u vjeri katoličkoj. Povrh toga

b) mora vojni župnik izjaviti, ima-li nade, da će dotičnici točno izvršiti, što su obećali.

Ugovor ovaj zaručnika može se učinti i ustmeno pred dušobrižnikom i dva svjedoka, pak samo ova dva svjedoka u Opazci knjige vjenčanih posvjedoče, da takav ugovor obstoji.

Neće-li zaručnici to obećati vojni župnik može samo passivno prisustvovat toj ženitbi. ***)

Ako zaručnik vojnik uzima zaručnicu stališa gradjanskoga ili koja spada u stalnu vojsku (*milit. stabilis*) može vjenčati bud vojnički župnik, bud gradjanski, koji je drugomu ženitbenomu drugu nadležan. Nu što se napoviedanja tiče valja glede vojne osobe paziti na ovo:

Ako je zaručnik podložen vojnoj duhovnoj jurisdikciji, te je ujedno i katolik, a zaručnica je akatolikinja i podložna gradjanskoj duhovnoj jurisdikciji ne smije zaručnik mimoići

*) Ibidem t. 3.; pit. 5. — **) Ibidem t. 6.
***) Compend. ritualis, p. 108, 111.
†) Okruž. od 22. sieč. 1841. br. 178., pit. 2.
††) Ibidem pit. 1. — †††) Comp. rit. 112.

*) Okružnica ista pit. 2.
**) Katolische Stimmen aus Oesterreich, sv. II.
***) Dr. Jos. Symersky: Die Verehelichung der stellungspflichtigen und Militär-Personen. S. 106. 107.

svoga nadležnoga vojnoga dušobrižnika', nego se i njemu podnesti ima ženitbena dozvola, da ju službeno rabit uzmogne. To valja kako za momčad, tako za častnike i vojne činovnike.

Ako je zaručnik **akatolik**, a zaručnica katolikinja, i uz to podložna gradjanskoj duhovnoj jurisdikciji, za takav slučaj propisuje c. kr. ministarstvo rata 26. svibnja 1864. ovo: Ženitbenih posalâ vojnih osoba grčko-iztočne, augsburžke i helvetske vjeroizpovjesti nevrši vojni župnik, (katolički najme onoga okružja, u kojem zaručnik službuje) nego bližnji vojni dušobrižnik iste vjeroizpovjesti. *) On će kod vojne službe Božje i napovied preduzeti, te posvjedočiti da su napovjedi svršene, pak da vjenčanju ne ima druge zapreke do razlike u vjeri. Ako ovaj duhovnik sam ne vjenča mora mu poslje onaj, koji je vjenčao poslati vjenčani list, da ženitbu unese u svoju knjigu, i učini sve drugo, što mu propisuju njegovi zakoni. **) *A. J.*

*) Za evangelike su namješteni u njekih mjestih vojni propovjednici, koji imadu dušobrižne posle obavljati u doznačenih im okružjih, te su izjednačeni posve vojnim kapelanom. (Previšnja naredba od 3. siečnja 1869. t. VII.) Grčko-istočnjaci imadu u njekih okružjih vojne kapelane kao u Brnskom 1, Požunskom 1, Kašovskom 1, Temešvarskom 1, Petrovaradinskom 1, Zagrebačkom 2. Isto tako Grko-katolici imadu u okružju Lemberžkom 2, Budimskom 1, Hermanstadtskom 2.

**) dr. Symersky, l. c. S. 94. 95.

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

Jednu iznimku on čini svojoj osudi. Oni, koji su radom svojih ruka uspjeli te se domogli velike sreće, mogu, polag njegova mnienja, uživati il veseliti se po svojoj volji uztežuć se od rada, a da ništa ne sagrieše. Da bolje razumimo nauk John-Stuartov, mislimo si po koju podmjenu. Mislite si, da Petra srećom zapade tusta baština. Će-li se on moći uživati je, a da si ruke ne nažulji radom? Polag načela pravice, kako uči naš ekonomista, ni najmanje: jerbo treba, da se ne povredi pravica, uzdržavati se radom svojih ruku. Mislite si, da taj isti Petar živuć od svoje baštine troši vreme dobročini i milostinjom. U tom slučaju bi-li mogao živiti mirne svjesti? Nipošto: jer on ne žive od plodova skupljenih svojim radom od prije. Mislite si opet, molim vas, da bi koji bogati gospodin s ljubavi napram rodu il s drugog razloga darovao njekomu vrlu, al siromašnu mladiću, pô milijunića lira. Bi-li mogao ovaj smetnuti mimo povrede pravice svoj posao, dati se na nauke, putovati da se usavrši u znanosti, okorisćujuć se glavnicom što ju dobio na dar? Ni to: on ne žive od svoga truda; ne žive od dobitka spravljena svojim radom: eto vam razloga. U jednu, polag teorije John-Stuarta, današnje družtveno stanje, u kojem je dozvoljena baština i prosto uživati ju, u kojem se dozvoljuje dar i okoristiti se njim, u kojem se dozvoljuje baviti se dobrotvori živuć od dobara ne nabavljenih radom svojih ruka, imalo bi se osuditi sbog nepravice. Nu proti tom bezumju viče savjest. Nepravica predmnieva povriedu tudjega prava. A pošto baštinik, koji žive od dobra naslјedjena ne vriedja ni uzme ičije pravo, sliedi, da družtveno stanje, u kojem se ovako žive, nije po sebi nepravedno, i da s toga razlika razreda može postojati bez povrede savjesti. Osnova, na koju se naslanja teorija ovdje pobijena, jesu pogrešna načela socijalizma, polag kojeg: „svatko mora živiti od svojeg dnevnog rada, il od plodova skupljenih istim:“ „kamate dobljene od svojih glavnicah nepravedne su, i dosljedno tko žive od njih žive u nepravici.“ I ne samo se ona osniva na načelih socijalistâ, nego se služi jošte njihovim jezikom, predstavljajuć svietu kao tolike bezposlice one, koji mogu živiti a da se ne bave težkim poslom. Tko ne osudjuje bezposlice? Božji jih zakon osudjuje na prvom mjestu. Al se ono, što ide njekolicinu, ne smje uporabiti na sve. I s toga, što je koj te koj bezposlen, pravedno se ne može izvadjati, da mu se mora oteti imetak.

Obraniv proti umovanju Stuart Milla razliku medju gospodari i radnici, evo nas napadnutih s njeke druge strane. G. nam Ott prigovara: neka bude, kako vi velite, u teoriji: al druga valja u životu. Radnik, buduć ne posjeduje orudje rada, ne može raditi, i dosliedno niti živiti van uz tvrd uvjet, da vlastnici jim voljni su dopustiti mu porabu. Po tom s jedne strane realna pretežnost vlastnikâ ili posjednikâ radna orudja, a s druge realna podvrženost i zavisnost ljudih, koji ga ne posjeduju: s toga podpuna sloboda u prvih, a težka nje prikrata u drugih. Svaka prikrata slobode pako povreda je morala, odtuda sliedi, da se družtveno razlikovanje gospodarâ i radnikâ mora odstraniti od svieta kao crna moralna nepodoba.[1]) Pučko-vladni Mailfer se ne odaljuje mnogo od socijaliste Otta, dočim umstvuje ovako: da se radnik može nazvati slobodnim, ne treba niti najmanje, da posjeduje orudje rada, kako bi htjeli socijaliste: dovoljno je, da njegova volja zapovjeda radom. Zato, da bude sigurna sloboda, razlika se gospodarâ i radnikâ ne ima ukinuti u obće uzeta, već samo ona čest, koja sačinjava samo **plaćnika**: koji se označuje: da je radnik čigova volja ne zapovjeda radom; *un travailleur dont la volonté ne commande pas le travail.* Ne zapovjeda radom volja onog radnika, komu ne ima podpune, slobodne i ciele vlasti, da razpolaže orudjem rada, što mu ga dala narav, to jest tielom. U tom biednom stanju žive radnik rukotvorničar, sluga i poslužnik, koji podvržujuć svoj rad tudjem migu za dan, za mjesec il za godinu dana, otudjuju za sve to vreme svoju volju. Pošto je takovo

[1]) Traitè d' economie politique, l. 79.

*

stanje protivno naravnomu zakonu i božjoj volji, koji, stvoriv ljude nejednake glede razumnosti, stvorio jih je jednake glede volje i odgovornosti, mora da se ukine i iztriebi sa svieta. *Demokratizam*, po mnienju toga pisca, jest onaj, komu nadleži riešenje te zadaće.[1])

Upoznav neizpravnost govora dvajuh ovdje navedenih pisaca, ustavimo se kod bitne točke. Cieli dokaz povrede, koja se čini slobodi i s toga moralu u osobi radnika, stavlja Ott u nuždi, koja ga tjera, da se utiče posjedniku radna orudja, i da visi o njegovoj volji imati ga u porabi. Da bi to bilo istina, znate-li što bi se dogodilo? Da nije na svietu stvora manje slobodna do čovjeka. Muči me glad, nužda me tjera da se utečem pekaru: bude mi zima, prinuždeu sam tražiti pomoć u krojača: trebam da stanujem u kući, prisiljen sam tražiti pomoć u zidara: padem u jamu, nužda me tjera vikati na pomoć: ležim bolestan, nužda me sili zvati liečnika. Što više? treba da čitam, evo me prinuždena tražiti si sunčena svietla: treba da pijem, moram k vrielu: treba da ubrzim, moram rabiti konja. Svi ti utečaji pako, sve te zavisnosti, polag mnienja Ottova, nisu van tolike povrede nanešene slobodi čovjeka i morala: eto vam s toga čovjeka vjekom u okovih, toli krivnjom stvorova umnih koli nerazumnih. Da-li se može kazati krupnija budalaština? Bludnja jest u tom, što je gospodin Ott pisao u krivnju uzroku moralnu ono, što proizlazi iz fizična uzroka. Neodvislost povredjena predmnieva učin, koji ju proti razumu ograničuje. U našem je slučaju radnik tjeran od nužde, ne ima potrebita orudja rada, uteče se k onomu, koji ga ima; da ga pako on ima il ne, visi o volji posjednika: evo vam zavisnosti. Odkle ova došla? Ne od posjednika, koji nije počinio nikakova djela, koje bi povredilo neodvisnost radnika; već od fizične nužde, koja je tjerala na utečaj. Nek bude, odvraća se, ne okrivljuje se s povredjene neodvisnosti posjednik orudja rada: već njegova realna pretežnost i realna podvrženost radnika sačinjavaju njeko družtveno stanje okuženo moralnom bolesti. E da se očisti družtvo, nije druge van dati svakomu svoje orudje rada. Dobro. Ele s kojeg se načela zaključuje, da pretežnost jednoga i podložnost drugoga sačinjavaju njeko nemoralno stanje? S glavna načela socijalizma, koje jest ono jednakosti, krepostju kojeg svi ljudi moraju da budu jednako slobodni i jednako neodvisni, ili svi jednaki ne samo pravno već i činom. Gosp. Ott i svi socijaliste drugovi mu nisu zamjetili, da ovim svojim načelom rade napravac proti uredbi ustanovljenoj stvorcem. Jer, pošto je on stvorio i stvara ljude nejednake u razumu, u težnjah, u silah i prama raznim družtvenim odnošajem, postavio je on i postavlja njeki vječiti uzrok, koji nuždno proizvadja neprekidne i bezkrajne nejednakosti u životu. I zato, pošto pretežnost jednih i podvrženost drugih takodjer u ekonomičkom poredku svoj korjen imaju u samoj naravi čovjeka, kad nedodje zla poraba, ne sadržva u sebi nikakve nemoralnosti. Ona je nalik mladici, koja tjera i raste s krila stabla. Nasilica može mu skršiti grane, nu da ga vidi poslje tjerati bujnije.

Mailfer ne mudruje bolje od Otta. Kada radnik, sluga i poslužnik ugovaraju s gospodarom, da će raditi u njegovoj službi dan, mjesec il godinu dana, ne otudjuju svoju volju, nit ne gube svoju odgovornost. Volja ostaje u njihovoj vlasti, i odgovornost ostaje u punoj krieposti. I sbilja, što čini radnik, kadno sastav se s kojim gospodarom ugovori ovu il onu plaću u zamjenu svojeg rada? Ne drugo, no otudjuje na korist gospodara pravo na njegovo buduće djelo zamjenjujuć ga pravom na ugovorenu plaću u svoj uhar. S toga otudjaj ne pada na volju, već na djelo, il na rad. — Al on nije više slobodan da razpolaže svojim naravnim orudjem rada. — Za cielo istina: takodjer ni gospodar nije više slobodan da razpolaže inače svojim. Indi, ako je proti naravnomu zakonu i božjoj volji stanje dnevnog radnika, jednako se mora kazati o gospodaru. I jer se u svakom ugovoru kupnje i prodaje jednako sgadja, tako se mora zaključiti, da takov ugovor nije dopušten. Zaključak ne može da bude smješniji. Ono, što pada na volju jest obveznost il dužnost držati ugovor a ne otudjaj, dvie stvari bitno različite a Mailferom pomješane. Prvoj može prosto biti mjesta glede volje, drugoj nikada. Izviše istinito je, da dnevni radnik, sluga i poslužnik zadržuju svoju odgovornost za vreme ugovorene službe: da, rade ne rade-li u satih ugovorom ustanovljenih, ili svršujuć preuzeto djelo formalnim nemarom su nanieli štetu gospodaru, dužni su mu ju odštetiti. U jednu, pretežnost gospodarâ i podvrženost radnikâ u ekonomičkom redu ne sačinjavaju glede jednih il drugih ikakovo stanje nemoralno il proti naravnom zakonu. Sujeta i kukavština razlogâ, što su je pomenuta dva pisca trsili se navesti na više strana svojih spisa, je tomu najsjajniji dokaz.

Ne niječemo tim, da je položaj gospodarâ bolji od onoga radnikâ, nit ne velimo, da je podvrženost, u kojoj su ovi napram onim, položaj sretan. Po sve drugo: on je izložen raznim i težkim nepodobštinam. Na prvom mjestu njihova je sudbina u obće tiesno vezana s onom gospodarâ jim. Idu-li za ovoga povoljno poslovi u trgovini; umje-li on okoristiti se sgodami, valjano-li je obrtan bud da si otvori novih prodja, bud da si pritegne natiskujuće se tražbe? Sreća se u tom slučaju smije ne samo gospodaru no takodjer i radniku: ima rada, raste mu plaća i može živiti primjereno sa svojom obitelji. Dajte usuprot, da se gospodar baca u lude podhvate, da nagomila bezumno trgovinu na trgovinu, da misleć prevariti takmace proda jih u necjenu, u nadi da će se zatim oporaviti, il da bezposlen povjeri nepouzdanoj čeljadi svoje poslove, il da ga težka zadesi krida il velika nesreća s neočekivanih okolnostih. Bit će prisiljen obustaviti posao, zatvoriti tvornice, umanjiti plaće; i eno

[1]) De la Democratie dans ses rapports avec l' économie politique, chap. II. §. 2.

vam stotine i hiljade radnikâ, bačenih na cestu, gdje traže novih gospodara, gdje jih težko nalaze, i našav jih sbog konkurencije drugova moraju da se podvrgnu uvjetom malo koristnim. Ovim slučajem posebnih nesreća valja pridodati velike trgovačke krize uzročene il prevratî pukova il ratovî medju narodi, il inimi dogodjajî, koji poremećuju i prekidaju glavne odnošaje obrta. U svih tih prigodah siromaštvo i nevolja s nestašice rada udilj se nemilo začmu osjećati medju redovi radnikâ, a uz siromaštvo i nevolju svi oni jadi, koji pod imenom pauperizma muče, grizu i uznemiruju nalik oluji moderna družtva. A tko je kriv tolikoj i toli požalenja dostojnoj nesreći? Recimo otvoreno: u svakom slučaju ne, al većinom slučajeva stranom su krivi gospodari, a stranom radnici. Gospodari su krivi, kadno se, tjerani nezasitnom pohlepnosti, bacaju mahnito i na sliepo u razuzdane i nepoštene konkurencije. Onda trebajuć mnogih radnika, da povećaju silu proizvadjanja, pritežu jih mnogobrojnih na bljesak debelih plaća iz sela, da jih zatim zapuste na milost i nemilost oskudice onaj ne daleki čas, u koji nesgoda dojde da jih kazni sbog njihove razuzdanosti.[1]) Ovoj se drznoj konkurenciji najviše puta imaju pripisati ona umanjivanja plaća i nestašice rada, kojih zlosretne posljedice tište radnika. Jesu takodjer krivi radnici, zato, što se ništa ne brinu za budućnost, kada rada ima obilno i plaće su debele. Mjesto da se ugledaju u opreznost mrava, reć bi, da jim sva misao ono, kako bi potrošili koliko su *dobili*, danas poždérav što su zaslužili jučer, a jutra razsipajuć plaću današnju, zadovoljni da živu dnevnicom. Medjuto prolaze sretni dani rada; nadojdu oni nesgode, i eno jih, gdje se s malom ili najneznatnijom prištedom nalaze u oči sad hranivnoj krizi, sad trgovačkoj krizi, a sad usiljenoj obustavi rada il zatvoru djelaonice.

Uzrok ipak temeljni družtvenog prekrenuća, bud sa strane gospodarâ, bud s one radnikâ, jest u duhu, koji naobrazuje i potiče moderni *industrijalizam*. Činjenice, koje se svaki dan prokazuju, mogu da valjaju dokazom malne očevidnim. Da nebudemo odviše dugi u izbrajanju jih, u prilog nam je navesti svjedočanstvo Mihovila Chevalier-a, koje jih sve zadržava. Sa svoje učiteljske stolice francezkoga uzgojišta govoraše: „Problem, da se veselja pristojna života domogne onaj diel radnika, koji ga je lišen, u naše se doba predstavlja ne manjom silom nego se pokazivao za vreme Malthus-a, i u formi vele prostranijoj; jer do tada ograničen okrugom velike Britanije rukotvorničarski sustav, komu je nemoguće ne pripisati u sadašnjih okolnostih najvećim dielom množenje čeljadi više neobskrbljene svakim dobrom, na dugo se i široko razprostrô u državah Evrope; te je takodjer preplovio i mora onom brzinom djelovanja, koja naznačuje sve načine, da postoji, sobstvene anglo-amerikanskomu plemenu. . . Žalostno je to priznanje, ele mu se prosvjeta ne može oteti, najme, da u naših slobodnih državah, koje se ponose toliko svojim napredkom, ima njeki razred ljudih, kojih se položaja ulovila hrdja, i da se ovaj razred, reć bi, mora da razširi više nego se to opazilo u najvećem dielu prošloga družtva.[1])" Postojana činjenica, pod kojom se očituje današnji industrijalizam, predmnieva za cielo njeki uzrok takodjer postojan, koji ga poput zle otrovi okužuje u njegovu radu. Mnogostruka i bogata proizvodjenja, bezbrojni izumi, koji jim olakšuju djelovanje, bogatstva, koja se tu i tamo vide nagomilana neizmjerno, plodovi su, o tom ne ima sumnje, da jim se svatko najvećma čuditi mora. Ele se u njihovu cienu pomilja njeki drugi najlošije naravi, onaj, koji se zove pauperizam, koji nosi nevolju i razsap u sebi najvećem dielu pučanstva, te je povodom najburnijim pokretom u družtvu. Od tuda se uvidja, da ako s jedne strane on donieti može veliku korist svietu, s druge mora da bude štetan u svojem radu djelovanjem kojeg uzroka, koji ga nalik duhu naobrazuje, nadahnjuje i njim kreće. Koji je taj duh, i kako se je u nj uvukao, bit će zadatkom to na drugom mjestu dokazati: sad budi dovoljno da smo to ovdje naznačili, da dokažemo, da se podvrženost današnjih radnika u oči ekonomičke pretežnosti današnjih gospodara nalazi izloženom težkim nepodobštinam.

Prieko više označenih nepodobština proiztičućih iz glavnih uzroka, ima drugih, koji proizlaze s hrdjave zlorabe, koju mogu činiti gospodari od svoje ekonomičke pretežnosti. J. B. Say pametno jih dolazi napomenuti. Prije svega su oni u stanju da vrše samotržbu pogledom na radnike; jer bo ovi nisu u stanju da si nadju toliko gospodarâ, koliko jih volja, gdjeno gospodari mogu uvjek naći onoliko radnikâ, koliko trebaju, uzev, da imaju odkle da jih obskrbe nuždnim životu. Radnik i gospodar odista trebaju jedan drugoga; nu gospodar ne treba radnika tako silno, kako ovaj njega. A to s jednostavna razloga, što gospodari u obće mogu živiti po svojoj miloj volji čedne, mjesece i godine od svojeg a da se ne brinu za radnike, dočim ovi jedva jedvice mogu tjerati njekoliko dana. Zato gospodar kosmate duše može sebi na volju ne redko puta obaliti na kraj kraja plaću biedna radnika. Gorje pako bi se dogodilo, da, kako su učinili gospodari krojači u Londri i oni inih zanata, zlorabeć svoju pretežnost bi se složili uz uvjet težkih globa, da neće plaćati prieko stanovite ciene radnike.

(Dalje će sliediti.)

---

[1]) Les crises qui desolent périodiquement les sociétés industrielles sont, la plupart du temps, l' effet de la concurence effrénée et deloyale que se font les producteurs par l' impulsion des cupiditès insatiables . . . c'est cette concurrence, que après avoir enlevé les travailleurs à l' industrie des champs par l' appât de gros salaires, les laisse sans travail et sans ressources, au moment où elle succombe sous ses propres excès. Perin, De la richesse, liv. VI., chap. IV.

[1]) Discours d'ouverture du cours de l' année 1846—47. — Cours d' economie politique, 2. edit., tome I., p. 137. Vidi veleuč. Perin-a više navedenoga knj. VI., De la richesse.

Viestnik.

Zagreb. Na imendan Nj. c. kr. ap. Veličanstva premil. cara i kralja našega pjevao je u stolnoj crkvi svečanu sv. misu presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić. Sv. misi prisustvovali su: uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup na svom oratoriju, preuzvišena gospoda ban Ladislav grof Pejačević i baron Fr. Filipović, predstojnici jedne i druge vlade s podčinjenim si osobljem, načelnik grada Zagreba sa zastupnici, ravnatelji učevnih zavoda s profesorskim osobljem i pobožnoga puka. Poslje sv. mise primao je preuzvišeni gospodin ban čestitke raznih oblasti i družtva, da ih previšnjemu mjestu prinese.

— Samostan Magdalenka na Josipovcu proslavio je prošle nedjelje dvie vrlo važne sgode u svom životu medju nami. Toga najme dana otvoren je svetčano industrijalno-kućanski zavod, koji je s redom spojen, i u koji se je upisalo do 20 učenica. Za prvi početak dostatan je ovo broj, samo blagoslovio Bog naum dobrim uspjehom. Isti dan obuklo se jedanaest novakinja, a medju njimi jedna Hrvatica, koja će u prvi razred strogoga ovoga reda. Ostalih 10 ići će u razred drugi, ter su i medju njimi 2 Hrvatice, 2 Slovenke, a ostale su Slezkinje. Tim su nadvladane srećno dvie potežkoće, što su se svakomu namitale: hoće-li dodieljeni zavod naći učenica, a sam red valjana podmladka kod nas. Bog je dao, ter je takve bojazni nestalo. U toj slavi sakupljeni ugledni gostovi, medju kojimi vidjesmo: presv. g. dr. Fr. Račkoga, velem. gg. Janka Jurkovića, gr. vieč. Hudovskoga dra. Nap. Špuna-Strižića, sveuč. profesore dra. Brezstyenskoga, dra. Spevca, dra. Vojnovića, i druge — svi ti srdačno čestitaše zavodu i njegovu poglavarstvu na dosadanjem uspjehu. A i miovdje prosimo Gospodina: *Confirma hoc Deus, quod operatus es.*

— Nova školska godina započela je u svih naših učevnih zavodih sa sazovom Duha svetoga. Ovaj tjedan započela su već i predavanja na bogoslovskom fakultetu, te našem lyceju. Profesorski sbor bog. fakulteta poklonio se na početku uzoritomu gospodinu kardinalu-nadbiskupu, da zaprosi blagoslov nadpastira svoga pri započetom s nova djelovanju.

— G. dr. M. Matina, bivši kapelan u Belovaru i privr. učitelj vjere tamošnjih škola imenovan je obrednikom Nj. Uzoritosti i aktuarom u nadbiskupskoj pisarni.

— Na naš upit: gdje je do sada zapela razprava ob ustroju novih župa u Zagrebu, štampan u posliednjem br. „Kat. Lista“, odgovora velem. g. načelnik grada Mrazović sliedeće: Gradsko poglavavstvo započelo je o novih župah ovdje razpravljati odmah, čim mu je od uzoritoga gosp. stožernika-nadbiskupa stiglo pismeno obrazlaganje potrebe i koristi novih župa, ali je odmah i zapelo o pitanju, kakov konkretan predlog u smislu obrazlaganja da iznese pred gradsko zastupstvo, imajući birati članove u razpravno povjerenstvo. Pošto se nove župe imadu podići ne samo obzirom na bližnji budući razvoj grada, koji se je baš u novije vrieme počeo jače širiti, to se je grad. poglavarstvu nametnulo prvo pitanje: gdje da se podignu za doljnji grad župni dvor, crkva i škola, a to isto u predjelu duhovljanskom? Ono prvo moći će se ustanoviti tek onda, kada od ministarstva stigne definitivno riešenje na predloženu već osnovu sagradit imajućih se vojarna u Zagrebu, a drugo, kad se novi u saborskoj razpravi iznovice nalazeći se zakon o gradovih provede i onda granice glavnoga grada Zagreba poprave odnosno razmaknu. Jedno i drugo valjda će se do skora riešiti, a onda će doći red na razpravu o novih župah.

— Iz Petrovaradina pišu „Sr. Hrvatu.“ Dne 16. rujna t. g. izašli su vojnici iz tvrdje na petrovaradinski pašnik, gdje običaju svakdanje vježbanje činiti. Na isto mjesto sa vojnicima došla su trojica vojnika, otci više djece i već 12 godina vode se kao vojnici i to: Milorad Živković 6. Petar Stojanović 15. i Jovan Vilotijević 20. satnije Nazareni bez oružja jer nehtješe oružje primiti, izgovajućih se, da jim njihov zakon to zabranjuje. Do sad bili su takovi Nazareni kod zdravstvenog ili kojeg drugog odjela namješteni, gdje oružjem posla imali nisu. Najnovija naredba izašla je, da mora svaki vojnik oružje primiti bio Nazaren ili ne. G. c. kr. pukovnik P. Petrović pozva gore pomenutu trojicu pred sebe na otvorenom polju pred licem ostalih vojnika i ovako im reče: vi nećete oružje uzeti i silovitost vodite sa vašim zakonom i hoćete da pokažete da imate njeku moć, al će vam se doskočiti, jer morate dati Bogu božje a caru carevo. Vi ste se dali od baba zavesti, koje neznaju ni čitati — nećete da idete u crkvu i da slušate svoje misnike, koji su svoje godine i godine u školama sproveli. Sad ćete odmah u zatvor odvedeni i najmanje na godinu dana odsudjeni biti i kad izidjete opet ćete godinu dana kano vojnici služiti. Nebudete-li ni onda htjeli oružje uzeti, doći ćete u zatvor dok ste živi. Neka danas bude mobiliziranje, dati ću na svakoga četiri momka i kao pse vas pred licem ciele satnije pobiti. Poslije ove otčinske opomene g. c. kr. pukovnika Petrovića bila su sva trojica Nazarena u zatvor u tvrdju odvedena. Ista trojica Nazareni zavadjali su i njeke šuplje glave svoje sudrugove kod svoje satnije sa svojim ludim govorom; zaveli su i to: kako će carevi ostaviti svoja prestolja i sablje, velikaši svoja dobra, pa će se dati na siromaštvo i postati Nazareni. Davali su njekakve knjige sudrugovom čitati i mnogi od sudrugova obrekoše, kad kući došli budu, da će nazarenski zakon skupa sa svojom obitelji poprimiti. Ovdje u tvrdji imade više vojnika u zatvoru, jer su Nazareni i neće oružje u ruke primiti. Kod vojnika Šokčevićeve i ostalih hrvatskih pukovnija, nebrojeno nevaljalih knjiga imade, po kojima se za Nazarene vojnici vježbaju, bez da bi jim se iste knjige oduzimale i spalile. Politička oblast iz početka pustila je uzdu gnjusnomu Nazarenstvu i na prijave svećenstva ništa učinila

nije, a sad se vide i nastaju po crkvu i državu ubitačne posljedice.

— Službeni list Vatikanski *Osservatore romano* donosi iz Zagreba pod 22. pr. mj. dopis o boravljenju pronuncija kardinala Jakobinija u našoj sredini. S početka odmah govori, kako je srdačno ovdje primljen zastupnik Nj. Svetosti pape, a zatim kaže, kako je Nj. Uzoritost nastojala s bliza razgledati i upoznati sve zavode prestolnice naše, koja je središte prosvjete medju južnimi Sloveni, a znamenita koliko politički u našem carstvu, toliko i vjerozakonski budući sama katolička na granici razkolnoga iztoka. Uzoriti gospodin da je sve pomno pratio, ništa se nije sakrilo budnomu oku njegovu, mnogo je propitkivao, ter se je mogao još bolje učvrstiti u uvjerenju, da je Hrvatska prednja straža katoličke prosvjete prama iztoku. Dopisnik riše za tim položaj Hrvatske, koju obtiču tri rieke: Dunav, Sava i Drava, pak jadransko more; kako je tlo plodovito, a stanovnici vrlo hrabri. Iztiče našu ustavnost, te autonomiju, koju smo uživali najprije za vlastite svoje dinastije, poslie za Arpadovaca, pak Habsburgovaca, koje je birao sam narod u saboru svojem, a krvju im zasvjedočavao vjernost svoju. Pošto se je stanje na iztoku sve više razvijati počelo Hrvatska da je postala vrlo znamenito središte političko i književno u austro-ugarskoj monarkiji. Ona ima i svoju autonomiju u bogoštovju i nastavi, u pravosudju, u nutarnjoj upravi, te je više samostalna nego kantoni švicarski. Toj autonomiji svojoj ima zahvaliti, što konkordat zakonito i pred državom postoji još samo u Hrvatskoj, dočim ga je druga pola carevine sa svoje strane dokinula. Glavni grad Hrvatske imade u malom sve prosvjetne zavode, koje i drugi veliki gradovi zapadni, koje na razvalinah stare hrvatske kulture uciepi katolički zapad, a podržava ih stalno nagnuće puka ovoga prema središtu prave naobrazbe, prama Rimu, koji je u stoljetnih borbah mnogoput jedini pomoćnicu ruku pružao, toj „predstraži kršćanstva", kako Hrvatsku nazva ponajprije Veliki Hildebrand, a u najnovije dobe nezaboravni Hrvatom Pio IX., koji utemelji crkvenu samostalnost Hrvatske, odieliv crkvu Zagrebačku od Kaločke, podignuv u Zagrebu nadbiskupiju, imenovav najprije Haulika, a poslje i Mihalovića stožernici sv. rimske crkve. Naš kler, na čelu mu vriedni pastiri, medju kojimi spominje dopisnik hrvatskoga mecenu biskupa Bosanskoga i Sriemskoga, preuzv. gosp. J. J. Strossmajera, koji utemelji akademiju znanosti i umjetnosti, te sveučilište — a za tim kardinale Haulika i Mihalovića — on s gradjani i pučani učini Zagreb središtem kršćanske naobrazbe medju južnimi Slovini. Neće se dakle nitko začuditi ni riečim Uzoritoga pronuncija prečastnomu kaptolu Zagrebačkomu, ni njegovu nastojanju, da svaku našu okolnost upozna, da pazljivo razgleda naše zavode, akademičku palaču, po osnovi Schmidtovoj sagradjenu, koja ide u svojoj struci medju najljepše nove gradjevine u Austriji. Uzoriti pronuncij ponio je svoj blagoslov i samostanu milosrdnica naših, koje je milost Božja, i neumoran trud prečastnoga g. kanonika Hoeppergera razsula po cieloj Hrvatskoj, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini. Do 350 sestara u raznih granah poučavaju i uzgajaju do 1000 djevojaka, a kolike djeluju po bolnicah, po kaznionah, po ubožnicah! Hrvati barbari ne znadu, što je kulturni boj, koji vode moderni svjetlonoše, što se zovu Falk, Gambeta, Frère-Orban i Carteret, oni ljube ruke, primaju kao poslanika Kristova namjestnika zastupnika njegova. On je mogao vlastitima očima viditi njeke žrtve njemačkoga „kultur-kampfa", njekolike redovnice, koje živu pod regulom sv. Augustina, iztjerane iz pruske Šlezke gostoljubno su primljene u barbarskoj Hrvatskoj, gdje im revni mons. Boroša sagradi samostan, koji je Uzoriti pronuncij posjetio, i sv. misu tu čitao (što je učinio i u samostanu milosrdnica), i mogao blagosloviti siromašne te žrtve, kojim se je činilo, da je sanja, što mogu ruke poljubiti zastupniku Nj. Svetosti.

Odkad je pokojni, nezaboravne uspomene kardinal Viale-Prelà bio ovdje, da prvomu zagreb. nadbiskupu preda palij, kroz 28 godina nije bilo u zidinah Zagreba zastupnika sv. stolice do Nj. Uzoritosti pronuncija Jacobinija. Istinito je doslovno, što je presv. g. biskup Pavlešić u čekaonici kolodvorskoj, okružen mnogobrojnom povorkom, koja je na glas zvona na kolih došla, da ga prati, opraštajuć se s njim kazao Nj. Uzoritosti: *Venit, vidit, vicit.* On je bio jeka javnoga mnienja svega, što Zagreb ima biranijega i dostojnijega. Svojom ljubežljivošću, srdačnošću, zanimajuć se za sve, što je naš narod učinio, da se uvrsti, u broj zemalja naobraženih, Nj. Uzoritost kardinal pronuncij došao je medju nas, vidio nas je, i svladao je srca naša. Dopisnik na koncu kaže da i on izriče mnienje službene i neslužbene štampe te navodi rieči Obzorove, kojimi je popratio na odlazku Nj. Uzoritost: „Ovaj posjet Uzoritoga pronuncija neće ostati bez dobra ploda za našu domovinu, koja će u njem naći kako u Beču tako u Rimu pouzdana i oduševljena zaštitnika, i zato mu od srca na odlazku kličemo Živio." On je otišao, i kad bude pred Leonom XIII. stavit će mu na koljena izraz našega počitanja i sinovlje poslušnosti, i usuti će kap utjehe u kalež žuhki, kojim ga poje ona njeka djeca, koja su s najviše blizine i najobilnije uživala (a nezahvalna uživaju i sada!) dobročinstva rimskih papa; moći će ga utješiti, kazujuć Nj. Svetosti, da se na iztoku novi putevi otvaraju crkvi, koji će joj naknaditi gubitak u zapadu, i da su u Hrvatskoj i Dalmaciji, kud žive narod jedan po jeziku, po vjeri, po predaji, na uslugu Otca kršćanstva, spremni stražari prosvjete kršćanske na iztoku. S uzklikom: „*Vivat Croatia catholica*" završuje dopisnik. — Mi smo u glavnih crtah priobćili ovo, da zahvalimo dopisniku, što nas je u ovako liepih potezih u čuvenom Rimskom listu prikazao katoličkomu svietu.

Ugarska. Episkopat Ugarski držao je 26. i 27. p. mj. konferenciju pod predsjedničtvom kardinala-primasa.

Ponajglavniji predmet tih viećanja bile su njeke ustanove novoga kaznenoga zakona. Po §. 53. toga zakona o „prekršajih i prestupcih" kazni se zatvorom od dva mjeseca ili globom od 300 for., tko malodobnika izpod 18 godina u koju drugu vjeru primi (fölvesz). Još dok je sadanji zakon tek osnova bio prigovarali su tomu u gornjoj kući kardinal Haynald i biskup Schlauch, nu uzalud. Osnova poprimljena je, prem je jasno, da vriedja bitno katolički dogma, napose nauku crkve o mješovitih ženitba; uz to pako ta zakonska ustanova ne obzire se na prvo pravo roditelja. Po nauci crkve ne može katolički svećenik kratit se, da ne dieli sakramenat krsta i pokore, kad ga tko za to zatraži. Hoće-li se dakle dielenje kojega od ovih sakramenata smatrati znakom, da je tko prešao na drugu vjeru? Krštenje se smatrat ne može, jer je kršten svaki kršćanin, bio ma koje vjeroizpoviesti. Ni izpovjed se držat ne može, jer koji svećenik može znati, da se je k izpovjedalnici približio koji inovjernik, naročito da je došao k njemu koji potomak ženitbe mješovite, glede kojih bi dušobrižnik i mogao najlaglje doći u sukob sa kaznenim zakonom. Takovim znakom mogla bi se smatrat jedino javna vjeroizpoviest. S toga su biskupi zamolili bili ministra pravosudja, neka bi protumačio točno, što znači ona rieč „fölvezs." Ministar odgovori, da autentična tumačenja dati ne može, nego da valja počekati, kako će se sudovi u tom pitanju ponesti. Prema tomu, kako će oni u pojedinih slučajevih izreći osudu moći će se i točniji tumač podati. Nu jer u ovoj neizvjestnosti ne mogu dugo dušobrižnici ostati, episkopat je viećao, kako da ga u ovom pitanju uputi. Javno još uputa priobćena nije, nu u njoj će oni braniti odrješito stanovište katoličko, gledati će ipak, da ne izazovu nikakva nemira u državi. — Nadalje viećali su biskupi i o tom, kako će se župnici vladati prema onim kažnjenikom, koji su prema ustanovi novoga kaznenoga zakona dobili dopust prije nego-li im je izteklo vrieme za kaznu opredieljeno.

Rim. Za sve narode slovinske vrlo je utješnu viest javila žica iz vječnoga grada 30. p. m.: „*Papina enciklika*, kaže se tu, *proteže blagdan slovinskih apostola Cirila i Metoda na čitavu katoličku crkvu, te potvrdjuje od Pia ustanovljeni dan svetkovanja na 5. srpnja. Enciklika spominje, da je još na koncilu molilo ovo više biskupa, sjeća na promienjeni politički položaj više slovinskih zemalja, pripovieda poviest apostolata ovih dvajuh svetaca u Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, Srbiji, Galiciji, pače i u Rusiji, te sjeća na brigu papa za slovinske zemlje. Papa hvali providnosti za priliku, da može slovinskim zemljam pokazati svoju sklonost.*" Danas ne mogosmo još priobćiti cielu okružnicu, al i ovo malo rieči može nas napuniti njekim dostojnim ponosom. Dugo i dugo narodi su Slovinski bili prezirani, tlačeni, te se o njih u sviet raznosile viesti, koje su ih tek duboko poniziti mogle. Za plemenštinu kakvu bud uma, bud srca nas je držao nesposobne sviet, koji si je umišljao, da je tek on za prosvjetu i uljudbu stvoren. A sad evo glasa iz vječnoga Rima; evo glasa, koji će odjeknut u svakomu srcu, gdje je krvi slovinske; koji će tuj uzbuditi sladke uspomene, kada su i predšastnici Leona XIII. nas ostavljene, od svih napuštene, k sebi privijali i na noge pridizali; a uz uspomene razplamtit će i sladke nade u srećnu budućnost, koju će narodom slovinskim po zagovoru svetih Cirila i Metoda namaknuti Providnost Božja.

Knjižtvo. Dr. Andrija Gassner, profesor pastorala na Salzburžkom fakultetu dao je s nova tiskati svoju poznatu i kod nas knjigu: „*Pastoral für angehende und wirkliche Seelsorger.*" Kako sam javlja on je sada djelo svoje bitno preradio. Nakladu preuzeo je M. Müttermüller u Salzburgu, te će djelo dotiskano biti do uzkrsa g. 1881. Dobiti se može i u svezcih po 10 araka u 8., koji stoji 80 novč.

— *Štenja i Evangjelja* iztumačena po razlogu Misala rimskoga u Dalmaciji, Bosni, Hercegovini i po otocih Kvarnera. Pod tim naslovom izišla je ovih dana knjiga tiskom zavoda Mohovića na Rieci, a uredjena rukom svećenika zadarskoga Matije Ivčevića, valjda za porabu kod službe božje. I koliko je takova knjiga silno potrebita, nije g. Ivčević sretno i pravo pogodio žicu urediti knjigu, kako bi valjalo. Knjiga bo pisana je skrozimice ikavskim nariečjem, a i prevod nipošto joj nije točan. U sastavljanju crkvenih knjiga imalo bi se paziti na što pravilniji jezik, jer Boga slaviti nam je što čistijim zlatom kako srca, tako i jezika. Nikako nerazumijem, zašto je g. Ivčević odielio štenja (bolje: čitanja) i evangjelja od molitava kod službe božje, kad je to mogao liepo udružiti ujedno, kao što se to i u misalu nalazi, a da opet svećenik i čitaoc nepremeće neprestance knjigu tražeći ovamo onamo porazbacana molitve i štiva? Upleo je takodjer njeke pjesme i molitve, koje u ovakvu knjigu nespadaju, a i njeke blagoslove, koji se u rimskom misalu nenalaze. S toga mu je knjiga preko reda i potrebe narasla, pa joj je i ciena preogromna (6 for.). Zbiljski govoreć za one strane i za biskupije: Senjsku i Modrušku željno izgledamo takvu knjigu za uporabu kod službe božje, što ju do sada zvasmo „Slavet" (a ne sćavet), jer nam one stare već nevaljaju u nijednom pogledu; samo bi željeli, da se tâ radnja povjeri ljudem svojoj stvari doraslim, da se bude moglo koristno rabit.

Cvjetko Gruber,
župnik Ladjevački.

Mi pozivamo na predplatu za IV. četvrt i molimo dužnike, da se nas sjete.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 42. U Zagrebu, 14. listopada 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII.

EPISTOLA ENCYCLICA.

Ad Patriarchas Primates Archiepiscopos et Episcopos universos catholici orbis gratiam et communionem cum apostolica sede habentes.

Venerabiles Fratres salutem et Apostolicam benedictionem.

Grande munus christiani nominis propagandi, beato Petro principi Apostolorum ejusque Successoribus singulari modo demandatum, Romanos Pontifices impulit, ut sacri Evangelii nuntios ad varias orbis terrarum gentes diversis temporibus mittendos curarent, prout res et consilia *miserentis Dei* postulare viderentur. — Quamobrem sicut Augustinum ad Britannos in culturam animorum legaverunt, Patritium ad Hibernos, Bonifacium ad Germanos, Villebrordum ad Phrisios, Batavos, Belgos, aliosque persaepe ad alios; sic etiam apostolici muneris apud Slavoniae populos obeundi facultatem **Cyrillo** et **Methodio**, viris sanctissimis, concesserunt: quorum instantia maximisque laboribus perfectum est, ut illi Evangelii lumen aspicerent, et ab agresti vita ad humanum civilemque cultum deducerentur.

Cyrillum et Methodium, par Apostolorum nobilissimum, si hominum fama, beneficiorum memor, celebrare Slavonia tota numquam desiit; non minore certe studio colere Ecclesia Romana consuevit, quae et utrumque eorum, quamdiu vixerunt, multis rebus honoravit, et alterius demortui cineribus carere noluit. — Inde jam ab anno MDCCCLXIII. Slavonici generis Bohemis, Moravis et Croatis, qui solemnia in honorem Cyrilli et Methodii celebrare quotannis die nono mensis martii consueverant, indulgentia Pii IX. immortalis memoriae decessoris Nostri permissum est, ut deinceps diem quintum mensis Julii festum agerent, horariasque praeces ob Cyrilli et Methodii memoriam persolverent. Neque multo post, quo tempore Concilium magnum ad Vaticanum haberetur, perplures Episcopi ab hac Apostolica Sede suppliciter petiverunt, ut eorumdem cultus et stata solemnitas ad universam Ecclesiam propagaretur. Verum infecta ad hanc diem re, et ob temporum vices mutato per eas regiones reipublicae statu, opportunus Nobis oblatus videtur locus juvandi Slavoniae populos, de quorum incolumitate et salute solliciti magnopere sumus. Igitur cum paternam caritatem Nostram nulla in re ab iis desiderari patimur, tum latius proferri augerique religionem volumus hominum sanctissimorum, qui Slavonicas gentes sicut olim, disseminata fide catholica, ab interitu ad salutem revocarunt, ita nunc sunt caelesti patrocinio potenter defensuri. Quo autem magis emergat, quales sint quos orbi catholico venerandos et colendos proponimus, placet rerum gestarum historiam breviter attingere.

Cyrillus et Methodius fratres germani, Thessalonicae amplissimo loco nati, Constantinopolim mature concesserunt, ut in ipsa urbe Orientis principe humanitatis artes addiscerent. Nec latuit scintilla ingenii, quae jam tum elucebat in adolescentibus; nam uterque plurimum brevi profecerunt; at Cyrillus maxime, qui eam scientiarum laudem adeptus est ut singularis honoris causa *Philosophus* appelaretur. Non longo intervallo monachum agere Methodius coepit: Cyrillus autem dignus est habitus, cui Theodora imperatrix, auctore Ignatio Patriarcha, negotium daret erudiendi ad fidem christianam Chazaros trans Chersonesum incolentes, qui idoneos sacrorum administros Constantinopoli imploraverant. Quod ille munus non gravate accepit. Itaque Chersonam in Tauris adlatus, sermoni vernaculo illius gentis, ut quidam ferunt, aliquamdiu operam dedit; eoque tempore sibi contigit optimis auspiciis, ut S. Clementis I P. M. sacros cineres inveniret, quos quidem haud difficile agnovit cum ex pervagata majorum memoria, tum ex anchora, quacum ipsa martyrem fortissimum Trajani imperatoris jussu in mare praecipitem actum, et deinde conditum fuisse constabat. — Tam praetioso thesauro potitus, in Chazarorum urbes sedesque penetravit; quos praeceptis suis edoctos et Dei numine instinctos, multiplici superstitione deleta, ad Jesum Christum adjunxit. Recenti christianorum communitate optime constituta, continentiae simul et caritatis

memorabile documentum edidit, cum oblata ab indigenis dona omnia recusavit, excepta servorum, qui christianum nomen profiterentur, manumissione. Mox Constantinopolim rediit alacer, atque in monasterium Polychronis, quo se jam Methodius receperat, Cyrillus ipse secessit.

Interim res apud Chazaros prospere gestas ad Rastilaum Moraviae principem fama detulerat. Is, Chazarorum exemplo incitatus, de aliquot operariis evangelicis Constantinopoli arcessendis cum imperatore Michaële III egit, nec difficile, quod volebat, impetravit. Igitur tot jam factis nobilitata virtus, proximorumque juvandorum in Cyrillo et Methodio perspecta voluntas effecit, ut ii Moraviensi expeditioni destinarentur. Cumque iter per Bulgariam instituissent christianorum initiatam sacris, nullo loco praetermittunt amplificandae religionis opportunitatem. In Moraviam vero, effusa obviam multitudine ad imperii fines, summa voluntate et celebri laetitia excipiuntur. Nec mora fuit, quin imbuere christianis institutionibus animos aggrederentur et in spem caelestium bonorum erigere; idque tanta vi, tam operosa industria, ut non longo intervallo Moravorum gens nomen Jesu Christo libentissime dederit. Ad eam rem non parum scientia valuit dictionis slavonicae, quam Cirillus ante perceperat, multumque potuerunt sacrae utriusque Testamenti litterae, quas proprio populi sermone reddiderat. Quare omnis Slavorum natio plurimum homini debet, quod non fidei christianae solum, sed etiam civilis humanitatis ex illo beneficium acceperit: nam Cyrillus et Methodius principes inveniendi fuerunt ipsas litteras, quibus est sermo ipsorum Slavorum signatus et expressus, eaque de causa ejusdem sermonis auctores non immerito habentur.

Ex tam remotis disjunctisque provinciis rerum gestarum gloriam secundus rumor Romam nuntiaverat. — Atque ita cum Nicolaus I P. M. fratres optimos Romam contendere jussisset, ii sine cunctatione imperata facere instituunt; romanumque iter alacriter ingressi, reliquias S. Clementis secum advehunt. Quo nuntio, Hadrianus II, qui in locum Nicolai demortui fuerat suffectus, Clero populoque comitante, obviam magna cum honoris significatione progreditur hospitibus illustribus, Corpus S. Clementis magnis extemplo prodigiis nobilitatum, solemni ducta pompa, inlatum est in Basilicam iisdem vestigiis paternae domus martyris invictissimi Constantiniano tempore excitatam. Deinde Cyrillus et Methodius de munere apostolico, in quo essent sancte laborioseque versati, ad Pontificem Maximum, assidente Clero, referunt. Et quoniam fecisse contra instituta majorum religionesque sanctissimas arguebantur, quod sermonem Slavonicum in perfunctione munerum sacrorum usurpavissent, caussam dixere rationibus tam certis tamque illustribus, ut Pontifex totusque Clerus et laudarint homines et probarint. Tum ambo, dicto ex formula catholicae professionis sacramento, juratique se in fide beati Petri et Pontificum Romanorum permansuros, Episcopi ab ipso Hadriano creati consecratique sunt, pluresque ex discipulis eorum variis sacrorum ordinum gradibus initiati.

Erat tamen provisum divinitus, ut Cyrillus Romae conderet vitae cursum anno DCCCLXIX. die XIV. Februarii, virtute magis quam aetate maturus. Elatus est funere publico magnificoque apparatu, eo ipso, quo Pontifices Romani solent, et in sepulcro, quod sibi Hadrianus extruxerat, perhonorifice compositus. Sacrum defuncti corpus, quia Constantinopolim asportari populus romanus non pertulit, quamvis parentis moestissimae desiderio expetitum, deductum est ad sancti Clementis, atque hujus prope cineres conditum, quos Cyrillus ipse tot annis venerabundus asservarat. Cumque veheretur per Urbem inter festos psalmorum cantus, non tam funeris quam triumphi pompa, visus est populus romanus libamenta honorum caelestium viro sanctissimo detulisse.

Haec ubi acta, Methodius jussu auspiciisque Pontificis Maximi ad consueta apostolici muneris officia in Moraviam episcopus remigravit. In ea provincia *factus forma gregis ex animo* rei catholicae inservire majore in dies studio institit; factiosis rerum novarum auctoribus, ne catholicum nomen opinionum insania labefacerent, fortiter resistere; Suentopolcum principem, qui Rastilaum exceperat, ad religionem erudire; eumdemque officium deserentem admonere, increpare, demum sacrorum interdictione punire. His de causis invidiam excepit teterrimi atque impurissimi tyranni, a quo actus est in exilium. Sed aliquanto post restitutus tempestivis adhortationibus impetravit, ut mutati animi indicia princeps ederet, pristinamque consuetudinem novo vitae modo redimi intelligeret oportere. Illud vero est mirabile, quod vigilans Methodii caritas, praetervecta Moraviae fines, sicut superstite Cyrillo Liburnicos et Servios attigerat, ita nunc Pannonios complectebatur, quorum principem, Cocelum nomine, ad religionem catholicam informavit, et in officio retinuit: et Bulgaros, quos ipsos cum rege eorum Bogori in fide christiani nominis confirmavit; et Dalmatas, quibuscum caelestia partiebat communicabatque charismata; et Carinthios, in quibus ad unius veri Dei notitiam cultumque traducendis plurimum elaboravit.

Sed ea res molestiam homini peperit. Etenim quidam ex novella christianorum societate, quia strenue actis rebus virtutique Methodii inviderent, apud Joannem VIII. Hadriani successorem, insontem postularunt de suspecta fide violatoque more majorum, qui in sacris obeundis sermonem graecum aut latinum unum adhibere consueverunt, praeterea nullum. Tunc Pontifex incolumitatis fidei disciplinaeque veteris studiosissimus, Methodio Romam evocato diluere crimina, seseque purgare imperat. Is, ut semper erat ad parendum alacer conscientiaeque testimonio fretus, anno DCCCLXXX. cum coram Joanne et Episcopis aliquot Cleroque urbano adfuisset, facile vicit, eam prorsus fidem et se retinuisse constanter et ceteros diligenter edocuisse, quam praesente et approbante Hadriano declaratam, ad sepulcrum

principis Apostolorum jurejurando confirmarat: quod vero ad linguam Slavonicam in sacris peragendis usurpatam, se justis de causis, ex venia ipsius Hadriani Pontificis, nec sacris litteris repugnantibus, jure fecisse. Qua peroratione ita se qualibet culpae suspicione liberavit, ut in re praesenti complexus Methodium Pontifex, potestatem ejus archiepiscopalem, expeditionemque Slavonicam libenti animo ratam esse jusserit. Insuper, aliquot delectis Episcopis, quibus Methodius ipse praeesset, et quorum opera in administranda re christiana juvaretur, perhonorificis commendatum litteris in Moraviam cum liberis mandatis remisit. Quas res omnes postea Summus Pontifex confirmatas voluit per litteras ad Methodium datas, cum scilicet huic rursus subeunda malevolorum invidia fuit. Quare securus animi, cum Pontifice Maximo cunctaque Ecclesia romana arctissimo caritatis fideique vinculo conjunctus adsignatum sibi munus explere multo vigilantius perseveravit; nec diu desideratus est egregius operae fructus. Nam cum primum ipse per se ad catholicam fidem Borzivojum principem Bohemorum, deinde Ludmillam uxorem ejus, adhibito quodam sacerdote, perduxisset, brevi perfecit, ut in ea gente christianum nomen longe lateque vulgaretur. Per eadem tempora Evangelii lumen in Poloniam invehendum curavit; quo cum ille per mediam Gallaeciam penetravisset, sedem episcopalem Leopoli statuit. Inde, ut nonnulli tradiderunt, in Moscoviam proprii nominis digressus, thronum pontificale *Kiowense* constituit. Cum his haud sane arescentibus laureis in Moraviam reversus est ad suos: jamque sese abripi ad humanum exitum sentiens, ipsemet sibi successorem designavit; Clerumque et populum supremis praeceptis ad virtutem cohortatus, ea vita, quae sibi via in caelum fuit, placidissime defunctus est. — Uti Cyrillum Roma, sic Methodium Moravia decedentem luxit, amissum quaesivit, funere ejus modis omnibus honestato.

Horum factorum, Venerabiles Fratres, perjucunda Nobis accidit recordatio; nec mediocriter commovemur, cum retro longe respicimus optimis initiis splendidam Slavonicarum gentium cum Romana Ecclesia conjunctionem. Etenim duo isti christiani nominis propagatores, de quibus loquuti sumus, Constantinopoli quidem ad ethnicos populos discesserunt; sed tamen eorum missionem ab hac Apostolica Sede, catholicae unitatis centro, aut omnino imperari, aut, quod plus vice simplici actum est, rite sancteque approbari oportuit. Revera hic in Urbe Roma ab iis est et suscepti muneris ratio reddita, et ad accusationes responsum; hic ad sepulcra Petri et Pauli in fidem catholicam juratum, consecratioque episcopalis accepta una cum potestate sacri imperii, retento ordinum discrimine, constituendi. Demum hinc est usus slavonici sermonis in ritibus sanctissimis impetratus; atque hoc anno decimum expletur saeculum, ex quo Joannes VIII. P. M. ad Suentopolcum Moraviae principem ita scripsit: *Litteras slavonicas . . . quibus Deo laudes debitae resonant, jure laudamus, et in eadem lingua Christi Domini Nostri praeconia et opera ut enarrentur jubemus. Nec sanae fidei vel doctrinae aliquid obstat, sive missas in eadem slavonica lingua canere, sive sacrum Evangelium vel lectiones divinas Novi et Veteris Testamenti bene translatas et interpretatas legere, et alia horarum officia omnia psallere.* Quam consuetudinem multas post vices sanxit Benedictus XIV. per apostolicas Litteras anno MDCCLIV. die XXV. Augusti datas. — Pontifices autem Romani quotiescumque opem rogati sunt a principibus viris, qui populis praeessent Cyrilli Methodiique opera ad christianos ritus traductis, numquam commiserunt, ut sua desideraretur in adjuvando benignitas, in docendo humanitas, in consiliis dandis benevolentia, in rebus omnibus, quibuscumque possent, eximia voluntas. Prae ceteris vero Rastilaus, Suentopolcus, sancta Ludmilla, Bogoris insignem Decessorum Nostrorum caritatem pro re et tempore experti sunt.

Neque Cyrilli ac Methodii interitu constitit aut remisit paterna Romanorum Pontificum pro Slavoniae populis sollicitudo; sed in tuenda apud eos sanctitate religionis conservandaque prosperitate publica semper enituit. Revera ad Bulgaros Nicolaus I. sacerdotes qui populum instituerent, et Episcopos Populoniensium et Portuensium ab Urbe Roma misit, qui recentem christianorum societatem ordinarent: item Bulgarorum crebris de sacro jure controversiis is ipse responsa peramanter reddidit, in quibus vel ii, qui minus Ecclesiae Romanae favent summam prudentiam collaudant atque suspiciunt. Ac post luctuosam dissidii calamitatem, laus est Innocentii III. reconciliasse cum Ecclesia catholica Bulgaros, Gregorii autem IX., Innocentii IV., Nicolai IV., Eugenii IV. in reconciliata gratia retinuisse. — Similiter erga Bosnienses et Erzegovinenses, pravarum opinionum deceptos contagiis, insigniter eluxit Decessorum Nostrorum caritas, scilicet Innocentii III. et Innocentii IV. qui evellere ex animis errorem; Gregorii IX., Clementis VI, Pii II., qui sacrae potestatis gradus per eas regiones stabiliter firmare studuerunt. — Nec exiguam, nec postremam curarum suarum partem Innocentius III., Nicolaus IV., Benedictus XI., Clemens V. in Servios contulisse putandi sunt, a quibus fraudes, ad labefactandam religionem astute comparatas, providentissime continuerunt. — Dalmatae quoque et Liburnici ob fidei constantiam, vicissitudinemque officiorum a Joanne X., a Gregorio VII., a Gregorio IX., ab Urbano IV. favorem singularem et gravia laudum praeconia adepti sunt. — Denique ipsa in Ecclesia Sermiensi, saeculo sexto barbarorum incursionibus deleta, posteaque sancti Stephani I. Hungariae regis pio studio restituta, multa sunt Gregorii IX. et Clementis XIV. benevolentiae monumenta.

Quapropter agendas Deo grates esse intelligimus, quod idonea Nobis occasio praebeatur gratificandi genti Slavorum, communisque ipsorum utilitatis efficiendae, non minore certe studio, quam quod est in Decessoribus Nostris omni tempore perspectum. Hoc scilicet spectamus,

*

hoc unice cupimus, omni ope contendere ut gentes Slavonici nominis majore Episcoporum et sacerdotum copia instruantur; ut in professione verae fidei, in obedientia verae Jesu Christi Ecclesiae obfirmentur, experiendoque quotidie magis sentiant, quanta vis bonorum ab Ecclesiae catholicae institutis in convictum domesticum omnesque reipublicae ordines redundet. Illae quidem Ecclesiae plurimas et maximas curarum Nostrarum sibi partes vindicant; nec quidquam est, quod optemus vehementius, quam ut earum possimus commoditati prosperitatique consulere, cunctasque perpetuo concordiae nexu Nobiscum habere conjunctas, quod est maximum atque optimum vinculum incolumitatis. Reliquum est, ut adspiret propositis Nostris et incoepta secundet *dives in misericordia Deus.* Nos interim apud ipsum deprecatores adhibemus Cyrillum et Methodium, Slavoniae magistros, quorum sicut volumus amplificari cultum, ita caeleste patrocinium Nobis adfuturum confidimus.

Itaque praecipimus ut, rato die quinto mensis Julii quem f. r. Pius IX. constituit, in Kalendarium Romanae atque universalis Ecclesiae inseratur, agaturque quotannis festum sanctorum Cyrilli et Methodii cum ritus duplicis minoris Officio et Missa propria, quae sacrum Consilium legitimis ritibus cognoscendis approbavit.

Vobis autem omnibus, Venerabiles Fratres, mandamus, ut has Litteras Nostras publicandas curetis, et quae in iis praescripta sunt cunctos ex ordine sacricolarum, qui divinum Officium ritu Ecclesiae Romanae celebrant, servare jubeatis, in suis quisque Ecclesiis, Provinciis, civitatibus, Dioecesibus, et locis Regularium. Denique volumus, Vobis suadentibus et cohortantibus, in universum rogari atque orari Cyrillum et Methodium, ut, qua valent apud Deum gratia, Oriente toto rem christianam tueantur, imploranda catholicis hominibus constantia, dissidentibus reconciliandae cum vera Ecclesia concordiae voluntate.

Haec, ut supra scripta sunt, ita rata et firma esse jubemus, non obstantibus sancti Pii V. Pontificis Decessoris Nostri aliisque Apostolicis super Breviarii et Missalis Romani reformatione editis Constitutionibus, statutis quoque ac consuetudinibus, etiam immemorabilibus, ceterisque contrariis quibuscumque.

Caelestium vero munerum auspicem et praecipuae Nostrae benevolentiae pignus, Apostolicam benedictionem Vobis omnibus, Venerabiles Fratres, cunctoque Clero et populo singulis Vestrum commisso peramanter in Domino impertimus.

Datum Romae apud sanctum Petrum, die XXX. Septembris Anno MDCCCLXXX., Pontificatus Nostri anno Tertio.

LEO PP. XIII.

Okružnica sv. otca Leona XIII. od 30. rujna 1880.

Danas priobćujemo na čelu lista najnoviju okružnicu otca cieloga kršćanstva. Ima već njekoliko mjeseci, što se je iz Rima javljalo, da će sv. otac Slavenom progovoriti javno, i da će im govoriti k srcu. Ta javna rieč sv. otca očekivala se je vrlo željno, naročito u carevini našoj, gdje nas je Slavena velik broj. Čekajuć ju željno, evo ju i dočekasmo. Ona je sve narode slavenske radostno uprav iznenadila; ona jih je razigrala, njekim veseljem i ponosom napunila. Protežuć blagdan apoštola slavenskih na sav katolički sviet uzbudila je sv. stolica u nas puno uspomena i gorkih i sladkih iz prošlosti naše. Podala nam je ipak uz to nadu na ljepšu budućnost, koju će nam, po zagovoru svetaca naših, pomoći steći ljubav sv. otca, a izprositi ju od Boga braća naša po Kristu u cielom svietu.

Težak, dà krvav život imali su svi slavenski narodi. Ne ima ni jednoga, koji odmah na početku svoga razvitka narodnjega ne bi oko sebe imao neprijatelja, koji su mu gledali podsiecati u svaku ruku krila za ma kakav viši polet. Oduzimali su im političku samostalnost; gledali su podržavat kod njih običaje, koji po sebi ne dadu, da se ide napried; sijali bi neslogu medju braću, neka bude njim laglje jednomu i drugomu stati na vrat. To nastojanje razabire se kao crna kakova nit kroz sve vrieme. Svakiput dakako nisu uspjeli, kako su se nadali. Narodi su se slavenski ipak kad više, kad manje, dizali. Ne jedanput samo pridigli bi se kako politički prema susjedom svojim, tako i s nutra, uvadjajuć kod sebe plemenitije običaje, šireć narodnom knjigom svojom i kod sebe zdravu kršćansku naobrazbu.

U ovom plemenitom revnovanju nitko im toliko pomogao nije, koliko sv. stolica. Borbam vitežkih Bugara za samostalnost proti carevom Byzantinskim tko se neće diviti? Pak nisu-li se oni slobodni uzdržali po višeputa sve dotlje, dokle su mogli i htjeli čvrsto stajati uz Rim i njegovu vrhovnu crkvenu glavu? Taj isti pojav ne vidimo-li i kod Srba u isto vrieme Dušanovo? Za državnu i crkvenu samostalnost Moravske, nije-li djelovao vrlo moćno upliv pape Nikole I. i njegovih bližnjih nasljednika? Da se je u zemlji našoj makar i nješto prikasno zatro trag običajem naroda naobražena nedostojnim, o kojih govore još i Spljetski sabori naši, nećemo-li morati zahvalni bit Leonu IX. i njegovim nasljednikom, ponapose velikomu Grguru VII.?

U istinu, svakoj grani stabla slavenskoga priticao je sok života iz vječnoga Rima. Proti poplavi Byzantinizma, koja je urodila na iztoku nebrojene smutnje; proti mrtvilu duševnomu, koje i danas jošte u blizini našoj sažaljujemo, svim nam obrana bila je sveta stolica, kojigod

se tamo zakloniti htjedosmo. Prava, kršćanska uljudba, koju zapadnom zovemo, usadjena je i njegovana kod narodah slavenskih nastojanjem Kristovih namjestnika. Služeć se povlasticom, koju nam je ljubav njihova podala uzprkos graji velikoj njekih zaslieplјenika, i koje uz Latine i Grke riedko još koja narodnost ima, mi položismo temelj narodnoj našoj knjizi. Tim nas zadužiše Kristovi namjestnici, da im hvalimo u veliko i za to, što je kod nas narodna knjiga već cvala, kad je jedva u povoju bila kod njekih naroda, koje kasnije povoljne okolnosti iznješe pred nas. A tko se neće zahvalan sjetiti, da su pape za nas žrtve Bogu prikazivali, da su nam često u svetčanih sgodah apoštolski blagoslov svoj podieljivali, da su nam u pretežkih stoljetnih borbah druge narode u pomoć prizivali, ne krateć nam nikada ni utjehe, ni ponuke, ni svoje ruke pomoćnice. Naša crkvena neodvisnost, naši stožernici — sve su to znakovi onoga osjećanja, koje otac osjeća prema djetci svojoj.

Dà otac predobri progovorio nam je i ovaj put. On zabrinut, da mu otčinska ljubav ni prama nam ne smalakše, radostno je uhvatio priliku, da nam bude na ruku, želeći, da sveti naši apoštoli, kako su njekoč, razsipavajuć kod nas katoličku vjeru, od propasti nas dozvali k spasu, tako da nas sada nebeskom obranom moćno brane i u jednu nas pravu ovčarnicu opet sve privedu. Izpunila se krasna ova želja, a sv. otcu bila od svih nas na toj brizi velika hvala, koju mu izrecimo ne tek riečju, ne s vana samo, nego iskrenim obećanjem, da ćemo ga od sada još više ljubiti, da ćemo uz njega još vjernije stajati, da ćemo biti vriedna djeca ovako vriednoga otca.

Prevod okružnice sv. otca Leona XIII.

Častnoj braći patriarkom, primatom, nadbiskupom i biskupom cieloga katoličkoga svieta, koji su u milosti i zajednici s apoštolskom stolicom

Leon PP. XIII.

pozdrav i apoštolski blagoslov.

Težka služba širiti kršćansko ime, na osobit način izručena blaženomu Petru prvaku apoštolskomu i njegovim nasljednikom, potaknu rimske pape, da su brižno šiljali vjestnike svetoga evangjelja u razno vrieme medju različite narode svieta, kako se već činilo, da potrebe i namisli smilujućega se Boga zahtievaju. Za to kako su poslali Augustina k Britanom, da uzgoji duše, Patricija k Ircem, Bonifacija ka Germanom, Vilebrorda k Frižanom, Holandezom, Belžanom, te prečesto ostale k drugim, tako podieliše vlast Cirilu i Metodiju, muževom svetim, da vrše apostolsku službu kod slavenskih naroda: koji su svojom uztrajnosti i neumornim radom učinili, da su ovi zagledali svjetlo evangjelja i priveli ih od surova života k ljudskoj i civilnoj naobrazbi.

Ako svekoliko Slavenstvo, sjećajuć se dobročinstva, nije prestalo slaviti ljudskim spominjanjem Cirila i Metodija, dva slavna apoštola, to ih nije doista manjim marom udilj štovala Rimska Crkva, koja ih obadva još žive mnogim počastila i nije htjela, da bude bez pepela jednoga umrloga. — Već od god. 1863. bilo je zato slavenskim plemenom, Čehom, Moravcem i Hrvatom, kod kojih bijaše običaj svetkovati svake godine svetkovinu na spomen Cirila i Metodija deveti dan mjeseca ožujka, dozvolom Pija IX., od neumrle uspomene predšastnika našega, dopušteno, da u buduće svetkuju kao blagdan peti dan mjeseca srpnja i da horarijalne molitve na uspomenu Cirila i Metodija mole. Nije dugo za tim, u vrieme, kad se je sastao veliki koncil u Vatikanu, te su premnogi biskupi ovu apostolsku stolicu umolili ponizno, da se njihovo štovanje i stalna svetkovina protegne na cielu crkvu. Nu buduć je stvar ostala neriešena do danas, a promienilo se po okolnostih vremena državno stanje u onih pokrajinah, čini nam se, da se je pružila sgodna prilika biti na ruku slavenskim narodom, koji smo za njihovu dobrobit i spas vrlo zabrinuti. S toga, ne želeći, da oni u nijednoj stvari ne željkuju našu otčinsku ljubav, a hoteći, da se razširi i umnoži štovanje svetih ljudi, koji će, kako su nekoč razsijavajuć katoličku vjeru, slavenske narode od propasti dozvali k spasu, tako sada nebeskom obrambom moćno braniti. A da se još bolje vidi, kakovi su oni, koje predlažemo katoličkomu svietu, da ih časti i štuje, rado ćemo u kratko taknuti poviest njihova rada.

Ciril i Metodij, braća po krvi, rodili su se u Tesalonici od glasovite obitelji i rano već pošli u Carigrad, da u tom prvom gradu na Iztoku izuče nauke. I nije ostala skrovna iskra darovitosti, koja je svjetlucala već tada u mladićih, jerbo je jedan i drugi u kratko vrieme vrlo napredovao, a osobito Ciril, koj je u znanosti stekao tu slavu, da su ga iz osobitoga počitanja zvali *Filozofom*. Malo za tim stupi Metodij u monake, a Ciril bi počašćen od carice Teodore na preporuku patriarke Ignacija povjerenom zadaćom, da poduči u kršćanskoj vjeri Chazare, stanovnike onkraj Kerzoneza, koji su iz Carigrada zamolili vrstne dielitelje svetinja. Ovu službu primi on rado. Došav u Kerzonu na Tauru bavio se je jedno vrieme, kako neki poviedaju, izučavanjem materinskoga jezika onoga naroda, te mu je u ono vrieme poslužila velika sreća, da je našao svete ostanke S. Klimenta I. rim. pape, koje je lahko upoznao to iz razširene predaje predja to po sidru, kojim je, kako se znade, na zapovied cara Trajana bačen u more i poslie sahranjen bio. Stekav toli dragocjeno blago prodje gradove i mjesta Chazara i ove podučene svojom poukom i Bogom potaknute, oboriv mnogovrstna praznovjerja, pripojio Isusu Kristu.

Urediv na najbolju novu kršćansku obćinu, ostavi ujedno osobit dokaz uzprezanja i ljubavi, kada je od urodjenika odbio sve darove, izuzev odpust robova, koji su izpoviedali, da su kršćani. Doskora se vrati veseo u Carigrad, te stupi i sam u samostan Polihrona, gdje je već bio Metodij.

Medjutim dodje glas o sretnom uspjehu medju Chazari k Rastislavu, moravskomu knezu. Ovaj potaknut promjenom Chazara, radio je sa carem Mihajlom III. o tom, da dobije iz Carigrada nekoliko evangjeoskih radnika i nije težko zadobio što je želio. Tolikimi već djeli oplemenjena kriepost i jasna volja u Cirila i Metodija, da pruži pomoćnicu ruku bližnjemu, bila je povodom, da su oni bili odredjeni poći u Moravsku. Kada su prolazili Bugarskom, koja je bila tek pokrštena, nepropustiše nigdje sgode, da nerazšire vjeru. U Moravskoj pako, sjativ se u susret na granicu države množtvo ljudi, bijahu primljeni velikim oduševljenjem i vanrednim veseljem. Niti je bilo oklievanja, a da neuzmu kršćanskom obukom uzgajati duše te ih pridići do nade nebeskih dobara; i to tolikom silom tako djelotvornom marljivosti, da je moravski narod za kratko vrieme vrlo rado prionuo uz Isusa Krista. K tomu je ne malo doprinielo znanje slavenskoga jezika, što si ga je Ciril već prije pribavio, a mnogo je pripomoglo sveto pismo obiuh zavieta, koje je on prenio na narodni jezik. S toga ima sav slavenski narod vrlo mnogo hvaliti čovjeku, jer nije samo od njega primio dobročinstvo vjere kršćanske nego i civilne uljudbe: jer su Ciril i Metodij prvi, koji su obreli pismo za jezik samih Slavena, te se stoga razloga punim pravom smatraju kao početnici istoga jezika.

Iz tako odaljenih i razmaknutih pokrajina javi sretna viest Rimu slavu o djelih i uspjehu. Kada je tako Nikola I. papa zapovjedio, da prevriedna braća dodju u Rim oni odluče bez krzmanja učiniti, što se je zapovjedilo, a nastupiv veselo put u Rim donašahu sobom moći sv. Klimenta. Na tu viest podje Hadrijan II., koj je bio izabran na mjesto pokojnoga Nikole, uz pratnju naroda i klera u susret prejasnim gostovom, izkazav im veliko počitanje. Tielo sv. Klimenta, iznenada proslavljeno velikimi čudesi, bude preneseno svečanim provodom u basiliku, podignutu za dobe Konstantina na istom mjestu, gdje je bila očinska kuća nepobjedljivoga mučenika. Na to je Ciril i Metodij izviestio Papu uz prisjedajući kler o apoštolskom poslu, u kom su sveto i radino poslovali. A jer su ih korili, da su radili proti ustanovam predja i svetim vjerskim običajem, što su obavljajuć svetu službu rabili slavenski jezik opravdaše se tako čvrstimi i jasnimi razlozi, da ih je Papa i sav kler pohvalio i to odobrio. Nato položiv obojica po obrazcu izpoviest katoličke vjere i zavjerovav se, da će ostati u vjeri blaženoga Petra i rimskih papa, imenova i posveti ih sam Hadrijan za biskupe, te je više njihovih učenika zaredio u razne stupnjeve svetih redova.

Providnost božja je ipak htjela, da Ciril u Rimu završi tečaj života god. 869. dne 14. veljače više zrio u kriepostі nego-li u dobi. Sahranjen bi javnim sprovodom i veličanstvenim slavljem, onim istim, kojim se pokapaju rimski pape, te metnut iz osobite počasti u grob, koji je sagradio Hadrijan za sebe. Sveto tielo pokojnikovo, jer rimski narod nije dopustio odnieti ga u Carigrad, prem je bila to vruća želja tužne majke, bude odnešeno u crkvu sv. Klimenta i sahranjeno kraj njegova pepela, koj je Ciril sam toliko godina sa strahopočitanjem čuvao. Kada su ga vozili gradom uz svečani spiev psalama, činjaše se, da je rimski narod toli sjajem pogreba koli triumfa prikazao svetomu mužu žrtve nebeskih počasti.

Poslje toga vrati se Metodij na zapovied i s voljom papinom kao biskup u Moravsku, da vrši obične dužnosti svoje apoštloske službe. U toj pokrajini postav *forma gregis ex animo* pregnuo je danomice sve to većom gorljivosti služiti katoličkoj stvari; hrabro se opiraj spletkam novotara, da bezumnimi svojimi mnienji nepotresu katoličkim imenom; obučavaj u vjeri Svatopluka kneza, koj je nasliedio Rastislava, i njega, kad je napustio dužnost, opominjaj, ukoravaj i najposlie ga kazni interdiktom. Stih razloga navuče si mržnju opaka i okaljana silnika, koj ga posla u progonstvo. Nu domala uzpostavljen postignu sgodnimi opomenami, da su se na knezu vidjevali znaci promienjenoga srca i da je uvidio, kako valja prvašnji običaj popraviti novim životom. I to je doista čudno, da je budna ljubav Metodijeva prebaciv granice moravske, kako za živa Cirila taknula Liburne i Srbe, tako sada ogrlila Panonce, kojim je on kneza imenom Kocela u vjeri katoličkoj odgojio i njega u dužnosti uzdržao, i Bugare koje je ujedno s kraljem Bogorisom u vjeri kršćanskoga imena utvrdio; i Dalmatince, s kojimi je dielio nebeske darove; i Kranjce, kod kojih je mnogo radio, da ih privede k spoznaji i štovanju jednoga pravoga Boga.

Nu to mu pribavi neprilika. Neki najme iz nove kršćanske obćine, zavidjajuć brzo uspješnu radu i krieposti Metodijevoj, obtužiše ga nevina kod Ivana VIII., nasljednika Hadrijanova, da je sumnjiv u vjeri i povriedio običaj pradjedova, koji u svetih obredih nisu rabili drugi jezik van jedino jezik grčki ili latinski, a nipošto drugi. Tada Papa u velikoj brizi, da se nekrnji vjera i drevna stega, odpozvav Metodija u Rim, zapovjedi mu, da se okrivljen opravda i očisti. On, kako je uviek bio pohitan u podložnosti i uzdajuć se u svjedočanstvo savjesti, bilo mu je lahko, kad je bio g. 880. pred Ivanom i biskupi, te njekolicinom gradskoga klera, dokazati, da je on točno onu vjeru i sam uztrajno sačuvao i druge revno učio, koju je u nazočnosti i uz povladjivanje Hadrijana prisegom potvrdio na grobu prvaka Apostôla: što se pako tiče slavenskoga jezika u bogoslužju, da je to činio iz opravdanih razloga pravom, dozvolom samoga Hadrijana pape, niti na uštrb svetoga pisma. Ovom obrambom tako se je obranio od svake sumnje i krivnje, da je papa smjesta razumiv dobro Metodija, voljno potvrdio njegovu

nadbiskupsku vlast i pohod medju Slaveni. Osim toga, odabrav nekoliko biskupa, kojim da bude na čelu Metodij i koji da ga pomažu u upravi kršćanskih posala, odposla ga u Moravsku častnom pismenom preporukom i neovisnom punomoći. Sve to potvrdio je papa poslje pismom upravljenim na Metodija, kad su ga opet okrivljivali iz mržnje zlobnici. Za to je mirne duše, sjedinjen najtjesnijim vezom ljubavi i vjere sa papom i cielom rimskom crkvom još budnije, te uztrajno izpunjavao označenu si službu; niti se je dugo čekalo na izvrstan plod njegova rada. Jer kada je sam priveo k vjeri katoličkoj českoga kneza Bořivoja, za tim uz pripomoć nekoga svećenika ženu njegovu Ludmilu, uspi do mala tako, da se je kršćansko ime u onom narodu na široko i daleko razgranilo. U isto vrieme brižno je radio o tom, da se svjetlo evangjelja unese u Poljsku; gdje je, pokle je prošao srednju Galiciju, utemeljio biskupsku stolicu u Lavovu. Odatlje je, kako se povieda, pošao u Moskvu, te biskupsku stolicu podignuo u Kievu. S ovimi doista neuvehnutimi lovor-vienci vrati se u Moravsku k svojim i videći, da mu se primiče konac, označi si sam nasljednika; svećenstvo i puk opomenuv na kriepost zadnjimi opomenami, svrši blago onaj život, koj mu je bio put u nebo. Kako je Rim za Cirilom tako je Moravska tugovala za umirajućim Metodijem, izgubljenoga tražila i svimi načini počastila njegovo mrtvo tielo.

Mi se, Častna braćo, prougodno sjećamo ovih dogodjaja; nas pako dira, kad pogledamo daleko natrag na sjajni vez slavenskih naroda, začet preliepimi početci s Rimskom crkvom. Jer ova dva širitelja kršćanskoga imena, o kojih govorimo, jesu istina poslana iz Carigrada k poganskim narodom, nu ipak njihovo poslanstvo moralo je sliediti ili na zapovied ove apostolske stolice kao središta katoličkoga jedinstva, ili se je moralo, a to je ne jedanput učinjeno, valjanim i svetim načinom odobriti. I u istinu ovdje u gradu Rimu dali su račun i o preuzetoj apostolskoj službi i odgovorili na obtužbe; ovdje kod groba Petra i Pavla zakleli su se na katoličku vjeru, biskupsku posvetbu primili zajedno sa vlasti, pridržav razliku redova, ustrajati svetu vladavinu.

Napokon odavlje je zamoljena poraba slavenskoga jezika u svetih obredih te se ove godine puni 10 viekova, od kad je Ivan VIII. papa na Svatopluka moravskoga kneza tako pisao: *Slavenski jezik ... kojim odjekuje Bogu dostojna slava, pravom hvalimo, te zapovjedamo, da se u istom jeziku slava i djela Krista Gospodina Našega naviešćaju. Niti ima što proti zdravoj vjeri ili nauci budi mise u istom slavenskom jeziku pjevati budi sveto Evangjelje ili božanska štiva staroga i novoga zavjeta dobro prevedena i iztumačena čitati i druge sve službe hora spievati.* Ovaj običaj posvetio je poslje mnogih sgoda Benedikt XIV. apostolskim pismom od g. 1754. dne 25. kolovoza. — Rimski pako pape, kolikogod puti su ih molili pomoć knezovi na čelu onim narodom, koji su Cirilom i Metodijem obraćeni na kršćanske obrede, nisu nikada skrivili u tom, da nije bilo s njihove strane blagonaklonosti u pomoći, čovjekoljubnosti u poduci, blagohotnosti u davanju savieta, i u svem, gdje se god moglo, najbolja volja. U ostalom izkusili su Rastislav, Svatopluk, Kocel, sveta Ludmila i Bogoris od predšastnika naših osobitu ljubav prema okolnostim vremena.

Niti smrću Cirilovom i Metodijevom nije sustala ili popustila očinska briga Rimskih Papa za slavenske narode, već se je ona uviek jasno pokazala, kad su god štitili kod njih svetost vjere i obće blagostanje. U istinu poslao je Nikola I. Bugarom svećenike, da poduče narod i biskupe pionbienskoga i portuenskoga iz grada Rima, da urede novu kršćansku družbu; isto tako je sam u čestih prepirkah o svetom pravu dao preljubezno odgovore, te u njih hvale i vide veliku razboritost isti oni, koji manje prijaju rimskoj crkvi. I poslie tužne nesreće razkola, ide slava Inocenciju III., da je sjedinio sa Crkvom katoličkom Bugare, Gregoriju pako IX., Inocenciju IV., Nikoli IV., Eugeniju IV., da ih je u sjedinjenoj milosti uzdržao. — Slično je na osobiti način sjala ljubav naših predšastnika prama Bošnjakom i Hercegovcem zavedenim kugom opakih nazora, ljubav najme Inocencija III. i Inocencija IV., koji su nastojali izčupati bludnju iz srdaca; Gregorija IX., Klimenta VI., i Pija II., koji su htjeli stalno učvrstiti stupnjeve svete vlasti po onih pokrajinah. Niti se može reći, da su malenu i posljednju brigu svoju Inocencij III., Nikola IV., Benedikt XI. Kliment V. uložili na Srbe, od kojih su vrlo brižno odvrnuli varke skovane lukavo, da se oslabi vjera. Takodjer Dalmatinci i Liburni stekli su si radi svoje uztrajnosti u vjeri i izmjenične usluge u Ivana X., Gregorija VIII., Gregorija IX., Urbana IV., osobitu milost i velevažnu priznanicu. — Napokon u samoj sriemskoj crkvi, koja je bila u 6. vieku navalami barbara razorena i poslie svetom revnosti sv. Stjepana ugarskoga kralja na novo sagradjena, imade mnogo spomenika blagohotnosti Gregorija IX. i Klimenta XV. Mi uvidjamo stoga, da valja Bogu hvaliti, što nam se pruža sgodna prilika ugoditi slavenskomu plemenu i raditi za njihovu obću korist ne manjom doista gorljivosti, nego što se je u svako vrieme opažalo na naših Predšastnicih. Ovo je najme Nam pred očima, ovo želimo jedino; pregnuti iz petnih žila za tim, da se plemena imena slavenskoga većim brojem biskupa i svećenika podučavaju, da se u izpovjedanju prave vjere, u poslušnosti prama pravoj crkvi Isusa Krista učvrste i izkustvom svakim danom sve to više oćute, koliko obilje dobara od naredaba crkve katoličke utiče u domaću zadrugu i sve stališe u državi. Jer one crkve zahtievaju za sebe najviše i najveću Našu brigu, niti ima išta, što bismo toplije želili, nego da uzmognemo obratiti brigu na njihovu korist i sreću te imati sve u neprestanoj zajednici spojene s Nami, što je najveća i najljepša spona blagostanja. Preostaje još, da odluke Naše prati i ono, što poduzesmo, usreći bogati u milosrdju Bog. Za to uzimljemo kod njega kao zagovornike

Cirila i Metodija, učitelje Slavije, čije štovanje kako hoćemo umnožiti, tako se uzdamo, da će Nam na ruku biti njihova zaštita.

Nalažemo stoga, odrediv peti dan mjeseca srpnja kao stalan, kojega je sretne uspomene Pio IX. ustanovio, da se uvrsti u koledar Rimske i ciele Crkve i slavi svake godine svetkovina Cirila i Metodija „cum ritus duplicis minoris Officio et missa propria“, kako je to „sveti sbor za zakonite obrede“ odobrio.

Vam pako, častna braćo, nalažemo, da se pobrinete ovo Naše pismo proglasiti, i sve što je u njem propisano, da obdržavaju svi iz reda svećeničkoga, koji obavljaju sveti oficij obredom Rimske crkve, i to svaki u svojih crkvah, provincijah, gradovih, biskupijah i kućah redovničkih. Napokon hoćemo, da se na Vaš savjet i obodrivanje obćenito mole i prose Ciril i Metodij, da svojom milosti, koja ih dopala kod Boga, kršćanstvo na cielom iztoku štite proseć uztrajnost katolikom, a odmetnikom volju, da se sa pravom crkvom opet sjedine.

Ovo, kako je gore napisano, nalažemo kao tako odobreno i utvrdjeno, unatoč izdanim od svetoga Pija V. pape predšastnika Našega i drugim apostolskim konstitucijam o reformaciji breviarija i misala, takodjer ustanovam i običajem, ma bili od vajkada te unatoč svemu drugomu, što je tomu protivno.

Kao znak pako nebeskih darova i zalog naše osobite dobrohotnosti, podieljujemo apostolski blagoslov ljubežljivo u Gospodinu svim Vam, častna braćo, cielomu kleru i puku Vam pojedincu povjerenu.

Dano u Rimu kod sv. Petra dne 30. rujna godine 1880. našega pontifikata godine treće.

Leon PP. XIII.

Viestnik.

Zagreb. Vis. kr. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu razpisala je natječaj o godišnjem štipendiju od 210 for. iz zaklade pokojnoga kanonika zagrebačkoga Matije Belobrka. Pošto na taj štipendij imadu poslje njegove rodbine pravo i drugi mladići iz područja bivše pukovnije Gjurgjevačke, upozoruju se na to župnici toga područja, neka o tom vjernike svoje ubaviestiti ne propuste.

— Primljeni su u stanje mira: g. Andrija Leskovar, bivši župnik u Vukmaniću i g. Antun Pemec, bivši župnik u Žumberku.

— Odbor za dječačko sjemenište dobio je na korist toga zavoda opet oveći broj sv. namjena, pak moli gg. svećenike, neka mu se prijave, tko bi ih odmah preuzeti mogao.

— Na katehetičkom izpitu ovih dana bio je 1 privr. učitelj vjere i 1 župnik.

Prinosi za dječačko sjemenište.

Prečastni prvostolni kaptol 125 for. G. Dr. Iveković Franjo uplatio je 50 for. kao posljednji obrok od obećanih 100 for. Kotar Stubički i to: gg. Czerovsky Jakov, podarcidjakon i župnik na Bistri 10 for. Cigler Josip, žup. u Stubici doljnjoj 20 for., a za utemeljiteljnu svotu 25 for.; Čižmek Andrija, župnik u gornjoj. Stubici 3 for. Martinčić Ivan, župnik u Mariji-Gorici 2 for.; Vučković Stjepan, župnik na Kraljev-vrhu 5 for. Dr. Žerjavić Juraj, žup. u Bistrici 20 fr.; Brežnjak Josip, duh. pom. u Bistrici 10 for.; Hrnčić Stjepan, duh. pomoć. na Brdovcu 5 for.; Kumpf Kamilo, duh. pomoć. u Bistri 5 fr.; Šafran Josip, duh. pomoć. u Bistrici 10 fr. — Kotar Belovarski i to: gg. Budicki Fr., podarcidj. i žup. u Crkveni 5 fr. Haudić Josip, uprav. u Carevdaru 2 for.; Sočnić Ivan, žup. u Rovišću 3. obrok od 100 for. u iznosu od 25 for. Ostavština pok. Ignj. Katkića 5 for.; Körbler Ferdo, župnik u Šandrovcu 1 for.; M. Koločić, žup. u V. Grdjevcu 2 for.; Miljan Al., duh. pomoć. u Belovaru 2 fr.; Kristić Ivan, žup. u Čvrstcu 5 for. Iz ostavštine pok. Jos. Mura za prva 2 mjeseca uplaćeno 2 for.; o. Josip Kovačević 1 for., o. Zeno Bertić 1 for., Ivan Bošnjak, opat i župnik 1 for., Imre Krapac 1 for., Ivka Krapčica 1 for.; njeki Požežani i Požežanke 12 for.

Javna zahvala.

Na podnešenu molbu crkv. katoličkoga odbora Njihova Uzoritost Josip Mihalović nadbiskup i stožernik, blagoizvolio je u gradnju nove katoličke crkve u Drventi, kao dobrovoljni prinos od 100 forinti dostaviti.

Na velikodušnom ovom daru crkveni odbor u ime ciele katoličke obštine Nj. Uzoritosti javno blagodari. Ujedno mole svemogućega Boga: da Nj. Uzoritost još dugo poživi, na sveobću korist crkve i naroda.

Molimo sva uredničtva Hrvatskih novina, da ovu našu zahvalnicu u svojih cienjenih listovih objelodaniti blagoizvole. U nadi da će se u ovomu svetomu pogledu i drugi crkveni i svetovni dostojanstvenici u Njihovu Uzoritost ugledati: ostajemo

U Drventi dne 6. listopada 1880.

Crkveni odbor:

Mato Modrajević, *Anto Matković*, *Ilija Lučić*, *Ivo Krezić*, *Ivo Dujmović*, o. fra. *Mato Grgić*, župnik i predsjednik crkv. odbora.

Književno družtvo sv. Jeronima.

Pomakoše se iz II. u I. red. Učiona pučka dječačka i učiona pučka djevojačka u Komletincih, upis taj učinjen je obćinskim viećem na vjekovitu uspomenu u slavu 50 godišnjice Nj. Veličanstva. Stupiše na dalje u člane III. reda: Vidaković Anka, učenica u Varaždinu. Mikulić Franjo u Farkaševcu. Jurić Franjo Andrijev, u Kraljevici. Juranić Martin, u Virju. Vičić Marko, trgovac u Busovači u Bosni. Gregorić Mirko, u Delnicah. Kaurić Tomo u Ponikvaru. Phaler Emanuel, pristav kot. suda u Našicah. Pučka učiona u Selcih u Vinodolu. Firšt Roko, učenik IV. razreda na Selih kod sv. Kate. Muzler Josip, podžupan u Sisku.

Knjižtvo. G. M. Stojanović poziva na predplatu na novo djelo: *Nacrt slika iz života našega hrvatskoga naroda po Slavoniji i Sriemu.* Djelo svoje razdielio je u tri diela, gdje govori o vrlo važnih sgodah našega naroda. Koliko mora vrstno biti ovo djelo svjedoči ne samo ime vriednoga našega starine, nego i to, što je rukopis taj nagradila „Hrvatska Matica.“ Knjiga će imati 15 tabaka i stajati će 1 for. Mi preporučamo ovaj naum našim čitateljem što toplije.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 43. U Zagrebu, 21. listopada 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

U koliko je djelovao Kopernikov sustav, da se je obnavljat počeo materijalizam?

Neprijatelji katoličke crkve predbacuju joj još i sada, što se je opirala sunčanomu sustavu Kopernikovu. Danas je ipak već jasno, da je ovaj prigovor jako jednostran, obćenito izrečen i netemeljit. Kratki osvrt ove razpravice na to pitanje moći će čitatelje takodjer o tom uvjeriti. Nu i proti volji Kopernikovoj, te proti očekivanju onih, koji taj sustav znanstveno obrazložiše našlo se je neprijatelja vjere i crkve Isusove, koji mislišc, da mogu načela toga sustava upotrebiti, kako će uzpostaviti i u život naroda opet uvesti stari materijalizam. Da vidimo i to.

Poznato je, da se medju onimi narodi, koji se jur u staroj davnosti zviezdoznanstvom baviše, odlikovahu osobito Babilonci i Egipćani. S njimi u doticaj dodjoše mnogi Grci, osobito od onda, odkad je Aleksander veliki sagradio grad Aleksandriju, to stjecište tadašnjega znanja. Dapače još prije Aleksandra Velikoga, iskali su te su i našli pojedini Grci u Egiptu bogato znanje. Tales, Pitagora, Plato i Meton bili su ondje. Čini se, da je Pitagora slutio kretanje našega kruga zemaljskoga oko svietla središta. Govorio je o našoj zemlji kao o zviezdi medju zviezdami.

Plato je spomenuo okruglinu naše zemlje. On zanijeka, da sunce spada medju zviezde obhodnice, kao što su onda mnogi mislili.

Aristotel je vendar onim protuslovio, koji spomenuše kretanje naše zemlje, te je branio onakav sustav svieta, kakav se oku pokazuje.

Kad je Aleksandrinac Klaudij Ptolomej primio u svoj „sustav svieta“ znanstveno izradjene Aristotelove nazore o prirodi, razširio se je isti po školah, pak se je u srednjem vieku, gdje je kršćanska theologija bila sa Aristotelom u uzkom savezu, preneo u kršćansku sviest, te mu je ugled vanredno velik bio.[1])

Nikola Kopernik, došao je prvi do osvjedočenja, da je tadanja astronomija na krivom temelju, te je učio, da je sunce u središtu planetarnoga sustava i da se naša zemlja kreće oko sunca isto tako, kao druge zviezde obhodnice. Postao je ovako osnovateljem novoga sunčanoga sustava, koj i zadobi od njega ime.

[1]) Mnogi gleda neprijazno na srednji viek poradi uzkog saveza med kršćanskim bogoslovjem i Aristotelom.

Nu kršćanskomu vjeronauku bijaše potrebna filozofijska škola, da se ovako do znanstvene theologije razvije za obranu vjere proti nevjernikom i krivovjernikom, kao i za točniju oznaku dogmâ te njihova medjusobnoga skada. Za oto pako bio je u ono doba, medju svimi filozofi najbolji Aristotel.

Kao što je u početku razširivanja vjere kršćanske Platonova vjerska filozofija i njegov nauk o „pomislih“ najsposposobniji bio, da čamećemu u okovih materijalnoga svieta čovječanstvu predoči viši metafizički sviet i da ono priredi za istine božje objave, kako su tim putem upoznali nauk Božji mnogi sv. otci, ovako bio je, kad je vjera kršćanska jur korjen hvatala u ljudskom srcu, Aristotel najsposobniji sa svojom oštrom, duboko usiecajućom logikom, koja pred nikakvom težkoćom analize nije izmakla.

Ako i bijahu kršćanski bogoslovi u metafizičkih stvarih, svjetlom objavljene vjere, bolje podučeni; odnosno vendar na poznavanje prirode i na pravi način, kojim se ova mora iztražit, bio je za onda Aristotel najbolji vodja, koj sjedini i sve stečevine Grčkog znanja. Osim toga bio je Aristotel izvrstan dušoslovac, koj je znao fino razglabati učinke i pojave različitih duševnih sila. Aristotelovim trim knjigam o „duši“ ni danas vrstnoće nitko poreći neće. Samo na polju metafizike i bogoslovja, bila je potrebna Aristotelu velika korektura, što je i učinjeno.

I sveti Toma Akvinac ostavio je u takovih pitanjih svoga inače obljubljenog meštra. Premda bijaše Aristotelu u srednjem vieku velik ugled, nije mu ipak bezuvjetno velik bio, jer je poznato, da sveti Augustin, čiji se upliv protegnu kroz cieli srednji viek, ne spadaše med Aristotelove pristaše. Isto tako bili su znamenitiji spekulativni i mistici Platonici, imenito Rihard od st. Viktora i Ivan de Fidanza, suvremenik i prijatelj sv. Tome Akvinca.

Rodio se Nikola Kopernik u Torunju kod Visle god. 1473. Posvetio se je svećeničkomu stališu i bio je kanonikom u Frauenburgu (Canonicus cathedralis ecclesiae Varmiensis in Polonia).

Radio je Kopernik tiho i neopaženo, te u čednosti svojoj nije odmah u javnost stupio sa svojimi resultati, nego je s početka samo ustmeno nazore svoje prijateljem si priobćivao. Tekar pod konac svoga života pobilježio je svoja odkrića u djelu: „*De revolutionibus orbium caelestium*“, te papi Pavlu III. posvetio. Nije on svoj sustav pukom hipotezom držao, kao što mu protivnici tvrdiše, nego mu je on bio zreli plod neumorne znanstvene radinosti, pak si je bio svjestan, da mu se odkrića, ako se i neslažu svigdje sa slovom svetog pisma, vendar neprotive biću i principu Bogom objavljene vjere. Vidi se to iz posvetnog predgovora, gdje papi Pavlu III. piše: Ne dvojim, da će matematici, koji su umom i naukom na glasu, pristat uz mene, kad se upoznaju temeljito sa dokazi, što ih doprinašam. Da mogu učene i neučene osvjedočit, da se neplašim ničijeg suda, nisam htio ova moja odkrića drugomu posvetiti, nego-li Tvojoj Svetosti, jer si Ti i u ovom zemaljskom kutu, gdje živim, uslied Svoje visoke službe i Svoje ljubavi k matematici i svim znanostim proslavljen tako, da će me Tvoj ugled i sud obraniti proti ujedljivim klevetnikom. Ako bi si pako nevješti, koji o matematici ništa neznaju, prisvajali sud i navlaš izvrćuć sveto pismo, ovo moje poduzeće ukoravali, žalit ću njihovu nesmotrenost.

Cieli Kopernikov posvetni predgovor, koj se u izvornom mu rukopisu nalazi, navlaš je izpustio Andrija Osiander, protivnik njegov. izdavajuć njegova djela, podmetnuvši drugi, gdje Kopernik tobož govori o svom sustavu kao o pukoj samo hipotezi.

Opazujemo ovdje, da Kopernik prigodom izdavanja svoga djela nije nagazio na crkveni odpor. Slava ide najprije sudrugom njegovim u kaptolu, zatim Hlumskom biskupu Tidemanu Hinse-u i kardinalu Schönbergeru, koji ga odrešito pobudjivaše, neka izda djelo, budué da je, prem otvoren, sam ponješto bojazljiv bio.

Papa Pavao III. primio je posvetu. Može se reći, da nije bilo do porodivših se Galilejevih smutnja, dakle tečajem 70. godina, u katoličkoj crkvi znamenita prigovora proti Kopernikovu sustavu.

Sav odpor, koj se onda pojavi, nije došao od katoličke crkve, nego od protestantičkih bogoslova, imenito od protestantičkog Vitemberžkog sveučilišta, gdje su se Luter i Melankton, ponajviše za obranu bibličkog slova, proti Kopernikovu sustavu izrazili bili. Tim bogoslovom pridružili su se i njeki svjetovnjaci, medju kojimi bijaše i Danski plemić Tycho-Brahe, koj htjede posredovati med Ptolemejevim i Kopernikovim sustavom. Stekao si je Tycho svojimi u „Rudolfinskih pločah“ pobilježenimi astronomičkimi opazkami velik glas, koj vendar nebi bio tolik, da ga mnogo umniji od njega Ivan Kepler, nije podupirao.

Istina je, za dobe Galilejevih smetnja bila je dosta jaka opozicija u katoličkoj crkvi proti Kopernikovu sustavu, koja se vendar nemože smatrati strogo vjerskom, nego više znanstvenom, jer je proizišla iz bogoslovnih školâ, koje sliedjahu Aristotela. Odpor taj možemo razumjeti, kad pomislimo, da Kopernikov sustav nije za onda još bio znanstveno obrazložen, te da se je mnogim činilo, kao da mu se drmaju temelji Galilejevim odkrićem o kretanju sunca oko svoje osi.

Od to doba rasao je broj Kopernikovih protivnikâ u katoličkoj crkvi. Nu došlo je vrieme, da si je istina prokrčila put, ne *proti*, nego *u* katoličkoj crkvi. Jer g. 1756. izpušteni bijahu iz „indeksa“ dekreti, odnoseći se na to, da se Kopernikova teorija promienit mora, na koliko nebi bila problematično nego tvrdimice izražena; od godine pako 1822. Kopernikova djela sasvim su iz „indeksa“ izpuštena. *)

Kopernikov sustav razjasnio je učeni i ženijalni Ivan Kepler, rodjen god 1571. odkrivši tri astronomička zakona, poznata učenjakom pod imenom „Keplerovih zakonâ“. Kepler bio je po vjeroizpoviedanju protestant; nu imao je medju protestanti, uprav poradi svojih astronomičkih nazora, same protivnike. Jedini su ga katolici podupirali i uzdržavali. Borio se je u ostalom s oskudicom, jer mu se nisu mogle pristojbe točno izplaćivat, budué su onda protestanti uslied 30. godišnjeg rata, bili u neprekinutih novčanih neprilikah.

Istom veliki matematik i prirodoslovac Izak Newton, rodom Englez, koj g. 1642. zagleda sviet, znanstveno je obrazložio Kopernikov sustav u točnijih računskih izrazcih.

Newton uči, da se tjelesa sama o sebi ne-

*) Vidi razpravu profesora Dra. Franje Beckmanna, u časopisu „Für Geschichte und Alterthumskunde des Ermelands. 1865.“ Kopernik umre g. 1543. Kosti mu počivaju u Torunju, u crkvi sv. Ivana. Liep i skroman grobni nadpis sastavi si sam: „*Non parem Paulo gratiam requiro, veniam Petri neque posco, sed quam in crucis ligno dederas latroni sedulus.*“

miču (o tom je i Galilej govorio.) Gibanje im podieljuje različit od njih uzrok. Svatko se mora kod gradnje strojeva na taj zakon tromosti tjelesâ osvrnuti. Medju ostalim je Newton govorio i o privlačivosti tjelesa, te odkrio sliedeća tri zakona: 1. Tjelesa se medjusobno privlačuju. 2. Privličavost djeluje u upravnom razmjerju prema tvari (prema masi). 3. Čim je udaljenije tielo, tim se polaganije približuje k onomu, koje je opredieljeno, da ga privlači, to jest: privlačivost djeluje u obratnom razmjerju prema četvorini daljine.

Ovimi Newtonimi zakoni tumači se, kako zviezde obhodnice okružuju sunce u pakružnih putevih. Zakon tromosti tjelesa i zakoni njihove privlačivosti jesu u savezu. Kad se znade, da se tjelesa sama o sebi nemiču, mogu se posljedice, koje sliede iz njihove medjusobne privlačivosti, po Newtonom odkritih zakonih, opredieljiti.

Kad bi se mogle zviezde obhodnice same o sebi gibati, nebi moguće bilo izračunati njihova udaljivanja.

Leverrier izračunao je, obzirajuć se na zakon tromosti tjelesa i na zakone njihove privlačivosti, motreć gibanja, koja opazi u kolanju „Urana“ mjesto zviezde obhodnice („Neptuna“) još prije, nego-li bijaše odkrita. Odkrio ju je Galle, u Berlinu god. 1864.

Budući se svaki zakon positivno i negativno izjavljuje, biva to isto i glede zakonâ privlačivosti. Newton kad govori o tih zakonih, spominje zajedno i zakon „zamašnosti.“ Samim privlačivanjem bi se sva tjelesa sgomilala, te bi onda i prestalo svako gibanje. Bez svake privlačivosti bi se tjelesa izgubila u prostoru.

(Konac će sliediti.)

Tumač k obćemu gradjanskomu zakoniku.

Napisao *Dr. Marian Derenčin.*

(Ulomak iz kritike dra. K. Vojnovića u „Mjesečniku“ br. 9. i 10.) *)

Na početku drugoga poglavja gradjan. zak. g. dr. Derenčin vjerno opisuje i dosta obširno razlaže pravno stanje ženitbenog prava, kako sada postoji u Hrvatskoj i u Austriji, ako se izuzme ono sljedbenika grčko katoličkoga vjeroizpoviedanja, koje je g. pisac netočno izjednačio s onim grčko istočnjaka, sliedeć krive nazore Zhishmana (Das Eherecht der orientalischen Kirche), na koje ćemo se kasnije vratiti. Preporučit je pravnikom, da proniknu bolje u poznavanje ovoga za svoje družtvene posljedice najvažnijega djela gradjanskog zakona, koji se tako površno uči, tako lahkoumno zanemaruje, a o kojem se ipak drži pozvanim da sudi, kad se kakvo praktično pitanje, zasjecajuće u bitnost ženitbene sveze, namiče riešenju. Hvale vriedno je bilo nastojanje dr. Derenčina, prem da je po našem mnenju više puta zabrazdio na ovom polju, uputiti svoje štioce na poznavanje ove zapuštene strane gradjanskog prava glavne crte koje je on posve obsežno za naše potrebe u II. III. i IV. svezku svoga „Tumača“ izradio.

Što se tiče ženitbenoga prava rimo-katolika g. pisac se stavlja na zakonite temelje: 1) na članak X. konkordata od 5. studenoga 1855.; 2) novi zakon za ženitbe katolika od 8. listopada 1856; 3) kanoničko pravo u obće, napose na naputak za duhovne sudove u stvarih ženitbenih. G. pisac nepropusti opaziti, da dočim su prije konkordata u nasljednih pokrajinah monarkije prosudjivali ženitbu katolika gradjanski sudovi po ustanovah II. poglavja o. g. z., — u Hrvatskoj (kako i u Ugarskoj) ravnalo je od pamtivjeka ženitbenim pravom katolika kanoničko pravo, a to, budi nam prosto nadodati, i glede gradjanskih posljedica braka do uvedenja gradjanskog zakonika, koji je ostavio kanoničko pravo (čl. III. uvedbenoga patenta) izključivo vladajuće, u koliko se odnosi na valjano sklapanje, razpravu o nezakonitosti braka, razstavu od stola i postelje i razpust ženitbe. Ovo pravedno odieljenje nadležnosti medju civilnimi sudovi u pitanjih gradjanskih posljedica braka i crkovnimi u pitanjih sklapanja i obstanka ženitbene zajednice, izvedeno je za katolike i u Ugarskoj čl. LIV. god. 1868. (§. 22. gradj. postupnika). Kanoničko pravo bud zapadne bud istočne crkve jest dakle za vjernike jedne i druge crkve u Hrvatskoj domaće pravo, koje od pamtivjeka upravlja ženitbenom svezom quoad vinculum et separationem a thoro et mensa, ovo zadnje za katolike. Novim zakonom za ženitbe katolika od 8. listopada 1856. prvi je put državna vlast obezbjedila u Hrvatskoj neke svoje interese na bračnom polju, i polučila je u tu svrhu — što je veliki dobitak — podporu same crkve.

Daleko bi me vodio ovaj zanimivi predmet, koji običavam na drugom mjestu raspravljati: budi mi ovdje dozvoljeno iztaknuti, da upitni ženitbeni zakon za katolike od g. 1856. jest najuzornije djelo modernog zakonarstva na polju ženitbenog prava, kojim su se dovela u podpuni sklad nepovriedljiva prava savjesti katolika i opravdani interesi državne vlasti. A praktična uporava ovoga zakona u Austriji za jedanaest godina brez ikakvog sukoba medju crkvenom i gradjanskom vlasti na tako škakljivom polju, gdje se lasno granice njihove nadležnosti znadu pomutiti, koliko je dokaz unutrnje velike vriednosti onog zakona, toliko odsudjuje zakon od 25. svib. 1868. (d. z. l. br. 47.) za Austriju, nikakvom potrebom

*) Dozvolom velem. gosp. kritika preštampavamo ovo, jer su njeka pitanja ženitbenoga prava liepo razsvietljena. Ured.

*

opravdan, koji je opet izazvao za katolike onu opricku medju savjesti i zakonom, koju je bio tako sretno izravnao zakon od 8. listopada 1856. Katolici Hrvati mogu biti dakle zadovoljni, što pri obavljanju najsvetijega i najvažnijega čina, koji udara temelj sreći obitelji i naroda, izpunjuju u podpunom skladu zakone, koje im nalaže vjera i država, a ovo imadu zahvaliti stečenoj svojoj samostalnosti. I kod nas evo prošlo je četvrt vieka, što obstoji taj zakon, a crkovna i državna vlast svaka na svom polju ostaje u ženitbenih stvarih, brez sukoba, brez uznemirivanja bud vjerske bud gradjanske savjesti. Razsvietliti ćemo na svom mjestu slučaj senjske biskupije, naveden po g. piscu, te ćemo dokazati, nadamo se, da je biskup senjski, predšastnik današnjega, prekršio u slučaju napomenutom po g. piscu,[1] §. 249. naputka za duhovne stolove, da nije smio dozvoliti sklapanje onog braka prvo nego je gradj. sud svoj postupak o proglašenju smrti svršio, i da nisu nipošto nedostatni, a puno manje pogibeljni kanonički propisi u slučaju kad je nestalo jednoga supruga, te se nemože dokazati njegova smrt, a živi drug hoće sklopiti novi brak.

Vrlo dobro g. pisac shvaća pravnu vriednost II. priloga k patentu od 8. listopada 1856,, najme naputka za duhovne stolove glede ženitbenih stvari, i to za crkovnoga i za svjetskoga sudca. Veliki priepor, koji se u svoje vrieme vodio o pravovaljanosti naputka za crkovnog sudca, kratko je g. pisac sveo na pravo riešenje, kojemu ništa nebi manjkalo, kad bi bio on izrično usvojio mnenje glasovitoga Nardi-a, na kojega se i sam pozivlje, u tom vrlo važnom pitanju. Kanoničko pravo veli Nardi, ostaje vazda pravi i vrhovni izvor, kojemu će se (crkovni sudac) uteći u svakoj dvojbi, te od sklada postojeća medju njim i naputkom, ovaj crpi svu svoju pravnu vriednost. Sam §. 251. naputka tvrdi, da se sudac ima osvrtati na kan. pravo, ako se dogodi slučaj neriešen po naputku. Ali nebi se dalo opravdati, kad bi se tko, prezirajuć naputak, bez opravdanih razloga udaljio od njega. A zašto to? „Jer, veli Nardi, naputak pruža korist obćenitoga i stalnoga pravilnika, osobito glede postupka, izmedju ne riedkih razlika i antinomija starodavnog i prostranog zakonodavstva.“[2]

Dr. Derenčin dobro shvaća takodjer odnošaje kanoničkoga bračnoga prava prama gradjanskom zakonu o braku, naročito prama zakonu od 8. listopada 1856., kojim si je država pridržala „ne samo zakonarstvo o civilnih posljedcih braka i državnim sudovom pravo o njih suditi, već i izdala ustanova u pitanjih, koja s uredbom braka stoje u savezu“ (str. 233). Dapače može se dokazati, da si je država onim zakonom priuzdržala na ženitbu sav onaj upliv, na koji ima pravo u svrhu da obezbiedi družtveno-gradjanske interese povjerenih njezinoj zaštiti, da su ostale u zakonu 8. listopada 1856. sve izključivo gradjanske ženitbene zapricke II. poglavja o. g. z., u koliko jih nije s državnih razloga propustila, samo što te zapricke, pošto je crkva pozvana suditi o valjanosti, i s toga ob uvjetih ženitbe za katolike, nisu više rastrgajuće (impedimenta dirimentia), nego zabranjujuće (imp. impedientia). Ali tim je država više dobila, nego izgubila, jer je svoje zabrane stavila pod sliedeće sankcije: 1) pod zaštitu §. 507. kaz. zak., po kojem se protuzakonita ženitba kazni kao prekršaj strogim zatvorom od 3—6 mjeseca; 2) pod zaštitu gradjanskoga zakona, jer sklapanje ženitbe, kojoj stoji na putu gradjanska zabrana, nosi prekršitelju zamašnih štetonosnih posljedica (§§. 32., 34. žen. zak.) kao n. p. izbaštinjenje maloljetnika, koji se oženio bez dozvole civilne oblasti, ukinuće ženitbenih pakta i gubitak nasljednog prava za supruge, koji su počinili preljub sudbeno dokazani; 3) pod zaštitu same savjesti supruga, jer njim sama crkvena vlast nalaže, da su dužni vršiti gradjanske propise[1]), čim se na taj način civilnoj sankciji nadodaje duhovna. Nije-li tako pravno stanje za moć i ugled države, i za obranu njezinih interesa, daleko sigurnije od onoga, u kojem se nalazi ono u Austriji nakon posvemašnje uzpostave II. poglavja o. g. z., gdje civilni zakon proglasuje tvrde neke ženitbe, kojim crkovni poriče valjanost i obratno, gdje dakle zakon i država stoje kao neprijateljice jedna proti drugoj oružane, a u duši gradjanina biju žestoki boj zakon i savjest, dok nepodlegne bud jedan bud drugi? A podlegne-li savjest, udarac je najžešći zadan državi, jer što će država sa bezsvjestnimi gradjani?

Država dakle najviše se okorišćuje onim sporazumkom medju njezinim i crkovnim zakonarstvom, koji bijaše polučen u našoj monarkiji zakonom od 8. listopada 1856. i još se podpuno uzdržaje u Hrvatskoj, dočim je u Austriji poremećen. A ovaj sporazumak osniva se baš na priznanju zamienite samostalnosti obiuh zakonarstva „krieposti kojega, kako kaže g. pisac, državi pristoji zakonarstvo i pravosudje u pogledu gradjanskih posljedaka braka, a crkvi zakonarstvo i pravosudje u pogledu obstanka braka, njegova sklopljenja, razpusta itd.“[2])

[1]) Tumač str. 461—12.

[2]) Nardi, Diritto Matrimoniale Cattolico, — Padova, tipografia Prosperini, 1857., pag. 16.

[1]) Evo kako se to svečano zapovjeda u §. 69. naputka za duhovne stolove: „Sanctum est christiano, potestati civili præstare obedientiam, ad quam Dominus ipse nos per Apostolum suum instituit. Eo districtius eas observet necesse est constitutiones civiles, quae ad ordinem moralem conservandam accurate concurrunt. Quamvis igitur potestas civilis, quin validum inter christianos matrimonium contrahatur sanctionibus suis impedire minime possit, civi tamen Austriaco haud licet negligere praescriptiones, quas lex Austriaca de civilibus matrimonii effectibus statuit.“ A glede civilne zapricke maloljetnosti opet naputak nalaže savjesti djece posluh prama roditeljem: „Etiam in neetendo matrimonii memores sunto filiifamilias Domini dicentis: Honora patrem tuum et matrem tuam! etc.“ (§. 68.).

[2]) Priznanje zamjenite samostalnosti obiuh zakonarstva iz-

Koliko točno i izcrpljivo je g. pisac označio izvore ženitbenoga prava za katolike, toliko nam se vidi da je pogriešno izjednačio vrela pomenutog prava za sljedbenike grčko-istočne nesjedinjene i grčko-istočne sjedinjene vjeroizpovjesti, koji su takodjer upućeni na zakonarstvo i nadležnost crkovnu što se tiče valjanoga sklapanja i razstavljanja ženitbene veze, o zakonitosti i razpustu ženitbe, i razstave od stola i postelje po čl. III. uvedbenoga patenta o. g. z.

G. pisca zaveo je Zhishman, koji u svom glasovitom djelu „Das Eherecht der orientalischen Kirche" tvrdi preveć obćenito, i s toga ne točno, da je bračno pravo istočne crkve pridržao i onaj dio te crkve, koji se je u dogmatičkih načelih sjedinio sa crkvom, ali stavio kao uvjete sjedinjenju, da smije pridržati svoje pravne ustanove i obrede, što mu je bilo i zajamčeno po rimskoj crkvi pa i polučeno.[1]) Sama citacija bule Inocenta III. po Zhishmanu i Derenčinu ograničuje tako bezuvjetno priznanje crkovnoga prava istočne crkve po Rimskoj, jer veliki onaj papa veli, da hoće uzdržati „mores ac ritus eorum (Grka), in quantum cum Domino possumus: in his tamen illis deferre nec volumus nec debemus, quo periculum generant animarum et ecclesiasticæ derogant honestati." A mnogo toga je bilo nastalo odkad su bizantinski carevi počeli izvršivati sve to više rasteću supremaciju nad carigradskom crkvom, uplitati se u dogmatička pitanja, malo važiti crkovnu nadležnost, i namitati državne truležne zakone crkvi zahtievajuć, da ova svoje nazore državi za volju žrtvuje. Krivo shvaća g. pisac odnošaje bizantinskog carstva prama grčkoj crkvi kad veli, da u pitanju razpusta braka (o kojem ćemo dolje) „kao što u obće razvija se zakonarstvo istočne crkve složno sa državnim zakonarstvom, prvije upliva na potonje, ter uspješno odstranjuje oprjeke medju njima" (str. 242).[2]) Dok se je carigradska crkva borila za svoju nezavisnost protiv samosilju državnomu, te oprieke nisu se mogle nikada izravnati, izravnale su se malo, na koliko je crkva napuštala svoju samostalnost, pokoravala se zapovjedi države, dok je napokon izgubiv svaki ugled i autonomiju, postala pukim orudjem državnim, i razkolom utrla put propasti svojoj i carstva.

Crkva na istoku kao i na zapadu nastojala je otriebiti i očistiti kao u svih socialnih odnošajih, tako ponajviše u ženitbenih, pokvarene običaje, koji su se ogledavali u sličnih svjetskih zakonih. Dok su bizantinski carevi prilagodjivali državne zakone čistomu duhu kršćanskomu, crkva nije se žacala primiti neke u svoje pravo, jer im je bila ona začetnica, i tako vidimo neke carske Edicte iz kodeksah Theodosija i Justiniana unešene u kanoničko pravo „non quia hujusmodi leges jure suo ad ecclesiasticam jurisprudentiam pertineant", nego jer su je odobrili crkovni sabori ili crkovni pastiri.[1])

Ali žalibože bizantinskim carevom nije toliko stajalo do sklada medju crkovnimi i državnimi zakoni, koliko do podčinjenja crkve njihovoj vlasti. Car Justinian spada u poglavite „qui dum, veli navedeni Papp Szilagy[2]), ex una parte non nisi Canonum ecclesiasticorum custodem et executorem se gerere profitebatur, ex altera novellis suis constituebat disciplinam, et vim Canonibus tribuebat." Justinian dade sastaviti po Ivanu zvanu „Presbiter" ili „Scolasticus" prvo djelo usporedjujuće državne zakone i kanone, tičuće se crkovne discipline, po čem nastade prvi „Nomokanon" — koji izazva sukob medju carevi i carigradskimi Patrijarhi, te kaže isti pisac, svi oni koji „libertatis ecclesiasticæ noluerunt se præbere proditores, persecutionem passi sunt, vel morte, vel carcere, vel exilio mulctati."[3])

Ali takih „proditores ecclesiasticæ libertatis" našlo se je, te su postali tvorivom razkola, a njihove kolovodje

ričnо je sadržano u §. 95. naputka za duhovne sudove, koji ima za svjetovnog sudca, kako sam g. pisac tvrdi, vim legis. „Causæ matrimoniales ad judicem ecclesiasticum spectant, cui soli competit de validitate matrimonii et obligationibus ex eodem derivantibus sententiam ferre. De effectibus matrimonii mere civilibus potestas civilis judicat." Gledaj takodjer §§. 42., 43. i sl. civ. žen. zak. U priznanju zamjenite samostalnosti crkovnoga i državnoga zakonarstva, u točnom opredieljenju nadležnosti crkve i države u ženitbenih stvarih, počiva čvrsti temelj polučena sporazumka. — Neznamo dakle, zašto g. pisac kaže, da se ovaj „neosniva na priznanju zamjenite samostalnosti obiuh zakonarstva."

[1]) Zhishman o. c. str. 28, 29, od izdanja g. 1864. u Beču kod Wilhelma Braumüllera: Derenčin, Tumač str. 235.

[2]) A na strani 261. kaže g. pisac, da je istočna crkva „vazda brižljivo nastojala postupati složno sa državnom vlasti, i podupirati njezine zakone." Ter kako! Vidit ćemo dalje.

[1]) Gledaj „Enchiridion juris ecclesiæ orientalis catholicæ — auctore Josepho Papp. Szilágy — Magni Varadini, Typis Aloysii Tischy 1862." str. 61.

[2]) Opus citatum str. 53.

[3]) Živući učenjak Papa Leo XIII. u skorijoj svojoj Enciklici „Arcanum divinæ sapientiæ consilium", u kojoj bitni nauk katoličke crkve o ženitbi divno obrazlaže, evo kako kratko ali jezgrovito njezin upliv na ženitbeno zakonarstvo zapadnih i bizantinskih careva iztiče. „Quin tantum abfuit, ut viri principes sibi adsciscerent in matrimonia christiana potestatem, ut potius eam, quanta est, penes Ecclesiam esse agnoscerent et declararent. Revera Honorius, Theodosius junior, Justinianus, fateri non dubitarunt, in iis rebus, quæ nuptias attingunt, non amplius quam custodibus et defensoribus sacrorum canonum sibi esse licere. Et de connubiorum impedimentis si quid per edicta sanxerunt, causam docuerunt non inviti, nimirum id sibi sumpsisse ex Ecclesiæ permissu atque auctoritate; cujus ipsius judicium exquirere et reverenter accipere consueverunt in controversiis de honestate natalium, de divortiis, denique de rebus omnibus cum conjugali vinculo necessitudinem quoquo modo habentibus." Svaku tvrdnju učeni Papa osniva na vrelih, koja je ovdje suvišno navesti. Kako su pak grčki kanoniste ovaj spasonosni sklad medju civilnim i crkovnim zakonarstvom poremetili, u ovoj je recensiji iztaknuto.

koliko više su se razilazili od rimske crkve, toliko su se više podvrgavali carevoj vlasti, i podredjivali crkovne zakone državnim, i tako nastade „Nomokanon“ Focija (g. 883.), koji ovim naslovom, danim sbirci po njemu izradjenoj htio je pokazati, da in ecclesiasticis imadu istu moć i državni i crkovni zakoni. I evo razloga, radi kojih vidimo, da Zhishman u svom djelu, a njega sliedi naš Tumač, uvršćuje uzporedice u vrela crkovnoga prava u obće, a ženitbenoga napose grčko-istočne crkve, — kanonička vrela i gradjanska, naime naredbe bizantinskih careva, — što je istinito za sljedbenike grčko-istočne nesjedinjene crkve[1]), ali nije za grčko-katolike, kako ćemo skoro vidjeti.

Focij utro je put, uvrštenjem crkveno-disciplinarnih novela cara Justiniana u svoj Nomokanon, onoj odtada vladajućoj školi grčkih kanonista, koji su priznavali carskim zakonom taku moć „ac si tota canonum ecclesiasticorum vis unice ab imperiali auctoritate penderet.“ I sbilja, zaključuje isti pisac, kanoničko pravo bizantinsko „merito illud vocaveris potius jus civile quam canonicum, hoc enim ab illo suam mutuat obligandi vim“ (Szillagy o. c. §. 50. s. 113. 114.).

Kad se je XIII. pak XV. vieka dva puta pokušalo sjedinjenje istočne i zapadne crkve, bili su mu uvjeti uzpostava jedinstva vjere i povratak na čista vrela crkovnog prava, kako se ono sačuvalo bilo u istočnoj crkvi prvo nego su ga bizantinski carevi u savezu sa razkolom pomutili: „In his tamen (moribus et ritu) illis (Græcis) deferre non volumus, nec debemus, quæ periculum generant animarum, et ecclesiasticæ derogant honestati“ (Innoc. III.). Tu, gdje je počeo razkol i gdje bizantinski carevi stadoše mutiti bistra vrela kanoničkog prava istočne crkve, nametnuv joj svoje zakone i izmjeniv auktoritet vrhovne glave vasione crkve sa svietovnom vlasti, — prestala su teći za istočnu crkvu vrela kanon. prava. Samo onaj dio istočne crkve, koji se sjedinio s Rimom, nadovezao je svoje tradicije na ona čista vrela, koja usahnuše s razkolom.

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

Iz Našica. *) (*Zlatna misa*) Riedko se čuje koji glas iz našeg skromnog mjestanca, tek imenovanjem Nj. preuzvišenosti grofa Ladislava Pejačevića za bana posta Našice življahnije i od veće znamenitosti. Tečajem dvijuh godina doživismo dvie riedke svečanosti. Prošle godine imadosmo prvi put svečane primicije domaćega nam sina, koji je stupio pred žrtvenik i prikazao Svevišnjemu prvu svoju žrtvu. Ove godine pako 19. rujna imadosmo sekundicije ili zlatnu misu veleč. otca Bone Gjurkovića franjevca države Kapistranske, koji već mnogo godina u našoj sredini proživio. Na sam dan sekundicija za rana jutra dolazio je narod iz ciele okolice, a u odredjeno vrieme uz zvonjavu skladnih zvona i gruvanje mužara, te pjevanje „*Benedictus Dominus Deus Israël*“ krenu procesija iz sakristije okolo kroz crkvu, a neposredno za Jubilarcem stupala je preuzv. gospoja banica grofica Gabriela Pejačevićeva kao kuma i kćerka Comtessa Elizabeta kao djeveruša, noseći na tanjuru lovor-vienac.

Došavši krasno izkićenom žrtveniku zapjeva jubilarac „*Veni Creator Spiritus*“ i nakon svršenih ceremonia po ceremonialu franjevačkom započe sv. misu. Ugodan glas orgulja i skladno pjevanje puka povećavahu svečanost i pobudi u svakom srcu pobožna čuvstva. Divan bijaše prizor kadno je na „*Gloria*“ i „*Credo*“ djeveruša comtessa Elizabeta svom pobožnošću uzpev se do oltara položila lovor vienac na sniežnu glavu jubilarca.

Poslie „Credo“ pozdravi nas s propovjedaonice sa „Hvaljen Isus“ preč. ot. Ivo Rodić, guardijan samostana brodskoga i definitor provincije, koji je ujedno bio manuduktor častnom jubilarcu. Sav mnogobrojni pobožni puk je pazljivošću napetom sliedio svaku rieč propovjednikovu, koji je ponajprije navedši uzrok današnjoj svečanosti u kratko nacrtao životopis i zasluge starca jubilarca kao svećenika tečajem 50 god. svojega misničtva. Razumjesmo, da je jubilarac rodom Iločanin iz dičnoga Sriema, da je od svakoga koji ga poznaje cienjen i štovan, a i provincija u njem ima vrloga i pouzdana člana, dočim ga je još za mlada odlikovala čašću gvardijana, koju dužnost je on vazda na sveobće zadovoljstvo koli poglavara toli braće svoje mnogo godina vršio; kolike su zasluge, koje si je kao dušobrižnik tečajem 50 godina stekao, navješćajuć rieč božju i nauk Isusov, dieleć sv. sakramente itd., napokon je obširnije razlagao dužnosti svećenika, samo je šteta, što su u tom dielu odviše iztaknute bile mane svećenika, t. j. kakav treba da nebude, svojstva pako bila su sva negativno izrečena. Propovjed je inače bila na temelju teksta iz sv. pisma I. Cor. IV. 1, 2. — „*Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei. Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur*“ — najbolje izvedena i velikom pozornošću primljena. Nakon dovršene mise dielio je jubilarac blagoslov assistentom, braći samostanskoj, Preuzv. kumi banici i djeveruši comtesi te mnogim drugim napose, napokon obćeniti svim prisutnim. U prostranom objedovalištu poredaše se odlični gosti na čelu starac jubilarac o. Bono, a do njega banica kuma, koja je svečanosti najviše i doprinięla.

Poslije prve zdravice jubilarcu, bile su još nazdravljene Preuzv. gosp. banu grofu Pejačeviću kao patronu župe, glavaru zemlje i visoke obitelji Pejačevićeve, koji je želio prisustvovati svečanosti, ali ne mogaše, pošto je

---

[1]) Zato dr. Derenčin posve dobro kaže, da „ovim načelom odgovara i previšnji reškript od 10. kolovoza 1868.“ o zaključcih srbskoga narodnoga sabora od g. 1864-1865., načelom naime, da sliedi svjetovna vlast biti vrhovni zakonodavac u crkovnih stvarih za sljedb. grčko-istočne nesjedinjene vjere.

*) Sukasno nam je ovaj dopis priposlan. Ured.

zapriečen bio državnimi poslovi — zdravica je odmah brzojavnim putem u Zagreb poslana. Nadalje uzoritomu i preuzv. gosp. kardinalu-nadbiskupu Mihaloviću; general. vikaru presv. Pavlešiću; preč. o. provincialu države kapistranske o. Kozmi Brinichu; prvaku domovine preuzv. g. biskupu Strosmayeru i dr. Zdravice popratilo je prisutno našičko pjevačko družtvo „Krndija" pod ravnanjem revnoga ravnat. veleč. o. Firmusa Pletikapića gvardijana našičkoga, liepimi hrv. quarteti. Sve je išlo svojim redom, te odgovaralo svečanosti, što možemo opet čestitati predstojniku samostana, i drugoj braći; tu se je i opet pokazala liepa harmonija koja u obće vlada medju inteligencijom našičkom.

Kao lanjske primicije mladomisnika Kindleina tako će i ljetošnje sekundicije veleč. o. Bone dugo ostati u uspomeni cieloj okolici. Mi čestitamo štovanomu jubilarcu na doživjeloj sreći, te mu želimo ono isto, što je on odgovorio na zdravicu svoga predstojnika — „dao Bog, da Vam ja na Vaših sekundicijah budem manuduktor" — čemu još 39 god. treba. *K.*

Iz ivanićkoga kotara. (*Na Bregih trovrstna svečanost.*) Na dan sv. Maksimilijana, zaštitnika župne crkve brežke — više svećenika, nekoliko zastupnika političke oblasti, i učiteljskog osoblja, zatim množtvo vjernoga župnog puka proslavili smo liepu svečanost na Bregih. Prvo slavio se zaštitnik crkve sv. Maksimilian. Drugo obavljeno je blagoslivljanje dvajuh novih oltara, bl. dj. Marije i sv. Josipa, i dvih novih zastava. Treće tom liepom sgodom bio je svečani oproštaj sa dosadanjim župnikom g. Ivanom Krapcem.

Upravo su sada dvie godine minule, što je kod te župe primio dušobrižničtvo Ivan Krapac. Kako je mlad i zdrav, tako je revan i neumoran. On poče odmah popravljati župni stan, gospodarstvene zgrade, te uzme poliepšavat svoju župnu crkvu. Pokuca na vrata pokrovitelja, zatim na srca svojih vjernika. I to sve najboljim uspjehom. Uzoriti pokrovitelj kard. nadbiskup darovao je oko sedam sto for., a župljani oko osamnaest stotina, ukupno 2500 for. a. vr. U ovih oskudnih vremenih to je liepa svota. Valja opaziti, da je mjestni župnik razumio — posebni ad hoc odbor sastaviti za sakupljanje prinesaka, a išlo mu na ruku občinsko poglavarstvo i kr. podžupanijska oblast. Ovim troškom ciela je crkva liepo oslikana, krasna dva oltara su podignuta, i više drugih popravaka i poliepšanja je izvedeno tako, da je posvetitelj preč. g. kanonik i podarcidjakon Ivan Samuel pravedno mogao od oltara reći, da u cieloj okolici ne ima liepše ukrašene crkve, kako je u ovaj par brežka! Riedka je, i sve hvalevriedna i ona požrtvovnost i strpljivnost, uslied koje držao je g. župnik dva umjetnika lietom i zimi na stanu i hrani u svom domu. Deus retribuat.

Sam čin posvetbe il blagoslova dostojnim načinom je obavljen. Najprije išla procesija okol crkve sa zastavami i svietiljkami — pjevajući litanije svih svetaca. Po obavljenom blagoslovu držao je preč. g. Iv. Samuel liep govor svečanosti primjeren, množtvo svećenika asistovalo je, a poslie *Credo* propovjedao je župnik dubravski Iv. L. o kriepostih, kojimi se je odlikovao sv. Maksimilian.

Viestnik.

Zagreb. Prekjučer (19. o. m.) na večer u 6 satih obavljena je po svakogodišnjem običaju instalacija novoga rektora magnifika na našem sveučilištu velem. g. dra. Aleksandra pl. Bresztyenskoga. K ovoj liepoj slavi našega mladoga najvišega naučnoga zavoda sabrale se najviše naše crkvene i svjetovne glave uz mnogobrojno sveučilištno gradjanstvo i liep broj drugoga občinstva. Vidjesmo tu medju inimi preuzv. gosp. bana grofa Pejačevića, preuzv. g. zapovj. generala Filipovića, presv. g. biskupa Posilovića, predstojnike raznih odsjeka naših vlada, više preč. gospode kanonika i druge. Svetčanost je započela govorom odstupajućega rektora magnifika velem. g. dra. Franje Ivekovića. U kratkom svojem slovu obazrio se na život toga zavoda i razvitak mu u prošloj godini. Iz njega razabra svatko s veseljem, da u ničem ovaj naš zavod ne zaostaje za drugimi, naravno isto tako mladimi, kako je i on. I broj slušatelja, i njihov mar za knjigu, i njihovo ponašanje unutar sveučilišta samoga, sve to pokazuje, da si sveučilište naše udara sve čvršće temelje. Zanimivo izvješće svoje završi zahvalom svim, koji su ga u poslu podupirali, te preda znakove rektorske časti novomu rektoru, želeć, da mu rektorovanje urodi što obilnijim plodom po zavod, po domovinu. Novi rektor pozdravljen radostnim klicanjem započe svoj inauguralni govor. Kako nas je predgovornik njegov više upućivao na prošlost, novi nam rektor odkri liepu budućnost toga zavoda. Pregnuće naroda hrvatskoga, koji je u posljednje vrieme divnom uprav požrtvovnosti stvorio bi reći mnogobrojne zavode svoje, to je pregnuće jamstvo čvrsto, da sveučilište naše čeka liepa budućnost, jer ga neće zaista napustit oni, koji ga na noge podigoše. Najdulje zabavio se govornik razvijajuć, kako se tomu nadat možemo od slobode naučanja, koja je našemu sveučilištu temeljnim zakonom zajamčena. Razvio je pojam te slobode, njenu korist po učitelja, po slušatelja, po znanost samu. Iztaknu zablude, koje rodi zla poraba slobode, i zle posljedice, koje odatlje nastanu. Nu i ovo se sve najbolje suzbit može pravom porabom slobode, nipošto silom. Občinstvo je pomno slušalo govornika, te mu pri koncu odličniji iskreno čestitaše, dočim mu je ostalo občinstvo radostno klicalo, odilazeć iz dvorane puno liepih nada, koje da se izpune udielio darovatelj svakoga dobra!

— Presvietli gospodin biskup Senjski dr. Juraj Posilović došao je prekjučer u Zagreb, te se nastanio kod uzoritoga gospodina kardinala-nadbiskupa.

— Prečastni gosp. Andrija Friš, novoizabrani kanonik pri sv. Jerolimu u Rimu odputovao je jutros na to svoje novo mjesto. Opraštajuć se sjeti se on veledušno našega

dječačkoga sjemeništa darovav mu 200 for. I do sada je, na župi svojoj, revnovao prečastni gospodin i za ovaj zavod, al osobitu ljubav svoju pokaza evo pri odlazku i osobitim darom. Neka mu je ovim od strane odbora izrečena javna hvala, a milostivi Bog, koji i čašu hladne vode nagradjuje, neka ga nadari za to. Budi mu život u novom zvanju ugodan, Bogu na slavu, njemu na spas, a narodu našemu na korist. Ovom prigodom rado javljamo, da će prečastni gospodin iz Rima kadkada se javiti u našem listu prijateljem svojim i narodu svomu. Š njim zajedno odoše u Rim 1 naš djakon i 1 bogoslovac, da se u tamošnjem glasovitom njemačkom zavodu naobraze u mudroslovju i bogoslovju, te sada imademo ondje 3 vrlo marljiva i vriedna mladića.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup podielio je župu Bregi kraj Ivanića g. Milanu Foglu, do sada župniku u Kupčini.

— G. Josip Grubić, kapelan u Pitomači primljen je u red sv. Benedikta, te polazi u samostan sv. Lamberta u Štajerskoj. — G. Stjepan Korajac, duh. pomoćnik Novo-Gradiški imenovan je upraviteljem župe Matičević.

— Viest o stipendiju zaklade kanonika Matije Belobrka, koju smo priobćili posljednjiput izpravljamo i popunjujemo danas tim: da na taj stipendij imadu pravo rodjaci zakladateljevi, koji su svršili obću pučku učionu te polaze gimnazij, i to zakoniti nasljednici zakladateljeve sestre Katarine rodjene Belobrk prviput udate za Vaclava Petrića, a drugiput za Petra Krančeva u prvom redu, zatim u drugom redu nasljednici sinova zakladateljeva strica Ivana Ev., najme Josipa, Martina i Gjure Belobrka. — Molitelji za taj stipendij imaju svoje molbenice obložiti krstnim listom, svjedočbami školskimi o posljednjih dvih polugodištih i dokazom o srodstvu sa zakladateljem. Po odnosnoj ustanovi zakladnice ima se srodstvo dokazati svjedočbom dotičnoga mjestnoga župnika, koji ju ima izdati, pošto je saslušao dva pristara svjedoka iz dotične loze, koji imadu svjedočbu supodpisati. Ovako obložene molbenice imaju se kr. zem. vladnomu odjelu za bogoštovje i nastavu putem predpostavljenoga školskoga ravnateljstva do 1. studenoga podnieti.

— Naši zemljaci, kanonici pri sv. Jeronimu u Rimu poklonili su se 11. o. m. sv. otcu papi Leonu XIII., da Nj. Svetosti izraze najdublje počitanje i posvemašnju odanost, te toplu hvalu za osobito nježnu otčinsku ljubav, koju je sv. otac netom pokazao prema narodom slavenskim, kojih je dobar diel uviek hrabro branio sv. vjeru katoličku, sv. stolicu uviek su slušali i nju ljubili. Sv. otac primio je sbor vrlo ljubezno, te je podielio opet blagoslov svim slavenskim narodom, želeći da kler tih naroda gleda što više razprostraniti onu okružnicu.

Njemačka. U drevnom Kolinu slavila se 15. o. mj. svečanost, što je nakon stoljeća dogradjena po dalekom svietu poznata stolna crkva kolinska. Značaj ciele slave težko je orisati, težko napose peru katoličkomu. Još prije godinu dana zasjala je nada, da će obudovljena biskupija dobiti svoju vrhovnu glavu. Onda bi slava imala srce, onda oduševljenju granica bilo ne bi. Nada se ona nije izpunila. Katolici nisu mogli veseliti se, gdje tugovat moraju. Oni su dostojnim načinom tek gledalci bili, kako vlada protestantska prisustvuje blagoslivanju zaglavnoga kamena za katolički hram. Nu ovu sgodu upotrebili su, da opet i opet izjave želju svoju. Htjeli su pred cara samoga i molbu mu podnesti, neka bude kraj kobnomu boju kulturnomu, neka se vrate pastiri k ovcam svojim. To im je uzkraćeno. Nego želja je ipak došla do cara. Na samom pragu crkvenom kaptol ga pozdravi, ter govornik izreče, što se drugčije izreći nije dalo. Možda će ipak kap po kap ohladnit ma koje srce, koje je sve do sada tomu na putu bilo.

Javne zahvale.

Visoka slavna zem. vlada u Sarajevu za Bosnu i Hercegovinu, skrbi se neumorno za usrećenje cielokupnog naroda bosanskoga, kao što ista očevidnost pokazuje. Škole na mnogih mjestih svojimi sredstvi na najljepši način ustroji, iz kojih će za nutarnjost ove zemlje izvrstni ljudi izilaziti moći. Skrbi se za dizanje hramova Božjih, kao i za druga dobra — i uredjenje naše domovine Bosne.

Kod cieloga naroda bosanskog, a osobito kod ove katoličke obćine u Travniku, koj je uviek štovao i odan bio Nj. Veličanstvu caru Franji Josipu I., a dotično sada visokoj zemaljskoj vladi u Sarajevu za Bosnu i Hercegovinu kao što i do sada, gojit će se i u buduće najtoplija zahvalnost i odanost naprama istoj sl. vis. zem. vladi, koja je bila milostiva, te najvišim darom usreći ovu katoličku obćinu, darovav joj 2500 for. a. vr., za pribavljenje mjesta, na kom bi ova obćina mogla sebi crkvu načiniti. Istom kako smo novce primili odmah drugi dan mjesto je kupljeno na glavnoj cesti, ulici Virtembergovoj pod br. 92. u Travniku. Na ovom previšnjem daru ova kat. obćina, drži si za najveću dužnost ovim vis. zem. vladi i javno najsmjernije zahvaliti, koja nikada prestati neće najvruće molitve pred lice svemogućega Boga slati, da on vis. zem. vladu rosom svoga blagosova poškropi i na vjekove uzdrži!!!

U Travniku dne 10 listopada 1880.

Na ime katoličke obćine o. *Jakov Vitez Duić*, žup.

Nj. Vel. carica Marija Ana Pia, blagoizvolila je premilostivo iz svoje vlastite blagajne podariti 300 for. za gradju ovomjestne župske crkve, koja će se pomoćju Božjom i dobročinioca počet zidati na slavu božju, čast sv. Ive Krstitelja. — Niže podpisani sa svojimi župljani najsrdačnije se zahvaljuje na ovom premilostivom daru visokoj darovateljici, koja svakim činom pokazuje prirodjenu si darežljivost napram stvari kršćanskoj i promaknuću slave Božje. Mi koli njoj, toli cieloj dinastiji prosimo od Boga podaritelja svih dobara blagoslove s neba, koje si samo Njeno predobro, preblago srce može želiti, koli na ovom, toli na drugom svietu. Uvjereno budi Nj. Vel., da će se svi budući župnici s ovim pobožnim pukom Nj. Vel. sjećati u svih javnih molitvah i pri svakoj svečanoj službi Božjoj, kako no i za svu sjajnu kuću Habsburžku.

U Travniku dne 10. listopada 1880.

O. *Jakov Vitez Duić*, žup. na ime svih katolika u Travniku.

Urednik dr. **Andrija Jagatić**. Tiskom **C. Albrechta.**

KATOLIČKI LIST.

Broj 44. U Zagrebu, 28. listopada 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

U koliko je djelovao Kopernikov sustav, da se je obnavljat počeo materijalizam?

(Konac.)

Odkriće Newtonovo zlorabilo se je na obnovu negdašnjih starih materijalističnih mnienjâ. Pristaše materijalizma tvrdili su sve smjelije: da je uzrok privlačivosti u samoj tvari i njezinoj naravi; da se tvar bez sile i sila bez tvari neda pomisliti; da kemija dokazuje, da tvar nemože promieniti svoju narav, nego da se samo forma tvari mienja, — ono pako, što se nemože promieniti, mora od vieka biti; da kao što je tvar i njezina narav od vieka, isto tako da su i njezini zakoni od vieka; da je narav tvari, koja po vječnih svojih zakonih djeluje, uzrok vasionog svieta; da se posvuda opazuje mekaničko-matematički zakon, koj iz tvari i njezine naravi teče, te koj sve pojave po glavnih načelih geometrije i mekanike tumači; da su veliki prevrati na površju naše zemlje došli od uzroka, jednakih onim, koji su nam sada poznati; da je organički život samo osobit spoj neorganičke tvari, koj je postao, kad su osobite povoljne okolnosti sudjelovale, kao što postaje sviet mikroskopičnih životinjâ, kad sudjeluju osobite povoljne pomagajuće okolnosti, imenito: zrak, toplina, vlažnost; da su najjednostavnije forme bile prve u životinjskom svietu, te da su se iz tih organičkih pralikâ, prekretnjom prvih životinjskih vrsti, tečajem vjekovâ, razvila sva na svietu živuća bića; da duša nije od tvari različita, nego da je samo djelatnost organičnog ustroja; da je veličina duševne djelatnosti u razmjerju sa veličinom, oblikom i kemičkim sastavom moždjanâ; da je od zavoja moždjana ovisna razumnost različitih vrsti životinje; da vježba duševna razvije moždjane, kao što se vježbom borilacâ jače mišice; da je i tvarni kemični sustav različit, imenito da bez fosfora neima misli i t. d.

Iz svega toga vidi se, kako materijalizam niječe, da je duh samostalna substancija i budući da brani vječnost materije niječe takodjer, da je Bog od materije različita, najinteligentnija sobstvenost i prvi uzrok svih stvarih, koje postaše po njegovoj najmudrijoj osnovi.

Materijalizam duboko zasieca u najvažnija i najsvetija ljudska osvjedočenja i drma temelji ćudorednoga i vjerskoga života. Materijalizam nemože drugo, nego zanijekati moralnu slobodu; nu time postaje kriepost i zloća jedno te isto.

Englezi su prvi doprineli k obnovi teorije materijalizma. Toland širio je g. 1704. u listih pisanih na Serenu, godine pako 1720. u svom „panteistikonu“ materijalističke nazore u Englezkoj.

Newton, taj veliki naravoslovac najstrože eksaktne matematičke škole, ostao je do posliednjeg trenutka svog života vjeran kršćanin. Nije doduše bio član katoličke crkve; nu vjerovao je u rieč Božju objavljenu, kao što je pobilježena u svetih knjigah. Iz Newtonovih pisamâ možemo razabrat, da je osvjedočen bio, da rieč Božja, koja je pisana u knjizi naravi, i ona, koja je u svetih knjigah, nemože biti u pravom protuslovju i da neka zato ostane jedna i druga netaknuta, dok se Bogu ne svikne, da se jedna i druga dovede u sklad. U listu, što ga pisà Bentley-u, reče, da nije nikada mislio, da je privlačivost svojstvo tjelesâ, koje je od vieka sa ovimi spojeno. Voltaire je pravo imao, kad reče, da je Newton, razpravljajući o privlačivosti materije, i o spojenoj s njom pokretnoj sili, mislio na nematerijalno biće, koje materiji daje gibivost. *)

Iz Englezke presadio se je materijalizam u Francezku. Diderot može se smatrati kolovodjom francezkih materijalistâ, ne samo mnogo-

*) „Toute matière, qui agit, nous montre un être immateriel, qui agit sur elle.“

brojnimi svojimi pismi, nego i tim, što bijaše utemeljitelj velike enciklopedije, koja je materijalizam po svietu širila i dugo vremena na javno mnienje djelovala. Pristaše mu bijahu: D' Alambert, Condillac, Holbach, Helvetius i drugi. Filozofija i materijalizam značili su onda jedno te isto.

U njihovih djelih nalazimo smione tvrdnje, domnjeve, i igre fine francezke dosjetljivosti; slava vendar temeljite znanosti ih neide. Znanost zahtieva dokaze, nu pravih dokaza nenalazimo ondje, većinom samo proste tvrdnje. Holbach nije znao proti Kartezijevu dokazu, da je duša jednostavna i nerazdieljiva, drugo navesti, nego samo: „*N' eût — il pas été plus naturel de conclure que, puisque l' homme, qui est matière et qui n' a d' idées que de la matiere, jouit de la faculté de penser, la matière peut penser, ou est susceptible de la modification particulière, que nous nommons pensée.*“ Helvetius pako, kad razpravljajuć o materijalizamu opazuje, da duša ima dvie sposobnosti, najme „*la sensibitité physique et la mémoire*“ veli samo „*je viens à mon sujet. et je dis que la sensibilité physique et la mémoire, ou pour parler plus exactement, que la sensibilité seule, produit toutes nos idées.* *)

U Njemačkoj su glasovitiji materijalistički spisatelji: Feuerbach, Bauer, Ruge, Stirmer, Vogt, Büchner, Moleschott i drugi. Taj posliednji služi se u svom djelu: „Kreislauf des Lebens“ 1852. hipotezom bezkonačnog obtoka materije, koj sveudiljnim tvarnim prietvorom vodi od života do smrti i obratno od smrti do života. Büchner može se zvati najodvažnijim tumačem materijalizma u Njemačkoj. U njegovih djelih nalazi se medju ostalimi i taj izraz: „Vergebens bemüht man sich zwischen Leben und Mechanik, einen Gegensatz zu finden.“ Time je izražen najosoritiji materijalizam, koj se da pomisliti.

I u našoj domovini pojavili su se hrvatski spisatelji, koji su pisali tako, ter se podvojiti ne može, da se oni slažu sa mnogimi materijalističkimi nazori. **)

Nu u našoj domovini materijalizam nije sve dosad došao do praktične ciene, niti nije još našemu narodu štete donio; priznati ipak moramo, da je u njegovoj težnji socijalna, velikog domašaja pogibelj i da podkapa svaku vjeru. Potaknut će nas to bez dvojbe, da nastojimo napredovati sve više i bolje u prirodoznanstvu, da nam bude moguće dokazat, da prava znanost nemože biti u protuslovju sa vjerom, jer jedna i druga dolazi od jednog te istog početnika — od Boga.

Temeljito učeni prirodoznanci osudjuju materijalizam. Ovako reče Dr. Hyrtl, profesor medicine na Bečkom sveučilištu, jedan izmedju prvih znanstvenih autoriteta, i poslie Schlenno-ove smrti možda prvi sadašnji anatom, u svom inauguralnom govoru kao Rector Magnificus god. 1869. kad spomenu odnošaj djelatnosti moždjana pram dušoslovju: „da je dosadanje znanje o štrukturi moždjanâ, pletežu živacâ i o živčanom čvoru nepodpuno, te da nemože biti podpora materijalizmu“ i onda nastavlja, da on ne shvaća, koji-li bi mogli biti znanstveni razlozi da se uzpostave stari materijalistički nazori? Niti motrenje, niti izkustvo ne uči o tom danas više nego prije, i ona, koja se punim pravom slavi, eksaktna metoda prirodoznanstva, nije ništa nova navela, čim bi se oni mogli uzdržat i branit. Materijalizam je danas ono, što bijaše njegda, najme samo mnienje sa samovoljnimi početci, a niti najmanje nije *cognitio certa ex principiis certis.* Njegove dedukcije nisu niti jasne, niti oslonjene o razloge, koji se nebi mogli uzdrmat. i počivaju jedino na smjelosti, kojom se pojavljuju i na pravcu sadanjega duha vremena, kojemu se dopada nauke te vrsti popularizovati i širiti.

Dà, dedukcije materijalizma nisu okriepljene čvrstimi razlozi. Ovako „generatio aequivoca ili spontanea“ neda se braniti, jer je profesor Huxley na skupštini englezkih prirodoznanaca od god. 1871. dokazao, da je ono, što pristaše materijalizma za njezinu obranu navadjaju, pobito uslied pokusâ, što ih učini učeni prirodoslov Pasteur, god. 1868.

Nije nam namjera. da ovdje o netemeljitosti materijalističkih tvrdnja razpravljamo; opazujemo samo glede materijalizma, koj bitisanje Božje, kao najinteligentnije, od materije različite sobstvenosti, koja je najmudriji, prvi uzrok svih stvarî, nieče; da ako ne ima Boga, kako reče učeni španjolski theolog i filosof Balmes, onda je vasioni sviet postao sliepim slučajem; rieč vendar „slučaj“ kada se uporavlja na postanak svieta, ne ima smisla. *) Ako ne ima Boga, onda nam nije poznat uzrok ni jednog pojava. Zviezde kolaju divnom pravilnošću, po stalnih zakonih, od kojih se ne udaljivaju nikad. Tko im je dao te zakone? One same? Ako je

*) De l' esprit discours I.

**) Vidi „Vienac“ br. 52. 53. 1870. br. 14. 1871. i br. 39. 1872. i „Program Zagrebačke gimnazije“ 1872.

*) Isti Spinoza veli, da „slučaj“ ne znači drugo, nego naše nepoznavanje djelujućeg uzroka, dočim mislimo: da je nješto objektivna, držeći ga uzrokom.

tako, onda su razumne? Ne. Nu ako nisu razumne, kako je moguće bilo, da su našle tako čudnovate zakone, te došle do toli liepa sklada, gdje je sve izračunano, sve izmjereno; gdje se tjelesa miču u upravnom razmjerju prema masi i u obratnom prema četvorini daljine? Odkuda red? odkuda sklad? Zakon bio je u tvari, tako se tvrdi i tvar je došla gibanjem u sklad. Ali odkuda zakon bez duha, koj je još prije bio nego-li tvar? Na to se odgovara: Tako je moralo biti. Ovako dobivamo na pitanje, koje nas najviše zanima, samo samovoljnu tvrdnju. Čim je važniji zakon, koj je u tvari; čim je sposobniji, da se uvede harmonija i red; tim naviešća jasnije neizmjernu inteligenciju onoga bića, koje je zakon dalo. Kako je mogao čovjek svoj um, ovo preimućtvo svoje naravi, taj karakteristični potez svoje veličine, tako zlorabiti, da ne miruje, dok ne iztjera iz svieta najviši um? Kako može čovjek, koj se vendar svojom duhovitošću ponosi, vojevati proti svemu, što je duševno? Poviest paloga čovječanstva nije nigdje tamnija, nego-li u povjesti znanosti. Nu nikad se nije opazilo, kao što u posliednjih stoljećih, kako se duh zlobe bezsramno ruga najjednostavnijim pojmovom ljudskoga uma. . . . *a.*

Tumač k obćemu gradjanskomu zakoniku.

Napisao *Dr. Marian Derenčin.*

(Ulomak iz kritike dra. K. Vojnovića u „Mjesečniku" br. 9. 10. i 11.)

(Dalje.)

Za sljedbenike dakle sjedinjene crkve grčko-iztočne, vrela su za crkovno pravo, a napose za ženitbeno, civilni zakoni, imenito bizantinskih careva, u koliko sũ ih prihvatili crkovni sabori ili nadležne crkovne oblasti, i tim su stekli kriepost crkovnih zakona i vrela.

A glede izvornih kanoničkih vrela nemogu se takodjer za obie crkve metnuti pod istu kapu ista vrela, kako to čini g. pisac. On najme navadja „kanone ekumeničke i topičkih (provincijalnih) sabora, kao i kanone grčkih crkvenih otaca, koje je priznao trulanski sabor." Glede ekumeničkih sabora poznato je, da nesjedinjena grčko-istočna crkva nepriznaje VIII. od god. 869., u kojem bijaše Focij skinut sa svoje časti, i koji on naravno u svoj Nomokanon ne uvršćuje, — dočim grčko-sjedinjena crkva priznaje ga. Nego i glede topičkih sabora razilaze se sjedinjena i nesjedinjena crkva, osobito glede II. Trulanskoga od god. 691., zvanoga „synodus quinsexta", znamenitoga, jer je ovaj partikularni carigradski sabor stvorio 102 kanona, tičuća se mal ne svih točaka crkovnoga ustroja i discipline, koji dišu neprijateljskim duhom proti zapadnoj crkvi, te zaoštravaju jur odavna tinjajuću oporbu medju jednom i drugom crkvom. G. pisac uvršćuje u vrela ženitbenoga prava jedne i druge grčko-istočne crkve kanone grčkih-crkvenih otaca, koje je priznao trulanski sabor, bez dvojbe drugi, jer prvi Trulanski jest VI. ekumenički, koji nije sadržavao nikakvih disciplinarnih kanona. Ali zaključke II. trulanskoga sabora nije potvrdila rimska stolica, te svi nesmiju se smatrati vrelī kanoničkog prava za sjedinjene grčko-istočnjake. I zato, kad se radi o samih crkvenih vrelih istočne crkve ne smije ih se pêle-mêle za sjedinjenu i nesjedinjenu upotrebiti, jer apoštolska stolica, „brez koje nema u kršćanskoj crkvi zakonite vlasti, priznaje apoštolske kanone i one sabora i svetih otaca (grčkih) kako se nalaze u istočnih zakonicih, — pod uvjetom, ut sint authentici, et praesentibus ecclesiae orientalis circumstanciis opportuni."[1])

Ova pogriešna istovjetnost vrela za obie grane istočne crkve zavela je g. pisca i in dogmaticis, i nije mu dala uvidjeti veliku važnost ekumeničkog tridentinskog sabora za grčko-katoličke sljedbenike, osobito glede ženitbenoga prava. Zaključci Tridentinskog sabora vežu sve vjernike brez razlike obreda u svem onom što se tiče dogme i morala, vežu dakle sljedbenike sjedinjene grčko-ist. crkve glede proglašene nerazpustivosti braka radi preljuba, dočim ih i ovdje g. pisac izjednačuje sa nesjedinjenimi.[2]) Na isti način impedimentum raptus, kako je bio uveden po tridentinskom saboru, obvezuje i istočnu crkvu[3]), dapače valja držati, da je u obće tridentinski sabor pomoćno kanoničko vrelo u svih pitanjih, gdje nije dostatan zakonik istočne crkve a ne protivi se obredu njezinomu. A sami nesjedinjeni grčko-istočnjaci kažu „se etiam acceptare Synodorum occidentalium quae congruunt."[4])

Pitanje izvora ženitbenog prava za grčko-istočne sljedbenike jedne i druge crkve stoji u savezu s onim o valjanosti civilnoga ženitbenoga zakona od 8. listop. 1856. za nje. G. pisac riešava ga jestno (str. 260, 261), a ima razloga što se tiče sjedinjenih sljedbenika, jer je konkordat sklopila vrhovna glava katoličke crkve za sve katolike, dakle i za grčko-katolike, a ženitbeni civilni zakon i naputak za duhovne stolove nisu nego uporava čl. X. konkordata. Papp Szillagy ne postavlja

---

[1]) Papp Szillagy o c. §. 51., str. 115—117. Pozivljem se na ovoga znamenitoga kanonistu, jer razpravlja u debeloj knjizi samo kan. pravo grčko-katoličke crkve. Izključena je dakle sumnja, da ga je moglo zavesti valjda ekskluzivno stanovište zapadnog kan. prava.

[2]) Papp Szillagy obširno i nepobitno dokazuje, da se ženitba ne može ukinuti radi preljuba niti po tradiciji niti po nauci sve istočne crkve (o. c. §. 136., str. 487—498), a kamo-li da bi se ona dala razriešiti radi svih onih razloga, koje navadja Zhishman, a naš Tumač usvaja (str. 466, 467) za obie istočne crkve.

[3]) Szillagy, o. c. §. 99., str. 425.

[4]) Ibidem, §. 55.

*

si toga važnoga pitanja, ali ga praktično riešava pozivajuć se i na civilni ženitb. zakon i naputak.[1]) Ali zna takodjer istaknuti razlike medju naputkom i grčko-istočnim pravom tako, da glede naputka po našem mnenju moglo bi se tvrditi, da „ženitbeni sudovi grčkokatoličke crkve imadu se držati propisâ naputka, u koliko disciplina istočne crkve nije mu protivna,"[2])

Ali nemožemo se složiti sa g. piscem (str. 260), da su državne zabrane ženitbenoga civilnoga zakona od 8. listopada 1856. izliev konkordata i izrično izdane za katolike austrijskog carstva, uporavljive i na grčko-istočnjake nesjedinjene. Usuprot držimo, da se za ove, gdje god se ne radi o pitanjih pridržanih po čl. III. uvedbenoga patenta o. g. z. njihovim crkovnim sudištem, ima uporaviti II. poglavje gradj. zakonika, kako se uporavljivalo i na katolike (izuzam pitanja njihovim ženitbenim sudištem pridržanih istim čl. III.) prvo nego je bio sklopljen konkordat, i. izdan ženitbeni civilni zakon od 8. listop. 1856., a i sad se uporavljuje na sva pitanja, koja ovaj posljednji i naputak ne riešavaju.

Pojam ženitbe, kakov nam daje §. 44. o. g. z., dobro shvaća g. pisac kad veli, da ne predpostavlja u zakoniku svojstva sakramenta, a nepredpostavlja ga jer zakonik krsti ženitbu pogodbom. Takovom ju je morala zakonodavna vlast označiti, kad je htjela ženitbu pod svoju nadležnost podvrgnuti sliedeć regalističku onu školu, koja se je bila pojavila sa Launoy'em[3]) u Francezkoj, i kojoj bijaše u Austriji najglavniji zagovornik Dolliner, najnepouzdaniji tumač katoličkoga stanovišta u ženitbenih stvarih.[4]) Označenje ženitbe kao proste civilne pogodbe donielo je posljedicu, da se je svjetovna zakonodavna vlast smatrala nadležnom izključivo opredieliti sposobnost ugovornika za sklapanje pogodbe ženitbene, i uvjete njezinoj valjanosti. Kako je ona god. 1811., kad je uveden gradj. zakonik, proglasila tu ženitbu u obće nerazriešivom za katolike, — tako bi ona mogla danas proglasit ju obćenito razriešivom, što je i učinila jur tada za slučaj §. 58. o. gr. zak. Svesti ženitbu na mjeru lih civilne pogodbe jest baciti klicu njezinoj neobhodnoj razriešivosti. Iskustvo nam to najbolje dokazuje u Njemačkoj, gdje Luter lišiv ženitbu sakramentalne njezine vlastitosti, poslje tri godine proglasi (1530.) „dass die Ehe ein äusserlich Ding ist, wie Kleider, Speise, Haus und Hof, wetlicher Oberkeit unterworfen"[1]). U Francezkoj, Italiji i u Belgiji isti uzroci prije ili poslje prouzročiti će iste učinke; jer narav pogodbena, čisto civilna ženitbe mora donieti prije ili poslje njezinu razriešivost. Pokušaji tomu ili su se jur okusili, ili se ponavljaju.

Nigda neće se shvatiti stanovište posve opravdano, koje zauzimlje katolička crkva u ženitbenom zakonarstvu, ako si čovjek ne drži pred očima nepobitno načelo, da je ženitba ono što kaže §. 1. naputka u suglasju sa katekizmom „savez (ne pogodba) medju mužem i ženom, uredjen po volji božjoj . . . . svetotajstvo novoga zavjeta." U taj savez kršćanin ulazi bez dvojbe privolom, ugovorom, najme slobodnim zamienitim očitovanjem volje, kako se pristoji čovjeku, koji preduzimlje najudesniji čin života, utemeljenje obitelji; ali ženitba nije pogodba, nije ugovor, jer je ona uztrajno neko stanje, consortium omnis vitae, dočim ugovor, koji ga proizvadja časovit je. Prozvati ženitbu ugovorom, kaže Rauscher, tako je pogriešno, kako bi bilo prozvati kupovštinom vlastnost dragociena kamena, do koje je posjednik kupovštinom došao. Proizvedenje toga saveza medju kršćani nerazlučivo je od svetotajstva, — naime kršćani, koji se vjenčaju uz uvjete koji čine ženitbu zakonitom, nemogu se vjenčati, i kad bi htjeli, a da sa vjenčanjem neprimaju svetotajstvo. A pošto i najveći dušmanin crkve neće joj zaniekati nadležnost nad svetotajstvi, mora joj ju priznati izključivu nad svetotajstvom ženitbe, u koliko se tu radi ob uvjetih sklapanja saveza i o neobhodnih posljedcih, koji su s ovim skopčani.

I za to g. pisac razpravljajuć ženitbu sa katoličkoga gledišta grieši, krivo upućen po Dollineru, kad tvrdi da „ni po katoličkom kanoničkom pravu svojstvo sakramenta nije potrebno za valjanost ženitbenog ugovora" (str. 370).

Tu gdje ima ugovora valjana po crkovnih propisih, tu mora da bude svetotajstvo; gdje neima jednoga ne-

[1]) O. c. §§. 184., 187.

[2]) Gledaj n. pr. kod Papp Szillágya razlike medju naputkom i disciplinom istočne crkve u slučaju zaruka (§. 90.), i impedimentum aetatis (§. 97.).

[3]) U svom djelu „Regis in matrimonium potestas." Nauk Launoy'a, koji nazrieva ženitbu kao civilnu pogodbu, praktično bi izveden u ženitbenom patentu (Ehepatent) od 16. siečnja 1783. cara Josipa II., koji nadje mjesto u drugom poglavju gradj. zak. uvedenom u Galiciju 1. siečnja 1787., a u bitnosti bi pridržan u obstojećem gradj. zak.

[4]) Dolliner je uporavio Launoy-evu teoriju na ženitbeno pravo austrijsko s početka u svom „Handbuch des in Oesterreich geltenden Eherechtes" (Wien und Triest 1813., 1814. 2 Bde 8), komu u 2-me izdanju dade novi naslov: „Ausfürliche Erläuterungen des II. Hauptstückes des a. b. G. B. (Wien, 1835., 4 Bde 8).

[1]) Luther, Melanchton i Bucer pismeno dozvoliše Landgrofu Hessenskomu, da može uz svoju ženu zakonitu i drugu uzeti (Rauscher, — die Ehe und das zweite Hauptstück des a. B. G. B. s. 132. Važno ovo djelce uvadja štioca u poznavanje genesis ženitbenoga prava po gradj. zakoniku i dokazuje, kako interesi crkve i države bijahu dovedeni u sklad u novom gradjanskom ženitbenom zakonu za katolike od 8. listopada 1856. (izdanje izašlo je u Beču g. 1868.).

[2]) Leo XIII. u navedenoj Enciklici ovako tu istinu izrazuje: „Non potest hujusmodi distinctio (contractus a sacramento), seu verius distractio, probari; cum exploratum sit in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate sacramenti auxit

ima ni drugoga[2]). I za to grieši takodjer g. pisac kad sa katoličkoga gledišta hoće razlikovati ženitbu polag dvostrukoga svojstva, „koje može imati ženitba, u gradjansku (matrimonium legitimum), ako je sklopljena bez upliva crkvenoga, dakle ako nije sakramenat, i crkvenu (matrimonium ratum), ako je sklopljena i po zakonih crkvenih, dakle ako je svetotajstvo.“ Po katoličkom pravu neima „matrimonium legitimum“ ako nije ratum, ne ima „ratum“, ako nije „legitimum.“ Bez ovog fundamentalnog pojma nije moguće shvatiti katoličko kan. ženitbeno pravo, niti razumieti borbu od devetnaest vjekova, koju je katolička crkva vodila kad amo kad tamo, kad više kad manje žestoku sa svjetovnom vlasti, osobito pako od Luterove reformacije protiv onu, koju će ona uviek držati kano uzurpaciju civilne oblasti, kad ova hoće stvoriti zakone o jednom od sedam otajstva novoga zakona, kakvim je ženitba medju kršćani, i kakvim medju njimi nemože ino da bude.[1])

matrimonium; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus jure.“

[1]) Daleko bi nas vodila razprava o naravi ženitbe. Ona je ustanova božja po katoličkoj crkvi, te brisati joj religiozni pečat i svesti ju na gradjansku pogodbu znači izopačiti ju i uništit. Niti Rimljani, dok su joj držali uzvišeni religiozni karakter u konfareaciji, nisu je smatrali kao pogodbu, te je znamenito, kako si nalikuju definicije ženitbe po rimskom pravu i po rimskom katekizmu. Po prvom „Nuptiæ autem sive matrimonium est viri et mulieris conjunctio, individuam vitae consuetudinem continens.“ §. 1., I. de patr. pot. (I. 9). A na drugom mjestu: „Nuptiæ sunt conjunctio maris et feminæ, consortium omnis vitae, divini et humani juris comunicatio.“ Fr. 1. D. de ritu nupt. (23, 2). Po rimskom katekizmu: „Matrimonium est viri et mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas individuam vitae consuetudinem retinens, — et a Christo ad dignitatem sacramenti elevata.“ Bez ovih posljednjih rieči, koje izrazuju usavršenje kršćanske ženitbe, rimsko-poganska i rimsko-kršćanska definicija ženitbe, sadržavaju bitnu biljegu ženitbe da je ona najme savez (conjunctio), i to nerazriešivi savez. Jer katolička crkva držeći ženitbu ustanovljenu po samom Bogu, sklapatelju prve ženitbe medju prvim čovjekom i prvom ženom, smatra da je valjana ženitba i ona sklopljena medju nekršćani tako, da se u slučaju njihova pokrštenja savez ženitbeni redovito ne razkida, nego prima sakramentalnu moć. Ženitba je savez „conjunctio“ (§. 1. naputka), koji bez dvojbe stvara medjusobna privola muža i žene riečmi de praesenti izražena, kako to kaže tridentinski sabor. „Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus.“ S ovom privolom ili ugovorom nerazlučivo je medju kršćani svetotajstvo ženitbe, kako je to izrekao Pio IX. u svom listu od 19. rujna 1852. Viktoru Emanuelu, koji je bio upravio papi neka pitanja o ženitbi, — te je osudjena po crkvi tvrdnja „da sakramenat ženitbe nije nego akcesorium pogodbe, te može od ove biti razlučen.“ Sami sastavitelji code Napoleona, koji su predložili gradjansku ženitbu, volili su protusloviti si, nego tvrditi da je ženitba čovječja ustanova. U

A na ovu krivu posljedicu, naime da i po katoličkom pravu svojstvo sakramenta nije potrebito za valjanost ženitbenog ugovora, došo je g. pisac iz takodjer krivog mnenja nekih kanonista, da je svećenik, a ne supruzi, podieljitelj sakramenta ženitbe, i da kanoničko pravo katolika nezahtjeva ipak blagoslov svećenika kao uvjet valjanosti ženitbe. Ne zahtieva ga baš s toga, jer svećenik nije pri sklapanju ženitbe drugo nego testis ecclesiae, a ne minister sacramenti. A to je tako istinito, da ženitbe skrovite (matrimonia clandestina), koje su se sklapale prvo tridentinskoga sabora bez svjedoka i bez svećenika, valjane su ipak bile uz ostale uvjete propisane po crkvi, pa jesu i sada ondje, gdje zaključci tridentinskoga sabora nisu bili proglašeni, što nebi bilo moguće da je svećenik podielitelj sakramenta, jer nema sakramenta bez podielitelja. Drugi nepobitni dokaz, da crkva ne drži svećenika podieljiteljem sakramenta, jest čin naveden po istom piscu (str. 370), da ona smatra naime valjane ženitbe protestanta, to jest smatra ih svetotajstvom, pak makar protestanti ne držali po Luteru i Calvinu ženitbu za sakramenat, jer je nauk crkve, da svaki čovjek po samom krštenju spada pod njezinu nadležnost,[1]) i da po krštenju svaka ženitba stiče sakramentalnu vlastitost medju pokrštenici, bili oni katolici ili akatolici. „Sacramentum“ fidei (baptisma) . . . ratum efficit conjugii sacramentum (c. 7. De divortiis IV. 19). I evo zašto, kaže Nardi[2]), ženitbe pogana, koji primiše krštenje, nisu bile nigda blagslovljne. Ova Sacra-

exposé des motifs, kojim je glasoviti de Portalis pratio V-i naslov o ženitbi, čita se sliedeće: „Le mariage est donc aujourd'hui ce qu'il a toujours été, un acte naturel, necessaire, institué par le Createur lui même.“ (Considerations sur le Mariage au point de vue des lois — par Breda. — Lyon 1877-335 p. Malo tko je u novo vrieme tako duboko i svestrano ovo pitanje razsvietljio kao ovaj francezki pisac).

A Leo XIII. u spomenutoj Enciklici ističe tu prvobitnu božansku narav ženitbe ovimi riečmi: „Cum matrimonium habeat Deum auctorem, fueritque vel a principio quædam Incarnationis Verbum Dei adumbratio, idcirco inest in eo sacrum et religiosum quiddam, non adventitium, sed ingenitum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum.“

[1]) Ovo je nedavno Pio IX. u glasovitom pismu, upravljenu živućemu caru njemačkomu u oči francuzkog rata otvoreno kazao, kad je htio posredovati za mir.

[2]) Nardi, Diritto Matrimoniale Catholico — pag. 144, 145. I u pitanju tko je podielitelj sakramenta ženitbe, samo za primjer pozivljem se na Nardi-a (o. c. pag. 22—25), — jer ne samo najveći crkovni učenjaci i kanoniste (dosta je navesti velikana sv. Tomu Akvinskoga) drže da su supruzi podjelitelji ženitbe, — nego ovo pitanje impliciter je riešeno po tridentinskom saboru polag onoga što smo rekli. A nećemo se čuditi, da je samo svojstvo vjernika dovoljno za podieljenje sakramenta ženitbe, kad je dovoljno u nekih slučajih i za podieljenje krštenja, naime najvažnijega svetotajstva za spasenje. Jer krst daje vjerniku neku potencijalnu svećeničku krepost.

mentalna vlastitost ženitba protestanta tumači nam onu materinsku skrb katoličke crkve, koja u svrhu, da uvedenje tridentinske forme za sklapanje ženitbe nebi učinilo ženitbe protestanta nevaljanimi, naredila je, da tridentinska forma ne obvezuje nego poslje 30 dana od proglašenja tridentinskih zaključaka u pojedinoj župi. A pošto tamo gdje se protestanti ili izključivo nalaze, ili su u velikoj većini, tu ponajviše ne bijahu ni do danas proglašeni oni zaključci, sve protestantske ženitbe smatrane su u tih župah kao matrimonia rata, najme kao sacramentum.[1]) A sam naputak nam daje nepobitni dokaz tomu baš za našu domovinu, jer se kaže u §. 38., da u onih pokrajinah carevine, za koje je sv. stolica izdala instrukciju od 30. travnja 1841. (a to je za kralj. Ugarsku i Hrvatsku), odsutnost katoličkog župnika kod mješovitih ženitba ne invalidira ženitbe.[2]) „Kad bi svećenik bio ministar ženitbe, očevidno da brez njega nebi moglo biti ženitbe, izim ako nebi se absurdno tvrdilo, da akatolički svećenik ili pastor prisustvuje mješovitoj ženitbi u ime crkve katoličke, kao podjelitelj sakramenta.

(Dalje će sliediti.)

Dopis.

Iz Kupinca. (*Blagoslov obnovljene crkve.*) Iz svih strana mile nam domovine raznose se glasovi, kako se dižu hramovi, kite crkve, zidaju kapelice, dižu kipovi, što je takodjer znak, da hrvatski narod vjeru svoju svetu, taj biser, tu najsvetiju ostavštinu svojih pradjedova u srcih svojih visoko cieni, i to više nego ikoje blago na tom svietu.

Živući već nekoliko godina ovdje u okolici radostno izjavljujem, da i narod ovdješnji nezaostaje za prvaci svojimi, dapače se natječe s istimi, što pokaza svečanost, koju obavismo dne 26. rujna t. g. u Kupincu. Nadao sam se, da će se vještije od moga pera naći, da čin onoliko oriše i na javu budućnosti na spomen ostavi, koliko je dostojno i baš sjajno obavljen. — Ovdje mi je, zamoliti veleč. g. D. Murata, upr. župe ove, da oprosti smjelosti mojoj, jer spominjem ono, što je on u vremenu svoga ovdje boravljenja kroz četiri godine učinio; jer je uviek istinita ona: *Komu čast, čast!*

Zubom vremena, redom silnih oštećena godina stajala je ovdje po starom štilu liepo sagradjena crkva g. 1784.; bje svetište pobojadisano, koje već danas nikako na pobožnost srca uzdizalo nije. Oltari stari i rado nevidjeni, ondje gdje se čovjek ima s Bogom razgovarati, ondje, gdje uzdiže misli prama nebu; vanjski lik hrama odrpan, toranj prekisava, a krov curi tako, da i nutarnji zid na svodu odpada. Sve to vidi bistro oko gosp. M. —; pa se ogledje, kao novak došav u župu, gdje i kako bi se to stvoriti dalo, kako bi se ovaj lik preobrazit mogao. Misli misli, pa u jednu smisli, što Bog dade i sreća junačka, latit se je posla, u znoju je čovjeku život sudjen. — Pozivlje zlatara, izvidja za valjanoga slikara, piše stolaru, zauzimlje se za ukusno popodjenje svetišta, nezaboravlja za orguljara, propitkuje za vješta bojadisara tornja, a da bude djelo trajnije, a spomen vječitija pomišlja za uru na toranj. Sve to iziskuje truda, a skapča se s golemim troškom. Crkvena blagajna ima gotovine do 500 for., a što je to prama svoti od nuždnih 5000 for. Odkuda će se to namaknuti? — Nu čvrsta volja uz liepu razboritost nadvlada sve. Ide on slavnoj kr. podžupaniji, te i s njom dogovara, kako bi se mali komad šume na crkvu spadajući mogao prodati i utržak upotriebiti na poljepšanje crkve. Izhodi i to kroz sl. kr. podžupaniju u visoke vlade, proda se šuma od 155 stabala hrastovih za nečuveno dobru cienu od 881 for. 10 novč. Sve to još nedomače. Obraća se na stado svoje. Župljani vide liep rad i napredak u poslu crkve, dolaze se divit liepom djelu; a on i to upotriebljuje, sazove odličnije župljane u sielo, saobći jim svoju namisao, obrazloži, što se sve ima uzpostaviti, skloni jih blagimi i na srce padajućimi riečmi, da podadu sami štogod, te se razračuna na dušu po 80 nč. Kr. podžupanija vidi dosljednost čina, potvrdi zaključak i eto opet sredstva se umnožiše. Napisa kraj toga poziv na imućnije i odličnije svoje u župi i okolici, te sabra milodara do 190 for. Eto, koliko se trudom i revnim marom učiniti dade. Dakako, da je on svuda prednjačio, te je tako crkva ova baš umjetno po glasovitom slikaru D. Andrei, rodom Dalmatincu, naslikana uz jeftinu cienu. Naslikane su pako glavne sgode iz života Kristova, kao: navještenje Marijino, porodjenje Isusovo, Marijino očišćenje, uzkrsnuće Isusovo, uznešenje bl. dj. Marije u nebo, zadnja večera i četiri evangjeliste — sve u najljepšem skladu. — Za slikarijom spomenut se može ukusno pozlaćen veliki žrtvenik, prodikaonica i orgulje; skroz nova dva pobožna žrtvenika, jednostavna, al ukusno izradjena po g. Eduardu Vagmeisteru, koji je iz svoje domovine Tirolske nabožni i ukusni duh u pozlaćivanju oltara i slika

---

[1]) Nardi, o. c. pag. 152, 153.

[2]) Žao nam je, da nemožemo u ovoj rezenciji i tako preveć dugoj razpravljati to vele važno pitanje, i oprvrgnut ono, što g. pisac veli na str. 451. posve krivo, da „kršćani nisu dugo vremena bili složni u pogledu nerazriešivosti braka“ (nota 2). Katolička crkva vazda „docuit et docet juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi“, kako veli tridentinski sabor. Ali crkva katolička od svoga postanka, u istoku i na zapadu, imala se boriti proti zlim običajem, koje ljudske strasti su znale uvesti u ženitbu, a ti zli običaji izazvali su, kako se redovito zbiva, krivi nauk u onom dielu katoličke crkve na istoku i na zapadu, koji je od nje odpao; jer um zna lasno kazivanja strasti svesti na sustav. — Da se nismo htjeli preveć oduljiti, bili bismo ovo pitanje razsvietlili sa stanovišta grčko-iztočnoga prava, i dokazali, da apoštolska tradicija na istoku u suglasju sa grčkimi svetimi otci stoji u ovom predmetu na istom doktrinalnom polju katoličke rimske crkve. Valjda o tom drugi put.

preneo na Hrvatsku, te ga u drugoj svojoj domovini uspješno i napredno širi, pa se u toj struci svakomu iskreno preporuča. — Orgulje nam dobro uskladio uz jeftinu cienu orguljar Sebastijan Dobnik. Svomu poslu posve vješt, pa je za čudo, kako se mnogi tudjinci uzimlju uz velike novce za te predmete. Žalibože, da se kod nas slabo naše cieni. — Nemogu mimoići ni ukusnog taraca iz cementnih ploča, crvenih bielih i crnih šestokutnih po podružnici bar. Adolfa Pitla vrlo liepo i jeftino izradjenih. — Ura nam toranj krasi, načinjena po staroj u Hrvatskoj porodici iz Samobora Dragutinu Željezniku. Znam, da je mnogo po hrvatskih crkvenih tornjevih urâ po otcu sadašnjega urara i po ovom istom načinjenih. Pak baš ta okolnost govori za ovoga urara; jer se sa solidnosti i jeftinoće izbilja odlikuje. — Toranj obojadisao uljnatom bojom g. Fr. Kasparić iz Maribora, glasoviti poduzetnik gradjevina tornjevskih i svega u tu struku zasiecajućega djela. — Sviećnjake nabavi od glasovitoga Samasse, kao što je u izložbi umjetnina u Zagrebu mjeseca siečnja vidjeti bilo. (Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Njegovo ces. i kralj. apošt. Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 15. listopada t. g. na prvostolnom kaptolu zagrebačkom premilostivo dozvoliti gradualno promaknuće opata S. Lamberti de Vásárhely i arcidjakona katedral. Josipa Marića, na mjesto predstavnika sbornoga kapit. čazmanskoga i arcidjakona de Gvešća et Since, zatim predstavnika S. Petri de Požega i arcidjakona de Bexin, Andrije Jandrića, na mjesto arcidjakona katedralnoga, nadalje meštra kan. starijega, Adolfa Vebera, na mjesto arcidj. de Bexin, napoko meštra kanon. i opata S. Pulcheriae de Crisio, Nikole Horvata, na mjesto arcidj. čazmanskoga. — Istom previšnjom odlukom dostojalo je Nj. c. i kr. ap. Veličanstvo prisjednika duhovnoga stola, podarcidjakona i župnika u Cirkveni, Franju Budickoga, i podarcidjakona i župnika u Gradcu, Mihajla Smetiška, preblagostivo imenovati kanonici na prepomenutom prvostolnom kapitulu.

— Njegovo c. i kr. apošt. Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjom odlukom od 16. listopada t. g. na stolnom kapitulu djakovačkom premilostivo odobriti gradualno promaknuće kanonika čuvara, Gjure Tordinca, na mjesto kanonika pojca; arcidjakona katedralnoga dra. Franje Šagovca, na mjesto kanonika čuvara, zatim meštra kanonika starijega, Gjure Štreita, na mjesto arcidjakona katedralnoga. — U jednu dostojalo je Njeg. c. kr. ap. Veličanstvo župnika vinkovačkoga, opata S. Catharinae de Šarengrad, podarcidj. i prisjednika duhovnoga stola Filipa Molnara, preblagostivo imenovati meštrom kanonikom starijim na prepomenutom kapitulu.

— Njeg. c. i kr. apošt. Veličanstvo dostojalo je previšnjim riešenjem od 16. listopada t. g. naslovnu opatiju B. M. V. de Gotho premilostivo podieliti podarcidjakonu i župniku na Bistri Jakovu Cerovskomu.

— G. Stjepan Kos, župnik u Krašiću imenovan je pravim učiteljem vjere za kr. gimnaziju u Karlovcu. — G. August Loborec, do sada upravitelj u Skakavcu postao je tu župnikom.

— G. Stjepan Rožman, kapelan Pribićki ide za upravitelja župe u Krašić.

— Koliko u javnost dopiru razprave našega proračunskoga odbora povela se je u njem posljednjih dana dvaput rieč, koja se crkve i njenih interesa bliže tiče. Pošto izvještaji o tom u naših novinah nisu podpuni, mi ćemo ovaj put priobćiti jezgru tih viećanja, kako ju razabrat mogosmo. U sjednici od 21. listopada, kad se je počelo razpravljat u naslovu 2. o zemaljskih prinosih u svrhe bogoštovne o njekih stavkah potaknuo je zastup. Bartolović važnu razpru. Poznato je, kako je država preuzela dužnost doprinositi u crkvene svrhe svuda, gdjegod je dobra crkvena sekularizovala. Tu dužnost imadu i naše vlade, nu k njoj pridošla je još i druga u onih dielovih zemlje, gdje ona vrši pravo patronata. Tako je sada u belovarskoj županiji, a tako će biti kad se spoji u cieloj krajini, gdje je sada patron Nj. veličanstvo. To pravo nanosi velike dužnosti, ter će onda vladi jedva dostatno biti pol milijona forinti, da im zadovolji. Stoga on drži, da bi se na to ozbiljno mislilo, pak da se dio krajiškoga imetka toj svrsi namieni, a da ne prodje sav na druge investicije. Kad je prije njekoliko godina naš sabor nješto viećao o tom fondu zaključio je i to medju ostalim, da se 45% krajiškoga fonda pričuvati ima krajini za svrhe bogoštovne i nastavne, koji zaključak uslied viećanja velikoga vieća ministarskoga posta i zakonom. Možda će nadležni krugovi oslonjeni o taj zakon sačuvati moći krajini za sva vremena sredstva, kojimi će pokrivati svoje bogoštovne i nastavne potrebe. — U sjednici od 22. listopada potaknuo je zastupnik K. Mihalović podulju razpru o pučkoj školi. On spomenu, kako i vlada sama u svom izvještaju priznaje, da treba njekih promjena školskomu zakonu. Po njegovom sudu valjalo bi naročito nadzor nad školom opet predati svećenstvu. To je dalo povoda njekim članovom odbora, da su cieli sustav u sadanjoj pučkoj školi osudili, jer da uči svašta, a samo ono ne, što je najnuždnije. Povela se rieč i o konfesijonalnih školah, te se je o tom od zastupnika vlade čula čudna rieč, da ne ima opreke medju komunalnom i konfesijonalnom školom. Izmienilo se je rieči i o prijašnjem nadzoru, o kom zastupnik Miškatović nije baš laskavo govorio, ako su novine točno izviestile, pak i o tom, bi-li svećenstvo sada htjelo nadzor bezplatno preuzeti. Tekom razpravljanja izjavi zastupnik vlade, da će se odmah poslje ovoga saborskoga zasiedanja sazvati konferencija, koja će viećati, kako da se uklone mane, koje je i vlada sama uvidila provadjajuć zakon. Prema zaključkom te konferencije podnesti će vlada saboru

svoje predloge. Ako je iz rieči vladina sastupnika zaključivati moći, neće ni poslje ovih budućih reforma drugčije biti u bitnosti jer on drži, da manam nije sustav kriv, pak da je moderna obuka diete vremena. Takav uspjeh konferencije možda možemo naslućivati i u riečih njekih uplivnih članova odbora, koji su se pozivali na zakon Cislajtanski, koji da je ondje dobar, a naš je po onom i skrojen.

— Povodom najnovije okružnice sv. otca pape Leona XIII., kojom je svetkovinu slavenskih apoštola sv. Cirila i Metodija protegnuo na sav katolički sviet, biti će na dan svih svetih (1. studenoga) u crkvi sv. Katarine svetčana sv. misa, koju će uz mnogobrojnu podvorbu pjevati presvietli gospodin kanonik dr. Fr. Rački. Za tu svetčanu sgodu sastavio je skladatelj g. Gjuro Eisenhut novu hrvatsku misu po tekstu Stanka Vraza. Kako razabiremo iz javnih glasila pokrenula je rieč ova sv. otca narode slavenske, koji se spremaju, da u ogromnoj deputaciji podju zahvalit mu se u Rim. Tom sgodom prinesti će mu pojedini narodi *Petrov novčić*, koji se u njekih pokrajinah već sakuplja. Ne bi-li se dalo i kod nas nješto sustavna u tom urediti?

* U *Oberamerga-u* od mjesec dana opet je sve tiho, od kad i posljednji gosti već odoše. Tkogod je igre posjetio nije mogao, a da ih u obće ne pohvali, prem se priznat mora, da bi se koješta popraviti moralo. Obćina Oberamergau dobila je u to vrieme, ako se uračuna i stanarina i vozarina itd. preko 2 milijuna maraka. Podatci željeznički izkazuju, da je tim putem od 17. svibnja (kad su igre započele) do konca toga mjeseca došlo 8658 osoba, u lipnju 18.366, u srpnju 20.754, u kolovozu 27.945, a u rujnu 19.295, dakle ukupno 95.018 osoba. K ovim valja pribrojit, koji su druge dane u tjednu dovezli se vlakom, pak one, koji su dolazili na kolih, naročito iz Tirola. Prema tomu, ako se uzme, da je svaku predstavu posjetilo poprečno 4500 osoba, posjetilo ih je u svem 175.000. Za naporan trud željezničkoga osoblja u ovo vrieme namienila mu je obćina nagradu.

Priposlano.

Slavno uredničtvo „Katoličkoga Lista"!

Molim sl. uredničtvo, da bi izvolilo ove redke primiti u „Kat. List."

U br. 43. Kat. Lista čitam dopis iz *Bregova kod Ivanića*, gdje se hvali bivši ondješnji župnik g. Ivan Krapac, što je umio smoći svotu, kojom je podigao dva nova žrtvenika (tudier pravo nerazumijem iz dopisa, je-li *upravo iz nova* dao napraviti dva žrtvenika, ili je samo obnovio dva već obstojavša), nabavio dvie nove zastave i oslikao cielu crkvu, te što je „odmah počeo popravljati župni stan i gospodarstvene zgrade."

Ja nemam ništa proti tomu, da se čija djela javno hvale, premda držim, da to nije upravo potrebito, pače da je bolje, ut nomina eorum scripta sint in cœlis, quam in folio catholico. No ako se već što hvali, neka se svakomu dade hvale i zasluge po pravdi, koliko koga gdje ide. Pak ima dopisnikâ, koji iz *svojih dobrih razloga* nekoga hvale i razglašuju, ako je samo oličio križ na razkršću, popravio ruku ili palicu kojemu svetcu itd., dočim šute ondje, gdje je tko i zbilja mnogo toga i znamenita i važna učinio. Po ivanićkom dopisu suditi može onaj, kojemu brežka župa nije poznana, da su predšastnici Krapčevi bili manje brižni ako ne posve nemarni župnici, kad je on morao sve *popravljati* itd., premda tomu nije tako, pače je obratno, kako je to mnogim dobro poznano, kao što i meni. Ja ću upravo po istini sine ira et studio u kratko pobilježiti, što je samo bivši ondješnji župnik (sada čućerski) g. J. Turković za brežku župu učinio, a da i nespominjem njegova u župi brežkoj nasljednika sada požežkoga opata preč. g. Ivana Bošnjaka. Došavši Turković u brežku župu, nadje ju u svakom pogledu zapuštenu. U župnom stanu jedva se dalo stanovati; župni dakle stan valjalo je posve izčistiti, bieliti, bojadisati, popravljati sobe i prozore, prikrivati itd.; izgorjele štale trebalo je iz nova podizati, vrtove bez plotova ogradjivati. Crkva bijaše iz nutra i vana raztrgana. U nutri Turković ponovi veliki žrtvenik, oslika dio sanctuarija, nabavi nove odjeće i druge stvari, s vana popravi, pobieli i limom pokri toranj, u toranj stavi veliko zvono i uru, i cielu crkvu prekrije. Jedino Turkovićevim nastojanjem podignu se u Bregih veleliepa škola na župnom zemljištu, njegovom brigom sazida se nova liepa kapelica sv. Jakova u Poljanih mjesto stare drvene; njegovim nastojanjem i — kako će svatko pravedan dopustiti — *velikim troškom* komasirao sve župne zemlje i *nove* pridobio; Turkovićevim napokon nastojanjem pripoji se brežkoj župi filial prozorske župe Trebovac, koji je znamenito poboljšao župničke dohodke. Ja mislim, da su ovo liepa djela. Znat će i sâm preč. g. opat Božnjak, u kakovu je redu primio crkvu, župni stan i zgrade od g. Turkovića, a znade i nas više, koji smo sve ovo na svoje oči vidili, što sam gori izbrojio. Dopisnik dakle, hvaleć liepo djelo Krapčevo, morao bi bio spomenuti ma samo riečcom zasluge Turkovićeve. Quod uni aequum, alteri justum. Suum cuique.

Nije moja nakana, da ovim ikoliko obezcjenjujem Krapčevo liepo nastojanje; jer i ja to hvalim i cienim, što je on započeto po svojih predšastnicih djelo odmah brižno nastavio. G. pak Turkovića molim, da mi oprosti, što sam ovim njegovu poznanu skromnost i čednost povriedio. *)

U Zagrebu 26. listopada 1880.

Cvj. Rubetić.

*) Rado smo priobćili ovo, prem iskreno kažemo, da u dopisu onom ne vidimo povoda ovakovu očitovanju. Ni dopisnik, kako mislimo, a uredničtvo za stalno primajuć dopis nije ni s daleka pomišljalo umanjiti zasluge vrlo vriednoga župnika g. T. Da je g. Krapac u dvie godine učinio mnogo, to se poreći nemože, ali je posve krivo odatlje odmah zaključiti, da su predšastnici njegovi bili nemarni. I oni su radili, štogod su mogli, i nasljednici Krapčevi neće ni moći ni smjeti prekrštenih samo ruku gledati, jer su u svakoj župi svakom vriednomu župniku pune ruke posla. Ur.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 45. U Zagrebu, 4. studena 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Hajka na redove po Franceezkoj.

Nakon malene stanke od 2 mjeseca vlada francezka započela je opet izgoniti neautorizovane kongregacije. Jedno vrieme činilo se je, da će sustat pri prvom koraku, što ga je poduzela proti Isusovcem. Javno, nepodmićeno i nestrastveno mnienje uputilo je uvidjavnije članove vlade, da je ovo hrdjav posao. Takvi članovi nisu mogli malo cieniti i ne uvažiti činjenicu, što se povodom progona Isusovaca našlo na tisuće pravnika, koji s gledišta prava onaj korak osudiše; na stotine sudaca, koji liepo svoje mjesto voliše napustiti, nego nepravicu podupirati; na desetke cielih sudišta, koja su otvoreno izrekla: ljudi, ne valja vam posao; znajte, da će povriedjeno pravo naći kod nas zaklona i proti vam, makar sjedite na vladinih stolicah! Sam Freycinet, koji je sve prije, nego prijatelj vjere i crkve, zamisli se, kako bi zlu doskočio, te on sam započe dogovarati i s predstojnici redova i sa svetom stolicom. Čitateljem je poznato, kako je uslied tih priegovora složena izjava, koju su imali podpisati redovi i vladi zajamčiti, da proti obstojećemu sustavu državnomu raditi neće, i u obće, da će polje političko napustit. Pod tu cienu njim se obećalo, da će plemenito djelovanje svoje u miru moći i na dalje vršiti. Na savjet sv. otca predstojnici su takvu izjavu podpisali i vladi ju podnesli, čekajuć mirne duše povoljno riešenje.

Kolika je graja uslied toga u Francezkoj podignuta nećemo ni spominjati. Svemožni ovaj čas u toj nesrećnoj zemlji Gambetta začuvši za takav sporazumak planu kao guja. Ta dodje-li do sporazumka, kamo njegova javna rieč: *le cléricalisme, voilà l' ennemi!* Kamo njegove obveze nepomirljivcem krvi Rochefortove i drugova! Bude-li mir kod kuće, kako će prikriti sramotu svoju s poraza. što ga pretrpi u politici vanjskoj! Boj, nu ne boj — hajka neka se poduzme na redove! Doli s Freycinetom, koji se i pomisliti usudi na ikakav mir, na ikakav sporazumak!

I pade Freycinet, a u ime vlade pod novom glavom javlja ministar bogoštovja i nastave Constans siedomu starcu kardinalu Guibertu 18. rujna, da ne može primiti izjave predstojnika redovničkih, te da će se izvoditi strogo poznati ožujski dekreti, koji su već pobliže ocienjeni u našem listu.

Poslje toga šutilo se o tom pitanju s vladine stolice. Samo kadkada naslućivale su novine koje zloradice. koje tužno, tko-li će pasti pod prvim udarcem, A šutila je vlada mudro! K čemu svjedoci ma kakvi pri tako poštenu (!) djelu? Zašto dati sgode redovnikom, da prosvjed podnesu sudu i pri njem tužbu podignu proti onim, koji im vriedjaju slobodu osobe i imetka? Na što slušati istinu iz ustiju naroda? Zar je nuždno, da siromasi, hiljadupŭt nahranjeni u samostanskih zidinah, dobročiniteljem svojim zahvale prije, nego-li ih ostave, da im poljube vriednu, milosrdnu ruku, da ih posljednji zaprose blagoslov? Neće-li srcu, koje njeku osvetu žedja, bolje goditi, ako djeca dodju vesela u školu, radujuć se, da će opet mile viditi učitelje svoje — a kad tamo plačna će oka i tužna srca morati se vratiti kući, da roditeljem jave: ne ima učitelja i učiteljica? Dà, tajno, potajice, u sumrak, il u gluho, tamno doba noći valja i neopazice došuljat se do samostanskih vrata, silom ih otvoriti ili razbiti, pak jednoga po jednoga izvodit redovnika iz mirnih, posvećenih zidina! Ne po danu, ne pred svietom — jer tako samo pošteni ljudi rade!

U takvu izčekivanju nadodje večer 13. listopada. Dogodjaji 30. lipnja ponoviše se, al uz okolnosti sad nà spomenute. I dočim se je naslućivalo, da će Kapucini pasti prvi, nadjoše

se tjeralci pred vrati Karmelićanskih manastira. Zatekoše ih gdje okupljene, gdje razsijane po ćelicah, a svuda i do njih dodjoše i iz samostana ih izvedoše silom. U jednom su se ipak preračunili. Uz svu pazku našlo se je djelu svjedoka. Za čas sakupilo se oko samostana svieta, da i on prosvjeduje proti nasilju, i vriednim otcem ublaži bol sućuti svojom. Dapače po njekih se mjestih našlo takvom sgodom toliko svieta, ter nije bilo druge, nego da službenici uzmaknu, pak da vrebaju sgodniji čas. Uz klicanje pravoj slobodi, redovom i pojedinim redovnikom sviet je sprovodio prognanike. Što je odličnijega, to se je našlo što bliže otaca, neka im je barem nješto utjehe. Tko smnogne, dragovoljno im sprema zaklon pod vlastitim svojim krovom. Vez ljubavi, kojim su povezani bili sa svimi slojevi družtva francezkoga sada je što čvršći. Na čelu pako svim braniteljem stoje nepokolebivi biskupi. Svi se još i sada sjećamo onih zanosnih, odrešitih poslanica, kojimi oni prosvjedovaše proti ožujskim dekretom. Ovaj put kan da će još srčaniji se pokazati. Uvjerivši se, da blaga rieč, bila molba, bila prosvjed — da to ne hasni, posegnuše sada za crkvenimi kaznami. Obučen u svetčano ruho crkveno biskup Montpellierski ide prefektu javiti, da je izobćen radi sudjelovanja pri nasilju, koje se naneslo redovom.

Tomu činu rugaju se naravno ljudi, kojim osobito godi ova hajka. Tim biskupi da neće iztepsti iz ruku oružja službenikom. Neće dakako njim, al će ga iztepsti prije ili kasnije onim, koji sada skriveni za tudja ledja nemilice udaraju i ovamo i onamo. Nastojanje njihovo, da zaprieče slične pojave po drugih mjestih, a ovomu se biskupu što bolje osvete, pokazuje dovoljno, da se oni toga ipak plaše. Vrlo ozbiljni glasovi, koji stižu iz pokrajina Vendé i Bretagne mogu ih plašiti još jače. Zabukti-li tu plamečak nutarnjega nemira i gradjanske borbe, tko bi i naslutit mogao, što se odatlje izroditi može. Jer ne ima dvojbe, da i drugud uslied ove hajke vrije. Tà u posljedicah svojih ona je u svakom pogledu užasna, i po sam vanjski ugled države francezke ubitačna. Da i ne govorimo o strancih, kakvih je u samom Parizu preko 100.000 većinom nižih slojeva, koji neće moći zadovoljivati vjerskim potrebam svojim, pošto su izagnani Isusovci, a biti će na skoro i Redemptoristi, Barnabiti, Passionisti — medju samimi Francezi ne ima skoro ni jedne vrsti plemenitih zavoda, koji neće opustiti sada. Ganutljivo riše to kardinal Parižki u svojoj spomenici na ministarstvo od 7. listopada o. g. Postupkom ovim, oni će uništiti preko 1300 sirotinjskih zavoda, i veliko množtvo zakloništa i bolnica. Oduzeti će dakle tisućam djece i staraca nježnu njegu, ter će ih zapuštene izvrgnuti biedi i nevolji. Većinu tih zavoda privatni su ljudi zasnovali, ne mogu dakle samovoljno zamieniti drugim osoblje, koje je do sada njimi upravljalo. Udarci namienjeni kongregacijam padaju po tom na djecu i starce! Traži-li to obće dobro? Na tisuće slobodnih i obćinskih škola ostati će bez učitelja. Mogu-li oni u obćinske škole poslati odmah dovoljan broj drugih učitelja, a po školah slobodnih druge namjestiti? Učiteljstvu će tim oduzeti skoro trećinu osoblja, osobito u siromašnijih gorskih predjelih, a ne mogu izpuniti prazninu, koja će tako nastati. Po tom prekinut će se obuka, što sigurno nije koristno po napredak i naobrazbu.

I duhovna pastva trpiti će mnogo. Svjetovni kler ne dospieva, da svim potrebam zadovolji. U većih gradovih broje pojedine župe na desetke tisuća duša, u samom Parizu broje ih njekolike 40—60.000. Gdje će bez redovnika biti tu dobre pastve? Za tolike ne ima ni crkva, a kamo-l' svećenika. U mnogih predjelih grada puk je sgodno mogao dolaziti samo u crkve redovničke. Sad su te crkve zatvorene, a stanovnici onih krajeva napušteni, neka malo po malo duševno zahiruju, da laglje poprimu moderna načela, i voljno se uhvate u kolo s bezbožci, do čega i jest najviše sadanjim vlastodržcem.

A koliko će tek trpiti misije! Ugled Francezke na iztoku sigurno neće ponarasti, budu-li sinovi sv. Franje morali ostaviti sv. grob; a Francez neće se moći ponositi narodnosti svojom, bude li tuda mogao tek na njekolikih comptoirih viditi zastavu svoju. Kad se dokinu neautorizovane kongregacije ostati će doduše za misije još dva tri-li reda, al za ogroman ovaj posao to nije nipošto dovoljno. Oblati, skoro sgolni Francezi, neće više moći slati vjerovjestnika u ledene sjeverne pokrajine k Eskimom, ni u tropijske krajeve k crncem Natalskim, ni Ceylonskim plemenom. Maristi, takodjer Francezi, koji su velik diel oceanskih otoka predobili civilizaciji, gdje je veći diel vjeroviestnika od ljudoždera mučeničkom smrću umro, morati će gledati, kako djelo njihovo vehne, dok posve ne propane. Tko će Francezkoj moći vratiti sva ona dobročinstva, kojih ju tim lišava uprav onaj, koji bi to njegovati morao, ministar bogoštovja?

Sve ovo mora Franceza, za svoje, naročito za slavu zemlje svoje iole zauzeta, napuniti tugom i boli. Sve ovo do kraja tjerano mora

dražiti, mora prije ili kasnije nemir izazvati. A to tim više, što se sad već javno piše, da se pri ovom poduzetom koraku neće i ne smije stati. Rochefort kaže otvoreno, da nije toliko važno uništiti Barnabite, Karmelićane, ili makar Isusovce. Vjeru treba uništiti, koja ih je na noge podigla. Tek onda, misli on, biti će Francezka slobodna, kad ne bude više vjere. Dok bude nje, biti će i sudaca, koji će za nju, a proti vladi suditi. I za to on traži, neka si vlada bude dosljedna i kad je stala provalivati jedna vrata, valja joj provaliti sva, te tjerati isto tako Parižkoga nadbiskupa, kako i posljednjega redovnika.

Što danas vidimo, to je dakle samo početak. Za volju Rochefortovcem vlada je poduzela progoniti neautorizovane kongregacije. Njim za volju ne će ona sustati, kako se je u posljednje vrieme javljalo, nego će poći korak po korak napried, navalit će na autorizovane redove, a na koncu na svjetovni kler. Hoće-li joj dostati za to vremena? Hoće, ako je narod francezki voljan zatajiti sama sebe; neće, ako si je još svjestan svoje slavne prošlosti, gdje je vjera spojena s najzanosnijimi časovi njegovimi. Hoće, ako narod francezki bistro ne pogleda u oko sadanjim vlastodržcem; neće ako se u jedno kolo uhvate svi, kojim je do največega blaga ljudskoga, do vjere. Skora budućnost riešiti će svakako i ovo pitanje.

Tumač k obćemu gradjanskomu zakoniku.

Napisao *Dr. Marian Derenčin.*

(Ulomak iz kritike dra. K. Vojnovića u „Mjesečniku" br. 9. 10. i 11.)

(Dalje.)

Nužda, u kojoj se našo g. pisac da razpravi neka pitanja lih crkovna, prisilila je i nas, da ga pratimo u istih, i da mu naše iskreno mnenje kažemo. Neka štioci ni piscu ni recenzentu nezamjere: ženitbeno pravo je opet na dnevnom redu svih modernih država, te upozoriti pravnike na poteškoće velike, koje u sebi sadržava, na zamašne posljedice, koje može imati za obiteljni i socijalni život riešenje nekih pitanja s njim skopčanih, veoma je potrebito, ako se neće da žurnalistika postane jedino vrelo, kako se često zbiva, jeftine ali krive znanosti. A u obće držimo, da toliko i tako važna pitanja nastaju u naše uzburkano vrieme iz odnošaja medju crkvom i državom, — da se učenje crkovnoga prava nalaže svakomu, negovorimo pravniku, što se razumieva po sebi, nego svakomu ozbiljnomu i izobraženomu čovjeku, koji se bavi javnimi posli.

Poslje razprave gove iztaknutih načelnih pitanja dvje rieči o sustavu, kojega se je držo naš g. pisac pri tumačenju II. poglavja o. gr. z. Držeć se legalne metode, ova je zahtievala da „kod svakoga pojedinoga paragrafa zakonika najprije razloži ustanove istoga uz preinake, donešene novijimi zakoni i naredbami, zatim odgovarajuće mu ustanove po bračnom pravu katolika, postojećem u Hrvatskoj, ter pošto se obzirao i na bračno pravo sljedbenika grčko-istočne vjeroizpovjesti, da predočuje trovrstnu ovu obrazložbu, označuje kod tumačenja dotičnih paragrafa svaku pojedinu njih tekućimi rimskimi brojevi (str. 231)." Ali ovoj metodi, kojoj s tehničke strane tumača g. pisac jedva se je mogao oteti, može se prigovoriti, da najobširnije obrazloženje zaprema tekst zakona, koji u svojoj cielosti uporavlja se u Hrvatskoj samo na protestante i na Izraelićane, dakle ima manju praktičnu važnost za pravnika Hrvata, dočim zauzimlju u „Tumaču" podredjeni prostor katoličko i grčko-istočno ženitbeno pravo, koje se uporavljuje na skoro totalitet hrvatskog naroda medju Dravom i Savom, i tim imaju najveću praktičnu vriednost. Opazili smo pak, da izjednačenje stanovišta sljedbenika grčko-katoličke i grčko-istočne vjeroizpovjesti glede kanon. ženitb. prava jest pogriešno, i da je tako učeni ali kroz i kroz za katolika nepouzdani kanonista kako Zhisman, kojega se dr. Derenčin za grčko-istočno ženitbeno pravo izključivo drži, zaveo našega auktora u samom zamašnom dogmatičkom pitanju razpusta ženitbe radi preljuba, u kojem rimo- i grčko-katolici ne drže se, i ne smiju se držati inoga stanovišta nego onoga tridentinskog sabora.

Prelazeć na tumačenje pojedinih §§. iztaknuti ćemo neka važnija pitanja, koja g. pisac amo tamo razpravlja običnom svojom jasnoćom i razgovjetnosti. Slažemo se podpuno s njim u riešenju negda prepornoga slučaja, da li stranka, koja bez temeljita uzroka od zaruka odstupi, ili koja je dala temeljita uzroka, da je druga stranka od njih odstupila, ima po §. 46. nadoknaditi drugoj stranki samo „damnum emergens" ili još i „lucrum cessans." G. pisac pravedno ograničuje to pravo naknade na „damnum emergens" — kako to izlazi iz rieči „Wirklich", upotriebljene po njemačkom tekstu, i kako je austrijsko pravdoznanstvo odavna prihvatilo. Takodjer se slažemo sa g. piscem gdje dokazuje proti mnenju Schultea, da je svjetovni sudac nadležan suditi o tom, postoji-li temeljiti razlog za odstup od zaruka ili ne, a duhovni o valjanosti ili nevaljanosti zaruka. U tom pitanju odlučujući jest §. 2. gradj. žen. zakona, koji upućuje sudca na §§. 45. i 46. o. g. z. Nardi slaže se sa g. piscem[1]), te navadja, da će pri riešenju pitanja krivnje biti mjerodavni za sudca §§. 107., 115. i 936. gr. zak. Ali jednostavniji bio bi postupak, koji zagovara Schulte, a drži ga se gradj. žen. zak. u daleko važnijem slučaju §. 61., gdje se priznaje izrično nadležnost duhovnoga suda, da sudi o krivnji stranaka u slučaju razstave, — a to sa

---

[1]) O. c. str. 52, 53.

*

dva razloga: prvo, jer i tako duhovni sud ima izreći pro foro interno polag §. 9. naputka tko je kriv odstupu od zaruka, i naložiti krivcu naknadu, te se ne vidi razlog, zašto i u ovom slučaju taj sud nebi bio mogao biti mjerodavnim glede prosudjivanja krivnje za svjetovnoga, koji je prisiljen s nova iztražiti uzroke odstupu; drugo, jer ti uzroci mal ne vazda su od tako delikatne naravi, da zahtievaju skrovito i nježno postupanje pastira.

Ali se nemožemo složiti sa g. piscem u daljem razlogu, da pridržavajuć si izključivu nadležnost u prosudjivanju krivnje odstupa od zaruka, nedvojbena je bila težnja državnoga zakonodavca, koju naputak očito podupire (?), pribaviti što podpuniju kriepost načelom gradjanskoga zakonika o neobveznosti zaruka, ter tako odstraniti ustanove crkvenoga prava, koje baš u pogledu zaruka nisu ni najizvjestnije ni najshodnije, nit se slažu s obće priznatim načeli za prosudjivanje ugovora." . . (str. 254) Tamo gdje je, kako u Austriji, nadležnost o pravovaljanosti ženitbe bila prvo konkordata priuzdržana državi, te zaruke, makar i valjane, nisu sačinjavale zaprieku ženitbe, — žalibože §. 45. g. z. bio je otvorio široka vrata samovoljnomu i lahkoumnomu odstupu od zaruka, najčešće na uštrb časti i sreće slaboga spola, i na uznemirivanje obitelji. Propisi naputka o zarukah (§§. 2—10) stoje sad na putu onomu frivolnomu kršenju rieči, koje utire put onomu preziru poštene zadane rieči, krepost koje biva podlogom svih privatno-pravnih odnošaja. A dotični propisi naputka posve su izvjestni i shodni, jer duhovni sudac iztražuje prvo, da-li postoje zaruke, u jestnom slučaju nastoji nagoditi zaručnike ili u smislu da se ukloni smutnja, koja je dala povod zavadi, ili da se pogode in camera charitatis bez huke i buke o naknadi. Nemože-li se doći do uzpostave sklada ili do sporazumna razstanka medju zaručnici, — duhovni stol, pošto je nepomično načelo crkvenoga prava, da se ne smije siliti na ženitbu, „nuptiarum, adversus quas reclamatio instituta est, celebrationem admittere pro minori deberet reputari malo" (§§. 111. i 112. nap.). Što ima u svem tomu neizvjestnoga i neshodnoga?

(Dalje će sliediti.)

Dopisi.

Iz Kupinca. (*Blagoslov obnovljene crkve.*) (Konac.) Izim crkve ukrašen je župni dvor, popravljena su gospodarstvena zdanja, crkva i dvor ogradjen letvicami hrastovimi: riečju, tako uredjeno sve, da svaki, koji stvar razgledje, samo svoju dopadnost izrazuje.

Dočim je ovako djelo upravo velebno izradjeno, izhodi g. M., da se crkva blagoslovi a za taj čin izprosi milost u presv. gosp. biskupa Janka Pavlešića, koji je čin sam obaviti se udostojao svečanim načinom. Već u predvečerje istoga dana 25. rujna dočeka visokoga dostojanstvenika, praćena veleč. g. Stjepanom Rihtarićem, nadarb. prvost. crkve zagrebačke, na medji podžup.jastrebarske u mjestu Klinčaselo oko pol pete ure — osoblje slav. kr. podžupanije Jastrebarske sa velikom svitom odličnijih lica iz trgovišta jastrebarske, Cvjetković i okolice, na čelu jim velemožni gosp. Stjepan Kovačević, kr. podžupan jastrebarski; do dvadeset kočija, koje su presvietloga gosp. biskupa pratile do Kupinca uz gruvanje mužara. U Kupincu dočeka ga mjestni upravit. župe sa procesijom, te ga vatrenim pozdravi govorom, na koji uzsliedi mnogokratni — burni živio, na koj se biskup liepo zahvali. Ciela svita i povorka pridruži se procesiji, te tako procesijom unidjosmo u crkvu, gdje se sve svečano obavi uz zvonenje zvonova i gruvanje mužara.

Sutradan poče svečanost u deset satih. Mnogobrojno pučanstvo iz župe i okolice sabra se; svećenika do dvanajst uz ino množtvo odličnih lica. Slovo drži veleč. g. J. Bogović, župnik jastrebarski, u kojem iztaknu svrhu i okolnost današnje svečanosti. Spomenu okolnost, koja je i mnogu potisnula suzicu, što baš sreća je velika po župu, da visoki ovaj crkveni dostojanstvenik presvietli gosp. biskup Janko Pavlešić porieklom iz Kupinca proiztiče, gdje no su njegovi djedovi i pradjedovi u ovoj zemlji ostavili kosti svoje, a gle, poslje toliko godina ogranak njihove svrži i potomak krvi njihove, mitrom na glavi — crkvu blagosivlje. Zahvalio govornik na propovjedaonici slavnoj kr. podžupaniji jastrebarskoj, bez koje dakako posredovanja ovako veliki čini nebi se izveli. Poimence velem. g. kr. podžupanu Stjepanu Kovačeviću i poglavitomu gosp. J. Franiću, kr. podžupanijskomu tajniku, za koga upraviteljstvom kr. podžupanijom u odsuću prvoga u Bosnoj baš se ogromno ponajviše izvelo djelo. — Od nas, reče, bila jim hvala i slava, a od Boga vječita plaća. Zahvali i narodu, koji je radostno i dragovoljno — prem oskudica velika — doprinašao žrtve. — Zahvali za neumoran trud višespomenutomu g. M., pod kojega revnim upravljanjem solidno, ukusno i u svem harmonično se ovo izvrši djelo. — Misu abacijalnu obavi visoki crkveni dostojanstvenik nuz druge obrede uz podvorbu svoga obrednika i inoga svećenstva baš veličanstveno tako, da će ta sgoda velik utisak učiniti u narodu i u ovoj okolici; a i ljudi stari pripoviedaju, da takova što ovdje još nikada nebilo. Poslje sv. mise držala se je katekeza sa mladežju, gdje se takodjer pohvalno izrazi presvietli gosp. biskup.

Poslje svečanosti u crkvi bijaše sjajan objed u župnom dvoru, gdje nas bijaše do 26 osoba, a sve otmena iz okolice — gospoda i prijatelji, što je sve javnim dokazom, koliko je presvietli biskup obljubljen i radostno vidjen u naših krajevih. Ravnatelj stola pogl. g. J. Franić, kr. podžup. tajnik, sjeti se na prvom mjestu premilostivoga našega vladara Franje Josipa i ciele dinastije, koja je uzko skopčana sa sudbinom hrvatskoga naroda. Drugu posveti Njegovoj svetosti Leonu XIII., kojega mudroj

upravi povjerena je od Boga apostolska stolica. Preuzvišenomu gosp. banu Ladislavu grofu Pejačeviću, uzoritomu našemu prabiskupu i kardinalu Josipu Mihaloviću, pod kojega otčinskim i blagim biskupovanjem mnoge se znamenite epohe kod nas zbivaju, preuzv. g. biskupu Josipu J. Strosmajeru, velikomu dobročinitelju naroda, preuzv. gosp. barunu Ladislavu-Edelsheim-Gjulaju, kao pokrovitelju župe., presviet. gosp. biskupu prisutnomu i dalje redom gostovom. Uz nazdravice sliedio je svuda višekratni burni živio i gruvanje mužara i tako se obavi ova znamenita svečanost u najljepšem redu.

Oko pol pet satih krenuo je presvietli g. biskup u bieli grad Zagreb. Njega prati kočija za kočijom, burni živio raznosi se po zraku na daleko; zvona javljaju i bi reć sučuvstvuju sa narodom, što im omiljeli biskup kreće na put.

Čitatelju vjerni, nezamjeri mojoj potankosti, što sam u koliko uzmogoh vjerno opisao predmet, koji će se spominjati dugo kad nas nebude, koji će ostati zabilježen na zidu za žrtvenikom glavnim. Dan 26. rujan bit će za župljane kupinečke, dok ovaj naraštaj žive, dan ugodne duhovne radosti, a i svemu dalnjemu potomstvu biti će dan miloga spominanja. Potomstvu će kazivati potomstvu: Gle iz našeg krila rodio se biskup i taj biskup blagosovio našu crkvu, a dao Bog blagosivljao se doskora i drugi hram, a to je nova školska sgrada, u kojoj će se uzgajati nevina srdašca u kršćanskoj krieposti, te se probudili do skora i njezini uzkrisitelji, a ti su opet oni isti, čijim nastojanjem poljepša se hram Gospodnji na slavu i diku božju i na spas vjernih duša kršćanskih. *P. H-m-ja.*

D u b i c a. (*Moderna škola i vjerozakonska obuka.*) Nije čudo, što se je u novije doba u ovom našem prosvietljenom vieku i kod nas pošlo za reformami u školah, jer kak se drugud ruši bezobzirce sve, što od starine postoji, kako da se i stara škola neprilagodi dobi, običaju i inim okolnostim našim! Tko toga ne priznaje, taj je naravno mračnjak! Jer tko da se danas zadovolji s načeli srednjega vieka!

Ove i kod nas učinjene promjene prokušane su porabom kroz njekoliko godina. Sudeć po pojavih, koji iza te promjene nastadoše novi školski zakon svakako je nedostatan, reći ću i ne naravan, jer nas, koji smo u duhovnoj pastvi izkustvo uči, da se škola od crkve danomice sad više, sad manje otudjuje. Ona kano da kani poći od crkve u nastavnom smjeru sasvim protivnim pravcem, jer gdjeki od onih, kojim je ta nastava u ruci u javnih sastancih nežacaju javno uztvrditi, da čovjek nije drugo, nego-li njeka vrst majmuna. Žalostni dogodjaji medju onimi narodi, kod kojih se je „moderna" škola već skoro udomila, i gdje sada imadu pune ruke posla s nazori, koje zovu sad socijalizam, sad nihilizam, i što ti ja sve znam kako još — ti dogodjaji potvrdjuju istinu, da tkogod zidje školu bez crkve, taj ju zidje na piesku. Za to se ona brzo ruši, jer ne ima temelja čvrsta. Promjenjujte sustave školske i naukovne osnove koliko hoćete, neće se uzdržati, ako-li ne budu škole osnovane na temelju religioznom. Moderna škola veli: eno vam svećenikom škola, pak učite svoj katekizam kako znadete; crkva neka propisuje katekizme, pak si sami i obuku vjerozakonsku nadgledajte. To je liepo; ali šta će siroma kateketa, bio on kako pobožan i učen čovjek, kad mu dva tri profesora, koji su protivnici crkve i vjere, mogu porušiti cielu sgradu! Kad djak čuje svoga vjeroučitelja drugčije govoriti o vjeri, nego-li to misli njegov koji profesor, to onda u djacih nastaje indifferentizam vjerski i tim je već sve poraženo. Na ovakova promatranja dovede me viest posljednjega „Kat. Lista", da se je u proračunskom odboru povela rieč o promjeni novoga školskoga zakona. E da Bog dade, da si u buduće crkva i škola pomirljivu i bratinsku ruku pruže, pak da *viribus unitis* rade zajedno na boljak i probit naroda našega.

V i e s t n i k.

Z a g r e b. Po običaju prastarom, po nagonu srca svoga i katolici grada našega sjetili su se pokojnika svojih razsvietljiv im grobove u oči Dušnoga dana. Sva groblja Zagrebska vrvila su od svieta, što takova, koji je imao ma koga svoga gdje u grobu, što takova, koji je došao bud da gleda, bud da se na grobu koga poznanca pomoli i mišlju si pojača onu „nadu", koju je u svietu tek kršćanstvo uzbudilo, da mu svjetlo po grobovih navrne misao na onaj dan, kad će ono, što u grobovih sada trune ustati da podje pred Spasitelja svoga i preobraženo primi plaću za dobra djela svoja. Godimice po koji novi humak krije kojega brata našega po svetom redu. I po njihovih grobovih gorilo je svjetlo — ali jednoga ne sjeti se nitko. Grob je to starca svećenika, koji je u vinogradu Gospodinovu revno radio 63 godine, sbog koje revnosti i bio je član prečastnoga prvostolnoga kaptola našega do 37 godina. Velika dobročinstva, koja učini svojoj njekoj rodbini naplaćivala mu je ona još za života nezahvalnošću, a po smrti proglasiv ga ludom, zapušta mu posljednje boravište na zemlji. Da nije sestrične mu jedne, koja mu je kupila na grob prosti željezni križ, danas bi jedva tko prepoznati mogao gdje je grob Matije Beloberga. Mi ne pišemo ovo, da ikoga korimo, jer na to nismo zvani, nego spomenusmo to tek za to, da nas i ova sgoda pouči, kako plaća sviet! Ma mu namaknuli mi sve što imamo, još mu ne udovolismo, još će mrmorit na nas, ako nas i proklinjat neće.

— Uzoriti gosp. kardinal-nadbiskup darovao je župnoj crkvi u Šišincu 300 for. za popravak. Na veledušnom daru zahvaljuje mu sa župljani svojimi župnik veleč. g. Stjepan Harabajsa.

— G. Stjepan V a l d e c, župnik u Vrbovcu postao je podarhidjakon kotara Križevačkoga.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup imenovao je g. Mihajla G a š p a r l i n a, kućnoga duhovnika u kralj.

zem. kaznioni Lepoglavskoj duhovnikom u svojem nadb. sjemeništu. — G. Matija Ilijašević, kapelan Novo-Gradiški imenovan je privr. kat. kućnim duhovnikom u kr. zem. Lepoglavskoj kaznioni, — G. Dragutin Kindlein, duh. pomoćnik Staro-Gradiški ide kao takav u Novu-Gradišku, a Franjo Forko iz Brdovca u Virje.

— G. Stjepan Kramarić, do sada upravitelj župe Zrinjske postao je tu župnikom. — G. Mirko Ivanić, kapelan u Virju ide za upravitelja u Kupčinu.

— Svetčanost na slavu sv. Cirila i Metoda obavljena je na blagdan Svih svetih u crkvi sv. Katarine. K svetčanosti došao je liep broj odličnoga obćinstva, na čelu mu preuzv. gosp. ban grof Ladislav Pejačević, velem. gg. načelnik grada Mrazović, rektor sveučilištni dr. Al. pl. Bresztyensky s njekolikimi profesori sveučilišta, njekoliko narodnih zastupnika, i drugih. Prigodno slovo pod sv. misom proslovio je veleč. g. župnik Koprivnički Jos. Beruta. Govor je udesio kako prema blagdanu Svih svetih, koji smo slavili i o koji se veže spomen-dan pokojnika, tako prema posebnoj sgodi, u koju se sastadosmo, da proslavimo uspomenu sv. apoštola slavenskih, kojih svetkovinu prenese sv. otac najnovijom okružnicom svojom na sav sviet katolički. Za mise pjevali su njekoji članovi „Kola“ novu hrvatsku misu g. Eisenhuta, a na koncu odpjevala se pjesma zahvalnica. Uzorit. gosp. pronunciju Jacobiniju javila se slava ova brzojavno u Beč, te će ju on dojaviti sv. otcu.

— Širi odbor za gradnju katoličke crkve u Sarajevu imao je prošle nedjelje skupnu sjednicu. Saslušav izvještaj blagajnika odluči odbor nastaviti djelovanje svoje, te poziva sve one, koji su primili od njega Prinosne arke, da blagajniku g. Dedidè-u pošalju što prije, štogod su sakupili.

Rim. Državni tajnik sv. otca kardinal Nina odstupljuje od ove vrlo težke službe. Njegova starost i oslabljeno zdravlje ne dopušta mu, da i nadalje obavlja poslove, koje je nakon nenadane smrti kardinala Franchi-a primio po želji sv. otca, dok se mladja sila u diplomatskih poslovih ne prokuša. Naljednik njegov jest kardinal Jacobini, do sada pronuncij Bečki, koji je svim nam još dobro u pameti od posljednjega svoga boravka u našem gradu. Zadnjih godina pokazao je kardinal Jacobini veliku vještinu u dogovorih, koje je u ime stolice vodio što s Pruskom što s Ruskom vladom. Skorih dana ostaviti će Beč, te će se privremeno nastaniti, u njem. zavodu St. Maria dell Anima. Službe svoje neće nastupiti odmah, dok u bližnjem javnom konsistoriju ne položi zakletvu, ne primi šešir i ne bude formalno primljen u sbor kardinala. Kada pako bude taj konsistorij nije stalno. Ne okrenu-li stvari u Francezkoj na bolje odlučio je sv. otac držati konsistorij prije običnoga vremena, te će tu javno, kako je i ovih dana u pismu na kardanala Guiberta, progovoriti o Francezkoj, o kojoj je posljednji put šutio, nadajuć se, da će se vlada francezka boljemu domisliti i mir s kongregacijami očuvati.

— Nedavno bio je u Rimu pedagogijski kongres. Kakva duha bili su tu ljudi sudit je moći po zakljkuču, koj traži, da se iz škole iztisne posve katekizam. Znamenite su rieči njekoga Maura, koji je javnu tužbu podigao proti sv. otcu Leonu XIII., jer da je katoličkimi školami poplavio Rim. „Sadanji papa Leo XIII.“, veli on, „otvorio je u Rimu 52 škole, a medju timi i učiteljišta za učitelje i učiteljice, tehničke škole i obrtničke, gimnazije, a sve su uzporedjene školam državnim, osobito pako početne škole. Za uzdržavanje tih škola opredielio je papa godimice 300.000 lira. I drugud po cieloj Italiji rade biskupi, da se osnuju nove katoličke škole. U javnih i privatnih početnih školah nauča već sada do 16.000 svećenika, redovnika i redovnica!“ Ova tužba njegova svakomu je srcu katoličkomu u tužno ovo doba ipak utjeha. Te škole malo po malo uzgajat će naraštaj nov, koji će svetinje svoje cieniti znati.

Njemačka. Zastupnička kuća sastala se je ovih dana na novo zasiedanje. Sudeć joj po prvom koraku ona će udariti u staru igru: borbu proti katolikom. Za prijašnjega zasiedanja bio je jedan podpredsjednik uzet iz središta. To su htjeli i sada ne samo katolici, nego i uvidjavniji konservativni protestanti, jer je središte razmjerno najbrojnija stranka u saboru. Nu vikači od njekoć nisu o tom ni čuti htjeli. Svetčanost pri blagoslivanju zaglavnoga kamena stolne crkve Kolinske poslužila im je za izliku. Kako smo priobćili, katolici nisu htjeli aktivno pri toj slavi sudjelovat, jer imadu razloga tugovat sve dotlje, dok se biskup ne povrati na svoje mjesto. Taj opravdani korak katolika razvikaše protivnici njihovi kao povrjedu štovanja prema osobi carevoj, koji je na slavu sam došao. Naročito da je to štovanje povriedio bivši podpredsjednik sabora katolik Heerman, koji se nije odazvao (a sbog bolesti nije se ni mogao odazvati) pozivu, da dodje na banket. Tu povredu da treba osvetiti, te su se narodno-liberalni članovi izjavili proti svakomu predsjedničtvu, u kom bi bio član središta. Pošto im je pošlo za rukom razdvojiti konservativce oni su u istinu izključili središte od presjedničtva. Pripomogli su tomu i sami ministri glasujuć proti Heermanu. To je znak, kako i oni misle raditi u pitanjih, koja se katolika tiču. Nego računaju bez krčmara. Središte je ostalo kao i do sada tako važno u svakoj razpravi, da dugo bez njegove pomoći ne bude mogla biti ni vlada, ni konservativna stranka. Napeti odnošaji pako moći će katolikom samo još pribaviti koje mjesto pri novih nedalekih izborih.

Francezka. Danas ima vrhovno sudište riešiti znamenito pitanje od nadležnosti sudova u parnici Isusovaca proti onim, koji im povriediše slobodu osobe i imetka. Većina sudova izjavila se je nadležnom suditi i u pitanju o vlastničtvu i u onom o kapelicah, koje zapečatiše. Pre-

fekti prizvaše proti nadležnosti, a danas imade se to pitanje riešiti konačno. Predsjednik sudišta jest ministar Constans, koji je znao svojimi ljudmi popuniti sudište. Koliko se doznaje članovi se uprav razdvojiše: polovica drži, da su sudovi u istinu nadležni o tom suditi, a drugi to niječu. Riešiti bi po tom imao glas predsjednikov, koji je naravno uz ove posljednje. Nu bude-li on u ovom pitanju glasovao povriediti će naravno ono načelo, da u svojoj parnici nitko sama sebe suditi ne može. Nesmisao je, da obtuženik bude i sudac. U posljednjem redu ova je tužba naperena i proti njemu, jer on je i nalagao i pisao koješta podčinjenomu si osoblju, čim su povriedjeni Isusovci. Ali kad je u posljednje vrieme svaki zakon izgubio svoju vriednost, jer ga je sama vlada gazila, slabo će se obzirati i na to, te možemo izčekivati kao sigurnu viest, da je sudište odreklo nadležnost mjestnim sudovom, prem većina i pravnika i sudaca baš protivno misli.

— U današnjem glavnom članku spominjemo, da iz Vend -e dolaze ozbiljni glasovi i da bi naročito u tom strogo konservativnom kraju moglo doći do nemira kad se počme tu izgoniti kongregacije. Vidi se to jasno u govoru generala Charetta, što ga reče pred tisućami seljaka i mnogimi odličnici toga kraja. „Ja ću od srca i otvoreno govoriti", poče on. „Prem sam sretan, što sam medju vami, izpoviedam ipak iskreno, da bi volio biti na mjestu moga djeda, koga su čete prinukale, da im stane na čelo za obranu poruženih im pravica. Vaša će najveća biti čast, da se morate vi, stanovnici Bocage i Vendé-e, prvi podignuti. Medju menom i vami bio je ugovor, koji će se razkinuti tek smrću. O mnogih strankah ne može se isto kazati; često vodje pobjegnu, a vojnici ostaju i umiru. Dužnost je naša, braniti se na svaki mogući način, jer diraju u najdragocjeniju našu slobodu, da djecu svoju uzgajamo, kako su ju i djedi naši uzgajali, koji su umirali braneć svoje ognjište, svoju obitelj, svoga kralja i Boga svoga. Naša današnja gospoda dižu se na siromašne ljude, koji se Bogu mole. Razbijaju vrata samostana, jer se monasi mole Bogu, koji nije Bog države. Razgone redovničke družbe, jer su vjerom zadojeni ljudi uviek prvi pred neprijateljem bili, zvao se taj neprijatelj tudjinac ili anarhija. Opetujem: ja tražim državnu vjeru, jer oni, koji hoće državu bez vjere, sami ne mogu tolerantni biti; kad u ništa ne vjeruju, ne mogu sami ni pravedni biti. Čudna je pravednost, koja obtuženomu generalu uzima pravo obrane. Evo. Vendejci, ja se vraćam na nas i naše sloboštine. Mislite-li, da dugo potrajati može ovakav položaj, gdje se bez kazne povredjuje miroljubivim gradjanom najsvetije njihovo uvjerenje? Mislite-li, da Bog neće namaknuti nam sgodu, gdje ćemo moći zahtievati slobodu saviesti naše? U Vendé-i borilo se za pitanja vjerska i politička, kako i za materijalne interese. Evo nas opet kod vjerskih pitanja, koja su ujedno i politička. Što se tiče interesa materijalnih, kojimi se vi ponosite, lahko bi bilo na zemlju baciti toga gorostasa na zemljenih noguh. Ja ne tražim ništa, van veličinu domovine moje i njenu dobrobit. Ja držim, da će se ona na skoro preporoditi, jer ni jedna vlada ne ostaje bez kazne, koja dira osjećaje, koji su narodu na slavu, i ja vas uvjeravam, da bez kralja nećemo imati slobodu dužnosti i savjesti, Uz moju zibku pjevalo je pjesmicu, koju spjeva nedavno preminuli grof Eduard de Monti *„Quand viendra l' orage, amis, nous serons là, Et l' écho du Bocage nous redira: Nous voila."* Bura je nadošla. Neprijatelji naši uništit nas hoće do križa, znaka vjere naše, znamena spasenja našega! Vendejci! Približuje se čas, i dok se oni puštaju u djela mrskoga nasilja, a prije nego ostvare svoj program, t. j. komunu, mi ćemo biti okupljeni oko kralja i njegove zastave, da branimo svoju obitelj, svoju djecu, Boga svoga i liepu kraljevinu svoju, koja se Francezka zove." Veliko je oduševljenje bilo za cieloga govora, koji su prekidali čestim klicanjem. Na koncu pjevala se stara pjesma Vendejaca, i odposlana je adresa kralju Henriku V., gdje mu očituju nepokolebivu vjernost svoju, i izriču nadu, da će pod njegovom zastavom na skoro izvojevat stare pravice svoje. — Govor ovaj uzbunio je naravno ljude na vladi, koji su nepromišljenim svojim radom sami dali sgode, da se uvrieži uvjerenje, da je republika neprijateljica vjere i crkve. Žalibože, što ne ima nade, ter bi ju ovo o boljem poučiti moglo.

Irska. Agrarni odnošaji u ovoj zemlji vrlo su žalostni, te su uviek povod bili ozbiljnim neredom. Sirotinja strvena od gladi, a guljena od najamnika višeput nije znala nego hvatat se noža, da se liši barem jedne nesreće: krvopije svoga. Tu zdvojnost pučana gledali su rodoljubi Irski blažiti, a agrarno pitanje riešiti drugim zakonitim putem, a ne krvju. Neumrli O' Conell navrnuo je taj pokret na pravi put, a i sada imade ljudi njegova duha, koji žele isto. Nu pošto Englezka vlada nije htjela poslušnut ovih ljudi našlo jih se je zadnjih godina, koji odlučiše ma kojim sredstvom prisiliti vladu, da to pitanje povoljno rieši. Neće-li ga riešiti ona sama odlučiše ga riešiti oni silom, prevratom. Djelovanje ovih posljednjih nalazi sve plodnije tlo. Oko njih se jati naroda mnogo, od kojih njeki rado čuju o sili, o prevratu. Takvi već zadadoše dosta straha najamnikom. Nije ni godina prošla, što su dva najamnika ubijena, a nedavno na smrt ranjen mlad čovjek, koga su držali najamnikom, al bio nije. Uslied toga u njekih predjelih vlada je proglasila obsadno stanje. Silu kani ona suzbiti silom. Biti će joj to ipak težko. Zamršeno ovo pitanje neće se moći konačno riešiti, dok se sirotinji ne podade sredstva za život nuždnih. U tom smislu želi riešiti to pitanje i Irski episkopat, o čem je on viećao i svećenstvu svomu pisao. Ako je istinita viest, da je sv. otac njekoliko Irskih biskupa, pozvao u Rim, da ga o tom pitanju izviesti, moći ćemo na skoro čuti i potanjih predloga o tom.

— Kako katolici misle ublažiti nevolju, koja vlada medju tamošnjim pučanstvom uslied neuredjenih agrarnih

odnošaja, izjavila je skupština svećenstva biskupe Cloyne. Po njihovu uvjerenju trebalo bi ponajprije točno opredieliti najmovinu, što bi dakako učiniti morala vlast neovisna, nestranačka, nu zakonita. Posjedniku trebalo bi uzeti moć, da najamnika protjera, doklegod on plaća onim načinom propisanu najamninu, a zakon bi imao nevaljanim proglasiti svaki ugovor, po kom bi se najamnik odrekao svojih, zakonom mu dopitanih prava. Dozvoliti bi se na dalje moralo najamniku, da može, kad odstupi svoj ugovor predati drugomu. Vlada pako neka ukloni sve zakonite zaprieke, po kojih najamnik ne može najmljeno dobro prekupiti, jer tek onda moći će se osnovati seljački stališ. Trebalo bi za tim i to zakonom ustanovit, da posjednici i najamnici radnikom svojim dužni budu graditi kućice i odstupiti im malo zemljišta uz što niže pogodbe. Ne bi se smjelo propustiti ni to, da se plodni učine neobradjeni još predjeli Irske. Prema izraženim ovdje načelom obvezuje se svećenstvo i kod svojih župljanah raditi ogradjujuć se pri koncu proti pokretu, koji krivu nauku uči o samom vlastničtvu, te zavodi pučanstvo na stranputicu, do ubojstva. Bude-li se za tim išlo mudro i obzirno, putem ustavnim, uspjeh bi bio sigurniji.

Belgija. Opreka medju katolici i pristašami sadanje slobodnozidarske vlade tolika je, ter jer nedavno došlo i do krvi. I prem bi svatko mislio, da je te žalostne igre već dosta, ona će se ipak na skoro jošte i zaoštriti. Čitatelji znadu, da je glavni povod smutnjam školski zakon. On će biti povod i dalnjim. Svećenstvo ne može odobriti načela, na kojih je taj zakon stvoren, a da ne zataji stališa svoga i ne zanemari dužnosti svojih. S toga oni rade svakim dopuštenim načinom, da se osnuje što više slobodnih, strogo katoličkih škola, gdje će vjera zadahnjivat svu obuku u svakoj struci i sav uzgoj. Pošto ovo nastojanje sve više uspieva naravno je, da škole državne moraju biti prazne. To je trn u oku vladinim ljudem, treba dakle svećenstvu doći do živa, i tako ga upokoriti. To će postići, misle oni, ako mu ili umanje ili pače posve uzkrate pristojbu. Prem bi to posve proti zakonu bilo, jer im ni isti novi školski zakon ne brani ustrajat slobodne škole, do toga će ipak po svoj prilici i doći već za ovoga zasiedanja. Nehaj na političkom polju, koji se medju katolici i u novije doba pokazao, neprijatelje će samo osokoliti. Po nemaru svojem gube najme katolici jedno po jedno mjesto to u kući zastupničkoj, to u senatu, iz čega protivnici zaključuju, da njihov rad odobrava narod. K tomu škodi katolikom i smutnja s Dumontom, koji hoće još uviek imati vlast biskupsku, prem mu je sv. otac tek naslov biskupa ostavio. Njegovo piskaranje po novinah, njegovo tužakanje kod sudova zavelo je žalibože i njekolike svećenike, ter se ustručavaju pokoriti upravitelju biskupije, koga je sv. otac imenovao. Ovakvi pojavi kod katolika mogu dakako samo koristit neprijateljem. Dok ne bude kod njih ujedinjene, složne radnje, široko će polje biti radu protivnikom.

Knjižtvo. *Kršćanska filozofija* u duhu angjeoskoga učitelja sv. Tome Akvinjanina, obzirom na najnoviju encikliku *Aeterni Patris* učevnim zavodom Cvj. Gruber, župnik Ladjevački. — Jezgra ove knjige poznata je čitateljem iz članaka, koji su ljetos u našem listu priobćeni.

— *Sbirka obrazaca za gradjansku sudbenu struku.* Sastavio Adolfo Rušnov. Dio II. Ciena 1 for. 20 nč.

— *Der Cölibat der Geistlichen* nach canonischem Rechte, mit besonderer Beziehung auf das Recht der österreichisch-ungarischen Monarchie. Von Dr. Franz Laurin, k. k. Hofcaplan und Universitäts-profesor in Wien. Ob ovom vrlo znamenitom pitanju novija bogoslovska knjiga jedva će imati tako duboku razpravu, kakva je ova čuvenoga i izvan naše monarkije kanoniste. Mi ju s toga preporučamo živo svim ljubiteljem divnih ustanova sv. crkve katoličke. Knjiga stoji 1 for. 60 nč., a može se dobiti i preko naših domaćih knjižara.

— *Okružnica „Grande Munus“ sv. otca pape Lava XIII., dana katoličkomu svietu na 30. rujna 1880.* Uredničtvo „Kat. Dalmacije“ u Zadru dalo je napose u ovu knjižicu odtisnuti latinski izvornik i hrvatski prevod. Brošurica od 15 strana stoji 10 novč. Mi ju preporučamo svakomu katoliku, jer je velikoga domašaja ovaj list sv. otca, pa je nuždno, da ga proučimo i ocienimo što točnije i dostojnije.

Prinosi za dječačko sjemenište.

Preuzeše sv. misa: gg. Murat Karlo adm. u Kupincu 20, Kovač Karlo župn. u Crncu 10., Vukovinski Stjep. duh. pomoć. u Petrinji 10; Jakševac župn. u Hrastovici 20. Medeotti Eduardo župnik u Trojstvu 10. (pro defuncto) Komes Josip duh. pomoć. u Moravču 10; Milić Mihajlo župn. u Lupoglavi 10; Leuštek Tomo župn. u Kašini 10; Barabaš Eduardo župnik u Brckovljanih 10; Dolački Aleksa žup. u Bučici 20; Burek Franjo župn. u Remetincu 10; Haukovec Stjepan kan. podarh. žup. u Madjarevu 20; Urner Vilim duh. pom. u Turnašici 10; Širmer Ivan žup. u Čagliću 20; Jakopović Matija žup. u Medjuriću 10; Matković Hugo duh. pom. u Terezovcu 15; Dauer Karlo župn. u Bukovici 8; Kanjuh Josip duh. pomoć. u Tuhlju 25; Hartman Stjepan duh. pomoć. kod sv. Marije pod Okićem 7; Plavić Franjo župn. u Vočinu 10; Tompak Stjepan župn. u Terezovcu 10; Jelenčić Ludovik župn. u Šćitarjevu 10; Vran Dragutin župn. u Cažmi 20; Mikac Ivan župn. u Rači 12; Frkić Žiga, župnik u Cigleni 5; Radočaj Valentin, uprav. župe u Rudah 20; Kelečić Mijo, župnik u Vel. Grdjevcu 10; Kalamari Stjepan duh. pomoćnik u Gjelekovcu 20; Bogadek Mijo, duh. pom. u Novigradu 15; Haudić Josip župnik u Carevdaru 10; Haladi Herman, župnik u Rovišću 10; Kristić Ivan, župnik u Čvrstcu 10; Detoni Ludovik župnik u Viduševcu 10; Batušić Ivan, župnik u Jamah 10; Leber Pavao, župnik u Maji 10; Crkvenac Fridrik, župnik u Voj. Križu 10; Antun Krišković, podarh. i žup. u Zavalju 20; Kumpf Kamilo, kapelan na Bistri 5; Jos. Kolarić, žup. u Miklošu 15.

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 46. U Zagrebu, 11. studena 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Govor

Josipa Berute, župnika i narodnoga zastupnika, govorio ga u crkvi sv. Katarine 1. studenoga 1880. prigodom svetčanosti u slavu sv. Cirila i Metoda.

„Vidjeh četu veliku, koje nitko nemože izbrojiti, od svih narodah i plemenah i jezikah, gdje stoje pred priestolom i jagnjetom, obučeni u haljine biele i palme u rukuh njihovih.“

Odkrivenje sv. Ivana 7. 9.

Ne samo je moguće, nego će biti i sigurno, da mnogi od onih, koji su danas prag ove crkve prekoračili, došli su ovamo nujna lica, zabrinute, možda i ucviljene duše. Ne samo gusti porazi naše višje naravi, pretrpljeni od nižje, i odatle proiztičuće poniženje i kajanje; ne samo toliko putah izjalovljene naše liepe nade; ne samo proste životne brige, obiteljske i družtvene razmirice kao i druge vrsti nepogode, kojimi naše vrieme obiluje, te koje se osobno svakoga tiču, običavaju sad tanje, sad deblje brazgotine u naše biće urezati, nego budući naša vlastita sudbina spojena toli uzko i mnogovrstno sa sudbinom naših, s udesom našega roda i naroda, bit će ih nemalen broj, koji uzdignuti nad svoje osobne potrebe i nezgode, sravnjivajuć sadašnjost i prošlost, zalazeć duhom u budućnost, nalaze razlog nepokoju, možda istoj boli i bojazni.

I apoštol, premda za sebe malo pitajući, oćutio je ovakove vrsti nevolje, kad je bolan uzdahnuo: „foris pugnae, intus timores“ — „izvana borba, u duši bojazan.“ I čim tko više umije sam sebe se odreći, te svoje sile, svoje dobro, pače i svoje stradanje posvetiti dobrobiti drugih, što je i uvjet i znak prave ljudske veličine, tim će jamačno i život njegov poznavati i snositi više nepokoja i boli.

O kako bih se sretnim držao, kad bih danas mogao sve te oblačine razpršiti, ter vedrinom i pogodnosti duhove svojih slušateljah napuniti! Barem prema tomu jest obćeniti i posebni povod našega sastanka, jest uznositi današnji blagdan, jest osobito čuvena rieč božja i u najširem smislu značenje katoličke crkve s njezinimi uredbami i milostili, jest posebice na nas i naš rod iz Rima upravljeno pismo sv. otca od 30. rujna o. g. Komu i sve to nebi pomoglo, za toga zaista nebi bilo lieka, ter bi se on imao smatrati ne bolestnim, no mrtvim.

Uznositi vidik, veličanstveni prizor otvora nam se danas pred očima. S Ivanom apoštolom, koga učeni sviet s njegova visoka lieta nazivlje duhovnim orlom, preljetismo i mi svojim duhom sve ljudske vjekove, „sve narode i plemena“, ter se sastasmo „pred priestolom“, koji je konačni cilj našega žića i bića, naših trudovah i naporah, ter „pred jagnjetom“, koje ima biti daća i plaća, last i slast naša, dostojna naše naravi i trudovah. Priestol i jagnje jest trojedni Bog sa svim bogatstvom svoje istine i pravde, svoje ljepote i slave.

Pred ovim priestolom gubi se sva neprava slava i ciena, izčezava sva varka krive znanosti, nestaje svaka zlo umišljena i skrojena sreća. Stanovite „biele haljine“, i stanovite „palme u rukuh“ ljudskih „pred priestolom i jagnjetom“ sačinjavat će svu vriednost, veličinu i sreću ljudskih stvorovah.

Kako se do tih „bielih haljinah i palmah“ dolazi, opisuje majstorskim perom Krist gospodin u pročitanom dielu evandjelja — u onih osmerih blaženstvih. U smisao ovih blaženstvah proniknuti, njihovu narav i dohvat dostojno omjeriti, neumije svatko. I doista mi dnevice vidjamo premnogo dokazah, kako kratkovidi ljudski um, pomućen osobito maglom nizkih strastih, ima sasvim druga obilježja i mjerila za ljudska blaženstva, ter je stalna i nedvojbena istina, da

medju nazori običnoga svieta, i medju pojmovi ovdje izraženimi, jest najveća opreka. Božanskoga jezika trebalo je na zemlji, da se poznavanje pravoga dobra i blaženstva ovdje čuje i nauči. Ovo se htjede označiti i onom vanjskom okolnosti, da je Gospodin, uzpev se na goru, s visine navieštao svietu visoke pojmove u znak, da i oni koji ih hoće valjano razumjeti, valja da su svojim umom i srdcem uzvišeni nad razinom običnoga mnienja.

Kako bih rado, cienjeni slušatelji, danas podrobnije s Vami razglobio pojedina od ovih Gospodinom označenih blaženstvah, to sam ipak kratkoćom odmjerena mi vremena prisiljen stegnuti se na neke obćenite osvrte, odgovarajuće našoj svetčanosti i uvodno iztaknutoj mojoj namjeri.

Prije svega podobna je ova svetčanost raziriti naše grudi, a to je nadahnuti ih dostojnim ponosom i utjehom.

Ne bez razloga slavi katolička crkva u kasnu jesen blagdan svih svetih. U to doba godišta čovjek ne samo pita, nego i posprema sve plodove zemlje, te čini omjer medju sjetvom i žetvom, medju svojim radom i njegovim rodom. Na tu okolnost pripaja crkva današnjim blagdanom osbiljnu opomenu, da ne samo zemlja, ne samo tvarna priroda, nego i čovjek sam ima nositi stanoviti plod — plod povoljan onomu, koji je čovjeka na bezkrajnom prostoru svemira kano svoju odabranu biljku posijao, plod, koji s biljkom zajedno ima biti takodjer s ove zemlje, koja mu nije postojano prebivalište, pospremljen u posebnu zanj priredjenu žitnicu.

Ova opomena je tim nuždnija, što bez nje misao ljudska lahko se po zemlji i njezinu blagu razplinjuje, što duh i volja naša, težinom nižje naravi sapinjana i stezana, pak nevaljanimi savjeti i primjeri napastovana, težko se diže u visine svoga opredieljenja, te čovjek nedrži vazda na oku obzire svoga postanka i svrhe, svoje nestašnosti i neumrlosti, odnošaje svoje kano stvora naprama Bogu stvoritelju. „Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum“ „Blažen čovjek, koji se nepovede za naukom hrdjavim . . . nego volja njegova drži se zakona Gospodinova . . . on će biti kano drvo kraj potoka, koje u svoje vrieme doniet će svoj rod.“ (Ps. 1.)

Za taj rod se samo pita, i štogod ova vidljiva priroda krije u sebi blaga, sve daleko ostaje u vriednosti ne samo za čovjekom, nego i za rodom njegovim. I eto rieč božja uporedo s današnjim blagdanom nas uvjerava, da je taj rod od milijunah bez razlike roda, spola i stališa pred priestolom i jagnjetom sretno dozrio i ubran, a od nas da se ima ubrati.

Nut osovite se vi svi, koji mislite, da ste ovdje nizki svojim rodom i stališem, razvedrite se, kojim se čini, da ste zapušteni i potlačeni, budite utješeni, koji držite, da ste ljudskimi nepodobštinami i krivicami ucviljeni. Svi vi ste jur kano ljudi plemeniti svojim porieklom, visoki svojom svrhom, sjajni svojom bogupodobnom slikom; svi ste ovdje zasadjeni rukom Višnjega, paženi njegovim okom, gojeni njegovom ljubavi i milosti, pak nosite-li ovdje njemu povoljan plod, ma ostao on kad što i nevidjen i nepriznan od svieta, vi ste neizmjerno bogati. Sva prava i preimućtva, što ih u ljudskom družtvu uživate, temelje se na ovom poriekiu, svrsi i spodobi, sve uvrede i nepravde, koje vam se ovdje čine, a vi ih strpljivo podnosite, bilježe se „pred priestolom i jagnjetom“, ter kako će ondje otežćati položaj vaših neprijateljah, tako će vašu vriednost i zasluge, vašu ljepotu i sjaj povisiti. „Sanctorum velut aquilae juventus renovabitur.“ „Pomladit će se poput orla svetci, i kao ljiljan cvasti će u domu Gospodinovu.“

Istina, da one biele haljine i palme, o kojih je ovdje govor, znamenuju u strogom smislu ne samo običnu kriepost, nego svetost i izvanredno vitežtvo, pod imenom kršćanske savršenosti, što sve nahodi se preriedko u nas. Ali na našu utjehu valja nam se i te istine sjetiti, da po osnovi božjoj u odkupljenom svietu jesu dva puta, kojimi se „pred priestolom i jagnjetom“ dolazi ako i ne do jednake, a ono ipak do slave i sreće: put vlastite nedužnosti i zasluźbe, i put oproštenja i milosti pogledom na zadovoljštinu i zasluge spasitelja gospodina.

I oni dakle, koji su kano griešnici i slabiši i nemarnici jednu stran ili sav život svoj sproveli, nisu još izključeni od dobre nade, ako bar u zadnji čas svoga zemaljskoga žića spoznavši i okajavši svoje zablude, vrate se u naručaj milosrdnoga Boga, i sakramentom pokore izkupe svoje krivice. Sigurno u onoj velikoj četi pred priestolom i jagnjetom, koje nitko izbrojiti nemože, imade ih velik broj, koji izgubivši izvornu nedužnost, pače koji bivši duže vremena robovi grieha, polučili su ovim načinom spasenje. I ovim dakle — a takovih nas ima najviše — jest današnji blagdan pravi dan utjehe i radosti duhovne.

Ovu utjehu i radost vrstna je neizmjerno povisiti zajamčena nam božjom rieči činjenica, da ćemo pred priestolom i jagnjetom naći i sve

one drage, s kojimi nas ovdje uz veliku našu bol nemila smrt razstavi. S velikim naime mukotrpnikom Jobom može i od nas svaki reći: „Znam da moj spasitelj živi i da ću u zadnji dan iz zemlje ustati! I opet ću se zaodjenuti kožom svojom, i u svom tielu vidjeti Boga svoga. . . Ova nada počiva u grudih mojih.“ (Job. 19)

Samo uz ovu sladku nadu imaju pravi smisao oni vjenci i suze, one molitve i uzdasi, kojimi ćemo danas obsipati grobove naših pokojnikah. Videći tad — u zadnji dan riešeno naše tielo i duh svih sponah vremenitosti, videći tad riešene sve tajne i zagonetke, nemanje dokučene sve želje, moći ćemo slavodobitno zapjevati s apoštolom: „smrti, gdje ti je pobjeda, smrti, gdje ti je žalac? Hvala Bogu, koji nam dade pobjedu po gospodinu našem Isusu Kristu.“ (I. Kor. 15.)

Još jednu vrlo utješnu činjenicu prizivlje nam u pamet današnji blagdan. Njim se slavi pobjeda kršćanstva nad mrkim poganstvom. Na razvalinah samosvojnih državah, na ljudskih lješinah i na krvlju nakvašenih poljanah sagradjeno bijaše svjetsko gospodstvo starih Rimljanah, te uspomena tomu imala se je u Rimu ovjekovječiti velebnim hramom, koji je i sad još poznat pod imenom „panteona.“ Onaj naime Rim, koji je bogove svih podjarmljenih narodah uzeo pod svoje državne bogove, htjede se tim iztaknuti predstavnikom svega poganstva i njegovih bludnjah, radi čega bude onaj hram u njem posvećen svim bogovom i prozvan „panteon.“

Ali u osnovi božje providnosti bijaše s poganskim Rimom i njegovim panteonom inako odlučeno. Ono sitno gorušično zrnce, po kršćanskih vjerovjestnicih u zemlju bačeno, bijaše se već razraslo u gorostasno drvo, te u istoj mjeri, kako padaše politička veličina Rima, dizaše se njegov vjersko-duhovni ugled. Rim bude u protivnom smislu svjetski grad. Gromonosnoga Jupitra i bezbrojne mu drugove kumire, predstavljajuće isto tolike opačine, zamjeni poznavanje i štovanje jedinoga pravoga Boga, na mjesto bludnje i praznovjerja stupi svjetlo istine vjere, namjesto odurnih kumirskih žrtavah stupi sveta i čista žrtva neoskvrnutoga božjega jaganjca. Staro dakle, željezom i krvlju osnovano rimsko carstvo bude zamienjeno novim duhovnim, koje kano što je bilo oružjem istine i ljubavi sagradjeno oslobodivši bezbrojne robove, ukrotivši silnike, posvetivši bezbrojne zlotvore, tako istinom i ljubavlju drži bezbrojne pukove na okupu, oplemenjuje ih i posvećuje neprestano. Poganski „panteon“ u kršćanskom Rimu postade nesmisao, te bude najprije zatvoren, a kasnije u 8. stoljeću obraćen u kršćanski hram posvećen djevici bogorodici Mariji, svetim apoštolom, mučenikom i svim pravednikom. S ovim u savezu započe obslužavanje blagdana svih svetih i to najprije u Rimu, a sliedećega 9. stoljeća za pape Grgura IV. u svoj zapadnoj crkvi.

Ovim razmišljanjem zadjosmo na posebni povod naše svetčanosti. Slavodobitna zastava, koju kršćanstvo prenese iz iztoka na zapad i zasadi u Rimu, nastavi Europom svoj hod. Uslied novoga kvasa, što ga Bog kršćanstvom spusti na zemlju, nastade po Europi jako vrijenje. Nov život, novi, čovječanstva dostojni običaji, nove preobražene države uzkrsnuše. Uvidjalo se i priznavalo sve više, da i znanost, i javni odnošaji i blagostanje narodah imaju se osoviti i učvrstiti na novom, zdravom temelju. Otuda neprestana skrb poglavicah i vladarah, da i sami sv. krstom stupe u novi odnošaj prama Bogu i narodom svojim prieporodom krsta dadu novo lice. Četiri jasno izražena življa kretahu jur u ono tamno vrieme sudbinom Europe: romanski, grčki, germanski i slavenski živalj. Nakon pada zapadnoga rimskoga carstva (g. 476.) bijaše doduše Rim još uviek stožernom točkom, ali ne više političkom, koli vjersko-duhovnom, dočim ponositi Bizant odavaše još njeki sjaj političke veličine. Niti svegakolikoga javnoga pokreta duhovnoga i svjetskoga bijahu po tom spojene u Rimu i Bizantu.

Bijaše polovinom 9. vieka, kadno u Rimu na papinskoj stolici sjedjaše Nikola I., a na carskom priestolu u Carigradu Mihajlo III.

U to doba padaju vrlo znamenite sgode, na kojih svjetlu sunča se i topi još uviek ne samo naš narod, nego i cielo slavenstvo. Pokretači i predstavnici tih sgodah bijahu dva muža, rodom i odgojem plemenita i odlična, porieklom Grka iz grada Soluna u staroj Macedoniji.

Vi znate cienjeni slušatelji, da su to bili Konstantin mudrac, kasnije prozvan Ciril i rodjeni mu brat Metod. Premda odgojeni i sposobni za najvišje državne službe, u kakovoj im i otac stojaše, premda nudjani svim onim, što je vrstno sviet zamamiti i obsjeniti, smatrali bi oni ipak sreću i blaženstvo po nacrtu danas čuvene rieči božje. Iz njih bi govorio i odisao najfiniji kršćanski duh. Netražeći za sebe ništa, razdieliv dapače i svoje sve dobro drugim, jedinu slast i ponos, jedinu razkoš i sreću nalazili bi služeći Bogu i bližnjemu. Za prvimi apostoli kršćanstva preriedke ljude ubilježi nam poviest, kojih krieposti blistale bi tolikim sjajem, kojih ljubav bila bi toli čista i nesebična,

*

kojih život bio bi kušan tolikimi nesgodami, kojih djelovanje podiglo bi i usrećilo tolike narode. Mi nesmijemo ni pomisliti, da uz sve vrline, koje si možda u sebi umišljamo, možemo se iz daleka samo o njih mjeriti.

Ovolike njihove krieposti i zasluge stekoše takodjer za života i po smrti najveće priznanje i odlikovanje, kakovo se ljudskim stvorovom samo izkazati može. Ne samo na najvišje dostojanstvo crkvene hierarkije uzvišeni, nego od rimske stolice nedugo po smrti svojoj bijahu svetci i ugodnici božjimi proglašeni.

Predaleko bi vodilo i nemože biti ovaj put moja zadaća, podrobno opisati žiće, te neobično plodno i spasonosno djelovanje ove dvojice svetacah za dobro, sreću i čast slavenskih narodah. Na posebnom listu u povjesti kršćanske Europe spisano je to djelovanje, a slavenski puci utisnuli ga u meku pamet, i predaju ga naraštaji naraštajem, kličuć s crkvom puni duboke zahvalnosti: „Hi sunt patres nostri, verique pastores.“ .. Ovo su naši otci i pravi pastiri, koji nas trgnuše iz tminah, u kojih smo čamili i privedoše u divno svietlo života.“

Nesmijemo zaboraviti, već nam valja izrično spomenuti, da su tri glavara crkve: Nikola I., Hadrian II. i Ivan VIII. motrila i vrlo prijazno prosudjivala apoštolski rad sv. Cirila i Metoda. Najvišjim sudom ovih papah ne samo odobrena, nego i nesumnjivo pohvaljena bijaše njihova vjera, njihov nauk, njihove krieposti, njihove biskupske uredbe, njihov crkveni, a to je slavenski jezik u službi božjoj, njihovo pismo, njimi prevedene sv. knjige. U ljutih napastih i progonstvih, što ih zasliepljenost i strast proti njim opetovano podiže, nalazila su braća utjehu i okrepu ne samo u čistini svojih savjestih, ne samo u ljubavi i privrženosti njimi usrećenih narodah, nego posebno bodrenje, zaštita i milovanje priticalo bi iz Rima to živom rieči, to poslanicami papinskimi.

Polag svega toga religiosno njihovo štovanje ni kod svih slavenskih narodah, premda ih crkva, kako već rekosmo, u imenik svetacah uvrsti, nije svud bivalo. Nit je naime bio za to jedan dan svud opredieljen, niti dotični obredi za sv. misu i molitve svećeničke propisani. Tekar pokojni papa Pio IX., koji će Hrvatom ostati u harnoj uspomeni, urediv za slavenske katoličke narode na prošnju njihovih biskupah dan 5. srpnja, i propisav način za svetčanije obslužavanje svetkovine sv. Cirila i Metoda, podigne tim njihovo štovanje.

To učini Pio god. 1863., kao na tisućgodišnjicu blagoslovljena ulazka Cirila i Metoda u Moravsku kao zemlju, njihovim boravkom i trudom najviše posvećenu.

S osobitim milinjem i harnošću srdca razabiremo sad iz papinske okružnice od 30. rujna o. g., da je sv. otac Leo XIII. svetkovinu Cirila i Metoda s danom 5. srpnja protegnuo na sav katolički sviet, te naredio, da istim načinom, kako kod nas ima se ona i druguda svud u crkvi obslužavati.

Potanko se u papinskoj okružnici opisuje apoštolski njihov rad kod Kozarah, Bugarah, Moravacah, Čehah, Poljakah, Rusah, Hrvatah, Srbah i Slovenacah; velikom hvalom uzdižu se i opet njihove zasluge, nemanje poraba njihova pisma i crkvenoga jezika, ter toplim i duhovitim slovom preporučaju se štovanju svega katoličkoga svieta.

Kad nam i nebi sv. otac bio onako jasno označio povode svojoj okružnici, i naredbam njom stvorenim, poznavajući mi brigu i ljubav crkvine glave za dobro narodah s jedne strane, a s druge motreći pojave i znakove vremena lahko bismo se tim povodom domislili.

„Hvalimo Bogu“ govori sv. otac, „što nam se pruža sgodna prilika ugoditi slavenskomu plemenu, i raditi za njihovu obću korist ne manjom gorljivosti, nego što se je u svako vrieme opažalo kod naših predšastnikah?“

Nemogahu nadalje ostati u Rimu neopaženi dogodjaji, koji se na iztoku, ili recimo jasnije, na balkanskom poluotoku sbivaju, te novi red i obličje, koje se ondje timi dogodjaji pripravlja, nemanje probudjena sviest i napredna težnja u drugih slavenskih zemljah. Jasno se te nagoviešta u okružnici riečmi: „Buduć se po okolnostih vremena promienilo državno stanje u onih pokrajinah, čini nam se, da se je pružila sgodna prilika, biti na ruku slavenskim narodom, za kojih smo dobrobit i spas vrlo zabrinuti. S toga neželimo, da njim u ičem uzmanjka naša otčinska ljubav, a hoćemo, da se razširi i umnoži štovanje svetih ljudih, koji će kako su nekad, sijuć katoličku vjeru, slavenske narode od propasti doveli k spasu, tako nebeskim zagovorom moćno braniti?“

U svem tom mogli bismo, mislim, radostno zamietiti, da medju velikimi pitanji našega vremena, koja se laganim razvitkom europskih narodah pokreću i na dnevni red dolaze, jest i pitanje slavensko.

S jedne strane velika jedna svjetska sila uloži svoju snagu i upliv, da još ostanak ne-

voljničtva i robstva, koje je jednu granu slavenskoga stabla na balkanskom poluotoku nemilo pritiskalo, s nje odvali.

Govorilo se i pisalo, što mu drago, ova sila je uz veliku samozataju i nesebičnost svoju, te uz ponukanje drugih silah učinila ne samo obćenitoj civilisaciji i čovječjoj slobodi, nego i kršćanstvu velike usluge.

S druge strani najviša moralna moć, zastupana u papinstvu, diže svoj glas, da oslobodi i pridigne saviest slavenskih plemenah, da zaštiti njihove tradicije, njihov način mišljenja, njihove stare povlastice, pa u koliko je do nje da uzbudi u njih težnju za slogom k zajedničkomu duševnomu radu i cilju, zovuć im u pamet vremena, kad još vjerski razkol nije se bio ustalio, kažuć na sv. apoštole Cirila i Metoda kano jednako drage i štovane svim nam karike vjerskoga jedinstva, nabrajajuć prijašnje pape, koji su i nakon nastaloga razkola to vlastitom ponukom, to na prošnju vladarah, i savjetom i uplivom svojim spremno i odlučno radili za dobro onih takodjer slavenskih narodah, koji su od katoličke crkve bili odciepljeni.

U ovom govoru i nastojanju sv. otca Lava XIII. jasno se zrcale obilježja prave crkve i odnošaji njezini prama narodom kao i narodah prama njoj. Iz tih obilježjah jasno proviruje, da kao što je Bog i spasitelj svim jedan, kao što je u njem istina jedna, kao što je vremenita i vječna svrha svim jedna, tako i Bogom označeni put do te svrhe, nemanje vrhovni vodja na tom putu, a to je vjera i crkva i njezina glava, nemože biti no svim jedna.

Ali uz ovo obćenito, svjetsko obilježje crkve ne samo da mogu obstati, nego se i posve dobro skladaju posebine narodne, jezici njihovi, dakle recimo u obćenitoj crkvi narodne crkve i države.

Drugoga načina, kako da se i postojeća razlika i potrebno jedinstvo u čovječanstvu ljepše i dostojnije izrazi i očuva, doista nema.

Mislim dakle, da i oni, koji su s te strane došli simo zabrinuti i nespokojni, moći će se našim razmišljanjem ne samo umiriti, nego uprav uzradovati. Oblaci se trgaju, pojmovi se bistre, braća se zovu, istina i nehinjena ljubav kaže, kako i odkle mogu svanuti ljepši dani, sjajnija budućnost.

Ali pokraj svega toga jest i ostaje istina, da od nas samih visi najviše sretna budućnost, jer naš prieporod po unutarnjem čovjeku. O da se na svih stranah otvore umovi i srdca istini i pravoj ljubavi; o da se prpošnost i strast, gdje je ima, progna; o da nam svim jednako omile u cielom obsegu one svetinje, za koje su sveta braća Ciril i Metod toli vitežkim načinom žrtvovala sve svoje i sami sebe!

Osim ovoga mara i nastojanja: upriličiti se njim našimi nazori, osjećaji, željami i težnjami, ma se šta drugo smišljalo i radilo, slabo će jamačno pruditi.

Uz opetovanu sinovsku zahvalnost sv. otcu, uz molitve za sretno mu vladanje i dobrobit i slogu svih narodah i njihovih vladarah, mislim, da nemožemo svoj razgovor ljepše zaključiti, nego-li ponoviv rieči apoštolske: „Bonum est nos hic esse“ Dobro nam je ovdje — na krilu i na grudih Kristove crkve. „Nunc autem manent fides, spes et charitas.“ .. Ostaje vjera ufanje i ljubav, ovo troje, najjača je pako od ovih ljubav.“ Amen. (I. Cor. 13.)

Viestnik.

Zagreb. Vis. kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, izdala je 1. studenoga o. g. broj 18531. sliedeću naredbu na sve ovozemne kr. podžupanije i ovozemna gradska poglavarstva: „Polag izvješća, prispjelih iz cieloga područja Hrvatske i Slavonije, postradalo je žiteljstvo ovih kraljevina ove godine od elementarnih nesgoda u tolikoj mjeri, da će velikim dielom trebati izdašne podpore, da se kroz predstojeću zimu prehrani.

Naročito pako postradalo je žiteljstvo ovih kraljevina u podžupanijah: delničkoj, karlovačkoj, jaskanskoj, zagrebačkoj, sisačkoj, krapinsko-topličkoj, zlatarskoj, križevačkoj, pakračkoj, požeškoj i rumskoj tako, da su mu ovogodišnji usjevi i vinogradi stranom sasvim, a stranom većim dielom uništeni, ter se je bojati, da će osobito siromašnije pučanstvo u mnogih mjestih največoj nevolji izvrženo biti.

Da se ova nevolja po mogućnosti ublaži, razpisuje se ovim obćenito sabiranje dobrovoljnih prinesaka u području ovih kraljevina, ter se kr. podžupanija (poglavarstvo) pozivlje, da u svojem području ovo sabiranje svestrano i tako udesi, da se što više darova bilo u žitku (hrani), bilo u gotovom novcu sakupi.

Prinesci u novcu imadu se ovamo neposredno podastrieti, ter će se prema izkazanoj potrebi u namienjenu svrhu upotrebiti, a darovi sastojeći se u žitku (hrani) neka se kod dotičnih obćinah ili inače na sgodnom mjestu pohrane, a od vremena do vremena, da se o tom točan izkaz ovamo podastrie, da se i u tom pogledu prema tomu, kako gdje se najsilnija potreba ukaže shodna razpoložba učiniti uzmogne.

Podžupanije i gradska poglavarstva neka podvostručenimi silami uznastoje, da ova toli nuždna odredba svestrano pučanstvu proglašena bude, ter da se neprestanim

pobudjivanjem sklonuti nastoji, da što više je moguće priteče u pomoć proti biedi i nevolji, kojoj je siromašno žiteljstvo osobito gori označenih podžupanija neodklonivo kroz vrieme predstojeće zime izvrženo.

Svaki i najmanji darak neka se zahvalno i uz priznanje prima, ter o svemu točan račun vodi, i kako je jur rečeno ako je u gotovu novcu, takav ovamo radi daljnje razpoložbe dostavi, a ako sastoji u žitku (hrani) neka se ovamo izkaže, ter na sgodnom mjestu do potrebe pohrani.

O svemu će se u tom pogledu preduzeti odnosno djelovanje podžupanija i gradskih poglavarstva kao i prijanjanje dobrotvornoga pučanstva ovih kraljevina priznanjem i zahvalnošću takodjer i javnosti predati.

Ujedno se podžupanijam i gradskim poglavarstvom priobćuje, da je ovozemno financijalno ravnateljstvo umoljeno, da prisilno utjerivanje poreza kod stradajućeg žiteljstva u području rečenih ili još izkazat se imajućih podžupanija i gradova, u koliko bi možebit i proti očekivanju jur u tečaju bilo, obustavi, a inače da se neodredjuje.

Podžupanije i gradska poglavarstva neka u tom pogledu, gdje bi možebit pomoći trebalo, bezodvlačno se obrate na nadležnoga nadzornika uz točnu naznaku dotičnoga slučaja, ter ujedno da i ovamo o tom izvieste."

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup podielio je župu Gradec g. Ivanu Liscu, do sada župniku u Dubravi kraj Vrbovca.

— I u našem je listu bilo njekoliko tužaljka svećenstva Belovarske županije glede drva, koja im obćine njeke uzkraćuju. Zastupnik na saboru g. župnik Pavao Brandtner interpelovao je 16. lipnja o. g. visoku vladu: U kojem se stadiju nalaze dogovori sa ugarskim ministrom financija glede podavanja deputatnih drva svećenstvu belovarske županije? Na tu interpelaciju odgovorio je predstojnik odjela za bogoštovje i nastavu dr. Pavao Muhić u saborskoj sjednici od 3. o. m. u bitnosti ovo: Mjeseca studenoga god. 1877. javio je ured nadbiskupije zagrebačke, da su imovne obćine gjurgjevačka i križevačka odlučile nedavati više drva katoličkomu svećenstvu u županiji belovarskoj. Posredovanjem vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu, pozvao je vladin odjel za nutarnje poslove velikoga župana belovarskoga, da taj zaključak ukine, ter uputi imovne obćine, da su dužne svećenstvu dotle podavati drva, dok se nerieši, tko je to dužan činiti, dali imovne obćine, ili šumski erar. U mjesecu siečnju godine 1878., držana je kod glavnoga zapovjedničtva, kao krajiške upravne oblasti, o toj stvari konferencija, kojoj su prisustvovali izaslanici vojnoga zapovjedničtva, zem. vlade, financijalnoga ravnateljstva i državnoga nadodvjetničtva. Konferencija razdvojila se u nazorih, nemogav se složiti o tom, tko je svećenstvu dužan taj ogriev podavati. Jedni su mislili da bi bilo najbolje, da imovne obćine davaju jednu, a šumski erar drugu polovinu drva; drugi opet, čije mnienje dieli i vojno zapovjedničtvo, mislili su, da su imovne obćine dužne same davati ova drva. No to je vojno zapovjedničtvo, kao krajiška zemaljska upravna oblast izjavilo nutarnjemu odjelu kr. zem. vlade, da želeć, da se ovo pitanje rieši dogovorno s kr. zem. vladom, treba očitovanje upitnih imovnih obćina prije, nego se na previšnje mjesto o tom podastre predlog. Premda je vlada do dva puta urgirala velikoga župana, njezinu pozivu nije se još odazvao. Kad se odazove, zametnuti će se s nova razprava i zaključci konferencije podastrieti će se na previšnju potvrdu. Interpelanta nije bilo ovajput u sjednici, ter se nije mogao izjaviti o vladinu odgovoru, dočim ga je sabor primio na znanje.

— Vjekovi prošlosti naše malo znadu pripovjedati onakve nesgode, kakvu ju prošloga utorka (9. o. mj.) zastigla naš glavni grad. Milosrdju Božjemu, komu smo krivci veliki, njemu iz dna srdca zahvaliti moramo, što danas pod ruševinami grada Zagreba ne leži preko 20.000 lešina. K tomu ne bi trebalo ni časa jednoga, njekoliko sekunda i Zagreba više bilo ne bi. Naši čitatelji znadu ponos naš, prvostolnu crkvu našu. Danas nam pogled na nju tek suzu izmamit može. Toranj po duljini razpuknuo, te će još dosta časa proći, dok budemo mogli nasladjivat se preugodnim glasom velikoga zvona. A u nutri! Iz visine one velike srušio se na njekoliko mjestih svod, naročito onaj nad svetištem, koji je neopisivu štetu nanio, jer najdragocjeniji predmeti crkve smrvljeni su valjda posve pod ruševinami. Sličan udes zadesi i nadbiskupski dvor, gdje je iz svodišta u sobe padala na gromade maz kao kakva kiša, te je čudo, što su sva gospoda, naročito gost uzoirtoga gospodina kardinala, presvietli gospodin biskup Senjski živu glavu izneo. Hvala Bogu, ter se ni uzoritomu nadpastiru našemu ne dogodi nesgoda nikakva, nu jer je dosta pogibeljno stanovatim gornjem spratu grada odselio se je uzoriti gospodin za koje vrieme u prizemlje. Žalostno je pogledati i nadbiskupsko sjemenište. Onaj diel prema nadbiskupskom vrtu slab i inače popucao je tako, ter se je duhovna mladež na mjesec dana razpustiti morala, dok se za stanovanje opet priredi. Po izjavi vještaka pogibelj je velika u tom dielu na dva mjesta: pri ulazu u domaću kapelicu i kod stuba, koje vode iz prvoga u drugi muzej. Kaptolski dio sjemeništa ostao je bar u prizemlju i prvom spratu dosta ciel. Od ostalih crkva najviše je postradala crkva sv. Katarine, gdje je ne samo pročelje razrušeno, nego su i pokrajni zidovi jako popucali, za tim crkva otaca franjevaca, gdje je toranj sa svih strana tako razpuknut, ter sudimo, da će se posve porušiti morati. Dosta znatnih pukotina vidjeti je i na crkvi sv. Marka, te na tornju crkve sv. Vinka i drugih. U crkvah jače oštećenih ne može se ni sv. misa čitati. Crkve su, kako čujemo i po okolišnih župah trpile mnogo, te je, kako se čuje, i crkva i toranj posve razrušena u Granešini. U kućah skoro svih palo je svodova, a u njekih neće se moći ni stanovati. Takve će označiti po-

vjerenstva, koja već dva dana razgledavaju grad. Šteta gradu nanesena ne dade se jošte ni približno označiti. Na samom Kaptolu štete je na više 100.000! Školski zavodi svi praznikuju za njeko vrieme, dok se tu ne razgleda šteta i ne popravi, što ne će biti tako brzo svuda, naročito sveučilište i mužka preparandija trebati će dulje vremena. Strah je gradom vladao jako jučer a i danas jer se je poslje prvoga žestokoga udarca njekolikoputa pojavljivao slabiji, a u strahu se razglasivalo, da će nastati možda i jednako oštar! Nu Bogu budi hvala, ta je pogibelj valjda od nas odvrnuta, prem su i današnji udarci dosta znatni bili, te se ljudi nemogu još ni sada primti običnoga svoga posla. Koliki će zahvaliti Bogu, što su živi? Koliki će odlučiti, da će poboljšanim životom blažiti kazneću ruku Božju? Hoće-li biti u ovom dosta nauke svim onim, koji su kod nas i javno i sukromno vriedjali Boga, vjeru i crkvu njegovu svetu? Bože, Tvoje sveznanje jedino to znade. Tvoja sv. milost neka nam skruši srdce, neka nam gane volju, da životom svojim od sada zavriedimo uviek otčinsko milovanje Tvoje.

— Pošto je stolna crkva uslied potresa toliko oštećena, ter se služba Božja dulje vremena neće moći obavljati, odlučio je prečastni prvostolni kaptol jučer, da će službu od sada vršiti u crkvi sv. Marije. Svake nedjelje i blagdana biti će tu sv. misa jutrom u 6 sati bez propovjedi, za tim misa konventualna u 9 sati, a poslje nje propovjed, te napokon misa u 11½ sati. Osim ovih čitať će se u istoj crkvi i više sv. misa, a puk može bez svake bojazni dolaziti, jer je ova crkva posve neznatno oštećena, a i to će se odmah popraviti.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup imenovao je preč. gospodina kan. Mihajla Smetiška ravnateljem nadb. sjemeništa.

— G. Ivan Zrinšćak, župnik u Vidovcu kraj Varaždina postao je zač. prisjednik duh. stola.

— G. Ivan Gogolja imenovan je upraviteljem župe Osekovo.

Asutro-Ugarska. Uzoriti gospodin pronuncij Bečki Ludovik Jacobini ostavio je 4. o. mj. svoje mjesto i pošao u Rim, gdje će, kako posljednjiput javismo, preuzeti službu državnoga tajnika kod sv. otca. Pri odlazku odlikovalo je Nj. c. kr. apost. Veličanstvo uzoritoga kardinala osobitim načinom podieliv mu velekrst reda sv. Stjepana. I katolici Buda-Pešte i Beča oprostili su s njim liepo Tamo je njemu na čast dao uzoriti kardinal Haynald banket, gdje se našle najodličnije glave zemlje; a ovdje se u ime katolika oprosti grof Pergen, predvodeć mu poslanstvo središnjega družtva arkangjelja Mihajla. Njegovoj velikoj skrbi za sve, što katoličtvo diže, njegovoj vještini on se zahvali liepo. Ostaviv si na svom dosadanjem mjestu liep spomen uzoriti gospodin ponio je sobom i liepih, te ugodnih uspomena, koje će ga i na novom mjestu vezati s nami. Nasljednik mu još sada nije točno označen. Mislilo se sigurno na mons. Vanutelli-a, nu u posljednje vrieme kan da je posve sigurno, da on ne bude, jer da mu je druga služba namienjena.

Rim. Što nije pošlo sv. otcu za rukom u Njemačkoj, Belgiji i Francezkoj u tom je uspio u Ruskoj. Pronuncij Jacobini dok je još u Beču bio ugovarao je sa ruskom vladom, te su oni ruski poslanik Oubril u zapisniku uglavili glavne točke budućega sporazumka, na koje točke da je vlada ruska spremna pristati. U tih točkah da je zajamčeno katoličkim biskupom Ruske, da će slobodno obćiti moći sa sv. stolicom; da će se odstraniti sve zaprieke, koje su do sada priečile prelaz na katoličku vjeru; jezik poljski da će se moći barem u poučavanju u vjeri rabiti isto tako, kako i ruski; u zapadnih krajevih Ruske dopustit će se katolikom, da oporučno zapisivat mogu imetak svoj. Ovaj uspjeh dokazuje u jednu veliku vještinu pronuncija Jacobinija, a u drugu, da nije krivnje u sv. stolice, nego posve drugdje što dogovori ne uspjevaju drugud.

— Sv. otcu poklonilo se je 24. pr. mj. do 1000 njekadanjih papinskih činovnika. Na pozdrav njihov odgovori sv. otac onako, kako liberalcem nije po volji, jer se iz govora vidi, što je svatko razuman odmah s početka znao, da će Leo XIII. istim duhom vladati, kojim je vladao i veliki predšastnik njegov Pio IX. Spomenuv sv. otac, kako je liepo, što oni ostaju vjerni još uviek zakonitomu svomu poglavaru, i kako je u današnje nestalno, promjenljivo vrieme zamjeran uprav značaj njihov, počme govoriti, kako je tužan sada položaj sv. otca, kako ga je prevrat potisnuo medju zidine vatikanske i oduzeo mu uslove slobodnoga vladanja. Pobijao je sv. otac redom rečenice, kojimi se hoće svietu dokazati, da je vrhovna glava posve slobodna sada u Rimu. Iztaknu, kako i ovo malo slobode ovisi o volji drugoga; kako se u gradu samom ruži papinstvo, vjera i crkva; kako se tuda širi nevjera, a njemu se prieči, da po dužnosti i vlasti svojoj svemu tomu na put stane; kako mu oduzimlju jaku podporu, razgoneć redove, zatvarajuć crkve otimajuć crkvena dobra, i prisvajajuć u sgolno crkvenih poslovih njeku vlast. S toga pri koncu izriče, da neće nikad prestati ni od sada, kako nije do sada, tražiti natrag, što je lukavost i varka sv. stolici otela, očekujuć to pouzdano od dobrote Božje.

Njemačka. Tobožnjemu porazu katoličke stranke u pruskom saboru još i sada se vesele listovi liberalni, kojimi upravljaju dobrim dielom i tud židovi, kako i u našoj monarkiji skoro izključivo. Nu crni petak lahko bi i njim mogao doći prije, nego-li se i nadaju. Već od njeko doba postoji u Njemačkoj antisemitska liga, kojom iz Berlina upravlja dvorski propovjednik Stöcker. Sad je tim smjerom pošao osbiljniji pokret. Na Bismaka stigla je molba, neka započme raditi proti židovstvu. Kako je posve osbiljan ovaj korak svjedoče imena vrlo uvaženih

muževa, koji podpisaše popratnicu toj molbenici, gdje ju vladi toplo preporučaju. I oblikom i sadržinom vrlo osbiljna molba riše i način, kojim bi se to najlaglje učiniti moglo. Kako evo svuda tako će ovo pitanje po svoj prilici i kod nas uoštriti se morati. U novije najme doba izišla su već dva tiskopisa kad nas, koji će i nas prisiliti, da se osvrnemo na pitanje, komu smo se do sada uklanjali što smo bolje mogli.

Francezka. Naše slutnje izpunile se posve. Ova zemlja nezna za drugi zakon, van samovolju. Ako i gdje danas u Francezkoj vriedi ona: Tko jači, taj kvači. Vrhovno sudište na dvie jednake strane razciepano odlučilo se proti redovom, jer je o sebi u parnici svojoj sudio i ministar Cazot, predsjednik toga sudišta, koji je tu bio i obtuženik i sudac zajedno. A još se osuda ni izrekla nije, a već se je proti još nerazpuštenim družbam djelovat pričelo. U svem je do 1 o. mj. razriešeno 110 redovničkih družba, a od 16. do 30. listopada 38 samostana. Razpušteni su: Karmeliti (16 sam.), kapucini (4), recollecti (4), dominicanci (1), oblati bl. dj. Marije (2), Sv. Ivana Lateranskoga (2), kamilijanci (1), otci sv. sakramenta (1), otci presv. srdca (1), benediktinci (1), španj. misijonari (1). otci Samoskovci (1), i Barnabiti (1 sam.). Poslje ih je naročito u Parizu razpušteno mnogo, te danas valjda ni ne ima ni jedne neautorizovane mužke družbe, ni Premonstata u Tarasconi, koje obsiedaše vojska, da ih valjda gladom prisili na predaju, pošto im je na brdu položaj takav, te ne mogoše u samostan ni običnom silom. Ženskè družbe za sada su poštedjene, pak se ne zna, kad će se sviknuti slobodnjašem lišit ih kuće i kućišta. Možda će si bolje zloradu srdca ugoditi, ako ih usried zime izvedu samo pod prosto nebo. O ovih nedjelih i nečovječnostih biti će svakako govora kako u senatu tako u zastupničkoj kući, koja se sakupila 9. o. m. Pismo sv. otca na kardinala Guiberta kako je s jedne strane razljutilo hajkaše, tako je ohrabrilo katolike, te će i oni jednako neustrašivo i hrabro braniti svetinje svoje. U onom svojem pismu (pisano je 22. listopada) sv. otac ponajprije hvali revnovanje i kardinalovo napose i cieloga episkopata francezkoga u obće, koje pokazuju braneć družbe. Zatim liepimi kratkimi crtami riše, kako su redovi liep rod crkve, koliko su oni privriedili znanosti i u obće svakoj plemenštini. Ne ima skoro ni jedne vrsti nesreće u ljudskomu biću, koje redovničke družbe ne bi gledale ublažiti, ni jednoga slučaja, kojise nesgodom zove, kojemu ne bi one u zgodno vrieme namaknule ljeka, u bolnicah, u sirotišnjih zavodih, u miru i tihoći gradskoj, za smetnje i žestine ratne, pa tako blago i milosrdno, kako samo božanska ljubav učiniti može." Tolike zasluge mogle su ipak odvrnuti vladu od zlokobnoga koraka; odvrnuti ju naročito poslje progona Isusovaca, kad se je toliko uvaženih pravnika, srdaca, i drugih uglednika, pak i on sam (sv. otac najme) izjavio, da je to korak nepravedan i u posliedicah svojih vrlo štetan. Pa ipak nije se ni ondje sustalo, kako se je jedan čas barem počelo naslućivati, kad su započeli dogovori vlade francezke sa sv. otcem i predstojnici redova. Sada piše sv. otac, da ga je mnogo i važnih uzroda potaknulo, te je prihvatio pogodbe, koje mu staviše sami ljudi od francezke vlade. Ne gledeć na to, da ona pogodba nije ni proti katoličkoj nauci, ni proti dostojanstvu vjerskih družba, ona je tu prednost imala, što se je, činilo, te će ona odvrnuti od Francezke veliku nesreću ili barem neprijateljem oduzeti oružje, koje su oni često običavali na zlo rabiti, da redovničkim družbam naškode. „Nam i apoštolskoj ovoj stolici dobro je poznato, s koje namjere i u koju svrhu obstoje u katoličkoj crkvi redovničke družbe, da najme braću samu privedu do savršenosti i podpune krieposti, dočim život svakoga reda prama vani ne ima druge nikakove zadaće, van ili vječni spas duše bližnjega ili blažiti ljudsku nevolju, a to vrše oni zamiernom veselom revnosti i dnevnom marljivosti. Bez dvojbe crkva katolička ne kudi i ne osudjuje ni jedne državne forme, i što je sama crkva za obću korist osnovala, može uspjevati, upravljala državnom moći pravednost jednoga ili više njih. Nu apoštolska stolica, koja u raznih mjenah i promjenah javnih posala s predstojnici naroda ugovarati mora, hoće namjerice jedino i samo braniti kršćansku stvar, prava države vršio ih mu tko, niti hoće, niti ih može povriediti htjeti. Nitko pako ne dvoji, da se u svem, što nije nepravedno, za volja mira, koji je temelj obćemu dobru, treba pokoravati poglavarstvom, ali odatlje ne sliedi, da se pokornošću odobrava ono, što u ustavu i državnoj upravi nije pravedno." S tih dakle razloga da je on savjetovao redovom, neka onu izjavu podpišu, makar se je njekim inače vriednim muževom činilo u prvu ruku, da izjava predaleko ide. Pošto pako sada vidi, da je ona izjava uzaludna bila, pak da se progoni crkva Božja i progonit će se u buduće još bolje, izriče sv. otac, da će po dužnosti svojoj svakim mogućim i dopuštenim načinom povjereno si stado braniti, u čem se nada uz pomoć Božju podpori i u buduće od episkopata, komu daje apoštolski blagoslov ujedno s klerom i cielim stadom njihovim. Otvorena ova rieč dirnula je u živac protivnike, ter oni u meetingih već traže, neka se posve briše prinos, što ga država daje crkvam i svećenstvu. Kao što je sila uzela njekoć crkvi dobra, a naknadit to htjela ovim razmjerno neznatnim prinosom, tako ona može u istinu ovo i izvesti. Nego sila je svaka za vremena. Crkva će katolička svakako još mnogo trpiti, al će iz borbe izaći pobjednica i za nov, bujan život osposobljena. U toj težkoj borbi pomažimo mi braću našu vrućimi molitvami.

Svim prijateljem i znancem, s kojimi se pri polazku svojem u Rim nemogoh osobno oprostiti, kličem iz dna srca: S Bogom! *Andrija Friš,*
kan. sv. Jeronima u Rimu.

Ovaj broj izlazi kasnije, jer se ni u utorak ni u četvrtak sbog potresa nije moglo redovito slagati. Potraje-li ovako još i dalje težko će i budući broj izaći u vrieme. Imajući to na pameti, neka čitatelji svaku neurednost oproste.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

#KATOLIČKI LIST.

Broj 47. U Zagrebu, 18. studena 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

O crkvenom postu.

1. Post ide u najdjelatnija sredstva i pomagala, da si čovjek obuzdava požude. On daje duhu gospodstvo nad tielom. Postom čini čovjek takodjer pokoru za svoje griehe, a odieljen od putenih naslada promatra te bolje ocienjuje vrhunaravna dobra. U kratko: postom otvara čovjek vrata djelujućoj milosti i polaže temelj drugim kriepostim. I to je razlog, da sveto pismo staroga i novoga zakona na ovu kriepost toli često nuka.[1]) Gospodin sam pokazao je čovječanstvu od kolike je ciene post, kad je četrdeset dana i noći postio u pustinji, te i onom sgodom, kad je sjetio apostole, da ima vrst demonija, koja se jedino izganjaju molitvom i postom.[2]) I crkva nam liepo predočuje uzvišenu vriednost posta, kad pjeva: Deus, qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris et praemia, ili kako sveti Tomo piše: Assumitur jejunium principaliter ad tria: Primo quidem *ad concupiscentias carnis reprimendas*, unde apostolus dicit: in jejunio, in castitate, quia per jejunia castitas conservatur. Ut enim Hieron. dicit (c. Jov. 2, 6.): sine *Cerere* et Baccho friget Venus i. e. per abstinentiam cibi et potus tepescit luxuria. Secundo assumitur ad hoc, *quod mens liberius elevetur ad sublimia contemplanda* unde dicitur Dan. (10, 4.), quod post jejunium trium hebdomadarum revelationem accepit a Deo. Tertio *ad satisfaciendum pro peccatis*, unde dicitur (Joel. 2, 12.): Convertimini ad me in toto corde vestro, in *jejunio*, in fletu et planctu.[1])

2. Imajuć crkva pred očima ovu trostruku doista uzvišenu svrhu i vriednost posta i sliedeć primjer svoga božanskoga Utemeljitelja, zapoviedila je post[2]) već vrlo rano, osobito, kad je počeo hladiti žar duha Kristova. Zapovied ova veže pod smrtnim griehom. To se vidi ne samo iz toga, što je toj zapovjedi „*materia*“ po sebi „*gravis*“, nego takodjer iz izreke, koju je odsudio Aleksander VII. i koja glasi: Frangens jejunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere praecepto. Medjutim dopuštaju theolozi[3]), da je ipak moguća u toj zapovjedi „*materiae parvitas*“, premda se može i težko prekršiti, ako tko više puti na dan uzima manje obroke. Zato i odsudi Aleksander VII. izreku: In die jejunii, qui saepius quid modicum comedit, non frangit jejunium.[4]) Po sebi se razumieva, da kano što od svakoga tako i od ovoga zakona izpričava fizična ili moralna nemogućnost.[5])

3. Crkvena zapovied o postu uključuje troje: vrieme (dan), jednokratni obrok do sitosti (*unica refectio*) i uzdržavanje od mesa i nekih drugih zabranjenih jela, koja se takodjer uzimlju kao meso (*abstinentia a carnibus*). Osim toga dopušta se večerica postna (*collatiuncula, refectiuncula*).

4. Već u najstarije vrieme postilo se je u sriedu i petak. Ovaj post spominje već Kliment u jednom svojem listu[6]) a čini se, da je „*originis apostolicae*“, i to na čast Gospodinu,

---

[1]) Sr. II. Reg. 12, 16. Judith 8, 6., Joel. 2, 12., 2. Cor. Matth. 4, 2., 17, 20. Rom. 13, 13. Eph. 5, 18. I. Thess. 5, 6. itd.

[2]) Matth. 17, 20.

[1]) Sr. II. 2. q. 147. Sr. Aug. de orat. et jejunio 220. Ludov. Granat. de orat. et medit. l. 3. fr. 2. de virtute jejunii.

[2]) Sr. S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 5.

[3]) S. Ligor. n. 1029. — [4]) Nro. 29.

[5]) Sr. o tom Guri-Ballerini n. 487. sl.

[6]) Sr. Clem. ep. ap. const. 16. i Aug. ep. 16.

koj je bio u sriedu po Judi izdan, a u petak propet. Razlog je tomu taj, što se spominje već kod otaca, koji su živili prije ikojega koncila (osim apostol. koncila).[1]) Nu misli se, da to nije bio post u strogom smislu nego više abstinencija. To možemo odatlje zaključiti, što bi po tom zapovied o kvatrenom postu na sriedu i petak suvišna bila. Već za Inocenta I. bila je abstinencija sriede prenešena na subotu (*superpositio jejunii*)[2]), a spominje već Viktorin, biskup u Petavi, subotni post.[3]) Vrlo rano je u zapadnoj i istočnoj crkvi uveden kvatreni post. Mi to vidimo iz Athanisijeve apologije, a već Leon Veliki kaže[4]), da je kvatreni post uveden u cieloj crkvi. Iz početka, kako Kalikst papa kaže, bio je post „*trium temporum*", a on da je dodao četvrti i tako je nastao „*jejunium quatuor temporum.*"[5]) Već za Inocenta III. postilo se je u Rimu, u adventu, nu kako Bellarmin kaže, nije taj post vezao „*ex praecepto*" nego više „*ex voto.*"[6]) Post na tri dana prije uzašašća Gospodinova, kaže se, da je već uveo Mamerto biskup vienski, koj je i početnik prosnih dana. U Rimu kaže Bellarmin, postilo se je takodjer (abstinencija) na ove dane, nu tvrdi sâm, da tu odlučuje običaj. U našoj biskupiji spominje se abstinencija na prosne dane u zagrebačkoj sinodi držanoj pod Borkovićem (g. 1687.). „Et quia, kaže sinod, sancta olim consuetudo fuit, ut tres dies, qui Rogationum vocantur ante Ascensionem Domini, cibis quadragesimalibus transigerentur, prout id etiam cap. Rogationes dist. 3. de consecr. praeceptum exstiterat et in synodo hujus dioecesis sub Reverendissimo olim Nicolao Szelniczy Episcopo Zagrabiensi eadem abstinentia Clero et populo indicta fuit — — — — hortatur sacra Synodus fidelem populum, singulariter vero clericali charactere in sortem Domini vocatos — — ut eosdem lytaniarum & orationum dies, si non stricto et formali jejunio, ad minus abstinentia & delectu ciborum observare velint, habituri obedientia et ipso facti merito a Deo petitionum suarum respectum."[7]) Prema tomu imade naš direktorij primjetbu: „Hoc triduo, quo suadetur abstinentia etc." Osim toga naredio je isti sinod „*jejunium de praecepto*" na čast bl. Djevici zaštitnici biskupije riečmi: „nihilominus speciali hoc decreto ab omnibus Synodo praesentibus, gratissime acceptatur et constituitur, ut dies pervigilii festi Immaculatae Conceptionis ejusdem Sanctissimae Matris *jejunio de praecepto* ab omnibus regularibus utriusque sexus, in hac Dioecesi commorantibus, abserventur.[1])

5. Najveći post u crkvi katoličkoj je kvadragesimalni. Njega posveti svojim primjerom sam božanski Spasitelj. On mu je i početnik. Za to moli takodjer crkva u to sveto vrieme: Perfice quaesumus, Domine, benignus in nobis observantiae sanctae subsidium, ut quae Te auctore facienda cognovimus te operante impleamus. U istočnoj crkvi imade osim paskalne kvadragesime i neka predvečerja (nesteia), još tri veća posta, koja takodjer zovu kvadragesime — tessarakoste —. Prva od njih pada medju 1. Augustom do uključno 14. istoga mjeseca, druga medju 15. novembra do 24. decembra, a treća od nedjelje svih svetaca (1. nedjelja po duhovih) do 28. junija. (tessarakosta Bogorodičina, Božićna i Petro-Pavlova)[2]) Osim toga ostao je na istoku dugo u krieposti kanon, koji klerikom u višīh i nižih redovih deposicijom, a vjernikom izobćenjem prieti, ako nebi postili osim četerdesetice i u sriedu te petak. Ova disciplina ima svoj temelj na apoštolskom 69. kanonu, koj glasi: „Si quis episcopus vel presbyter vel diaconus vel cantor vel lector sanctam Quadragesimam Paschae aut feriam IV. aut Parasceven (t. j. petak) non jejunet, praeter quam si propter imbecillitatem corporis impediatur, deponitor, si autem laicus sit, a communione excluditor.[3]) Ovoj nešto strožijoj disciplini na iztoku nije se nikada oprla sv. stolica, dapače je i tražila, da se uzdrži, kada su ju god htjeli patriarsi ublažiti.[4])

6. U iztočnoj crkvi nije se postilo (polovično — nije bilo abstinencije) na dan subote, dapače je bilo to i zakonom zabranjeno. Tako čitamo u 66. apostolskom kanonu: „Si quis clericus inventus fuerit die Dominico jejunare vel *Sabbato* praeterquam uno solo, deponatur, si autem laicus, segregetur (sc. a communione)." I Ignatij kaže u jednom svojem listu: „Si quis Dominicam diem vel *Sabbatum*, uno excepto, je-

---

[1]) Sr. Baron. annal. 57. a. n. 199. sq., Bellarmin l. 2. de bonis operibus controvers.

[2]) Sr. Innoc. ep. 1.

[3]) Sr. Galland bibl. t. 4. Routh. reliquiae sacrae vol. III. p. 257. — [4]) Sermo 7.

[5]) Po starijoj disciplini do Leona Vel. i Gelazija bili su kvatreni postovi odredjeni na početak Marta, drugi ćedan Junija, treći ćedan Septembra i četvrti ćedan Decembra. Sr. Bellarmini: controv. de bon. operibus: Jejunium.

[6]) Controv. de b. operibus c. 20. — [7]) c. 4. II.

[1]) Constitutiones synodales Eccl. Zagrabiensis pag. 143. c. 4. III.

[2]) Sr. Kalendarium manuale auctore Nicolao Nilles S. J. Oeniponte 1879. pag. 230.

[3]) Sr. Migne Patrolog. graec. tom. 137. pp. 179—180.

[4]) Sr. Benedict. XIV. Allatae ad 26. jul. 1755.

junarit, hic Christi interfector est.[1]) Toj zabrani posta za subotu bio je povod u iztočnoj crkvi manikeizam i neki drugi heretici, koji su postili na taj dan, da se neštuje Stvoritelj, koj je taj dan odpočivao, a o kom su učili, da je sám zao i sve, što je stvorio. Kao uztuk proti ovim heretikom, da inovjerci nemisle, kako i crkva njim prija, bude zabranjen *jejunium* na subotu u mnogih stranah, kao što i u onih, gdje je živio Ignacij i gdje su subotu svetkovali kao i nedjelju.[2]) Zapadna crkva nije imala tih razloga dapače i protivnih proti Židovom, koji su subotu svetkovali kao dan veselja, a crkva imala je razloga žalostiti se, jer je taj dan Gospodin ležao u grobu. U znak te žalosti, kako su i apostoli tugovali radi smrti Gospodinove, uvela je crkva na taj dan post, odnosno abstinenciju. Na nedjelju nije bilo nikada posta ili abstinencije niti u zapadnoj niti iztočnoj crkvi[3]), isto tako ne na petak, ako nanj pada porod Kristov.[4])

7. Na trećem carigradskom saboru povelo se pitanje, da-li na četvrtak u velikom tjednu vjernike post veže, jer se u Africi zbilja u nekih pokrajinah na taj dan nije postilo. Sveti sabor odluči: „Nos Apostolorum ac Patrum traditiones insecuti definimus non oportere in quadragesima feriam quintam postremae hebdomadis solvere (sc. jejunium) atque totam quadragesimam contemptui habere.“[5])

8. Iz ovih kratkih povjestnih crtica vidimo, da je u katoličkoj crkvi bilo raznih disciplina glede postnoga vremena, dakako s obzirom na razne pokrajine, dapače i glede sati, koliko ih se ima na dan postiti. To vidimo već iz Ireneja, koj kaže da je ta *„varietas“* mnogo starija od njega i da je započela *„longe antea apud majores nostros.“* On kaže doslovce: Sed etiam de forma ipsa jejunii controversia est: alii duobus, alii pluribus, nonnulli etiam quadraginta horis diurnis ac nocturnis computatis diem suum metiuntur. Atque haec varietas non primum nostra aetate nata est, sed *longe antea* apud majores nostros coepit etc.[6]) Nu ipak je u crkvi obća disciplina uviek ta bila, da se je postilo na kvadragesimu, kvatre i na predvečerja nekih većih svetkovina, a uzdržavalo *„a carnibus“* na neke dane u tjednu: u zapadnoj crkvi već dosta rano na petak i subotu, a u iztočnoj na sriedu i petak.[1])

Po tom vidimo i to, da je u crkvi bila razlika medju postom i abstinencijom, što i današnja disciplina, u koliko nije ublažena dispenzacijom, luči.

(Dalje će sliediti.)

[1]) Ignat. ep. 8.
[2]) Sr. Iraen. haer. l. 1. cap. 20. seq., Epiph. haeres. 21 i 41.
[3]) Sr. gore spomenuti can. apost. 66. i Ignat. ep. 8.
[4]) Sr. c. 3. x. de observ. jejunii (III. 46.), koj u ostalom glasi: Respondemus, quod illi, qui nec voto nec regulari observantia sunt adstricti, *in sexta feria*, si festum Nativitatis Dominicae die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt, secundum consuetudinem ecclesiae generalis. Nec tamen hi *reprehendendi sunt, qui ob devotionem voluerint abstinere.* Honor. III.
[5]) Sr. conc. III. constantinopol. can. 29.
[6]) Apud Euseb. hist. eccl. 5, 24.

[1]) Bened. de synod. 11, 5. 2. 3. Liemke, Die Qudragesimal-fasten. Münch. 1853.

Tumač k obćemu gradjanskomu zakoniku.

Napisao *Dr. Marian Derenčin.*

(Ulomak iz kritike dra. K. Vojnovića u „Mjesečniku“ br. 9. 10. i 11.)

(Konac.)

Nemožemo se u svem složiti sa g. piscem u nekih pitanjih, tičućih se mjestnog ograničenja ženitbenoga zakona za katolike (str. 261—264). Dr. Derenčin drži, da bi bio „valjan brak sklopljen po Hrvatu u Parizu pred gradjanskom oblasti, ako mu se neprotivi koja zapreka kan. prava, koja ograničuje njegovu sposobnost, akoprem kanoničko pravo propisuje drugu formu vjenčanja.“ Ovomu mnenju protivi se očito §. 74. gradj. žen. zak., koji propisuje, da „austrijski katolički gradjanin sklapajući ženitbu u inozemstvu može obsluživati formalnosti propisane ili dopuštene po zakonih one države, samo da ove zadovolje uvjetom, zahtjevanim za valjanost ženitbe po kanoničkom zakonu katoličkom u državi gdje se sklapa ženitba.“ Ali u Francezkoj kanoničko pravo ne smatra ženitbom civilni brak sklopljen pred gradjanskom oblasti: dakle kad bi Hrvat katolik u Parizu sklopio civilnu tobožnju ženitbu bud s Hrvaticom, bud s Francezkinjom, njegov brak nebi bio valjan u Hrvatskoj. I prije konkordata, na temelju samoga II. poglavja gradj. zak. Unger je scienio[1]) „da kad domaći zakon nadovezuje zakonito sklapanje ženitbe na crkovno vjenčanje, ovo bi se imalo obaviti i u inozemstvu, premda inozemski zakon priznaje civilnu ženitbu. A to s razloga, što crkovno vjenčanje ne spada kako n. p. napovjed, u vanjske forme, nego sačinjava unutrnji uvjet čina.“ Dakle sada u samoj Austriji kad bi državljanin katolik, ili u obće sljedbenik vjeroizpovjesti, koja zahtieva crkovno vjenčanje, sklopio u inozemstvu samo civilnu ženitbu, njegov brak nebi bio valjan u Austriji.

Protivi se takodjer izričnomu propisu §. 3. gradj. žen. zak. mnenje g. pisca, da brak sklopljen u Hrvatskoj medju tudjincem i tudjincem ima se prosuditi „po do-

[1]) System, I. s. 210—2-o izdanje.

*

maćih zakonih samo onda, ako se nedokaže, da su se stranke pri sklapanju braka podvrgnule drugomu zakonu." Po tom dva Franceza u Zagrebu mogla bi zahtievati od načelnika grada, da ih civilno vjenča. Ali gore navedeni §. 3. gradj. žen. zak. čisto i bistro tomu se protivi kad veli: „Nesmije nijedan katolik ženiti se u cesarevini austrijanskoj drugačije nego držeć se svih propisa, što ih crkveni zakon ustanovljuje glede valjanosti ženitbe." Očevidno dakle taj §. derogira za slične slučajeve §. 36. gradj. zak., premda mi mislimo, da i u samoj Austriji, gdje je uzpostavljeno II. poglavje gradj. zakon. i obstoji tako rečena ženitba za nevolju (Nothehe), poraba §. 36. gradj. zakon. nesmije se tako daleko tjerati, da bi se narinula državi pravna ustanova, koja nije tamo priznata. Civilne ženitbe nema u svoj državi austro-ugarskoj; tudjinci dakle, koji bi htjeli sklopiti taku ženitbu kod nas, nebi imali ni zakona, koji takom ženitbom ravna, niti organa koji bi ga izvršio.

Razpravljajuć ženitbenu zaprieku preljuba g. pisac ističe razliku kako ju shvaća državni zakonotvorac u §. 67. g. z., koji se u bitnosti slaže sa §. 13. ž. g. z., a kako crkva u §. 36. naputka, te hvali „mudru ustanovu §. 67. gradj. zak., koja u ćudorednom i javnom obziru zaslužuje prednost pred ustanovami kanoničkoga prava o ženitbenoj zaprieci preljuba."

Čini nam se, da crkva nije zaslužila toga ukora, koja se je stoljeća borila, dok je mogla prodrieti u savjest naroda sa pravim pojmom preljuba, ograničenom po mosaičkom i po rimskom pravu na prekršaj vjere od strane same žene. Crkvi se ima zahvaliti što su i muž i žena podvrgnuti istomu zakonu, da drže ženitbenu vjernost, te pošto prvo u germanske narode crkveni pojam preljuba utro si put, vidimo Karla V. koji prvi opredieli u kaznenom zakoniku istu pedepsu za mužkarca preljubnika kao i za ženu preljubnicu. Pojam dakle preljuba, kako ga označuje §. 65. gr. zak., nije nikakav tvor državne, nego crkovne mudrosti. Ali drugo je preljub u sebi smatran, drugo je kao ženitbena zaprieka. Samo uvjeti, koji čine preljub po kan. pravu kvalificiranim, vriedni su skloniti zakonotvorca da učini od preljuba zaprieku. Prosti preljub a da nije s njim skopčano obećanje ili tvorno sklapanje ženitbe, ili umor sudruga u svrhu ženitbe, preljub dakle jednostavni, koji, da se poslužimo riečmi g. pisca, nije kadar probuditi nadu u prekršitelja bračne vjere, da će nakon razpusta svoga braka moći uzeti osobu, koja je predmet nedopuštene njegove ljubavi (str. 336), ostaje zločinstvo, koje zaslužuje kaznu, ali nema razloga da postoji ženitbena zaprieka, jer taki prosti preljubi nevode k ženitbi. Stoprv kad im predhodi ili kad ih usljedi ili prati (što je isto po kan. pravu) obećanje uzeti se, preljub radi o glavi obstanka ženitbe, — te je potrebito da zakonotvorac unapried osujeti svaku nadu krivca, da će moći obećanje ispuniti. A to obećanje u obće predmnieva se po kan. pravu, netom preživjeli suprug hoće da uzme osobu, s kojom je obćio.[1]) Vrlo je dakle praktična zaprieka preljuba, kako ju je ustanovilo kan. pravo i potiče iz poznavanja realnoga života, — dočim je nepraktična sa dvajuh gledišta onaka, kakvu ju je civilni zakon označio: prvo jer preljub, kad nije učinjen s obećanjem uzeti se, redovito se ograničuje na prelazno zadovoljenje strasti; drugo, jer sudbeni dokaz preljuba, kako ga zahtieva §. 67. gr. z. i §. 13. gr. ž. z, mal ne u totalitetu slučaja je nemogućan ili vrlo težak.

Nečini nam se pak da se grčko-istočna sjedinjena crkva odaljuje u onoj zaprieci od jezgre katoličkog prava, pošto po onoj sam preljub nije dostatan da postane zapriekom, nego ze zahtieva namjera „ut possit postea nubere illi quocum hoc peccatum commisit."[2]) Takodjer i conjugicidium biva uz istu namjeru zapriekom po kan. pravu grčko-istočne sjedinjene crkve.[3])

G. pisac stavlja si pitanje (str. 345) o zabrani „ecclesiae vetitum" — „quid juris" ako bi papa kakvu ženitbu zabranio pod pretnjom ništetnosti, ako joj inače nestoji na putu razkidajuća koja zaprieka kanoničkoga prava, sadržana u naputku? Za taj slučaj scieni Dr. Derenčin, da bi svjetovni sudac imao smatrati ženitbu valjanom, pošto ima crpiti ustanove kan. prava jedino iz naputka. Ovo njegovo mnenje protivi se smislu §. 67. naputka, jer ako ovaj priznaje biskupu pravo zabraniti radi zamašnih razloga ženitbu, kako nebi se to pravo priznalo papi, iz kojega potiče vrelo svake jurisdikcije pojedinih biskupa, i koji je kao pastor supremus ovlašten izvršivati u svakoj diecezi vlasti dotičnoga biskupa? Analogija dakle §. 67. naputka bila bi dostatna svjetovnomu sudcu, da poštuje zabranu pape. Ali sva ratio legis ženitbenoga zakona od 8. list. 1856. nalagala bi mu tu istu dužnost, jer o valjanosti ženitbe medju katolici jedino može duhovni sud izreći osudu (čl. X. Konkordata, §. 3. gr. ž. z., i §. 69. naputka). Takovi slučajevi pako su izvanredno riedki, malo kad se spominju, a stoji u tradiciji svete stolice vazda postupati u dogovoru sa svjetovnom vlasti, kad obstoji medju jednom i drugom tako svečani ugovor kako je konkordat.

Liepo razpravlja g. pisac (str. 453, 454) ženitbenu zabranu katolicizma, i podpuno dokazuje da najnoviji ženitbeni i interkonfessionalni zakoni, stvoreni za zemlje zastupane u carevinskom vieću, nisu preinačili ustanove §. 111. gr. z., dakle da ostaje i sada nerazriešiv brak s početka mješovit (medju katolici i akatolici), ili koji je postao takovim nakon sklopljene ženitbe, pak makar jedan suprug prešo u bezvjerstvo.

G. pisac usporedjuje propise gr. zak. (§§. 112-114),

[1]) Philipps — Lehrbuch des Kirchenrechts, II. Abtheilung — s. 1056. (Izdanje 1862) — Schulte Handbuch des Kath. Eherechts — 1855 — s. 312, 313.

[2]) Papp Szillagy o. c. s. 461, 462.

[3]) Papp Szillagy o. c. ibid.

i gr. žen. zak. (§§. 23—27) s onim naputka (§. 246-251) te tvrdi (str. 461. in notis), da prvi pružaju veću sigurnost, nego neizvjestni kanonički propisi §. 246. naputka, po kojem, ako preživjeli suprug iznese samo okolnosti, koje su vrstne poroditi moralnu izviestnost da je drugi suprug umro, župnik ima ga opomenuti, neka se ponajprije obrati na državnu vlast, koja ima većih sredstva za izsljedivanje čina, i kojoj pripada izdavati proglašenje smrti u obziru posljedica gradjanskih. Navadja g. pisac primjer biskupa senjskoga, predšastnika današnjega, koji je dozvolio, da sklopi novi brak supruga čovjeka, o kojem se je moglo jedva šest mjeseci držati da ga je nestalo. U ovom slučaju držimo, da je biskup senjski prekršio §. 249. naputka, po kojem u slučaju, da sud crkveni scieni da proti iznovičnoj ženitbi neima zapreke, ima to priobćiti višjemu sudu zemaljskomu, medjutim „ad conjugem nullam dirigat communicationem, antequam mortis declaratio relate ad effectus civiles firma consistat.“ Upitni biskup u slučaju o kojem se radi, netom se osvjedočio o smrti izčeznula supruga, nije smio još dozvoliti da se sklopi brak, nego prijaviti slučaj banskom stolu, da ovaj po nadležnom sudu dade povesti postupak o proglašenju smrti izčeznula supruga. Medjutim o svojoj odluci nije imao ništa priobćiti živomu suprugu, nego počekati dokle bude gradjanski sud svoj postupak dovršio, i stoprv kad bi dotična odluka stigla, te bila povoljna, mogo je odrediti župniku da molitelj može stupiti u novi brak. Uprkos tomu prekršaju zakona od strane crkovnoga suda, novi brak je valjan, kako to dobro opaža g. pisac, ali supruzi imali su podpasti pedepsi predvidjenoj po §. 507. kaz. zak. (§. 35. gr. ž. z).

Što se tiče vriednosti propisa naputka predmet je tako važan da bi zaslužio posebnu raspravu. Opaziti ćemo, da i na ovom polju državna i crkovna vlast tako su udesile svoje odnošaje, da jedna dolazi u pomoć drugoj, kako bi se izvan sumnje stavila smrt izčeznula supruga. Crkvi je stalo najviše do materialnog dokaza smrti, i s toga njoj nije dostatna ona predmnieva smrti, kojom se zadovoljava gradjanski sudac (§. 247. nap.), te crkovni sud uprkos proglašenoj smrti može ne dozvoliti novi brak.[1]) Za taj slučaj sukoba medju svjetovnom i crkovnom oblasti, našlo se je vrlo shodno sredstvo izravnanja. Naime vrhovno sudište gradjansko ima pravo zahtievati, da se u tom slučaju druga molba crkovna očituje. Potvrdjuje-li ova osudu I. molbe crkovne, — vrhovno sudište gradjansko odbija molbu preživjeloga supruga. Nisu li dvie molbe crkovne složne, treća crkovna molba izreći će konačnu osudu, koje se ima držati vrhovni gradj. sud (§. 27. gr. žen. zak.). Za obratni slučaj, da gradj. sud odbija proglašenje smrti, a crkovni drži da je ova dokazana, isti bi se postupak držao. „Sa ovimi različitimi osudami, veli Nardi[1]), postizava se taki stupanj sigurnosti (o smrti ili o življenju izčeznula supruga), koliko se može više zahtievati. Konačno izvršenje ostaje u rukuh države, a dok se ono ne obavi, nije slobodno suprugu novi brak sklopiti.“ — In summa summarum u slučajevih, da usljed izčeznuća jednoga supruga drugi hoće da novi brak sklopi, crkovni sud ne smije nigda dozvoliti ga prvo nego gradjanski sud nije svoju osudu izreko o sbivšoj se ili nesbivšoj se smrti izčeznula. Samo što crkovni sud nije vezan na civilnu osudu, te mu pripada o slučaju konačna rieč, a to razložno, jer pošto je on nadležan suditi, da-li obstoji ili ne, impedimentum dirimens još trajuće ženitbe, — on sam ima i suditi, da-li izčeznuli suprug živi ili je mrtav.

Držao sam za shodno malo obširnije pregledati ovaj dio „Tumača“, koji razpravlja tako važnu stranu gradjanskoga zakona, a nastojao sam svoju dužnost obavit služeć se onom slobodom kritike, koja često kod nas ne vrši svoje zadaće, jer pristrano ili posvemašno odsudjuje ili hvali književna djela. Taki pako neutrudivi predstojnik, pronicavi i svestrano izobraženi pravnik, kakav je g. dr. Derenčin, može mirno podnositi svaku bezpristranu kritiku.

Viestnik.

Zagreb. Prošle subote (13. o. mj.) čitao je uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup sv. misu na trgu Jelačićevu, da zahvalimo Bogu, što nas je od užasnije još nesreće oslobodio, pak da ga prosimo, neka nam se smiluje i u buduće nas poštedi. Službi Božjoj prisustvovaše preuzv. gg. ban grof Lad. Pejačević, barun Fr. Filipović ministri Kémeny i Bedeković, odsječni predstojnici jedne i druge vlade s ovdje još prisutnim činovničtvom i mnogo puka, duhom slomljenoga, srdcem skrušenoga, koji je dobar diel ovelikoga ovoga trga dubkom napunio. Prije sv. mise progovorio je preč. g. dr. Antun Kržan zanosno sliedeće slovo:

„Velika je i užasna nesreća snašla, dragi kršćani, grad Zagreb, koja je potresla svaku dušu i sa žalostju napunila svako srce. Nesreća, od koje se snebiva najjači duh, od koje svisne i najhrabrije srce. U tolikoj nesreći, biedi i nevolji traži svaki pomoć i utjehu, svaki gleda, tko će osušiti suzne oči, tko će izcieliti razcviljeno srce, tko okriepiti od užasa razklimano pouzdanje, te povratiti

[1]) Ovaj postupak crkovnog prava obara pravnu predmnievu smrti, koju tako odriešito pobija Unger, a ne poznaje „Code Napoleon“ (art. 115—138), niti oni zakonici koji ga, kako Belgijski i Badenski, sliede. Sudac po ovih zakonicih može proglasiti izčeznula samo odsutnim. Francezki zakonik još je strožji od kan. prava, koje zahtieva moralni dokaz smrti izčeznula, da se može preživući suprug opet vjenčati, — dočim onaj ne drži da je riešena ženitba očitovanjem odsutnosti (čl. 139 — Rogron, Code Civil — Bruxelles 1851, str. 47). „En admettant même l'opinion des auteurs, qui veulent que l'absent soit presumé mort, cette présomption est impuissante pour jamais compre, un contrat aussi important que le mariage.“ Ovako Rogron kod tumačenja čl. 139. Code Civile.

[1]) Dir. matr. cat. pag. 334.

mir i pokoj duši. Kršćanska i bratska ljubav, koja nas veže i spaja u jednu zadrugu, jest bez dvojbe ona velika kriepost, koja u tako užasnoj nesreći nosi u svom krilu pomoć i utjehu, gdje svikolici i najviši i najniži, malo i veliko uzajamno jedan drugoga tješi, jedan drugomu bratsku ruku pruža, jedan s drugim nevolju dieli, da svaki laglje snosi užasnu nesreću, koja je svekolike stigla. I ova se je kršćanska, bratska ljubav očitovala u ovih nesretnih danih medju nami u tolikoj mjeri, da vam, dragi kršćani, na čast služi, a bit će ubilježena u knjizi vječnoga života. Ali ova velika kriepost, koju je sveta krv sina božjega učvrstila i medju sve narode razširila, sama po sebi nije dovoljna, da nas utješi, da nam u tolikoj nesreći opet zadahne podpuno pouzdanje, da u većoj mjeri umanji biedu i žalost, te opet povrati žudjeni mir duši našoj.

Sjetimo se u toj velikoj nevolji, kršćanin nosi na čelu žig vječnosti i veže svoje ufanje na obale neumrlosti. On nepovjerava svoj život sliepomu slučaju, on nespaja sreće svoje s taštimi sanjami čovječjega srca, on netraži utjehe od jutarnje rose i sunčanih zraka. On nezdvaja, kad zviezda zemaljske sreće potamni, kad mu pogibelj prieti, kad ga nevolja tišti, nesreća progoni, žalost izjeda. On živi, ali zna, zašto? A on živi, ali zna kako? On pod okriljem svemoguće ruke božje na biesnećem moru života uz sve pogibelji, težkoće i nesreće, kad potresi uzljuljaju površinu zemlje, kad se kuće lome, kad se sve ziblje, tare, bori, hrva, šušti, šumi, krši, huji buči, vika krika — sigurno brodi u luku vječnoga mira, te već s daleka pozdravlja zlatne vrške nebeskoga Siona, gdje se Bog, koj stanuje u nepristupnoj svjetlosti, za nagradu odkriva svojim izbranim, te ih napaja neizkazanim blaženstom. Čujte, dragi kršćani, danas, kad vam neizkazana žalost srce izjeda na vašu utjehu uzvišenu istinu, koja nam ima uviek pred očima lebditi, na koju nesmijemo nikad zaboraviti, da svemoguće nevidljivo oko božje bdije nam nami, da nas svemoguća ruka božja ravna i vodi k skrajnoj svrsi. Sve nas sjeća, sve nas opominje, sve nam odkriva, a napose ovi užasni potresi, Boga, početnika svega dobra i svake milosti, koj sav sviet svojim veličanstvom obasjava, svojom nazočnostju napunjuje, svojom dobrotom usrećuje, svojom ljubavju ugrieva, svojom moći uzdržaje i podpomaže.

Premda je Bog nevidljiv po svojoj naravi, te stanuje u nepristupnoj svjetlosti, to ipak nije ništa jasnije našemu duhu, ništa nije bližje našemu srcu, ništa neosjećamo živahnije, nego da Bog sve uzdržaje, ravna i podpomaže, da svi stvorovi njegovo ime navieštaju, njegovu dobrotu i ljubav odkrivaju, njegovu moć i slavu veličaju. Ništa nije za nas sigurnije, da Bog nije bezbrižan gledalac muka i nevolja, nehajan pratilac našega života.

On je svjetlo duše naše, utjeha u nevolji, obrana u pogibelji; pomoć u borbi. On čisti, što je okaljano, on oživi, što je osušeno, on cieli, što je ranjeno. On nadahne dobre misli, on pobudi spasonosne dobre želje, on opominje i kori griešnike, a kriepi i tješi pravednike. Zato punim pravom vapi prorok David: **Bog je naše utočište, u Boga se ufam.** (Ps. 61.)

Jednostavno ali vrlo liepo dovodi vječna Istina ovu uzvišenu nauku svete vjere naše k srcu, kad veli u svetom pismu: Pogledajte na ptice nebeske, kako nesiju, niti žanju, ni sabiru u žitnice, pa ih otac vaš nebeski hrani. Niste-li vi mnogo pretežniji od njih? Pogledajte na ljiljane u polju, kako rastu, netrude se, niti predu; a kažem vam, da se ni Salamon, u svoj slavi svojoj neobuče kao jedan od njih. A kad travu po polju, koja danas jest, a sutra se u peć baca, Bog tako odieva, a kamo-li vas malovjerni? (Mt. 6.)

Jest, ona ista svemoguća dobrota božja, koja sunce i bezbrojna ogromna nebeska tjelesa u miru i slozi ravna na bezkonačnih stazah, koja daje svjetlo zviezdam na svodu nebeskom, koja valove morske uz stare obale veže, koja i najsilnije potrese uzdržaje, koja se sjeti biljke na osamljenoj pećini, te joj donosi kap jutarnje rose, koja neuzkrati skromnomu cvietu sunčanih zraka, koja hrani ptice nebeske i odieva ljiljane u polju; ova ista svemoguća dobrota božja, kao što nas uvjerava sveto pismo: polaže djetešce na majčina prsa, te gleda, da nogom neudari o kamen, čuje vapaj siromaka, vidi suze udovice, i broji njezine uzdahe. Čuje — čuje — skrušene molitve zagrebačkih gradjana, koji se suznim očima danas k njemu utiču.

Liepo veli sveto pismo: Što je čovjek, da ga mnogo cieniš, i da mariš za nj? Da ga pohodiš svako jutro, i svaki ga čas kušaš? (Job. 7.)

Ovim riečim vjeruju i oni, koji ih nisu čuli, koje nije natopila krv Sina božjega,koji nisu vidjeli Boga od neizmjerne ljubavi i dobrote na križu umrieti. Ova uzvišena istina, da Bog sviet uzdržaje, ravna i k cilju dovodi, da u svemogućih rukû božjih ljudski život počiva, tako je stara, kao što je ljudski rod na zemlji, te sadržaje najodličnije, najmilije i najnježnije baštinstvo čovječjega uma i čovječjega srca. Ta on svojim očima gleda, kako sva bića od praška, kojim vjetar pomeće do Cedra libanskoga, nisu drugo, nego hvalospev mudrosti, moći i dobrote božje.

Svi nam stvorovi jednoglasno propoviedaju:

On je Bog, a mi smo djela njegovih ruku; mi smo od jučer, a on je vječan, mi smo ograničeni, a on neizmjeran; mi smo odsjev njegove neizmjerne ljepote, veličine i slave. Svi živimo, ali obstojimo i živimo od njegove dobrote i milosti. Ako mi danas živimo poslje tolike nesreće, poslje užasnoga potresa, jer nam on život daje i uzdržaje. Spomeni se dakle danas, izabrani puče božji, da tvoj Bog jošte živi, da nije na te zaboravio, niti svojih milostivih očiu od tebe odvratio.

Spomeni se danas u tvojoj nesreći, da onaj Bog, koji iz ništa stvori sav sviet, koji razsvietljuje zviezde nebeske i miri valove morske, suzdržaje potrese, koji

diže cedre libanske i osamljenoj biljci život podaje, da i tebe noši napisana na svamogućih rukuh svojih. Spomeni se, da on Bog, koj vrebcu pristanište daje, ptice nebeske hrani, i ljiljan u polju tako liepo odieva, da i tvoje suze vidi i uzdahe broji.

Spomeni se, izabrani puče božji, da onaj Bog, koji stanuje u nepristupnoj svjetlosti, pred kim angjeli svoje lice pokrivaju, koji svojim veličanstvom nebesa napunjuje, on je svjetlo duše tvoje, utjeha u nevolji, obrana u pogibelji, pomoć u borbi, nagrada za sve muke, koje si pretrpio ovih nesretnih dana iz ljubavi prama njemu.

Spomeni se danas, izabrani puče božji, da te onaj Bog zove, čijoj milosrdnosti neima kraja, koj se skrušenoj Magdaleni smilova, koji razbojniku na križu molećemu oprosti, on te zove: Dodjite svi k meni, koji ste obterećeni i ja ću vas okriepiti i naći ćete mir duši svojoj. Srce mi je puno žalosti, gorkosti, te neimam dovoljnih rieči, da vam predstavim, koliko je milosrdje i dobrota božja i u ono vrieme, kad njegova neizmjerna mudrost dopušta, da nas snadje tolika nesreća, koju smo pretrpili ovih nesretnih dana. Zato svratimo naše suzne oči k nebesam, k Bogu početniku svega dobra i svake milosti, te poniznim skrušenim srcem vapimo s prorokom Davidom (Ps. 89.): Gospodine, ti si nam utočište od koljena do koljena. Prije nego se gore rodiše i sazda se zemlja i vasiljena, i od vieka do vieka, ti si Bog. Ti povraćaš čovjeka u trulež, i govoriš, vratite se sinovi ljudski! Jer je tisuća godina pred očima tvojima, kao dan jučerašnji, kad mine. Mi smo kao trava, koja u jutro cvate i uvene, u večer se pokosi i osuši. Jer nas nestaje od gnjeva Tvojega. Stavio si nepravde naše preda se, i tajne naše na svjetlost lica svojega. Povrati se Gospodine! oprosti nam nepravde naše i smiluj se nama. Amen. —"

Liepo izrečeno slovo ovo palo je na tlo pripravljeno. Ono, pa ganutljiva glasba pod sv. misom mnogu je suzu izmamilo, mnogi je uzdah i pobožnu molitvu poslalo pred priestol Svevišnjega. Umireni, njekom nebeskom utjehom razblaženi vratismo se s toga mjesta puni uzdanja u dobrotu i milosrdnost Božju.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbi kup odputovao je u subotu na svoje imanje u Gradec, da si oporavi narušeno ponješto zdravlje. Boležljiv već prije u cielom svojem gradu nije imao poslje potresa sgodne sobice, da u njoj boravi. Pošto je dvor u Gradcu skoro posve ciel ostao boraviti će ondje uzoriti gospodin sve dotlje, dok mu se priredi ovdje u gradu barem koja soba za stan.

— G. Matija Rihtarić, do sada kancelista u nadbisk. pisarni imenovan je c. kr. vojnim kapelanom, te je poslan kao takav u Zadar.

— Za vrieme velike kušnje, kojom nas je posjetio Bog Gospodin dopušta duhovno poglavarstvo, da kod svete mise možemo uzeti colectu „Temporeterrae motus", koja je medju raznimi molitvami na 15. mjestu.

— Nesreća, koja je stigla naš grad i bližnju mu okolicu s potresa od 9. o. mj. dojmila se je jako svakoga, koji ju je doznao, te se već s mnogih strana i činom i riečju gleda, kako bi nam što laglje snositi bilo veliku ovu nesgodu. Blago srce milostivoga vladara našega prvo je zadrhtalo s naše tuge, pak je preuzvišenomu banu našemu i sućut izreklo i svotom od 10.000 for. u pomoć nevoljnikom priteklo. Vlada ugarska i narod preko svoga jednoga i drugoga zastupstva jednako nas tješi, ter će se i tu u svaku ruku nastojati, da se pribere štogod za stradalnike naše. Isto tako počelo se je raditi i u drugoj poli monarkije naše, gdje će njeki učenjaci na korist potresom nastradalih držati javna predavanja. Od članova prejasne kuće priposlat je blagoizvolila Nj. Visost nadvojvoda Josip i prejasna mu supruga gospodja Klotilda 2000 for. Vukovarski vlastelin Dragutin grof Eltz darova 2500 for. Razni listovi što magjarski, što njemački počeše sakupljat prinose, ter se kod njekih pribralo i više tisuća. I naši domaći gradovi se dižu. Sisak odredi 2000 for., a Petrinja odluči žrtvovat 500 for., dočim se je u Varaždinu ustrojio odbor gospodja, koji će u istu svrhu djelovati. Vanjsko ovo revnovanje liep je dokaz, koliko je naš narod i glavni mu grad stranomu svietu u volji. Nu nam se nije toliko zanašat na sviet vanjski i tudju pomoć, koja je i onako prema nesreći našoj tek kapljica u moru. U nas samih mora biti žilave snage, da nadjemo sredstva, kako ćemo se svojom mukom i trudom svojim na noge pridizati, kako smo se i do sada u svem dizali i držali. Kušnja je velika, kojom nas posjeti Bog, al njegova će Božanska dobrota pomagat nas pokažemo-li se te dobrote vriedni. Naše vrhovne glave pokazaše nam do sada, kako nam se ni za tren nije izgubiti, nego triezna i hladna duha blažit razsrdjenu ruku Božju.

— Tužno-li je danas hodati ulicami grada Zagreba! Nigdje mjesta, kamo biš podignuti mogao oko, da se naužiješ ljepote prestolnice naše. Vanjsko lice kuća nagrdjeno, krovovi probušeni, dimnjaci porušeni, tornjevi po kućah Božjih razpuknuti, nakrivljeni. A ljudi? S lica im čitaš duboku bol, koja im neda govoriti o drugom, van o našoj nesreći, a i taj govor začinja i kod mužkaracah po gdjekoja suza. Uha nam ne razblažuje ni umiljata glasba, ni skladan poj, ni vesel smjeh: tek udarci raznih majstora s krova skoro svake kuće ozvanjaju nad Zagrebom. U crkvu Božju zove nas najmanje zvonce kod sv. Marije, a na pozdrav Gospe sjeća ponajveći diel grada jedino zvono sv. Marka. Drugud veća zvona zamuknuše, pak si tiho tihomce mrtve sprovadjamo. U noći ne svietli nam plin, a uzburkana zemlja ne dade nam već osam dana ni jedne skoro mirne noći. Sugradjani nas na tisuće ostaviše, te tako mnogomu presuši dobro vrelo nuždnomu dohodku. Težka, doista teška snašla nas je nesreća, ter bi i mi danas Jeremijinu tužaljku nad Zagrebom zabugariti mogli. Nu razmislimo, ne bi-li još najistinitije mogli kazati s prorokom: „Facti sunt hostes ejus (Zagrabiae) in capite, inimici ejus locupletati sunt, *quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem ini-*

quitatum ejus...“ Ta kako svjetkujemo nedjelje i blagdane? Koliko marimo za zapovjedi crkve Božje u obće, a za one o postu i godiš. izpovjedi na pose? Kako pazimo na mladež i kako ju uzgajamo? Kako se dojimlju duše naše bogumrzke kletve svega, što nam najsvetije biti mora, koje zavladaše bi reći cielim narodom: gospodinom i seljakom, mužkarcem i ženom, starcem i mladićem? Kako vršimo dužnosti striliša našega? Dizasmo se, da skinemo jaram Gospodinov sa sebe, da razkinemo verige njegove. Junačenju našemu on se nasmjehnu i silam svojim tek malo popusti, pa gle, kako smo mali majucni svi do jednoga! Svjestni si toga u podpunoj poniznosti skrušeno recimo: Razsrdio si se na nas oštro i odbacio si nas od sebe. Ne zaboravi nas za uviek. Ne ostavi nas na dugo. Obrati nas Gospodine k sebi i obratit ćemo se: ponovi dane naše, kakvi su prije bili!

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup darovao je nastradalim s potresa 1000 for.

— U sjednici našega sabora od 10. studenoga upravio je preč. g. kanonik Josip Lehpamer na preuzv. g. bana sliedeću vrlo znamenitu interpelaciju: „S razloga, što su oblasti napustile bditi, da se u Hrvatskoj i Slavoniji obdržaje naredba postojaloga c. kr. namjestničtva ddo. 3. svibnja 1858. o vanjskom svetkovanju nedjelja i blagdana, premda je ista ova naredba dosti popustljiva, te jošte postoji u krieposti, nebudući nijednom drugom izmienjena;

s razloga, što se usljed toga nehajstva po nedjeljah i blagdanih u javnih uredih i za trajanja službe Božje ureduje, naročito pako po odredbi same kr. zem. vlade boginje ciepe i docieplјuju, te tako i činovnikom i narodu indirektno prieči, da nepohadjaju službe Božje;

s razloga, što se je povrh toga uobičajilo još i to: da su po nedjeljah i blagdanih čitav pred podne, osobito po gradovih i trgovištih otvoreni dućani, — da se dovaža i odvaža roba, drva, svakovrstne plodine i surovine uprav tako kako i po djelatnicih;

s razloga, što se otim običajem svietu trgovačkomu i obrtničkomu, pak i seljačtvu daje povod i prilika: da prekršuju 3. zapovied Božju, te 1. i 2. zapovied crkvenu, a radi ovakove uvriede neizmjerno svetoga i pravednoga Veličanstva Božjega narod i domovina naša mjesto blagoslova Božjega svakovrstnih kazna zaslužuje;

s razloga, što ovakovim načinom života ni činovničtvo, ni trgovački i obrtnički sviet, a niti seljačtvo naše nedospieva na to, da se s jedne ruke užije potrebna za zdravlje počinka, s druge pako ruke da se u crkvi okoristi naukom i svetili Božjimi te uči poznavati i vršiti dužnosti svoje prama Bogu, prama sebi, prama iskrnjemu, prama poglavarom i podložnikom, prama domovini i družtvu čovječjemu;

s razloga, što ovako istine, zapovjedi i prepovjedi te svetila nebeska, u crkvi kršćanskoj po spasitelju svieta ostavljena, prestaju blagotvorno djelovati na um, srce i volju ljudsku, pak se ljudi, po naravi više skloni na zlo nego na dobro, povadjaju za bludnjami, za sebičnošću i strastmi, s ovih uzroka pako sve više propada život obiteljski, a radja se proletarijat i pauperizam, ponestaje gradjanskih krieposti, a rasto u groznom razmjerju broj prekršaja i zločinstva, pune se strahovitom progresijom robijašnice, ubožnice, bolnice, ludnice, iztražni zatvori i kaznione, — prieti bankrot ne samo imetku nego i ćudoredju;

s razloga, što sve ove istinite činjenice najstrožijom osbiljnošću svakoga domoljuba, a napose kr. zem. vladu i sabor opominju, da je skrajno doba, te se prietećoj pogibelji stane na put tako: da se Bogu gospodaru neba i zemlje u domovini našoj uzpostavi čast i slava, oskvrnućem nedjelja i blagdana njegovih povriedjena, crkvi pako njegovoj da se svetkovanjem nedjelja i blagdana dade prilika vršiti misiju onu, o koje blagotvornosti svjedoči povjestnica minulih 18 sto godina —

s ovih razloga čast mi je na preuzv. g. bana upraviti ovu interpelaciju:

1) Je-li Preuzviženosti Vašoj poznato, da su javne u domovini našoj oblasti kako u Zagrebu tako i po cieloj domovini napustile bditi te biva svetkovanje nedjelja i blagdana oskvrnjivano uredovanjem u javnih uredih, te naročito ciepljenjem i docieplјivanjem boginja, prevažanjem tereta, robe i plodina na javna tržišta, trgovanjem i sajmovanjem i kod župnih crkvenih svečanostih, i tako da se činovničtvo, sviet trgovački i obrtnički pak i seljačtvo odvraća od pohadjanja službe božje, nauka kršćanskoga i primanja svetila na materijalnu i moralnu nesreću svoju?

2) Ako jest to sve poznato, je-li voljna Preuzvišenost Vaša sporazumno sa ordinarijati domovine naše uzpostaviti dostojno vanjsko svetkovanje nedjelja i blagdana?“

Književno družtvo sv. Jeronima.

Učiona pučka u Seocih župa Novokapelačka. Luetić Marko pok: Marijana, c. kr. cestin majstor u Župi u Dalmaciji. Grančić Filip, svećenik u Spljetu. Svela Ljudmila, učenica III. razreda u Brodu na Savi. Brkić Josip, ratar. Borovečki Stjepan, ratar. Borevkić Vera, djevojka. Brkić Mato,, ratar. Brkić Marija, djevojka. Brkić Anka, kći Antuna iz Gornje Vrbe. Mirković Gjuro, gimnazijalac iz Ruščice, sada u Osieku. Mirković Simo, ratar iz Ruščice. Pomazan Ivan u Tinjanu u Istri. Matijaća Bartul, učitelj u Račišću na otoku Korčuli u Dalmaciji. Stojanović Florijan, u Babinojgredi kb. 497. Lalošević Ivan, u Osieku. Begović Mar., učen. u Djakovu. Valentić Kata, Bubaš Jan., Katkić Fr. u Bosiljevu. Pučke uč. u Gjurmancu, Jesenju i Radoboju. Stanković Jan. u Novomgradu. Penić Slavolj. Ivanko učenik IV. razreda kb. 11. u Krašiću. Brebrić Nikola, učenik IV. razreda u Krašiću. Maić Martin, ckr. kot. oružnički stražmestar u Korčuli u Dalmaciji. Knjižnica gimnazijalnih učenika u Zagrebu. Učiona u dolj. Tuzli, Soli. Doma Sofija, učenica III. razreda u Virovitici. Čižmek Petar, crkveni šekutor na Selih kod sv. Kate. Tkalac Franjo, učenik II. razr. u Terputcih.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 48. U Zagrebu, 25. studena 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot., a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

O crkvenom postu.

(Dalje.)

9. Osim odredjenoga i ustanovljenoga vremena, nuždno je, da se zadovolji crkvenomu postu: jednom samo *do sita* se najesti i *uzdržavati se od mesa* i drugih nekih zabranjenih jela. To je crkva uviek čvrsto držala i učila. Dakako duh i svrha crkvenoga posta još se bolje postigava, ako uzdržavanje „*a carnibus*“ uključuje i uzdržavanje od nesavršenosti, navlastito griešnih požuda. Na to sjeća i sv. pismo[1]) i crkveni učitelji. Liepo sbori o tom sv. Krizostom, Augustin i Leon Vel.[2]) osobito posljednji, kad kaže: Non enim in sola abstinentia cibi stat nostra summa jejunii, aut fructuose corpori esca subtrahitur, nisi mens *ab iniquitate revocetur et ab obtrectationibus lingua cohibeatur.* Sic ergo nobis edendi est castiganda libertas, ut etiam *aliae cupiditates* eadem lege frenentur. *Mansuetudinis et patientiae, pacis et tranquillitatis hoc tempus est: in quo exclusa omnium contaminatione vitiorum, perpetuitas nobis est acquirenda virtutum.* Što se jela samih tiče, koja se brane na dan posta i abstinencije, o tom odlučuju stranom crkvene odluke, a stranom pripušten običaj i dispenzacije. O posljednjih govoriti ćemo poslje. U iztočnoj crkvi dopuštena su u uzkrsnoj kvadragesimi samo *suha postna jela.* To je odredio već laodicejski sabor (polovicom četvrtoga vieka) u 50. kanonu riečmi: „Oportet totam quadragesimam jejunare vescentes aridis.[1]) Isti kanon bi protegnut u nekih pokrajinah i na sriedu i petak.[2]) Prama tomu brani se kao nepostno jelo u kvadragesimi ulje, riba, sir, mlieko itd. te isto vino.

U zapadnoj crkvi prestala je već rano razlika medju suhim i nesuhim postnim jelom, te se uzimlju postna jela bez ove razlike. Postno jelo je svako osim „*carnes animalium in terra quiescentium et respirantium et quae ab eis procedunt, sicut lacticinia ex gressilibus et ova ex avibus.*[3])“ Prema tomu su nepostna jela mlieko, sir, maslac i jaja. Nu valja u tom paziti na običaj. Jer gdje je običaj nejesti ova jela, tu takodjer i veže, za to i odsudi Aleksander VII. izreku (32.): „Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova et lacticinia in Quadragesima obliget.“ Gdje je protivan običaj, može se ovaj sliediti. Tako se u nas nesmatraju kao nepostna jela „ova i lacticinia“ i meso riba, dvoživaca, mehkušaca, i nekih ptica, koje više na vodi nego-li na kopnu žive, a takove su liske (Wasserhünchen) i neke patke, (u nas one crnih nogu). Penitenciarija odluči ipak, da se meso triuh posljednjih vrsti životinja nesmije jesti zajedno s ribami.[4]) U ostalom mogu i biskupi „vi facultatum quinquennalium“ dati dispensaciju „super esu lacticiniorum et ovorum.[5])“

U prvo doba uzdržavali su se kršćani na postne dane od vina i drugih opojnih pića, nu po današnjoj disciplini poprimljeno je poznato načelo: „Liquidum non frangit jejunium.“ Sv.

---

[1]) Tob. 12, 8; Is. 58, 3; Jer. 14, 12; Zach. 7, 5.

[2]) Chrys. hom. I. de jejun. Aug. ll. cc. i Leo serm. 42. c. 2. Srav. još ep. spuria Ignat. ad Philipp. c. 13. Origen. in Levit. hom. 10. n. 2. — gdje se medju ostalim kaže: Jejunia ab omni peccato, nullum cibum sumas malitiae, nullas capias epulas voluptatis, nullo vino luxuriae concalescas. Jejuna a malis actibus, abstine a malis sermonibus, contine te a cogitationibus pessimis, nolli contingere panes furtivos perversae doctrinae cet.

---

[1]) Sr. Hefele: Conciliengeschichte 6. §. 93. str. 507—508.

[2]) Sr. Theodor. Balsamon: Migne tom. 137. pp. 177—178 i 1407—1410

[3]) S. Thomas II. 2. q. 147. a. 8. ili po jednom poglavju u dekretalih: „carnes animalium“ i „quae sementinam carnis trahunt originem“ c. 6. §. 1. D. 4.

[4]) Sr. Pruner: Moraltheol. II. str. 386. i Gury in append.

[5]) Sr. toč. 19. f. quinq.

Alfonso opaža dobro, da se pod „liquidum" razumieva ono, što se po obćenitom shvaćanju može nazvati p i ć e m a n e j e l o m[1]), a u nas se smatra pićem kava, čaj i čokolada, ako je u maloj mjeri uzeta u vodu, isto valja i za kavu i čaj, da neuzme mnogo šećera, jer se tada smatra već kao jelo.

10. Napokon, prije nego što prodjemo na dispensacije crkvenoga posta i uzdržavanja od mesa u naših pokrajinah a napose u našoj nadbiskupiji, valja nam nešto spomenuti o podnevnom obroku i večerici postnoj. Po staroj disciplini uzeli bi kršćani većinom samo jedan obrok do sitosti i to na večer. Nu tečajem vremena zaveo se je u crkvi obćeniti običaj, koji je i sama crkva odobrila, da se refekcija uzimlje o podne, a dopušta na večer manji obrok. U ostalom taj se red može i okrenuti, ako je gdje taj običaj, ili ako to zahtievaju osobiti razlozi i okolnosti.[2]) Kolikoću večerice postne označuje sv. Alfonzo te kaže, da nesmije biti veća od osam uncija.[3]) U više pokrajinah kao i u našoj pripušten je običaj, da se manji obrok uzimlje i u jutro, a kako moraliste uče nesmije biti veći (moralno) od četvrtine večerice postne.[4]) Toliko budi dosta o crkvenom postu u obće, a sada prelazimo na post i uzdržavanje od mesa u našoj nadbiskupiji.

11. U austrijskoj monarkiji, dakle i u hrvatskih biskupijah, postilo se je sve do Marije Terezije na predvečerja apostola i nekih mučenika. Ista carica zamolila je papu Klementa XIV.[5]), da vjernike oprosti od posta na predvečerja onih blagdana, na koje su dozvolom Benedikta XIV. mogli raditi težačke poslove, te bili dužni samo slušati sv. misu. Isto tako je zamolila papu, da rieši vjernike i od ove posliednje dužnosti glede mise. Klement XIV. usliši molbu, te je na biskupe 22. lipnja 1771. upravio breve. U njem kaže medju ostalim papa: Retineantur nempe ac celebrentur Festivi Dies Resurrectionis cum sequenti et Pentecostes item cum sequenti, aliique per annum Dies Dominici nec non Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi, Circumcisionis, Epiphaniae, Ascensionis et Corporis Christi, tum quinque dicati B. Mariae Virgini, scilicet Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, praeterea et retineantur Festa sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, Omnium Sanctorum, Sancti Stephani Protomartyris et unius tantum principalioris Patroni. Sed si alicubi plures Patronos aeque principales haberi contigerit, diligenter inquiras, necesse est, Venerabilis Frater, quinam ex dictis principalioribus Patronis potiorem cultum ac venerationem in ea vel civitate vel oppido vel pago habent et in ejus tantum propria die Festivitatis praeceptum designes. In his igitur omnibus festis Diebus pro veteri Ecclesiae Catholicae instituto Christi fideles sacris adesse, a servilibus operibus abstinere et J e j u n i u m i n e o r u m d e m V i g i l i i s, q u i b u s a d n e x u m s i t, o b s e r v a r e d e b e a n t a c t e n e a n t u r. I n r e l i q u i s v e r o F e s t i s non solum laboriosas artium exercitationes et servilia opera. . . . permissimus et indulgemus, sed i n s u p e r e o s d e m C h r i s t i f i d e l e s a q u a c u n q u e v i g i l i a s e u J e j u n i i d i e b u s p r a e c e d e n t i b u s, d u m m o d o a l i u n d e v e l r a t i o n e Q u a d r a g e s i m a e v e l r a t i o n e q u a t u o r t e m p o r u m n o n p r a e c i p i a t u r. . . . . . S a c r u m v e r o J e j u n i u m, q u o d i n p r a e d i c t i s V i g i l i i s h a b e b a t u r a d q u a r t a s e t s e x t a s F e r i a s A d v e n t u s t r a n s f e r e n d u m i b i d e m q u e s e r v a n d u m e d i c i m u s e t c o n s t i t u i m u s.

12. Iz brevea Klimenta XIV. vidi se dakle jasno,

a) da je sv. stolica u naših zemljah riešila vjernike od posta (a razumievao je papa i abstinenciju) na sve vigilije, k o j e d o l a z e p r e d b l a g d a n i, k a d a p o o v o m b r e v e u v j e r n i c i n i s u d u ž n i s l u š a t i sv. misu, a d o p u š t e n o i m j e v e ć p r i j e b i l o r a d i t i t e ž a č k i p o s a o, u koliko je šnjimi po obćoj crkvenoj disciplini post skopčan, osim ako na nje pada k v a t e r n i ili k v a d r a g e s i m a l n i p o s t,

b) da je za dispenzovan post vigiljâ ovaj s abstinencijom p r e n i e l a na s r i e d u i p e t a k u a d v e n t u,

c) da je post s abstinencijom u kvadragesimi tako i kvaterni ostavila u svojoj podpunoj krieposti te

d) isto tako a b s t i n e n c i j u n a p e t a k i s u b o t u, jerbo o njoj nespominje papa ništa, a veže nanj zapovied crkvena.

13. Godine 1871. bude ublažen u našoj nadbiskupiji kvadragesimalni post u abstinenciji. Uzoriti se najme gospodin ordinarij obrati na sv. stolicu s molbom, da mu milostivo podieli vlast, ublažiti u svojoj nadbiskupiji kvadragesimalni post u abstinenciji radi skupoće živeža u obće i radi mnogih elementarnih nepogoda, koje stižu često njegove vjernike. Papa Pijo IX. uvaživ razloge usliša molbu, te je posebnim pismom tu vlast zbilja podielio i to u onom smislu,

[1]) n. 1021; druge slučajeve sr. Gury Comp. n. 491 sq.

[2]) Sr. Resp. s. Poenitet 10. Jan. 1834. sr. Annal. Jus. Pontif. 1858. col. 2820. — [3]) Sr. br. 1028.

[4]) U ostalom sr. o tom Gury-Baller. f. 492.

[5]) Sr. Breve spom. d. i g.

kako je dispenzaciju uzoriti ordinarij objavio u svojoj okružnici od g. 1871. dne 28. siečnja.

14. Iz ove okružnice, koja se u dispenzaciji tiče samo kvadragesime i to u abstinenciji, a nipošto kvadragesimalnoga posta „kao takova“, učimo:

a) da se može meso jesti (odnosno nepostna jela) na sve dane u kvadragesimi osim s r i e d â, p e t k â i s u b o t â sve do glušne nedjelje (*Dominica Passionis*) *uključno*, a vjernici n i s u d u ž n i o tom prijavljivati se svojim mjestnim duhovnim pastirom *),

b) ali meso dopušteno je na te dane tako, da se može jesti *samo jedan put i to kada se uzimlje obrok do sitosti*, te ovo posljednje vriedi za sve dane osim nedjelje kad je i na večer dopušteno meso jesti. Povrh toga nije dopušteno ovih dana meso jesti sa postnimi jeli zajedno, kao što s ribami **),

c) po tom se nesmiju za večericu (*collatio vespertina*) uzeti druga jela nego postna, j e d i n o j u h a može i na večer nepostna biti, ***)

d) svi oni, koji će se služiti tom dispenzacijom, imadu na sve d i s p e n z o v a n e d a n e z a u z v i š e n j e s v. m a j k e C r k v e, z a s p a s s v. O t c a i s v i h k r š ć a n a, n a z a t o r b l u d n j a i z a s l o g u k r š ć. v l a d a r a p o b o ž n o i z m o l i t i 3. O t č e n a š a i 3 z d r a v e M a r i j e i j e d n o V j e r o v a n j e †);

e) ovu dispenzaciju mogu duh. pastiri z a s v o j e v j e r n i k e p r o t e g n u t i s v e d o c v j e t n e n e d j e l j e ((*Dominica Palmarum*) u k l j u č n o, a isto tako d i s p e n z o v a t i u i s t o m s m i s l u g l e d e d a n a s u b o t n i h, *osim kvaterne subote u kvadragesimi*, ako se oni na nje o b r a t e. ††)

f) U ovoj dispenzaciji *nisu uključeni redovnici i crkvenjaci*, ali se može ona i na nje protegnuti, *ako se na ordinarija pismeno obrate*, nu neće im se dati dispenzacija za dane subotne i one „*in hebdomada Passionis*“, *) i napokon

9) ova se dispenzcija nesmije proglasiti u u onih župah, gdje se vjerno u svojem cielom obsegu obdržaje kvadragesimalni post. **)

Ova dispenzacija ponovljen je dosad počam od god. 1871. svake godine u oči kvadragesimalnoga posta i to u istom smislu, kako je prvi put izdana.

(Konac će sliediti.)

*) „. . . ut per tempus S. Quadragesimae, *exceptis feria quarta, sexta et sabbato, usque Dominicam Passionis inclusive* carnalibus vesci possint, quin eatenus se apud locales animarum Pastores insinuare debeant.“ Okružnica od 28. siečnja 1871. br. 22. Praes.

**) „. . . ut praeter dies Dominicos *conditio unius per diem refectionis ac non permiscendarum epularum carnalium cum esurialibus*, utpote piscibus, salva maneat.“ l. c. 2.

***) „ut pro collatione vespertina, . . excepto jusculo, *cibi duntaxat esurilaes adhibeantur.*“ . l. c. 3.

†) „. . ut qui hac venia usi fuerint, omnibus concessionis diebus pro exaltatione S. Matris Ecclesiae, pro salute Suae Sanctitatis summi Pontificis, ac omnium Christi fidelium, pro errorum exstirpatione, ac Principum Christianorum concordia 3 *Pater* et *Ave* ac unum *Credo* devote orare teneantur.“ . l. c. 4.

††) „. . . ut animarum curatores hanc dispensationem relate ad fideles suos, *qui hoc fine ad eos recurrerint, usque Dominicam Palmarum inclusive*, etiam ad dies sabbati, dempto tamen sabbato quatuor temporum, meo nomine extendere possint“ l. c. 1.

*) „Cum ecclesiastici et religiosi sub hac dispensatione non sint comprehensi, parem legis veniam *exceptis tamen diebus Sabbati ac hebdomadae Passionis feriis*, i i s d u m t a x a t s u m i m p e n s u r u s, q u i p r o h a c s i b i t r i b u e n d a s c r i p t o a d m e r e c u r r e r i n t“ l. c.

**) „Suapte intelligitur: Dispensationem hanc iis in Parochiis, in quibus lex jejunii et abstinentiae in tota sua extensione religiose observatur, publicandam haud esse.“

Potres.

Potres spada medju najstrašnije pojave naravi i to ne samo po tom, što za čas cvatuće gradove pretvara u pustoš i ruševine, već više s toga, što grozota obuzima čovjeka, kad mu se pod nogami trese i biba zemlja, za koju drži, da je mirna i sigurna, ter se već i na to priučio. Kad tlo pod nami više nije čvrsto, već se ili diže ili propada; otvara se ili ga nestaje, tada je čovjeku od straha i groze umrieti!

Strahotni taj pojav naravi prouzrokuju različiti uzroci. Prema tomu razlikujemo vulkanički i nevulkanički potres. Nevulkanički potres proizvadja ili propadanje ili pretvaranje zemaljske kore. Debljina zemaljske kore iznosi 8—10 milja. Nebrojena i hladna i topla vrela, mineralne kupelji i artezički zdenci dokazuju, da pod zemljom teku nebrojene rieke, da kruglja zemaljska u sebi krije ciela jezera. Ako ove podzemaljske vode na toliko izperu koj sloj zemlje, da im se korita prelome ter vode sliju; to je taj prolom upravo strašan. Na milje daleko potrese se kora od zemlje. Čim su veće vode, tim je veći i jači potres. — Nadalje u gorju nastaju čitave milje dugački prolomi, pukotine i zjala, koji prolomi potresu slojeve zemlje pod sobom i time nastane u samoj zemlji prasak i tutnjava. Napokon ako u kojem kraju dulje vremena pada kiša, to ta kiša toliko nakvasiti može sloj zemlje, da taj sloj postane kano debela tekućina, koja ne može više uzdržati težinu gorja na sobom ter to gorje padne kroz promokli sloj na tvrdi sloj i kroz to padanje nastane u okolici sad veći sad manji potres.

Posve drugčije nastaje vulkanički potres. Kadkada tubastih gora vrhunci nišu se dane i mjesece, dočim se okolica vulkana samo riedko gane. Drugda opet jaki

udarci sliede jedan za drugim, a okolica trese se dosta jako, pak se simo tamo praskanje čuje i uzgibane gore su opeta mirne. Vulkaničke provale samo gdje kada sa sobom donose grozne potrese i tom zgodom vrhunci tubastih gora običaju se rušiti.

Prije nego-li se dogodi vulkanička provala, lava u zjalu kratera vrije, masa lahko lagano nabrekne, ter se gornja kora diže sve više i više, dok se iz nje u vis ne digne biela para. Para provaljuje ili jasnim šumom ili muklom tutnjavom; tlo vulkana uviek se potrese. Vodena para sada već slobodna diže se iz kratera, ter nje ili u zraku nestaje, ili se združuje s drugimi parami u visoki kano oblak parni stup. Koliko godерput probija ovakova množina pare iz lave, svakiput uzniše se vrhunac gore; a postojano se trese, ako to biva gustokrat. Ako su izlazećoj pari na putu tako jake zaprieke, da ih samo velikom silom svladati može; to je naravski, da je drmanje žestoko, trešnja jaka.

Ako radjajuća se i osloboditi se sileća para drma samo stiene kratera, to potres naliči onomu, što ga proizvadja gruvanje topova; jer ako je trvenje pare odmah izpod kratera i blizu zjala, to para ima probiti tanku koru lave i već je slobodna, pri tom uzdrma se samo gornji dio gore. Takovi potresi vrlo su gusti nu i posve slabi. Nasuprot ako se je masa pare sakupila duboko dole, valja njoj dignuti svu težinu debele lave, koja na njoj leži. Potrebno je indi više vremena dok se sakupi toliko pare, da može probiti lavu. Sada se drma ciela gora tija do podnožja. Trese se ciela gora riedko nu jako. Napokon, ako je kotao, u kom se para sakuplja, još dublje; to će para još riedje probijati; nu sada se trešnja širi i po okolici, zemlja se trese. Jedino po ovom možemo tumačiti, zašto izmedju pojedinih potresa prodje više vremena — često dan i tjedan. — U Fonseca-gudurah vulkaničke srednje Amerike g. 1868. od 11. do 17. veljače nabrojiše dvie sto udaraca; iza kojih kasnije sliediše drugi mnogi, nu tako brzo, da ih ni brojiti ne mogoše. Zatim 26. veljače stane bacati vulkan Conseguina i drugi još naproti njemu naime Conchazuo; o kom se obćenito mislilo, da je već davna zamro. Posljedica toga bijaše žestoki višekratni potres. Sakupljena naime para probija si put u jur zanemarenom zjalu. Na otoku Hawai Sandvich orijaška vatrometna gora Manua Loa težko da je ikada tako biesnila kano g. 1868. kadno je bilo u deset dana dvie tisuće potresa; propalo je veliko selo i poginulo više tisuća ljudi. Napokon stade gora strašno rigati; potres bacao ljude kano lahke lopte, ogromna komadina odvalila se od gore i zakopala se u zemlji. — Silna množina izašlo je lave, strašni potres u bližnjoj okolici na stotinu mjestih razporio tlo, iz tih pukotina toliko nagrnulo smrada, da se jedno selo zalijalo. Usljed toga odbjeglo je more, da može tim većom silom povratiti se i poplaviti otok. U Chilah trajao je potres cielu godinu. U kaukazkom Kobustanu na oko zamrli vulkan Dagneh god. 1866. opet je oživio, ter je kroz stotinu zjala rigati stao ciele potoke lave, koji na daleko i široko u pustoš pretvoriše okolicu. Silni bijahu ovdje potresi i to kroz punih pet godina.

Potresi gledeć na njihov tok različiti su. Oni idu ili od dole prema površini zemlje ili teku vodoravno ili pako se ova dva pravca istodobno križaju. Ova posljednja vrst potresa upravo je grozna i najviše pustoši. Okomiti naime potres nadigne predmete, a vodoravni ih razkida i prelomi. Vodoravni potres pod zemljom valovito teče i zemlju sa zgradami i drvećem kano sili, da s njim zajedno dalje valovito teče. Stabla nagnu se jedno na drugo a često i do zemlje; stiene i zidovi razstvore se, nu opet se sastave, čim je izpod njih prošao val potresa. Jasno je, kako ovakovi udarci nemogu svega uništiti; poimence nisu štetonosni ondje, gdje su gradjevine lahke ili imadu debele zidine. Okomiti potres, ako je jak, diže ljude u visinu, prebaci ih preko ulice i potoka, diže zidove i tornjeve, koji opet padaju na svoje mjesto.

Tschudi pripovieda, kako ga jednom potres u Peru prebacio preko visoka panja na koj se u stiski naslonio bio.

Kako može potres opustošiti i gradove i sela, najbolje svjedoče ovi primjeri. Humboldt po kazivanju očevidca piše, kako je grad Caracas u nekoliko časova do temelja propao. Već u prosincu g. 1811. osjetiše potres u vrieme naime kad je na otoku St. Vincentius vatrometna gora počela bacati. Dolina Missisipi god. 1812. u veljači višeput se uzbibala, u kraju Venezuella zavladala velika suša, kroz pet mjeseci ni kapljice kiše nije palo. Nadodje veliki četvrtak (26. ožujka). Bijaše velika sparina. Nebo je vedro, sve je tiho i mirno u zraku osobito. Po podne oko 4. ure osjetiše prvi udarac; trajao je do 5 časova i bio toli jak, da se zvona oglasiše. Poslje toga nadošao i drugi udarac, koj je dvostruko potrajao i zemlja se kano uznemirena tekućina valovito giblje. Istodobno tutnji pod zemljom nu jače i dulje nego jaki grom; odmah iza toga navali okomiti udarac, za tim opet vodoravni i potraje do četiri časa. Sastala se dva protivna pravca i sve oboriše. Za čas cieli je grad samo jedna pustoš, u kojoj pokopano leži do deset tisuća ljudi. Tisuće i tisuće ljudi zaglavilo je u rušećih se crkvah, kamo su pošli na službu božju, da vide krasne obrede. Velike vojarne sa vojnici nestalo je. Samo je ostalo nekoliko kuća na južnoj i zapadnoj strani grada; nu niti u ovih ne može se stanovati. Sljedeća noć bijaše upravo grozna! Debela prašina, koja je kano gusta magla ruševine pritisla, napokon se slegla, nastade tišina i pun mjesec pomoli lice, da razsvjetli strahote porušena grada. Ovdje drži majka u naručaju mrtvo čedo, ter se uzalud napinje, da ga na život probudi; ondje plaču i nariču drugi, ter hodaju po ruševinah tražeći svoje prijatelje i znance. Nesretnici blude po ulicah bez glave i utjehe. Ranjenici pod razvalinami umiru, ter milostivo zovu u pomoć simo tamo tumarajuće; nu neima ni orudja, čime, da je odkopaju i mnogo ih je oslobodjeno prostimi rukami i krvavimi prsti. Nu za ote nesretnike izložene izvan grada neima

ni hrane, ni povoja niti iste vode za ugasit žedju, jer su zdenci zarušeni, vrela zatrpana, posudje za vodu sve polupano. Nemogući tolike mrtvace zakopati moradoše nje na kup snositi i spaliti. Do zdvojnosti zastrašeni narod drži obhode, pjeva tužne i žalostne pjesme, na ulici glasno se izpoviedaju; tko je koga prevario, javno vraća, neprijatelji se mire; samo tati i lihvari sveobću nesreću na svoju korist obraćaju.

Taj potres pustošio je na daleko i široko. Sedam gradova je razoreno i na tisuće stanovnika u razvalinah pokopano. Taj grozni udarac potresao zemlju na 180 milja daleko sve do Cordillerah. Kod Valenzije iz razpuknuta tla izvirala smradna voda, ter kano potok poplavila okolicu. Dva dana poslje toga opet osjetiše jak udarac u Caracasu i sada je mir sve do mjeseca travnja. Opet se potres ponavlja i to toli jako, da se je zemlja ciele sate valovito gibala. U gorah nastale su oriaške pukotine, a pećine se rušile. Prostor od 400 kvadratnih milja tresao se, ter pod zemljom tutnji kano da se u blizini iz topova puca. Na mnogih mjestih vojnici se stali oružati, misleći da je u blizini neprijatelj.

Isto dobno na otoku St. Vicentius provalio vulkan i na rieke baca lavu; na okolo 170 milja čuje se tutnjava posve slična onoj kod pucanja iz topova, gdje kada čuje se slabije praskanje kano iz puške. Stanovnici za stalno mišljahu, da Englezi navaljuju na Carthagenu.

Još puno grozniji bijaše potres u Lisabonu na dan svih Svetih g. 1755. Vedro nebo kano da se smije šarenu životu, po ulicah sve vrvi, u zraku je sve mirno i tiho. Oko 10 satih u jutro čuo se duboki dugotrajni grom i ropotanje pod zemljom. Oštri udarci uzgibali su zemlju, ter se tlo u svakom pravcu valovito jako trese, diže i pada. Tlo mora nadiglo se, more uzburkano potrgalo kotve. Sav se grad giblje, cieli redovi kuća nagnuli se jedan prema drugomu ili se ciele ulice natrag naklonile, dok se sve uz strašni prasak i lomnjavu ne srušiše. Prvostolna crkva — *casa santa* — i kraljevska palača za čas pretvoriše se u ruševine i prah. Criepovlje i kamenje kano gusta tuča curi na ulice. Zastrašeni stanovnici bježe prema obali u nadi, da će tamo pod vedrim nebom sigurni biti. Na novo potresla se zemlja, srušio kolegij družbe Isusove i u svojih razvalinah pokopao svoje gospodare i stanovnike. U luki za čas nestalo je vode. Samo nekoliko časova iza toga 48 stopa visoki val biesni prema obali, ter je u tren oka pomeo i poplavio obalu, skladišta, luku i ljude, sve to pričinilo se, da se valja i mota u bezdnu bez dna, koj se naskoro zatvorio i svega je za uviek nestalo. Divlji virovi goniše se na onom mjestu, gdje je malko prije na tisuće ljudi potražilo zaklon u bogatih i vele liepih skladištih. Koji se ne potopiše opet natrag bježe u grad, gdje ih čeka sigurna smrt, jer se sve ruši, sve propada. Četiriput uzbiesnilo more na obalu, četiriput je odbjeglo ponesav sobom sve, što je zahvatilo. Brodove, krovove od porušenih kuća, škrinje, pokućtvo i mrtve ljude sve to more sobom nosi i prebacuje.

Stanovnici, koji pobjegoše u gornji dio grada, zastravljeni vide, kako se nišu briegovi, ruše pećine, puca zemlja ter kroz pukotine bukti plamen; oblaci prašine potamniše i sakriše sunce. Opet je sve mirno, oblaci prašine naskoro se slegoše i plavetno nebo smješeć gleda na grozote porušena grada. Tko je po sreći ostao živ, sada puzi izpod ruševina, ter stoji skučen na porušenu zidu ili visi na prelomljenoj gredi. Ranjeni se previjaju zaludu tražeći toli nuždnu pomoć. I opet navali potres i drugi i treći. Stojeće još zidine ruše se, a koji ostaše na životu sada umiru u razvalinah i podrtinah. Svuda ropotanje kamenja i criepa, svuda uzdisaji i vika za pomoć, svuda čeka te sigurna smrt! Porušeni krovovi zapališe se na ognjištih, ter cieli grad plamenom gori; osam dana hara vatra po razvalenu gradu. Koji su si spasili život umiru od gladi i žalosti, a nad njimi isto nebo plače. Tati i lopovi ni ovdje nezaboraviše svoje meštrije, obćom nesrećom oni se koriste.

Kralj zaplakan stoji medju svojimi pratioci i pita ministra: „Što nam je činiti?“ Ministar odgovori: „Mrtve moramo pokopati a za ranjene se brinuti.“ Do šestdeset tisuća ljudi izgubilo je u jednom trenutku život i liep priestolni i bogat trgovački grad pretvorio se u ruševinu!

Potres ovaj uznemirio je i potresao cielu Portugalsku, biesno more opustošilo je obalu od Oporta sve do Setuvala poplaviv gradove, porušiv kuće i potopiv ljude. Uzdrmao se i Aligir i Fez; u Maroko pako potonuo u more prekrasan otok sa deset tisuća stanovnika. Kod Meguinez-a jedan se brieg na dvoje razkolio ter iz njega crvena voda potekla. Kod Cadixa more u 90 stopa visokih valovih do dvadesetput nagnulo prema gradu i opet se natrag povuklo. Ta ista strahotna igra vidjala se na obalah maročkih u Tangeru i Tetuanu. Isti dan osjetiše potres po Kanarinskih otocih, u Madeiri, Madridu i na Malagi; nadalje počutiše ga kroz Pyreneje i Alpe sve do Švicarske i Holandije i u Turinu, Milanu, ter na jezeru Como.

Vezuv prestao je bacati, mnoga topla vrela usahnuše, a more uz obale Škandinavije, Finlandije i Britanije dizalo i padalo.

Posve drugčiji bijaše potres, koj je g. 1834. već po trećiput opustošio grad St. Salvator u srednjoj Americi. Taj se dogodio po noći. Već na sam Uskrs u jutro osjetiše potres; nu narod u toj vulkaničkoj pokrajini već priučen na to, slabo je mario za to, već se mirno odputio u crkvu. Kroz cieli božji dan bijaše obzorje jasno i upravo krasno; po noći medju tim čula se pod zemljom grmljavina ter bez ikakova praskanja osjetiše jake udarce. Poplašena svjetina pobježe na otvorena mjesta, da je zidine ne zaruše. Oko 11. sati opet se zemlja silno potrese, sliede sada jaki ter brzi udarci. Za 10 časova cieli je grad samo jedna ruševina, nad kojom u visini pliva gusti oblak prašine tužno razsvjetlen čarobnim svjetlom mjesečine. Tornjevi na crkvah se srušiše pak svojimi ruševinami probiše crkve i srušiše kuće. U to

vrieme ručala je zemlja, užasno tresući se ko da ju groznica spopala. Narod hoće da bježi; nu ulice natrpane su ruševinami; ljudi plaču, mole, stvaraju težke zavjete. Jedan drugoga plačuć dozivlje, da u obćoj pometnji i vrevi ne zaglave. Plač i stravu povećaše razbojnici došav s bližnjih gora, da grad porobe. U zgodan čas pružio sirotinji narodu liepu pomoć starac pustinjak, koj naoružav do 100 ljudi brani siromaštvo proti razbojničkim četam Indijanaca. Koji ostaše na životu bježe od strašnoga pozorišta neznajući što ih jošte čeka.

U južnoj Americi prečesto izkusiše, kolike strahote može počiniti potres. U St. Jacobo na Chilah g. 1834. prostor 3 milje dug i 2 milje širok gustom šumom zarasao propao je u bezkrajni bezdan; isto se dogodilo u Bondionelli; dočim se u susjedstvu nadignula velika močvara. Opaža se prigodom potresa micanje obala morskih, t. j. obala morska na dugom po više milja diže se i opet pada. Dogodi se, da se obala 100—1000 stopa nad površinom morskom uzdignuti vidja, ter se u slojevih obale nalaze školjke i puževi takove vrsti, kakova se obično nalazi u bližnjem kojem moru. Što više, već se i vidilo takovom zgodom na dnu mora i tragova porušenih gradova i šuma. Kod Napulja u nekom zapuštenom poganskom hramu stoje još visoki stupovi, koji su se za vrieme potresa u vodi sakrili i opet kasnije došli na svjetlo. Kod Chillah jedan se otok na jednoj strani nagnuo u more, dočim je drugi kraj u visinu se dignuo, a sredina napokon ostade posve nepromienjena. Kod toga gibanja bačena je na obalu tolika množina sluzavih životinjica, da su kasnije cieli otok svojim smradnim dahom okužile.

Grobovi Ptolomejaca u Alexandriji danas leže u vodi; dočim stare luke u Syriji danas su gnjusne močvare. U Calabriji uz obalu morsku ležeći gradovi sa svojimi ogromnimi vrtovi potonuli su u nepregledni bezdan; a u Chillah g. 1822. pomolila se iz dubine morske tolika gromada zemlje, da bi se od nje načiniti dalo sto tisuća piramida.

Poslje svega toga sjetimo se Hrvati one nesreće, koja je nekoč zadesila krasan Dubrovnik; pak ako bacimo danas oko po Zagrebu to hvalimo dragomu Bogu, da je tako prošlo, kako je prošlo, pa recimo onako od srca: „Qui coelorum contines thronum, et abyssos intueris, Domine Rex regum, montes ponderas, terram palmo concludis: exaudi nos Domine in gemitibus nostris, (Autiph.) — čuj nas ti predobri i svemogući Bože, ter čuvaj i grad Zagreb i siromašnu nam Hrvatsku.

Preveo J. Šafran.

Dopisi.

Iz Varaždina. (*Naše sjemenište.*) Dakle ne samo radi toga što je u naše doba „malo odabranih“ mladića za svećeničko zvanje i što mnogim postojeći „obranbeni zakon“ prieči stupiti u naš stališ, — nego razorom sjemeništa našega prieti opet nova pogibelj nadbiskupiji našoj, naime: da će se još i teže nego do sada popuniti mjesta, smrću tolikih svećenika izpražnjena!

Ovako mi dušobrižnici vanjski na prežalostnu viest o potresu u Zagrebu uzdišemo, milujući svekolike nevoljnike ondješnje, no najvećma sjemenište naše. Iz njega bo dolaze nam starijim pomoćnici, a novi radnici za vinograd Gospodnji, bez kojih bi isti za nekoliko godina ne samo pust ostao, nego još korovom i trnjem zarasao; iz njega dolaze za stado Gospodnje pastiri, kojih ako nebude, doći će od svakuda grabežljivi vuci. . . . Strven sam od žalosti, kad užasnu misao ovu o propadanju vjere i crkve Isusove, a odtuda o nesreći naroda i domovine naše na dulje razpredati stanem.

Tješi nas sve vanjske svećenike ipak ponajprije djetinje pouzdanje u milosrdje Gospodina našega, da neće nam i narodu našemu uzeti „kraljestvo Svoje“, a tješi nas i uvjerenje, da je uzoriti nadpastir naš sa prvostolnim kaptolom svojim i sa poglavarstvom sjemeništnim (kojemu je na čelo stavljen velevriedan, razborit i odvažan svećenik), jamačno već i počeo savjetovati se i dogovarati o tom, kako da se sjemenište što prije i što bolje opet pridigne. I s toga nije meni dok sam se latio pera da ove redke napišem, ni na kraju pameti bilo htjeti izticati se nekmo-li preticati mnienje i mudre odluke mudrijih od mene.

No budući da je i meni dosta dobro poznato stanje sjemeništa našega počam od 1850. godine, ufam se da nebudem nečedan, ako moje i mojih jednomišljenika nazore u našem „Katol. Listu“ navedem, nebih-li time i drugu braću upozorio, neka kažu svaki svoju, kako misli da bi se u sadanjih okolnostih i uzgoju klera i budućnosti samoga sjemeništa najbolje pomoglo.

Jedva će biti u Zagrebu sgrada, kojoj bi se tečajem zadnjih 40 godina toliko dozidavalo, prikrpavalo i podpiralo, koliko na sjemeništu. Tko znade na kakovoj je nasipini prizidao pokojni biskup Alagović onu iztočnu stranu, gdje je blagovalište, 1. i 2. muzej, i gdje gornja stran skrajnoga zida, osobito u sredini, možda za 2 stope van visi, te nad kojom se stranom 2 krova jedan u drugoga uzduž stiču: taj se mora čuditi, što se ota strana ovim potresom nije u onaj vrtić skotrljala; iz računa pako sjemeništnih moglo bi se viditi: kolika je ogromna svota potrošena, da nereknem potratena, na sapinjanje otih zidina i otih krovova. *)

Nadalje zidine skoro diljem sa sjeverne strani, a sa južne strani prama susjednomu kanoničkom zemljištu kako su tja do gornjega sprata vlagom i reć bi mulježem (Mauerfrasz) nakvašene i iztrošene; koliki su tu kuti i škulje razi zemlje, pak i u 1. spratu na nikakovu uporabu; kako nizka su prostorja za spavaonice, i kako se težko dadu prozračivati; kakova je nevolja naći priličnih soba za predavanja, za knjižnicu i sjemeništa i sbora duhovne mladeži, da niti nespomenem

---

*) Čujemo da do sada oko 30.000 for. Ured.

bolnicu, ili zabavišta ili dvoranu za svečanosti, a kamo li *kapelicu*, koja je na takovu kraju, da je šteta, ne što je sada mal ne ruševinom, nego šteta onoga truda i onih žrtava, kojim bje veleljepno uredjena; tko znade, da neima tu posebnih prostorija za gospodarstvene svrhe (n. pr. niti za pekarnu) i za služinčad; tko je vidio prošle godine, sa kako neznatna uzroka su popucali bili svodovi i strovalio se hodnik sa iztočne strane 2. dvorišta; tko je pogledao na tavanih one crvojedne roženice i grede, one na milosti i nemilosti stojeće dimnjake: taj mora Bogu hvaliti, da su klerici naši za toga potresa brzo i sretno umakli, te bi morao požaliti svaki novčić, koj bi se na bud kakav popravak otih prostorija potrošio.

Ja nisam graditelj, ali držim za izvjestno, da se neće naći graditelj, ako je svomu zvanju zbilja dorasao, i ako je prijatelj biskupiji našoj, koj bi htio i mogao svjetovati popravak ote sgrade; za popravak bo trebalo bi jamačno isto toliko novaca, koliko i za posve novu sgradu; a kad bi popravak i bio gotov, ostale bi ipak valjda iste nevolje, koje su i do sada postojale.

Zaključak iz svega ovoga dovodim ja dakle taj: sjemenište naše neka se sagradi s temelja novo, a samo pivnice mogle bi valjda ostati iste. *)

Pošto bi pako za novo sjemenište, da u istinu bude uredjeno prama svrsi i prama zadaćam svoga napredka, trebalo više prostora, a odpao bi od gradilišta onaj prostor sa skrajnoga iztoka: to neka zato preč. kaptol odpusti onu kanoničku zgradu sa svim zemljištem, koje je medju sadanjim sjemeništem i prvostolnom crkvom; osnovu pako za takovo novo sjemenište znao bi arhitekt Bollé i sastaviti i izvesti. A što dotle sa klerici? Važno pitanje pogledom na uvod ovoga dopisa. Dade se medjutim i na to posavjetovanjem i dogovorom odgovoriti **)

Uz one svote, koje bi Nj. Uzoritost, preč. prvostolni kaptol, kanonici Čazmanski, praebendari pak i imućniji župnici dobrovoljno doprinesli, neka bi se i one svote, koje su kao suvišak „Priorata Vranskoga“ i „fundi subsidiarii“ izkazane, za gradju i uredjenje novoga sjemeništa upotrebile.

U istu svrhu dalo bi se jamačno dosta materiala upotrebiti iz sadanjega sjemeništa, pak i iz sgrada kanoničkih one kurije, koja je sada medju sjemeništem i prvostolnom crkvom.

Nebude-li sve to dostatno, može se i uzajmiti novac; a za kamate i amortizaciju uzajmljene glavnice mogao bi se uzeti interkalarni dohodak onih kanoničkih miesta, koja bi se do izplate zajma izpraznila.

Josip. Lehpamer.
kan. Čazmanski.

*) Doznali smo, da će ovih dana u tom smislu biti podnesen predlog uzoritomu gospodinu nadpastiru. Ur.

**) Nadležni krugovi i u tom su pitanju već na čistu, ter će duhovna mladež i uz onaj zaključak moći doći u Zagreb, da nastavi nauke. Za dva tjedna najkasnije biti će klerici u službenih „Nar. Nov.“ pozvani ovamo. S toga uzroka izvinite nas, što Vašega posebnoga predloga za sada ne priobćujemo. Ur.

U Varaždinu dne 19. studenoga. Za Nj. Veličanstvo premilostivu nam kraljicu bje ovdje danas u župnoj crkvi svečana sv. misa, kojoj su prisustvovali kanonici sbornoga kaptola, svekoliko gradsko, županijsko i sudsko poglavarstvo, pak i častničtvo ovdje stanujućih vojničkih odjela. — Ovo mogli ste, g. uredniče, i u novinah čitati; pak bi s toga mogao ovaj dopis moj biti suvišan, kad nebih ja imao nešto hvale vriedna pripomenuti. Svoj naime p. n. gospodi, pak i glasbenomu i pjevačkomu ovdješnjemu sboru na čast želio sam ove redke u velecienjeni list Vaš uvrstiti zato, što se u Varaždinu niti kod ovakove službe Božje nešapće, a još manje razgovara, i što se kao pjevanje tako i glasba ne u slogu teatralnom, nego posve dostojno izvadja. *L.*

Viestnik.

Zagreb. U slavu previšnjega imendana Nj. Velcarice i kraljice Jelisave čitao je presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić 19. o. mj. u 10 satih sv. misu na Jelačićevu trgu. Sv. misi prisustvovaše: preuzv. gg. ban grof Ladislav Pejačević i glavar Krajine barun Franjo Filipović, načelnik grada Mrazović sa zastup tvom, predstojnici odjela jedne i druge vlade s podčinjenim si osobljem, te mnogo pobožnoga puka.

— Pod br. 31.005.—1880. pol. izdao je načelnik grada g. Mato Mrazović 19. studenoga sliedeću naredbu: „Od nekoliko godina biva sve to više, da se pojedini ljudi u gradu Zagrebu rado služe mrzkimi kletvami. Tim ljudem je već prešlo u običaj, da za svaku malenkost, pa i nebilo to u kakvoj svadji ili srčbi, odmah prekunu boga, svetca, angjela, grob, krst, vjeru itd. Da tako mrzke kletve samo sablazan prouzrokuju, a onim, koji ih izuščuju ni najmanje na čast ne služe, netreba tomu nikakova dokazivanja. Željeti je, da se taj grdi običaj u gradu Zagrebu izkoreni, i zato se saobćuje obćinstvu grada Zagreba, da se izuščivanje bogumrzkih kletva u obće strogo zabranjuje. Svaki, koji se bogumrskom kletvom služio bude, kaznit će se po cesarskoj naredbi od 20. travnja 1854. zatvorom od 6 ura do 14 dana.“

— Gradski kapetan javlja obćinstvu: „Sporazumno sa prečastnim duhovnim stolom nadbiskupije Zagrebačke dozvoljuje se, da radnici svake struke, koji se oko popravka potresom postradalih kuća u Zagrebu bave, prisustvovavši prije ranoj svetoj misi, do opoziva i po nedjeljah i blagdanih neodgodivi posao svoj bez zaprieke obavljati mogu.“

— Potres od 9. o. mj. težko je komu toliko materijalno naškodio, koliko crkvi. U Zagrebu i u okolici malo

je crkva, gdje bi se posve sigurno sv. misa čitati mogla. Velika ih je većina zatvorena, od kojih se njeke nikad otvoriti neće, a njeke tek nakon velikih popravaka i silnoga troška. U samom Zagrebu danas su zatvorene četiri crkve: prvostolna, Franjevačka, sv. Marka i sv. Katarine. U ostalih se može doduše obavljati služba Božja, ali i one će trebati popravka znatnoga. Bližnju okolicu jednaka je snašla nesreća. U Granešini crkve ne ima, u Remetah se občuvao ponješto jedino sanktuarij, u Kraljevu Vrhu nova novcata crkva danas je gotova razvalina, u Stubici, Bistri, Stenjevcu, Vrabču, Čučerju, Sv. Šimunu, Kašini, Resniku, Prozorju, Moravču itd. moraju župnici gledati, kako će po blagdanih pod prostim nebom pribirati si puk, jer su im crkve toliko postradale, da su skoro sve službeno zatvorene. Neprilika je to vrlo velika i po župnike i po župljane, a tuga je i žalost za svako katoličko srce. Još veća je neprilika pomisao, što bi i kako bi sada? Odkud nove crkve? U jednih novinah naših izrekla se već dvaput misao, neka bi se obratili na sav katolički sviet, i u njega zaprosili milostinju. Taj predlog osniva se na tom, što da ni crkve same ne imaju glavnice, niti je puk sada tako moguć, te bi u tu svrhu prema potrebi prinesti mogao, po gotovu pako da toga trha velika većina sadanjih pokrovitelja crkvenih snosit mogla ne bi. Koliko i uvažujemo ove razloge, mi se ipak ne možemo složiti s predlogom. Čini nam se najme, da ne odiše baš osobitim marom za crkvu Božju i vjeru Kristovu nastojanje, da sa sebe izbacimo svaki teret, koji bi u prvom redu išao Bogu na slavu. Temeljna misao svih propisa crkvenih o tom, tko da gradi crkve, jest, da ih grade oni, koji odatlje korist crpaju, bila to materijalna, bila moralna. Takvi su: župljani, župnici, pokrovitelji, a medju ostalimi poglavito i država. Gdje ne ima posebnih kakvih obveza glede jedne osobe — a takve u vanrednih okolnostih, kakve su ove naše sadanje posve prestaju — prinositi moraju svi spomenuti činbenici. Istina je, da svi ovi faktori žrtvuju mnogo u druge svrhe, nu da-li bi žrtva za crkve Božje bila manje plemenita, ili manje koristna, nego-li su one druge? Ne mislimo ipak ovim odbacit misao, da pokucamo na požrtvovna srca po dalnjem katoličkom svietu. Mi smo tek proti izključivosti onoga predloga, jer znamo i to, da katolici i drugud imadu prilike, a žaliboże i potreba je, da prinose u raznovrstne katoličke svrhe, osobito od onoga časa, od kad je država baš mačuhinski stala postupati s crkvom i njezinimi raznimi uredbami. Barem u Europi danas ne ima države, odkle bi nam braća katolici znatniju žrtvu prinesti mogli. S toga mi držimo, da se ni jedan faktor neće kratit, prinesti svoj diel i za gradnju crkve, neka je Bogu i tim ponješto za prijašnje pogreške zadovoljeno, i njegova srdjba na nas ublažena. Milostinje svieta ostaloga, koje dopušta i crkva, neće nam naravno ni u tom zlo doći. A kako ćemo dotlje, dok nam se ne podignu i ne poprave crkve, kako naročito mi u Zagrebu, gdje je za onolik broj kršćana malo crkva, pošto je nade, da će sada marljivije polaziti službu Božju i oni, koji su do sada riedko kada od pobožnosti pogledali u crkvu. Dvoje u tom pogledu učiniti možemo. U Zagrebu se je do sada za dan dva znalo podignuti prostorije, gdje će Zagrebčani naužiti se kakve zabave. Ne bi-li se na kojem prostranijem mjestu i sada moglo od dasaka poput cirkusa načiniti oveće mjesto, gdje bi se u sredini stavio žrtvenik, a naokolo mjesta za koju tisuću vjernika? Moglo bi se to prirediti tako sgodno, ter bi se tu i sv. izpovjedi slušati mogle. Osim toga moglo bi se dati sgode svim vjernikom da budu kod sv. mise i tako, ako se po crkvah, gdje se služba Božja sada vršiti može, načini takav red, ter će u svakoj od jutra pa do podne sve za pol sata sliediti misa za misom, a da ih ne čita na jedanput velik broj. Vjernikom bi se to oglasilo, pak bi se oni prema tomu i ravnat mogli. Ovo se jedno i drugo lahko izvesti može, a nješto se svakako učiniti mora, jer kad su i po bližnjoj okolici skoro sve crkve zatvorene ladanjski će sviet od sada još više dolaziti u Zagreb i slušat sv. misu i izpoviedat se. Mi bi posve zaboravili na dužnost svoju, kad mu ne bi za to jedno i drugo dali sgode, pa za to molimo nadležne krugove, da nješto u tom obziru što prije svakako učine.

Priposlano.

Slavnomu uredničtvu „Katol. Lista."

Jedva koj članak sv. vjere naše shvaća syiet i prost i naobražen tako težko, kako onaj o *providnosti* Božjoj: zašto toliko zala na svietu? A jedva je sgodnije vrieme za tumačenje ovoga nauka kakovo je za velikih i obćenitih nesreća, n. pr. *poslje potresa*; sviet bo, i onaj koj ovako užasne pojave budi *jedino naravskim zakonom* budi kobnomu *udesu* ili pukomu *slučaju* pripisuje, svakako želi i očekuje, da mu se ovakovi pojavi razjasne, a uzdrmana duša utješi.

S toga će svaki katolički dušobrižnik ovakovo zlo kakov je potres upotrebiti za shodnu priliku, da *svim* vjernikom očituje otčinsku ljubav svoju u iskrenom sažaljenju, no da podjedno i *pravednike* pokrepi u vjeri, ufanju i ljubavi prama Bogu, *grešnike* pako da pobudi na kajanje i pokoru, neka ublaže uvriedjenu svetost i pravičnost Boga Gospodina skrušenom sakramentalnom izpoviedju i zadovoljštinom za griehe svoje.

Kad je tomu tako, drži svećenstvo ove okolice, da se je **štamparska** pogreška uvukla u onu viest „Katol. Lista" br. 46. o. g. gdje se oglasuje: da će u Zagrebu u župnoj crkvi sv. Marije po nedjeljah i blagdanih biti sv. misa (kako do sada u prvostolnoj crkvi) jutrom u 6 satih **bez** propovjedi — dočim se misli, da će ne samo do sada običajne propovjedi ostati na svom dnevnom redu, nego da će se jošte i *poslje podne* držati po svih ondje crkvah, koje nisu zatvorene, a to tim više, što u Zagrebu imade dosta velik broj svećenikâ, više nego drugdje, gdje je obuka kršćanska propisana i za ranu sv. misu, i za poldanicu i za poslje podne.

Prosimo dakle, neka bi nam slavno Uredničtvo u „Kat. Listu" oglasilo: da-li jest ili ne ono *štamparska* pogreška? *) Iz . . . . *R.*

---

*) **Nije. Razlozi zaključka nisu nam priobćeni, a sami im se ne mogosmo domisliti. Ur.**

Urednik dr. **Andrija Jagatić**.

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 49. U Zagrebu, 2. prosinca 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

O crkvenom postu.

(Konac.)

15. Dispenzacija od 28. siečnja 1871. kako vidimo, tiče se samo abstinencije u kvadragesimi, a nipošto abstinencije na petke i subote izvan nje. Kada se je sastao sabor vatikanski, podastrieše u Rimu sabrani ugarski biskupi sv. stolici molbu, da se njihovi vjernici rieše od uzdržavanja „a carnibus" na subote kroz godinu i da se dopusti na petke i postne vigilije rabiti za začin jelâ koja mu drago mast. Oni iztaknuše i razloge, najme: „quippe quod praeceptum abstinentiae ab esu carnium Sabbatis per annum tum ob crebriorem suorum fidelium cum provinciarum Austriacarum, in quibus praeceptum illud non tenet, accolis consuetudinem, — tum ob piscium, butyri porro aliorumque idmodi esculentorum altum pretium non in civitatibus solum, sed ruri quoque frequentissime violetur, exindeque Confessariis in s. Poenitentiae tribunali magnae multaeque molestiae creentur." Sv. stolica, uvaživ ove razloge, usliša molbu, te podieli dispenzaciju u smislu, kako ju zamolişe biskupi. Naš uzoriti gospodin nadpastir videći, da isti ovi razlozi i za naše pokrajine vriede, obrati se 18. siečnja god. 1871. na sv. stolicu s molbom, da se dispenzacija podieljena biskupom Ugarske s istih razloga protegne i na naše biskupije. Iste godine 10. veljače upravi blage uspomene Pio IX. na Njega apostolski breve, u kojem je spomenutu dispenzaciju na sedam godina podielio Njemu i ostalim biskupom Hrvatske i Slavonije.[1])

16. God. 1871. 11. travnja izdao je uzorit g. nadpastir okružnicu, u njoj oglasio spomenuti breve te na temelju podieljene si vlasti:

1) riešio sve i pojedine vjernike svoje nadbiskupije, razumievajuć i

[1]) Breve glasi. „Pius PP. IX. Venerabilis Frater salutem et Apostolicam Benedictionem. Supremam in Ecclesia Dei uti Beati Petri Successores, auctoritatem gerentes, Ecclesiasticas leges gravissimis adducti causis quandoque relaxamus, praesertim quum id Sacrorum Antistes in bonum et commodum Fidelium a Nobis expostulant. Jam vero quum Venerabilis Frater Josephus Archiepiscopus Zagrabiensis enixe a Nobis postulaverit, ut quae ad mitigandam legem de abstinentia carnium quibusdam diebus praescripta Fidelibus Hungarici Regni concessimus, eadem propter easdem causas Fidelibus quoque Regnorum Croatiae et Slavoniae de Apostolica benignitate indulgere velimus, Nos mature perpensis omnibus, quae hac super re Tu, Venerabilis Frater, attulisti, hujusmodi Tuis votis obsecundandum censuimus. Quare omnes et singulos, quibus hae Litterae Nostrae favent, paternae charitatis Nostrae affectu prosequi volentes et a quibusvis excommunicationis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis quovis modo vel quavis de causa latis, si quas forte incurrerint, hujus tantum rei gratia absolventes, ac absolutos fore censentes, Tibi, V. F., Apostolica auctoritate Nostra ad septennium dumtaxat duraturam facimus, cujus vi *omnes et singulos tuae Dioecesis Zagrab. Fideles ab abstinentia carnium Sabbatis cujuslibet hebdomadae, iis tamen exceptis, quae jejunio consecrata sunt, absolvas, iisdemque auctoritate item Nostra concedas, ut singulis Feriis sextis et per vigiliis infra annum salubria adhibere possint condimenta quaecunque, quibus tamen in unica comestione jejunii diebus uti fas erit.* Hanc praeterea facultatem ad Septennium pariter omnibus et singulis Croatiae et Slavoniae Sacror. Antistitibus de eadem auctoritate Apostolica pro suis cujusque Dioecesis Fidelibus impertimur, ideoque Tibi, V. F., mandamus, ut singulis praefatorum Regnorum Episcopis praesentium Litterarum Nostrarum exemplar manu tua subscriptum et obsignatum transmittas. Durante autem Septennio Tibi, V. F., caeterisque Episcopis supradictis praecipimus, ut singulis annis quisque in sua Dioecesi supradictum Indultum ad annum pro suis Fidelibus duraturum promulget, utque in singulis hujusmodi promulgationibus delegatae cuique Apostol. auctoritatis mentio fiat. Te autem, V. F., aliosque dictorum Regnorum episcopos in Domino hortamur, ut moneant Fideles suae Pastorali curae concreditos, hanc Sanctae Sedis indulgentiam et benignitatem aliquo pietatis opere et aliqua in pauperes eleemosyna rependere. Haec concedimus atque elargimur, volumus et mandamus, non obstantibus licet speciali atque

svećenike svjetovne, od abstinencije „a carnibus“ na subote kroz godinu, izuzev ipak one, koje su ujedno vigilije sa postom;[1])

2) dopustio, da se na petke i postne vigilije može rabiti za začin jela koja mu drago mast;[2])

3) naredio zatim, da se ova dispenzacija, valjana za jednu godinu, i koja se ima tečajem sedam godina obnoviti godimice, oglasi iz propovjedaonice puku na drugu nedjelju poslie uzkrsa[3]).

4) U obznani ove dispenzacije hoće uzoriti gospodin nadpastir: a) da se vjernici područe, koji su razlozi potaknuli vrhovne duh. pastire, te su u apostolske stolice zamolili ovu milost, najme skupoća riba i drugih postnih jela ne samo po gradovih nego i po selih, što je višeput otežšćavalo savjest vjernikom, a izpovjednikom pribavilo mnogih i velikih težkoća;

b) imade se vjernikom jasno razložiti, da nije nipošto s ovom dizpenzom ukinuta treća zapovied crkvena. Ona je kao zapovied ostala, nu samo na neko vrieme (ad septennium) ublažena. Radi toga nebrani se nikomu, da ju vrši u cielom svojem obsegu; ali ako bi tko poslie ove dispenzacije htio na subote jesti mesa, on negreši, a stiče si pred Bogom zaslugâ onaj, koj bi se na te dane uzdržavao od mesa;[1])

c) valja sadržaj ove dispenzacije jasno razložiti, najme, da se ublaživanje ove zapoviedi proteže na sve i samo na subote, osim onih, na koje padaju vigilije s postom, kakve su vigilije u oči sliedećih blagdana: Duhova, sv. apost. Petra i Pavla, Uzeća bl. Djevice Marije, Svih Svetih i vigilija Neoskvrnutoga Začeća, na koju veže diecezanski post. Za tim da je poraba koje mu drago masti dopuštena na sve petke osim kvaternih i onih u kvadragezimi, nu tako, ako bi na koj petak pala vigilija od malo prije spomenutih blagdana, tada se smije uzeti mast budi gusja budi svinjska samo „in unica refectione“ (po našem o podne), dakle nipošto u večernjem obroku. Na vigiliju pako božićnu, pala ona na koj mu drago dan, veže post stricte[2]);

d) vjernici se imadu i o tom podučiti, da se ova dispenzacija nipošto netiče kvaternoga i kvadragesimalnoga posta, te da se o uzdržavanju od mesa u kvadragezimi imade paziti na diecezansku naredbu, koja se običaje svake godine izdati[3]) i napokon,

individua mentione ac derogatione dignis, in contrarium facientibus quibuscunque. Volumus autem, et praesentium Litterarum transsumptis seu exemplis etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis et obsignatis, nec non sigillo Viri in Ecclesiastica dignitate constituti, munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quae adhiberetur ipsis praesentibus, si forent exhibitae vel ostensae. Datum Romae apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die X. Februarii MDCCCLXXI. P. N. A. vigesimo quinto M. Card. Paracciani Clarelli m. p. „*Venerabili Fratri Josepho Archiepiscopo Zagrabiensi.*“

[1]) „. . . omnes et singulos Archi-Dioecesis meae fideles, huc intellectis etiam omnibus presbyteris saecularibus, ab abstinentia carnium diebus Sabbati per annum, *iis tamen . . . exceptis, in quibus ob Vigiliam subsequentis festi jejunium observandum est*, absolvo. .“

[2]) „. . indulgeo, *ut feriis sextis* itidem per annum, nec non *in festorum Vigiliis, jejunio consecratis*, in condiendis cibis *quamcunque pinquedinem* adhibere valeant. .“

[3]) „Hanc autem pro uno anno valituram, ac deinceps singulis per septennium de novo concedendam relaxationem atque indulgentiam dominica II. post Pascha in omnibus . . ecclesiis, in quibus cultus divinus parochialis de more persolvitur, fideli populo ex ambone denunciandam ac promulgandam dispono.“ Nebi-li se ovo posljednje moglo spomenuti i u direktoriju prije spomenute nedjelje?

[1]) „Clare proponatur, praeceptum abstinentiae diebus Sabbati per annum non abrogatum, sed salvo utique et in sua integritate relicto tertio Ecclesiae praecepto, relaxatum dumtaxat esse, atque ideo fidelium neminem impediri, quominus, si velit, praeceptum abstinentiae ab esu carnium posthac quoque adimplere possit; absolutionis a pracaepto eam esse vim, ut ii, qui posthac diebus Sabbati carnibus vescentur, haud peccent, dum e contrario, qui ab iis deinceps etiam abstinebunt, meritum quoque acquirant.“

[2]) „Relaxationis et indulgentiae tenores clare proponantur et explicentur, nimirum relaxationem praecepti extendi *ad omnes et solos dies Sabbati per annum*, id est, licitum esse carnibus vesci omnibus Sabbatis, *iis tamen exceptis, in quae incidit Vigilia, quae jejunio deputata est*, alicujus sequentium festorum, nempe Pentecostes, SS. Ap. Petri et Pauli, Assumptionis B. M. V., et OO. SS., nec non Vigilia Immac. Concept. B. M. V. utpote die jejunii Dioecesani; *exceptis item Sabbatis Quatuor temporum et S. Quadragesimae.* Insuper usum *cujuslibet pinguedinis* licitum esse omnibus feriis sextis *praeterquam Quatuor teporum et S. Qnadragesimae*, ita tamen: ut illis feriis sextis, in quibus ob vigiliam praememoratorum festorum jejunii lex observanda est, usus pinguedinis sive anserinae, sive suillae *in unica solum refectione* indulgeatur. Vigilia Nativitatis D. N. J. C. in quamcumque inciderit ferialem diem, stricte jejunandum esse, nemini dubium esse potest.“

[3]) „Edoceantur fideles, hanc relaxationem et indulgentiam ad jejunium Quatuor temporum et S. Quadragesimae non extendi, atque ratione abstinentiae Quadragesimalis speciales quolibet anno edi solitos dioecesanos ordines observandos venire.“

f) da vjernici, koji su dielnici ove blagohotnosti sv. stolice, tu po želji apostolskoga pisma nadoknade kojim dobrim djelom i milostinjom napram siromakom.[1])

17. Okružnica kaže pod konac još i to, da se spomenuta dispenzacija proteže i na „regulares utriusque sexus“, izuzev dakako one družbe redovnika i redovnica, koje su ne samo po crkvenoj zapovjedi, nego i po pravilih svoje družbe obvezane na uzdržavanje od mesa ili post na rečene dane ili ćak ciele ili samo tečajem nekoga diela godine; jerbo apostolski breve ublažuje samo obću crkvenu zapovied, a neće nipošto derogirat posebnim konstitucijam redova.

18. Iz svega, što do sada rekosmo, mogu se lahko riešiti neke težkoće a neke riešio je je i sam uzoriti g. nadpastir u okružnici.

a) Svatko uvidja, a veli to jasno i okružnica, da se dispenzacija glede masti nemože protegnuti na sriedu, petak i subotu u kvadragesimi niti na kvatre, a isto tako ne na druge dane u kvadragesimi s obzirom na večernji obrok, jer se u dispenzaciji za kvadragezimu od 28. sieč. 1871. samo kaže „ut pro collatione vespertina, nisi affectae valetudinis ratio aliud posceret, excepto jusculo, cibi dumtaxat esuriales adhibeantur“, a u okružnici od 11. travnja 1871. nije se ništa u tom promienilo. Dakle se za dispenzovane dane u kvadragezimi izuzimlje za večernji obrok samo nepostna juha, a o masti nekaže se ništa, stoga je postni začin ostao u svojoj krieposti.

b) Ako vigilije gore izbrojenih blagdana padnu na drugi dan, a ne na petak i tada se na nje proteže ona primjetba o porabi masti „*in unica solum refectione*“, premda se ona stavila u naputku samo za petak, ako nanj vigilija padne. To se vidi iz rieči samoga brevea: iisdemque auctoritate item Nostra concedas, ut singulis Feriis sextis, et pervigiliis infra annum salubria adhibere possint condimenta quaecunque, quibus tamen in unica comestione jejunii diebus uti fas erit! Breve dakle govori o vigilijah u obće, a ne samo za slučaj onaj, ako dodju na petak. Prema duhu pako brevea izdana je i okružnica.

c) Kako okružnica kaže, proteže se ova dispenzacija „in lege abstinentiae a carnibus“ takodjer na subote u adventu, jerbo je podieljena za subote kroz godinu, a subote u adventu nisu dani „stricti jejunii“, već samo „dies abstinentiae“, te se po tom od drugih subota u godini nerazlikuju[1]);

d) isto tako je slobodno začinjati jela kojom mu drago masti na sriedu i petak u adventu, jerbo je taj post, kako vidismo, ništa drugo nego kompenzacija onih vigilija, koje je Kliment XIV. breveom od 22. lipnja 1771. glede posta suprimirao, a naravno prema onomu što pod b) rekosmo vriedi i tu klausula „*in unica solum comestione.*“[2])

f) Napokon nije slobodno na petke i druge postne dane jesti suhu slaninu ili salo, jer apostolska dozvola nejma drugo pred očima nego mast kao začin (odcvrenu), kojom se inače nepostna jela pripravljaju ili začinjaju, te dopušta samo postna jela ovako pripravljena i začinjena jesti.[3])

19. Ove dispenzacije pokazuju jasno, kako je sveta crkva zbilja blaga naša majka. Imajuć ona pred očima našu slabost, a zabrinuta za spas svakoga, pokazala se je blažom ondje, gdje je nekoč mnogo stroža bila. U drugih nekih stranah katoličkoga svieta odmogla je ljudskoj nemoći još i tim, da je podielila dispenzaciju za neke veće blagdane, kad padnu na petak. Zato se imade svako njezino diete izkazati zahvalnim bar tim, da savjestno puni volju svoje dobre majke u tih blažih odredbah. Koliko sinovi svieta mare do crkvenoga posta, znademo dobro, ali i gorke boli ćuti svako katoličko srce, kad vidi, da se već ni ono, što je toliko ublaženo, nevrši. Mi smo uvjereni, da bi o tom to koj dušobrižnik, osobito po gradovih, mogao iznieti svoju čemer-tužaljku. Nu za sada nejma druge nego molitvami uteći se Gospodinu, da žarom svoje milosti razžari srca onih, koji su ohladnili u ljubavi prama majci crkvi i njezinim zapoviedim. . . . . . a

---

[1]) „mandato apostolico conformiter moneantur fideles, ut hanc, cujus participes facti sunt, S. sedis Apost. indulgentiam ac benignitatem aliquo pietatis opere, et aliqua in pauperes eleemosyna rependere satagant.“

[1]) „Relaxationem in lege abstinentiae a carnibus . . . ad Sabbata quoque per Adventum extendi: dies enim Sabbati per Adventum non sunt dies stricti jejunii, sed abstinentiae duntaxat ab esu carnium, nihil proinde a reliquis per annum Sabbatis differunt.“

[2]) „Feriis IV. et VI. per Adventum licitum esse usum cujuslibet, ac idcirco etiam suillae pinguedinis in condiendis cibis; cum enim praecipua ratio jejunii praedictis feriis servandi sit compensatio suppressi in vigiliis Apostolorum jejunii, quod olim observatum Clemens XIV. per Breve Apostol. die 22. Junii 1771. vulgatum ad ferias quartas in Adventu transtulit — cumque S. Sedes Apostolica in Vigiliis Sanctorum cibos suilla pinguedine condiri indulserit, suapte sequitur, dictae pinguedinis usum feriis 4. et 6. per Adventum licitum esse.“

[3]) „Laridum vel sagimen feriis sextis per annum, Sanctorumque Vigiliis tamquam cibum manducare licitum non esse. Concessio enim Apostolica, prout illam legenti pa

Pitanje medju gospodari i radnici. *)

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

I je nesrećom žalibože istina, da se u svih obrtih opaža neka obća težnja, obaliti koliko se više dade, osobito u stanovitih okolnostih, cienu radnoj ruci. Navedeni pisac žaleć tu činjenicu, kako družtvenu nesreću, zaključuje nazivajuć ju ranom, *dont le bonnes institutions peuvent bien adoucer les souffrances sans les pouvair detruire completement.*[1]) Prije Say-a bio učinio iste opazke Adam Smith, vadeć jednaki zaključak, oko koristi, što ju imaju gospodari na radnicih u koliko je do ustanove plaća.[2])

Ne prestaje tuj zloraba, što ju mogu činiti gospodari od svoje ekonomičke pretežnosti. Ova se je protegnula na takove čine, koji zaudaraju najfinijim barbarstvom i bezstidnom nepravdom. Iztrage, što su jih izveli kod raznih naroda uspjele su, te su pokazale ono, što se inače nebi bilo vjerovalo, i osvjedočile vlade o nuždi, da se oštrimi kaznenimi zakoni doskočilo tolikomu zlu. Da spomenemo ovdje ono, što je učinio inglezki parlamenat. Pohlepa za većimi dobitci sa strane gospodara, i žudnja, eda jim se poveća plaća, s one radnikâ otaca obitelji, obterećivahu užasno radom žene i dječake, bud u rukotvornicah, bud u rudnicih. Od tuda nikakav uzgoj djece, i gubitak tisuća i tisuća mladića palih pod teretom golema truda, koji jih pritiskao. Pošto se na vidjelo zniele i dokazale činjenice i posljedice, stvorila je vrlo mudre zakone na zaštitu slabosti toli okrutno zlorabljene. Buduć nisu bili dovoljni prvi, stvorila je druge i treće s takovimi i tolikimi poglavji i članci sve i svaku opredieljujućimi i na sitno naznačujućimi, s takovimi kaznami i s takovimi naglednici, kojim je paziti na ovršivanje, po čem bi se uklonila svaka sgoda, da bi jim se strogost obmanula. Ustanovilo se vreme rada i ono obuke, opredielio se oblik strojeva, odredila se doba, te se jošte mislilo na kakvoću tvornica. Od žena i dječaka se pošlo dalje na radnike. Buduć život jim u pogibelji osobito u rudnicih, bješe predloženi i potvrdjeni najsitniji i najshodniji zakoni, da se jih obezbjedi proti svakoj pogibelji, koja bi mogla od ljudskog nemara poliegati. Pošto proždrljivost gospodarâ radi o kukavnih jim plaćah na razne načine a sve podhibne, proti toj se postavila jaka zaštita strogih zakona. Skraćeno bje zatežno vreme za plaćanje, zabranilo se, da se ovo ne ima činiti nit u krčmah, koje su njihovih gospodara, nit u mjestih susjednih jim, ukinula se zloraba davati bezkoristnu robu radniku mjesto pogodjena novca: u jednu, pobrinulo se o svako sredstvo, e da plaća dojde ciela u ruke radnika, i da se ovaj u miru može uživati u obitelji. Veliki bijahu leleci i tužbe, što jih podigoše gospodari proti njekim zakonom učinjenim na obranu radnika, kao da bi oni bili njekakova povreda individualne slobode, il nepravedan teret naprćen poduzetnikom, il opasni konkurenciji Inglezâ s inimi narodi. Al se držalo čvrsto: odredilo se izvršivanje, i radnik upoznao, da mu je ne malo bolje.

Dospjevamo na zaključak; ekonomička pretežnost gospodarâ i podvrženost radnikâ da-li je družtveno stanje protivno pravici? Ni mrve: odgovor, koji se dao na dokaze Stuar Mill-ove, Ottove i Mailferove to dokazuje. Takova-li jest, da može dati sgodu težkim nepodobštinam zlorabe? Ne ima dvojbe. Iskustvo je to dokazalo, dokazuje i dokazati će. Hoće-li se s toga morat zaključiti sa socijalisti, da se upravo sbog tieh nepodobština mora i može pravedno ukinuti? Posve drugo: jao svietu, da bi se ukinulo sve ono, što se zlorabi. Zloraba ne traži ukinuća, već reformu. Neka se reformira shodnimi zakoni proti svemu, što se hrdjavom zlorabom uvadja zla u odnošaje medju gospodari i radnici, i stanje ovih će se poboljšati.

IX.

Brojna pretežnost radnikâ glede na gospodare.

O savezih.

Kako gospodari nadkriljuju radnike u pretežnosti ekonomičkoj: tako radnici sa svoje strane nadkriljuju gospodare u brojnoj pretežnosti. Buduć se u prediđućoj glavi govorilo ob odnošajih, koji se radjaju iz prve, svaki razlog zahtjeva, da sada koju rečemo ob onih, koji proizlaze iz druge. Kazav *pretežnost brojna* ne mislimo govoriti o radnicih uzetih u individuumu: s otog gledišta ne biva nikakova promjena odnošajâ. S toga se razumjeva, da se ovdje govori o radnicih konstituiranih u jedno tielo. I to ne u koliko ovi sačinjavaju družtva za uzajamnu pomoć, il ina slična jim, kojim je svrha, da si osvoje sredstvom družtvene pobune orudje rada. Ni jedno se pitanje ne može potaknuti o tih dvih družtvih; jer prvo očevidno je čestito, i zato dostojno odobrenja, a drugo očevidno opako, i zato vriedno, da se odbaci; i k tomu jošte ni jedno od njih ne ustanovljuje nikakva odnošaja pravice medju radnici i gospodari kao takovimi. Savezi u obliku družtva, o kojih se naročito zametnuo priegovor, jesu oni, koji dolaze pod imenom *koalicijâ*, te se tiču tako radnikâ kako i gospodarâ. Oko tih će se vrtiti naša razprava.

U čemu sastoji **koalicija**? Evo vam ovdje radnikâ jedne ili više tvornica, jednog ili više obrta, koji u uvjerenju, da odnošaji, kojim je podvržen njihov dnevni rad, nisu pravični, sastaju se, viećaju i odlučiv, kakovi

tet, nihil ultra importat, nisi ut praedictis diebus pinguedine liguefacta cibos secus esuriales condire sive praeparare, sicque conditis ac praeparatis vesci liceat."

*) Vidi broj 28—41. o. g.

[1]) Cours complet d' economie politique pratique. Cinquieme partie, gl. X.

[2]) Ricerche sopra la natura e le cause della riccheza delle nazioni, knjiga I. gl. VIII. Vidi *Biblioteca dell' economista*, sv. II.

moraju da budu, prema pravici, uvjeti u buduće, s ovimi se predstave gospodaru veleć mu: prihvaćate-li je? mi ćemo nastaviti svoj rad. Odbijate-li je? mi odlazimo. Obratno mislite si jednako o više gospodara, koji sklapaju savez oko koje iste stvari. U prvom slučaju imate savez radnikâ, u drugom savez gospodarâ. Po čem savez ili koalicija u svojem vlastitom značenju sastoji u sjedinjenju više radnika ili više gospodara, koji su se složili, prvi da ponude djelo, a drugi, da ga prihvate uz te, i ne druge uvjete. Poglavite točke uvjetâ jesu: povećanje il omala plaće, broj satih dnevnoga rada, sigurnost i zdravlje radnikâ, kakvoća strojeva il orudja rada, il druge ovim podobne. Svrha je jedne i druge strane, da upotrebi točke tieh uvjeta na svoju korist. Buduć ovo stavlja na igru probitke i moje i tvoje prepirateljâ, do prava je odlučiti, jesu-li takovi savezi prema il proti njegovim razlogom. I zato se pitanje svadja na ove granice: gospodari i radnici imaju-li, ne imaju-li pravo udruživati se u više označenoj namjeri? Potvrda dogovora, koliko glede saveza gospodarâ, sastoji u neposrednu zatvoru svih njihovih tvornica, i s toga odpust svih ovih silnih četa radnika, koji od rada živu; koliko glede one radnikâ sastoji u uzkrati jednako neposrednoj, nastaviti rad i okrenuv ledja tvornicam staviti se u streik. U jednom i drugom slučaju pogledom na važnost posljedica, koje od tuda proizviru, stvar se vele dojimlje javnoga poredka. Zato, ako se više postavljeno pitanje rieši jestno, pojavlja se ovo drugo: pravedno-li i pametno, da država potvrdjuje i dozvoljuje svojimi zakoni takove saveze?

Velike bijahu prepirke, koje se činjahu i koje se čine još oko dva pitanja, i u veliko razilažahu se mnienja, koja se o tom porodiše. U Englezkoj savezi radnikâ bijahu tja od davna, strogo zabranjeni. Al pošto je nepravičnost plaća i kao postupak, kojim gospodari mučiše radnike, dao povoda bezkrajnim lelekom i bezkrajnim tužbam sa strane ovih posliednjih, posljedovaše tajni savezi i urote, nenadani silni streikovi, i okrutne osvete što proti gospodarom, što na štetu radnikâ upornih volji saveznikâ. S toga, pošto se opazilo s jedne strane, da zabrana radničkih saveza nije radjala nikakovim plodom, i da s druge radnici nisu imali po sve krivo, god. 1824. predloži parlamentu Josip Hume, neka se ukine zakon, koji je kaznio radnike samo za to, što su se udružili, za onaj drugi, koji je poznat pod imenom *Condemnation Laws Bepeal Act-a*. Pošto bude ovaj potvrdjen, bje predloženo i odobreno iste godine, neka se ukine drugi zakon, koji je branio radnikom ići od jednog mjesta u drugo i odieliti se. U travnju god. 1859. parlamenat opet se svrati na ovaj zakon, razjasni ga i usavrši. Novih izpravaka bilo godine 1867. pod naslovom *Master and Servant Act*, a pošto se 20. lipnja god. 1871. zakonom dozvolile silne *Trades' Union*, ili zadruge zanatâ, zamjetila se nužda, da se podigne čvrsta obrana proti zlorabam podobnih družtva, i sbilja se podigne u *Criminal Amendment Act-u* potvrdjenom isti dan. Buduć izkustvo zatim pokazalo, da ta mjera nanaša teret radnikom, bude promienjena zamieniv dva zakona god. 1867. i 1871. onim drugim god. 1875. pod naslovom *The Conspiracy and Protection of Property* Act-a, kojim izručiv prekršaje ugovorâ gradjanskomu sudu krivci budu podvrženi kaznam odredjenim zakonom. Toliko vrieme, koje proteče od godine 1824. do 1875., i toliko puti, koje se preuzimalo na razpravu sad s ovog gledišta a sad s onoga isto pitanje, dokazuju, kolikom se težkoćom držalo riešiti ga bez pogibelji. Postupalo se nalik vojsci, koja ide po neprijateljskom i zasjeda punom mjestu. U Francezkoj, pošto se u ustavotvornom saboru godine 1791. sborovi umjetnostî razpadoše, i tražila se sloboda obrta i ratarstva, radnikom obrta zakonom razpravljenim od 14. do 17. lipnja, a ratarom bje onim drugim 28. rujna i 8. listopada najstrože zabranjeno udruživati se budi kako. Pošto se u čl. IV. prvoga onih dvajuh zakona izjavio bud kakov savez radnikâ kao protivan temeljnomu zakonu i kao napad na slobodu, kolovodje, agitatori i predsjednici budu odsudjeni na 500 franaka globe, na gubitak gradjanskih prava za vreme jedne godine i na druge kazni. Skupština II. godine, mjeseca prosinca pooštri kazan. Kad se isti predmet predložio godine XI. zakonom 2. prosinca mjeseca bude ublažen u bitnosti; jer, dočim polag zakona god. 1793. krivnjom bio samo učin dogovora, ovim se zločin steže na sam pokus izvedbe. Ovaj se zakon uzdržao u člancih 414, 415, 416 kaznenog zakonika učinjenog god. 1810., te se ne svidje ukinuti ga god. 1849. Napokon se god. 1864. dala podpuna sloboda radnikom i gospodarom, da se udružuju jedni proti drugim, pošto se zahtjevalo i postignulo ukinuće članaka 414, 415, 416 kaznenog zakonika, i članaka 19, 20 nasl. II. zadržanih u zakonih 28. rujna i 8. listopada 1791. Istina je, da se tuj išlo prenaglo, onemogućiv jednim mahom svaku zaustavu; nù prije nego se tako pokročilo, čekalo se više od sedamdeset godina. Očevidan znak, da se takodjer i u Francezkoj držalo pitanje težkim i opasne naravi.

(Dalje će sliediti.)

Dopisi.

Iz Križevačkoga kotara. (*Mijo Smetiško*) Ovih dana imadosmo vrlo liepu i ganutljivu svečanost Sastalo se nas 14 svećenika, da se izgrlimo i oprostimo s mužem, koj nam je kao susjed i prijatelj, kao svećenik i domoljub, kao brat i poglavar, u družtvu i na samu, te u svakom smislu bio uzorom svih družtvenih pravih ljepotâ i kršćanskih kriepostî. Bivši kroz 18 godina na jednoj župi, pokazao je, što može svećenik, kad ga oduševljava živa vjera u Boga, a kršćanska ljubav prama stadu. Ovo dvoje bijaše alfa i omega, principium et finis Smetiškovu djelovanju na Gradcu. Ovo dvoje mu bijaše polugom, te on duševno i materijalno preobrazi crkvu r

župu svoju. Radi česa ga Nj. Uzoritost nagradi, pr e mjestiv ga u prečastni kaptol i povjeriv mu uzgoj nadobudne nam sjemeništne mladeži. A mi braća mu i štovatelji dodjosmo, da mu zahvalimo na mnogoj bratskoj opomeni; na mnogom mudrom savjetu; na iskrenoj ljubavi, koju nam toliko puta i riečju i činom zasvjedoči; te da mu na novo opredieljenje zaželimo i božju pomoć i „sretan put.“

Dozvolite gosp. Uredniče, da sa dvie tri razsvietim, što sam ovdje spomenuo. Godine 1862. u mjesecu srpnju pohara vatra sva gospodarska stanja i župnu crkvu Gradečku, ostaviv joj same gole zidine. Starina ondašnji župnik sdvoji, ostavi župu. — Blage uspomene biskup Haulik povjeri upravu župe mladoj sili tadašnjemu kateketi i propovjedniku kod milosrdnica u Zagrebu M. Smetišku. Ovaj, prem dodje na užasno, pusto garište, nesdvoji, već uzdajuć se u pomoć Božju i svoju krepku volju, prihvati se posla mladenačkim zanosom. A koli uspješno i blagosovno mu bijaše nastojanje, briga i trud, govore sve gospodarske sgrade, koja s temelja posagradi; govori toli vanjsko crkveno lice — novi krov na crkvi i tornju, providjenu ljetos munjovodom — koli nutarnje uredjenje, bojadisanje, — pet novih slika na žrtvenicih; prebogati našastar crkveni, kakova ćeš badava tražiti kroz više kotara. — Al ti ima taj „našastar“ stvarih veleliepih, dragocjenih za Sm. župnikovanja nabavljenih, kojim ćeš badava tražiti ikakav trag u crkvenih računih; tako n. pr. prekrasna gotičkog sloga monstrancija nabavljena za 500 for.; tako veleliepa kazula za 300 for. tako onih 5 milovidnih slika na žrtvenicih; tako mnoge manje vriednosti al potrebite kod raznih svečanostih stvari: za b. grob, za božić itd. itd. dokazom su, da su sve, ili većom stranom Sm. sredstvi i nastojanjem pribavljene:

Kako mu je Bog dao 5 talenata, a on im pridruži dobru volju i uztrajnu marljivost, ta mu uz pomoć Božju sve sretno podje za rukom, što bi zamislio u svojoj plemenitoj duši; a puk bi mu se skroz povjeravao, jerbo je uvidio, da sav Sm. trud, briga i sve nastojanje potiče iz ljubavi prama Bogu, i prama dragomu stadu, te mu je stoga puk bio uvjeke pripravan i na znatnije žrtve.

Obstojala ondje oddavna župna škola; al Sm. sagradi odmah do nje drugu djevojačku, ljepšu, udobniju i svrsi shodniju, a manjim troškom, jer bez predtečnih skupih osnovâ; bez mjernika i poduzetničkog nadzornika; svu ovu zadaću uze sam na sebe, te ju izvadjao i sretno izveo, uz kriepku pomoć i sudjelovanje one obće poznate čestite duše, svog ne kapelana, već milog brata Ignjata Canjuge, koj ga je tolikom ljubavi i pripravnošću uvjeke i u svemu podupirao.

Župna mu je crkva ogromna, a na pjevalištu orgulice malene, neznatne, zubom vremena i čestimi popravci iztrošene. Nemirova Smet. da i s te strane neuzveliča svoju zaručnicu. Doživi i ovo veselje, te mu radostnica kapne suza, kad mu se jesenas iz novih za 2050 for. nabavljenih orgulja milozvučan crkvom ralegao glas.

Tako u materijalnih, a nezaostade niti u duševnih. Vjera se u obće u svietu gubi, a zloća širi. Da ta struja ne poplavi i njegovog stada, bdio je on brižljivo i radio neumorno, da mu se koja duša daleko razgranjenim otrovom neotruje, pa ga s toga opažamo po dva puta na tjedan u školi; svake nedjele prije podne na propovjedaonici; a poslie večernice medju odraslom mladeži. — A sjećajuć se opomene: vide, ne cum aliis predicaris, ipse reprobus efficiaris“, gledao je, da djela i sav život svoj udesi ad normam legis divinæ, kako će moći uvjek svemu slušateljstvu doviknuti one sv. Pavla: „Imitatores mei estote, et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.“

Nu, što se je tolikim dobrim dogodilo, nije mimoišlo nit Sm. Mundus est in malo positus, te običaje malo ne svakoga rednoga, čednoga, pobožnoga svećenika, što zazire od razkalašenih razgovara; slobodnije šale; što neprianja uz moderne družtvene običaje, nazivati jezuitom. — To se je ovdje ondje govorkalo, pače i na svećenika usta i Sm. Nu mi, koje je i blizina mjesta i služba dovela u najbliži doticaj sa Sm.; mi, koji smo bili toliko puta svjedoci njegovih uzvišenih djela; koji smo gledali kolikom ljubavi i privrženošću se bavi sa malenimi; kolikom revnošću i vještinom poučava odraslu mladež; kolikom mudrošću i požrtvovanjem djeluje u crkvi, u kući i izvan nje na župljane si; mi, koji smo sjedili šnjim u občinskom vieću, te se divili, kolikom bezpristranošću mane, nered i nepodobštine dotičnika na vidjelo iznaša, kori, odsudjuje i liek im diktira; mi, koji smo mu zavirili u dno duše, a gledamo, kako je župnu nadarbinu uredio; crkvu preobrazio i obogatio; narod si preporodio; mi kažemo, mi molimo: Dao dragi Bog, te mi i sve svećenstvo prostrane ove biskupije, pače ciele Hrvatske postalo takvim, ko što je Sm. jezuitom! Takovim bo jezuitismom proslavit će se Bog i sv. vjera; preobrazit i preporodit te usrećit će se narod naš hrvatski.

Vas Veleuč. g. Uredniče molimo, da u svom cienjenom listu ustupite mjesta ovim redkom, a prečastnog gospodina molimo, neka nam oprosti, što smo dobroj stvari u prilog — dali ovime oduška svomu pobratinskomu srcu.

Bistra. U 48. broju Vašega cienjenoga lista čitao sam medju onimi župami u okolišu zagrebskom, u kojih se služba božja poradi silno oštećenih župnih crkva mora obavljati bud u kapelah, bud pod vedrim nebom, i župu bistransku. Veselim srcem javljam Vam, da je naša župa bila dosta srečna za vrieme potresa. Župna crkva ciela je do nekih manjih pukotina, koje nisu pogibeljne. Hvalimo velikomu Bogu, da mu naši župljani u župnoj crkvi i nadalje slavu pjevati mogu. Radovalo bi nas, kad bi se i glede drugih župa bila u Vašem glasilu uvukla po-

greška. Tom zgodom javljam ujedno, da su nam i kapele kano i nova naša liepa jednokatna škola ostale čitave. S malim troškom popraviti će se ono malo, što je oštećeno. Neka nas krije nedohitno milosrdje božje!

Kamilo Kumpf, kapelan.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup razposlao je svećenstvu naputak glede crkva, kapela i župskih stanova, koji su potresom oštećeni. Prema tomu neka župnici u takvih mjestih zatraže odmah od nadležne političke oblasti povjerenstvo, da razgleda crkve i sgrade, te izjavi, može-li se ili ne bez pogibelji po život u crkvah služba Božja vršiti, a u dvorovih stanovati, te da kaže, što se imade poduprieti, što prekriti, što srušiti itd. U župah, gdje se ni u crkvi ni u kapelici ne može svetotajstvo čuvati, ni sv. misa čitati, neka župnici u tu svrhu prirede il u školskoj sgradi il u privatnoj kući dostojno mjesto; a gdje se ni to moglo ne bi, neka od dasaka načine baraku, u nju smjeste privremeno žrtvenik prenosni. U tu svrhu dopušta se župnikom da mogu iz crkvene blagajne potrošiti 120—150 for. prijaviv to samo podarhidjakonu svomu, a dozvoljava im se, da tako priredjeno mjesto mogu i blagosloviti. Da puk stojeći na kiši ili sniegu ne oboli neka u takvih mjestih nebude kroz došašće svakim danom zornica, a na Božić polnoćke, u obće pako neka se po nedjeljah i blagdanih vrši služba Božja oko 10 satih prije podne. Štogod je politička oblast odredila neka župnici izvieste o tom preč. duh. stol, svoj puk pako neka sgodnimi nagovori tješe i mire, neka ga nastoje potaknuti na molitvu i pokoru, kako da Gospodin bezkonačnoga milosrdja ukloni pogibelj tresuće se zemlje i božanske svoje srdjbe strah obratiti dostoji u sredstva ljudskoga spasa.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup došao je danas iz svoga dvorca Gradec u Zagreb te će, kako čujemo, nejmajuć još prilična stana samo nekoliko dana probaviti u našem gradu.

— Potresom postradale sirotinje naše sjetio se je milostivo i sv. otac papa Leo XIII., priposlav 5000 fran. odboru, koji se je u tu svrhu sastao. Srcem punim duboke zahvalnosti bilježimo ovaj novi znak otčinske ljubavi sv. otca prema nam, koj je i sam lišen svega svoga, lišen slobode, kojom da vrši visoko zvanje svoje, a upućen na milodare vjernika svojih. Neka bude, braćo, i ovo duboko urezano u dušu našu.

— G. Ferdo Kraljević, kapelan Oriovački poslao nam je 5 for. za postradale Zagrebce.

— Postali su župnici: Antun Vrček, do sada župnik u Ravnom u Dubravi kraj Ivanića; Andrija Palmović u Komarevu, gdje je do sada bio upravitelj. — Mirko Gažić, uprav. župe Vukmanić ide kao takav u Krajskuves; Levin Kollay, uprav. župe Osekovo ide kao duh. pomoć. u Dubovac kraj Karlovca. — Premješteni su duh. pomoć.: Fr. Petrović iz Gole u Hlebine; Ivan Kendjelić iz Varaždinskih Topliba u Golu; Stjepan Ninković iz Gaja u Bučje.

— Po naših je novinah javljeno, da su Franjevci naši otišli ovih dana u Ogulin. Ta je viest kriva. Franjevci su doduše morali otići iz samostana, jer mu velika pogibelj prieti od razpuknuta tornja, koji će se skinuti — ali ne odoše iz Zagreba. Gostoljublje preč. g. dra. Radinovića dalo im je za vrieme zaklon.

— Dok se je još slagao vitki onaj stup na Kaptolu, da se na nj smjesti kip matere Božje bilo je ljudi, koji bi tresli glavom i žalili trud, koga će uništiti i malo jači samo vjetar. Danas i takvi njekim bi reći čudom gledaju na taj ures naš, koji je odolio i onolikoj sili potresa. I prije jedva bi tko prošao trgom, a da na kip pogledao ne bi. Sada sigurno gleda na nj svatko, a mnoga duša s tim pogledom šalje na nebo vruću molitvicu, neka nas Utočište grešnika zakriljuje i zagovara pri priestolju Presvetoga. Kad se smrači pako vidjeti je po gdjekoju dobru dušu kršćansku, gdje uz kip dugo i dugo kleči. Štovanje dakle prema majci Božjoj jača se; milovidni kip Gospin uznosi i srce i misao na nebo: ne bi-li bilo sgodno, da se kip i blagoslovi? Ne bi-li se taj svetčani čin mogao obaviti na blagdan bezgrešnoga začetka bl. dj. Marije? Mi smo čuli, da se na to na nadležnom mjestu misli, ali neka nam se ne uzme u zlo, što ovim izrekosmo želju i prošnju mnogih dobrih duša, koje drže, da ne ima razloga još i na dulje otegnuti blagoslov.

— Preč. gosp. kanonik i podarhidjakon Konrad Šnap sazvao je u ponedjeljak sve ravnatelje ovdješnjih crkva, da se po želji uzoritoga gospodina s njimi sporazumno opredieli red sv. misa. Prema zaključkom biti će sv. mise po nedjeljah i blagdanih: U crkvi sv. Marije: rana sv. misa (odnosno u adventu zornica), a poslje nje propovied; za kojom će biti više tihih sv. misa; misa konventualna u 9 satih s propovjedju poslje koje tihe sv. mise u $^1/_2$11, te $^1/_2$12 s. — Kod milosrdnih sestara i kod milosrdne braće ostaje isti red sv. misa, koji i do sada: ondje u $^1/_4$5, $^1/_2$6 i 9 sati, a ovdje u 7 i u 10 satih. — U crkvi sv. Petra rana a i poldnevna sv. misa oko 10 sati ujedno s propovjedju. — U crkvi sv. Ivana rana sv. misa u $^1/_4$7 s propoviedju, a u 10 sat. pjevana sv. misa. U ovu crkvu ići će i mladež Kaptolske pučke škole oko 8 sati, dok se ne popravi crkva franjevaca. — Preč. g. dr. Pogledić priobći, da se je dogovorio s predstojničtvom grčko-sjedinjene crkve, te će po nedjeljah i blagdanih biti ovdje sv. misa u 7 i u $^1/_2$12 sat. Isto tako misli on, da bi tu mogla biti sv. misa za mladež gimnazije i realke. Za tjedan dana da će se prirediti i kapelica na groblju sv. Jurja, gdje će onda biti sv. misa u 9 satih. Da se pruži sgoda pokornikom obaviti sv. ispovied neka bi u crkvi sv. Marije

sjedilo 6—8 izpovjednika, a kod milosrdnih osim dosadanjih da dolazi još po koji. Župnici pako da zaprose pomoć kod svećenika, kadgod ju uztrebaju. — Ovaj predlog podnesti će se uzoritomu gospodinu na potvrdu i prema potvrdi će se proglasiti. Mi od svoje strane usmielujemo se samo to pridodati, kako nam se čini, da crkvica grčkosjedinjenih neće biti dovoljna za onolik broj naročito gimnazijske mladeži. Bez barake barem ondje težko će se što opraviti, kaošto držimo, da bi još na kojem mjestu bila baraka vrlo nuždna, jer se mnogo svieta još boji unilaziti u crkve, makar ne ima nikakve pogibelji.

— Na vršku tornja stolne crkve dižu se lazila, jer će se skinut krova, koliko se ga nagnulo, sve do zvonova. Kad se to prekrije moći će se u zvoniti, a crkva će se poduprieti s nutra na pogibeljnijih mjestih, da se i u njoj uzmogne što prije služba Božja vršiti. — Oko tornja franjevačkoga lazila su već skoro gotova, ter će se sigurno budućega tjedna početi skidati.

Rim. Prvih dana ovoga mjeseca (valjda 7. i 9.) biti će dva konsistorija. U prvom će sv. otac prekonizovati njeke biskupe i imenovati nove kardinale, medju kojimi biti će i armenski patrijarka Hassun, koji si je vrlo mnogo zasluga stekao, da je razkol medju Armenci posve prestao. Iz Carigrada, gdje su biskupi Armenski nedavno zajednički viećali o njekih nuždnih pitanjih crkvenih, Hassun se je već u Rim uputio. Ovom sgodom biti će kardinal Jacobini svetčano primljen u sbor kardinala, a poslje odmah biti će i službeno proglašeno njegovo imenovanje za državnoga tajnika. Govoriti će pako sv. otac sada o položaju vjere i crkve u Francezkoj, kamo je, kako se glasa, nedavno poslao prosvjed proti izgonu redovnika. — Kako „Osservatore romano“ javlja imenovan je nuncijem papinskim kod dvora Bečkoga mons. Serafin Vanutelli.

Francezka. U Beču izlazi od njekoliko mjeseci list „Parlamentar“ narodom slavenskim u političkih pitanjih prijatelj, nu duha više liberalnoga. Njemu pišu pod 8. studenoga iz Pariza: „Da je gdjeki republikanac, koji se za drugoga carstva borio za slobodu i napredak, prije jedanaest godina umro, a tek sada, uzmimo prošli petak (5. st.), iz toga se jedanaestgodišnjega sna probudio, mogao bi u Rue de Vangirard vidjeti stvari, koje ga vrlo smutile. Pred njekom kućom u spomenutoj ulici sjatilo se na gusto razdražena, žamorećega ljudstva. Raznovrstna je elementa u tom množtvu, koji sigurno ne idu svi u istu stranku, jer dok jedni — skoro izključivo mladi ljudi — viču: „*vivent les decrets*“ „vive Constans!“ drugi su djaci, radnici, muževi svake dobe i raznoga družtvenoga položaja — vapili: *à bas les decrets! vive la liberté!* Aha! pomislio bi si probudjeni republikanac, „taj Napoleon valjda je opet izdao dekrete proti liberalcem a u ovoj kući stanuje sigurno republikanac, koga su ovaj čas uhvatili.“ Tu misao potvrdili bi našemu republikancu nadošli policajni povjerenik i mnogi policiste, jedni u službenom svom odielu a drugi preobučeni. Povjerenik pokuca na vrata, koja ipak ostadoše zatvorena. Tada na mig vladina zastupnika pristupe njekoliki vatrogasci sjekirom u ruci i razlupaju glavna vrata. „Do biesa!“ mislio bi si naš republikanac, „to tepče Napoleon svaki dan goropadniji, sad već daje silom otvarati kuće svojih političkih protivnika. Na svu sreću imamo hrabrih i neustrašivih zastupnika liberalnih načela. Gambetta, Jules Ferry i drugi vodje opozicije svojom će rječitošću i odvažnošću potaknuti narod, da učini već jednom kraj tomu mrzkomu gospodarenju.“ Dobri taj čovjek sigurno bi u taj čas najednom doznao, da je to nasilje, koje ga pravom toliko ozlovoljilo, poduzeo uprav Gambetta i Ferry.“ Poslje piše dopisnik, da je ovo nasilje proti redovnikom uzbunilo narod, ne samo klerikalce, koji da se za redovnike zauzimlju, jer su njihove stranke, nego i iskrene republikance, koji drže, da redove ništit valja sredstvi više duševnimi, pismom, javnimi skupštinami itd., kako je nedavno izrekao i Englez Bradlaugh.

Prinosi za dječačko sjemenište.

Preuzeše sv. misa ova gg. **Vojaković** Franjo, župnik u Pešćenici 15. **Homotarić** Alojzij duh. pom. u Belovaru 15; Dr. Andro **Jagatić** urednik 10; **Repar** Nikola župnik u Oštrcu 10; **Domanković** Ferdo župi u Lipovljanih 10; **Šultajs** Franjo župnik u Velikoj 20; **Matijević** Ivan prefekat pož. sirotišta 20.

Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda: Hurčak Josip, učenik IV. razr. u Konšćini. Majdek Fr. u Obreški. Bešić Gjuro, tkalac u Gračanih. Miholić Marko, učen. IV. razr. u Remetah. Mafijoli Ante, kateketa na puč. učioni u Dubrovniku. Zagorac Fr. učenik IV. razr. u Vukovini. Stojšić Luka, realac u Komletincih. Jakševac Nikola, gimnaz. u Komletincih.

Javna zahvala.

Gospodin Joso Huzek crkveni krojač darovao je siromašnoj kapeli sv. Martina u Vlaškoj ulici jednu vrlo liepu kazulu biele boje sa odnosnimi stvarmi, na kojem veledušnom daru izriče mu srdačnu hvalu podpisani u ime svoje i župljana svojih.

U Zagrebu dne 28. studena 1880.

Ivan Krapac,
župnik sv. Petra.

Ravnateljstvo nadbiskupskoga sjemeništa pozvalo je sve klerike, da 10. prosinca dodju natrag u Zagreb, i to bogoslovci u sjemenište, a VII. i VIII. razred u nadbiskupsko sirotište u Vlaškoj ulici.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 50. U Zagrebu, 9. prosinca 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot., a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Potres od 9. studenoga 1880.

Od biča potresa oslobodi nas Gospodine!

Jao! užasan je udarac toga biča! Jao! Jao! Kolik je zadao strah i trepet! Koliku bol, muku, žalost, tugu, biedu i nevolju, stvorio je taj bič Božji!

Žalimo Vas iz dna duše predraga braćo Hrvati; primite svesrdnu sućut našu bratsku.

Ako nismo dosta često do sele, a to od sele vruće i skrušeno molimo se svi čim češće Bogu Velikomu, da nas toga užasnoga biča občuva

Svakako premalo se mari za molitve crkvene na ublaženje srčbe Božje naredjene.

Barem obhodi crkveni slabi su nam brojem učestnika po svuda, to na selu, a kamo-li slabiji po gradovih.

Vajme! kolik-li je to nemar, kolika mlitavost i lienost!

Zar su obhodi samo za školsku mladež, za njekoliko žena i djevojaka, pak uz malo muškaraca za svećenstvo? Ti-li su najveći grješnici?

A gospodi, gospodjam, obrtnikom, drugim grješnikom zar netreba zazivati svetce Božje, zar ne treba moliti se milosrdju Božjemu, da nas pomiluje? Ne priznaju-li ti ljudi, ne ćute-li, da su i oni grješnici?

O ljudi Božji! dobru majku svoju sv. crkvu slušajte i po njezinu nauku vjerujte, da je Bog gospodar svega, pak i potresa, da nas On Svemogući od svakoga zla, pak i od biča potresa osloboditi može; vjerujte sv. crkvi, koja u jednoj molitvi veli: Svemogući vječni Bože, koji pogledaš zemlju i činiš da se trese ....; vjerujte sv. crkvi, koja u drugoj molitvi veli: Čuvaj nas, Gospodine, ...i zemlju, koju vidjesmo uslied naših grieha gdje se trese, višnjom milosti utvrdi, neka umrla srca spoznadu, da po tvojoj srčbi takovi bičevi nastaju i po tvojem milosrdju prestaju; sv. crkvi, toj namjestnici Božjoj vjerujte, da Bog pravedni grješnike kazni, ali da On milosrdni pokornike pomiluje.

Samo demonsko pero, kakovo je dan iza neizrecivo užasne nesreće onako objestno, drzko, bezćutno i bezdušno zadirkivalo, moglo je dan iza toga porugljivo stare bogove spominjati, a drugamo nišaniti. Da, da, izumroše stari krivi bogovi poganski, ali i bogovi krivi novi mrtvi su, kukavni, ništice naprama staromu, pravomu, od vieka živomu i svemogućemu Bogu, gospodaru neba i zemlje, gospodaru utrobe zemaljske, i svih dubljina i praznina i šupljina podzemnih, i svih tude djelujućih elemenata i sila, čija volja jeste zakon svemu, koji vječnom mudrosti svojom od kraja do kraja jako i sladko upravlja, koji i danas, trese nebom i zemljom čiji su sudovi nedohvatni i putevi neiztraživi, do čijih otajstvenih visina ne popeše se lje ni do vieka sve kolike gomile slavljene ljudske učenosti i znanosti.

Više se njekoč podiže prosti pastir, kojega stari Bog živi nadahnu i nauči, ne bi-li odvratio od naroda u griehe propala bič potresa i drugih nevolja, što su griehu plaća. Boguduhi Amos dvie godine prvo potresa proreče židovom krivobožcem i grješnikom užasne kazne, kojimi će ih pravi Bog živi kazniti. Kako bi narod uvjerio, da kazne dolaze od Boga, reče: „Ako se dogodi nesreća u gradu, a da ju nije poslao Gospodin?“ — „Ovako veli Gospodin: Za zla, što učini Juda, ne ću mu oprostiti, jer je prezreo zakon Gospodnji i njegovih zapoviedi nije držao.“ — „Udarit ću kuću, zimnu i ljetnu kuću, i propast će kuće od slonove kosti, i nestat će velikih kuća, govori Gospodin.“

Takova je visina mudrosti stare knjige Amosove, i svih proroka Božjih, i svih Bogom prosvietljenih muževa sve do današnjega dana. Svaki

pravi kršćanin vjeruje, da su takove kazne glas Božji, kojim se grješnici pozivlju na pokoru i poboljšanje života. Blago svakomu, koji taj glas milosrdja Božjega sluša!

Bilo u Carigradu god. 399. i 400. za biskupa sv. Ivana Zlatousta. Česti užasni potresi drmali gradom. Gradjani osjetiše silnu ruku razsrdjenoga Boga, te odlučiše odustati od griehâ i život urediti po zakonu Božjem. Bič potresa jače djelovaše, nego-li sve propoviedi velikoga biskupa. Kako on sam pripovieda, ljudi odrekavši se grješnih djela i svoje volje stadoše živjeti po volji Božjoj i Bogu se pokoravati. Dani svečani svetkovali se, crkve se punile, skrušeno se molilo, pobožno pjevalo, vršio se propisani post, dielila se milostinja, u kratko, u gradu zavladala pobožnost, poštenje, pravednost, čistoća, svaka kršćanska kriepost. Tako je bezkonačno mudri i dobri Bog otčinskom kaznom zastrašio nepokornu djecu i k sebi prizvao.

O da bi dragi Bog tako prizvao k sebi i nas, koje je tako strašno kaznio. Zaslužismo kaznu. Priznajmo, da se premalo mari za Boga, priznajmo, da se odviše preziru zapovjedi Božje i njegove sv. crkve.

Zar se ne prezire svetkovanje? O koliki i koliki ne svetkuju dana svečanih! Zar se ne prezire najsvetija žrtva Sina Božjega? O koliki i koliki ne mare pribivati sv. misi! Zar se ne prezire rieč Božja? O koliki i koliki ne će da ju slušaju! Zar se neprezire post? O koliki i koliki ne će da čuju o postu! Zar se ne prezire sv. izpovied i sv. pričest? Jao! Jao! Koliki i koliki nisu već godine i godine tih svetih otajstva, samim Bogom naredjenih, primili!!

Oj vi ljudi odlični i prosvietljeni, kako se nazivljete sami, šta mislite vi? Zar ne obstoji za vas četvrta zapovied crkvena? Zar ne veli i vam Bog Spasitelj: „Ako ne budete jeli tiela Sina čovječjega i pili krvi njegove, ne ćete imati života u sebi. Tko jede moje tielo i pije moju krv, ima život vječni.“ Zar baš ne marite za život vječni kod Boga u nebu? Tko ste vi ljudi Božji, da tako prezirete i zanemarujete sve što je Bog za vašu vremenitu i vjekovitu sreću naredio? Zar se baš ne bojite Boga živoga, u čije ruke strašno je pasti?!

A kako se vrše druge zapoviedi? Vajme! Strašne mrzke psovke i kletve, nepoštivanje starijih, neposluh i nesloga, gadan blud i preljub u tolikoj mjeri, sebičnost i koristoljublje toliko razgranjeno, sve to i više toga, sve to da ne izazivlje srčbe Boga svetoga, koji sve to zabranjuje? S tolikih grieha kaznio nas je Bog tako oštro. Ipak je to dokaz dobrote njegove otčinske, koja hoće da nas dovede na put krieposti. Blago nam, ako se u istinu podamo na taj put Božji!

Ako se i drugud tako grieši, pak Bog tako oštro ne kazni, reći nam je, da On najbolje zna, zašto tako radi. Njegova mudrost odabrala je nas za ovaj put, a njegova pravednost ne može da učini krivo. Sveto ime njegovo budi blagoslovljeno!

Vrlo je umjestna bila dan iza neizrecivo užasne nesreće interpelacija saborskoga zastupnika preč. gosp. kanonika Josipa Lehpamera o svetkovanju nedjelja i blagdana. Hvala mu do neba u ime svega naroda hrvatskoga, poimence u ime Slavonije, te u njoj zlatnoga polja požežkoga, gdje se sajmovanjem i trgovanjem na samu nedjelju narod odvraća od službe Božje a navraća na službu grieha, gdje su na dan Gospodnji crkve silno prazne, a vašarište pred samom crkvom Božjom u Požegi puno puncato bučećih vašardjija i hržućih na stotine konja.

Nesvetkovanje zlo je osobito veliko, kako prečastni interpelant temeljito razlaže, dočim je svetkovanje izvor svakomu blagoslovu Božjemu. Uvjeren sam, da će se vis. kr. zemaljska vlada, kano oblast Bogom postavljena, za čast Božju zauzeti i sporazumno s preč. ordinariati domovine naše uzpostaviti dostojno vanjsko svetkovanje nedjelja i blagdana, strogo zabraniv po svuda na te dane uredovanje, sajmovanje, trgovanje i svaku drugu nepodobštinu Boga Velikoga vriedjajuću.

I oglas slav. poglavarstva gradskoga u Zagrebu i drugdje, kojim se zabranjuju psovke i kletve pod kaznom, vrlo je sgodan. Hvala im do Boga. Bog će naplatiti obilno svakomu, koji revnuje za njegovu čast.

Predraga braćo Hrvati! Zahvaljujemo s Vami ujedno Bogu Velikomu, koji je uz taj užasan udarac pokazao otčinsko milosrdje svoje. Moglo je biti mnogo užasnije, da se je zemlja potresla u noći, ili ob dan svečani, kada ima mnogo ljudstva u crkvi ili u vrieme, kada je mladež u školi, ili da je mnogi zaglavio, koji je usried najveće pogibelji živ i neozledjen ostao. Jest, mnogo je toga za čudo; i pisac u „Obzoru“ od 22. o. mj. čudi se. Jest, čudesa su to očita otčinskoga milosrdja Božjega, otčinske providnosti Božje. Sve to u velikoj je nesreći sreća velika, sve to neka vas tješi predraga braćo Hrvati! Isto tako budi vam na veliku utjehu tolika sućut sa svih strana izrečena i djelom dokazana. Podignut će se, dati će dobri Bog, a uz ljubav kršćansku i draga domovina i glavni

joj grad iz ruševina i oštećenja. Ali dao i to jaki milošću svojom Bog, da se visoko podigne i domovina i glavni grad na odlično krjepostan i pobožan kršćanski život, kakovim se odlikuju drugi napredniji kršćani!

Oh! kako mi je milo bilo boraviti medju pobožnimi Slovenci! Oh! kako se u njihovoj bieloj Ljubljani svetkuju dani svečani! Po trgovih i ulicah miču se samo pobožnici u crkvu i iz crkve sav Božji dan. Ne ima tu na stotine konja i kola natovarenih žitom i drugimi plodinami; a dućani zatvoreni su mal ne svi. Crkve pune pobožnika ne samo od 5 sati već njeke pače i od 4 sata u jutro kroz sav Božji dan do kasne večeri, pune rekoh, ali baš skroz pune imenito kod svake sv. mise. — A pričestnika, koliko njih ima ne samo u nedjelju nego i u djelatnike! Tolika množtva ne mogoh gledati bez suza u očima. — A kako da ne spomenem pobožnika, kojih svaki Božji dan ima broj znatan, dolazećih i kasno u večer klanjat se Bogu živomu u presvetom oltarskom otajstvu? Ljeti oko devet sati na večer ima ih još dosta u crkvah Božjih. Čujte pak se čudite. — Propoviedi dvie u jutro, jedna kod rane sv. mise, druga kod sv. mise poldanjice, a poslije podne opet jedna, kojom se tumači kršćanski nauk; pa tako biva u svih pet župskih crkvah. — Jedne nedjelje po podne idem mimo stolne crkve, ali pobožnika pred vratima velika hrpa! Što je to? pitam si druga. Ne mogu ljudi u crkvu, reče mi, puna je; tumači se s propovjedaonice kršćanski nauk. I zbilja! Velika stolna crkva puna puncata, ne može se unutra. — Tako je, reče mi drug, više puti, osobito u korizmi. O moj Bože! rekoh si, kako ne bi taj narod mio bio i Bogu i ljudem! Oh! uzdahnem, kako je to sve drugčije kod nas! —

O Bože veliki! Smiluj se puku svojemu! smiluj se! Prosti Gospodine! prosti puku svojemu! Odvrati bič srčbe svoje! Od biča potresa i od svakoga zla oslobodi nas Gospodine! Udieli nam milost poboljšanja. —

Ali i mi — sluge Božji — osviestimo se, budimo i mi bolji i gorljiviji. Bojmo se i mi strašne ruke Božje! Molimo se više, nego-li do sele, — savjestno po propisu crkvenom, — za se i za puk svoj. — Živimo po svetom zvanju svojem sveto, tà mi smo svećenici. Živimo čisto, tà uživat nam je dnevice prečistoga jaganjca Božjega. — Vršimo sve dužnosti staleža svoga čim savršenije, dajuć puku svojemu primjer za svaku kriepost. Imajmo vazda pred dušom, da ćemo za svaku dušu Bogu pravednomu odgovarati. — Jao! do vieka jao krivcu! Za savjestno, gorljivo, neustrašivo, neumorno djelovanje i službovanje pako čeka nas plaća obilna u nebu. Fiat! Fiat!

U Slavoniji na spomendan sv. Ivana od Križa 24. studenoga 1880.

Jedan raztuženi sluga Božji.

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

Ne manje razna bijahu mnienja medju ekonomisti. Adam Smith odvraća radnike od podobnih saveza s razloga, što ovi ne samo da jim nisu od nikakove koristi, već uzrokuju kvarova i propasti.[1]) Prem John-Stuart Mill mnije kako i Smith koliko je do uspjeha, i sudi, da se ne ima željeti, da ikoji savez uspje; ipak on primjećuje: „ne može se bez velike nepravde nijekati pravo radnikom, i bez kvara izložiti je pogibelji, da se vrlo na debelo varaju glede uzrokâ, od kojih ovisi sudbina njihova stanja.[2]) Mac-Culloc ne samo tvrdi pravo u tom radnikâ, nego jošte proti John-Stuartu drži, da kada njihovi dobrovoljni savezi ne rabe silu, te se prave u svrhu, da dignu plaće preveć umaljene, postaju shodne i koristno se stvaraju. Thomtou u svojem svezku o r a d u brani je sa svakog gledišta: P. Leroy-Beaulieu usuprot u svojoj knjizi, kojoj naslov: *La question ouvriere au XIX. Siecle,* zabacuje svako udruživanje radnikâ, komu je namjera promieniti sadašnje odnošaje rada. Pitanje se pojavilo, te je postalo velikim pod gospodovanjem liberalizma, a liberalne vlade su ga riešile u najvišem smislu slobode. Sa svim tim niti u njihovih se redovih nije stvar ukazala toli čista ni bistra, te se nailazi na pisce ne male važnosti protivnih danomu riešenju.

Razjasniv stanje pitanja, evo nas, da izpitamo prvi diel mu: gospodari i radnici imaju, dà il ne, pravo ujedinjivati se, e da postignu više označenu namjeru?

Mislite si Petra gospodara i Pavla radnika. Kako Petar ima puno pravo nad svojimi glavnicami; tako ga Pavao ima nad radom svojih ruku. Stvar je više no očevidna. Odkle sliedi, da toli jedan koli drugi ima jošte puno pravo rabiti il ustupiti svoju stvar onim poštenim načinom kako drži shodnijim, il uz one uvjete, koje sudi da mu moraju biti koristniji. Petar se i Pavao sastali: dogovaraju se o kupnji i prodaji rada, nudjaju si uvjete, prepiru se. Tko može zanijekati jednomu ili drugomu pravo, da ih prihvati il odvrne? Jer uživa toli prvi, koli drugi puno pravo rabiti svoje stvari, kako mu se vidi shodnije, kako je Petar pravno slobodan ustupiti il ne ustupiti diel svoje glavnice u p l a ć u Pavla kao naknadu rada; tako je Pavao podpuno slobodan ustupiti il ne

[1]) Ricerche sopra la natura e le cause della ricchezza delle nazioni, Knjiga I. gl. VIII.

[2]) Principes d'économie politique par John-Stuart Mill, v. II. l. V. gl. 10, §. 5.

*

ustupiti službu svoga rada Petru u zamjenu ponudjene plaće. S toga je pravo prihvatiti i odvrgnuti tako jako, kako je jako naravno pravo vlastničtva, iz kojega potiče. I zato nitko, izuzam pretežan i zakonit uzrok, ne može priečiti jim porabu a da težko ne povriedi pravice.

Mislite si sada više gospodara ili više radnika. Dospjev ovi il oni do uvjerenja, da sadašnji odnošaji rada nisu pravični, i da se u granicah poštenja mogu promieniti na korist njihove stranke, sjedine se, i dogovoriv se, složno odluče imati je promienjene, a ne uspje-li to, gospodari ugovore uztegnuti posao radnikom, il protivno radnici zanijekati svoj rad gospodarom. Pravo, što ga imaju pojedini tako činiti, biva-li slučajno umanjeno uslied sklopljena saveza? Ni najmanje. Prava se ne umaljuju nit ne gube svoju vriednost ako ne u slučaju sukoba s inimi pretežnimi pravi. U ovom pitanju ne ima sukoba pravâ, već zajedništvo porabe jednakoga skupnoga prava. Pojedini gradjani imaju pravo, hoće-li da ga rabe, izlaziti s grada na izvjetarje. Spravi se družtvo prijatelja složnom nakanom poći zabave radi na polje: tko će reći, da se je u onomu družtvu, upravo jer je družtvo, umanjilo pravo, što ga imaju pojedini mu članovi? Nitko, koji ne želi, da mu se ljudi smiju. Jednako se nemože uztvrditi, da savez gospodarâ vriedja pravo radnikâ, ili da udruženje radnikâ vriedja pravo gospodarâ. Jer toli prvi koli drugi imaju puno pravo rabiti svoje stvari, kako koji shodnije sudi, tim što se dogovaraju, da će jih rabiti svi jednakim načinom, ne čine drugo no rabiti svoje pravo. Tomu se ne ima šta prigovoriti.

S druge strane, što su ti savezi? Ništa drugo van zavremene udružbe, sastavljene s namjere, da se postignu većom lahkoćom takovi odnošaji, o kojih se sudi, da su pravedniji i koristniji u odstupu svojine. Dobra se il zla narav budi kakove udružbe pozna po svrhi joj. U ovom slučaju svrha govori sama po sebi: ona se neda inače nazvati van čestita. I više: čovjeka tjera vlastita narav, da se udruži s drugimi, e da ima pomoć, kako će postignuti ono, što mu pošteno koristi. Baš ovo traže toli radnici, koli gospodari svojom udružbom. Tko mu može razložno zanijekati pravo? K jednakoj svrhi smieraju oni toliki glavničari, koji udruživ se osnivaju banke, obećuju osiguranja svake vrsti, predlažu velika trgovačka poduzeća i stotinu inih liepih stvarih, o kojih se čine oglasi svaki dan u novinah. I kako nitko ne odsudjuje takove udružbe, i to razlogom; tako nitko ne smije odsuditi saveze bud gospodarâ bud radnikâ.

Tim više, čim, ako ne uvjek, za cielo ne tako riedko mogu postati nuždne. Jedan primjer. Nadodje iz nenada sniženje plaća u ovom il onom obrtu, u jednoj il više tvornica, u jednom kraju il u svoj zemlji. Nit jedan se ne uvidja uzrok, koji bi ga opravdao, i pričinja-li se kakov, taj je malovažan i ne dobro razjasnjen. Kakova sredstva u toj okolnosti, da se koristno lati radnik? Onoga pritužbe i prosvjeda. Vrlo dobro. Nu ako to nebi ništa pomoglo, bud što se gospodar nada u nuždu, koja sili radnika na djelo, bud što je sklopljen medju gospodari istog obrta tajni il naročiti ugovor o sniženju plaće, stvar, koja se lahko dogadja, kako tvrdi Smith praktičan u predmetu, što će činiti radnik? Drugoga mu spasa neima do-li birati: il se podvrći nepravedno smatranoj omali plaći, il složiv se sa svimi inimi drugovi, odkazati svoj rad gospodarom. Savez u tom slučaju sudi Mac-Culloch ne samo koristnim, nego takodjer i vrlo shodnim. Buduć da, kako opazuje Thornton i u obće pisci toga predmeta, gospodari, koji su počinili onu nepravdu, videć da radnici postupaju osbiljno, opamećuju se, i tako oni, koji nisu popustili na pritužbe, popušćaju pred savezom pristajuć na pravednije uvjete. Sad uporabite dokaz na korist savezâ gospodara. Vrlo se lahko može dogoditi, da se oslabe prkosni zahtjevi radnikâ, da drugo sredstvo ne pomaže do-li ujediniti se u porazumku glede plaća. Tko će moći po duši obvezati bud radnika, da se podvrgne nepravednoj plaći, bud gospodara, da se podloži mirno nepravednim uvjetom, što jih traže radnici?

S ovih do sada rečenih proizlazi kao izvodak ovaj zaključak, da vlada dozvoljujuć il potvrdjujuć shodnimi zakoni udružbe toli radnikâ, koli gospodarâ, vrši dobro i pravedno djelo. I sbilja dužnost je vlade ne samo osigurati prava gradjanâ; već takodjer štititi porabu istih u životu. Dokazalo se, da gospodari s jedne strane, i radnici s druge imaju pravo ujediniti se u zajedničkom dogovoru, komu je svrha poboljšica uvjetâ, uz koje prolazi rad. Po tom je zaključak na dlanu. Vlada, hoće-li da zadovolji svojoj dužnosti, ne samo nesmije priečiti porabu onoga prava, već mora dozvoliti ju i štititi ju, kadagod bi to zahtjevao slučaj. Ovo se potvrdjuje s njekog drugog gledišta. Radnik je, uzet napose, naprama gospodaru u njekom nižem i stanju nužde. Gospodar jest uvjek u stanju, te mu može reći s otog razloga: ako ti neprijaju ovi uvjeti, koje me volja ti nametnuti, evo ti put, nosi se. Ako radnik razljućen u onaj par otidje, za dva za tri dana će se osjećati prinuždenim od gladi kucati iznova na vratih ostavljene tvornice, tražiti plaću u starog gospodara, te se podvrći težkim uvjetom. Buduć je pako savez, a češće takodjer i sama nje prietnja krepko sredstvo, da se zaprieči nepravda, vlada, kojoj nadleži dužnost braniti slabije proti jačim, nemože niti nesmije pod ništa zabraniti njegovu porabu.

Zakon, koji daje podpunu slobodu udruživanja radnikom, predložen i potvrdjen god. 1824. u Englezkoj, a 1864. u Francezkoj, bio je s otog gledišta zakon pravedne obrane. U Englezkoj i u Francezkoj prije naznačenih godina bijahu pod težkimi kaznami zabranjeni savezi radnikâ, dočim oni gospodarâ bijahu u punom pravu. Sloboda obrta proglašena u onih krajevih bila je sva na korist gospodarom; a radnici, ni malo joj dionici, ostaše u vlasti gospodarâ. Takovim postâ položaj radnikâ u Francezkoj, čim budu razpušćena družtva umjetnosti.

[1]) Principii di economia, l. I. gl. X.

Dokle su ova postojala, ne gledeć na spone, u koje jih bila sputila vlada, prava radnika u njih bijahu dovoljno zaštićena: bivši ona ukinuta, radnici, koji je sačinjavaše, nadjoše se razmećeni jedni od drugih, ne drugčije no sitna zrnca praha po putu, kako liepo reče Kolb-Bernard u svojem govoru proti predlogu Olliviera o radničkih savezih. Pošto je nadošao zakon, koji jim zabrani svaku vrst udruživanja, ne samo su ostali sami, odkinuti od svakoga drugoga i ostavljeni svojim individualnim silam, već su takodjer izgubili sva sredstva udruživati se na koji način u zaštitu svojih vlastitih probitaka proti hirom il pohlepi pojedinih gospodara si, koji su se složili u ugovorih vele težkih i štetnih po njih. Nejednakost pravâ u ljudih, proglašenih jednako slobodni pred zakonom, bila je očevidna. Svi su razlozi zahtjevali, da se ukine, i bila je ukinuta više navedenimi zakoni.

Uz potvrdu ovih tim lakše prionuše parlamenti, čim se, e da se izbjegnu najteži neredi, ukazivala nuždnom. Radnici inglezki pobuniv se na zabranu tajno praviše urote proti gospodarom, stavljaše se iz nenada u streikove, činjahu strahovite prietnje, izvadjahu s nakanom okrutne zločine sad na poduzetnicih, sad na drugovih odpornih tajnim savezom, a sad na štetu samih tvornica. U Dublinu, u Glaskovu u Scheffieldu, u Nottingamu, u Mančestaru, urotnici su s krinkom na obrazu ulazili u dućane i u djelaonice, i ondje bezbrižni za kazan smrti, na koju bje osudjen koji je god pao u ruke pravice, tukli gospodare, polomili orudje, izštetili strojeve, i bacajuć amo tamo staklenke galice, oslieplili i opržili sve, koji nalazeći se ondje po nesreći jim pod ruke došli. Ozledâ, ubojstvâ i požarâ nebi se malo jih imalo ubilježiti.[1]) U kratko: uztvrditi se može, da njekoliko godina prije nego se bila dala sloboda udruživanja radnikom, bijahu za Inglezku godine zločinâ, okrutnosti i krvi. Ni francezki radnici ne ostaše mirni. Negledeć na zabranu, složiv se udariše u streikove god. 1831., 1832., načinom najobsežnijim g. 1839., i višekrat god. 1840. Grad Lion padne pod oblast radnikâ za deset dana god. 1831., i u pobuni radnika god. 1854. bilo novih nereda, novih šteta i novih pokoljâ. Iza tog vremena ini se mnogi ponoviše streikovi prouzročeni uvjek pravimi il prividnimi tužnjavami radnikâ proti gospodarom.[2]) S ovimi činjenicami pred očima zakonodavci, prije Inglezke a kasnije oni Francezke, po prilici umovahu ovako· zabrana proti savezom radnikâ ne hasni, pače šteti; neka se ukine dakle zakonom, koji je ima dozvoliti; tako ne bude više tajnih tužba, ne više urota, već biti će javne činjenice, koje će se znati lahko, i biti će uza to dignuta ova nejednakost pravâ, koja se dogadja medju gospodari i radnici pred zakonom. Tako se umovalo, te se zaključilo dozvoliti radnikom, da se udružuju kako jim drago. Umovanje nije bilo krivo, već pravo i pametno smatrano u sebi.

X.

Prigovori proti potvrdi savezâ.

Po lahko, ovdje se odvraća. Smatrano samo u sebi, il teoretički, neka bude; nu smatrano u praksi, nemože da bude. Streik je sankcija uzkrate nastavljenja rada sa strane radnikâ, kada nisu prihvatili gospodari njihove predloge. Maknite streikove: ne preostaje do-li rieči tužnjave i prosvieda, na koje, jer ne valjaju ništa, gospodar se nit ne smije nit ne plače. Ova vrst jedine sankcije nosi sobom prevažnih individualnih učinaka, ekonomičkih i socijalnih, u koliko je ona za naumljenu svrhu sredstvo slabo i štetno po same radnike, jest uzrok zatora javne ekonomije i promicateljica težkih nereda političkih i socijalnih. Vlada neima samo štitničtvo pravâ individuuma; no takodjer i onih družtva, koji kada dodju u sukob s individualnimi, moraju u praksi prevagnuti. A to je slučaj. S jedne strane imamo porabu prava individualnoga, koje rabljeno kao sredstvo je bezuspješno pogledom na svrhu, pogledom na učinak više je štetno nego-li koristno; s druge imamo štetâ i pogibeljî u javnom poredku. To predpostaviv, ima toga i više, da se zaključi, neka se odvrgne zakon, koji daje slobodu udruživanja radnikom.

1. Predloženo sredstvo je bezuspješno pogledom na naumljenu svrhu. Svrha, kako si ju obično misle radnički savezi, jest povećanje plaće. To se povećanje može obistiniti samo u dva slučaja, il u umnožaju glavnica, koje se imaju uložiti u obrtna poduzeća, il u omali rukâ natjecalicâ. Tuj valja ekonomičko pravilo, da je visina plaća u upravnom razmjeru tražbe, a u obratnom razmjeru ponude. Radnički pako savezi, buduć ne povećuju glavnice nit ne umanjuju ruke, naravno su bezuspješni da poluče pravo povećanje plaće. Da bi gospodar morao povećati plaću, a da mu se ne poveća glavnica, morao bi stegnuti broj radnika, ili pako umanjiti plaću drugim podredjenim si, hoće-li da zadrži jednaki broj. Sankcija će saveza, il streik, uspjevati s toga na korist njekolicine a na štetu mnogih drugih. Učinak nasilja, koje neće moći da potraje dugo. Dajte, neka se gospodari opru savezu radnikâ protivnim savezom, zatvoriv tvornice radje no povećajuć plaću. Ekonomičke štete radnika u tih slučajih, sa izgubljenih plaća za vrieme streika, skaču do golemih iznosa, i ako se uztezaj od rada protegne na više sedmicâ, stradanje, komu se moraju podvrći obitelji im, toliko je, da čovjek nebi vjerovao. Grad Preston god. 1853. i onaj Kolne god. 1863. obilno svjedoče. Radnikom se dozvoljuje sloboda udruživanja, e da budu slobodni razpolagati sobom, i postanu u tom izjednačeni gospodarom. Dobro: promislite malo, kako se stvaraju radnički savezi i kako se stvara prevažna odluka streika, te ćete naći, da je najviše puta sve djelo četvorice smutljivaca, koji brbljanjem i krivimi dokazi prostim načinom

---

[1]) V. Nadaud, Histoire des classes ouvrières en Angleterre, p. II. ch. 2.

[2]) V. Levaseur, Histoire des classes ouvrières depuis 1789., t. I.

govora uzpale fantaziju njekojih i potegnu k sebi ostale, ljude, žene, dječake, zadajući jim straha, il budeć jih na štovanje. Zatim staviv se na čelo savezu, na što smieraše, vrše toli silničku moć, da ju je O' Connell označio kud i kamo gorom od one Petra cara i Mahmuda sultana. I zato sloboda udruživanja ne čini radnike slobodnimi, već predmetom potlačenja. Napokon se njom ne samo izlažu radnici ekonomičkoj šteti i šteti slobode, već takodjer onoj izopačenja. Podav se u streik u pogibelji su, da se izkvare uslied bezposlice, kojoj su se podali, da se izopače uslied onih loših sredstva, kojih se hvataju, nebi-li lakše uspjeli svojom namjerom, i da se pokvare u pameti uslied krivih načela, kojimi se u onih njihovih sastancih dade lahko tržiti.

2. Težki su jednako kvarovi, što je podnosi javno gospodarstvo uslied streikova. Jer ujedno s gospodari trpe i svi gradjani, uslied podražbe predmetâ izlazećih s onog obrta, koji trpi štreik. Najmovine su napose u Manchesteru poskupile za 35 po 100 uslied streika zidara. Najveći glavničari poduzetnici, jer jim dotuže tolike neprilike, vole zatvoriti svoje obrte, kako su učinili Trollope-i i Nasmyth-i. Glavnice se u pogled hrdjava posla nose, da se u tudjoj zemlji ugniezde. Strani kupci, jer jih se ne poslužuje u ugovoreno doba, rukotvorcem se okrenu inih krajeva. Da u Francezkoj danas cvate umjetnost gradjenja strojeva, sve je zasluge strejkova inglezkih radnika, koji su pobrkali u svojoj zemlji ovaj obrt. U jednu, propast gospodarâ i pojedinih obrta, a s njom ona takodjer i radnikâ, koji u njih rade, posljedci su dozvoljenih medju gospodari i medju radnici savezâ.

3. Ovim se privatnim i javnim štetam priključuje pogibelj težkih političkih i družtvenih nereda. Zakon, koji dopušća saveze te vrsti, sankcionira zakonito činom strašan antagonizam medju gospodari i radnici. Antagonizam znači borbu, a borba nosi sobom smrtna neprijateljstva, i u ovom slučaju nepomiriva, nalik onim, koja se užižu sebičnom dobiti, najžešćom strasti, koja duhove u duboko vrenje stavlja. Od podobnih neprijateljstva do činjenica mal je korak. Stvar je predobro poznata, koliko je puta u Francezkoj, u Belgiji, a i u Inglezkoj morala trčati vojska za vrieme streikova, i prolićem gradjanske krvi uzpostaviti poremećeni mir, il držati ga, ako mu prietila pogibelj. Ni to dosta: glasnikom se socijalizma ne pruža ljepša sgoda sijati svoja otrovna načela i njimi napuniti glave radnika, da one strajkova. Ondje oni potiču razdore medju gospodari i radnici, ondje podjaruju gniev siromaha proti bogatcu, i zavladav s novimi i obsežnijimi strejkovi očekuju dan, da se pokažu kao meštri barikada, kamo će goniti za tim radnike oružjem u šaki, da otmu i po tom si razdiele tudju imovinu. Medjuto graja, prietnje i divlje odluke, što se čuju medju strejkujućimi radnici, mogu biti dokazom onoga, na izvedbu česa oni se pripravljaju.

(Dalje će sliediti.)

Enciklike sv. otca Leona XIII.

od 30. rujna o. g.

o sv. Cirilu i Metodu,

plod prvi.

Plod prvi neka kod nas bude: *„Bratovština molitve"*, kakovu je sv. Otac Pio IX. Breveom od 12. svibnja 1852. odobrio, a kojoj je bratovštini svrha: moliti se Bogu za milost: neka se iztočna crkva opet sjedini sa zapadnom.

Ovakova bratovština nemože se uvesti bez znanja i privolje biskupa Ordinarija. Ja sam posve uvjeren, da će kako Nj. Uzoritost stožernik i nadbiskup naš tako i svi drugi visokočastni Ordinariji povodom ove Enciklike sv. otca radostnim srcem privoliti, neka se ova bratovština u biskupijah Njihovih uvede, bude-li samo kuratno svećenstvo, kojemu bi uz mnoge druge dušobrižničke skrbi i poslove još i rukovodstvo ove nove bratovštine pripalo, za uvedenje iste bratovštine zaprositi voljno.

Da nebude suvišne pisarije, mogli bi (tako ja mislim) gg. podarcidjakoni okružnicom župnike sukotarane svoje zapitati o tom, te prama odgovorom dobivenim Ordinarijatu zamolbu podnesti.

Da pako gg. župnici razabrati mogu, kakove su dužnosti članova ove bratovštine, evo jim odgovora: Svaki dan moliti 1 „Otče naš" i 1 „Zdravo Marijo" i dodati uzdah: „sveta braćo, Cirile i Metode, molite za nas!"

Povrh ove jedine dužnosti (koja u ostalom nikoga pod nikakov grieh neveže) preporuča se članovom: 1) da na blagdan sv. Cirila i Metoda (dne 5. srpnja) ili na jedan povoljan dan u oktavi na namienu bratovštine sv. misi prisustvuju, (svećenici sv. misu žrtvuju), i sv. pričest nakon sv. izpoviedi Bogu prikažu; 2) da prijateljem i znancem preporučuju, neka se u bratovštinu upišu.

Oprosti pako, koje je sv. otac Pio IX. članovom ove bratovštine udielio, jesu ovi:

I. Obilat oprost nakon valjane i dostojne sv. izpovjedi i pričesti *a*) na dan kada se u bratovštinu upiše, ako se u kojoj crkvi ili javnoj kapeli na namienu sv. otca njeko vrieme moli; *b*) na čas smrti, ako se presv. ime „Isus" barem u srcu zazove; *c*) na sam blagdan ili na koj dan u oktavi sv. Cirila i Metoda.

II. Neobilati oprosti: *a*) 7 godinâ i 7 kvadragenâ (po 40 danâ) na 4 kvaterne nedjelje; *b*) 60 danâ za svako dobro djelo, što se barem skrušenim srcem pobožno ovrši.

Molitva bratovštine samo preporučena jest ova: „O Bože, koj si nas po sv. braći Cirilu i Metodu u jedinstvo vjere pozvao: sadruži opet našu razlučenu braću i sestre sa svetom katoličkom crkvom, da bude kako na nebu tako i na zemlji jedan pastir i jedno stado; što Te molimo po zaslugah Isusa Krista, po zago-

voru Marije Bogorodice i svetacâ Cirila i Metoda te svih svetih. Amen."

Prama svemu tomu preuzeli bi Ordinarijati dati naštampat sliku sv. Cirila i Metoda sa kratkom pripomenom dužnosti člano vâ, oprostâ, i molitvu, pak ove slike župnikom prama zamolbi pošiljati; župnici pako imali bi 1) župljanom svrhu bratovštine itd. preporučiti, 2) članove u imenik upisivati, te jim slike darovati, upisavši jim ime i pridiev na sliku (kako to n. pr. i kod bratovštine prečistoga srca B. Dj. Marije biva), koje se u ostalom upisivanje najsgodnije u sakristiji poslje sv. mise i večernice obavlja; 3) dane za sv. izpovied i pričest jednu nedjelju prije oglasiti te onda u izpovjedaonicu doći.

Valja sve to za braću u onom smislu, kako sv. Paval I. Cor. 1, 10. piše, kako je Gospodin (Joan. 17. 21—22.) Otca nebeskoga molio; a pošto je istina što sv. Jakob (5, 16.) veli, vriedno je činiti za braću, na što sv. Paval u poslanici I. Tim. 2. 1. opominje, a napokon ako i neznamo proračunati vrieme (Actorum 1-7), znamo ipak moć molitve (Joan. 16—24.) i blagoslov njezin (Jac. 5. 19—20.).

Josip Lehpamer,
kanonik Čazm.

Dopisi.

Vidovec kod Varaždina 28. studenoga. (*Blagoslov kapelice.*) Riedku obavismo danas ovdje svečanost. Zub vremena podgrizao je na toliko malenu kapelu sv. Florijana u Cargovcu, da je imala postati pravom ruševinom. Vidivši to g. župnik Ivan Zrinšćak poduze odmah potrebite korake, da se ili stara popravi ili nova sagradi. Dobar prem siromašan puk odvaži se na posljednje, te dobrovoljnimi prinosci, uz pripomoć velikodušnih dobročinitelja, sagradi si u svakom smislu liepu kapelu. Danas bje taj dan, kad ju v. g. župnik i prisjednik duhovnoga stola blagoslovi po dobivenoj moći od Njihove Uzoritosti. Liepo ti bijaše vidjeti mnogobrojan puk, koj sa svijuh strana pohrli, da prisustvuje toj riedkoj svečanosti. Mnogomu zakresi biser-suza na oku, koju mu izmami pomisao, da je i njegov novčić pripomogao ka gradnji toli liepe kapele na čast sv. Florijanu, kog pomoć svatko nuždno traži, kada silna vatra započme gospodovati našim zemaljskim blagom. Liepim redom krene iz župne crkve procesija u Cargovec, uzvišenim obredom bje kapela po propisu blagoslovljena. Po tom reče domaći gospodin kapelan Josip Lach slovo, iztičuć, da se punim pravom mogu i za ovu kapelu navesti rieči putujućeg Jakoba k Labanu „non est hic aliud nisi domus Dei et porta cœli" (Gen. 28. 17.); jer i u ovoj će kapeli njekoliko puta na godinu po koj čas prebivati Spasitelj svieta pod prilikami kruha i vina; u ovoj kapeli izkazivati će se čast njegovomu ugodniku sv. Florijanu; ova će kapela biti velika zasluga za nebo svim, koji dragovoljno doprinesoše svoj novčić za nju, jer Gospodin naplaćuje i čašu vode, koju darujemo bližnjemu, tim više će on naplatiti ono, što učinismo njemu na čast.

Po propovjedi pjevao je sv. misu v. g. župnik, po kojoj vrati se procesija u crkvu, gdje se svečano zahvali Gospodinu Bogu sa pjesmom „Tebe Boga hvalimo." Pri bratinskom stolu nazdraviše se svi, koji svojim trudom nastojaše oko gradnje iste kapele, osobito pako Nj. Uzoritost, koja je udostojala podielit moć vel. g. župniku, da ju sam blagoslovi.

Gospodin Bog neka blagoslovi to djelo, a sv. Florijan štitio svojom možnom pomoći naše kuće od vremenite, te obćuvao svojim zagovorom i naše duše od vječne vatre. *J. L.*

Banjaluka 3. prosinca. (*Franjevačka residencija na Petričevcu.*) Franjevačka redovnička obitelj na Petričevcu kod Banjaluke god. 1876. nastojanjem i troškom svojim sagradivši novu residenciju u koju je iste godine iz Ivanjske došla, nadala se je u novoj residenciji liepoj budućnosti. Ovu su joj i položaj mjesta i prijatne okolnosti proricale. Ali grozni slučaj uništi sve liepe nade njezine budućnosti. God. 1878. dne 14. mj. kolov. u vrieme kad su poturice navalili na cesarsku Austro-Ugar. vojsku u Banjaluki, izgorila je i ova franjevačka residencija na Petričevcu sa svimi drugimi sgradami. Red. obitelj morala se je stoga preselit u čardak (ljetni stan) Ragi-bega Džinića u Kumsalim, gdje je i cielu zimu prezimila, snoseć razne nevolje prouzrokovane nemilim požarom. Sliedeće god. 1879. pod predsjedničtvom vel. o. Marka Mariića prešla je u župski stan u Banjaluku. Godine tek. vrstni predsjednik veleč. o. Marko Mariić želeći po svaku ovu redev. obitelj usrećit, uze si prvu brigu popraviti residenciju na Petričevcu, bez koje bi daljnji obstanak ove obitelji bio dvojben. I zbilja svojim neumornim nastojanjem dovrši naš predsjednik residenciju sa drugimi potrebitimi sgradami, što mu javno ova obitelj uz najveću zahvalu pripoznaje. Osim toga dobila je ova obitelj na molbu veleč. o. predsjednika novčanu podporu u svoti od 200 for. aust. vr. od vis. zemaljske vlade, na kojem dobrohotnom daru izriče ova obitelj takodjer svoju javnu zahvalu, a takova budi ujedno red. obiteljim: Fojničkoj, Gućegorskoj i Livanjskoj; svim čč. oo. župnikom, i duhov. pomoćnikom spadajućim na spomenute red. obitelji, koji su nam po mogućnosti pritekli u pomoć novčanom podporom. Bog dao, pa se i drugi ugledali u ove primjere: pritekli u pomoć ovoj siromašnoj i na novo uskrišenoj obćini.

Obćina Franjevačka.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gosp. kardinal-nadbiskup vratio se je opet na svoj dvorac Gradec.

— Zaključak stvoren ovdješnjimi ravnatelji crkva, koj smo donieli u posljednjem broju, promienio je prečastni

ordinarijat ovim služenim oglasom: Budući da su njeke crkve u gradu Zagrebu potresom tako oštećene, da se služba Božja u njih obdržavati nemože, ovime se po nalogu i uz odobrenje prečastnoga ordinarijata oglašuje red, kojim će se po nedjeljah i zapovjednih blagdanih služba Božja obdržavati u onih crkvah, koje su uzprkos potresu tako sačuvane ostale, da se to u njih bez pogibelji može činiti: 1. U crkvi sv. Marije na Kaptolu: u 6 satih rana sv. misa (odnosno u adventu zornica), a poslje nje propovied, izza koje će biti više tihih sv. misah; u 8 satih tiha sv. misa; u 9 satih pjevana sv. misa sa propoviedju, a poslje toga u 11 i pol 12 satih tiha sv. misa; u 3 sata poslje podne večernja sa blagoslovom. U ovoj će crkvi nedjeljom i svetcem biti uviek više izpovjednikah za izpovjed vjernikah. 2. U crkvici milosrdne braće: u 7 satih tiha sv. misa, u 10 satih pjevana sv. misa sa propoviedju, u pol 12 satih tiha sv. misa. 3. U crkvici milosrdnih sestarah ostaje isti red sv. misah koji i do sada, naime: u četvrt na 6, pol 8 i 9 satih. 4. U crkvi grčko-katoličkoj: u 7 i pol 12 satih tiha sv. misa po latinskom obredu. 6. U kapeli sv. Jurja: u 9 satih tiha sv. misa. 6. Kod sv. Ivana u Novojvesi: u četvrt na 7 rana misa sa propoviedju, a u 10 satih pjevana sv. misa. 7. U kapeli sv. Martina u Vlaškoj ulici: u 8 i 9 satih tiha sv. misa. 8. U crkvi sv. Petra: rana sv. misa, a u 10 satih pjevana sv. misa sa propoviedju.

U crkvah milosrdne braće, milosrdnih sestarah, sv. Ivana i sv. Petra biti će uviek izpovjednikah. U Zagrebu, dne 6. prosinca 1880.

J. Pavlešić, nadb. gener. vikar.

— Preč. prvostolni kaptol izabrao je svojim dekanom 4. o. m. preč. g. kan. dra. M. Matunci-a.

— Preuzvišeni gospodin marquis De Pien, vlastelin i vlastnik Šabca i gospoštinskog dvora na Vrbovcu darovao je 100 for. za nutarnje poljepšanje Vrbovačke crkve. Na čem mu toplo hvale župljani sa župnikom Vrbovačkim.

— G. Karlo Fogl, vjeroučitelj na doljno-gradskoj dječačkoj učioni, otišao je za upravitelja izpražnjene župe Raven. Umro je Franjo Šutej, beneficiat u Jaski. Bog mu pomilovao dušu!

— Na prvostolnoj crkvi radi se marljivo. Kupula je poduprta stupovi sa svih strana, a tako i nutrnje prostorije tornja u prvom i drugom spratu oko zvonova. Viest, koju je netko po gradu raznio, da će moći već i zvonovi bez pogibelji zvoniti, je puki nesmisao. I sám g. Bolè uvjerava nas, da o tom za sada niti govora nejma. U crkvi pred svetištem podignuta su sve do stropa lazila, gornji iztrbušen pil kod manjih orgulja je dobro poduprt, a same orgulje skinute. Iz svetišta izvažaju se sveudilj ruševine. Osim toga je zaključio odbor, da se ona dva portala prigradjena na kaptolu zidinam imadu čim prije srušiti. O knjižnici, kojoj su se pobočne zidine razmakle, mnije odbor, da za sada ostane, jer će se po planu restauracije crkve ovaj trakt sa jednom kulom i onako prije ili kašnje srušiti. Ona je po zaključku odbora sa svih strana dobro poduprta. Na tornju oo. Franjevaca uspio je posao toliko, da je bakrom pokrita kupa skinuta, te se sada već skidaju spratprvi. Kapelica sv. Florijana sa kaptolskom sirotinskom kućom već je takodjer skoro posve srušena.

Austrija. Liberalne novine, osobito bečke, digle su veliku graju ne samo na biskupe, nego i na pojedine župnike radi stogodišnjice cara Josipa II. Biskupi najme nisu htjeli izdati posebne naredbe, da se ova svečanost obćenito po biskupiji i u crkvah obavlja, jer su uvidili, da joj je dvostruki pravac. Jedan, koj se sa duhom crkvenim po načelu „sancta sancte“ nipošto neslaže, a drugi koj je čisto crkven i uzvišen, da se najme vjernici u pobožnih molitvah uz misnu namjenu sjete duše pokojnoga vladara. To su bili nazori, koji su biskupe vodili prigodom svečanosti. Prama tomu nije bilo govora o obćenitoj naredbi niti o posebnoj dozvoli ondje, gdje se je vidilo, da je pravac i svrha svečanosti na prosto svjetski i manifestativan i gdje se je bilo bojati, da će se Božja svetinja zlorabiti. Dapače bilo je tu razloga, svečanost kao crkvenu zabraniti. Naprotiv ondje, gdje su biskupi bili uvjereni, da se sama svečanost uzimlje u crkvenom duhu i nekani vriedjati katoličko čuvstvo, oni nesamo da je nisu zabranili nego još i napose dopustili, ako je bilo sa strane obćine, koja svečanost slavi, za to dovoljnoga jamstva. Prama tim načelom moglo se je dakle posve naravno dogoditi, da su neki službenici svečanosti u crkvi obavili dočim drugi ne, ali jedni i drugi vršili su samo svoju svetu dužnost. Da je liberalno novinstvo ovo držanje crkvenih poglavara kojekako tumačilo, razumije se po sebi.

Obznana.

Svim pitomcem nadbiskupskog sirotišta stavlja se ovim do znanja, da će uslied milostive odredbe Njegove Uzoritosti, pošto će za ovu tekuću školsku godinu sedmi i osmi razred klerika zapremiti sirotište, dobivati dotičnici kao pitomci pomenutog zavoda tečajem tekuće školske godine 1880/1. štipendij prema razpoloživu novcu, od 147 for. a. vr. uz namiru, koju će dotično gimnazijalno ravnateljstvo potvrditi imati, za da se tako mogućim nepodobštinam i proturednostim s mnoge strane predusretne.

Polazak pako gimnazije bud ove ili one prema okolnostim pojedinih stavlja se svakomu na volju.

U Zagrebu dne 6. prosinca 1880.

Ivan Krapac,
ravnatelj nadbiskupskog sirotišta.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 51. U Zagrebu, 16. prosinca 1880. Tečaj XXXI.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Nješto o potresu.

Crkvene molitve za vrieme potresa u misnici glase:

„Svemogući vječni Bože, koji motriš zemlju te činiš, da se potresa: poštedi uplašene, smiluj se ponizno molećim; da mi, koji smo se prestrašili srčbe tvoje, drmajuće temelji zemlje, takodjer blagost tvoju, liečeću njezine pukotine, sveudilj ćutimo.“ Tako glasi prva. *)

Druga glasi: „Bože, koji si učvrstio zemlju na njezinu podlogu, primi žrtve i molitve puka tvoga: pa, treseće se zemlje posve odklonivši pogibelji, Božanske tvoje srčbe grozu obrati na sredstvo ljudskoga spasenja; da se, koji su od zemlje i koji će se u zemlju povratiti, vesele, što su svetim životom postali nebešćani.“ **)

Treća napokon, koju svećenik obaviv pričest moli, glasi: „Štiti nas molimo, Gospodine, primajući tvoje svetinje: ter zemlju, koju vidismo, gdje radi naših nevaljalština drhće, višnjim darom učvrsti; da ljudska srdca spoznaju, i da od tvoje srčbe takovi biči dolaze i po tvojem milosrdju da prestaju.“ ***)

To su dakle crkvene molitve o potresu i proti potresu zemlje. Bilo bi željeti, da jih svaki kršćanin hrvat češće moli ponizna i zažgana srdca, u ovo vrieme tuge i žalosti, kad no puca srdce svakomu poštenu čovjeku, gledeći, kolika nas je bieda snašla, budući slomljen osobito glavni nam grad i kano srdce naroda hrvatskoga. U samoj molitvi imade narod i pouku, da nad potresom gospodari Gospodin Bog; da je potres bič, koji narode tuče radi grieha i nepodobština; no opet da je toj tučnji cilj naše dobro i duševno i vremenito. Na to bi se imali u propovjedih i poukah često svraćati duhovni pastiri, ter osobito izticati javne svakovrstne sablazni, a medju svimi preružno huljenje Gospodina Boga. Bezdvojbeno moralo je nastati ne u jednom samo kršćanskom srdcu, gledeći kako u našoj domovini psovaše najgroznijim načinom narod malo ne u svih predielih i u svih razredih bez stida i straha, turobno pitanje: da-li takov narod imade pred Bogom pravo na sjajnu eksistenciju? S toga će imati oni kod Boga veliku zadužbinu, a za narod velike zasluge, koji su u ovo posljednje vrieme nastajali i nasilnimi sredstvi toj sramoti i rugoti stati na glavu.

Nego ipak se opaža ne samo kod pisaca svjetskih, nego i kod onih, koji su postavljeni, da vode kršćane putem, naznačenim Božjom objavom, rek bi neki stid, kad bi valjalo to iztaknuti. Svjetovnjakom se nemože barem u tolikoj mjeri za zlo uzeti; no pisac ovih redaka scieni, da ima pravo, kad misli, da radi takova stida, budući on posve neopravdan, čeka učitelje vjere velika pred Bogom odgovornost. Bezdvojbena bo je u Božjoj objavi istina, da nam nit jedan vlas s glave nepadne bez Božje providnosti, kako bi nas dakle ovakovo zlo, koliko je ovakov grozni potres, postiglo bez Božje providnosti i volje, rek bi samo sliepo i bez svrhe? S toga i uči Božja objava: „Nije zla u gradu, kojega nebi Gospodin učinio“, t. j. koje bi nastalo bez Božje dozvole.

*) Omnipotens sempiterne Deus, qui respicis terram et facis eam tremere: parce metuentibus, propitiare supplicibus; ut, cujus iram, terrae fundamenta concutientem expavimus, clementiam contritiones ejus sanantem jugiter sentiamus.

**) Deus, qui fundasti terram super stabilitatem suam: suscipe oblationes et preces populi tui: ac trementis terrae periculis penitus amotis, divinae tuae iracundiae terrores, in humanae salutis remedia converte; ut qui de terra sunt, et in terram revertentur, gaudeant se fieri sancta conversatione coelestes.

***) Tuere nos, Domine, quaesumus, tua sancta sumentes: et terram, quam vidimus nostris iniquitatibus trementem, superno munere firma; ut mortalium corda cognoscant, et te indignante talia flagella prodire et te miserante cessare.

Tim se neniječu prirodne sile nit prirodne znanosti; dapače svaki u svojoj vjeri dobro podučen kršćanin, znajući, da medju istinom objavljenom i istinom u naravi nemože biti pravoga protuslovja, te da svako pravo znanje vodi k Bogu, vječnoj istini, od srdca se veseli svakomu napredku u prirodnih znanostih. No s druge strane on opet znade, da je Bog sve stvorio, da sve ravna i uzdržaje, ter da i prirodne sile imade skroz i skroz u svojoj vlasti, tako da je svaka blagodat, koju nam one pružaju, njegova, ali i svaka neugodnost, koju nam uzrokuju, opet od njega i po njem; što više, da on ne samo može, već i hoće, kad pronadje za shodno, aplikovati naravne sile, da ljude ili nagradi ili kazni. Ali i pravi i temeljiti učenjaci u prirodnih znanostih nedolaze svojim iztraživanjem do atheizma, već se u jednu ruku dive Božjoj mudrosti i veličanstvu, u drugu uviek su si svjestni, kako je i najjezgrovitije ljudsko znanje o prirodi veoma nesavršen lik; kako tu nije ni u ovoj zemlji, na kojoj živimo nit milionti dio izpitan i pretražen, i to ni same njezine kore do kakove znatnije dubljine; kako tu imade neizmjerno mnogo hypothesa, koje još nisu ničim dokazane, a za koje se je svakim danom bojati, da jim nestane svakoga temelja. Sigurno, kad se čovjek sjeti na činjenicu: do dana današnjega iznosi najveća faktična dubljina u zemlji, kamo je do sada ljudska ruka i noga segnula, dvie hiljade stopa izpod površine morske, a to da je onda tek devet hiljada osam stoti dio od polumjera zemlje; tad se takodjer lahko domisli, kako nerazborito rade, koji se grade tako mudrimi i velikimi, ter se stide nad sobom spoznati i priznati Boga. Bilo bi smiešno, kad bi tko bocnuo iglicom u kožu čovječjega tiela, pa iz toga neznatnoga ubodca htio protumačiti sve sile i svu nutarnju zglobu tiela; isto tako, i morda još smješnije rade ljudi, koji gradeći svoje sisteme na neznatnom, gledom na čitavu prirodu, iskustvu, misle, da su neznam kako duboko proniknuli u poznavanje svih sila i iste naravi. To je, što čini, da su pravi učenjaci obično čedni ljudi; s istoga su opet razloga površnici obično i najarogantniji. Prema tomu neće se razborit prirodoslovac drznuti, da segne u Božje pravo, ako i znade ovo ili ono posve dobro iz naravnih uzroka protumačiti, veleći n. p. to mora uprav tako biti, ter nemože nikako drugčije biti, već mora dopustiti, da Bog može, ako hoće, i drugčije opredieliti, mora dopustiti, da Bog gospodari i boguje. Inače bi sigurno čovjek sam sebi dao velik testimonium paupertatis i taštine, kako no reče mudri Augustin o nekih: „Sunt, qui desertis virtutibus et nescientes, quid sit Deus, et quanta majestas semper eodem modo manentis naturae, magnum aliquid se agere putant, si universam istam corporis molem, quam mundum nuncupamus, curiosissime intensissimeque perquirunt. Unde etiam tanta superbia gignitur, ut in ipso coelo, de quo saepe disputant, sibi habitare videantur.“ (De mor. Ecclae. c. 21.). **M. St.**

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

To su glavni razlozi, što se navadjaju proti savezom radnikâ bud u razpravah, koje su se vodile u parlamentih, bud piscî, koji su jim protivni. Emilij Olivier izvjestitelj za nje god. 1864. odgovori ponajprije obćim dokazom. Ovdje se radi, veli on, o porabi prava osnovana na naravi. Sila podobnih prava nikakovim se zakonom parlamenta nemože ukinuti. Oni se uzdržuju ravni proti takovim udarom. I zatim, pošto se proglasila sloboda obrta bez ikakva ograničenja, sloboda je radničkih saveza nuždna posljedica. Njezina se poraba nemože razpoloviti dozvoljujuć ju gospodarom, a krateć ju radnikom: il svim, il ni jednomu. Radeć drugčije počinila bi se nepravica. Napokon drugo je savez, a drugo streik. Ako se stvorio savez, ne sliedi nuždno streik. Više puta je dovoljna bila sama prietnja, da prisili gospodare na prijateljske nagodbe s radnici. Tako prvi odgovor Olivierov, koji ne može da zadovolji posvema. Pravo osnovano na naravi, kad dojde u sukob s drugim kojim pravom jednako osnovanim na naravi i pretežnim, mora da popusti koliko je do njegove porabe u svem il s česti, kako sukob udara po cielom il samo sa strane. U tom slučaju zakonodavac može posredovati, i po kojom odlukom il po kojim zakonom sankcionirati učinak pretežnosti jednoga, a da nikako nepovriedi drugoga. Tako, vele protivnici saveza, bi se imalo činiti u ovom pitanju. Buduć da, kada stoji, polag njihova mnienja, privatno pravo gradjana napram političkomu i družtvenomu pravu, prvo mora da popusti drugomu. Da zadovolji dokazu Olivier bi bio morao dokazati, da sukob prava nije ovdje realan, no samo prividan. Jednako se sloboda, prem se u teoriji mora ustanoviti jednaka za sve gradjane, u životu, jer nadodju razboriti povodi, prema okolnostim vremena, osoba i mjestâ, može umjeriti, a da se ne čini krivica ma ikomu. Je-li to slučaj radničkih saveza? Protivnici tvrde, da jest; i pravo, dok se ne dokaže, da ima drugi način, izbjeći štete, koje, vele, da proizlaze od slobode udruživanja.

Male je važnosti takodjer posliednja opazka francezkoga govornika, da najme streik ne sliedi nuždno od saveza. Ono, što pobijaju protivnici, je streik, kao štetno

i po družtvo sredstvo puno pogibeljī. Svatko zna: čestitost svrhe ne opravdava krivu kakvoću sredstva. A buduć je streik jedino i nuždno sredstvo, što ga radnički savez postavlja kao sankciju svomu dogovoru, da dostigne svoju svrhu, sliedi, da, gdje se zabranjuje njegova poraba, puna najgorih učinaka, nesmje pod nijednu cienu mudar zakonodavac dozvoliti savez.

Bolje umuje isti Olivier, gdjeno dospjev na pojedinosti, odgovara na prvom mjestu na dokaz uzet iz javne ekonomije, tvrdeć, da načela ove znanosti, premda su istinita u teoriji, svim tim su u praksi podvržena raznim preinakam. Tako se dogadja više naznačenu načelu pogledom na visinu plaća. Tri osobe, veli on, ima pred sobom poduzetnik: prodavaoca predmeta prvoga, kupca svoje robe i radnika svoje tvornice. Na prvu dvojicu on neima nikakova osobna uticaja; ne tako na trećega, koji po svojem položaju treba svakdanjeg rada, niti nemože, da lahko mienja gospodara il da se uteče drugom zanatu bez više ili manje težkih neprilika. S toga je stvar posve naravna, da on koristeći se svojim uticajem gleda da drži što nižu može plaću radnika i da si lakšom učini prodaju svoje robe u konkurenciji svojih takmaca i osigurati si veći dobitak. Odkud se uvidja, koliko se može preinąčiti zakon glede plaća ustanovljen ekonomistī. Ne odgovara on tako dobro na dokaz vadjen iz antagonizma medju gospodari i udruženimi radnici. „Streik, veli on, je rat sa svojimi nuždami, sa svojom naravom razoriteljicom, sa svojimi razsapi. Kako u ratu, tako u streikovih nevini stradaju za krivce: žene, djeca i starci jesu žrtve nevolja, koje nisu prouzročili.“ Popošav na dugo i na široko u tom opisu, svršuje sliedećim zaključkom: dajte slobodu; vremenom će sloboda udruživanja ubiti streikove, *avec le temps, la liberté des coalitions tuera la grève.* Na taj nenadani zaključak vrlo je sgodno odgovorio Kolb-Bernard: vi zahtjevate, da s praktična sustava nasilja izajde ukinuće streikova; ili da red rodi neredom. Ja ne mislim tako.

Sredstvo, kojim se daju prepriečiti neprilike protivne savezom, ima; i vlade ga slobodarice poznaju, pipaju ga, al neće da ga vrše kako treba. Sloboda jim je kumir. Jao onomu, koji se ga dodjene. Njemu mora da se u obće sve klanja: neka idje individuum, neka pogine družtvo žrtvovano pod njegovima nogama. Toli u Francezkoj su koli u Englezkoj predloženi sudovi, kojim bi se imale podnašati pritužbe i radnikâ i gospodarâ. Al u zalud. Jerbo jim se nije podielila druga vlast do-li one, da svjetuju. Prihvaća-li se njihov savjet? Dobro. Ne prihvaća-li se? Gospodarom prosto stoji zatvoriti svoje tvornice i radnikom staviti se u streik. Sloboda mora da ostane netaknuta. Ele, ako za Boga znate, kad se pripeti koji priepor medju gradjani, što se čini? Čine se prijave na nadležne sudove, pridonašaju se dokazi za i proti, izpitavaju se, pretresuju se, i napokon se dodje do neprizivne odsude. Zašto se ne čini jednako u prieporih, koji se poradjaju medju gospodari i radnici? Zašto se ne ustanove nadležna sudišta imajuća punovlast odluke? Na taj način niti jedna ekonomička, politička ni družtvena nepodobština nebi imala više razloga postojati. Tako neće da čine, jer tomu se protivi sloboda obrta, sloboda individualna. K sebi prste od jedne i druge! Porodi se kruti antagonizam, neka plane družtvo. Što je do toga? Bezumnost nemože da bude veća.

XI.

O streikū, za i proti, zaključak.

K o a l i c i j e radnikâ! Sačuvaj nas Bog od njih. Sačuvaj Bože radnike, jer oni beru s njih štetu i izopačenost: sačuvaj javno gospodarstvo, jer ono od toga neizmjerno štetuje: sačuvaj družtvo, jer su velike opasnosti, kojim ide u susret. Na ove se tri tužbene točke svadjaju prigovori, koji se činjahu, te se čine proti zakonu radničkih saveza, kako se vidilo u prediducém članku. Al pamtite, da se graja ovih prigovora ne diže toliko na jednostavne udružbe, koliko na streik, koji je kao sankcija, il bolje rekuć jedino uspješno sredstvo, što ga ima u ruci radnik, e da pribavi važnost svojim zahtjevom i tako poluči svrhu udružbe. Cielo se dakle pitanje, što su ga iztaknuli protivnici, vrti oko streikova, te se može predložiti u bitnosti ovako: streikovi prouzrokuju tri najteže nevolje: a buduć su ove nuždno skopčane s radničkimi savezi, sliedi, da nijedan mudar zakonodavac nesmje nikada pripomoći svojim glasom, da se takovi savezi potvrde. Prosudiv u kratko odgovor, što ga dao Olivier ovom obliku prigovarâ u prediducém paragrafu, uzeti ćemo ga s čela u ovom.

Streik se može smatrati s dva gledišta: u s e b i, i u s v o j i h p r a k t i č n i h o d n o š a j i h. Motrimo ga s prvoga. Š to je streik? Ništa drugo van prestanak ráda, što ga rabi kao sredstvo stanoviti broj udruženih radnika, da postignu pravednije uvjete na korist svoga rada. Koji god put sredstvo je čestito u sebi, i smiera na svrhu jednako čestitu, jest u sebi dopušteno. Upravo to biva u našem slučaju. Buduć radnik gospodar je djela svojih ruku po naravnom pravu, sliedi, da mu je posve prosto, njim razpolagati, te ga ponuditi il ga uzkratiti ovomu il onomu, kako mu ide u prilog. Prestanak rada, što je u bitnosti do-li uzkrata radnikova, kojom uzteže svoj rad ovom il onom gospodaru? S toga vidite, da se streik, p r e s t a n a k r a d a, napokon konca svadja na čin, koji stoji podpuno na volju radnika, jer osnovan na naravnom pravu vlastničtva. Tko će se usuditi ipak zanijekati naslov čestita podobnu načinu postupanja s otog gledišta? Ne biva drugčije niti s gledišta svrhe. Jer, pošto je svrha, kako ju shvaća streik, ona, da se postignu pravedniji uvjeti u uloženju vlastita rada, više je no očevidno, da, dok pravica nije nepoštenje, zaključiti se mora, da je streik smatran s otog gledišta stvar poštena. S toga eto, kako izlazi streik čist od svake mrlje krivnje, i zato po svojoj naravi u sebi dopušten. U ostalom podobnih se činjenica obistinjuje svaki dan

u družtvu, a da je nitko ne odsudjuje, i da nitko ne viče na zakonodavce, zašto da ne stvore kakov zakon, koji bi je zabranio. Kada, na primjer, koja roba bud s velika izobilja bud s razloga jake konkurencije pade na tako nizku cienu, da ne koristi prodaja, što radi mudar i bogat trgovac? Promisliv, da, kad prestala bude preobilnost i na manje dojde konkurencija, ciena će se dići do pristojne mjere, on zatvori medju to svoja skladišta i čeka na povoljnu sgodu. Ne radi ni mrvu drugčije onaj bogati posjednik, koji u doba, gdjeno urod prolazi uz najnižu cienu, zatvori svoje žitnice i pivnice, da jih otvori, kad može tržiti uz koristnije uvjete. Nitko, za cielo, nije nikada prekorio ni na zao glas digô podobne načine postupanja kao djela sramotna. Pače, buduć je stvar čovjeka pametno obrtna, da izvadi u granicah poštena, što veći može dobitak s prodaje svoje robe il svojeg uroda, ne samo se ne običaje koriti jih, već protivno se jih hvali kao djela, koja se drže poštenimi. Vrlo dobro. Al zatvor skladištâ, žitnica i pivnica što znači po sebi? Ništa drugo van prestanak prodaje, ništa drugo van uzkrata na tražbe kupca: ni više, ni manje. Sad smo kod svoje stvari. To i ništa drugo ne znači streik, najme prestanak prodaje rada, uzkrata gospodarom, koji traže da ga kupe, i to namjerom, da izvade pravedniju dobit. Nije dakle pravo kuditi i odsudjivati na radniku ono, što se zatim odobrava i hvali na trgovcu i na posjedniku.

S toga postaje očevidnim, da kad bi država poslušala podobne odsude, počinila bi djelo ukora dostojno, jer nepravedno. Razlog, s kojeg nije nikada niti jednomu na svietu na um pala misao tražiti od države, da zabrani zakonom trgovcu i posjedniku zatvor skladištâ i žitnica, kad ga ovi drže koristnim svomu poslu, stoji sav u tomu, da u tom činu vrši jedno od najsvetijih prava, najme ono vlastničtva. Ovaj se isti razlog uporablja očevidno na prestanak rada pogledom na radnika. Prva je dužnost svake države upravo ona da štiti ta prava, u obsluživanju koje leži temelj družtvenoga poredka. Dajte sada, da država proglasi zakon, kojim se zabranjuje radnikom udruživati se i uztegom od rada kušati da postignu boljih uvjeta na korist svoga rada: takov postupak nebi vriedio za cielo imena zaštite prava, već jamačno ono potlačenja. Nije to dosta: buduć bi uslied podobna zakona radnici lišeni bili svakog sredstva braniti se, bili bi odsudjeni da budu žrtvom pohlepnosti stanovitih gospodara, koje nebi ni malo bolila duša baciti jih u siromaštvo po priekomjernoj kukavnosti plaće. I više: došlo bi do toga, te bi se radjale tužbe socijalista, koji propovjedajuć radnikom, da su odsudjeni, da vjekoma gnjile u blatu oskudice i da budu tečnim plienom žive proždrljivosti glavnice, jer jim nije načina kako da umaknu njegovim okrutnim pandjam, bi poduপirali podobne govore činjenicom, što jim je zabranjena poraba streika, jedinog uspješnog sredstva, kojim se da zauzdati pohlepnost gospodarâ. Tri važna razloga, koji mogu ne samo da odvrate državu, da ne zabrani zakonom streike, no takodjer da ju uvjere, te se moraju dozvoliti. U jednu: poštenje, pravo i zle posljedice njegove zabrane stiču se na obranu streika.

Polahko do sličnih zaključaka! Na prvom mjestu jim se opire politička ekonomija sa svojimi zakoni, uz koje je nemoguće, da se svrha, na koju smjera streik, postigne, i ova uzrokuje za nadometak najtežih kvarova radnikom, gospodarom i u obće svemu družtvu. Kako ćete, da država sankcionira streik? Ona mora da se brine za dobro gradjana a ne za zlo.

Jesmo kod praktičnih odnošaja streika. Motrimo ga s otog gledišta. Stalnim se zakonom drži u ekonomiji, da plaće stoje u upravnom razmjeru tražbe radnih ruka sa strane gospodarâ, a u obratnom razmjeru ponude rada su strane radnikâ. S toga se, postaviv taj zakon, povećaj plaća može obistiniti samo u dva slučaja, il uslied povećaja glavnica dosudjenih obrtu, il uslied omale natjecalaca radnika· jer u prvom slučaju rastu tražbe radnih ruka, a u drugom se umaljuje ponuda rada. To i jest, zašto ekonomiste odvraćaju od streika kao nemoćna da se poluči povećaj plaće, na koji smjera, te običavaju umovati ovako: buduć streik ne povećaje glavnice, niti ne umaljuje radnike, sliedi, da se ne može dati nikakov pravi i realni povećaj sredstvom streika: a ako bi se i dao, bio bi povećaj tobožnji i na štetu inih radnikâ.

Ovomu su dokazu dvie mane. Na prvom mjestu predpostavlja, da je streiku samo ona svrha, da poveća plaću. Nije tako. Borba, što su ju zametnuli radnici proti gospodarom oružjem streika, povrh povećaja plaće, može smierati na omalu radnih ura, stalnu jednaku plaću, il na ukinuće stanovitih naredba tvornice odveć tegotnih, il uzkratu, da neće raditi orudjem nevaljavim i prvimi tvari najgore kakvoće i štetnimi po zdravlje radnika, il zdravstvenu poboljšicu prostorija rada i veću sigurnost od svake pogibelji, bud u poslu radnikâ, bud u izradbi takove robe, koja zahtjeva osobiti oprez; il na odpor proti omali plaćâ i množenju radnih ura, il na zabranu, da nebude pripušten u tvornicu preobilan broj učenika umjetnosti: i u obće predmetom je streika sve ono, što pomaže, da se poboljša stanje rada. Dokaz dakle samoga povećaja plaće nije podpun dokaz. Na drugom mjestu, propustiv tu manu, njega tjera u laž činjenica. Navadjamo Thorntona, pisca englezkoga, ili domovine streikova, i učena u tom predmetu. A on si postavlja ovo pitanje: „kakov je bio praktičan posljedak prepora?“ Te si odgovara ovako: „u svih većih slučajevih gospodari su bili dobitnici: svim tim svaki popuštaj bio na korist pobjedjenih.“ Zatim nastavlja: koji god put su gospodari uztrajali postojani u hrvi, dognali su radnike, da su se podložili; al nije ni najmanjeg pretjerivanja u tvrdnji, da se proti jednomu primjeru takovih pobjeda broje stotine jih, u kojih su oni il popustili, il došli na pristatak iza prvih nasrtaja, il netom su bili uvjereni,

da su radnici pregnuli pokušati borbu. Istina jest u tom, da su se plaće začele malo po malo dizati, kad su upravo radnici udruženi začeli rabiti novo ratno orudje, streik. Po čem su u njekojih **obrtih** plaće ponarasle od 25 na 30 po sto, u drugih i na 50: računajuć poprieko postignute koristi, u obće se dà velikom vjerojatnosti uztvrditi, da se je povećaj digô na 15 po sto. U više tvornicah radne ure su umaljene ponješto, u drugih i više, a u mnogih radnici sada već odlučuju s gospodari glede uvjeta, uz koje ima napredovati i držati se tvornica.

K ovim tvrdnjam isti pisac primjećuje: „Istinitost njihova u zadnje je vrieme postala dovoljno poznata u javnosti: al kad bi se zahtjevalo dokazâ u činjenicah, izvješće, što ga učini o ustrojenih sborovih umjetnostî, udružba za napredak družtvenih znanostî, *Beehive* dnevnik radnikâ, godišnji račun, što ga podnašaju o djelovanju najveće radničke udružbe, a nada sve izvješća, što su jih napisala dva odbora ili realna povjerenstva o *Trades' Unions*, pružaju jih u izobilju.“ Uzmimo primjer od Harrisona, koji je crpio s navedenih izvora. Kljesari zapadnog Yorkshira, Lankastira i Edinburga sad pomoću streikova, a sad prieteć istimi zadobili su za posliednjih godina i viših plaća i omale radnih ura. Stolari Glasgova u sedam streikova, u koje udariše, uspješe u šesterih, te su ubrali plod povećaja plaće od 22 na 26 šelina na ćedan, a 60 satih, u kojih im bijaše raditi, stegnuti su bili na 57. Slikari kuća dvima ili trima streikima, koje podigoše izmedj god. 1845. i 1855., imali su dobitak od 3½ na 5 *pence-a* za svaki sat rada. Radnici zidari iza toli važna pokusa *lock-out-a*, ili obćeg odpusta, što su ga morali podnositi u god. 1859. i 1863., načinili su streikova u dvadeset l pet gradova: borba je trajala u njekojih od tih gradova koju uru, u drugih njekoliko dana, samo u jednomu koji ćedan, i urodi jim kao cienom pobjede povećanom plaćom od 3 šelina i 6 *pence-a* poprieko na sedmicu sa dva sata manje rada, i to ne samo u dvadeset i pet gradova streikova, no takodjer u devet drugih, koji su samo štreikom prietili. Sklopiv savez drvari i stolari, te za pet godina razgraniv družtvo si u 94 gradova postignuli su povećaj plaća od 8 *pence-a* do 4 šelina na sedmicu u 52, omalu radnih satih na 30, i inih ne manjih probitaka u drugih. Applegarth, tajnik družtva, označuje način, kojim se postupalo, ovako: „U mnogih slučajih, on piše, traženi probitci bijahu dozvoljeni rado, u drugih nakon ponovljenih dogovora, a u malo njih, pošto nije prudila poraba načina uljudnih, došlo na onu **starog** oružja“, t. j. streika.[1]) Više je no očevidno, da ove činjenice tjeraju u laž zaključak protivnikâ.

Razlog, zašto se više navedeni ekonomički zakon tjera u laž, leži u drugom jednako ekonomičkom zakonu, koji nam veli, da probitci proizlaze u obratnom razmjeru plaća. „Prema tomu, kako rastu plaće, umanjuju se probitci“ pisà David Rikardo.[1]) U koliko su plaće rada veoma nizke, u toliko su probitci glavnice veoma visoki“, reče A. Smith.[2]) S toga se dogadjalo, da su englezi gospodari, koje je svladala žudnja za najvećimi probitci, upotrebili sve i svašta, da zadrže nizke plaće i da produže iznad pristojna dnevne ure rada. S koje činjenice, naslonjen na vjerodostojnih dokaznicah D. Marks upi svu vatru svojih govora, kojimi uzplamti duhove radnikâ proti gospodarom.[3]) Pošto su medjuto streikovi postali stvar slobodna i njihova poraba kroz radnička udruživanja postajala vrlo česta, gospodari se spaze postavljenimi medju dvie, il ugovarati o plaćah i o urah rada na pravednijoj mjeri, il izgubiti ne samo višak dobitka, što su ga radili uz prediduće uvjete, već takodjer i pravedne probitke, što bi bili mogli izvaditi, ne popušćajuć streikovom. Mudro se odlučiše na prvu. S toga se pozna, zašto su plaće ponarasle, premda se nije obistinio povećaj glavnice niti manjak radnikâ. Englezki se gospodari udovoljiše dobiti nješto manje, to vam je sve.

(Dalje će sliediti.)

1) Thornton, Del Lavoro, knj. III. gl. 3.

Dopisi.

Žakanj. (*Liep dar*) Prigodom zidanja novoga tornja i popravka kapele sv. Antuna u Jurovu presvietla gospoja barunica Ana Vranicanj vlastelinka Jurovska, majka dičnih baruna Vranicanj, vidiv u kolikoj sam neprilici radi pomanjkanja novca, dade istu kapelu iz nutra na svoj ne maleni trošak izmaljati, tri sasvim stara i iztrošena oltara obnoviti, sa novim ruhom i sa svim potrebitim tako obskrbiti, da se sada presveta žrtva Gospodinu Bogu dostojno prikazivat može.

Na toj veledušnoj pripomoći podpisani zahvaljuje se najtoplije u ime svoje i svojih župljana.

Mio Sopčić, župnik.

Banjaluka. (*Darovi crkvi.*) Stanovnici njeki grada Ljubljane u Kranjskoj usrečiše prošlih dana ovomjestnu župsku crkvu, i obćinu franjevačku na Petričevcu kod Banjaluke, koja je stradala požarom 14. kolovoza 1878. u vrieme bitke s Muhamedanci aust. vojske; darovavši istoj crkvi franjevačkoj i župskoj sliedeće stvari i to:

1) Velečastni otac Petar Kalistus Medici gvardijan franciskanskog samostana u Ljubljani darova: 6 velikih sviećnjaka za oltar, 1. uljenicu veliku i 10. jastuka.

2. Velečastni gospodin Luka Jeran, urednik Danice darova 1. veliku sliku Majke Božje u vriednosti 20 for., i još dvie manje slike i jednu Isusovu glavu

1) *Principii dell' economia politica* gl. VI. *Biblioteca dell' economista,* sv. XI. prva serija.

2) *Ricerche su la natura e le cause della ricchezza delle nazioni*, knjiga I. gl. IX. V. Bibl. cit. sv. II. prva serija.

3) *Das Kapital, Dritter Abschnitt.*

izrezanu od gipsa kao i jednu uljenu, dvie rochete, 16 purifikatora, tri tjelesnika, dvie kazule podpune i jedno veliko propelo.

3) Velecienjeni g. Leo Lotrić, kapelan u Dobrenpolu pri velikoj Lasci nad Ljubljanom darova: 1 rochetu vrlo ukusnu, 6. komada kanoničkih tabla, jedan misal ordinis i jedan mrtvački.

4) Častna majka sestara sv. Ursule Antonia Murgel 1 kazulu podpunu, 1 štolu novu vrlo finu, 6 purifikatora, tri tjelesnika, 2. albe, 1. rochetu, 1. pojas, 1. predoltarnik, i tri kanoničke table.

Nastojanjem pako velečastnog gosp. Luke Jerana i A. Staimmetz darovaše u istu svrhu sliedeći dobrotvori:

1) Franc Kollman, trgovac u Ljubljani darovao 2. slike Isus i Maria u srednjem formatu, nove.

2. Gospodična Fanigestrin 1. sliku: žalostna mati božja, i dva angjela od drva izrezana.

3) Gospoja Uršula Suovan: 2. jastuka vrlo fina.

4) Gospodin Ferdinand Suovan: 3. kanoničke table sa srebrenimi okviri.

5. Gosp. Oroslov Dolenc: 6. velikih bielih svieća.

6. Gospodin Staimetz: 4. velika sviećnjaka od mjedi sa jednim malim zvoncem.

Na ovom velikodušnom daru niže podpisani u ime svega ovoga naroda katoličkog ove župe, i sveštenstva, najtoplije se zahvaljujem gori rečenim dobrotvorom, i za daljnu se podporu preporučujem.

o. Marko Mariić v. r.
župnik k. i predstojnik franjev.

Sesvete. (*Dar crkvi.*) Baš u dobru horu, kad upravo razmišljah, (buduć crkva sesvetska neima dohodka sigurnog van ciglih 17 for. god. kamata i nešto milostinje), kako-li bih namaknuo novca za dostojnu kazulu ljubičaste boje: stigne mi liepa nova kazula iste boje sa svim, što njoj pripada. Poslao mi ju preč. i veleuč. g. Dr. Luka Rumpler, kanonik zagreb. Ta nenadana sreća, dar „Nikolin" razveseli mi srce a znam, da će i puk uzradovat.

S toga ovim preč. g. darovatelju najsmiernije zahvaljujuć na liepom tom daru obećajem, da ću je Ga vazda zajedno sa pukom svojim u molitvah spominjati, Bog Mu dragi naplatio ovdje povoljnim zdravljem, a ondje poslie smrti slavom vječnom!

Najsmjerniji zahvalnik
M. Štefanac, župnik.

U Gradcu dne 6. prosinca (*Veledušan dar Uzori toga g. kardinala i nadbiskupa)* Dan sv. Nikole bijaše za ovomjestnu školsku mladež dan velikog veselja, jer se taj dan na dječačkoj učioni razdieljeno medju 32 učenika: 14 parih opanaka, 12 prsluka i 6 surina. Dočim je isti dan na djevojačkoj učioni medju 34 najbolje učenice razdieljeno: 14 parih opanaka, 6 parih cipelja, 6 parih čarapa vunenih a 6 pamučnih, 12 rubaca, 3 reklca i 6 surina. Ukupno nadieljeno je 66 najboljih učenika sa darovi u vriednosti od 140 stot. a. vr.

Tko bi bio taj dobri Nikola, to je kod nas lahko pogoditi. Nj. Uzoritost gospodin kardinal-nadbiskup Josip Mihalović opaziv u ovo zimsko doba pogdjekoje siromašnije diete bosonogo i slabo obučeno u učionu ići odluči u svojoj prirodjenoj otčinskoj dobroti gole obući kako god je već njeke oskudne godine davao svakomu siromašnijemu školskomu djetetu svaki dan po hljeb kruha tako dugo dok roditelji kruha nedočekaše.

Te liepe za ovu dobu najshodnije darove podielio je taj dan veleč. g. tajnik i ravnatelj nadb. pisarne g. Blaž Švinderman u prisutnosti učitelja i g. katehete I. Kovačića.

Na tom liepom daru neka izvoli Uzoriti gospodin stožernik primiti u ime liepo obučene djece najsniženiju zahvalnost a od Boga obilnu plaću.

Viestnik.

Zagreb. Nakon stanke od kojih desetak dana zemlja se je kod nas počela opet žešće tresti 9. i 10. o. mj., dočim se u blizini našoj skoro ni prestala nije. Nu i ta žešća trešnja popustila je već, te se je na novo uznemireno obćinstvo opet primirilo. Vrieme nam je diljem liepo, te radnje napreduju svuda. Što je gdje pogibeljnije bilo već je srušeno, a medju inim ne ima više tornja pri sv. Katarini, ni kapelice sv. Florijana, a za dan dva ne bude više ni staroga tornja na crkvi Franjevaca. Žalibože, što tim neće biti dokončano rušenje. Ciela crkva sv. Katarine visi o vlasu, i sva je prilika, da s popravka kod nje ne bude ništa. Sličan udes postignut će i dosta znatan diel Franjevačke crkve, a već sada se ruši tu diel samostana, koji je u Opatovini. Kako se u crkvi sv. Marka ovih dana kor srušio sam boje se mnogi, da će i tu štogod trebati srušiti, makar se sa svih strana i paše i sapinje željezom. Na tornju sv. Kralja lazila se sve više dižu, te će i tu na brzo ne stati kape i tornja do zvonova. A dižu se lazila i snutra, gdje će se odmah s proljeća praviti porušeni svod nad svetištem. Popravljat će se pako sada poglavito s nutra sve, što popravka treba, te njeki misle, da bi se za godinu dana mogla u prvostolnici opet bez svake pogibelji zapjevati Bogu slava. Dao Bog dobre volje i svoje pomoći, pak će se to dogoditi i prije.

— Uslied potresa prekinuta predavanja započeta su s nova po svih zavodih. Na bogoslovskom fakultetu i nadb. lyceju započela su 13. o. mj. Da se gubitak ma koliko nadomjesti zaključio je senat sveučilištni, da predavanja o Božiću potraju do 23., a započmu odmah 27. prosinca. O pokladah predavat će se sva tri dana, a i ob Uzkrsu protegnut će se predavanja što dulje. Na taj način neće obuka ni u prvom poljeću štetovati jako mnogo.

— G. Ivan Cerovski, kapelan na Šelih pri sv. Katarini postao je župnik u Hernetiću.

— Preč. nadb. duh. stol razpisuje natjecaj za mjesto vjeroučitelja na dolnjogradskoj obćoj pučkoj školi u Zagrebu. Plaća s tim mjestom skopčana jest 700 for. sa propisanom stanarinom i petgodišnjimi doplatci. Natjecatelji, koji još ne imaju izpita polagat će ga 25. i 26. siečnja 1881., a molbenice imadu predati u nadbis. pisarni najkasnije 24. siečnja 1881.

— Vis. kr. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu izdala je kr. podžupanijam pod 26. stud. o. g. sliedeću okružnicu: „Užasan potres poraznom svojom silom stranom je razorio, stranom znatno oštetio mnoge župne crkve, župne dvorove i župničke gospodarstvene sgrade. — Predpostavljajuć, da je kr. podžupanija povodom ovoga tužnoga dogodjaja već učinila odredbe, koje su s gledišta redarstvenoga potrebne u svrhu, da se odstrani svaka pogibelj, kojom bi upitnim dogodjajem oštećeno stanje dotičnih sgrada moglo prietiti sigurnosti života, upućuje se kr. podžupanija, da u svrhu, da se dotične sgrade čim prije moguće opet rabiti uzmognu: 1. glede sgrada, stojećih pod patronatom vjerozakonske zaklade, i koje je ova zaklada uzdržavati dužna, i glede sgrada, za koje bi zemaljski erar kakav prinos na temelju proračunskoga zakona doprinieti mogao, postupa po smislu naredbe kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 10. studenoga t. g. br. 25.047; 2) glede pako župnih crkva, župnih dvorova, župničkih gospodarstvenih sgrada, nestojećih pod patronatom vjerozakonske zaklade ili zemaljskoga erara, kako i glede učiona, glede kojih bi dotičnoj školskoj obćini pomanjkala sredstva, neka kr. podžupanija podnese konkretan predlog, koji će se moći tekar onda u meritorno pretresivanje uzeti, kada budu ovamo stigli iz cieloga potresnoga obsega izkazi ob izvanrednih potreboćah. — S toga nalazi kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu sporazumno s kr. vladnim odjelom za unutarnje poslove, uputiti kr. podžupaniju, da imajuć pred očima najveću štednju i samo one neodgodive popravke, koji su navedeni u naredbi, napomenutoj gore pod točkom 2., i za koje se trošak od nikojega drugoga izvora namaknuti ne može, izkaz o potrebi izvanredne pripomoći, što savjestnije sastavi i čim prije ovamo podnese. — Razumieva se samo po sebi, da će se na temelju prispjevših izakaza predložene pripomoći dozvoliti i odmjeriti samo prema razpoloživim u tu svrhu sredstvom. — U koliko se kod pomenutih sgrada radi pomanjkanja sredstva potrebiti popravci izvesti nebi mogli, imat će se iste u sporazumku s dotičnim župnim uredom zatvoriti i tako ograditi, da nebudu prolazećim pogibeljne."

— G. Ignjat Pavliček, upravitelj Hrnetički ide za duh. pomoćnika u Sela.

Hercegovina. U Trebinju bila je njekoć stolica biskupa, koji je pripadao najprije nadbiskupiji Solinskoj a poslje Dubrovničkoj. Okruženi Muhamedanci i razkolnici biskupi su se morali progonom zakloniti čestoput u Dubrovničku republiku, odkle su biskupijom upravljali, kako se prema okolnostim dalo. Od g. 1819. upravljali su biskupijom vikari, koje je birao Dubrovnički kaptol, a potvrdjivala sv. stolica. Bullom „Apostolici muneris" od 30. rujna 1830. g. prenio je Grgur XVI. opet upravu na nadbiskupa u Dubrovniku. Još danas ima ta biskupija 10.000 duša, a 7 župa. Nu pošto je sada broj katolika sve veći, mora biskup dizati nove župe, a ponajprije u Trebinju. Da se tu sagradit uzmogne crkva i župni stan sastavljen je odbor, koji će prinose sakupljat i u obće radit, kako bi se svrha što prije postignuti dala. Djelovanje mu je već do sada uspjevalo prilično, pošto je crkvi već temeljni kamen položen. Nu da uspije posve morat će pokucat na milosrdje vanjskih katolika, pošto ni puk ne može nuždnih sredstva smoći, a prestalo je priticati od družtva Lionskoga, čim je upravu u tih zemljah primila kršćanska vlada.

Rim. U crkvi sv. Klementa, gdje je i grob svetoga Cirila, misli se podignuti posebna kapela na čast slavenskim apoštom Cirilu i Metodiju. — U konsistoriju od 13. o. m. imenovao je sv. otac papa patrijarhu Hasuna kardinalom.

Njemačka. Berlinski sabor znao je biti kadkada dosta buran, razprave u njem dosta oštre. Nu težko je ikad bura i žestina potrajala dugo, kako traje sada. Odkad je Hänelova interpelacija dala povoda, da se govori o židovskom pitanju dan za danom nadodje po kakova smutnja. U sam sabor natisnulo se ljudi, kojim ruke nisu posve čiste, koji sudjelovaše pri raznih vrlo sumnjivih, dà i kaznjivih poduzećih. Kako krivci svuda hoće da su najpošteniji s toga oni zahtjevaše od Stöckera, neka poimence spomene takve, jer on u obće kaza, da ih imade. On im je želji ovih dana zadovoljio — a posljedci tomu još se ni pregledati ne mogu. — U takvu uzbunjenost nadodje razprava o proračunu. Katolički zastupnici upotrebiše i ovu sgodu, da prinesu težkoće i tužbe katolika. Prigodom razprave o stavkah za bogoštovje progovori o tom dr. Windhorst onako iskreno, neustrašivo i točno, kako on to običava već od davna. Na njegove tužbe odgovorilo se s vladinih stolica, da se i tu uvidja zlo — al se opralo ruke, jer da nije tomu kriva vlada, van katolički zastupnici, koji da odbiše ruku pomirnicu, koja im se pružala. Čudna-li odgovora! Tko se još i sada ne sjeća, kako su katolički zastupnici onaj glasoviti Puttkamerov zakon nastojali promieniti, da ne bude njim povriedjeno ni jedno bitno načelo katoličko, a poprimili su koješta, što im nije doduše bilo po volji — al ipak nije načela vriedjalo. Tko ne zna, da je vlada za volju liberalaca napustila paragraf o biskupih, o kom kaza sama s početka, da je srce zakona! Katolici dakle htjedoše prihvatiti ruku, al im ju je izmaklo, dok ju još ni dohvatit ne mogoše. A sad su evo i opet oni

krivi. Žalostno je, što se još i sada ovako odgovara sa strane vlade. Još i sad će ona hladno motriti, kako na hiljade i hiljade katolika ne ima nikakve pastve, kako se jedino katolikom uzkraćuje ona sloboda, koju branit obeća ovih dana vlada i židovom! Nu divna uztrajnost katolika uz pomoć Božju neće klonuti. Ako i težko, ako i s velikom mukom, katolici će ipak čekati, i dade-li Bog dočekat će ljepšu budućnost. Pitanje je samo, hoće li i druga strana hladno na dugo još moći čekati.

Francezka. Poslie kongregacija misle republikanci ukinuti i razćerati sva katolička radnička družtva po Francezkoj. Oni mniju, da se za taj korak nemora stvoriti poseban dekret, nego da prefekti po volji mogu opozvati autorizaciju, koju su dali takovim zadrugam. Tako su već ukinute neke i to s razloga, što se bave politikom i goje načela vrlo pogibeljna po francezku republiku (!) Isto tako hoće žešća stranka medju republikanci, da se razkine svaki vez sa rimskom stolicom, te da se nepošalje u Rim zastupnik, koj je sada na dopustu u Parizu. I zbilja isti je već bio na odlazku i oprostio se s prijatelji, nu neode iz Pariza. Katoličko novinstvo tumači taj čin samo kao neko strašilo za sv. Oca sa strane vlade, da u budućih konsistorijih nepovede rieč o francezkih kongregacijah i vladinom postupku. U ostalom, ako je sv. Otac odlučio o tom svoju reći, to će ga sve to malo strašiti.

— Parižki gradjevni odbor predložio je gradskomu vieću resoluciju, po kojoj bi se imalo tražiti od vlade, da ukine zakon o votivnoj crkvi presv. srca Isusova i da se zemljište, na kojem se je već počela graditi crkva obrati na „narodnu korist.“ I prefekt se je izjavio, da nije proti obustavi gradnje. On je jedino sjetio na odštetu, koja će se morati dati za ono, što se je do sada sagradilo.

— U samostanu Premonstrata u Tarasconi, koji je obkoljen bio znatnim brojem vojnika prije no zauzet, živio je onaj vriedni starac, koji je proljetos bio kod nas u Zagrebu, te našao svomu redu i ovdje tragova. On je, kako smo onda javili urednik lista, koji poglavito ide za tim, da se uzvisi i razširi štovanje bl. Dj. Marije i sv. Josipa. U tom listu napisao je on već prije njekoliko vrlo povoljnih redaka o Hrvatskoj. U svežčiću za mjesec studeni, dok su još braća sva okupljena bila piše on: „Govori se, da će nas raztjerati; mi o tom ne znamo ništa, a još manje bi znali uzrok tomu. Mi smo radišni vlastnici, k čemu silit mirne i poštene vlastnike, da ostave stan svoj, za koji su žrtvovali sve? — Mi sgotavljamo vino, voštenice i ljekovito pilo; tko bi nam mogao oduzeti ova sredstva za obstanak, i ovu priliku, da dobro činimo braći našoj, koja nas prose te proizvode i koja ih uz to trebaju? — Mi imademo jednostavno odielo, pa ne znamo zakona, koji bi nam ga branio nositi. Medjutim privolit ćemo, neka ne podražimo nikoga, da i drugo nosimo. Mi imademo crkvu posvećenu XII. vieka, koju je štedio prevrat od 1793., i gdje se mi sastajemo, da se odmorimo, i molimo za sve, kojim je to potrebno; tko bi nam braniti mogao, da tu primamo svoje prijatelje? Mi ne možemo vjerovati takvoj viesti; mi ne branimo nikomu, da pjeva ili pleše; zašto da brane nam takodjer pjevati i moliti se?“ Pa ipak su im zabranili, ipak se obistinila viest, koju su težko izčekivat mogli!

Rusija. Uslied oštrih zakona, koji najstrožijimi kaznami priete nihilistom, mislio bi svatko, da će nihilista iz Rusije posve nestati. O tom je uvjeravalo i vladino novinstvo. No ljuto se prevari. Nedavna bila je konačna razprava proti nekim nihilistom, od kojih su dvojica bila na smrt odsudjena. Kazna bude 4. studenoga izvršena. Već sliedećega dana raznio se po Petrogradu glas, da nihiliste opet šire tiskane proklamacije na pučanstvo. Redarstvo dobi zbilja još isti dan više takovih proklamacija u ruke, i to jedne na radnike kao članove „narodne slobode“, a druge od djelujućega odbora. Proklamacija na radnike riše jadno njihovo stanje te pozivlje svakoga, da složnim i zajedničkim radom čim prije ustvore socijalističke ideje. Nitko se neboj vješala i krvi, jer će baš to umnožiti broj onih, kojim je na srcu sloboda. U proklamaciji od djelujućega odbora uzvisuju se netom pali nihiliste kao mučenici, koji su mučeničku krunu zadobili umiruć srčano od silničke ruke za narodne ideje. Sve, veliko i malo, učeno i neučeno imade ustati, da se družtvu vrati boljak i sloboda, a skrši nasilje nesmiljenih tirana. — To pokazuje, da će Rusija još dugo imati posla dok skrši moć svojih tajnih protivnika.

Prinosi za dječačko sjemenište.

Preuzeše sv. misa ova gg. Vučevac Rok župnik u Bučju 10; Terihaj Stjepan župnik u Veleševcu 10; Ilijašević Matija duhovnik u Lepoglavi 15; Šnap Makso duh. pom. u Lipovljanih 10; Jakov Jambrečak kan. i žup. 15; dr. A. Jagatić 12; Stj. Kramarić, žup. u Zrinju 15.

Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda: Sforčin Sime, pučki učitelj u Zadru. Marčelić Sime, upravitelj župe u Zadru. Filipović Regina, u Sesvetah. Pavlinić Dragutin, učenik III. razr. u Granešini. Gjurgjević Stjepan, učenik II. razr. u Granešini. Klarić Marica, u Hrnetiću. Petrunić Joso, u Drežniku. Jambrozić Miko, u Pokupju. Bačić Miko, u Novakih. Stanojević Konštancij, dominikanac u Šibeniku. Batina Ivan, nar. učitelj u Šibeniku. Bokatić Jakob, učitelj u Kastaboni. Sinčić Ivan Antun Franov u Podkuku. Veraj Marko Ivanov, posjednik u Metković Neretvi. Čohar Petar, učenik u Bistri. Bajna Ana, gostioničarka u Vinkovcih. Pečnik Jakob, kapel. pri sv. Jurju u Štajerskoj. Horduk Stjepan, gospodar u Virju. Visošević Marta u Slavetiću. Turkalj Tome, obćinski bilježnik u Rakoviću. Učiona pučka katol. Žepče u Bosni. Zubac Dragutin, župnik u Graduniću u Bosni. Učiona pučka u Bereku. Godišnji članovi. Kučera Mijat, kateket u Vinkovcih 7 gl. čl. Žunić Tomo, franciškan u sv. Trojstvu u Štajerskoj g. čl.

O mieni godine pozivamo na predplatu za tečaj XXXII., moleći dužnike, da dug namire što prije.

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 52. U Zagrebu, 23. prosinca 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot., za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zanimiv oprost sv. stolice u ženitbenoj zapreci: različnost vjere.

U prva tri kršćanska stoljeća bilo je ženitba kršćana s pogani, te se nezna za zakon crkveni, koji bi ovakove sveze jur u ono doba branio. Nu sada nemože nitko nijekati, ako neće da protuslovi kršćanskoj crkvenoj povjesti, da je obćenita zabrana ženitbenim svezam medju kršćani i nekršćani, koja je i primljena u Gracijanovu sbirku.

Crkva je ustanovila onakove ženitbene zaprieke, koje su uredbi kršćanske ženitbe pogibeljne, s obzirom na božansko pravo i na pravo naravno kao i na pozitivni kršćanski disciplinarni pravac.

Svatko uvidja, da je u ženitbi medju kršćani i nekršćani spas duše stranke kršćanske velikoj, neprestanoj pogibelji izvrgnut. Crkva je zato morala zapriečiti takovu svezu, te je sada cultus disparitas zaprieka ženitbu razstavljajuća.

Crkva, prem nastoji sve ono zapriečiti, što je za uredbu kršćanske ženitbe pogibeljno, rado vendar, ondje gdje je moguće, pomaže dispenzacijom.

Mnogim dispenzacije nisu u volji, jer da su ugledu zakona škodljive. Nu u crkvi, koja je širom svieta razgranjena, živu ljudi različitih mnogovrstnih potreba, na koje se mora crkva osvrtati. Crkva mora pojedinim ljudem u njihovih potrebah, kad to dopušta spas duše i obzir pravednosti, priskočiti i srce im izmiriti.

Tako čini ona i in impedimento disparitatis cultus. Naročito odpušta tu zapreku u onih krajevih, kud se je kršćanstvo tek širiti počelo. Takovih dispenzacija imamo od Grgura XIII., a u novije doba jednu od pokojnoga pape Pia IX. Jer je zanimiva evo je čitateljem ovoga lista uz malo razlaganje:

„Beatissime Pater! N. N. presbyter et missionarius in insula S. Thomae in Indiis occidentalibus, ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus, humillime exponit, quod sequitur. In insula degit familia quaedam, quae tempore schismatis, causae religionis catholicae plura et magna quidem servitia praestitit. Etenim cum omnes fideles ab unione ecclesiae recessissent, quinque ejusdem familiae una cum matre sua, ecclesiam frequentare sacramentaque recipere nunquam intermiserunt. Pater vero, qui inter primarios insulae viros numerandus est, omni tempore et omni quo poterat modo, ecclesiae ministros fovere et defendere non cessavit. Hic autem pater et caput familiae X. dictus, hebraeus est, ideoque ipsius mulier catholica cum eo vivit in matrimonio invalido, quamvis civiliter legitimo, quod bonâ fide ut videtur, coram praecone acatholico, in insula quadam acatholicorum contraxit. Hunc statum miserandum deplorant optimae et piissimae filiae, haud secus ac ipsa mater. Hodie vero nescit vincula rumpere nec abire a marito, qui alias honestam ducit vitam et catholicis semper amicissimus est, quin tamen baptismum recipere velit. In his igitur rerum circumstantiis ac maximis difficultatibus, Orator humillime Sanctitati Vestrae supplicat pro opportuno remedio, scilicet pro dispensatione in impedimento disparitatis cultus. Quod etc. Feria IV. die 6. Junii 1860.“ — Na ovu molbu stigne ovaj odgovor:

„Sanctissimus D. D. Pius, divinâ providentiâ Papa IX. in solita audientia R. P. D. Assessori S. Officii impertita, auditâ relatione suprascripti libelli, una cum Eminentissimorum ac Reverendissimorum D. D. S. R. E. Cardinalium Generalium Inquisitorum suffragiis, benigne remisit preces prudenti arbitrio et conscientiae R. P. D. Episcopi, factâ etiam si opus sit, facultate subdelegandi, qui curet prius ut vir baptisetur, et quatenus id nequeat obtineri, dispensare

valeat oratricem catholicam super impedimento disparitatis cultus, ut licite et legitime matrimonium contrahere possit cum viro judaeo, de quo in precibus, dummodo cautum omnino sit conditionibus ab ecclesia praescriptis et praesertim de amovendo a catholica conjuge perversionis periculo, de conversione conjugis judaei ab illa pro viribus curanda ac de universa prole tam nata, quam forsitan nascitura, in catholicae religionis sanctitate omnino educanda. Quodsi aliqua incommoda obventura sint ob renovationem consensus, R. P. D. Episcopus, attentis peculiaribus circumstantiis in casu concurrentibus in dubiis resipiscentiae signis oratricis catholicae sanare valeat in radice matrimonium ab ipsa oratrice contractum cum judaeo X. Ipse vero Ordinarius, aut ejus delegatus in hoc sibi commisso munere explendo declaret: se agere nomine Sanctitatis Suae et tanquam ab Apostolica Sede specialiter delegatum. Serio moneat oratricem de gravissimo patrato scelere, salutares ei poenitentias imponat, a censuris absolvat, simulque declaret: ob hanc dispensationem a se acceptam, matrimonium fieri validum, legitimum indissolubile evadere jure divino et prolem susceptam et suscipiendam legitimam habendam esse. Oratrici etiam gravissime imponat seduloque conversionem viri ad religionem catholicam et prolis universae educationem in eadem catholica religione. Cum autem de matrimonii validitate etiam in foro externo constare debeat, idem Episcopus nomen cum reliqua personali indicatione tam oratricis quam viri, in Registris describi jubeat, simulque autographum documentum praesentis concessionis, absolutionis a censuris, acceptationis et declarationum oratrici factarum ut supra, servetur in Curia Episcopali, et exemplar autenticum eidem oratrici sedulo custodiendum tradatur. Contrariis quibuscumque minime obstantibus.

Angelus Argenti, S. Rom. et Univ. Inquisitionis notarius.

Žena dakle, čim je doznala, da joj je ženitba nevaljana zatražila je oprost kod sv. stolice, koja može oproste dieliti u obćenitih zabranah crkvenih.

Sv. otac najprije je zahtievao, da se dotični žid, s kojim je katolikinja, bona fide kao što se tvrdi, ženitbu sklopila, okrsti; nu ako on nebi htio primiti sv. krst, dao je zaprošenu dispenzaciju in impedimento cultus disparitatis, ali pod uvjeti: neka se od katolikinje udalji pogibelj, da neodpadne od vjere; neka ona po mogućnosti nastoji, da si muža dovede k istini vjere katoličke i neka se sva djeca, i ona, koja se jur rodiše, kao i ona koja će se možda još roditi, u katoličkoj vjeri odgoje.

Ženitba, koja se je sklopila sa zapriekom razstavljajućom, nevaljano je sklopljena, te nije u istinu valjana sveza. Zato je potrebno dotičnim strankam pošto dobe dispenzaciju obnoviti očitovanje volje svoje: da sklapaju ženitbu. S toga razloga spominje se u gori spomenutoj papinoj dispenzaciji: obnova privolje (renovatio consensus). Obnova ta mora se ondje, gdje je koncil tridentinski proglašen, učiniti pred župnikom u nazočnosti dviuh svjedoka; nu samo onda ovako, kad je razstavljajuća zaprieka javna, te dispenzacija glede te zaprieke dana pro foro externo. Kad je pako zaprieka tajna i dispenzacija samo pro foro conscientiae dana, dovoljno je, ako stranke obnove privolju svoju same medju sobom, bez župnika a i svjedokâ. *)

Obe stranke moraju obnoviti privolju svoju, dakle i ona stranka, koja možda niti nezna, da živi u nevaljanom braku, i zato joj se mora to odkriti, te joj kazati, da je potrebno obnoviti privolju na ženitbu. Nu ovdje se mora veoma oprezno postupati; jer moglo bi se dogoditi, da ista stranka, dozna-li razlog, zašto je nevaljana, ženitba uzkrati obnovu privolje svoje i tako ženitbu uništi. Zato se i veli u spomenutoj papinoj dispenzaciji: „Quodsi aliqua incommoda obventura sint ob renovationem consensus.“

Za taj slučaj podielio je sveti otac, kao što se to vidi iz sadržaja spomenute dispenzacije dotičnomu biskupu vlast: „ut sanare valeat in radice matrimonium ab oratrice contractum cum judaeo.“

Takva sanatio čini, kao da nije niti bilo, prigodom sklopljene ženitbe, razstavljajuće zaprieke, a posljedci ženitbe (n. pr. zakonitost djece) takvi su kao da je ženitba odmah s početka valjana bila.

Veli se u gori napomenutoj dispenzaciji, nadalje: „Ipse vero ordinarius in hoc sibi commisso munere explendo declaret: se agere nomine Sanctitatis Suae et tanquam ab Apostolica Sede specialiter delegatum.“ Navadja se to zato, jer pravo dispenzacije ima samo sv. otac, a ordinariji pojedinih biskupija dobivaju od svete stolice facultates quinquennales i uslied ovih dispenzuju glede zapriekâ, koje su ondje spomenute. Nu razlikovalo se je uviek: 1. inter

---

*) Sravni odluku Congr. Concilii od 10. travnja 1723. i §§. 89. 90. naputka za ženitbene sudove u Austriji.

impedimentum publicum et occultum; 2. inter forum externum et internum; i 3. inter matrimonium contractum et contrahendum. Ako je impedimentum publicum, nemože diecezanski biskup, koj facultates nebi imao, dispenzirati; nu drugčije je, ako je impedimentum occultum.

Kad je zaprieka tajna, može „ordinarius", ako i nebi imao facultates, kad je urgens necessitas, u smislu papinih konstitucijâ, dispenzovati; nu samo pro foro interno; paziti se ipak mora na razliku inter matrimonium contractum et matrimonium contrahendum. U prvom slučaju, to jest kad je ženitba jur sklopljena, može „ordinarius", ako i neima facultates, kad je zaprieka tajna, dispenzovati pro foro interno, kad je, kao što uči Benedikt XIV. *): 1. ženitba sklopljena in facie ecclesiae, 2. bonâ fide, 3. svršena, 4. kad se nemože razstavljati bez javne sablazni i 5. kad je nemoguće obraćat se na svetu stolicu, n. pr. poradi skrajne opasnosti, u kojoj je jedna ili druga stranka.

Kad pako ženitba nije još sklopljena, može „ordinarius" (koj neima facultates i govor je uviek o zaprieki tajnoj) samo pod sasvim izvanrednimi okolnostmi dispenzovati pro foro interno, n. pr. kao što navadja Sanchez (lib. II. tit. 40. Nr. 8.): „Accedit mulier mane fassura, et reperitur habens impedimentum dirimens, cujus detectio infamiam notabilem produceret, et sunt omnia jam parata ad nuptias vespere celebrandas et tentatis omnibus mediis, nulla evadendi via aperitur, sed suspicio vehemens orietur alicujus criminis detecti in confessione, si foemina abstinere velit a nuptiis, aut differre, dum Pontificia dispensatio obtinetur."

. . . a.

*) De synodo dioecesana, lib. IX. c. 2. Nr. 8.

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Dalje.)

Protivnici ponavljaju nasrt njekim drugim ekonomičkim zakonom. Ciena robe i uroda, oni vele, stoji u izravnu razmjeru s troškom u proizvadjanju. Učinite, da se povećaju u obće plaće, morati će se povećati razmjerno ciena robe i uroda. Radnik, koji treba jednih i drugih, biti će prisiljen trošiti više, da jih ima, koji će višak biti upravo onaj povećaj plaće, što ga je primio. Neće mu dakle ništa hasniti streik, niti u predmnievi, da će mu uroditi povećajem plaće: njegovo stanje biti će na kraju konca jednako, uz zlovolju, da je rabio sredstvo bezuspješno. Tako oni umuju, al uzalud. Dignuv do pravedne mjere plaće, ostaju jednako pravedni probitci gospodarâ. I ako u kojeg izmedju ovih ima dobre volje, da se naplati povećajem na cieni svoje robe ili svojeg uroda, ima još i drugih, koji bud što su manje pohlepni, bud što trebaju prodje, bud što su naumili oboriti konkurencijom takmace, zadovoljuju se dobitkom, koliko ga dosta. A pošto će se za ovim primjerom morati prije ili kasnije povesti takodjer i najjogunastiji, sliedi, da povišenje plaća ne vuče sobom povišenje u cieni robe i uroda. S toga je Rikardo mogao uztvrditi: „U svakom slučaju roba poskupljuje, jer se veći rad upotrebljuje na njoj, nipošto kao da bi se upotrebljen rad kupovao uz veću cienu." I nije samo uztvrdio, već je takodjer i dokazao napisav u to ime dva poglavja. Na kraju kojih zaključi odriešito: „Gledao sam, da dokažem, prvo, da povišnja robe nepovećava ciene robi, već svakako omaljuje probitke.[1]) Od tuda vidite, koli je slabo osnovana ona nepovriednost stanovitih ekonomičkih zakona, što ju toliko u zviezde kuju oni, koji bi htjeli, da streiki budu zabranjeni.

Vi, opet nam se odgovara, motrite dobitak, a ne gubitke. Radnici nisu bili uvjek dobitnici; oni su takodjer kraći ostali u pokušaju, te uz kakove gubitke na plaćah! Prelce Manšester-ske streik je god. 1829. stajao četvrt milijuna lira sterlina, drugi četvrt one u Ashton-u 1829. i 1839. god., zidare Manšesterske 72.000 god. 1833; prelce Preston-ske 57.000 g. 1836; iste 420.000 god. 1854; radnike mekanike petnaest sedmica streika god. 1853. stojalo je gubitak 43.000 lira istoga novca. Uzporedite ove debele svote, kojih je nestalo i težke muke uzalud podnešene u dugotrajnih streikovih s blagodati ne velikog dostignutog povećaja, pa recite od koje su izdašne koristi streikovi, i ne mora-li je vlada zabraniti na svu korist radnikâ.

Dà, bilo je tieh gubitaka plaće. Nu utisak, što ga prave uaznačene svote na duhove, vrlo je jači od onoga, što je u realnosti. Jerbo, dočim su one porazdieljene medju one tolike tisuće radnika, koji su učestvovali u navedenih streikovih, sve se svadja na gubitak, koji zadesi svakoga radnika, svote odgovarajuće plaći, koju bi bio dobio tečajem streika. Zato streik, koliko je do učinka, na kraju računâ nije no pokušaj, što ga čine radnici uz pogibelji svoje plaće, da dostignu od gospodarâ pravednijih uvjeta; jest podhvat dvojbena uspjeha, ravan svakomu drugomu, u kojem oni stavljaju na pogibio glavnicu stanovita vremena nadom u primjeren dobitak. Buduć pitanje na ove svoje prave granice stegnuto, mora, može-li država zabraniti streik kakovim zakonom? Ne vjerujemo, da itko misli odgovoriti jestno. U tom slučaju bo država bi morala zabraniti zakonom one tolike udružbe, koje naumiše da prave dobitaka u sto načina poduzeća sad u trgovini, sad u obrtu, a sad sred-

[1]) Op. cit. gl. V. VI.

*

stvom banaka. Buduć je uspjeh jim vrlo nestalan, kako mnoge kride i propasti tolikih glavničara posvjedočuju, u pogibelj stavljaju i one svu glavnicu, što su ju drugovi spravili. Država mora se brinuti za obće dobro, a ne za privatno pojedinca: niti se ne može urivavati u poslove pojedinaca, a da se ne zaplete u stvari, koje na nju ne spadaju, i da ne povriedi slobodu, koja ide gradjanina.

Obraniv s ote strane pravo radnika, eno vam nove tegobe s druge. Krivnjom streika podnose šteta i to veoma težkih gospodari: koli velik mora da bude gubitak probitaka, komu ne mogu odoljeti, zaključite od onih golemih gubitaka plaća, koje su gore naznačene. Uz povišicu ciene one robe, koja uslied streika postaje redja, podnose kvarova i gdje koj put ne malih drugi gradjani i drugi obrti: za dokaz tomu sjetite se visoke ciene, na koju poskoči, nije tomu davno, kameni ugalj, uslied streika podkopača, koji se dogodio u Englezkoj, i onih tolikih tvornica, koje su se morale zatvoriti rad nestašice toga goriva. Veliku štetu podnosi takodjer narodna trgovina, jer gospodari, buduć nemogu zadovoljiti naručbam prijetim od inih krajeva, gube trgovišta, i tako će se začepiti ona vrela, koja su se bila težkom mukom otvorila. U jednu, žalostni posljedci su streikova veliki gubitci dobitaka, velike pogibelji glavnica i propast narodne trgovine. Tko jih može nijekati?

Ne niječemo mi činjenica, već se niječe pretjeranost, kojom se predstavljaju. Gledajte Englezku. Ne ima zemlje, u kojoj bi bilo streikova bud češćih, bud većih gledeć na broj radnikâ, bud obsežnijih brojem tvornica, bud opornijih gledeć na trajanje vremena i veličine žrtava. Te ipak, što je trpio napredak trgovine joj, mnogostručnost njezinih tvornica i veliki posao njezinih radnika? Kvarova je bilo; al su stignuli samo ovoga il onoga gospodara, ove il one gradjanine; a što se tiče množtva pučanstva bijahu stvar prolazna i malovažna. I sada svatko uvidja skradnju priprostinu onoga, koji bi htjeo uputiti radnike, da ima vlada pravo zabraniti jim streik, da budu osigurani mastni dobitci ovih il onih gospodara, i da tako narod postaje bogatim. Trebalo je baš pera Leona Palladina, da se tko stavi na toli smjeli podhvat.

Čujte, molim vas, ponajprije rieči, što jih on stavlja u usta radnikâ, a zatim ćete čuti njegov odgovor. „Što je nam do toga ako vlastnici ne mogu povećati dobitke si. Vlastnici su čeljad jurve bogata, koji nisu nikada zadovoljni, i ne misle na drugo van da gomilaju. Oni misle na svoju korist, a mi mislimo na svoju i zato zahtjevamo, da nam meso i sočivo bude cienije.“ Ne, odgovara naš pisac, to nije način, kako je razpravljati ljudem razumnim, gradjaninom, koji znaju, da sačinjavaju čest družtva, u kojem je sve jedno s drugim spojeno, gdje kvarovi i probitci, dobrobit i propast nisu napose jednoj samo kategoriji žitelja, već su bitno zajednički za sve (*i glad i sitost želudca!*), tako, da jih prije ili kasnije svi osjete (*glad siromaha osjetiti će sit želudac bogataša, a sitost bogataša osjetiti će tašt il nesit želudac siromaha!*). Nemojte smatrati vlastnike zemljištâ u svojstvu jim individuâ, već kako najvažniju čest socijalne cielosti. Kada obogate vlastnici, cieli kraj obogati, a kad oni gube, i mi postajemo siromasi[1]).“ Hajde, siromašni radnici, veselite se: kada su vlastniku pune kese, i vaša biva bogatom, kada on gostbuje, gostbujete i vi, i kad se on zabavlja zabavljate se i vi, *kvarovi i dobitci bitno su zajednički svim*. Ne zamjetiste-li to, pravo vam budi. Krivnja je, polag Lava Paladini-a, vaša, zašto *ne prosudjujete kako ljudi razboriti*.

Ostavite ove lakrdije, hajdmo na ozbiljnost pitanja, najme, jeda-li država mora il može zakonom zabraniti radnikom streikove, da gospodari, te ovi i oni gradjani ne trpe ovaj il onaj kvar. Država čuvarica poredka mora da posreduje ondje, gdje se obistini povreda pravâ u uzajamnih odnošajih gradjanâ. Ima-li u streiku povreda tudjega prava? Niti najmanje. Kako nijedan gospodar ne ima prava zapovjediti ovim il onim radnikom, da primu plaću i da rade u njegovoj radionici; tako nijedan gradjanin ne ima prava prisiliti jih na to. Povreda se prava ne izvodi iz kvara, što ga Petar podnosi u slučaju takova čina Pavlova; već iz naslova, što bi ga mogao imati Petar, da prisili Pavla, neka odustane od takova čina, il ga prisili, da ga svrši. Trgovac otvori dućan u stanovitoj najpučanijoj u gradu ulici, i svojim udvornim načinom, umjerenošću cienâ i izkušanom vrlinom robe pritegne k sebi veliki broj kupaca, koji su prije kupovali u dućanu drugih susjednih trgovaca, i to uz veliki kvar za ove. U ovom i u inih podobnih slučajevih, koji se ne dogadjaju riedko, pritužba sbog povredjena prava od strane oštećenih bila bi ne samo bezkoristna, već bi se jošte ukazala smiešnom. Novi trgovac *utitur jure suo*, rabi svoje pravo, jednako kako i stari. Jednako valja o radnicih, koji uzkrativ svoj rad rabe svoje pravo poput ovoga novoga trgovca. Pače u podmjeni, da oni imaju temeljita razloga tražiti boljih uvjeta, i da jih postignu, upotrebili su streik, ukor bi imao zapasti prije gospodare, nego-li radnike streikujuće, u koliko bi se bio pravednim povećajem plaće izbjegnuo streik, a streikom bi se bilo ugnulo kvarovom, koji iz njega proizlaze.

Vi dolazite na takove zaključke, nam se prigovara, jer se u vašem govoru uzimlju činjenice posve druge nego-li sbilja jesu. Vi predmnijevate, da streikovi proizlaze od osnovanih tužba; gledajte i naći ćete, da oni proizlaze iz sliepe žudnje pretjeranih plaća · vi predmnijevate, da se radnici udružuju slobodno po svojem uvjerenju; obavjestite se i znati ćete, da su na to zavedeni

[1]) *Gli scioperi e la questione sociale in Italia parole ai poveri ed ai ricchi* od Leona Palladini-a. Milan 1873., l. 37. Djelašce krnjave vrednosti logičke, i nikakva moralna i religijozna načela izuzam na jednoj stranici prema kraju, gdjeno kao za privagu psuje nalik bezumna neznalice katolicizam u korist njekakovog *novog morala*.

prevarami i ustrahivanjem njekolicine smutljivaca: vi predmnijevate, da u streikovih ostaju bezbjedna prava gospodarâ; dočim usuprot najviše puta budu povredjena naprasitim napuštajem radnikâ, koji poznavajuć obveze, što jih preuzeše gospodari, ostavljaju iz nenada tvornicu, e da ga utjeraju u škripac, il da jim poveća, što jim nije dužan, plaću, il da ne održi zadatu riečuz veliku štetu svoga imena i svoje kese: napokon vi uzimljete, da u streikovih sve polazi pravilno; dočim se protivno sbivaju neredi svake vrsti, i družtven poredak u veliku se opasnost stavlja. Dovoljno vam budi samo ovo, da u svakom streiku našega vremena il početkom, il sredinom, ili svrhom svoje prste ima uvjek *internacijonalka*. Vaša obrana dakle streikova naslanja se na temelje izmišljene, i zato ne valja ništa. Država jih može i mora zapriečiti svojimi zakoni.

Na tu pucnjavu podmjenâ odgovaramo umah. Postavljeno pitanje s početka bijaše ovo: je-li streik poraba nepovrediva prava? Ono bje po nami čvrstimi razlozi a ne krivimi podmjenami riešeno u smislu jestnom. Podigoše se prigovori uzeti iz ekonomije, a mi smo jim dokazali ništavnost na temelju, da pravo mora prednjačiti koristnu a ne obratno. Sada se tvrdi, da se u streikovih sbivaju neurednosti, počinjuju zločini, prieti družtvenu poredku, te se zaključuje, da država ne samo može, no takodjer i mora posredovati svojimi zakoni. Ovaj novi prigovor dolazi u njeki drugi red nazorâ: borba je od polja koristi prenešena na ono pravâ. Govoriti nam je indi drugčije. Uzev stvari, kako vi velite, podpuno se s vami slažemo: država ne samo može, već takodjer i mora posredovati svojimi zakoni. Pitanje se više ne kreće oko prava i oko dužnosti države, već oko toga, kako mora ona posredovati. Može-li država s razloga navedenih nepodobština radnike lišiti porabe njihovoga prava, osnovana na naravi, na pravac ga ukidajuć, il pako mora-li u svojih zakonih na nj paziti?

To je novo pitanje, na koje jednostavan je odgovor. Svi jadi, koje nabrajaju više navedeni prigovori, proizlaze-li oni od streika, kako učinak od svojeg uzroka? Ne: pošto je streik poraba prava u sebi i u svojoj svrhi poštenog, ne može da uzrokuje po svojoj naravi plodova toli hudih. Toliko streikova, koji se izvedoše u Englezkoj mirno i mimo ikakove povrede javnoga poredka, to potvrdjuje. Država indi ne može ukinuti na pravac ovu porabu s razloga navedenih nepodobština, koji ju gdje kada prate. Mora se postupati na drugi način. Država je čuvarica poredka; poredka, pošto podlogom mu je pravo, nemože da bude inače no vršenjem samog prava. Po tom posredovanju države mora biti svrha, da štiti ovo vršenje i da ga promiče shodnimi sredstvi. Vi velite, da se u streikovih dogadjaju prevare, nasilja i ini zločini. Država neka posreduje; tomu ima podpuno pravo. Nu razlučiv u streiku ono, što je prema pravu od onoga, što je proti njemu, neka ustanovi u svojem kaznenom zakoniku primjerene kazni proti svim onim činom, koji su protivni tudjemu pravu. Vi kažete, da u obće današnjim streikovom temeljem je žudnja pretjeranih plaća. Država ne ima posla s takovom žudnjom. Do pojedinih je gospodara suditi, je-li nije-li jim u prilog udovoljiti joj, onako, kako je do kupca gledati, prija-li mu ne prija-li mu udovoljiti žudnji pohlepna trgovca. Vi kažete, da njekolicina smutljivaca prevarami, koje rabe, i strahom, što ga zadavaju, sunovrate u streik većinu radnikâ. U tom slučaju državi je posredovati i štititi svojimi zakoni prava slabijih proti drzovitim. Vi kažete, da prava gospodarâ ostaju povredjena. I ovdje mora da posreduje država, i ustanovi, kada su prava gospodarâ odista povredjena, a kada nisu, pošto se ne riedko dogadja, da se prava visoko dižu, gdje jih ne ima.

(Konac će sliediti.)

Užitak umjetnosti.

(Priredio Antun Jagatić.)

Čim je čovjek počeo razabirati ćutili ljepotu prirode, on je takodjer prionuo ovu ljepotu u njezinih djelih oponašati. Pa u tom valja potražiti početak umjetnostih, koje nazivljemo liepimi umjetnostmi, jedno s toga, što one samo ono, što je u prirodi liepo, zorno predstavljaju; drugo zato, što ove predstave u motriocu probudjuju ne samo zabavu, već mu takodjer dušu krase. Umjetnost dakle nije ino, nego oponašanje prirode; pa uprav s toga su joj učinci isti s prirodom gledom na zabavu i naobraženje čovjeka. Svaki umjetnik nastoji ljepotu prirode u slici predstaviti. Slikajući umjetnik predstavlja nam ju slikami, mjedopisi, mjedorezi ili mozaici. Tvorna (obrazovna) umjetnost proizvadja ove predstave kiparstvom, vajarstvom, vosko-kiparstvom i sadro-kiparstvom ili mekokiparstvom itd. Napokon slovesna umjetnost predstavlja nam predstavom riečih ili glasova bud običaj i značaje ljudih, bud njihov udes, bud njihove jade i veselja, riečju same i cigle naravske pojave; te umije govorničtvom, povjestnicom, glasbom i pjevanjem nasladjivati i čuvstva ugladjivati. Ove zabave, što no ih zamjetba umjetnosti čovjeku namiće, toli su brojne i raznolike, te za onoga, koj ih je jednom okusio toli dražestne, i ujedno toli čiste, plemenite i neopasne, da bi željeti bilo, te svaki upre ovakove zabave tražiti i svoj ukus po njih udesiti.

Da djela umjetnosti kao: krasna kuća, slika, vrt, ili čitanje liepe pjesme, pak slušanje dobre glasbe, služe čovjeku za duševnu zabavu, i da je ovakova zabava tim savršenija, čim više onaj, koji ju želi uživati, razabire ono što je krasno, to posvjedočava izkustvo. Prostu čovjeku mile se tek proste i niže zabave; on je zadovoljan, namakne-li nagonu ono, što on traži, kao hranu itd. Njemu se otimlje smieh tek onda, kad gleda marionete (lutke), i uzire prostačke i neslane lakrdije; njega nasladjuje samo šarovitost boja i zasljepna gizda. Pravu ljepotu, što no se zamjećuje očima i čuje ušima, i koja kao umjetnost, to jest, kao ukusno i vještinom proizve-

deno oposljedovanje liepe prirode nasladjuje, nju može samo naobražen čovjek razumjeti i uživati.

Pa baš iz toga sliedi, da umjetnost i nje užitak ne pruža tek zabavu, već ona samoga čovjeka krasi, te mu razvoj duha pospješuje. Jer, potrebno-li je znanje i ukus, da užijemo veselje, to je posve naravski, da se češćim užitkom ovakove zabave oboje pomnaža i usavršuje, te u jednu ruku znanje obogaćuje i duh naobražuje, u drugu ruku ugladjuje ukus; a čustvo ljepote biva tim sve to jasnije, točnije i vladajuće. Marljivo promatranje djelâ umjetnosti kao: slušanje dobre glasbe i dobra govornika, ili čitanje dobra pjesnika, od istog su uspjeha, kao i promatranje same prirode. Ovakovo promatranje naobražuje duh, te mu saobćuje uvjek novo znanje, podavajuć mu jasnost i stalnost. Prost čovjek uči tek ono, što godi životinjskomu nagonu; nu čovjek odan umjetnosti ili umjetničko oduševljen, koji umjetnost proučava, te se njom upoznava, razkriljuje i razmiče svoj duh, te postaje bogat nazori, koje može koli u svom zaposlovnom životu, toli u vršenju kriepostih upotrebiti.

Zabava, što ju namiče slušanje i uziranje ljepote umjetnosti, oplemenjuje takodjer naša čustva, te nas ugladjuje i uljudjuje. Jer tko obikne revnovati za ljepotu, mnogo dublje ga se dojimlje sve, nego-li onoga, koji osjeća tek putljivost. Ovakov čovjek biva sve to milostiviji, a duh mu je oćutniji i blažiji; on postupice rastućim čuvstvom za ljepotu prezirom odbija sve, što je ružno, sramotno i neuljudno. Zato mogu Indijanci i Turci svoje neprijatelje na kolac naticati, te ih više dana mučiti. Zato vidimo, da su narodi, kod kojih cvatu umjetnosti, takodjer čuvstveniji u onolikom stepenu, u kolikom se je ukus za umjetnost i ljepotu kod njih razvio. Ovo potvrdjuje izkustvo svih vjekova čovječanstva.

Što više! Užitak, što nam ga pruža ljepota, ne nasladjuje i ne naobražuje tek srce čovjeka, već on je od najvećega dojma za čitavo njegovo ćudoredno usavršivanje. Jer dok čovjek uči ljepotu spoznavati i za nju mariti, to mu uprav s toga sve to manje ugadjaju proste niže zabave. On danomice sve to manje haje za prostačke šale, nepristojne govore, ponašanje i djetčinske igračke, riečju za sve ono, što je ružno i prezira vriedno. Pa što više mu se srca dojimlje zabava, iztičuća iz prave ljepote, tim većma se u njem gube one dražesti, koje ga inače kao: pijanke i kartanje, vrlo zamamljivahu. Njegova čuvstvenost se je malo po malo posve preobrazila. Njegovo uho, malo po malo obiklo nježnim i skladnim zvukovom i govorom, bježi divlju buku i bučeći štropot. Njegovo oko, obiklo čistoći i skladu, odvraća se negodovanjem od nereda i nečistoće. Pa to ni malo nije bez dojma na njegovu razmnivu, koja je sada, izstisnuvši iz sebe ružne slike, postala bogata takovimi predstavami, koje na mjesto opačini prijati, kriepost mu sve to ljubežljivijom i jasnijom prikažuju. Pa tako se u njem malo po malo sve mienja, a on se povraća i prometne čovjekom ugladjenim i oduševljenim za sve, što je liepo i plemenito. Iz ponašanja mu odsieva čednost, iz odjeće ukus, iz pokućtva čistoća i sklad, iz družtvenog života pristojnost, dostojanstvo i blagoćudnost; a iz svih njegovih čina — kao u njegovoj duši — sklad i plemenština.

Mnienje je jednoglasno svih mislećih ljudih, da umjetnosti čovjeka krase i oplemenjuju; premda se na to često najmanje osvrću oni, koji bi svojim uplivom najviše za umjetničku naobrazbu, i iz toga iztičuću ugladjenost učiniti mogli. Zamjećujemo-li u naših crkvah i školah ono, što bi podobno bilo u narodu probuditi volju k umjetnosti i želju za ljepotom? Istina je, te se je na tom polju počelo nješto raditi; premda se još uviek umjetnici toli malo uvažavaju i podupiru, kao da su najnepotrebniji članovi čovječega roda.

Zato mnogo stoji do samih roditelja i odgojitelja, da svimi silami upru kod svoje djece nadomjestit ono, što bi inače mogla zanemariti. Djecu bi valjalo za rana priučavati ovakovim plemenitim zabavam, hoće-li se zapriečiti put k neplemenitim. U taman tužba roditelja i odgojitelja, da se mladež najprostijimi zabavami razgaljuje i za njimi lebdi, kad sami neće, da ih upućuju, da su: slikarstvo, glasba, pjevanje, risanje itd. umjetnosti; pak onda čitanje, skopčano sa učenjem povjesti i prirodopisa, da su sve to predmeti lahko pristupačni, koji se mogu bez velikog troška naučiti i prisvojiti. Pa kad su jednom odvaljene potežkoće i zaprieke, oni pružaju mladu čovjeku najplemenitiju zabavu, živahnu maštu navraćaju na svoj pravac, u srce usadjuju volju za liepo i plemenito; ter bez uporabe kaznenih sredstva, odvraćaju mladež od množtva onih ludovjetih, u koje je dosele iz dokolice i nepoznavajuć bolje zabave, vrtoglavice stala.

Izmed zabava liepe umjetnosti najvećma se dojimlje svačijega srca glasba, štono izobražuje i oplemenjuje čovjeka. Glasba čovjeka posve preobrazuje, ter u njem probudjuje oduševljenje za umjetnost, namiče mu živahnost, bodrost i gibkost svih sila duševnih. Ona saobćuje blago čustvo, a potiskuje žestoka i divlja. Zato vidimo, gdje ljudi, pokazujući mara za glasbu, nikad nisu nemilostivi i okrutnici. Pa takodjer divljakâ, ili ljudih strašću zanesenih, dojimlje se glasba, bar za čas, blago: kao što Saula. Ona povraća duši mir, nit užižuć maštu, niti priljepljujuć srce za jedan cigli predmet; jer neprobudjuje stanovite slike. Glasba je napokon, promotrimo-li ju kao umjetnost, najljepši odraz najplemenitijih čuvstva, štono se slušaocu saobćuju, ma on ne bio vještak; nu tim većma tada, ako on razumije jezik glasbeni.

Doista mnogo bismo dobili, kad bi se ovo sjajno sredstvo, ublažujuće strasti i izobražujuće srce, što više u sve slojeve naroda razgranilo. Kad bi navlastito naše domoljubno svećenstvo i učiteljstvo prionulo što većim marom preporučati našemu narodu ove plemenite zabave, probudjujuć u njem volju ka glasbi i pjevanju, dvostruko bi se promakla narodna prosvjeta. Pa ako se mi ponosimo sbirkami razlikih pjesama, ako se naši pjesnici brinu

za narodne pjesme, odišuće žarkom ljubavlju prema domovini; nebi-li sgodno bilo, kad bi se u naših družtvih posvećenih odmoru, uobičajilo svaku zabavu provesti pjevanjem ili glasbilom, kao što to čine Česi? Nemože se tajiti, da se je u najnovije vrieme i ovo prosvjetno nastojanje uspješno razgranilo širom naše domovine; premda još uvjek nahodimo dosta nedostataka u mnogih krajevih. Nu naklonit će Bog, te se doskora i kod nas ovim plemenitim zabavam put prokrči!

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup priposlao je odboru dječačkoga sjemeništa i ovogodišnji svoj prinos od 1000 for. Kolika je ova žrtva po Nj. Uzoritost uvidit će svatko, tko se sjeti, da je potresom najviše nastradala uprav Nj. Uzoritost. I nadbiskupski dvor, i stolna crkva i nadb. sjemenište i patronatske dužnosti sve to nameće Nj. Uzoritosti skrbi, težkoća, žrtava. Pa uz to sve Nj. Uzoritost ne napušta svojih običnih prijašnjih izdataka. Pomogla mu za to dobrota Božja, da iz pretežkih sadanjih okolnostih izvede sve Bogu na slavu, sebi na spas, a crkvi Božjoj i domovini na korist.

— Uzoriti gosp. stožernik i nadbiskup zagrebački Jos. Mihalović kao pokrovitelj družtva sv. Jeronima darovao je kao svake tako i ove godine družtvu 300 for. a presv. gosp. Juraj Posilović, biskup senjski i modruški 20 for.

— Prošloga petka (17. o. mj.) predavao je javno u saborskoj dvorani mnogobrojno sakupljenim Zagrebčanom ovamo pozvani Rudolf Falb o svojoj theoriji glede potresa. On je došao, kako se pisalo i govorilo, da umiri, a sudeć po načinu kako je mirio slutimo, da je mislio miriti one, koji viču: *Pax, pax,* al kojim se odvraća: *non est pax impiis.* Nam nije na tanje poznata ni jedna theorija o potresu, pa za to ne mislimo ni simo ni tamo suditi o stvarnom predavanju Falbovu, gdje je kušao toj tajni naravi ući u trag i svomu ju slušateljstvu razbistriti. Ali i nam i svakomu kršćanskomu djetetu poznata je vječna i neoboriva istina svete naše vjere o providnom oku Božjem, koje je vazda na sve stvorove uprto; ozvanja se u srcu i nam i svakoj pravoj kršćanskoj duši onaj Božanski ukor s malovjernosti i njekoga nepouzdanja u Boga, kao da će *nas* zapustiti ona dobrota, koja se skrbi i za črvčić na zemlji. Pa kad smo o tom u dnu duše osvjedočeni, mi držimo da nam je dužnost svom odlučnošću odbiti uvredu, koju nanese nam svećenikom i našoj službi i taj učenjak (apostata a religione, a kako se čini takodjer a fide) i svi oni sugradjani naši, koji udariše u gromoviti pljesak, kad učenjak (?) uzme čestitati Zagrebu, što ima svećenstvo prosvietljeno, koje ovom sgodom nije naroda sjećalo, da takvi biči dolaze iz ruke Božje, i što ga nije navraćalo, neka gmiže pod križ. To ruglo svoje učenjak (?) je izrekao u hrvatskoj sabornici tako grubom formom, da je postidio mnoge prisutne svjetovnjake, te se skoro sve naše novine uplašiše priobćiti onu njegovu izreku onako, kako ju on reče, nego ju ublažiše. Svećenstvo Zagrebačko i u obće Hrvatsko nikada neće toliko zaboraviti na svoju dužnost, da bi ikada ma s daleka samo nijekalo Božju providnost, koja nedopušta, da nam i vlas pane s glave bez znanja Božjega, a kamo-li da nas bez njegove volje snadje ovoliko, uprav neprecjenivo zlo. Nije istina, da svećenstvo nije sjećalo naroda na prst Božji. Učinio je to i naš list, učinili su propovjednici, sigurno i izpovjednici, pokazao je sav Zagreb na Jelačićevom trgu 13. studenoga. A što svaki poziv nije našao odziva, što se u njekih krugovih Zagreba još ni danas ne misli na Boga, na pokoru, mi se ne bi usudili reći, da toga još osjetiti nećemo, kako nam se i ne bude htjelo. Bog ne plaća svake subote, stara je istina. Upamtite si ju pljeskači!

— Prošle subote skinut je s tornja prvostolne crkve križ i jabuka. Križ je $2^2/_3$ metra visok, prem se onako malen pričinjao, a i jabuka je omašna, bakrena a dobro pozlaćena. U jabuci našla se peterokutna kutijica, viseća na bakrenoj žici, a u kutijici moći sv. križa, te više listića pergamene, popisanih molitvicami, e da Bog uzčuva i crkvu i grad od požara i groma, za tim imeni vladara, bana, biskupa, zagreb. kanonika. Priložene su ujedno na papiru otisnute slike sv. Franje Žaverskoga i Donata. Kako se iz tih papirića razabire postavljena je jabuka gori 1766., a dao Bog, ter na skoro na ljepšem tornju još ljepša se uznesla nad cieli Zagreb.

— S nadležnih se krugova javlja, da je (17. o. mj.) u petak na večer držana više sati konferencija kod ministra-predsjednika Tisze u Buda-Pešti, na kojoj se je viećalo o načinu spojenja Krajine s materom zemljom. Konferenciji prisustvovali su ministri grof Szapary i Bedeković, ban grof Pejačević i glavar krajine fzm. barun Filipović. U subotu (18. o. mj.) u podne bilo je u budimskom dvoru ministarsko vieće pod predsiedanjem Nj. Veličanstva, koje je dvie ure trajalo. Na tom vieću konačno su dovršene razprave o utielovjenju Krajine.

— G. Antun Vidović postao je župnikom u Žumberku.

Ugarska. Knez primas Simor držao je 12. o. m. u svojoj palači budimskoj konferenciju biskupa, u kojoj se je viećalo, kakov će položaj zauzeti biskupat naprama zakonskoj osnovi o gradjanskoj ženitbi, koju ministar do skora kani predložiti zastupničkoj kući. Kako se pogovara, neće se biskupat protiviti zakonskoj osnovi, ako ona načelno ne prekorači fakultativnu ženitbu. — Ova viest čini nam se ovakova nevjerojatna. Novinstvo valjda neće biti o tom dobro upućeno.

Rim. U alokuciji od 13. o. mj. svrnuo se je sv. otac s početka na težka i mučna vremena, gdje se na crkvu svuda i toliko navaljuje, da se za svoju slobodu,

svoje pravo, i svoje dostojanstvo uviek boriti mora. Zlo je danomice sve zasukanije, božanstvo vjere prezire se, katoličke ustanove krše, novi zakoni se kuju, koji su na očitu štetu vjere i spasa duša. Ako to stanje raztužuje svako srce, koje ljubi istinu i vjeru katoličku, koliko više njega! Nu ovajput neće o tom na tanje govoriti. On će radje svrnuti okom na iztok, kamo vesel pogledati može, i o čem je već jednom sgodom javno progovorio. Spominje za tim, što je istok bio crkvi u prošlosti: to da bijaše koljevka spasa za ljudski rod, tu započe kršćanska mudrost, odatlje izli se preobilna rieka svakojakih dobročinstva, koja dobi zapad sa svetim evangjeljem. A neprolazna je slava onih velikih muževa na istoku, kojim bje dano, da duhom katoličke istine zadojeni, idu za najvišom vrstnoćom i svetošću, da učenošću te velikimi djeli slavu imena svoga prenesu na potomstvo. I kad to u srcu svojem razmišlja, vruće zaželi raditi o tom, kako će po cielom istoku opet oživiti kriepost i veličina predja. A to tim više, što se dogodjaji ondje razvijaju tako, ter se uviek pojavljuju znaci, koji daju nade, da će narodi istočni, koji su tako dugo od krila crkve odieljeni bili uz pomoć Božju opet se k njoj povratiti. Prema tomu već je davno mislio, kako bi tim narodom mogao pokazati svoju otčinsku ljubav. Želja mu se ova sada vrši, kad će patrijarhu Armenskoga Hassuna imenovati kardinalom. Tu u kratkih crtah riše sv. otac osobne vrline novoga kardinala i što je on sam učinio, te je posve ne stalo medju Armenci razkola. Na koncu ga proglasi kardinalom, pridržav si još tri druga *in petto*.

— Osim Hassuna imenovao je sv. otac u konsistoriju od 13. o. m. još tri druga kardinala, nu pridrža ih *in petto*. Koji su, o tom se ništa stalna ne znade, a svašta se tek naslućuje i u tamošnjih dvorskih krugovih. Imena kardinala *in pectore* pridržana predaje papa, koji ih imenuje u zapečaćenoj spomenici tajniku konsistorija, gdje se čuvaju doklegod se javno ne proglase. Papa može, kadgod mu se svidi takvo još neproglašeno imenovanje uništiti, samo ako uništi onu spomenicu, jer su tu napisana imena samo njemu znana. Umre-li papa prije nego-li je proglašen kardinalom onaj, koga si on pridrža *in petto*, njegovu se nasljedniku predade spomenica, a on dotičnike može ili proglasiti ili spomenicu uništiti. Ako je koji in petto pridržani kardinal proglašen za koju godinu kasnije broje mu se ipak godine kardinalstva od dana, kada je imenovan *in petto*, te ima prednost pred svimi onimi, koji su u to vrieme imenovani i proglašeni bili.

— Pošto će kardinal Hassun ostati u Rimu nastalo je pitanje, kakvim će obredom od sada službu Božju vršiti. Sbor za obrede odlučio je, da privatnu svoju misu može čitati obredom armenskim, nu kad vrši javno kao kardinal službu mora ju vršiti po rimskom obredu. Razlog toj odluci jest taj, što se kardinali broje u kler rimske crkve, te kao takvi moraju vršiti njezin obred.

— U konsistoriju od 16. o. mj. obavio je sv. otac s kardinali Jacobinijem i Hassunom obredo zatvaranja i otvaranja usta, te imenovao više biskupa. Ujedno imenova svojim državnim tajnikom kardinala Jacobinija, koga u Beču nasliedi mons. Vanutelli, koji je na svoje mjesto već i prispio.

— Izkustvom je dokazano, da se još ni jedna vlada pomogla nije dobri, crkvi otetimi, dapače ona je od takvih sgoda počela sve više i više propadati. U novije doba pokazuje se to osobito jasno u Italiji. Dok je crkva dobri svojimi upravljala nije uprava državu stajala naravno posve ništa. Danas ide ogroman diel dohodka samo na činovnike. Iz službenoga izvještaja razabire se, da je trošak samo kod zaklade za bogoštovje na godinu 361.200 fran. Pojedini činovnici dobe na tisuće lira, dočim iz same zaklade dieli se po 300 lira po osobi onim redovnikom, koji imadu pravo na to. Zanimivo je još i to, da su sudbeni troškovi posljednjih pet godina iznosili 1,153.759 lira. Takvim gospodarenjem na skoro će se doći dotlje, te će zaklada postati passivna.

Francezka. Ako su ljudi, koji ravnaju udesi ove tužne zemlje, do sada i imali drugdje priznanja, te što vanja, moraju ga sve bolje i bolje gubiti. Tà tu se dogadja, što se je jedva prvih vjekova kršćanstva dogadjalo, kad se svjetlu i javnosti skrivati moralo sve što je kršćansko. Tako je 9. 10. i 11. o. m. od jedne do druge škole Parižke vozilo kola, da pomeće u nje sve križeve i pobožne slike, što su visile po stienah školskih soba. Gdje je na ulazu bio križ od kamena njega je razmrskalo, a svim učiteljem i učiteljkam zabranjeno je strogo, da se ne usude moliti prije ili poslje predavanja. U državnih školah dakle ne trebaju Boga ni njegove sv. pomoći, tu ne ima od sada mjesta vjeri i znaku Spasa našega. Pa da u tom bude što veća jednoličnost ljudi vladini se domišljaju dan na dan novomu sredstvu, kako će smanjiti, a poslje i uništiti slobodne katoličke škole. Takvo najnovije sredstvo biti će nov zakon, komu osnovu sastavi židov Ferry, i po kojem će svi ravnatelji i učitelji slobodnih, katoličkih škola morati načiniti izpit pred državnim povjerenstvom. Tko prati sadanje pitanje školsko u toj zemlji taj će u prvu ruku uviditi, da ne bude ni ravnatelja ni učitelja, koji bi zahtjevom u sadanjih okolnostih zadovoljiti mogao, po čem će onda naravno morati ponestati i tih zavoda, kamo se je stvar Božja još jedino zaklonila.

Knjižtvo. G. Ivan Tkalčić dao je otisnuti na pose članke, koje je nedavno pisao u „Obzoru" o našoj prvostolnoj crkvi. Život drevne ove starine vrlo je zanimiv, a u ovoj knjižici naći će čitatelj sve, što se glavnije znati može. Ciena joj je 20 novč.

O mieni godine pozivamo na predplatu za tečaj XXXII., moleći dužnike, da dug namire što prije.

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 53. U Zagrebu, 30. prosinca 1880. **Tečaj XXXI.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Židovsko pitanje u Njemačkoj.

U pruskom saboru bile su u roku ni od dva puna tjedna dvie razprave, koje je i vanjski sviet vrlo pomno pratio, i kojim jeka još ni danas po Njemačkoj umuknula nije, dapače se sve to jače ori po sastancih djačkih, na skupštinah pučkih, te u novinstvu bilo ono ma kakova smjera.

Socijalno pitanje riedko je gdje tako živo, kako u Njemačkoj. Mi smo imali sgode svake godine o njem na širje govoriti, jer se je i ondje bud na saboru, bud na skupštinah razpravljalo. Nevoljnomu stanju radnika i staleža nižega u obće uviek su se tražili uzroci, a osobito revno od onda, od kada milijarde francezke ne zacieliše a ma skoro baš ni jedne rane.

U tom iztraživanju zapelo je oko njekim te njekim o židove. Razmatrali su ih i same po sebi, a za tim su izpitivali, kolik im je upliv na život sugradjana, bilo duševni, bilo materijalni.

Iztražujuć i promatrajuć ih ponajprije opaziše u njihovih rukuh sgrnutu skoro svu glavnicu, ili bar velik nje diel. Od 169 novčara, koji su po izvješću ministarskom od 26. siečnja 1875. imali glavnicu od 398 milijona talira, dobre dvie trećine jesu židovi, od kojih pojedini imadu po 40 milijona talira.

Taj pojav ponuka ih, da potraže puteve, kojim oni do tolike glavnice dolaze. Ako je taj put pošten, pravedan, blagoslovio im Bog, što si tako stekoše, jer to po svakom pravu — onim socijalno-demokratičkoga — svojim nazvati mogu. Nije-li pako taj put pravedan, pošten, e onda nije druge, nego promišljati, kako bi se stati moglo na put, da pučanstvo na korist pojedinaca materijalno ne propada, da mu ne uzmognu sisat krv ljudi, kojim je sveto i pošteno sve ono, što im može namaknut kakvu dobit.

Put ovaj i način sticanja bar u većini nadjoše pomoćju statistike. Ona im pokaza, da je medju gospodari razmjerno najviše židova, dočim ih je medju radnici najmanje. Njih je već g. 1871. bilo gospodara 53,3%, dočim je medju protestanti gospodara tek 12,2%, a medju katolici 7,1%.

Najviše ih je pako medju trgovci, gdje ih je prema razmjeru petput više, nego kršćana.

Biti gospodar, biti trgovac nije zlo, ni sramota, dapače jedno je i drugo častno, gdje je spojeno s poštenjem, vjernošću; gdje se na trgovca zanesti može i obrtnik, pa tvorničar, i glavničar i kupac. S toga ni židovom nitko živ nit bi mogao, nit bi pošteno smio prigovarati samo za to, što su gospodari, što su trgovci.

Ali je u tom pogledu štatistika opet nješto drugo pokazala. Izdaje se najme u Njemačkoj svake druge godine službeno izvješće o sudbenih razpravah, naročito o porotnih. Iz tih se izvještaja vidi, da je svake godine ogroman broj židova sudjen i osudjen bio s raznih prevara, naročito radi lažnoga stečaja, koji je oštetio mnoge vrlo poštene glavničare. Tako je primjerice g. 1870. radi te krivnje kao i radi krive prisege, patvorenja novaca, izkrivljivanja izprava itd. sudjeno bilo 1100% židova više, nego bi ih razmjerno prema njihovu broju smjelo biti; g. 1871—1200%, 1872—1700%, 1873—3500%, 1874—1950%, 1875—2350%, 1876—1050%, 1878—1676%.

Taj pojav tim je žalostniji, što židovi imadu sve uslove, koji zločin svaki mogu umanjiti, ako ga baš posve uništiti i ne mogu. Imajući glavnicu u svojih rukuh, ne sili ih nevolja i bieda, da varaju. Uz to si mogu pribaviti i potrebitu naobrazbu, a mogu si i uzgajati ćud u svakoj plemenštini. Čovjeku prostu, nenaobraženu, čovjeku surove, divlje ćudi nećeš toliko moći zamjeriti, posegne-li i za tudjim dobrom. Al kod

čovjeka naobražena to je prava rugoba. Ako nam srce, po griehu izkvareno, i hlepi za blagom, al nam je Stvorac dao razum, da ga obuzdamo.

Još jednu vrlo važnu okolnost treba spomenuti, kad se govori o kapitalu, što su ga židovi sgrnuli u svoje ruke. Velik diel glavnice te oni su sakupili iz naroda, u kojem živu, prema tomu može se bar u širem smislu ta glavnica nazvati narodnom, gdje je i sakupljena, i gdje se pravedno trošiti mora. Nu ti glavničari hoće ju načiniti medjunarodnom. Predbacivajuć i oni s liberalci tu značajku i crkvi katoličkoj i u novije doba socijalnim demokratom, oni učiniše eto treću internacijonalu, koju njetko nazva „žutom", kako su oni katolike zvali „crnimi", a socijaliste „crvenimi" internacijonalci.

Tu težnju svoju njemački glavničari pokazaše za posljednjega rata francezko-njemačkoga, kad su odmah spremni bili sudjelovat kod zajma francezkoga — nu kod zajma njemačkoga skloni su na to bili tek poslje bitke kod Wörtha.

I „*alliance israelite*" svjedoči to isto, makar se koliko govorilo, da joj je svrha, dobra djela činiti. Ta zašto je onda govorio Cremieux o njekakvom kraljestvu novom, koje da taj savez uzkrisit mora.

Nije moglo na dalje ovim iztražiteljem ostati nepoznato, kako se židova sve više uvlači na uplivnija mjesta u državi, naročito u sudstvo. Tu zapremiše oni već toliko mjesta, ter su u samom Berlinu kod jednoga sudišta od 150 osoba 43 židova. Pojav ovaj može ravnodušan biti samo onomu, koji misli, da je posve pravedno radio nedavno jedan sudac židov osudiv protest. pastora na zatvor samo zato, što je pri koncu prisege dodao, da prisiže i na Isusa Krista; ravnodušan može biti samo onomu, koji drži, da se je kršćanstvo već preživjelo, i da će sviet najsrećniji biti kad ne bude vjere nikakve. Tko pako znade, što je kršćanstvo, taj neće moći posve hladno gledati to, a još manje će mu goditi izjava člana izpitnoga povjerenstva, da već sada dolazi na izpite državne i sudačke 50% židova.

O tom će pojavu kršćanin tim osbiljnije razmišljati, što mnogi židovi, koji dobiše u ruke svoje štampu pokazaše, da im je cilj, oduzeti družtvu posve značaj kršćanstva.

Akoprem neupućeni u načela kršćanstva oni su ipak spremni o svakom pitanju svoju reći. Zaodjenu pako takovom formom, ter se sgrozit moraš, dodje-li ti u ruke njihova razprava. Oni na kršćanstvo u obće uporavljuju onu Voltaireovu: „*Ecrasez l' infame*"! U tom nečine ni razlike medju protestanti i katolici. Skupštinam protestanta, koji nastoje, da ne ponestane posve vjere kod njihovih sljedbenika, rugaju se, a ljude, koji se tamo sastaju krste blagom rieči skot, koji okužuje prostorije, gdje vieća, kamo čovjek njihove bagre ne smije prije, dok se kužilo ne odstrani. Vjerovjestnikom kažu, da su lovci crnaca, i uzvišenu službu njihovu izsmjehivaju, a u svojih humorističkih listovih već ne mogu smagat rugoba, u kakvih da narišu službenike crkvene.

Što su pako sve pisali o nauku i crkvi katoličkoj kroz desetak godina što traje kulturni boj — to se ne da opetovati.

Crpajuć znanje iz ovakvih svojih novina, kako će činovnici židovi hladni biti, prosudjujuć kršćanina! Kako će oni liečiti raznovrstne rane na državnom tielu, koje nastadoše baš tim, što se izmiču izpod države sve po malo temelji, koje utvrdi kršćanstvo!

Sve ovo, što do sada na kratko orisasmo, moralo je sklonuti ljude ozbiljne, za boljak naroda svoga zauzete, da se zamisle, kako bi se zlu stalo na put. Posljedak toga razmišlanja bio je antisemitski pokret.

Iz početka slab i posve miran, taj je pokret rasao sve to bolje. Vatra s jedne strane uzpirila ju je i na drugoj. Kod protestanta radila je proti njim „kršćansko-socijalna" stranka, na čelu joj neustrašivi propovjednik Stöcker. Kod katolika stranka središta, koja u svem zastupa nazore njemačkih katolika radila je takodjer svojim načinom. U njenom glasilu izašao je već g. 1875. niz članaka, koji je to pitanje svestrano razsvietlio. Zastupnici su pako stavljali razne predloge, koji su smierali naročito na polju gospodarstvenom, da doskoče na put nevolji, tako primjerice predlozi svojimi proti lihvi.

Vlada je medju tim mirno i hladno gledala, kao da se o njoj ni ne radi. Ne prihvaćajuć predloga, ne podupirajuć pokreta antisemitskoga, nije ona ni Semitom u pomoć priticala, kad su ju tražili, tobož kao uvredjeni.

Ljetos htjedoše ju jedni i drugi na njeki način prisiliti, da u akciju stupi. Ponajprije sastalo se mnogo uglednih i katolika i protestanta, koji složiše molbenicu na kancelara Bismarka i ministra predsjednika, gdje traže:

1) Neka se ili posve zaprieči ili barem stegne useljivanje inozemskih židova;

2) neka se ne dopusti, da židovi budu imali gdje javnu vlast, da budu poglavari, i neka se kao sudci — osobito sami — što manje namještaju;

3) neka pučka škola drži strogo svoj kršćanski značaj, makar ju polazilo i židovske djece, a da se tu namještaju samo kršćanski učitelji, u svih pako drugih školah neka se namještaju židovi-učitelji samo iznimno i s valjana razloga;

4) neka se opet službeno sastavi statistika židovskoga pučanstva.

Tek se u javnosti pročulo o toj peticiji uzvitlala se već proti njoj prašina. Još veća pako, odkad je priobćena s podpisi. Po novinah, po ulicah i svih javnih mjestih samo se o tom govorilo. Prijatelji Semita htjedoše, neka se o tom progovori i u saboru.

Zastupnik Hänel s drugovi podnese interpelaciju na vladu: „Kakvo stanovište zauzimlje ona proti zahtjevom, koji smieraju oduzeti židovom državljanom jednakost, koja ih po ustavu ide?“

O njoj razpravljalo se je 20. studenoga u 12 sjednici. Hladnije nego-li se je moglo nadati razpredala se je razprava. Ako i nije bilo još ni vrieme ovakvoj interpelaciji, jer peticija vladi još onda ni podnešena bila nije, dobro je ipak poslužila onim, koji su i na tom mjestu htjeli to pitanje razjasniti.

Iz samoga postavljenoga pitanja vidi se, da interpelant ide i dalje, nego peticija. On traži od vlade, nek izjavi, da će braniti onu jednakost, koju židovom daje ustav. Te jednakosti pako nitko im nije ni hotio oduzeti. Jer ovo cielo pitanje nije juridičko, nego je posve gospodarstveno. Jednakost je židovom u Njemačkoj g. 1850. priznana baš nastojanjem katolika. Kad se je kasnije 1856. htjelo čl. 4. i 12. ustava dokinuti opet su katolici pripomogli, da to učinjeno nije. Radili su to oni ne naravno s toga, što bi židovi do onda Bog zna kakove zasluge si stekli po državu, nego jer su se nadali, kako Reichensperger reče, da će ih to potaknuti, kako bi popravili pogreške, koje su do onda čestoput činili.

Ovo postupanje katolika posve je prema duhu crkvenomu bilo, po onoj rieči Klimenta III. „Judaei inviti non sunt baptizandi, nec ad hoc cogendi, nec sine judicio puniendi, aut rebus suis spoliandi, vel in suis festivitatibus molestandi, nec eorum coemeteria violanda, aut eorum corpora exhumanda.“ Jer pravom pitao je već papa Grgur: „. . cur Judaeis, qualiter ceremonias suas colere debeant, regulas ponimus, *si per hoc eos lucrari non possumus?*“

Uzkrata jednakosti ustavne ne bi ništa prinesla, da se oni obrate, k čemu dakle samo sijati razdor, koji ne smiera nikamo.

Istina je doduše, da su to dobročinstvo oni po svom običaju naplatili nezahvalom, jer su složno radili da se ponajprije promiene, a poslje neka se i ukinu oni članci ustava, koji su katolikom davali slobodu i jednakost, ter su porinuti pomogli katolike u onaj tužni položaj, iz koga su ih katolici odvažno izvukli bili.

Nu pitanje ovo, ako i nije strogo religiozno, nego pretežno socijalno ipak je u savezu s mnogimi drugimi pitanji. Ovom je prigodom nastao pokret i proti zlo shvaćenu kosmopolitizmu; proti vjerozakonskomu nehaju, koji je dopuštao do sada vriedjati ono, što je narodu najsvetije; proti samoljubju i pohlepi, koja ne zna granica nikakovih, ni istih ćudorednih.

Takovim smatraju ovo pitanje i viši krugovi, velik diel inteligencije njemačke, gdje je mnogo Anti-Semita, a počela ga je tako shvaćat i učeća si mladež. Ako se u tih granicah pokret zadrži narod njemački moći će se pridići, moći će se razbodrit duh i srce, a elemenat židovski, potisnut na mjesto, koje mu u družtvu pripada moći će djelovati na korist svoje zemlje, te si pribaviti cienu i štovanje sugradjana svojih, kod kojih je sada uzbudio tek mržnju i prezir.

Nu pokret ovaj sam za sebe osamljen neće još moći uroditi stalnim koristnim rodom. On je više negativan, ter smiera zlu stati na put, nepravici postaviti granice. Koristan će on postati tek onda, ako se bude pozitivno započelo raditi: ako se pravi duh kršćanski bude počeo razsijavati po svih slojevih naroda. Nije dovoljno ništiti štampu, koja se je silno razmahala pod židovskim uplivom, nego treba pomagati i do sada obstojalu kršćansku štampu, a ustrajat i novu. Nije dosta izključit iz sudstva židove, nego treba raditi, da ih uzmognu zamieniti pravi kršćani, a ne tek po sv. krstu takvi, u istinu pako možda još gori od njih. Nije dovoljno, a ni probitačno stvarat iznimne zakone za židove bud u obće, bud glede privrede, nego treba i gospodare i radnike poučiti u istinah vjere i o dužnostih jednih prama drugim. Onda, i samo onda izliečit će se rane. Nu da-li će se do toga doći uz maćuhinsko postupanje s katolici o tom je vrlo velika dvojba. Dao Bog, da nova godina donese i u to pitanje više svjetla.

Pitanje medju gospodari i radnici.

(Iz talijanskoga preveo I. *Urpani.*)

(Konac.)

Vi kažete, da se čine mnogi drugi neredi. Država neka posreduje, to joj je dužnost, i tomu neka shodno

doskoči načinom, da streik postupa putem prava mimo onih zloraba, koje se djelom zlikovaca mogu pojaviti. Zlorabu valja utući, a ne pravo. U tom velika ide hvala englezki parlamenat, koji do toga, da proglasi slobodnim streik, dospi učenjem na izkustvu i pročišćujuć ga mudrimi zakoni od onih zloraba, koje su ga sad na ovaj sad na onaj način zaobsizale. Zakoni, koje smo naveli u predidućoj glavi, pokazuju, kolika se pomnja uložila u ovom predmetu.

Zaštitiv ovako prava gradjanâ privatnih dolazimo do slučaja, u kojem država mora štititi prava družtva. Dajte, neka se streikovi izrode u očito sredstvo pobune, i da se pod njegovim imenom oddaju nokti i gvozdeni zubi prieteće *internacijonalke*. Država će ne samo moći, već takodjer i morati u takovoj opasnosti obustaviti, a i ukinuti porabu toga sredstva. Jer streik u tom slučaju nije više poraba prava, već s promjenjene svrhe prietnja samog prava. Ne mora se dakle štititi zakonom, već strogo kazniti. Nu ipak se ovo ne razumi tako, da se ukine pravo, koje ima radnik, da bude plaćen pravičnom plaćom. Posve drugo. Zato, u slučaju da bi država smatrala nuždnim podržati ukinuće i poslje oluje *internacijonalke*, ono mora da se štiti zakonom, kako svako drugo. Kad se koje polje ili koja kuća izjavi tražbinom javnoga probitka, gospodar s volje il nevolje mora popustiti i podnositi da bude lišen svoga polja ili svoje kuće. Al istodobno, kada zakon odredjuje lišenje s razloga javne koristi, odredjuje naknadu jednačka. I to čini svom strogosti pravice. Jer kada istovrstna prava dojdu u sukob, pravo jednoga ili privatnog mora da popusti pravu više njih ili obćem u svemu ili u česti prema sili sukoba. Pošto se pako u predmnievanom slučaju sukob dotiče mjesta posjeda a ne prava na njegovu vriednost, sliedi, da gospodar ustupiv mjesto ima pravo na odštetu u vriednosti jednakoj onoj nekretnini. Uporabimo ovo načelo na pitanje koje razpravljamo. Pošto se sukob u njemu dotiče porabe savezâ i streikova a ne prava, što ga radnik ima da važnimi učini kod gospodarâ svoje razloge na pravedniji postupak, sliedi, da radnike mora država odštetiti jednačkom. Buduć je savez i streik jedino krepko sredstvo, što ga u ruci ima radnik da se brani proti nepravdam gospodarâ, sliedi, da je država dužna naknaditi ga obskrbljujuć ga sredstvom u krieposti jednakim.

Koje mora da bude ovo sredstvo iste vrednosti, do države je odrediti. Istina je, da njekoji drže, da mora država opredieliti najmanji iznos plaće, drugi pako, da se ona mora osbiljno opredieliti od vremena do vremena prema okolnostim. Nu oba ova mnienja odbacili su toli ekonomiste, koli politici, budi što vonjaju sa socijalizma, budi što bi uzročila ne malih dosada državi, budi što bi malo ili ništa koristila svrhi. Buduć nije ovdje mjesto iztraživati, koja se mjera ima preduzeti u slučaju, u kojem se drži nuždnim podržati ukinuće savezâ i streikova, dovoljno je, da smo udovoljili svojoj dužnosti, koja bje, da razjasnimo pravo. Radje nam se pomalja njeko drugo pitanje: mora-li, ne mora-li država kao zakonodavac tražiti i uzakoniti sredstvo, porabom kojeg dade se izbjegnuti neprilikam streikova a da prava toli gospodarâ, koli radnikâ ostanu netaknuta?

Dà: ona to mora. Streik nije no biesna borba zapodjenuta medju gospodari i radnici, u kojoj se jedni ljuto bore proti drugim, jedni druge grizu i razdiraju u svojih probitcih dokle gospodari ili radnici s malaksanja sila padu na tle te u predaju uz uvjete, što jim je dosudi pobjeditelj. Ona država, koja bi stala bezćutno pred takovom borbom, kako se stoji gledajuć kakov prizor, pokazala bi se sličnom onim poganskim cezarom, koji se ne osjećajuć ni mrve čovječnosti nasladjivahu gledajuć biedne gladiatore u hrvi, da vide, koji su vrliji u skončanju drugova. Da ne bi drugog razloga bilo do-li onog čovječnosti, svaka bi država morala da promišlja o načinu, kako da se, ne dirajuć u prava stranaka, zaprieči, ova žalostna borba. Al ima povrh toga tri jaka razloga, s kojih jest ona na to obvezana: 1. *svrha vlasti*, što ju ima država, jest, da drži čvrsto svezane i sdružene inteligencije i volje udruženih tako, da svi teže k dostignuću družtvene svrhe. A pošto borba streika nosi sobom duboki razdor toli inteligencija koli volja medju dvie najvažnije stranke družtva, uvidja se bjelodano dužnost u državi, koja ravna, da potraži sredstvo najshodnije zapriečenju toli težke družtvene nesgode, i našav ga, da ga u životu rabi ne dirajuć nikada u prava stranaka; 2. *svrha družtva* sastoji u posjedu razborite sreće vremenite. Državi je dužnost pribaviti mu ju, i uzdržati ga u posjedu one, koje se uživa, uklanjajuć sve ono, što u mjesto da ju tvrdi i poveća, ide na to, da ju razori il kvara joj nanese. Streikovi, usljed gubitaka na probitcih i plaćah i usljed šteta u poslih trgovine, mjesto da povećaju sreću družtva idu na to, da joj nanesu više manje velika kvara. S toga sliedi da država, hoće-li da vrši svoje dužnosti, mora gledati da ukloni shodnim sredstvom streik; 3. *sredstvo*, kojim družtvo postupa ravnim putem k dostignuću svoje svrhe, jest poredak, ili premoć prava ili pravice. Naravni je čuvar poredka država. Pošto u streiku ne ima premoći prava, koje pobjedjuje, već ona sile ekonomičkih sredstva, po čem se jedna stranka može održati bolje od druge, očevidno jest, da je do države tražiti način, kojim da se uzdrži poredak na podlogi osigurane premoći prava ili pravice. Te tako svota družtvene vlasti, svrha družtva i sredstvo, kojim se može do te svrhe doći, proglasuju jednodušno, da država ide prepriečiti kako valja nepodobštine streika.

Koje bi to imalo biti shodno sredstvo, nije težko ustanoviti. Ono trebalo bi da bude takovo, da štujuć prava stranaka u stanju je ukloniti razdor. Imamo primjer svaki dan pred očima u gradjanskom sudu. U ovom se štuje pravo prućih se stranaka, jer sud ili presuda, koja se izreče, pravilom ima zakon osnovan upravo na pravu: ukloni se razdor, u stranke bo predobljene, pošto izrečena presuda sile je obvezujuće, prestaje svaki razlog

kavge sa strankom pobjediteljicom: neka se dakle postavi podoban sud imajući svoje zakone i oblik, komu bi se mogli uteći sa svojimi tužbami toli gospodari koli radnici. Presude, koje se izreku, zaštitujuć krepko zahtjeve prava, ukloniti će jošt i razdor. Ne vičite proti novini ovoga sredstva. Pošto je razvitak obrta i sloboda rada proizvela novih odnošaja važnih interesa medju gospodari i radnici, novota predložene ustanove je postala nuždnom. Ne navadjajte proti tomu težkoće, na koje se nailazi upriličbom i pravilnom uživotvorbom nove ustanove: znanost, izkustvo dobra volja znati će svladati je. — Dobro. Postavimo sada, da se uvede novi sud, što ga predlažemo. Pošto je izrečena presuda, što će učiniti država, da ju izvrši? Ako ona bude proti radnikom, hoće-li morati jih siliti na rad, uzev da jih nije volja? Ne. Ako bude proti gospodarom, morat će-li jih siliti i sakupljati radnike odpravljene? Niti to ne. U prvom slučaju opirala bi se sloboda rada, u drugom sloboda obrta. Ako je tako, vaš sud ne koristi ništa, dočim postojati može streik i trajati progon tvornica sa strane radnika. — Posve drugo: ovaj prigovor ne sgadja cilja. Gospodari sklapaju savez, da postignu pravednu omalu plaće, i našav radnike jogunaste odpuste jih. Radnici sklapaju savez, da dobiju pravičan povećaj plaće, i ako na nj' ne pristanu gospodari, udaraju u streik. Ako se izreče presuda, na primjer, proti radnikom, pošto s njom prestane uzroka savezu, vlada ima pravo odrediti razvrgnuće istoga i kazniti javna očitovanja proti tomu, jednako kako tolike čine pobune proti ugledu presude. Izgubiv tim svaku nadu, da će polučiti žudjeni povećaj i usljed izrečene presude i kraj nesloge sila, svaki radnik pazeć na svoju korist, s nova će se uputiti k tvornici, kojoj je ludo bio okrenuo ledja. Vidite, da djelo toga suda ne bi bilo bez koristi.

Preglavimo, što do sele razpravismo. Streik uzet **samu sebi** poraba jest slobode čestita i osnovana na naravnom pravu i zato dopušten i takov, te se ne može ukinuti zakonom; uzet **u praksi**, država ili savezna vlast 1. ne ima prava ukinuti ga s razloga tobožnje nekoristi glede svrhe, i tobožnjih šteta, koje uzrokuje radniku, jer ovaj se u njemu poslužuje svojim pravom; 2. ne ima prava ukinuti ga s razloga šteta, koje dolaze, ili mogu dolaziti gospodarom i inim gradjanom, jer ne vredja ni malo njihova prava; 3. ima pravo posredovati, kazneć zlorabe, koje ga prate; 4. ima pravo obustaviti njegovu porabu i ukinuti ga zakonom, kada se izradja u očitu prietnju prava socijalnoga; 5. konačno joj je dužnost, osnovana na samoj naravi družtva, da traži sredstvo, koje zaštitujuć pravo gospodarâ i radnikâ, ima da zatre uzrok razdora, sjeme ne malih neprilika.

Dopisi.

U Tuhlju. (*Obrtnik Fr. Gašparić.*) Zlokobnim potresom od 9. studena o. g. postradalo je mnogo crkva i tornjeva, koji će se dojdućega proljeća popravit imati.

Pošto dan danas mnogo kojekakovih meštra imade, koji potucajući se od jednog župnog dvora do drugog više milostinju nego-li djelo tražeći, i na posao koj nerazumiju se dadu, pak stoga i povjereni si posao ili površno, ili posve zlo obavljaju, a uz to silni novac ubiraju, to svu gospodu župnike, upravitelje župa i t. d. time upozoriti si za dužnost smatram, da se kod predstojećih crkvenih radnja po šljeparih zavesti nedadu, već da posao taj čovjeku tomu vještu i doraslu, i preč. duh. stolu zagrebačkom a i vanjskomu svećenstvu jur dovoljno poznatomu poduzetniku gosp. Franji Gašpariću limaru u Mariboru, koj se sličnimi radnjami izključivo bavi povjere, koj je izim mnogih drugih crkva i tornjeva ove godine toranj župne crkve u Tuhlju sasvim iz nova prekrio, a crkvu iz nutra i iz vana od temelja do vrška za 40 dana posve prenovio.

Prednost on već i stoga zaslužuje, što on kao vještak, negledeć toliko na svoju probit, koliko da si slavno ime steče, dotičnomu dušobrižniku savjetom svojim glede prividno možda potrebitog posla nepotrebitih troškova prištedi, a potrebiti posao uz najpovoljnije uvjete, u najkraćem roku, na najveće zadovoljstvo, a ipak uz najmanji trošak dogotavlja, što je samo njemu moguće, jer on kod svoje radnje nikakovih lazila (Gerüste), koja nerazmjerno velik trošak prouzrokuju, ne treba.

Napomenut mi je konačno, da je g. Fr. Gašparić u vremenu od 15 godina preko 130 sgrada, što crkva, što tornjeva, samostana, župnih dvorova i t. d. u Štajerskoj, Kranjskoj, Ugarskoj, Hrvatskoj, Slavoniji i Medjumurju stranom iz nova prekrio, stranom pako obnovio.

S toga se uslobodjuje podpisani g. Franju Gašparića svoj gospodi župnikom, upraviteljem župa, predstojnikom samostana i t. d. za slične radnje tim toplije preporučiti, što on i ostale u taj posao zasjecajuće radnje, kao. tesarsku, stolarsku, zidarsku, kovačku, bravarsku bojadisarsku, zlatarsku i t. d. ujedno poduzimlje.

V. Sorg,
župnik tuheljski.

Dubrava u Medjumurju. (*Dobročinitelji crkve.*) Velecienjeni Vaš list bilježi mnogu žalobnu viest, nad kojom bi se čovjek razplakati morao. Užasni dogodjaj od 9. studenoga utisnuo je crnimi slovi kobni udes u poviest glavnoga grada Zagreba. Zaisto svaki, koji je poznavao grad Zagreb — njegov liepi položaj i divnu okolicu — morao je biti uzdrman u dnu srca svoga čitajući razorenje, koje prouzrokova zlokobni potres. Sjećajući se ja toga meni preugodnog Siona, gdje sam kano djak sisao i upijao miomirisni duh znanosti; gdje sam i poslje kratko vrieme službujući uživao blaženstvo iskrenog prijateljstva i odanosti — ja — na žalostni glas — od strave — pomislih na one užasne i u srce dirajuće rieči Jeremije proroka, koje je plačuć nad svojim svetim gradom Jerusolimom izustio: Quomodo sedet sola civitas. . . Oh! koliko puta se je u pokorničkoj boli razgaljivalo srce — kad je poput zlatne žice zadrhtalo pjevačko grlo na

Choru ponosne, sad skoro zarušene crkve sv. Stjepana — u velikom tjednu — zapjevavši: Incipit lamentatio Jeremiae prophetae. A gle sada — sve je drugačije! Nu dobri Bog, koji je po nepresežnoj svojoj providnosti i milosti opomenuo puk, taj isti će upokorenomu i skrušenomu narodu dati i pomoći i blagoslova!

Rekoh u početku, da Vaš velecienjeni list mnogu žalobnu viest donaša, nu hvala Svevišnjemu prinosi i takove glasove, koji ugadjaju katoličkomu i bogobojećemu srcu. Tu se pomaže sirotinja, tamo se tješi i miri ustrašeno srce! Poglavarstvo vrstno ulieva utjehu u grudi stradalnika; sve je na noguh, sve se kreće, sve tješi, sve miri, sve pomaže!

Sgodnom ovom prilikom (akoprem bijaše nesgodne neprilike) hoću i ja jednu radostnicu da proturim kroz jadikovke i žalobne glase. Kao što je moja občina i župa ponizna i nesebična — tako i sàm svoje zadovoljstvo nahadjam u njoj, ter plemenite čine što občine, što pojedinih osoba do sada niti iztaknuo nisam. Al dočim je svakim danom čitati po javnih glasilih, da je ovaj ovo a onaj ono učinio, stadoh promišljavati i uvjerih se, da izbilja hvala ide onoga, koj ju zaslužuje.

Prošle su tri godine mojeg župnikovanja u Medjumurju, al još od mene glasa nije bilo u javnom glasilu. Stoga sada — ako gospodine uredniče nezamjerite, hoću račun položiti, ter moju najiskreniju hvalu onim, kojih se tiče, u Vašem velecienjenom listu izraziti.

Milostiva gospodja Aloysia udova Ujlaky poklonila je liepi pluvial, velum i mantilettu za ciborium u vriednosti od 117 for. a. vr. — Gospodja Maria Jakopakova poklonila je liepi oltarnik i dva jastuka; gosp. Braida bilježnik poklonio je liepi oltarnik sa dva jastuka. Gospodja udova Faics sa kćerkami poklonila je dva ukusna jastuka. Što da rečem mojoj vriednoj župi nadalje u hvalu?! Ta gdje se bratska srca slože i olovo plivat može. Trebalo je toranj pobojadisati, bolje poličiti, to se uz dozvolu višje oblasti i učini. Nu toranj je visok, ter izvržen gromu, a jednom je i udario unj'. Treba dakle munjovoda. Na moj poziv evo moje župe, ter doprinese 80 f. i za munjovod. Kud nadalje da svrnem okom? Občina Dubrava, bolje naše selo imade 5 statua i to kapel. Bl. Dj. Marije — ranjenog Isusa — sv. Floriana — sv. Trojstvo i sv. križ. Sve to bilo je u zločestom stanju. Jedna rieč i bogoljubne duše doprinesoše trošak od 130 f., da se sve u red postavi. Tu imadem jednu pripomenku. U Dubravi jest i obće poznata tvrdka Ujlaky-Hirschler i Sin. Neima podhvata u župi, da nebi njihovu obće poznatu darežljivost poćutili. Ako treba za crkvenu porabu drva, tu su. Ako treba novaca, tu su prvi; treba-li sirotinju pomoći, evo jih. Mislio bi čovjek valjda uz pristojne kamate, nu o tom govora nema. Povriedio bi njihovu čednost, kad bi stao nabrajati njihova plemenita djela. Dosta budi rečeno, da je petero braće, a da je jedan od njih dobio od Nj. Veličanstva za svoje zasluge zlatni krst Franje Josipa sa krunom, drugi zlatni krst, a ostali previšnje priznanje. Eto to mi bijaše izpoviediti radosti, a žalost stiže i nas 9. studenoga, jer strašni udarac sbaci sa tornja križ ujedno sa munjovodom; nu požrtvovnost občine neće uzmanjkati, a da znak spasa zablišti novim svjetlom i to jasnijim na vrhuncu tornja Dubravskoga — jer je već gosp. Gašparić iz Maribora naručen, da nam vrhunac tornja ukrasi. I visoko ugarsko ministarstvo za bogoštovje i nastavu podielilo je na moju pokornu prošnju a moćni zagovor Njegove Uzoritosti našega nadbiskupa 386 for. za popravak župne crkve. Svim ovim plemenitim darovateljem neka bude od mene hvala najtoplija, a od Boga plaća.

Ante **Molnar**, župnik.

Stubica dolnja. (*Svetčani obhod.*) Bič pravedno razgnjevljenoga Gospoda dosegao je i nas, te iz duhov. driemeža probudio, nadamo se, na bolji život. Nisam voljan opisivati materijalne štete, koju pretrpismo — znam da ste već čuli — već u malo rieči orisati, ću da uz sve učenjačke hipoteze, uz sve proricanje g. Falba, dobri nam narod, do čijih je ušiju i to došlo, očito izpovieda, da je to ruka pravednoga Sudca.

Siromašan je narod župe ove, te riedko koji uzidao si je od kamena il opeke kuću — sve je to drveno, do ogromne peći, koja zauzimlje četvrtinu ovelike sobe. Imućnici jadikuju, jer su im razpucale kamene zidine, al siromašni narod nejadikuje, što su mu izpucale peći, — tà lahko ih sam zamaže —; al jadikuje, gdje postradaše skoro svi hramovi Božji; župna crkva i pet kapela župe dolnjo-stubičke. Jadikuje, jer u njih nemože moliti pravednoga, ali i milosrdnoga Otca, gdje ćuti, da pravedni gnjev svoj danomice nam pokazuje. Pak istom što se najnuždnije učinilo, te se župna crkva izvana i iz nutra upravo majstorski podprla — a sve to prelieporn otčinskom skrbi domaćega g. župnika — hrli narod hrpimice k službi Božjoj; hrli k sv. izpovjedi, da se u dnu srca pokaje za tolike uvrjede Bogu nanesene; hrli da umiri gnjev miloga Otca, u duši svojoj osvjedočen, da će ga, ma i u osakaćenu hramu Svomu, čuvati Onaj, koj sve može i svim svietom vlada. — Gleda brižni pastir obraćaj ovaca svojih, pak ih zove, da svi u zajednici zavape k Otcu, eda ih prije usliša. — Ureče najme obhod na 20. prosinca, da pjevajuć litanije svih Svetih uzdahnu: „Od potresa zemlje — oslobodi nas Gospodine!“ — Makar je bio dan rada, opazismo suzom radostnicom u oku, što vriedi otčinska rieč. Sjatilo se naroda, da je milota bilo gledati i zapjevasmo u župnoj crkvi: „Gospodine smiluj se“, a tad krenusmo k kapeli sv. Antuna. Idu ljudi dva po dva i pjevaju: „Moli Boga za nas;“ a i nevina djeca sklapajuć ruke mole dobroga Otca. — Za pol sata popesmo se do vrha brežuljku i obidjosmo razklimanu kapelicu sv. Antuna. Nesmijemo unutra! Ču li sviete! Narod pobožni nesmije u crkvu, da se pomoli Bogu svomu!! — Opasno je, a sila naroda — ostadosmo pred kapelicom i zavapismo sv. Antunu: neka i on moli za nas, neka moli eda nam se čim prije smiluje dobri

Bog! — Vratismo se za pol sata u župnu crkvu, a g. župnik izmoliv još neke molitve pred glavnim oltarom presv. Trojstva, zapjeva sv. misu prošnje i zahvale. Zahvale, što nas je Gospod sačuvao od većega zla; a prošnje, da nas u buduće od takova oslobodi. Tik pred podne razidje se razkajani narod — mnogi od njih okriepljen presv. tielom Spasiteljevim — vrlo utješen. —

Možda sam i odviše potanko opisivao taj obhod, ali nemogoh odoljeti srcu, kad i ovo pišuć u duhu sam motrio skrušeni onaj narod, ono pouzdanje, kojim se obraća k svomu Otcu. Nadam se stoga, veleučeni gospodine uredniče, da ćete ustupiti prostora ovim redkom, neka se vidi, da narod, koji u Boga ufa, nemože odbačen biti, nemože zdvojiti. *Y.....*

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal otišao je 27. o. mj. iz Gradca u Buda-Peštu na njekoliko tjedana.

— Preč. gg. Franjo Budicki i Mijo Smetiško imenovani su prisjednici ženitbenoga suda, a gosp. Ivan Krapac, podarhidjakon i župnik pri sv. Petru drugim bilježnikom kod istoga suda.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup imenovao je g. Stjepana Rihtarića, praebendara i bilježnika duh. stola zač. prisjednikom duh. stola.

— Ljetošnji praznici Božićni proslavljeni su u našem gradu s manje vanjskoga sjaja, al u gdjekih krugovih s više duha nabožnoga. Žalostno je samo. što se to isto reći ne može o svih krugovih. Čujemo najme, da je i ljetos po crkvah bilo svakojakih smutnja. No bude-li kraj takvu prostačtvu i poganštini neće biti druge van dokinuti njeke po sebi liepe običaje crkvene.

— Preč. prvostolni kaptol povjerio je u svojoj sjednici od 22. o. m. g. arhitektu Bolléu, da nastavi restauraciju stolne crkve prema osnovi, te je u tu svrhu za god. 1881. opredielio 60.000 for. G. Bollé započet će posao odmah novom godinom i svana i snutra ondje gdje je najnuždnije, da se služba Božja bar poslje godine dana započeti uzmogne.

— U samostanu milosrdnih sestara dieljeni su 23. o. mj. u tri sata po podne darovi djeci, kao što to biva svake godine nastojanjem gospojinskoga družtva. Osim 50 djece, kojim ova čovjekoljubiva zadruga daje u pjestovalištu kroz cielu godinu o svom trošku zajutrak, objed i užinu, došlo je na djelitbu djece i od druge sirotinje svake vjeroizpoviedi ukupno sto i dvadeset, od tri do osam godina. U samom zavodu sakupio se je liep broj obćinstva, osobito gospodja oko božićnoga drveta. U tri ure započme u prisutnosti nadstojnice samostana častne majke Georgije ova humanitarna svetčanost, koju otvori mnogogodišnja zaslužna predsjednica gospojinskoga družtva, gdja. M. pl. Tomeković sa predsjednicom gdjom. Tomičić i mnogimi gospodjami odbornicami i podupirateljicami ovoga svake hvale dostojnoga družtva, medju kojimi bješe i grofica Buratti-Vranicany. Upravitelj družtva g. dr. J. Bauer, kojega su zasluge kao brižljivoga otca za ovu malešnu sirotčad velike, dielio je ubogoj dječici pripravljene već svežčiće razne odjeće i obuće. Deklamacija jedne djevojčice od pet godina postigla je obću pohvalu, pošto je to diete toliko moglo bez zapinjanja na izust naučiti.

— O jabuci prvostolne crkve zagrebačke priobćio je g. Ivan Tkalčić u „Obzoru“ ovaj obširniji opis: „Iz nutra ogromne bakrene nu dobro pozlač. crkvene jabuke, visila je na bakrenoj žici, peterokutna pozlaćena bakrena kutijica (visoka pet palaca, široka u sriedini dva palca), čiji zatvor bijaše zaliven olovom, a sa stranah zaličena bje smolom, na prednjoj strani ove škatulje urezano je ovako: 17. P. S. C. G(eorgii) R(eesz) C(ustodis) 66. — Kada smo ju otvorili, najdosmo najprije u crvenom, svilom podstavljenom kožnatom zamotku (etui) križić izbrušen iz gorskoga ledca (Bergkristall) nešto višji od dva palca, opleten tankom srebernom veružicom, i providjen na dnu malim pečatom, koj visi na svilenoj vrpci i jamči za vjerojatnost malene relikvije drva sv. križa, koja se u istom križiću nalazi. U tako maleni prostor, u škatuljicu naime, nije se mogla smjestiti kakova veća povelja, to se je samo polučiti moglo neznatnimi, do dva palca i visokimi i širokimi listići, pisanimi na pergameni. Prvi listić i to na prednjoj strani glasi ovako: 1766. SS. Stephane et Ladislæ, defendite et protegite sanctam hanc domum cum clero, Patriam, Populum ac orthodoxam religionem; na drugoj strani istoga listića ovako se počima: † Clemente XIII. P. M. Josepho II. R. I. Maria Theresia ejus matre regina Hungariæ. Francisco Thauszy E. Z. Francisco de Nadasd Bano Croatiæ. — Drugi listić na prednjoj strani ima: Procurante Georgio Reesz custode et C. Z. dum corona thuris reparabatur, globus hic cum cruce denuo inaurata sunt. 1766. — a na drugoj mu strani: Particula SS. crucis dono data a D. Steph. Gerkavecz chori præbendario, et viro exemplarissimo. Scripsit Simon Jellačić C. Z. — Poslie ovih dvih listića dolazi opet obaška kusić pergamene, na kojem upisana je usrdna molitva, da g. bog izvolji obćuvati ovu crkvu, njezino svećenstvo, i cieli grad sa okolicom od groma i zla vremena. Molitva ovako glasi: † Deus homo, panis caro, sanguis vinum, mater virgo. Omnipotens et misericors Deus, per hæc sacrosancta mysteria defende ecclesiam et totam civitatem cum suo districtu a fulgure, fulmine et tempestate, per Christum dominum nostrum.“ — Pod ovim komadićem pergamene nalazio se je opet neznatan odrezak pergamenin, ali za nas dosta znatan, doznajemo bo iz njega, tko je tu jabuku pozlatio i tko ju je na vrh zvonika postavio, a to pozlatar: D. Josephus Horváth, parochus Szicsenzis in Sclavonia et vicearchidiaconus polivit hunc globum 1766., 9. augusti, a postavio ju: D. Jacobus Klarics presbyter et sacellamus cathe-

dralis ecclesiæ, apposuit hunc globum 1766., 11. augusti. Dakle g. 1766. pozlatio ju podarcidjakon i župnik sički, a to djelo dogotovio je na 9. kolovoza, te već za dva dana kašnje t. j. na 11. kolovoza stavio ju nad laternu crkvenoga zvonika Jakob Klarić, svećenik biskupije zagrebačke i altarista stolne njezine crkve. Zatim opet, nu na posebnom komadiću pergamene ubilježeni su dotični kanonici, prebendari i župnici zagrebački ovim redom: Series Canonicorum 1766. Steph. Putz. Ep. Belgrad. Præp. Major — Georg Mallenich Lector; Antun Zdenchay cantor; Georg Reesz custos; Paulus Goymerecz Præp. chasmensis; Francisc. Popovich, arch(idiaconus) chathedralis, vicar. generalis; Josephus Mikinovich, dubicensis; Ioan. Koosz, camarcensis; Balth. Petkovich goricensis; Ioan. Kukuljevich Kemlek; Antonius Zlatarich, Vaska; Mich. Margetich, chasmensis Jos. Gallyuff, Bexin, tabulæ banalis assessor; Math. Petrovich, varasdinensis; Georg Dellinich, Urbocz. — Magistri: Balth. Kerchelich tabulæ judiciariæ assessor; Georg Bisztriczey, Thom. Hunyadi, Blas. Dumbovich, Nicol. Turchich, Ioan. Protulepecz, Jos. Radichevich, Ioan. Jozipovich, Ioan. Skergatich, Ant. Pullyay. Jos. L. B. a Wernegg. Balth. Bedekovich, Simon Jellachich. Na drugoj strani ali na istom komadiću pergamene upisana su imena prebendara stolne crkve, od kojih bijahu mnogi čazmanski kanonici, tada bo jošte nebijaše čazmanski kaptol obnovljen i uskrišen sa sielom u Varaždinu. U tom „collegium Præbendariorum“ bijahu sliedeći članovi: Georgius Kovachevich, lector capituli chasmensis; Paulus Tuckkorich, canonicus chasmensis; Georgius Jambrekovich, custos capituli chasmensis; Stephanus Gerkavecz; Georgius Chavlovich, canonicus chasmensis; Mathias Vagyon; Franciscus Niszl, decanus collegii; Anton. Churlekovich, canon. chasmensis Franciscus Karaszman; Adam Chegetek; Adamus Reess; Stephanus Kletus. — Poslie toga ubilježeni su župnici zagrebački. „Parochi zagrabienses“, i to ovim redom: Jos. Thauszy, cantor chasmensis, et parochus Novovillanus; Baltasar Mattakovich, canonicus chasmensis, et parochus areæ capituli; Jos. Vitnich, canon. chasmensis, et parochus vici Latinorum; Mathias Ztepanich, paroch. superior. civitatis. — Zatim pridodana je kratka bilježka, kako je pomenute godine kupljen u Beču kollegij za zagrebačke bogoslove, t. j. za takove, koji su se višim znanostim posvetili, u ove rieči: „Hoc anno collegium Viennæ 32.000 Fl. Rh. emptum est“; a napokon mole nas upisani, kao braću, da ih se molitvom sjetimo, kada njihova imena dodju opet na javu, ovimi riečmi: „dum denuo lucem conspexerimus, fratres, *mementote nostri.*“ I doisto na ovaj kratki ali srdačni upros, mora se svačijemu srcu oteti pobožan uzdah na Svevišnjega i zamoliti ga, da pomiluje one, koji su prije sto i četrnaest godina (nesluteć ni najmanje groznu nesreću naše prvost. crkve) velikim veseljem stavili na stolnu crkvu sv. kršćanski znak i ujedno zamolili ga, da samu crkvu, grad Zagreb sa okolicom i cielom domovinom od groma i zračne nepogod zaštiti. — A koj umrli mogao bi znati nedokučive odluke Onoga, koj nebom i zemljom trese. — U istoj kutijici priložene su dvie drvorezne sličice utisnute na papir, t. j. slike štovanih zaštitnika proti gromu i zračnoj nepogodi, slika naime sv. Frane Žaverskoga i sv. mučenika Donata. Na ovoj posliednjoj slici, tiskana je molitva proti gromu na njemač. jeziku.

Prinosi za dječačko sjemenište.

Rihtarić Stj. prebendar u Zagrebu 75 fr.; Franetić Iv. žup. u Čadjavici 5 fr.; Stišćak žup. u Vrhovcu 3 fr.; Sopčić žup. u Žakanju 3 fr.; Ulses župnik u Petrovuselu 9 fr.; Friš Andrija kan. u Rimu 200 fr.; Stadler prof. u Zagrebu 90 f.; Kotsy Antun žup. u Trgovištu 2 f.; Broz Iv. kapelan u Stubici 5 f.; Kotar Garešnički 26 f. i to: Valentain žup. u Garešnici 5 f.; Vrbančić žup. u Tomašici 5 f.; Jakševac žup. u Trnovcu 5 fr.; Maršić žup. u Grubišnompolju 5 fr.; Nedeljko žup. u Staroj Ploščici 2 f.; Brantner žup. u Hercegovcu 2 f.; Kabaković župnik u Kanižkojivi 2 for. — Gjuričić Miroslav kap. u Starih Čičah 2 fr. Matosović Stjepan žup. u Štrigovi 5 fr. — Vučevac Rok žup. u Bučju 9 fr. — Kečkeš kap. u Daruvaru 10 for. — Gašparlin Mijo spiritual u nadbisk. sjem. u Zagrebu 5 for. — Dr. Jagatić Andrija 30 for. M. Ptiček kap. 2 for. dr. A. Šmit 5 f.; J. Žiger žup. u Konobi 3 f.

Priegled

posljedaka gospodarenja blagajnom dječačkoga sjemeništa u Zagrebu od 1. siečnja do konca prosinca 1880.

Broj	Naslov	U gotovu		U papirih	
		for.	n.	for.	n.
	Prihod.				
1	Prinos utemeljitelja . . .	1086	—	—	—
2	Prienos godišnjih članova .	1999	15	—	—
3	Darovi	117	33	—	—
4	Kamate od glav. dječ. sjem.	1084	67	—	—
5	Razni prihod . , . . .	3688	74	—	—
6	Prinos preostatka prošle god.	60	30½	14.829	47
7	Vjeresijsko poslovanje . .	575	19	26.435	53
	Svota prihoda	8611	38½	41.265	—
	Razhod.				
8	Razni razhod	94	72	—	—
9	Vjeresijsko poslovanje . .	8456	36½	—	—
	Skupa	8551	08½		
	Preost. u blag. koncem g. 1880.	60	30	41.265	—
	Saldo	8611	38½	41.265	—
	Izkaz imovine.				
1	God. preostala kon. pros. 1880.	60	30	—	—
2	Razteretnice	—	—	41.265	—
3	Vriednost kase	215	—	—	—
4	Dug	215	05	—	—
	Svota aktiva	490	35	41.265	—
5	Aktivna dakle imovina iznosi koncem pros. 1880. ukupno	41.755 for. 35 nč.			

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.